

Jochimssøn, Matthis, ca. 1680—tidligst 1735, Ekspeditionsrejsende. F. ca. 1680 i Frederikshald, d. tidligst 1735. Forældre: Købmand, senere Kommerceassessor Jochum Matthiesen (1650—1721) og Kirsten Heidemarck (1661—1726). Gift 1703 med Maria Brinck.

M. J. uddannedes ved Handelen dels hjemme, dels i Udlandet og nedsatte sig efter sit Giftermaal som Købmand i Strømstad. 1710 arresteredes han tillige med sin Fader, mistænkt for forræderisk Forbindelse med Sverige, men begge frikendtes ved Overrettsdom 1714. Derefter blev han Købmand i Frederikshald og forpagtede ca. 1718 Konsumtionen for denne By samt Frederiksstad og Moss. Imidlertid tilsatte han sine Midler ved Møllerivirksomhed, hvorpaa han 1720 fik Privilegium, og **maatte** til sidst opgive sin Købmandsforretning. 1729—32 opholdt han sig i Island, først i privat Tjeneste og senere i offentligt Ærinde for at anstille Undersøgelser til Op-hjælpning af Landets Produktion og for at finde Udveje til Forøgelse af dets aftagende Befolkning. Han høstede megen Anerkendelse for den Maade, hvorpaa han skilte sig fra disse Hverv, og for det Vidsyn, han lagde for Dagen i Bedømmelsen af Forholdene. Sine Erfaringer herom sammenfattede han i en Række »Anmærkninger gjort over Islands Indbyggerses fattige og forarmede Tilstand«, som er bevaret i Manuskript. — 1732 indgav han udførligt Forslag til en Ekspedition til Grønlands »Recognoscering«, dels for at genfinde den gamle Østerbygd, som antoges at ligge paa Landets Østkyst, og dels for at anstille mineralogiske Undersøgelser. Til en eventuel Vandring over Indlandsisen vilde han — som Nansen 150 Aar senere — benytte Skiløbere samt medføre Rensdyr til Transport. Han vilde desuden udsøge Steder egnede til Kornavl og Kvægbrug og eventuelt selv nedsætte sig et saadant Sted i Haab om, at hans Eksempel da vilde blive fulgt af »Iislændere, Norske og Danske«. Ved Overkrisseksretær Løvenørns Bistand lykkedes det ham at opnaa **kgf.** Tilladelse til at foretage en saadan Ekspedition,

dog kun med to Ledsagere, hvortil han valgte sin Broder og en af sine Sønner. Ekspeditionen ankom allerede 21. Juni til Godthaab og foretog samme Sommer Undersøgelsesrejser baade ind i **Ameralik-** og Godthaabsfjorden og op langs Kysten helt til Holsteinsborg. 1733 drog han allerede 20. April **sydefter** med to Fartøjer og trængte trods Ishindringer helt ned til den 61. Breddegrad, men **maatte** saa vende om, dels paa Grund af Is og dels, fordi Besætningen ikke turde gaa med længere. Senere foretog han endnu en Undersøgelsesrejse efter Mineraler ind i Godthaabsfjorden, men rejste derefter hjem. — Det videnskabelige Udbytte af M. J.s Ekspedition var efter Forholdene ikke ringe. Han konstaterede saaledes af Vandstandsmærker paa Fjeldene Landets Hævning gennem Tiderne, undersøgte Kompassets Misvisning, foretog Iagttagelser angaaende Isforholdene og samlede Oplysninger om varme Kilder. Foruden et Kort, som han og hans Søn udarbejdede, eksisterer dog nu kun enkelte Optegnelser om hans »Observationer« og nogle Indberetninger om Hollændernes Sejlads og Handel paa Grønland samt en Del karakteristiske Udtalelser om Hans Egede og Familie. En Skrivelse til Gehejmeraad Løvenørn med Bilag findes trykt i »Minerva« for 1788. — Efter sin Tilbagekomst fra Ekspeditionen synes M. J. atter at have nedsat sig som Købmand i Frederikshald, men hans senere Skæbne er ukendt. Hans to Sønner kaldte sig med Navnet Vagel, og fra den yngste af disse, Ingeniørmajor *Joachim Vagel* (1705—65, gift med Maria Elisabeth de Ulrichsdal, 1725—69), stammede den 1883 uddøde Adelslægt Vagel de Ulrichsdal.

Det grønlandske Selskabs Aarsskrift i 915, S. 50—58. **H. Ostermann.**

Johan (III.) den Milde, d. 1359, holstensk Greve, Panteherre i Skaane, Sjælland og Lolland. D. 27. Sept. 1359. Forældre: Grev Gerhard (II.) den Blinde (d. 1312, gift 1° med Ingeborg, D. af Kong Valdemar af Sverige) og Agnes af Brandenburg (s. d., gift 1° 1273 med Kong Erik (V.) Klipping). Gift 1° 1319 med Catharine af Glogau (gift 1° med Markgreve Johan af Brandenburg, 1295—1312), D. af Hertug Henrik IV. af G. (d. 1334) og Mechtilde af Brandenburg. 2° 1327 med Mirislava, d. tidligst 1368, D. af Grev Nicolaus af Wittenburg.

J.s Fader var, ikke mindst ved sit nære Forhold til det danske Kongehus, blevet det mest fremragende Medlem af den schauenburgske Greveslægt; Sønnen arvede store Rigdomme efter ham og fik sit Tilnavn af den Gavmildhed, hvormed han uddelte disse. Ved Gerhards Død var hans ældste Søn afførste Ægteskab allerede

død, og en yngre Søn, Gerhard (IV.) solgte kort efter de fleste af sine Besiddelser til Halvbroderen. J.s Lande **laa** for største Delen godt samlede i det østlige Holsten; sit Hovedsæde havde han paa **Pløn**, hvorefter den grevelige Linie benævnes; senere erhvervede han ogsaa Kiel. Den unge Greve fandt en udmærket Støtte hos sin ældre Halvbroder Kong Erik (VI.) Mændved, der skyldte hans Fader Tak for de Tjenester, han havde vist ham. Det var Erik, der var Mellemand ved J.s Køb af Halvbroderen Gerhards Lande, og J. støttede ivrigt Kongen i hans Kamp med Markgreve Valdemar af Brandenburg. Til Grev Gerhard af Rendsborglinien stod J. i godt Forhold; ved enig Optræden og med Kong Erik til Rygstød blev de efterhaanden Herrer over det meste af Holsten, og i Fællesskab modtog de **1317** Fyn i Pant for de Summer, Erik skyldte dem for Krigshjælp.

Da Erik Mændved døde **1319**, hjalp J. sin anden Halvbroder, Christoffer, til at vinde den danske Krone; til Gengæld lovede Christoffer at forlene ham med Femern — et Løfte, som han dog ikke holdt. Da Christoffer efter Hertug Eriks Død **1325** krævede Formynderskabet over dennes lille Søn Valdemar af Sønderjylland, stillede J. sig derfor sammen med Grev Gerhard af Rendsborg imod ham, og Valdemar pantsatte ham til Gengæld Eckernførde og Landskabet mellem **Slå** og Ejder. Da Valdemar n. A. var blevet valgt til Danmarks Konge, fik J. Lensbrev paa Femern samt Lolland og Falster i Pant.

Det gode Forhold mellem J. og Gerhard afløstes nu af en mere eller mindre aabenlys Kappelstrid mellem dem om at tilrive sig de største Stykker af det opløste danske Rige. J. forbandt sig derfor med den landflygtige Christoffer og førte ham **1329** tilbage til Riget; Christoffer **maatte** finde sig i alle hans Vilkaar, og det endte med, at J. fik baade Sjælland og Skaane i sin Haand. Men han kunde ikke hindre, at Grev Gerhard opnaaede en tilsvarende Magtstilling i det vestlige Danmark; i Christoffer havde han kun en upaalidelig og magtesløs Forbundsfælle, og selv vogtede han sig vel for at møde Rendsborgeren i aaben Mark. Imidlertid sad han faktisk som uafhængig Hersker over Skaane og Sjælland, hvortil Femern og Lolland dannede en god Forbindelse. Uheldigt for ham var det dog, at han havde maattet udstykke Størsteparten af sine nyvundne Lande som Len eller Pant til de holstenske og nordtyske Adelsmænd, der havde hjulpet ham, og uheldigst, at disse fremmede i den Grad pinte og plagede deres undergivne, at der snart opstod dybt Misnøje med det holstenske Herredømme. Alle-rede **1332** — s. A. som Christoffer døde — rejste **Skaaningerne** sig

til Opstand og gav sig ind under den svenske Konge Magnus **Smek**; J. maatte slaa sig til **Taals** med nogenlunde at redde de Penge, hvorfor Landet var ham pantsat. Ogsaa paa Lolland **maa** der have været Opstand; **1335** vandt J. Øen tilbage med Grev Gerhards Hjælp. Stillet over for egenraadige Stormænd og misfornøjede Undersaatter fandt J. det klogest at hjælpe Valdemar (IV.) Atterdag til Riget (**1340**) og støtte ham mod Grev Gerhards Sønner. Snart maatte han dog opgive dette; med sin sejge Energi vidste **Valdemar** Punkt for Punkt at drive ham ud af hans danske Pantelen, saa at han et Tiaar senere kun havde Femern tilbage. Selv denne 0 indtog Valdemar med væbnet Haand **1358**; den blev dog vundet tilbage n. A. Ved denne Tid døde imidlertid J. Han efterlod sig af 2. Ægteskab Sønnen Adolf (VIL), med hvem den plønske Linie uddøde **1390**.

G. Waitz: **Schlesw.-holst.** Gesch., **1851—52**. Nordalbing. Studien, III, **1858**. D. Schäfer: Die **Hansestädte** u. **König Waldemar**, **1879**. C. E. F. Reinhardt: **Valdemar Atterdag**, **1880**. Kr. Erslev i Hist. Tidsskr., 6. Rk., VI, **1895—97**.

Kr. Erslev (Jørgen Olrik*).

Johan Adolf, **1575—1616**, Hertug af Slesvig-Holsten-Gottorp. F. 27. Febr. **1575** paa Gottorp, d. **31. Marts 1616** sst., begr. i Slesvig. Forældre: Hertug Adolf I. af Gottorp (s. d.) og Hustru. Gift 30. Aug. **1596** paa Kbh.s Slot med Augusta af Danmark (s. d.).

J. A. opdroges en Tid lang hos sin Morbroder Landgrev Vilhelm af Hessen-Kassel. Allerede **1585** blev han valgt til Ærkebiskop i Bremen og **1586** til Biskop i **Lübeck**; ved sin Broder Hertug Philips tidlige Død **1590** blev han Hertug af Gottorp. Til sin Moder Hertuginde Christines Misfornøjelse begyndte han sin Regering med en Tilnærmelse til de **slesvig-holstenske** Raader, og skønt han paa Landdagen i Maj **1592** prøvede paa at faa Stænderne til at anerkende hans Arveret, ogav han hurtig Forsøget og konfirmerede deres Privilegier. Men netop paa dette Tidspunkt var han dog af Enkedronning Sophie blevet vundet for dennes Politik, og under den bitre Partikamp, som i de nærmest følgende Aar rasede i Hertugdømmerne, tog han sit Stade sammen med Enkedronningen og dennes Venner imod den danske Formynderregering og den største Del af Ridderskabet; paa Landretsdagen i Flensborg i Marts **1593** kom det til voldsomme Sammenstød mellem ham og Statholderen Henrik Rantzau. Men da **1595** Forholdene antog en anden Karakter under Formynderregeringens begyndende Opløsning, og den unge Konge, Christian IV., nærmede sig til sin Moder, paavirkede dette ogsaa J. A.s Stilling. Tanken dukkede op om et

Ægteskab mellem ham og Christian **IV.**s Søster Augusta, og deres Bryllup fejredes Dagen efter, at Kongen ved sin Kroning havde overtaget Regeringen i Danmark. Trods mindre Stridigheder bestod der ogsaa fra dette Øjeblik og lige til hans Død et venskabeligt Forhold mellem J. A. og Kongen, saavel som han vedblivende stod paa en god Fod med sin Svigermoder, Enkedronningen. Efter sit Bryllup afstod han Bremen og Verden Stifter til sin Broder Johan Frederik (s. d.) og gav **1607** ogsaa Afkald paa **Lübeck** Stift til Fordel for ham. — Fra sin Forbindelse med det hessiske Hof medbragte J. A. stærke kalvinske Sympatier, i hvilke han bestyrkedes af sin Kansler Dr. Nicolaus Junge, og lagde disse for Dagen paa forskellig Maade, navnlig ved **1610** at afsætte den strengt lutherske Hofpræst Jacob Fabricius og erstatte ham med Philip Cæsar (s. d.). Over for Stænderne **optraadte** han med ikke ringe Myndighed; han omgav sig med fremmede Raader og Krigshøvedsmænd (fra Hessen, Braunschweig, Bremen), overdrog hyppigere end sin Medregent, Kongen, Amterne i Landet til fremmede og undlod at møde personlig ved Landdagene; ogsaa i Skattespørgsmaal tørnede han ofte alvorligt sammen med disse. Fra J. A.s Tid stammer den ældste bevarede gottorpske Kancelliordning (vistnok fra **1597**). Vigtigst var det dog, at han 9. Jan. **1608** udstedte en Huslov, der fastsatte Førstefødselsretten for den gottorpske Andel af Hertugdømmerne; han forlangte den ikke bekræftet af Stænderne, men skaffede sig sine Lensherrers, Kejserens og Kongen af Danmarks, Stadfæstelse af den. J. A. arvede en betydelig Statsgæld fra Faderen, som han selv yderligere øgede, bl. a. ved en kostbar Hofholdning. Han optog store Laan, især hos Svigermoderen i Danmark, og pantsatte i stort Omfang sine Amtsindtægter. Ved sine lærde Interesser blev han en Forgænger for Sønnen Frederik III. (s. d.); det var ham, der **1606** grundede Biblioteket paa Gottorp. Men han var ved Siden af en munter Drikkebroder. — Malerier paa Fr.borg, i Eutin og (**1601**) paa Gripsholm. Portrætteret paa Jurgen Ovens' Malerier fra den gottorpske Historie (Christiansborg). Stik **1613**. Portrætteret med Hustruen paa Dobbeltaler **1607**.

Troels-Lund: Histor. Fortællinger. Tider og Tanker, III, **1911**. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater **1523—1750**, III, **1916**. L. Andresen und Walter Stephan: *Beiträge zur Gesch. der Gottorfer Hof- und Staatsverwaltung von 1544—1659*, I—II (Quellen und Forschungen etc, **XIV—XV**), **1928**.

J. A. Fridericia (C. O. Bøggild Andersen*).

Johan (Hans) **Adolf**, **1634—1704**, Hertug af **Pløn**, Overfeltmarskal. F. 8. April **1634** paa Ahrensbok, d. 2. Juli **1704** paa

Ruheleben, begr. i **Pløn**. Forældre: Hertug Joachim Ernst af **Pløn** (s. d.) og Hustru. Gift 4. April 1673 med Dorothea Sophie af Braunschweig-Wolfenbiittel, f. 17. Jan. 1653, d. 20. Marts 1722 i Pløn, D. af Hertug Rudolph August af B.-W. (1627—1704, gift 2° 1681 med Rosine Elisabeth (Rudolphine) Menthe, d. 1701) og Grevinde Christine Elisabeth v. Barby (ca. 1630—81).

J. A. gennemgik til sit 20. Aar den af Faderen i Reinfeld oprettede Fyrsteskoie, uddannede sig derefter for Krigerhaandværket ved Rejser i forskellige Lande, var 1657 Oberst i kejserlig Tjeneste i Ungarn, deltog fra 1664 som Generalmajor i Krigen mod Tyrkerne og kommanderede 1674 med Feltmarskals Rang med Dygtighed og Held et braunschweigsk Korps i Felttog i Rhinegnene mod Franskændene, Sveriges Forbundsfaelle. Ved Faderens Død 1671 havde han overtaget Regeringen i sit Arveland, idet han dog overlod Regentskabet til Moderen; men allerede Aaret forud havde han paa Familiens Vegne krævet Andel i Oldenburg og **Delmenhorst** og indstævnet Sagen for Rigshofretten i Wien, samtidig med at han erklærede sig villig til forligsmæssig Afgørelse med Christian V. 1673 og 74 faldt Dommen, hvorefter J. A. afstod sit Hus' Rettigheder til Kong Christian mod Vederlag i en Del af Segeberg Amt, hvorved de to Fyrster knyttedes fast til hinanden i et mod deres nære Frænde og bitre Fjende, Hertugen af Gottorp, rettet Forbund. Allerede 1672 havde J. A. opfordret Kong Christian til Krig mod Sverige; men da var den danske Hærplan kun lige ved Begyndelsesstadiet; man maatte vente endnu nogen Tid. Anderledes da J. A. Vinteren 1675—76 indfandt sig i Kongens Hovedkvarter ved **Wismar**. Den vanskelige Belejring var trukket i Langdrag, Hærens egentlige Overhoved, Feltherre Schack, var haabløst syg i Kbh., og ingen af de andre Generaler var fuldt egnet til at udfylde hans Plads: den 41-aarige krigserfarne fyrstelige Feltherre maatte være Manden, man trængte til, og 26. Jan. 1676 anmodede Kongen J. A., der nylig havde afslaaet en kejserlig Udnævnelse til Generalfeltmarskal, om som »vor Gehejmeraad og Overfeltmarskal« at fungere som Præsident i Krigskollegiet og snarest sætte under Deliberation, hvorledes Aarets Felttog burde føres, idet Kongen lod forelægge et Antal klart udredede Alternativer, hvoriblandt Kongen dog aabenbart lagde Hovedvægten paa Angreb fra Sjælland over i Skaane. J. A., der opholdt sig i Kbh., sammenkaldte s. D. Krigskollegiet til Møde 28. s. M., og det vedtoges, at Hovedangrebet skulde rettes mod Skaane; 31. s. M. afsluttedes Overvejelserne sammen med Generalkrigskommissariatet, og detaljerede Forslag fremsattes. — Rigskansler Griffenfeld, der tidligere

i Jan., paa et helt umuligt og utilstrækkeligt Grundlag, havde fremsat Direktiver for Aarets Felttog, havde været ganske udelukket fra disse Møder og Forhandlinger, og kort efter blev han styrtet, hvad der var en Nødvendighed, hvis Krigen skulde føres med den Kraft, som baade Kongen og J. A. tilsigtede. J. A.s Andel i Griffenfelds Fald er endnu ikke fuldt belyst; at han har spillet en særlig vigtig Rolle derved, **maa** anses for givet og skønnes ogsaa at fremgaa af hans Deltagelse i Undersøgelserne mod Griffenfeld og af, at Kongen senere henstillede, at han helst saa en Pardon til denne begrundet i en Forbøn af J. A. I de følgende Maaneder beherskede Hertugen Situationen; han blev Præsident i Krigskollegiet, og hans Stilling betegnedes bl. a. ved, at de vigtigste Anordninger bar hans Underskrift sammen med Kongens — noget hidtil ukendt.

Sidst i Juni førtes Hæren over til Skaane, og i de nærmest følgende Uger gennemførtes et Antal vel ledede og heldige Operationer. Da Hæren i Slutningen af Sept. gik i Vinterkvarter, var betydelige Landstrækninger og flere befæstede Pladser erobret og fastholdtes; men Hæren havde lidt betydelige Tab; den var stærkt udpumpet efter vidtløftige Marcher; det vigtigste og ivrigt søgte Formaal: at træffe og **slaa** den fjendtlige Hovedhær, var ikke naaet, og den i Førstningen meget gunstige militære Situation var ved at ændre sig til det modsatte. Man har søgt at give J. A. Æren for de heldige Foretagender og at tilskrive Intriger mod ham af andre Generaler, Modstand fra indflydelsesrige Personers Side og uforstandige Indgreb af Kongen Skylden for uheldige Beslutninger og Handlinger og for den ugunstige Ændring af den militære Situation. Det er imidlertid paavist, at alle vigtige Beslutninger i hele Rækken af Krigsraad er taget i fuld Overensstemmelse med J. A.s Votum, der stedse tillagdes afgørende Vægt, selv hvor afvigende Anskuelser havde været fremført. Da Hæren gik i Vinterkvarter, rejste Kongen og J. A. over til **Kbh.**, og midt i Okt. rejste Hertugen midlertidig til Holsten, men sluttede sig i Nov. atter til Kongen ved Hæren i Skaane, hvor han en Uge senere nedlagde Overkommandoen. At dette skyldes Følgerne af en mellem de to Mænd indtraadt Misstemning, er sikkert. Da de i Begyndelsen af Okt. var i **Kbh.**, skal J. A. to Gange indtrængende have bedt om sin **Afsked**, og da han i Nov. atter kom til **Kbh.**, medens Kongen alt var rejst over til Hæren i Forventning om et svensk Angreb og meget ønskede J. A.s Nærværelse, sendte denne Kongen en Skrivelse, der skal have været »temmelig haard og kort« og saaret Kongen dybt. J. A. havde i og uden for Hæren mange oprigtige Venner og Beundrere, og hans dybe Hengivenhed for Kongehuset, hans per-

sonlige Uegennytte og hans Omhu for den menige Mand var almindelig anerkendt; men han var meget kort for Hovedet, bydende, taalte ikke Modsigelse og havde herved efterhaanden vakt Misstemning mod sig navnlig blandt de ældre Generaler. At han kunde have formaaet at give Krigen en heldigere Vending, er ikke udelukket; i hvert Fald var han den bedste blandt de Generaler, Kongen da raadede over.

Ved J. A.s Afgang bevilgedes der ham en betydelig Aarpenge; han holdtes stadig officielt underrettet om Hærens **Forhold** og fungerede som Militærguvernør i Hertugdømmerne og Grevskaerne. Maj n. A. bad han Kongen om Tilladelse til en kortvarig Rejse til Kbh. for at indlede Forhandling om Overtagelse af Overkommandoen. Han nævnte vel ikke direkte dette Ord, men Kongen og andre indviede udtalte sig, som om dette var en given Sag. Kongen svarede noget ubestemt, at det vilde glæde ham atter at se Hertugen, og den kloge Dronning Charlotte Amalie samt andre haabede atter at se ham i Spidsen for Hæren. Kongen tøvede imidlertid med at træffe en Afgørelse og rejste over til Hæren, hvor i de samme Dage General v. d. **Goltz** ankom og blev højstkommanderende. Operationerne begyndte umiddelbart efter; Kongen bad J. A. vente foreløbig, og hermed faldt Sagen bort.

I de følgende Aar vedblev J. A. med Raad og Daad at virke som en klog, trofast og uegennyttig Ven af Kongen og Monarkiet. Under det stadig spændte Forhold til Gottorp og Hamburg samt de deri interesserede Magter **havde J. A.** raadet Kongen til **Maadehold** og Forhandlinger, indtil Knuden pludselig strammedes i Foråret **1689**, da Krig syntes uundgaelig. Han tilraadede nu hurtig og energisk Handling og tilbød at tage Overkommandoen, hvorved han imødekom et af Kongen længe næret Ønske, og udnævntes til Overfeltmarskal. Da der efter Forliget i Altona s. A. indtraadte en Afspænding i de politiske Forhold, traadte J. A. ud af den hidtidige Forbindelse med Monarkiet og i Tjeneste hos Generalstaterne som Generalfeltmarskal og deltog i Krigene i Flandern. Efter den kortvarige Krig **1700** gav han atter Vidnesbyrd om sin Hengivenhed for den danske Krone ved gennem sin Indflydelse hos det ham nær staaende **braunschweig-lüneburgske** Fyrstehus at indvirke gunstigt paa Fredsforhandlingerne, samtidig med at han sikrede sin Slægt uafhængig Besiddelse af det lille Hertugdømme, for hvis Trivsel han paa enhver Maade bestandig havde arbejdet klogt og uegennyttigt. — **Bl. R. 1671.** — Malerier i Eutin og i **Pløn**. Portrætteret paa Karton til Gobelinet af **Landskronas** Overgivelse (Fr.borg). Stik som braunschweigsk Feltmarskal og **1677** af H. Schaten efter Abr. Wuchters.

Dsk. Saml., 2. Rk., III, V og VI, 1873—77. **Dsk. Mag.**, 5. Rk., V, 1904. N. P. Jensen: Den skaanske Krig 1675—1679, 1900. **Hist. Tidsskr.**, 8. Rk., IV, 1913, S. 103—50. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær i Danmark, II, 1916 (se Registeret). *Rockstroh.*

Johan Christian, Hertug af Slesvig-Holsten-Sønderborg (d. 1653), se Hans Christian.

Johan Frederik, ca. 1578—1634, Hertug af Slesvig-Holsten-Gottorp, Ærkebiskop af Bremen. F. ca. 1578 paa Gottorp, d. 3. Sept. 1634 i Altkloster ved Buxtehude, begr. i Slesvig. Broder til Hertug Johan Adolf af Gottorp (s. d.). Ugift.

J. F. blev 1594 Koadjutor i Lubeck og 1607 Biskop her. Bremen og Verden Stifter overlod hans Broder Johan Adolf ham 1596. Forholdet til Broderen var dog alt andet end godt, indtil han ved et Forlig 1606 fik overdraget Femern samt flere Amter og Distrikter i Holsten. Ogsaa med Christian IV. kom han snart i Strid i Anledning af Kongens Bestræbelser for at faa sin Søn Hertug Frederik anerkendt som Koadjutor i Bremen og Verden; dog ordnedes Sagen ved en Overenskomst i Sept. 1621, og paa Mødet i Lauenburg i Marts 1625 hørte han til de nedersachsiske Fyrster, der indordnede sig under Kongens Ledelse til Værn for den protestantiske Sag. Men det varede ikke længe, inden han atter skilte sig fra Christian IV. og under de truende Forhold søgte at opnaa Neutralitet. I Juni 1626 besatte Kongen derfor de **bremiske** Fæstninger, J. F. søgte Tilflugt først i Eutin og derefter i Lubeck og forsikrede i Juli og Aug. Kejseren om sin Troskab. Den følgende Sommer rykkede Tilly ind i Stiftet, og Freden i Lubeck (1629) bekræftede J. F. i Besiddelsen af Stifterne og gengav ham Femern, som Christian IV. 1627 havde beslaglagt. Kejserens Ønske om at erhverve Bremen og Verden for sin Søn Leopold bragte ham derpaa til at nærme sig Sverige, og dette medvirkede til, at der 1632 fandt Forhandlinger Sted mellem Christian IV. og Kejserens Repræsentanter om en dansk Besættelse af Dele af Bremen. Imidlertid rykkede Svenskerne ind i Stiftet, som de kejserlige **maatte** forlade 1633. Til det holdningsløse i hans politiske Virken svarede J. F.s private Liv. 15. Juli 1600 havde han troløvet sig med Anna Sophie, Datter af Grev Johan af Oldenburg og Delmenhorst, men han stod ikke ved sit Løfte og ægtede hende ikke, hvilket gav Anledning til en Proces fra oldenburgsk Side; en talrig Mængde Maitresser trøstede ham i hans ugifte Stand. — Maleri paa Husum Slot.

Allg. Deutsche Biographie, XIV, 1881, S. 413 ff. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, IV, 1917.

J. A. Fridericia (C. O. Bøggild Andersen*).

Johan-Svendsen, Eyvind, se Svendsen.

Johannes, d. ca. 1280, Biskop i Børglum.

»Johannes de Hethe« hørte efter al Sandsynlighed hjemme i Jylland — Stednavnet Heden er dog af saa almindelig Karakter, at man ikke har fast Holdepunkt. Han fik sin første Uddannelse hos den ærværdige Gunner af Viborg, i hvis Bispegaard han var som ung Klerk; siden studerede han i Udlandet, tog Magistergraden og blev Kong Erik (V.) Klippings og hans Moders Kapellan. Da Børglum Stift, der havde været ledigt i fire Aar, faldt under pavelig Provision, udnævnte Urban IV. ham til Biskop — af Hensyn til Kongen og Enkedronningen, hedder det udtrykkeligt i Bullen af 23. Juli 1264. Under Striden mellem Kronen og Ærkebiskop Jakob Erlandsen stod J. ligesom Biskop Tyge af Aarhus paa Kong Eriks Side og undgik derfor ikke Bandsættelse 1267. Som en betroet Mand blev han brugt paa diplomatisk Sendefærd og i Voldgift, saaledes ved det store Grænsemøde 1276 i Tvisten mellem Kong Valdemar af Sverige og hans Broder Hertug Magnus.

M. Cl. Gertz: *Scriptores minores*, II, 1918—22, S. 269. A. Krarup: *Bullarium Danicum*, 1932, Nr. 619, 693. *Icelandic Sagas*, IV, 1894, S. 384 (*Chronicles and memorials of Great Britain and Ireland*).

Ellen Jørgensen.

Johannes, d. 1286, Biskop i Odense. D. 6. Juli 1286, begr. i Dominikanernes Kirke i Ribe.

J. var vist af Slægten Bild, thi en »Hr. Nicholaus Billær« nævnes som hans Broder; man har formodet, at denne Mand var identisk med Drosten Niels Olufsen Bild. I Breve fra 1282 staar J. som »valgt og stadfæstet« Biskop over Odense Stift; Vielse opnaaede han 1283. I Kraft af sit Embede deltog han i de store Rigsmøder i de politisk stærkt bevægede Aar i 1280'erne. Han var nærværende ved Udstedelsen af Erik (V.) Klippings Haandfæstning 29. Juli 1282 og ved Stadfæstelsen af Nørrehallands Overdragelse til Grev Jakob 8. Sept. 1283; han sad blandt Voldgiftsdommerne i Striden om Erik (IV.) Plovpenningss Døtres Arv 24. Maj 1284, og sammen med andre af Rigets Bisper satte han sit Segl under det Brev, Hertug Valdemar af Sønderjylland maatte udstede til Kongen 31. Marts 1286. — Om hans Styrelse af Odense Stift vides intet. Han ejede en Gaard i Ribe og betænkte Domkirken, hvorfor hans Navn blev indskrevet i dens Mindebøger.

Scriptores rerum Danicarum, V, 1783, S. 554. P. Terpager: *Ripæ Cimbricæ*, 1736, S. 402. *Avia Ripensis*, udg. af O. Nielsen, 1869.

Kr. Erslev (*Ellen Jørgensen**).

Johannes de Dacia, ca. 1280.

Johannes fra Danmark er Forfatter til en kortfattet Introduktion til Filosofien og et lille grammatisk Arbejde, der vist er af samme Karakter som Martinus de Dacia's sprogløse Skrift »De modis significandi«, et Skrift, der i Overleveringen undertiden fremtræder under J. de D.s Navn. Hans Arbejder har ikke vundet den vide Udbredelse, som blev Værker af to andre danske Lærde fra Slutningen af det 13. Aarh., Martinus de Dacia og Petrus de Dacia, til Del; de kendes foreløbig kun gennem Manuskripter i Worcester Domkirkebibliothek, i Landesbibliothek i Weimar og i Stadsbibliothek i Bruges (13.—14. Aarh.), men efter sagkyndig Dom skal den lille »Divisio scientiarum« eller »philosophia« hævde sig godt blandt lignende Arbejder fra Højskolastikkens Dage. — Vor Viden om J. de D. beror saa at sige udelukkende paa, hvad de nævnte Manuskripter giver. Han har **Magister** titel, er Lærer i Paris, hvor hans »Summa grammaticalis« er blevet til 1280. Vidnesbyrd om hans Lærervirksomhed findes ogsaa i Cod. 158 fra 13. Aarh.s Slutning i Biblioteca comunale i Assisi.

J. Kestell Floyer: Cat. of Mss. preserved in the chapter library of Worcester cathedral, 1906, S. 113 ff. A. de Poorter: Cat. des mss. de la bibliothèque publique de la ville de Bruges, 1934, S. 640 f. M. Grabmann: Mittelalterliches Geistesleben, 1926. A. G. Little & F. Pelster: Oxford theology and theologians c. A. D. 1282—1302, 1934.

Ellen Jørgensen.

Johannesson, Lauritz Sigvald, f. 1877, Ingeniør. F. 7. Maj 1877 i Kbh. (Helligg.). Forældre: Høker, senere Grosserer Sigurdur J. (1853—1909) og Laura Kirstine Laurentius (1842—1934). Gift 3. Febr. 1910 i Sct. Johns Church, Montclair N. Y. med Marie Mooney, f. 12. Juni 1878 i Toronto (gift 1° med Philbrick), D. af U. S. Army Officer James M. og Elizabeth Bevan.

J. blev Student 1894 fra Efterslægtsselskabets Skole, cand. phil. n. A. og 1900 cand. polyt. som Bygningsingeniør. Umiddelbart efter Eksamen rejste han til England og blev Assistant Engineer ved City and South London Railway Extension. 1901 blev han ansat under London County Council først ved Parliamentary Survey, senere ved Parliamentary Work og sidst ved Street Improvements. 1903 rejste han til U. S. A., hvor han fik Ansættelse ved Pennsylvania Railroad Tunnels, New York City. 1905 blev han Engineer Assistant to Chairman Board of Engineers, 1909 Assistant Engineer først ved Public Service Commission, New York, og s. A. ved Interborough Rapid Transit Company, New York City, hvor han 1914 blev General Assistant Engineer, og hvor han arbejdede

med Forslag til Forbedringer og Udvidelser af Manhattan Luftbane. 1922 blev han ansat hos Jacob & Davies, New York, hvor han udarbejdede Tunnelprojekter for Hudson & Manhattan Railroad Comp., New York. Fra 1924 er han ansat ved New Jersey State Highway Commission, Jersey City, hvor han arbejder med Højbaner. 1905 blev han Associate Member of Institute of Civil Engineers og er senere blevet Member. 1919 fik han The James Laurie Prize of The American Society of Civil Engineers for Afhandlingen Manhattan Elevated Railway Improvements. Et stort og betydningsfuldt Arbejde har han nedlagt i en Bog om Tunnelbygning, B. H. M. Hewett & S. Johannesson: »Shield and Compressed Air Tunneling« (1922).

Ingeniøren, Ingeniør og Samfund 31. Okt. 1936, S. 163. Povel Vinding.

Johannsen. Af de Ditmarsker-Bondeslægter, som bærer Patronymet J., føres een tilbage til Drees Johann i Marne, der skal være blandt de faldne Forsvarere for Ditmarskens Frihed. Hans Sønnesøn Sognefoged i Eddelak Claus Johann (1577—1653) var Farfader til Margarete J., gift med Admiral Nicolaj Helt (d. 1667), og til Sognefoged i Meldorf Johann J. (f. 1634), af hvis Børn skal nævnes Datteren Hedewig Margaretha J. (1663—1708), gift med Viceadmiral Mathias v. Paulsen (d. 1710), og Sønnerne Oberst Peter Boie J. (1666—1721) — Fader til Kommandant i Kbh., Generalløjtnant Friedrich J. (1712—83) — og Sognefoged i Meldorf Nicolaus J. (1665—1735), af hvis Børn skal nævnes Charlotte Amalie J. (1713—94) — hvis Datter Margrethe Hedevig Jebens (1740—92) ægtede Biskop Tønne Bloch (1733—1803, s. d.) — og Kancelli-assessor, Sognefoged i Meldorf Johann Mathias Jacob J. (1709—56); denne var Bedstefader til nedenn. Amtmand, Gehejmekonferensraad Friedrich Heinrich Christian J. (1781—1851), blandt hvis Børn var Ida Sophie Elisabeth J. (1821—50) — i Ægteskab med Kammerherre, Forstmester, Baron Friedrich Ferdinand Franz v. Wimpffen (1805—92) — nedenn. Minister, Kammerherre Christian Gottfried Wilhelm J. (1813—88) og Oberst Otto Julius Georg J. (1827—1902), som var Fader til de nedenn. Teknikeren Frederik (Frits) Ferdinand Wilhelm J. (1855—1934) og Arvelighedsforskeren Wilhelm Ludvig J. (1857—1927) samt til Rektor Helene J. (f. 1873).

En i Angel siddende Bondeslægt J. føres tilbage til Johann J. (1681—1755) i Skæggerød, Nørre Brarup Sogn, hvis Sønnesøn Johann Frederik J. (1751—1819), der 1755 blev løst af Livegenskabet, syslede med litterære og matematiske Studier; han var

Bedstefader til nedenn. Politiker Gustav Henrik Jøns J. (1840—1901). — Skolelærer og Organist i Nortorf, senere i Borsfleth i Holsten Johann J. (1768—1855) var Fader til Orientalisten Carl Theodor J. (1804—40) og til nedenn. Pastor Johann Christian Gottberg J. (1793—1854), der var Fader til Lærer i Musikteori i St. Petersborg Julius Ernst Christian J. (1826—1904) og til Koncertsangerinden Bertha Agnes Elise Sieberg-J. (1820—93).

Stamtafel der Familie Johannsen (Bilag til Zeitschr. der Gesellsch. f. Schlesw.-Holst. Geschichte, XL, 1910). — Sønderjydske Aarbøger, 1902, S. 117—20; 1913, S. 45—76.

Albert Fabritius.

Johannsen, Claus, 1841—1931, Afholdsfører. F. 26. Aug. 1841 i Vaarst, Gunderup Sogn, d. 20. Dec. 1931 sst., begr. i Gunderup. Forældre: Gaardfæster, Tømrer og Snedker Frantz Christian J. (1799—1888) og Else Pedersdatter (1810—65). Gift 4. Marts 1870 i Gunderup med Clara Bjørnbak, f. 10. Juni 1852 i Smidstrup ved Hjørring, d. 12. April 1917 i Vaarst, D. af Skolelærer, senere Højskoleforstander Thomas B. (1820—89) og Ane Cathrine Pedersdatter (1821—86).

J. gik i Almueskole, men fik Ekstraundervisning hos en dygtig Lærer og uddannede sig i øvrigt ved selvstændig Læsning og ved tidlig Deltagelse i politiske og oplysende Møder. 1865 overtog han Fædrenegaarden i Forpagtning og købte den 1872. Allerede som femtenaarig var han Medlem af Landmandsforsamlingen i Aalborg; Landmand var han med Liv og Sjæl: »Ingen Livsvirksomhed kan sammenlignes med en Jorddyrkers, der ret aabner sit Sind for Naturen og al Skabningens Væsen«, skriver han i sine Erindringer. Den bevægede Valghandling i Bælum 1866 vakte J. politisk, og han droges stærkt til Lars Bjørnbak, ikke mindst fordi denne arbejdede for Fæsteafløsningssystemet. 1867 fik han sin første offentlige Bestilling, idet han beskikkedes til Lægdsmand, og 1868 blev han valgt ind i Sogneraadet. 1869 blev han opfordret til at stille sig til Folketinget, men afslog det. S. A. blev han Sogneraadformand og var Medstifter af Skovstrup Sparekasse. Han stillede sig som Venstremand til Folketinget i Aalborg 1872, 73 og 74, men uden at opnaa Valg, var 1874—82 Landstingsmand for 7. Kreds og 1874—85 Medlem af Aalborg Amtsraad. 1874 fremsatte han en Plan om Anlæg af en Jernbane fra Aalborg gennem Østhimmerland til et Sted ved Mariager Fjord og var Koncessionshaver ved Banens (Hadsundbanens) Aabning 1900. 1880 var han Medstifter af Kreditforeningen af Ejere af mindre Ejendomme paa Landet i Jylland, 1880—1929 Medlem af dens Direktion. —

Som den stærkt socialt interesserede Mand, han var, fulgte J. opmærksomt Avismeddelelserne om Afholdsbevægelsens Udvikling fra Starten 1879. Uden at have Kendskab til Bevægelsens Mænd eller Organisationsformerne stiftede han — sammen med to Venner — 1880 en Totalafholdsforening i Fjellerad, og da den folkelige og den kristelige Afholdsbevægelse 1881 blev sluttet sammen, valgtes han enstemmigt til Formand for Danmarks Totalafholdsforening (eller, som Navnet senere blev og stadig er, Danmarks Afholdsforening). Denne vanskelige og ansvarsfulde Stilling beklædte han i 40 Aar, til han, da han fyldte 80, trak sig tilbage, men udnævntes til Æresmedlem af Selskabets Hovedbestyrelse. Da de efterhaanden organiserede forskellige Afholdsselskaber 1901 sluttede sig sammen i et Fællesudvalg, senere Danske Afholdsselskabers Landsforbund, valgtes J. ogsaa her til Formand, en Post, som han med enestaaende Klogskab og Dygtighed beklædte til 1921, da han ogsaa nedlagde dette vigtige Hverv, men valgtes til Æresmedlem paa Livstid af Landsforbundets Bestyrelse. 1903—07 var han Medlem af den første og 1914—27 af den anden Ædruelighedskommission. Han beklædte ligeledes en Række Tillidshverv inden for Landbruget, og Fredssagen og Aftenskolesagen havde hans varme Interesse. 1903 formulerede J. Afholdsbevægelsens Hovedkrav: »Landsforbud, rent Land for Rusdrik ved Lov gennem Folkets Villie«. J. hævdede under stor Opsigt, at Landsforbudet kunde ventes gennemført inden 1930. Om denne Profeti skrev »Ekstrabladet« 31. Marts 1917 (efter det midlertidige Forbuds Ikrafttræden): »Det kan ikke skjules, at alting lægger sig til Rette for Forbudskravet. Og vi er fristede til at sige: lad det blot gaa i en Fart«. Og Beværterbladet »Enigheden« hævder (1936) i en redaktionel Artikel, at hvis man havde bragt Spørgsmaalet om det midlertidige Forbud for Domstolene, var en Forbudslov straks blevet gennemført. Fra 1910 til sin Død modtog J. en aarlig Hædersgave paa Finansloven for sit store Arbejde ikke blot i Afholdssagens, men i Samfundets Tjeneste. 1928 udgav han »Erindringer fra et langt Liv«. — Buste af E. Ølsgaard 1917. Radering 1924 af Chr. Tom Petersen. Litografi af I. W. Tegner 1891 efter Fotografi.

Ovenn. Erindringer. H. Wulff: Den danske Rigsdag 1882, S. 413 ff. M. Balle og Ferd. Nielsen: Jubilæumsskrift for Danmarks Afholdsforening 1879—1904, 1904. Anton Schmidt: Afholdsbevægelsens Verdenshistorie, IV, 1914. Pressens Magasin 1. Nov. 1919. Politiken 15. Juli 1921. Danmarks Afholdsforenings Aarboeg 1921. Ferd. Nielsen og Adolph Hansen: Danmarks Afholdsforening gennem 50 Aar, 1929. Danmarks Afholdsforenings Aarboeg 1932.

Adolph Hansen.

Johannsen, Friedrich Heinrich Christian, 1781—1851, Amtmand. F. 28. Febr, 1781 i Kbh. (Fred. Ty.), d. 21. Maj 1851 i Flensborg, begr. sst. Forældre: Renteskriver, senere Landfoged i Nordditmarsken, Konferensraad Christian Matthias Jacob J. (1747—1813, gift 2° 1794 med Agnete Sophie Rahbek, 1770—1837 (gift 1° 1786 med Stadsfysicus i Kristiania og Aggers Amt, Dr. med. Niels Wandel, 1752—92)) og Christiane Frederikke Mørck (1756—89). Gift 24. Okt. 1811 i Slesvig med Ida Sophia Antoinette Petersen, f. 5. Marts 1790 i Slesvig, d. 22. April 1879 i Kbh. (Frue), D. af Overretsraad, senere Vicekansler Gottfried P. (1733—1812) og Catharina Christiane Piper (1756—99).

J. studerede i Kiel og Gottingen, tog juridisk Eksamen 1802 i Gliickstadt og blev n. A. Auskultant i Rentekammeret og Kancellisekretær, 1805 Kontorchef i Tyske Kancelli og gjorde fra 1806 Tjeneste i Feltkommissariatet, fra 1810 tillige som Ordonnatør i Kiel. Da Præsidentembedet i Flensborg blev oprettet ved kgl. Resolution af 25. Dec. 1810, udnævntes J. til Præsident i Flensborg fra 1. April 1811, i Maj s. A. tillige til Amtmand i Flensborg Amt. Rentekammeret havde indstillet Auskultant Ernst v. Schack til dette Embede, men Kongen, som i Holsten havde lært at skatte J.s administrative Dygtighed, foretrak ham. 1814—15 var han Medlem af Kommissionen til Hertugdømmernes Genbesættelse og udførte som saadan ikke alene et stort Arbejde ved at fremskaffe Leverancerne til det russiske Okkupationskorps, men var ogsaa med til at foreslaa Kongen at imødekomme de holstenske Forfatningsønsker. At dette ikke gjorde noget Skaar i Frederik VI.s Naade, fremgaar af, at J. allerede 1818 befordredes til det store Amtmandsembede i Haderslev. Paa denne betydningsfulde Post kom hans fremragende administrative Evner fuldt til deres Ret. Haderslev-Amtmanden nød megen Respekt i Befolkningen for sin Virksomhed og Fasthed, og var han end faamælt og tilbageholdende, var han samtidig kendt som en retfærdig og human overordnet. Det Billede, som gives af ham i de senere Liberales Brevveksling som svag og tysksindet, er derfor helt misvisende. J. var vel tysk af Kultur, men kongetro og loyal til det yderste, og som Helstatsmand nærrede han Frygt for Stænderinstitutionen af 1834 — han var 1832 en af de »oplyste Mænd« —, hvortil kom, at »som vort Exempel viser, kan den **meest** absolute Regiering tillige være den liberaleste«. Han støttede den danske Presses Fremvækst i Nord-slesvig, men han var en bestemt Modstander af »Herr Peter Lorenzen & Consorter« og betragtede »Nis Lilhold« som »aldeles uduelig«. Efter som den nationale Modsætning skærpedes, talte

han med stadig bedre Grund om »min høistvanskelige Embedsstilling«. 1844 var han Formand for Kommissionen til at undersøge Fremkomsten af Den slesvigske Forenings berømte »Protokolbeslutning«, og hans Stilling i den danske Befolkning blev i det hele mere og mere svækket, hvortil ogsaa hans fremrykkede Alder vel medvirkede. Men med Krigens Udbrud 1848 genvandt han sin Indflydelse; han opfordrede Befolkningen til at væbne sig mod de slesvigholstenske Friskarer og til at støtte de danske Tropper. Efter de preussiske Troppers Besættelse af Sønderjylland blev han derfor afsat fra sit Embede, men den danske Regering udnævnte ham til Gengæld i Sept. 1848 til sammen med Grev Carl Moltke og Biskop Jørgen Hansen at danne »den kgl. Immediatkommission til fælles Bestyrelse af Hertugdømmerne Slesvig og Holsten«. Denne kom dog aldrig til at træde i virkelig Funktion, og J. overtog herefter under Vaabenstilstanden 1849 atter sin Amtmandsstilling i Haderslev. 1850 kommitteredes han til Direktør for Overjustitskommissionen i Flensborg. — Kancelliraad 1807. Justitsraad 1811. Konferensraad 1828. Gehejmekonferensraad 1850. — R. 1815. DM. 1826. K. 1840. S.K. 1843. — Maleri, Pastel, Miniature og Blyantstegning i Familieeje.

P. Lauridsen: Da Sønderjylland vaagnede, I—VIII, 1909—22. Knud Fabricius i Sønderjyllands Historie, IV, 1936, særlig S. 129 f., 218, 227, 318, 338, 354, 369. *Knud Fabricius.*

Johannsen, Frederik (Frits) Ferdinand Wilhelm, 1855—1934, Ingeniør, Telefondirektør. F. 16. April 1855 i Kbh. (Garn.), d. 11. Jan. 1934 sst., begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Premierløjtnant, senere Oberst Otto Julius Georg J. (1827—1902) og Anne Margrethe Dorothea (Doris) Ebbesen (1832—74). Gift 23. April 1887 i Kbh. (Matth.) med Marie Theone Frederikke Bauditz, f. 12. Jan. 1858 i Kbh. (Garn.), d. n. Febr. 1931 sst., D. af Kaptajn, Kammerjunker, senere Major Peter Jacob Frederik B. (1817—64) og Sophie Marie Christiansen (1831—1916).

J. gik i Skole i Kbh. og senere i Helsingør og kom efter at have taget den store Præliminæreksamen 1871 i Smedelære paa Tvedes Værksted sidstnævnte Sted. 1872 tog han polyteknisk Adgangseksamen, og 1877 blev han polyteknisk Kandidat i Ingeniørfaget; s. A. fik han Ansættelse hos Entreprenør Niels Andersen, den senere Etatsraad, og var beskæftiget ved Anlægget af Ryomgaard-Banen og ved Nissumfjords Inddæmning. 1879—80 assisterede han Oberst Wenck ved Anlæg af Gribskovbanen og var samtidig Konduktør ved Kystsikringsarbejderne i Helsingør og Tegner ved 1. Ingeniørdirektion, der havde med Kbh.s Søforter at gøre. 1880—81 var han ansat

i Kbh.s Brolægnings- og Vejvæsen og virkede samtidig som Lærer ved Det tekniske Selskabs Skole. 1881—84 arbejdede han under Overingeniør Tegner ved nye Statsbaneanlæg, bl. a. ved Anlægget af Thybanen og Assens—Tommerup-Banen og var i dette Tidsrum paa en Udenlandsrejse paa det Reiersenske Fond. 1884—85 ledede han forskellige Havnearbejder og anlagde Bryggeriet Vestfyn i Assens. 1886—88 var han ansat ved 4. Ingeniørdirektion og var her beskæftiget ved Anlæg af den til Kbh.s Landbefæstning hørende Kanal fra Furesøen til Ermelunden. Fra 1888 virkede han som Entreprenør, dels alene og dels sammen med Entreprenørerne P. Madsen, Glud, cand. polyt. Søren Winkel og cand. polyt. William Werner. Han udførte i denne Tid forskellige Jernbane- og Havneanlæg, bl. a. 1891—92 Kbh.s søndre Frihavnsbassin, og havde betydelige Entrepriser ved Bygningen af Vestenceinten. Endvidere byggede han Færgelejer ved Strib, Jernbanebro ved Gudena og Æbeltoft Havn. 1900 byggede han, sammen med cand. polyt. J. Saabye, en Tunnel under Kbh.s Havn. J. var en af de første Polyteknikere, der blev Entreprenører, og hans solide tekniske Kundskaber, parret med hans sprudlende friske og initiativrige Façon og store Arbejdsevne, gjorde, at han aldrig var bange for vanskelige Opgaver og aldrig indskrænkede sig til at anvende hævdvundne Arbejdsmetoder, men altid arbejdede med selvstændige Løsninger af Problemerne. J.s hele Façon blev ikke uden Betydning for den almindelige Opfattelse af Entreprenørstanden. Hidtil havde Embedsingeniørerne fra Etaterne tro mod den Tids Sædvane saa meget som muligt søgt at holde Entreprenørerne nede, og disse, der oftest var selfmade Mænd, følte sig ikke jævnbyrdige med Bygherrens indflydelsesrige Repræsentanter. For J. laa det imidlertid ikke at føle sig som den underlegne, han omgikkes alle med utvungen Frejdighed og behandlede Embedsingeniørerne som sine Ligemænd. 1896 kom J. ind i Frbg. Kommunalbestyrelse, hvor han forblev til 1908, og i denne Kommune, der da var i stærk Udvikling, kom han til at øve en betydelig Indflydelse, bl. a. som Formand for Vejudvalget. Han fik megen Indflydelse paa Kommunens Bebyggelsesforhold (saaledes skyldes Vodroffsplads-Kvarteret og en begyndende Byplanordning ham), paa dens Afvandings- og Hovedfærdselsvejforhold og dens Vandforsyning m. m. Han var Formand for Byggeudvalget for det store Hospitalskompleks og forestod ligeledes Opførelsen af Forbrændingsanstalten, der repræsenterede noget ganske nyt her hjemme. En særlig Betydning fik J. for Moderniseringen af Sporvejsdriften. Daværende Direktør for Privatbanken A. Heide var gennem For-

bindelse med et tysk Firma, Union **Electrizitäts-Gesellschaft** i Berlin, blevet interesseret i elektrisk Sporvejsdrift og havde sammen med S. C. Hauberg og G. Rubin henvendt sig til Kommunalbestyrelsen med Forslag om elektrisk Drift af Gammel Kongevej- og Falkonerallélinierne samt Anlæg af et Elektricitetsværk paa Frbg. Kommunalbestyrelsen havde ikke megen Sympati for disse Planer, hvori private var interesserede, men havde heller ikke særlig Lyst til selv at overtage nogen Risiko, og det lykkedes da J. at samle alle Interesser i Stiftelsen af Frbg. Sporvejs- og Elektricitets Akts., hvori Kommunen var Aktionær, og som 1897 fik Indenrigsministeriets Koncession paa Driften af de nævnte Linier og af et Elektricitetsværk. Derefter tog J. sammen med Heide og dennes Kollega Jul. Larsen den Opgave op at reorganisere og modernisere Sporvejsdriften i det, der senere er kaldt Stor-Kbh. Efter 1. Juli 1898 at have opnaaet Enighed med Kbh.s Kommunalbestyrelse stiftede de Aktieselskabet De københavnske Sporveje, der 1. Aug. 1898 overtog Driften af samtlige Sporvejs- og Omnibusselskaber i Kbh. Selskabet tog straks fat paa Elektrificeringen af de forskellige Linier og Bygningen af nye, og J. overtog fra Dec. Arbejdet som ledende Ingeniør med S. A. Faber som Assistent. Aug. 1901 aabnedes den første Linie, Enghavelinien, for elektrisk Drift, og med Udgangen af 1902 var alle Linier elektrificerede. Arbejdet var ikke uden betydelige Vanskeligheder, fordi den elektriske Drift endnu var saa forholdsvis uprøvet. Man kendte kun Akkumulatordrift, som var anvendt paa Nørrebro linien siden 1897, og den var ikke populær. Nu voldte bl. a. **Spørgsmaalet** om de »vagabonderende« Strømme, som de nye Luftledninger og Tilbageledning gennem Skinnerne syntes at medføre, mange Betænkeligheder, bl. a. i Borgerrepræsentationen, men J.s sejge Energi førte gennem alle Vanskeligheder; han lod anstille rationelle Undersøgelser for at komme til Klarhed over vanskeligere Spørgsmaal og deres Rækkevidde, og han fandt altid ind til Sagens Kerne. Inspireret af Piazza del **Duomo** i Milano gjorde han Raadhuspladsen i Kbh. til det Centrum for Sporvejs trafikken, som man stedse senere har bevaret. Samtidig arbejdede han ogsaa med Kbh.s **Banegaardsordning**, idet han sammen med nogle af sine unge Ingeniører, bl. a. den senere Telefondirektør Michelsen og den senere Afdelingsingeniør ved Sporvejene Steen-Andersen, havde deltaget i den i Maj 1900 afsluttede Konkurrence om Kbh.s Banegaardsforhold og faaet 3. Præmie. De tre præmierede Projekter indeholdt alle den Hammerich'ske Tanke om Bygning af en stor Centralbanegaard Syd for Vesterbrogade, en Boulevardbane til Hellerup og en hævet Ringbane fra Valby over

Frbg. og Nørrebro til Hellerup, og paa dette Grundlag byggede ogsaa det af Statsbanerne udarbejdede Forslag, der blev forelagt Rigsdagen Nov. 1902, og som ansloges til at koste 40 Mill. Kr. Rigsdagen fandt Forslaget for dyrt, men man vilde gerne have en Nyordning, der, trods det, at den var billigere, bevarede de vigtigste nye Tanker; J. udarbejdede da et nyt Forslag, som uden at forlade Hovedtankerne nedsatte Anlægsudgifterne med ca. ti Mill. Kr., idet hans Forslag i alt væsentligt gik ud paa at udelade Ringbanen. *Forslaget vandt Bifald og blev efter at være nærmere* behandlet af Statsbanerne forelagt i Folketinget i Nov. 1903 og vedtaget med Tilslutning fra alle Partier; det har stadig senere været Grundlaget for Banegaardsordningen i Kbh. Imidlertid var J. paa Initiativ af A. Heide blevet Direktør i Kbh.s Telefon Akts. fra 1. Jan. 1903, og her blev han den store Fornyer og Organisator. Selskabet led af svære indre Brydninger, Administrationen prægedes af ødelæggende Kompetencestridigheder, Abonnenterne var utilfredse, og Anlæggene var forældede og overbelastede. J. bragte Orden og Plan i alt, baade i Administration, Takster og Anlæg. Luftledninger i Byen erstattedes med Kabler, der indførtes Centralenergisystem, og 1911 indviedes det store nye Telefonhus med Hovedcentral paa Nørregade netop paa det Sted, hvor H. C. Ørsted 91 Aar tidligere havde opdaget Elektromagnetismen. Det System, J. lagde til Grund for Driften, og som i Udlandet betegnes som Kbh.-Systemet, er baseret paa Samling af alle Storabonnenter i en Hovedcentral og Indordning af alle mindre i Distriktscentraler, og Systemet har vist sig at passe udmærket til en By af Kbh.s Størrelse, men kunde maaske vanskeligt gennemføres i væsentlig større Byer. I J.s Administration sporede stadig hans videnskabelige Interesser, det er saaledes ham, der begyndte at drage Nytte af Sandsynlighedsregningen i Telefondriften, og han ansatte en Matematiker alene til at arbejde med disse Problemer, hvilket har haft stor Betydning for Udviklingen af automatiske Hjælpemidler i Telefondriften og for Kontrollen med Driften. J.s Arbejder paa dette Omraade skabte derfor ogsaa hans Selskab en ledende Stilling. J.s Interesse for den videnskabelige Side af Ingeniørgerningen var stedse levende, og han havde megen Evne til at interessere og incitere sine Medarbejdere, som han alle — fra de yngste til de ældste — søgte at skaffe gode Kaar. Inden for Ingeniørstanden betød J. meget; han var en af de virksomste ved Stiftelsen af Dansk Ingeniørforening 1892 og Medlem af dens første Bestyrelse indtil 1896, da nogle Modstandere, som han havde skabt sig ved at gaa ind for en rummeligere Opfattelse af Foreningens Adgangsbetin- gel-

ser og **maaske** ogsaa ved sin hele lidt despotiske **Façon**, der havde let ved at støde, fik ham fældet. Han blev derfor først Foreningens Formand **1916—20**, i hvilken Periode dens **25-Aars-Jubilæum** faldt, og i hvilken man i høj Grad mærkede J.s Indsats i Foreningens Liv gennem Opdeling i faglige Afdelinger, Varetagelsen af faglige og offentlige Interesser udadtil m. m. J. var Ingeniør med Liv og Sjæl og følte sig som saadan. Et af hans Yndlingsemner var det bekendte Royal Charter, der 3. Juni **1828** udstedtes til den **1818** stiftede engelske Ingeniørforening Institution of Civil Engineers, og hvori Ingeniørens Kald defineres som den Kunst at udnytte Naturens store Kræfter til Gavn og Held for Menneskeheden. Saa at sige ingen tekniske Spørgsmaal var ham fremmede, og han tog ofte til Orde i offentlige Diskussioner om saadanne, det er f. Eks. næsten en Regel, at man finder J. i Forfatterfortegnelsen i »Ingeniøren« hvert Aar. Han kunde irritere, men næsten altid virkede han inciterende ved sine friske, originale og velfunderede Synspunkter. I Politik deltog han ikke aktivt ud over **1917—19** at være Formand for Kbh.s kommunale Vælgerforening, men han tog af og til Ordet i offentlige Diskussioner om Spørgsmaal af økonomisk Art, Kriseforhold, Arbejdsløshed o. l., idet han ofte fandt, at tekniske og naturvidenskabelige Undersøgelles- og Betragtningmaader med Udbytte kunde anlægges over for økonomiske Foretelser af forskellig Art.

1931 udnævntes han til Æresmedlem af Dansk Ingeniørforening. **1916** blev han Vicepræsident i Danmarks naturvidenskabelige Samfund som Formand for Industrigruppen, og **1926** blev han Selskabets Præsident efter Alex. Foss og forblev i denne Stilling til **1932**, da han gik af som Telefondirektør og blev Æresformand for Telefonselskabets Bestyrelse. **1929** blev han Dr. techn. honoris causa ved Polyteknisk Lærestalts **100-Aars-Jubilæum**. J. var Medlem af Industriraadet fra dets Oprettelse, af den Letterstedtske Forenings danske Afdeling og af Svenska Ingenjors Vetenskaps Akademien. Endvidere var han Medlem af en Række Bestyrelser og Kommissioner. **1911** blev han Medlem af Kommissionen angaaende elektrisk Drift af Kbh.s Boulevardbane og **Nærtrafik**-linier og **1913** af den militære Telegraf- og Telefonkommission. Fra **1897** var han Medlem af Bestyrelsen for Frbg. Jernstøberi og Maskinfabrik og fra s. A. Medlem af Bestyrelsen for det nydannede Frbg. Sporvejs- og Elektricitets Akts., hvor han indtil **1910** var Kommunens Repræsentant og var Næstformand til **1915** og derefter Formand. Fra Starten **1898** var han Medlem af Bestyrelsen for Akts. De københavnske Sporveje. **1903** var han Medlem af Anlægsraadet for Aarhus elektriske Sporvej og fra s. A. Medlem

af Bestyrelsen for **Tuborg—Klampenborg** elektriske Sporvej og af Telefonselskabets Bestyrelse. 1906 blev han Medlem af Bestyrelsesraadet for Nordisk Textil Akts. og gik over i den nye Bestyrelse, efter at Firmaet var overtaget af Bloch & Andresen. 1911 blev han Medlem af Bestyrelsen for Nordsjællands Elektricitets- og Sporvejs-Akts., der dannedes, efter at de københavnske Sporveje s. A. var overtaget af Kbh.s Kommune. Fra 1916 var han Medlem af Jysk Telefon Akts.' Bestyrelse; fra Selskabets Start 1925 til sin Død var han Medlem af Bestyrelsen for Akts. Dansk Galoche- og Gummi-fabrik i Køge. — R. 1901. F.M.G. 1904. DM. 1917. K.² 1923. K.¹ 1930. — Malerier af Hans Henningsen 1912 (Familieeje), Kunwald 1921 (Dansk Ingeniørforening og Familieeje) og N. V. Dorph 1925 (Fr.borg). Buste af Ellen Locher Thalbitzer 1929 (Telefonhuset).

Ax. G. V. Petersen i *Ill. Tid.* 18. Jan. 1903. N. Nielsen: Matematikken i Danmark 1801—1908, 1910. C. Winsløw, Johs. Saabye, C. J. Brodersen, S. A. Faber, W. Barkhuus, Ib Windfeld Hansen og Ax. G. V. Petersen i *Ingeniøren*, 1920, S. 129 ff. *Ingeniøren*, 1925, S. 201. *Polyteknisk Tidsskrift*, 1926, S. 7 ff. *Nordsjællands Elektricitets- og Sporvejs-Aktieselskab* 1902—1927, 1927. Povl Vinding: **Maal og Midler** for Ingeniørernes Organisationer, i *Polyteknisk Tidsskrift*, 1929, S. 163 ff. Samme i *Teknisk Ukeblad*, Oslo, 1929, S. 341 og *Teknisk tidsskrift*, Stockholm, 1929, S. 427 f. Beretning om Det nordiske Ingeniørmøde i Kbh. 1929. *Ingeniørvidenskabelige Skrifter B.*, Nr. 2, 1929, S. 66, 131 f. The Development of Telephonic Communication in Copenhagen 1881—1931, i *Ingeniørvidenskabelige Skrifter A.*, Nr. 32, 1932, passim. *Ingeniøren*, 1932, S. 130 ff; 1935, VI, S. 214. Kristen Møller sst., 1934, VI, S. 13. E. Rager i *Elektrotekniker*, 1934, S. 21 ff. *Tidsskrift for Industri*, XXXV, 1934, S. 25 f. *Berl. Tid.* 12. Jan. 1934. Povl Vinding: Hur de danske ingeniørerna ordnat sitt foreningsväsen, *Teknisk tidsskrift*, Stockholm, 1934, Haft 10, S. 85 ff. Povl Bentzon i *Ingeniøren*, 1935, VI, S. 214. A. Poulsen, J. Caroc, H. C. V. Møller, V. B. Poulsen, Th. Raben og Povl Bentzon sst., S. 283 ff. *Københavns Sporveje* 1911—36, 1936.

Povl Vinding.

Johannsen, Gustav Henrik Jøns, 1840—1901, slesvigsk Politiker. F. 2. Aug. 1840 i Gundeby, Ulsnæs Sogn ved Sli, d. 25. Okt. 1901 i Flensborg, begr. sst. Forældre: Lærer, sidst i Treja Sogn, Burchard Frederik J. (1803—77) og Ane Cathrine Jøns (1809—93). Gift 5. Jan. 1862 i Treja med Margaretha Kühl, f. 2. Okt. 1837 i Treja, d. 31. Jan. 1926 i Flensborg., D. af Gaardejer Hans K. (1807—59, gift 2° 1843 med Christine Thiesen, 1822—1903) og Anna Horn (1813—40).

J. tilhører en angelsk Lærerslægt. Faderen flyttede kort efter Sønnens Fødsel til Sylvested i Treja Sogn ved Dannevirke. Hjemmets Sprog var Plattysk. Da der efter 1851 skulde undervises i Dansk i Skolen, der laa i det blandede Distrikt, tog Faderen i den første Tid en Hjælpelærer, fordi han, der nok talte Angeldansk,

ikke mente sig i Stand til at undervise i Rigsdansk. Fra Barnsben beherskede J. baade Dansk og Tysk. Efter et Par Aar at have været Hjælpelærer i Treja, Hulvej og Adelby Skoler kom han paa Tønder Seminarium, men Sygdom afbrød hans Uddannelse; han genoptog denne i Kbh., hvor han 1861 tog Skolelærereksamen. Han søgte straks tilbage til sin Hjemstavn og fik efter en kort Virketid i Sollerup Lærerstilling i Langballe i Grumtofte Sogn i Angel. 1864 blev han afsat. Han bosatte sig i Flensborg og begyndte her en lille Privatskole, der imidlertid efter et Aars Forløb blev forbudt. Han knyttedes derefter til Holdts Realskole, men da han havde taget fremragende Del i den danske Agitation ved Valget 1867, fik Holdt Ordre til omgaaende at afskedige ham. Han købte derefter en dansk Boghandel, som han uden at have særlig Interesse for Forretningsvirksomhed drev til 1874. 1869 overtog han med Støtte fra førende Danske i Byen det dansksindede »Flensburger Anzeiger«, som han førte videre som »Flensborg Avis«. I det første Aar var Løjtnant Willemoes Redaktør, men derefter overtog J. selv Redaktionen. Han blev i disse Aar den flensborgske Danskheds Fører. Han var Formand for Borgerforeningen, Oldermænd i St. Knudsgildet, fra 1869 Borgerrepræsentant og fra 1870 Kirkeældste. Samtidig med at offentligt Arbejde lagde mere og mere Beslag paa hans Kræfter, undergravedes hans økonomiske Stilling. Hverken Bladet eller Boghandelen kunde give ham det fornødne til Udkommet, og da en lille Privatformue først i 70'erne var opbrugt, maatte han tænke paa Opbrud til Kongeriget. Stillinger som Stationsforstander ved De danske Statsbaner, som Rodemester ved Kbh.s Oppebørselsvæsen, som Kordegn i Aarhus o. l. har han enten overvejet at søge eller søgt. Men ud fra den Erkendelse, som C. F. Monrad engang i disse Aar gav Udtryk, at J. »er mere værd for Danskheden i Flensborg end de bedste Institutioner«, blev der skaffet ham den fornødne økonomiske Støtte, saa han kunde blive paa sin Post. Hans Kaar bedredes efterhaanden; han blev Agent for forskellige Forsikringselskaber og fra 1891 Direktør for Spare- og Laanekassen for Flensborg By og Omegn.

Som Redaktør var J. forsigtig og maadeholden, men han undgik dog ikke de danske Pressemænds sædvanlige Skæbne: at stifte Bekendtskab med de preussiske Fængsler; bl. a. maatte han afsone tre Maaneders Fæstningsarrest i Magdeburg 1879. Nogen særlig dygtig Redaktør var han ikke. Han skrev langsomt og tungt og var, som det er blevet sagt, for tilbøjelig til at bruge Saksen som Redaktionssekretær. Det var i det personlige Samvær, hans rige Evner ret udfoldede sig. Hans gemytrige, varmhjertede og venne-

sæle Personlighed, hvis Vitalitet de trykkede Kaar ikke evnede at kue, og hvis Jovialitet paa ingen Maade udelukkede hverken Værdighed eller Myndighed, blev i disse Aar Genstand for en Beundring og Hengivenhed i alle Lejre og i alle Lag i Byen, saa han har kunnet kaldes »Flensborgs ukronede Konge«.

Allerede fra sidst i 60'erne var J. Flensborgs Repræsentant, naar danske Slesvigere raadslog om fælles Anliggender. I de indre Brydninger var han Mellestandpunkternes Mand. Under Edskampene efter 1878 holdt han sig i Baggrunden uden dog at lægge Skjul paa, at han stod paa **Edsaflæggernes** Side. Man havde ved Rigsdagsvalgene fra dansk Side brugt den Taktik at opstille den samme Kandidat i alle tre Kredse, hvor der afgaves danske Stemmer, men efter **Krügers Død 1881** brød man med den hidtil fulgte **Fremgangsmaade**, og det fulgte da af sig selv, at det blev J., der blev dansk Kandidat i 2. Kreds (Aabenraa-Flensborg). Paa Grund af Splittelse i den tyske Lejr kom J. paa Omvalg med den national-liberale Kandidat, og ved Omvalget sejrede han over denne. Hans egen By havde givet ham tre Femtedele af alle afgivne Stemmer. Mens tidligere **Krüger** i Rigsdagen havde søgt sin Støtte hos »Rigsfjenderne«, Polakker og Elsassere, og lejlighedsvis hos Centrum, knyttede J. nu Forbindelse med Venstregrupperne og lod sig endog optage som Hospitant i De frisindedes Gruppe. Ved deres Hjælp kunde han bl. a. **1883** rejse en Drøftelse af Optantsagen. Hjemme vakte denne hans Holdning nogen Betænkelighed, idet man opfattede den som en Indblanding i tyske Partiforhold.

1884 opnaaede J. ikke Genvalg, idet Tyskerne samledes om een Kandidat; hans liberale Opfattelse af økonomiske Spørgsmaal havde kostet ham en Del Angelbønders Stemmer, men hans Stemmetal laa dog **1000** over, hvad han havde samlet ved det første Valg **1881**. To Aar efter valgtes han imidlertid i 1. Kreds efter Junggreens Død. Der var nu efter de bitre Edsstridigheder en almindelig Stemning for en stærkere Samling af Kræfterne, og ingen kunde bedre end J. hidføre en saadan. **1888** samledes man ogsaa fra alle Sider om hans Valg til Landdagsmand i 1. Kreds, og som den første Repræsentant for denne Kreds aflagde han Landdagseden. Det var den samme Villie til Samling, der førte til Vælgerforeningens Dannelse **1888**, og ogsaa her var J. virksom for at overvinde Vanskelighederne. Da i 90'erne Modsætningerne mellem Jessen og H. P. Hanssen blussede op, øvede han igen en mæglende og dæmpende Indflydelse.

J. stod nu som den samlede Danskheds Fører. Han, der før havde været udpræget flensborgsk, blev nu mere og mere det fuld-

gyldige Udtryk for dét danske Slesvig. Det blev i disse Aar ikke mindst omkring Modersmaalets Stilling, Kampen samlede sig, og han tilegnede sig her en Forstaaelse af dette Forholds Betydning, saa han med Styrke og Varme kunde tolke sine Landsmænds Syn. Som han før havde været elsket i Flensborg, blev han det nu ud over Nordslesvig. I sjælden Grad evnede han at komme i Kontakt med Befolkningen. De politiske Møder fik først gennem ham deres store Betydning. Han var i udpræget Grad det mundtlige Ords Mand. Hans Taler »var altid improviserede, derfor findes de kun i Avisreferater. Et Ord, tilfældigt hørt undervejs, en Samtale i en Jernbanekupé, et karakteristisk Ansigt kunde sætte ham i Stemning, og hans klare brune Øjne lyste, naar han saa ud over den lyttende Flok«. Han talte ofte, som han selv har sagt det, »med den Holberg'ske Tunge«, men han evnede ogsaa at give stærke Stemninger Udtryk og klart at redegøre for saglige Forhold. Hans Evner som Taler blev ogsaa i høj Grad værdsat i Kongeriget. — Desværre betød Udvidelsen af hans Virkekreds, at hans Indflydelse i Flensborg, der saa meget beroede paa hans personlige Nærværelse, svækkedes, og han maatte med Sorg se de danske Stemmetals stadige Dalen. »Flensborg Avis« havde han 1883 afhændet til Jens Jessen. Paa Rigsdag og i Landdag fortsatte han den Politik, han havde indledet i sin første Rigsdagsperiode, og han opnaaede gennem sine vidtspændende personlige Forbindelser ofte at øve Indflydelse til Gavn for sit Hjemland. Det gjaldt bl. a. med Hensyn til den forsonlige Optantpolitik under Indenrigsminister Herfurth. Af længst rækkende Virkning var den Tale, hvormed han 1899 angreb den Koller'ske Administration, og som udløste en Debat, der tydeligt skulde vise, at det tyske Folks store Flertal ikke vilde hæfte for Tvangspolitikken. Det blev J.s sidste Tale i Berlin. Han var allerede da sygdomsmærket, og han genvandt ikke sin Sundhed mere. — Efterladte Papirer i Rigsarkivet. — Mindesmærke paa Graven rejst af danske Nordslesvigere. Buste af A. V. Saabye 1892 (Marmor, Fr.borg; Gips, Folkehjem i Aabenraa). Bronzemedaille af N. Holm 1901 (efter Tegning af Har. Tofte). Træsnit paa Gruppen af Sønderjyder 1877, efter Fotografi 1881 og af A. Bork 1902.

Slægt i Sønderj. Aarbøger, 1913, S. 45—76. Johan Ottosen sst., 1902, S. 108—20. Martha Ottosen i Gads dsk. Mag., 1907—08, S. 351—58, 420—28. Samme: Danmarks Grænsevagt mod Syd, 1917. Samme: Ruths Far, 1907. H. P. Hanssen: Fra Kampaarene, I, 1927, S. 64—93. Samme i Sprogforeningens Almanak 1903, S. 82—87. Alexandra Johannsen i E. Rørdam: Sønderjylland, 1919, S. 141—47. Martha Ottosen i Sønderjydsk Centralforenings Festskrift 1920. Franz v. Jessen: Mennesker jeg mødte, 1908, S. 3—23. Jac. Appel

i Den danske Højskole, II, 1902, S. 34—45. M. Michelsen i Haabets Mænd, 1923, S. 125—30. Georg Brandes: Samlede Skrifter (Danmark), 2. Udg., III, 1919, S. 227 ff. *Hans Lund.*

Johannsen, Johann Christian **Gottberg**, 1793—1854, Præst. F. 20. Juni 1793 i Nortorf i Holsten, d. 11. Sept. 1854 i Lütjenburg, begr. sst. Forældre: Skolelærer og Organist, sidst i Borsfleth, Johann J. (1768—1855) °S Catharina Maria **Wilhelmine** Kroymann (ca. 1771—1841). Gift 15. April 1818 i Gluckstadt med Charlotte Elise Seidel, f. 12. Jan. 1798 i Krempe, d. 14. Jan. 1891 i Kiel, D. af Præsident i Gluckstadt, Etatsraad Johann Ernst S. (1765—1832) og Augusta Amalia Dittmer (1770—1838).

J. blev immatrikuleret i Kiel 1813, tog teologisk Attestats i Gluckstadt 1816, disputerede for den filosofiske Doktorgrad i Kiel 1817 og blev 1818 Diaconus i Gluckstadt. Allerede tidligt sluttede han sig afgjort til den rationalistiske Retning, som man f. Eks. kan se af hans Optræden over for Claus Harms, mod hvis bekendte Teser 1817 han udgav baade en Prædiken og et Fejdeskrift. Han nød i øvrigt megen Anseelse som Prædikant og som Forfatter, bl. a. af en omfangsrig Andagtsbog »Aufschwung zu dem **Ewigen**«, I—II (1820—25). Faa Aar senere (1825) kaldtes J. til det store Embede som »Hauptpastor« ved Petri Kirke i Kbh. Han følte sig i Begyndelsen lidet tilfreds i den danske Hovedstad, ikke mindst fordi han blev draget ind i den heftige Strid mellem Rationalisterne og de gammeldagstroende. 1826 disputerede han efter Indbydelse for den teologiske Doktorgrad i Kbh., og J. C. Lindberg benyttede da Lejligheden til ved selve Handlingen med stor dogmatisk Skarphed at optræde som Opponent mod J. I det hele stod han meget ilde anskrevet i den grundtvigske Lejr, og der er derfor Grund til at tro, at han er Forfatter til det anonymt udgivne Skrift »Ueber das Treiben der Zeloten in Kopenhagen« (1832). Hans klart udtalte rationalistiske Standpunkt fremgaar i øvrigt af hans ret talrige Skrifter, dels en Række Prædikener (bl. a. over 1. Johannesbrev, I—II, 1838), dels Afhandlinger af teologisk Indhold. Især har han i flere omfangsrige, stofmættede Arbejder behandlet den kirkelige Symboltvang og Protestantismens Egenart som Samvittighedsfrihedens Religion. Vigtig er ogsaa hans Afhandling om Rationalismens store Dogmatiker Wegscheider (i Norddeutsche Monatschrift, 1847, S. 193—232). Som Præst samlede J. en Aarrække en talrig Tilhørerskare, der følte sig tiltrukket af hans livfulde Foredrag og dramatisk bevægede Optræden paa Prædikestolen. I hans senere Aar mødte der ham adskillig Modgang, og især efter 1848 gik han vanskelige Tider i Møde. Den tyske Menighed opløstes

for en stor Del, og han selv, den udprægede Germaner uden dybere Forstaaelse for dansk Kultur og Folkekarakter, kom i et bestemt Modsætningsforhold til Hovedstadens Befolkning. Den fjendtlige Stemning gav sig endog Udslag i pøbelagtige Optøjer ved hans Bolig og jævnlige Forhaanelser. — R. 1836. — Lito-grafi af I. Graack (efter 1836). Træsnit (Silhouet) 1853.

Selvbiografi i Univ. Progr. ved 1000 Aars-Festen for Kristendommens Indførelse, 1826, S. 34—39. L. Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde zu Kopenhagen, 1925, S. 142—50, 341. Kirkehist. Saml., 4. Rk., IV, 1895—97, S. 723, 734 f. Udvalg af Breve fra Mænd og Qyinder til P. Hjort, II, 1869, S. 95. Fr. Hammerich: Et Levnetsløb, 1882, I, S. 189; II, S. 84. Christine Daugaard: Biskop Daugaard, I, 1896, S. 421. Chr. Molbech og hans Søn Chr. K. F. Molbech. En Brevveksling, udg. af O. C. Molbech, 1908, S. 216.

Bjørn Kornerup.

Johannsen, Wilhelm Ludvig, 1857—1927, Plantefysiolog, Arvelighedsforsker. F. 3. Febr. 1857 i Kbh. (Garn.), d. 11. Nov. 1927 sst., begr. sst. (Vestre). Broder til Frits J. (s. d.). Gift 14. Juni 1889 paa Frbg. med Elisabeth Kirstine Petersen, f. 17. Juni 1859 i Neksø, d. 14. Sept. 1919 i Kbh., D. af Urmager, Folketingsmand Jeppe Findanus P. (1818—1900, gift 1° 1839 med Margrethe Kristine Tranberg, 1815—55) og Cecilie Kirstine Grønnegaard (1828—69, gift 1° 1848 med Købmand i Neksø Andreas Berg, ca. 1816—51).

J. gik i Skole i Kbh., indtil Faderen 1868 blev forflyttet til Helsingør, hvor han fortsatte sin Skolegang. Efter at have taget den store Præliminæreksamen blev han Discipel paa Apoteket i Helsingør (1872—76), derefter Medhjælper paa Apoteker i Hertugdømmerne og i Sachsen, cand. pharm. 1880. Efter en kort Tjenestetid paa Svaneapoteket i Aalborg forlod han Farmacien og blev (1881), ledet af videnskabelig Interesse, ansat som Assistent paa Carlsberglaboratoriets kemiske Afdeling, hvis Chef var den højt-begavede J. G. C. Kjeldahl, der bl. a. var beskæftiget med Undersøgelser over Kulhydraternes Omsætning under Kornets Spiring. J. fik af Kjeldahl den Opgave at undersøge Aarsagerne til »melet« og »glasset« Byg og løste den paa smuk Maade. Disse Undersøgelser førte ham ind paa mere omfattende Eksperimenter med Planters Stofskifte under Modning og i Hvile. Under sin Ansættelse paa Carlsberglaboratoriet (til 1887) studerede han i to Semestre (1883—84) med Orlov eksperimentel Plantefysiologi hos Pfeffer i Tübingen og et Par Maaneder i Paris (1885). Efter sin Fratræden fra Carlsberg fortsatte han sine Studier i Udlandet (særlig anvendt Plantefysiologi i Zurich, Darmstadt og Wien) med

Stipendium fra Landbohøjskolen, hvor han var udset til Lærer. Et Resultat, der vakte en vis Opsigt ogsaa i videre Kredse, var J.s Forsøg med Ophævelse af Planters Hvile ved narkotiske Midler (især Æter). Disse Undersøgelser, der med Begærlighed blev grebet af det praktiske Blomstergartneri, blev fremlagt i Videnskabernes Selskab 1893 og gjorde det muligt paa et Tidspunkt, hvor sligt var noget ukendt, at fremdrive Syrener, Lilliekonvaller og andre Blomster midt om Vinteren (Metoden anvendes næppe synderlig mere, da man har andre og fordelagtigere Maader til at opnaa samme Resultat). 1890 begyndte J. at docere Plantefysiologi ved Landbohøjskolen, og 1892 ansattes han sst. som Lektor i det nye Fag, der først elleve Aar senere (1903) fik sit Professorat med J. som Professor. Da det tilsvarende Professorat ved Universitetet to Aar senere (1905) blev ledigt ved Rasmus Pedersens Død, var det naturligt, at J. overtog Stillingen; han forblev i denne til 1927, da han fyldte 70 Aar, en ret enestaaende Karriere for en Mand, der ikke havde taget Studentereksamen.

Inden for Plantefysiologien har J. publiceret en Række Arbejder og udgivet en Lærebog (1902). Hans Livs Hovedværk falder dog paa et helt andet Omraade af Biologien, nemlig Arvelighedslæren, der i Tiden lige omkring 1900 oplevede Genopdagelsen af Augustinerpræsten Gregor Mendels 1865 offentliggjorte, men hidtil aldrig vurderede og efterhaanden fuldstændig glemte Arvelighedssystem. Med eet Slag fik man nu Nøglen til Forstaaelse af Arvens »Mekanisme«, og i alle Lande begyndte eksakte Arvelighedsundersøgelser at tage fart. J.s Indsats er dog paa en vis Maade uafhængig af Mendels, og selv om det vel vilde være noget hasarderet at jævnføre de to Mænds Indsats, er J.s dog af overordentlig stor Betydning og har bragt Klarhed til Veje paa mange Omraader, hvor der hidtil herskede en besynderlig Uklarhed. J.s Ideer er gaaet i den Grad ind i Bevidstheden, at de nu synes nærmest at være selvfølgelige, og dog var de alt andet, da de fremkom samlet i »Videnskabernes Selskabs Forhandlinger« (1903) under Titlen: »Om Arvelighed i Samfund og rene Linier«. J. skelner her skarpt mellem hvad han kalder Genotypen (Anlægstypen) og Phænotypen (Fremtoningstypen). Kun den første, der er Summen af samtlige Anlæg, kan arves, helt eller for flere eller færre Delanlægs Vedkommende, medens Phænotypen som saadan ikke gaar i Arv. Den er Indbegrebet af Individets Egenskaber, der hver for sig eller under gensidig Paavirkning fremkommer ved Anlæggenes Reaktion under de givne udefra (i Ordets videste Betydning af alt, hvad der ikke er arvet, altsaa ikke er Anlæggenes selv) kommende

Kaar. J. protesterer derfor kraftigt mod daglig Sprogbrug, der vel ogsaa ofte dækker over en vis Uklarhed, som naar det siges, at en Person har arvet sin Faders eller Moders Forstand, gode Karakter o. s. v., altsaa alt sammen Egenskaber, der som saadanne ikke kan være Genstand for Arv. I sin yderste Konsekvens nærmer J. sig **maaske** nu og da til Formalisme, men den skarpe Adskillelse er utvivlsomt af Værdi. Systemet illustreres smukt af J.s Forsøg med »rene Linier«, der vel kun kan forekomme hos Planter og betegner en Samling Individier, der er fremgaaet ved Selvbefrugtning af et oprindelig »eensdobbel« (homozygot) Individ, o: et saadant, hvis Anlægspaar (hver med eet Anlæg fra det moderlige og eet Anlæg fra det faderlige Ophav) alle bestaar af det samme Anlæg to Gange. De enkelte Anlægspaar er naturligvis ikke ens, men hver for sig er de sammensat af to ens og samhörørende Partnere. I Modsætning hertil er det »uensdobbel« (heterozygot) sammensatte Individ, hvor flere eller færre af Anlægspaarrene hvert for sig omfatter to uens, men dog samhörørende Enkeltanlæg, der naturligvis er Arv henholdsvis fra Moder og Fader, ligesom der i det enddobbel sammensatte Individ i hvert Anlægspaar indgaaer et Enkeltanlæg fra hver af Forældrene, men i dette Tilfælde af samme Slags.

I dette Punkt mødes Mendels og J.s Systemer, thi det hører til Mendels største Fortjenester, at han har forstaaet, at alle Anlæg hører sammen to og to, og at de spaltes rent fra hinanden og som Enkeltanlæg gaar ind i Kønscellerne (Æg- og Sædcelle), hvorved den heterozygote giver een af to Muligheder i Arv fra hvert af sine Anlægspaar, den homozygote derimod kun een. Dette udelukker dog naturligvis ikke, at et Individ kan være homozygot med Hensyn til eet eller flere Anlægspaar, heterozygot med Hensyn til andre Anlægspaar, og paa denne Maade er alle Individier da ogsaa sammensat undtagen netop saadanne, der danner en ren Linie. I Konsekvens heraf viser J. med Bønneplanter, der normalt er selvbefrugtende, at inden for en ren Linie fører Udvalg af Individier, der udmærker sig i en bestemt Egenskab, f. Eks. særlig store Frø (eller særlig **smaa**), ikke til nogen Forskydning af Frøenes Gennemsnitsstørrelse, selv om Udvalget fortsættes efter samme Princip talrige Generationer igennem. Alle Variationer er udelukkende kaarbetingede. I Modsætning hertil kan fortsat Udvalg inden for et blandet Samfund (Population) føre til en Forskydning i Udvalgets Retning, idet man bestandig foretrækker de Individier, der har de for den ønskede Egenskab til Grund liggende gunstigste Anlæg. Ud over et vist Punkt naar man dog heller ikke her. Naar man har faaet alle de gunstigste Anlægsbærere sortezet ud og ud-

skudt de mindre gunstige respektive ugunstige, har man naaet Grænsen.

J.s Navn er gennem disse Undersøgelser blevet kendt over hele Verden, hvortil ogsaa bidrager, at han havde en lykkelig Evne til at finde korte og rammende nye Gloser for de nye Begreber. Eksempler herpaa er allerede anført. Gen (= Enkeltanlæg), Gamet (= den modne Kønscelle, efter at Anlægsparrerne er blevet reduceret til Enkeltanlæg) er andre. Der er mange flere, og de benyttes næsten uforandret paa alle Sprog.

J. var stærkt interesseret i den talmæssig-matematiske Side af Arvelighedslæren og har udgivet den meget benyttede Haandbog »Elemente der exakten Erblighedslehre«, der er udkommet i tre Udgaver (1909, 1913, 1926). Ogsaa som populærvidenskabelig Forfatter havde han betydelige Evner, med sin store Kundskabsfylde og sin smidige, elegante, ofte lidt ironiserende Stil. Hans vigtigste Arbejder her er: »Arvelighed i historisk og experimentel Belysning« (1. Udg. 1917, 4. Udg. 1923), »Biologi. Træk af de biologiske Videnskabers Udvikling« (1922) i Samleværket »Det nittende Aarhundrede«, »Mesalliance i Hundeverdenen og andre Artikler« (Tilskueren 1924 o. fl. St., optrykt og udgivet af Sv. Dahl til 70 Aars Fødselsdagen). Midt mellem Videnskab og Underholdning staar hans Afhandling »Falske Analogier« i Univ. Progr. 1914. Tillige findes i forskellige Tidsskrifter, Salmonsens Konversationsleksikon etc. talrige Artikler fra hans Haand. J. blev 1910 udnævnt til Æresdoktor i Medicin ved Kbh.s Universitet, og lignende Æresbevisninger tildeltes der ham fra en Række Universiteter og lærde Selskaber i Udlandet. Fra 1898 var han Medlem af Videnskabernes Selskab, fra 1905 dets Kasserer. 1917—18 var han Universitetets Rektor.

Bibliografi ved Svend Dahl i ovenn. Udgave af »Mesalliance i Hundeverdenen og andre Artikler«, 1927.

R. 1909. DM. 1918. K.² 1920. K.¹ 1927. — Maleri af Knud Larsen 1920 (Fr.borg). Skitse hertil i Familieeje. Buster af Helen Dohlmann 1910 og V. Gustafsson 1926. Mindesmærke med Buste af Rasmus Andersen 1929 uden for Botanisk Laboratorium.

Selvbiografi i Univ. Prog. Nov. 1910. Gads dsk. Mag., XXI, 1927, S. 85—92. Vort Landbrug, XLVI, s. A., S. 623—26. Gartner-Tidende, XLIII, s. A., S. 57 ff., 590 ff. Farmaceut. Tid., XXXVII, s. A., S. 839—47. Nord. Jordbrugsforskning, s. A., S. 361—64. Hospitalstidende, LXX, s. A., S. 1081—89. Tilskueren s. A., I, S. 73—76. Berl. Tid. 11.—12. Nov. s. A. J. Anker i Prominent Danish Scientists through the Ages, 1932, S. 177—80.

Oluf Thomsen.

Johannsen, Christian Gottfried **Wilhelm**, 1813—88, Embedsmand. F. 14. April 1813 i Flensborg, d. 19. Marts 1888 i Kbh. (Matth.), begr. paa Frbg. Forældre: Amtmand Friedrich J. (s. d.) og Hustru. Ugift.

J. dimitteredes 1832 fra Haderslev, tog 1838 juridisk Eksamen i Kiel og blev kort efter Auskultant ved den slesvigske og holstenske Regering i Slesvig, hvoraf han har givet en morsom Skildring, der samtidig viser hans satiriske Evne og hans Sympati for Mennesker. 1841 blev han Kancellist i Kabinetssekretariatet, og da Tillisch døde 1844, fungerede han en kort Tid som Kabinetssekretær. 1846 udnævntes han til Amtmand over Sønderborg og Nordborg Amter, hvor han bl. a. udmærkede sig ved sin snarraadige Optræden over for det slesvigholstenske Gendarmeri i Sundeved i Begyndelsen af 1850. Endelig blev han 1850 Amtmand over Husum og Bredsted Amter, Overstaller over Ejdersted, Nordstrand og Pelvorm samt Overdiggreve. J. var som sin Fader konservativ og loyal Helstatsmand med tysk Hjemmesprog, selv om han fuldt beherskede baade Dansk og Tysk. Han holdt sig helt uden for Dagens Politik, passede sit Embede eksemplarisk og stod i et godt Forhold til sine underordnede Embedsmænd, skønt han holdt streng Disciplin. Ogsaa hos den i øvrigt saa vanskelige Befolkning i Husum og Omegn var han — til Ærgrelse for de ivrigste tysksindede — vellidt, hvorimod hans Forhold til de nationalliberale **Ministerier** var ret køligt, og han aabent misbilligede flere Regeringsforanstaltninger. Det var derfor først efter Frederik VII.s Død, da Monrad i Slutningen af Dec. 1863 dannede sit Ministerium, at der — efter Christian IX.s særlige Ønske — fandt gentagne Henvendelser Sted til ham om at indtræde som Minister for Hertugdømmet Slesvig. Som afgjort Modstander af Novemberforfatningen vægrede J. sig længe ved at følge denne Opfordring, og det var udelukkende hans Kongetroskab, der fik ham til at give efter. 24. Jan. 1864 udnævntes han til Minister ad interim, men betragtede altid sin Ministertid som »et stort Offer«. I Statsraadet gjorde han sig navnlig bemærket ved, efter at Helstaten var opgivet, at staa som en afgjort Tilhænger af en Personalunion mellem Danmark og Hertugdømmerne og som Modstander af en Deling af Slesvig. Han overgik ved Ministeriet Monrads Afgang i Ministeriet Bluhme og udtraadte deraf efter Fredslutningen i Nov. 1864. Resten af sit Liv udfyldte han med et livligt (men mest utrykt) Forfatterskab, hvori han viste sig som Tilhænger af en Alliance mellem Danmark og Tyskland og Modstander af alle Forsøg paa at genvinde Dele af Nord-slesvig. — Hofjunker 1841. Kammerjunker 1843. Kammerherre

1851. Ordensskatmester 1876. — R. 1850. DM. 1854. K.¹ 1864. S.K. 1876.

Knud Fabricius i Sønderjyllands Historie, IV, 1937, S. 431. Statsraadets Forhandlinger. Uddrag af Statsraadsprotok. ved Aage Friis, 1936, S. 118, 124, 132, 138, 149, 151, 156 ff., 172, 177, 181, 187, 198, 225, 275, 298, 305. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—80, III, 1921, især S. 40 f., 55, 59 ff., 72 f.

Knud Fabricius.

Johansen, Anders Cornelius Jacob, 1867—1931, Zoolog. F. 3. Juli 1867 i Karrebækstorp ved Næstved, d. 13. Maj 1931 i Kbh., begr. sst. (Holmens). Forældre: Gaardejer Johan Andersen (1822—92) og Sanne Jensdatter (1829—82). Gift 4. Dec. 1903 i Ordrup med Fylla Karen Kaas, f. 30. Okt. 1872 i Aarhus, D. af Urmager Carl K. (1843—1906) og Fanny Emilie Dahl (1843—1931).

J. arbejdede til sit 20. Aar ved Landvæsen paa den fædrene Gaard, kom derefter paa Emdrupborg og Blaagaards Højskoler og blev 1892 Student fra Døckers Kursus. Han studerede Naturhistorie med Zoologi som Hovedfag og blev 1898 mag. scient. Efter et Par Aars Gerning som Lærer ved Højskoler og Latinskoler kom han 1900 med det danske Inspektionsskib til Island for at foretage Fiskeriundersøgelser. Efter en Studierejse til England blev han 1902 Assistent ved Biologisk Station, n. A. ved Kommissionen for Havundersøgelser, af hvis Afdeling for Undersøgelser i danske Farvande han blev Leder 1909. Endelig udnævntes han 1926 til Direktør for Biologisk Station. — J.s første Arbejder behandler alle Mollusker og disses Biologi, og han offentliggjorde herom 1899—1902 en Række **Smaaafhandlinger** i »Vidensk. Medd. fra Naturhist. Forening«. Han kom i Samarbejde med Geologen N. V. Ussing og ledtes derved ind paa Undersøgelser over den danske kvartærfossile Molluskfauna, hvilket satte Frugt i hans Disputats, »Om den fossile kvartære Molluskfauna i Danmark og dens Relationer til Forandringer i Klimaet. Land- og Ferskvandsmolluskfaunaen« (1904). Han kom nu i stigende Grad ind paa fiskeribiologiske Undersøgelser. 1905—15 offentliggjorde han i »Medd. fra Kommissionen for Havundersøgelser« en Række Afhandlinger, »Contributions to the Biology of the Plaice«, I—VII, hvori han behandler Rødspættens Biologi, navnlig **Spørgsmaalet om Yngelmængdens Variationer** og disses Forhold til de omgivende Kaar. Disse Undersøgelser fik Betydning dels for de senere foretagne Rødspætteomplantninger, dels for Indførelsen af internationalt Mindstemaal. Ogsaa om Silden, navnlig Silderacerne, har J. offentliggjort adskillige Arbejder; særlig fortjener at nævnes: »Om

Aalborg-Silden og dens Betydning for det danske Sildefiskeri fra det 16. Aarhundrede til vore Dage« (Beretn. fra **Biol. Station**, XXXV, 1929). Han har ogsaa arbejdet med forskellige andre Fiskearters Biologi, f. Eks. undersøgt de hydrografiske Faktorens Indflydelse paa Makrellens Optræden i danske Farvande. Foruden disse rent fiskeribiologiske Arbejder har han (sammen med Hydrografen J. P. Jacobsen) skrevet om Fiskeæggets Vægtfylde (Medd. fra Kommissionen for Havundersøgelser, **III**, 1908) og om de hydrografiske Forholds Indflydelse paa Klimaet (sammen med Aage J. C. Jensen i *Physiol. Papers* ded. Aug. Krogh, 1926). — Ved Siden af sin Virksomhed som Fiskeribiolog har J. udført et fortjenstfuldt Arbejde ved Udforskningen af vore Brakvande, dels ved Undersøgelsen af Randers Fjord (offentliggjort i det af ham redigerede Værk »Randers Fjords Naturhistorie«, 1918), dels ved Undersøgelser i Ringkøbing Fjord (»Om Forandringer i Ringkøbing Fjords Fauna« i *Mindeskrift for Jap. Steenstrup*, 1913). Senere planlagde han en større Undersøgelse af Ringkøbing Fjord i Lighed med Undersøgelsen af Randers Fjord, men naaede ikke at faa den fuldendt. Ogsaa Østersøens Fauna arbejdede han med i mange Aar; ved hans Død forelaa omfattende Forarbejder til et stort Værk om Østersøens Bløddyrfauna. En foreløbig Meddelelse om de hydrografiske Faktorens Indflydelse paa Molluskernes Udbredelsesforhold fremkom paa det skandinaviske Naturforsker møde 1916. I det hele blev J.s Arbejde i hans senere Leveaar noget **hemmet** af hans vaklende Helbred. — J. hører til den Gruppe af biologisk og økologisk arbejdende Naturforskere, som fremstod omkring Aarhundredskiftet, under Indflydelse navnlig af Botanikeren Eug. Warming og Zoologen C. G. Joh. Petersen, og han var en af de mest flittige og produktive inden for denne Gruppe. Hans Interesser var meget vidtspændende, ogsaa uden for **Faget**; han havde saaledes til sine sidste Aar nøje Tilknytning til Studentersamfundet og dets Kreds.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1904. E. M. Poulsen i Vidensk. Medd. fra Dansk Naturhistorisk Forening, XCII, 1931, S. V—XI. C. M. Steenberg i Proceedings Malacol. Society London, XIX, 1931, S. 267 f. D 567 L

Johansen, Anders, f. 1857, Læge. F. 2. Aug. 1857 i Næsborg. Forældre: Gaardejer Johan Christian Petersen (Harmands) (1820—1904) og Else Andersdatter Nør (1824—93). Gift 13. Juli 1893 paa Frbg. med Martha Maria Nielsen, f. 10. Dec. 1866 i Kbh. (Johs.), d. 19. Febr. 1925 sst. (gift 1° med Maleren Knud Christian Søeborg, 1861—1906, gift 2° 1897 med Ida Alvilda Poul-

sen, 1868—1915), D. af Politibetjent Niels Christian N. (1827—80) og Sofie Emilie Caroline Rasmussen (1830—1914).

J. gik i Almueskole og passede Kreaturer som Barn og kom af egen Lyst 1872 i Aalborg Latinskole, hvorfra han blev Student 1876. Efter at have taget medicinsk Embedseksamen 1883 søgte han Uddannelse som Kandidat paa Sygehuse 1883—90 og hos københavnske Øjen- og Ørespecialister (Professorerne Grut og Schmiegelow) for derefter at praktisere først i Vervingen paa Fyn (1886—88), derefter i Rønne ved Aarhus (1890—1903). 1903 udnævntes han til Stiftsfysicus i Aarhus og Randers Amter, var medvirkende til Oprettelsen af Fødselsanstalten i Aarhus, men maatte paa Grund af tiltagende Tunghørhed tage sin Afsked 1909 og blev derefter 1909 Leder af den nyoprettede Sundhedsstyrelses Kontor — fra 1920 med Titel **Kontorchef** — indtil 1928. 1909—27 udgav J. Sundhedsstyrelsens Aarsberetning og »Den civile Medicinallovgivning«; desuden redigerer han fra 1913 »Sygekassernes Sundhedsblad«, hvori han har skrevet en Række populær-hygieniske Artikler. Han var Medlem af Bestyrelsen for Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse 1904—09 og af Tunghøres Vel 1912—14. - R. 1907. DM. 1927.

L. S. Fridericia.

Johansen, Christian, 1820—71, nordfrisisk Forfatter. F. 4. Nov. 1820 i Norddorf paa Amrum, d. 26. Juni 1871 i Slesvig, begr. sst. Forældre: Sømand Johannes Christians (f. 1793) og Mettgen Martins (f. 1795). Gift 4. Nov. 1848 med Charlotte Vilhelmine Peters, f. 3. Sept. 1821 i Flehde, Lunden Sogn, Nord Ditmarsken, d. 19. Marts 1904 i Altona, D. af Lærer Hans Thomas P. (d. 1869) og Anna Sabina Sørensen (d. 1872).

J. blev efter sin Konfirmation Medhjælper hos Organist Hansen paa Sild og tre Aar senere Lærer paa List; 1846 tog han Skolelærereksamen i Skaarup. Derpaa virkede han som Huslærer i Nord-slesvig og som Skolelærer i Oldersbeck ved Husum. Fra Okt. 1852 til sin Død var han Lærer ved Domscholen i Slesvig. Han har udfoldet en ikke ubetydelig Forfattervirksomhed; han skrev en Del for Skole og Undervisning, men navnlig er det hans Hjemstavn, Amrum og de andre nordfrisiske Øer, han beskæftiger sig med. Af novellistiske Arbejder kan nævnes »Die Seemannswittwe auf der Duneninsel« (1860) og i frisisk Dialekt »Arammud an Dogganhaid oder Armuth und Tugend« (1855); af beskrivende Indhold »Halligenbuch. Eine untergehende Inselwelt« (1866). Betydning for nordfrisisk Dialektforskning har især hans større sproglige Arbejde »Die Nordfriesische Sprache nach der Fohringer und Amrumer

Mundart« (1862). Desuden har J. skrevet en stor Mængde Afhandlinger af sprogligt, etnografisk, folkloristisk, geografisk og antikvarisk Indhold, for en stor Del optagne i »Jahrbucher für die Landeskunde der Herzogthümer Schleswig, Holstein und Lauenburg« og »Berichte der schlesw.-holst.-lauenb. Gesellschaft für Sammlung und Erhaltung vaterländischer Alterthümer«.

Oster-Programmer der kgl. Domschule zu Schleswig, 1872, S. 23 f.

C. A. Nissen (Peter Jørgensen*).

Johansen (døbt Johannessen), Christen Laursen Uhrskov, f. 1863, **Husmandsfører**. F. 17. Okt. 1863 i Davding, Grædstrup Sogn. Forældre: Husmand og Træskomand Mads Johannessen (1837—1905) og Ane Kirstine Sørensen (1842—1914). Gift 1° 27. Dec. 1889 i Ring med Karen Johanne Jørgensen, f. 31. Maj 1872 i Brædstrup, Ring Sogn, d. 13. Febr. 1919 sst., D. af Træskomand, Retsvidne Peter J. (1844—1921) og Caroline Mathilde Coops (1846—1933). 2° 24. April 1920 i Østbirk med Dagmar Jensen, f. 8. April 1884 i Hvirring, D. af Landpost Søren J. (1843—1931) og Mette Marie Simonsen (1842—1921).

J. henlevede sin Barndom i Slagballe, hvor Faderen havde købt et gammelt Hus med en Td. Land Jord til, da Drengen var et Par Aar. I Ottearsalderen *maatte* han ud at tjene og havde kun Lejlighed til at gaa i Skole om Vinteren; sytten Aar gammel kom han i Lære hos en Træskomand og fik nu mere Tid til at tilfredsstille sin Kundskabstrang ved at læse og gaa i Aftenskole. Ved sit Giftermaal byggede han et Hus paa Brædstrup Mark med et Tiliggende af halvtredie Td. Land. Den unge Husmand sluttede sig fra første Færd til Socialdemokratiet, blev Formand for Socialdemokratisk Forening i Brædstrup og Medlem af Styrelsen for Søbæk Mejeri, havde i fjorten Aar Sæde i **Ring-Føvling** Sogneraad og var 1909 sit Partis Kandidat ved Folketingsvalget i Horsens Landkreds. Da Husmandsbevægelsen kom op, gik han straks ind i Rækkerne. 1907—28 var han Formand i Brædstrup Husmandsforening, 1908 indvalgte han i Styrelsen for De samvirkende jyske Husmandsforeninger, 1912 blev han Næstformand og 1914 Formand i Samvirksomheden; i de senere Aar af sin Formandstid var han desuden Næstformand i De samvirkende danske Husmandsforeninger, indtil han 1929 trak sig tilbage fra begge disse Hverv. Som Dommer for veldyrkede Husmandsbrug i **Tyrsting-Vrads** Herreder grebes han af en voksende Iver for at faa oprettet nye Smaabrugerhjem, og længere frem i Tiden, som Medlem af Statens Jordlovsudvalg 1919—33, fik han rig Lejlighed til at deltage i det

Udstykningsarbejde, der især **laa** ham paa Hjerte. Hans Interesse for Andelssagen, hvori han ser en af Husmændenes gode Hjælpere, førte ham ind i Styrelsen for den nye Andelsbank. I sin Ungdom var han en trofast Deltager i Foredragsmøder paa Horsensegnen og har altid været stærkt optaget af den Side af Husmandsbevægelsen, hvis **Maal** er Oplysning gennem Folkeskolen, Højskoler og Landbrugsskoler. — **J.** er en støt og rolig Mand, som med muntert Sind og god Arbejdsvillie har taget sin Tørn i mangeaarig Virksomhed for sine Standsfællers økonomiske og aandelige Rejsning.

Jens Damsgaard: Den moderne Husmandsbevægelse, 1912, S. 132. P.Jepesen: Husmandsbevægelsens Historie, 1927, S. 120 f. *Ol f A A*

Johansen, Edvard Sextus, f. 1879, Fysiker. F. 8. Aug. 1879 i Nyborg. Forældre: Murermester Jørgen J. (1841—1921) og Josefine Hjort (1838—1922). Gift 2. Juli 1909 paa Frbg. (Markusk.) med Ellen Marie Prytz, f. 8. Sept. 1881 paa Frbg., D. af mag. sc., senere Professor K. P. (s. d.) og Hustru.

J. var ansat ved Telegrafvæsenet 1895—1901, men læste samtidig til Studentereksamen, som han tog 1900, studerede derpaa ved Universitetet, blev 1906 cand. mag. i Fysik og blev derefter ansat som videnskabelig Medarbejder ved Finseninstitutet (indtil 1923). Arbejdet her førte ham ind paa Straalingsundersøgelser, specielt Maaling af Energien i de forskellige Dele af Spektret fra de i Medicinen anvendte Lyskilder. Disse Undersøgelser resulterede i en Række Afhandlinger, dels om **Vacuumbolometret** — udført under en Studierejse 1907—08 til Berlin, London og Leiden — og dels om **Vacuumtermosøjlen** (1910), samt endelig (1915) en Afhandling, i hvilken Straalingen fra Kulbuen, Kviksøvlampen og Solen blev undersøgt. Arbejdet om Termosøjlen **maa** særligt fremhæves, idet det gav en udtømmende teoretisk Redegørelse for Konstruktionen af dette meget vigtige Maaleinstrument og for den Følsomhed, der kan opnaas. 1908 blev J. Assistent ved Polyteknisk Lærestalt, 1914 Docent og 1921 Professor i Fysik sst. Han har til Brug ved Lærestalten skrevet flere Lærebøger, »Grundrids af den almindelige Bevægelseslære«, »Læren om Vædskers Bevægelse« samt den bredt anlagte, meget moderne Bog »Mekanisk Fysik«, hvoraf kun **I.** Hæfte er udkommet. Endvidere har han skrevet en lang Række Artikler i »Fysisk Tidsskrift«, hvis ene Redaktør han har været siden 1911; endelig **maa** nævnes den delvis populære Bog »Moderne Anskuelse om Elektricitet og Stof«. Gennem hele sit Forfatterskab viser J. en meget omfattende Viden, stor Grundighed og en fremragende Fremstillingsevne. 1908 var han Med-

stifter af Fysisk Forening, og 1928 blev han Medlem af Comité international des poids et mesures, en international Komité, der har til Opgave at drøfte og vedtage internationalt ensartede Maaleenheder paa Fysikkens forskellige Omraader. — R. 1929. DM. 1936.

A. W. Marke.

Johansen, Hans Fridolin, 1868—1908, Maler. F. 21. Aug. 1868 paa Frbg., d. 13. Juli 1908 i Nøddebo, begr. sst. Forældre: Arbejdsmand, senere Værtshusholder Peter J. og Dorthea Kirstine Hansen. Gift 5. Febr. 1902 i Nøddebo med Magdalene Christensen, f. 8. Okt. 1845 i Tollestrup, Vrejlev Sogn, d. 30. Juli 1911 i Nøddebo (gift 1° 1876 med fhv. Landmand, Partikulier Frederik Vilhelm Daniels, 1842—94), D. af Husmand Christen Mortensen og Johanne Marie Jensdatter.

J. var paa Moderens Side af Kulsvierslægt, hvad han selv ansaa for Aarsagen til den Uro, der prægede hans Temperament. Baade menneskeligt og kunstnerisk var han meget tidligt moden. I Fjortenaarsalderen malede han hos Kyhn (1882—84) og kom derpaa ind paa Zahrtmanns Skole (1884—87) og malede i disse Aar nogle af sine bedste Billeder. Han gik op i sit Arbejde med den største Alvor, og naar han havde Penselen i Haanden, var han ganske opslugt af sit Motiv, men hans voldsomme Levevis og hyppige Værtshusbesøg nedbrød tidligt hans Helbred og Evner. I Begyndelsen af 90'erne maatte han indlægges paa en Nerveklinik og søgte 1893—94 Rekreation paa Mors, hvor han gradvis vandt sin Arbejds-kraft igen. Mod Slutningen af 90'erne bosatte han sig i Nøddebo, men det gik nu stadig ned ad Bakke. — I sine tidlige Billeder er J. paavirket af Kyhn, og den præcise og omhyggelige Gengivelse af Enkeltheder, som han fastholdt gennem Aarene, har han undertiden udnyttet bevidst og hermed givet enkelte af sine Billeder et rent naivistisk Præg (f. Eks. »Kunstnerens Fader siddende ved et Bord« og »Fra Fr.borg Slotshave«). Paa Zahrtmanns Skole malede J. Model, og Peter Hansen fortæller, »at han kunde være saa opfyldt af sit Arbejde, at han virkede smittende, saa at vi andre blev revne med og ligesom syntes at arbejde under ham«. Senere, da han paa Mors maatte arbejde sig frem igen efter sin Svækkelse, kom det Grundlag, der var lagt hos Zahrtmann, ham til gode, og han dyrkede en Tid navnlig Figurkompositioner eller Folkelivsbilleder som f. Eks. »En ung Karl sidder i en Stue og spiller Harmonika«, »Bondekone ved en Rok« og »Dreng med en Kat ved en Ovn«. Disse Billeder, som er omhyggeligt gennemarbejdet og malet med rene og lysende Farver, viser en egen Inderlighed i Opfattelsen af

Menneskeskikkelsen og kan undertiden minde om Interiører af Anna Ancher, men ogsaa til Tider om Vilh. Hammershøi. J. var i det hele taget let modtagelig for kunstneriske Indtryk, og andre af hans Billeder kan lede Tanken hen paa Lundbye (f. Eks. »En Kostald«) eller paa Viggo Johansen. Mest karakteristisk for ham er **maaske** nok hans tidlige Billeder fra Midten af 80'erne med Motiver fra Dyrehavsbakken, Alleenberg og Kbh.s Udkanter, af hvilke »Formiddag paa Dyrehavsbakken« (1886) nævnes som hans Ungdomshovedværk. Betegnende for denne Periode er navnlig den omhyggelige Gennemførelse, den følsomme og levende Tegning samt Farvens pastelagtige Finhed, og skønt han aldrig kom ud at rejse, synes han tidligt at arbejde med de samme maleriske Problemer som de franske Impressionister, som han (efter C. E. Jensens Formodning) kan have lært at kende gennem Werenskiold. Hans særlige Styrke var en stærkt udviklet Sans for Motivet og dets Stemningsværdi, som han forstod at give med en ejendommelig Intensitet, og i hans Billeder, der er præget af den fineste og blideste Poesi, mærkes intet Spor af hans fortumlede og urolige Tilværelse. Ligesom Albert Gottschalck fremkaldte han ofte en usædvanlig Linievirkning ved at lægge Horisonten højt med en bred Forgrund, og dette virkede i den Grad revolutionerende, at hans Billeder Gang paa Gang blev forkastet paa Charlottenborg, hvorfor han deltog i den første danske »Salon des refusés«. Efter hans Død arrangerede hans Venner en Mindeudstilling paa Den frie Udstilling 1909, og 1918 var der en omfattende Udstilling af hans Arbejder i Kunstforeningen. De fleste af J.s Arbejder ejes af Privatsamlere (bl. a. Albrecht Schmidt). Paa Kunstmuseet er han repræsenteret med »Vinterbillede fra Udkanten af København« (1889) og »Landskab fra Mors« (1893), i Faaborg Museum med »Fra en Have« og »Middagssøvn« (1884) samt »Portrætstudie« (1885). — Maleri af Peter Hansen.

C. E. Jensen i Kunstbladet 1909, S. 93 ff. Fortegnelse over Arbejder af Fridolin Johansen. Kunstforeningen. Med Forord af Peter Hansen, 1918. Chr. Engelstoft i Vor Tid, II, s. A., S. 404—08. Albr. Schmidt i Tilskueren s. A., II, S. 39—50. Ekstrabladet 30. April og 2. Maj s. A. Sort paa Hvidt, I, 1917—18, Nr. 34. *Merete Bodelsen.*

Johansen, Jacob Christian, 1850—1922, Officer, Forfatter. F. 13. Juni 1850 i Aalborg, d. 3. Jan. 1922 i Kbh., begr. paa Frbg. Forældre: Stolemagermester Niels Christian J. (1825—1911, gift 2° 1881 med Ane Cathrine Jensdatter, 1833—1909) og Mariane Kragelund (f. 1822). Gift 4. April 1882 paa Frbg. med Olga Elisa

Johansen, f. 26. Maj 1855 paa Frbg., d. 22. Aug. 1929 sst., D. af Maler, senere Graver ved Fasankirkegaarden, Kammerraad Johan Peter J. (1828—1902) og Ane Petrine Bodholdt (1829—1901).

J. gennemgik Aalborg Realskole og indtraadte 1870 i Hæren, blev 1872 Sekondløjtnant, 1875 Premierløjtnant i Fodfolket. 1878 traadte han uden for Nummer et Aar for at søge en civil Livsstilling, hvorefter han atter gik i Nummer og blev Kaptajn 1885. 1902 afskedigedes han af Linien paa Grund af Alder og stod i Forstærkningen og Reserven indtil 1912. Til Dels efter et større engelsk Arbejde har J. givet en Skildring af den dansk-islandske Eventyrer »Kong« Jørgen Jørgensen, og han var Medarbejder ved de sidste Bind af »Meddelelser fra Krigsarkiverne«. I »Historisk Tidsskrift«, 6. Rk., V (1894—95) skrev han en Afhandling om Dr. J. J. Dampe. J. var en kundskabsrig og forstandig Mand, samvittighedsfuld, stiltfærdig og tilbageholdende. — R. 1895. *Rockstroh.*

Johansen, Jens Christian, 1868—1929, Kulturingeniør, Generalkonsul. F. 20. Sept. 1868 i Slagelse, d. 29. Jan. 1929 i Reval, begr. paa den svenske Kgd. i Rahumägi ved Reval. Forældre: Landinspektør, Branddirektør, Kæmner Hans Charles Jacob Wulff J. (1832—74) og Christine Marie Hauberg (1846—85, gift 2° 1883 med Købmand i Vemmetofte Hans Pedersen Moes, 1839—97). Gift 14. Dec. 1893 i Dorpat med Agnes Ingeborg Laudrup, f. 16. Maj 1862 i Hørsholm, D. af Sproglærer, cand. phil. Peter Andreas L. (1827—99) og Madsine Henriette Hanssen (1835—1903).

J. blev Student 1886 fra Efterslægtsselskabets Skole, cand. phil. n. A. og cand. polyt. som Bygningsingeniør 1892. Efter at have gjort Tjeneste i et halvt Aar ved Anlægget af Vejle—Give-Banen rejste han i Efteraaret 1892 til Ruslands Østersøprovinser, hvor han hurtigt fik en Stilling som Kulturingeniør. Han arbejdede først nogle Aar som Assistent ved kulturtekniske Anlæg og derefter som Privatingeniør, indtil han 1898 fik overdraget Ledelsen af et Tørlægningsarbejde omfattende 1200 ha i Guvernementet Witebsk. 1901—10 var han Distrikts-Kulturinspektør for Estland ved det af Ridderskabet oprettede »Bureau fur Landeskultur« og 1910—19 Lands-Kulturinspektør for Guvernementet Estland. 1914—19 var han Konsulent vedrørende Landbrugets Driftsmetoder for Den estlandske Landbrugsforening. J. varetog med Energi og Dygtighed Opgaven som øverste Leder af Estlands Kulturarbejder, herunder Vandings- og Afvandingsanlæg, Flodregulering, Mosekultur, Drifts-

planlægning o. a., men Verdenskrigen og Revolutionen bragte den omfattende Virksomhed til Standsning, og 1915 vendte han tilbage til Danmark. Ogsaa her lykkedes det ham paa værdifuld Maade at bidrage til Grundforbedringsarbejdets Fremme. Paa Polyteknisk Lærestanstalt holdt han Forelæsninger over Kulturteknik, og han tog Initiativet til og havde en væsentlig Andel i Organisationen af Statens Grundforbedringsvæsen 1918. Han rejste derefter atter til Estland, hvor han var dansk Generalkonsul i Reval fra 1918 til sin Død, og hvor han samtidig drev privat Ingeniør- og Handelsvirksomhed. I danske, tyske og russiske Fagskrifter har han skrevet Afhandlinger om Kulturteknik. — R. 1922. DM. 1928.

Bogen om Studenterne fra 1886, 1911. Jahrbücher und Berichte der Liv- und Estländischen Bureau für Landeskultur. Ingeniøren, XXXVIII, 1929, 9.

Aksel Milthers.

Johansen, Jens, f. 1873, Officer, Militærforfatter. F. 21. Marts 1873 i Odense. Forældre: Sognepræst **Jenseni**us J. (s. d.) og Hustru. Gift 9. Marts 1904 i Søllerød med Rigmor Hansen, f. 31. Juli 1877 paa Frbg., D. af Grosserer Carl Herman H. (1840—98) og Louise **Flemmer** (1845—92).

J. blev Student 1890 fra Odense, 1893 Sekondløjtnant og Premierløjtnant i Fodfolket, gennemgik 1897—99 Officerskolens Stabsafdeling og blev 1909 Kaptajn, 1919 Oberstløjtnant og Bataillonschef. 1914—19 var han Skoleofficer og Lærer ved Hærens Officerskole og fortsatte derefter sst. som Lærer i Krigskunst og Krigshistorie til 1931. 1930 afskedigedes han af Linien og blev Bataillonschef i Reserven til Udgangen af s. A., da han blev Chef for Hærens Arkiv (Hærarkivar). Siden 1930 er han Redaktør af »Militært Tidsskrift«; 1930—33 var han Medarbejder ved, fra 1933 Leder af Generalstabens krigshistoriske Arbejder, og 1935 udgav Generalstaben den af ham udarbejdede »Danmark-Norges Deltagelse i den store nordiske Krig« paa Grundlag af det forudgaaede ti Binds Værk om samme. En tysk Udgave af J.s nævnte Arbejde er under Forberedelse. 1936 udkom, ligeledes udgivet af Generalstaben, »4. Division i Nørrejylland 1864«, der ogsaa skal oversættes til Tysk. Under sin Lærervirksomhed ved Hærens Officerskole har J. udarbejdet et Antal højt moderne og meget benyttede Lærebøger i Krigskunst. — R. 1918. DM. 1924.

Rockstroh.

Johansen, Jens Peter, 1883—1932, Fagforeningsmand, Organisationsmand. F. 21. Febr. 1883 i Hornslet, d. 1. Maj 1932 i Kbh., Urne paa Vestre Kgd. Forældre: Gaardejer, Sognefoged Jens Andersen

J. (1846—1916) og Emilie Vilhelmine Bulow (1843—1929). Gift 2. Maj 1908 i Skanderborg med Charlotte Birgitte Kristensen, f. 31. Dec. 1885 i Skanderborg, D. af Kreaturhandler Rasmus K. (1856—1923) og Bodil Marie Jensen (f. 1856).

J. stod i Handelslære i Grenaa, blev udlært 1901, arbejdede nogle Aar som Kolonialmedhjælper i Aarhus og Skanderborg og fik 1907 Plads som Bogholder i Vejle. Han havde 1901 indmeldt sig i Foreningen af Handels- og Kontormedhjælperne i Aarhus, var 1906 Medstifter af en tilsvarende Forening i Skanderborg, 1908 kom han i Vejle-Foreningens Bestyrelse og blev 1909 dens Formand. Disse Foreninger var tilsluttet den 1900 oprettede Centralorganisation af danske Handels- og Kontormedhjælperforeninger, i hvis Hovedbestyrelse J. indvalgtes 1910 paa en Tid, da stærke Brydninger gjorde sig gældende inden for Organisationen og dens Ledelse. 1911 blev J., der fra sit Arbejde i Vejle var kendt som en dygtig Organisationsmand, fastlønnet Formand og Forretningsfører for Centralorganisationen og flyttede s. A. til Kbh. — Mens hans Kolleger endnu for en stor Del var besjælet af Forestillingen om Harmoni mellem Medhjælperes og Principalers Interesser, og Organisationen oprindelig havde hævdet sin politiske Neutralitet, anlagde J. straks en klar fagforeningsmæssig Kurs ud fra den Betragtning, at Handels- og Kontormedhjælperne er Arbejdere som andre Arbejdere, og at deres Interesser bedst varetages i Kontakt med den øvrige Arbejderbevægelse. Trods adskillig og langvarig Modstand bøjede han ikke af fra denne Linie, men var utrættelig i sin Agitation for at vække Medhjælperstanden til Selverkendelse og Selvbevidsthed. Da han overtog Formandsposten, var Organisationen svag og løs, men forøget Tilgang af Medlemmer og Afdelinger styrkede Centralorganisationen og dermed J. i hans Bestræbelser for at forbedre Standens Arbejds- og Lønvilkaar. Navnlig efter 1917 skete der et fagligt Gennembrud. Kost- og Logisystemet trængtes tilbage, Arbejdstiden begrænsedes, kollektive Overenskomster vandt Udbredelse. 1915 blev Arbejdsløsheds-kassen statsanerkendt. 1922 tog Centralorganisationen Navneforandring til Dansk Handels- og Kontormedhjælperforbund. J.s Forslag om Forbundets Indmeldelse i De samvirkende Fagforbund blev flere Gange stemt ned, indtil Tanken sejrede paa en Kongres kort efter hans Død 1932, og Indmeldelsen skete s. A. — Ogsaa Medhjælpernes Sammenslutninger i andre Lande knyttede J. Forbindelse med. Han sad i Hovedbestyrelsen for det internationale Bund der Privatangestellten (Amsterdam) og var fra 1918 Formand for De skandinaviske Handels- og Kontormedhjælperes permanente

Komité. Ved Siden af den faglige Virksomhed gik J. stærkt op i Partiarbejdet i Kbh. og var fra 1925 Formand for Socialdemokratisk Forening i 13. Kreds. 1917 indvalgte han i Borgerrepræsentationen, hvor han snart fik Sæde i Budgetudvalget, var Ordfører for Hospitals- og Sporvejsudvalget og i det hele et meget benyttet Medlem af den socialdemokratiske Gruppe. Han var opstillet i Gentoftekredsen ved Folketingsvalgene 1918, 1920 og 1924. Han var Medlem af Handelsskolekommissionen, af Handelsskoleraadet, af Funktion rkommissionen, af Arbejdstidskommissionen af 1919, af B rnelovgivningskommissionen, af Socialraadet til 1929 og af Arbejdskommissionen af 1925. Sygekassevæsenet viede han en særlig Interesse, var Formand for Arbejderforeningen af 1. Febr. 1867 (omdøbt til Hermes) og af Forretningsudvalget for De samvirkende Sygekasser i Kbh. Som Formand (fra 1928) for Akts. Arbejdernes F llesorganisations Br ndelsforretning var han 1929 den ledende Kraft i Br ndelsforretningens Reorganisation. — Fysisk lidet robust var J. villiefast og uforfærdet af Karakter. Skønt han ofte var skarp i Debatten og n dig gik paa Akkord, opnaede han ad Forhandlingens Vej betydelige Resultater. Han var for Handelens Arbejdere, hvad Lyngs  var for Arbejdsm ndene: Organisatoren, Føreren. — Maleri af P. Olsen-Ventegodt 1932 paa Dansk Handels- og Kontormedhj lperforbunds Hovedkontor.

[Jens Johansen og Harald Heie:] Dansk Handels- og Kontormedhj lperforbund gennem 25 Aar, 1925. Dansk Handels- og Kontormedhj lper Tidende, Mindeudgave Maj 1932. Social-Demokraten I., 2. og g. Maj 1932.

Oluf Bertolt.

Johansen, Jensenius (døbt Jens Sinius), 1827—1902, Præst. F. 27. Okt. 1827 i Nakskov, d. 14. Marts 1902 i Svanninge, begr. sst. Forældre: Lærer, Kordegn Peter J. (1780—1859) og Lovise Carlson Palmgreen (ca. 1784—1874). Gift 19. Okt. 1855 i Sorterup med Thora Oldenburg, f. 15. Dec. 1836 i Sorterup, d. 23. Maj 1900 i Svanninge, D. af Sognepræst Theodor Vilhelm O. (1805—42) og Louise Rothe (1808—91).

J. blev Student 1846 fra Nykøbing. I sin Studentertid deltog han som frivillig Korporal i Krigen 1848. 1853 blev han cand. theol. og n. A. Kateket ved Frelsers Kirke i Kbh. Herfra forflyttedes han 1860 til Haderslev som Præst ved St. Hans Hospital og Kollaborat r (Overlærer) ved Latinskolen. L rerstillingen mistede han 1864, men 1866 fik han Tilladelse til at oprette en dansk Realskole, som hurtigt vandt god Tilslutning. J. hørte til de Præster, der 1867 aflagde Eden til den preussiske Konge, og

som offentligt traadte i Skranken for denne Handlings Berettigelse. N. A. var han sammen med et Par andre Præster og nogle Læg-mænd med til at grundlægge Indre Missions Arbejde i Nordslesvig gennem Dannelsen af Foreningen til Guds Riges Fremme. 1870 fik Præsterne Paalæg om at bede for de tyske Vaabens Sejr; J. nægtede dette og fik sin Afsked samtidig med, at hans Skole blev lukket. Han flyttede da til Odense, hvor han blev Hjælpepræst, senere Sognepræst ved Frue Kirke. 1888 fik han Svanninge Sognekald ved Faaborg. Virketiden i Sønderjylland, som han 1899 skildrede i en lille Bog: »Oplevelser i Sønderjylland 1860—71«, havde givet ham en uudslukkelig Kærlighed til denne Landsdel, og han stillede sine Kræfter til Raadighed for det Arbejde, der i Kongeriget blev gjort for at støtte og hjælpe Sønderjyderne i deres Vanskeligheder. Allerede 1871 valgtes han til Formand for Foreningen Dannebrog, og han beholdt denne Stilling til sin Død. Denne Forening, hvis Medlemmers Grundstamme udgjordes af »Mændene fra 48«, som J. engang har sagt, indsamlede aarlig Pengemidler til Støtte navnlig for det kulturelle Arbejde i Nordslesvig. J., der var en ildfuld og handlekraftig Natur, egnede sig fortrinligt til denne Stilling: han kunde holde den hellige Ild brændende i Medlemmernes Kreds, og han var stadig agtpaa-givende over for, hvad der bød sig af nye Muligheder for dansk Arbejde Syd for Kongeaaen. — R. 1887.

Ovenn. Erindringer. J. Jessen: Et Mindeord om Pastor J. Johansen, 1902. Sprogforeningens Almanak 1903, S. 88—91. L. Vesten i Præstehist. Samlinger, I, 1933, S. 150—56. Aage Dahl: Haderslev Bys Præstehistorie, s. A., S. 63—66.

Hans Lund.

Johansen, Johan Peter, 1844—1915, Entomolog. F. 22. Okt. 1844 i Ladelund ved Tønder, d. 22. April 1915 i Hillerød, begr. sst. Forældre: Inderste Johan Peter J. (1804—69) og Christine Klint Jessen (1804—54). Gift 19. Juni 1877 i Aalborg med Sophie Elisabeth Ravnkilde, f. 19. Juni 1849 i Aalborg, d. 7. Sept. 1924 paa Frbg., D. af Brygger Niels Christian R. (1804—78) og Poulina Randrup (1812—66).

Fra Barndommen stærkt bogligt og naturhistorisk interesseret kom J. paa Tønder Seminarium, hvorfra han tog Lærereksamen 1866. Efter at have været (dansk) Soldat blev han Lærer i Aalborg og begyndte her for Alvor at samle Insekter. Da han 1877 giftede sig, opgav han Lærervirksomheden for at blive Bestyrer paa Ravnkildes Bryggeri i Aalborg, der ejedes af hans Svigerfader. Da Bryggeriet solgtes 1898, flyttede han som Partikulier til Hillerød,

hvor han døde. I de mange Aar, J. var Brygger i Aalborg, udviklede han sig efterhaanden til en udmærket Billekender, specielt af de ganske **smaa** Former, der er særlig vanskelige at finde, at undersøge og bestemme; han koncentrerede sin Interesse om den store Billefamilie Rovbillerne med dens ca. 700 Arter, over en Femtedel af vor samlede Billefauna, hvor en minutiøs Grundighed i Undersøgelsen og et sikkert Blik for de smaa morfologiske Forskelligheder er nødvendig for Erkendelsen af Arterne. Paa utallige Ekskursioner samlede han utrætteligt og fik sig efterhaanden en (smukt præpareret) Samling af næsten alle vore Arter, som han — sammen med Museets Samling — kunde benytte som Basis for sine Publikationer. Efter en Række mindre Arbejder, hvori han bl. a. kunde meddele Fund af adskillige for den danske Fauna nye Arter, kom **1914** — fra hans Otium i Hillerød — det Hovedværk, »Danmarks Rovbiller eller Billefamilien Staphylinidæ's danske Slægter og Arter«, som vil bevare hans Navn som en af vore mest fremragende Faunister. — Hans store Billesamling kom efter hans Død til Zoologisk Museum.

Fr.borg Amts Avis 24. April **1915**. Entomol. Meddel., X, **1915**, S. 337 f.; XV, **1936**, S. 425 f.

Kai L. Henriksen.

Johansen, Lauritz Ferdinand Julius, **1856—1919**, Luftskipper. F. 6. Nov. **1856** i Kbh. (Trin.), d. 26. Okt. **1919** paa Frbg., begr. sst. Forældre: Restauratør Lauritz Buch J. (**1821—91**) og Bente Christine Nielsen (**1821—99**). Gift 7. Dec. **1882** i Kbh. (Frue) med Anna Christiane Christiansen, f. **16. Febr. 1864** i Kbh. (Trin.), d. 24. Nov. **1931** paa Frbg., D. af Snedker, Brøndehandler Rasmus C. (**1821—1902**) og Ane Marie Nielsen (**1825—1917**).

J. var først Restauratør, men en medfødt Trang til Eventyr fik ham til at **slaa** ind paa Luftskippervejen, da han i Sommeren **1890** stiftede Bekendtskab med Tyskerne Herzberg og Feller, der var engagerede til at foretage Opstigninger fra Tivoli. **15. Aug.** prøvede J. for første Gang en Luftsejlad og fandt saa stor Glæde derved, at han købte Ballonen, som han døbte »Aborren«. **24. Aug.** foretog han en Opstigning som Fører af den, skønt han naturligvis paa dette Tidspunkt ikke havde meget Begreb om Luftskippervæsenet. N. A. fik han Lejlighed til at udvide sine Kundskaber, idet den franske Luftskipper Godard med Lænkeballonen »Montebello« foretog Opstigninger fra Tivoli. Hos ham blev J. Assistent, og i Løbet af Sommeren lærte han adskilligt. Samtidig passede han sin egen Luftskipperforretning med Friballonen »Aborren« og var paa et af sine Togter ledsaget af den engelske Luftskipper Lorial, af hvem

han lærte meget. I de følgende Aar foretog han adskillige Opstigninger med Balloner af bedre Kvalitet end hans første. 1903 købte han en efter den Tids Forhold fortrinlig Ballon, »Kuglen«, og foretog med den 1904—05 ti Opstigninger, hvorefter han 1905 solgte Ballonen og opgav Luftskipperhaandværket. I alt foretog han 117 Opstigninger med Friballon. De fleste endte i Kbh.s umiddelbare Omegn, men han har dog ogsaa adskillige Gange krydset Sundet; en enkelt Gang sejlede han fra Kbh. til Falsterbo paa otte Minutter. For Luftfartens senere Udvikling fik J.s Virksomhed næppe større Betydning, men han glædede mange Mennesker med sine Togter, der, naar man tager hans ofte ret skrøbelige Materiel i Betragtning, maa betegnes som meget dristige. Han nød stor Popularitet, hvad han bl. a. fik at mærke, da han senere overtog Restauranten Grøften i Tivoli. Sine Oplevelser som Luftskipper har han nedskrevet i »I Ballon« (1893) og »Over Taarn og Tage« (1911); endvidere udgav han nogle Fortællinger og skrev et Par Skuespil. — Buste af Herman Andersen 1920 i Grøften. Træsnit 1891 efter Fotografi.

Ovenn. **Erindringer.** Edv. Rambusch: Luftballoner og Luftsejlsads, 1893, S. 103, 141. Dansk Flyvnings Historie, 1936, S. 8. Vort Land 7. April 1912. Berl. Tid. og Politiken 27. Okt. 1919.

Otto Olsen.

Johansen, Mads, 1833—1926, Landmand og Eksportør af Havesager. F. 15. Jan. 1833 i Sødninge, Ringe Sogn, d. 20. April 1926 sst., begr. i Ringe. Forældre: Fæstehusmand Johan Nielsen (1800—94) og Mette Madsdatter (1795—1886). Ugift.

J. voksede op i et fattigt Husmandshjem og maatte tidligt ud at tjene. Han kom i Snedkerlære og oprettede et lille Værksted i Hjemmet, men maatte opgive det paa Grund af Brystsygdom. Han kastede sig da med Iver over en rationel Opdyrkning af Faderens Huslod, avlede Roer, Køkkenurter og Frø, hvilke Produkter han afsatte dels paa Egnen, dels paa Torvet i Odense. Det stod ham dog klart, at Markedet for Havebrugsartikler i det hele var for ringe her hjemme, og dette førte ham ind paa den Tanke, at man maatte kunne udføre Produkterne til England. 1884 agiterede han herfor hos Husmændene paa Fyn og gennem Artikler om Emnet. Hans Evne til at rive Tilhørerne med sig førte s. A. til Dannelsen af Foreningen til Udførsel af Havesager, for hvilken han blev Formand, og i Maj 1885 kunde det første Nummer af Medlemsbladet udkomme. Foruden Bærfrugt blev det navnlig Tomater, en dengang næsten ukendt Frugt, der blev Gen-

stand for Udførsel, og Foreningen, hvis Medlemstal i Nov. 1885 var 338, kunde i Efteraaret 1889, da Foreningen kulminerede, mønstre over 2900 Medlemmer, medens der udførtes for henimod 100 000 Kr. Havesager. — J., der kun havde nydt almindelig Landsbyskoleundervisning, kastede sig med Energi over Studiet af Botanik, Kemi, Fysik og af Sprog, hvori han opnaaede saa stor Færdighed, at han kunde korrespondere med de engelske Aftagere og 1889 med Statsunderstøttelse paa sine Rejser til Holland, Belgien og Tyskland føre Forhandlinger og træffe Aftaler med sine Forbindelser i disse Lande. Paa en af sine Rejser (1886) saa han i Edinburgh Frugtvin og Konserves udstillet under større Forhold og fik den Idé, at vi ogsaa her hjemme kunde drive det til noget paa dette Omraade. Han holdt mange Møder om Konservessagen og fik Forbindelse med interesserede, bl. a. med Mads Rasmussen, med et saadant Held, at man 1889 kunde starte en Fabrik i Faaborg. Selv om denne 1892 maatte likvidere, fordi dens Startkapital havde været for lille, maa J.s Indsats siges at være Spiren til Vin- og Konservesfremstillingen her i Landet; den likviderede Fabrik overtoges af Mads Rasmussen, hvem det lykkedes at videreføre den endnu eksisterende Virksomhed. J. har skrevet talrige Afhandlinger og Smaaartikler i Foreningens Blade, »Husmandsvennen«, »Nationaltidende«s Havetidende og »Fyns Tidende«. — DM. 1902.

M. Galschiøt: Landbrug og Landmænd i Danmark, 1888, S. 247 f.

Axel Lange.

Johansen, Niels Peder, f. 1865, Officer, Geodæt. F. 7. Okt. 1865 paa Obeling Mark, Sønder Bork Sogn. Forældre: Husmand og Snedker Johan Christian Pedersen (1816—1907) og Kathrine Marie Christensdatter (1830—1923). Gift 7. April 1897 i Korsør med Thyra Amalie Christine Degenkolw, f. 24. Okt. 1868 i Kbh. (Johs.), d. 25. Dec. 1918 i Hellerup, D. af Maskinarbejder, senere Maskinmester ved Statsbanerne Christian Hendrik D. (1839—92) og Ida Petrea Larsen (1839—84).

J. indtraadte paa Officerskolen 1885 og afgik fra dens næstældste Klasse 1887, udnævntes 1889 til Sekondløjtnant og 1890 til Premierløjtnant. 1893—95 gennemgik han Officerskolens geodætisk-taktiske Kursus, og stærkt videnskabeligt interesseret som han var, var det ganske naturligt, at han 1896 knyttedes til Den danske Gradmaaling, hvor han i de første Aar var beskæftiget ved Præcisionsnivelementet over Øerne og ved Nivelementet over Store

Bælt og Øresund. Da Generalstabens **topografiske** Afdeling 1900 begyndte Nymaalingen af Island, rejste J. derop for at udføre de grundlæggende astronomiske Maalinger ved Reykjavik og Akureyri, og samtidig foretog han her Tyngdemaalinger og deltog i Basismaalingen. 1903—06 udførte han en Række Tyngdemaalinger paa Fyn. Observationsmaterialet har han bearbejdet i »Den danske Gradmaaling«, Ny Række, Nr. 2 (1908), hvori han bl. a. giver en teoretisk Redegørelse for Medsvingningen ved Pendulmaalinger. 1906 udnævntes han til Kaptajn. 1910 udførte han astronomiske Bestemmelser i Buddinge og har bearbejdet Resultaterne i »Den danske Gradmaaling«, Ny Række, Nr. 12 (1914). 1911—13 udførte han Basismaalinger paa Amager og i Lamme-fjorden, hvor man for første Gang i Danmark **maalte** med Invartraade efter Jåderins Metode. Under Verdenskrigen var han 1914—16 Stabschef paa Vestfronten, 1916 udnævntes han til Oberstløjtnant og Chef for 23. Bataillon og 1921 til Chef for Generalstabens topografiske Afdeling. Efter Nordslesvigs Indlemmelse i Riget paahvilede der Topografisk Afdeling den Opgave at kortlægge Landsdelen. Til dette Formaal **maatte** der skaffes et triangulatorisk Grundlag, men at udbygge det gamle Net over Danmark til Nordslesvig ansaa J. for utilfredsstillende, da det næppe vilde kunne svare til de Nøjagtighedskrav, som den moderne Teknik stiller, og han bestemte sig derfor til at begynde paa en ny Triangulation, der efterhaanden skulde omfatte hele Landet. **Maalingerne** begyndte 1922 i det sydlige Jylland, men man naaede ikke at blive helt færdig med Landsdelen i J.s Chefstid. 1922 udnævntes J. til Oberst. Snart trængte en anden stor Opgave sig paa, nemlig Opmaalingen af Grønland; 1927 rejste de første Geodæter derop for at begynde paa Triangulationen, og samme Efteraar fulgte J. efter for selv at udpege den første Basislinie. Da Topografisk Afdeling 1928 sammenlagdes med Den danske Gradmaaling til Geodætisk Institut, fratraadte J. Stillingen som Chef. — Det er ikke alene som Leder af de mange geodætiske Arbejder, at J. har indlagt sig stor Fortjeneste. 1908—26 underviste han i Geodæsi og Landmaaling ved Hærens Officerskole, hvor han var en fremragende og elsket Lærer. Til Brug ved Undervisningen har han udgivet følgende Lærebøger: »Udjævning af Observationsstørrelser« (1918, 3. Udg. 1936), hvori han bryder med den traditionsmæssige Behandling af Fejlteorien, »Lærebog i Geodæsi« (1912) og »Astronomiske Stedsbestemmelser« (1913). — R. 1911. DM. 1916. K.² 1925. F.M.G. 1926. A.Schneider.

Johansen, Niels, 1815—99, Lægprædikant. F. 8. Dec. 1815 i Svinge Kohave, d. 29. Marts 1899 i Kbh., begr. sst. (Garn.). Forældre: Husmand, senere i Skaarupør, Missionær Johan Nielsen (1789—1867) og **Johanne Marie Johannesdatter** (1791—1879). Gift 1° 28. Nov. 1846 i Vantinge med Dorteia Cathrine Daline Hansen, f. 26. Aug. 1824 i Aabybro, d. 8. Jan. 1847 i Kbh. (Frue), D. af Kusk paa Birkelse Hans Christian Boje og Ane Margrethe Tørring (ca. 1793—1824) og Plejedatter af Husmand og Bødker Hans Madsen i Vantinge (1782—1844) og Anne Kirstine Andersdatter (1788—1862, gift 2° 1854 med Husmand Jørgen Nielsen, 1784—1862, gift 1° 1815 med Christiane Hansdatter, 1778—1853, gift 1° med N. N.). 2° 24. Sept. 1848 i Søllerød med Christiane Marie Vieth, f. 2. April 1822 i Kbh. (Garn.), d. 21. Jan. 1880 sst. (Garn.), D. af Kontorist paa Kbh.s Amtstue Emanuel Gerhardt V. (1786—1853) og Marie Vilhelmine Degenhart (ca. 1791—1849). 3° 26. Sept. 1883 med Kristbjørg Thorbergdottir, f. 9. Febr. 1847 i Skagestrand, Island, d. 16. Juni 1920 i Kbh., D. af Bonde, Repstyrer Thorbergur Thorbergsson (ca. 1801—68) og **Kristin Gísla**-dottir (1810—tidligst 68).

J.s Fader var en af Lederne inden for Vækkelsen i Sydfyn. I sit 16. Aar blev han selv grebet af Bevægelsen og deltog ivrigt i Forsamlingerne. Da han siden kom til at tjene hos Peter Larsen Skræppenborg, paavirkede denne ham i grundtvigsk Retning; senere fik S. Kierkegaards Skrifter stor Indflydelse paa ham. 1837 udgav han i Odense »Herrens Ord i de sidste Verdens Dage«, for hvilket Skrift han idømtes en **Mulkt** paa 150 Rdl. og fire Aars Censur for Fornærmelser mod den gejstlige og verdslige Øvrighed, medens Skriftet konfiskeredes saa grundigt, at der ikke synes at eksistere noget Eksempplar af det. Mulkten blev betalt af Dronning Caroline Amalie og »de engelske Herskaber«. Da denne Dom faldt 1839, var J. Soldat i Helsingør. Ogsaa som saadan drog han om og holdt Forsamlinger, og Dronningens Protektion har formodentlig bevirket, at der ikke lagdes Hindringer i Vejen derfor. Efter Hjemkomsten nedsatte han sig som Væver i Højby, siden som Gartner i **Kirke-Værløse** i Smørum Herred. 1853 deltog han i Den indre Missions Stiftelse ved Møder i Ordrup og Ringsted, men brød kort efter med Bevægelsen og kaldte sig senere Swedenborgianer. Han boede fra 50'erne i Kbh. og levede delvis af at passe Gravsteder paa Assistens Kirkegaard. — J. var en flittig Forfatter. 1849 skrev han en lille Havebog (flere Oplag), men hans fleste Skrifter var af religiøs Art. Hovedarbejdet var Tidsskriftet »Brev-

bærer mellem Christne« (1855—60), stærkt paavirket af Kierkegaard; desuden tog han i flere **Smaaskrifter** til Orde mod Socialismen, for saa vidt den var fjendtlig mod Kristendommen. Han deltog ivrigt i politiske Møder, oftest paa højre Side.

Brevbærer mellem Christne, I, 1856, S. 125 ff. L. Blauenfeldt: Den indre Missions Historie, 1912, S. 7 f, 16.

I V L (L V L)
L. Koch (Hans Koch*).*

Johansen, Jens Oskar Normann, f. 1860, Sagfører. F. 2. Dec. 1860 i Korsør. Forældre: Barbermester Peder Tønnes J. (1831—1912, gift 2° 1871 med Bodil Cathrine Thye, 1832—1925) og Agnes Elise Cathrine Thye (1828—69). Gift 23. April 1898 i Sorø med Anni Constance Biinzow, f. 7. April 1872 i Sundsvall, D. af fhv. Kapellan i Ølsby i Slesvig, Grosserer Poul Heinrich Georg B. (1822—75) og Sabine Louise Seydel (1830—98).

J. blev Student 1878 fra Metropolitanskolen, cand. jur. 1884, var 1888—1932 Overretssagfører i Kbh. og virkede i sine yngre Aar som Manuduktør. Han tilhørte de Kredse, der stod Studentersamfundet nær, og var 1889—99 Formand for Samfundets Rets-hjælp. Tidligt virkede han for en Reform af Retsplejen i Grundlovsloftets Aand, udgav og redigerede 1891—92 det populære juridiske Ugeblad »Lov og Ret« og skrev flere Pjecer. Sin radikale Idealisme kunde han give lidenskabelige Udtryk som i Fakkeltalen til Georg Brandes 25. Okt. 1891, da han slyngede Bourgeoisiet Arbejdernes, Studenternes og Kunstnernes Had i Ansigtet. 1897—1903 var han Medlem af Kbh.s Borgerrepræsentation og stillede sig 1906 som de Radikales og Socialdemokraternes Kandidat mod H. L. Møller i Kbh.s 2. Kreds. Han har i øvrigt taget Del i adskilligt praktisk juridisk Arbejde, var 1903—08 Docent ved Universitetets juridiske Laboratorium i praktiske Retstilfælde og Retsdokumenter og Formand for **Straffelovkommissionen** af 1917 og de militære Retspleje- og Straffelovkommissioner af 1918. 1904—32 var han Formand for Akts. »Politiken«, 1910—28 Dommer i den faste Voldgiftsret og 1919—29 Medlem af Bestyrelsen for Statsanstalten for Livsforsikring. Han indtog altid en selvstændig Stilling inden for det radikale Parti og gav ofte Udtryk for Særmeninger. — Maleri af H. Vedel 1934 paa »Politiken«.

PoulEngelstoft.

Johansen, Peter, f. 1858, Kunsthistoriker. F. 7. Juni 1858 i Kbh. (Frels.). Broder til Oberstløjtnant Jens J. (s. d.). Gift 27. Juni 1897 i Svanninge med Fanny Rebekka Bense, f. 5. Febr. 1866 i Kbh. (Trin.), d. 2. Dec. 1934 paa Frbg., D. af Malermester Christian Daniel Bernhard B. (1831—86) og Clara **Emilie** Løchen (1840—1913).

J. blev Student 1877 fra Odense og tog juridisk Embedseksamen 1883. Samtidig med Fagstudiet dyrkede han Kunst, var Elev paa Krøyers Malerskole og fulgte Forelæsninger hos Jul. Lange. Efter afsluttet Universitetsstudium udstillede han (indtil 1891) som Maler paa Charlottenborg og blev allerede 1883 fast Assistent ved Kunstakademiets Bibliotek, der s. A. flyttede ind i sit nuværende Lokale i Udstillingsbygningen. Til Akademiet var J. derefter knyttet i en lang Aarrække. Efter Langes Død 1896 holdt han her kunsthistoriske Forelæsninger (jævnside med F. Beckett) indtil 1901, da han overtog Docenturet i Kunsthistorie (fra 1915 i Billedkunstens Historie) og s. A. blev Chef for Biblioteket; fra begge disse Embeder tog han sin Afsked 1928. 1901—06 var han tillige Sekretær ved Akademiet og Medlem af dette; endelig havde han 1897—1901 fungeret som Sekretær ved Charlottenborgudstillingen. Sit fortrolige Kendskab til Akademiets Forhold og dets Historie gennem Tiderne har han godtgjort i Skriftet »Det kongelige Akademi for de skjønne Kunster 1700—1904« (1904), udg. sammen med F. Meldahl. — Som kunsthistorisk Forfatter har J. i sin Metode, delvis ogsaa i sit Stofvalg vist sig som Jul. Langes Elev. Lige vidt fjernet baade fra den arkæologisk-historiske danske Skole og fra den rene Kunst-kenderkritik har han dyrket sit Fag ud fra kultur- og aands-historiske Synspunkter (»Kunst og Illusion«, 1912; »Dødens Billede«, 1917), men ogsaa rene æstetiske Problemer har han med For-kærlighed taget op til Behandling, saaledes i »Billedkomposition« (1926, tysk Udg. 1930) og »Bemerkungen zur Frontalität« (Kunst-chronik 1917). De brede syntetiske Fremstillinger, der er hans Styrke, har faaet deres særlige Farve af hans ofte friske og originale Analyser af artistiske Værdier og er præget baade af betydelig litterær Kultur og omfattende historiske Kundskaber. Som Hoved-værker maa nævnes »Gothikens Billedkunst. Frankrig, Tyskland, Italien« (1929) og »Renaissance, Billedkunsten i Florenz—Rom fra Donatello til Michelangelo« (1931). Til dem slutter sig en Række mindre Arbejder om fremmed Billedkunst fra Renæssancen til Empiren, bl. a. Debutbogen »Giorgione« (1898), »Botticelli. Bidrag til en Analyse af det artistiske« (Tidskrift för Konstvetenskap 1918), »Jan Vermeer de Delft, å propos de l'ordre chronologique de ses tableaux« (Oud Holland 1920), »Giotto in Assisi« (Jahrbuch für Kunstwissenschaft 1931), »Goya—Ingres« (1934). Endelig udgav J. 1922 en lærerig og selvstændig Bog om Fidias (engelsk Udg. 1925), set fra et rent kunstnerisk Synspunkt, senere suppleret med en Afhandling om Parthenon-Gavlgruppernes Teknik og deres Mestre (i Jahrbuch des deutschen archäologischen Instituts 1925).

— Til dansk Kunsthistorie har J. givet flere værdifulde Bidrag, først og fremmest Skrifterne »Nordisk Oldtid og dansk Kunst« (1907) og »Før Thorvaldsen. Rom—København« (1910), begge udgivet i den af J. selv redigerede Serie »Blade af dansk Kunsts Historie«; heri fremkom ogsaa den lille Monografi over Jørgen Sonne (1902). Helt populær er Bogen om Eckersberg (1925). — J. deltog 1917 i Stiftelsen af Foreningen til gamle Bygningers Bevaring og har ofte i Dagblade og Tidsskrifter taget til Orde for Værn af det gamle Kbh.s Skønhedsværdier. — R. 1904. DM. 1928. — Portrætteret paa Viggo Johansens Maleri »Et Akademiraadsmøde« 1904 (Kunstmuseet). *Christian Elling.*

Johansen, Svend, f. 1890, Maler. F. 10. Sept. 1890 i Gentofte. Forældre: Grosserer Christian Haagen J. (1851—1928, gift 1893 med Anna Lovise Hedevig Bang, 1857—93) og Caroline Elisa Margrethe Hansen. Gift 1° 1920 med Ellen Grove, f. 31. Marts 1887 i Kbh. (Johs.) (gift 1° 1913 med Vekselerer, senere Assurandør Aage Lunn, f. 1883, gift 1° 1907 med Anna Mathea Hammerich, f. 1884 (gift 2° 1915 med Cigarhandler Johan Hirschsprung, 1869—1935 (gift 1° 1901 med Mia Bjørn)), 3° med Edith Kalum Winther, f. 1884 (gift 1° 1903 med Generalkonsul Erik August Bendix, f. 1878), 4° med Ellen Mathilde Ludvigsen, f. 1892 (gift 1° 1915 med Proprietær Axel Bruun Muus, f. 1882, han gift 2° 1923 med Anna Jensigne Kristensen, f. 1883), D. af Assistent i Finansministeriet, senere Borgmester, By- og Herredsfoged i Nibe Johan Frederik G. (1859—1917) og Augusta Sophie Frederikke Møller (f. 1860). Ægteskabet opløst. 2° 27. Dec. 1934 i Ordrup (b. v.) med Ragna Helvig Poulsen, f. 17. Sept. 1907 i Kbh., D. af Urmager Frederik Johan P. (f. 1876) og Anna Marie Nielsine Jensen (f. 1884).

Efter forberedende Undervisning i Det tekniske Selskabs Skole (under H. Grønvold) og hos Emil Rannow gik J. paa Akademiet Okt. 1912—Foraar 1916 (bl. a. under P. Rostrup Bøyesen). Han har rejst meget og gentagne Gange opholdt sig længere Tid i Paris og Sydfrankrig. Under Brydningen mellem gammelt og nyt i Aarene ved Verdenskrigens Slutning kom J. frem i første Række. Han spillede en fremtrædende Rolle for den Holdning, som den mest yderliggaaende Fløj indtog over for Offentligheden. Det skete paa Kunstnernes Efteraarsudstilling (hvori han deltog 1914—21) og »De fire« Udstillinger (syv Udstillinger Jan. 1921—Jan. 1930). Baade som Maler og Debattør var han den æstetisk begavede, let flabede Ironiker, der udtalte sig sensationelt til Pressen og krydrede

Kunstlivet med overraskende og opsigtvækkende Figurscener («De ufordragelige Pokerspillere», 1918), undertiden over aktuelle Emner («Krigen», »Rasputins Morder, Fyrst Jussupoff og Gemalinde i en Loge«, 1917), gjort med en spillende, naivistisk, Pariser-artistisk Elegance, hvis eneste Alvor var den æstetiske Overlegenhed. Senere malede han store Figurbilleder med nøgne Kvinder, Nature morte'r, Interiører, sydfranske Landskaber og Gadebilleder fra Kbh., der viste betydelig koloristisk Verve, til Dels i Tilknytning til Matisse, Renoir og andre Fransk mænd, og efterhaanden lagde hans Interesse for Teatret og Teatermaleriet størst Beslag paa hans Virksomhed. Han deltog i de danske Udstillinger hos *Liljevalch i Stockholm* 1919, *Goteborg* 1923, *Oslo* 1931, i *Unionalerne* i *Oslo* 1928 og *Kbh.* 1931, *Moderne dansk Kunst* 1925, *Kunststævnet i Forum* 1929 og *Rundskue-Udstillingen* 1936; udstillede endvidere paa *Grønningen* 1933, 1936 og 1937.

Ægne Udtalelser i *Vore Herrer* 28. Okt. 1920. *Emil Bønnelycke* i *Politiken* 2. Jan. 1921. *Oluf Thomsen* sst. 14. Jan. 1921, 29. Jan. 1923. *Stefan Buhl* i *Verden og Vi*, 1923, S. 137 f. *Chr. Houmark* i *B.T.* 3. Febr. 1923, 3. Jan. 1928, 25. Jan. 1932. *Magasinet* 11. Marts 1924. *Berl. Tid.* 17. Jan. 1925. *Otto Gelsted* i *Ekstrabladet* 2. Jan. 1928.

C: 1917

Et ganske særligt Felt og maaske det, der klarest viser J.s kunstneriske Individualitet, er hans Virksomhed som *Teatermaler*. Han begyndte sin Indsats paa dette Omraade omkring 1923 og har udført Dekorationer til en Række Forestillinger paa Det kgl. Teater, Det ny Teater, Arena-Teatret, Nørrebro's Teater, Betty Nansen-Teatret, Riddersalen, Odense Teater og Operaen i *Bruxelles*. J. har som Teatermaler haft stor Betydning som bevidst Modernist, der søgte at overføre mange Træk fra det moderne Maleris stærkt stiliserede Forenkling og Forkærlighed for markerede Kontrastvirkninger mellem Farveflader paa Dekorationsmaleriet. Han blev derigennem Skaber af en lang Række Scenebilleder, hvis æstetiske Princip bevidst bryder baade med Realismens og — f. Eks. paa Operaomraadet — med Senromantikens Opfattelse. Ifølge hele sin kunstneriske Indstilling kom J. derfor til at arbejde med de yngre Sceneinstruktører, der søgte at forny dansk Teater ud fra aandeligt beslægtede Synspunkter.

Torben Krogh.

Johansen, Viggo, 1851—1935, Maler. F. 3. Jan. 1851 i Kbh. (Trin.), d. 18. Dec. 1935 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Gros-serer, islandsk Købmand, senere Klokker ved Trinitatis Kirke *Frederik Christoph J.* (1804—74) og *Camilla Olivia Petrine Jepsen*

(1815—92). Gift 12. Aug. 1880 i Skagen med Martha Kirstine Møller, f. 27. Nov. 1861 i Øster Tirup ved Hjørring, d. II. Okt. 1929 i Kbh., D. af Gaardejer Lauritz Sørensen M. (1830—75) og Caroline Cathrine Holm (1819—83).

J. er en af de mest fremtrædende Personligheder i dansk Malerkunst fra 80'erne. Allerede som Dreng tegnede han ivrigt. Da Marstrand under et Besøg hos Familien Raffenberg fik hans Tegninger at se og fandt Evner deri, gav man ham Lov til at følge sine Interesser. Han dimitteredes fra Chr. V. Niensens Tegneinstitut til Akademiets Skoler, hvor han begyndte Juni 1868 og flittigt fulgte Undervisningen under Jørgen Roed. Tillige studerede han de gamle Hollændere i Den kgl. Malerisamling. J. var en lyrisk Natur, af dem, der altid er aandeligt levende og aandeligt optagne, men som har vanskeligt ved at tage sig sammen til vedholdende Anspændelse. Det lykkedes ham ikke at bestaa Akademiets Afgangsprøve, skønt han indstillede sig tre eller fire Gange, sidste Gang April Kvartal 1875, og hverken hans Debut paa Charlottenborg, hvor han udstillede til sin Død, eller hans øvrige Begynderarbejder var egnede til at vække større Forhaabninger. Det fortælles, at han under sit første Besøg paa Skagen hellere vilde spille Mozart paa Klaveret i Gæstgivergaarden og Gluck paa Kirkens Orgel end male. Et Omslag bragte hans Arbejder paa Foraarsudstillingen 1877 («Et Maaltid», »Nabokonens Besøg«, begge fra Hornbæk), som grundlagde hans Anseelse. Samvittighedsfuld Omhu var trods alt et Grundtræk i hans Karakter, og med Aarene blev han en overmaade flittig Arbejder, der netop naaede sine Resultater gennem den langsomme, gradvise Ophobning af Iagttagelse og Sansning. En udmærket Støtte fik han i sin Hustrus »kraftige Karakter. Hun bar standhaftigt Ungdomsaarenes trange Kaar, værnede om ham, opildnede ham til Arbejde og skaffede ham Arbejdsfred« (Karl Madsen).

I 70'erne (i alt Fald 1872—76) tog J. Sommerophold i Hornbæk. Da han trak andre Malere med sig, bl. a. Zahrtmann og især Krøyer, var Hornbæk omkring Decenniets Midte ved at faa samme Betydning som Skagen i den umiddelbart følgende Periode. J. malede her Skildringer af den jævne Befolknings daglige Liv («Moder og Søn» 1879). Sommeren 1875 kom han første Gang til Skagen, hvor han lærte sin tilkommende Hustru at kende, og i 80'erne sluttede han sig til Skagen-Kredsen. Denne talte paa hint tidlige Tidspunkt Karl Madsen og Michael Ancher blandt sine Medlemmer; 1879 meldte Nordmændene Thaulow og Chr. Krohg sig, 1882 ogsaa Krøyer. Ejendommeligt nok ændrede J.

straks efter **Hornbæk-Tiden** sine Motiver til Genrebilleder eller Hverdagsscener med Interiør og Modeller fra hans egen nærmeste Kreds (»Efter Frokosten«, 1879; »En Irettesættelse«, 1883). Hermed fortsatte han Carl Blochs Genre, men idet han i de følgende Aar hurtigt udviklede sine Motiver til at blive Skildringer af Livet i hans eget Hjem, fornyede og ændrede han Genren fuldkomment. Disse Billeder gjorde et stærkt Indtryk ved deres Naturlighed og sanddru Gengivelse af Hjemlivets fortrolige Tone og Smaaahændelser. Enkelte (f. Eks. »En Sovekammersscene«, en Moder, der betragter sit sovende Barn, 1883) stødte endog (temmelig urimeligt) et meget konservativt Publikum. Paa samme Tid skete der et afgørende Omslag af malerisk Art hos ham, bort fra den datidige danske Skoles brunladne Kolorit og sværtede Skygger over til et koloristisk betonet, impressionistisk Maleri, hvor Atmosfære og Lys næsten blev til et malerisk Medium. De første Spor hertil viste »En ung Pige i et Køkken« (1880), medens »En Fiskerkone i en Port« og »En Grønthandlerbod« fra 1882, hvor **Vægten** var lagt paa Billedernes Nature morte, betegnede Overgangen. Især i Nature morte-Billeder, bl. a. med Sild eller Torsk, der kan erindre om van Beyerens, arbejdede J. sig frem til en helt anden Behandling af Farve, Stof og Lys i sit Maleri. Selv om Impulserne fra Skagen her spillede en Rolle — det kan f. Eks. ses paa det **blaa** Lys i »En Sovekammerscene« og de blaa Skygger i »Køkkeninteriør. Skagen« (med hans Hustru, 1884) — skete det med en stor Selvstændighed. Det er overraskende, at J. malerisk set holdt sig saa forholdsvis uafhængig af Krohg-Ancher-Krøyers Kreds deroppe. Svogeren Karl Madsen fremhæver, at denne Udvikling hos J. skyldes »maaske mindre Krøyers og Tuxens Exempel« end den mundtlige Kritik, som Karl Madsen (der 1879 vendte hjem fra Paris) selv gav ham, og at den endvidere var helt uden direkte Forbindelse med de samtidige Strømninger i Frankrig, skønt den dog stod i nøjeste Samklang med disse. J. foretog en mindre Udenlandsrejse 1882 til Berlin, Dresden og Verdensudstillingen i Wien, hvor hans Hornbæk-Billeder blev stærkt fremhævet af den tyske Kunstkritik; han havde 1884 et mindre Rejsestipendium fra Akademiet, men besøgte vistnok ikke før 1885 Paris og Holland, ligeledes paa Akademistipendium. For Anckers Legat rejste han i Italien 1898. J.s fuldstændige Gennembrud og hans Livs største kunstneriske Sejr blev »Aftenpassiar« (1885), som **Den kgl. Malerisamling** straks købte og Akademiet belønnede med **Udstillingsmedaillen 1886**, og som høstede Beundring og »Mention honorable« paa Paris-Salonen 1887. Det indleder den Række Aftenselskaber

med mange Personer i en diset Stue-Atmosfære, der udgør den mest kendte Del af hans Produktion («Mine Venner» 1897, Neue Pinakothek i Munchen; »Aftenselskab i mit Hjem« 1899, Kunstmuseet; »Mellem Kunstnere« 1902—03, Nationalmuseum i Stockholm) og afsluttedes med det store »Et Akademiraadsmøde i Kuppelsalen paa Charlottenborg Aar 1904« (1906—08, Kunstmuseet). Hjemlivs-Billederne fortsattes med talrige Scener fra J.s egne Stuer, hvor hans Hustru og Børn optræder, betydeligst **maaske** »Børnene vadskes« (1888), »Bedstemoders Fødselsdag« (1890) og »Glade Jul« (med et tændt Juletræ, 1891, Hirschsprungs Samling). Baade som Menneskeskildring og ved deres maleriske Behandling vandt de Ry ud over Landets Grænser som et specifikt dansk Fænomen. Succes'en kom med J.s Deltagelse i Paris-Salonen igennem 80'erne og befæstedes ved Maurice Hamels anerkendende Omtale 1888. 1894 fastslog Karl Madsen, at J. »er den første, der ret er bleven Hjemmets Maler«.

En vis Rastløshed førte J. til bestandig at søge Forandring og nye Veje. 1885 udstillede han sit første Landskab — fra Skagen. I dette og mange senere Billeder har han givet en karakteristisk Skildring af den sandede Egn heroppe, som med sine bare Flader er fattig paa Motiver for en Landskabsmaler og derfor vanskelig at behandle («Skagens Østerby« 1885, Skagens Museum). Megen Opmærksomhed vakte hans »Kostald« (1891, Kunstmuseet), et siden Lundbyes Dage klassisk Motiv i dansk Kunst. Det hævder sig som Dyrmaleri paa Række med Forgængerne og betegner et Højdepunkt i den særlige J.ske Behandling af Lyset — det indfaldende Solskin spruder ligefrem Gnister, hvor det rammer. 1904 fuldførtes den store Aftenstemning »Ungdom (Konfirmations Søndag)« (Kunsthalle i Hamburg), hvor han, ligesom andre af sin Generation, har følt sig draget af 90'ernes Krav om større dekorativ Holdning. Netop i 90'erne fandt **han** under Sommerophold i Dragør et andet af de Omraader, der især har gjort sig gældende som en fremragende Del af hans Produktion, nemlig Amagers flade Land og store **Gaaseflokke**, der vogtes af passierende Koner («Mod uroligt Vejr« 1897 og »Før Sol 'gaar ned« 1901 i Kunstmuseet). Næppe nogen anden Maler har saa rigtigt set og gengivet den ejendommelige Lysfylde, der hviler i Atmosfæren over Øen, og dens Farvemættethed. Endvidere malede han i Aarenes Løb en Del anselige Portrætter, foruden sit eget (1902, Kunstmuseet) særlig af Højesteretsjustitiarius P. Koch (1904, Kbh.s Raadhus), Komponisten Carl Nielsen (1905, Musikkonservatoriet), Museumsdirektør Emil Hannover (1912, Kunstindustrimuseet), Udenrigs-

minister Grev Ahlefeldt-Laurvigen (1912), Professor Harald Høffding (1909, Fr.borg). Medens man har haft aabent Blik for den Impressionisme, som efterhaanden voksede frem i Th. Philipsens Kunst, har man næppe tilstrækkelig værdsat den Udvikling, der i saa Henseende foregik hos J. — maaske fordi han havde sin egen af Lysfunker gnistrende Manér. Der findes imidlertid ogsaa en Alderdomsudvikling hos ham mod en fastere Helhed i Lyset. Den naaede sit Højdepunkt i et Interiør fra Charlottenborg med Fru J. i lysblaa Kjole ved et Skrivebord (1919) og i »Unge og gamle Gæs, Dragør« (1908—26); begge solgtes paa Dødsbo-Auktionen efter ham. Det sidste, hvor Gæssene basker med Vingerne mod de brede Solstraaler, er et Mesterværk i hans Produktion, en Apoteose over det, han vilde som Impressionist og Lysmaler.

Trods sin Ungdoms Skibbrud ved Akademiet fik J. en stor akademisk Karriere, bl. a. som afholdt Lærer ved Akademiets Skoler. Aug. 1888 udnævntes han til Lærer ved den nyoprettede Kvindeskole, blev derefter Professor i Malerkunst Okt. 1906—20. Marts 1887 valgtes han til Medlem af Akademiraadet; han nedlagde sit Mandat Nov. 1888, men indtraadte atter Febr. 1889 og genvælgtes siden. Han var Akademiets Direktør 1911—14 og flere Gange dets Vicedirektør. Med sin rolige, moderate Indstilling hørte han meget godt hjemme her; hans frisindede Anskuelser fik Betydning inden for Akademiets Mure i Kampaarene, da han stod sammen med Krøyer om at holde igen paa Stormløbene mod Zahrtmann og dennes Skolegerning. Desuden sad han i Charlottenborg Udstillingskomiteen 1888—94. — Siden den nordiske Kunstudstilling i Kbh. 1883 har J. deltaget i de fleste store Repræsentationer af dansk Kunst ude og hjemme, bl. a. den fornemme Udstilling i Jeu de Paume i Paris 1928, hvilket indbragte ham en smuk Samling internationale Udmærkelser. Særudstillinger arrangerede Kunstforeningen 1894, Jan. 1911, Jan. 1931 (paa Charlottenborg), Jan. 1936. Større Samlinger af hans Arbejder findes i Kunstmuseet, Hirschsprungs Samling, Skagens Museum. — R. 1894. DM. 1915. K.² 1919. — Selvportrætter 1872, 1873, 1878, 1901 (Udstillingskomiteen paa Charlottenborg), 1902 (to, det ene i Kunstmuseet), 1911, 1930 samt paa Dobbeltportrættet »Kunstneren og hans Hustru« (1898) og »Mellem Kunstnere« (1902—03, Stockholm). Studie af Aug. Jerndorff 1872. Malerier af Michael Ancher (Vinteren 1875—76, Skagens Museum) og P. S. Krøyer (1887, Brøndums Hotel paa Skagen). Portrætteret paa P. S. Krøyers »Hip, Hip, Hurra« (1888, Goteborgs Museum) og sammes »Musik i Atelieret« (1887, Hirschsprung). Radering af Hen-

rik Lund 1907. Træsnit 1883, af H. P. Hansen 1884 og af L. B. Hansen 1913.

Karl Madsen i Nordisk tidskrift, 1888, S. 94 f., i Tilskueren Marts 1894 og i Politiken 3. Jan. 1911, 12. Okt. 1929. Samme: Skagens Malere og Skagens Museum, 1929. Maurice Hamel i Gazette des Beaux-Arts, 1888, S. 395 f. M. Galschiøt i Ill. Tid. 4. Sept. 1892. N. V. Dorph sst. 8. April 1894. Sigurd Muller i Kunst, V, 1903. Peter Hansen i Riget 3. Jan. 1911. Viggo Johansen (*Smaa Kunstbøger*, Nr. 14), 1917. Mogens Gad i Samleren Febr. 1931. Sigurd Schultz i Dagens Nyheder 3. Jan. 1931 og 19. Dec. 1935. Kai Flor i Berl. Tid. 19. Dec. 1935. Vilhelm Wanscher i Politiken s. D. Katalog til Dødsbo-Auktioner 19. Marts og 25. Maj 1936 (Winkel & Magnussen Nr.

Sigurd Schultz.

John, Christoph Samuel, 1747—1813, Missionær. F. 11. Aug. 1747 i Frobersgrun ved Greiz i Vogtland, d. 1. Sept. 1813 i Trankebar, begr. sst. Forældre: Sognepræst i Frobersgrun og Bergsgrun Julius Gerhard Christian J. (1708—80) og Catharina Dorothea Pyrläus (ca. 1710—80, gift 1° med Præst i Frobersgrun Gottlieb Jacob). Gift 27. Nov. 1776 i Trankebar med Christina Sophia Guldberg.

J. studerede i Halle. Paa Forslag af Professor G. C. Knapp sen. antoges han af Missionskollegiet 3. Nov. 1769 som kgl. Missionær og Lærer i Trankebar og blev ordineret s. A. i Kbh., skønt han endnu ikke var fyldt 25 Aar. Han maatte vente paa Skibsløjlighed et Aars Tid og kom først til Trankebar 1771. Med den største Iver og Interesse kastede han sig over Skolearbejdet og underviste ikke blot de indfødtes Børn, men gjorde tillige sit Hus til en Slags Opdragelsesanstalt for Europæernes Ungdom. Denne Del af hans Gerning vandt megen Anerkendelse, medens Missionsarbejdet ikke fik en tilsvarende Opløbsstring. J. kom i bittert Modsætningsforhold til de øvrige Missionærer, led meget ved Stridighederne, men fortsatte ufortrødent, værdigt og flittigt Virksomheden, skønt ogsaa Sygdom og huslige Sorger hemmede ham. 1811 blev han blind, men lod sig dog lede til Prædikestolen for at tale til Menigheden, indtil et Slagtilfælde et Par Aar efter gjorde Ende paa hans for Trankebar meget gavnlige Virke. — Stik af G. A. Liebe.

J. F. Fenger: Den trankebarske Missions Historie, 1843, S. 304, 322 f. Kay Larsen: Dansk-ostindisk Personalie og Data (Ms., Rigsarkivet).

A. Jantzen (Kay Larsen*).

v. Johnn, Christian August, 1688—1764, Diplomat. F. 7. Sept. 1688, d. 22. Febr. 1764 i Hamburg. Forældre: Holsten-got-

torpsk Gehejmeraad Christian Gotfried J. (d. 1733) og Justine Vogt. Ugift.

v. J. fik delvis sin Uddannelse i Udlandet, bl. a. i Leiden, og betraadte derefter den militære Løbebane. Han deltog 1708 i Stormen paa Lille, hvor han blev saaret, avancerede 1709 til Fændrik, 1710 til Løjtnant, men **udtraadte** 1715 som Ritmester. 1728 gik han i diplomatisk Tjeneste som Legationssekretær i Berlin, blev 1731 Resident sst., men akkrediteredes 1733 som Resident ved det engelske Hof. Han viste sig baade virksom og intelligent paa denne vanskelige Post, men han manglede den fornødne Smidighed til at forhandle med de ofte ret upaalidelige engelske Ministre. Det kom til et Sammenstød mellem ham og Premierministeren R. Walpole i Anledning af et Spørgsmaal om engelsk Subsidiebetaling til Danmark i Henhold til Traktaten af 1734, og Regeringen blev nødt til 1736 at trække ham tilbage. For dog at vise ham, at Regeringen aldeles ikke misbilligede hans Optræden, udnævntes han umiddelbart før sin Bortrejse fra London til overordentlig Gesandt. 1737 udpegedes han til Gesandt i den nedersachsiske Kreds og beholdt denne Stilling til sin Død. I denne Egenskab fik han den vanskelige Sag angaaende Godset Steinhorst til Behandling. Godset var blevet et Stridens Æble mellem Christian VI. og Hannover, og da v. J. frygtede, at det skulde blive besat af fremmede Tropper, lod han i Overensstemmelse med sine Instrukser danske Dragoner rykke ind i det. I Hannover fremkaldte denne Handling voldsom Ophidselse, og Bernstorff havde de alvorligste Vanskeligheder med den hannoveranske Minister Munchhausen. Under den preussiske Syvaarskrig var det v. J.s Hverv at holde Øje med Preussen, at det ikke forgreb sig paa Hamburg eller paa Holsten. De Rustninger, som de spændte ydre Forhold medførte, især 1762, da Peter III. havde besteget Tronen i Rusland, kunde alene betaales ved Laan, der **maatte** skaffes i Hamburg, og det var v. J.s Hverv at gennemføre de to Laanetraktater af 6. Juli 1759 og 30. Juni 1762, der kun lod sig bringe frelst i Land ved rig Anvendelse af Bestikkelser og ved at opbyde en betydelig militær Magt. Under disse Forhandlinger med de hamburgske Pengemænd var H. C. Schimmelmann stillet til v. J.s Disposition. — Justitsraad 1732. Etatsraad 1734. Konferensraad 1742. Gehejmeraad 1751. — Hv. R. 1752.

E. Holm: Danmark-Norges Historie, II—III, 1, 1894—97. P. Vedel: Den ældre Grev Bernstorffs Ministerium, 1882. Aage Friis: **Bernstorfferne** og Danmark, I—II, 1903—19. Personalhist. Tidsskr., 5. Rk., IV, 1907.

Harald Jørgensen (P. Vedel).

Johnsen, Frederik Alfred, 1887—1930, Ingeniør, Elektrotekniker. F. 3. Marts 1887 i Kbh. (Johs.), d. 28. Juli 1930 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Cigarhandler Frederik Anton J. (1844—1911) og Anna Ulrika Vilhelmine Garthausen (1866—1904). Ugift.

J. blev Student 1904 fra Efterslægtsselskabets Skole, cand. phil. n. A. og 1911 cand. polyt. som Elektroingeniør. Umiddelbart efter Eksamen fik han Ansættelse ved Gothersgades Elektricitetsværk, hvor han først arbejdede paa Laboratoriet, senere paa Byggekantoret. 1912 begyndte han i Fællesskab med Ingeniør J. F. Knudsen i Vordingborg en Konsulentvirksomhed, som han fra 1914 fortsatte alene; han projekterede og ledede saaledes Opførelsen af Thy Højspændingsværk. Fra 1915 gik hans Arbejde mere specielt i videnskabelig Retning, han foretog forskellige Undersøgelsesarbejder, og navnlig er det kendt, at han sammen med Vennen, cand. polyt. Knud Rahbek 1917 fandt den saakaldte Elektroadhæsion (J.-Rahbek Effekten), et Fænomen, som det i øvrigt viste sig, at Edison tidligere havde været inde paa; de udnyttede Fænomenet til forskellige sindrige Opfindelser, bl. a. en Højttaler (den talende Violin), som de gav Meddelelse om paa det nordiske Elektroteknikermøde i Forbindelse med H. C. Ørstedmødet i Kbh. 1920. Deres Demonstrationer vakte stærk Opsigt, og deres Foredrag blev gentaget i en Række udenlandske Foreninger og Selskaber. Forretningsmæssigt blev Sagen nærmest en Skuffelse, fordi Fænomenet vanskeligt lod sig udnytte teknisk. 1926 blev J. videnskabelig Medarbejder i Radiofirmaet M. P. Pedersen. Som saadan havde han en væsentlig Indflydelse paa Arbejdet med den 1927—28 byggede nye Radiofonistation i Kbh. og paa Bygningen af Lyngby Kortbølgesender 1928—29. Sammen med Rahbek skrev J. i »Journal of The Institution of Electrical Engineers«, LXI, Nr. 320 (1923) »A Physical Phenomenon and its Applications to Telegraphy, Telephony etc«, og endvidere udtog han en Række Patenter, f. Eks. 19521-1914 Strømslutningsapparat, 22000-1917 Hornafleder for elektriske Overspændinger, 24420-1919 Overspændingsafleder med særlig Følsomhed over for Vandrebølger; det tilsvarende amerikanske Patent overtoges af Westinghouse Electric. Sammen med Rahbek udtog han Patent 22604-1917 Høretelefon, 26766-1920 Elektrisk Spændingsviser og 27049-1920 Apparat anvendeligt som Relais etc. J. var en fremragende Begavelse, hvis grundige og skarpsindige, ofte helt originale Behandling af alle Problemer var almindelig anerkendt. Undertiden kunde hans Stringens og Originalitet medføre Pudsigheder, f. Eks. de nøje gennem-

tænkte Leve-regler, han opstillede og fulgte for at gøre sin Levevis saa rationel som muligt.

Knud Rahbek i Ingeniøren, XXXIX, 1930, S. 405. Elektroteknikeren, s. A., S. 364. C. J. Baastrup i Fortschritte auf dem Gebiete der Rontgenstrahlen, XLII, Hft. 5, s. A.

Povl Vinding.

Johnsen, Vilhelm Ferdinand, 1788—1879, Finanseembedsmand. F. 24. Sept. 1788 i Kbh. (Helligg.), d. 7. Okt. 1879 sst. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Landmaalingskonduktør i Rentekammeret, senere Kammerraad John J. (1746—1826) og Marie Elisabeth Lemvig (1762—1838). Gift 27. Okt. 1827 i Kbh. (Helligg.) med Anne Johanne Thuesen, f. 18. Nov. 1801 i Kbh. (Frue), d. 16. Febr. 1876 i Kbh. (Helligg.), D. af Møller Christen T. og Anne Marie Pedersen.

J. blev Student 1803 fra Borgerdydskolen i Kbh. og allerede tre Aar efter cand. jur., manudcerede derefter til juridisk Eksamen og blev 1807 Kopist i Finanskollegiets Sekretariat, 1809 tillige i Skatkammeradministrationen. 1811 blev han Fuldmægtig i Rentekammerets danske og norske Kancelli, overtog 1819 Afviklingen af Tabelkontorets Forretninger, blev 1821 Assessor i Statsgældsdirektionen, 1831 Medlem af samme, 1839 Medlem af Pensionskassedirektionen og 1848, da Ministerierne traadte i Stedet for Kollegierne, Departementschef i Finansministeriet (Departementet for Statsaktiverne), fra hvilken Stilling han først 1872 tog sin Afsked. — I hele sin usædvanlig lange Tjenestetid varetog han sin Gerning med Punktlighed og Nidkærhed; han kendte som faa Finansforvaltningens Detailler, og med stor Dygtighed deltog han i Ordningen af Statens Regnskabsvæsen — de herom endnu til Dels gældende Forordninger af 8. Juli 1840 er saaledes væsentligt hans Arbejde. Ogsaa uden for hans Embedsvirksomhed blev der i stor Maalestok lagt Beslag paa hans Arbejdskraft. Staten benyttede ham i en Række Kommissioner, bl. a. Kommissionen om nogle offentlige Fabrikkers og Manufakturinstitutioners Ophævelse (1817), om de paa Landet hvilende Kommunebyrder (1819), om Statsbalancen (1820), om den danske Gejstligheds Kaar (1822), om Øbjerggaard og Kjøngs Fabrik (1831), om det statistiske Tabelværk (1833). Endvidere var han 1831—39 Præsident i Det danske Landhusholdningsselskab og fra 1850 Meddirektør i Wilhelminestiftelsen. Alle-rede 1826 var han blevet Meddirektør ved den Reiersenske Fond, og her virkede han til sin Død, altsaa over 50 Aar, levende paa-skønnet, navnlig af Danmarks Industridrivende. — J. var en usædvanlig elskværdig og imødekommende Personlighed, der bestandig

stræbte efter at gøre saa megen Nytte som muligt, lige venlig og lige hjælpsom mod alle uden Hensyn til, at han selv steg til høje Embeder. For Slægt efter Slægt stod »Gamle J.« omgivet af en sjælden Sympati. Han bevarede til det sidste en udpræget Beskedenhed, der bl. a. hindrede ham i at modtage Udnævnelse som Kabinetssekretær hos Christian VIII. — Sekretær 1815. Virkelig Justitsraad 1822. Virkelig Etatsraad 1828. Konferensraad 1841. Gehejmekonferensraad 1867. — R. 1835. DM. 1836. K. 1850. S.K. 1857. — Træsnit af H. P. Hansen 1868.

C. Nyrop: Niels Lunde Reiersen, 1896, S. 337. Ida Johnsen: Mellem to Tidsaldre (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XXIII), 1915.

C. Nyrop (A. Falk-Jensen*).

Johnsson, John William Schibbye, 1868—1929, Læge, Medicinalhistoriker. F. 22. Aug. 1868 i Kbh. (Frbg.), d. 4. Febr. 1929 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Sekretær i det svenske Gesandtskab i Kbh. Jøns J. (1830—1900) og Albertine Charlotte Adolphine Schibbye (1844—84). Gift 21. April 1913 i Wien med Lina Marie Schuster, f. 9. Febr. 1890 i Rattimau, østrigsk Schlesien, D. af Ingeniør Hans S. (1864—1908) og Karolina Valduga (f. 1863).

J. blev Student 1886 fra Hauchs Skole og tog medicinsk Embeds-eksamen 1893. En meget alsidig Hospitalsuddannelse afsluttedes med Reservelægestillingen paa St. Josephs Hospitals medicinske Afdeling A. i Kbh. 1904. Fra 1899 til sin Død varetog han en stor Praksis paa Frbg. og deltog virksomt i forskellige Lægeorganisationers Arbejde. Hans største Betydning ligger dog i hans Arbejder vedrørende Medicinens Historie og Folklore. 1907 var han Medstifter af det medicinsk-historiske Museum, som efter en hurtig Vækst ti Aar senere overdroges til Universitetet, n. A. deltog han i Arbejdet for at stifte Foreningen Danmarks Folkeminder, og 1912—20 sad han i Bestyrelsen for Dansk Folkemuseum. 1917 var han Medstifter af Dansk medicinsk-historisk Selskab og var dets Sekretær til 1927. Han var Medudgiver af »Den danske Lægestand«, 8., 9. og 10. Udg. (1907—25). I sine yngre Dage arbejdede J. meget sammen med Bernhard Olsen (s. d.), og i de sidste tyve Aar af sit Liv offentliggjorde han talrige Artikler vedrørende Medicinens Historie, Folkemedicin og Folklore, hvoraf ca. 40 i udenlandske Tidsskrifter; fremhæves kan »Den galliske Syge i Danmark før 1550« (1918) og »Det folkemedicinske Grundlag for N. R. Finsens Rødt Lys Behandling«. Han udgav en Del hidtil ukendte eller lidet kendte Haandskrifter fra Middelalderen og senere Tider,

f. Eks. 1914 et latinsk Haandskrift fra Middelalderen om afførende Lægemedler, hvis Forfatter, Henricus Dacus, han vilde identificere med Henrik Harpestreng, endvidere Dele af Otto Sperlings Selvbiografi. 1918 udkom en Studie over J. C. Tode, der vurderede og fremhævede dennes klinisk-venerologiske Arbejder. Ligeledes var J. Forfatter til et fyldigt og fortjenstfuldt Festskrift i Anledning af Medicinsk Selskabs 150 Aars Jubilæum 1922. I de senere Aar udgav han værdifulde Bidrag til Pestens Historie i Italien og Dalmatien. Paa talrige Udenlandsrejser knyttede han Venskab med de fleste af Europas Medicinalhistorikere, ved adskillige medicinsk-historiske Kongresser repræsenterede han Danmark, og han var virksom for at sammenføje de af Verdenskrigen afbrudte videnskabelige Forbindelser Landene imellem. Ligeledes var han meget virksom i Organisationen af Danmarks Hjælp til Wienerbørn efter Krigen, stærkt støttet i dette Arbejde som i sin videnskabelige og repræsentative Virksomhed af Hustruen. J. var Medlem og undertiden ogsaa Medstifter af udenlandske videnskabelige Selskaber og Institutioner. — R. 1920. — Maleri af Holger Hansen 1913 i Familieej.

Gunnar Knudsen i Danske Studier, 1929, S. 77—85 med Bibliografi. Axel Hansen i Isis, XIII, 1930, S. 320-24.

Axel Hansen

Johnstrup, Johannes Frederik, 1818—94, Geolog. F. 12. Marts 1818 i Kbh. (Frels.), d. 31. Dec. 1894 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Brænderiejer, tidligere Skibsfører Ulrik Frederik J. (1771—1834) og Elisabeth Johansine Petri (1793—1839). Gift 2. Jan. 1850 i Kbh. (Holmens) med Marie Louise Dahl, f. 29. Maj 1821 i Kbh. (Frels.), d. 8. Jan. 1911 i Vejle, D. af Koffardikaptajn Hans Jacobsen D. (1794—1821) og Birgithe Amalie Vonsild (1798—1879, gift 2° 1827 med Konditor Christian David Ferdinand Otto, ca. 1790—1851).

J. gik i Borgerdydskolen paa Christianshavn, dimitteredes privat som Student 1837 og tog 1844 Eksamen i anvendt Naturvidenskab ved Polyteknisk Lærestanstalt. I sine Studieaar var han Assistent hos Professor Zeise, Møntgardein Hinnerup og til sidst (1842—46) hos Professor G. Forchhammer i Lærestanstaltens kemiske Laboratorium. Efter at have taget Eksamen blev han tillige Forchhammers Assistent ved det mineralogiske Museum. Samtidig hermed holdt han (1844—45) Foredrag over Kemi og Fysik paa et Kursus for viderestuderende Søofficerer, og 1846 afsluttede han Forchhammers Forelæsninger over analytisk Kemi ved Lærestalten, mens Forchhammer var paa en Rejse. 1846 flyttede J. til Sorø

Akademi, hvor han blev Docent i Fysik (efter Carsten Hauch) og i Mineralogi og Geologi (efter Jap. Steenstrup), men Opholdet her blev kun af kort Varighed, da Akademiet blev nedlagt n. A. Efter at have afslaaet et Tilbud om at blive Inspektør ved Frederiks Stenbrud ved Neksø flyttede J. 1847 ind paa Borchs Kollegium i Kbh., men n. A. blev han Adjunkt ved Kolding lærde Skole og 1850 Overlærer. 1851 søgte han dog tilbage til Sorø, hvor der blev oprettet et Embede som Overlærer til ham, og her virkede han i femten Aar og vandt et godt Navn som Lærer, ikke mindst blandt Byens Borgere. 1853 fik han oprettet et Sognebibliotek og 1862 desuden Sorø Haandværker- og Industriforening, som han blev Formand for. Hans Ordenssans og ejendommelige, stærkt udprægede administrative Evner kom saaledes allerede nu til Udfoldelse. Han var Medlem af flere ministerielle Kommissioner om Skoleforhold, bragte Sorø Akademis berømte Samling af fysiske Instrumenter i Orden og affattede et Katalog over dem med en Oversigt over Samlingens Historie (Skoleprogram for 1853). Under det første Ophold i Sorø udgav J. en Redegørelse for nogle tidligere foretagne Undersøgelser af Drikkevand (i Archiv f. Pharmacie og teknisk **Chemie** 1847) og »Om Jordlagenes Forhold til det deri ansamlede Vand med specielt Hensyn til Kjøbenhavns Jordbundsforhold« (Dansk Tidsskrift, Nr. 6, 1848). Man kan i det af J. sammen med C. **Ambt** og Chr. Steenbuch 40 Aar senere udgivne »Grundluften, Grundvandet og Jordbunden i Kjøbenhavn« (1888) se en Fortsættelse af dette Ungdomsarbejde. 1855 udgav han »De chemiske Grundstoffer og deres vigtigste Forbindelser i den uorganiske Natur«, en klar og kortfattet Vejledning i Kemiens Begyndelsesgrunde, der vandt meget stor Udbredelse og kom i to nye Oplag 1858 og 63. Under J.s senere Ophold i Sorø gik hans Studier mere bort fra den kemiske og ind paa den rent geologiske Side af Geologien. Særlig beskæftigede han sig med Aldersforholdet mellem de forskellige Lag i den danske Kridtformation. Paa det skandinaviske Naturforskersmøde 1860 holdt han saaledes Foredrag om **Faksekalken**, og 1864 fik han i Videnskabernes Selskabs Skrifter optaget sin bekendte Afhandling om »Faxekalkens Dannelse og senere undergaaede Forandringer«, for hvilken han Aaret før havde faaet tildelt Selskabets Sølvmedaille, og s. A. blev han Medlem af Selskabet. 1866 fik han en ligeledes 1863 prisbelønnet Afhandling »Om Fugtighedens Bevægelse i Jordbunden« optaget i samme Selskabs Skrifter.

Allerede paa dette Tidspunkt havde J. saaledes erhvervet sig en betydelig Anseelse som Geolog. 1858 blev han opfordret til at

søge en Stilling som Professor i Geologi i Uppsala, og Forchhammer anbefalede ham med den Motivering, at han uden Betænkning ansaa J. for kvalificeret **til** at overtage hans egen Stilling som Professor. Da Forchhammer døde i **Dec. 1865**, og Rigsdagen havde forkastet et Forslag om at afholde en Konkurrence, blev J. **1866** udnævnt til Professor i Mineralogi og Bestyrer af det mineralogiske Museum ved Kbh.s Universitet. At overtage Stillingen efter Forchhammer var ingenlunde let, ikke mindst da mange af hans Anskuelse allerede var forældede, men J. løste Spørgsmaalet paa bedste Maade som den Beundrer af Forchhammer, han var. Han satte sin Forgænger og Lærer et smukt Minde i den Biografi, der indledede hans Udgave af Forchhammers almenfattelige Afhandlinger og Foredrag og ledsagedes af en fuldstændig Fortegnelse over Forchhammers Afhandlinger. Som trænet Skolemand viste J. sig hurtigt at være Pladsen voksen, idet hans Forelæsnings Indhold var fortræffeligt afpasset efter de tilsigtede Formaal og blev holdt i en rolig og klar Form. Undervisningen støttedes af aarlige Ekskursioner til Fakse, Stevns Klint og Bornholm, hvor han med utrættelig Iver søgte at vise sine Elever alt af Interesse.

J.s videnskabelige Arbejder var præget af den mindre fantasi-fulde Retning, som Geologien nu havde taget efter de foregaaende Menneskealdres Brydninger. Det gav sig især til Kende ved, at Jordlagenes Indhold af Forsteninger kom til at spille en stigende Rolle. Hans tidligere Undersøgelser over Koralkalken ved Fakse fik en vigtig Tilføjelse ved Opdagelsen af Koralkalk ved Annetorp (Limhamn) ved Malmø (Oversigt over Vidensk. Selsk. Forhandl. **1866**). I et Par Afhandlinger »Grønsandslagene i Danmark« (**1872**) og »Om Grønsandet i Sjælland« (**1876**) paaviste han, ud fra nogle Boringer i Lellinge Skov Vest for Køge, at det sjællandske **Grøn-**sand ligger oven paa Saltholmskalken og Skrivekridtet og **saale-**des ikke var ældre end disse Lag, hvilket Forchhammer havde ment. Ligeledes paaviste han ved Hjælp af en Liste over Forsteninger, som var bestemt af Palæontologen **O. Mørch**, at **Grøn-**sandet paa Bornholm var betydelig ældre end det sjællandske Grønsand.

Ogsaa ved Undersøgelser over de øvrige bornholmske Jordlag blev der taget stærkt Hensyn til Forsteningsindholdet. Ved Forelæggelsen af et geologisk Kort over Bornholm paa det skandinaviske Naturforskersmøde **1873** redegjorde J. for den kambrisk-siluriske Lagfølge og dens Indhold af Forsteninger, og i en senere Ekskursionsfører »Abriss der Geologie von Bornholm« (**1889**) gives en samlet Fremstilling af hele Bornholms Geologi.

Medens J. næsten fuldstændig lod Spørgsmaalet om de tertiære Lag ligge og kun omtaler dem i Sammenhæng med de øvrige Jordlag i sine Oversigter over Danmarks Geologi, foreligger der en Række vigtige Undersøgelser til Belysning af Istidens Jordlag. Allerede omkring 1858 var J. klar over, at Forchhammers Opfattelse af Rullestensleret som en vulkansk Dannelse (se VII, S. 173) ikke var holdbar, og at det var Moræner fra en Istid; men først flere Aar efter, da Forchhammer var død, gjorde J. sig til Talsmand for denne Forklaring (Jordbundens Dannelse i Danmark, 1869, m. m.). Selv om han ikke var den første her hjemme, der hylkede denne Opfattelse (se VI, S. 449), blev det dog ham, der lagde Grunden til vort Kendskab til disse Jordlag som Moræner, idet han fremdrog en Mængde smukke og tydelige Beviser for denne Opfattelses Rigtighed, bl. a. Skurestriberne og Morænenenes »kantslidte«, ikke rullede Former. I et Foredrag ved det skandinaviske Naturforsker møde 1873 »Om Hævningsfænomenerne i Møens Klint« forklarer han Opskydningen af Skrivekridtflagerne i Klinten som en Følge af Ismassernes Tryk, og i en Tilføjelse i en tysk Udgave (Zeitschrift der deutsch. geol. Gesellschaft, 1874) overføres disse Betragtninger paa Rugens Klinte, der er opbygget paa tilsvarende Maade af Skrivekridtflager. Udførligere omtaler J. sine Iagttagelser over Skurestriber og Istidsdannelse i Universitetsprogrammet i hans Rektoraar 1882 »Nogle Iagttagelser over Glacialphænomenerne og Cyprina-Leret i Danmark«. De af Forchhammer opdagede Forekomster af marint Ler, der indeholder Skaller af Saltvandmuslinger (Cyprina m. m.) og danner Flager i Istidens Jordlag omkring det sydlige Lille Bælt, gøres her til Genstand for en udførlig Omtale, og J. fastholder sin Forklaring fra 1869, at dette Ler stammer fra en Varmeperiode efter Istiden, og at der endnu senere har været en Kuldeperiode, under hvilken Drivis, der kom fra Østersøen, pløjede Istidens Jordlag op og frembragte Forstyrrelserne. »Om de geologiske Forhold i den nordlige Del af Vendsyssel«, der ligeledes blev trykt i et Universitetsprogram 1882, handler især om Vendsyssels Yoldialer, hvis arktiske Muslinger fremhæves som et sikkert Vidnesbyrd om, at der virkelig har været en Istid, idet arktiske Klimaforhold har været raadende under Lerets Aflejring.

Ogsaa Danmarks Overfladeforhold tager J. op til Behandling ud fra de nye Synspunkter. Af Betydning er det især, at han paa-viser, at de midtjyske Bakker, som følger Østranden af Vestjyllands Sandflader (Forchhammers Alformation, 3: Hedesletterne), er »en uhyre stor, uregelmæssig Endemoræne«, der er dannet langs med

en Isrand, som igennem en længere Tid har ligget langs Hedesletternes Østgrænse, medens Landskabet Øst for denne **Endemoræne** udgøres af mere sluttede Partier af Rullestensier, selve Isens Bundmoræne. De vestjyske Hedesletter var da opstaaet af det Sand, der skylledes ud fra Isranden og samlede i Terrænets Lavninger.

J.s Rejser uden for det egentlige Danmark gik mest til de skandinaviske Naturforsker møder, men **1871** foretog han dog en Rejse til Island for at tilse de Staten tilhørende Svovollejer paa Nordlandet, og **1876** gjaldt en ny Rejse Egnen omkring Myvatn og Vulkanen Askja i Anledning af de her i det foregaaende Aar forefaldne vulkanske Udbrud (Om de vulkanske Udbrud og Solfatarerne i den nordøstlige Del af Island, Nat. Forening, **1886**, Om de **1875** forefaldne vulkanske Udbrud paa Island, **1877**). I Mellemtiden havde J. ogsaa **1872** undersøgt Færøerne (Om Kullagene paa Færøerne, samt Analyser af de i Danmark og de nordlige Bilande forekommende Kul, Oversigt over Vidensk. Selsk. Forhandl., **1873**) og **1874** Grønland (Kryolitens Forekomst i Grønland, Skandin. Naturforsker møde, **1880**).

Medens J.s videnskabelige Produktion ikke kan siges at være særlig omfangsrig, blev hans Betydning for Geologiens Udvikling dog meget stor, hvilket skyldtes hans udprægede administrative Evner, som ikke mindst kom den følgende Tid til gode. Efter hans Planer og under hans Ledelse flyttedes det mineralogiske Museum **1893** til dets nuværende Plads i en særlig Bygning paa Østervold. **1875** indsendte J. desuden et Andragende til Rigsdagen om faste aarlige Tilskud til geologiske Undersøgelser, dels i Sydgrønland, dels i Danmark og paa Island. Bevillingen til Undersøgelserne i Grønland (og Island) blev straks stillet til Raadighed og Ledelsen af de geologiske og geografiske Undersøgelser i Grønland overdraget J., de første to Aar alene, de øvrige Aar som Formand i en Kommission, hvis øvrige Medlemmer var fhv. Marineminister N. F. Ravn og Justitsraad H. Rink. Inden sin Død naaede J. at redigere de første tolv Bind af »Meddelelser om Grønland«, som denne Kommission udgiver. Derimod blev Tanken om en »Danmarks Geologiske Undersøgelse« efter udenlandsk Forbillede først realiseret **1888**, da Folketingsmand, Dr. V. Pingel atter havde rejst Sagen ved en Forespørgsel i Rigsdagen. J. blev tillige Chef for denne nye Institution, som han ligeledes ledede indtil sin Død. Selv om J. ikke kom til at danne nogen videnskabelig Skole, medførte Oprettelsen af disse videnskabelige Institutioner, at der uddannedes en Del Geologer, hvilket atter medførte, at Dansk **Geolo-**

gisk Forening blev oprettet 1893, og J. blev valgt til **Æresformand**. — J. var fra 1878 Medlem af Konsistorium, 1881—82 Universitetets Rektor og blev 1894 udnævnt til Æresdoktor, s. A. som han søgte sin Afsked som Professor med Udgangen af 1895. — R. 1869. DM. 1877. K.² 1884. K.¹ 1892. — Maleri af Otto Bache 1892 paa Mineralogisk Museum (Skitse i Privateje). Portrætteret paa Erik Henningsens Maleri af Naturforsker mødet i Roskilde 1847 (Fr.borg 1896; Universitetet). Litografi af Harald Jensen 1895.

Selvbiografi i Univ. Progr. 1894, S. 123. K. J. V. Steenstrup i Medd. fra Dansk Geologisk Forening, I, Nr. 3, 1896, S. I. C. F. Wandel i Medd. om Grønland, XVI, 1896. V. Hintze i Medd. fra Dansk Geol. For., V, 1918. Victor Madsen sst. K. Rørdam sst. (med Oplysninger om Slægt). Stamtavle over Slægten Petri, 3. Udg. 1913 ved Frederikke Matzen.

S. A. Andersen (*K. Rørdam*).

Jomtou, se Jørgensen Jomtou.

Jonas, Emil Jacob, 1824—1912, Litterat. F. 14. Juli 1824 i Schwerin, d. 6. Jan. 1912 i Berlin-Schöneberg, begr. paa Mos. Kgd. i Weissensee. Forældre: Købmand David Theodor J. (1785—1836) og Louise Friedländer (1792—1839). Gift 1. Marts 1848 paa Frbg. med Hertha Adele Wadskiær, f. 16. Juli 1807 i Kbh. (Trin.), d. 10. Febr. 1894 i Berlin-Lichterfelde, D. af Kaptajn, senere Major, Brygger Krøyer Løvenbalk W. (1770—1846) og Francisca Marie de Jeanty (1769—1858, gift 1° 1787 med Brygger Christian Gustav Smith, ca. 1748—1802).

J. studerede først i Heidelberg og Bonn og kom derefter til Rostock, hvor han 1842 tog den filosofiske Doktorgrad. Han var en ivrig Deltager i den vaagnende liberale Bevægelse, og med en Fæstningsstraf paa halvtredie Aar hængende over Hovedet forlod han Tyskland. Han tog foreløbig Ophold i Slesvig, begyndte at studere dansk Historie og blev helt vundet for den danske Sag. Han blev Medarbejder ved det paa Tysk udsendte, men dansk-sindede Blad »Flensburger Zeitung«. Senere arbejdede han ved »Dannevirke« og kom endelig 1847 til Kbh. Her ernærede han sig som Lærer, ægtede en dansk Dame og blev efter 1848 af Udenrigsministeriet anvendt til at paavirke den tyske Presse i danskvenlig Retning. Selv om de praktiske Resultater af hans Rejser i Tyskland ikke stod i Forhold til den Energi, han lagde i Arbejdet, var man inden for Ministeriet tilfreds med hans Arbejde, og vel delvis som Belønning herfor blev der givet ham dansk Indfødsret 1851. 1852—54 var han ansat i det holstenske Ministerium. Han stod

Frederik VII. og Grevinde Danner meget nær og ledsagede dem ofte paa deres Rejser omkring i Landet. En Lovprisning af Grevinden, som han udsendte i Trykken i Flensborg 1854, paadrog ham en Mulkt paa 50 Rdl., som Kongen imidlertid betalte. Efter 1863 følte han sig ikke længere godt tilpas i Danmark, 1867 forlod han Landet og tog Ophold i Berlin. I sit nye Fædreland udfoldede han en næsten feberagtig Skribentvirksomhed. Han blev Medarbejder ved en lang Række førende Blade og Tidsskrifter, skrev Skuespil og udsendte Romaner og Noveller. Størst Betydning fik han som Formidler af nordisk Litteratur i Tyskland. Han oversatte H. C. Andersen, Henrik Ibsen, Bjørnstjerne Bjørnson, Victor Rydberg o. a. Han udgav H. C. Andersens Brevveksling med Storhertugen af Weimar samt et Udvalg af Oscar II.s Taler. Meget anvendt og paaskønnet blev hans Rejsebeskrivelser fra Danmark og Sverige og hans forskellige sproglige Hjælpemidler til Rejsebrug. — Kammerassessor 1852. Kammerraad 1854.

C. Beyer i Deutsche **Studienblätter**, 1878. Illustrierte **Zeitung** 13. Juli 1899.

Harald Jørgensen.

Jonge, Nicolai (Nikolay), 1727—89, Forfatter. F. 29. Aug. 1727 i Kbh., d. 24. April 1789 i Allerslev, begr. sst. Forældre: Revisor i Rentekammeret, Skibsmaaler ved Børsen Peder Nielsen J. (d. 1743) og Anna Sophie Einhaus (d. 1758). Gift 2. Juni 1763 i Kbh. (Slotsk.) med Geske Fischer, f. ca. 1735, begr. 12. Nov. 1798 i Præstø, D. af Konsumtionsskriver, Auktionsdirektør Peder Arvidsen F.

J. blev Student 1745 fra Kbh.s Skole, tog 1747 teologisk Eksamen, blev 1754 Kateket ved Holmen og 1762 Præst i Allerslev ved Præstø. Han var en overordentlig flittig Skribent, hvis Forfatterskab, der mest bestaar af Haandbøger, spænder over Geografi, Historie, Filologi, Bibelhistorie og Homiletik. Sin »Geographie eller Jordbeskrivelse« i syv Kvartbind (1759—91, VII udg. af Niels Prah), som er en Bearbejdelse især efter tyske Kilder (for Danmarks Vedkommende efter Pontoppidan), lod han udkomme under Holbergs Navn, skønt H.s »Compendium geographicum«, der angives at ligge til Grund, kun er en Pjece paa halvhundrede Oktavsider. Af blivende Værdi er J.s »Kiøbenhavns Beskrivelse«, hvis første Bind udkom 1783, medens andet Bind kun foreligger i Manuskript (Ny kgl. Saml. 4° 669), hvoraf Fr. Thaarup 1829 har trykt nogle Uddrag i »Nyeste Skilderie af Kbh.«, »Dagen« og »Nyeste Morgenpost«. Dette Værk, til hvis Udarbejdelse J. fik Bistand af Kbh.s Politi- og Borgmester Erik **Torm** (s. d.), benyttes stadig som topografisk Kildeskrift. — Maleri paa Fr.borg.

Nyeste Skilderie af **Kbh.**, 1829, Sp. 1106 ff. Ed. Erslev: Jylland, 1886, S. 324. Kirkehist. Saml., 5. Rk., III, 1905—07, S. 394. Personalthist. Tidsskr., 5. Rk., VI, 1909, S. 44. H. Ehrencron-Müller: Forfatterlexikon, X, 1933,

de Jonquières, Frederik Lindam Godefroi de Dompierre, 1854—1925, Overpræsident. F. 6. Okt. 1854 i Kbh. (Fr. Ref.), d. 30. April 1925 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Bureauchef i slesvigske Ministerium Godefroi Chrétien de Dompierre de **J.** (1818—83) og Harriet Lindam (1820—84). Gift 27. Sept. 1882 paa Nysø med Baronesse Jeanina Emilie Stampe, f. 11. Sept. 1861 paa **Kristine**-lund ved Præstø, d. 22. Juni 1911 i Kbh., D. af Kammerherre, Lensbaron Henrik S. til Stampenborg (1821—92) og Jonna Drewsen (1827—78).

de J. blev Student 1872 fra Metropolitanskolen, cand. jur. 1878, blev derefter Assistent i Overformynderiet 1879 og i Indenrigsministeriet 1881, hvor han 1893 blev Fuldmægtig og 1894 Departementschef. 1898 blev han Stiftamtmand over Fyns Stift og 1909 over Sjællands Stift. 1911 udnævntes han til Overpræsident i Kbh. 1892—94 var han Medlem af Kommunalbestyrelsen paa Frbg. — de J. havde en skarp Intelligens og var af en ligefrem Karakter, der ikke jog efter Popularitet, men alene lod sine Handlinger diktere af, hvad han ansaa for Ret. Han varetog med repræsentativ Dygtighed de Pligter, som hans fremstaaende Embeder paa-lagde ham, og fra alle Sider bøjede man sig for hans klare og uhildede Afgørelser. Foruden at varetage sine mange repræsentative Pligter (bl. a. fra 1910 som Formand for Handelsbankens Bankraad) deltog han i Arbejdet for de vanskeligt stillede og var saaledes fra 1912 Medlem af Bestyrelsen for **Kbh.s** Understøttelsesforening, fra 1912 Formand for Julemærkekomiteen, fra 1917 for Repræsentantskabet for Friskolebørnsasyleerne og fra 1918 for Bestyrelsen for Kronprinsesse Louises **Tjenestepige**-skole, 1919—20 for den danske Forening Norden. Som Amtmand paa Fyn var han **kgl.** Kommissarius for Nordfynske Jernbane og **Odense—Kerteminde-Banen**. Staten benyttede sig af hans Forhandlingsevne paa forskellig Maade. Han var saaledes Opmand i den svensk-norske Rengræsnings-sag 1910—19 og Formand for Komiteen vedrørende Len og Stamhuse 1909—10. Ved det nordiske administrative Forbunds Dannelse 1918 blev han Formand for den danske Sektion, og ved sine Kundskaber og sin rige Erfaring gjorde han sig meget gældende paa de første og vanskelige Møder med Nabolandenes Embedsstab. 1914—17 var han Formand for

det danske Bibelselskab. — Kammerherre 1904. — R. 1894. DM. 1897. K.² 1906. K.¹ 1913. S.K. 1922. — Malerier af Knud Larsen 1920 paa Raadhuset og af Hans Henningsen (posthumt) i Handelsbanken.

Slægt i Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 478 ff., og ved samme i Berl. Tid. 27. Febr. 1937. Berl. Tid. .. Maj 1925. August *tfj*[^]

de **Jonquières**, Henri Alexandre Antoine de Dompierre, 1816—79, Officer. F. 13. Aug. 1816 paa Folehavegaard, d. 21. Sept. 1879 i Bad Oeynhausens, begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Proprietær Frédéric Anne de Dompierre J. (1777—1820) og Anna Hedevig Høyer (1787—1853). Ugift.

de J. var Søkadet 1831—33, men **maatte** opgive paa Grund af Nærsynethed og gennemgik derpaa 1834—38 den militære Højskole som Sekondløjtnant uden Anciennitet i Artilleriet, fik 1840 Anciennitet (fra 1838) og blev s. A. Premierløjtnant. Fra 1842 var han som adjungeret Fibiger Lærer i Artilleri ved Højskolen, indtil han 1845 ved en kgl. Resolution sammen med Læssøe pludselig afskedigedes fra Lærerenposten som Følge af Deltagelse i de yngre Læreres Opposition mod de ældres Overgreb; han paatog sig dog efter indtrængende Opfordring at fortsætte Undervisningen indtil 1848, da han fik Kaptajns Kar. (uden Anc.), kort efter blev Kaptajn II og deltog i Krigen. Fra 1851 begyndte han som Medlem af Artilleri- og Konstruktionskommissionen o. s. v. den teoretisk-praktiske Virksomhed, der skaffede ham Navn som »lærd« Artillerist, en af Artillerivaabnets mest fortjente Officerer. 1853 blev han Kaptajn I og Chef-Konstruktør ved Artilleribrigaden og udarbejdede herefter en Række Skrifter om Skydningens Teori samt, efter at have været udsendt til Krigsskuepladsen paa Krim, »Betragtninger over Sebastopols Belejring«. I de følgende to Aartier ledede de J. her hjemme de højst betydningsfulde Overgange fra glatløbet til riflet (Forlade-)Skyts og dernæst fra Forlade- til Baglade-skyts. Dels ved Udboring og Rifling af ældre glat Skyts, dels ved Indkøb i Sverige af nyt, der oprifledes her hjemme, var man ved jævnt Arbejde, saa vidt de bevilgede Pengemidler strakte til, naaet til, at Batterierne ved Begyndelsen af Krigen 1864 havde nyt Felt-skyts og de befæstede Stillinger et Antal sværere Pjecer efter fransk System. Hermed fortsatte man under Krigen og naaede »en efter Forholdene ikke ganske ringe Forsyning af riflet Skyts«. Samtidig var Infanteriets gamle glatte Geværer blevet forsynet med Rifling, saa at de var nogenlunde paa Højde med Tiden. — 1860 havde de J. faaet Majors Kar., 1863 blev han virkelig Major. I Stillingen

ved Dannevirke var han til Tjeneste i Artillerigeneralens (Luttichaus) Stab, blev derefter i Dybbølstillingen Stabschef hos den højstkommanderende Artilleriofficer, fra Marts selv højstkommanderende, og færdedes Nat og Dag utrætteligt, stilfærdigt og med urokkeligt Mod overalt i Stillingen. Efter Dybbøls Fald var han højstkommanderende Artilleriofficer paa **Als**, indtil Vaabenhvilen skulde indtræde, da han, meget mod Overkommandoens Ønske, kaldtes til Kbh. for at genoptage Virksomheden som Konstruktør. Da der under Krigen saavel i Rigsdagen som udenfor rejstes skarp Kritik af Artilleriets Tilstand i Sammenligning med Fjendernes, tog de J. 1865 som en af de nærmeste dertil til Orde i et lille Skrift »Bemærkninger om det danske Artilleri samt om dets Deltagelse i Krigen 1864«. Foruden disse mangesidige, indgaaende Arbejder for Landartilleriet deltog de J. i Udarbejdelse af Planerne til Udvidelse af Kbh.s Søbefæstning, og Marinen benyttede hans Indsigt ved forskellige Skydeforsøg. 1865 blev han Oberstløjtnant, Kommandør for Artilleristaben, og straks efter, ved de to gamle Generaler Luttichaus og Ulstrups Afgang, beordredes han til indtil videre at overtage Forretningerne som Chef for Artilleriet og som Overtøjmester og Kommandør for Tøjetaten, og endnu s. A. blev han Oberst og Chef for det samlede Artilleri, n. A. Generalmajor, ved Hærloven af 1867 General og ved Flaadelovens Gennemførelse 1868 ogsaa Generalinspektør for Søartilleriet. — Fra 1870 til sin Død var de J. Medlem af Landstinget for Kbh. Han var mere sagligt end egentlig politisk interesseret i Forhandlingerne, deltog flittigt i Behandlingen af Finanslovene, men navnlig og i stærkt stigende Grad i Behandlingen af militære Spørgsmaal, særlig Diskussionerne om Forbedringer i Hærloven af 1867. Belært af Erfaringerne fra det sidste Afsnit af Krigen 1864 var han overbevist om Nødvendigheden af paa Forhaand at koncentrere Danmarks Forsvar om Sjælland, navnlig Kbh., der burde befæstes stærkt saavel fra Land- som fra Søsiden. Han var velvilligt stemt over for nogen Forøgelse af Flaaden, men mente alligevel, at dennes Udsigter over for den hurtigt voksende tyske Flaade var meget ringe, og at baade dens og Hærens Chancer for at hindre fjendtlig Landgang paa Sjælland kun var smaa. Disse Standpunkter, som han hævdede i maadeholdne, nøgterne Indlæg, bragte ham i stærk Modsætning til Flaadens Repræsentanter paa **Rigsdagen**. de J. var en stille, tilbageholdende, fordringsløs Mand, der snarest gjorde Indtryk af en vis Forlegenhed (A. F. Krieger karakteriserer ham som naiv); men samtidig en fast Karakter, mandig og ærekær, præget af usædvanlig Liberalitet og Uhildethed i Anskuelser; et

Pligtmenneske og en brændende Fædrelandsven. — R. 1848. DM. 1856. K.¹ 1864. S.K. 1878. — Malerier af J. F. Vermehren 1853 og 1882 (Fr.borg), sidstnævnte gengivet i Træsnit 1886 af H. P. Hansen. Litografi fra F. E. Bording 1864. Træsnit af Nielsen 1866 efter Tegning af Bernh. Olsen.

Den dansk-tydske Krig 1864, udg. af Generalstaben, I—III, 1890—92. Vort Forsvar 31. Okt. 1886. Ill. Tid. 5. Okt. 1879. N. P. Jensen: Oberst Frederik Læssøe, 1912, S. 37 ff., 46.

Rockstroh (P. N. Nieuwenhuis).

de **Jonquières**, Jean André Frédéric de Dompierre, 1815—90, Kontorchef. F. 26. April 1815 paa Folehavegaard, d. 23. Dec. 1890 i Kbh. (Fr. Ref.), begr. sst. (Ass.). Broder til H. de J. (s. d.). Ugift.

de J. blev Student 1832 fra Borgerdydskolen i Kbh. og 1837 juridisk Kandidat. 1840 kom han som Volontør ind i Kancelliet og fik Ansættelse i Kontoret for de kirkelige Sager. 1844 blev han Kancellist sst., 1848 Fuldmægtig og en Maaned efter, da Ministerierne afløste Kollegierne, Departementssekretær i Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet og Chef for dette Ministeriums I. Departements Kontor (Ekspeditionskontoret for Kirkevæsenets Sager), og her forblev han under Kontorets forskellige Omordninger til sin Død. 1872—76 og fra 1888 varetog han tillige Departementschefsforretningerne for dette Kontors Vedkommende. — de J. var en højtdannet, grundig og samvittighedsfuld Personlighed, der nærede varm Interesse for Aandslivets Frembringelser og Udvikling. Under tyve Ministerier beklædte han sit Embede som den erfarne Raadgiver og Traditionens Bærer, og i mere end 40 Aar havde hans Erklæringer den overvejende Indflydelse paa de kirkelige Sagers Behandling i Ministeriet. Ejendommeligt er det, at en Reformert i saa lang en Aarrække deltog i Ledelsen af et luthersk Kirkesamfund, noget i tidligere Tid ganske uhørt. Der blev aldrig fra gejstlig Side fremført nogen Anke herimod, et talende Vidnesbyrd om de J.s Loyalitet og tillidvækkende Personlighed. Varmtfølelse og hensynsfuld kom han stedse enhver i Møde, der i Embedssager henvendte sig til ham. I Direktionen for Det danske Bibelselskab havde han Sæde fra 1871 til sin Død, og han var siden 1845 Ældste i Kirkeraadet for den fransk-reformerte Menighed i Kbh. — Virkelig Kancelliraad 1851. Virkelig Justitsraad 1852. — R. 1854. DM. 1869. K.² 1878. K.¹ 1887. — Pastel af Erik Henningsen i Privateje.

Dagbladet 28. Dec. 1890.

A. *Falk-Jensen* (A. Jantzen).

Jonsen, Aage, d. 2. April 1317, Drost, var en af Erik (VI.) Mændveds nærmeste **Raadgivere** i de vanskelige Aar under Striden med Jens Grand. I hvert Fald 1294—95 beklædte han det vigtige Embede som Kongens Drost; rimeligvis var han det allerede tidligere, da han paa et Danehof i Nyborg (vistnok 1293) pludselig bandlystes af Ærkebispnen. Han var til Stede ved dennes Fængsling 9. April 1294, ligesom han i Julen s. A. var med til at forelægge Fangen paa Søborg Kongens Forligsvilkaar. Marts 1296 kaldes han »fordum Drost«. Endnu 1299 var han blandt de Mænd, hvem Erik Mændved udpegede til at underhandle med Jens Grand, og 1303 var han med til at mægle mellem Kongen og den nye Ærkebiskop Isarnus. Siden træder han mere i Baggrunden.

C. Weeke: Lunde Domkapitels Gavebøger, 1884—89, S. 78 f. A. Krarup og W. Norvin: Acta processus litium, 1932. Erik Arup: Danmarks Historie, 1932.

Henry Bruun (Kr. Erslev).

Jonsen, Laurids, se Jensen.

Jonsen, Niels, d. 1379, Ærkebiskop af Lund. D. i Begyndelsen af Febr. 1379 paa Hammershus, begr. i Lund Domkirke.

Ifølge skaansk Tradition stammede N. J. fra Jylland. Hans Vaaben var det samme, som førtes af Mænd af Slægten Bild. Han var Kannik i Roskilde og Lund og valgtes 14. Marts 1361 enstemmigt af Lund Domkapitel til Ærkebiskop; men Innocens VI., der havde reserveret sig Embedets Besættelse, erklærede Valget ugyldigt; med det samme udnævnte han dog af egen Magtfyldte N. J. 25. Okt. 1361. Ærkebiskoppens Stilling var ikke mere som i ældre Tid. Paa den ene Side trængtes han af Kuriens Centralisationstendenser og Pengekrav, paa den anden Side af Domkapitlets Stræben efter at fæstne sine Rettigheder. Hertil kom den politiske Situation, Valdemar (IV.) Atterdags maalbevidste Arbejde for at gøre Kongemagten gældende paa ny Vis, Lunde Stifts Beliggenhed op til Sveriges Grænse og den Omstændighed, at de store Markeder ved Skanør og Falsterbo, Brændpunkter for Handelen i Nordeuropa, afholdtes inden for Ærkebispens Omraade. Da Valdemar 1362 tilbagegav N. J. Ærkesædets gamle Besiddelse Bornholm med Hammershus, satte han den Betingelse, at Øen og Borgen, i Fald han krævede det, skulde overlades ham i fuldgodt Krigsudstyr — dette stærke Sted i Østersøen kunde Kongen ikke slippe. Ikke længe efter kom N. J. til at gribe ind i det politiske Spil. Elisabeth af Holsten, der »per procurationem« var blevet viet til den svenske Konge Magnus Smeks Søn Haakon

— en Forbindelse, der gik mod Valdemars Interesse —, drev under Sejladsen til Sverige ind paa Ærkebispens Territorium, og N. J. holdt hende tilbage, idet han mente at **maatte** hindre dette Ægteskab mod Gud og Loven. Imidlertid fejredes Haakons Bryllup med Valdemars Datter Margrete i Kbh. April 1363. Men n. A. blev Magnus **Smek** fordrevet af Svenskerne, Albrecht af Mecklenburg valgtes til Konge, og snart fandt Valdemar Atterdags mange Fjender hinanden. 1368 tog Hanseaterne Skanør og Falsterbo, 1369 faldt Helsingborg, og Albrecht udstedte som Landets Herre Privilegier for Købmændene. 1370 maatte det danske Rigsraad med Henning Podebusk og Ærkebispem i Spidsen underskrive Freden i Stralsund, hvorved Styrelsen af Skaanes Vestkyst i en Aarrække lagdes i Hænderne paa Hanseaterne. Lunde Stift led meget i disse Aar. N. J.'s Brev af 2. Aug. 1370 taler om Vold mod Kirkens Mænd, Hærværk og Ran; Domkirken og Lundegaard saavel som andre af Ærkebispens Gaarde er blevet hjemsoegt. For at raade Bod paa den Forvirring i Ejendomsforholdene, som de lovløse Tider havde voldt, optoges 1374 en Fortegnelse over det Gods, der var tillagt Domkirkens Præsteskab; Initiativet hertil skyldes dog vist Domkapitlet. — N. J. har forfattet en kort, ganske skematisk Krønike om Ærkebisperne af Lund.

C. Weeke: Lunde Domkapitels Gavebøger, 1884—89, S. 33. Kr. Erslev i Kirkehist. Saml., 4. Rk., IV, 1895—97, S. 211. Hanserecesse, I, 1870, S. 229. Gl. kgl. Saml. 2989 4°, Bl. 65 f. M. Cl. Gertz: *Scriptores minores historiae Danicæ*, II, 1918—22, S. 91.

Ellen ~
Ellen Jørgensen.

Jonsen, Rane, Stormand, d. 1294. Forældre: Jon Ranesen og Elisabeth, Niels Falsters Datter.

R. J. tilhørte den i 15. Aarh. uddøde Slægt **Rani** og var ved Slægtskab og Svogerskab nøje knyttet til Hvideætten. Han var Væbner og ejede ifølge Huitfeldt Gjorslev i Stevns, mulig ogsaa Rudgaard i Sønderhald Herred. I Kong Erik (V.) Klippings senere Aar var han dennes Kammermester (**Camerarius**) og var Kongens eneste Ledsager i Blodnatten 22. Nov. 1286, da Kongen dræbtes i Finderup Lade. »Skønt nøgen og vaabenløs stred han mod Morderne« hedder det i et Partiskrift fra Datiden, men ifølge den samtidige Folkeviser »hug han i Bord og i **Balk**« og »værgede sin Herre som en Skalk«. I hvert Fald var R. J. en af de ni Mænd, som den nye Formynderregering sigtede for Delagtighed i Kongemordet og fik domfældt paa Danehof i Nyborg ved Pinsetid 1287. Sammen med de andre fredløse tyede han til Norge, hvor Kong Erik Magnussen tog ham med syv andre under sit Værn (1287).

Han deltog i de følgende Aar i de fredløses Hæretog mod Danmark. **1294** blev han grebet i Roskilde og stejlet uden for Byen. — R. J. nævnes ikke alene i Folkeviserne om Kongemordet, men er ogsaa Hovedperson i to Viser, af hvilke den ene skildrer, hvorledes han tiltvinger sig sin Brud, medens den anden besynger hans tragiske Død.

Sv. Grundtvig: Danmarks gamle Folkeviser, III, **1862**, S. 338—432. Danmarks Adels Aarvog, **XXVII**, **1910**, S. 341; **XXXII**, **1915**, S. 613. Ellen Jørgensen: Erik Klipping og hans Sønner, **1927**.

Johannes Steenstrup (Jørgen Olrik*).

Jonsius (Jonsius, Jons, Jonsenius, Jonsenius), Johannes, **1624—59**, Skolemand og filosofisk Forfatter. F. 20. Okt. **1624** i Rendsborg, d. April **1659** i Frankfurt a. M. Gift **1655** i Itzehoe med Christina Alberti (Albertsen?).

J. J. gik i Skole i Rendsborg og Kiel og kom **1645** til Universitetet i Rostock, hvor han studerede Filosofi og de gamle Sprog, tog Magistergraden (**1647**) og blev Medlem af det filosofiske Fakultet (n. A.). **1649** blev han Konrektor ved Rendsborg Skole, hvor bl. a. den senere bekendte Marqvard Gude (s. d.) var hans Discipel. Paa Grund af den knappe Løn opgav han n. A. sin Stilling og rejste til Königsberg. Her blev han optaget i Universitetets filosofiske Fakultet og underviste som Privatdocent med Haab om at opnaa et Professorat. **1652** vendte han tilbage til Rendsborg og overtog Rektoratet der, som han **1656** ombyttede med det mere anseelige ved Domscholen i Slesvig. Hans svagelige Helbred, der ikke taalte Byens fugtige Luft, i Forbindelse med huslige Sorger nødte ham imidlertid til at søge andetsteds hen, og **1657** blev han Prorektor ved Gymnasiet i Frankfurt a. M., hvor han døde to Aar efter af Skørbug. J. J., der besad megen filosofihistorisk Lærdom, har bl. a. skrevet »Disputatio de syllogismo ex mente Aristotelis« (**1651**), »Dissertationum de historia peripatetica partis primae prima« (n. A.), endvidere »Epistola de Spartis«, der sammen med »Fragmentum de ordine librorum Aristotelis« blev udgivet af Marqvard Gude (**1655**) og senere optrykt i J. G. Graevius: »Syntagma variarum dissertationum rariorum« (**1702**). Hans Hovedværk er »De scriptoribus historiae philosophicae libri IV« (**1659**), der revideret og videreført af J. C. Dornius udkom i 2. Udg. **1716**.

J. Møller: *Cimbria literata*, I, **1744**, S. 223, 232, 284 ff. J. P. A. Jungclaussen: *Die ältere Gesch. d. Domschule* [Slesvig Skoleprogr.], **1842**, S. 13. P. S. Frandsen: *Gesch. d. Gelehrtenschule zu Rendsburg* [Progr.], **1857**, S. 2. C. Bursian: *Gesch. d. classischen Philologie in Deutschland*, **1883**, S. 314 f.

A. Hofmeister: Die Matrikel d. Universität Rostock, III, 1895, S. 141, 151, 154. R. Beck i Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesch., XXVI, 1896, S. 150, 158, 162, 164 f.

S V. Rasmussen.

Jonsson, Eiríkur, 1822—99, Ordbogsforfatter. F. 18. Marts 1822 paa Hoffell, Austur-Skaftafellssysla, Island, d. 30. April 1899 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Senere Præst i Einholt Jon Bergsson (1795—1852, gift 2° 1849 med Sigríður Benediktsdóttir, d. 1878) og Sigríður Eiríksdóttir (1801—47). Gift 27. Okt. 1868 paa Frbg. med Jensine Petrine Jensen, f. 30. April 1836 i Kbh. (Frue), d. 28. Juli 1900 sst. (gift 1° 1856 med Hattemagersvend Frans Theodor Hultmann; Ægteskabet opløst), D. af Politibetjent Peter J. og Ane Kirstine Matthiesen.

J. blev Student 1846 fra Bessastaðir og kom s. A. til Universitetet, hvor han dog ikke tog nogen Embedseksamen. Han deltog sammen med K. Gislason (s. d.) o. a. islandske Studenter i Forarbejderne til Cleasbys islandsk-engelske Ordbog, og 1854 blev det ham overdraget af Det kgl. nordiske Oldskriftselskab at udarbejde en Ordbog over det gamle islandske Litteratursprog med Oversættelse til Dansk. Værket, i hvilket Gunnlaugur Þórðarson (d. 1861) ogsaa havde en væsentlig Andel, udkom 1863 («Oldnordisk Ordbog»). Det har ingen Kildehenvisninger og lider ogsaa i andre Henseender af visse Mangler, men som en let tilgængelig Haandordbog til Sagasproget har det gjort stor Nytte. Senere deltog J. i Oldskriftselskabets Udgivelsesarbejder, dels af Njáls Saga (1875), sammen med K. Gislason, dels af Hauksbok (1892—96), sammen med Finnur Jonsson. J., der hele sit Liv levede i smaa Kaar, var fra 1873 til sin Død Arnamagnæansk Stipendiarius, og 1874 blev han Viceinspector (Viceprovst) paa Regensen, hvor han særlig tog sig gæstfrit af de islandske Studenter.

Arkiv for nordisk filologi, XVI, 1900, S. 319 f. Sunnanfari Nov. 1896. Safn Fræðafjelagsins, I, 1922, S. 124; X, 1936, S. 66 ff. Indriai Einarsson: Sje8 og lifað, 1936, S. 153 ff. Knud Fabricius: Regensen gennem hundrede Aar, 1923—25.

Jón Helgason.

Jonsson, Finnur, 1858—1934, nordisk Filolog. F. 29. Maj 1858 paa Akureyri, Island, d. 30. Marts 1934 paa Frbg., Urne paa Ass. Kgd. Forældre: Bogbinder, senere Politibetjent Jon Borgfirðingur (1826—1912) og Anna Guðrún Eiríksdóttir (1828—81). Gift 7. Nov. 1885 paa Frbg. med Emma Frederikke Andrea Joachimine Herazcek, f. 21. Nov. 1859 i Kbh. (Helligg.), d. 28. Okt. 1935 paa Frbg., D. af Hofsværdfejer Johan Seyer H. (1825—81) og Birgitte Dorthea Louise Deissner (1825—1907).

J.s Fader var en bekendt Autodidakt, i hvis Samling af Bøger og Haandskrifter Sønnen allerede som Barn følte sig hjemme. Familien flyttede 1865 til Reykjavík, hvor J. 1872 blev optaget i Latinskolen. 1878 kom han som Student til Kbh., hvor han studerede klassisk Filologi med Gertz og Ussing som Hovedlærere; samtidig gik han til Gíslasons Øvelser over Skjaldekvad og fik derved en Interesse for disse Digte, der varede hele Livet. Allerede halvandet Aar efter at have taget Embedseksamen (i Jan. 1883) var J. færdig med en Disputats, »Kritiske Studier over en Del af de ældste norske og islandske Skjaldekvad«, som han forsvarede 1884. Efter at Gíslason havde taget sin Afsked, blev J. 1887 Docent i nordisk Filologi, en Stilling, som 1898 blev udvidet til et ekstraordinært (1911 ordinært) Professorat.

I sin Studentertid havde J. udgivet et Par Sagaer efter Haandskrifterne, og da han, i en forholdsvis meget ung Alder, havde faaet en Livsstilling, som tillod ham helt og holdent at bruge sine Kræfter i Videnskabens Tjeneste, tog han fat med en overordentlig Energi. Hans særlige Arbejdsomraade var den islandske — og i Tilknytning dertil ogsaa den norske — Litteratur i Middelalderen, men tillige islandsk Sprog og Kultur, nordisk Mytologi m. m. Sin største Indsats ydede han som Udgiver af middelalderlige islandske Værker, og hans Arbejde var derved i fremtrædende Grad knyttet til de københavnske Samlinger af islandske Haandskrifter, først og fremmest den Arnamagnæanske Samling, som han daglig besøgte. Den Langsomhed, som i de foregaaende Aartier havde præget det københavnske Udgivelsesarbejde, blev nu afløst af en saadan Fart, at saavel de gamle Institutioner, Den Arnamagnæanske Kommission og Det **kgl.** nordiske Oldskriftselskab, som det 1879 stiftede Samfund til Udgivelse af gammel nordisk Litteratur i J.s Tid altid havde nok at bestille.

Tiden fra Disputatsen og en Snes Aar fremover var J.s bedste Arbejdsperiode. Talrige vigtige Udgaver saa Lyset ved hans Haand; de betydeligste er: »Egils Saga« (1886—88), »Hauksbok« (sammen med Eiríkur Jonsson, 1892—96), »Heimskringla« (i fire Bind, 1893—1901), »Landnámabók« (1900), »Fagrskinna« (1902—03) og »Hrolfs Saga Kraka« (1904). Alle disse Udgaver bygger paa indgaaende (om end ikke altid tilstrækkelig grundige) Undersøgelser af Haandskriftmaterialet, og de fleste af dem er forsynede med udførlige Indledninger, Tolkninger af de deri forekommende Skjaldevers m. m. Et stort Arbejde blev nedlagt i den fototypiske og diplomatiske Gengivelse af Eddadigtenes Hovedhaandskrift, som J. besørgede sammen med L. F. A. Wimmer (1891); fem Aar

efter fulgte en lignende Gengivelse af det Arnamagnæanske Parallelhaandskrift. Ved Siden af de kritiske Udgaver fremkom Haandudgaver af enkelte Hovedværker: »Íslendingabók« (1887), »Eddalieder« (1888—90), »Egils Saga« (1894), »Snorri Sturluson, Edda« (1900) og »Gísla Saga« (1903).

Samtidig med denne vidtspændende Udgivervirksomhed skrev J. en Mængde Afhandlinger i Fagtidsskrifterne og udgav sit største Originalarbejde, »Den oldnorske og oldislandske Litteraturs Historie« (1894—1902) i tre Bind. Værket behandler en Litteratur, der frembyder talrige yderst vanskelige Problemer, bl. a. fordi de allerfleste Dateringer er usikre, og at skrive dens Historie vilde i Virkeligheden have været en tilstrækkelig **Livsgerning** for en enkelt Forsker. Det kan da ikke forbavse, at J.s Værk ofte savner den grundige Fordybelse i Problemerne. Det er heller ikke rigt paa frugtbare originale Synspunkter, og nu, efter Aartiens fortsatte Granskning, ser man let dets Svagheder: den snævre Synskreds, der næsten aldrig aabner sig ud mod Europa; den overdrevne Tillid til den mundtlige (og til Gengæld for stor Mistillid til den skriftlige) Overlevering; Fremhævelsen af det tolvte Aarhundredes litterære Virksomhed paa det trettendes Bekostning; en Tilbøjelighed til at antage, at de bedste Skrifter ogsaa er de ældste. Værkets store Fortjeneste er, at man her for første Gang fik en udførlig og nøgtern Besked om hele Litteraturen i Sammenhæng, med Henvisninger til tidligere Undersøgelser, og skønt det ikke kan kaldes velskrevet, mærker man næsten overalt Forfatterens varme Kærlighed til Emnet; kun over for enkelte Omraader, særlig de religiøse Skrifter, glipper Forstaaelsen.

Litteraturhistoriens Hævdelse af, at de fleste Eddadigte maatte antages at være blevet til i Norge, gav Anledning til en Polemik med Rektor Bjorn M. (3lsen i **Reykjavík**, som mente, at de først og fremmest var islandske, og paaviste, at J.s Argumentation ikke var holdbar. En anden videnskabelig Duel havde J. i 90'erne med den nordiske Filologis Høvding, Professor Sophus Bugge i Oslo. Bugge havde fremsat en Teori om, at den nordiske Mytologi i Virkeligheden var et Konglomerat af klassiske Sagn og kirkelige Legender, som først i Vikingetiden var kommet til Norden og var blevet omformet der. J., som altid var en Hader af dristige Hypoteser, meldte sig som en bestemt Modstander af Bugges Lære og angreb den paa et af dens mest saarbare Punkter: Mytologien, saaledes som vi kender den, forudsættes allerede af de ældste Skjalde fra 9. Aarhundredes første Halvdel, og den **maa** saaledes være ældre end Vikingetiden. Bugges Forsøg paa at bevise, at disse

Skjaldevers ikke kunde være saa gamle som hævded af Traditionen, virkede ikke overbevisende, og hans Teorier, som i Begyndelsen havde faaet adskillig Tilslutning, blev efterhaanden opgivet af alle. Kampen blev fra begge Sider ført paa en smuk og værdig Maade, saaledes at begge Parter kunde nedlægge Pennen med Ære, men Eftertiden har i Hovedsagen givet J. Ret.

Da de store Arbejder, Heimskringla-Udgaven og Litteraturhistorien, var afsluttede, begyndte J. af al Kraft at forberede et af sine Hovedværker, den fuldstændige Udgave af Skjaldedigtningen. Han havde siden Disputatsen Gang paa Gang beskæftiget sig med disse Kvad i Afhandlinger og Udgaver samt i Bogen »Det norsk-islandske Skjaldesprog« (1901), og Trangen til en samlet Udgave **maatte** stadig melde sig med stor Styrke, men Vanskelighederne var meget store, dels paa Grund af det brogede og uensartede **Haandskriftmateriale**, dels paa Grund af den dunkle Udtryksmaade og den ofte meget forvanskede Tekstform. Arbejdet skred saa hurtigt frem, at Trykningen kunde begynde 1907, og 1915 forelaa hele Værket færdigt, i fire store Bind. To af dem (A-Bindene) indeholder Digtenes Tekst, trykt efter eet af Haandskrifterne med afvigende Læsemaader fra de andre; i de andre to (B-Bindene) gives Teksten normaliseret i den efter Udgiverens Mening oprindelige Form, med dansk Oversættelse nedenunder. Hertil slutter sig en Ordbog til Edda- og Skjaldekvad, »Lexicon poeticum« (1913—16), der fremtræder som en ny Udgave af Sveinbjørn Egilssons Værk med samme Navn (1860), men Ændringerne er saa gennemgribende, at det snarere **maa** betegnes som et nyt Arbejde.

Gennem sine tidligere Arbejder havde J. faaet Ry som den førende Autoritet paa Skjaldekvadernes Omraade, og da han havde fremlagt alle disse spredte Digte og Digtfragmenter i en samlet Udgave med Oversættelser samt en dertil hørende Ordbog, følte man det, som om man stod ved Afslutningen af en af den nordiske Filologis store Bedrifter. Det varede imidlertid ikke længe, før Kritikken begyndte at lyde, og det kan heller ikke nægtes, at der i A-Bindene, Udgavens Hoveddel, er visse Mangler i Plan og Udførelse, som forringer Værkets Værdi, og at Udgiveren saavel i B-Bindene som i Ordbogen mange Gange optræder som Talsmand for Tolkninger, der er uheldige og principielt betænkelige. Alligevel er det et Spørgsmaal, om denne den mest angribelige og stærkest kritiserede af alle J.s Udgaver ikke tillige er den, der har haft størst Betydning. Blot derved, at den samlede hele Materialet sammen og benyttede talrige Haandskrifter, som man ikke havde ænset før, betegnede den et overordentligt Fremskridt.

Medens disse Hovedværker forberedtes eller var ved at udkomme, udgav J. talrige andre, bl. a. kortere Fremstillinger af Litteraturhistorien baade paa Islandsk («**Bókmentasaga Íslendinga**», 1904—05) og paa Dansk («Den islandske Litteraturs Historie tilligemed den oldnorske», 1907), en kommenteret Udgave af **Njáls Saga** (1908), en Undersøgelse af de islandske Gaardnavne (i «**Safn til sögu Íslands**», 1911) og en nordisk Mytologi paa Islandsk («**Goðafræði**», 1913). I Somrene 1907—09 foretog han sammen med Kaptajn Daniel Bruun Udgravninger paa Island, der bragte betydningsfulde Minder fra den hedenske Tid for Dagen. Et vigtigt Udgiverarbejde, der paabegyndtes i disse Aar, er «**Rímnasafn**», en Samling af den islandske Senmiddelalders episke Digtning, der udkom i to Bind i Aarene 1905—22 (en Ordbog dertil 1926—28). Udgaven af det store Kongesagahaandskrift «**Eirspennill**» (1916) bør ogsaa nævnes.

Efter Afslutningen af «Den norsk-islandske Skjaldedigtning» og «Lexicon poeticum» begynder den sidste Periode i J.s videnskabelige Virksomhed. Hans Produktion var ogsaa i disse Aar forbavsende stor, men tillige traadte det Hastværk, som ogsaa tidligere havde sat sig Spor i hans Arbejder, stærkere frem end før. Han holdt som Regel fast ved 80'ernes og 90'ernes Problemstillinger og Standpunkter og var lidet tilbøjelig til at revidere sine een Gang fremsatte Anskuelser. Et Eksempel herpaa var Nyudgaven af den store Litteraturhistorie, der udkom 1920—24 og som i Hovedsagen er et Optryk af det gamle Værk, skønt dette paa mange Punkter var blevet forældet. De vigtigste Udgaver fra dette Tidsrum er «**Konungs skuggsjá**» (1920, dansk Oversættelse 1926), «**Codex Wormianus**» (1924), «**Passíusálmar Hallgríms Pjeturssonar**» (1924), «**Hávamál**» med Kommentar (1924), «**Alexanders Saga**» (1925), «**Landnáma-bok Íslands**» (1925), «**Færeyinga Saga**» (1927), «**Gísla Saga**» (1929), «tslendingabok» med Kommentar (1930), «**Edda Snorra Sturlusonar**» (1931), «De gamle Eddadigte» med Kommentar (1932), «**Morkinskinna**» (1928—32), «**Ólafs saga Tryggvasonar**» af Odd Munk (1932). Det betydeligste Originalarbejde er «Norsk-islandske Kultur- og Sprogforhold i 9. og 10. Aarhundrede» (1921), væsentligt Polemik mod Forskere, der havde regnet med stærk Paavirkning fra de keltiske Lande. En **Biografi** af Arne Magnusson i «A. M.s Levned og Skrifter» (1930) viser klart J.s Begrænsning.

J. var en rank og kraftig Personlighed, som aldrig kendte Svig eller Rænker, en udpræget Rationalist, der hadede Mystik og Religion og foretrak den strengt nøgterne Fremstilling frem for den kunstneriske og aandfulde. Han var jernflittig, og Arbejdet

skulde gaa rask fra Haanden; den langvarige, taalmodige Syslen med en enkelt Opgave tiltalte ham ikke. Han mødte megen Anerkendelse; saaledes blev han Medlem af Videnskabernes Selskab 1898, Dr. litterarum Islandicarum i Reykjavik 1921, Vicepræsident i Det kgl. nordiske Oldskriftselskab 1924, Æresdoktor i Kiel 1929; paa 70-Aars-Dagen modtog han et Festskrift med Bidrag fra et halvt Hundrede Fagfæller i alle Nordens Lande. Men han mærkede ogsaa i de sidste Aar Vinden blæse imod sig fra visse Sider, og særlig hans Tolkning af Skjaldekvad var udsat for skarp Kritik. Han lod sig dog ikke bøje, men kæmpede til det sidste med usvækket Energi for det Standpunkt, som efter hans Mening var det rigtige. — Papirer i Det kgl. Bibliotek. — R. 1906. DM. 1919. K.² 1925. — Maleri af Ellen Wilkens (Familieeje). Buster af Rikarður Jonsson (ligesaa) og Adam Fischer (Studentergaarden).

Selvbiografi paa Islandsk i *Safn Fræðafjelagsins*, X, 1936. Islandsk Aarbog 1934. Politiken 29. Maj 1928. Skirnir 1928 og 1934 (Bibliografi). Univ. Progr. Nov. 1934. Aarbøger for nordisk Oldkyndighed, 1934, S. 137—60. Oversigt over Vidensk. Selskabs Virksomhed 1935. The Journal of English and Germanic Philology 1935. Arkiv for nordisk filologi 1936.

Tón Helgason

Jonæsen, Søren, 1656—1717, Præst, Salmedigter. F. 14. April 1656 i Aarhus, d. 27. Maj 1717 i Roskilde, begr. sst. (Domk.). Forældre: Købmand i Aarhus, senere Hospitalsforstander i Kbh. Jonas Sørensen og Christine Leegaard. Gift 1° 25. Nov. 1691 i Kbh. (Frue) med Anna Pedersdatter, d. 5. Okt. 1692 i Roskilde. 2° 11. Sept. 1694 med Ellen Fleischer, d. 1709, D. af Sognepræst ved Helligøjsts K. i Kbh., Mag. Esaias F. (s. d.) og Hustru.

S. J. blev Student fra Aarhus 1675, tog teologisk Attestats 1678, rejste derpaa udenlands 1680—82 (bl. a. i Strasbourg 1681) som Ledsager af Professor Rasmus Vindings Sønner og var senere Hovmester for en Søstersøn af Gehejmerraad Matthias Moth. Formentlig skyldtes det disse Forbindelser, at han 1689 blev designeret og 1691 virkelig Sognepræst ved Roskilde Domkirke (og Provst i Sømme Herred). 1692 tog han Magistergraden. Som Student havde han 1680 udgivet et bibelsk Epos paa Aleksandrinere »Den Prophete Jonas«. Som Præst i Roskilde fik han 1691 overdraget det Hverv, som lige var blevet frataget Th. Kingo, at omarbejde og revidere de ældre Salmebøger efter moderne Fordringer. Han var i flere Henseender vel skikket hertil, da han bl. a. udmærkede sig ved virkelig digterisk Aand. Efter at have dels omskrevet gamle, dels oversat nye Salmer indleverede han

forskellige Forslag til en revideret Salmebog, men den led af den mærkelige Mangel, at Kingo ikke var repræsenteret med en eneste Salme. Det var da **maaske** ikke saa underligt, at hverken Kingo eller S. J. fik Sæde i den Kommission, der 1696 blev nedsat for at tilvejebringe en ny Kirkesalmebog. I denne, »Den forordnede nye **Kirke-Psalmebog**« (1699), fandt derimod en Del af S. J.s **Salmebearbejdelser** Optagelse. Ved Revisionen af tidligere Digteres Arbejder havde han sat sig som **Maal** at holde sig til »den gode gamle Enfoldighed i at paakalde og takke Gud« og vilde hellere bevare en ufuldkommen Form end ændre et opbyggeligt og læremæssigt korrekt Indhold. Blandt hans Salmer kan nævnes »I Døden Jesus blunded«, »Gud Helligaand, i Tro os lær« og »Den Idræt Gud er tækkelig«. 1684 udgav S. J. en kort Biografi af sin store Velgører Rasmus Vinding, hvem han allerede 1680 havde tilegnet Digtet om Profeten Jonas. — Rang med Kbh.s Sognepræster 1695.

Programma funebre af 16. Juni 1717 over S. J. C. J. Brandt og L. Helweg: Den Danske Psalmedigtning, I, 1846, Biografier, S. 54 f. Jul. Paludan: Renaissancebevægelsen i Danmarks Literatur, især i det 17. Aarhundrede, 1887, S. XIV, 276. Kirkehist. Saml., 3. Rk., V, 1884—86, S. 427, 545, 548 ff.; 5. Rk., I, 1901—03, S. 535. Personalhist. Tidsskr., 5. Rk., VI, 1909, S. 150.

Bjørn Kornerup.

Jordan, Marcus, d. 1595, Kartograf. F. uvist naar i **Krempe** i Holsten, d. 1595 sst. Forældre og øvrige Familieforhold ukendte.

Som Magister blev M. J. 1550 Professor i Matematik ved Kbh.s Universitet, hvor han læste over Ptolomæus' Geografi og af Hensyn til Teologerne over Apostlen Paulus' Rejser; disse sidste har han 1572 skildret paa latinske Vers i en særlig Bog. 1552 udgav han hos Hans Vingaard i Kbh. et Kort over Danmark, af hvilket intet Eksemplar er bevaret, og 1559 i Hamburg det første eksisterende Specialkort over Hertugdømmerne. Efter at være vendt tilbage til Krempe blev han 1568 vistnok Raadmand og 1582 (el. 1583) Borgmester i sin Fødeby, om hvis Historie han skrev en kortfattet Krønike, gaaende fra 1435 til 1593. Paa Opfordring af Henrik Rantzau leverede han et Kort over Danmark til Georg Brauns berømte »Theatrum urbium«; dette Kort bærer Aarstallet 1585 og var længe normgivende for de geografiske Forestillinger om vort Fædreland.

H. F. Rørdam: Kbh.s Universitets Historie, I, 1868—69, S. 637—40. Edv. Erslev: Jylland, 1886, S. 144 ff. A. A. Bjørnbo og Carl S. Petersen: Anecdota cartographica septentrionalia, 1908, Tvl. 6 (jfr. Die Heimat, 1923, S. 1—4; 1924, S. 149). E. Lynam i Geogr. Journal, LXX, 1927, S. 64 ff. L. Bagrow: Ortelii Catalogus cartographorum, I, 1928, S. 123 f. *Carl S. Petersen.*

Jories, Lorentz, se Jørgensen, Lorentz.

Judichær, Ole, 1661—1729, Søofficer. F. 20. Marts 1661 paa Gotland, d. 29. Sept. 1729 i Næstved, begr. i Kbh. (Holmens K.s Kapel). Forældre: Præst til Vamlingbo paa Gotland Niels Olufsen J. (d. 1665, gift 1° med Gunhild Lauritzdotter) og Anna Nielsdatter Gardea (d. 1708). Gift 16. Sept. 1696 i Kbh. (Frue) med Else Veronica Scavenia Foss, f. 10. Juni 1672, d. 18. Nov. 1745 i Kbh. (Holmens), D. af Professor Peder F. (1631—98, gift 2° 1679 med Anna Gregersdatter, d. 1702) og Kirsten From (d. 1676).

O. J. blev Student i Kbh. 1683, **Baccalaureus** 1684 og begyndte at studere Teologi. Senere kom han i Forbindelse med Ole Rømer, der underviste ham i Matematik og skaffede ham Plads som Huslærer hos Holmens Chef, Admiral **Span**, der blev opmærksom paa hans matematiske Anlæg og 1690 skaffede ham Ansættelse som Viceekvipagemester paa Holmen. Han har antagelig været benyttet som Konstruktør ved Orlogsskibet »Dannebrog«s Bygning, da han kort efter, at dette var sat i Vandet, i Dec. 1692 blev Ekvipage- og Fabrikmester. O. J. var den første videnskabeligt uddannede Fabrikmester i den danske Marine og har som saadan og som Lærer paa Skibsbygningsskolen og Søkadetakademiet indlagt sig stor Fortjeneste. Han udnævntes 1698 til Kommandørkaptajn, 1703 til Kommandør, blev 1708 Schoutbynacht, 1714 Viceadmiral og 1718 Admiral. 1708—09 var han i Holland og England for at lære disse Landes Skibe at kende. I England gjorde han et Togt med Eskadren til Lissabon. Han var om Bord hos Admiral Byng, der gav ham en god Anbefaling. Efter sin Hjemkomst sendtes O. J. i Sept. 1709 til Kristiansø for at undersøge Fæstningens Tilstand. 1710 optraadte han for første Gang som farende Søofficer, idet han om Bord i Orlogsskibet »Wenden« var Divisionschef i Flaaden under U. C. Gyldenløve og deltog i Slaget i Køge Bugt 4. Okt. s. A. Da Admiral C. E. v. Støcken i Dec. s. A. gik af, fik O. J. Bestyrelsen af Holmen, til hvis Chef han blev udnævnt 1718, idet han dog stadig vedblev som Fabrikmester. 1711 og 12 førte han Kommandoen over Kystforsvaret mellem Helsingør og Stevns. Til Styrkelse af Kbh.s Forsvar mod Søsiden blev paa hans Forslag sænket tre udrangerede Orlogsskibe paa Nordspidsen af Refshalegrunden for at danne Underlaget for Søbatteriet »Trekroner«, ligesom der ved at sænke et Orlogsskib og Flydedokken paa Landgrunden Øst for Nyholm blev dannet Underlag for Batteriet »Prøvesten«. 1719 ledede han Optagningen af de ved Marstrand 1718 sænkede svenske Skibe, idet han benyttede en af ham selv konstrueret Dykkerklokke. Efter Fredslutningen

tog han virksom Del i Omorganisationen af Flaaden og dens Personel. En af de Forandringer, der indførtes, var Oprettelsen af Divisionerne og Kompagnierne, hvorved man tilsigtede dels at skabe Betingelser for et forbedret Krigsberedskab, ved at Skibene selv under Oplag var under Kommando, og dels at skabe en bedre Økonomi, idet den almindelige Vedligeholdelse skulde foretages af Divisionernes Mandskab. Paa Grund af de stærkt indskrænkede Bevillinger gav denne Ordning imidlertid Anledning til stadig Gnidning mellem **O. J.** og Divisionscheferne, der gensidig klagede over hinanden til Admiralitetet. Saa længe **Gabel** var Overkrigssekretær, gik det, men efter dennes Afgang nedsattes der i Febr. 1726 i Anledning af de stadige Stridigheder mellem de forskellige Myndigheder en Kommission under Forsæde af fhv. Admiral, Gehejmerraad C. T. Sehested for at undersøge disse og sætte Søetatens Anliggender paa en fast Fod. Da to af Orlogsskibene i M. Billes Eskadre til Reval s. A. maatte hjemsendes paa Grund af Usødygtighed, og adskillige Havarier forefaldt i de øvrige Skibe, henvistes ogsaa Undersøgelsen af disse Sager til Kommissionen. Efter at denne havde afgivet sin Betænkning, der paapegede Fejl, begaaet baade af **O. J.** og af Divisionscheferne, henviste Kongen Sagen angaaende de to Orlogsskibe til nærmere Undersøgelse af Admiralitetet. Da Admiral Schindel var syg, og alle Schoutbynachterne, der tillige var Divisionschefer, ikke kunde anses som uvildige, indsendte Admiralerne **Raben** og Trojel, som begge var **O. J.**s Modstandere, 10. Febr. 1727 en Redegørelse og et Forslag om, at **O. J.** skulde have sin Charge forbrudt for Pligtforsømmelser og for Misbrug af Kongens Tillid. Sagen sendtes af Kongen til Gehejmekonseillet, der 24. s. M. udtalte, at **O. J.** ikke kunde undværes paa Holmen, hvorfor det foreslog Afskedigelsen udsat. Nogen Dom er altsaa aldrig afsagt, men 4. Nov. s. A. afskedigedes **O. J.** med Pension og tog Ophold i Næstved. Senere Undersøgelser har vist, at de mod ham rejste Beskyldninger var ubegrundede eller overdrevne, men skyldtes hans stridbare Sind, der skaffede ham mange Fjender.

A. Hojer: König Friederich IV. glorwürdigstes Leben, II, 1829, S. 180 ff. Kirkehist. Saml., 3. Rk., III, 1881—82, S. 137. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, I, 1891. Dsk. Saml., IV, 1868—69, S. 104 f. Tidsskr. f. Søv., 1862, S. 265—73; 1880, S. 148—70; 1902, S. 138—48. $\tau_1 \tau \cdot \tau$
 $\underset{3}{\underset{13}{j}} \quad \underset{4}{\underset{11}{y}} \quad \underset{3}{\underset{4}{z}}$ *Th. Topsøe-Jensen.*

Judichær, Søren Poulsen (Judichærus, Severin Pauelsen, kalder sig paa Dansk altid S. P. Gotlender), 1599—1668, Præst og Sprogmand. F. 15. Maj 1599 paa **Dommerarve** i Oja Sogn, Gotland,

begr. 24. Aug. 1668 i Slangerup. Forældre: Senere Sognepræst til Grotlingbo og Fide Poul Sørensen (1572—1638) og Dorothea Pedersdatter Stub (1597—1620, gift 1° med Handelsmand i Kbh. Peter Schyrmann (Keding)). Gift 1° 1637 i Slangerup med Kirstine Nielsdatter (gift 1° ca. 1619 med Sognepræst i Slangerup Villads Andersen, 1593—1637). 2° 1665 med Sophie Olufsdatter, f. 1622, d. tidligst 1678 (gift 1° med Provst Laurids Jørgensen i Skævinge, d. 1663), D. af Sognepræst til Vor Frue Kirke i Roskilde Oluf Christensen (ca. 1595—ca. 1666).

S. P. J. kom som Barn i Visby Skole, 1616 i Roskilde Skole og dimitteredes 1621 fra Kbh.s Skole. Efter at have studeret i Königsberg og andensteds i Tyskland blev han 1623 Alumne paa Valkendorfs Kollegium (1625 Inspector), 1624 Hører ved Frue Skole, 1626 Kommunitetsprovst, 1627 Rektor i Vordingborg, 1631 Magister, 1637 Sognepræst til Slangerup og Uvelse, senere tillige Provst for Lyng Herred. Han laa ofte i Proces med sine Kapellaner, Degne og Nabopræster, vist ikke altid uden sin egen Skyld. Skønt Kaldet var lille, døde han som en ret velhavende Mand. — Hvilken Betydning det har haft for S. P. J.s Interesser, at han kom i Berøring med sin Tids betydeligste Digtere, idet Arrebo var hans Sognepræst i Vordingborg, Bording et Aar Rektor i Slangerup (1662—63) og Kingo siden 1665 udpeget til hans Eftermand, ved vi ikke. Selv siger han, at hans Sans for en bedre Versbygning skyldes hans Fader, som allerede i hans Barndom gjorde ham opmærksom paa, at de tyske Salmer passede bedre til Melodierne end de danske, hvad han ogsaa selv erfarede under sit Ophold i Tyskland. Som Rektor maatte han jo tage sig af Sungen, og dette gav ham Anledning til at forsøge at rette de danske Salmer efter den nyere Metriks Regler (lige lange Takter med ensartet Trykfordeling) og begynde Udarbejdelsen af en dansk Prosodi. Biskop H. P. Resen opmuntrede ham til dette Arbejde (1633), og efter hans Død hans Eftermand J. Brochmand, som 1641 sendte ham et Eksemplar af Salmebogen, hvori Biskoppen havde indstregt de Salmer, han syntes trængte mest til Forbedring. Den forbedrede Salmebog blev saa sendt til Kongens Kapelmester Jakob Ørn, som skulde sætte Salmerne ud for fire Stemmer og Generalbas. Arbejdet blev vist fuldendt, men saa døde Brochmand (1652) og Ørn (1654), og det blev aldrig udgivet. Et Par bevarede Prøver viser nok en vis teknisk Dygtighed, men ingen Digterevner, saa lidt som hans Gratulationsdigte vidner om saadanne. — Jævnside hermed udarbejdede S. P. J. en stor Prosodi, som der heller ikke blev Raad til at faa ud. Da Hans Mikkelsen Ravns Rytologi udkom

1649, udsendte han en forkortet »Synopsis prosodiæ Danicæ« (1650), hvor han udelod de almindelige sproglige Betragtninger og beskar selve den metriske Del, utvivlsomt til Gavn for Fremstillingen; men Bogens væsentligste Fortjeneste er, at den er paa Dansk, medens Ravn i selve Sagen baade er kyndigere og klarere. Den store »Prosodia Danica Eller Danske **Riimkunst**« blev først efter hans Død udgivet af hans Enke (1671). De almindelige **Sprog**-betragtninger, som fylder den første Halvdel, var allerede forældede, fordi Peder Syvs »Betænkninger« i Mellemtiden (1663) var udkommet, men et og andet har dog Værdi, saaledes hans Udtalelse om, at skønt Danmark har mange Dialekter, »dog alligevel beskrives vore Bøger paa Sjællands **Maal**, som er hos os, ligesom *dialectus communis* var hos Grækerne«. Han fremhæver stærkt det danske Sprogs Rigdom paa sammensatte Ord og gaar imod unødvendig Brug af fremmede Ord og fremmede Troper og Fraser, som tit kan gengives ved en god dansk Vending. Ikke blot i selve den Omstændighed, at han har skrevet sin Bog paa Dansk og derved er blevet en Forgænger for Syv, men ogsaa i bestemte Udtalelser kommer hans Kærlighed til det danske Sprog frem. Vi er »forpligtede, vort gode Sprog at ære og sire . . . . Ja hvo der ej vilde ære og agte sit eget gode danske Sprog, han var ej værd, at han skulde være fød af de ærlige ædle Danske og kaldes en Dansk«. Eller, som han andensteds udtrykker sig: »Hvo sit eget Modersmaal ikke højt agter, han burde med raadne Æg af hans **Fæderneland** at udjages, og aldrig burde saa værdig at agtes, at han en Dansk skulde kaldes.« — Epitafium i Slangerup K., Kopi paa Fr.borg.

Kirkehist. Saml., 3. Rk., III, 1881—82, S. 1—93. J. Paludan: Renaissancebevægelsen i Danmarks Litteratur, 1887. H. Brix: Analyser og Problemer, I, 1933, S. 198 ff. H. J. Helms: Valkendorfs Kollegiums Historie, 1917, S. 74.

Marius Kristensen.

Juel. Den oprindelig nørrejske Uradelslægt J., der førte en Stjerne i Vaabenet, hævdede allerede i det 16. Aarhundrede at være den ældste af de danske Adelslægter. Dens Stamrække gaar ubrudt tilbage til 1350, da Palle J. sad paa Øgilstrup (Ugelstrup) i Ulvborg Herred. Hans Søn Jens J. (nævnt 1410 og 28) til Ugelstrup var Fader til Palle J. (nævnt 1417 og 54) og til Iver J. »den Gamle« til Ugelstrup og Astrup (d. 1468), med hvilke Slægten deles i to Hovedlinier. Palle J.s Søn Erik (nævnt 1441 og 98) antages at være Fader til Niels J. (nævnt 1482 og 96), blandt hvis Sønner var Enevold J. (nævnt 1524 og 53) til Aabjerg og Jens J. (d. senest 1553) til Hesselmed, hvis Søn Vincents J. (d. 1579) til

Hesselmed var gift med Elline **Gjøe** (ca. 1510—63, s. d.). Enevold J. var Farfader til Ove J. (d. 1599) til Keldgaard og til Herman J. (1548—1607) til **Aabjerg**, hvis Søn var nedenn. Statholder Jens J. (1580—1634) til Keldgaard, med hvem denne Linie uddøde. — Ovens. Iver J. den Gamle var Fader til Biskop i Ribe Hr. Hartvig J. (d. 1500), til Kjeld Iversen J. (d. 1536) til Astrup — hvis Sønner var Iver (1494—1556) og Niels (1498—1573), begge til Astrup — og til Palle J. (nævnt 1491 og 1503) til Ugelstrup, hvis Sønnesøn Jens J. (d. 1563) til Alsted, der var Skibschef under Peder Skram, var Fader til Peder J. (d. 1604) til Alsted, fra hvem hele den nulevende Slægt nedstammer. Af hans Børn skal nævnes nedenn. Rigsraad Erik J. (1591—1657) til Hundsbæk og Alsted og Jens J. (1594—1636) til Lindbjerg, af hvis Sønner Henrik J. (1629—1707) til Lindbjerg og Gjorslev var Fader til nedenn. Viceadmiral Just J. (1664—1715), og Oberst Peder J. (ca. 1635—76) til Vrejlev Kloster m. m. var Fader til Christian J. (1668—1717) til Strandegaard og til nedenn. Generalløjtnant Gregers J. (1667—1731). Denne var i sit Ægteskab med Søhelten Niels J.s Datter Vibeke (1672—1735) Fader til Peder J. (1707—79) til Stamhuset Hverringe, af hvis Børn skal nævnes Anna Margrethe J. (1741—61) — gift med nedenn. Gehejmekonferensraad Carl J. (1706—67) — og nedenn. Gehejmemaal, Gesandt Gregers Christian J. (1738—76) til Raschenberg og **Sparresholm**, hvis Enke Amalie Christiane **Raben** (1736—1803) 1797 erigerede Stamhuset Juelsberg; fra dette Ægtepar nedstammer den nulevende Gren J. af Hverringe. — Den nævnte Erik J. (1591—1657) var Fader til Claus J. (1621—73) til Sønder Vosborg — Fader til Generalløjtnant, Kommandant i Glückstadt Erik J. (ca. 1662—1742) og til nedenn. Guvernør Axel J. (1655—1720) — og til de nedenn. Diplomaten Peder J. (1623—56) til Hundsbæk, Generaladmiral Niels J. (1629—97) og Statsmanden Jens J. (1631—1700), der 1672 blev optaget i friherrelig Stand; Baroniet Juellinge gik gennem hans Datter Baronesse Sophie Cathrine J. (1666—1706) til Familien J.-Vind (Krag-J.-Vind-Frijs). Søhelten Niels J. var Fader til nedenn. Etatsraad Knud J. (1665—1709) til Valdemars Slot, der efter hans Testamente erigeredes som Stamhuset Thorseng. Hans Sønner var de nedenn. Kammerherre Niels J. (1696—1766) til Stamhuset Thorseng og Gehejmekonferensraad, Overhofmester Carl J. (1706—67) til Stamhuset Thorseng, der var Fader til Generalløjtnant, Gesandt Knud **Frederik J.** (1766—1847) til Stamhuset Juelsberg og nedenn. Generalløjtnant **Frederik J.** (1761—1827) til Stamhuset Thorseng. Denne sidste var Fader til nedenn. Generalmajor Hans Adolph J. (1789—

1874) til Villestrup, til Carl J. (1780—1859), der 1812 fik tillagt friherrelig Titel og Navnet **J.-Brockdorff**, og til Carl Johan Engelbrecht, hvis Sønesønner Oberst, Kammerherre Frederik Carl Johannes Engelbrecht J. (1860—1928) og Hofmarskal Carl Julius Engelbrecht J. (f. 1862) 1915 anerkendtes som hørende til Slægten.

Navnet J. føres endvidere af flere borgerlige Slægter her og i Norge; saaledes kan nævnes Vestby-Slægten, hvis Efterkommere nu lever i Sverige, og **Solør-Slægten**, hvortil hørte Borgmester i Aalborg Mathias J. (d. 1729), hvis Søn Johannes Juul til Lynderupgaard 1749 adledes under Navnet Juulson; Slægten uddøde med ham selv.

Danmarks Adels Aarbog, **XLIV**, 1927, S. 3—66; **XLVI**, 1929, S. 312; **LI**, 1934, S. 281; **LII**, 1935, S. 147. Norsk slektshist. tidsskr., IV, 1934, S. 172—79, 261.

Albert Fabritius.

Juel, Hans Adolph, 1789—1874, Officer. F. 17. el. 28. Okt. 1789 paa Valdemars Slot, d. 21. Aug. 1874 i Aarhus, begr. sst. Forældre: Kammerjunker, senere Generalløjtnant, Kammerherre Frederik J. til Thorseng (s. d.) og 1. Hustru. Gift 22. Dec. 1820 i Aarhus med Anna Charlotte Amalia Hviid, f. 18. April 1796 i Aarhus, d. 4. Maj 1881 sst., D. af Raadmand og Byfoged sst., Justitsraad Niels H. (ca. 1754—1813, gift 1° 1784 med Charlotte Amalie Petersen, 1767—91) og Elisabeth Christiane Frisenberg (1764—1839).

J. blev 1807 Fændrik og Sekondløjtnant i Landeværnet (**Anc.** 1805), s. A. virkelig Premierløjtnant, tog 1809 efter ganske kort Undervisning Eksamen ved Danske militært Institut og stod til 1814 ved Rytteriet paa Langeland. Skønt han ikke deltog i egentlige Krigsforetagender, roste Generalløjtnant Fr. Ahlefeld-Laurwig(en) ham overordentligt for hurtig Fatteevne og Tjenstiver m. m. samt for aldrig at have udvist »utidig Selvklogskab paa Foresattes Bekostning«. 1816 blev han Sekondritmester og var ved Korpset i Frankrig til 1818, blev 1830 virkelig Ritmester, 1833 kar. Major, 1840 Premiermajor, 1842 Oberstløjtnant og Regimentskommandør, 1848 Oberst. Han var velset ved Hove og anset for en meget dygtig Rytterofficer efter Datidens Opfattelse og var Medlem af **Hærkommissionerne** 1840—42; men ligesom Flertallet af Rytterofficerne savnede han tilstrækkelig almindelig militær Fordannelse og Kendskab til de andre Vaaben. 1848—49 fik han gentagne Gange Lejlighed til selvstændig at føre Styrker af alle Vaaben, men hans Evner hertil svigtede ganske, og i en affordret Erklæring maatte General Krogh udtale om ham, at J. vel havde mange gode Egen-

skaber, men skyede Ansvar og Selvstændighed af Frygt for at gøre noget galt og manglede Initiativ til hurtig og energisk Handling. 1850 førte han kun sit eget Regiment. 1853 afskedigedes han uden Ansøgning; han mente at være uretfærdig behandlet, og 1862 fik han nyt Afskedspatent som Generalmajor. 1836 havde han købt Villestrup. — R. 1829. DM. 1840. K. 1851. — Maleri af S. M. Jørgensen i Familieeje. Portrætteret paa Litografiet efter den sene Tegning af Krigsraadet i Vejlbj 4. Juli 1849.

Danmarks Adels Aarbog, XLIV, 1927, II, S. 51. Den dansk-tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, I—III, 1867—87. E. Bodenhoff: Hofliv under trede Konger, 1913. Samme: Den gamle General, 1914.

Rockstrok.

Juel (Juul), **Anna Cathrine**, 1738—1809, Klubværtinde. F. 9. Febr. 1738 i Hjørdemaal, begr. 24. Nov. 1809 i Trondhjem. Forældre: Sognepræst i Hjørdemaal, senere Provst og Konsistorial-assessor Thomas Caisen **Praëm** (1693—1763) og Anna Bagger (1700—63). Gift 1° 1758 med Sognepræst i Nors og Tved Hans Christian Johansen Begtrup, f. 4. Maj 1703 paa Helgenæs, begr. 11. Jan. 1759 i Nors (gift 1° 1730 med Birgitte Kirstine Jacobsdatter Ohnsorg, 1701—58), Søn af Sognepræst paa Helgenæs Johan Lauritsen B. (1675—1719) og Kirsten Cathrine Jensdatter Lyngbye (1672—1731, gift 2° 1720 med Sognepræst paa Helgenæs Rasmus Hirtznach, 1687—1739, gift 2° med Marie Elisabeth Hutfeld, 1711—72, gift 2° 1740 med Iver Hanson til Lyngebækgaard, d. 1763). 2° 29. Aug. 1766 i Kbh. (Frue) med Vinhandler Niels J., f. ca. 1720, begr. 25. Jan. 1788 i Kbh.

Som Præstedatter og Præsteenke var Madame J. ikke nogen almindelig Værtshusholderske. Baade i sin anden Mands Levetid og efter hans Død drev hun (indtil 1774 i Læderstræde, derefter i Sværtegade) en Kafé, som fra 1770 blev Tilholdssted for den Kreds af norske Digtere, der 1772 stiftede Norske Selskab samtidig med, at Madame J. lejede dem en Sal af sin egen Lejlighed oven over Kafeen i Sværtegade til separat Klublokale. Hun blev et fast Punkt i Selskabets Tilværelse og er ofte blevet besunget af dets Medlemmer, for hvem hun baade var Moder, Søster og »for nogle iblandt os end **meer**«. Rahbek, der har kendt hende i senere Aar, siger, at hun »maaskee mere end Alt bidrog til at holde Selskabets gode Aand stadig over det«, og kalder hende »Samfundets ærværdige Fostermoder, den hæderlige Madam J., denne forunderlige aldrende Kone, der blot ved sin almeenerkiændte ualmindelige Retsindighed og Indgødhed, uden udvortes eller Aands Fortrin,

uden saakaldet Dannelselse, var sønligen hyldet og tilbedet endog af de vildeste Galninge«. 1792 tog Tobias Bernhoft hende med sig som Husbestyrerinde, da han havde faaet Præstekald i Maasøy i Finmarken. Efter Bernhofts Død 1802 træffes hun i Lenviken hos et andet Medlem af Selskabet, Præsten Gunner Berg; sit sidste Leveaar tilbragte hun i Thomas Angells Stiftelse i Trondhjem. — Madame J. hører til Litteraturhistoriens navnkundige Statister. En Afskedssang fra hende til Selskabet (1792), som er indført i dets Versprotokol, røber en litterær Dannelselse, som hun næppe har været i Besiddelse af, og er derfor sikkert skrevet af en anden i hendes Navn. — Stambog i Norske Selskab, Oslo (udg. af W. P. Sommerfeldt 1931). — Farvelagt Blyantstegning af Paul Ipsen 1789 (Norske Selskab, Oslo). Posthumt Portræt paa Gruppebillede af Eilif Petersen 1892 (sst.).

Johs. Caroc: Slægten Begtrup, 1932, S. 35. K. L. Rahbek: *Erindringer*, I, 1824, S. 388; IV, 1827, S. 5 f., 136 ff. Bering Liisberg: Agent Holck, 1908, S. 74—77, 92. Sofie Aubert Lindbæk: Fra det Norske Selskabs kreds, 1913, Registeret. A. H. Winsnes: Det Norske Selskab, 1924, S. 39—44, 113, 344 f. Norske Selskabs vers-protokol, utg. av W. P. Sommerfeldt, 1935, Registeret. Personalhist. Tidsskr., 9. Rk., IV, 1931, S. 189 f.

D P III;

Juel, Axel, 1655—1720, Guvernør i Trankebar. F. 7. Juli 1655 paa Nørre Vosborg, d. 20. Jan. 1720 paa Fruergaarden, **Strammelse**, Taasinge, begr. i Landet K. Forældre: Oberstløjtnant Claus Eriksen J. (1621—73) og Sophie Gyldenstjerne (ca. 1632—68). Gift 2. Okt. 1692 med Sophie Amalie Parsberg, f. 1662 i Kbh., d. 18. Dec. 1740 paa Fruergaarden, D. af Gehejmerraad Enevold P. til Jernit (d. 1680, gift 2° med Margrethe Rantzau, ca. 1635—tidligst 84, gift 1° 1653 med Ove Thott til Skabersø, 1626—66) og Lene Trolle (1643—62).

A. J. blev 1671 Lærling i Søetaten, avancerede hurtigt (Admiral Niels J. var hans Farbroder) og blev allerede 1679 Kaptajn. 1681 udnævntes han til Kommandant paa Fæstningen Dansborg og rejste s. A. ud med »Flyvende Ulv«. Da Opperhoved Sivert Adeler s. A. vendte hjem, overtog A. J. Guvernørposten. Overkøbmænd Jan Gillis, der følte sig forbigaaet, og en Del andre Embedsmænd, som ikke kunde komme overens med den selvbevidste, men uerfarne Guvernør, modvirkede ham. En Række Uheld, Tab af Loger og Skibe, mere eller mindre nødvendige Skattepaalæg og Nedsættelse af Lønninger, skabte samtidig en ophidset Stemning i Kolonien. A. J. bekrigede Fyrsten af Portonovo til Søs og fremskaffede en gunstig Fredslutning (1683), men imens havde Søhandelen ligget

stille, og de økonomiske Forhold forværredes. 1684 planlagdes der paa Dansborg Mytteri mod A. J. Planen blev røbet og i Tide forpurret, og A. J. lod Søkaptajn Anthoni Frandsen og to Assisterter hænge, fire blev brændemærket og jaget bort, og flere kastedes i »Trunken«. Denne strenge Adfærd vakte forøget Harme i Kolonien og Misfornøjelse hos Styrelsen hjemme, der 1685 udsendte Oberstløjtnant W. H. Kalnein som »Ober-Commissarius« for at skaffe Ro og Orden paa Dansborg. Kalnein gav i Mindelighed A. J. Afsked, men lod ham kort efter stille for en Krigsret; denne dømte ham 1687 til at føres hjem for at straffes i Danmark for Kasse-mangel (65 000 Rdl.) og Tyranni. Hans Sager henvistes til to Domstole, siden til Højesteret, der efter 37 Møder endelig 1690 frikendte ham mod Betaling af 1000 Rdl. til Christianshavn Kirke og 2000 Rdl. i Skadeserstatninger. A. J. fik sin Frihed, men som en brudt og forarmet Mand. Hans Farbroder Niels J. til Valdemars Slot overlod ham Fruergaarden i Strammelse paa Taasinge, hvor han levede Resten af sit Liv. — Mindesten i Landet K.

Danmarks Adels Aarvog, XLIV, 1927, II, S. 36. Fr. Krarup i Museum, 1894, I, S. 242—74. Kay Larsen: De dansk-ostindiske Koloniers Hist., I, 1907, S. 46—51.

Fr Krarup (Kay Larsen*).

Juel, Axel Niels Christian, f. 1883, Forfatter. F. 12. Febr. 1883 i Kbh. (Stefans). Forældre: Kaptajn, cand. jur. Hakon Valdemar J. (1838—1907) og Nathalia Sophie Christensen (1849—1935). Gift 18. Dec. 1925 i Ledøje med cand. phil. Anna Louise Rigmor Blume, f. 3. Marts 1894 paa Frbg., D. af Oberstløjtnant Niels Olaus Carl Mynster B. (1852—1933) og Thomine Petra Christensen (f. 1863).

J. blev Student 1901 fra Lyceum, cand. phil. 1902; studerede Sprog, Latin og Fransk, senere tillige Jura, indtil han 1905 fik Ansættelse som Assistent i Marineministeriet. Her udnævntes han til Fuldmægtig 1916, Ekspeditionssekretær 1919, fung. Kontorchef 1920 og fik 1923 kgl. Udnævnelse som Kontorchef, Chef for Sekretariatet. Han debuterede som Forfatter 1909 med Digtsamlingen »De første Blomster«; derefter fulgte »Frimodige Sange« (1913), »Vandringsmanden synger« (1915), »Himmel og Hav, Marinedigte« (1916), »Ved Kærlighedens Korsvej« (1917) og 1918 et Udvalg af de nævnte Samlinger under Titlen »I Lykkens Timer«, senere fulgte »Sange om Dannebrog« (1919), »Bogen om Grete, Kærlighedsdigte*« (1920, ny Udg. 1930), »De kongelige Hjerter« (1921), »Rosa, En Skæbne« (1923), »Langs Vejene« (1924), »Glædens Hemmelighed« (1929), »Glæden, Sorgen og Lykken, Digte fra 25 Aar i Udvalg

(1934), Skuespillet »Knud Lavard« (1932, opført s. A. paa Odense Teater, antaget til Opførelse paa Det kgl. Teater), Oversættelser af Ovids Elskovsdigte (1932) og Horats' Oder (1933) og endelig Digtsamlingen »Lykkeskillinger« (1936). — J. har forfattet Kantater til forskellige Højtideligheder, bl. a. 50 Aarsdagen for Søtræfningen ved Helgoland (1914), 300 Aarsdagen for Holmens Kirkes Indvielse (1919), 700 Aarsdagen for Dannebrog (1919), Genforeningshøjtideligheden paa Dybbøl Banke (1920), Studenterforeningens 100 Aars-Dag (1920), Mindefesten i Roskilde Domkirke i 800-Aaret for Absalons Fødsel (1928), og til Det nordiske Sangerstævne (1929) **Korværket »Sangen i Norden«**. Blandt de mest kendte af hans Digte er Studentersangen »Vær hilset, Kammerater« (1922) og de nationale Sange »Flaget« (1915) og »Vi elsker vort blomstrende Fædreland« (1929). — Da J. 1934 udgav den ovenn. Antologi af sin Produktion gennem 25 Aar, gav han den Titel efter et Digt i hans første Samling, et Digt, som ikke blot er blevet et af hans populæreste, men som med fuldkommen Sikkerhed giver et i hans senere Produktion egentlig uovergaaet Eksempel paa det, der blev hans kunstneriske og menneskelige Kendemærke: Evnen til at give et personligt følt, personligt tilegnet Indhold en klassisk og almengyldig Form. Det var det lille Digt paa kun tre Strofer »Glæden, Sorgen og Lykken«, som med en frapperende Sæmpelhed, men tillige med Dybde gav Essensen af den Livsfølelse, der er de lyriske Digteres Filosofi. Det lille reflekterende og dog saa umiddelbart virkende Digt viste, at det allerede i hans Ungdom var det menneskelige Livs Fællesvilkaar, der fortrinsvis beskæftigede hans Aand og hans Hjerte. Han skrev ganske vist i sine første Bøger Kærlighedsdigte, der var uden nogen som helst almene Pretentioner, men allerede i »Vandringsmanden synger« havde han fundet sit specielle Omraade; han kunde i Strofer, der havde bevaret Følelsens Spontanitet, give Refleksioner over Menneskelivet, saa at Versene fik en Karakter af vidtrækkende og **almentgyldige** Formler. Sammensmeltningen af det intime og det almene var i de mest vellykkede Digte fuldkommen, Formen var saa følsom, men tillige saa klar og saa sammentrængt, at man tør spaa adskillige af disse Digte et varigt Liv. Han har kaldt sine bedste, sin fyldigste Samling, »Glædens Hemmelighed«; han kunde ikke have fundet en bedre Titel paa denne Bog, der gav hans indre Tilværelses Essens. Denne »Hemmelighed« var noget meget simpelt, men ogsaa noget uforklarligt. Den næsten usanselige Glæde, han digtede om, gav hans Sind Tryghed, dets særegne Ligevægt — den var selve den Atmosfære af immateriel Lykke, hvori hans

Sjæl drog sit Vejr. Denne uhaandgribelige Glæde, saa lidet i Slægt med de Glæder, som Flertallet af Menneskene jager efter, havde i sig noget intimt religiøst. I Naturen, i Ensomheden og Stilheden har hans Væsen udvidet sig, har han mærket sit flygtige og svage Menneskejæg gaa under til Fordel for noget mægtigere, der er usynligt for Væsner i Kød og Blod. — J.s Poesi forstaar ogsaa at gengive Tingene sikkert, med faa, levendegørende Træk. »Den gamle Rømdunk« (i »Glædens Hemmelighed«) viser alle hans Evner: den fine, næsten sarte deskriptive Sans, Munterheden og Vemodet tæt forenet, Talentet til at fortælle en Historie paa en halvt afdækkende og halvt tilslørende og altid anelsevækkende Vis. Gennem hele hans Produktion kan man følge Instinktets og Tankens Samarbejde: det har altid været ham magtpaaliggende at bevare Førsteindtrykkets Friskhed og Inderlighed, men lige saa vigtigt har det været ham at arbejde Udtrykket frem til den fuldest mulige Klarhed, og paa dette Samarbejde beror hans Kunsts Stemning og Soliditet. — R. 1919. DM. 1931. — Træsnit af K. Almqvist 1932.

Bogvennen 13. Dec. 1916. Nationaltidende 23. Nov. 1918. Svend Leopold: Tres Talenter, 1918. Chr. Rimstad: Fra Stuckenbergs til Seedorfs, II, 1923, S. 116—27. Samme i Gads dsk. Mag., XXVIII, 1934, S. 229—36.

Chr. Rimstad.

Juel, Christian Sophus, 1855—1935, Matematiker. F. 25. Jan. 1855 i Randers, d. 24. Jan. 1935 i Kbh., begr. sst. (Bispebjerg). Forældre: Auditør Andreas Peter Theodor J. (1822—56) og Augusta Sophie Hanne Caroline Emilie Jiirgensen (1829—1909, gift 2° 1860 med Sognepræst i Emmerlev, senere Vodder Jacob Georg Christian Wulff, 1827—1908). Gift 23. Juli 1902 i Kbh. (Frue) med Laura Thiele, f. 26. Maj 1873 i Kbh. (Johs.), d. 21. Marts 1925 sst., D. af Dr. phil., senere Professor T. N. T. (s. d.) og Hustru.

J. tog almindelig Forberedelseseksamen 1871 og studerede paa Polyteknisk Lærestalt, men hans Interesse for Matematik og de nærliggende Fag blev snart saa stærk, at han skiftede Studieretning, tog Studentereksamen 1876 og gav sig til at studere ved Universitetet, særlig hos Professor H. G. Zeuthen. 1879 tog han Magistergraden i Matematik og fik to Aar efter Universitetets Guldmedaille for en geometrisk Afhandling. 1885 tog han Doktorgraden med Afhandlingen »Bidrag til den imaginære Linies og den imaginære Plans Geometri«. Han virkede i adskillige Aar som Matematiklærer og Manuduktør. 1890—1916 var han Medredaktør af »Nyt Tidsskrift for Matematik«. 1894 blev han Lærer ved Forberedelseskursuset paa Polyteknisk Lærestalt og Docent i Matematik for Fabrikingeniørerne. 1895—1930 var han Censor ved Skoleembeds-

eksamen ved Universitetet og 1901—26 Censor i Matematik ved Lærereksamen ved Seminarierne. Medlem af Videnskabernes Selskab blev han 1899. 1907 blev han Professor i Matematik ved Polyteknisk Læreanstalt i et nyoprettet Professorat i rationel Mekanik. — J. maatte ofre en stor Del af sit Liv til Undervisningsarbejde, som Lærer, Manuduktør, Censor og Forfatter af Lærebøger, baade for de elementære og videregaaende Trin. Men han havde Arbejds-kraft nok til en omfattende og værdifuld videnskabelig Produktion, især paa Geometriens Omraade. Allerede i sit nittende Aar havde han leveret et selvstændigt Arbejde »Om Fodpunktskurver« til »Tidsskrift for Matematik«. Snart koncentrerede han sin Interesse om Videreførelse af v. Staudts projektiv-geometriske Opbygning af de imaginære Elementers Teori. Herfra hentede han Stoffet til sin indholdsrige Doktordisputats, hvis Hovedindhold senere (1890) blev gengivet i »Acta mathematica«. Dette Stof slap J. aldrig af Syne, og i sin høje Alderdom (1934) sammenarbejdede han det til en videreført systematisk Fremstilling: »Vorlesungen über projektive Geometrie«. Da en Øjenlidelse havde berøvet ham Synet, bistod hans Elev David Fog ham med Udarbejdelsen. Hans levende Interesse for ren Geometri, »i græsk Aand«, som han kaldte det, o: ikke indhyllet i analytisk Formalisme, gav sig Udslag i en Række meget originale Afhandlinger om grafiske Kurver. Vel fik disse efterhaanden Præg af den samtidig stærkt udbredte **mængde-**teoretiske Analyse, men den oprindelige, saa værdifulde Virkelighedsgeometri laa dog bag det hele. Det mærkeligste Resultat af disse Undersøgelser var Sætningen om, at en i det projektive Rum lukket, **ikke-analytisk** Flade af 3. Orden **maa** indeholde 3, 7, 15, 27 eller uendelig mange rette Linier. — J.s mange Lærebøger bærer alle et originalt Præg. Blandt dem maa særlig fremhæves to, »Indledning til Infinitesimalregningen« og »Forelæsninger over Rationel Mekanik« (1913, 2. Udg. 1920). J.s stærke geometriske Sans giver den første et Præg af Anskuelighed, som gør den særlig egnet til Brug for Læsere, der blot vil lære at anvende Infinitesimalregningen og ikke vil fordybe sig i den højere Matematiks abstrakte, logiske Opbygning. Lærebogen i rationel Mekanik giver Grundlaget for den Undervisning i Faget, som J. skabte ved Polyteknisk Læreanstalt. — J. tilhørte sammen med J. P. Gram, H. Valentiner og C. Crone Zeuthens første Elevhold ved Universitetet. J. var den, der fik størst personlig Indflydelse paa de følgende Generationer af Matematikere, især ved sin Virksomhed som Udgiver af »Nyt Tidsskrift for Matematik« og ved Samværet i Matematisk Forening. Man hørte gerne paa hans, ofte paradoksale, Meninger, og de mange Historier, som fortaltes om hans Distraktion, bar

samtidig Vidne om Beundring for hans videnskabelige Storhed og for hans livfulde Karakter. — Æresdoktor i Oslo 1929. — R. 1913. DM. 1921. — Maleri af H. Dohm 1926 paa Polyteknisk Læreanstalt.

Johs. Hjelmlev i **Overs.** over Vidensk. **Selsk.** Forhandl., 1934—35, S. 115—26. Matematisk Tidsskrift, **B**, 1935, S. 3—15. *Poul Heegaard.*

Juel, Carl, 1706—67, Hofembedsmand, Stiftamtmand. Døbt 22. Juni 1706 i Kbh. (Slotsk.), d. 1. Sept. 1767 paa Odense Slot, begr. i Bregninge K. Forældre: Amtmand, Etatsraad Knud J. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 15. Aug. 1738 paa Fr.borg (Slotsk.) med Christiane Henriette Louise v. Schleinitz, f. 24. Sept. 1709, d. 12. Aug. 1756 paa Valdemars Slot. 2° 24. Marts 1759 paa Hverringe med Anna Margrethe Juel, f. 18. Sept. 1741 paa Eriksholm, d. 1. Maj 1761 paa Odense Slot, D. af **Gehejmeraad**, Ceremonimester Peder J. til Hverringe (1707—79) og Birthe Cathrine Levetzau (1714—84). 3° 24. Marts 1762 i Kbh. (Slotsk.) med Amalie Christiane **Raben**, f. 4. Aug. 1736 i Kbh. (Slotsk.), d. 1. Aug. 1803 paa Juelsberg (gift 2° 1770 med Rentekammerdeputeret, senere Gehejmeraad Gregers Juel, s. d.), D. af Stiftamtmand, Gehejmeraad Christian Frederik R. (s. d.) og Hustru.

Om J.s første Ungdom vides meget lidt; han kom til Hoffet og blev 1731 tjenstgørende Kammerjunker hos Dronning Sophie Magdalene. 1735 blev han Assessor i Højesteret, men forlod 1738 Hovedstaden for at overtage Embedet som Stiftamtmand i Kristianssand Stift og Amtmand i Nedenæs og Raabygdelagets Amter. 1742 vendte han tilbage som Hofmester hos Prinsesse Louise, blev n. A. Hofmester hos Kronprinsessen, og 1746 efter Tronskiftet udnævntes han til Overhofmester hos den unge Dronning og 1752 for Juliane Marie. Hof tjenesten afbrødes 1751—52 af en meget vigtig diplomatisk Sendelse til Sverige. Hans velskrevne Depecher viser ham som en repræsentativ og forstandig Diplomat, og selv om hans Sendelse ikke førte til praktiske Resultater, var Bernstorff dog veltilfreds med hans Arbejde. 1754 forlod han ganske pludselig Kbh., uden at det er muligt nærmere at angive Grunden, men sikkert som Følge af en Uoverensstemmelse med Kongen; han ledsagedes af sin Hustru, der var tjenstgørende Overhofmesterinde hos Dronningen. Den engelske og den preussiske Minister, som havde nær Omgang med ham paa Grund af hans engelske Sympatier under Syvaarskrigen, hævdede, at han var fjernet af Bernstorff, som i ham saa en Medbejler, men Rigtigheden heraf er yderst tvivlsom. Han modtog nu Embedet som

Overhofmester for det ridderlige Akademi i Sorø og fungerede samtidig som Amtmand i Sorø og Ringsted Amter. 1760 forflyttedes han som Stiftamtmand til Fyn og var Amtmand i Odense, Dalum, St. Knuds og Rugaards Amter, i hvilke Stillinger han døde. 1762 benyttedes han paa ny af Bernstorff til en vigtig diplomatisk Mission. Han blev sendt til Berlin sammen med Cai Rantzau for at prøve at udvirke Fred med Tsar Peter III., men Forhandlingerne blev afbrudt efter Tsarens Død, og han kaldtes tilbage. Ogsaa i en anden Anledning traadte han i Forbindelse med Bernstorff. Denne havde udvirket Tilladelse for Væver Anton Hübner til at slaa sig ned i Odense for at skabe en ny national Industri, men Foretagendet vilde ikke lykkes, og efter Aftale med J. gjorde man endnu et Forsøg ved at flytte hele Fabrikken til Stamhuset Taasinge, som J. 1766 arvede efter sin ældre Broder Niels J. (s. d.), men uden større Held. — Gehejmeraad 1749. Gehejmekonferensraad 1763. — Hv. R. 1742. L'union parfaite 1747. — Malerier af C. G. Pilo paa Sorø Akademi og paa Valdemars Slot samt af H. Clio paa Hverringe. Maleri paa Juelsberg.

Danmarks Adels Aarbog, XLIV, 1927, II, S. 44. Aage Friis: **Bernstorfferne** og Danmark, II, 1919. Samme: **Bernstorffske Papirer, I—III, 1904—13.** L. Bobé: Efterladte Breve fra den Reventlowske Familiekrede, III og VI, 9 og 903.

Harald Jørgensen.

Juel, Christian Julius Halfdan Berg, 1828—1914, Jurist og Politiker. F. 7. Nov. 1828 i Svaneke, d. 9. Aug. 1914 i Munkebo ved Kerteminde, begr. paa Frbg. Forældre: Byskriver i Svaneke, senere i Ribe og Ringkøbing Søren J. (1788—1860) og Frederikke Bolette Petersen (1797—1848). Gift 24. Okt. 1857 paa Frbg. med Anna Marie Sara Poulsen, f. 8. Nov. 1837 i Kbh. (Garn.), d. 5. Nov. 1913 sst., D. af Studenterføreren cand. phil. Hans Frederik P. (1815—69) og Anna Margretha Ipsen (1817—87).

J. blev Student 1847 fra Ribe. I Grænsebyen blev hans nationale Følelse og slesvigske Interesse vakt; han gik med som frivillig 1848 og tog i Flensborg slesvigske juridisk Eksamen med en senere Embedsstilling i Slesvig for Øje og 1857 en Tillægseksamen i kongerigsk Ret. 1852 blev han Kancellist, 1853 Fuldmægtig og 1857 Bureauchef i det slesvigske Ministerium, hvor han kom til at staa Regensburg meget nær. Han holdt Forelæsninger ved Universitetet i slesvigske Ret og skrev i sit Tidsskrift »Slesvigske Provincialefterretninger« flere Afhandlinger om samme Emne. 1863 blev han Overappellationsretsraad i Flensborg og valgtes s. A. af Landstinget til Medlem af Oktoberforfatningens Rigsraad. Trods megen

Tvivl stemte han her for Novemberforfatningen. Marts 1864 blev han afskediget af de tyske Myndigheder i Slesvig, og 1865 nedsatte han sig som Overretsprokurator i Kbh., 1864—66 var han Medlem af Rigsdagens Folketing for Nakskovkredsen, nærmest som Højremand, men dog ofte med Særstandpunkter i Venstreretning. Det var særlig strafferetlige Spørgsmaal, han beskæftigede sig med. Han var en foretagsom Natur med Anlæg for Forretninglivet og med indflydelsesrige Forbindelser inden for dette. 1866—77 var han Medlem af Bestyrelsen for Creditkassen for Landeiendomme i Østifterne, og han deltog i 70'erne i ret vidtgaende finansielle Spekulationer. Sammen med L. C. Nyholm fik han Koncession paa Anlægget af Kalundborgbanen, men solgte sine Rettigheder til det sjællandske Jernbaneselskab, hvorved han tjente en Formue, som han dog ved anden Spekulation, navnlig sammen med N. C. Frederiksen og G. Winther, for største Delen satte til. Under alt dette hvilede hans politiske Interesser ikke. Han udgav under Mærket Vidar flere politiske Flyveskrifter og valgtes 1876 som Venstremand til Folketingsmand for Nørre Sundbykredsen, som han holdt til 1887. I de første to—tre Aar var han Medlem af Det forenede Venstre, hvor han altid hørte til Partiets moderate Fløj; i de følgende Aar var han Venstreløsgænger. »Etatsraad J.«, som han almindelig kaldtes, fordi han fra sin tidligere Embedsstilling havde Rang i 3. Klasse, beskæftigede ofte Rigsdagen med sine Forslag og selvstændige Synsmaader. Han var en idérig Mand med saglig og politisk Viden, men det lykkedes ham aldrig at opnaa virkelig Indflydelse. Han søgte mere end een Gang at blive Brobygger mellem Partierne under den politiske Konflikt, saaledes da han 1885 stillede Forslag om en Grundlovsændring med Fællesafstemning om Finansloven som Hovedpunkt. — Maleri af Astrid Kjellberg-Juel 1902.

H. Wulff: Den danske Rigsdag, 1882, S. 204—09. E. Arup: Creditkassen for Landeiendomme i Østifterne 1866—1916, 1916. Erik Juel i Gads danske Magasin, XXVIII, 1934, S. 591—604, 657—64. *N. Neergaard.*

Juel, Erik, 1591—1657, Rigsraad. F. 1591 paa Alsted, d. 13. Febr. 1657 i Viborg. Forældre: Peder Jensen J. til Alsted (d. 1604) og Margrethe Ulfstand (ca. 1557—1612). Gift 27. Sept. 1618 i Viborg med Sophie Sehested, f. 14. Juli 1594 paa Højris, begr. 2. Nov. 1658 i Kbh. (Holmens K.), D. af Statholder paa Øsel Claus Maltesen S. til Højris (1558—1612) og Anne Lykke (1568—1645).

1610 ansat i Danske Kancelli tjente E. J. under Kalmarkrigen 1611—13 som Hofjunker og fik under Kalmars Belejring en Hest

skudt under sig; 1613—16 var han atter Kancellisekretær og forlenedes 1614 med et Kanonikat i Ribe. 1623 udnævntes han til Landsdommer i Nørrejylland med Gudum Kloster som Len (til 1651); 1624 var han Medlem af en Kommission til Undersøgelse af Limfjordens Gennembrud mod Vest. Kejserkrigen nødte Sophie Sehested og hendes Smaabørn til at søge Tilflugt i Norge; selv drog E. J. til Sjælland, hvor han Nov. 1627 underskrev Adelens Klage over de hvervede Rytteres Vold. Efter Freden var han i en Aarrække befuldmægtiget for den jyske Adel paa Provinsmøderne, hvad der vidner om hans Anseelse; han blev ogsaa Landkommissær 1638 og paa ny 1646. 1640—46 var han forlenet med Pandumgaard, 1646—48 med Lundenæs, 1648—57 med Aalborghus. Efter Torstensons Indfald Dec. 1643 fik han sammen med sin Svoger Mogens Sehested, Niels Krag og Mogens Høg den højeste Inspektion i Jylland som Generallandkommissarius. Han var ivrig for at bevæge Hertug Frederik til en mere energisk Krigsførelse, virkede for at skaffe Almuen Geværer og synes April 1645 at have støttet Svogeren Hannibal Sehesteds Forslag om Afsendelse af en Del af Flaaden til Norge. Sept. 1645 sendtes han med Mogens Høg til Jylland for at vaage over, at den svenske Hærs Bortmarch fandt Sted efter Brömsebrofredens Bestemmelser. Han vedblev efter Freden at spille en betydelig Rolle som Talsmand for sin Stand ved Stænder- og Provinsmøder, indtil han 14. Juli 1651 indvalgtes i Rigsraadet. Som Rigsraad deltog han i de norske Herredage 1652 og 1656. Som Lensmand i Aalborg var han bl. a. virksom for Indrettelsen af Byens »Børnehus«. E. J. arvede efter sin Moder Alsted (Nørvang H.) og Lindbjerg (Horne H.); ved Køb erhvervede han 1614 Hundsbæk (Malt H.), 1622 Nørtorp (Hillerslev H.), 1636 Højris, n. A. ombyttet med det Svogeren Malte Sehested tilhørende Boller (Børglum H.), 1638 Sønder Vosborg (Ulfborg H.). Han var desuden Ejer af Vesløgsgaard (V. Han H.), Haltrup (Skads H., 1631—36) og en Gaard i Viborg. Som Godsejer led han haardt under Krigsaarenes Ulykker og de høje Skatter, og hans karakterfulde Hustru sad efter hans Død i ret trange Kaar. — Maleri af Joh. Jørgensen 1647 paa Gaunø. Malerier paa Rosenholm fra 1657 og paa Clausholm. Kopi fra 18. Aarh. paa Valdemars Slot. Stik af Alb. Haelwegh efter Maleri af Wuchters, kopieret paa Folkemas Stik 1744 af Medlemmer af Familien J.

Danmarks Adels Aarbog, XLIV, 1927, II, S. 27. Dsk. Mag., 3. Rk., III, 1851, S. 26—29 (Sophie Sehesteds Optegnelser); IV, 1854 (se Registeret). O. Nielsen: Malt Herred, 1870, S. 92—97, 180. Kr. Erslev: Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV.s Tid, I—III, 1883—90.

C. O. Bøggild Andersen.

Juel, Frederik, 1761—1827, Godsejer, Officer. F. 29. Jan. 1761 paa Odense Slot, d. 15. Marts 1827 sst., begr. i Bregninge. Forældre: Stiftamtmand i Odense, senere Gehejmekonferensraad Carl J. (s. d.) og 2. Hustru. Gift 1° 11. Febr. 1780 paa Bossee ved Kiel med Magdalene Lucie Charlotte **Rumohr**, døbt 7. Dec. 1759 i Eutin, d. 17. Juni 1817 i Altona, D. af Gehejmeraad Henning Bendix R. til Bossee (1717—77) og Adelheid Benedicte **Blome** (1725—1806). Ægteskabet opløst 1816. 2° 7. Nov. 1816 paa Taasinge med Louise Theodata v. Warnstedt, f. 21. Okt. 1777 paa Løjtmark, d. 20. Febr. 1835 paa Wedellsborg (gift 1° 1800 med senere Kammerherre, Major Grev Hannibal Wedell til Wedellsborg, 1780—1828, Ægteskabet opløst 1813; han gift 2° 1817 med Marie Ernestine Amalie Rosen, 1790—1871), D. af Gehejmekonferensraad Frederik Carl v. W. til Løjtmark (1750—1811) og Johanne Frederikke Vilhelmine Rumohr (1757—1827).

J. blev opdraget hos sin Morfader Peder J. til Hverringe, hvorefter han 1776—79 studerede i Kiel og 1781 overtog Styrelsen af Stamhuset Thorseng. 1794 ansøgte han om og fik paa strenge Betingelser Rejsepas som Kaptajn i Hæren og Tilladelse til at bære Hærens Uniform m. m. for at bese de allieredes Hære under Felttøget mod Frankrig, hvor han som Volontær fulgte et preussisk Rytterregiment. Ved Landeværnets Oprettelse 1801 udnævntes han til Oberst i Armeen og Chef for Fynske Landeværnsregiment og viste rosværdig Iver for at stille Regimentet paa Benene. Senere, under Krigen 1807—14, fik han Kommando over større og mindre Afdelinger, navnlig 1812 og 13, da Kongen betroede ham Kommandoen over Tropperne paa Fyn, men dog i sine Instruktioner til ham udtalte, at han ansaa Angreb paa denne Ø for lidet sandsynlige. Egentlig militær Uddannelse havde han aldrig faaet, og hans mulige militære Anlæg blev ikke stillet paa Prøve. 1808 var han blevet sat å la suite i Armeen med sin Gage som Vartpenge, n. A. blev han Generalmajor (Anciennitet 1808), 1815 Generalløjtnant (Anciennitet 1814) og forblev staaende å la suite til sin Død. — J. var en driftig og dygtig Godsejer, der ogsaa paa flere Maader viste Interesse for at forbedre Kaarene for de mange ved Godset værende Arbejdere m. fl. — Kammerjunker 1774. Kammerherre 1781. Patron for Roskilde adelige Kloster 1786. — Hv. R. 1803. DM. 1812. — Malerier af Jens Juel paa Valdemars Slot og Juelsberg. Miniature paa Juelsberg. Maleri ca. 1820 i Privateje. Stik af A. Flint.

Danmarks Adels Aarbog, **XLIV**, 1927, II, S. 47.

Rockstroh (S. A. Sørensen).

Juel, Gregers, 1667—1731, Officer, Godsejer. F. 26. Jan. 1667 i Viborg, d. 26. Dec. 1731 i Kbh., bisat i Holmens K.s Kapel. Forældre: Oberst Peder J. til Vrejlev Kloster (ca. 1635—76) og Helvig Krabbe (1647—97). Gift 8. April 1701 i Kbh. med Vibeke Juel, f. 1672, d. 1735 paa Eriksholm, bisat 29. Nov. i Aagerup K. (gift 1° 1687 med Admiral Christian Bielke, s.d.), D. af Generaladmiral-løjtnant Niels J. (s. d.) og Hustru.

G. J. blev 1688 Fændrik i Marineregimentet i Norge (under Frands Juul), 1691 Sekondløjtnant, n. A. Kaptajnløjtnant, 1693 Kaptajn, fra 1696 Kompagnichef i Livregiment til Fods (Majors Rang), 1700 Oberstløjtnant, n. A. Oberst og Chef for et af de nyoprettede Landmilitarsregimenter paa Sjælland, men straks efter for et af Dragonregimenterne til kejserlig Tjeneste i Italien, hvor han deltog i Felttogene indtil Korpssets Reduktion 1703. Herefter var han paa Vartpenge, indtil han 1710 udnævntes til Generalmajor i Rytteriet, deltog i Felttogene i Nordtyskland 1711—15, hvor han, navnlig i Slaget ved Gadebusch, udmærkede sig ved Dygtighed som Rytterfører og stort personligt Mod. Han var en meget alsidigt uddannet Officer; men alligevel blev han 1716 forbigaaet til Generalløjtnant af en af Kongens Yndlinge, hvorfor han i Bevidsthed om sit Værd straks søgte Afsked og fik den. Endnu i sit politiske Testamente skrev Kong Frederik om ham og Broderen Generalmajor Christian J., at de var »af den gamle Adel og Surdej i deres Hjærter, om de end godt vide at forstille sig«; men kort før sin Død gav Kongen ham dog nyt Afskedspatent som Generalløjtnant. Han samlede meget betydeligt Jordegods i Egnen om Holbæk og blev en rig **Mand**. 1731 blev han *Skolcherre* for Herlufsholm og naaede inden sin Død at udarbejde en Række haardt tiltrængte Regler for Stiftelsens indre og ydre Administration, »der syntes at love Skolen en virksom, selvtænkende og for dens Bedste aarvaagen Patron«. — Hv. R. 1730. • — Malerier paa Hverringe og Egeskov. Tvivlsomt Portræt paa Valdemars Slot.

Danmarks Adels Aarbog, **XLIV**, 1927, II, S. 41. H. B. Melchior: Hist. Efterr. om den frie adelige Skole Herlufsholm, 1822. Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, II—V og VII—VIII, 1903—27.

Rockstroh (H. W. Harbou).

Juel, Gregers Christian, 1738—76, Rentekammerdeputeret. F. 16. Aug. 1738 paa Bygholm, d. 4. Nov. 1776 i Hamburg, begr. i Avnslev K. Forældre: Gehejmerraad, Ceremonimester Peder J. til Hverringe (1707—79) og Birthe Cathrine Levetzau (1714—84). Gift 28. Sept. 1770 paa Valdemars Slot med Amalie Christiane

Raben, f. 4. Aug. 1736 i Kbh. (Slotsk.), d. 1. Aug. 1803 paa Juelsberg (gift 1° 1762 med Gehejmekonferensraad, Stiftamtmand, Kammerherre Carl Juel, s. d.), D. af Stiftamtmand, Gehejmeraad Christian Frederik R. til Aalholm (s. d.) og Hustru.

J. studerede ved det genoprettede ridderlige Akademi i Sorø og blev 1753 Student. 1757 udnævntes han til Kammerjunker, og fra 1763 gjorde han Tjeneste i Tyske Kancelli for at uddanne sig til den diplomatiske Karriere. Han var vel anskrevet hos sine foresatte og betragtedes som en betydelig Kraft. 1765 sendtes han til Stockholm for at sætte sig ind i Forholdene og udnævntes 1767 til Envoyé extraordinaire. Det var kritiske Tider for Danmark. Et stærkt Parti i Sverige gjorde sig til Talsmand for en Udvidelse af Kongemagten, og Bernstorff forsynede J. med rigelige Midler til at bestikke Modparten. 1771 blev han hjemkaldt af Struensee, da hans nære Forhold til Bernstorff var vel kendt, men 1773 traadte han atter frem, idet han modtog Udnævnelse til 1. Deputeret i Rentekammeret, Deputeret i Finanskollegiet og Bjergværksdirektoriet, Medlem af Overskattedirektionen og Direktør for Fonden ad usus publicos. Senere blev han desuden Deputeret i Økonomi- og Kommercekollegiet. J. var Landboreformens bitreste Modstander. Under hans Ledelse udkom den nye Hoveriforordning af 1773, der atter gjorde Hoveriet ubestemt, og 1774 sluttede sig hertil den Lov, der forøgede Bønderkarlenes militære Byrder og gennemførte den Regel, at en Bondekarl kunde straffes med seks Aars ekstra Militærtjeneste, hvis han ikke vilde overtage den Fæstegaard, Herremanden anviste ham. Inden for Statsmandskredsen stod J. A. P. Bernstorff meget nær, og hans tidlige Død bidrog i allerhøjeste Grad til at isolere Bernstorff. Det nære personlige Forhold, hvori han stod til denne Statsmand, hindrede ikke, at han med Sympati fulgte Guldberg og Schack-Rathlou i deres Bestræbelser for at støtte det danske Element inden for Helstaten. I Forholdet til H. C. Schimmelmänn var der stadige Gnidninger, som havde deres Oprindelse i dennes Ønske om at holde Finanskollegiets Indflydelse nede. — Kammerherre 1766. Gehejmeraad 1775. — L'union parfaite 1770. Hv. R. 1773. — Malerier paa Juelsberg (efter G. Lundberg) og Hverringe.

Danmarks Adels Aarvog, XLIV, 1927, II, S. 49. E. Holm: Danmark-Norges Historie, IV, 2—V, 1902—06. Dsk. Mag., 5. Rk., III, 1893—97. L. Bobé: Efterladte Breve fra den Reventlowske Familiekreds, VI, 1903. Aage Friis: A. P. Bernstorff og Ove Høgh Guldberg, 1899. Samme: Bernstorffske Papirer, I—III, 1904—13. Th. Thaulow og J. O. Bro Jørgensen: Udvalgte Breve, Betænkninger og Optegnelser af J. O. Schack-Rathlous Arkiv 1760—1800, 1936.

Juel, Jens, 1580—1634, til Keldgaard, Statholder i Norge. F. 8. Jan. el. Nov. 1580 paa Refstrup, d. 28. Marts 1634, begr. i Viborg **Domk.** Forældre: Herman J. til Aabjerg og Alsted (1548—1607) og Maren Juel. Gift 13. Maj 1610 i Viborg med Ide Lange til Vosborg, f. 3. Okt. 1584 paa Brejning, d. 13. Juni 1649 paa Nørre Vosborg, D. af Hans L. til Brejning (1542—1609) og Johanne Skram (d. 1620).

J. J. gik i Sorø Skole 1593—96 og rejste i Tyskland, Frankrig og Italien (med en kort Afbrydelse) 1596—1603. 1603—09 var han Sekretær i Kancelliet, 1609—17 Rentemester; i Kalmarkrigen var han Krigs- og Zahlkommissarius. Dec. 1616 blev han Rigsraad; 1617 fik han Tranekær Len og var s. A. Hofmester for Hertug Frederik paa hans Rejse til **Bremen**, og Verden. 1618—29 var han Statholder i Norge og Lensmand paa Akershus. Efter sin Afgang fra dette Embede var han 1629—31 forlenet med Aalborghus og fra 1631 med Bøvling. Som norsk Statholder samvirkede J. J. med Kansler Jens Bielke. De udarbejdede 1624 ff. en Hartkornstakst som Grundlag for Udskrivningsbyrdens Pengeafløsning og forfattede 1627 en norsk »Krigsordinans«, der Jan. 1628 bifaldtes af Christian IV.; ved Opgivelse af den gamle Ledingshær og Inddeling i Lægder skabtes herved Spiren til den nationale norske Hær, som siden udformedes af Hannibal Sehested. Ved **Stændermødet** 1628 tog de Initiativet til Udredning af Defensionsskibe og udstedte en Ordinans herom. Da der var fundet Sølv ved Kongsbjerg, satte J. J. sig i Spidsen for det Kompagni, som 1627 fik Sølvværket overdraget. Hans Forhold til Bielke synes efterhaanden at være blevet ret køligt. Kongen tilbød ham Marts 1629 at blive Rigsadmiral; han afslog, men fratraadte kort efter **Statholderposten**. Inden for Rigsraadet hævdede han i Modsætning til Kongen 1630 Adelen's Toldfrihed og var 1631 mod Kongens Plan om **Raadernes Afstemning** enkeltvis. 1631 og 1632 anvendtes han i **Send eiser ti!** Gottorp. J. J. arvede efter sin 1599 afdøde Farbroder Ove J. Keldgaard (Nørre H.); han blev desuden Ejer af Brusgaard (Galten H.), Aabjerg (Hing H.), Nørre Vosborg (Ulfborg H.), Udstrup (sst.) og en Tid af Kellingbjerg (Hing H.). — Malet Kopi fra 18. Aarh. paa Gaunø.

H. Wandel: Ligprædiken over J. J., 1634. Saml. til det norske Folks Sprog og Historie, III, 1835; V, 1838. Y. Nielsen: Jens Bjelke til Østråt, Norges Riges Kantsier, 1872. Norske Rigs-Registranter, V—VI, 1874—77. Kr. Erslev: Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV.s Tid, I—II, 1883—88. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, III, 1916. Danmarks Adels Aarbog, XLIV, 1927, II, S. 28 f. O. A. Johnsen: Aktstykker til de norske stændermødernes historie, I, 1929, S. 194—232.

C. O. Bøggild Andersen.

Juel, Jens, Lensbaron til Juellinge, 1631—1700, Statsmand. F. 15. Juli 1631 paa Nørtorp, d. 23. Maj 1700 i Kbh., begr. i Hellested. Forældre: Rigsraad Erik J. til Hundsbæk og Alsted (s. d.) og Hustru. Gift 1° 4. Okt. 1660 med Vibeke Skeel til Valbygaard og Frøslevgaard, f. 16. Marts 1633 paa Katholm, d. 23. Jan. 1685 paa Voergaard, D. af Otte S. til Katholm, Birkelse m. m. (1605—44) og Ide Jørgensdatter Lunge (1612—71). 2° 12. Febr. 1686 med Regitze Sophie Vind til Urup, Tostrup og Aalstrup, f. 1660, d. 10. April 1692 i Kbh. (Frue) (gift 1° 1673 med Lensbaron Vilhelm Gildencrone til Vilhelmsborg og Urup, s. d.), D. af Vicekansler, Gehejmeraad Holger V. til Harrested (s. d.) og Hustru. 3° 11. April 1694 med Dorothea (Dorte) Krag, f. 27. Sept. 1675, d. 10. Okt. 1754 paa Gisselfeld (gift 2° 1701 med Feltmarskalløjtnant Christian Gyldenløve, Greve af Samsøe, s. d., 3° 1715 med Gehejmeraad Hans Adolf Ahlefeldt til Bukhagen, 1679—1761), D. af Oberst Mogens K. (s. d.) og 2. Hustru.

Efter Studier paa Sorø Akademi 1649—50 rejste J. J. 1651—55 med Jacob Bircherod, den senere Professor, som Præceptor i Udlandet (Leipzig, Prag, Padova, Rom, Napoli, Paris); 1652 fulgte han Grev Christian Rantzau, hvem han traf i Wien, til Rigsdagen i Regensburg. Jan. 1655—Aug. 1657 var han Sekretær i Danske Kancelli og sendtes i disse Aar flere Gange til Sverige. Efter Krigsudbrudet blev han Aug. 1657 Resident i Polen, hvor han 1658—59 uden Fremgang søgte at hindre Særforhandlinger mellem Sverige og Kong Johan Kasimir. Han havde imidlertid vundet saa stor Anseelse som en ualmindelig evnerig ung Mand, at han efter sin Hjemkomst udnævntes til Gehejmesekretær (Sept. 1659) og Marts 1660 brugtes i Forhandlinger med den kejserlige Gesandt Baron v. Goës. Kort efter fandt ved J. J.s Medvirkning Udsoningen mellem hans Morbroder Hannibal Sehested og Frederik III. Sted, og han knyttede sig i den følgende Tid nøje til Morbroderen, hvem han omfattede med baade Beundring og Varme. Han deltog i de afsluttende Forhandlinger om Freden i Kbh. 16. Okt. underskrev han, som sin Broder Niels J., Erklæringen om Haandfæstningens Kassation. Umiddelbart forinden var der udstedt Bestalling for ham som dansk Resident i Stockholm, dog med Løfte om senere Ansættelse i et større Embede, men han kom foreløbig ikke til Sverige. Først da Sehested i Foraaret 1662 var vendt hjem fra sin Englandsrejse og traf Forberedelser til sin store vesteuropæiske Ambassade, fik han i April 1662 J. J., som i Febr. s. A. var blevet Medlem af Kancellikollegiet, sendt til Stockholm, hvor han beklædte Residentembedet til Dec. 1670. Han fik her bl. a.

de ubehagelige Hverv at forsvare Frederik III.s Adfærd mod C. Ulfeldt og O. Sperling og at hindre, at den svenske Regering ydede den førstes Børn sin Beskyttelse. I øvrigt virkede han i Morbroderens Aand for Venskab mellem de to Nationer og søgte at betage sin Regering Frygten for svenske Overfaldsplaner. Da Sehested gennem det engelske Diplomati havde fremkaldt svenske Følere om et nordisk Forbund, gjorde J. J. sig med stærk Iver til Redskab for denne Politik, og da han i Vinteren 1665—66 saa den strande, var hans Sorg saa stor, at han blev syg. Bitter var ogsaa hans Harme over den danske Regerings Til sidesættelse af Sehested. Den svenske Rigskansler fik i en Samtale med ham kort efter Morbroderens Død det Indtryk, at han var »een godh dansk adelsmann uthi sitt hierta, hwilken fuller med orden intet fullkomligen uthlät sig, dock likwäl icke morckeligen gaf till forstå, att der Hans Konung finge någon wederwärdigheet at nappas med, skulle han intet missunna honom«. Ordene antyder, at J. J. følte sig skuflet over Udviklingen i Danmark baade i ydre- og indrepolitisk Henseende, og yder et Bidrag til Forstaaelse af den skeptiske Reservation, som efterhaanden mere og mere kom til at præge hans af Naturen temperamentfulde Sind. Hvad Forholdet til Sverige angaar, følte han stadig den dybe Ulykke i, at Nordens Riger til begges Skade evindelig modarbejdede hinanden, men han blev Pessimist med Hensyn til Muligheden af at forbinde dem i et varigt Forbund. At Hovedvanskeligheden laa i den danske Regerings Revancheønsker, lagde han ved given Anledning ikke Skjul paa. Han var imidlertid kun en diplomatisk Tjenestemand, som maatte indstille sig efter Parolen fra oven, og han blev derfor til Tider nødt til i sin diplomatiske Korrespondance at operere med Revanchetanken, ligesom han nødtes til at modarbejde anti-danske Træk fra svensk Hold. Men det er tydeligt, at han altid følte sig som Fjende af Militærpartiet ved det danske Hof og af enhver overilet dansk Udenrigspolitik.

Hertil bidrog stærkt den Rolle, som det handelspolitiske Moment spillede for ham. J. J. er — ogsaa her Hannibal Sehesteds Arvtager — Sjælen i sin Tids danske Merkantilisme. Som Resident i Stockholm blev han opmærksom paa den Fordel, Sverige drog af sine Kanonstøberier, og søgte at faa den svensk-hollandske Industrimand P. de Besche til at bosætte sig i Norge for at udvikle den norske Mine- og Jernindustri. Efter Frederik III.s Død og Chr. Gabels Fald udnævntes han 24. Sept. 1670 under U. Fr. Gyldenløves Præsidium til Vicepræsident i det nyoprettede Kommercekollegium; senest fra 1680 var han Kollegiets Præsident, og efter

dets Ophævelse (1691) blev han et virksomt Medlem af de Dec. 1690 og Juli 1693 oprettede Kommissioner til Handelens Fremme. Han var ogsaa Medlem af den Sept. 1681 nedsatte Kommission til Forbedring af Landets økonomiske Tilstand og af »den store Kommission i Raadstuen« af Febr. 1691 angaaende Bortforpagtningen af Tolden og Formand i den saakaldte Politikommission og i den Kommission vedrørende Vægt- og Maalreformen, som udarbejdede **Forordn.** af 1687 om den nye **Maal-** og Vægtligning. Fra 1671 var han Assessor i Statskollegiet, fra 1675 i Højesteret, senest fra 1680 Medlem af Konseillet. 31. Marts 1683 blev han Præsident for det forenede Generalkommissariat for Land- og Søetaten og 6. Febr. 1694 1. Deputeret i det genoprettede Kommissariat. 10. Dec. 1672 udnævntes han til Friherre af Juellinge. Den danske Regerings økonomiske Politik under Christian V. venter endnu paa sin Historiker, saaledes at det foreløbig ikke er muligt fuldt at belyse J. J.s Virksomhed paa dette Felt. Sikkert er dog, at denne Virksomhed var omspændende og energisk og præget af rendyrket Merkantilisme. Han var ogsaa privat engageret i en Række nye Foretagender, saaledes det 1671 af Medlemmer af **Kommercekollegiet** oprettede »**Vantmageri**«, der motiveredes ved Ønskeligheden af at skabe en hjemlig Klædeindustri, som kunde bearbejde den danske Uld, skabe nye Arbejdsmuligheder og hindre mange Penge i at gaa ud af Landet, og i de 1670 og 1671 oprettede ost- og vestindiske Handelsselskaber, hvor han var Direktør. Aug. 1674 skriver han i et Brev fra Stockholm til Griffenfeld om »**Commerciens Gvarantering**«: »og haver jeg saa meget mindre Aarsag herom at sige mit Sentiment, som enhver ved, jeg temmelig deri er interesseret og mere end nogen af hans Majt.s Undersaatter efter Proportion af mine Midler«. Hele denne Side af J. J.s Liv er i øvrigt meget lidt oplyst. Det var i Hannibal Sehesteds Aand, naar Kommercekollegiet betonedede Mangelen af økonomisk »**Videnskab**« og »**Inclination**« hos en stor Del af Danmark-Norges Befolkning og af Kapital og derfor ivrede for at lokke fremmede Industri- og Handelsfolk (bl. a. portugisiske Jøder) til Rigerne med Privilegier og Religionsfrihed i flere Byer. Efter langvarig Modstand fra den lutheranske Ortodoksi sejrede J. J. og hans Meningsfæller paa det sidste Punkt delvis ved de 1685 udstedte Privilegier for fremmede Indflyttere. J. J. havde uden Tvivl ogsaa en væsentlig Andel i Forordningerne af 1681 om Kommercierne og Navigationen og om Lavene, den af 1682 om Købstæderne og Toldforordningen af 1683. Udenrigshandelen ønskede han begrænset til visse Byer og naaede ogsaa trods stærk Modstand i et vist Omfang at

faa gennemført dette. Samtidig virkede han for at trænge den udenlandske, især hollandske Fragtfart tilbage, hvad der fik Udtryk i Genoplivelse og Udvidelse af Privilegierne for Defensions- og Eksemtionsskibe og i, at Indførsel af forskellige Varer undtagen fra Produktionsstederne belagdes med firedobbelt Told. Haand i Haand hermed gik en virksom Beskyttelse og Understøttelse af fremspirende hjemlige Industrier, især Uldmanufakturerne, og af den norske Bjergværksdrift, i hvis Bestyrelse J. J. en Tid havde Sæde. Maaske var han lidt for optimistisk i 1670'erne og 80'erne; i 1690'erne, da Resultaterne viste sig at falde saa langt bag efter **Forhaabningerne**, traadte hans Skepsis ogsaa her frem, og han tilraadede nu at gennemføre Foranstaltningerne med Lempe: »om det ikke i alt kan hjælpes, da dog noget, lidet efter lidet«. Som Ambassadør i Haag stræbte han 1684—85 at faa den udløbne **Kristianopoltraktat** omdannet, saaledes at den danske Regering fik friere Hænder, og den store nederlandske Toldsvig hindredes, men Amsterdam fik den nye Traktat væltet, og 1688 maatte Danmark under den ugunstige ydrepolitiske Situation gøre **Generalstaterne** store Told- og Handclsindrømmelser. Paa Landbrugets Omraade var J. J.s Synspunkter ret konservative og prægede af hans Godsejerinteresser. Han tilhørte vel 1672 det Mindretal i **Statskollegiet**, som ikke underskrev Flertallets Indstilling om Indskrænkninger i Godsejernes Rostjenesteydelse, men han var 1681 mod Retten for alle til at købe Jordegods som stridende mod gammel og ny Lov og mod Adelens og Kbh.s Privilegier og vilde hindre, at Hovedgaardene ved at mindskes til under 200 Tdr. Htk. mistede Skattefriheden. 1699 var han ogsaa enig med sine Kolleger i Gehejmeraadet om at give Herremændene Ret til at udtage de Bønder, de vilde, til Militssoldater. Allerede 1673 udtalte han sig bestemt mod Import af udenlandsk Korn, og 1691 modsatte han sig Gyldenløves Ønske om fri Kornimport til Norge. Som Medlem af den 3. Lovrevisionskommission (fra 1680) værnede han Friherrernes Særrettigheder og stemte for Retten til at oprette Stamhuse. Han var Aristokrat af Fødsel og blev det øjensynligt i stigende Grad af Livssyn. 1680 skriver han i Anledning af, at de svenske Bønder sagdes vundne for Suveræniteten, at han ikke troede, der kom noget ud deraf, »eftersom de, som gemene Mand overalt, til Hælvten ex raptu føres, mere end med langsomme consiliis og **velbetænkte Ord**«.

Ved Bedømmelsen af J. J.s Stilling til den danske Ydrepolitik maa der regnes dels med hans handelspolitiske Overvejelser, dels med Ungdomsimpulserne fra Sehested, dels endelig med den

Kendsgerning, at han som Diplomat **maatte** følge Parolerne fra det danske Hof. Da det **1672** trak op til det fransk-engelske Overfald paa Nederland og et fransk-svensk Defensivforbund, betroede U. Fr. Gyldenløve den svenske Statsmand Gabriel **Oxenstierna**, at han ansaa et nærmere nordisk Forbund for højst ønskværdigt, »hvored foruden andre considerable Avantager den nordiske Fart til disse begge Nationer alene kunde bringes, og alle fremmede derfra afstanges«. Disse Ord udtrykker sikkert J. J.'s og **Kommercekollegiets** Syn paa Tingene, og da han April **1673** af Griffenfeld, til hvem han synes at have knyttet sig ret nøje, sendtes som ekstraordinær Gesandt til Stockholm med Instruks om at virke for en nærmere Forbindelse mellem Rigerne for at hindre Nederlands fuldstændige Ruin og tilvejebringe en fælles Optræden til Gavn for Handelens Sikkerhed og Frihed samt større Lighed i **Møntvæsenet** mellem de to Lande, har det vistnok været hans Ønske at skabe et saadant Forbund. I de danske Hof- og Militærkredse lurede imidlertid Tanken om Revanche for **1660** og en indgroet Mistillid til Sverige, og den sidste mødtes med en tilsvarende Følelse fra svensk Side; hertil kom Sveriges Ulyst til at opgive sin Beskyttelse af Hertugen af Gottorp. Forhandlingerne førte derfor, skønt J. J. Dec. **1673** bragte et svensk Traktatudkast til Kbh., ikke til noget, og hans nye Instruks af Febr. **1674** gik ud paa, at han, saa vidt muligt, skulde nøjes med at udsponere Sveriges Hensigter og kun benytte Forbundsforhandlingerne til at gøre Frankrig og Nederland mere imødekommende over for Danmark. For anden Gang **maatte** da J. J. se det nordiske Forbund ryge i Lyset, men han var nu saa hærdet i dansk Ydrepolitiks Metoder og Moral, at han kunde gøre det uden at blive syg. Han gik endog saa vidt, at han bedyrede over for Griffenfeld, at han var enig med dem, der ikke mente, »at vi å la longue skulde i Sveriges regard nøjes med den Partage, sidste Krig os imellem gjorde«. Men han rettede samtidig et Udfald mod »vore **Krieges-Verständige**« og saa med den mest rodfæstede Skepsis paa Danmarks Chancer i Tilfælde af et Fredsbrud. Dec. **1674** vendte han tilbage til Kbh. og anvendtes i Underhandlingerne med den svenske Ambassadør Nils Brahe og den brandenburgske Gesandt v. Brandt. Da den skaanske Krig stundede mod Enden, var han, sammen med Grev Anton af **Aldenburg** og C. Biermann, en af de danske Kommissærer ved Fredsunderhandlingerne i Lund fra Juni **1679**. Paa ny kom han nu til at staa over for Tanken om nordisk Forbund og Samvirken, denne Gang fremført af den svenske Statsmand Johan Gyllenstierna. Denne storslagne Skikkelse gjorde et stærkt Indtryk paa J. J. og

vandt et stort Stykke af hans Hjerte. Han kunde vel **ironisere** over **Gyllenstiernas** Fraser om Gud og Redelighed og lod sig ikke drage længere ud, end hans nøgterne Fornuft og hans Kendskab til de mange Kræfter i og uden for de nordiske Stater, der modvirkede en »skandinavisk« Politik, bød ham. Men han havde utvivlsomt en væsentlig Andel i Afslutningen af de offentlige og hemmelige dansk-svenske Forbundstraktater af 26. Sept. **1679**, der undertegnedes samtidig med den nordiske Særfred i Lund, og som bares af Tanken om en baade politisk og merkantil Samvirken mellem de to Stater. Han synes ogsaa at have haft nogen Tro til Muligheden af en saadan Samvirken, saa længe **Gyllenstierna** var Sveriges Leder, og naar **Kommercekollegiet** under Forhandlingerne med den svenske Statsmand i Kbh. **Febr.—April 1680** stillede sig ret køligt over for flere af dennes Forslag om handelspolitisk Samarbejde, er det sandsynligt, at J. J. her i nogen Grad har **maattet** bøje sig for danske Hof- og Regeringskredses uudrydelige Mistro til Nabostaten. Men Gyllenstiernas Død i Juni s. A. og de to Regeringers forskellige Indstilling over for Frankrig, med hvilket J. J. virkede for Alliance, Nederland og Gottorp undergravede inden længe Forbundet, og de to Stater stod snart i hver sin af Europas politiske Lejre. Tilbage var kun det under J. J.s Medvirkning afsluttede Ægteskab mellem Karl XI. og den danske Prinsesse Ulrikke Eleonora. Han fulgte Prinsessen til Brylluppet paa Skottorp 6. Maj **1680** og gik derpaa som Ambassadør til Stockholm. Skønt han her varmt talte det nordiske Venskabs Sag, bevirkede de førnævnte Omstændigheder, at han **Dec. s. A.** paa ny **maatte** vende hjem til Kbh. i de strandede Forhaabningers Tegn. Han koncentrerede sig nu om det dansk-norske økonomiske Reformarbejde og opfattedes i den følgende Tid af den svenske Gesandt i Kbh. som en Modstander af Sverige og dets af Bengt Oxenstierna i udpræget Mistillid til Danmark ledede Politik. Foruden den ovenfor omtalte Ambassade til Holland **1684** betroedes det ham **1686** at deltage i Underhandlingerne om en tysk Mægling i Christian V.s Strid med Hamburg. De engelske og nederlandske Overgreb mod den neutrale Skibsfart under den pfalziske **Arvefølgekrig** fremkaldte i 1690'erne en Situation, hvor Ønskeligheden af et nordisk Samarbejde paa ny trængte sig paa. Gennem den danske Gesandt i Stockholm Chr. **Stockfleth** sluttedes **mellem** Danmark og Sverige Febr. **1690** et defensivt Forbund og Marts **1691** en Traktat om Hævdelsen af de to Landes Ret til fri Handel som neutrale Magter. Hvilken Rolle J. J. spillede ved den herved indledede nye Tilnærmelse til Sverige, er ikke klart oplyst. Da Bengt

Oxenstierna viste sig mindre tilbøjelig til Samvirken, end man nu fra dansk Side ønskede, overvejedes det imidlertid i Aug. 1691 i Konseillet at sende ham til Stockholm, en Tanke, som dog opgaves paa Grund af **Oxenstiernas** Modstand. I Stedet sendtes han, som havde deltaget i Forhandlingerne om Forsvarsforbundet med Sømagterne 1690 og Neutralitetsakten med Frankrig samt Overenskomsterne med Sømagterne om Skibsfartsspørgsmaalene 1691, 1692 til Haag for at skabe den danske Skibsfart bedre Kaar, dog uden megen Frugt. Jan. 1693 blev det imidlertid til Alvor med hans Sendelse til Stockholm, og det lykkedes ham her 17. Marts at afslutte et »væbnet« Neutralitetsforbund til Sikring af de nordiske Staters frie Søhandel, det første i sin Art i europæisk Historie. Det fik sin Betydning ved at tvinge Sømagterne til større Hensyntagen, men det afbrød ikke det gamle Fjendskab, der avledes af gensidig Mistro og det danske Hofs gottorpfjendtlige Politik. Den gamle Statsmands sidste Sendefærd til den svenske Hovedstad Dec. 1697—Jan. 1699, der havde til Formaal at faa Ægteskaber i Stand mellem Karl XII. og Christian V.s Datter Sofie Hedvig og den danske Prins Carl og den svenske Konges Søster Hedvig Sofie samt at virke for et nordisk-fransk Treforbund, blev derfor et diplomatisk Nederlag trods det Dec. 1698 afsluttede dansk-svenske Forsvarsforbund.

Skildringen af J. J.s lange og mangesidige Statsmandsliv er ikke udtømt med hans Virksomhed i **Kommercekollegiet** og de økonomiske Kommissioner og som Diplomat. Før **Udbrudet** af den skaanske Krig sendtes han i Sommeren 1675 til Norge for at bistaa og kontrollere Statholder Gyldenløve og fik som Medlem af det nyoprettede Generalkommissariat Ledelsen af det norske Regnskabsvæsen. Han kritiserede skarpt den bestaaende Forsvarsordning og Officerskorpset, men delte Morbroderen Sehesteds høje Vurdering af det norske Mandskab. Juni 1676 deltog han i **Gyldenløves** Indfald i Sverige og vandt stor Hæder for sin Tapperhed ved Erobringen af Vanersborg s. A. Efter Hjemkomsten til Danmark indlagde han sig ogsaa stor Fortjeneste til Søs. Han sendtes 30. Juni 1677 fra Kbh. til Broderen Niels J., der laa med sin Flaade mellem Falsterbo og Stevns, vistnok med Ordre til endnu ikke at vove Angreb paa den under Møen observerede svenske Flaade. Da denne imidlertid angreb, gav J. J. Broderens Kamplyst sin Velsignelse. Under det paafølgende Slag i Køge Bugt 1. Juli sejlede han fra Skib til Skib, opflammede Stemningen og gav Ordre og fik saaledes sin Medandel i den store Sejr. Efter denne blev han paa Flaaden med Stemme i Krigsraadet og støttede

Broderen over for Admiral **Tromp**. Sept. 1678 deltog han i Niels J.s **Erobring** af Rugen, hvis Guvernør han var, til han i Okt. vendte tilbage til Kbh. Den under Krigen indhøstede militære Erfaring danner Baggrunden for hans senere Deltagelse i Hær- og Flaadestyrelsen, inden for hvilken han stadig trofast stod sin store Broder bi.

Det er nævnt, at J. J. anbragte betydelige Kapitaler i Handelsforetagender. Han var ogsaa, med Udgangspunkt i sine første to Ægteskaber med velhavende Adelsdamer, en stor Godssamler og erhvervede sig ved sin Forretningsdygtighed og husholderiske Evne efterhaanden en meget anselig Formue. Med sin første Hustru fik han Frøslevgaard (Mors Sønder H.), afhændet 1671, og Valbygaard (Stevns H.), af hvilken han 1672 oprettede **Baroniet Juelinge**; han opførte her en ny Hovedgaard i italiensk Stil. 1694 købte han i samme Egn **Herlufstруп** og Jonstrup (Bjeverskov H.), som han forenede til Juellund; ogsaa her byggede han en ny Hovedgaard, hvis Tilliggende øgedes ved Nedbrydelse af Bøndergaarde. For sin anden Hustrus Fordringer paa Admiralitetsraad Poul v. Klingenberg fik han 1686 Tostrup (nu Christianssæde, Fuglse H.) og Aalstrup (Lollands Sønder H.). Andre Gaarde i hans Eje var Voergaard (Dronninglund H., 1671—85) og Urup (Vor H.).

J. J. var under sit sidste Sverigeophold stærkt angrebet af Gigt og Podagra i sit svære Legeme. Trække sig tilbage fra sin Virksomhed i Statens Tjeneste vilde han dog ikke, og at den nye Regering efter Tronskiftet Aug. 1699 værdsatte ham højt, fremgaar af, at den 21. Okt. s. A. udnævnte ham til Generaladmiral og Chef for Admiralitetet, altsaa til Broderens Efterfølger. 21. Maj 1700 blev han Medlem af den i Anledning af Frederik IV.s Afrejse til Hertugdømmerne nedsatte Slotslov, men overlevede kun to Dage denne Udnævnelse.

J. A. Fridericia har om J. J. udtalt, at han »næst **Griffenfeld**« var **Griffenfeldperiodens** »snildrigeste og mest omfattende danske Statsmandstalent«. Hvad Mandjævningen med Griffenfeld angaar, saa var J. J. mindre blændende i Fremtræden, Tale og Skrift, men der kan næppe være Tvivl om, at han var den, der ejede den mest nøgterne Intelligens af de to og havde den bedste Forstand paa baade økonomiske og ydrepolitiske Spørgsmaal. I øvrigt synes han at have værdsat Rigskansleren, selv om hans Iver efter ved den tidligere Stockholmgesandt Christoffer Lindenovs Død 1697 at erhverve Griffenfelds Breve til denne lige saa vel kan skyldes hans Interesse for deres politiske Indhold som Kærlighed til den

faldne Rigskanslers Personlighed. Han vedblev at virke for den fangne Statsmands Frigivelse, og det er sandsynligt, at det skyldes hans Forbøn, at hans tidligere Svigersøn Baron Frederik Krag 1690 fik Tilladelse til at ægte Griffenfelds Datter. Trods sin Værd-sættelse af den højtbegavede Opkomling var han imidlertid, som M. G. de la Gardie udtalte allerede 1666, »en god dansk Adelsmand udi sit Hjærte«. Det fik bl. a. Udtryk, da han som Medlem af Domscommissionen over Baron Oluf Rosenkrantz (Jan. 1682) skarpt kritiserede Fiskalens Paastande og bestred, at den anklagede i sit Forsvar for den danske Adel havde forbrudt sig mod Soveræniteteten. Det var ogsaa, i Forbindelse med hans dansk-adelige Fødsel og hans aristokratiske Foragt for Krogveje, den dybestliggende Aarsag til, at han aldrig naaede den Indflydelse i Regeringen, som hans ualmindelige Evner berettigede ham til. Skønt han, som det er vist i Skildringen af hans Diplomati, i nogen Grad indordnede personlige Synspunkter under de ved Hoffet herskende, stod han i hele Christian V.s Tid noget til en Side inden for den regerende Kreds og rettede ofte en bidsk Kritik mod Personer og Tilstande. Naar han ikke faldt i Unaade, skyldtes det, at man ikke kunde undvære hans Arbejdsevne, Erfaring og med Aarene stigende Evne til klar og nøgttern Bedømmelse af Problemerne, ikke mindst de ydrepolitiske. Han havde paa det sidstnævnte Felt modtaget stærke Indtryk af Hannibal Sehested og Johan Gyllenstierna, men lærte, som Tiden gik, at se med stor Skepsis paa Muligheden af Forhaabningernes Virkeliggørelse. »Vi bør ville, hvad vi kan«, skrev han hjem under sine hollandske Forhandlinger 1684. Den samme Udvikling præger, som vist, hans merkantilpolitiske Syn. Men ligesom denne Skepsis ikke lammede hans Handlekraft, saaledes bevarede han sikkert i sit Hjerte Troen paa, at en nordisk Forstaaelse tjente begge Parter bedst. Der var Islæt af gammeladelig, antidynastisk Tradition i denne Tro, og J. J. var ogsaa i sine nationalt-kulturelle Sympatier præget af dansk Adelstradition. Han var en god Ven og Beskytter af Peder Syv, der var Juellingses Sognepræst og i et Mindedigt priste ham varmt, og havde en Tid Digteren Jørgen Sorterup som Lærer i sit Hus. Fra 1692 var han Patron for det kgl. Ridderakademi i Kbh. Et bevaret Brev vidner om hans Interesse for Opdragelsesspørgsmaal. Han var sine Folk en god Husbond, og han nød, i Lighed med sin Broder Niels, med hvem han havde den faste og rige Kerne i Personligheden fælles, høj Agtelse baade i sit Fædreland og i Sverige. I Danmark fremkaldte hans Død i nationalt og politisk vaagne danske Kredse noget af en Landesorg; man følte, at han, som Aalborgbispen Jens

Bircherod skrev i sin Dagbog, havde været »en fortræffelig Minister og umistelig Herre for Riget i disse Tider«.

Etatsraad 1671. Gehejmeraad 1675. — Hv. R. 1671. Bl. R. 1679. — Maleri paa Fr.borg. Sandstensbuste, oprindeligt fra Juellund, sst. Malerier, bl. a. af Jac. Coning 1696, paa Valdemars Slot. Malerier paa Juelsberg og Hverringe. **Emaill miniature** paa Ledreborg. Sortkunstblad efter Maleri af B. Vaillant, stukket 1685 af G. Valck. — Gravplade i Hellested K.

R. Molesworth: An Account of Denmark, 1694, S. 162 f. A. Fryxell: Handlingar rörande Sverges historia, I—IV, 1836—43 (sml. Reg. i Bd. IV). P. W. Becker: Saml. t. Danmarks Hist. under Kong Frederik d. Tredies Regiering, I—II, 1847—57. O. Vaupell: Rigskansler Grev Griffenfeld, I, 1880, især S. 80—177. J. A. Fridericia i Hist. Tidsskr., 5. Rk., IV, 1883—84, S. 463—79; 6. Rk., I, 1887—88, S. 714 f. Samme i Danmarks Riges Historie, IV, 1896—1902, S. 536—665 passim. Medd. fra det kgl. Geheimearkiv, 1886—88, S. 72 o. fl. St. A. D. Jørgensen: Peter Schumacher Griffenfeld, I, 1893, S. 235—38; II, 1894, S. 82 ff. o. fl. St. J. Thyrén: Den första väpnade neutraliteten, I—II (Lunds Univ. årsskr., XXI—XXII, 1884—86). R. Fåhræus: Sverige och Danmark 1680—1682, I—II, 1897—98. J. Gulowen: Gyldenløvefeiden 1675—1679 (Skr. udg. af Videnskabs-Selsk. i Christiania 1906, II, Hist.-filos. Kl., Nr. 6). C. Christiansen: Bidrag til dansk Statshusholdnings Historie under de to første Enevoldskonger, I—II, 1908—22. J. Lindbæk: Aktstykker til Statskollegiets Historie 1660—76, II, 1910. K. Fabricius i Hist. Tidsskr., 8. Rk., II, 1909—10, S. 17, 36, 55. Samme: Griffenfeld, 1910. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, V—IX, 1920—33. Danmarks Adels Aarboeg, XLIV, 1927, II, S. 32 f. H. Bohr: Sverige, Danmark och Frankrige 1672—1674, 1933. G. Landberg: Johan Gyllenstiernas nordiska förbundspolitik, 1935 (Uppsala Univ. årsskr. 1935: 10). C. O. Bøggild Andersen: Statsmæltningen i 1660, 1936. *C. O. Bøggild Andersen.*

Juel, Jens, 1745—1802, Maler. F. 12. Maj 1745, sandsynligvis i Balslev, Fyn, d. 27. Dec. 1802 i Kbh. (Nic.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Hjælpelærer i Balslev, siden Degn i Gamborg Jørgen Jørgensen (1724—96) og Elisabeth Vilhelmine J. (1725—99). Gift 9. Febr. 1790 i Kbh. (Trin.) med Rosine Dørschel, f. 13. Maj 1771 i Gentofte, d. 16. Nov. 1831 i Kbh. (Garn.), D. af Slotsgartner ved Bernstorff, senere ved Rosenborg Christopher D. (1719—82) og Catharine Margrethe Kønne (ca. 1738—92).

Ved de nyeste Undersøgelser er Sandsynligheden af den tidligere Formodning, at J. skulde stamme fra Adelslægterne Wedell eller Juel, blevet stærkt forringet. Han er vokset op i Balslev og fra 1751 i Gamborg, da Faderen fik Degneembede der, men allerede tidligt blev han sendt til Hamburg, hvor han kom i Lære hos J. M. Gehrmann; her har han først og fremmest lært Haandværket, men han har ogsaa faaet en vis kunstnerisk Uddannelse.

Da vi ikke kender Arbejder af Gehrman, ved vi ikke, hvor meget han kunde give J.; derimod er efterhaanden saa mange Arbejder af denne selv dukket frem, at vi kan danne os et Skøn over hans Kunst i dens tidligste Fase; lige beundringsværdig er den purunges Evne til at optage Indtryk i sig af den Kunst, han havde Lejlighed til at se i Hamburg, og hans friske Trang til at producere. Følgende Arbejder kendes fra denne Tid: I Kunsthalle i Hamburg tre **Blomsterbilleder**, de to daterede 1764, og et Landskab fra Binnenalster, ligeledes dateret 1764; de viser Kendskab til ældre hollandsk Kunst, Landskabet navnlig til A. v. d. Neer. I Kunstmuseet i Kbh. et Selvportræt ved kunstigt Lys og en Selskabsscene i en Park, dateret 1764. I alle disse **Arbejder** er der en uforknyt haandfast Behandling, men paa sine Steder ogsaa fine koloristiske Virkninger — f. Eks. i flere af Figurerne i Selskabsscenen — og navnlig i Selvportrættet en stor Umiddelbarhed i Iagttagelsen; endnu mere overraskende kommer det skarpe Naturstudium frem i et tegnet Forarbejde til Selvportrættet (i Privateje).

I Slutningen af 1764 eller Begyndelsen af n. A. har J. forladt Hamburg; det yndige lille Portræt af hans Søster Anna Sophie, der er dateret 1765, viser, at han har opholdt sig i sit Fødehjem, hvorfra han formodentlig snart er rejst videre til Kbh. for nu paa Kunstakademiet for Alvor at uddanne sig til Maler. I Foraaret 1767 vandt han her den lille Guldmedaille, og efter troligt at have deltaget i Konkurrencen hvert følgende Aar opnaede han den store Guldmedaille i Foraaret 1771. Medaillearbejderne, der fremstiller: David salves af Samuel og Mardochei Triumf, er, som saadanne er flest, men J.s Bestemmelse, at ville være Portrætmaler, var sikkert ogsaa for længst truffet, og igennem en lang Række Portrætter havde han allerede da placeret sig som den ypperste i Faget efter **Pilo**. Hans Udvikling i Løbet af disse faa Aar er sket med rivende Hast, under frugtbringende Indtryk af, hvad han kunde se af Kunst i Kbh. Naturligvis har især Pilo's Portrætter virket stærkt paa ham, det spores f. Eks. i det fortrinlige Studie efter en holstensk Pige (Kunstmuseet), men ogsaa Peder **Als'** Arbejder har haft deres Betydning for ham; netop da J. kom til Kbh., var **Als** vendt hjem fra sin store Rejse; J.s Dameportræt i Kunstmuseet (Kat. Nr. 426) har ikke lidt af **Als'** Stil. I Forhold til Arbejderne fra Hamburgtiden bliver Farven i hans Billeder klar, ofte af en overordentlig fin og graciøs Harmoni, og fra den naive Billedform naar han frem til en **mere** overlegen Komposition, f. Eks. i Portrættet fra 1768 af den unge Mand i rød Dragt (Ribe Stiftsmuseum); han bruger ofte temmelig stærke Lysvirkninger,

ikke sjældent med Anvendelse af kunstigt Lys, og opnaar derved en Betoning af Formens Helhed, mens han hverken nu eller senere er tilbøjelig til at accentuere Detaillen i Formen.

Til J.s hurtige kunstneriske Udvikling svarer en glimrende ydre Karriere. Da han 1769, endnu som Akademielev og et Par Aar før han vandt den store Guldmedaille, indsender en Ansøgning til Kongen om Rejseunderstøttelse, kan han anføre, at han allerede har haft den Lykke at male Portrætter af Dronningen og »adskillige høye Herskaber« ved Hoffet, og henvise til Protektion af Grev A. G. Moltke, Hofmarskallen Grev Holck o. a. Disse Forbindelser kom ham et Par Aar efter til god Nytte, da det viste sig nødvendigt at foranstalte en Konkurrence om det store Rejsestipendium mellem dem, der 1771 havde vundet den store Guldmedaille. J. kunde da frasige sig Deltagelse, idet en Kreds af Velyndere skaffede ham de fornødne Midler til Rejsen, og i Nov. 1772 forlod han Kbh. for gennem Tyskland at begive sig til Italien. Den første Del af Rejsen er aabenbart foregaaet langsomt; en Tid lang blev han i Hamburg, men er vel i Løbet af 1773 naaet til Rom, hvor han derefter opholdt sig til Eftersommeren 1776. Han, der ellers var saa produktiv, synes her at have indstillet sig paa at se; i hvert Fald kender vi fra hele denne Tid kun et enkelt Billede af ham, Kunstmuseets brede, djærve Skitse af Dværgen Bajocco; men vi maa naturligvis regne med den Mulighed, endog Sandsynlighed, at han i Rom har udført andre Billeder, der nu ikke kendes. I Eftersommeren eller Efteraaaret 1776 rejste han til Paris, hvor han mærkeligt nok kun opholdt sig en kortere Tid; fra nu af kan vi igen følge hans Produktion gennem en ubrudt Række af Portrætter, der begynder med dem, han i Paris malede af sin Ven Kobberstikkeren Clemens (et af dem i Kunstmuseet). I Begyndelsen af 1777 forlod han sammen med Clemens og Simon Malgo Paris for at gøre en Tur til Schweiz, kom i Forbindelse med den ansete Naturforsker Charles Bonnet, af hvem han malede et ypperligt Portræt (Universitetsbiblioteket i Geneve), og fik derefter saa rigeligt med Portrætbestillinger, at han blev i Geneve og Egnen deromkring til Begyndelsen af 1780; først da tiltraadte han Hjemrejsen over Hamburg, hvor han igen opholdt sig en Tid, og naaede endelig tilbage til Kbh. i April 1780.

Selvfølgelig gav denne syvaarige Rejse i Udlandet J. mange Impulser; først og fremmest har Kontakten med de forskellige kunstneriske Kulturer fra Fortid og Samtid, som han mødte i Italien og Paris, virket udviklende paa et saa levende og kunstnerisk modtageligt Sind som hans. Vi kan dog ogsaa pege paa

mere konkrete **Paavirkninger**, som han har modtaget i disse Aar; saa flygtigt hans Besøg i Paris end var, er der næppe Tvivl om, at han her har set Arbejder af samtidige Portrætmalere som Roslin og Duplessis, hvis tekniske Mesterskab og holdningsfulde Komposition **maatte** gøre meget Indtryk paa ham; og kan vi i Portrættet af Bonnet **maaske** spore en Erindring om den pompøse romerske Portrætkunst, synes der i andre Arbejder fra **Genève-Tiden**, saaledes Portrættet af Saussure (1778, Universitetsbiblioteket, Geneve) eller Portrættet af Tronchin (1779, Privateje, Geneve), at komme tydelige Mindelser om engelsk Kunst frem, formodentlig tilegnede gennem Sortkunstblade — netop i Geneve var Interessen for den engelske Kunst levende. Endelig er der heller ikke Tvivl om, at J.s Følelse for den **landskabelige** Skønhed blev ildnet ved Synet af den dejlige Natur omkring Lac **Léman**, og at han tilskyndedes til at arbejde efter Naturen, idet han her fandt en Skole af Landskabsmalere og -tegnere; allerede i Schweiz er han begyndt den Virksomhed som Landskabsmaler, der siden fletter sig igennem hans Kunst som en for ham selv og os andre kærkommen Afveksling fra Arbejdet i »Portrætfabrikken«, for at bruge et Ord fra Samtiden.

Efter Hjemkomsten til Kbh. blev J. agreeret ved Akademiet, udnævnt til Hofportrætmaler, 1782 optaget som Medlem af Akademiet, 1784 udnævnt til ekstraordinær Professor og fik 1786 efter Mandelbergs Død hans Professorplads; 1795—97 og 1799—1801 var han Direktør for Akademiet. Hans Virksomhed som Lærer kom bl. a. den senere saa bekendte Maler fra Hamburg Philip Otto Runge til Gavn. Ogsaa andre Embedshverv tilfaldt J., saaledes efter Slotsbranden 1794 Istandsættelsen af en Mængde af de reddede Malerier. Men hans Hovedvirksomhed i de tyve Aar efter Hjemkomsten fra den store Rejse er hans private Arbejde som Portrætmaler. Fra hans Værksted, i hvilket Elever deltog i Arbejdet, udgik i disse Aar en uoverskuelig Række af Portrætter, dels i Olie, dels i Pastel, af Herrer og Damer fra de højere Samfundslag; ofte var der Brug for flere Eksemplarer, og han selv eller snarere Eleverne under hans Vejledning udførte da Gentagelser. Det er klart, at en saadan Produktivitet maatte give hans Arbejde et vist Maskinpræg, men heldigvis er hans Teknik saa god — baade hvad selve Farvebehandlingen angaar og med Hensyn til Komposition og Opfattelse af Formen —, at Niveauet ogsaa i hans senere Produktion ligger forbavsende højt. Ofte benytter han den for Datiden karakteristiske ovale Form og sætter i disse Medaillonportrætter Figuren ind i Ovalen med megen Ynde; han har ikke, som den samtidige berømte Graff i Tyskland, nogen Tilbøjelighed til at

give en Tilspidsning i den psykologiske **Redegørelse**, han søger ikke noget momentant oplussende, men giver helst en ganske rolig Skildring af den Model, han har for Øje; samtidig finder han med fin Sans Lejlighed til at fremdrage Skønheden i et Stofs, et Smykkes, en Brystbukets Farver. Inden han begynder Arbejdet, søger han undertiden i et hastigt Rids med Kridt et Overblik over Kompositionen, eller han griber under Arbejdet Kridtet for at faa Hold paa en Detaille; disse lette Rids lige saavel som de **smaa** malede Skitser til hans Figurgrupper viser bedst, hvor udsøgt en Følelse han har for det rytmiske, de hører til det skønneste i dansk Tegnekunst (de fleste i Kobberstiksamlingen).

Gode Prøver paa hans Arbejde i 80'erne er Portrættet af Henrik Hielmstjerne (1780, Kunstmuseet), det store Helfigurportræt af Louise Augusta (Fr.borg), Halvfigurbilledet af Fr. Schwartz (Kunstmuseet), Md. Rauch med Datterdatter (1785), **Gehejmeraadinde Raben** med Barn. Somme Tider udvikles Portrættet til en hel Milieuskildring som i de store Billeder af Grupper i et Interiør eller i fri Luft, »det Holmskiold'ske Familiebillede« (1785), »det Anker'ske Familiebillede« (1792), Billederne af Grev **Rabens** og af Niels Rybergs Familier (1796—98) eller det Portræt, han et Aars Tid efter sit Giftermaal malede **af sig selv** og sin Kone siddende foran Staffeliet (1791, Kunstmuseet). I 1790'erne mærkes en Ændring i hans Farvebehandling, der nu virker med noget kraftigere Modsætninger end i 80'erne, da Farverne ofte var meget fint sammensmeltede; et Eksempel er Dobbeltportrættet af M. G. Rosencrone og hans Hustru (Fr.borg).

J.s Interesse for Landskabskunsten, der var blevet saa stærkt opmuntret ved hans Ophold i Schweiz, tabte sig ikke siden, han vedblev at male Landskaber, og hans Produktion af denne Art er slet ikke saa lille. Det er forstaaeligt, at den Interesse for hollandsk Kunst fra det foregaaende Aarhundrede, der var saa levende ogsaa paa J.s Tid, netop **maatte** vise sig i hans Landskabskunst; men ved Siden af det, der peger tilbage hertil, er der ofte et romantisk Træk i den, som naturligt kan sættes i Forbindelse med Strømninger i hans egen Tid, kendte fra Litteraturen; det er dette romantiske, som ogsaa viser frem imod en følgende Tid, navnlig J. C. Dahls Landskabskunst; alligevel er det værdifuldeste i J.s Landskaber deres Umiddelbarhed i Naturfølelsen; selvfølgelig er de ikke Fri-luftsarbejder, men en direkte Inspiration og Naturiagttagelse føles dog i dem, saaledes i det nydelige Billede fra Lille Bælt med Maaneskin (1787) eller i den »sjællandske Bondegaard under et opræk-kende Uvejr« (begge i Kunstmuseet).

Det tidligste Selvportræt, vi kender af J., fra ca. 1764, viser os et frejdigt og livfuldt, lidt bondeagtigt Ansigt; det bondeagtige er siden vejet for det Verdensmandsvæsen, vi finder i Selvportrættet fra 1791, men alle Beretninger taler samstemmende om hans aabne, humørfyldte, glade Væsen og Sind. I Geneve havde han forlovet sig med en ung dansk Pige, Susanne Holm, men Forlovelsen hævedes, og hun døde kort efter; først 1790 giftede han sig, og i Skitserne fra de følgende Aar har han givet yndefulde Billeder af sine Børn; to af Døtrene blev siden gift med C. W. Eckersberg (s. d.).

Selvportræt, Tegning ca. 1764 (Privateje). Selvportræt ca. 1764 (Kunstmuseet). Selvportræt 1766 (Kunstakademiet). Selvportræt som ung (Fr.borg, stukket af G. L. Lahde). Selvportræt som ung (Kunstmuseet og Wedellsborg). To Selvportrætter som ung, Tegninger (Kobberstiksamlingen). Selvportræt, Tegning (Privateje). Stik af Mlle Crevoisier (Mme Clemens, 1777, Thorvaldsens Museum). Radering af A. P. Madsen efter Tegning af Mme Clemens. Tegning af Chr. H. Kniep (Kobberstiksamlingen, stukket 1780 af A. Støttrup). Tegning af ukendt (Kobberstiksamlingen). Selvportræt, Tegning (1780'erne, Kobberstiksamlingen). Stik af J. F. Clemens efter tegnet Selvportræt fra 1784 (Det kgl. Bibliotek). Stik af J. F. Clemens 1801 efter samme Tegning. Selvportræt 1788 (Privateje). Selvportræt sammen med Hustruen (1791, Kunstmuseet, stukket af E. Sonne 1851, litograferet af J. A. Kittendorff). Gipsmedaillon af J. T. Sergei (1794, Kunstakademiet). Silhouet i Det kgl. Bibliotek; Litografi derefter af A. Jerndorff. Silhouet paa Fr.borg.

Om Herkomst og Slægt: Henny Glarbo i Kunstmuseets Aarsskrift, 1926—28, S. 207—16. — A. Hennings: Essai sur les arts en Dannemarc, 1778, S. 146 f. Samme: Musaget, 1798, 3. Stk., S. 21—25. F. W. B. v. Ramdohr: Studien auf einer Reise nach Danemark, 1792, S. 161 f. A. Hennings' Dagbog 1802, ved L. Bobé, 1934. N. L. Høyen i Katalog over Konstforeningens Udstilling 1828. Samme: Skrifter, I, 1871, S. 248; III, 1876, S. 212—16. J. C. Fick: J. F. Clemens, i H. P. Selmer: Nekrologiske Saml., II, 1852, S. 335—79. Jul. Lange: Nutidskunst, 1873, S. 24—31. Nær og Fjern, VIII, 1879, Nr. 339. A. Lowzow: Mindeskrift om J. J., 1891. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, I—X, 1895—1931 (Registeret i X). A. Lichtwark: Das Bildnis in Hamburg, II, 1898, S. 28 ff. Karl Madsen: Danmarks Malerkunst, 1901—07, S. 147—61 (af A. Røder). C. A. Been og E. Hannover: Danmarks Malerkunst, I, 1902, S. 4 ff., 20—29. F. Meldahl og P. Johansen: Det kgl. Akademi for de skjønne Kunster, 1904. Th. Oppermann: Kunsten under Frederik V. og Christian VII., 1906, S. 124—36. Hans Hansen: Portrætmalerens Dagbog (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, VI), 1907. Katalog over Kunstforeningens Udstilling af J. J., 1909. Kunstbladet 1909—10, S. 257—64, 329—38 (af Karl Madsen). Kunst og Kultur, 1911, S. 68—75. Kunstmuseets Aarsskrift 1914—34 (se Registerne). M. Krohn: Frankrigs og Danmarks kunst-

neriske Forbindelse, I, 1922, S. 198—202. Kunstbladet 1923—24, II, S. 68. Beaux-Arts 1924, S. 51 ff. O. Andrup: Frederiksborgmuseets Erhvervelser, 1925. L. Swane i: Abildgaard, 1926. Samme: J. F. Clemens, 1929. Tilskueren, 1933, II, S. 217 f. H. Dragehjem i Gymnastisk Tidsskrift, Febr. 1933. H. Bramsen: Landskabsmaleriet i Danmark, 1935. L. Bobé: Rom og Danmark, I, 1935, S. 194—98 (af L. Swane). Franz v. Jessen: Danske i Paris, I, 1936, S. 391—94 (af S. Schultz). E. F. S. Lund: Danske malede Portrætter, I—X, 1895—1910. Personalthist. Tidsskr., 9. Rk., I, 1929, S. 236 f. L. Swane i Danmarks Malerkunst, red. af E. Zahle, 1937, S. 111—16.

Leo Swane.

Juel, Just, 1664—1715, Søofficer. F. 14. Okt. 1664 i Viborg, d. 8. Aug. 1715 i Slaget ved Rugen, bisat i Roskilde Domk. Forældre: Henrik J. til Lindbjerg (1629—1707, gift 2° 1681 med Ida Margrethe Rosenkrantz) og Sophie Høeg (d. ca. 1680). Gift 29. Dec. 1702 i Kbh. (Holmens) med **Edele Bielke**, f. 11. Nov. 1684 i Kbh. (Holmens), d. 15. Juni 1706 sst., D. af Admiral Christian B. (s. d.) og 2. Hustru.

J. J. studerede i sine Forældres Hjem, indtil han 1681 sendtes til Akademiet i Kiel, hvor han fortsatte sine Studier i halvandet Aar. Da det ikke lykkedes ham at faa nogen Stilling i Kbh., rejste han 1683 til Nederlandene for at søge Lykken. Efter forskellige forgæves Forsøg paa at faa Ansættelse bestemte han sig 1684 til at modtage Plads som Adelsbors i den hollandske Marine. Han gjorde to Konvojrejser til Middelhavet, paa den sidste var han sammen med Ivar Huitfeldt. Under hans Ophold i hollandsk Tjeneste havde J. J.s Slægtning **Generaladmiralløjtnant Niels J.** 1686 ladet ham indskrive som Lærling i den danske Marine. Nov. 1688 kom han tilbage, og n. A. udnævntes han til Løjtnant, var først udkommanderet med Admiral **Span** og derefter s. A. paa den store Troppetransport til England under Admiral v. Støcken. 1691 forfremmedes han til Kaptajn og var April—Nov. s. A. i hollandsk Tjeneste. N. A. var han først Chef for Fregatten »Maagen« og overførte Staldmester Haxthausen til Rostock, derefter Chef for Fregatten »Hvide Ørn«, der var underlagt Kaptajn Chr. T. Sehested, som var om Bord i Orlogsskibet »Svenske Falk« paa Konvojering til Frankrig. 1693 var J. J. Chef for Orlogsskibet »Lindormen« i Troppetransport og n. A. først for den kgl. Jagt »Elephanten« og derefter atter for »Lindormen« paa Konvojering til Frankrig. Efter en lang og besværlig Rejse blev han paa Hjemrejsen 30. Maj 1694 i Kanalen angrebet af en engelsk Fregat, da han nægtede at stryge sin Vimpel. Efter to og en halv Times Kamp trak den engelske Fregat sig tilbage, men n. D. overhalede »Lindormen« af et engelsk Orlogsskib, der stillede samme Fordring. Da den igen

blev afslaaet, affyrede den engelske Orlogsmand hele sit Lag mod »Lindormen«, der imidlertid ikke blev Svar skyldig. Efter fem Timers haard Kamp, hvor »Lindormen« havde ca. tyve døde og haardt saarede, opgav Englænderen, der utvivlsomt har lidt endnu mere, Kampen og trak sig tilbage. J. J. fortsatte med sin Konvoj Kanalen ud og var saa heldig i Taage at passere Dover, hvor en engelsk Eskadre laa til Ankers. Uden yderligere Oplevelser naaede han med sin Konvoj Kbh., hvor Kongen udtalte sin Tilfredshed med hans Konduite. I Foraaret 1697 fik J. J. Tilladelse til at gøre en Kampagne med et hollandsk Orlogsskib i den kombinerede engelsk-hollandske Flaade. Da der imidlertid ikke var sket noget i tre Maaneder og heller ikke var Udsigt til noget Sammenstød med den franske Flaade, forlod J. J. denne Tjeneste og foretog derefter en lang Rejse i England, hvor han studerede Sprog og matematiske Videnskaber, og Frankrig, hvorfra han vendte hjem i Juni 1699. S. A. var han Chef for Orlogsskibet »Oldenburg« i Admiral v. Stöckens Eskadre, der var udrustet for at forhindre svenske Tropictransporter til Pommern. Ved Nytaar 1700 sendtes J. J. til Holland for at hverve Matroser, men den hollandske Regering nedlagde Forbud herimod. Ved Krigens Udbrud s. A. blev han Chef for Orlogsskibet »Christianus Quintus« og Stabschef hos Flaadeflotten, General admiral Jens J. Da denne midt i Maj havde afgivet Kommandoen til Generaladmiralløjtnant U. C. Gyldenløve, blev J. J. Chef for Orlogsskibet »Norske Løve«. Flaaden tog Station i Sundet for at forhindre Foreningen af den svenske Flaade med den kombinerede engelsk-hollandske Flaade, men det lykkedes ikke Gyldenløve at forhindre Foreningen, da Svenskerne, hvad man hidtil havde anset for umuligt, løb gennem Flinterenden. Ved det følgende Angreb og Bombardement paa Kbh. var J. J. Chef for en Eskadre af Fregatter, senere for nogle mindre Skibe og armerede Chalupper, som hindrede Bombarderfartøjerne i at komme nær nok ind. 1704 var J. J. Chef for Kongejagten »Kronen«, der førte Kongen til og fra Norge, og forfremmedes derefter til Kommandør. 1709 fik han Ordre til at rejse til Rusland som Envoyé extraordinaire hos Tsar Peter. Han blev her i ca. to og et halvt Aar og fulgte Tsaren paa hans Rejser i Rusland. Ved sit Kendskab til Søvæsen, sit belevne Væsen og sin frimodige Optræden vandt han Tsarens Tillid og Venkab samtidig med, at han paa værdig Maade varetog Danmarks Interesser. Erindringer fra sit Ophold i Rusland har han samlet i en Dagbog, der 1893 er udgivet af G. L. Grove. Ved sin Hjemkomst i Marts 1712 udnævntes J. J. til Viceadmiral og var s. A. Eskadrechef i Østersøflaaden, først

under Admiral Barfoed, derefter under **U. C. Gyldenløve**, med sit Flag i Orlogsskibet »Havfruen« og deltog i Kampen med den svenske Flaade **28.—30. Sept.** ved Rugen, hvor den svenske Transportflaade blev ødelagt. **N. A.** førte han atter »Havfruen« og **1714—15** Orlogsskibet »Jylland«, begge i **Østersøflaaden**. Maj **1715** flyttede han sit Flag til »Justitia« og blev samtidig Chef for Avantgarden i Flaaden under Admiral **P. Raben**. **8. Aug. s. A.** mødte denne ved Rugen den svenske Flaade under Admiral **Claes Sparre**. Efter en langvarig og haard Kamp blev **J. J.** i Slutningen af Slaget dræbt af en Kanonkugle, der knuste Hoften. — **J. J.** var en dygtig Officer, en velbegavet, kundskabsrig, retsindig og gudfrygtig Mand. — Maleri, formentlig af en engelsk Kunstner (Fr.borg). Stik af **J. Haas 1755** efter Miniature af **A. Thornborg**.

Danmarks Adels Aarbog, **XLIV, 1927**, S. 33 f. Just Juel: Selvbiografi, Manuskript i Det **kgl.** Bibliotek. **N. Jonge**: Viceadmiral Just Juels Liv og Levnets-Beskrivelse, **1755**. Just Juel: En Rejse til Rusland under Tsar Peter ved **G. L. Grove, 1893**. **C. G. Bastrup**: Konvoirejser i Slutningen af det **17.** Aarhundrede, i Tidsskr. f. Sov., Ny Rk., **XXXV, 1900**, S. **212—60**.

Th. Topsøe-Jensen.

Juel, Kjeld, d. **1571**, Biskop. Ikke adelig. **D. 2. Marts 1571** i Viborg, begr. sst. (Domk.). Gift **1°(?)** med **N. N.** **2°(?)** med **Anne** (gift **2°** med Borgmester **Morten Hvas**), **D.** af Sognepræst til Viborg Domkirke, **Mag. Jens Hansen** (d. **1558**) og **Maren Knudsdatter**.

K. J. gik i Viborg Skole og var efter at være blevet Student **1540—42** Universitetspedel, samtidig med at han med Flid dyrkede sine Studeringer. Om han i nogen Tid har været Rektor i Viborg, er tvivlsomt, men **1544** blev han Lektor og **1549** af Stiftets Provster valgt til Biskop i Viborg. Han var Magister, men om han blev det ved **Kbh.s** Universitet eller muligvis under et Ophold i Udlandet, vides ikke. Han tog sig med Iver af Skolerne i sit Stift, især Viborg Skole, for hvilken han gav Love, ligesom han sørgede for, at en ny Bygning opførtes, og at Lærere og Disciple fik bedre Indkomster; ogsaa værgede han strafværdige Disciple over for den verdslige Rets Overgreb. Med Kraft arbejdede han paa at befæste Reformationen og holdt Præsterne til strengt at følge Kirkeordnansens Bestemmelser; de ugifte Præster tvang han til at gifte sig med deres Husholdersker. I hans Embedstid, **1554**, blev Aalborg By lagt fra Viborg Stift ind under Vendelbo Stift; **1567** brændte Bispegaarden, men han fik af Kongen Tømmer og anden Hjælp til Genopbyggelsen. — **K. J.** synes at have været en dygtig Mand; han stod paa en meget venskabelig Fod med sin sjællandske Kollega **Peder Palladius**. Trykte Værker har han ikke efterladt

sig. Et Par af hans skrevne Bøger, der var i Universitetsbiblioteket, gik til Grunde ved dettes Brand 1728; en skreven Postil af ham fandtes i 16. Aarhundrede hist og her i Præstegaardene. En i nyere Tid fremdraget, af K. J. redigeret, Forskrift om Fremgangsmaaden ved Brudevielse viser bl. a. paa interessant Maade, hvorledes den liturgiske Udvikling i Viborg Stift efter Reformationen prægedes af ikke ringe Selvstændighed. — Ligsten i Viborg Domkirke.

Kirkehist. Saml., 3. Rk., I, 1874—77, S. 190; IV, 1882—84, S. 505 f. 521—24; 4. Rk., I, 1889—91, S. 554—56; 5. Rk., II, 1903—05, S. 717—28. A. Heise: Diplomatarium Vibergense, 1879, passim.

Vilh. Bang (Bjørn Kornerup*).

Juel, Knud, 1665—1709, Amtmand. F. 30. Sept. 1665, d. 10. Jan. 1709 i Kbh., bisat i Holmens K.s Kapel. Forældre: Generaladmiralløjtnant Niels J. (s. d.) og Hustru. Gift 18. Febr. 1695 med Christine Elisabeth Knuth, f. 2. Febr. 1675, d. 26. Febr. 1738 i Kbh., bisat i Holmens K.s Kapel (gift 2° 1714 med Oberst Alexander Frederik Møsting, 1680—1737), D. af Joachim Frederik K. til Leizen (1642—84) og Christine v. Wancken (d. 1689).

K. J. blev 1688 Kammerjunker og 1699 Amtmand over Kbh.s Amt. Som saadan havde han 1700 den umiddelbare Kommando over Kystbevogtningen i Amtet, tilbageslog Fjendens Landgangs-forsøg ved Gyldenlund og Skovshoved og rostes af Slotsloven for personlig Tapperhed. 1703 blev han Patron for Roskilde adelige Jomfrukloster. Efter sin Fader arvede han Valdemars Slot paa Taasinge; uagtet hans Embedsstilling nødsagede ham til at bo i Hovedstaden, hvorfor han kun kunde aflægge korte Besøg paa sit Gods, omfattede han dette med stor Interesse og gik i sin Faders Spor ved at forøge det ved Køb, ligesom han ved Inddæmning og paa anden Maade forbedrede Gaard og Gods, som 1711 efter hans kort før hans Død underskrevne Testamente oprettedes til et Stamhus, som hans ældste Søn Niels J. (s. d.) dog først skulde overtage, naar han blev 18 Aar. Da K. J.s Enke indgik nyt Ægteskab før dette Tidspunkt, gav det Anledning til Proces med hendes Børns Formynder, der ikke uden Grund frygtede, at disse skulde blive forurettede ved deres Moders Giftermaal. — Etatsraad 1699. — Malerier paa Valdemars Slot og Juelsberg.

Danmarks Adels Aarbog, XLIV, 1927, II, S. 37 f. F. Richardt og T. A. Becker: Prospector af danske Herregaarde, VI, 1853 (Valdemars Slot).

S. Nygård (G. L. Wad).

Juel, Niels, 1629—97, Søofficer. F. 8. Maj 1629 i Kristiania, d. 8. April 1697 i Kbh., bisat i Holmens K.s Kapel. Broder til Jens J. (d. 1700, s. d.). Gift 23. Juni 1661 i Kbh. med Margrethe Ulfeldt, f. 17. Juni 1641 paa Østergaard, Aasted Sogn, d. 1. Maj 1703 i Kbh., D. af Generalkrigskommissær Knud U. til Svenstrup (1609—57, gift 2° 1646 med Edel Rosenkrantz, ca. 1612—84, gift 1° 1640 med Gabriel Laxmand, 1611—42) og Vibeke Podebusk (1608—45, gift 1° 1627 med Otte Lindenov, 1603—32).

N. J. blev født i Norge, hvortil hans Moder var flygtet, da den svenske Hær under Torstenson brød ind i Jylland. Han kom efter Fredslutningen til Danmark til Faderens Gaard Nørtoorp i Thy, hvor han blev opdraget til sit 13. Aar, og blev derefter Page hos Hertug Frederik, Ærkebiskop i Bremen, den senere Kong Frederik III. 1647—48 studerede han paa Sorø Akademi og sendtes 1649 til Tyskland, Frankrig og Holland for at studere, det sidste Sted navnlig Søvæsen. Han var i hollandsk Tjeneste, da Krigen med England brød ud 1652, deltog i alle Søslag og fik derved en enestaaende Lejlighed til at uddanne sig i sin Metier under fortrinlige Flaadeførere, først Martin **Tromp**, til denne faldt 8. Aug. 1653, og derefter Michiel de Ruijter. Efter Fredslutningen blev N. J. **Skibschef** i en Eskadre under Admiral Ruijter, der sendtes til Middelhavet for at tugte Barbareskstatene. I **Foraaret 1656** vendte han hjem til Danmark, udnævntes til Kaptajn og var s. A. Chef for Orlogsskibet »Sorte Rytter« i Eskadren, der under Admiral Christopher Lindenows Kommando skulde forene sig med en hollandsk Eskadre i Østersøen for at hindre den svenske Flaade i at indeslutte Danzig og for at beskytte de forenede Nationers Skibsfart. N. A. var han Chef for en Eskadre, der blev udlagt i Sundet, da Forholdet til Sverige begyndte at blive spændt. Midt i Maj fik han Ordre til at opbringe svenske Skibe, hvorved Krigen faktisk var begyndt, selv om den egentlige Krigstilstand først kan regnes fra Aug. s. A. 14. Juni udnævntes N. J. til Admiral og Holmens Chef efter Chr. Lindenov, men tiltraadte foreløbig ikke dette Embede, da han med sin Eskadre sendtes til Østersøen for at slutte sig til **Hovedflaaden** under Rigsadmiral Henrik Bielke. Under denne deltog N. J. i Slaget ved Falsterbo 12.—14. Sept., der var uafgjort, men dog nærmest gunstigt for de Danske, idet den planlagte svenske Landgang paa Sjælland, som Slaget skulde bane Vej for, blev opgivet. I Dec. s. A. overtog N. J. sin Stilling som Holmens Chef og indtog sit Sæde i Admiralitetet. 1658—59 deltog han i Forbindelse med sin Tjeneste paa Holmen i Kbh.s Forsvar,

og under Stormen paa Kbh. var han paa Kastelsvolden i Spidsen for Holmens Baadsmænd. Han blev derefter Chef for en Eskadre i Flaaden under Henrik Bielke og deltog 30. April i Kampen med den svenske Flaade ved Rødsand.

Efter Krigens Afslutning vendte N. J. tilbage til Stillingen som Holmens Chef og har i Forbindelse med Cort Adeler Æren for, at Flaadens Materiel, der under Kbh.s Belejring og den uheldige Krig med Sverige var kommet i Forfald, blev bragt i Orden og moderniseret. Hans Virksomhed her blev kun afbrudt 1666 ved en kort Udkommando som Chef for Orlogsskibet »Churprinsen« under den kortvarige og ublodige Krig med England.

Da der i Sommeren 1675 atter indtraadte et spændt Forhold til Sverige, blev Flaaden udrustet og Kommandoen betroet til Generaladmiral Cort Adeler, under hvem N. J. tjente som Chef for 1. Eskadre. Det kom dog ikke til Fjendtligheder det Aar, og den danske Flaade tog efter et Kryds i Østersøen Station i Køge Bugt, medens den svenske holdt til ved Gotland, indtil den dels paa Grund af Stormskade, dels Sygdom blandt Mandskabet maatte søge Havn. I den danske Flaade led Besætningen ligeledes af Sygdom, ca. 25 pCt. var angrebne. I Slutningen af Okt. bukkede Cort Adeler selv under for Sygdommen og maatte 2. Nov. afgive Kommandoen til N. J. og gaa i Land, hvor han faa Dage efter døde. Kort efter blev den danske Flaade oplagt. I Febr. n. A. erklæredes Krigen — den skaanske Krig. Allerede ved Nytaarstid var der paa Griffenfelds Initiativ indledet Underhandlinger med den hollandske Admiral Cornelis Tromp om at træde i dansk Tjeneste som højstkommanderende over Flaaden med Rang som Generaladmiral. Det var utvivlsomt en Forbigaaelse af N. J., og han følte det ogsaa som en saadan, men med sædvanlig Loyalitet bøjede han sig for Kendsgerningen. Til Undskyldning for Griffenfeld tjener dels, at N. J. endnu ikke havde haft Lejlighed til at vise sig som Flaadefører, dels at Griffenfeld mente at skabe de bedste Betingelser for et godt Samarbejde med den hollandske Hjælpeflaade ved at antage en Hollænder, der tilmed var anerkendt som en af Tidens dygtigste Flaadeførere. Da Tromp, der imidlertid var antaget som Generaladmiral, først senere kunde ventes hertil, udsendtes N. J. tidlig om Foraaret med en Eskadre. Efter en Alarmering paa Rugen gik han i Henhold til en med-given hemmelig Ordre med Eskadren til Gotland, hvortil han kom i Slutningen af April og landsatte ca. 2000 Mand, der indesluttede Visby fra Landsiden, medens Flaaden angreb fra Søsiden. 1. Maj kapitulerede Byen og dermed hele Øen, hvis Befolkning endnu

var udpræget danskvenlig. Efter at have organiseret Øens Administration, besat Embederne fortrinsvis med indfødte og sørget for Forsyninger med Levnedsmidler afgik N. J., der som en Anerkendelse blev udnævnt til Guvernør over Øen, allerede 4. s. M. med Eskadren til Bornholm, hvor han forenede sig med en hollandsk Eskadre under Admiral **Almonde**. Samtidig fik N. J. Underretning om, at den svenske Flaade, der var den danske meget overlegen, nærmede sig under Anførsel af Rigsraad Lorentz Creutz. N. J., i hvis Instruks stod, at han ikke maatte indlade sig i Kamp med en overlegen Modstander, lettede for om nødvendigt at kunne trække sig tilbage. 25. Maj fik Flaaderne hinanden i Sigte Nord for Rugen, og mod Aften begyndte Kampen. N. J., der var i Læ, fandt Lejlighed til at bryde igennem den svenske Linie — en Manøvre, han senere med stort Udbytte skulde gentage — og afskar derved de fem agterste svenske Skibe, men Mørket forhindrede ham i at udnytte Gennembruddet. Om Natten styrede begge Flaader i nordnordøstlig Retning, den svenske stadig til Luvart. Næste Morgen genoptoges Kampen uden væsentlig Fordel for nogen af de stridende. Ved Middagstid gav N. J. Ordre til at styre mod Falsterbo. De Svenske forfulgte ikke, men blev en Tid liggende opbrast. Da den dansk-hollandske Flaade var ankret inden for Falsterbo, ankrede den svenske ud for Trelleborg. Kampen var uafgjort, men nærmest i dansk Favør, da Svenskerne trods Overmagt ikke forfulgte N. J., da han trak sig tilbage. Allerede n. D. kom Generaladmiral **Tromp** med en Del danske og hollandske Skibe til Flaaden ved Falsterbo og overtog Kommandoen over den forenede Flaade med N. J. som Chef for 1. og Almonde for 3. Eskadre. Flaaden lettede 30. Maj, passerede Falsterbo og stod østover for frisk Kuling af Sydvest, som senere trak sig til Syd, og forfulgte den svenske Flaade, som s. D. var lettet og stod østpaa med Ordre til ikke at indlade sig i Slag, før Øland var passeret. 1. Juni om Morgenen fik Flaaderne, der under Sejladsen havde tabt hinanden af Sigte, atter Føling med hinanden ud for Ølands Sydspids. I stiv vestlig Kuling fortsattes Forfølgelsen op langs Ølands Kyst. Henimod Middag kom de **bedstsejlende** danske Skibe Fjenden saa nær, at en af de svenske Eskadrecefer, Admiral **Uggla**, mente, at disse kunde afskæres fra den øvrige Del af den dansk-hollandske Flaade, der var længere tilbage, og begærede Tilladelse til at udføre den dertil sigtende Manøvre. Admiral Creutz gav derfor Signal til Flaaden om at dreje til Vinden og gjorde selv Begyndelsen med »Stora Cronan«, som førte 126 Kanoner. Men da han ikke lod mindske Sejl ved Tildrejningen

og end ikke lod læ Kanonporte paa underste Batteri lukke, krængede Skibet saa stærkt over, at Vandet styrtede ind paa Batteriet, fyldte Skibet, der kæntrede, hvorved der tillige udbrød Ild i Skibet, som derefter sprang i Luften. Af den 842 Mand store Besætning reddedes kun 40 Mand. Admiral Creutz druknede. Admiral **Uggla** overtog Kommandoen og søgte at samle Flaaden; men **Tromp** og N. J. lagde sig hver paa sin Side af hans Skib »**Svärdet**«. Uggla værgede sig tappert mod Overmagten i ca. to Timer; da faldt hans Stormast, hvorefter han strøg Flaget. En hollandsk Brander lagde sig paa Siden af det værgeløse Skib og stak det i Brand. Den tapre Uggla satte Livet til, og kun 50 Mand af den 650 Mand store Besætning blev reddet. De svenske Skibe søgte nu at redde sig, men adskillige blev taget under Forfølgelse. Sejren var afgørende. Der blev i Danmark holdt Takkefester, og Kongen lod præge en Skuepenge. Resultatet af Slaget var, at **den** danske Flaade Resten af Aaret havde Herredømmet i Østersøen.

De hidtil forefaldne Krigsbegivenheder gav imidlertid Anledning til stærk Misstemning mellem Hollænderne og de Danske. Admiral Almonde klagede over, at han i Kampen 25.—26. Maj ikke var blevet assisteret af de Danske, særlig var Klagen rettet mod Admiral Jens Rodsteen. Denne ærekrænkende Beskyldning gav Anledning til en retslig Undersøgelse, der ikke bestyrkede Almondes Beskyldning. Ved Kongens personlige Indgriben blev Parterne forligte, Sagen standset og Sagens Akter brændt. I en Rapport til den hollandske Regering om samme Affære beskyldte Almonde N. J. for Uvidenhed i sit Fag. Denne fuldstændig grundløse Beskyldning er som en Kendsgerning optaget i de Jonges Søkrighistorie, der udelukkende er baseret paa hollandske Kilder. I sin Rapport om Slaget ved Øland nævner Tromp kun hollandske Chefer, om N. J. skriver han: »jeg veed ej, hvad Hr. Admiral N. J., som ej siden Fægtningen er kommet til os, haver udrettet«, uagtet han ikke **kunde** være uvidende om, at N. J. i to Timer laa paa den ene Side af Ugglas Flaggskib, medens han selv laa paa den anden. At N. J. ikke, da Tromp skrev sin Rapport, var kommet tilbage, skyldtes, at han havde forfulgt de svenske Skibe helt ind i Skærgaarden ved Landsort.

I Febr. 1677 sendtes Tromp til Holland for at paaskynde Udrustningen af de hollandske Skibe, der skulde afsendes til danske Farvande. Saa snart Farvandene her blev isfri, i Marts, gik N. J. ud som Chef for Flaaden. Den svenske Admiral Erik Sjöblad, der med en Eskadre havde ligget i Goteborg, gik i Maj herfra for gennem Store Bælt at forene sig med den svenske **Hovedflaade** i

Østersøen. Saa snart man hørte, at Sjoblad var naaet til Bæltet, afgik N. J. for at møde ham. I de sidste Dage af Maj fik de to Eskadrer hinanden i Sigte mellem Femern og Gedser. 31. Maj begyndte Slaget Syd for Gedser og fortsattes i Løbet af Natten op mod Møen, hvor Admiral Sjoblad efter en heltemodig Kamp **maatte** overgive sig til N. J. Den danske Styrke var væsentlig stærkere end den svenske, der i Slaget mistede fire Orlogsskibe og tre mindre Skibe, over Halvdelen af den oprindelige Styrke. Efter Sejren gik N. J. til Køge Bugt for at efterse sine Skibe; hertil sendtes de nyudrustede Skibe, efterhaanden som de blev færdige paa Holmen. N. J. benyttede Tiden til at organisere Flaaden og til Afholdelse af taktiske Øvelser. Den svenske **Hovedflaade**, der var den danske overlegen i Skibenes Antal og Størrelse og i **Kanon-**antal, kommanderedes af Rigsraad, Feltmarskal Evert Henrik Horn; den var stukket i Søen 9. Juni og var 21. s. M. observeret ved Bornholm. Da den hollandske **Hjælpeflaade** under **Tromp** var **undervejs** og snart kunde ventes til Sundet, var det for den svenske Admiral af Vigtighed at **slaa** til inden Foreningen af de to Flaader. N. J. var af Kongen instrueret om saa vidt muligt at gaa forsvarsvis til Værks og indtage en saadan Position, at hans Forening med **Tromps** Flaade ikke kunde forhindres. N. J. vidste imidlertid, at den svenske Flaade ogsaa ventede Forstærkning, og han har sikkert ikke været utilbøjelig til, hvis Forholdene tillod det, at faa Slaget afgjort inden Tromps Ankomst. 28. Juni sendte Kongen N. J.s yngre Broder Gehejmerraad Jens J. (s. d.) om Bord i Admiralskibet som Raadgiver og for at overvære Krigsraad og med Tilladelse til N. J. til at handle efter Omstændighederne. 30. Juni holdt N. J. gaaende med Flaaden i frisk sydvestlig Vind mellem Stevns og Falsterbo, da **han** fik den svenske Flaade, der s. D. var ankret ved Møen, i Sigte. Svenskerne lettede, og om Natten holdt begge Flaader gaaende for **smaa** Sejl, den svenske sydligst og til Luvart. 1. Juli om Morgenen **laa Flaaderne** bidevind med bagbords Halse med Kurs tæt Norden om Stevns. Kl. 6 begyndte Slaget, og kort efter løb det svenske Orlogsskib »Draken« paa Kalkgrunden, Nordøst for Stevns. Horn begik nu den Fejl at beordre fem andre Orlogsskibe til at assistere »Draken«. N. J. gav Admiral Markor Rodsteen Ordre til med sin Eskadre at angribe disse Skibe, medens han med Resten af Flaaden fulgte den svenske Flaade, der straks efter »Draken«s Grundstødning var vendt og stod Sydøst over. N. J. var paa det Tidspunkt klar over, at Vinden i Dagens Løb vilde trække sig vestlig, saaledes at Rodsteens Eskadre efter udført Arbejde vilde kunne slutte sig til ham. Selv fulgte

han med Resten af Flaaden den svenske Flaade i Retning Sønden om Falsterbo. Da den af ham imødesete Vinddrejning fandt Sted, lykkedes det ham at benytte en Aabning i den svenske Linie til et Gennembrud, hvorved en Del af de svenske Skibe blev afskaarne — en Evolution, N. J. ofte havde **indøvvet** med sine Skibschefer. De øvrige svenske Skibe drejede nu til, Kampen blev haard og koncentreredes særlig om N. J.s Flagskib »Christianus **Quintus**«, der blev saa medtaget, at N. J. **maatte** flytte sit Flag til »Fredericus Tertius«. Ved Middagstid ansaa Horn Slaget for tabt og satte Kurs Norden om Bornholm, forfulgt af N. J., der, da »Fredericus Tertius« havde faaet flere Grundskud, **maatte** flytte sit Flag til »Charlotte Amalie«, med hvilket han **fortsatte** Forfølgelsen til n. D. Slaget i Køge Bugt er den smukkeste Vaabendaad i den danske Marines Historie, det blev glimrende ledet af N. J., der med en til at begynde med noget underlegen Styrke fik Lejlighed til i tre Tempi at svække sin Modstander, først ved »Draken«s Grundstødning og deraf følgende Detachering af svenske Skibe, dernæst efter Gennembruddet og endelig under Forfølgelsen af den svækkede Modstander. Det har gjort hans Navn udødeligt og givet ham Plads mellem Europas første **Flaadeførere**. Kongen viste sin Taknemmelighed ved at udnævne ham til **Generaladmiralløjtnant**, og en stor Skuepenge blev præget til Minde om Dagen. En anden og vigtig Følge af Slaget var, at Troen paa Hollændernes Uundværlighed fik sit Banesaar. N. J. **maatte** vel i Aug. s. A. endnu en Gang — dog kun for ca. tre Uger — afgive Kommandoen til **Tromp**, der var ankommet til Kbh. med de hollandske Skibe Dagen efter, at Slaget udkæmpedes i Køge Bugt. Da Tromp i Sommeren **1678** blev afskediget, blev N. J. Vicepræsident i Admiralitetet. I Krigens to sidste Aar, hvor N. J. stadig var Chef for Flaaden, forefaldt ingen større Operationer paa Søen. Der foretoges Operationer mod Kalmar og Øland. Kalmar Sund blokeredes, og en Eskadre under Admiral **Span** sendtes ind i Kalmarsund, hvor et svensk Orlogsskib blev erobret og et andet, »Nyckelen«, sprang i Luften.

Efter Fredslutningen vendte N. J. tilbage til sin Virksomhed i Admiralitetet, hvor han **1683** ved Rigsadmiral Henrik Bielkes Død blev Præsident, i hvilken Egenskab han stadig vedblev at have Overtilsynet med Holmen, medens dagligt Tilsyn og Kommando allerede fra 1680 var overdraget til Admiral **Span**. Under disse to udmærkede Mænd fik Holmen og derved Flaadens Materiel en af sine største Udviklingsperioder. Det er vanskeligt at afgøre, hvem af dem der har haft størst Betydning for Udviklingen; man kan kun fastslaa, at Samarbejdet var godt og Resultatet fortrinligt.

Paa Gammelholm byggedes adskillige Magasinbygninger; en Tørdok, der dog aldrig blev fuldført, paabegyndtes; der byggedes en Flydedok efter Spans Tegning. Embedet som Holmens Chef blev genoprettet og besat med Span, og et nyt Embede som Fabrikmester blev oprettet. Da Orlogsskibene ikke længer kunde bygges paa Gammelholms Beddinger, de større var allerede i en Del Aar blevet bygget paa private Værfter, paabegyndtes 1685 Anlægget af Nyholm med Flaadens Leje (Hocken). Nyholm dannedes ved en Opfyldning af den lave Grund, der fra Amagers Nordspids strakte sig op mod Refshalegrunden. Foruden Jordvindingen skaffedes samtidig Beskyttelse for Kbh.s Havn og Plads til Flaadens Leje. Ogsaa uden for Holmen har N. J. Æren af nyttige Foranstaltninger, saaledes Nyboders Udvidelse, Ordning af Søindrulleringen, Udarbejdelse af Instrukser for Admiralitetet, Kommissariatet og for Holmens Chef, Revision af Søkrigsartiklerne og Paabegyndelsen af Fæstningsværkerne paa Christiansø.

N. J. var efter Fredslutningen to Gange, 1683 og 89, udkommanderet som Chef for Flaaden, der begge Gange blev udrustet i Anledning af den Spænding med Sverige, som var fremkaldt af det holsten-gottorpske Spørgsmaal. 1683 var en fransk Flaadestyrke paa femten Orlogsskibe under Marquis de Préville sendt til Østersøen og underlagt N. J.s Kommando.

N. J. staar som Søkriger og Menneske som et lysende Forbillede for Samtiden og Eftertiden. Hans Humanitet i Krigen som i Freden hævede ham højt over hans Samtid. Han var klog, modig, retsindig, beskeden og gudsfrygtig. Han paatalte Forsømmelser, hvor han fandt dem, men var paa den anden Side mild og forstaaende over for de underordnedes Fejl. »Den gode, gamle Ridder«, som Kbh.s Borgere kaldte ham, var agtet af alle. En af de smukkeste Anerkendelser af hans Storhed er vel nok den, som ydes ham af den svenske sømilitære Forfatter Kommandørkaptajn A. Munthe, der skriver, at N. J. som Flaadefører og Taktiker »staar oppnådd i Norden«, og at »hans lysande seger vid Kjøgebugt betecknes t. o. m. som en av sjokrigshistoriens interessanteste bataljer«.

N. J. boede fra 1657 i den af Christian IV. byggede Bolig for Holmens Admiral beliggende i Store Kongensgade (hvor Nr. 21 nu ligger), indtil Gaarden 1661 blev tilskødet U. F. Gyldenløve. Han flyttede da til den af ham købte Gaard paa Nordsiden af Kongens Nytorv, paa hvis Grund og tilliggende Grunde, som han efterhaanden købte, han 1683—86 opførte et stateligt Hus, det nuværende Thotts Palæ. Ogsaa uden for Kbh. var han stor Ejen-

domsbesidder. Han ejede Sæbygaard i Jylland, som han 1682 mageskiftede med Eriksholm og Totterupholm paa Sjælland. 1678 købte han for sine Prisepege den kongelige Del af Taasinge med Valdemars Slot, hvortil han senere efterhaanden ved Køb føjede den største Del af de private Ejendomme paa Øen.

N. J. var i Besiddelse af et godt Helbred, hvilket vel skyldtes hans regelmæssige og nøjsomme Levemaade. 1693 var han imidlertid saa uheldig at brække en Arm, et deraf følgende Sygeleje virkede skadeligt paa hans Konstitution, og fra den Tid led han af en Mavesygdom og af Stensmerter. Han kunde dog passe sine Forretninger til Slutningen af 1696, fra hvilken Tid han stadig maatte holde Sengen til sin Død. Hans Ligbegængelse var storslaet. Ved Sørgehøjtiden i Hjemmet talte N. J.s Ven Gehejmeraad Marcus Gjøe, hvorefter Liget førtes til Holmens Kirke. Det nedlagdes i en forgyldt, prægtigt udstyret Kobbarsarkofag, der hensattes i et særligt for N. J. opført Kapel. Da Kirkens store Kapel var fuldført, flyttedes 1709 N. J.s og Hustrus Kister med hosstaaende Epitafier og Ornamentter, antagelig udført efter Tegning af Lambert von Haven, til Kapelsalens sydlige Ende, hvor der særlig efter den 1820 af Stadsbygmester P. Malling foretagne gennemgribende Restauration er skabt et enestaaende stemningsfuldt Hvilested for Danmarks største Søhelt.

I Margrethe Ulfeldt havde N. J. en ham fuldt værdig Hustru, der udmærkede sig ved stor Godgørenhed. Sammen med Birte Skeel, Hr. Niels Rosenkrantz' Enke, stiftede hun 1699 det adelige Jomfrukloster i Roskilde.

Hv. R. 1674. Bl. R. 1679. — Maleri som Page (Valdemars Slot). Maleri, formentlig af Michael v. Haven 1656 (Fr.borg). Maleri, formentlig af Abr. Wuchters (Valdemars Slot) og af en hollandsk Maler (sst.). Maleri af Jacob Coning (sst. og Fr.borg). Malerier paa Egeskov, Hverringe og Juelsberg (**maaske** af Peder Andersen). Samtidige anonyme Stik som hvid Ridder og som blaa Ridder. Stik af J. Haas 1753 efter en tegnet Kopi af P. Cramer. Stik af E. Eckersberg 1842 (efter Conings Fr.borgbillede). Medailler af C. Schneider 1676 og 1677, den sidste stukket 1746. — Statuette af Th. Stein 1862; Træsnit derefter af W. Obermann efter Tegning af H. Olrik. Statue af Th. Stein 1878, rejst 1881 i Holmens Kanal; Træsnit derefter s. A. Sejrsmonument af L. Hasselriis 1879. Mindesmærke af J. Wiedewelt ved Jægerspris 1777 og med Portrætmedaillon af J. Larsen ved Køge Havn 1906. Relief paa Gravmonumentet.

Danmarks Adels Aarbog, XLIV, 1927, S. 31 f. M. Giøe: Ligtale over N. J., 1753. H. G. Garde: Niels Juel, 1842. Samme: Den dansk-norske Sømagts Historie 1535—1700, 1861. Arkiv for Søvæsenet 1828, S. 97—143; 1829, S. 1—42. Nye dsk. Mag., IV, 1823, S. 61—71, 104—45. C. G. Tornquist: Utkast til svenska flottans sjo-tåg, I, 1788, S. 135—75. T. de Hofman: Danske Adelsmænd, II, 1778, S. 44—72. Dsk. Saml., 2. Rk., I, 1871—72, S. 1—120. J. C. de Jonge: Geschiedenis van het Nederlandsche Zeewezen, 3. Udg., II, 1869, S. 523—26. A. Munthe: Sjomaktens inflytande på Sveriges historia, II, 1922, S. 675—78. L. Bobé: Bremerholms Kirke, 1920, S. 111—17. Tidsskrift for Søvæsen 1918, S. 466—89, 513—21; 1924, S. 204—20, 255—79. Preben Holck: Cort Adeler, 1934.

T¹ T² T³
Th. I opsøe-jensen.

Juel, Niels, 1696—1766, Stamhusbesidder. Døbt 19. Nov. 1696 i Kbh. (Holmens), d. 7. April 1766 paa Valdemars Slot, begr. i Bregninge K. Forældre: Amtmand Knud J. (s. d.) og Hustru. Gift 26. Nov. 1720 med Sophie Amalie Parsberg, f. 4. Dec. 1699 paa Skivehus, d. 8. Nov. 1788 paa Valdemars Slot, D. af Oberst Verner P. til Eskær (1647—1719, gift 1° 1681 med Mette Jørgensdatter Marsvin, d. 1687) og Christiane Barbara Johansdatter Rantzau (1683—1747, gift 2° 1727 med Kammerherre, senere Højesteretspræsident Claus Reventlow, 1693—1758, gift 2° 1748 med Charlotte Dorothea v. Plessen, 1724—71).

N. J. tiltraadte 1714 Stamhuset Thorseng, blev 1717 Kammerjunker og kar. Ritmester, 1718 virkelig Ritmester ved 1. fynske Rytterregiment, men tog allerede 1723 sin Afsked med Oberstløjtnants Karakter, hvorpaa han tog Bopæl paa Valdemars Slot, hvor han holdt et lille Hof, og hvor han, der var en ivrig Ven af Videnskaber og Kunst, samlede en Kreds af Sangere, Musikere og Skuespillere om sig; Ambrosius Stub opholdt sig saaledes en Tid her i hans Hus. Han var tillige en dygtig og efter sin Tid fremsynet Godsejer, der opbyggede en By paa Vemmenæs, indkaldte fremmede Bomuldsvævere, lærte sine Bønder at dyrke Kløver og avle Frugt o. s. v., men var i øvrigt for dem en streng og brutal Herre. — Kammerherre 1746. — Malerier paa Valdemars Slot.

Danmarks Adels Aarbog, XLIV, 1927, II, S. 43. Ambrosius Stub samlede Digte, 3. Udg. ved Fr. Barfod, 1852, S. XXX ff. F. Richardt og T. A. Becker: Prospecter af danske Herregaarde, VI, 1853 (Valdemars Slot). Museum, 1893, II, S. 123 ff. Danske Herregaarde ved 1920, II, 1923, S. 364 ff. Festskrift til Kr. Erslev, 1927, S. 425—30, 441—48.

C.E.A. Schøller (S. Nygård*).

Juel, Peder, 1623—56, til Hundsbæk, Diplomat. F. 14. Juli 1623 paa Hundsbæk, d. 9. Dec. 1656 i Kbh., begr. i Frels. K. Broder til Jens Juel (d. 1700, s. d.) og Niels J. (d. 1697, s. d.). Gift 22. Okt. 1650

paa Kbh.s Slot med **Hoffrøken** Margrethe Juel, f. 20. Sept. 1622, d. 9. Sept. 1651 i Stockholm, D. af Statholder i Norge Jens J. til Keldgaard (s. d.) og Hustru. 2° 15. Juni 1656 med Dorothea Sehested, f. 10. Jan. 1637 paa Kalø, d. 21. Okt. 1664 paa Kbh.s Slot (gift 2° med Admiral Markor Rodsteen til Lerbæk, s. d.), D. af Kansler Christian Thomesen S. (s. d.) og Hustru.

P. J. var som Dreng en Tid hos sin Moders Broder Malte Sehested, derefter 1635—37 og 1639—40 paa Sorø Akademi. Hans Udenlandsrejse 1640—44 gik til Holland, England (Oxford 1641), Frankrig (Procurator nationis Teutonicae i Orleans 1643) og Italien (**immatr.** i Siena 1643) og hjem over Amsterdam, hvorfra han 1644 fulgte Jørgen Bielke til Norge. Her gjorde han under Krigen med Majorsrang Tjeneste hos Statholder Hannibal Sehested, der vistnok betød en Del for Søstersønnens Udvikling, og til hvem denne vedblev at føle sig knyttet. Efter Bromsebrofreden drog han efter et Besøg i Danmark atter 1646 til Holland, hvorfra han Marts 1647 overbragte Christian IV. den af Corfitz Ulfeldt i Haag sluttede Traktat, med hvis Ratifikation han tilbagesendtes. Straks efter udnævnte Kongen ham til Resident i Stockholm, hvor han ankom Juli 1647, forsynet med en sandsynligvis af Hannibal Sehested inspireret Instruks, der paabød ham at stræbe at skabe et godt Forhold mellem Nordens Riger; i Sept. skrev Statholderen fra Akershus i samme Aand til den svenske Rigsdrost Pehr Brahe, hvem han bad fortroligt raadpleje med P. J. Denne gik til sit Arbejde med stor Omhu og Pligtfølelse. Hans Korrespondance med Kbh. er vel paa enkelte Stykker nær gaet tabt, men et bevaret Register viser, at den baade ved sit Omfang og sin nøje Information om svenske Forhold var noget nyt i dansk diplomatisk Tjeneste; ogsaa danske Kolleger i Udlandet som P. Charisius i Haag sendte han regelmæssigt Underretninger. Muligvis har Sehesteds Praksis under hans spanske Ambassade i visse Henseender tjent Søstersønnen til Forbillede. Stillingen som dansk Resident i Stockholm i Aarene efter Bromsebrofreden var ikke let, og har P. J. været stemt for den bedre Forstaaelse mellem Rigerne, som Sehested tog Ordet for, og som 1653, under den engelsk-nederlandske Krig, Axel Oxenstierna i en Samtale med Residenten slog paa Ønskeligheden af, saa blev Begivenhedernes Udvikling i modsat Retning ham efterhaanden for stærk. **Bl.** a. skabte C. Ulfeldts Intriger mod Danmark ved Dronning Christinas Hof ham store Vanskeligheder. Han blev mere og mere træt af sin Uriaspost og søgte flere Gange sin Afsked. Aug. 1655 fik han den endelig og blev Rentemester i Kbh. Som Len havde han fra 1652 Halsnø Kloster og Hardanger

i Norge. — Det sparsomt bevarede Materiale og P. J.s tidlige Død tillader ikke et sikkert Skøn om hans Evner som Diplomat. Efter alt at dømme bør han dog sikkert i saa Henseende ikke under- vurderes, selv om han vel næppe naaede sin yngre Broder Jens J. — Stik af **Alb.** Haelwegh.

Joh. Didriksen Bartsker: Ligprædiken over P. J., 1657. Danmarks Adels Aar bog, XLIV, 1927, II, S. 30 f. .A. Fryxell: Handlingar rörande Sverges historia, I, 1836, S. 41 f., 86—105. Saml. til det norske Folks Sprog og Historie, II—V, 1835—38. Nye **dk.** Mag., VI, 1836, S. 71—75. Hist. Tidsskr., V, 1844, S. 269—408; 10. Rk., II, 1932—34, S. 99 f. P. W. Becker: Saml. til Danmarks Historie under Kong Frederik d. Tredies Regiering, I—II, 1847, 1857. S. Birket Smith: Leonora Christina Grevinde Ulfeldts Historie, I, 1879. J. A. Fridericia: Adelsvældens sidste Dage, 1894, S. 206, 214. Y. Lorents: Efter Bromsebrofreden, 1916.

C. ^Ö Bøggild ^J Andersen.

Juel-Frederiksen, Emil, f. 1873, Komponist. F. 14. April 1873 i Kbh. (Slotsk.). Forældre: Korsanger, senere Kantor ved Garnisons K. Peter Frederiksen (1840—1910) og Balletdanserinde Lauritze Thora Margrethe Louise Juel (1837—1902). Navneforandring 21. Febr. 1899. Gift 6. Aug. 1907 i Kbh. (Apostelk.) med Dagmar Theodora Karisse Anna Johansen, f. 14. Marts 1884 paa Frbg. (Garn.), D. af Guide, senere Vejassistent Niels J. (1849—1918) og Petra Knuddine Larsen (1862—1917).

Opdraget i et musikalsk Hjem fik J.-F. tidligt Interessen vakt for Musik. 1891—93 besøgte han Musikkonservatoriet, hvor han navnlig studerede Instrumentspil (Klarinet) og Sang. Orgel lærte han privat hos Organist P. Rasmussen. Sin smukke Baryton fik han derefter videre uddannet hos Eugen Hildach i Berlin. Hjemkommen derfra blev han knyttet til Koret i Garnisons Kirke som Sanger. Om Sommeren optraadte han i Provinsen som **Koncert-**sanger, og i Norge har han optraadt som Operasanger bl. a. som **Alfio** i »Cavalleria rusticana«. 1898—1901 var han Organist i Kerteminde, og 1901 modtog han Stillingen som Organist og Kantor ved Apostelkirken i Kbh. Desuden har han virket som Musikanmelder ved »Aftenbladet« og som Lærer ved Statens Lærerhøjskole, og i Perioder har han ledet Sangundervisningen i Fr.borg Latinskole og i Metropolitanskolen. — Som Komponist har J. været ualmindelig produktiv. For Klaver foreligger en Del **Salon-**stykker, af hvilke man kan nævne »**Mädchenträume**« og »Bedstemoder fortæller om de gode gamle Dage«, og adskillige Valse, herimellem »Ponte dei sospiri« og »Vennevalsen«. Mange af hans Sange er komponerede til egne Tekster, bl. a. en saa solid Træffer som »Lille Valmue« (37 **Opl.**). En uhyre folkelig Succes opnaaede

han med »Min lille Skærgaardspige«, der er komponeret over et gammelt Tema. Mest kendt er han for sine Fantasier over Salmer og aandelige Sange, og her er det navnlig Julesalmefantasierne, der dominerer (»Julen har Englelyd«, »Glade Jul« o. s. v.). Flere Aar igennem har han været den, der leverede den sikreste musikalske Salgsartikel til Julemarkedet. — I større Format er den gennemkomponerede Ballade »Dybbøl« (Tekst af L. C. Nielsen). Endvidere har han skrevet en Kantate til Landsudstillingen i Kerteminde, Kantate til Afsløringen af **Paludan-Müllers** Statue sst., en uopført Ballet »Højt mod Nord«, Orkestersuiter: »Stimmung von Island und Färö« og »Tonbilder aus Skandinavien« (begge instrumenterede af B. Bernardi) m. v.; endelig Musikken til den **1913** paa Casino opførte Folkekomedie »Smuglerens Søn«. Hans aldrig svigtende Sans for det aktuelle (Sørgemarch for Frederik VIII. og **Hyldestmarch** til Christian X., begge fra Sommeren **1912**), hans let sentimentale Stil, hvor han imødekommer en folkelig Smag, og hans fikse Haandelag har skaffet hans Navn stor Udbredelse baade i Indland og Udland.

J. Foss: Organist- og Kantorembederne, 3. Udg., **1927**, S. 39. *Sven Lunn.*

Juel-Hansen, Erin Andreas Georg Valdemar, f. **1878**, Ingeniør, Sporvejsdirektør. F. **15. April 1878** i Kbh. (Holmens). Forældre: Institutbestyrer, cand. jur. Niels J.-H. (s. d.) og Erna Emilie Louise Drachmann (se Juel-Hansen, Erna). Gift **31. Maj 1905** i Kbh. (Holmens) med Sophie Charlotte Camradt, f. **30. Juli 1881** i Ærøskøbing, D. af Apoteker, sidst i Hillerød Johannes Ludvig C. (**1845—1928**) og Charlotte Johanne Kruuse (**1849—1932**).

J.-H. blev **1897** Trafikassistent ved Statsbanerne, men følte stærk Lyst til at studere. **1899** blev han Student fra Fr.borg, cand. **phil.** n. A. og **1904** cand. **polyt.** som Fabrikingeniør. Umiddelbart efter Eksamen blev han ansat ved Ombygningen af Dansk Svovlsyre- og Superphosphatfabrikkers Anlæg i Mundelstrup efter en Brand. **1905—07** var han Assistent i Patentkommissionen. **1907** gik han ind som Aspirant i Statsbanernes Trafikafdeling, hvor han **1912** blev Fuldmægtig. **1916** blev han Trafikinspektør af 2. Grad og **1920** af 1. Grad med Tjeneste i **10.** Trafiksektion, Aabenraa, hvor han ydede et fortjenstfuldt Arbejde ved Overtagelsen af de sønderjyske Baner. **1925** blev han forflyttet til Trafikafdelingen i Kbh. **1926** blev han efter Kai Nørregaards Død Direktør for Kbh.s Sporveje. I sidstnævnte Stilling har han udfoldet et ikke ringe Initiativ med Hensyn til Moderniseringen af Driften. J.-H. er fra **1930** Medlem af Bestyrelsen for Union inter-

ationale de Tramways. — R. 1923. DM. 1933. — Tegning fra Ungdommen af Rudolf Petersen.

Københavns Sporveje I. August 1911 — 1936, 1936. Gads dsk. Mag., XXIX, 1935, S. 285—93.

Poul Vinding.

Juel-Hansen, Erna Emilie Louise, 1845—1922, Forfatterinde. F. 5. Marts 1845 i Kbh. (Holmens), d. 30. Nov. 1922 i Hornbæk, Urne paa Holmens Kgd. Forældre: Lægen A. G. Drachmann (s. d.) og 1. Hustru. Gift 4. Juni 1871 i Kbh. (Holmens) med Institutbestyrer, cand. jur. Niels J.-H. (s. d.).

E. J.-H. blev født i Nyboder; hendes Fader var dengang Marine-læge. Mellem hende og den halvandet Aar yngre Broder Holger var der i Barndommen og den tidlige Ungdom, periodisk ogsaa senere, et varmt Venskab. Hun lignede ham ogsaa paa den Festivitas, der var over hendes Fremtræden, og paa sit vennesele Væsen. Da hun endnu var en ganske ung Pige (1866), tog Faderen hende med til Paris, for at hun kunde sætte sig ind i Kvindegymnastik efter Dr. Laisnés Metode; det var den saakaldte »franske Gymnastik«, som blev indført i danske Pigeskoler, og hvori hun kom til at undervise paa Faderens Institut. Da hun havde forlovet sig med en Mand, som følte Kald til pædagogisk Virksomhed, tog hun 1870 Kommunelærerindeeksamen og rejste s. A. til Berlin for at studere det Frobel'ske Børnehavesystem. I Fællesskab grundede de nygifte den første danske Børnehave, som senere blev udvidet med en Realskole. Her underviste hun om Dagen, mens hun om Aftenen oversatte engelske Romaner for to Kr. Arket. Snart foretrak hun dog selvstændig Forfattervirksomhed og debuterede under Pseudonymet Arne Wendt (o: Erna »vendt«) med »Mellem 12 og 17« (1881, ny Udg. 1912 under Titelen »De smaa Piger«). Endnu en Gang slog den initiativrige og arbejdslystne Dame ind paa noget nyt, da hun satte sig ind i den svenske Kvindegymnastik og 1884 startede et Institut, som i nogle Aar var stærkt besøgt. Men hun opgav det snart og flyttede til Provinsen (Køge, Birkerød, Fr.borg). — E. J.-H.s Forfatterskab har sit Udgangspunkt i M. Goldschmidts Fortællinger og hans Søster Ragnild Goldschmidts »En Kvindehistorie« (1875). Hendes Debutbog er endnu fuld af Feuilletton-Romantik, men allerede i Samlingen »Seks Noveller« (1885) har hun gjort Springet til en realistisk, socialt betonet Kvindepsykologi. Hendes senere Bøger er »En ung Dames Historie« (1888), »Terese Kærulf« (1894, hendes kendteste Roman), »Kærlighedens Veje« (1895, Noveller, heri Allusioner til Goldschmidt), »Helsen & Co.« (1900, heri Ungdomserindringer), »Henriks Mor«

(1917). Hendes stadigt tilbagevendende Motiv er **Ungpige-Illusionernes** Tab og den modne Kvindes Kamp for at erstatte det tabte ved Arbejde eller i et Ægteskab, der er bygget paa Forstaaelse. Hun var en livserfaren og indtil Dristighed oprigtig Skribent og i al sin haandfaste Prosa noget af en Digterinde. — Malerier af Hugo Larsen, E. Hein og Mich. Ancher. Tegninger af Hans Früggen og Rudolf Petersen.

Erindringer i Mit Hjem, 1911, S. 43 ff. G. Brandes: Saml. Skr., XV, 1905, S. 311—14. Ill. Tid. 5. Marts 1905 og 7. Marts 1915. Politiken 1. Dec. 1922.

Paul V. Rubow.

Juel-Hansen, Niels, 1841—1905, Forfatter. F. 3. Jan. 1841 paa Høgsgaard, Skamstrup Sogn ved Holbæk, d. 23. Aug. 1905 paa St. Hans Hospital, begr. sst. Forældre: Arvefæster, senere Viktualiehandler Hans Hansen (ca. 1810—71) og Eline Sophie Hansen (ca. 1814—77). Gift 4. Juni 1871 i Kbh. (Holmens) med Forfatterinden Erna Emilie Louise Drachmann (se Juel-Hansen, Erna).

J.-H. blev Student 1862 fra Borgerdydskolen i Kbh. og cand. juris 1870, studerede derefter Pædagogik i Udlandet, bl. a. i Leipzig. 1871 oprettede han sammen med sin Hustru den første **Frøbel'ske** Børnehave her i Landet; men da den havde Vanskeligheder at kæmpe med, opgav han den for anden Skolevirksomhed. Gennem hele sit Liv udfoldede J.-H. et frodigt Forfatterskab paa Ungdoms- og Skolebogslitteraturens Omraade. Efter 1871 at have debuteret med et lille Skrift om »Den Frøbelske Børnehave, dens Maal og Indretning« udsendte han »Dansk Læsebog for de lavere Klasser« (1873) og »Blandt de vilde« (1881), en Samling »Virkelighedsbilleder« fra forskellige Lande, efter Richard Andrees »Robinsonaden«. En særlig pædagogisk Idé forfulgte han med Udsendelsen af en Række Bøger, der havde til Hensigt at give Ungdommen en Læsning, der forenede Belæring med Underholdning og var beregnet til at benyttes baade i Skole og Hjem. 1882 kom »Erik Sjøblads Hændelser«, en Bearbejdelse af Campes og Defoes Robinson-Fortællinger, 1883 »Over Stepperne (Erik Sjøblads senere Hændelser)« og »En Ishavs fart«, 1884 »Fra Nilen til Himalaya« og 1891 »Japanesere« og »Robinson«, en ny Variation af de kendte Robinson-Fortællinger. I disse Bøger fører Forfatteren sine Læsere gennem det meste af Verden og giver i en underholdende, om end til Tider lidt tung Form gode og paalidelige Oplysninger om Jordens Lande og Folk. Endelig har J.-H. udsendt tre populær-videnskabelige Bøger af sociologisk Indhold, »Livet i Verden« (1890), »Samfundslivet« (1895) og »Familie og Samfund« (1903).

S. Elvius: Studenterne fra 1862, 1912. Lærerne og Samfundet, I, 1913, S. 304 ff. Berl. Tid. 25. Aug. 1905. Politiken 26. Aug. s. A.

K. K. Nicolaisen.

Juliane Louise Amalie, 1773—1860, Prinsesse af Hessen. F. 19. Jan. 1773 i Kbh. (Slotsk.), d. 12. Marts 1860 i Itzehoe, begr. sst. Forældre: Prins Carl af Hessen (s. d.) og Hustru. Ugift.

J. var næstældste Datter af Carl af Hessen og levede hos sine Forældre paa Louisenlund, efter at hendes ældre Søster var blevet gift med Kronprins Frederik. Paa et vist Tidspunkt interesserede man sig ivrigt for hendes Person i Sverige, idet man tænkte paa at formæle hende med den unge Kong Gustaf IV., men Tanken herom blev atter opgivet. Faa Maaneder efter at hendes yngste Søster Louise var blevet formælet med Hertug Vilhelm af Holsten-Sønderborg-Beck (senere Glücksborg), valgtes hun efter Frederik VI.s Ønske til Abbedisse i Itzehoe.

H. R. Hiort-Lorenzen (Harald Jørgensen*).

Juliane Marie, 1729—96, Dronning. F. 4. Sept. 1729 i Wolfenbüttel, d. 10. Okt. 1796 paa Fredensborg, begr. i Roskilde Domkirke. Forældre: Hertug Ferdinand Albert II. af Braunschweig-Wolfenbüttel (1680—1735) og Antoinette Amalie af samme Hus (1696—1762). Gift 8. Juli 1752 paa Fr.borg med Kong Frederik V. (s. d.).

Da Frederik V.s Dronning Louise var død 19. Dec. 1751, fandt hans Omgivelser det formaalstjenligt hurtigst muligt at faa ham gift igen. A. G. Moltke var klog nok til at afværge Kongens Ønske om at ægte hans Datter og henledte — da der ikke fandtes noget passende engelsk Parti — Opmærksomheden paa J. M. Som Frederik V.s Dronning førte hun ved Hoffet og i Offentligheden en tilbagetrukken Tilværelse. Som det saa ofte er gaaet, levede hun i Skyggen af Forgængerens Minde og havde heller ikke Egenskaber, der var i Stand til at vække Folkeyndest. Skønt Kongen i et sentimentalt Øjeblik »for Guds Aasyn« havde lovet »at leve og omgaas med min kære J. M. venskabelig og kærlig«, var hun i Længden ude af Stand til at fængsle ham, endsige afholde ham fra de Venus' og Bacchus' Glæder, som han dyrkede til Overmaal. Som Stifmoder for Kongens fire Børn havde hun ingen Indflydelse paa deres Opdragelse, men har til Gengæld Fortjenesten af at have skaffet sin egen Søn, den senere Arveprins Frederik, ypperlige Lærere, J. S. Sneedorff og derefter Guldberg, og sørget for, at Dansk blev hans egentlige Sprog. Saa længe Frederik V. levede, har J. M. næppe følt Trang eller fundet Lejlighed til at øve politisk

Indflydelse. Frederik den Store gjorde forgæves Forsøg paa at vinde hendes Medvirkning under sine forskellige Intriger mod J. H. E. Bernstorff. Ingen af Statsmandskredsen traadte hun personlig nær. Med A. G. Moltke havde hun bitre Sammenstød, Ditlev Reventlow kunde hun ikke lide, og heller ikke med Bernstorff kom hun i nærmere Berøring. Rimeligvis har det i de følgende Aar haft adskillig Betydning, at hun, som saa mange andre, har følt sig trykket af de raadende Statsministres Overlegenhed og Sikkerhed.

Christian VII. har sikkert aldrig næret Sympati for sin Stifmoder og behandlede hende altid med Kulde; derimod kunde det under Kongens store Udenlandsrejse se ud, som hun skulde komme i venskabeligt Forhold til Dronning Caroline Mathilde. Inden længe bevirkede dog den almindelige Opløsning i Hof- og Regeringskredse, som blev en Følge af skiftende Yndlinges Luner og Intriger, navnlig dog Struensees voksende Indflydelse og Forhold til Dronningen, at hun og hendes Søn blev udsat for stadige Krænkelser og derigennem drevet ud i det skarpeste Modsætningsforhold til Magthaverne. Lad være, at J. M.s moralske Forargelse over Struensees og Dronningens Opførsel skærpedes ved Frygten for, at Sønnens Fremtidsudsigter skulde ødelægges, om Kongen fik Arvinger, til hvilke Struensee var den virkelige Fader. Derfor er der dog ingen Grund til at tvivle om, at hun oprigtigt, om end fejlagtigt, har troet paa Rygterne om Usurpatorens højtflyvende Planer og Anslag mod Kongehuset. I Dannelsen af Sæmmensværgelsen mod Struensee spillede hun ikke nogen aktiv Rolle, kom alene med gennem Guldberg, men var nødvendig som medvirkende for at legitimere Anslaget, sikre Sejren og muliggøre Oprettelsen af et nyt Styre. For saa vidt tog hun sin Del af Risikoen, som Fængslingen af Struensee og Brandt fandt Sted i Henhold til hendes Ordre, der først i Løbet af Natten erstattedes med Befalinger underskrevet af Kongen. Efter Sejren blev J. M. Genstand for en Folkeyndest, som var lige saa ufortjent som den Klaffer og Bagvaskelse, der gentagne Gange i Tidens Løb skulde blive dens Modstykke. En upartisk historisk Betragtning vil finde det naturligt, at hun medvirkede til Struensees Fald, men vil vanskeligere kunne forsones sig med den Hædfuldhed, hvormed hun førte Sagen til dens blodige Afslutning.

Mellem 1772 og 1784 var J. M. bestemmende for Styrelsens Form og den almindelige Politik. Ganske sikkert har hun bidraget til, at Regeringen fik en dansk og i nogen Grad borgerlig Karakter, fastholdt, at Hoffet uden om eller imod Statsraad og Kollegier skulde have Adgang til at udstede Kabinetsordrer, og haft sin

Andel i, at Magthaverne i stigende Grad benyttede dette Organ for en personlig Enevælde til at gennemføre deres **Ønsker**. Hele Perioden igennem var det hendes Lyst at administrere den kongelige Naade, besætte Embeder, uddele Belønninger. I Udøvelsen af den politiske Magt var der adskillige Svingninger. Svindende Frygt for, at Systemet skulde blive omstyrtet, lammede efterhaanden hendes Trang til personlig Magtudfoldelse — i den Henseende spillede Caroline Mathildes Død **1775** en væsentlig Rolle —, tillige hendes Flegma, som vel ikke tog Luven fra hendes Forfængelighed, men svækkede hendes Ærgerrighed. I de første Aar efter **1772**, da hun følte Magtens Sødme, og Forholdene af sig selv stillede særlige Krav til hendes Energi, var hun utvivlsomt Styrelsens Midtpunkt, deltog endda en Tid i Statsraadets Møder; senere traadte hun mere i Baggrunden, tilsyneladende for Arveprinsen, i Virkeligheden for Guldberg og Schack-Rathlou. Omkring **1778—80** gjorde hun atter sin Villie mere gældende, for derefter i de følgende **fire** Aar at lade Guldberg øve stadig større **Indflydelse**.

J. M. var ingenlunde uden politisk Indsigt og Kundskaber, voksede ogsaa i Selvstændighed og Handlekraft. Hun havde megen Selvfølelse, krævede Smiger og Hyldest, men manglede Overlegenhed og Menneskekundskab til varigt at spille en politisk Rolle af større Format. Naar Frederik den Store Aar igennem førte en virkelig fortrolig politisk Korrespondance med hende, skyldtes det vel først og fremmest hans Ønske om at benytte Danmark som en — for øvrigt uvigtig — Brik i sit politiske Spil, men det lægger dog for Dagen, at han havde Respekt for hendes Forstaaelse og Indsigt. Hendes ydrepolitiske Synspunkter: Uvillien mod England og Forkærlighed for Samarbejde med Rusland og Preussen, stemte tillige med hans Ønsker.

Afgørende svigtede J. M.s Evner og Karakter i Forholdet til Kronprins Frederik. Plumpt og taabeligt arbejdede hun paa at gøre ham til et Redskab for hendes Politik og Tilhængere, valgte bestandig de uheldigste Midler, gav ham Forskrifter, der modarbejdede Hensigten, og tvang ham til at give Udtryk for en Kærlighed, han ikke følte, og for Anskuelser, han ikke nærede. Desto større blev hendes Skuffelse og Forbitrelse, da Kronprins Frederik **14**. April **1784** traadte frem som Repræsentant for en længe forberedt Sammensværgelse, der for bestandig gjorde Ende paa J. M.s Magtstilling og Indflydelse.

Til Gengæld viste hun sig i de følgende Aar som den »gode Taber«, forsagede alle Intriger, glemte næppe Kronprinsen det Slag, han havde tilføjlet hende, men tog Nederlagets Konsekvenser

og levede i de tolv Aar, hun endnu havde tilbage, i fornem Tilbagetrukkethed, om Vinteren paa Christiansborg, om Sommeren paa Fredensborg, ødsel og pragtelskende som altid, stiv og fornem, regerende med Børn og Børnebørn.

Blandt de utallige Malerier fremhæves: Ungdomsbilleder af Antoine Pesne (Braunschweig). Malerier af C. G. Pilo fra Tiden kort efter Brylluppet og senere (1752, Fr.borg, Stockholm Nationalmuseum, Valdemars Slot). Emailleminiaturer af Josef Brecheisen (Rosenborg, 1760 Fr.borg), af G. Seiptius og Chrf. Foltmar (sst.). Større Miniaturer af W. A. Muller (1761, Fr.borg; Hohenzollern Museet i Berlin). Malerier af P. Als (Eremitagen ved Bayreuth) og af Vig. Erichsen (1778, Kunstmuseet; Pastel paa Rosenborg). Maleri, med Arveprinsens Billede paa Skødet, af J. G. Ziesenis (Fr.borg; Coburg). Miniaturer af Corn. Høyer (Rosenborg). Maleri af Jens Juel. Portrætteret paa W. Haffners Hofbilleder fra 1781 og 1794 (Rosenborg, Jægerspris) og J. C. F. Vierteis Familiestykke 1794 (Gunderslevholm). Silhouet af B. J. Greve (Fr.borg). Maleri med Børnebørnene (Jægerspris). Relief i Ben af L. Spengler (Landesmuseum, Kassel), af Hartmann Beeken (Kunstmuseet) og af L. Grossi (Sans Souci, Postdam). Marmorbuste af S. (Fr.borg) og Buste af C. F. Stanley (sst. 1776, i Biskuit paa Rosenborg). Medailler af P. C. Winsløw (1752, ved Brylluppet), P. H. Goedecke i Hamburg (s. A. og Lejlighed), af K. G. Arbien (1753, Arveprinsens Fødsel), af Dan. Adzer (1776, 24 Aars Bryllupsdag), af J. E. Bauert (1776, for Befrielsen fra Struensee; ældre, ikke benyttet Udkast til denne Medaille stukket af J. Meno Haas) og af Carl Enhorning (1781, 1782). — Af Stik nævnes: J. Haas 1753 efter Pilo, J. M. Preisler 1757 efter samme, J. C. G. Fritzscher 1759, T. Kleve efter C. Høyer og J. F. Clemens efter samme.

E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, III—VI, 1897—1909. Aage Friis: Andreas Peter Bernstorff og Ove Høegh Guldberg, 1899. Th. Thaulow: En dansk Statsminister (J. O. Schack-Rathlou), 1932.

Axel Linvald.

Juliane Sophie, 1788—1850, Prinsesse. F. 18. Febr. 1788 paa Christiansborg (Slotsk.), d. 9. Maj 1850 i Kbh., begr. i Roskilde Domkirke. Forældre: Arveprins Frederik (s. d.) og Sophie Frederikke af Mecklenburg-Schwerin (s. d.). Gift 22. Aug. 1812 paa Frbg. Slot (Slotsk.) med Prins Frederik Vilhelm Carl Ludvig af Hessen-Philippsthal-Barchfeld (s. d.).

J. S.s Ægteskab skyldtes gensidig Tilbøjelighed og synes at have været lykkeligt om end barnløst. Parrets Bolig var den Ryberg'ske

Gaard, Store Kongensgade 29. — Malerier af C. V. Eckersberg 1817 (Fr.borg) og A. Schiøtt 1847 (Giesegaard; litograferet af I. W. Tegner). Tegning paa Fr.borg. Portrætteret paa Jens Juels Familiebillede af Arveprinsessen og paa J. C. F. Vierteis Familiestykke 1794 (Gunderslevholm) samt paa Maleriet af Juliane Marie med Børnebørn. Malerier af Chr. Kratzenstein Stub 1813 og af D. Blunck 1840 (litograferet af Em. Bærentzen). Buste af A. Thorvaldsen 1822. Stik af F.W. Heuer. Litografier af samme og hos Hanfstaengl.

C. Greve Rantzau-Breitenburg; Erindringer fra Frederik VI.s Tid, 1900, S. 132. L. Bobé; Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, VI, 1903, S. 530; VIII, 1917, S. 212, 226. Af en gammel Hofmands Mindeblade (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XI), 1909, S. 171.

Povl Engelstoft.

Julin, Carl Marius, f. 1882, Højskoleforstander, Politiker. F. 24. Maj 1882 i Giver, Himmerland. Forældre: Lærer Julius Nielsen (1822—86, gift 1° 1846 med Ane Jensen Vestergaard, 1821—75) og Ane Marie Christensen (1853—1927). Navneforandring 19. Okt. 1909. Gift 1° 24. Maj 1910 i Hodsager med Christine Marie Thusholt, f. 25. Marts 1892 i Tvis, d. 26. Sept. 1923 i Kbh., D. af Gaardejer Jens T. (1855—1910) og Mariane Andersen (f. 1857). 2° 9. Sept. 1925 i FASTERHOLT med Anna Othilde Mølgaard, f. 25. Maj 1905 i Arnborg, D. af Gaardejer Frands M. (f. 1862) og Christine Marie Jensen (1865—1934).

Kun fire Aar gammel mistede J. sin Fader, og da hans Moder sad i trange Kaar, maatte han tidligt ud at tjene for Brødet. En Tid var han Landmand, kom senere i Smedelære, blev Svend 1900, 1902 Elev paa Nørre Nissum Højskole og senere paa Seminariet sst., hvorfra han tog Lærereksamen 1906. Han var en kort Tid Lærer paa Frbg., men blev 1907 knyttet til den nyoprettede Indre Missions Højskole i Faarevejle som Lærer, 1912 blev han Forstander. Da J. overtog Ledelsen, var Højskolens Stilling alvorlig truet af økonomiske Vanskeligheder. Men Elevtallet steg, og J. var ikke alene en god Skolemand, men tillige en dygtig Økonom. — Fra 1926 har J., der slutter sig til Venstre, været Folketingsmand for Vinderupkredsen. Hans Fraværelse fra Skolen under Rigsdags-samlingerne medførte Nedgang i Højskolens Elevtal, og 1934 fra-traadte han sin Stilling som Forstander, da den var uforenelig med politisk Virksomhed. I Folketinget har J. været sit Partis Ordfører bl. a. for Loven om Lægmandspræster, om Klasselotteriet, for Biblioteksloven o. a. og har desuden deltaget i Forhandlingerne om Kirke- og Skolespørgsmaal. J. har navnlig i Holbæk Amt været

stærkt søgt i Indre Missions Arbejde som Bestyrelsesmedlem i og Formand for en Række Foreninger. Han har udgivet nogle opbyggelige Smaaskrifter og var 1910—35 Redaktør af »Sølvsnoren«, Medlemsblad for Faarevejle Højskoles Elev- og Aktionærforening.

Faarevejle Højskole, 1907—32, Jubilæumsskrift, 1932. Sølvsnoren Aug.—ep. 1932.

Fred. Nørgaard.

Julius, 1824—1903, Prins af Gliicksborg. F. 14. Okt. 1824 paa Gottorp, d. 1. Juni 1903 i Itzehoe, begr. sst. Broder til Kong Christian IX. (s. d.). Gift 2. Juli 1883 paa Ballenstedt med Elisabeth Henriette Thekla v. Ziegesar, Grevinde af Roest, f. 18. Juni 1856 i Wiesa, d. 20. Nov. 1887 i Montreux, D. af Ritmester i det sachsiske Garderegiment Christian Wolf v. Z. (1818—72) og Henriette **Wilhelmine** v. Brause (1831—89).

J. voksede op paa Gottorp og Gliicksborg og fik en fuldkommen tysk Opdragelse. 1842 blev han Løjtnant i den preussiske Hær, studerede 1844—46 i Bonn, avancerede videre til Major, men **udtraadte** af Hæren 1864. N. A. blev han Oberst i den danske Hær og 1868 Generalmajor å la suite. Han levede siden i Holsten. Under et Besøg, han i Begyndelsen af 1865 aflagde hos Brodersønnen Kong Georg af Grækenland, gjorde han, formentlig paa Foranledning af Broderen Christian IX., et forgæves Forsøg paa at mægle mellem de græske Politikere. — R.E. 1864. DM. s. A. — Portrætteret paa Træsnit af Gruppebilleder af den danske Kongefamilie.

Berl. Tid. 2. Juni 1903. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, III, 1921, S. 250, 260.

Povl Engelstoft.

Junge, Johan Peter **Boye**, 1735—1807, Tømrmester, Brandchef i Kbh., Officer. F. 23. Juni 1735 i Barmstedt, Holsten, d. 22. Febr. 1807 i Kbh., begr. sst. (Petri K.). Forældre: Harm J. og Maria Huckfeldt. Gift 11. Dec. 1761 i Kbh. (Petri) med Birgitta Magens, døbt 12. Okt. 1743 i Kbh. (Petri), d. 18. Jan. 1815 sst. (Petri), D. af Tømrmester Johan M. (ca. 1707—54) og Magdalene Wisse (ca. 1701—65).

Otte Aar gammel kom J. i Huset hos sin Farbroder, Hof-Tømrmester og Vicebranddirektør i Kbh. Johan Boye J. (f. 25. Aug. 1697 i Herzhorn, Holsten, d. 21. Marts 1778 i Kbh.; han og Brodersønnen er i Eftertiden jævnlig blevet forvekslet), lærte hos ham Tømrerhaandværket, tog Borgerskab i Kbh. som Tømrmester (1759) og blev i Aarenes Løb en af Kbh.s allerstørste

Arbejdsgivere. Bl. a. købte han 1783 den store Grund til »Groszkanslerens (Reventlows) Gaard«, mellem Købmagergade og Pilestræde, hvorpaa han i Løbet af to Aar opførte Kronprinsensgade, og 1782—87 opførte han, der var Skydebroder, Skydebanen ved Vesterbrogade. Fra 1778 var han Premierløjtnant ved 12. (senere 13.) Borger-Infanterikompagni (Brandkompagniet), blev 1781 Kaptajn og Chef for Kompagniet, var 1787—96 Brandmajor og Branddirektør og blev herved den ledende for Slukningsanstalterne ved Christiansborg Slots Brand 1794 og den store Brand 5.—7. Juni n. A. Paa Grund af særlig vanskelige Forhold af forskellig Art lykkedes det ham ikke at begrænse denne sidste Brand til den Plads, hvor den var opstaaet (Gammelholm), og først den 3. Dag, da han med Kronprinsens personlige Støtte fik gennemført energiske og gennemgribende Forholdsregler, lykkedes det at standse Branden. Skønt han under denne kun nogle faa Timer havde søgt Hvile efter de haarde aandelige og legemlige Anstrengelser, rejstes der dog Anklager mod ham; han udbad sig Nedsættelse af en Kommission til at undersøge sit Forhold og blev 1798 fuldstændig rehabiliteret: han havde gjort sin Pligt. Forinden havde han dog paa Grund af Svagelighed søgt og faaet sin Afsked som Direktør og Brandmajor, men sad endnu en Række Aar fra 1795 i Kbh.s Brand- og Vandkommission. I Begyndelsen af 1789 havde han til Regeringen indgivet et grundigt udarbejdet Forslag om Fornyelse af Kbh.s borgerlige Artilleri; s. A. udstedtes der Anordning herom, og inden sin Død havde han ved utrætteligt Arbejde derfor bragt dette Korps op til seks Kompagnier med 35 lønnede Officerer og 1026 Underofficerer og menige. Ved Englændernes Angreb paa Kbh. 2. April 1801 besatte han med sine Artillerister Quintus og deltog i Beskydningen af den fjendtlige Flaade. 1803 beordredes han til, sammen med General Stricker paa Kronborg og Magistraten i Helsingør, i denne By at oprette et borgerligt Artilleri og et Brandkorps og var en Tid Chef ogsaa for disse — for det københavnske indtil sin Død. Ved kgl. Befaling 1804 til Generalitetet udnævntes han til Oberst af Infanteriet. Fra 1805 til sin Død var han kgl. Direktør ved Kbh.s Brandforsikring. — Maleri af C. A. Lorentzen i Privateje, stukket af A. Flint 1811.

Meddelelser fra Krigsarkiverne, udg. af Generalstaben, I, 1883; II, 1885. Historiske Meddelelser om Kbh., 2. Rk., V, 1931—33. C. Bruun: Kjøbenhavn, III, 1901. A. G. Hassø: Kbh.s Brandvæsens Hist., 1931. P ' '

Junge, Joachim (Jochum), 1760—1823, Præst, Folkelivsskildrer. F. 28. Okt. 1760 i Odense, d. 8. Juni 1823 i Blovstrød, begr. sst.

Forældre: Glarmester, sidst i Kbh., Christian Rasmus J. (1716—94) og Magdalene Juliane From (1731—1810). Ugift.

J. blev Student 1778 fra Gymnasiet i Odense og tog filologisk Eksamen 1781. Han var i Skolen blevet stærkt paavirket af Konrektoren, Professor Poul Holm, der 1770—75 havde udgivet latinske Skoleprogrammer, hvori den fynske Almues Overtro sammenstilledes med Eksempler fra den klassiske Oldtid. I Kbh. var J. i flere Aar Alumnus paa Borchs Kollegium, tog teologisk Attestats 1786 og blev Sognepræst i Blovstrød og Lillerød 1791. Medens han laa ved Universitetet, var han Gæst hos Luxdorph, der 1784 ansatte ham ved sit Bibliotek. J. udgav Auktionskatalogen over Luxdorphs Bogsamling (to Dele, 1789) og indledede Fortegnelsen med en biografisk Skildring af denne sin afdøde Velgører («patronus et fautor»). 1786—87 skrev han en Disputats »Disquisitio de rebus Scythicis«, hvori Scytien regnes for de nordiske Landes Vugge. 1798 overraskede han Læseverdenen med et højst karakteristisk og interessant Skrift: »Den nordsjællandske Landalmues Karakter, Skikke, Meninger og Sprog« (udkom i 1. Udgave anonymt, men med Forfatterens Navn paa Titelbladet 1824 og 1844). Bogen vakte stor Opsigt saavel ved sine livlige og underholdende Skildringer af den sjællandske Bonde som ved Forfatterens overordentlige Belæsthed, hvorom den vidnede paa hver Side. Jac. Baden skrev en lang og rosende Anmeldelse i »Universitetsjournalen«. Bogen kan endnu læses med Fornøjelse og Udbytte; den giver ypperlige Bidrag til Oplysning om forrige Aarhundredes Landboforhold og er spækket med lærde Henvi-ninger til udenlandske (særlig klassiske) Sidestykker. J. ser dog paa Bonden ud fra et efter Nutidens Smag alt for overlegent og humoristisk Synspunkt, og han spotter over Bondens slette Landbrug og hans Hang til Drukkenskab. Bogen udgaves paa ny 1915 af Hans Ellekilde, forkortet og kommenteret. J.s Stil, der overraskede i hans første Skrift, virker senere noget trættende og maniereret. Naar han saaledes i »Økonomiske Annaler« fortæller om Pæretræerne og Kartoflerne eller Bierne i sin Præstegaard, maa Læseren ved hver anden Linie gøre Sidespring til de vilde i Amerika eller Negrene i Afrika eller Oldtidens Digtere o. 1. J. var ivrigt optaget af Kants Filosofi og skrev flere Afhandlinger og en kortfattet »Christendomslære« (1808) med denne som Grundlag. Men vovede saa nogen at fremsætte Kritik imod ham, kom hans koleriske Temperament i Affekt, og han blev ingen blid Modstander. Dette fik bl. a. Professor N. Treschow at føle. Hans sidste litterære Arbejde er en Afhandling »Om Manglerne i Oplysningsvæsenet,

samt hvorledes de kan og bør afhjælpes«, trykt i 2. Bind af »Sjællands Stifts Landmodes videnskabelige Forhandlinger« (1816).

P. B. Grandjean: Slægtbog over en Familie Junge, 1913, S. 27—30.
J. Møller: Nyt theol. Bibl., XIX, 1831, S. 186. Luxdorps Dagbøger, udg. ved E. Nystrøm, II, 1925—30 (se Registeret).

A. Jantzen (H. Grüner-Nielsen*).

Junge, Reynold, d. 1546, Møntmester. Gift med Christine, d. antagelig 1553.

Om R. J.s Herkomst og Uddannelse vides kun, at han før 1530 har været Smedemester ved Mønten i Reval, men meget tyder paa, at han var hjemmehørende i Husum, hvor Frederik I. 1514 havde oprettet en Møntsmedie. Umiddelbart før Grevefejdens Udbrud i Maj 1534 blev han Møntmester i Husum og maatte skyndsomst gaa i Gang med at slaa Mønt af Frederik I.s efterladte Guld og Sølv til Lønning af Christian III.s Lejetropper. Møntvirksomheden blev dog straks efter forlagt til Gottorp og flyttedes siden, efterhaanden som Erobringen af Kongeriget skred frem, til Aarhus, Roskilde og Kbh. Udmøntningerne omfattede ifølge de bevarede Regnskaber over en Mill. Gylden, efter Datidens Forhold en umaadelig stor Sum, og Udbetalingerne gik oftest direkte fra Møntmesteren til Hærens Officerer. R. J.s Dygtighed og Evne til under vanskelige Forhold at tilvejebringe den forringede Krigsmønt var en Forudsætning for det holstenske Partis Sejr; men som saa mange andre af Datidens Møntmestre forsømte han ikke at varetage sine egne Interesser, bl. a. gennem den til Mønten knyttede Vekselererforretning. En Kommission, hvori det slagne Modpartis gamle Møntmester, Jørgen Kok, havde Sæde, gennemgik hans Regnskaber, hvorefter han (1540) blev fængslet for Under-slæb og maatte tilstaa sig skyldig for det mægtige Beløb af over 137 000 Mark. Han opnaede dog Forlig med Kongen og flyttede tilbage til Husum. I Foraaret 1546 blev han ansat som Møntmester i Flensborg, men omtales som død i Efterfølgerens Bestalling af 22. Jan. 1547. Hans efterlevende Hustru modtog Pension af Kongen til og med 1553, da hun antagelig er død.

Georg Galster: Reynold Junges Møntmesterregnskaber 1534—1540 i Festskrift til Kristian Erslev, 1927. Samme, udgivne af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie, 1934.

de Junge, Severin, 1680—1757, Deputeret i Landetatens Generalkommissariat. F. 28. Nov. 1680, d. 14. Okt. 1757 i Kbh., begr. i Frue K. Forældre: Krigskommissær, Kammerraad Emanuel J.

(1644—92, gift 1° med Anne Voigt) og Bodil Sørensdatter Hiort (ca. 1650—1724, gift 1° med Hans Haagensen, d. 1677, 3° med Kommitteret i Rentekammeret, Justitsraad Hieronymus Klothack, d. 1703). Gift 1° 24. Maj 1714 i Kbh. (Frue) med Catharine Wissing, f. 1693, begr. 18. Sept. 1724 i Kbh. (Frue K.), D. af Kancelliraad Jens W. (d. 1697, gift 2° 1696 med Ingeborg Foss, d. 1738, gift 1° med Hans Thøgersen Lassen) og Elisabet Meulengracht (1659—94). 2° 30. Maj 1727 i Kbh. (Frue) med Else Bartholin, f. 26. Maj 1701, d. 22. April 1757 i Kbh., begr. i Frue K., D. af Professor Hans B. (s. d.) og Hustru.

S. J. blev 1701 Hofjunker, studerede 1702 i Oxford, blev 1710 Stabssekretær hos den kommanderende General og udnævntes 1720 til den vigtige Post som Deputeret i Landetatens Generalkommissariat, i hvilken Stilling han forblev til sin Død. 1715—35 voterede han i Højesteret og 1731—34 som surnumerrært Medlem af Højesteretskommissionerne, valgtes 1723 til Hovedparticipant i det vestindisk-guineiske Kompagni og 1727 til Direktør i samme. J., der 1731 efter Ansøgning var blevet adlet med Navnet de J., ejede efter sin Moder Hovedgaarden Sonnerup i Voldborg Herred og købte 1711 Skullerupholm sst., men solgte dem begge før sin Død, muligvis paa Grund af de pekuniære Vanskeligheder, han stadig ses at have kæmpet med. — Kancelliraad 1710. Justitsraad 1713. Virkelig Etatsraad 1724. Konferensraad 1731.

Danmarks Adels Aarvog, XL, 1923, S. 476. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær i Danmark, III, 1926, S. 159 f. Personallhist. Tidsskr., 10. Rk., II, 1935, S. 157.

S *Nygård (A. Leigh-Smith)*

Jungersen, Frederik Olfert, 1836—1912, Valgmenighedspræst. F. 2. April 1836 i Harridslev, Støvring Herred, d. 4. Febr. 1912 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Sognepræst, sidst i Bregninge og Bjergsted, Jørgen Holger Andreas J. (1788—1854) og Charlotte Marie Mørch (1798—1859). Gift 13. Dec. 1871 i Kbh. (Vartov) med Regitze Sophie Zinn, f. 28. Maj 1844 i Kbh. (Garn.), d. 5. Febr. 1918 paa Frbg., D. af Grosserer Ludvig Maximilian Z. (1808—68) og Regitze Sophie Gjødwad (1812—1906).

J. blev Student 1853 fra Roskilde, cand. theol. 1861 og bestyrede derefter en Privatskole i Troense, indtil Krigen kaldte ham. Han var med ved Danevirke, Dybbøl og Als og avancerede i April 1864 til Løjtnant. Da Freden var sluttet, aabnede han 1865 i Forening med Chr. Bredsdorff i Kbh. Nørrebros Latin- og Real-

skole, af hvilken han var Medbestyrer, indtil han 1870 af Dr. G. Rode blev opfordret til at tage Del i Ledelsen af Højskolen paa Skovgaard i Ordrup. 1877 blev han Sognepræst for Blære og Ejdrup, 1881 for Vig og Asmindrup. 1890 blev han kaldet til Hovedstaden af den Valgmenighed, der efter C. J. Brandts Død havde udskilt sig af Vartovkredsen, og som de første Aar holdt sin Gudstjeneste i en Bedesal paa Chr. Winthers Vej, men 1893 ombyttede denne med den for frivillige Gaver opførte Immanuelskirke. J. var Præst her, til han trak sig tilbage Aaret før sin Død. I Foraaret 1873 holdt J. paa Borchs Kollegium en Række Foredrag over S. Kierkegaard, Grundtvig og R. Nielsen. I disse Foredrag, der udkom s. A. under Titlen »Dansk Protestantisme«, gjorde han Rede for den Forening af Grundtvigs kirkelige Anskuelse og R. Nielsens filosofiske Dualisme, i hvilken han havde fundet Hvile, og ogsaa paa anden Maade tog han Del i den Strid, der førtes om R. Nielsens Filosofi. Senere optraadte han i flere Skrifter (»Hvad er Sandhed?«, 1885; »Den frie tanke, teologien og den levende gud«, 1889; »Til Forsvar for Kristentroens Sandhed«, 1895) imod det moderne Fritænkeri, og som Medudgiver af Maanedsskriftet »Danskeren« tog han af og til Ordet om Tidens brændende Spørgsmaal. Fremdeles udgav han »Vidnesbyrd fra Immanuelskirken« (1899), »Tror du paa Helligaanden?« (1904), »Klippegrund« (1908) og »En Aargang Prædikener« (1911). Han var af Karakter og Væsen baade mild og fast. Han var Medstifter af Kirkeligt Samfund af 1898. — R. 1906. DM. 1911. — Maleri af Aug. Jerndorff i Immanuelskirken 1897. Litografi af Harald Jensen 1899.

A. H. Nielsen: Stamtavle over Familierne Kjellerup og Strøyberg, ny Udg., 1906, S. 4. H. P. B. Barfod: Minder fra gamle grundtvigske Hjem, VII, 1927, S. 1—29; VIII, 1928, S. 139f. H. Begtrup: Dansk Menighedsliv i grundtvigske Kredse, I, 1931, S. 99—108. Axel Rosendal i Højskolebladet 5. April 1912.

Fr. Nielsen (A.J. Rud*).

Jungersen, Hector Frederik Estrup, 1854—1917, Zoolog. F. 13. Jan. 1854 i Dejbjerg, d. 6. Marts 1917 i Kbh., begr. sst. (Garn.). Forældre: Sognepræst, sidst i Skellerup, Provst Anders Christian J. (1817—74) og Hedevig Ingeborg Bang (1821—1906). Gift 26. Maj 1887 i Kbh. (Frue) med Anna Margrethe Volqvartz, f. 29. Juli 1861 i Kbh. (Helligg.), D. af Grosserer Niels Thomas Otto V. (1828—1902) og Véronique Françoise Bølling (1833—92).

Efter 1871 at være blevet Student fra Odense studerede J. Naturhistorie med Zoologi som Speciale og tog 1877 Magisterkonferens

i dette Fag. Han kom derefter ind i forskellig Undervisningsvirksomhed ved Skoler og Kursus og ansattes **1879** ved Metropolitan-skolen, hvor han **1882—99** var Adjunkt. Allerede som ung Student knyttedes han **1874** til Universitetet som Assistent hos Jap. Steenstrup, til hvis ivrige Tilhængere han hørte, og han forblev i Stillingen som Assistent ved Zoologiundervisningen for Medicinere til **1899**. **1883—85** passede han helt Steenstrups Undervisning for Medicinere, og endelig udnævntes han **1899** til Lutkens Efterfølger som Professor i Zoologi ved Universitetet og Bestyrer af Zoologisk Museums 1. Afdeling. **1886—1901** virkede han tillige som Docent ved Polyteknisk Lærestanstalt. J. var som Universitetslærer en fortrinlig Forelæser, hvis Undervisning i høj Grad bar Præg af hans store Belæsthed, uden at den derfor virkede bred eller trættende. Naar hans Gerning som Universitetslærer dog ikke satte sig større Spor, skyldtes det, at han ikke viste noget betydeligt Initiativ, hverken videnskabeligt eller administrativt, ligesom hans Undervisning — dens pædagogiske Fortrinlighed uførtalt — ikke i højere Grad virkede inciterende. — J.s videnskabelige Produktion falder for en væsentlig Del inden for den sammenlignende Morfologi, og han var paa dette Omraade Elev af **Semper**, hos hvem han bl. a. udarbejdede sin **1889** udkomne Disputats »Bidrag til Kundskaben om **Kjønnsorganernes** Udvikling hos Benfiskene«. Ogsaa de fleste andre af hans sammenlignende morfologiske Arbejder omhandler Fisk, f. Eks. »Om Embryonalnyren hos Støren« (Vidensk. Medd. fra Naturhist. Forening, **1893**), »On the appendices genitales (claspers) in the Greenland Shark, Somniosus microcephalus, and other Selachians« (The Danish **Ingolf-Exp.**, II, **1899**) og navnlig de betydelige »Ichthyotomical Contributions«, I—II (Vidensk. Selskabs Skrifter, 7. Rk., VI, 2, **1908**; VIII, 5, **1910**). Ogsaa til Padderne Morfologi har han bidraget med et Par Arbejder (»Om Udviklingen af den **Müllerske** Gang (Æggelederen) hos Padderne« (Vidensk. Medd. fra Naturhist. Forening, **1892**) og »Nogle Bemærkninger om Bygningen af Haanden hos Pipa og Xenopus« (sst., **1891**)). Foruden en Del mindre Arbejder har J. endvidere offentliggjort en Beskrivelse af en ejendommelig epizoisk Hydroide, *Ichthyocodium sarcotretis* (Vidensk. Medd. fra Naturhist. Forening, 64, **1913**) ^oS af **etsnyltende** Krebsdyr, *Chordeuma obesum* (Mindeskr. for Jap. Steenstrup, **1913**) samt en lang Række systematiske Arbejder over Pennatulider og Alcyonider, inden for hvilket Omraade han var en bekendt Specialist. Paa et helt andet Felt har J. ydet en Indsats, idet han i en Artikel i »Geografisk Tidsskrift« **1898** uddrog det zoogeografiske Hovedresultat af Ingolf-Ekspeditionen

1895—96, i hvilken han selv var Deltager, nemlig Paavisningen af den arktiske Dybhavsfauna. — **J.** var en meget repræsentativ Mand, og han fik adskillige Tillidshverv, var saaledes 1899—1917 Formand for Naturhistorisk Forening og sad i Ledelsen af de skandinaviske Naturforsker møder. Han redigerede 1883—99 Naturhistorisk Forenings Tidsskrift. 1901 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab, 1914 af Carlsbergfondets Direktion; 1912—13 var han Universitetets Rektor. — **J.** tilhørte den Skole af Zoologer, som opstod i Tyskland i forrige Aarhundredes Slutning, hvis førende Navn er C. Gegenbaur, og som lagde en overvejende Vægt paa den sammenlignende Morfologi paa descendensteoretisk Basis. **J.** bevarede dog ved Siden af denne Paavirkning i betydelig Grad Præg af den ældre Zoologis brede polyhistoriske Grundlag. — **R.** 1896. DM. 1913. — Maleri af L. Tuxen 1904.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1889. Ad Jensen i Univ. Progr. Nov 1917, S. 218—22. Samme i Vidensk. Medd. fra Naturhist. Forening, LXVIII, 1917, S. V—XII (med Bibliografi). **R. Spärck**: Dansk Naturhistorisk Forening 1833—1933, 1933.

R. Spärck.

Junggreen, Jens Peter, 1827—86, nordslesvigsk Politiker. F. 14. Aug. 1827 i Aabenraa, d. 19. Juli 1886 sst., begr. sst. Forældre: Skibsfører Lorenz Hansen J. (1797—1828) og Henriette Thomson (1800—73, gift 2° 1830 med Tobaksfabrikant, Raadmand, Agent Johan Henrik Middelheus, 1802—94). Gift 1° 15. Juli 1856 i Aabenraa med Catharina Maria Franziska Otte, f. 7. Jan. 1836 i Flensborg, d. 21. Jan. 1866 i Aabenraa, D. af Landskabsmaler og Stentrykker Frederik Wilhelm O. (1794—1861) og Catharina Margretha Møller (1808—97). 2° 7. Febr. 1871 i Vonsild med Thora Kliene, f. 21. Febr. 1840 i Sønderho, d. 27. Dec. 1871 i Aabenraa, D. af Sognepræst Peter Johan K. (1809—48) og Clara Maria Detlefsen (1817—78). 3° 25. Maj 1875 i Kbh. (Frue) med Anna Algreen-Ussing, f. 17. Sept. 1841 i Ordrup (Frue), d. 18. Nov. 1877 i Aabenraa, D. af Professor, senere Generalprokurør Tage A.-U. (s. d.) og 2. Hustru. 4° 21. Febr. 1884 i Aabenraa med Anna Catharina Cornett, f. 12. Dec. 1839 i Aabenraa, d. 5. April 1911 sst. (gift 1° med Skibskaptajn, senere Skibsmægler og Bankdirektør Friedrich Callsen, 1827—79), D. af Sejl- og Kompasmager Jørgen C. (1811—85) og Maria Dorothea Koch (1815—1911).

J. voksede op i Aabenraa i de Aar, da Vækkelsen til bevidst Danskhed fandt Sted i Byen. Han gik i tysk Skole, men i Hjemmet opdroges han af **Stiffaderen** i udpræget dansk Aand. Til Hjem-

mets Omgangskreds hørte Mænd som Fr. Fischer og Martin **Bahn-**sen, og allerede i Overgangsaaene var J. en opmærksom Tilhører ved Sammenkomsterne i Fr. Fischers Hjem. Sin første Uddannelse fik han paa Stiffaderens Tobaksfabrik. En Tid arbejdede han i Kbh., da han havde maattet flygte for at undgaa Oprørernes Tvangsudskrivning. **1850** udskreves han til dansk Soldat og var med i Vagtholdet ved Danevirke. Han havde oprindeligt drømt om at blive Sømand som saa mange andre unge i hans Fødeby, nu fik Udlængslen Magt over ham, og **1853** drog han til Australien for at grave Guld. Heldet fulgte ham dog ikke, og han søgte til Kalifornien; derfra drog han til Virginia, hvor han satte sig ind i Tobaksdyrkning og Tobaksfabrikation. **1856** kaldtes han tilbage til sin Fødeby ved et Brev fra Fr. Fischer, der tidligt i ham anede den kommende Leder af Byens Danskhed, og s. A. begyndte han en selvstændig Virksomhed som Tobaksfabrikant.

Det er først i Aarene efter **1864**, J.s offentlige Virksomhed begynder. Den danske Kreds i Aabenraa, der stadig lededes af Fr. Fischer, saa da meget mørkt paa Sønderjyllands og Danmarks Fremtid (Freden **1864** var Danmarks »første Deling«), og J., hvis melankolske Sind tillige i disse Aar tyngedes af personlige Sorger, havde under Overvejelse at bryde op fra Nordslesvig og udvandre til Sverige, hvorfra hans Farfader, Jens Ljunggren, i sin Tid var kommet. Han kom dog igennem denne Modløshedskrise og blev i sin Hjemstavn. **1865** begyndte han den Virksomhed som folkelig-politisk Skribent, som han fortsatte til sin Død — først skrev han i »Freja«, fra **1868** i »Dannevirke«. Med disse Artikler kom han til at øve en betydningsfuld Indflydelse paa Danskhedens Udvikling. De var præget paa een Gang af en stærk kristeligt betonet Tro paa en retfærdig Verdensstyrelse og af Overbevisningen om i den nationale Selvhævdelseskamp at være i Pagt med en af Tidens bærende og sejrige Tanker. Han blev derigennem »Haabets Vækker« i et modløst Folk. Han blev ikke træt af at minde Tyskerne om, at »vi kæmpe nu den samme Kamp, som ædle tyske Mænd . . . i Begyndelsen af Aarhundredet kæmpede mod det franske Fremmedherredømme«, og ud fra et grundigt Kendskab til tysk Litteratur og Aandsliv »slog han dem med deres egen Historie«. Hans Artiklers solide historiske Ballast gav Anledning til Rygter i tyske Kredse om, at han kun lagde Navn til, hvad københavnske Skribenter affattede. Han henvendte sig undertiden direkte til det tyske Folk. I Tiden **1866—70** skrev han saaledes Artikler til »Kollnische Zeitung«, der i disse Aar aabnede sine Spalter for de danske Nordslesvigere, **1878** lod han i den tyske Rigsdag uddele

en lille Pjece »An das deutsche Volk«, 1880 offentliggjorde han et aabent Brev til Rigsdagsmand Rudolf v. Bennigsen i Anledning af nogle Udtalelser af ham i Rigsdagen. Han undgik ikke nordslesvigske Bladskriveres sædvanlige Lod: at stifte Bekendtskab med tyske Fængsler — 1876 maatte han afsone seks Maaneders Fæstningsstraf i Magdeburg for Majestætsfornærmelse i Anledning af nogle Ytringer i en Artikel om Kejsereisens Forhold til Art. 5.

I sine Artikler forkyndte J. utrætteligt, at aldrig fanger sovende Mand Sejr, og at et aktivt nationalt Arbejde var en Nødvendighed for Genforeningens Komme engang. Det var paa hans Initiativ, Foreningen til Bevarelsen af det danske Sprog i Slesvig (Sprogforeningen) blev stiftet i Okt. 1880, og han blev dens første Formand. Den danske Mødevirksomhed, som var gaaet i Staa, da de danske Lærere og Præster forlod Landet og Grænsen spærredes for kongerigske Talere, fik han paa ny i Gang. Han virkede selv som Foredragsholder med Emner af astronomisk og historisk Art. Da Art. 5 blev ophævet, var J. blandt de første til at kræve en ny politisk Kurs, saa at ogsaa paa Landdagen danske Synspunkter kunde blive gjort gældende. Den Modstand, Edsflæggelsen mødte, fik ham imidlertid til at ændre Opfattelse, og i en Erklæring April 1880 vedgik han aabent, at han havde skiftet Standpunkt. Des mere magtpaaliggende maatte det da være for ham, at Danskerne havde en Talsmand i Rigsdagen, og han ønskede derfor 1881 ikke den syge Krügers Genvalg. Dette vakte megen Harm mod ham i Krügers nære Venners Kreds, og da Krüger døde i Efteraaret 1881, og J. naturligt straks nævntes som hans Eftermand, skete der det mærkelige, at det var J.s Meningsfæller i Edsstriden, der stærkest gik imod hans Kandidatur. Medvirkende til Modstanden var det ogsaa, at der blandt Krügers Kernetropper i Haderslev Vesteramt var en ret stærk Forbindelse med kongerigske Venstrekredse, og J. havde gentagne Gange offentligt udtalt sin Sympati med det danske Højre i Forsvarssagen. J.s Kandidatur blev imidlertid fastholdt, og hans Modstandere samlede da om Landdagsmand Hans Lassen, og Danskheden kom saaledes for første Gang til at gaa splittet til Valg. Lassen fik de fleste Stemmer, men ikke absolut Majoritet, men ved Omvalget samlede alle danske Stemmer efter J.s Opfordring paa ham. Da han imidlertid 1882 aflagde Landdagseden, vendte Stemningen sig imod ham, og ved Valget 1884 opstilledes J. igen imod ham, denne Gang som de udprægede Edsnægteres Kandidat. Sejren blev nu J.s. Paa Rigsdagen tog han gentagne Gange Ordet, mest for at gendrive uberettigede Paa-stande om sproglige og statsretlige Forhold i Sønderjylland, og

han gjorde det med en Indsigt og et Maadehold, der skaffede ham selv Modstandernes Respekt. Ogsaa hjemme kom der i disse Aar en meget stærk Samling om hans Personlighed, saa en Opposition mod ham i Fremtiden vilde have været udelukket. Der forundtes ham imidlertid kun en kort Virketid i Berlin — anspændt Arbejde og de haarde Kampe, der var hans fredsæle Natur saa meget imod, havde tæret paa hans i Forvejen ikke stærke Helbred, og han døde ret uventet. — Mindeplade paa Fødehuset 1936. Bavnsten 1891 paa Aabenraa Kgd. med **Portrætmedaillon**; Træsnit derefter af H. P. Hansen. — Maleri af Fred. Jørgensen paa Folkehjem i Aabenraa. Gipsrelief af V. Bissen (Fr.borg). Træsnit fra C. Poulsen 1886 (efter Fotografi) og af H. P. Hansen samt paa Gruppebilledet af Sønderjyder 1877.

Breve fra og til J. i Sønderjydske Aarbøger 1930, S. 244—60; sst., 1937. Hans Kau: J. P. Junggreen, 1894. P. Lauritsen: J. P. Junggreen, 1907. F. Gribsvad i Festskrift til H. P. Hanssen, 1932, S. 256—300. Hans Petersen i Haabets Mænd, 1923, S. 87—91. Th. Kaftan: Erlebnisse und Beobachtungen, 1924, S. 86 f. H. P. Hanssen i Hejmdal 13. Aug. 1927. H. Lausten-Thomsen i Folkets Almanak 1937.

” r j

Junker, Hans Grunnet, f. 1875, Gymnastikpædagog. F. 30. April 1875 i Bølling ved Kolding. Forældre: Gaardejer Jeppe Jørgensen J. (1838—1923) og Ane Katrine Hansen Grunnet (1839—1903). Gift 24. Juli 1906 i **Røjle-Taarup** med Agnes Holm, f. 14. Juli 1881 i Jelling, D. af Seminarielærer, senere -forstander R. J. H. (s. d.) og Hustru.

J. tog Lærereksamen fra Vinthers Seminarium i Silkeborg 1897 og fik derefter Videreuddannelse paa Statens etaarige Kursus i Gymnastik og Naturfag. Efter nogle Aars Lærervirksomhed knyttes han til Gymnastikinspektionen og havde allerede udført et betydeligt Arbejde som Assistent hos Gymnastikinspektøren, da han 1906 af Skolemyndighederne i West Riding i England fik overdraget Stillingen som Gymnastikinspektør ved dette Fabriks- og Minedistrikts Skolevæsen, der netop paa det Tidspunkt var i stærk Udvikling. I de følgende Aar gav han talrige Lærerkursus i England og tilrettelagde Gymnastikundervisningen i sit Distrikts Skoler, men allerede 1908 begyndte han paa egen Haand at afholde Sommerkursus i Silkeborg for engelske Lærere og Lærerinder. Af denne Begyndelse har der udviklet sig et internationalt Gymnastikinstitut, der faar sin væsentligste Tilgang fra det britiske Rige, men i øvrigt besøges af Folk fra mange forskellige Lande. Instituttet, der har sin egen meget anselige Bygning, er anerkendt af

det danske Undervisningsministerium. Dets Virksomhed har haft en betydelig Indflydelse paa Skolegymnastikkens Udvikling rundt om i det britiske Imperium.

H P Langkilde.

Just, Anton Frants (døbt Antonius Franciscus), 1766—1829, Forfatter. F. 26. Febr. 1766 i Viborg, d. 6. Maj 1829 sst., begr. sst. Forældre: Residerende Kapellan ved Viborg Sortebrødre Kirke, senere Sognepræst i Vammen, Bigum og Lindum Iver Dam Tønnesen J. (1729—88) og Ingeborg Cathrine Friedenreich (1743—1822). Gift 31. Juli 1789 i Ørum, Fjends Herred, med Regina Christiane Jakobsdatter Lerche, f. 4. Jan. 1749 i Nyborg, d. 13. Jan. 1826 i Viborg (gift 1° 1768 med Hans Henrik Jørgensen til Strandet m. fl. Gaarde, ca. 1725—88), D. af Borgmester og Byfoged i Nyborg, senere Kancelliraad, Ejer af Ørslev Kloster, Staarupgaard og Strandet Jakob L. (1704—72, gift 1° med Gedske Pedersdatter Hillerod, d. 1737, 2° 1738 med Anne Margrete Rasmusdatter Bosen, 1702—40, Enke efter Købmand i Nyborg Peder Knudsen, 1683—1733) og Apollone Hansdatter Lange (1725—75).

J. blev Student 1785 fra sin Fødebys Skole, tog n. A. anden Eksamen og 1789 Landmaalereksamen, efter at han i nogen Tid havde været Huslærer paa Gaarden Strandet i Fjends Herred, som han ved sit Giftermaal blev Ejer af. Dens Gods afhændede han, og efter 1797 at have solgt Gaarden selv nedsatte han sig i Viborg som Boghandler og Bestyrer af Byens Trykkeri, indtil han 1812 selv overtog dette. Som Bogtrykker redigerede han fra 1797 i 30 Aar »Den Viborger Samler«, som under hans Ledelse omdannedes til en større og mere moderne Avis. Desuden var han Sandflugtskommissær, fra 1803 Forligskommissær og fra 1811 Landvæsenskommissær, senere tillige Stempelpapirsforhandler og fra 1817 i en halv Snes Aar konst. Hospitalsforstander i Viborg, arbejdede ivrigt for Træplantning og virkede ogsaa som Dyrlæge. Med denne brogede Virksomhed forenede han en lige saa mangeartet Forfattergerning, ved hvilken han baade søgte at gavne i Oplysningstidens Smag og at bøde paa sine daarlige økonomiske Forhold, der lige til hans Død skaffede ham mange Genvordigheder, som i Forening med periodiske Anfald af Sindssyge formørkede hans Tilværelse. Han debuterede som Forfatter 1792 med en Samling Digte, af hvilke de komiske vandt meget Bifald, udgav 1798—99 to Bind Fortællinger, navnlig indeholdende den store Roman »Holger Laxmands Historie«, der muligvis tør anses for den bedste danske borgerlige Roman fra det 18. Aarh., men slog sig i øvrigt paa det nyttige og udgav en lang Række

Skolebøger og Almueskrifter, der ikke røber grundige Kundskaber, kritisk Behandling eller god Smag, men ofte en ganske livlig Fremstilling, lempet efter uddannede Læseres Tankegang. Flere af dem blev meget udbredte. Hans »Nyeste Bondepraktika« (1798), »Naturhistorie om Dyrene« (1802) og »Haandbog for den læsende Ungdom« (1800) udkom i mange Oplag, den sidstnævnte endog mange Aar efter hans Død. — Kammerraad 1811.

Litteraturtidende 1829, S. 429 f. Saml. til jydsk Hist. og Top., 3. Rk., IV, 1904—05, S. 256—73. F. Rønning: Rationalismens Tidsalder, III, 2, 1899, S. 85 f. Hakon Stangerup: Romanen i Danmark i det 18. Aarh., 1936, bl. a. S. 341—47.
Joakim Larsen (S. Nygård*).

Justesen, Heinrich Emil Ferdinand, 1845—1916, Forfatter. F. 27. Sept. 1845 i Slagelse, d. 14. Sept. 1916 i Nykøbing F., begr. sst. Forældre: Opsynsmand ved Befordringsvæsenet, senere Prokurator Peter Theodor J. (1800—63, gift 1° 1824 med Berteline Kirstine Engberg, 1804—34) og Christine Wilhelmine Schnegelsberg (1811—91). Gift 7. Okt. 1871 i Holstebro med Johanne Kristine Hansen, f. 17. Febr. 1848 i Gimsing, d. 26. Juli 1911 i Nykøbing F., D. af Værtshusholder i Gimsing, senere Bagermester i Holstebro Hans Jørgen H. (1812—84) og Ane Johanne Elisabeth Winther (1813—86).

J. tog 1861 Præliminæreksamen og 1866 dansk-juridisk Eksamen. 1867—70 var han By- og Herredsfuldægtig i Holstebro, hvorefter han nedsatte sig som Sagfører i Ringkøbing. Under sit Ophold her var han tillige Strandingskommisær og (1880—81) Redaktør af det konservative »Ringkjøbing Amts Dagblad«. 1883 blev han Branddirektør, og 1886 forflyttedes han i samme Egenskab til Nykøbing F., hvor han virkede til 1912. J.s Forfatterskab er udelukkende knyttet til hans lidenskabelige Jagtinteresse, som han under sit Ophold i Vestjylland havde rig Lejlighed til at dyrke. Foruden talrige Tidsskriftartikler og et Par faglige Bøger, »Haandbog for Jægere« (1889) og »Danmarks Vildt« (1891), har han skrevet en Række Bøger, der bringer smukke Skildringer af den vestjyske Natur og friske Billeder af Jægerlivets dagligdags Begivenheder, »Jægerliv. Jagthistorier« (1881), »Fra det gamle Revier. Novellistiske Jagtskildringer« (1888), »Friluftsliv. Fortællinger og Optegnelser« (1892) og »Fra Mark og Skov og Lyngens brune Land. Mine sidste Jagtfortællinger« (1913). 1884 var J. med til at stifte Dansk Jagtforening; han var Foreningens Sekretær til 1893 og Redaktør af dens Organ »Dansk Jagttidende« til 1891.

Lolland Falsters Folketidende 15. Sept. 1916. Dansk Jagttidende Okt. s. A.

K. K. Nicolaisen (A. Leigh-Smith).

Justesen, Hieronymus, se Ranch.

Justesen, Jens, se Bjerre.

Jutta, ca. 1250, Dronning. Forældre: Hertug Albrecht af Sachsen (d. 1260, gift 1° med Agnes af Østrig) af det askaniske Hus. Gift 1° 1239 med Erik (IV.) Plovpenning (s. d.). 2° med Grev Burchard af Rosenberg, Borggreve i Magdeburg.

J. nævnes som Vidne i det Brev, hvori Kong Erik faa Maaneder efter sin Faders, Valdemar II.s Død udtalte sit Ønske om at dø i Franciskanernes Ordensdragt og begraves i deres Klosterkirke i Roskilde. Ellers er det om hende kun oplyst, at hun en Tid residerede paa Skanderborg og herfra i høj Grad plagede Munkene i Øm Kloster; der klages over, at hun sendte sine Svende ud for at tage Klosterets Korn og føre Munkenes Gods paa Baade til Skanderborg. J. fødte sin Ægtefælle adskillige Børn; hvis der har været Sønner blandt disse, maa de være døde før Faderen. Af hendes fire Døtre blev to Dronninger: Sophie i Sverige og Ingeborg i Norge, medens Jutta og Agnes en Tid var klostergivne. Efter Eriks Drab 1250 er J. vistnok snart vendt tilbage til Tyskland. En Datter af hendes 2. Ægteskab, Sophie, blev gift med Erik (Langben) af Langeland (s. d.).

Jørgen Olrik: Valdemar Sejrs Sønner og den store Ærkebisperid, 1906.
Ellen Jørgensen og Johanne Skovgaard: Danske Dronninger, 1910.

Kr. Erslev (Jørgen Olrik*).

Jutta, ca. 1246—84, Kongedatter. Forældre: Kong Erik (IV.) Plovpenning (s. d.) og Jutta (s. d.).

1266, da hun var tyve Aar gammel, indtraadte J. i det af hendes Søster Agnes stiftede St. Agnes' Kloster i Roskilde af Dominikanerordenen. Snart efter blev hun, da hun ansaas for »modnere og forstandigere« end Søsteren, Priorinde i dennes Sted. Ingen af Søstrene fandt dog Behag i Klosterlivet; 1271 forlod de deres selvvalgte Stand, og J. drog paa Besøg hos sin Søster og Svoger i Sverige: Sophie, gift med Valdemar Birgersen. Hun »kom som en Engel fra Himmerig«, hedder det i den svenske Rimkrønike, og bedaarede ved sin Skønhed den kvindekære Valdemar; Følgen blev, at »med Kongen blev hun da saa kær, at han kom hende alt for nær«. Forholdet blev medvirkende til Brødrenes Rejsning mod Valdemar; denne foretog en Pilgrimsrejse til Rom, vistnok for at sone Brøden. J. vendte tilbage til Danmark, hvor hun havde Strid om sit Jordegods baade med Klosteret i Roskilde, der nægtede hende Ret til at tage sine Gaver tilbage, og med Kongen,

der forholdt baade hende og hendes Søstre deres Fædrearv. Da Oppositionen mod Erik (V.) Klippings Styre var kommet til Magten, fik Kong Erik Ploppennings Døtre dog Danehoffets Dom paa, at Kongen skulde udlevere dem deres Fædrenegods (1284), og J. fik i hvert Fald en Del Gods udlagt; men s. A. døde hun.

P. F. Suhm: Historie af Danmark, X, 1809. Ellen Jørgensen: Erik Klipping og hans Sønner, 1927.

Kr Erslev (JørgenOlrik*)

Juul (døbt Juul), Andreas Thomas, 1816—68, Landskabs- og Porcellænsmaler. F. 17. Okt. 1816 i Kbh. (Trin.), d. 21. Aug. 1868 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Skomagermester Johannes Juul og Ane Marie Berg. Gift 28. Juli 1843 paa Frbg. med Else Alette Møller, f. 2. Aug. 1817 i Kbh. (Trin.), d. 25. April 1899 sst., D. af Drejer Frederik M. og Marie Wilstrup.

Efter Konfirmationen blev J. sat i Lære ved Den kgl. Porcelainsfabrik for at uddannes til Porcellænsmaler. Samtidig gennemgik han Akademiet, dog ikke længere end til Gipsskolen. 1836—55 udstillede han som Landskabsmaler og vandt 1847 den Neuhausen'ske Præmie i dette Fag samt solgte et Par Billeder til Den kgl. Malerisamling; men han fik dog ikke noget betydeligt Navn som Maler og ernærede sig i længere Tid nærmest som Tegnelerer. Derimod uddannede han sig til en dygtig Porcellænsmaler. Allerede 1843 havde han vundet den Neuhausen'ske Præmie for et paa Porcellæn malet Portræt, Præsten Hornsyld efter Maleri af Wilh. Bendz, og 1845 samme Præmie for et originalt Landskab, medens han 1853 fik Rejseunderstøttelse af den Reiersen'ske Fond som Porcellænsmaler. Efter at han 1857 var blevet Bestyrer ved Bing & Grøndahls Porcellænsfabrik, helligede han denne hele sin Kraft og udfoldede stor Dygtighed i Ledelsen af dens kunstneriske Afdeling. Blandt hans Værker kan nævnes et Frokoststel til Frederik VII. (Bergens Museum) og »Frederiksborgvasen«, endvidere Arbejder, dekorerede med Efterligninger efter Kameer; med dem gjorde han Lykke i England. Størst Betydning for Fabrikken fik han dog som dygtig Administrator, der kunde træde til paa det kritiske Tidspunkt, da Grøndahl døde. — F.M.G. 1862. — Selvportræt i Atelieret (forhen hos Johan Hansen). Tegning af C. Christensen ca. 1860 i Familieeje.

Harald Bing: Porcellænsfabrikken Bing & Grøndahl 1853—1903, 1903, S. 33 f. E. Lemberger: Bildnisminiatur in Skandinavien, 1912, S. 195.

Ph. Weibach (Leo Swane*).

Juul. Lillievaabenet — der føres af den Uradelsslægt J., som først i senere Tid systematisk har gennemført Stavemaaden Juul til Adskillelse fra **Stjerne-Juel'erne** — træffes allerede i 13. Aarhundrede i Forbindelse med Navnet J., idet Hr. Niels J. af Jylland, der førte dette Vaaben, nævnes 1285 og 99; han var antagelig Fader til nedenn. Ærkebiskop i Lund Esger J. (d. 1325). Den sikre Stamrække for de nulevende Slægtsgrene føres tilbage til Søren Jensen J. til Hedegaard i Glæsborg Sogn, hvis Søn Niels Sørensen J. (d. 1477) til Hedegaard var Foged paa Kalø og Bedstefader til nedenn. Landsdommer Axel J. (1503—77) til Villestrup, af hvis Børn maa nævnes Ove J. (1549—1604) til Mejlgaard, Østergaard og Palstrup, Øverstesekretær Absalon J. (1555—89) til Mejlgaard og Rigsraaden Iver J. (1563—1627) til Villestrup m. m. Af disse var Ove J. Fader til Frands J. (d. før 1626) til Mejlgaard, hvis Sønnesøn var nedenn. Oberst Frands J. (d. 1731?). Iver J. til Villestrup var Fader til Malte J. (1594—1648) til Gessinggaard, til Møntsamlere Axel J. (1606—71) til Volstrup og Gundetved m. m., til Tønne J. (1620—84) til Taarupgaard og til nedenn. Vicestatholder i Norge Ove J. (1615—86) til Villestrup, af hvis Børn maa nævnes Datteren Anne Cathrine J. (1655—1707), gift med Vicestatholder Frederik Gabel (ca. 1645—1708, s. d.), Christian J. (1651—90), der 1679 fik tillagt Navn og Titel som Baron J. af Rysensteen, og Etatsraad Frederik J. (1661—1721) til Villestrup. Dennes Søn Generalløjtnant Ove J. (1700—66), hvis Hustru Komtesse Sophie Hedevig Friis (1717—77) var Besidderinde af Stamhuset Ravnholt, var Fader til Øllegaard Charlotte J. (1738—98), der ægtede Gehejmestatsminister Joachim Otto Schack-Rathlau (1728—1800), til Christiane J. (1742—96), gift med Admiral Frederik Christian Kaas (1725—1803, s. d.), og til Gehejmeraad Christian Sehestedt J. (1741—88) til Stamhuset Ravnholt, hvis Sønnesøn var nedenn. Kammerherre, Major Christian Sehestedt J. (1806—61), fra hvem de nulevende Medlemmer af den adelige Linie nedstammer. — Ovenn. Baron Frederik J. af Rysensteen (1651—90) var Bedstefader til Oberst, Baron Christian Frederik J. af R. til Rysensteen (1716—82), af hvis Børn kan nævnes Oberstløjtnant, Kammerherre Baron Ove Henrik J. af R. (1771—1836), der substituerede en Fideikommiskapital for Baroniet, og Major, Baron Christian Frederik J. af R. (1779—1842), der var Fader til Baronesse Johanne Jacobine Margrethe J. af R. (1808—96), gift med General Frederik Adolph Schleppegrell (1792—1850), og Kammerherre Baron Niels J. af R. (1804—89) til Substitutionen for Baroniet, med hvis Søn nedenn. Baron Christian

Frederik Adrian J. af R. (1838—1907, se J.-Rysensteen) til Substitutionen for Baroniet den friherrelige Linie uddøde paa Mandssiden.

Danmarks Adels Aarbog, VII, 1890, S. 258—80; VIII, 1891, S. 490; X, 1893, S. 539; XIV, 1897, S. 494; XVIII, 1901, S. 545; XXIII, 1906, S. 488; XXVIII, 1911, S. 567. Th. Thaulow: Lillie-Julernes Slægtbog, 1925.

Albert Fabritius.

Juil, Anna Cathrine, se Juel.

Juil, Asger Callisen, 1874—1919, Kirkemusiker, Komponist. F. 9. Maj 1874 i Aarhus, d. 1. Marts 1919 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Korpslæge Michael Carl Christian J. (1847—98) og Emilie Constance Callesen (1841—1913). Gift 18. Sept. 1906 i Kbh. (Helligg.) med Ebba Rigmor Gyrithe Høeg Brask, f. 14. Marts 1886 i Holstebro, D. af Prokurator Jens B. (1832—98) og Nanna Erasmine Christiane Rygaard (1845—1915).

J. bar fra Barndommen Præg af det kultiverede Hjem, hvor han modtog stærke musikalske Impulser, navnlig gennem Moderen, der flere Gange havde optraadt offentligt som Sangerinde. Det var imidlertid hans Mening at blive Læge; han blev Student 1892 fra Aarhus og naaede saa langt i sit Studium, at han fik Kantussen, hvorpaa han aftjente sin Værnepligt som Underlæge. Men Faderens pludselige Død 1898 fik den musikalske Aare hos ham til at springe, han opgav sit Studium, og i de følgende Aar komponerede han flittigt. Sin første musikalske Undervisning havde han faaet af G. Matthison-Hansen (Klaver) og Tecla Griebel Wandall (Teori), men 1904 drog han til Leipzig for at uddanne sig videre hos Hugo Riemann. Under mægtigt Indtryk af Thomanerkorets Bachfremførelser vendtes hans Ungdoms Interesse fra Wagner til J. S. Bach, og ivrigt søgende i Kirkemusikkens Skatte koncentrerede den sig efterhaanden om det 16. Aarhundredes Vokalpolyfoni, personificeret i Palæstrina, der for J. stod som den kirkelige Musiks aldrig overgaaede Mester. — J. var en moderne følende Musiker, stærkt personligt anlagt, og Palæstrinatidens Musik blev ham derfor i højere Grad en Kilde til Inspiration end et Forbillede for hans egen Kirkemusik. Herved kom han i Modsætning til de Strømninger inden for den kirkelige Kunst, der her hjemme er karakteriseret ved Navnene Laub, Skovgaard og Jensen-Klint. Hans tidlige Død hindrede den endelige Afklaring af hans Kunst. — 1905 slog han sig ned som Musiklærer i Kbh. 1906 blev han Musikkritiker ved »Kristeligt Dagblad«, et Hverv, han røgtede paa den smukkeste Maade. 1910 udnævntes han til Kantor ved Matthæuskirken, og 1915 blev han — skønt Autodidakt som Orgelspiller — Organist sst. 1918 modtog

han Stillingen som Kantor ved Roskilde Domkirke, men naaede ikke at flytte fra Kbh. — Hans musikalske Hovedværk er »Aandeligt Sangværk« (1915—17), der i sine tre Bind indeholder 175 Numre kirkelig Musik af alle Arter. Hans Ungdoms Wagnerbegejstring kommer stærkt til Orde i »Lectio sancta« (1905); renere i Stilen er »Evangelium« (begge af Kantaten »Juleneg«), og i »Requiem« opnaar han betydelige Virkninger. Hans verdslige Musik bærer et langt friere Præg end hans kirkelige, f. Eks. er »Verdens dejligste Rose« (1915), skrevet over H. C. Andersens Eventyr, et af hans kraftigste og mest personlige Arbejder.

Tillæg til Stamtavle over Valentin Hermansen Beyers Efterkommere, 1904, S. 46. Gerhardt Lyng: Danske Komponister i det tyvende Aarhundredes Begyndelse, 2. Udg., 1917, S. 160 ff. J. Foss: Organist- og Kantor-Embederne, 2. Udg., 1916, S. 36. Berl. Tid. 2. Marts 1919. Nationaltidende s. D. Jyllandsposten 4. Marts s. A. **Emilius** Bangert i Musik 1. April s. A.

Sven *Lunn*.

Juil, Axel, 1503—77, Landsdommer. F. 1503, d. 10. Aug. 1577 i Viborg, begr. i Astrup K. Forældre: Søren J. til Hedegaard, Glæsborg Sogn, og Østergaard, Fjellerup Sogn (d. 1535) og Dorte Iversdatter (**Skjernov**) til Mejlgaard. Gift 30. Juli 1542 i Essenbæk med Kirsten Lunge (Dyre), f. 1524, d. 28. Nov. 1588 paa Villestrup, begr. i Astrup K., D. af Ove L. (s. d.) og Hustru.

Tilhørende en lidet kendt midtjysk Adelslægt havde A. J. en ikke alt for gunstig Start. Han fik en lærd Opdragelse, blev Magister — sandsynligvis ved et udenlandsk Universitet —, men uden Støtte i mægtig Slægt **maatte** han i øvrigt selv bryde sig en Bane. I Slutningen af 20'erne opnaaede han Ansættelse i Kancelliet. Hans gode Forstand, praktiske Dygtighed og Flid maa her hurtigt være blevet værdsat. 1532 sendtes han til Stockholm for at forhandle med Gustaf Vasa og var blandt de danske Befuld-mægtigede, der under Interregnet (1533—34) sluttede Forbunds-traktaten af 2. Febr. 1534 med Sverige. Selv om denne Traktat ikke naaede at blive ratificeret fra dansk Side inden Grevefejdens Udbrud, blev den dog ikke uden Betydning for Gustaf Vasas Holdning under denne. Under Grevefejden kom A. J. til at indtage en fremskudt Plads paa Christian III.s Side. Marts 1535 fik han saaledes i Opdrag sammen med Peder Ebbesen Galt at drage rundt i de oprørske jyske Herreder og tinge med Bønderne om Halsløsning. Det var sikkert ikke uden Forbindelse hermed, naar de som Meddommere deltog i den store jyske Rettertingsrejse 1537. Videre oppebar A. J. en stor Del af Skatterne i Jylland i disse Aar. Og han fik allerede 1536 betroet den vigtige Stilling

som Lensmand paa Aalborghus. Han blev en **dygtig** og nidkær Administrator af det store Regnskabsien. Ikke uden Selvfølelse skriver han i Nov. 1539 til Kansler Johan Friis, at skønt han havde haft store Udgifter til Bygningen paa Aalborghus, havde det dog ikke influeret paa hans Leverance af Penge og Fetalje (Scandia, VII, S. 168). Bygningen af det nye Aalborghus **maa** da anses for først og fremmest at være A. J.s Værk, selv om det ikke var ganske fuldendt ved hans Fratræden som Lensmand Dec. 1550. Regeringen havde en ny og vigtig Opgave at betro ham. 5. Marts 1551 udnævntes han til Landsdommer i Jylland, hvortil hans store Retskyndighed i sjælden Grad kvalificerede ham (de andre jyske Landsdommere var Jens Thomesen Sehested og den lidet heldige Erik Skram). S. A. sendtes han i øvrigt sammen med Christoffer Thronsen Rustung og Otte Stigsen til Island for at gennemtvinge den endelige Gennemførelse af Reformationen her. — A. J. forblev i Virksomhed som Landsdommer lige til sin Død. Mærkeligt nok blev han aldrig Medlem af Rigsraadet; men hans Anseelse og Magt i Jylland var ikke mindre end de jyske Raaders. Fra sin Udnævnelse til Landsdommer til sin Død havde han **Asmild** Kloster i fri Forlening. 1557 blev han tillige Kantor ved Viborg Domkirke. Han havde dertil andre større og mindre Forleninger. Saaledes i 40'erne Essenbæk Kloster i Pant for 3—4000 **Dl.**, og under Syvaarskrigen fik han Sikkerhed for sine Laan til Kronen i en Række mindre Len. Umiddelbart før sin Død 1577 fik han Viborg Byskat bevilget for Livstid og alle sine Forleninger bekræftet for Livstid. — For sine mange offentlige Hverv glemte A. J. ikke sit eget Tarv. Tidligt begyndte han at samle paa Jordegods. **Bl.** a. skænkede Frederik I. ham 1533 Mikkell Blicks (s. d.) forbrudte Gods. Skønt i Jordtilliggende ikke større end en almindelig Bondegaard, gjorde han alligevel det i Himmerland, Nord for Mariager, beliggende Villestrup, som han 1535 havde faaet udlagt som sin fædrene Arv, til sin Hovedgaard. Ved Køb, Mageskifte etc. fik han den snart udvidet til en anselig Ejendom. De Veje, han gik for at naa sit **Maal**, var just ikke alle tiltalende. Han holdt sig saaledes ikke for god til at faa Kongen til at skænke sig to Gaarde i Villestrups umiddelbare Nærhed, efter at disse var inddraget som forbrudt Gods, fordi deres Ejere, som Egnens øvrige Bønder, havde sluttet sig til Skipper Clement — en brutal og enestaende Fremgangsmaade (Gl. Danske Domme, II, S. 8—10; Scandia, VII, S. 230 f.). 1538—42 opførte han en helt ny Hovedbygning paa Villestrup, et stort firfløjet Komplex i sengotisk **Stil** med kamtakkede Gavle, omgivet af Voldgrave.

Hans Hustru **maa** have medbragt en betydelig Medgift; Ægteparret var da ogsaa allerede 1542 i Stand til at opbygge deres Sognekirke, den smukke Astrup K. (til hvilket Formaal han dog ogsaa oppebar Tienden heraf). Af andet Gods, han erhvervede, **maa** særligt nævnes Mejlgaard, som hans barnløse Fætter Niels Markvardsen **Skjernov** (d. 1560) tilskødede ham, medens han endnu levede. Det kostede ham dog adskillige Processer, inden Besiddelsen af Gaarden var ham sikret, og han **maatte** lade Niels Markvardsens Enke blive siddende paa Gaarden, til hun døde. Ogsaa her opførte han nye Bygninger (1573). — Relief paa Villestrup 1552, Afstøbning paa Fr.borg. Relief paa Laden sst. samt fra 1573 paa Mejlgaard. Epitafium med Relief i Astrup K. Maleri af Otto Bache efter Skulpturerne (Ravnholt).

Danmarks Adels Aarbog, VII, 1890, S. 263. Th. Thaulow: **Lillie-Juulernes** Slægtbog, 1925, S. 55—82. F. Richardt og T. A. Becker: Prospector af danske Herregaarde, VI, 1853. Danske Herregaarde ved 1920, III, S. 11—20. Magasin til den danske Adels Hist., I, 1824, S. 71—76. E. Tauber og A. H. Nielsen: Embedsmænd i Aalborg, 1879—80, S. 22—25. Dsk. Mag., 4. Rk., III, 1871, S. 209n. Saml. t. jydsk Historie og Topografi, V, 1874—75, S. 40—62. L. Laurssen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, I, 1907, S. 172, 176 f., 186—89, 191. Reynold Junges Møntmesterregnskaber, udg. ved G. Galster, 1934, S. 5, 8 ff., .6, 25, 29 f., 38, 43, 55-60, 181 f.

Astrid Friis (C F. Bricka)

Juul, Nicolai Christian, 1888—1933, Ingeniør, Elektrotekniker. F. 20. Sept. 1888 i Videbæk, Vorgod Sogn, d. 3. Febr. 1933 i Aarhus, begr. sst. Forældre: Distriktslæge Louis Christian Johannes J. (1851—1900) og Nielly Edela Overgaard (1864—1934). Gift 1. Aug. 1913 i Thorshavn med Lise Margrethe Danielsen, f. 11. Sept. 1890 i Thorshavn, d. 22. Dec. 1933 i Kbh., D. af Postmester, Lagtingsrevisor Christian Cornelius D. (1849—1935) og Anna Sophie Larsen (1858—1934).

J. blev Student 1905 fra Borgerdydskolen i Kbh., cand. **phil.** n. A. og 1911 polyteknisk Kandidat som Elektroingeniør. Kort efter Eksamen fik han Ansættelse i **Almänna Svenska Elektriska A-B's** danske Filial og var paa et halvt Aars Studieophold i Firmaets Hovedsæde i **Västerås**. 1919 blev han efter K. Eriksens Død Medindehaver af det raadgivende Ingeniørfirma Eriksen og **Sardemann** i Aarhus, som paa dette Tidspunkt havde projekteret og udført en Række Oplandsforsyninger med højspændt Vekselstrøm, og som efter Genforeningen fik med Elektricitetsforsyningen i de sønderjyske Landsdele at gøre, og man tilskriver almindeligt J. den væsentligste Del af Æren for, at denne store Opgave løstes paa en saa rationel og udmærket Maade. J. projekterede og ud-

førte senere en Række andre Oplandsforsyninger og rationaliserede Driftsforholdene ved flere bestaaende Selskaber. Som Konsulent for Aarhus Belysningsvæsen projekterede og ledede han Bygningen af Aarhus store nye Elektricitetsværk med dertil knyttet Fjernopvarmningsanlæg. Han var tillige Konsulent for Aarhus Sporveje. J. var et meget rigt udstyret Menneske, som havde let ved at vinde andre. Tilsyneladende var Arbejdet en Leg for ham, han arbejdede med store tekniske Opgaver, han løste matematiske Problemer, som Teknikken stillede, og dyrkede Musik og Tennis som Fritidssysler, og han omgikkes mange Mennesker, som han baade kunde frastøde og vinde ved sit usnobbede og respektløse Frisprog. Hans alt for tidlige Død vakte almindelig Beklagelse.

E. Rager i Elektroteknikerens, XXIX, 1933, S. 73 f. G. E. Hartz i Ingeniøren, XLII, 1933, S. 77. Povl Vinding.

Juil, Jørgen Christian Grønvald, 1813—54, Forfatter. F. 30. Okt. 1813 i Kbh. (Garn.), d. 22. Okt. 1854 sst. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Stabskaptajn, senere Major Hans Jørgen J. (1769—1834) og Maria Kirstine Møller (1785—1839). Gift 17. Maj 1851 i Kbh. (Trin.) med Emilie Vilhelmine Holmer, f. 21. Dec. 1812 i Kbh. (Frue) (gift 1° 1830 med exam. jur., Regnskabsfører, senere Toldassistent Hans Christian Hansen, ca. 1804—64, gift 2° 1850 med Christine Wilhelmine Moser, 1816—88), D. af Snedkermester Rasmus Nielsen H. (ca. 1777—1838, gift 2° 1822 med Ane Cecilie Høyer, ca. 1792—1823, 3° 1823 med Sophie Margrethe Haas, ca. 1805—43) og Maren Kristine Larsen.

J. gik i det Schouboe'ske Institut og senere i Borgerdydskolen i Kbh., dimitteredes privat 1834 og tog n. A. anden Eksamen. Han opgav hurtigt det teologiske Studium, dyrkede Æstetikken og de frie Videnskaber og maatte hutle sig igennem ved Informationer og som Litterat. 1843—44 deltog han i Redaktionen af »Journal for Literatur og Kunst«, debuterede 1844 med »Digte«, der 1849 fulgtes af »Nogle Digte« (2. forøgede Udgave 1852); har i øvrigt udgivet Ewald-Skuespillet »En Episode« (1852, Det kgl. Teater, i alt tre Opførelser) og to Noveller: »Skoflikkerens Søn« (1851) og »Tre Nætter« (1852). Hans Liv var en fortvivlet Kamp med økonomiske Vanskeligheder og med Samtidens totale Mangel paa Anerkendelse; han led Nød, forfaldt til Drik og døde i yderste Fattigdom. — J.'s første Digtsamling repræsenterer, noget umodent, 1830-Liberalismen og staar i Gæld til det unge Tysklands Poeter; selvstændigere er den sidste, hvis Grundtone er mørk Melankoli og social Patos. Han har let ved at udtrykke sig paa Vers, men

hans Digtersprog er Epigonen. Skuespillet om Ewald, med hvem han følte sig beslægtet, faldt, da det er ganske udramatisk; af Novellerne er »Tre Nætter« den bedste, en forskruet, men dybt personlig Bog. J.s Tragedie var Misforholdet mellem hans brændende Ærgerrighed og hans spinkle Talent; altid utilfreds led han af Digter-Misundelse og fældede som Kritiker haarde, ensidige og bornerte Domme over sine lykkeligere Kaldsfæller (Winther, H. C. Andersen). Bortset fra den lille følsomme Aftensang »Fuglen sit Øie lukker —« er hans Digting glemt.

Dagbladet 25. Okt. 1854. Efterklang, udg. af H. R. [o: Vilh. Møller], 1868, S. 176—79. Af Dagens Krønike, 1889, S. 408 ff., 415—18. Højskolebladet 1899, Sp. 955—60. Gads dsk. Mag., 1928, S. 218 ff. Personalhist. Tidsskr., 8. Rk., II, 1923, S. 110 f.

H. T. J.
H. Topsøe-Jensen.

Juul af Rysensteen, **Christian** (1838—1907), se **Juul-Rysensteen**.

Juul, Christian Sehestedt, 1806—61, Godsejer og Politiker. F. 26. Marts 1806 paa Ravnholt, d. 2. Sept. 1861 sst., begr. i Herrested. Forældre: Kammerherre, Ritmester Ove Christian Sehestedt J. til Ravnholt og Nislevgaard (1781—1815) og Komtesse Sophie Hedevig Rantzau (1783—1818). Gift 1° 12. Okt. 1829 i Kbh. (Garn.) med Amalie Conradine Annette Sophie v. d. Maase, f. 26. Marts 1809, d. 12. Nov. 1830 i Kbh. (Garn.), D. af Staldmester, Kammerherre Frederik Anton Adam v. d. M. til Krogerup (1773—1821) og Vilhelmine Løvenskiold (1779—1829). 2° 29. Juli 1835 paa Gavnø med Baronesse Anna Beate Frederikke Siegfriede Reedtz-Thott, f. 31. Maj 1816 paa Gavnø, d. 29. Jan. 1842 paa Ravnholt, D. af Kammerherre, Hofjægermester, Baron Otto R.-T. til Gavnø (1785—1862, gift 2° 1837 med Karen Julie Elisabeth Frederikke Fønss, 1814—44, 3° 1845 med Caroline Amalie Fønss, 1817—69) og Hedvig Sophie Christine de Roepstorff (1782—1835). 3° 27. April 1844 i Hannover med Komtesse Agnes Adolphine Frederikke Wilhelmine Charlotte Anna Therese Platen-Hallermund, f. 24. Nov. 1821 i Hannover, d. 30. Juli 1846 paa Ravnholt, D. af hannoveransk Overskænk og Arvepostmester Rigsgreve Georg Wilhelm Friedrich P.-H. til Weissenhaus m. v. (1785—1873) og Komtesse Julie Mariane Charlotte Hardenberg (1788—1833). 4° 23. Dec. 1847 paa Weissenhaus med Komtesse Clara Adolphine Therese Caroline Platen-Hallermund, f. 24. Nov. 1821 i Hannover, d. 28. Dec. 1887 paa Hellerup, Søster til 3. Hustru.

J. blev Student 1823 fra Roskilde, 1824 Sekondløjtnant i Kavaleriet, 1827 Kammerjunker, afgik 1833 som Premierløjtnant fra Hest-

garden, blev 1842 kar. Ritmester og 1860 Major. Efter Militær- og Hoftjeneste samt en længere Udenlandsrejse overtog J. 1834 Styrelsen af Stamhuset Ravnholt, hvortil 1838 føjedes Hellerup, købt tilbage 1836. Ikke blot som Godsejer, men ogsaa som Forretningsmand viste han stor Dygtighed. 1838 stiftede han Fynske Brandforsikring for Løsøre og Effekter (Ravnholtkassen), 1846 var han Medstifter af Fyns Diskontokasse, og som Formand for dens Repræsentantskab greb han aktivt ind under Pengekrisen 1857 med Støtte til Banken og til Handelshuse i Odense. S. A. var han Medstifter af Privatbanken i Kbh. og blev Medlem af dens Bankraad, og fra 1858 var han en indflydelsesrig Repræsentant i Landbygningernes almindelige Brandforsikring. Han var Formand for Landmandsforsamlingen 1852 i Kbh. og 1854 i Flensborg, hvor hans Forbud mod at spille »Den tapre Landsoldat« vakte Opsigt. Han var Medlem af Odense Amtsraad 1842—45 og af Svendborg Amtsraad 1848—61. Som Deputeret for **Sædegaardsejerne** deltog han i Stænderforsamlingerne 1842 og 48, hvor han modsatte sig Fæste afløsning og andre Landboreformer. Som kongevalgt Medlem af den grundlovgivende Forsamling stemte han dog for Grundloven og var fra 1854 kongevalgt Medlem af Rigsraadet, men hans politiske Indsats var ikke betydelig. — Kammerherre 1840. — R. 1845. — Pastel fra Ungdommen paa Ravnholt. Malerier af N. P. Holbech og Storck sst. Pastel paa Krengerup. Portrætteret paa Storcks Jagtbillede 1843 paa Ravnholt. Litografi af C. l'Allemand. Træsnit 1861 efter Tegning af H. Olrik. Mindestøtte i Ravnholt Have (gengivet i Litografi 1862).

Danmarks Adels Aarvog, VII, 1890, S. 277. Fr. Barfod: Dansk Rigsdagskalender, 1856, S. 214 f. [Fr. Barfod i] Ill. Tid. 29. Sept. 1861. Th. Thaulow: **Lillie-Juulernes** Slægtbog, 1925, S. 220—41. Jul. Schovelin: Fyens Disconto Kasse 1846—1921, S. 49, 61 ff., 81 f.

H. Knudse (Em Elberling).

Juil, Esger, d. 1325, Ærkebiskop af Lund. D. 17. Jan. 1325, begr. i Lund Domkirke.

E. J. var efter al Sandsynlighed Søn af den jyske Herremand Niels J., der sad som Dommerr i Sagen mellem Kong Erik (V.) Klipping og Hertug Valdemar 28. Maj 1285. Han nævnes 1291 som Kannik i Ribe. Under Erik (VI.) Mændveds Proces med Jens Grand optraadte han ved Retsforhandlingerne hjemme som Kongens befuldmægtigede, og siden sendtes han til Rom; det er vistnok E. J., som, sammen med Jon Litle, gennemfører den endelige Bilæggelse af Ærkebispestriden. Til Gengæld fik han 1305 det nye Præbende, Kongen havde oprettet ved Lund Domkirke. N. A.

blev han Biskop i Aarhus, og ved Isarns **Forflyttelse** udnævnte Paven ham til Ærkebiskop **15. Juni 1310**. Kongen forstrakte ham med Penge, da han for at hente Palliet **1311** drog af Sted til Vienne, hvor Paven havde stævnet til Concilium.

Efter at E. J. var blevet den danske Kirkes Overhoved, forstyrredes imidlertid det gode Forhold til Kongen. I Vienne udvirkede han en Del Buller, der tilsigtede at skaffe ham og andre danske Bisper uretmæssigt røvet Gods tilbage, og skønt Kongen ikke var nævnt, opfattedes de dog som rettede mod ham. Hans Procurator ved Conciliet protesterede straks, og da E. J.s Handlemaade rygtedes i Danmark, blev Kongen meget opbragt. Bisperne maatte hver for sig udstede Troskabsforsikringer og love ikke at benytte sig af Bullerne, og ved Ærkebispens Hjemkomst beskyldte Kong Erik ham tilmed for at være i Ledtog med de jyske Stormænd, der stod bag ved den store Bondeopstand **1313**. Et Forlig kom i Stand **19. April 1314**, hvorved E. J. forpligtede sig til at indfri sin Rejsegæld, yderligere betale en Bøde paa 5000 Mark Sølv og ikke sætte nogen Høvedsmand paa Hammershus uden Kongens Samtykke.

E. J. synes at have varetaget sit kirkelige Embede med Iver; Sept. **1314** holdt han et Provincesconcilium i Kalundborg, og til Domkirkerne i Ribe, Aarhus og Lund skænkede han betydelige Gaver. Det lykkedes ham at hævde Lunds Ærkebiskops gamle — nu i lange Tider anfægtede — Stilling som den svenske Kirkes Primas; Pave Johannes XXII. bød, at den svenske Ærkebiskop skulde hente sit Pallium hos E. J., hvilket ogsaa synes at være sket **1317**.

Men ved denne Tid kom det til Brud med Kong Erik. Kongen havde ventet i E. J., der skyldte ham sin Ophøjelse, at finde et villigt Redskab, og han synes paa adskillige Punkter at have søgt at komme bort fra de Indrømmelser, han havde gjort Ærkestolen for at faa Ende paa Striden med Jens Grand. E. J. stod ham dog skarpt imod og holdt, i det mindste efter Kongens Mening, kun daarligt de Løfter, han havde givet. **1317** lyste han fra Hammershus Band over Kongen og samlede mange af de fredløse om sig. Kong Erik sendte Klage til Paven; frivilligt eller under Tvang stillede baade Lund Domkapitel og de danske Bisper sig paa Kongens Side og støttede hans Appel. Ærkebispens kastede sig nu ud i landsfjendtlige Foretagender. Mens Kongen sendte Hjælp til sin Svoger Kong Birger af Sverige, sluttede Kongens intrigante Broder Hertug Christoffer og E. J. Forbund med det hertugelige Parti April **1318**, og om Efteraaret var de med den svenske Hær, der trængte plyndrende om i Skaane; men da den danske Konge

viste sig villig til at opgive Birgers Sag, kom det til Forlig med Svenskerne, der lovede ikke at understøtte Hertug Christoffer og Ærkebispem. E. J. drog da til Tyskland, og n. A. lykkedes det Kongens Marsk Ludvig Albertsen at faa Hammershus.

Ved Erik Mændveds Død (13. Nov. 1319) var E. J. vist paa Vej til Paven i Avignon, hvor vi træffer ham Febr. 1320. Kongeskiftet maatte spaa godt for hans Sag; Christoffer II. var hans tidligere Forbundsfælle og havde i sin Haandfæstning maattet love at give Ærkebispens Gods, Bornholm og Borgen tilbage. Paven, der i Eriks Tid havde stillet sig lidet venlig til E. J., blev ham nu ogsaa gunstigere og beskikkede 28. Maj 1320 Magister Bernard de Montevalrano til som Nuntius at drage til Danmark for at bringe Striden til Ende. I Følge med ham kom Ærkebispem tilbage, og 26. Aug. 1321 bragtes et Forlig i Stand: Kongen skulde tilbagegive Ærkestolen alt dens Gods, dog at E. J. selv erstattede Ludvig Albertsen de Udgifter, han havde haft ved Besættelsen af Bornholm; til Gengæld blev E. J. fritaget for at betale Bøden paa 5000 Mark Sølv fra Erik Mændveds Tid. Skønt Ærkebispem siden kronede Kongen og hans Søn Erik, skal hans Forhold til Kronen ikke have været godt; det voldte ogsaa Vanskeligheder at gennemføre Forliget, i det mindste hvad Bornholm angik. — Striden mellem E. J. og Kongerne havde, naar alt kommer til alt, mere været en Kamp om Øen i Østersøen og Ærkebispens Magtstilling i Riget end en kirkepolitisk Kamp.

Danmarks Adels Aarvog, VII, 1890, S. 260 f. Th. Thaulow: **Lillie-Juulernes** Slægtetog, 1925, S. 33—42.

Ellen Jørgensen (Kr. Erslev).

Juil, Frands, vistnok 1647—1731(?), Officer. Forældre: Hans J. til Staarupgaard (1612—97) og Lisbet Krag (1621—tidligst 90). Gift ca. 1680 med Johanne Sophie Kaas (d. tidligst 1718), D. af Jens K. til Krabbesholm m. m. (d. senest 1662) og Karen Reedtz (d. 1709).

F. J. kom 1664 paa Sorø Akademi, blev Hofjunker og indtraadte i den franske Hær, hvor han antagelig har tjent sig op til Kaptajn. Ved Slutningen af Skaanske Krig vendte han hjem og blev Nov. 1679 Major i Livregimentet til Fods, var 1683—88 Oberstløjtnant i et norsk Regiment, dernæst Kommandør for Marineregimentet, der opløstes 1689, hvorpaa han straks vendte tilbage til fransk Tjeneste, hvor han af nogle ved Overføringen til England af Franskmandene kaprede danske Kompagnier oprettede Regimentet »Youl-Danois«, senere kaldet Royal Danois, der en Tid fik Christian Gyldenløve til Chef med F. J. som næstkommande-

rende, og hvori mange danske og norske Officerer indtraadte. Regimentet blev ophævet 1698, F. J. fik et fransk Regiment og deltog indtil 1712 — fra 1704 som Generalmajor — i en Række Felttog. 1711 søgte han Genansættelse i den danske Hær, men fik Afslag. Om hans videre Skæbne vides intet med Sikkerhed. I en Ansøgning 1718 om Pension skriver hans Hustru sig »sal. Hr. Oberst Frands Juuls«, og hun havde da intet hørt fra ham i mange Aar. Ifølge en fransk tjenstlig Opgivelse skal han dog først være død 1731. Muligvis har han i sine sidste Aar opholdt sig hos sin yngste Datter Berthe Sophie, gift med Jægermester David Cracowitz i Oldenburg. F. J. var en dygtig og tapper Soldat, men skal have været stridbar og uomgængelig. Christian V., der ikke kunde lide ham, skriver 1692, at han havde »chanjeret religionen« og var blevet Katolik, hvad der i øvrigt bekræftes fra anden Side.

Militært Tidsskr., XVII, 1888, S. 305—404. Personalhist. Tidsskr., 7. Rk., VI, 1921, S. 72 f. Danmarks Adels Aarvog, VII, 1890, S. 265; XXVIII, 1911, S. 567. Th. Thaulow: Lillie-Juulernes Slægtetog, 1925, S. 348—55.

Rockstroh (A. Tuxen).

Juul, Ove, 1615—86, til Villestrup, Vicestatholder i Norge, Vicekansler. F. 23. Okt. 1615 paa Villestrup, d. 29. Maj 1686 sst., begr. i Astrup K. Forældre: Rigsraad Iver J. til Villestrup, Kristrup, Volstrup o. s. v. (1563—1627) og Ingeborg Parsberg (1584—1665). Gift 13. Juni 1649 i Kbh. (Nic.) med Kirstine Urne til Bregentved, f. 1628, d. 16. Febr. 1672 i Kbh., D. af Frederik U. til Bregentved og Kragerup (1600—58) og Karen Hansdatter Arenfeldt (1598—1673).

O. J. gik i Sorø Skole 1626—30 og rejste 1633—39 i Udlandet. Længst var han i Wittenberg (1633—36) og Frankrig (1636—38), men besøgte ogsaa Nederlandene, England, Schweiz og Italien. Hvad han saa af Byer, Bygninger og Mærkværdigheder har han skildret i sin Dagbog, der navnlig for Italiens Vedkommende former sig som en ren Baedeker. Hjemvendt blev han 1639 Hofjunker; 1640 fulgte han med paa Corfitz Ulfeldts og Gregers Krabbes Ambassade til England; 1641 udnævntes han til Kammerjunker hos et Par unge Hertuger af Nordborg; 1647—48 var han Hofmester for den ene og hans Broder paa deres Rejse til Nederlandene og Frankrig. 1653 forlevedes han med det ikke bortsolgte Kron-gods i Svendstrup Len, som han 1658 ombyttede med Mariager Kloster (til 1664), og afløste 1655 Peder Juel som Resident i Stockholm. Efter Karl Gustafs Angreb paa Polen sendtes han Febr. 1656 til Svenskekongens Lejr i Preussen. Febr. 1657 deltog

han i Stændermødet i Odense. Efter de resultatløse Forhandlinger med den sejrige svenske Konge i Vordingborg Febr. 1658 sendte Frederik III. O. J. i særlig Sendelse til Karl Gustaf og udvirkede gennem ham nogle Dages Vaabenstilstand. Da Forhandlingerne aabnedes igen i Taastrup, adjungeredes han Raaderne Joachim Gersdorff og Chr. Skeel og fik det specielle Hverv at vinde Corfitz Ulfeldt, hvad der dog ikke lykkedes. Han sendtes i de følgende Dage to Gange af Kongen i særlige Hverv til Karl Gustaf og afhentede med Henrik Bielke i Roskilde den svenske Konge til Mødet med Frederik III. paa Fr.borg 3. Marts. I den følgende Tid betroede Frederik III. ham nye Sendelser til Karl Gustaf, dels i Goteborg angaaende Sagen med de Ryttere, den danske Konge skulde udlevere, dels paa Gottorp. O. J. fattede herunder Mistanke om, at Svenskekongen pønsede paa en Fornylse af Krigen. Under Stændermødet 1660 var han en af Adelstandens befuldmægtigede Forhandlere. Han optraadte som ivrig Talsmand for de adelige Skatteprivilegier, men var en af de fire Adelsmænd, som Kongen udnævnte til Udvalgsrådet 14. Okt., hvis Beslutning om Haandfæstningens Overlevering han medunderskrev, ligesom han var blandt dem, der underskrev Haandfæstningens Kassation af 16. Okt. Ved Arvehyldingen 18. Okt. var han med til at bære Tronhimmelen over Kongen. Han var fra gammel Tid i Frederik III.s Gunst og forstod at tilpasse sig efter de nye Forhold. 12. Sept. 1661 blev han Kancelliraad og Assessor i Kancellikollegiet samt Befalingsmand over Aalborg med underliggende Len og Dronningborg Amt. I 1660'erne benyttedes han som opvartende Kavalier for flere fyrstelige Gæster og synes at have knyttet sig ret nøje til Statholder Gabel, hvis Søn Frederik Juli 1669 trolovedes med hans Datter. Kort forinden, 3. Febr. 1669, var han blevet udnævnt til Gehejmerraad, Assessor i Statskollegiet og i Højesteret og til Vicestatholder i Norge samt Stiftsbefalingsmand over Christiansands Hovedamt. I Norge var han Okt. 1669—Aug. 1671 og Maj 1672—Maj 1674. Efter Gabels Fald havde han knyttet sig til det nye Regime og var Okt. 1671 med blandt de første Dannebrogssiddere. Straks efter Griffenfeldts Fængsling kaldtes han fra Villestrup til Kbh., hvor han 16. April 1676 aflagde Ed som Vicekansler og blev Præsides i den Kommission, der dømte den styrtede Rigskansler. Han var Vicekansler til Dec. 1679, da han afskedigedes paa Grund af Podagra og Alderdom; samtidig fratraadte han efter eget Ønske sin norske Stiftamtmandsstilling mod Løfte om det første ledigblevne Stiftamt i Danmark; 18. Okt. 1681 blev han Stiftamtmand over Aarhus Stift og A.mt-

mand over Aarhusgaard, Kalø og Stjernholm Amter. Han var 1680 Medlem af den Kommission, der skulde revidere Udkastet til Danske Lov, og senere af en Række Domskommissioner, bl. a. den i Sagen mod Oluf Rosenkrantz (1682). — O. J. gør Indtryk af at have været en »Konjunkturpolitiker« med udviklet Evne til at mele sin egen Kage. Han besad dog samtidig en vis Dannelse, hvorom bl. a. Dagbogen bærer Vidne; han ejede et godt Bibliotek og en Møntsamling og har efterladt sig i Haandskrift et Arbejde om romerske Mønter. Ved Arv eller Køb erhvervede han Villestrup (Hindsted H.), Lundbæk, Pandum (Hornum H.), Udstrup (Ulfborg H.), Viffertsholm (Helium H.), Rammegaard, Herpinggaard (Vandfuld H.), Kragerup (Løve H.), Bregentved (solgt 1682) og Ottestrup (Ringsted H., solgt 1668) samt en Gaard paa Købmagergade og en i Viborg. — Hv. R. 1671. — Malerier af Abr. Wuchters (Fr.borg), kopieret af P. Ilsted (Gl. Estrup), og paa Ravnholt. Miniature, som fejlagtig angives at forestille O. J. (Familieej). Tegnet Selvportræt 1663. Stik af Abr. Wuchters 1671.

P. W. Becker: Saml. til Danmarks Hist. under Kong Frederik d. Tredies Regiering, I—II, 1847, 1857. O.J.s Dagbog, udg. af A. Crone i Hist. Tidsskr., 3. Rk., III, 1864, S. 417—650. Danmarks Adels Aarvog, VII, 1890, S. 270. J. A. Fridericia: Adelsvældens sidste Dage, 1894. C. G. Weibull i Hist. tidskr. for Skåneland, III, 1908—09, S. 53 ff. o. fl. St. Th. Thaulow: Lillie-Juulernes Slægtbog, 1925, S. 113—62. C. O. Bøggild Andersen: Statsomvæltningen i 1660, 1936. C O. Bøggild Andersen.

Juul-Jensen, Harald, f. 1882, Sprogmand, Redaktør. F. 27. Sept. 1882 i Vejle. Forældre: Købmand Søren Carl Vilhelm Jensen (1845—1910) og Frederikke Juulmann (f. 1853). Gift 12. Marts 1921 i Buerup med Mary Johanne Andersen, f. 18. Okt. 1894 i Frederikshavn, D. af Arbejdsmand Anders Christian Martinus A. (1871—1902) og Jørgine Marie Jørgensen (1871—1930).

J.-J. blev Student 1900 fra Vejle, cand. mag. med Dansk som Hovedfag 1908, var 1908—09 Lærer ved Købmandsskolen, 1909—18 ved Frbg. Kommunes Mellem- og Realskole, 1918—22 Underbibliotekar ved Det kgl. Bibliotek. 1915 blev han Redaktør, 1922 ledende Redaktør ved »Ordbog over det danske Sprog«, hvis Redaktion han fra 1918 har forestaaet (Administrationen blev besørget af Lis Jacobsen). Som Leder af Ordbogsarbejdet har J.-J. udvist stor Dygtighed og Omhu, saa det er lykkedes ham, trods de mange Medarbejdere, at gøre Ordbogen til et ensartet Hele og at fremskynde dens Udgivelse paa tilfredsstillende Maade. Modellen for Ordbogen skabte han selv ved sin Redaktion af Bogstavet A (det meste af første Bind). Marius Kristensen.

Juil-Rysensteen (J. af R.), Christian Frederik Adrian, Lensbaron, 1838—1907, Politiker. F. 15. Okt. 1838 paa Lundbæk ved Nibe, d. 27. Febr. 1907 i Kbh., begr. i Bislev. Forældre: Lensbaron Niels J.-R. (J. af R.) (1804—89) og Philippine Kjær (1804—76). Gift 1° 21. Okt. 1868 i Nørre Sundby med Elisabeth Hendrine Meinig, f. 2. Febr. 1842 i Fredensborg, d. 30. Jan. 1897 i Kbh., D. af Birkefuldmægtig og Politiasistent, senere Herredsfoged, Etatsraad Carl Diderik M. (1811—97) og Elise Ovidia Caroline v. Hadeln (1820—1900). 2° 12. Okt. 1901 i Kbh. (Frue) med Vibeke Margrethe Henriette Blechingberg, f. 3. Aug. 1856 i Kbh. (Frbg.), d. 26. Sept. 1905 paa Mundelstrupgaard, D. af Fuldmægtig i Indenrigsministeriet, senere Borgmester i Roskilde, Justitsraad Carl Daniel Friboe B. (1825—90) og Jørgine Christine Worsaae (1830—97).

J.-R. blev Student 1859 fra Aalborg og statsvidenskabelig Kandidat 1866. 1867 købte han Mundelstrupgaard ved Aarhus, og under ret vanskelige Forhold drev han denne Gaard op og erhvervede sig Navn som en dygtig og kyndig Landmand. 1874—80 var han Sogneraadformand og 1886—92 Medlem af Aarhus Amsraad, fra 1888 Landvæsenskommissær. Endvidere var han Meddirektør for Brandforsikringen Jylland fra 1870, til dette Selskab sammenluttedes med Danmark. 1889 blev han Direktør for den Taarupgaardske Stiftelse. Endelig var han i en Aarrække Medlem af Handelsbankens Repræsentantskab. Ved Faderens Død 1889 arvede han Substitutionen for Baroniet Rysensteen samt Hovedgaarden Lundbæk ved Nibe. — 1874 valgtes han ind i Landstinget som Repræsentant for Højre i 9. Kreds, og dette Mandat bevarede han til 1890. Fra 1893 var han kongevalgt Landstingsmand. Han havde jævnlig Sæde i Tingets Finansudvalg, og i øvrigt var det fortrinsvis Udvalgsarbejde vedrørende **Landbrugsspørgsmaal**, han tog Del i. I Salen lod han sig sjældent høre, og den »store Politik« gav han sig kun af med paa den Maade, at han støt og trofast fulgte Estrup. Han nød Ry for et sundt sagligt Omdømme, og hans personlige Fremtræden skabte ham Tillid. Han var jævn med de jævne, vennsæl og beskeden af Væsen. Det var derfor næppe heller med Glæde, men mere af Pligtfølelse over for Partiet, at han i April 1900 lod sig bevæge til at overtage Trafikministerposten i Ministeriet Sehested. Han naaede i sin Ministertid ikke at udrette noget væsentligt; men hans Navn blev Ministeriets mest omstridte, da han — **maaske** noget impulsivt og taktisk ubehændigt — reprimanderede og forflyttede en Trafikassistent, der under Udøvelsen af sin Tjeneste havde

svaret ham afvisende, og en Pakmester, der søgte at anlægge politiske Synspunkter paa sin Stands faglige Interesser. Tilfældene vakte megen Bevægelse i Offentligheden, efter at Oppositionspresen havde antaget sig de to Funktionærers Sag, og de voldte Ministeriet adskilligt Afbræk ved Valget 1901. — Kammerherre 1890. — R. 1887. DM. 1896. K.² 1901. — Maleri af H. C. Jensen 1897 i Familieeje.

N. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag 1901—03, 1903, S. 614. Berl. Tid. 27. Febr. 1907. Ill. Tid. 10. Marts s. A. Ulsøe-Bruhn i Dansk Jernbaneblad 8. Marts s. A. P 5t / h

Jyde, Niels, d. 1282, Magister, Kansler hos Kong Erik (V.) Klipping.

Som Kansler fulgte han efter Bisp Niels af Viborg ved dennes Død 1267, og han blev ligesom sin Forgænger en trofast Støtte for Kongen under den store Strid med Ærkebisp Jakob Erlandsen. Da denne 1268 var draget til Rom for at føre sin Sag, og den mod Kongen ret gunstigt stemte Pave Clemens IV. var død i Nov. s. A., sendte Kong Erik N. J. til Rom tillige med Ærkedegnen i Aarhus Peder Aaby; de havde ubegrænset Fuldmagt til at handle paa Kongens Vegne og skulde i et og alt underkaste Sagen den kommende Paves Voldgift. Først 1271 blev dog Pavestolen besat ved Valget af Gregor X., og n. A. lykkedes det at komme til Forlig med Ærkebiskop Jakob, hvorved der sikredes denne Ret til at vende tilbage, medens Stridspunkterne henskødes til en Voldgift i Danmark; denne sidste bortfaldt ved Ærkebispens Død 1274. Med denne Afgørelse har Kongen sikkert været vel tilfreds. N. J. nævnes som Kansler sidste Gang i et Kongebrev af Juli 1282 og døde endnu s. A. Den i den nyeste Tid fremsatte Opfattelse, at han var den ledende Mand i Regeringen indtil 1282, kan ikke kaldes afhjemlet ved selve de historiske Kilders Vidnesbyrd.

Erik Arup: Danmarks Historie, I, 1925. Kr. Erslev (Jørgen Olrik*).

Junger, Frederik Gottlieb Edvard, 1823—99, Mekaniker. F. 19. April 1823 i Holbæk, d. 21. Okt. 1899 i Kbh., begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Løjtnant, Konsumtionsunderbetjent Frederik Ludvig v. J. Rønnow fra Polen og Johanne Dorthea Magdalene Henriette Hesse. Gift 20. Nov. 1852 paa Frbg. med Caroline Anna Melcher, f. 31. Okt. 1823 i Munchen, d. Jan. 1910, D. af Portner Peter Johan M. og Otilia Seiler.

Som ung havde J. forskellige Kontorpladser, senest paa Bregentved Godskontor, men han interesserede sig for Mekanik og viste

udprægede Evner i den Retning. H. C. Ørsted skaffede ham en Understøttelse fra Grev Knuth-Knuthenborg, saa at han kunde søge ind paa Polyteknisk Lærestalt. Han uddannede sig yderligere paa en Stipendiarejse til Munchen og Wien. Da han var vendt hjem, nedsatte han sig 1852 som Instrumentmager i Kbh. Den store Omhu, hvormed han arbejdede, vakte kyndiges Opmærksomhed. Han stod i intimt Samarbejde med Videnskabsmænd. Fra sit Etablissement leverede han Instrumenter til de fysiske Samlinger paa Polyteknisk Lærestalt og Akademiet i Sorø, Maaleapparater til Hæren og et ikke ringe Antal Instrumenter til Udlandet. Han blev Universitetskemekanikus 1867. I flere Aar havde han været beskæftiget med Udførelsen af den ækvatoreale Opstilling til den første store Kikkert paa det astronomiske Observatorium (Østervold), der 1861 afløste Observatoriet paa Rundetaarn, og et lignende Arbejde udførte han for Universitetet i Lund. Den stadige Syslen med de fine Instrumenter svækkede imidlertid hans Øjne, og han overdrog da sit Etablissement til en af sine Medarbejdere, C. P. Jürgensen (s. d.), for 1869 at rejse til Udlandet. Bortset fra et Ophold i Dresden boede han paa en Landejendom i Steiermark. 1873 fik han hjemmefra Tilbud om at overtage Bestyrelsen af Holmegaard Glasværk, og han rejste da tilbage til Danmark, hvor han ledede Glasværket i elleve Aar. Resten af sit Liv tilbragte han som Privatmand i Kbh. — Tit. Professor 1868.

C. Nyrop: Bidrag til den danske Industris Historie, 1873. III. Tid. 2. e r. 1902.

C. A. Clemmensen.

Jiirgensen. Af de Slægter, som fører Patronymet J., skal nævnes Urmagerslægten, der udspringer fra Jørgen Jørgensen (1745—1811); han, der var Søn af en københavnsk Arbejdsmand, nedsatte sig som Urmager i Kbh., fik 1783 Tilladelse til at oprette en Urfabrik og blev 1785 Hofurmager; s. A. flyttede han Fabrikken til Kirke-Hvalsø, hvor den var i Gang indtil Krigen med England. J. var Fader til de nedenn. »Kongen af Island« Jørgen J. (1780—efter 1845) og Urmageren Urban Bruun J. (1776—1830) samt til Hofurmager Frederik (Fritz) J. (1787—1843), hvis Søn var nedenn. Tegner Georg Urban Frederik (Fritz) J. (1818—63). Dennes Datter Marie Elisabeth J. (1843—1915) blev i Ægteskab med Overlærer Adolf Paul West (1841—1921) Moder til Arkivar Fritz Jiirgensen West (1866—1930) og Rektor i Sønderborg Axel Jiirgensen West (f. 1880). Urban Bruun J. var Fader til nedenn. Urmager Louis Urban J. (1806—67), til Jules Frederik J. (1808—77), der grundlagde de endnu blomstrende J.ske Virksomheder

i Schweiz, og til Oberst Fritz J. (1817—91). — En sønderjysk Slægt Iurgensen udspringer fra Daniel Iiirgensen (d. 1727) i Aabenraa, hvis Sønneson Dispachør og Mægler i Kbh. Froderus (Frode) Christian I. (1759—1810) var Fader til Stiftsprovst over Lolland-Falsters Stift Peder Andreas Heiberg I. (1800—60); denne var Fader til Generalmajor, Kommandant i Kbh. Froderus (Frode) Christian I. (1835—1914) og til ovenn. Herredsfoged Rasmus Emil I. (1839—95, s. d.).

C. Nyrop i Tidsskrift for Industri, VI, 1905. Personalhist. Tidsskr., 9. Rk., I, 1929, S. 81 f. — Frode Iurgensen og Poul Hennings: Biografisk Slægtregister over Familierne Sangaard, Buntzen, Koch og Iiirgensen, 1910.

Albert Fabritius.

Jiirgensen, Christopher Peter, 1838—1911, Mekaniker. F. 30. Okt. 1838 i Gesing ved Randers, d. 26. Dec. 1911 i Charlottenlund, begr. i Ordrup. **Forældre:** Forvalter Christian Andreas J. og Jesmine Caroline Christensen. Gift 30. April 1870 i Aarhus med Bolette Margrethe Larsen, f. 13. Jan. 1847 i Aarhus, d. 7. Marts 1929 i Ordrup, D. af Skomagermester Lars L. (1813—89) og Anna Caroline Dorthea Kirstine Liisberg (1825—tidligst 91).

Som trettenaarig rejste J. til Kbh., hvor han kom i Lære hos en af Tidens mest kendte Instrumentmagere, Julius Nissen paa Købmagergade. Han stod i Lære i otte Aar. Det fortælles om ham, at han efter kun to Aars Læretid arbejdede fuldt saa godt som de fleste Svende. Som Lærling søgte han Teknisk Institut, og da Læretiden var overstaaet, hjalp 1860 et Stipendium ham til at gøre sig bekendt med flere store udenlandske Værksteder. Efter at være vendt hjem fik han Arbejde hos Edvard Junger (s. d.), og da denne 1869 for en Aarrække havde forladt Danmark, overtog J. det af ham grundlagte ansete Etablissement, som han førte frem til at blive det mest navnkundige Firma i Norden inden for Fabrikationen af optiske, geodætiske og nautiske Instrumenter. Han paatog sig Fremstillingen af den meget omtalte Skrivekugle, der 1870 var opfundet af R. Malling Hansen, sammen med hvem J. 1872 tog Patent paa Skrivekuglen. Der blev stadig arbejdet med den, og den forbedredes indtil ind i 80'erne, men trods sine udmærkede Egenskaber kunde den ikke staa sig i Konkurrencen med de amerikanske Skrivemaskiner. — J.s Instrumenter var højt værdsatte paa Grund af deres Nøjagtighed. Han leverede bl. a. Strømfordelingsborde og Distancemaalere til den danske Marine og Instrumenter til Generalstabens topografiske Afdeling, Sveriges

og Norges Torpedovæsen, det astronomiske Observatorium i Kbh. og Videnskabsmænd hjemme og ude. Paa en Række Udstillinger i Udlandet vandt Etablissementet 1. Klasses Medailler. — Da Elektriciteten fik stigende Betydning paa Belysningsomraadet, omlagde og udvidede J. Firmaets Virksomhed, saa at det i 80'erne udførte mange store Installationsarbejder. 1887 overgik Firmaet til et Akts., C. P. J.s mekaniske Etablissement, med tre Direktører, af hvilke J. var den ene. I Forening med Siemens & Halske sluttede Etablissementet 1890 Kontrakt med Kbh.s Magistrat om Etableringen af en Centralstation, Byens første Elektricitetsværk. — J.s Evner som Forretningsmand stod ingenlunde paa Højde med hans fremragende Begavelse som Tekniker. Etablissementet mødte økonomiske Vanskeligheder, og Stillingen blev ikke lettere, da det gik over til Cyklefabrikation. Aktieselskabet gik fallit. Der ved led J. et stort Tab. I sine sidste Aar opretholdt han Livet ved en Privatpension, som Venner og tidligere Elever skaffede til Veje. — Tit. Professor 1875. — R. 1883. DM. 1893. — Maleri i Industriforeningen.

C. Nyrop: Bidrag til den danske Industris Historie, 1873. III. Tid. 2. Febr. 1902. Elektroteknikeren 7. Dec. 1935.

C. A. Clemmensen.

Jiirgensen, Christian, 1805—60, Matematiker. F. 19. Maj 1805 i Kbh. (Holmens), d. 15. Dec. 1860 sst. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Fuldmægtig i Kommissariatskontoret, senere Konferensraad Lorentz J. (1769—1859) og Christiane Kirstine Hansteen (1778—1841). Gift 16. Sept. 1842 i Kbh. (Frue) med Johanne Cathrine Kraft, f. 16. April 1815 i Kbh. (Holmens), d. 15. April 1856 sst. (Holmens), D. af Premierløjtnant i Marinen, senere Kaptajn løjtnant Christian Frederik K. (1789—1823) og Johanne Elisabeth Mathilde Olrog (1789—1852).

J. blev Student 1823 fra Metropolitanskolen og tog juridisk Eksamen 1828, hvorefter han til 1837 var Fuldmægtig ved Søetatens Sportelkassererembede. Ved Siden af Juraen havde han studeret Matematik, først under Degen og efter hans Død 1825 under Efterfølgeren v. **Schmidten**, af hvem han blev stærkt paa- virket baade fagligt og alment. 1827 fik han Universitetets Guldmedaille for en Prisbesvarelse og 1830 Videnskabernes Selskabs Sølvmedaille for en Afhandling om Differentialligninger. 1832 tog han Magistergraden med en Afhandling om Rækker, der gav Anledning til en Polemik med v. Schmidts Disciple Fallesen og **Ramus**. S. A. døde den førstnævnte, og J. konkurrerede forgæves med de to sidstnævnte om Professoratet, som Ramus fik.

Men n. A. blev J. Lektor i Matematik ved Søetaten, fra 1835 med Professortitel. Denne Stilling, hvori han forblev, til den 1853 blev nedlagt, omfattede han med stor Interesse og Kærlighed. J. og Ramus blev samtidig (1834) optaget i Videnskabernes Selskab. 1842 udnævntes J. til matematikkyndig Direktør, dels for Statens Livsforsikringsanstalt, dels for den almindelige Enkekasse. Ogsaa disse Stillinger bestred han med megen Flid og Interesse. Da den almindelige Enkekasse ophævedes, skrev han dens Historie fra 1775 til 1845. Først 1857, tre Aar før sin Død, blev J. Professor i Matematik ved Universitetet efter Ramus, dog uden som denne at have med Undervisningen paa Polyteknisk Lærestanstalt at gøre. — I de tyve Aar, J. var Lærer i Matematik for Søofficerer, skrev han en Række, dels elementære, dels videregaaende Lærebøger, bl. a. en fortræffelig »Aritmetik og Algebra«, som fra 1836 til 1846 kom i tre Udgaver, endvidere en »Differential- og Integralregning« (1840) og en »Analytisk Mechanik«, som dog først blev trykt 1861, efter hans Død. — J.s videnskabelige Undersøgelser findes i Videnskabernes Selskabs Skrifter og i Crelles Journal. Nogle af disse vedrører mekaniske Spørgsmaal, f. Eks. Foucaults Pendulforsøg, mens han i andre følger de Veje, som Abels Opdagelser vedrørende Integraler af algebraiske Differentialer havde aabnet. Nogle af J.s Resultater var, uden hans Vidende, allerede fundet af Abel i dennes senere saa berømte Afhandling, som Parisakademiet saa længe lod ligge hen ubehandlet. — J. sad inde med en stor Almen dannelse, var bl. a. en stor Elsker af Musik og Dyrker af Filosofi (J. G. Fichte). Dette gav ham Evnen til at se Matematikken som et Led i en større Helhed. Derved blev han en Pioner for Tanker, som sejrede i den pædagogiske Reform ved sidste Aarhundredskifte. I »Maanedsskrift for Litteratur« hævdede han 1838, at den Form, som Matematikundervisningen i Skolen havde, var for ensidig rettet mod formel logisk Uddannelse. Han kæmpede for Indførelse af Infinitesimalregningens første Principper i Skolens øverste Klasse og Anvendelse af dem paa Naturvidenskaberne. I Forbindelse hermed beklagede han Afskaffelsen af den saakaldte »anden Eksamen«, ved hvilken han vilde have en Undervisning i den nævnte Aand fortsat. 1855 fik han Tilladelse til forsøgsvis at give en saadan Undervisning i Metropolitanskolens øverste Klasse, idet han benyttede en Lærebog, han havde udarbejdet dertil. Forsøget blev dog ikke gentaget. — Den Tid, J. virkede som Universitetsprofessor, var for kort til at sætte synlige Spor. Men den Aand, hvori han virkede, hans Specialforelæsninger og Øvelser, hans Vejledning, som gav Studenterne Anvisning paa selvstændige Under-

søgelsler, som passede for hver enkelt — alt har bidraget til, at J.s Indsats fik Betydning i denne Periode, da dansk Matematik udviklede sig fra et temmelig elementært Standpunkt til et Niveau, hvor man forstod de store udenlandske Matematikeres Arbejder. — R. 1847. — Træsnit fra F. Hendriksen 1892.

[F. Algreen-Ussing:] Til Minde om Chr. Jiirgensen, 1860. Matematisk Tidsskr., III, 1860—61, S. 30 ff. Metropolitanskolens Program 1872. De statsgaranterede danske Livsforsikringsanstalter, 1892. A. Thorsøe: Erindringer, 1929, S. 84.

Poul Heegaard (H. G. Zeuthen).

Jiirgensen, Christian Jacob, 1838—1909, Amtsdommer, Politiker. F. 6. Marts 1838 i Stubbæk ved Aabenraa, d. 3. Febr. 1909 i Berlin, begr. paa Louisenfriedhof ved Charlottenburg. Forældre: Gaardejer, senere Ejer af Skelbæk Teglgaard Boy J. (1798—1873) og Mette Cecilia Margaretha Festersen (1805—93). Gift 14. Okt. 1871 i Kiel med Elise Johanna Dorthea Postel, f. 11. Juli 1841 i Burg i Syd-Ditmarsken, d. 6. Juli 1930 i Husum, D. af Sognefoged Johann Detlev Andreas P. (1805—82) og Elise Katharina Margarethe Hausmann (1826—1902).

J. stammede fra en dansk-nordslesvigsk Bondeslægt, som i 1830-erne sluttede sig til den slesvigholstenske Bevægelse og blev »hjemmetysk«. I det dansktalende Hjem med dansksindet Slægt og Vennekreds blev Drenge under Paavirkning af Faderens ideelt og historisk bestemte Retsopfattelse tysk og af dyb Overbevisning. For at undgaa dansk Skolegang sendtes han til Latinskoler i Gliickstadt og Kiel 1853—58, studerede Retsvidenskab 1858—63 i Kiel og Berlin, paavirkedes af Berøringen med det tyske Aandsliv og de tysk-nationale Bestræbelser, medens den preussiske Magt, Fasthed og Disciplin tiltalte hans nøgterne regelrette Karakter og bragte ham til at ønske sit Hjemlands Tilknytning til Preussen. Fra Danskheden fjernedes han ved Sammenstød, som Slægtninge i 1850'erne havde med danske Embedsmænd, hvis Optræden krænkede J.s Retfærdighedsfølelse og strenge Krav til Embedsmænds Pligter over for Befolkningen. Efter Statseksamen 1863 i Kiel blev han Advokat i Altona; han jublede over 1864 og 1866, gik 1864 tilbage til Nordslesvig som Aktuar (Retskriver) i Toftlund for Hvidding og Nørre Rangstrup Herreder og blev 1867 Amtsdommer i Rødding. Han beklagede den Usikkerhed, Art. 5 skabte, afviste enhver Tanke om Grænseforandring, men haabede, at hele den slesvigiske Befolkning, med hvilken han følte sig inderlig forbundet, uanset Forskel i Sprog eller Sindelag maatte faa Lov til under et fast, men retfærdigt preussisk Styre at udvikle sine Ejen-

dommeligheder og efterhaanden slutte sig til det tyske Folk. Herfor arbejdede han ved sin forbilledlig dygtige Embedsgerning, hvor hans Retsindighed og Bestemthed parret med Godsindethed og Lune gjorde ham afholdt ikke blot af Tyske, men ogsaa af Danske; han beherskede til sin Død baade Skriftdansk og den nordslesvigske Dialekt, som han meget gerne talte og i vid Udstrækning anvendte ogsaa i Retssalen. Hans Popularitet forsvandt ikke, da hans Krav om Slesvigs urokkelige Tilknytning til Tyskland bragte ham i skarp Modsætning til den danske Bevægelse, der fastholdt Art. 5. Mere end nogen anden Embedsmand havde han, der i indre som ydre Væsen var Typen paa en kraftig nordslesvigsk Bondehøvding, Mulighed for at blive Danskerne en farlig Modstander, men den preussiske Regering vilde ikke have hjemmefødte Nordslesvigere i de øverste Lokalebeder, og 1880 gik J. derfor som Amtsdommer til Husum, hvor han forblev til sin Død, højt skattet af Befolkningen. Fjernelsen fra Nordslesvig bragte ham dog ikke varigt ud af Forbindelse med Nationalitetskampen, og da han 1882 blev nationalliberal Landdagsmand for Husumkredsen, lod hans omfattende Sagkundskab og store personlige Autoritet ham snart faa Indflydelse paa mange slesvigske Sager af Betydning. Beklageligvis opstod der, til Dels ved Misforstaaelse, et bittert Fjendskab mellem ham og Gustav Johannsen. Den smidige Dansker, der aldrig kunde sejre ved nogen Afstemning, tilføjede i Landdagsdebatterne den ikke veltalende J. Nederlag og ophidsede ham ved bidske Udtalelser om Hjemmetyskerne. Dette Forhold bidrog, som J. senere indrømmede, meget til den Skarphed, hvormed han bekæmpede »den danske Agitation«, saa han i en Aarrække blev en af Danskhedens uforsonligste Modstandere. Skønt hans inderlige Samfølelse med sin Hjemstavn vakte hans Modvillie mod al Tvangspolitik og klar Forstaaelse af dens uheldige Følger ogsaa for Tyskheden, holdt J. sig passiv over for Sprogforordningen 1888 og forsvarede under Landdagsdebatten 1899 endog Kollerpolitikken og dens Udvisninger. Men Stiftelsen af Den tyske Forening, Dommerkollegaen Dr. Hahns tvivlsomme politiske Domme, Forsøg paa at fragte Danskere deres Forældreret, Statsopkøb af dansk Bondejord, Forfølgelsen af de hjemløse m. m. krænkede saa stærkt J.s Retsfølelse og Kærlighed til den nordslesvigske Bonde, at han, om end langsomt og forsigtigt, traadte i bestemt Opposition mod Tvangspolitikken. Efter Gustav Johannsens Død fik han ny direkte Berøring med Nordslesvig ved Venskab med H. P. Hanssen og Julius Nielsen. Han fastholdt sin Modstand mod enhver Grænseforandring, men saavel i vægtige, til Dels anonyme Avisindlæg som

især ved Paavirkning af den preussiske Regering og Raad til H. P. Hanssen arbejdede han for »en ny Kurs« og en forsonlig Behandling af Danskerne; 1907 billigede han Optantkonventionen og Valget af v. Biilow-Bossee til Overpræsident. Da han, endnu i sin fulde Kraft, pludselig døde, var han blevet en aktiv og frygtet Modstander af det sydfra indvandrede Bureaukratis og den altsyske Nationalismes Tvangsmetoder. — **Gehejmerraad.**

Haandbog i det nordslesvigske Spørgsmaals Historie, 1901, S. 582 f. Aage Friis i Politiken 5.—6. Febr. 1909 (tysk Oversættelse: Geheimrat Jiirgensen, 1909). Heimdal 4.—6. Febr. 1909. Sønderjydske Aarbøger, 1902, S. 276—79.

Aage Friis.

Jiirgensen, Christian, 1846—1927, Læge. F. 27. Juni 1846 i Aabenraa, d. 9. Marts 1927 i Kbh., Urne paa Ass. Kgd. Forældre: Toldkontrollør Jakob J. (1812—74) og Agnes Augusta Frederikke Walter (1816—95). Gift 16. Juli 1881 i Kbh. (Frue) med Institutbestyrerinde Harriet Mary Valborg Beckwith-Lohmeyer, f. 10. Maj 1848 i Kbh. (Helligg.), d. 13. Aug. 1935 sst., D. af Civilingeniør, Revisor Charles William B.-L. (1809—74) og Institutbestyrerinde Amalie Johanne Stahl (1814—77).

Efter Skolegang i Flensborg blev J. Student fra det v. Westen'ske Institut i Kbh. 1865 og medicinsk Kandidat 1873. 1871 opnaaede han Accessit for Universitetets Prisopgave (»Om Fostrets Stilling og Lejeforandringer under Svangerskabet«), var 1873—75 Kandidat paa Københavns Kommunehospital og studerede 1875—76 ved forskellige Klinikker i Udlandet (hos Leube i Erlangen, v. Ziemssen i Munchen, samt i Wien) og nedsatte sig derefter i Kbh. som praktiserende Læge med Fordøjelsesorganernes Sygdomme som Speciale. Han var den første Læge her hjemme, der dyrkede dette Speciale, og blev ikke altid mødt med Forstaaelse. 1889 oprettede han en Klinik for **Fordøjelsessygdomme** og blev s. A. Dr. med. (»Om Mavefunktionsundersøgelse og Saltsyremangel i Mavesygdomme«). Allerede før sin Disputats havde han skrevet talrige Afhandlinger om Fordøjelsessygdomme og Diætetik, saaledes 1888 »Grafisk Fremstilling af de menneskelige Fødemidlers kemiske Sammensætning« med en Tavle vedrørende Prisbilligheden, et instruktivt Værk, der vandt stor Udbredelse (8. Oplag 1921, paa Tysk i flere Oplag), og s. A. »Mad og Drikke«, en almenfattelig Vejledning for sunde og syge (3. Opl. 1902). 1890 foretog J. med offentlig Understøttelse en Udenlandsrejse for at studere Brødbagning og Bageriforhold og agiterede kraftigt for Forbedringer paa disse Omraader. Han virkede som Privatdocent og begyndte 1905 at afholde Kogekursus

for Læger og medicinske studerende, der var til stor Gavn, og til hvilke han senere opnaaede Statsstøtte. Han arbejdede kraftigt paa at faa oprettet et Professorat i Diætetik, desværre uden Held. Da han 1925 ophørte med sine Kogekursus, blev de henlagt under Professoratet i Hygiejne med en særlig Leder. J. afholdt ogsaa Kogekursus i Hamburg (1912), Kiel (1913), Stockholm (1916) og Uppsala (1918). 1909 udgav han »Kogelærebog og praktisk Kogebog« for Læger, Hygiejniskere, Husmødre, Kogeskoler; den udkom 1911 paa Tysk og opnaaede vistnok større Succes i Tyskland end i Danmark. Det er en stor, efter Systematikken strengeste Fordringer anlagt Bog, tør og noget upraktisk, mere for Videnskabsmænd end for praktiske Udøvere af Kogekunst. 1917 udkom paa Tysk J.s vistnok betydeligste Værk, »Allgemeine diätetische Praxis«. Hans strenge Fordringer til systematisk Ordning af Stoffet, hans Forsøg paa at gøre Diætetikken overskuelig og international ved mange Nybetegnelser, hentede fra det græske Sprog, gør Bogen tung og vanskelig tilegnelig, men for Videnskabsmænd paa Diætetikken Omraade er den af stor Værdi. Som alle hans Afhandlinger er den gennemsyret af Tanken om, at Diæten burde være Lægens vigtigste Hjælp i Kampen mod Sygdomme, og han udtrykker i Slutningsbemærkningen et sikkert Haab om, at det ogsaa engang vil blive saaledes. Ogsaa for Legemets fysikalske Pleje interesserede J. sig, særlig for Fægtekonsten, som han dyrkede op i en høj Alder, og hvorved han holdt sig selv smidig og rank. J. var Delegeret og Ærespræsident ved Kongres for Næringsmiddelkemi i Wien 1891. — Papirer i Universitetsbiblioteket. — Tit. Professor 1903. — R. 1917.

Univ. Progr. Nov. 1889. N. Lassen: Erindringer, I, 1918, S. 98. Berl. Tid. 1927.

Axel Borgbjærg.

Jürgensen, Georg Urban Frederik (Fritz), 1818—63, Tegner. F. 25. Okt. 1818 i Kbh. (Helligg.), d. 24. Marts 1863 sst. (Frbg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Hofurmager Frederik (Fritz) J. (1787—1843) og Vilhelmine Rebekka Dichman (1793—1842). Gift 14. Dec. 1842 i Svendborg med Marie Elisabeth (Lise) Dichman, f. 12. Nov. 1818 i Dragør, d. 26. Dec. 1843 i Kbh. (Helligg.), D. af Strandtoldforvalter i Dragør, senere Toldinspektør i Svendborg Frederik Christian D. (1788—1872) og Sophie Frederikke Qvistgaard (1796—1847).

I J.s Replikker under hans Tegninger af Hverdagsliv i Kbh. omkring Midten af forrige Aarhundrede lyder en fin humoristisk Tone, som har Klang den Dag i Dag. Hans smaa præcist tilselebbe

Arbejder har vist sig uopslidelige. Men han blev som ung sat ind i en Løbebane, der ikke pegede frem til hans senere Skæbne. Baade hans Farfader og hans Fader var Hofurmagere, og J. blev mod sit Ønske bestemt til at føre Slægtens Forretning videre; han vilde hellere have været Maler, men efter endt Skolegang blev der kun indrømmet ham en Italienrejse, inden han **1835 maatte** gaa i Lære hos sin Fætter Urmager Louis J. Læretiden fortsattes fra **1838** med et halvandetaarigt Ophold i den schweiziske Urmagerby Le Locle. J. kedede sig i det smaaborgerlige Milieu og led af Hjemve, men fandt Afløb for sin humoristiske Aare ved at skrive forskellige — til Dels versificerede — Smaating, som han illustrerede. Derfra rejste han til Paris, London og kom hjem over Altona vistnok **1841**. Allerede før Bortrejsen var han blevet forlovet med sin Kusine, der havde været hans Barndoms Legekammerat; de elskede hinanden inderligt og blev nu gift. Lige før Brylluppet døde Moderen og endnu samme Vinter ogsaa Faderen. Trods disse Tab, og skønt J. ved Overtagelse af den fædrene Forretning blev bundet til Pligtarbejde, havde han en lykkelig Tid med sin jævnaldrende Hustru. Men da ogsaa hun døde efter kun lidt mere end eet Aars Ægteskab, stod J. pludselig ene; hun havde født ham en lille Pige, som foruden J.s gifte Søster Sophie Nees var hans nærmeste paarørende. Naar hans senere Liv viser saa megen Splittelse og hyppig Haabløshed, kan Begrundelsen søges baade i de store Tab, der saa tæt paa hinanden ramte ham, og i at han ikke som ung fik Lov at udvikle sine **maaske** ikke særlig betydelige Evner som Maler. Givet er det i alt Fald, at han efter Hustruens Død blev sygelig og mistede al Interesse for sit Haandværk; da en Baderejse **1847** ikke havde bragt Bedring, overlod han n. A. Forretningens Bestyrelse til Urmager Hertig og beholdt for sig kun eet Hverv: han trak Urene op i de kongelige Palæer. Ellers var at tegne og male det eneste, han beskæftigede sig med — naar han i det hele var beskæftiget. I første Halvdel af 50'erne boede han i lange Perioder hos Maleren Jørgen Roed; denne kloge og fint begavede Kunstner og hans Hustru viste den ensomme megen Godhed, og de søgte — til Tider med Held — at stive ham af ved Arbejdet. En væsentlig Del af J.s Malerier blev til her, enkelte i Samarbejde med eller som Kopi efter Roed. Selv om dyb Taknemmelighed spores hos J., ses det ogsaa, at Samværet frembød Vanskeligheder; naar andre rostes for »Friskhed«, følte han sig saaret, og paa den anden Side er der Spor af Forargelse hos Roeds over J.s ringe Energi. I sine selvransagende Optegnelser har han netop ved denne Tid beskæftiget sig med sit Hang til

Drikkeri, som han i sørgmodig Stemning vistnok gjorde værre, end der var Grund til. Naar Tungsindet greb ham, søgte han Lindring ved Alkohol; derfor vovede han ikke at gifte sig igen, skønt han var blevet heftig forelsket i Søsterens Veninde Jette Funch; ogsaa hans knebne økonomiske Forhold umuliggjorde Ægteskab. Da han i Jan. 1852 lod sig indlægge paa Frederiks Hospital under Professor Trier, synes Hensigten at have været Afvænnning, men et varigt Resultat af det mere end tre Maaneders Hospitalsophold udeblev.

I Juni 1854 rejste J. til **Lohmen** i Sachsisk Schweiz, hvor han opholdt sig Sommeren over og havde en god Arbejdstid; mere end et Dusin Landskabsstudier angiver han at have malet her foruden forskellige Portrætter af Lohmen-Borgere. Dette blev hans sidste Udenlandsrejse; den havde opmuntret ham, saa han fik Lyst til at stifte eget Hjem; i Haabet om at kunne sælge lidt af sine Malerier og saaledes supplere sine Indtægter besluttede han at fri til Jette Funch, men han opgav det igen og forblev ugift.

Om Vinteren boede J. i København, om Sommeren paa Landet, saaledes 1855 som Pensionær hos Digteren H. V. Kaalund paa Strandmosegaard ved Humlebæk; de to harmonerede ikke, og Opholdet blev derfor ikke gentaget. Derimod var J. bedre tilfreds med at bo i Farum Kro, og han søgte dertil flere Somre i Træk i sin sidste **Levetid**; mellem Gæsterne var den unge Godfred Christensen og enkelte andre Malere, som dannede en gemytlig Kreds. Ogsaa i Farum fik J. malet adskilligt.

Det er dog ikke som Maler, han nu huskes. Derimod staar han i manges Bevidsthed som Tegner. Men »Fritz Jiirgensens Tegninger« i den Skikkelse, vi kender dem bedst, har kun lidt med J. at gøre. Hans Tegninger var vage og tøvende, man har kaldt dem dilettantiske; de var udført blot som Underholdning i et Selskab eller til Tidsfordriv, og det havde ikke været hans Tanke at offentliggøre dem. Men da det blev nødvendigt at skaffe J. øget Indtægt, lykkedes det hans Venner at overtale ham til at gøre Tegningerne i Stand til Litografering. De to første Samlingers Udførelse (40 Tegninger, 1860, og 20 Tegninger, 1861) har han selv fulgt, men han var ikke altid tilfreds med de litografiske Gengivelser; det er disse artigt optrukne Rids af ens tykke Streger, som siden stadig er blevet reproduceret. J.s Originaler har friskere Bevægelser, mere levende Udtryk og fin Nuancering i Stregen; de viser ogsaa dristigere Overdrivelser i Proportioner, end Litografen turde indlade sig paa. J. kunde med sin lidt famlende Streg træffe ikke blot Ansigtets Minespil, men hele Figurens udtryksfulde Be-

vægelse; han kunde karakterisere, men som Regel hverken forme eller gruppere, og alle hans Tegninger er i forbavsende Grad arytmske. Der er andre satiriske Tegninger, som man ser for sig i Erindringen; J.s husker man for Replikernes Skyld. — Som de fleste Vittighedstegnere knytter ogsaa J. nogle Figurer sammen ved et Replikskifte; allerede i »Gyssebogen«, som han udførte omkring 1843 for at more sin Søstersøn Fritz Nees (udgivet 1920), læser man Spørgsmaal og Svar af varig Humor: »Fa'er, er det Verdenshavet?« — »Nei, lille Gysse, det er Frederiksholms Kanal«. Enkelte af Replikkerne findes i foreløbig Skikkelse blandt J.s Optegnelser eller Breve; han har utvivlsomt lyttet sig til meget, og af det gode Malm har han siden kunnet uddrage Guldkornet, fordi han var et varmt og klogt, aldeles usnobbet Menneske. Han skaanede hverken sig selv eller sine nærmeste, Søsteren Sophie var ham bl. a. et godt Objekt. De fleste af hans Replikker virker træffende den Dag i Dag, og mange af dem citeres stadig, fordi de hører til vort Lands bedste Skatte af smilende Visdom.

Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Udgaver af J.s Tegninger 1878 med Indledning af Peter Hansen, 1897 ved Nic. Bøgh, 1899, med Indledning af Vilh. Andersen 1919 og med Forord af Alfr. Schmidt s. A., 1936. — Talrige Selvportrætter, bl. a. i Olie (Fr.borg) og Akvarel (sst.). Malerier af Habbe(?) (sst.) og af A. Schiøtt 1848. Tegnet Selvportræt, skaaret i Træ af H. P. Hansen 1878.

Indledninger i ovenn. Udvalg af P. Hansen, Nic. Bøgh, Vilh. Andersen og Alfr. Schmidt. P. Johansen i Gads dsk. Mag., 1909—10, S. 351—56, 391—96. Vilh. Ryder i Berl. Tid. 13. April 1913.

Erik Zahle.

Jiirgensen (Jørgensen), **Jørgen**, 1780—ca. 1845, Eventyrer. F. 7. April 1780 i Kbh. (Nic), d. ca. 1845, formentlig i Hobart, Tasmanien. Forældre: Hofurmager Jørgen Jørgensen (1745—1811) og Anne Leth Bruun (1755—1828). Gift(?).

J., som en Tid var **Oehlenschlägers** Skolekammerat, omtales i dennes Erindringer som en uvorn Dreng, fuld af Spilopper. Han kom tretten Aar gammel til Søs, gik i engelsk Tjeneste og færdedes vidt omkring, navnlig i Australien; de Erindringer, han senere skrev fra disse Aar, skal være et Kildeskift af Betydning for Tasmaniens Historie. 1806 vendte han hjem og fik n. A. Kommandoen over et dansk Kaperskib, men overgav sig 1808 til en engelsk Orlogsmænd efter en kort Kamp, som man fra dansk Side fandt noget mistænkelig. I den følgende Tid færdedes J. frit i London og kom her i Forbindelse med en velhavende Forretningsmand, Samuel Phelps, som fandt Lejligheden gunstig til Spekulationer

paa Island, idet de danske Købmænd, som ellers beherskede den islandske Handel, paa Grund af Krigen ikke var i Stand til at bringe de nødvendige Forsyninger. Et Skib blev sendt til Island i Begyndelsen af 1809, og J., som var med, lærte nu Landet at kende. Dette første Forsøg efterfulgtes snart af et andet, idet Phelps udrustede et anseligt Fregatskib, der armeredes og forsynedes med Kaperbrev; baade Ejeren selv og J. fulgte med paa Turen. Da Phelps efter Ankomsten til **Reykjavík**, sikkert ikke uden Grund, mistænkte de danske Myndigheder for at modarbejde Englændernes Handel, besluttede han og J. at gøre et Kup. 25. Juni 1809 blev Stiftamtmanden, Grev Trampe, af bevæbnet Mandskab fra det engelske Skib arresteret i sit Hus og uden Modstand ført om Bord, hvor han holdtes i Forvaring. Landets Styrelse overtoges af J., som i de følgende to Maaneder gjorde sig til Islands Hersker eller, som han selv underskrev sig, »Beskytter af heele Øen Island og Høistkommanderende til Lands og Søes«. Ved offentlig opslaaede Proklamationer af 26. Juni erklæredes Landet for frit og uafhængigt af Danmark (idet engelsk Beskyttelse samtidig stilledes i Udsigt), de offentlige Midler konfiskeredes, Island fik sit eget Flag, og J. selv overtog Regeringen, indtil en lovgivende Nationalforsamling kunde træde sammen. Han tog Ophold i Stiftamtmandsgaarden, hvor han omgav sig med en islandsk Livvagt; han lod en Skanse opkaste, foretog en Inspektionsrejse til Nordlandet og var i det hele taget meget virksom. Ved forskellige Foranstaltninger, især Ordning af Handelsforholdene, Konfiskation af danske Ejendomme og Løfte om, at kun Islændere skulde blive Embedsmænd, søgte J. at vinde Befolkningen og støtte den over for de upopulære danske Købmænd. Med Ankomsten af et engelsk Krigsskib midt i Aug. fik Herligheden en brat Ende. Kaptajnen billigede ikke Phelps' Foranstaltninger, og 22. Aug. sluttedes en Konvention, hvorved alle J.s Proklamationer annulleredes og det tidligere Styre genoprettedes. Faa Dage efter rejste Phelps og J. til England.

Naar Phelps og J. bagefter hævdede, at de havde faaet kraftige Opfordringer fra islandsk Side til Omvæltningen, **maa** dette sikkert modtages med Forbehold. Derimod er det en Kendsgerning, at der efter Kuppet herskede fuldkommen Ro, de fleste Embedsmænd erklærede at ville fortsætte under det nye Styre, og skønt det f. Eks. under Rejsen til Nordlandet havde været en let Sag at overmande J., var der ingen, som antastede ham. Uden Tvivl var det en udbredt Mening, at Phelps og J. optraadte med den engelske Regerings Billigelse, saaledes at al Modstand vilde være ørkesløs. Efter J.s Fald var der imidlertid af gode Grunde ingen paa Island,

der vilde kendes ved ham, og man gav ham det spottende Tilnavn »Hundredagekongen«, fordi hans Herskertid sluttede samtidig med Hundedagene (J. selv havde aldrig betegnet sig som Konge).

Om J.s Liv i de følgende Aar foreligger der ikke andre Kilder end hans egne noget fantastiske selvbiografiske Optegnelser. Ifølge disse blev han fængslet efter Ankomsten til London, beskyldt for trods sit Æresord at have forladt Landet. En af Medfangerne lærte ham at spille, en Last, der fra nu af helt tog Magten over ham og Gang efter Gang førte ham i Ulykke. Efter ny Omflakken sad han et Par Aar i et londonsk Gælds fængsel, men rejste 1815—17 gennem Frankrig og Tyskland i engelsk Tjeneste (sandsynligvis som Spion). Efter et paafølgende treaarigt vildt Liv i London straffedes han for Uredelighed med Fængsel, hvor han dog synes at have fungeret som en Art Medhjælper. En senere Dom skaffede ham Deportation paa Livstid. 1825 afgik han til Tasmanien, hvor han i et Handelsselskabs Tjeneste og senere som Konstabel gennemrejste Øens Indre og oplevede mange Eventyr. Her siges han at have giftet sig, men i øvrigt er ingen Oplysninger om hans sidste Leveaar tilgængelige.

J. udgav 1807 en lille Pjece paa Dansk, »Efterretning om Engælændernes og Nordamerikanernes Fart og Handel paa Sydhavet«. Senere blev han, til Dels ved det med Fængselslivet følgende Otium, en ret frugtbar Forfatter paa Engelsk (som »Jorgenson«). Der foreligger fra hans Haand en større Rejsebeskrivelse (»Travels through France and Germany«, 1817), en delvis fingeret Rejseroman, teologiske og statsøkonomiske Værker, en Utopi, autobiografiske Meddelelser (deriblandt den islandske Omvæltnings Historie), et Par Skuespil (hvoraf det ene er et Plagiat af Erasmus Montanus) m. m. Nogle af disse Værker blev trykt, medens andre foreligger i Manuskript i British Museum, hvor ogsaa nogle Breve fra ham opbevares (et enkelt Manuskript ogsaa i Cornell University Library; se H. Hermannsson: Catalogue of the Icelandic Collection, 1914, S. 310). J. udtaler sig i sine Skrifter med største Sikkerhed om alt mellem Himmel og Jord, og hans Omgang med Sandheden er ofte højst letsindig, men paa den anden Side maa man ikke glemme, at de fleste af dem er skrevet under ugunstige Forhold, i den Periode af hans Liv, da han synes at have været længst nede. Hans Kundskaber er efter Omstændighederne ikke ringe, og han var uden Tvivl et livligt Hoved, der hverken manglede Mod eller Snarraadighed, men hans Ustadighed og Mangel paa moralsk Hold, i Forbindelse med en Tilbøjelighed til at skyde sin egen Person i Forgrunden, blev hans Ulykke. En engelsk Bekendt af ham skildrer

ham som en vindende Personlighed. — Maleri og Silhouet (Fr.borg).

J. F. Hogan: *The Convict King*, 1891, paa Dansk: *En deporteret Konge*, 1892. Museum, 1892, II, S. 65—113, 221—59. Jon Þorkelsson: *Saga Jörundar hundadagakongs*, 1892. Almanak hins islenszka Þjóðvinafjclags, 1893. *Islandica*, XVIII, 1928. Personalhist. Tidsskr., g. Rk., I, 1929, S. 82—89; 10. Rk., III, 1937, S. 240. Helgi P. Briem: *Sjálfstæði Islands* 1809, 1936.

Jon Helgason (Kr. Kålund).

Jiirgensen, Louis Urban, 1806—67, Urmager. F. 26. Maj 1806 i Kbh. (Fransk Ref.), d. 28. Juli 1867 sst. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Urmager Urban J. (s. d.) og Hustru. Gift 7. Juni 1835 i Kbh. (Slotsk.) med Annette Birgitte Leth Horstmann, f. 12. Nov. 1803 paa Vennelyst, Kirke-Saabu Sogn, d. 15. Jan. 1886 i Kbh. (Helligg.), D. af Major August Jacob Gregorius Vilhelm H. (1781—1847) og Anna Cathrine Frederikke Jiirgensen (1781—1837).

J. var fra sin tidligste Ungdom forudbestemt til at overtage Faderens Virksomhed. Han fik en udmærket Skoleuddannelse og arbejdede allerede som Dreng paa Faderens Værksted for at udanne sig i det højere Urmageri; i Faderens sidste Svaghedsaar forestod han baade Kronometer- og Uretablisementet, hjulpet af sin yngre Broder *Jules Frederik J.* (f. 27. Juli 1808 i Kbh., d. 12. Dec. 1877 i Geneve). Ved Faderens Død overtog Brødrene Virksomheden under Firmanavn Urban J.s Sønner. J. foretog 1831—33 med offentlig Understøttelse en Rejse til Paris, Schweiz og London og satte sig grundigt ind i sit Fags nyeste Fremskridt og Arbejdsmetoder. Efter hans Hjemkomst drog Broderen J. F. J. til Schweiz, hvor han bosatte sig og grundlagde Urfirmaet Jules J. i Le Locle, der eksisterer endnu og var i Slægtens Besiddelse til 1919. Mindet om Urmagerslægten J. er stadig levende i Schweiz, hvor der i Bienne findes et J.-Museum. J. var nu ene om Ledelsen af den københavnske Forretning, hvis Anseelse stadig bevaredes. Han deltog med Udmærkelse i flere Udstillinger, bl. a. London 1851 og Paris 1855. Særlig Fortjeneste har han af at have foranstaltet nye Udgaver og Oversættelser af Faderens Skrifter. 1854 blev han kgl. Hof-Kronometermager, 1852 udenlandsk Medlem af Académie nationale i Paris, 1855 udenlandsk Æresmedlem af L'Institut des Arts-Unis i London. — R. 1859. — Maleri af C. A. Jensen 1831 (Fr.borg). Litografi af C. Simonsen 1859.

G. F. K. Ursin: *Magazin for Kunstnere og Haandværkere*, II, 1—3 og 5, 1830—34. Samme: *Nyt Magazin for Kunstnere og Haandværkere*, I, III og VI, 1837—42. H. C. Andersen: *Mit Livs Eventyr* (Saml. Skr., 2. Udg., I, 1876), S. 49, 54, 159, 161.

Georg tygaard.

Jürgensen, Rasmus Emil, se Iiirgensen.

Jiirgensen, Urban Bruun, 1776—1830, Urmager. F. 5. Aug. 1776 i Kbh. (Nic), d. 14. Maj 1830 sst. (Fransk Ref.), begr. ved Ref. K. Broder til J ørgen J. (s. d.). Gift 12. Maj 1801 i Peseux med Sophie Henriette Houriet, f. 31. Jan. 1780 i Locle, d. 24. Jan. 1852 i Kbh. (Fransk Ref.), D. af Urmager Jacques Frédéric H. (1743—1830) og Henriette Courvoisier (1753—88).

J. gik i Efterslægtens Skole, hvor han bl. a. havde Edv. Storm og Rahbek som Lærere. Især Storm tog sig omhyggeligt af den lærvillige Elevs Undervisning. I sit 15. Aar forlod J. Skolen med gode Kundskaber, der navnlig for Matematikkens og Sprogenes Vedkommende udvikledes yderligere under gode Privatlæreres Vejledning. Samtidig stod J. i Urmagerlære hos Faderen indtil sit 20. Aar, da han, til Dels med Understøttelse af Fonden ad usus publicos og det Reiersenske Fond, foretog en femaarig Udenlandsrejse. Halvandet Aar opholdt han sig i Neuchatel. Fra dette Ophold er bevaret en af J. forfærdiget **Præcisionsvægt**, hvis Skaale er ophængte i Haar af hans Forlovede. Efter **Neuchâtel** var J. et halvt Aar i Geneve, derefter i Paris og London, hvor han gjorde sig bekendt med de nyeste Maskiner og Konstruktioner paa Urmageriets Omraade, især vedrørende de engelske Længdeure. Fra London begav han sig tilbage til Paris. I **Neuchâtel** havde han forlovet sig, og før han 1801 rejste hjem, holdt han Bryllup. I Kbh. var det paatænkt, at J. skulde associere sig med en fransk Urmager Etienne Magnin, der var indkaldt for at forfærdige de nævnte Længdeure for Skibsfarten; men J.s Fader ønskede, at Sønnen skulde overtage Ledelsen af hans Værksteder, og da Magnin rejste til St. Petersborg (Leningrad), blev J. hos sin Fader. 1804 udgav han paa Statens Bekostning sit berømte Skrift »Regler for Tidens nøjagtige Afmaaling ved Uhre«, der n. A. udkom forøget og forbedret paa Fransk og senere ogsaa paa Tysk. Dette Skrift udkom i flere Udgaver. S. A., 1804, fik J. i Videnskabernes Selskabs Skrifter optaget en Afhandling om, hvorledes Urfjedre paa den bedste Maade kan forfærdiges og hærdes, en Afhandling, der belønnes med Selskabets Medaille. N. A. modtog J. Landhusholdnings-selskabets store Guldmedaille for et Metaltermometer. 1807 tiltraadte han med sin Hustru og Søn en Rejse til Neuchatel, der strakte sig over halvtredie Aar. Paa denne Rejse forsynede han sig med saa mange Maskiner og Instrumenter for sit Fag, som det var ham muligt, saa hans Etablissement efter hans Hjemkomst

var det bedst forsynede i saa Henseende. I Geneve satte han sig ind i Kunsten at gennembore ædle Stene, en Kunst, som i mange Aar havde været holdt hemmelig. Det var ogsaa J., der først indførte Brugen af Staal i Stedet for Messing til Cylinderhjulet, en betydelig Forbedring af Cylinderuret som paalidelig Tidsmaaler. Efter Faderens Død 1811 fortsatte J. Virksomheden alene. Hans Etablissement nød da saa stort et Ry, at hans Frembringelser, navnlig Kronometrene, fandt Afsætning ogsaa i Udlandet. Saa omhyggelig var J. ved sine Kronometres Tilvirkning, at han i Løbet af en Snes Aar kun forfærdigede 50. 1815 modtog han den for en Haandværker og Industridrivende sjældne Ære at blive valgt til Medlem af Videnskabernes Selskab. Hans Bidrag i Selskabets Skrifter, bl. a. »Om Isochronismen ved Pendlens Sving«, og i »Astronomische Nachrichten« 1823 og 1824 berettigede ham fuldt ud til denne Ære. J. maa sikkert regnes for Danmarks mest fremragende Urmager. Paa Hundredaarsdagen for hans Død afslørede paa hans Grav en Mindesten, bekostet af Urmagerlavet i Kbh. — Kgl. Søurmager 1818. — DM. 1809. R. 1824. — Malerier af C. A. Jensen 1828 (forsvundet) og 1834 (brændt 1859) og af C. W. Eckersberg. Pastel(?) af C. Horneman, litograferet af A. C. Frank 1826. Stik efter C. A. Jensen af C. W. E. Eckersberg 1829.

Alfred Chapuis: Urban Jiirgensen og hans Fortsættere, oversat af André Nicolet, 1930. Industriforeningens Kvartalsberetning 1865. H. C. Bering Liisberg: Urmagere og Ure i Danmark, 1908.

G. M. J

Jæhnigen, Carl Frederik, 1813—87, Musiker. F. 7. Febr. 1813 i Kbh. (Garn.), d. 24. Juli 1887 sst. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Hoboist, senere Under-, endelig Overgraver ved Trinitatis K. Carl Johan Gottlob J. (1776—1858) og Ellen (Edel) Grønholdt (ca. 1789—1870). Gift 12. Maj 1838 i Kbh. (Garn.) med Christiane Oline Emilie Jensen, f. 29. Nov. 1816 i Kbh. (Trin.), d. 28. April 1869 sst. (Holmens), D. af Skomagermester Hans Christian J. (ca. 1782—1832) og Birgitte Margrethe Dam (d. tidligst 1832).

Sin første musikalske Uddannelse fik J. af sin Fader, en fra Sachsen indvandret Musiker. Allerede som tolvvaarig gjorde han sig bemærket ved at spille en Klaverkoncert af Weber ved en Hof-fest paa Frbg. Slot. I sine unge Aar var han Hoboist ved Kongens Regiment, og 1832—40 assisterede han paa Valdhornet i Det kgl. Kapel. Han havde en smuk Tenorstemme, og udrustet med store pædagogiske Evner gjorde han en stor Indsats ved Undervisning i Klaver og Sang. Som Teoretiker var han vel funderet, og han

regnedes for at være en betydelig Orgelspiller. 1857 efterfulgte han Rud. Bay som Kantor ved Holmens Kirke, og dette Embede beholdt han til sin Død. Som Kantor stod han naturligvis i Skygge af N. W. Gade, der 1858—91 var Kirkens Organist, men hans Arbejde med Kirkens Kor bar gode Frugter og havde den heldigste Indflydelse paa Kirkensangens Udvikling. Hans trykte Kompositioner indskrænker sig til nogle faa kirkelige Melodier, mest kendt er »Kærlighed fra Gud«. — Hans to Sønner var *Carl Emil Valdemar J.* (1844—1910), Musiklærer ved Sorø Akademi og Organist ved Sorø Kirke, og *Viggo Amadeus J.* (1848—1918), Kantor ved Roskilde Domkirke.

C. Thrane: Fra Hofviolonernes Tid, 1908, S. 428, 446. Louis Bobé: Bremerholms Kirke og Holmens Menighed 1619—1919, 1920, S. 178, 251. ~ ,

Jøhnke, Ferdinand Henrik (Heinrich), 1837—1908, Søofficer, Minister. F. 11. Maj 1837 i Kbh. (Petri), d. 6. Jan. 1908 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Snedkermester Josias Henrik J. (1809—62) og Louise Henriette Lindsted (1810—90). Gift 13. Okt. 1860 paa Frbg. med Julie Sophie Andrea Reitzel, f. 31. Okt. 1830 i Kbh. (Petri), d. 30. Juli 1905 sst., D. af Boghandler Carl Andreas R. (s. d.) og 2. Hustru.

J. blev Kadet 1850, 1857 Sekondløjtnant med Kongens Æres-sabel, Løjtnant 1858, Kaptajn 1874, Kommandør 1885, Kontre-admiral 1899 og fik 1902 Viceadmirals Karakter. Af hans Søtogter skal kun nævnes, at han 1864 om Bord i Fregatten »Niels Juel« deltog i Kampen ved Helgoland, og at han 1878 var næstkommanderende i Fregatten »Sjælland«. — J., der var en velbegavet Mand, gjorde sig tidligt bemærket som et skarpt Hoved med en tilsvarende Tunge og med udprægede, oftest fra de gængse afvigende Meninger om Forsvarsspørgsmaal. Dette førte ham sammen med forskellige Venstrepolitikere, især Frede Bojsen, hvorved han fik en stor Indflydelse paa Venstrepartiets Indstilling til Forsvarssagen, en Indstilling, der særlig karakteriseredes ved Interesse for Kbh.s Søbefæstning (de af J. projekterede, men aldrig byggede »flydende Forter«) og for Skabelsen af et stærkt Søminevæsen. — J. havde 1870 tiltraadt Tjeneste ved Ingeniørkorpsets Sømineafdeling, blev 1879 Chef for Flaadens Sømineafdeling og, da alt Søminevæsen ved Søværnsloven 1880 blev henlagt under Marinen, Chef for dettes 2. Afdeling. 1885 blev han Chef for Søminekorpset. Under J.s ca. 30-aarige Virksomhed gennemgik Søminen en rivende Udvikling. Fra en ringe Begyndelse med Kaliumsminer og Bundminer gik man over til elektriske Miner med kraftigere Sprængstof. I Slut-

ningen af 70'erne opfandtes den selvbevægende Torpedo, der i de følgende Aar forbedredes til en høj Grad af Præcision samt forøget Aktionsradius og Sprængvirkning. J. forstod at følge med i disse Vaabens Udvikling og havde en udmærket Evne til at organisere hele Virksomheden. Han havde, dels fordi man havde Tillid til ham, men vel ogsaa fordi man frygtede ham, en mærkværdig Evne til at skaffe Penge til Nyordningen. Det skyldes i særlig Grad J., at Søminevæsenet fik fortrinlige Lokaler og Værksteder paa Orlogsværftet og en udmærket Indskydningsstation for Torpedoeer ved Bramsnæsvig i den sydlige Del af Isefjorden. Da Elektriciteten blev taget i Marinens Tjeneste, først til Projektørbelysning, senere til inden Bords Belysning m. m., fik J. ogsaa denne lagt ind under Søminevæsenets Omraade. Paa alle disse Felter præsterede J. et udmærket Arbejde, ikke fordi han personlig havde eller tilegnede sig specielle tekniske Kundskaber, men fordi han foruden af et afgjort Administrationstalent tillige var i Besiddelse af en mærkværdig udviklet Evne til at finde de rette Mænd til Ledere af de forskellige Virksomheder. 1899 blev han Chef for Orlogsværftet og 1901 Marineminister i vort første Venstreministerium. Hans Ministertid var, selv om han ikke opnaaede at se Forsvarslovene gennemført, en Opgangstid for Marinen, hvilket dog mere skyldtes hans Hjælpere end hans egen personlige Indsats. Han havde ikke megen politisk Indflydelse hverken i Rigsdagen eller i Ministeriet og var ikke lige velset af alle sine Kolleger. En Strid mellem J. og Krigsministeren, Generalmajor V. H. O. Madsen (s. d.), var medvirkende til Ministeriet Deuntzers Afgang i Jan. 1905 og til Udnævnelsen af en civil Forsvarsminister. — J. kunde, særlig da han var i fuld Vigueur som Chef for Søminekorpset, være haard; han var gennemgaaende hele sit Liv mere frygtet end afholdt, og dog havde han foruden sin ubestridelige Dygtighed og Energi andre gode Egenskaber, deriblandt en Trang til hellere at tage de smaas Parti over for de store end omvendt. Han vil med Rette mindes som den, der skabte vort Søminevæsen og førte det frem til en Mønsterinstitution, der vandt berettiget Anseelse ogsaa i Udlandet. — R. 1864. DM. 1882. K.² 1893. F.M.G. 1894. K.¹ 1899. S.K. 1905. — Litografi, bl. a. paa Bladet: Danmarks første Venstreministerium. Portrætteret paa C. Mølstedes Maleri: Om Bord paa Fregatten »Niels Juel« 9. Maj 1864, 1897 (Fr.borg).

Tidsskr. for Søvæsen, LXXX, 1909, S. 21 ff. Th. *Topsøe-Jensen*.

Jøhnke, Vilhelm Carl Andreas, 1861—1934, Søofficer. F. 12. Sept. 1861 i Kbh. (Holmens), d. 10. Febr. 1934 sst., begr. sst.

(Vestre). Forældre: Løjtnant, senere Viceadmiral Ferdinand J. (s. d.) og Hustru. Gift 14. Marts 1889 i Kbh. (Holmens) med Ellen Louise Johanne Sophie Ballin, f. 18. Febr. 1869 i Kbh. (Frbg.), D. af cand. polit., Grosserer Alexander Carl Frantz B. (1839—76) og Henriette Louise Ophelia Richter (1842—1912, gift 2° 1880 med Grosserer Albert Thorvald Hindenburg, 1839—1906).

J. blev Kadet 1878, Sekondløjtnant 1882, Premierløjtnant 1884, Kaptajn 1899, Kommandør 1910 og Kontreadmiral 1918. Straks efter sin Udnævnelse til Officer var han 1882—83 med Fregatten »Sjælland« i Vestindien og 1885—86 med Fregatten »Fyen« til Middelhavet. 1886—96 var J. til Tjeneste ved Søminekorpsets 2. Afdeling og i samme Tid jævnlig Chef for Torpedobaade. 1896—97 var han med »Fyen« i Vestindien, 1897—99 Chef for Fiskeriinspektionen inden for Skagen og 1899 næstkommanderende i Korvetten »Dagmar« (Kadetskib). S. A. vendte han tilbage til Søminekorpset som Chef for dettes 2. Afdeling og blev samtidig ansat som Lærer paa Kadetskolen og fra 1903 paa Officerskolen i Søminelære. I Forbindelse hermed var han 1902 og 03 Chef for Torpedobaadsflotillen i Eskadren, 1905 næstkommanderende i Panserskibet »Olfert Fischer«, 1906, 09, 10 Stabschef i Eskadren og 1908 Chef for Inspektionsskibet »Islands Falk« til Island. 1909—11 var J. Chef for Flaadens Stab, hvor han gjorde et stort Arbejde ved Gennemførelsen af de Forandringer, der var en Følge af Søværnsloven af 1909. Efter et Togt som Chef for Panserskibet »Herluf Trolle« i Eskadren 1911 udnævntes han s. A. til Direktør for Marineministeriet. Han forblev i denne Stilling til sin Afgang fra Søværnet 1923 og var en fortrinlig Hjælper for de forskellige Forsvarsministre under og efter Verdenskrigen. Ved sin elskværdige og friske Fremtræden, sit Lune og sine gode Kundskaber var han i disse Aar Marinen og dets Personel en god Mand, der havde en sjælden Evne til at forhandle med andre Myndigheder. Ved opnaaet Aldersgrænse trak han sig tilbage, men der blev straks lagt Beslag paa ham paa anden Maade. 1924—28 var han en særdeles repræsentativ Formand for Kgl. Dansk Yachtklub, 1926—33 Formand i Foreningen til Søfartens Fremme og i Dansk Luftfartsselskab. — M.D.R. 1883. R. 1902. DM. 1909. K.² 1912. K.¹ 1918. S.K. 1923.

Tidsskr. for Søværnen, CV, 1934, S. 132—35.

Th. Topsøe-Jensen.

Jørgen (George), 1653—1708, Prins af Danmark, Hertug af Cumberland. F. 21. April 1653 paa Kbh.s Slot, d. 8. Nov. (n. St.) 1708 i Kensington, begr. i Westminster Abbey. Forældre: Kong

Frederik III. (s. d.) og Dronning Sophie Amalie (s. d.). Gift 28. Juli 1683 i St. James med Anne, Prinsesse af York, senere Dronning af England, f. 6. Febr. 1665 i St. James Palace, London, d. 12. Aug. (n. St.) 1714 i Kensington, D. af Jakob, Hertug af York, senere Konge af England (1631—1701, gift 2° 1673 med Marie af Modena, 1658—1718) og Anne Hyde (1637—71).

J. opdroges 1661—65 af Hannoveraneren Otto Grote, senere af den soranske Professor i Historie Christen Lodberg. Denne fulgte ogsaa som Konfessionarius Prinsen paa hans Udenlandsrejse 1668—70, som under Ledelse af J.s Hofmester Chr. Günther v. d. Osten gik til Holland, de spanske Nederlande, Frankrig, England og Italien. Efter sin Faders Testamente fik J. ved Frederik III.s Død Vordingborg Amt paa Livstid, Hovedgaardene Beldringe og Lekkende, en Livrente paa 30 000 Dlr. aarlig og en Sum paa 300 000 Dlr. Hertil kom Jungshoved, som af Christoffer Parsberg gaves i Mageskifte for Frydendal. 1671—73 opførtes i Vordingborg »Prins Jørgens Slot«, et Jagtslot i italiensk Stil. For de 300 000 Dlr. fik J. 1681 en Fordring paa Hertug Christian Albrecht af Gottorp, som gav ham Pant i Femern; 1683 satte Christian V. med Magt Broderen i Besiddelse af denne Ø, men maatte tilbagegive den ved Forliget i Altona 1689, i hvilket England og Generalstaterne forpligtede sig til at betale J. hans Pengefordring. 1672—73 studerede J. Krigskunst ved de franske og tyske Hære og besøgte sine i Sachsen og Pfalz gifte Søstre. Efter hans Hjemkomst arbejdede Griffenfeld paa at skaffe ham den polske Trone efter Kong Michael Wisnowieckis Død (Okt. 1673). Hans Valg til Polens Konge, som støttedes af en Del af Landets Adel og Gejstlighed og af Østrig, modvirkedes imidlertid af Frankrig og strandede bl. a. paa, at han afslog at »changere sin Religion«. J. deltog i Slaget ved Landskrona 14. Juli 1677. Okt. s. A. var han sammen med Kongen nær ved at sætte Livet til ved Overfarten fra Pommern til Sjælland. Efter Fredslutningen 1679 sluttede Danmark sig til Frankrig, og det var Ludvig XIV., som 1683, efter at et paatænkt Ægteskab mellem J. og en Prinsesse fra Celle var opgivet, fik ham gift med Hertug Jakob af Yorks yngste Datter. Forbindelsen vandt Bifald blandt Torierne og hos Englands Katolikker, som haabede paa, at J. vilde slutte sig til sin papistiske Svigerfaders Religion, mens Whiggerne saa paa ham med Mistillid som fransk Protegé og Prins fra det enevældigt styrede Danmark. Man frygtede ogsaa, at hans danske Hofstat med Overkammereren C. S. Plessen i Spidsen skulde øve politisk Indflydelse i England, og tvang ham til at hjemsende den. Prinseparret lod sig efterhaanden helt beherske

af John Churchill, den senere Hertug af Mariborough, og hans Hustru Sarah, og efter Vilhelm af Oraniens Landing i England fulgte det Churchills Eksempel og svigtede Jakob IL, skønt den danske Gesandt Fr. **Gersdorff** stred for at fastholde J. ved Svigerfaderen. Som Løn for sin Tilslutning til Revolutionen blev J. 1689 Hertug af Cumberland, Earl af Kendal og Baron af Ockingham. I øvrigt var Forholdet ikke det bedste mellem det nye Kongepar og J. og hans Hustru, som stadig lod sig lede af Mariborough. Da Anne blev Dronning 1702, søgte hun at faa J. udstyret med Kongenavn; det mislykkedes, men han udnævntes til Generalissimus over de britiske Stridskræfter og Lord High Admiral, Embeder, han dog blot beklædte af Navn.

J. var i sit nye Fædreland ikke anset for at være noget Lys. »I have tried Prince George sober, and I have tried him drunk«, sagde Karl IL, »and, drunk or sober, there is nothing in him«. Ogsaa mindre kloge Aander fandt sig berettigede til at se med Ringeagt paa »Est-il possible?«, der efter J.s staaende Udbrud blev hans Øgenavn i Hofkredse. Herimod indvender Biskop Burnet, hvem han vandt ved sit milde og bramfri Væsen og sin pletfri Vandel, at han »vidste meget mere, end han vel forstod at udtrykke; for han talte fremmede Sprog daarligt og kejtet«. Burnet nævner ogsaa hans Interesse for Naturvidenskab og Teknik, der bl. a. fik ham til at give betydelige Pengemidler til Udgivelsen af Flamsteeds astronomiske Arbejder. Men han var ingen videnskabelig Aand, saa lidt som han var en politisk. Hans stærkeste Interesser var Mad, Vin og Heste. Med Aarene blev han fed, astmatisk og vattersottig. Han plejedes i sin Sygdom med største Omhu af sin Dronning, der elskede ham ømt. Skønt Anne var ivrig anglikansk og J. stadig holdt fast ved Lutherdommen, var Ægteskabet sjældent harmonisk. Til at binde Ægtefællerne sammen bidrog ogsaa den fælles Sorg over, at alle deres mange Børn døde som smaa. Det blev ikke J.s Lod at grunde et oldenborgsk Dynasti i Storbritannien. — Maleri som Barn (Gl. Køgegaard). Miniature som Barn (Rosenborg). Malerier som ung af K. v. Mander (Fr.borg) og T. Gelton (sst.). Maleri af W. Wissing 1684 (Gaunø). Foregivet Maleri af C. T. Browne 1691 (Fr.borg). Malerier af G. Kneller ca. 1702 (Fr.borg), Antonio Vessio (Hampton Court) og John Riley (Rosenborg, National portrait gallery, London). Miniaturer bl. a. af Petitot og C. Boit 1704 (Rosenborg). Flere Rytterbilleder (sst.). Stik efter v. Manders Billede af A. Haelwegh. Fra Tiden efter Brylluppet: Stik efter M. Dahl (af J. Simon og W. Faithorne), efter Huysmann (to Anonymer), efter G. Kneller

(J. Beckett, John Smith, bl. a. 1704, J. Houbraken, T. Chambers 1757, A. W. Warren 1803, W. Emmett, C. E. Heiss, P. Schenck 1703, J. Neagle 1790, J. Caldwell 1794, C. Weigel), efter D. Loggan (af Kunstneren), efter J. Riley (J. Beckett), efter R. White (R. Sheppard 1733), efter W. Wissing (R. Williams, J. Beckett, J. Gole, A. Schoonebeck, C. N. Schurtz) samt Stik af P. van Gunst, C. Luyken, N. Parr, P. Schenck, J. G. Seiller, W. Sherwin 1685, P. Spofforth, G. Vertue (efter C. B. Catenaro), anonyme, bl. a. 1683, samt M. Burghes 1708.

G. Hickes: *Linguarum veterum septentrionalium thesaurus*, I, 1705, Dedikationen. J. Harris: *Lexicon Technicum*, I, 1704, Dedikationen. Aarsberetn. fra det kongelige Geheimearchiv, V, 1871—75, S. 87—211. Chr. H. Brasch: *Det polske Kongevalg* 1674, 1882. Samme: *Prins Georg af Danmark i hans Ægteskab med Dronning Anna af Storbritannien*, 1890. A. D. Jørgensen: *Peter Schumacher Griffenfeld*, II, 1894, S. 102—14. *Dictionary of National Biography*, XXI, 1890, S. 204—07. P. S. Vig i *Kirkehist. Saml.*, 5. Rk., II, 1905, S. 744—68. C. Christiansen: *Bidrag til dansk Statshusholdnings Historie under de to første Enevoldskonger*, I—II, 1908, 1922. L. Laursen: *Danmark-Norges Traktater 1523—1750, VIII—IX*, 1930, 1932. Winston Churchill: *Mariborough*, I—II, 1933-34.

C. O. Bøggild Andersen.

Jørgen Ulrik, ca. 1615—55, Eventyrer. F. ca. 1615, begr. 1655 i Kbh. (Holmens K.).

»Don J. U.« var en Person, som i Slutningen af 1650 blev bragt i Forbindelse med den danske Gesandt i Madrid Henrik Villumsen Rosenvinge af Dr. Andres Gallat (el. Gallart) de Sostrada fra Valencia. Efter et Forhør, som Rosenvinge Dec. s. A. lod optage over ham i Sevilla, erklærede han, at han var født 1614 eller 1615 paa Kbh.s Slot som Søn af Christian IV. og »Kirsten Marsvin« og var ældre Broder til Grev Valdemar Christian (s. d.), til hvem han havde skrevet om sin Herkomst. Han havde gaaet paa Sorø Akademi til 1627, da hans Fader Kong Christian sendte ham med en hjemvendende russisk Gesandt til Moskva. Senere opholdt han sig i Polen og derpaa i længere Tid ved Kejsershoffet i Wien, hvor han omvendtes til Papismen og forandrede sit Daabsnavn Ulrik til Georg (Jurgen). Derfra drog han over Amsterdam til La Rochelle, hvor Christian IV. lod ham tilstille 7000 Dukater. Med disse sejlede han til Vestindien, hvor han som Sørover tjente store Penge, som han siden bortødslede i Paris, hvor han og den franske Konge udvekslede rige Gaver. Et Dueldrab tvang ham til fra La Rochelle, hvorfra han paatænkte at sejle til Danmark, paa ny at søge til de amerikanske Farvande. Efter nogen Tids fornyet Virken som Pirat tog han Hyre paa en Hamburgskude, se-

nere som Baadsmandsmat paa en spansk Fregat og var bl. a. i Ostindien, indtil han til sidst havnede i Valencia. Her blev han fængslet for Gæld, bl. a. til Gallat, og fandt det nu opportunt at gøre sin dansk-kongelige Fødsel gældende. Han havde for tre Aar siden modtaget Breve fra »Kirsten Marsvin« og senere et fra Christian IV., skrevet faa Maaneder før Kongens Død, men de var desværre blevet frarøvet ham af nogle græske Soldater. En kritisk Prøvelse af Enkelthederne i J. U. Redegørelse tillader ingen fornuftig Tvivl om, at hans vigtigste Paastande var Løgn og Digt, delvis formet over Episoder i Grev Valdemar Christians Livsløb. Hvorfra han havde sit Kendskab til disse og til visse danske Personer og Forhold, kan ikke sikkert oplyses, ligesom hans Herkomst er dunkel. Visse Ting kunde tyde paa, at han i alt Fald havde nogen Tilknytning til Danmark. Det mest spændende Træk i hans Historie er, at Frederik III., da J. U. Marts 1651 med Gallat ankom til Helsingør, stærkt derangeret efter et Skibbrud under Hallandskysten, lod ham føre til Kbh. og anerkendte ham som sin Faders Søn. Dette skete uden Tvivl for at genere »Svigersønnepartiet«, der naturligvis skarpt tog Afstand fra den nye Slægting. Det var »Dinaaffæren«s Tid, og Hoffet tog det ikke nøje med Midlerne i sin Kamp mod Partiet. J. U. modtog visse Understøttelser — dog ikke store — af Kongens egen Kasse og tilbragte sine faa resterende Leveaar som Sviregast paa københavnske Kipper. Han blev sluttelig slaaet ihjel med en Stang paa Knippelsbro af en Bryggerknægt, der ikke vilde køre til Side for »Kongsønnen«.

Mémoires de Chanut, II, 1677, S. 199. O. Bang: Saml. af adskillige nyttige og opbyggelige Materier, III, 1743, S. 312—20. L. Holberg: Dannemarks Riges Historie, III, Udg. 1856, S. 130—33. S. Birket Smith: Leonora Christina Grevinde Ulfeldts Historie, I, 1879. E. Gigas: Grev Bernardino de Rebollo, 1883. J. A. Fridericia: Adelsvældens sidste Dage, 1894, S. XXII. E. Marquard: Kongelige Kammerregnskaber fra Frederik III.s og Christian V.s Tid, 1918.

C. O. Bøggild Andersen.

Jørgen-Jensen, Elna, se Ørnberg.

Jørgensen. Af de talrige Slægter J. skal nævnes en oprindelig i Flensborg hjemmehørende Borger-slægt, der udspringer fra Jiirgen Jacobsen (d. 1737), som fra 1696 kan følges som Borger i Flensborg. Hans Sønsøn Købmand, Brændevinsbrænder og Tobakspinder sst. Asmus Jiirgensen (1749—1828) var Bedstefader til nedenn. Historiker, Rigsarkivar Adolf Ditlev J. (1840—97), blandt hvis Børn er ovenn. Havearkitekt Erik Erstad-J. (f. 1871) samt de nedenn. Højesteretspræsident Troels Georg J. (f. 1874) og Maskin-

ingeniør Olav Eskil J. (f. 1875); en Søn af Troels G. J. er Arkivar Alfred Harald J. (f. 1907). — En østjysk Bondeslægt føres tilbage til Skræder Johan J. (d. 1701) i Følle i Bregnet Sogn, hvis Sønnesøns Søn Jens Iørgensen (1754—1829) til Katholm var Fader til Niels J. (1787—1854) til Katholm og til Peder Christian J. (1803—64), af hvis Børn skal nævnes Fabrikant Otto Johan Budtz J. (1839—1913) — Fader til Gymnastikpædagogen Aage Budtz-J. (1872—1906) — og Tandlæge Rudolf J. (1845—1914), hvis Søn er Tandlægen, Professor Einar Rudolf Budtz-J. (f. 1876, s. d.). Ovenn. Niels J. til Katholm var Fader til Tømmerhandler i Aarhus Harald Jens Andreas J. (1828—1901) — hvis Søn var Overlægen, Prosektor Axel J. (1870—1935) — og til Købmand Rolf Hans Valdemar J. (1833—99), der var Fader til nedenn. Slotsarkitekt Thorvald J. (f. 1867) og til Anna Birgitte J. (f. 1869), gift med kgl. Bygningsinspektør Johannes Magdahl Nielsen (f. 1862). — Godsejer Carl Ulrik J. (1804—61) var Fader til nedenn. Industriemand Vilhelm Carl J. (1844—1925), hvis Sønner er Ingeniør Carl Frederik (Fritz) Jarl (f. 1872, s. d.) og Billedhuggeren Viggo Hieronymus Jarl (f. 1880, s. d.).

Adolf Ditlev Jørgensen og Hustru Ida Marie Pedersens Slægtbog, 1894. — Otto Jørgensen: Slægten Jørgensen fra Følle, 1918. — Personalhist. Saml., I, 1900—06, S. 530 f. Albert Fabritius.

Jørgensen, Adolf Ditlev (Jürgensen, Adolph Detlef), 1840—97, Historiker, Rigsarkivar. F. 11. Juni 1840 i Graasten, d. 5. Okt. 1897 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Farver Markus Adolf Jiirgensen (1807—83, gift 2° 1845 med Dorothea Margrethe Reinholdt, 1819—1904) og Marie Elise Margrethe Bahnsen (1812—44). Gift 24. Marts 1869 i Randers med Ida Marie Pedersen, f. 17. Okt. 1847 i Randers, d. 8. April 1937 paa Haraldsgave, Bagsværd, D. af Sæbesyder Frederik Peter Christian P. (1812—76) og Jacobia Martine Erstad (1818—76).

J. var af god gammel sønderjysk Stamme. Hans fædrene Slægt var fra Flensborg, hans mødrene Slægt fra Aabenraa, blandt fjernere Frænder nævnte han ikke uden Stolthed Zoëga, J. C. Fabricius og Andreas Hojer. Han blev født i det første Sprogskripts Aar og oplevede otte—ti Aar gammel Trearskrigen; Kampladserne Bov, Nybøl, Dybbøl og Ullerup laa ikke langt fra Graasten. Faderen, der 1848 afgørende havde taget sit Standpunkt i den nationale Strid, var i disse Aar en Leder for Sundeveds Bønder, hans Nidkærlighed for Sandhed og Ret, hans stærke danske Sind satte dybe Spor i Sønnens Personlighed og Virke. — 1853 sendtes J. til Flens-

borg Latinskole, men i Syttenaarsalderen blev han skoletræt; han vilde være Bonde og begyndte som Landvæsenselev paa en Gaard i Sundeved; Kræfterne slog dog ikke til, og efter en haard Gigtfeber vendte han tilbage til Flensborg, hvor han hurtigt afsluttede sin Skolegang med en Præliminæreksamen. Om Efteraaret 1859 rejste han til Kbh. med den Plan at studere ved Polyteknisk Lærestanstalt, men opgav snart Arbejdet her for naturvidenskabelige Studier med Magisterkonferensen som **Maal**. Forchhammers Forelæsninger over Krystallografi og Geologi gjorde stærkt Indtryk paa ham. Samtidig hørte han Hauchs Forelæsninger over Ewald, bragte et Arbejde over Nordens Guder til N. M. Petersen og forsøgte at besvare Universitetets Prisopgave 1860 om **Stærkoddersagnet**, dets Oprindelse, Udvikling og Udbredelse i de nordiske Lande. Bedømmelsen udtalte en vis Anerkendelse af poetisk Opfattelse og aandrige Sammenstillinger, men ankede over Savn af nøjere Kildestudium og historisk Metode. Under dette havde hans Lærer fra Skolen Kr. Monrad ikke tabt ham af Syne, og ved en indtrængende Henvendelse til Departementschef Regenburg foranledigede han, at den unge Mand, i hvem han saa saa meget værdifuldt, blev ansat som Hjælpelærer ved Flensborg Skole Marts 1863. Regenburg haabede at kunne bruge J. i sit nationale Gjenrejsningsarbejde i Slesvig. — Disse faa Data er Rammen om et drømmende og higende Ungdomsliv, opfyldt af Tilegnelsen af det største og tungeste i den tyske og nordiske Litteratur, gennemstrømmet af hastigt skiftende Stemninger. »Og således skulde det blive ved hele hans liv igennem; nat og dag, sommer og vinter skulde aldrig aflade i hans sind; det var vilkåret for at han kunde blive hvad han blev, at livets strøm aldrig stivnede eller udtørredes for ham i sit trælsomme løb gennem kendsgerningernes riger.« (J. om **Zoëga**).

J.s Lærervirksomhed i Flensborg blev kun kort, thi inden Aaret var omme, kom Krigen, Skolen blev lukket, og han vendte tilbage til Kbh. De bitre Oplevelser 1864 greb ham dybt, de kaldte Spørgsmaal frem om Grunden til Nederlaget og førte ham for Alvor til Historien — de lærte ham ogsaa Selvtugt; han lod de vidtomspændende Planer og Fantasterier fare og tvang sig ind i et strengt Studium af Kilderne til Danmarks ældre Historie. Tyske kritiske Afhandlinger viste ham Vej, Edwin Jessens Skrift fra 1862: »Undersøgelser til Nordens Oldhistorie« skal ogsaa have været af Betydning for ham; men bag hans intensive Arbejde laa en liden-skabelig Kærlighed til det Land og det Folk, han havde kaaret. »Jeg tror ikke,« skrev han 1865 til Kr. Monrad, »De eller nogen

kongerigsk kan fatte den positive, aarvaagne Kjærlighed, en Slesviger, der først blev udviklet ved tysk Aandsføde, kan eje, hvor levende den Lidenskab er, der aldrig trættes, men higer efter at tilegne sig og vinde dette Sprog, dette Folk, dette Land, dette Hav, denne Historie«. Sine første Foredrag holdt han for unge Landsmænd i Sønderjydske Samfund og foruroligede dem ved nye Meninger om Erik af Pommern og Christian VI. og ved ganske udfordrende at paastaa, at Danmarks Historie trængte til at skrives om, og at han vilde gøre det. Han gik til Rørdam og Engelhardt — fordrevne slesvigiske Embedsmænd — med et Par Udkast og fik 1868 sine første Afhandlinger trykt i »Aarbøger for nordisk Oldkyndighed« og »Kirkehistoriske Samlinger«, og derefter vældede Undersøgelserne frem; en Del blev samlet i »Bidrag til Nordens Historie i Middelalderen« (1871), deriblandt »Saxe, Absalons Klerk« og nogle Folkevisestudier. Disse Afhandlinger kom paa et Tidspunkt, da der i nogen Grad var Stilstand i det historiske Studium, eftersom den Ungdom, der skulde rykke frem faa Aar senere, endnu ikke var rede; de **maatte** vække Opmærksomheden. Der var en Kritik af Overleveringen, som vel ikke blev ført igennem, men kom i Glimt — ofte et Skarpsyn og en intuitiv historisk Forstaaelse — dertil en formende Evne, et rent og purt Dansk, mærkeligt hos denne unge Mand, opfostret paa Grænsen mellem Dansk og Tysk. Meget af det, der var ejendommeligt for **Afhandlingerne**, kommer igen i det stort anlagte, personligt prægede Værk »Den nordiske Kirkes Grundlæggelse og første Udvikling« (1874—78). Det har vid kirkehistorisk Horisont. J. fremholder Roms Betydning, Organisationens bærende Kraft; han hævder, at Kirkens Grundlæggelse betød Kulturens Fremtrængen til Norden, Mulighed for Vækst i alt aandeligt — det gamle Hedenskab var Barbari, en Anskuelse, der ikke blev modtaget med Velvillie af Fr. Hammerich og Helveg. Bogen tilegnede J. sin Fader; han vilde, at den skulde være et Vidnesbyrd om Sønderjydernes Danskhed og Danskhedens Levedygtighed iblandt dem.

Ved denne Tid begyndte hans Planer om en Sønderjyllands Historie at tage fastere Form, og han fordybede sig i dette Arbejde, der skulde omfatte **tre—fire** Bind. »I grunden er dette og kun dette historie for mig,« skriver han 1883, »det var min plan, da jeg var 16 år, og bliver den engang udført, da er jeg med det samme færdig med historien.« Men Sønderjyllands Historie blev aldrig fuldført, andre Arbejder skød sig frem. 1881 kom »Georg Zoega«. Det var sønderjyske Slægtstudier, der havde ført J. til **Zoega**, i hvis Ungdomsstemninger han fandt meget, han kunde kendes ved.

Stærkt fremhæver han i dette Skrift, hvad Slesvig har betydet i vor Kulturudvikling som Bro mellem Tyskland og Danmark. Ogsaa i »Fyrretyve Fortællinger af Fædrelandets Historie« (1882; 6. Opf. 1915) er Sønderjyllands Skæbne den røde Traad. Bogen blev skrevet efter Opfordring af Brygger J. C. Jacobsen og trykt i 10 000 Eksemplarer til Uddeling i Nordslesvig ud over de 5000, der kom til Salg hjemme.

22. Dec. 1882 blev J. udnævnt til Gehejmearkivar. Han var 1869 blevet ansat som Assistent i Kongerigets Arkiv under Johan Grundtvig, der havde gennemført en Ordning efter Proveniensprincippet og udkastet en Plan for Arkivernes Centralisation. Det blev J., den yngre Mand, der kom til at føre Grundtvigs Ideer ud i Livet med store organisatoriske Evner og frodigt Initiativ og kraftigt støttet af Kultusministeren, Scavenius. Samme Dag, som Udnævnelsen af den nye Gehejmearkivar forelaa, udgik en kgl. Resolution, der forenede Kongerigets Arkiv og Gehejmearkivet under fælles Leder, en administrativ Ordning, hvorunder man kunde stile hen mod en fuldstændig Centralisation af hele Landets Arkivvæsen. Syv Aar senere var Maalet naaet ved Loven af 30. Marts 1889. Denne Revolution og Ekspansion krævede et overordentligt Arbejde af Gehejmearkivaren (fra 1889; Rigsarkivaren) og hans Embedsmænd. Samtidig blev der udgivet en Række Registraturer og Haandbøger for Arkivforskere, Hjælpebidler, der var ganske nye i deres Art. J. satte ogsaa en Række Publikationer af Materiale i Gang; selv forfattede han »Udsigt over de danske Rigsarkivers Historie« (1884). — Under den meget krævende Administration blev der ikke synderlig Tid til egne Studier. De Skrifter, J. udsendte i 80'erne, »Nils Stensen« (1884), »Hans Adolf Brorson« (1887) og »Johannes Evald« (1888) har alle deres Oprindelse ti, ja tyve Aar tilbage i Tiden. Ligesom Bogen om Zoëga er »Nils Stensen« først og fremmest en Skildring af en Personligheds Udvikling, en urolig, søgende Aand, som J. droges imod. Han er den første, der har forstaaet, at Stenos Liv ikke er Brud paa Brud, men har en fast indre Sammenhæng.

Disse Bøger blev læst, og J.s Tale blev hørt ud over Landet. I anden Halvdel af 70'erne havde han lært Ernst Trier og andre af Folkehøjskolens Mænd at kende, hvem Ulykken 1864 havde ført til deres Gerning; han følte sig i Pagt med dem. Grundtvigianisme laa ham overmaade fjernt, men han saa med Haab hen til det Arbejde, der blev gjort paa Vallekilde, Askov og Testrup, og talte i Aarenes Løb ofte ved de store Højskolemøder, indtrængende, løftende og tilskyndende. I 80'erne fik han ogsaa Studenterne i

Tale. Han havde hidtil holdt sig tilbage fra offentlig Fremtræden i den sønderjyske Sag, og de faa Indlæg, han havde givet, bar ikke Forfatternavn, men var undertegnet: »En Nordslesviger« — saaledes »Den nationale Stilling i Nordslesvig. I Anledning af Traktaten af 11. Oktober 1878« (Dansk Folkeblad 1. Okt. 1879—15. Jan. 1880) og Ordskiftet med Frederik Barfod om Danmarks Grænse (sst. 1. Jan.—15. Febr. 1880), hvor han giver Løsenet: »Rigets Skel sat der, hvor Folket har sin Grænse«, men 8. Maj 1883 indledede han paa et almindeligt Studentermøde ansvarsbevidst og myndigt en Diskussion om den danske Regerings Politik over for Slesvig i Frederik VII.s Tid, en Diskussion, hvori Madvig og den unge Professor Kr. Erslev, Svend Grundtvig og mange andre deltog, og Meningerne tørnede haardt sammen; og 1886 talte han i Studenterforeningen om Sønderjyllands særegne Plads i vor historiske Udvikling. Disse Foredrag blev ikke uden Betydning; de bidrog til at kalde den akademiske Ungdom frem til et Arbejde, der skulde støtte Nordslesvigerne. 1887 og 1888 stiftedes 4 S og To Løver, for hvis Fællesudvalg J. blev Formand. Samtidig kom H. P. Hanssen til Kbh. for at ruste sig til sin Gerning. Han søgte til sin sønderjyske Landsmand, blev ligesom H. V. Clausen hans Discipel og tilegnede sig hans Syn paa den nationale Kamps Maal og Midler. Gennem H. P. Hanssen kom J. til i stor Udstrækning at tilrettelægge og lede Arbejdet i Nordslesvig. Han ledede det ud over sine Dage: 1920 blev Rigets Skel sat, hvor Folkets Grænse gik. — Det skal tilføjes, at det var efter Tilskyndelse af J., at »Sønderjydske Aarbøger« 1889 blev sat i Gang under Redaktion af H. P. Hanssen, Gustav Johannsen og P. Skau. Den første Afhandling var J.s »Gråstens ældre historie«, der efterfulgtes af en Række vægtige Afhandlinger om sønderjyske Egne og sønderjyske Slægter.

Af flere Grunde traadte J. ikke officielt frem som Fører i den slesvigske Sag. Hensynet til hans Embede bandt ham; et andet Moment var hans Modvillie mod afgørende at bryde med Slægtninge hjemme og Ungdomsvenner, som han, trods alle nationalpolitiske Modsætninger, følte sig knyttet til. J. gjorde sig i det hele ikke højlydt gældende i det offentlige Liv, skønt han var en Mand af udprægede Meninger. I den politiske Strid i 70'erne og 80'erne stod han uden for Partierne. Han kunde ikke slutte sig til Venstre, hvis parlamentariske Krav han ikke godkendte, og hvis Kampmaade han fordømte, og Højres sociale Konservatisme var slet ikke efter hans Sind. Naar han alligevel stod dette Parti nærmest, var det, fordi Ordningen af Landets Forsvar syntes ham det vigtigste af alt, det ene fornødne. Han gjorde gentagne Gange Forsøg paa

at samle Mænd fra begge Sider om denne Sag og skrev og talte ved flere Lejligheder indtrængende, manende Ord, men kunde som udenforstaaende intet udrette. — Ogsaa blandt Fagfæller stod han ret ene og uden den Indflydelse, han kunde have øvet i Kraft af sine organisatoriske Evner og den Position, han havde vundet. Paa Grund af den stærke produktive Drift, der var i ham, brød han sig ikke om Fællesarbejde, var vel ogsaa for suveræn, og skønt han modtog Ære i fuldt **Maal**, blev Medlem af **Kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog 1882** og af **Videnskabernes Selskab 1883**, **Dr. phil. honoris causa** ved **Kbh.s Universitet 1894**, var han altid paa Vagt over for Akademikerne. Han kunde ikke glemme, at man ikke havde taget Hensyn til ham ved Besættelsen af de historiske Lærerposter efter Allens og **Paludan-Müllers** Død. De, der aandeligt stod ham fjernest — **Erslev, Rubin, Høffding** —, følte sig tiltrukne og æggede af det fremmedartede og vilde til Bunds i denne Mand, men **J.** lukkede sig til over for den københavnske Intelligens, mens han søgte Selskab med Politikeren **Termansen** og den fine Kritiker **Vodskov, Løsgængere** og **Eneboere** i mere end een Forstand. Uforbeholdent gav han sig hen i Samvær med sine **Sønderjyder**; med Folk fra **Hjemegnen** talte han gerne **Sundeved-Maal**. — Der var dog to Personligheder af københavnsk Kultur, der fik Betydning for ham, ikke mindst i 80'erne, **A. F. Krieger** og **Fru Heiberg**. **Krieger**, der første Gang havde talt med **J.** **1869** i Anledning af en Artikel i »Historisk Tidsskrift«, interesserede sig meget for den planlagte **Sønderjyllands Historie** og var vist ikke uden Del i, at **J.** fik Opfordring til at skrive »Fyrretyve Fortællinger«; han gennemgik og godkendte de Stykker, der omhandlede den nyere politiske Historie, og dette førte til, at **J.** igennem en Aarrække regelmæssigt kom i hans Hjem og forelæste Akter og Optegnelser, mens den gamle Politiker føjede sine Bemærkninger til. Herigennem fik **J.** en Forstaaelse af den ældre Generation, dens Væsen og Tænkemaade og en direkte Kundskab om politiske Forhold, som Papirer og Bøger ikke kunde give. Ogsaa i **Fru Heibergs Hus** modtog han Indtryk, som udviklede og berigede ham. Hans Samvær med de to Mennesker, den Tillid og Fortrolighed, de viste ham, var hans Glæde og Stolthed. **1886** gav **Fru Heiberg** ham sine **Levnedsoptegnelser** til Gennemlæsning og lagde siden Udgivelsen i hans Hænder. Efter hendes Død udkom **1891—92** »Et Liv, gjenoplevet i Erindringen«, som vakte en Storm af Modsigelse, og **J.** maatte væрге **Fru Heibergs** Minde i Polemik til flere Sider.

Imidlertid havde et stort videnskabeligt Arbejde taget ham.

1889 var han i Arkivet faldet over Griffenfelds Proces, og, som oftere før, kaldte et tilfældigt Fund en gammel Interesse til Live og førte ham langt ind i Studier. »Peter Schumacher Griffenfeld« (1893—94) er det første Forsøg paa at trænge ind i Griffenfelds Personlighed og vurdere hans Indsats, det første Forsøg paa at overskue Enevældens ældste Periode, navnlig med Hensyn til den indre Historie. Fridericia havde nogle Aar i Forvejen i en Anmeldelse i »Historisk Tidsskrift« peget paa denne Opgave, men intet tyder paa, at J. har faaet Tilskyndelse fra den Side; han synes i det hele i ringe Grad at have faaet Impulser fra den videnskabelige Debat. Værket er J.s modneste Arbejde. Paafaldende var det, hvor stærkt han understregede Goldheden i Griffenfelds Intelligens og beklagede det Brud i Udviklingen, der skete 1660. Klagen over, at en naturlig, langsom Vækst Gang paa Gang er blevet standset, lyder idelig i J.s sidste Aar. Den har dyb Sammenhæng med hans Natur og Oplevelserne hjemme, hans stadig mere intensive Forstaaelse af alt det, der gennem Aarhundrederne var vokset fast sammen i Slesvig. Med Heftighed vender han sig mod de Nationalliberale, der uden historisk Indsigt har grebet ind i Forholdene hernede, ligesom de i Kongeriget har kuldkastet de gamle Styreformer for at bygge op fra nyt efter Øjeblikkets Doktriner. Forfatningsstriden har overbevist ham om, at Junigrundloven var et forhastet Værk, at Nationen er politisk umoden. Disse Tanker og Stemninger beherskede ham, da han gik til Udarbejdelsen af den Del af »Danmarks Riges Historie«, der var faldet i hans Lod, Tiden 1814—64. Et Par Forstudier lod ane det Synspunkt, hvorfra han vilde skrive — »Kong Kristian VIII. og den danske Sag i Nordslesvig« (Sønderjydske Aarbøger 1894) og et Foredrag holdt 1895 i Videnskabernes Selskab: »Forhandlingerne om Forfatningsspørgsmaalet i det danske Monarkis Lande 1814 til 1846«. »Kong Kristian VIII. og den danske Sag i Nordslesvig« var i første Form en Tale, der blev holdt 8. Sept. 1894 i Skibelund Krat, hvor mange Mennesker fra begge Sider af Grænsen var til Stede i Anledning af Halvhundredaarsfesten for Grundlæggelsen af Rødding Højskole. J., der kom fra Studiet af Christian VIII.s Dagbøger, gav her en ny Vurdering af Kongen, hos hvem han fandt, ikke den svage Karakters Vankelmod, men den overlegne Personligheds Mod og Konsekvens, en gennemført Stræben efter at gøre Ret og Skel mellem dem, der kæmpede om Slesvig. Foredraget vakte megen Kritik; det nye Materiale, som J. fremlagde, overbeviste ingenlunde; man mente, at det var hans egen Opfattelse af Udviklingen, der havde præget Billedet.

Sept. 1896 begyndte J.s Del af »Danmarks Riges Historie« at udkomme. Hans Fremstilling er skrevet med Aand og Myndighed, udpræget subjektiv i, hvad der drages frem, og hvad der trænges tilbage. Det skønnes, at J. var Romantikens Søn, at hans Forudsætninger laa længere tilbage i Tiden, end Tilfældet var med mange af dem, han stod iblandt, 70'ernes Mænd. Først og sidst er Fremstillingen et Genmæle mod den nationalliberale Opfattelse, der i stort Maal havde vundet Hævd. Han naaede dog ikke før sin Død frem til Skildringen af den skæbnesvangre Periode 1852—64.

Fire Aar efter J.s Død udkom »En Redegørelse for min Udvikling og mit Forfatterskab«, der ved sin Titel minder om Søren Kierkegaards »Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed« og ogsaa ved sit Indhold bringer Kierkegaard i Erindring. Der er Partier i dette Skrift, som er af betagende Skønhed, men ogsaa meget, som udæskede — en Selvbeskuelse, et svulmende Overmod, ubarmhjertige Domme. For en Del er Redegørelsen Udtryk for Stemninger fra J.s sidste Aar, da han under Overspænding og Sygdom førtes ind i den Forestilling, at det var hans Skæbne at **maatte** bryde med alt og alle og dømmе fordums Vejledere og Venner; men i sin Helhed giver Bogen J., som han var altid og inderst inde — grebet og heftigt bevæget, arbejdende under en Kunstners Inspiration og Rytme, higende ud over Videnskab, Administration og Dagens Krav til et Liv i fri Tænkning og Kontemplation efter Sjælens dybeste Trang. Dette mærkelige Skrift blev modtaget med ringe Forstaaelse, i nogen Maade var det til Forargelse, det var for uforbeholdent for de samtidige. Gennem den Kritik, der kom til Orde, faar man i øvrigt stærkt Indtryk af, hvor højt J. var æret for den sjældne Forening af mangeartede Evner, der var til Stede hos ham, hvor stor Magt der har ligget i hans Personlighed. En Menneskealder senere staar man friere over for Redegørelsen, og den underbygges og beriges ved Breve fra J.s Haand fra Ungdomstiden til de sidste Aar, hvori man genfinder Stemningerne, Tankerne, ofte de selvsamme Ord.

Historiske Afhandlinger, I—IV, 1898—99.

Efterladte Papirer i Rigsarkivet. — R. 1886. DM. 1890. K.² 1894. — Buste af V. Bissen 1899 (Fr.borg), i Bronze 1901 ved Landsarkivet i Kbh. Posthumt Maleri i Graasten Bibliotek 1933. Portrætteret af P. S. Krøyer paa Billedet af Videnskabernes Selskab 1897 (Videnskabernes Selskab). Litografi af Harald Jensen 1895. Træsnit af H. Muller 1898. — Mindesmærker i Skibelund Krat (»Modersmaalet«) af Hansen Jacobsen 1903 og ved Graasten 1932.

Adolf Ditlev Jørgensen og Hustru Ida Marie Pedersens Slægtetog, 1894. Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1894, S. 126 f. En Redegørelse for min Udvikling og mit Forfatterskab, 1901. H. P. Hanssen i Hejmdal 8. Okt. 1897. L. Moltesen i Højskolebladet, XXII, 1897, Sp. 1365—70. L. Hertel sst., Sp. 1500—08, 1529—36, 1559—70. C. F. Bricka i Meddelelser om Rigsarkivet for 1895—97, S. 17—20. P. Bjerger i Aarvog for dansk Kulturhistorie, 1898, S. 1—9. H. P. Hanssen i Sprogforeningens Almanak, 1899, S. 89—95. Joh. Ottosen i Sønderjydske Aarbøger, 1899, S. 278—324. Aage Friis i Nord. tidsskrift, 1900, S. 311—25. Troels Lund i Ill. Tid. 15. Sept. 1901. M. Rubin: Nogle Erindringer, 1914, S. 189—94. Th. Graae: Gamle Minder, 1917, S. 21—25. H. L. Møller i Dahl og Linvald: Sønderjylland, II, 1919, S. 294—303. H. Hjelholt: Fra Gustav Johannsens og A. D. Jørgensens Ungdomsaaar. To Breve (Grænsevagten, VIII, 1920, S. 357). M. Rubin: Mænd og Bøger, 1920, S. 1—44. H. Høffding: Erindringer, 1928, S. 288. F. Hendriksen: Mennesker og Oplevelser, 1932, S. 120 f. H. P. Hanssen: Et Tilbageblik, I, 1928, S. 211—14; II, 1930, S. 211—38.

Ellen Jørgensen.

Jørgensen, Karl Aksel, f. 1883, Maler, **Grafiker**. F. 3. Febr. 1883 i Kbh. (Stef.). Forældre: **Maskinsmed Mathias J.** (1859—1924) og **Maren Christensen** (f. 1858). Gift 9. Aug. 1910 i Kbh. (Aldersro) med **Christine Sophie Carlsen**, f. 18. Jan. 1888 i Kbh. (Jac), D. af Portner **Peter C.** (1859—1925) og **Kirsten Mogenssen** (f. 1859).

J. kom fra et Arbejderhjem, sattes i Lære hos Malermester Marcussen og blev Svend 1901. Derefter gik han en Tid paa Tegneskole hos **Frede Aamodt**, men yderligere Uddannelse fik han ikke. Han maatte støtte sig til sit naturlige Talent og til egne Studier, hvor han fandt aandsbeslægtede Forbilleder i Samtidens Kunstliv, og det voldsomme Temperament, hvormed han til enhver Tid kastede sig ud i Ideer og Opgaver, banede ham Vej gennem alle Vanskeligheder. Billeder af ham kendes allerede fra 1901, men først paa Kunstnernes Efteraarsudstilling 1908 begyndte han at udstille offentlig. Gennem Kunsthandler **Martin Grosell** fik han 1906 Bestilling af Etatsraad **Jacob Hegel** paa at male Skildringer af Prostitutionens og Proletariatets Liv. Han gik til det med en flammende Begejstring, der gjorde ham til den kæmpende Underklassen, den sociale Uretfærdigheds Maler som ingen anden. Milieu, Interiører og Modeller søgte han i Holmsgade-Kvarterets smudsige Værtshuse og gamle Rønner, blandt Byens allerfattigste og Udskud. Disse Billeder er malede med kras Realisme og dyb menneskelig Medfølelse, de stinker af Smuds og Elendighed, og samtidig banker der et Hjerte i dem; de har noget af den hellige Broderskabs Aand, som **Frans af Assisi** prædikede. Tillige afslørede de J.s maleriske Evner. En ætsende Karaktersans ligger her temmelig uformidlet Side om Side med en koloristisk Begavelse.

J. drev i disse Aar en fanatisk Propaganda for Proletariatet i en Vrimmel af Tegninger, til Dels byggende paa Indtryk fra Steinlen. Mange offentliggjordes i Tidsskriftet »Gnisten«, der udkom **Dec. 1907—Juni 1908** under Jens Pedersens Redaktion, og hvor J. var en Hovedkraft. Andre benyttedes til Illustrering af **Chr. Engelstoft: »Svig og List« (1909)**; senere kom den rigt illustrerede **København-Roman af Vilh. Bergstrøm »En haard Negl« (1921)**.

Aaret **1909** blev Vendepunktet i J.s Løbebane. Til Aarhus-udstillingen s. A. lod **Vald. Andersen** (s. d.) ham udføre et stort Billede af et Støberi, som vakte megen Opmærksomhed. En Særudstilling tidligt paa Aaret i Ole Haslunds Kunstkælder paa Østergade fastslog hans Evner blandt kyndige, og De Trettens Udstilling samme Efteraar, hvor Galleriet paa Karl Madsens Anbefaling købte et Dobbeltportræt af to Børn, bragte hans Gennembrud. Til Drachmann-Kroen i Lorry Feilbergs Etablissement udførte J. **1911—13** en Række anselige Billeder med Motiver fra Drachmanns Liv og Digtning. Det største af dem, **Fantasien »Drachmann kommer til Himmeriges Kro« (1912)**, blev ved Farvens Glød og den Indbildningskraft, hvormed en Række Digterskikkelser fra Fortid og Nutid er gjort lyslevende, en af de betydeligste maleriske Bedrifter fra den Epoke og et fremragende Værk inden for dansk Historiemaleri i det hele taget. Medens Edv. Munch (og **maaske** norsk Impressionisme i øvrigt) omkring **1908—09** havde spillet en Rolle for ham malerisk set (»Dansesalonen Stjernen«, **1908**; Portræt af Maleren **Wils** og det nævnte Portræt af to Børn), stiftede han paa en Rejse til Paris, som han foretog **1910** (begyndt **17. Marts**) for et mindre Akademistipendium, og som i Løbet af de halvtredie Maaneder, den varede, ogsaa førte ham til Berlin, Dresden og Amsterdam, Bekendtskab med Cézanne. Dette i Forbindelse med den frembrydende Kubisme, der mere eller mindre berørte alle Malere af hans Generation, førte ham ind paa Spekulationer over Kunstens egne kunstneriske **Maal** og Midler. Gennem en lang Række Selvportrætter kastede han sig omkring **1914** ud i koloristiske Eksperimenter, som bragte ham ud af Ligevægt og førte til Krise. I nogle Aar holdt han sig i Stilhed, og da han udstillede det store Billede »Den kliniske Forelæsning« med Portræt af Thorkild Rovsing paa Den frie Udstilling **1919**, betragtedes dette som en Tilbagevenden. I den efterfølgende Tid lagde imidlertid Undervisningen paa Akademiet og offentlige Hverv, som han gik op i med uegenlyttig, idealistisk Iver, Beslag paa hans Kræfter. **Bl. a.** har han ved Foredrag paa Skoler og rundt om i Provinsen agiteret for Samtidens Kunst. — Inden for Grafikken fik J.s Interesse for Træ-

snittet megen Betydning for denne Kunststarts Genoptagelse. Foruden Enkeltblade skar han Illustrationer til Jens Pedersens »Hjerter« (1909) og til en pompøs Udgave af **Oehenschlägers** »Nordens Guder« (udg. 1928 af Den danske Radeerforening). Om hans Raderinger skrev Karl Madsen 1909, at de »er i vort Land de første, som er behandlede i fuldt moderne Aand«.

J. udstillede paa Kunstnernes Efteraarsudstilling 1908 og 1914, De Trettens Udstillinger 1909—10, Charlottenborg 1915—16, Grønningen 1917, Den frie Udstilling 1910, 1919, 1929 og 1935—37, deltog desuden i Udstillingerne i Rom 1911, Malmø 1914, den skandinaviske Udstilling i New York 1912, de danske Udstillinger hos Liljevalch i Stockholm 1919, Brooklyn (U. S. A.) 1927, Helsingfors 1928, Oslo 1931, de interskandinaviske Grafikudstillinger i Stockholm og Helsingfors 1931; retrospektiv Udstilling i Kunstforeningen 1922. Han valgtes April 1919 til Medlem af Akademiets Plenarforsamling, Febr. 1920 til Medlem af Akademiraadet, blev Professor ved Akademiet Okt. 1920 og var Okt. 1931—**Marts 1934** dets Direktør. Arbejder af ham findes i Kunstmuseet og i Nasjonalgalleriet i Oslo. — R. 1926. DM. 1933. — Malede Selvportrætter bl. a. 1902, 1912, 1915, 1918, 1919 og 1920, tegnet 1909, raderet 1917; portrætteret paa Dobbeltportrætter med sin Hustru 1918 og 1919. Maleri af Olaf Rude 1915. Buster af Utzon Frank 1909 og Gerh. Halbritter 1937. Tegninger af Eigil Petersen 1909, Carl Jensen s. A. og 1911, Utzon Frank 1908, Jais Nielsen 1910. Radering af Anton Hansen.

Jens Pedersen i Aarhus Stiftstidende 1. Juni 1909. Samme i **Social-Demokraten** 10. Sept. 1913 og 2. Marts 1919. Kunstbladet 1909—10, S. 30. Karl Madsen i Politiken 14. Nov. 1909. N. Liitzhøft sst. 2. Jan. 1910 og 26. Juni 1913. Chr. Engelstoft i Tilskueren Marts 1910. Samme i Riget 18. Sept. 1913. Victor P. Christensen i Ill. Tid. 15. Okt. 1922. Social Kunst. 1: Aksel Jørgensen, 1930. Mogens Gad i Samleren, 1931, S. 129—39. *Sigurd Schultz.*

Jørgensen, Alfred Peter Carlslund, 1848—1925, Laboratoriedirektør og Gæringsfysiolog. F. 16. Okt. 1848 i Odense, d. 16. Dec. 1925 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Skræddermester, senere Købmand Jørgen Peder J. (1818—87) og Kirstine Albers (1823—1908). Gift 21. Juli 1881 i Kbh. (Matth.) med Camilla Fanny Augusta Lund, f. 9. Dec. 1851 i Kbh. (Holmens), d. 18. Dec. 1929 paa Frbg., D. af Sagførerfuldmægtig Niels L. (1801—66) og Fanny Cathinca Emma Jacobine Marx (1817—1903).

J. tog 1868 Lærereksamen fra Skaarup Seminarium, blev Student 1872, privat dimitteret, og cand. phil. 1873. Samtidig med, at han

virkede som Lærer ved forskellige Skoler i Kbh., paabegyndte han ved Universitetet botaniske Studier, der dog ikke blev afsluttet med nogen Embedseksamen. I denne Periode offentliggjorde han en Del Bidrag til Planterøddernes Anatomi og Morfologi, bl. a. en Besvarelse af en af Professor F. Didrichsen 1876 stillet Priso-pgave om Bromeliaceernes Rødder. 1881 oprettede J. i Kbh. et Undersøgelseslaboratorium, der oprindeligt var tænkt som et Laboratorium for mikroskopiske Undersøgelser af Levnedsmidler, men som hurtigt gik over til at blive dels et **Speciallaboratorium** for Rendyrkning og Undersøgelse af Mikroorganismer, dels en Undervisningsanstalt for praktisk Gæringsfysiologi og Bakteriologi. I sine Studieaar havde J. staaet i nært Samarbejde med Gæringsfysiologen Emil Chr. Hansen (s. d.) — de havde bl. a. sammen 1876 oversat Charles Darwin: »Rejse om Jordan« — og da Hansen i Aarene omkring 1883 paa Carlsberg Laboratoriet gjorde sine epokegørende Opdagelser angaaende Forskellen mellem Vildgær og Kulturgær, blev J. en af de første og en af de ivrigste Forkæmpere for den rendyrkede Gærs Anvendelse i Gæringsindustrien. Det er sikkert rigtigt, hvad Hansen selv flere Gange har udtalt, at uden J.s Medvirken havde Forstaaelsen af den rene Gærs Betydning ikke vundet saa hurtigt frem. 1881—88 var J. knyttet til Tuborgs Fabrikker som Konsulent, og i Maj 1884 indførte han her Anvendelsen af den rendyrkede Bryggeriundergær. 1885 forsøgte han paa Hansens Opfordring med Held at indføre den rendyrkede Gær i Overgærsbryggerierne, første Gang paa C. Wiibroes Bryggeri i Helsingør. — J.s medfødte pædagogiske Evner og Lyst til at undervise førte med sig, at han jævnsides med sit Laboratoriearbejde begyndte at undervise i Gæringsfysiologi, og denne Side af hans Virksomhed gav hurtigt hans Laboratorium internationalt Ry. Fra alle Lande i Verden strømmede Gæringsfysiologer og Videnskabsmænd til J.s Laboratorium for at blive undervist i Fremstilling, Anvendelse og Kontrollering af den rene Gær, og disse mange Elever (i J.s Levetid ca. 1500) skaffede, efterhaanden som Aarene gik, J.s Renkulturer og hans Metoder Indpas i Bryggerier og Brænderier Verden over. J. har konstrueret forskellige Laboratorieapparater, f. Eks. J.s Rendyrkningskammer og J.s Modifikation af Freudenbergkolben til Opbevaring af Gærkulturer. Sammen med Ingeniør Axel Berg har han konstrueret et Propageringsapparat, der dog kun har vundet ringe Udbredelse. Sammen med Chr. Kaihauge har han udarbejdet en Metode til Fremstilling af Brødgær, som er patenteret i flere Lande. Hans Livs Hovedværk er hans Lærebog i Gæringsfysiologi: »Die Mikroorganismen der Gärungsindustrie«

(1886, 1890, 1892, 1898 og 1909; paa Engelsk 1889, 1893, 1900, 1911 og 1925; paa Fransk 1895 og 1899). Han har desuden skrevet »Alkoholgjæren« (1901; paa Tysk 1901; paa Engelsk 1903, 1913 og 1936). 1885—1922 var J. Udgiver af »Zymoteknisk Tidsskrift«. Der foreligger en meget lang Række mindre Publikationer fra J.s Haand, men langt de fleste af disse er Andenhaandsmeddelelser. Af selvstændige videnskabelige Arbejder har han kun præsteret faa. De mest kendte er nogle Meddelelser i »Centralblatt für Bakteriologie und Parasitenkunde«, II. Abt., I—II (1895—96) samt i »Zymoteknisk Tidsskrift« (1896) gaaende ud paa, at Skimmel-svampe er i Stand til at danne virkelige Gærceller (Saccharomyceter). Disse Meddelelser blev skarpt kritiseret og imødegaaet af Alb. Kløcker og H. Schiønning i »Meddelelser fra Carlsberg Laboratoriet«, IV (1896). Selv om man maa indrømme, at J.s Meddelelser og ikke mindst den Form, hvorunder de fremkom, er let at kritisere, skal det dog nævnes, at der nu og da har meldt sig habile Forskere, der har ment at have gjort lignende Iagttagelser som J., senest Jos. Fuchs i »Centralblatt für Bakteriologie und Parasitenkunde«, II. Abt., LXVI (1926), S. 490. — J.s Betydning for Gæringsfysiologien og Gæringsteknikken ligger for det første i hans tidlige Forstaaelse af og konsekvente Fastholden ved **det** Hansen'ske Rendyrkningsprincip og i hans deraf følgende Krav om effektiv Rengøring og Driftskontrol i gæringstekniske Virksomheder og dernæst i hans mangeaarige Virksomhed som en dygtig og inciterende Lærer inden for et Omraade, hvor Universiteter og andre Lærestalter endnu ikke gav planmæssig Undervisning.

S. Elvius: 200 Biografier af Studenterne fra 1872, 1897 og 1912. C. Christensen: Den dsk. bot. Litt. 1880—1911, 1913. Naturens Verden, X, 1926,

9 .

Albert Hansen.

Jørgensen, Alfred Theodor, f. 1874, Teolog, Filantrop. F. 9. Juni 1874 i Vejle. Forældre: Kantor og Lærer Julius Andreas J. (1845—1912) og Anne Marie Bagger (1848—1923). Gift 2. Nov. 1899 i Kbh. (Trin.) med Ingeborg Christiane Dorothea Jordt, f. 23. Aug. 1875 i Vejle, D. af Købmand Eduard J. (1826—1911) og Holga Nathalia Francisca Friis (1850—1925).

J. blev Student 1892 fra Horsens og cand. theol. 1897. 1899 vandt han Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om »I hvilket Omfang og paa hvilken Maade kan det protestantiske Skriftprincip fastholdes over for de Angreb, som navnlig i nyeste Tid er rejst mod samme?«, og 1908 blev han Dr. theol. paa en Afhandling om »Luthers Kamp mod Semipelagianismen«. 1902

blev han som Sekretær knyttet til »De samvirkende Menighedsplejer« i Kbh., en Organisation, der blev stiftet s. A., og hvis Formaal er at styrke og udvikle **Menighedsplejen** til Gavn for Børn, syge, gamle og fattige i de enkelte Menigheder og tage Opgaver op, der kun kan løses i Fællesskab. J. har haft overordentlig stor Betydning for Udviklingen af denne Organisation og har vist stor Evne til at faa Samarbejdet til at forløbe i god Forstaaelse, ligesom han utrættelig har arbejdet for at forøge De samvirkende Menighedsplejers økonomiske Midler. Blandt de Fællesopgaver, der særlig har haft Betydning, kan nævnes Sygeplejen i Hjemmet, der er udført i Samarbejde med **Kbh.s** Kommune, samt Børneplejestationerne, 3 Raadgivningsstationer, hvor Mødrene kan henvende sig med deres spæde Børn, faa dem vejret og lægeundersøgt og faa Raad om deres Pleje og Pasning; disse Stationer har særlig virket for Fremme af Diegivningen og har skaffet et stort Antal Mødre gratis Mælk, en Forpligtelse, der nu efter Socialloven af 1933 er overgaaet til Kommunen. Foruden J. var Professor, Dr. med. Sv. Monrad meget virksom for Oprettelsen af Børneplejestationer; de første begyndte 1908, og der findes nu 25 i Kbh.-Frbg. Oprettelsen af Menighedsbørnehaver for Børn i Trettil Syvaarsalderen er støttet af De samvirkende Menighedsplejer. For kronisk syge er oprettet et stort Hjem i Gentofte, for gamle en Række mindre Hjem i de enkelte Sogne, ligesom der gøres et Arbejde for at skaffe gamle Mennesker Landophold eller Adgang til at tilbringe enkelte Sommerdage i frie og gode Omgivelser. — I Krigsaarene deltog J. meget i det filantropiske Arbejde, der særlig fandt Udtryk i Dannelsen af Dronningens Centralkomité af 1914. Allerede 1913 havde han i Forbindelse med Svenskeren G. H. v. Koch, Statens Inspektør for Fattig- og Børneforsorg, faaet iværksat et nordisk Samarbejde mellem Institutioner og Personer inden for Filantropien; men ogsaa til andre Lande har hans Virksomhed strakt sig, idet han kort efter Verdenskrigen fik stiftet, en international Hjelpeorganisation under Navn af Kollegahjælpen og var med til at organisere Nødhjælpen til Europas evangeliske Kirker som en international Organisation. 1931 stiftedes paa J.s Forslag Folkekirkeligt filantropisk Forbund, hvis Opgave er at varetage de fælles kirkelig-filantropiske Interesser, og som har afholdt Landsstævner og oprettet Kursus til Uddannelse af Socialarbejdere inden for offentlig og privat Filantropi. J.s Arbejde kan karakteriseres som en Virksomhed for at udvikle og bevare det private (og det kirkelige) Initiativ inden for Filantropien, men i nøje Samarbejde med de offentlige Forsorgsmyndigheder. Han

har skrevet adskillige Bøger om filantropiske Emner, saaledes »Hvor findes Hjælpen?« (sammen med N. C. Dalhoff; 2. Udg. 1911), »Filantropiens Førere og Former i det 19. Aarh.« (1921), »Af Menighedsplejens Historie i Danmark« (1927), »Vore smaa Børn« (sammen med Sv. Monrad og Aage Bojesen, 1933) og »Cooperation in Denmark between Public and Voluntary Relief Work« (1936). Han har endvidere fra 1906 redigeret Tidsskriftet »Fra Menighedsplejen« (tidl. »Stefanus«). — 1900 udgav J. sin første Bog af teologisk Indhold, »Den danske Folkekirkes Bekendelsesskrifter« (2. Udg. 1918). I øvrigt kan nævnes »Luther« (1917, 3. Udg. 1937), »Nordens Kirker og nordiske Aandsstrømninger efter Verdenskrigen« (sammen med N. Soderblom o. a., 1921), »Vor Kirkes Bekendelse« (1923), »De lutherske Kirker Verden over« (sammen med P. Fleisch og A. R. Wentz, 1929), »Individuum und Gemeinschaft« (1932, ogsaa paa Engelsk), i Forening med E. H. C. Mikkelsen »Dansk Kirke-Stat« (Danmarks Præster og Menighedsraad) (1934), »Børnebibelen« (1935). 1897—1934 var J. kirkelig Medarbejder ved »Berlingske Tidende« og har herigennem virket meget for Udbredelsen af Oplysning om kristelige og kirkelige Spørgsmaal ud fra et i teologisk Henseende konservativt Standpunkt. J. kom særlig i Aarene efter Verdenskrigen ind i Arbejdet for et udvidet Samarbejde mellem de forskellige nationale Kirker og var Medstifter af Det lutherske Verdenskonvent i Eisenach 1923, der 1929 holdt Møde i Kbh. — J. blev 1935 Æresdoktor ved det teologiske Fakultet i Paris. — R. 1919. DM. 1923. — Maleri af Rob. Panitzsch 1934.

Selvbiografier i Univ. Progr. Okt. 1908, S. 47 f. og Die Religionswissenschaft der Gegenwart in Selbstdarstellungen, IV, 1928, S. 115—58 (med Bibliografi).

Oluf JS kjerbæk.

Jørgensen, Anders, 1839—1915, Højskoleforstander. F. 1. Marts 1839 paa Flødstrup Mark ved Nyborg, d. 30. Nov. 1915 i Høng, begr. i Finderup. Forældre: Husmand Jørgen Pedersen (1802—90) og Anna Poulsdatter (1799—1864). Gift 1° 27. April 1872 i Aggersborg med Maren Christensen, f. 9. Juli 1843 i Ørslev, Løve Herred, d. 5. Juni 1873 i Høng, D. af Gaardmand Christen C. (1808—79) og Ane Margrethe Andersdatter (1806—95). 2° 3. Aug. 1875 i Finderup med Marie Lomholt, f. 23. Marts 1850 paa Højen Mark ved Vejle, d. 7. Marts 1924 i Høng, D. af Gaardejer Jens Madsen L. (1810—68) og Kirsten Olesdatter (1808—79).

Allerede som Barn drømte J. om at blive Skolemester. Men Hjemmet var fattigt, og J. maatte ud at tjene paa Gaarde i sin

Hjemegn. Tidligt i sin Ungdom blev han kristelig vakt, var Elev paa Kolds Højskole 1857—58. Anbefalet af Kold blev J. Medhjælper paa Holsteinsminde hos Stephansen, »min faderlige Ven og Velgører«. 1863 tog han Lærereksamen som Privatist og fortsatte som Lærer paa Holsteinsminde og var desuden i nogle Aar Lærer paa den nærliggende Hindholm Højskole. 1872 blev J. Forstander for Høng Højskole og oprettede samtidig en Friskole for Børn. Han begyndte smaat med kun seks Elever paa Højskolen den første Sommer, men i langsom Vækst steg Elevtallet, saa Høng Højskole, som J. købte 1891, under hans Ledelse blev en af Landets større Højskoler. I hans Tid havde Skolen over 5000 Elever. J. var Højskolemand af Kolds Linie. Hans Tale var jævn og hjertelig, hans Skikkelse og Færd vakte Tillid, et Par milde, gode Øjne lyste over hans kraftige Vildmandsskæg, og et barnlig front Sind og megen Hjertevarme aabenbarede sig i hans Tale hjemme og ude. — Med stor praktisk Dygtighed drev J. Skolens Have- og Jordbrug. Nogle Somre foretog han med Understøttelse fra Det kgl. danske Landhusholdningsselskab Rejser i Danmark og Angel for at studere veldrevne Husmandsbrug og Havedyrkning. Hans Erfaringer paa disse Omraader kom mange til gode. Han holdt Foredrag om Smaabrugs rette Drift og udgav »Kortfattet Vejledning til Huslodders Dyrkning« (1881), der udkom i flere stærkt udvidede Udgaver; sidste Udgave: »Den lille Vejleder i praktisk Land- og Havebrug« (1900) blev oversat til Svensk: »Småbrukarens bok« (1912). J. var »Husmandsrejsernes Fader«, 1884 gav han Stødet til, at Husmænd i Flok og Følge paa flere Dages Rejse besøgte vel dyrkede Husmandsbrug; han holdt paa sin Skole korte Kursus for mindre Landbrugere. Som Paaskønnelse for sit Arbejde fik J. 1877 og 1883 Det kgl. danske Haveselskabs Sølvmedaille og 1909 Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs store Sølvbæger. Sammen med sin Hustru, der var ham en jævnbyrdig Medhjælp, oprettede han 1891 Høng Børnehjem. — Mindesmærke af Jens Lund 1916 ved Høng Husmandsskole. Mindesten 1936 i Løve. — Malerier af R. Leepin 1911 (Familieeje) og Johs. Nielsen 1930 (efter Fotografi 1907) (Høng Husmandsskole). — J.s Søn, *Ansgar Tormod J.*, f. 21. April 1876, cand. mag. i Historie 1901, blev 1902 Lærer ved Høng Højskole og 1912 dens Forstander. 1925 købte De samvirkende sjællandske Husmandsforeninger Skolen og omdannede den til en selvejende Institution Høng Husmandsskole, for hvilken J. var Forstander til 1935. J. har udgivet »Den glade Kristendom og Skolen i Soer« (1915) og Mindeskrifter om sin Fader og Moder. Han har været stærkt optaget af offentligt Liv og var ved Folke-

tingsvalget 1935 Det radikale Venstres Kandidat i Ringstedkredsen.

Anders Jørgensens Erindringer, 1922. Tormod Jørgensen: Husmandsrejsernes første Tiaar, 1934. Minder fra Høng Højskole, 1907 og 1911. Chr. Christensen: Min Livsførelse og Virksomhed, 1918, S. 63 f. Meddelelse fra Høng Højskoles Elevforening, 1916, 17, 19 og 24. S. M. Berthelsen: Om Anders Jørgensen, 1915. Husmanden 12. og 19. Dec. 1915. Højskolebladet 1909, Sp. 305—08; 1914, Sp. 913—20; 1915, Sp. 1545—50. *Fred. Nørgaard.*

Jørgensen, Bendt Søborg, 1815—88, Landøkonom. F. 19. Sept. 1815 i Kbh. (Garn.), d. 7. Dec. 1888 paa Frbg., begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Hoboist, senere Gæstgiver Hans J. (1788—1862) og Ane Kirstine Søeborg (ca. 1782—1849). Ugift.

Skønt opvokset i Kbh. blev J. tidligt kendt med Livet paa Landet. Faderen var af Gaardmandsslægt fra Maaløveggen og blev ved Giftermaal Ejer af et Gæstgiveri ved Nørre Torv, hvor han efterhaanden blev en velstaaende Mand. J. fik en omhyggelig Opdragelse og stiftede Bekendtskab med mange Landmænd, som gæstede Faderens Forretning og som især kom fra hans Hjemegn. Hyppige Feriebesøg hos Slægtningene bidrog yderligere til at give ham Forstaaelse af Landbrugsforhold. Efter endt Skolegang og en kort Tids Beskæftigelse ved Kontorarbejde kom han 1830 med paa det første Hold, der fik praktisk Haandværkeruddannelse paa Værkstederne, som var knyttet til den nyoprettede polytekniske Lærestanstalt. 1833 bestod han Lærestanstens Adgangseksamen og fuldførte det teoretiske Studium ved at tage Eksamen i Mekanik 1836 og i anvendt Naturvidenskab 1838. Derefter fulgte en Række Aar, hvor J. tog fat paa ret forskellige Opgaver. 1838 bistod han ved Anlæg af et Teglværk paa Adelsborg, og n. A. forestod han paa Opfordring af Selskabet for Naturlærens Udbredelse en Række Forsøg med Fremstilling af hollandsk og engelsk Ost paa Knabstrup. Paa Rentekammerets Foranledning undersøgte han de følgende Aar Myremalmen i Jylland, og for at studere Metoderne til Jernudsmeltning rejste han 1839 til Tyskland og 1840 til Sverige og Norge. N. A. sendtes han til Fyn for at foretage Undersøgelser af Tørv og Teglværksler, og 1843 vandt han Videnskabernes Selskabs Pris for en Afhandling om Tørvens Forkulling. Derpaa kom han til Sørupgaard og Ledreborg som Vejleder i Ostefremstilling.

Først paa denne Tid droges han helt til Landøkonomien, og hans Virksomhed kom nu ind i et fastere Spor. Ved Begtrups Død 1841 var Forelæsningerne over Landøkonomi ved Universi-

tetet ophørt, og indflydelsesrige Mænd som H. C. Ørsted, Forchhammer og Jonas Collin var levende interesseret i paa ny at faa en saadan Undervisning i Gang. Hos dem fandt J. villig Støtte til sine Planer om videre landøkonomisk Uddannelse, og 1845 drog han ud paa en fleraarig Studierejse, der fik stor Betydning for hans senere Undervisning ved at give ham Kendskab til Landbruget dels i Hjemlandet, dels i Tyskland, Schweiz, Frankrig, Belgien, Holland, England og Skotland. Længst opholdt han sig paa Landbrugsakademiet Eldena. I Giessen hørte han Liebigs Forelæsninger, og i Paris studerede han hos Boussingault.

1847 vendte han hjem, veludrustet til at optage den Lærergerning, som fra mange Sider var ønsket. Baade paa Landmandsforsamlingerne og i Stænderforsamlingerne var der ført livlige Forhandlinger om Indretningen af en højere landøkonomisk Undervisning, og Planerne samledes efterhaanden om Oprettelsen af en Højskole i Sorø, som havde Christian VIII.s særlige Interesse. J. havde udarbejdet Plan for Landbrugsundervisningen, men Kongens Død og Regeringens Modstand standsede Sagen, og ved Krigens Udbrud meldte han sig da som frivillig. Som Underofficer kom han til Hæren paa Als, avancerede til Sekondløjtnant, men hjemsendtes allerede i Nov. for paa ny at søge Planerne om en Landbrugsundervisning fremmet. Med Understøttelse af Landhusholdningsselskabet begyndte han Vinteren 1848—49 en Række Forelæsninger paa Polyteknisk Lærestalt, og den følgende Sommer forelagde han en Plan for en systematisk Landbrugsundervisning, som i det væsentlige blev godkendt.

1. Okt. 1849 ansattes J. som Docent (fra 1852 med Titel af Professor) ved Polyteknisk Lærestalt, hvor han skulde holde Forelæsninger over Agerdyrkningslære, Husdyravl, Agerdyrkningsredskaber og Agerdyrkningsystemer. Forelæsningsrækken strakte sig over et Aar og kunde i Forbindelse med Undervisningen paa Veterinærskolen paa Christianshavn og i Naturvidenskab paa Lærestalten benyttes som et nogenlunde afrundet teoretisk Landbrugskursus. Den hermed paabegyndte Undervisning, der fortsattes til 1858, blev grundlæggende for den senere Udvikling af det landøkonomiske Studium her i Landet, for hvilket J. saaledes blev den egentlige Banebryder. Opgaven var vanskelig, Foredragsplanen skulde bygges op fra Grunden af, der manglede Forsøgsmark og specielle Samlinger, og J.s Mangel paa oratorisk Evne og praktisk Uddannelse gjorde ham Opgaven endnu vanskeligere. Til dens Løsning medbragte han paa den anden Side et solidt naturvidenskabeligt Kundskabsgrundlag og en levende Interesse

for Sagen. Som Tiden gik, vandt han Erfaring og Øvelse, de første Aars Kritik forstummede, og efterhaanden samlede han en betydelig Kreds af interesserede Tilhørere. Kun fem af hans Elever gennemførte dog Studiet som Helhed og sluttede med Eksamen, men blandt disse første Landbrugskandidater var Mænd som N. P. J. Buus, J. C. la Cour og P. B. Feilberg. Den opnaaede Ordning kunde dog kun blive midlertidig, og J. deltog ihærdigt i de fortsatte Bestræbelser for at faa oprettet en selvstændig landøkonomisk Lærestanstalt. Han var Medlem af den Kommission, der i denne Anledning nedsattes paa Landmandsforsamlingen i Kbh. 1852, og af Regeringskommissionen af 1854, hvis Forslag førte til Loven af 8. Marts 1856 om Oprettelsen af en Veterinær- og Landbohøjskole. I begge Kommissioner fik han stor Indflydelse, og det skyldtes sikkert i overvejende Grad hans udholdende Energi, at man fik en væsentlig teoretisk Lærestanstalt i Kbh. og ikke en praktisk-teoretisk Lærestanstalt paa Landet, saaledes som særlig N. E. Hofman Bang kæmpede for.

Ved Landbohøjskolen virkede J. i henvend en Menneskealder fra Aabningsdagen 24. Aug. 1858 til 1. Nov. 1886. Medens Prosch varetog Undervisningen i Husdyrbrug, var J. længe alene om alle de andre egentlige Landbrugsfag. Med sin udpræget naturvidenskabelig-tekniske Uddannelse lagde han Hovedvægten paa Agerdyrkningslæren og Redskabslæren. De særlig økonomiske Problemer i Landbrugslæren blev kun i ringe Grad fremdraget. Ogsaa Mælkens Behandling og Anvendelse og i de første Aar endog visse Dele af Husdyrbruget var henlagt under ham, men fra 1874 blev Mejerilæren overdraget Segelcke. J. var ikke nogen lysende Videnskabsmand og hørte ikke til dem, der flytter Mærkepæle inden for deres Videnskab, men fra sine naturvidenskabelige Studier og sine talrige Rejser i Ind- og Udland havde han erhvervet sig et Fond af solide Kundskaber og en Erfaring, som han længe kunde øse af. Han var en over for de praktiske Krav forstaaende, ædruelig Teoretiker, der undgik alle løse Hypoteser og stedse indprentede sine Elever Respekt for den praktiske Gerning. Til sin Lærergerning nærrede han stor Kærlighed, og han havde Evne til at paavirke sine Tilhørere gennem sin jævne, solide Fremstilling. Ved sin faderlige Godhed og oprigtige Hjælpsomhed vandt han i rigt Maal sine Elevers personlige Hengivenhed, og mange knyttedes han til i varigt Venskab. Som Aarene gik, blev det ham dog en uløselig Opgave at holde Undervisningen i saa vidt spændende Fag paa Højde med den stærkt fremadskridende Udvikling. Den blev efterhaanden forældet, og der gik for lang Tid, inden hans Fag deltes

i Overensstemmelse med Specialiseringen i den landøkonomiske Videnskab.

Ved sine Rejser og gennem Foreningslivet holdt J. sig i god Forbindelse med det arbejdende Landbrug og udøvede ogsaa herigennem en betydelig Indflydelse. 1855 afløste han A. S. Ørsted i Landhusholdningsselskabets Præsidium og genvalgte, til han 1883 trak sig tilbage. Selskabets stærke Fremgang i denne Periode skyldtes vel ikke fortrinsvis J., men han tog flittigt Del i Arbejdet, og med sin medfødte sunde Sans bidrog han ofte væsentligt til, at Ideerne blev ført ud i Livet paa en solid Maade. Han bragte Fornylse i Selskabets Foredragsvirksomhed og i Lærlingeinstitutionen, og han forstod at knytte dygtige unge Mænd til Selskabet. Segelcke blev Mejerikonsulent, la Cour Sekretær, P. Jessen Husdyrbrugskonsulent. Hans stærkt konservative Natur følte dog ogsaa her især i de senere Aar som en Hindring for Initiativet. Ogsaa paa andre Omraader inden for Landbruget kom han i Forgrunden. Han var Dommer ved Udstillinger, tilsynsførende ved Landbrugsskoler, Delegeret ved Udstillinger i Udlandet, og 1868—79 var han Formand for Kbh.s Amts Landboforening. Paa Foredragsrejser og regelmæssige Undersøgelsesrejser lærte han mange Landmænd at kende, og den Kritik, der ofte i tidligere Dage havde mødt ham, navnlig fra Praktikernes Side, forstummede efterhaanden og afløstes af Hengivenhed for hans brave Personlighed og Agtelse for hans Indsats i Landbrugsoplysningen.

1853—66 var J. Redaktør af »Tidsskrift for Landøkonomi« sammen med J. C. Hald. Han skrev heri en Del Afhandlinger, bl. a. **Agerdyrkningsberetningerne**, men hans Lyst til at bruge Pennen var ikke stor. Dog hævdede hans Redaktørvirksomhed Tidsskriftets Niveau. Han udvidede det betydeligt og bevægede en Kreds, navnlig af yngre Videnskabsmænd, til at skrive deri. Hans Interesse for de unges Uddannelse har faaet et varigt Minde ved et af ham og hans Søster stiftet Rejselegat for unge Landbrugskandidater og ved et Boglegat, til hvilket Grunden lagdes ved en Hædersgave, som tidligere Elever overrakte ham, da han 1886 fratraadte sin Lærerstilling ved Landbohøjskolen. — R. 1867. DM. 1878. K.² 1880. K.¹ 1886. — Buste af O. Th. Thielemann 1878 paa Landbohøjskolen. Litografi af P. Gemzøe 1868 efter Fotografi. Træsnit af M. J. 1879, efter Fotografi 1883 og af H. P. Hansen 1888 og G. Pauli s. A. samt fra Rosenstands Atelier 1894.

Erhard Frederiksen i Hjemmet, 1879, Nr. 2. J. C. la Cour i Tidsskrift for Landøkonomi, 5. Rk., VII, 1888, S. 557—75. Ill. Tid. 16. Dec. s. A. Land-

mands-Blade, XXI, s. A., S. 801—04. Ugeskrift for Landmænd, 6. Rk., XVI, s. A., S. 295—97. Vort Landbrug, VII, s. A., S. 827—30. Bernhard Bøggild: Mælkeribruget i Danmark, 1801, S. 6—9. Hans Appel i G. Ellbrecht: Danske Mejerier, IV, .9.8, S. 259.

Aksel Milthers (H. Hertel).

Jørgensen, Christian Peter Julius, 1851—1916, Filolog og Arkæolog. F. 8. Aug. 1851 paa Fr.borg Slot, d. 22. Okt. 1916 i Hellerup, begr. i Søllerød. Forældre: Kgl. Livskytte, senere **Kammerfourer** og **Kammerraad** Christian Herman J. (1815—83) og Juliane Kirstine Augusta Hansen (1820—83). Ugift.

J. kom 1864 til Kbh. og blev 1869 Student fra Metropolitan-skolen. Han tog filologisk-historisk Embedseksamen 1876 og virkede derefter som Lærer ved Privatskoler, fra 1883 ved Metropolitan-skolen, hvor han blev Adjunkt 1886. S. A. tiltraadte han en længere Rejse til Italien og Grækenland, hvor han baade foretog Haandskriftstudier og studerede Kunst. Efter Hjemkomsten erhvervede han den filosofiske Doktorgrad med Afhandlingen »Kvindefigurer i den archaiske græske Kunst« (1888). S. A. begyndte han at arbejde i Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, hvor han 1899 fik Ansættelse som Museumsinspektør, idet han opgav Adjunktstillingen. Paa Museet arbejdede han hovedsagelig med Katalogisering af græske Mønter. J. nød i sin Ungdom stor Anseelse blandt sine jævnaldrende, hvad der bl. a. gav sig Udslag deri, at han 1875 blev valgt til Formand for Det philologisk-historiske Samfund. Men de store Forventninger, man havde stillet til hans Fremtid som Videnskabsmand, blev ikke opfyldt. Ud over Doktordisputatsen har han ikke produceret noget større videnskabeligt Arbejde. Men som Formand for det nævnte Samfund gennem 40 Aar har han haft stor Betydning for yngre Filologer, hvem han forstod at samle til jævnlige Foredragsmøder, og hvis Arbejder han hjalp frem for Offentligheden. Han besørgede 1879 Udgivelsen af Samfundets »Mindeskrift« og 1887 af dets »Mindre Afhandlinger«, og 1891—1915 udgav han 25 Bind af »Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning«. Han besørgede desuden Nyudgaver af Madvigs Udgave af Taler af Cicero (1899) og omarbejdede Madvigs latinske Sproglære (1907). Endelig udgav han Jul. Langes »Billedkunstens Fremstilling af Menneskeskikkelsen i den græske Kunsts første Storhedstid« (1898) og L. Fengers »Le temple étrusco-latin« (1909). Ved det 4. nordiske Filologmøde i Kbh. (1892) fungerede han som Generalsekretær, og bagefter udgav han Mødets Forhandlinger (1893). — R. 1912. — Maleri af Sigurd Wandel 1910 i Den kgl. Mønt- og Medaillesamling; Studie dertil i Privateje.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1888. Nordisk Tidsskrift for Filologi, 4. Rk., V, 1916—17, S. 185 f. Aarsskrift for Metropolitanersamfundet, X, 1917, S. 5 ff. Kort Udsigt over det philologisk-historiske Samfunds Virksomhed

Jørgensen, Christian Ludvig, 1844—1928, Slotsgartner. F. 13. Maj 1844 paa Sorgenfri, d. 27. Dec. 1928 paa Hardenberg, begr. i Radsted. Forældre: Materialkusk Jørgen Christensen (1807—73) og Christine Thaarup (Thuerup, Thorup) (1821—65). Gift 28. Sept. 1872 i Bursø med **Johanne** Maria Henriette Gotke, f. 8. Febr. 1839 i Neustadt i Holsten, d. 15. Marts 1909 paa Hardenberg, D. af Hjulmager Johann Diderich Ludwig G. (ca. 1802—43) og Engel Elisabeth Steinfeld (ca. 1808—53).

J. fik sin første Uddannelse som Gartner 1859—64 paa Sorgenfri, og efter Krigen 1864, i hvilken han deltog som frivillig, foretog han med Understøttelse af Enkedronning Caroline Amalie en Rejse til England og Skotland, hvor han søgte videre Uddannelse hos Handelsgartnerne G. Paul & Son, Cheshnut og Charles Turner, Slough samt i Den kgl. botaniske Have i Kew og i Slotshaven ved Floors Castle i Skotland. Efter Hjemkomsten blev han 1869 Gartner paa Søholt og 1872 Slotsgartner paa Hardenberg, hvor han virkede til 1923. Det var meget betydelige Opgaver, han stilledes overfor paa det rige Gods, først og fremmest store **Omlægningssarbejder** med Projektering og Udgravning af anselige Vandpartier og Nyplantninger i store Dele af Parken samt Opførelse af Blomsterhuse og Frugtdriverier. Takket være et rundhaandet Herskab og J.s fremragende Dygtighed og Indsigt udviklede Haven ved Hardenberg sig til en Seværdighed af Rang. Frugtdriverierne med Vinhuse, Ferskenhus og Ananashus var blandt de betydeligste her i Landet, og Parken, hvori bl. a. anlagdes et større **Stenparti**, beplantedes efterhaanden med et Udvalg af sjældne **Naaletræer** og løvfældende Træer og Buske, hvorved denne Have set fra et dendrologisk Synspunkt blev overordentlig værdifuld. Ved Siden af sin Gerning som Havens og Parkens Administrator og Ledelsen af det daglige praktiske Arbejde fandt J. Lejlighed til at føre Protokol over Frugttræerne og deres Udbytte saavel som over Parkens Træer og Buske, baade hvorfra de stammede og hvornaar de var plantede. Det var derfor intet Under, at Hardenberg blev et søgt Lærested for Gartnere, og et ret stort Antal af vore Gartnere ser med Glæde tilbage paa deres Læretid hos J. Paa Grundlag af Oplysninger fra Arkiver og Birketingsprotokoller samlede J. Oplysninger om Hardenberg Have helt tilbage til 1664 og opsporede

Navnene paa seksten Gartnere fra dette Tidspunkt op til vore Dage. Han ydede enkelte Bidrag til Fagpressen og har i »Lolland Falsters historiske Aarvog«, 1920, S. 100—04, og 1925, S. 21—36, skrevet om Hardenberg Slotshave. I Foreningslivet deltog han bl. a. som Medlem af Alm. dansk Gartnerforenings Bestyrelse i tyve Aar. — R. 1923. — Tegning af Carl Wentorf ca. 1890 i Familieeje.

Gartner-Tidende, XIII, 1897, S. 141 f.; XXXVIII, 1922, S. 349 ff.; XLV, 1929, , ,

Axel Lange.

Jørgensen, Christian Ludvig, 1812—69, Skuespiller. F. 18. Febr. 1812 i Kbh. (Helligg.), d. 29. Maj 1869 i Lyngby, begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Værtshusholder Mathias J. og Ane Marie Mathiasdatter. Gift 9. Jan. 1838 i Kristiania med Skuespillerinde Cecilie (Sille) Marie Gade, f. 19. April 1814 i Kbh. (Holmens), d. 7. Nov. 1890 sst. (Holmens), D. af Klejnsmedemester Jacob G. (1773—1863) og Christine Andersen (ca. 1780—1829).

J. havde været Elev ved Det kgl. Teater, men da han ikke blev ansat, rejste han til Kristiania, hvor han 5. Okt. 1831 debuterede som Hellewitz i »Frederik den Anden i Lejren« paa det Strømberg'ske Teater. Efter dettes Brand fremsagde han Prologen og spillede Hovedrollen i A. Munchs »Kong Sverres Ungdom« ved Indvielsen af Kristianias nye Scene 1837; denne var længe dansk med de udmærkede Talenter C. Hagen, A. Rosenkilde og Wilh. Wiehe i Spidsen. Personalet var lille og Repertoiret stort, derfor udførte J. en Mængde forskelligartede Roller hos Holberg, Heiberg og i andre danske og franske Lystspil og Syngestykker (f. Eks. Kean, Sir Peter Teazle i »Bagtalelsens Skole«, Palle Blok i »Pak« og Leporello i »Don Juan«), men han vandt især Navn som Fremstiller af Elskere og Helte i de **Oehlenschläger'ske** Tragedier, hvortil han havde udmærket Støtte i sit statelige Ydre og i sin klangfulde Stemme. »I hans sind var ungdomsfloden, vårflom i hans mod; i den norske fjeldgrund foden slog som granen rod«, skrev Henrik Ibsen 1863 om denne i sit Fædreland af Publikum ukendte Skuespiller, hvis Talent havde Betydning for den unge Digter, og som en Tid var Wergelands Ven. J. blev den dansk-norske Scenes N. P. Nielsen, og Ibsen gav ham endog Forrang for denne. 1839 fik J. et Stipendium, en i Datiden enestaaende Udmærkelse, til en Studierejse bl. a. til Kbh., hvis Kgl. Teater var Mønstret for Kristianias Scene, ogsaa gennem J.s Virken som Instruktør. 1861 var han den første Skuespiller i Norge, der hædredes med St. Olavsordenen, men da Kravet om indfødte Scenekunstnere og dermed norsk Sprog paa Teatret blev et Led af den

almindelige Selvstændighedspolitik, forlod J. 1863 Kristiania og tilbragte sine sidste Aar i Kbh. — Hans Hustru *Cecilie J.*, f. Gade, debuterede 1830 paa Det kgl. Teater som Cherubini i »Figaros Bryllup« og virkede samtidig med sin Mand ved Norges Hovedscene som en særlig i Syngestykker og Lystspil meget anvendt og yndet Skuespillerinde. — Litografi af I. W. Tegner 1857 efter Fotografi. Træsnit 1852.

Henrik Ibsen: Digte, 9. Udg., 1916, S. 92 f. (Til en bortdragende Kunstner).
T. Blanc: Christiania Theaters Historie 1827—1877, 1899 (se Registeret).
John Paulsen: Samliv med Ibsen, 1906, S. 170.

R · M ·

Jørgensen, Jørgen Christian, 1815—76, Redaktør. F. 3. Febr. 1815 i Korsør, d. 17. Juni 1876 paa Frbg., begr. i Nykøbing F. **Forældre:** Værtshusholder, Spillemand Lars J. og Christine Bonnesen. Gift 18. Maj 1850 i Nykøbing F. med Jacobe Marie Thomsen, f. 22. Aug. 1809 i Kbh. (Holmens), d. 12. Juli 1866 i **Glien** ved Genfersøen, D. af Kontrollør ved Kurantbanken, senere Direktør for Nationalbanken, Etatsraad Jacob T. (1771—1836, gift 2° 1814 med Nicoline Margrethe Hintze, 1783—1859) og Dorothea Rebekka Cecilia Heber (1787—1814).

J. var et Fattigmandsbarn. Faderen flakkede om som Musikant og kom ogsaa til Maribo, hvor Drengen blev sat i Lære paa Fattigvæsenets Foranstaltning, først i et Bageri, 1831—35 i Bogtrykkeriet. 1836—39 arbejdede han som Sætter i Kbh. og derefter i Odense, hvor han 1842—45 tillige var Overopsynsmand ved Daareanstalten. 1844 redigerede han en kort Tid »Fyns Avis«. 1845 overtog han Bestyrelsen af Bogtrykkeriet i Nykøbing F. og blev senere Meddejer af det. Samtidig redigerede han til sin Død »Lolland-Falsters Stiftstidende«, købte 1848 ogsaa Bogtrykkeriet i Maribo og var til 1863 Udgiver af »Lollands-Posten«. J. var en arbejdsom og kundskabsrig Mand af et livfuldt, poetisk Gemyt, der gjorde sit Blad til et af Provinsens bedste og i flere Henseender tør betegnes som Banebryder i Pressen. Politisk var han oprindelig nationalliberal, men tog Afstand fra Det forenede Venstre. Hans Hovedfortjeneste som Redaktør var det Frisind, hvormed han i 70'erne aabnede Bladets Spalter for flere af det moderne Gennembruds Mænd, der havde svært ved at faa Ørenlyd i Hovedstadens Presse, saaledes Schandorph, Arentzen og Borchsenius. J. var 1857—59 Borgerrepræsentant, Medlem af Folketinget 1852—53 og af Landstinget 1859—66.

Lollands-Posten 18. Juni 1876 og 1. Jan. 1936. Lolland-Falsters Stiftstidende 24. og 27. Juni 1876, 1. Sept. 1906 og 1. Sept. 1931. S. Schandorph:

Oplevelser, I, 1889, S. 228—41. J. V. Christensen i Dansk Provinspresse, 1925, S. 67f.

Povl Engelstoft (*Emil Elberling*).

Jørgensen, Ellen Sophie Rasmine, f. 1877, Historiker. F. 6. Marts 1877 i Kbh. (Trin.). Forældre: Snedkermester Hans Christian J. (1847—82) og Cathrine Cecilie Marie Quortrup (1853—1928). Ugift.

E. J. blev Student 1896 fra Zahles Skole. Hun havde fra Barndommen interesseret sig for Historie; blandt hendes Lærere var Edv. Lembcke og V. Pingel. Hun tog Skoleembedseksamen med Historie som Hovedfag 1903. Hendes Speciale laa i den moderne Historie, men gennem Besvarelsen af Universitetets Opgave for Guldmedaillen, som hun vandt 1905, »Helgendyrkelsen i Danmark i Middelalderens senere Tid«, kom hun ind i et intenst Middelalderstudium. 1907 vandt hun Videnskabernes Selskabs Guldmedaille for Afhandlingen »Fremmed Indflydelse under den danske Kirkes tidligste Udvikling«, der udkom som Bog 1908. 1909 blev hun Dr. phil. paa en Afhandling, der videreførte den første Guldmedailleafhandling og behandler Helgendyrkelsen i Danmark fra ca. 1050 til Reformationen. Gennem sin Ansættelse som Underbibliotekar i Det kgl. Bibliotek 1915 (Bibliotekar II 1931) lagde hun et solidt kilde- og litteraturhistorisk Grundlag for sine Studier. Hun overtog Ledelsen af Haandskriftsamlingen og udgav paa Grundlag af omhyggelige Undersøgelser 1923—26 et efter moderne Principper udarbejdet Katalog over Bibliotekets middelalderlige latinske Haandskrifter (»Catalogus codicum medii ævi bibliothecæ Regiæ Hafniensis«), hvorved disse gjordes kendte for Videnskabsmænd Verden over. 1921 var hun Medarbejder ved »Greek and Latin illuminated Mss. in Danish Collections«. Samtidig fortsatte hun sine allerede tidligt paabegyndte boghistoriske Studier og har i adskillige Afhandlinger, bl. a. i »Historisk Tidsskrift«, »Danske Magazin« og »Nordisk tidskrift for bok- og biblioteksvæsen«, givet værdifulde Bidrag til dansk Biblioteksvæsens Historie i ældre Tid. Sine almenhistoriske Interesser har hun fremdeles dyrket i Kildeskriftsamlingerne »Valdemar Atterdag« (1911) og »Erik Klipping og hans Sønner. Rigets Opløsning« (1927) og i den fortjenstfulde Udgave af »Annales Danici medii ævi« (1920). I de senere Aar har hun nærmet sig den moderne Historie med indtrængende Studier over nyere dansk Historieskrivning; i »Historisk Tidsskrift« 1924 og 1927 offentliggjorde hun Afhandlinger om Hans Gram og Caspar Paludan-Müller, og 1931 udkom det vægtige Skrift »Historieforskning og Historieskrivning i Danmark indtil Aar 1800«,

der skal fortsættes med et Bind om Tiden 1800—1914. Til den af **Gløtz** grundlagte »Histoire générale« har hun udarbejdet en Fremstilling af de nordiske Rigers Historie indtil 1523 (endnu ikke trykt). Sammen med Johanne Skovgaard udgav hun 1910 den populære »Danske Dronninger«. Ved Siden af sin selvstændige Produktion har E. J. gjort en overordentlig flittig og fortjenstfuld Indsats som Medlem eller Leder af historiske Sammenlutninger o. l. 1911 blev hun Medlem af Selskabet til Udgivelse af Kildeskrifter, 1917 af Danske Selskab, 1918—37 var hun Formand for Selskabet til historiske Kildeskrifters Oversættelse, 1917—22 Sekretær i Videnskabernes Selskabs Kommission for Registrering af litterære Kilder til dansk Historie i Udlandet, 1932—34 Medlem af samme Kommission, 1929—34 af Videnskabernes Selskabs Ducange-Udvalg. 1919 blev hun Medlem af Historisk Forenings Bestyrelse og redigerede »Historisk Tidsskrift« 1924—31. Paa talrige Rejser (Tagea Brandts Legat 1924) har hun besøgt fremmede Biblioteker og fremdraget Materiale til vor Middelalders Historie, specielt Kirke- og Lærdomshistorien. E. J., der som Historiker er Elev af Erslev og Steenstrup, ledes i al sin Gerning af sand videnskabelig Aand og Villie til Forstaaelse af Fortidens Mennesker; med sin Lærdom og sin ædruelige Kritik, sin skarpe Sans for Korrekthed og sin mæglende Evne er hun en erfaren og uegennyttig Arbejder i dansk Historieforsknings Tjeneste i de bedste Traditioners Aand.

Selvbiografi i Univ. Progr. Okt. 1909, S. 160 f.

Pool Engelstoft.

Jørgensen, Emil Gustav Vilhelm, f. 1858, Arkitekt. F. 3. Sept. 1858 i Rendsborg. Forældre: Fourer, senere Oversergent i Artilleriet Andreas Carl Gustav J. (1831—80) og Vilhelmine Wille (1836—1909). Gift 24. Nov. 1888 i Aalborg med Anna Margrethe Christine Knudsen, f. 12. Dec. 1863 i Sønderborg, d. 25. Sept. 1923 i Kbh., D. af Bøsse-mager Christian Frederik K. (1822—89) og Anna Petrine Falck (1821—1901).

Efter at være dimitteret fra Teknisk Selskabs Skole (Præmie 1875) gjorde J. Svendestykke som Murer 1876. S. A. var han begyndt paa Arkitekturskolen, og 1883 tog han Afgang fra denne. 1891 vandt han den lille Guldmedaille, og for det derefter følgende Stipendium fra Akademiet besøgte han Tyskland og Norditalien. J. tilhører den Herholdt-Holm-Nyrop'ske Skole. I tretten Aar arbejdede han hos Hans J. Holm, i ca. femten Aar var han som Konduktør paa Raadhuset og paa Bispebjerg Hospital Martin Nyrops første Medhjælper; bl. a. er »Torskefrisen« i Raadhushallen

tegnet af ham. Foruden at arbejde i den nævnte Skoles Retning har han undertiden benyttet den saakaldte Palæstil, f. Eks. ved Schioldanns Stiftelse, Hørsholmsgade 22 (præmieret). Hans Hovedværk er Den evige Tilbedelsesordens Kloster ved Jagtvejen og St. Kjeldsgade paa en fritliggende Grund over for Øster Fælled. Med Benyttelse af danske romanske Motiver, navnlig fra St. Bendt i Ringsted, er der skabt en stemningsfuld Helhed; ogsaa Kirkens Hovedalter, af forgyldt Egetræ, er tegnet af J. I øvrigt kan nævnes Det militære Klædeoplag, Rigensgade 13, Stiftelserne **Vesterled**, Lindevangen 5, og Haandværkerstiftelsen, Blegdamsvej 74, Døvstummekirken, Falkonergaardsvej 16, i romansk Stil, St. Elisabeths Hospital ved Hans Bogbinders Allé (senere udvidet af Tidemand-Dal; den nærliggende katolske Kirke og Skole er af J. og O. R. Langballe), Arbejdsanstalten Sundholm og, sammen med Helge B. Møller, Amtssygehuset i Gentofte. Desuden har han tegnet Skoler, Beboelsesejendomme, Villaer, Gravmæler m. m. J. har bl. a. været Opmand i Murerens og Bygningssnedkernes faglige Voldgiftsret, er Formand i Bestyrelsen for Kronprins Frederiks og Kronprinsesse Louises Stiftelse og siden 1920 bygningskyndig Direktør i Østifternes Hypothekforening. 1933 modtog han Akademisk Arkitektforenings Æresmedaille. — • R. 1903. DM. 1929. — Portrætteret paa P. S. Krøyers Maleri 1900 over Døren fra Læseværelset til Biblioteket paa Raadhuset; Udkast til Maleriet paa Fr.borg. Måske af Anders Bundgaard sst. Silhouet 1883. Portrætteret paa to Gruppebilleder af Erik Henningsen af Selskab hos Axel Berg, paa Fr.borg (farvelagt Kultegning, 1905) og i Privateje (Pastel).

Tidsskr. f. Kunstindustri, 2. Rk., III, 1897, S. 92; 2. RL, V, 1899, S. 96. Arkitekten, VI, 1899—1900, S. 104, 107, 256, 258. Arkitekten, I, 1898—99 og flgd. Aarg. (se Registre, navnlig XXIII, 1921, S. 176 f.). Ugeskr. f. Læger, LXVIII, 1906, S. 625—30. Francis Beckett: Københavns Raadhus, 1908, S. 52, 89, 203.

Knud Millech.

Jørgensen, Alexander Eugen (døbt Alexandre Eugène) Vincent, 1858—1910, Arkitekt. F. 13. Maj 1858 i Frederikssund, d. 11. Sept. 1910 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Forældre: By- og Herredsfuldmechtig, Løjtnant, senere Prokurator Christian Erhard J. (Veng) (1827—1906) °g Eugénie Françoise Eva Vincent (1834—1906). Gift 27. Sept. 1887 i Kbh. (Frue) med Camilla Maria Permin, f. 3. Okt. 1858 i Kbh. (Frue), D. af Vinhandler Carl Andreas P. (1825—78) °g Jensine Eline Camilla Møller (1832—1903).

J. blev Student 1875 fra Metropolitanskolen, tog Filosofikum 1876, gik i Murerlære og besøgte Arkitekturskolen fra Okt. 1877

med Afgang Juni 1884. 1889 vandt han den Neuhausen'ske Præmie. Han var Elev af Hans J. Holm og fulgte denne baade i sin Forkærlighed for den usminkede Anvendelse af de hjemlige Materialer: Granit, haandstrøgne Mursten, Kridtsten, Tagtegl, og i den frie, poetiske Benyttelse af de historiske Motiver, hvorved han navnlig tilstræbte Afveksling og Livlighed. Som mange andre samtidige optog han ogsaa den saakaldte Palæstil, der var indledet af Andr. Clemmensen i første Halvdel af 90'erne. En vis Finhed og Lethed i at udtrykke sig kan man ikke frakende J.s Produktion. Som det bedste Arbejde fra hans Haand regnes Ride- og Beslagskolen paa Kong Georgs Vej (1890—91). For dette Kompleks saavel som for Gardehusarkasernen ved Østerbrogade havde han dog blot den kunstneriske Ledelse. Af andre Arbejder kan nævnes: Strandboulevard 35, Christian IX.s Gade-Kvarteret og Villaen Ejstrup ved Hvensvej i Vedbæk. Som Medlem af Tidsskriftet »Architekten« Redaktion fra dets Begyndelse 1898 til 1905 og som Borgerrepræsentant 1904—10 udførte han et stort Arbejde. Ligeledes tog han sig varmt af Spørgsmaalet om Arkitekters første Uddannelse. En Samling Selskabssange af J. udgaves 1910. — Portrætteret paa to Gruppebilleder af Erik Henningsen af Selskab hos Axel Berg, paa Fr.borg (farvelagt Kultegning, 1905) og i Privateje (Pastel). Tegning af Vald. Andersen. Silhouet 1883.

Arkitekten, IV, 1897—98, S. 795 f. Arkitekten, VIII, 1905—06, S. 429 ff., 444—48 og 451—55; XII, 1909—10, S. 521—26; XXVI, 1924, S. 149—54. Tidsskr. f. Kunstindustri, 2. Rk., V, 1899, S. 92 f. K. A. Mill h

Jørgensen, Jørgen Georg, 1838—1905, Døvstumpepædagog. F. 26. Juli 1838 i Kbh. (Frue), d. 1. Juni 1905 sst., begr. i Fredericia. Forældre: Skomagermester Hans Vilhelm J. (1804—61) og Ane Marie Hancke (1804—85). Gift 15. Juni 1866 i Kbh. (Garn.) med Petra Emilie Birgitte Capito, f. 9. Aug. 1840 i Kbh. (Helligg.) d. 11. Aug. 1929 paa Frbg., D. af Naalemagermester Johan Peter C. (1808—55) og Birgitte Christine Sabine Gudmann (1812—85).

Ved en Understøttelse fra Grevinde Danner blev J. sat i Stand til at besøge Jonstrup Seminarium, hvorfra han dimitteredes 1857. Straks derefter fik han Ansættelse som Lærer ved Det kgl. Døvstummeinstitut i Kbh., hvor S. Heiberg var Forstander. Der stod dengang stærk Strid om Metoderne for Døvstummeundervisningen mellem Heiberg og Johan Keller, der 1856 havde overtaget den af H. V. Dahlerup 1850 oprettede talemetodiske Skole for døv-

stumme Børn. Ministeriet havde truffet den Afgørelse, at de saakaldte uegentlig døvstumme Elever — Børn med Tale- eller Høre- rester — skulde oplæres ved den private Keller'ske talemotodiske Skole, medens de egentlig døvstumme Børn skulde oplæres med Tegn-Skriftmetode paa Døvstummeinstitutet i Kbh. 1874 fik J. et Rejsestipendium og drog til Tyskland—Schweiz, hvor han især hos Arnold i Riehen ved Basel blev fast overbevist om Talemotodens Overlegenhed. Efter sin Hjemkomst udgav han et Par paa Tysk skrevne Pjecer til Fordel for Indførelse af udvidet Taleundervisning for danske døvstumme. Paa den Tid var det københavnske Instituts Rammer for snævre til at modtage Landets egentlig døvstumme Børn. Den 1865 udnævnte nye Forstander, V. Malling Hansen, stillede sig, modsat Heiberg, velvilligt over for Talemotoden og indgav Forslag til Ministeriet om Oprettelse af et nyt Institut, beliggende i Jylland. 1881 begyndte det nye Institut i Fredericia med J. som Leder sin Virksomhed: at oplære de godt begavede fødte døvstumme talemotodisk. Under J.s energiske og anerkendt dygtige Ledelse, indtil han 1904 tog sin Afsked, opnaaedes saa gode Resultater, at Institutet 1888 udvidedes til talemotodisk Oplærelse af de middelbegavede B-Elever, og 1891, s. A. som Staten overtog den private Keller'ske Skole i Kbh. og overflyttede den til Nyborg (Joh. Keller var død 1884), udvidedes Institutet i Fredericia igen med en Forskole for samtlige Landets smaa døvstumme Børn. — Allerede som ung Lærer i Kbh. havde J. i Døvstummeforeningen af 1866 gjort et godt Arbejde for voksne døvstumme, og nærmest paa hans Initiativ oprettedes i Begyndelsen af 90'erne en ny Forening, Effata, til Gavn for de fra Taleskolerne udgaaede Elever. — Tit. Professor 1904. — R. 1888. DM. 1892. — Kultegning efter Fotografi paa Døvstummeinstitutet i Fredericia. Medaillon paa Gravstenen.

Nyt Tidsskr. for Abnormvæsenet, III, 1901, S. 255—59. C. Goos: Det kgl. Døvstumme-Institut 1807—1907, 1907. F. Bech: Smaablade for Døvstumme, Nr. 35, 45, 109, 1896—1905. V. Larsen: Det kgl. Døvstummeinstitut i Fredericia, 1930.

A. Hansen.

Jørgensen, Gustav Eiler, f. 1878, Læge. F. 2. Maj 1878 i Kbh. (Johs.). Forældre: Bogholder Albert Sofus J. (1840—91) og Johanne Henriette Elisabeth Jessen (1845—1923). Gift 3. Okt. 1908 i Kbh. (Jac.) med Lily Hawkins Thomsen, f. 28. Maj 1884 i Chicago, D. af Fabrikant Julius T. (1852—90) og Mary Lily Elitza Bertelsen (f. 1845).

J. blev Student 1896 fra Borgerdydskolen i Kbh., tog medicinsk

Embedseksamen 1905 og uddannedes paa forskellige Sygehuse i Kbh. og Provinsen, blev Dr. med. 1915 (Undersøgelser over de ved Strofantinjection experimentelt fremkaldte kortvarige Svingninger i Leucocyttallet). 1909—30 havde han Ansættelse paa københavnske Børnehospitaler og 1916—21 ved Retsmedicinsk Institut. Fra 1919 var J. Skolelæge og ansattes 1921 under Kbh.s Kommune som Assistent hos I. Sanitetslæge, der havde Tilsyn med Børneforsorg, Asyler, Børnehaver og Skoler, 1924 udnævntes han til I. Sanitetslæge og 1925 til Skoleoverlæge i Kbh.s Kommune. — J. har organiseret Skolelægevæsenet i Kbh. paa Grundlag af det Forarbejde, som var gjort af hans Forgænger Skoleoverlæge, Dr. Poul Hertz. Han har skrevet en Række videnskabelige Afhandlinger baade om Børnesygdomme og om patologiske Emner. Han var Formand for Børnelægernes Organisation 1918—21, Medlem af Bestyrelsen for Foreningen til Skolehygiejnens Fremme 1924—35 og af Den antropologiske Komité 1923—37. — Tegning af Gerda Ploug Sarp 1917.

L. S. *Fridericia*.

Jørgensen, Haldor Ferdinand, 1831—1904, Præst. F. 4. Dec. 1831 i Kbh. (Holmens), d. 1. April 1904 sst., begr. i Havdrup. Forældre: Cand. *theol.*, senere Sognepræst i Saksild og Nølev, Provst, Landstingsmand Otto Frederik Christian J. (1809—58) og Charlotte Christine Emilie Tøxen (1810—56). Gift 27. April 1855 i Kbh. (Frue) med Ida Emilie Augusta Preisler, f. 9. Nov. 1837 i Hvidovre, d. 5. Okt. 1906 sst., D. af Gaardejer, senere Bomforpagter og Kommissionær Georg Sophus P. (1791—1863) og Susanne (Sanne) Michaeline Marie Dantzer (1800—94).

J. blev Student 1851 fra Metropolitanskolen og tog allerede 1855 teologisk Embedseksamen. S. A. blev han ordineret og udsendt til Grønland som præsteviet Medhjælper og Seminarielærer i Godthaab. Her kom han til den sprogdygtige og indsigtsfulde Seminarieforstander Janssen og blev under hans Ledelse snart hjemme i Forholdene og meget dygtig i Grønlandsk. Ved Janssens Tilbagerejse til Danmark 1857 blev han Leder af Seminariet efter ham. 1859 lykkedes det ham at knytte Brødremissionæren og Sprogmanden Samuel Kleinschmidt til Seminariet, som under disse to dygtige Mænds Ledelse kom i stor Anseelse som human og teologisk Lærestalt. Samtidig arbejdede de i Fællesskab for Sprogets grammatiske og ortografiske Forbedring og for Befolkningens samfundsmæssige Udvikling. Da J. paa Grund af, at hans Hustrus Helbred ikke længere taalte Klimaet, maatte vende tilbage til Danmark 1869, blev han Lektor i det grøn-

landske Sprog, i hvilken Stilling han virkede til sin Død; 1877 blev han tillige Kultusministeriets Konsulent i grønlandske Sager; som saadan sad han i forskellige Kommissioner. — J. var uden Tvivl sin Tids dygtigste Kender af Grønlandsk. Foruden forskellige mindre Arbejder, deriblandt en Oversættelse af Balslevs Lærebog, besørgede han Udgivelsen af Kleinschmidts grønlandske Ordbog og af den reviderede og udvidede grønlandske Salmebog samt udarbejdede og udgav et nyt Ritual og en Alterbog. Det Arbejde, han satte mest ind paa og selv ansaa for betydeligst, var dog den nye Bibeludgave. Sammen med Pastor emer. Jac. Kjer og senere Lektor i Grønlandsk, Sognepræst Chr. Rasmussen reviderede han paa Grundlag af Kleinschmidts og sine egne Forarbejder hele den grønlandske Bibeloversættelse; 1893 forelaa det nye Testamente færdigtrykt og 1900 hele Bibelen. — 1872 var J. blevet Sognepræst i Førslev og forflyttedes herfra 1881 til Havdrup og Solrød, hvorfra han tog sin Afsked 1902. — R. 1895. — Litografi af Joh. Has-sel 1870.

H. Ostermann: Den grønlandske Missions og Kirkes Historie, 1921, S. 237, 240. Roskilde Avis 6. April .904. ff Ostermann (L. Koch).

Jørgensen, Henrik Gothard Antonius, f. 1861, Præst, kirkehistorisk Forfatter. F. 30. Jan. 1861 i Kædeby. Forældre: Lærer Hans Christian J. (1827—1911) og Inger Margrete Henriksen (1832—1918). Gift 18. Okt. 1893 i Kbh. (Matth.) med Johanne Christine Farre, f. 16. Aug. 1870 i Lindet, Birket Sogn, D. af Lærer Severin Jensenius Valdemar F. (1829—85) og Ane Kathrine Hansen Jaug (1837—1919).

J. blev Student 1880 fra Odense, cand. theol. 1887, virkede derpaa som Huslærer og uordineret Medhjælper (i Uggerslev) et Par Aars Tid, indtil han 1889 blev Sognepræst i Stadil. Herfra forflyttedes han 1901 til Farup ved Ribe, hvor han blev, til han 1927 tog sin Afsked. 1900 og 1904 foretog han med offentlig Understøttelse Studierejser til Tyskland. J., der tidligt viste Interesse for kirkehistoriske Studier, har i Aarenes Løb udfoldet en ikke ringe, fortjenstfuld Virksomhed som kirkehistorisk Popularisator. Foruden talrige Artikler i Blade og Tidsskrifter har han leveret Oversættelser af Melanchtons »Loci communes« (1897) og Augustins Bekendelser (1902) samt skrevet en Række særskilt udgivne Arbejder, hvoraf især kan nævnes »Luther og hans Tid«, I—III (1903—08), »Den kristne Kirkes Historie for Hjem og Skole«, I—III (1911—12) og en Biografi af Peder Palladius (1922). J.s Skrifter har deres Fortrin i et grundigt Kendskab til de Emner, han

behandler, og i et klart, let tilgængeligt Sprog. Litterært mindre værdifuld, men ikke uden Betydning som Kildeskrift er hans Bog om Ribebispen Gabriel Koch (1930). — R. 1927. — Maleri af Johanne Brask, f. Cramer 1932.

Bjørn Kornerup.

Jørgensen, Hakon, 1879—1927, Politidirektør. F. 17. Dec. 1879 paa Nyord, d. 9. Maj 1927 i Kbh., begr. sst. (Bispebjerg). Forældre: Sognepræst, sidst i Sønder Næraa, Niels Høstmark J. (1842—94) og Thora Sophie Petersen (1848—1910). Gift 27. Marts 1909 i Sorø med Ellen Maggy Tscherning, f. 13. Maj 1887 i Kbh. (Johs.), D. af Reservekirurg, senere Overkirurg, Professor E. A. T. (s. d.) og 1. Hustru.

J. blev Student 1898 fra Sorø og cand. jur. 1904. S. A. ansattes han som Politibetjent i Kbh., hvor han to Aar efter blev Politiasistent. 1914 udnævntes han til Forstander for Statens nyoprettede Politiskole i Kbh. og 1919 til Politiinspektør i Statspolitiet (Chef for Kbh.s Opdagelsespoliti); s. A. blev han Lærer ved Juridisk Laboratorium i Politikundskab og Polititeknik. 1920 udnævntes han til 1. Politiinspektør i Kbh., og 1926 konstitueredes han som Politidirektør, en Konstitution, der paa Grund af hans Sygdom og Død ikke efterfulgtes af fast Udnævnelse. Han var Medlem af Bestyrelsen for Dansk Kriminalistforening og Juridisk Forening. J., der efterfulgte Th. Dybdal og afløstes af A. Fabricius Hansen, hører som Følge af sin Personligheds Format, sin Handlekraft og sin Idérigdom hjemme blandt de mest fremtrædende Politimænd, Danmark har fostret. Allerede som ung Politiasistent tumlede han med Problemerne, ikke i videnskabelig Forstand, men ud fra praktiske, hensigtsmæssige Synspunkter, og hans **Jernfid**, hans Evne til at vinde Interesse for sine Iagttagelser og om sine Planer gav hurtigt Resultater til Gavn for dansk Politi. Han gjorde det vanskeligere at være Forbryder. Efter at have bragt Liv i og faaet organiseret Politihundesagen i Danmark kastede han sig med al sin Energi over **Skolespørgsmaalet**. Som den første Leder af Statens Politiskole udrettede han i en femaarig Periode et grundlæggende, systematisk Arbejde. Den 1918 oprettede Kostercentral, et Kartotek, der muliggjorde en hurtigere Identificering af Tyvekoster end tidligere, og det fra s. A. udgivne, af J. til Udgangen af 1926 redigerede »Maanedsskrift for Politikundskab og Politi teknik« var andre Udslag af hans Virketrang. Nu kastede han sig ud i Kampen mod Tyve og Hælere, der resulterede i en Forbedring af Kontrollen med Handelen med brugte Genstande efter Lov af 6. Maj 1921. Ogsaa Nyhavnsuvæsenet bekæmpede han, og Loven af 1. April

1921 satte en Bom for det. Allerede da havde han i en halv Snes Aar beskæftiget sig indgaaende med Fingeraftryksproblemer og Fjernidentificering. Han ønskede med Bevaring af de nationale Fingeraftryksbureauer og i første Række til Bekæmpelse af farlige, internationale Forbrydere at skabe en langt mere effektiv Forbindelse mellem Bureauerne, ja helst mellem den menige Politimand i Marken og disse, og opfandt til dette Brug et saakaldt **Fjernidentificeringssystem**, et internationalt Formelsystem, der, paa et Tidspunkt, da Billedtelegrafien ikke var taget i Anvendelse, ved Hjælp af Tal muliggjorde en hurtigere Identificering af Forbrydere end tidligere. Selve Fjernidentificeringstanken var opstaaet før J., men han var den første, der i Formlerne udelukkende anvendte Tal, og desuden gjorde han ved Beskrivelse af enkelte Fingre, de saakaldte »Eenfingerformler«, et selvstændigt Fremstød. Det lykkedes J., som første Gang forelagde sit System paa den internationale Politikongres i Monaco 1914, at vinde saa megen Tilslutning her hjemme og i andre Lande, at Det internationale Fjernidentificeringsbureau kunde oprettes i Kbh. 1922. Det publicerede et Fjernidentificeringsregister, der indeholdt Talbeskrivelser af Forbryderne og med visse Mellemlum udsendtes i nye Udgaver, og afholdt desuden Kursus for udenlandske Fingeraftryksspecialister og afgav Responsa af teknisk Art. J. var til sin Død Direktør for Bureauet, som i øvrigt kun kunde opretholdes faa Aar. Der opstod nye Former for Samarbejdet mellem Politiet i de forskellige Lande. At Bureauet netop blev lagt i Kbh., var en Honnør for J., som paa det Tidspunkt havde en for en nordisk Politimand meget betydelig international Position. Han var ikke blot Medlem af Die internationale kriminalpolizeiliche Kommission i Wien, men hans Ry var ogsaa naaet til Amerika, der hædrede ham paa forskellig Vis. Ind imellem stadige Rejser til Udlandet, hvor han utrættelig slog til Lyd for sit System, og foruden sit krævende Arbejde som I. Politinspektør i de urolige og vanskelige Aar efter Krigen, hvor han omordnede Ordenspolitiet, organiserede Udrykningstjenesten og ved tekniske Hjælpemidler (Alarmskabe, Automobiler m. v.) frigjorde det fornødne Personale til en tidssvarende Trafikregulering, fandt han Tid til yderligere at fordybe sig i daktyloskopiske Problemer, specielt i de saakaldte **Eenfingersystemer**, hvorefter de modtagne Fingeraftryk registreres ti Steder, et for hver Finger, hvilket muliggør Identificering af en Forbryder blot paa Grundlag af Aftryk af en enkelt Finger. J. udarbejdede sit eget System, der har mødt Anerkendelse fra mange Sider, og ydede derved endnu et Bidrag til den fulde Udnyttelse af Fingeraftrykket. — R. 1921.

— Maleri af Asger **Bremer** 1927 i Familieeje. Posthumt Maleri af N. V. Dorph og Mindetavle paa Politigaarden.

Archiv for **Kriminalanthropologie** und **Kriminalistik**, LVIII, 1914. Nordisk Tidsskrift for Strafferet, XV, 1927, S. 275—80. Maanedsskrift for Politikundskab og Polititeknik, 1927, S. 46—49, 53 ff. K. Bruun-Rasmussen: Hakon Jørgensen, 1927. H. Soderman og E. Fonteli: Handbok i **kriminalteknik**, 1930, S. 375—85, 446—62. Carl **Ussing** i Skrift og Tale, udg. af Oluf H. Krabbe, 1935, S. 566.

H. Vestberg.

Jørgensen, Hakon Adelsten, f. 1881, Præst i Amerika. F. 12. Okt. 1881 i Nyborre paa Møen. Forældre: Højskoleforstander, senere Præst i Amerika, Jens J. (f. 1853) og Kjerstine Nielsen (1853—1928). Gift 29. Okt. 1908 i Kimballton, Iowa, med Theresa Grumstrup, f. 8. Juni 1883 i Clinton, Iowa, D. af Farmer i Kimballton Ferdinand G. og Kristine Andrup.

J. gik i grundtvigsk Friskole i Nyborre og senere i Hjørnlunde ved Slangstrup. I Maj 1897 udvandrede han med sine Forældre og Søskende til Amerika, hvor hans Fader blev Præst og Højskoleforstander i den danske Koloni i Ashland, Mich. Her gik J. i den amerikanske Kommuneskole for derved at lære Landets Sprog og Kultur at kende. Nogle Aar senere tog han sin teologiske Eksamen paa den danske Præsteskole, Grand View College, i Des Moines, Iowa. I Sept. 1908 blev han ordineret i West Denmark, Wisc., og blev derefter Præst for danske Menigheder i Oaks Hill, Iowa, i Tyler, Minn., i Denmark, S. Dak., og i Newell, Iowa. Han har alle Vegne været baade agtet og afholdt af sine Menigheder. 1926—36 var J. Formand for Den danske Kirke i Amerika. Det blev en vanskelig og ansvarsfuld Stilling med svære økonomiske Kaar under Verdenskrisen, der ogsaa ramte den danske Befolkning meget føleligt. Desuden har de nationale Forhold efter Verdenskrigen været yderst vanskelige for Udvandrerne, hvad der i høj Grad sætter Præg paa Emigranternes Kirke- og Skolearbejde. J. har under alle Vanskeligheder indtaget en mæglende Stilling med Trofasthed mod de nedarvede aandelige Værdier og dog med Sans for Betydningen af amerikansk Aandsliv og Kirkeliv. Efter at han i Juni 1936 var ophørt at være Kirkesamfundets Formand, fortsætter han sin Virksomhed som Præst for den store danske Koloni i Newell og Omegn.

M. F. Blichfeld.

Jørgensen, Nicoline Thomasine Henriette, 1791—1847, Skuespillerinde. F. 19. Juni 1791 i Kbh. (Fred. Ty.), d. 19. Nov. 1847 i Ølstykke, begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Bogholder ved den alm.

Enkekasse Gert Diderik J. (1735—1810) og Henriette Rose (1757—95). Ugift.

H. J., som var Niece af Hofdansemester Laurent d. Y., havde vist saa sikre Evner ved Udførelsen af forskellige Roller i »Borups Selskab«, saa megen Dannelse og aandelig Modenhed, at hun forlangte og fik kgl. Ansættelse, inden hun 7. Maj 1816 debuterede paa Det kgl. Teater som Clementine i »Besøget«. Forventningerne blev ikke skuffet. Skønhedens Naadegave var H. J. nægtet, men hun førte sin smukke Skikkelse med Elegance og virkede intelligent med Præg af det gode Selskab, hvorfra hun var udgaaet. Hendes Dannelse og Sprogkundskaber var dog kun Grundlaget for et omfattende Talent, der blev af stor Betydning for Skuepladsen. Hendes Diktation var overmaade tydelig og Versfremsigelsen gennemarbejdet med Forstand og Smag, saaledes at hendes Dronning Elisabeth i »Maria Stuart«, Bera i »Hagbarth og Signe«, Lady Macbeth, Dronningen i »Hamlet«, Ragnhild i »Dronning Margareta« og Fru Guldborg i »Svend Dyrings Hus« virkede som Mennesker med et bølgende Sind bag et statuarisk Ydre. Men disse Skikkelser viste kun den ene Side af H. J.s Evne, den anden, for Teatret endnu vigtigere, omfattede komiske Roller, som hun udførte med fyldigt Lune og virkningsfuld Karakteristik, saavel naar det gjaldt om at aflure Bourgeoisiet dets Tone (Lady Sneerwell i »Bagtalelsens Skole«) som om at skabe levende og morsomme Holberg'ske Figurer (f. Eks. Magdelone i »Julestuen« og i »Det lykkelige Skibbrud«) eller tidstypiske Skikkelser som Heibergs Jomfru Trumfmeier i »Aprilsnarrene« og Malle i »De Uadskillelige«. Hos Hertz kreerede hun Madam Rust i »Sparekassen«, og hos **Oehlschläger** var hun den første, der gav Morgiane i »Aladdin« scenisk Liv. Generelt set besad hendes Komik altid mere Styrke og Vid end Naiviteten. Eftertiden kender ikke noget Portræt af »Tante Jette«, som de yngre ved Teatret kaldte hende med en Blanding af Beundring for Kunstnerinden og Respekt for hendes menneskelige Egenskaber. Mod Fru Heiberg var hun »god, elskværdig, trofast og ærlig«, og for den unge Phister og Julie Rosenkilde (Fru Sødring) var hun en moderlig Veninde, der hjalp dem over de første Forhindringer. Ud fra den Motivering, at »den sceniske Kunstner burde trække sig tilbage, før han eller hun opfordredes dertil enten af de Foresatte eller af Publikum«, tog hun sin Afsked; den sidste Optræden fandt Sted 26. Juni 1845 som Else David Skolemesters i »Barselstuen«. Hun tilbragte sit Otium hos Slægtninge i Ølstykke Præstegaard. — Rollebillede som Bera af C. V. Bruun 1928.

August Bournonville: Mit Theaterliv, II, 1865, S. 418 ff. Julie Weber Sødring: Erindringer, I, 1894, S. 60 f., 132 f., 151. Johanne Luise Heiberg: Et Liv gjenoplevet i Erindringen, II, 1891. Louise Jacobson i Tilskueren, 1921, I, S. 55. H. C. Andersen: Mit Livs Eventyr, II, 1877, S. 156.

Robert Neiiendam.

Jørgensen, Holger, f. 1877, Forfatter, Journalist. F. 17. Dec. 1877 i Sønder Næraa. Forældre: Købmand Jens Wilhelm J. (1839—92) og Laurine Bernhardine Kjær (1837—1904). Gift 5. Aug. 1902 i Skørping med Louise Vilhelmine Herskind, f. 11. Maj 1881 paa Gandrupgaard, Vebbestrup Sogn, D. af Inspektør Adolph Gudmann H. (1825—1909, gift 1° 1848 med Anna Laura Emilie Sahl, 1821—78) og Marie Kirstine Ellermann (1844—1902).

J. tog Præliminæreksamen og 1898 Eksamen fra Blaagaards Seminarium, var 1898—1902 Lærer ved Th. Langs Seminarium i Silkeborg, havde 1900—01 Kursus i Historie og Litteratur paa Statens Lærerhøjskole. 1902—09 var han Skolebestyrer i Svendborg, derefter Medejer af et Bogtrykkeri i Silkeborg og Lærer ved begge Byens Seminarier. Udpræget nationalt sindet og med stærk Overbevisning om den politiske og aandelige Radikalismes Farlighed for Danmarks Fremtid som Nation gjorde han i en Aarrække et energisk Arbejde for at modvirke den. Han var blandt de første Stiftere af Det unge Højre og Medlem af Bestyrelsen for National Forfatterforening 1909—18, og som Skribent fremdrog han en Række Forfattere, der forekom ham oversete paa Grund af deres konservative Indstilling, i Bøgerne »Rudolf Schmidt« (1906), »Alfred Ipsen« (1908) og »To Mænd« (E. v. d. Recke og K. G. Brøndsted) (1912). 1907—13 redigerede han i tilsvarende Aand Tidsskriftet »Vor Fremtid« med Artikler om inden- og udenlandske Forhold og skarp Polemik; selv var han flittig Bidragyder i Prosa og paa Vers. 1915—18 redigerede han det københavnske Dagblad »Vort Land« sammen med Poul Jacobsen; 1918—19, i Bladets sidste Aar, var han Eneredaktør. 1921 blev han Lærer ved K. F. U. M.s Seminarium i Kbh. 1932 fik han Lystspillet »Fætter Hans« opført paa Odense Teater.

Mads Jepsen i Folkelæsning 1. Nov. 1908. J. Østrup i Vort Land 10. Sept. 1913.

Paul Læssøe Muller.

Jørgensen, Holger Jacob Rasmus, f. 1896, Ingeniør, Gærings-
tekniker. F. 25. Nov. 1896 i Kbh. Forældre: Kommunalærer
Jørgen Peter J. (1863—1937) og Dorette Friedericke Margaretha
Peters (f. 1864). Gift 2. Juli 1927 i St. Jørgensbjerg med Gudrun
Streibig, f. 7. Dec. 1902 i Kbh., D. af Premierløjtnant, senere

Kaptajn Carl Siegfried Nicolai S. (f. 1867) °S Therese Hancke (f. 1876).

J. blev Student 1914 fra Østersøgades Gymnasium, cand. phil. n. A. og cand. polyt. 1920 som Fabrikingeniør. Efter Eksamen ansattes han ved Dansk Sojakagefabrik, hvor han forblev et Aars Tid. I Begyndelsen af 1922 ansattes han som Assistent ved Carlsberglaboratoriets kemiske Afdeling, hvor han arbejdede under Professor S. P. L. Sørensen og fik vakt Interessen for at anvende videnskabelig kemisk Forskning til praktiske Formaal. J. arbejdede særlig med Hvedemelets Kemi, et Omraade, han vedblev at beskæftige sig med efter i Maj 1923 at være blevet ansat som Ingeniør ved Akts. Dansk Gærings Industri, hvor der ikke alene udføres Arbejder af speciel Interesse for Gær- og Spiritusindustrien, men ogsaa Arbejder af almen videnskabelig Interesse. 1928 udkom en Afhandling af J. om den kemiske Paavisning af Hvedemelets Blegning, et Spørgsmaal, som dengang interesserede Mølleindustrien meget. 1930—35 udarbejdede J. fem Beretninger om systematiske Undersøgelser over den danske Hvedes Bageevne foretaget for det saakaldte Hvedeudvalg, Undersøgelser, der vil være af betydelig Værdi, hvis man nødsages til at gaa over til i Hovedsagen at anvende dansk Hvede til Fremstilling af Mel. 1935 fuldførte J. et større Arbejde: »Über die Natur der Bromatwirkung«, i hvilket han forklarer det hidtil ret gaadefulde Fænomen, at et Spor af Kaliumbromat i forbløffende Grad forbedrer Hvedebrødets Hæveevne. En Konsekvens af J.s Teori er den, at C-Vitaminet maa have samme Virkning som Kaliumbromat, og Forsøg har bekræftet Rigtigheden heraf. 1935 udgav J. endvidere en Afhandling, i hvilken han gør Rede for den Betydning, de af Professor S. P. L. Sørensen i sin Tid paabegyndte Maalinger af Brintionkoncentrationer (pH) har for Teknikken, og de Synspunkter, J. anlægger heri, har vakt betydelig Interesse. 1936 fik J. som den første tildelt den 1929 ved Polyteknisk Lærestalts Hundredeaarsfest indstiftede Julius Thomsen Medaille i Guld.

Berl. Tid. 8. Febr. 1936.

Poul Vinding.

Jørgensen, J. Hassing, se Hassing Jørgensen.

Jørgensen, Jens Kristian, 1864—1930, Gartner. F. 15. Dec. 1864 i Gundsømagle, d. 2. Nov. 1930 paa Frbg., Urne paa Bispebjerg. Forældre: Gaardejer og Sognefoged Jørgen Andersen (1835—1908) og Ane Nielsdatter (1835—92). Gift 24. Maj 1892 med

Anna Maria Nilsson, f. 22. Aug. 1868 i Malmø, D. af Arbejdsmand Lars N. og Anna Persdotter.

Efter almindelig Gartneruddannelse tog J. 1887 Havebrugs-eksamen paa Landbohøjskolen, hvorefter han var Blomstergartner hos Handeltgartner Wendt i Roskilde, 1893—97 Gartner paa Korselitze og 1897—1906 paa Orebygaard. Han kom derefter til Knuthenborg, hvor han dog kun virkede et Aar, idet han 1909 blev Overgartner ved Det kgl. Haveselskabs Have. Forbindelsen med Knuthenborg bibeholdt han, idet han var Tilsynshavende til 1927, men det var dog navnlig i Virksomheden som Overgartner, at han kom til at gøre sine rige Evner gældende, traadte i nær Berøring med den blomsterelskende Offentlighed og satte sig et varigt Minde som en genial og dybtfølende »Blomsternes Vogter«. Evnen til at omgaas Blomster og faa dem til at lykkes og trives var ham i Kødets baaren, og det er sagt om ham, at han var en Gartner af Guds Naade, thi alt, hvad han tog fat paa, lykkedes, hvad enten det gjaldt Udvidelse af Haven, Omdannelse af et Parti i den, Bepantning af Blomsterpartier, Arrangement af Udstillinger, Udsmykningen af et Festbord eller Behandlingen af Pottplanterne i Væksthusene —• overalt gjorde hans kunstneriske Følelse og sikre Smag sig gældende. Det kgl. Haveselskabs Have undergik da ogsaa i J.s 23-aarige Virketid en Forandring og Udvikling, som var uden Sidestykke i dens Historie. J. var en dybt religiøs Natur, og hans Harmoni, Fromhed og ydmyge Tro gav ham Kraft til at bære de Lidelser, en svær Sygdom paalagde ham. Han var ogsaa en digterisk Natur, og der findes fra hans Haand forskellige Skildringer af novellistisk Natur og smaa Blomsterskildringer i legendarisk Stil. 1908—24 redigerede J. »Meddelelser fra Det kgl. danske Haveselskab«. Sammen med Knud Hee Andersen udgav han »Blomster ved Alfarvej« (1930), i »Illustreret Havebog« (1920—21) skrev han om Kulturer under Glas og om Blomsterhavens Planter, i G. N. Brandts »Roser« (1915) om de een Gang blomstrende Roser og i sammes »Vand- og Stenhøjsplanter« (1917) om Vand- og Moseplanters Kultur. Sammen med W. Egly udgav han 1924 »Dekoration og Binderi«. — R. 1926. — Maleri af Johs. Glob. Tegning af Gerda Ploug Sarp.

Haven, XXX, 1930, S. 177—80. Gartner-Tidende, XLVI, s. A., S. 581. Berl. Tid. 30. Sept. 1927 og 3. Nov. 1930.

Axel Lange.

Jørgensen (-Gandløse), Jens Peter, 1848—1909, Politiker. F. 5. Jan. 1848 i Nedre Værebros Mølle ved Roskilde, d. 9. Okt. 1909 i Gandløse, begr. sst. Forældre: Møller og Gaardejer Jørgen Nielsen

(1802—75, gift 1° med Ane Cathrine Iversdatter, ca. 1798—1847, gift 1° med Møller Lars Nielsen, ca. 1785—1823) og Gertrud Albrechtsdatter (1823—1900). Gift 1. April 1870 i Ølstykke med Bodil Andersen, f. 15. Marts 1845 i Ølstykke, d. 9. Maj 1915 i Gandløse, D. af Gaardejer Anders Jørgensen (1812—74) og Elsebeth Hansdatter (ca. 1822—96).

J.s Fader var en velhavende Mand med stor Bedrift: Landejendom, Mølle, Bageri, Maltgøteri og Stampeværk. J. undervistes dels i Hjemmet, dels i Jyllinge Folkeskole, kom paa Grundtvigs og derefter paa Arresødal Højskole. 1870 overtog han sin Hustrus Fødegaard, Toftegaard i Ølstykke, paa seksten Tdr. Htk. og 1876 en mindre Gaard i Gandløse. Fra 1880 var han Sogneraadformand og 1886—88 Amtsraadsmedlem. 1896 blev han Landvæsenskommissær. Politisk tilhørte J. en Tid lang Højre, men følte sig under Provisoriepolitikken efterhaanden noget fjernet fra Partiet. Den Politiker, han dengang stod nærmest, var L. Dinesen, og han var ligesom denne ivrig Forligsmand. Helt og fuldt sluttede han sig fra 1893 til Agrarbevægelsen. Han udsendte en Række velskrevne Smaaskrifter, i hvilke han ud fra agrariske Synspunkter tog Standpunkt til de foreliggende Spørgsmaal. Han støttede Reedtz-Thotts Skattelove, men stillede sig i øvrigt kritisk baade til hans og Hørrings Ministerium, fordi de efter hans Skøn ikke med tilstrækkelig Kraft fremmede de agrariske Reformer. Han var den første Formand for den sjællandske Afdeling af Agrarforeningen og valgtes 1898 af agrariske Højre- og Venstremænd til Landstingsmand for 2. Landstingskreds. Paa Rigsdagen stod han uden for Partierne og søgte at danne et selvstændigt Agrarparti. Han fik dog heri kun Følgeskab af H. C. Hansen (-Kartofte) (s. d.), og da denne ved Landstingsvalget 1902 ikke opnaaede Genvalg, stod han i sine sidste Aar ret isoleret i Landstinget.

N. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 736—39. Frederiksborg Amts Avis 10. og 17. Okt. 1909. Agrardagbladet .3. Okt. s. A.

N. Neergaard.

Jørgensen, Jens, 1806—76, Politiker. F. 28. Febr. 1806 i Uldum ved Vejle, d. 16. Febr. 1876 paa Bjerregaard, Aale Sogn, begr. i Aale. Forældre: Gaardejer Jørgen J. (1779—1867) og Karen Mortensdatter (1781—1866). Gift 1° 27. Okt. 1832 i Uldum med Maren Sørensen, f. 22. Marts 1804 i Uldum, d. 7. Juni 1849 i Øster Snede, D. af Gaardmand Søren Jensen (ca. 1748—1837) og Ide Marie Johansdatter (ca. 1776—1850). 2° 28. Sept. 1850 i Alminde, Brusk Herred, med Kirsten Christensdatter, f. 13. Maj

1818 i Alminde, d. 25. Jan. 1890 i Aale, D. af Gaardmand Christen Henriksen Dons (1786—1863) og Mette Marie Bertelsdatter (1795—1862).

J. købte 1832 en Gaard i Holtum, som han solgte 1846, derefter en Gaard i Bøgballe og blev 1847 sammen med Faderen Medejer af Bjerregaarden ved Horsens, hvis Eneejer han blev 1851. Han blev tidligt grebet af »de stærke Jyder«s gudelige Forsamlingsbevægelse og kom i nær Forbindelse med Peder Larsen (Skræppenborg). Et Par Gange straffedes han med Bøder for sin Deltagelse i denne Bevægelse. Fra 1849 sluttede han sig til den grundtvigske Retning. Han var en støt og tillidvækkende Personlighed, der snart kom til at indtage en ledende Stilling inden for den jyske Bondebevægelse. 1842—46 var han Medlem af Sogneforstanderskabet, 1845—51 af Vejle og 1859—65 af Skanderborg Amsraad. Han var Medstifter og Bestyrelsesmedlem af G. Winthers Brandforsikringsforening og af Den jyske Folkeforening. 1848 var han Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling for Bjerrekredsen, 1852—53 og 1864—66 Landstingsmand for 10. Kreds, 1853—58 Folketingsmand for Koldingkredsen, 1866—69 for Horsenskredsen og 1869—73 for Bjerrekredsen. 1857 valgtes han af Folketinget til Medlem af Oktoberforfatningens Rigsraad, og 1864—66 var han kredsvalgt Medlem af Novemberforfatningens Rigsraads Folketing. — Paa Rigsdagen vandt J. en anset Stilling; hans Retsind og selvstændige Dømmekraft anerkendtes i alle Lejre. Allerede 1849 kom han ind i den store Landbokommission, og i de følgende Aar betroede man ham jævnlig vigtige Udvalgshverv. I 60'erne var han sammen med Høgsbro og Termansen med til at lede det grundtvigsk prægede nationale Venstre. Han talte og stemte for Sognebaandsløsning, for Valgmenighedsloven og for andre kirkelige Frihedslove. Kun modstræbende gik han med til Novemberforfatningen, men var en Modstander af Forfatningsrevisionen af 1866. Han sluttede sig til Det forenede Venstre, men modsatte sig Finanslovnægtelsen 1873. — DM. 1857. — Skitse af Const. Hansen og Maleri efter samme af Adolf Larsen, begge i Rigsdagen. Træsnit 1877. — Monument paa Aale Kgd. Mindesten i Uldum 1881.

Højskolebladet, I, 1876, S. 131—34, 209—13, 225—29, 233—39, 266—73, 305—11. Breve fra N. J. Termansen til Fru Skibsted, 1914, S. 14 f. Jørgen Nielsen: N. J. Termansen, 1915 (passim). Dansk Folketidende 1877, Nr. 1 ff. N. Neergaard: Under Junigrundloven, II, 1916. J. Elbek: Jens Jørgensen, Bjerregaard, 1906. Hans Lund: Sofus Høgsbro. Brevveksling og Dagbøger,

N. Neergaard.

Jørgensen, Johan Andreas, 1840—1908, Historiker. F. n. Febr. 1840 i Hanved ved Flensborg, d. 24. Juli 1908 i Rønne, begr. i Ibsker. Forældre: Husmand, Skrædder Diderik J. (1804—41) og Margrethe Dorthea Auguste Wittenberg (1806—66, gift 2° 1844 med Tømrer og Snedker Hans Erichsen, 1813—89). Gift 3. Maj 1863 i Stenbjerg med Anna Margrethe Bøttger, f. 15. Juni 1842 i Hatlund i Angel, d. 24. Okt. 1922 i Rønne, D. af Gaardejer Frederik Nicolai B. (1805—83) og Anna Kristina Paulsen (1815—78).

Efter at have taget Skolelærereksamen 1860 i Aarhus blev J. s. A. Hjælpelærer i Bogholm, senere i Stenbjerg, hvor han konstitueredes som Lærer 1863, men afskedigedes 1864 af de tyske Myndigheder. Han flyttede derefter til Kbh., men kaldtes Okt. s. A. til Lærer og Kirkesanger i Ibsker, tog sin Afsked 1902 og bosatte sig i Rønne som Leder af Bornholms Museum. — Med Sindet aabent for Danmarks historiske Minder knyttede J. sig tidligt til Amtmand E. Vedels Udforskning 1868—1901 af Bornholms Oldtid, og da Vedel 1871 var forflyttet til Sorø, tilfaldt det J. at foretage for Nationalmuseet de Udgravninger, som Landbrugets Jordarbejder Aaret rundt aabnede Adgang til, og forud at lægge alt til Rette for, at Vedels kortvarige Sommerophold kunde give rigt Udbytte. »Naar Lærer J. holder Pinseferie, vil han ganske vist efter gammel Vane strejfe omkring, og det kunde jo da nok hænde, at han hittede et Sted, hvor det var værd at stikke en Spade i Jorden«, skrev Vedel 1888, og den Sommer førte J. ham til de rige Gravfund ved Kobbæaas Udløb. Ved Foredrag, Avisindlæg og hele sin friske, livlige Indvirkning vækkede J. Almensans for at værne om Øens Fortidsminder, han opsporede henved 100 Helleristninger og fik 1901 rejst **Malkværnskansens** Bavgastene for de her 1645 i Landets Forsvar faldne Svanekeborgere. Han arbejdede paa Stiftelsen af Bornholms Museum i Rønne, og ved dets Aabning 1894 blev han dets Styrer og Manden for dets rige Fremvækst inden hans Død. Den første samlede Bornholmshistorie udgav han 1900—01 i to Bind; Grundlaget for dens nøgterne og klare Fremstilling var mest tidligere spredt trykte Meddelelser; vel var J. en flittig Afskriver af Arkivsager, men fandt ikke tilstrækkelig Fritid til fuldt ud at gennemgaa Arkivernes Brevrækker; om end Bogens Indhold derfor faldt noget tilfældigt, udfyldte den dog et Tidskrav. — DM. 1884. — Posthumt Maleri af J. F. Tryde i Bornholms Museum.

Bornholms Tidende 30. Juli 1908. M. K. Zahrtmann: Boringholmerens Historiebog, II, 1935, S. 317.

M. K. Zahrtmann.

Jørgensen, Jens Johannes, f. 1866, Forfatter. F. 6. Nov. 1866 i Svendborg. Forældre: Skibsfører Jørgen Christian J. (1831—1912) og Marie Elisabeth Johansen (1843—1904). Gift 1° 27. Febr. 1891 i Kbh. (b. v.) med Amalia Ewald, f. 5. April 1869 i Vallby, Østre Klagstorp Sogn, Skaane, d. 14. Juni 1935 i Charlottenlund, D. af Urmager Aksel Gustaf E. (1821—tidligst 80) og Karna Hansdotter Grip (1827—1901). Ægteskabet opløst over for civil Myndighed 1915. 2° 2. Sept. 1937 i Salzburg med Helena Klein, f. 26. Febr. 1905 i Wien, D. af Bogbindermester Josef K. og Pauline Greis.

Sin poetiske Sans og sit religiøse Hang har J. taget i Arv efter Moderen. Faderen og hans Liv som Langfartsskipper har først faaet Betydning for ham i den sene Erindrings Lys. Stor **Indflydelse** paa ham øvede en poetiserende Morbroder, Jørgen Johansen (1838—1920), som indførte J. i navnlig den tyske romantiske Poesi og i Goethe-Epigonismen. — Efter at have taget Præliminæreksamen og faaet Undervisning privat i Græsk og Latin kom J., næppe seksten Aar gammel, til Kbh. og læste til Student i Nørrebro's Latin- og Realskole, hvor Kunsthistorikeren Sigurd Muller havde Betydning for ham som Dansk-lærer. Han blev dimitteret 1884, studerede først germansk og klassisk Filologi, men gik 1886 over til Zoologi og Botanik. Allerede i sin første Studentertid fik han Indpas i Kredsen af unge omkring Har. Høffding; siden sluttede han sig til de begejstret overdrevne Darwin- og **Häckel-Beundrere** omkring daværende Docent Rud. Bergh; samtidig blev han ivrigt Medlem af Studentersamfundet, hvor han lærte Viggo Stuckenberg og Sophus Claussen at kende.

J. debuterede 21. Febr. 1886 i Vilh. Møllers Ugeblad »Nutiden«. Hans første Digte er kunstlede Poesier, der efterligner engelsk Lyrik, især Swinburne. Efter at have udgivet Digtsamlingen »Vers« 1887 skrev han Fortællingen »Foraarssagn« og oversatte bl. a. Chateaubriands »Atala«. Saa opgav han definitivt Universitetsstudierne og forsøgte sig som Journalist i »Social-Demokraten«, men allerede i Foraaret 1889 var han lige ved at opgive al Skribentvirksomhed, da Georg Brandes skaffede ham Ansættelse ved »Kjøbenhavns Børstidende«. Her udstod han sine Læreaar under ret gunstige Vilkaar. Fra Febr. 1891 til Bladets Ophør i Aug. 1892 var han dets Redaktionssekretær. Han vandt i disse Aar Anerkendelse som Stilist og Kritiker, udgav i Bladet en Række fortrinlige Oversættelser navnlig af fransk Litteratur og parallelt dermed i »Tilskueren« en Række litterære Studier. Allerede før Aug. 1892 havde han fuldendt sine Prosafortællinger »En Fremmed«, »Sommer«,

»Livets Træ«; Epilogen til dem, »Hjemvee«, er fra Foraaret 1894. Emnet i disse Fortællinger er en Ungdoms Historie, J.s egen tvundet sammen med hans Venners, fra den første provinsielle Drengeforelskelse til Skuffelsen over den moderne, frie Kærlighed i det fremskredne Storstadsliv. Ejendommeligt er deres Blanding af Melankoli og Ironi; Livet skyder disse unge fra sig, men Digteren finder, at de ikke fortjener bedre. Teknisk set skal disse Fortællinger demonstrere en Teori om, at al Fabulering og al Komposition er af det onde, og at Fremstillingen af Tingenes Gang og Menneskenes vekslende Stemningsforhold til Omverdenen er poetisk nok i sig selv. Derfor indstilles al kunstnerisk Kunnen paa at finde saa forfinede sproglige Udtryk som muligt for det blotte Sansnings- og Stemningsliv. Disse Fortællinger har deres litteraturhistoriske Betydning ved at betegne et Gennembrud af Natursans og Sprogkunst; blandt senere danske Digttere har saa forskellige Aander som Harald Kidde og Johs. V. Jensen erkendt deres Gæld til dem. — I en Samling Vers og Prosa, »Stemninger« (1892), forsøger J. gennem symbolske Fantasier, Drømme, sælsomme Stemninger at opvække en Følemaade, som Georg Brandes havde brudt Staven over i »Hovedstrømninger«, og i Bogens Slutningsdigt udtrykker han Selvbebrejdelser for at have ofret til det moderne Frisind og vender sig, om end i vage Udtryk, mod den københavnske Radikalismes litterære Kredse. — Efteraaret 1892—Foraaret 1893 blev i flere Henseender en trist Periode. J. var knyttet til »Politiken« og følte sig fornedret og forpint ved det Arbejde, der blev budt ham. I Nov. 1892 tog han mod Opfordringen fra nogle unge Dyrkere af den franske Symbolisme til at redigere et Tidsskrift, der skulde være et dansk Sidestykke til »Mercure de France«. Det blev til »Taarnet, 11. Maanedsskrift for Kunst og Litteratur«, der begyndte at udkomme 31. Okt. 1893. Nytaar 1894 forlod J. »Politiken«. I »Taarnet« markerede han — under Indflydelse af den jødiskfødte Konvertit Mogens Ballin — mere og mere kristelige Tendenser; samtidig understregede man i den litterære Verden ofte uberettiget groft hans Reaktion mod Radikalismen. I April 1894 maatte han flygte fra en økonomisk Misere i Kbh. til Hjemmet i Svendborg. Mens Venner i Hovedstaden paa Ballins Initiativ skaffede ham Midler til en Udenlandsrejse, oplevede han i sin Fødebys Foraarsnatur et sjæleligt Gennembrud i Hengivelse til »den lyse Sjæl og den rene Sang«, som stiger fra et Dyb, »hvor Gud og Verden i Favntag blunder«.

Kort efter rejste han gennem Tyskland til Italien, hvor han blev grebet af den just da moderne St. **Franciscus-Interesse** og af en Kær-

lighed til det fromme Italien med Assisi som Midtpunkt. Efter Hjemkomsten udgav han i **Dec.** sin betydeligste Digtsamling »Bekendelse«, hvormed hans Ungdomsdigtning ender. Den udtrykker en Bevægelse fra Angst for at indestænges i et udviklingsløst Liv som københavnsk Litterat til en fornyet Naturfølelse og et religiøst Refleksionsliv. Den udtrykker tillige en moralsk Kamp mellem Evighedslængsel og Kødets Lyst. Kunstnerisk betegner den dels den rene, dybe Sangtones Sejr i J.s Lyrik over hans tidligere bizarre **Ord**-kunst, dels Tankedigtningens Sejr over hans hidtil udelukkende sensitive Sentimentalisme. En tilsvarende Fornyelse af hans **Prosa**-kunst viser »Rejsebogen« (1895). Han forsøgte en Tid lang at »lave Religion paa egen Haand«, men begyndte i Okt. 1895 at gaa til Konvertit-Undervisning hos en Jesuitpater og blev optaget i den katolske Kirke 16. Febr. 1896. Samtidig udgav han det lille Opgørsskrift »Livsløgn og Livssandhed«, der bragte ham i en hidsig polemisk Stilling over for gamle Meningsfæller, men ogsaa fremkaldte smukke Tilkendegivelser af Sympati fra **Vald. Vedel** og **Viggo Stuckenberg**.

J.s Virksomhed som katolsk Skribent falder i fem ulige store Perioder. Den første gaar til 1903. Af dens brogede Produktion har kun to Arbejder blivende Værd. Først Fortællingen »Den yderste Dag« (1897), hvori J. i et Dommedagssyn gør op med sit og Stuckenbergs Liv fra ca. 1892 til 1894; den er den mest helstøbte af J.s Fortællinger, udført i en religiøst højtidelig Prosa. Dernæst Samlingen »Digte« (1898), hvis dobbelte Kerne er de to kunstnerisk fuldendte Digtkranse »De profundis« (ved Paul Verlaines Død) og »Livets Sang«. Denne Periode er ellers væsentlig præget af J.s journalistiske Polemik, som dog mildnedes noget af de to smukke poetiske Samlinger Lægmandsprædikener »Lignelser« (1898) og »Omvendelse« (1899). Fra Midsommer 1898 udgav J. et Ugeskrift, »Katholiken«, hvori han oversatte talrige Stykker af engelsk Opbyggelseslitteratur og af den fanatiske, hyperkatolske Polemiker **Léon Bloy**, af tyske Mystikere og den italienske Legende-bog om den hellige Frans, »Fioretti«. Som »kristelig social« gjorde J. i denne Periode sit eneste, men mislykkede Forsøg paa at skrive en større Roman, »Vor Frue af Danmark« (1900). Fra et første Ophold i Rom stammer en Samling Journalistik, »Romersk Mosaik« (1901) og en Samling **hagiografiske** Essays »Romerske Helgenbilleder« (1902); sammen med et ufuldført kirkehistorisk Forsøg, »Petrus«, hvoraf Essayet »Pavedømmet og Kulturen« er et Brudstykke, skulde disse Bøger udgøre Trilogien »Bogen om Rom«. Som Journalist arbejdede J. i denne Periode ved fire københavnske Blade (1896—98

»Tiden«; 1898—99 »Vort Land«, dog i Sept. 1898 »Nationaltidende«; 1900 »Samfundet«; 1901—04 »Vort Land«).

Denne Periode sluttede under J.s andet Ophold i Rom 1902—03. Han ophørte med sin Polemik, efter at han selv var blevet urimelig skarpt angrebet af Sven Lange, og efter at hans Forhold til **Léon Bloy** var blevet afbrudt fra dennes Side. Han genoptog sin gamle Kærlighed til Frans af Assisi. I Foraaret 1903 oplevede han »Pilgrimsbogen«s Vandringer i det franciskanske Italien; han skrev denne sin betydeligste Rejsebog efter sin Hjemkomst til Danmark og søgte deri at afvikle den tilbagelagte Periodes polemiske Stemninger. Hjemme begyndte han at blive Foredragsholder og knyttes fra Nytaar 1904 til »Nationaltidende«, hvor han skrev i de følgende seksten Aar. Han begyndte at vinde Terræn i Tyskland baade gennem Oversættelser og Foredragsrejser, der affødte en ny Række Rejsebøger. Samtidig drev han ihærdige Studier over den hellige Frans' Historie. Endelig begyndte han igen at skrive Vers, hvad han næsten var hørt op med efter 1898. 1907 udkom først og fremmest hans berømte Værk om Frans, dernæst hans smukkeste Digtsamling »Blomster og Frugter« og endelig hans Gendigtning af den sydtyske Mystiker Susos Selvbiografi »Den yndigste Rose«.

Misforhold i J.s Ægteskab fremkaldte imidlertid omtrent samtidig med denne Kulmination en farlig Opløsningsproces. Bitre, angstfulde Følelser og Længsel efter at kunne begynde sit Liv forfra kommer til Udtryk i Digtsamlingen »Af det Dybe« (1909). Som Foredragsholder og Bladkorrespondent levede han et omflakkende Liv paa Rejser i Europa. Et nyt videnskabeligt Studium — af den hellige Katerina af Sienas Historie — trak stadig længere og længere ud. Han forsøgte sig som Essayist paa Tysk, og hans danske Bøger blev tynde Samlinger af optrykte Rejsebreve og Foredrag. Hans indre og ydre Situation kom mere og mere til at ligne den fra 1893—94. Derom vidner nogle af Digtene i »Bag alle de blaa Bjerge« (1913). Ved Sensommertid s. A. besluttede han, efter Mogens Ballins Tilskyndelse, at leve uden for Danmark, fjernt fra sin Familie. I Foraaret 1912 havde han modtaget Kaldelse som æstetisk Professor ved Universitetet i Louvain — et som foreløbigt ment økonomisk Middel til at faa Bogen om Katerina skrevet — og i Okt. 1913 Opfordring til at holde en Række Forelæsninger ved Institut Catholique i Paris. Forinden foretog han en sidste Rejse i det romantiske Tyskland; dens Resultat blev »Goethebogen« (1913), Modstykke til »Bag alle de blaa Bjerge« og Forspil til hans Selvbiografi; Undertonen i dens Skildringer af den unge Goethe skal udtrykke, hvorledes han selv kunde

have følt som Yngling, og den Kritik, han retter mod den ældre Goethe, skal betegne den Tænkemaade, han selv blev frelst fra som Mand. Efter et kort Besøg i Danmark i Begyndelsen af 1914 bosatte han sig i Siena for at skrive Bogen om Katerina.

Med den begynder en ny Periode. Den udkom 1915, omtrent samtidig med Flyveskriftet »Klokke Roland« om Tyskernes Indfald i Belgien 1914. Katerina-Bogen handler om det Forhold til Kvinden, J. kun havde kunnet digte om og ikke mægtet at realisere. Det er hans lidenskabeligst følte Værk, regnes af ham selv for Centrum i hans Forfatterskab. Det har i den katolske Verden givet Stødet til den moderne Katerina-Forskning. Under den store Krig skrev J. dels nogle Rejseskildringer fra det hærgede Belgien, dels udarbejdede han sit Hovedværk, den Selvbiografi, som han i de nærmest foregaaende Aar stadig havde regnet med at have i Reserve. Seks Bind af den udkom fra 1916 til 1919; det syvende, omarbejdet og afdæmpet med Hensyn til sit Indholds Pinlighed, udkom først 1928. »Mit Livs Legende« er et stort lyrisk-kritisk Essay; det skal godtgøre, hvorledes J.s Liv er formet af det retfærdige Forsyn og hans Livsvej bestemt af sjælelige Gennembrud, guddommelige Indgreb, Aabenbaringer og Bud fra de Kræfter, som udgør den aandelige Virkelighed i de ydre Kendsgerningers Spil.

Efter syv Aars Arbejde i Siena og Assisi og Rejser i Frankrig og Belgien vendte J. 1920 hjem til Danmark paa et kort Besøg, som han har gentaget næsten hvert af de følgende Aar. Fra Aug. 1920 har han været knyttet til »Berlingske Tidende« med Undtagelse af en kortere Tid 1930—31, da han skrev i »Dagens Nyheder«. En Frugt af det første Besøg hjemme er den lille Digtsamling »Der er en Brønd som rinder«; foruden Digte fra Svendborg indeholder den Digte med Motiver fra Verdenskrigen. Denne sidste Periodes Produktion rummer Bidrag til næsten alle hans Forfatterskabs Omraader: to Helgenskildringer, hvoraf den om Don Bosco (1929) først er skrevet paa Italiensk og paa officiel kirkelig Bestilling; • — en Række Rejsebøger fra Palæstina og fra Frankrig — to Samlinger følsomme Prosastykker fra Danmark og Italien — to Samlinger litterære og tidskritiske Dagbladsartikler om dansk og fransk-italiensk Aandsliv — fire smaa Bind delvis satiriske Lignelser og Legender. Endelig fire smaa Samlinger Lyrik paa Vers og Prosa; de er hovedsagelig, som Titlen paa den sidste lyder, »Efterslæt« (1931), men rummer saa fine Ting som Gendigtningen fra Italiensk af Giovanni Pascolis »Pavl Fugl« og de gribende Rækker Digte »Guds Kværn« og »Brig »Marie« af Svendborg« (1925).

Blandt de talrige Værker, J. har oversat fra Tysk, Engelsk, Fransk og Italiensk, bør fremhæves »Det gamle Spil om Enhver« (1915). Af hans originale Værker er Størsteparten oversat til de europæiske Hovedsprog, deriblandt en Samling af hans ældre Lyrik til Tysk under Titlen »Bekendtnis« (1917).

J.s Betydning for dansk Aandsliv beror først og fremmest paa, at han har givet en moderne, europæisk orienteret Katolicismes hidtil i Norden ukendte Føle- og Tænkemaade Udtryk i en fuldendt Behandling af det danske Sprog. Endvidere paa hans Lyrik, der er mere inderligt personlig end nogen anden dansk Digters, men som tillige baade i sine Former og sit Følelsesindehold ligger i Forlængelse af vor Litteraturs romantisk-klassiske Lyrik. Endelig paa det Eksempel, han har givet ved at fastholde en idealistisk Retning gennem et halvt Aarhundredes flittige Arbejde med Emner, der som oftest har ligget uden for dansk Litteraturs almindeligt befarede Veje.

Æresborger i Assisi 1922 og i Svendborg 1936. Dr. phil. h. c. ved Universitetet i Louvain 1927. — R. 1920. K.² 1926.

Udvalgte Værker, I—VII, 1915.

Malerier af Johan Rohde 1922 (Fr.borg) og Johs. Nielsen 1937. Buste af Chresten Skikkild 1926 i Amtsbiblioteket i Svendborg. Tegninger af R. Blix 1904, Andrée Carof 1915, Paolo Ghiglia 1924 og Gerda Ploug Sarp 1926. Træsnit af H. C. Olsen 1897.

C. E.Jensen: Vore Dages Digttere, 1898, S. 133—47. Osc. Geismar: Digterprofiler, 1916, S. 85—89. Chr. Rimestad: Fra Stuckenberg til Seedorf, I, 1922, S. 36—56. Vald. Vedel i Dagens Nyheder 6. Nov. 1926. Nordisk Ugeblad for katolske Kristne, 1926 og 1936. Helge Rode i Berl. Tid. 15. Nov. 1926. Sven Lange: Meninger om Litteratur, 1929. E. Frederiksen i Credo, 1934—37, i Festskr. til Vald. Vedel, 1935, i Edda 1936, i Gads dsk. Mag., XXX, 1936, S. 625—32, i American-Scandinavian Review, 1937, S. 106—13. Teodor de Wyzewa: Forord til fransk Overs. af Rejsebogen. Georges Goyau: Forord til fransk Overs. af Vor Frue af Danmark. Harald Schiller: Diktare och Idealister, 1926. Anders Osterling: Dagens gärning, 1922.

Emil Frederiksen.

Jørgensen, Jørgen, Eventyrer, se Jiirgensen.

Jørgensen, Jørgen, 1791—1866, Politifuldmægtig. F. 16. Maj 1791 i Rudkøbing, d. 26. Juni 1866 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Landsdommer og Byfoged, senere Overretsassessor, Etatsraad Stephen J. (1758—1834) og Anne Sibylle Borring (1769—1849). Ugift.

J. blev Student 1808 fra Viborg, cand. jur. 1816 og ansattes 1823 i Kbh.s Politiret; 1845 blev han Fuldmægtig i Kriminal- og Politiretten, men n. A. entlediget. Han var Medstifter 1820 af

Studenterforeningen, hvor han gav Stødet til Oprettelsen af dets Bibliotek. Han var Ven af Poul Møller, der højlig vurderede hans mundtlige Vittighed, af Chr. Wilster og Ludv. Bødtcher, men søgte ogsaa lavere liggende Selskab og blev med Aarene temmelig reduceret. Talrige Anekdoter om hans Vid, der ofte havde et melankolsk Anstrøg, var i Omløb. Endnu Søren Kierkegaard talte gerne paa Gaden med J. og gjorde Optegnelser derom i sine Journaler.

Dagbladet 7. Juli 1866. H. P. Holst: Fra min Ungdom, 1873, S. 31—35. Alex. Schumacher: Ludv. Bødtcher, 1875, S. 111—19. N. C. L. Abrahams: Meddelelser af mit Liv, 1876, S. 58. Museum, 1893, II, S. 146. H. C. A. Lund: Studenterforeningens Historie, I, 1896, S. 38. Nic. Bøgh: Christian Winther, II, 1900, S. 184—85. Søren Kierkegaards Papirer, I, 1909, S. 93 f; VIII, 1, 1917, S. 120 f. J. M. Thiele: Af mit Livs Aarbøger, I, 1917, S. 204. Sejer Kühle i Personalhist. Tidsskr., 9. Rk., V, 1932, S. 202 f. C / C P 1

Jørgensen, Jørgen Peder Laurids, f. 1888, Landmand, Politiker. F. 19. Maj 1888 i Kornerup ved Roskilde. Forældre: Gaardmand Niels J. (1856—1935) og Johanne Svendsen (f. 1858). Gift 5. Juni 1917 i Ousted med Ester Frandsen, f. 19. Marts 1893 i Ousager, D. af Gaardejer Jens F. (f. 1864) og Kristiane Mortensen (1867—1926).

J. lærte som ung Landvæsen, mest hos sin meget dygtige Fader. 1906—07 var han Elev paa Vallekilde Folkehøjskole og 1910—11 paa Tune Landboskole. Hans Hjem var et veloplyst grundtvigsk Fæstebondegjem, og paa de to Skoler blev han stærkt paavirket i Hjemmets Livssyn. Eleverne, der i disse Aar udgik fra Povl Hansens Skole i Vallekilde og siden lærte teoretisk Landbrugslære af Brink Lassen paa Tune Landboskole, gik ud til praktisk Landbrugsgerning med stor Begejstring. De følte det som et Kald at blive Foregangsmænd i Landbruget, som i disse Aar var i stærk Fremgang, og mange af dem blev det. Blandt dem var J. Den unge begavede Landmand fik efter at have opholdt sig kortere Tid paa Gaarde i England og Tyskland hurtigt tildelt Tillidshverv inden for sin Stand. 1920—23 sad han i Ledelsen af Kreaturesportforeningen i Roskilde Amt, og 1926—32 var han Medlem af Bestyrelsen for Gl. Roskilde Amts Landboforening. Han var Leder af Roskilde Højskoleforening 1919—21 og Formand for Ousted-Allerslev Sogneraad 1921—29. 1924 valgtes han til Formand for Ousted Valgmenighed og ledede den i dens bevægede Kampaar til 1930. 1922—30 var han Medlem af Provstiudvalget for Sømme og Voldborg Herreder og 1925—28 Formand for Roskilde Amts Sogneraadsforening. 1928 valgtes han til Medlem af Amtsraadet

og 1929 til Folketingsmand i Fr.borg Amtskreds, Opstillingskreds Frederiksværk (Det radikale Venstre). 1935 skiftede han Kreds og valgtes i Kbh.s Amtskreds, Opstillingskreds Lejre. Fra 1931 var han Medlem af Landbokommissionen, og 1935 blev han Formand for Kornnævnet, som da nedsattes. Han blev sit Partis Formand 1934 og indtog denne Stilling, til han 4. Nov. 1935 udnævntes til Undervisningsminister i det rekonstruerede Ministerium Stauning. — J.s mange offentlige Hverv og hans mange Formandsposter peger paa Lederevner. Han vinder let sine Medborgeres Tillid, og de føler sig trygge ved hans Førerskab. Han tjente sine politiske Sporer ved et dygtigt sagligt Arbejde i de landbrugsfaglige Organisationer, hvis Leder han var, og hans Tilknytning til den grundtvigske Bevægelse i Forbindelse med hans dybe Interesse for Skole- og Kirkespørgsmaal, hvor han ved mange Lejligheder er optraadt som Talsmand for frisindede Anskuelser, gav hans Navn en god Klang vidt om i Landet. Som Politiker gjorde han sig særlig fortjent ved sit Arbejde i Landbokommissionen af 1931, og da han udnævntes til Undervisningsminister, modtoges han med Velvillie i Højskolens og Friskolens Kredse. Hans Folkeskolelov, som 1937 er gennemført, bærer Præg af hans Livssyn, og paa talrige Møder Landet over har han banet Vej for dens Principper. J. er en klar og fængslende Taler, der altid samler mange Tilhørere. Hans politiske Ideer har Tilslutning langt uden for hans Parti, og hans folkelige, aabne Væsen gør ham til en Førerskikkelse, til hvis Fremtid store Forventninger næres. Den folkelige Bevægelse, som fra forrige Aarhundrede var knyttet til Grundtvigs Navn, og de Højskoler, der tog hans Ideer op, har i ham paa Tinge faaet en Ordfører, som forener Trofasthed mod Bevægelsens Kerne med et moderne socialt Syn paa Mennesker og Forhold.

Gunnar Fog-Petersen.

Jørgensen, Jens Jørgen Frederik Theodor, f. 1894, Filosof. F. I. April 1894 i Haderup. Forældre: Sognepræst, sidst i Vollerslev og Gørslev, Peter J. (1864—1901) og Maren Sophie Margrethe Møller (1867—1929). Gift 24. Maj 1922 i Odense med Krista Kjær, f. 8. Maj 1900 i Odense, D. af Arkitekt Hjalmar K. (1872—1933) og Astrid Blichfeldt (1875—1934).

J. blev Student 1912 fra Sorø. 1914 fik han Universitetets Guldmedaille for Besvarelse af den filosofiske Prisopgave (»Schopenhauers Erkendelsesteori i dens Forhold til Kant«), og 1918 tog han Magisterkonferens i Filosofi med Erkendelsesteori som Hovedfag. 1919—26 var han Sekretær i Jern- og Metalindustriens Sammen-

slutning. 1922 deltog han i Professorkonkurrencen efter K. Kro-mans Afgang. 1925 fik han Videnskabernes Selskabs **Guldmedaille** for en filosofisk Prisaafhandling. 1925—26 var han Censor ved Filosofikum, og efter C. N. Starckes Død (1926) blev han Professor i Filosofi. Foruden talrige Avisartikler og Afhandlinger i inden- og udenlandske Tidsskrifter har han skrevet »Henri Bergson's Filosofi i Omrids« (1917), »Paul Natorp som Repræsentant for den kritiske Idealisme« (n. A.), »Filosofiske Forelæsninger som Indledning til videnskabelige Studier« (1926—27, 2. Udg. 1935), »Filosofiens og Opdragelsens Grundproblemer« (1928), »Bemærkninger om det geometriske Bevis med særligt Hensyn til Kants Teori desangaa-ende« (Studier **tillægnede Efraim Liljeqvist**, I, 1930), »Filosofiens Udvikling i den nyere Tid« (1931), Prisaafhandlingen fra 1924—25, i Oversættelse: »A Treatise of Formal Logic. Its Evolution and Main Branches, with its Relations to Mathematics and Philosophy«, I—III (s. A.), »Aktuelle Stridsspørgsmaal« (s. A.), »Tænkt og Talt« (1934), »Bertrand Russell. En praktisk Idealist« (1935), »Viden-skabernes logiske Grundlag« (Festskr. **tillægnad Axel Herrlin**, s. A.) og en Brevveksling med Stiftsprovst, Dr. P. Brodersen, »Er Gud en Virkelighed?« (s. A.). 1931 var han Medarbejder ved Samle-værket »Wie würde ein neuer Krieg aussehen?«, og siden 1934 har han været Medudgiver af Samlingen »Einheitswissenschaft«. Sammen med sin Hustru leverede han 1932 en dansk Udgave af W. Durant: »The Story of Philosophy« under Titlen »Store Tænkere«.

— 1935—37 var J. Formand for Landsforeningen Frisindet Kultur-kamp. Fra 1926 er han Næstformand i Selskabet for Filosofi og Psykologi, fra 1928 Formand for Folkeuniversitetsforeningen i Kbh., fra 1930 Medlem af Den permanente internationale Komité for Filosofkongresser, fra 1932 Viceformand for Folkeuniversitetsud-valget, fra 1934 Medlem af Bestyrelsen for **Fornanderska** Fonden ved Lunds Universitet og fra 1936 Medlem af The Council of the As-sociation for Symbolic Logic. 1936 var han Generalsekretær for Den anden internationale Kongres for Videnskabernes Enhed (i Kbh.).

—J., der er paavirket af Marburgerskolen og staar Wienerkredsen nær, er en energisk Dyrker af videnskabelig Filosofi. Ved sit For-fatterskab, der udmærker sig ved en klar Fremstillingsform og vidner om en omfattende Indsigt i videnskabsteoretiske Spørgs-maal og om et grundigt Kendskab til moderne Matematik og Fysik, har han skabt sig et Navn ogsaa i Udlandet, ikke mindst ved det store tre Binds Værk om Logik, der foruden at indeholde selvstændige Bidrag til Belysning af Spørgsmaalet om Muligheden af den nye Videnskab Logistikken har Karakter af en Haandbog

i Logik. J.s Interesse for logiske og erkendelsesteoretiske Problemer præger ogsaa hans Rusforelæsninger, der her hjemme betegner en Nydannelse ved den Vægt, han lægger paa at give de studerende Indsigt i de forskellige Videnskabers Metoder og Principper. I klar Forstaaelse af den videnskabelige Tænkningens Betydning for et Folks Udvikling tager han aktivt Del i det folkeoplysende Arbejde og søger at bidrage sit til at fæstne og øge sine Landsmænds Forstaaelse af Værdien af social og politisk Frihed. — Buste af V. Gustafsson.

Edel Waage i Tilskueren, 1927, II, S. 386—401. Hartvig Frisch i Den akadem. Borger 31. Okt. 1928. S. V. Rasmussen i Tilskueren, 1928, II, S. 351—58. The Times Literary Supplement 12. Nov. 1931. H. Scholz i Jahresbericht der deutschen Mathematiker-Vereinigung, XLIII, 2. Abt., 1933, S. 84—88. G. Sparring Petersen i Politiken 30. Okt. 1935.

S. V. Rasmussen.

Jørgensen, Jakob Kristian **Konrad**, 1849—1921, Bogtrykker, Redaktør. F. 26. Marts 1849 i Rostrup ved Hobro, d. 22. Maj 1921 paa Vierwaldstädtersøen i Schweiz, begr. i Kolding. Forældre: Skolelærer, senere i Beder og i Sønder Kirkeby, Peter Michael J. (1813—78) og Karen Kirstine Jensen (1816—84). Gift 4. Juli 1887 i Kolding (b. v.) med Maren Nielsen Nørbye, f. 10. Dec. 1854 i Kolding, d. 24. Marts 1926 sst., D. af Kalkværksejer Jens N. (1821—80) og Anne Marie Andersen (1826—1901).

Fra sit Hjem var J. stærkt paavirket i grundtvigsk Retning, kristeligt og folkeligt. 1866—67 var han Elev paa Kolds Højskole, 1867—68 Friskolelærer i Maale ved Kerteminde, 1868—69 Elev paa Askov Højskole. I en Række Aar derefter var han Lærer paa Askov Højskole og i Friskolen Fredevang i Askov. 1876 oprettede han, støttet af Ludvig Schrøder, »Højskolebladet« i Kolding. Bladet fik god og voksende Tilslutning og blev et Mødested for en stor Kreds af den grundtvigske Retnings folkelige og kirkelige Penneførere. »Der var naturligvis«, siger J. i en Selvbiografi, »inden for Kredsen af Højskolens Venner forskellige Meninger om mange Ting. Jeg søgte at give dem Ordet under saa vidt muligt lige Vilkaar og blandede mig nødtigt ind i Forhandlingerne med Forbehold og Efterskrifter, selv om jeg derved stod i Fare for og lejlighedsvis ogsaa maatte finde mig i at blive kaldt en »Mand uden Mening«.« I dette Spor holdt han Bladet lige til sin Død, men overgav i øvrigt omkring 1890 det daglige Redaktionsarbejde til sin Brodersøn *Karl J.* (f. 1866, d. 1902, Søn af Direktør Severin J., s. d.) og genoptog det kun senere i kor-

tere Perioder. 1878 havde J. oprettet eget Trykkeri og hertil knyttet en Forlagsforretning. J. tog Del i Skyttebevægelsen og blev 1885 i en for Vejle Amts Skytteforening kritisk Periode denne Forenings Formand. 1888, da Skytteforeningernes Landsorganisation truedes med Sprængning paa Spørgsmaalet om Repræsentation ved Regeringsjubilæet, medvirkede J. til, at Sammenholdet blev bevaret. Han fratraadte 1889. Efter at J. i en Artikel i »Højskolebladet« 1886 havde kaldt Højskolens Venner frem til Støtte for Venstre, blev han indvalgt i Landstinget, hvor han havde Sæde 1886—94. Her sluttede han sig til det forhandlende Venstre og stemte for Forliget 1894. — Den Ro og Fasthed, der var over hele hans Optræden, og ikke mindst i kritiske Øjeblikke, og hans personlige Uangribelighed skabte ham Tillid og Højagtelse i vide Kredse. Hans Tillidshverv var mange, og han udførte paa forskellige Felter et betydeligt Arbejde. Han var saaledes Medstifter af Dansk Højskoleforening 1878, Formand for Kolding Højskolehjem, virkede i Børnesagens Tjeneste og især for den sønderjyske Sag (bl. a. gennem Indsamlingsudvalget S. S.). — Bogtrykkeriet overdrog han 1920 til et Par yngre Medarbejdere. — R. 1909, DM. 1921. — Kultegning paa Kolding Højskolehjem.

Mindeskrift om Konrad Jørgensen, Ekstranummer af Højskolebladet 28. Okt. 1921. Konrad Jørgensen: Lærer Peter Michael Jørgensen, i Højskolebladet ,7. og 31. Jan. og 14. Febr. 1913.

Helge Skovmand.

Jørgensen, Lars, 1792—1849, Landmand. F. 28. Jan. 1792 i Udlejre, Ølstykke Sogn, d. 12. Sept. 1849 sst., begr. i Ølstykke. Forældre: Gaardejer Jørgen Andreasen (1760—1819) og Karen Olsdatter (1758—1832). Gift 7. Sept. 1822 i Snodstrup med Johanne Margarethe Sørensdatter, f. 6. Sept. 1801 i Lille Rørbæk, d. 30. April 1864 i Udlejre, D. af Gaardejer Søren Andersen (ca. 1747—1822, gift 1° 1778 med Johanne Nielsdatter, ca. 1724—97, gift 1° med N. N.) og Ellen Larsdatter (ca. 1769—1825).

Den opvakte Dreng fik en god Undervisning og kom paa Jonstrup Seminarium, hvorfra han dimitteredes 1814. Han begyndte at undervise, men opgav det for at tage Del i Arbejdet paa Faderens Gaard, som han bestyrede fra 1818 og overtog 1825. J. var en for sin Tid sjældent oplyst og energisk Bonde, som derfor ogsaa havde mange Tillidshverv at røgte. Han var bl. a. Sognefoged og Lægdsmand, Medlem af og i seks Aar Formand for Sogneforstanderskabet for Ølstykke Sogn. Ved Christian VIII.s Tronbestigelse 1839 var han Medlem af en Lykønskingsdeputation fra Fr.borg Amt, og han havde forfattet den Adresse, der overrakte Kongen,

og i hvilken der udtaltes Ønsket om Indførelsen af almindelig Værnepligt. For sin Egn var han en Foregangsmand ved Indførelse af bedre Driftsplan, Rødfrugtdyrkning, Træplantning og Anvendelse af nye Redskaber, og paa hans Initiativ oprettedes **1834** en landøkonomisk Forening, der bestod, til Fr.borg Amts Landboforening stiftedes **1843**. Han fik oprettet en Laanebogsamling og gjorde sig fortjent ved Indsamling af Oldsager.

H. P. Selmer: Nekrologiske Samlinger, II, **1852**, S. 442—45. E. Rugaard: Fremragende danske Bønder, **1871**, S. 160—66.

Aksel Milthers (H. Hertel).

Jørgensen (Jorgensen), **Lars** Rasmus, f. **1876**, Ingeniør. F. 25. April **1876** i Haagerup, Brahetrolleborg Sogn. Forældre: Lærer Carl Frederik J. (**1844—1902**) og Petra Marie Jensen (f. **1854**). Gift 1° med Karen Othilie Herskind, f. **12**. Marts **1887** i Aarhus (gift 2° med Proprietær, Patentagent Holger Olivarius Christensen, Mariager), D. af Kulgrosserer Johan Christian H. (**1855—97**) og Frederikke Augusta Dorothea Rathje (**1855—1907**, gift 1° **1875** med Fabrikant i Randers Ernst Carl Dybron Hoff, **1846—1906**; Ægteskabet opløst). Ægteskabet opløst **1921**. 2° 20. Juli **1929** i Hollywood med Marie Olsen, f. 23. Okt. **1884** i Racine, Wisconsin, D. af Christian Niels Peter O. (**1852—1926**) og Karen Marie Christiansen (**1860—1922**).

Efter at have taget Præliminæreksamen **1892** kom J. i Lære paa Faaborg Maskinfabrik. Han gennemgik Teknisk Selskabs Dagskole i Kbh. **1896**, var **1896—97** Tegner hos F. L. Smidth & Co. og uddannedes derefter ved Technicum Mittweida i Sachsen og Teknisk Højskole, Charlottenburg, hvorfra han udgik som teknisk og mekanisk Ingeniør **1900**. I et Aars Tid var han beskæftiget i A.E.G. i Berlin og hos et Firma i **Düsseldorf** for Bygning af elektriske Sporvogne, hvorefter han **1901** drog til Amerika. Her var han de to første Aar ansat ved General Electric Co. i Schenectady, N.Y., hvor han bl. a. beskæftigede sig med Konstruktion af Damp-turbiner. **1903** blev han Ingeniør ved Edison Electric Co. i Los Angeles. De to følgende Aar var han elektrisk Ingeniør ved Pacific Gas & Electric Co. i San Francisco, og **1907** etablerede han sig som selvstændig, raadgivende Ingeniør med hydro-elektriske Kraft-anlæg og Dæmningsanlæg som Speciale. Ved Eksperimenter naaede han frem til Anvendelse af et nyt Princip for Konstruktion af Dæmninger, som bød baade den største Effektivitet og det billigste Anlæg, og som blev Grundlaget for hans betydningsfulde Indsats i Vandbygningsvæsenet overalt i Verden, hvor det gælder om at

opstemme store Vandmasser i Bjergkløfter. Han udtog Patent i flere Lande paa Konstruktionen, som benævnes The Constant Angle Arch Dam, α : Buedæmningen med den konstante Vinkel. Konstruktionen er kort udtrykt følgende: Dæmningen buer indad mod det opstemmede Vand. Buen er saaledes en Del af en Cylinder. Efterhaanden som Kløften indsnævres nedefter, forskydes »Cylinderen«s Centrum indad mod Dæmningen, saaledes at Vinklen fra Centrum til de Punkter, hvor Dæmningen er befæstet i Bjergvæggen, bliver konstant (123°). Den første Dæmning efter dette Princip opførtes 1913 ved Lake Spaulding ved »Immigrant Gap« i California. Senere er Konstruktionen anvendt ved Opførelsen af 64 Dæmninger i De Forenede Stater og andre Lande. Blandt de større Kraft-Anlæg, J. har projekteret, kan nævnes Bucks Creek-Anlægget ved Feather River i Sierra Nevada Bjergene i California (største Faldhøjde 2562 Fod fra Toppen af Indløbsrøret til Kraftstationen), Diablo Dam ved Skagit-Floden nær Seattle, Washington (før Bygningen af Boulder Dam Verdens højeste Dæmning, 389 Fod), en stor Dæmning ved Salmon Creek i Alaska, et Vandkraftanlæg til Minedrift, Dæmninger i Peru, Sydafrika, Frankrig, Schweiz, Italien, Spanien samt en Mangebuedæmning i Lapland. Det maa ogsaa fremhæves, at visse af J.s Principper er benyttet ved Anlægget af den kæmpemæssige Boulder Dam over Colorado-Floden, som nu er langt det største Bygværk i Verden af denne Art. — 1918—19 var J. Vicepræsident for American Institute of Electrical Engineers, og 1918 modtog han American Society of Civil Engineers' Guldmedaille (Norman Medaillen). — J. har udgivet »One hundred dam failures« (1922) og offentliggjort en Række Artikler i tekniske Tidsskrifter, navnlig i »Proceedings of the American Society of Civil Engineers«, London »Engineering« og »Journal of the American Concrete Institute«.

Politiken 22. April 1934.

A. Kamp.

Jørgensen, Laurits, se Ethelberg.

Jørgensen (Jories), **Lorentz**, — 1643—80 —, Billedskærer.

L. J., hvis Familieforhold ikke er kendte, stammede sikkert fra Sydslesvig eller Holsten. Paa Holmstrup Kirkes Prædikestol kalder han sig L. Jories, og skønt der heller ikke findes arkivalske Oplysninger om hans Læretid, viser hans Stil, at han maa have faaet sin Uddannelse i Hans Gudewerth den yngres Værksted i Eckernførde. Ungdomsarbejder, fra 1643—44, er det ejendommelige Gravkapelgitter med store Mandsfigurer i Tidens Dragt, der findes

i Halsted paa Lolland, et Epitafium i Nakskov og forskelligt Inventar i Kirker paa Langeland. Da hans Arbejdsgiver her, Lensmanden Christoffer Urne, 1645 fra Tranekær forflyttedes til Dragsholm, maa L. J. være fulgt med ham, og bosat i eller ved Holbæk har han i de følgende 35 Aar leveret en Mængde Inventar til sjællandske Kirker, især Landsbykirker paa Holbækegnen. 1671 nævnes han som »Billedhugger paa Kvandløse« Syd for Byen. Kun enkelte af hans Arbejder har fundet Vej til Fyn og Nørrejylland, men den »kunstrige Alterbygger« har skaaret de store Altertavler i Kalundborg (1650), Køge (1652) og Helsingør Olai Kirke (1662—65) samt Prædikestolen i Næstved St. Peders Kirke (1671) og Epitafier til Holmens Kirke, Kbh. Blandt hans mindre Arbejder er ogsaa enkelte Gravsten. Som Kunstner er L. J. ikke saa hjertevindende som den samtidige Næstved-Mester Abel Schrøder; hans Figurer kan være træede og stive og hans Kompositioner og Ornamentmerkeligt stabile. Endnu i sine seneste Arbejder (1678—79) holdt han troligt fast ved den elegante, dekorative Gudewerth'ske Bruskbarok, som han mestrede med stor Sikkerhed og teknisk Virtuositet.

Chr. Axel Jensen: Snedkere og Billedsnidere, 1911, S. 102—08. Samme i Aar bog f. Holbæk Amt, 1910, S. 5—20. Samme i Fra Arkiv og Museum, V, 1912—15, S. 549 f.; 2. Serie, I, 1917, S. 72—77. Willers Jessen: Hans Gudewerth und die Eckernförde Bildschnitzerschule, 1931, S. 158—61.

Chr. Axel Jensen.

Jørgensen, Niels Rasmussen, f. 1879, Aktuar, Forsikringsdirektør. F. 30. Nov. 1879 i Onsbjerg paa Samsø. Forældre: Smed Rasmus Peter J. (f. 1855) og Hansine Marie Nielsen (1850—1926). Gift 24. Aug. 1903 i Kbh. (Jac.) med Alma Kirstine Rasmussen (Thunbo), f. 19. Juli 1878 i Onsbjerg, D. af Gaardejer Jens R. (1835—1902) og Ane Dorthea Rasmussen (1831—1912). Ægteskabet opløst 1921.

J. blev Student fra Kursus'et Athene 1897, mag. scient. i Matematik 1903 og havde da s. A. vundet Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om elliptiske Funktioner. 1903—04 var han Lærer i Matematik og Fysik ved (Gl.) Hellerup Gymnasium. 1904 ansattes han i Beregneriet i Nordisk Livsforsikrings Aktieselskab af 1897, hvor han virkede til 1917, da han valgtes til den Stilling som teknisk Direktør for det da nyoprettede Selskab Pensionsforsikringsanstalten, som han vedblivende beklæder. 1916 havde han erhvervet den filosofiske Doktorgrad for en Afhandling »Undersøgelser over Frekvensflader og Korrelation«. Foruden de to nævnte akademiske Afhandlinger har J. skrevet det omfangsrige Værk »Grund-

züge einer Theorie der Lebensversicherung« (1913), »Livsforsikringens Teknik i populær Fremstilling« (med Henblik paa Livsforsikringsakkvisitørernes Behov) (1912) samt flere Artikler i Dags- og Fagpressen. Han var Medlem af Komiteen til Belysning af Statsmonopoler fra 1919 til Komiteens Opløsning; endvidere var han Medlem af Alderdomsforsikringskommissionen af 1922.

Chr. Thorsen.

Jørgensen, Olav Eskil, f. 1875, Ingeniør, Maskinkonstruktør. F. 4. Nov. 1875 paa Frbg. Forældre: Arkivassistent, senere Rigsarkivar A. D. J. (s. d.) og Hustru. Gift 1. Sept. 1904 i Beder med Jessie Augusta Wegener, f. 22. Sept. 1878 i Kbh. (Trin.), D. af Overretssagfører Hans Christian W. (1846—1900) og Olga Marie Mathilde af Gyldenfeldt (1854—1918).

J. tog polyteknisk Adgangseksamen 1894 efter 1891—93 at have været i Maskinlære paa Orlogsværftet og blev 1899 cand. polyt. som Maskiningeniør. Straks efter Eksamen fik han Ansættelse som Konstruktør paa Burmeister & Wains Maskin- og Skibsbyggeri i Kbh. Efter 1900—01 at have været paa et Aars Studierejse i U. S. A. blev han 1901 Chef for Burmeister & Wains Maskintegnestue. 1908 avancerede han til Overingeniør. I denne Stilling kom han til at deltage i det betydningsfulde Fremstød, Firmaet under Ledelse af sin Maskindirektør Ivar Knudsen foretog ved, med Støtte af Østasiatisk Kompagni, at paabegynde Bygningen af store søgaaende Dieselmotorskibe. Firmaet havde i en Del Aar leveret Dieselmotorer til mange af de Elektricitetsværker, der blev bygget her i Landet i Slutningen af dette Aarhundredes første Tiaar, og man mente nu at kunne magte den Opgave at anvende Dieselmotoren til Skibsbrug, en Opgave, der tit havde været paa Tale, men som aldrig var ført til en praktisk holdbar Løsning. For at naa en saadan skulde forskellige tekniske Spørgsmaal klares; der skulde f. Eks. konstrueres en Starte- og Omstyringsmekanisme, forskellige Transmissionsanordninger o. m. a., og flere af disse Konstruktioner blev patenteret i J.s Navn. Det første Dieselmotorskib, det 7000 Tons store »Selandia« med to Stk. fire Takts Motorer å 1250 HK., blev en stor Succes; det var paa Prøvesejlads 30. Jan. 1912, og da det 26. Juni s. A. vendte tilbage fra sin første Rejse til Østen efter at have vakt Opsigt i alle Skibsfartskredse i hele Verden blev det modtaget af en Eskadre af flagsmykkede større og mindre Skibe og af store Menneskemængder. **Hamburg—Amerika-Linien** købte Søsterskibet »Fionia«, og den tyske Kejser lykønskede i et Telegram til den danske Konge de danske Teknikere. Firmaet

startede nu 1912 et engelsk Selskab, The Burmeister & Wain's Oil Engine Company i Glasgow, for hvilket J. blev administrerende Direktør. Det engelske Selskab gik imidlertid ikke godt under J.s Ledelse; 1915 fratraadte han, efter at der var lidt store Tab, men allerede fra 1913 var der en Del Divergenser mellem Burmeister & Wains Bestyrelse og J. angaaende dennes Honorarer for de Opfindelser, hvormed han havde bidraget til »Selandia«s Succes, navnlig de to Patenter 17342 og 17436. Der opstod herom en lang og bitter Strid, som først afgjordes ved Højesterets Dom af 6. Maj 1924, ved hvilken J. fik tilkendt et betydeligt Beløb. Efter sin Fratræden 1915 kom J. til Firmaet Christiani & Nielsen og blev 1916 Leder af dettes Kristianiaafdeling. 1919 rejste han til U. S. A., hvor han blev Consulting Engineer hos Worthington Pump and Machinery Corporation, New York, for hvilket han konstruerede en to Takts Dieselmotor. 1927 blev han Consulting Engineer hos Earle Shipyard i Hull, og siden har han drevet privat Ingeniørvirksomhed. J. har udtaget en Række Patenter, f. Eks. 11705-09 Anordning til Smøring af Dampcylindre til overhededet Damp, 14279-11 Tosædet Ventil, 14800-11 Overheder ved Rørkedler, 14861-11 Omstyringsapparat til fire Takts Motorer, 17342-13 Fremgangsmaade til Igangsætning af Motorer, 17436-13 trykluftpaavirket Igangsætningsapparat til Motorer og 19879-15 Anordning ved flercylindrede Forbrændingsmotorers Brændstofindsprøjtning. — R. 1912.

Ingeniøren, XXI, 1912, S. 123, 444, 458. Motor Boat 22. Febr., 7. og 14. Marts 1912. The Engineer 23. Febr., 8., 15. og 22. Marts 1912. Fairplay 22. Febr. 1912. International Marine Engineering 8. Marts 1912. Opfindelsernes Bog, 4. Udg., II, 1923, S. 316 ff. Ingeniøren, XXXIII, 1924, S. 237—42, 277-80, 301—04. Politiken 14. Febr. 1937.

Povl Vinding.

Jørgensen, Oluf Holger, 1852—1920, Journalist. F. 27. Nov. 1852 i Aabenraa, d. 21. Okt. 1920 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Overlærer, senere Redaktør Jørgen J. (1818—92) og Ursula Marie Olsen (1819—1901). Gift 28. Maj 1877 i Ringkøbing med Anna Cathrine Walther, f. 26. Juni 1853 paa Frbg. (Slotsk.), d. 1. Dec. 1936 sst., D. af Skoleinspektør, Overkontrollør ved Det kgl. Teater, senere Toldinspektør i Ringkøbing Frederik (Fritz) W. (1810—79) og Julie Christine Pontoppidan (1820—91).

J.s Fader redigerede fra 1861 »Ringkøbing Amts Avis«, og efter at J. havde læst nogle Aar i Kbh., blev han 1871 Medarbejder ved dette Blad, samtidig med at han redigerede et lille Ugeblad »Jydsk Søndagsblad«. 1873—76 var han Medarbejder ved »Mor-

genbladet« og antoges 1876 paa C. Bergs og N. J. Larsens Anbefaling til Redaktør af den nystiftede »Skanderborg Amts Avis«, som han derefter ledede i 21 Aar. Han var oprindelig Bergianer, men nærmede sig sidst i 80'erne Forhandlingspolitikken og støttede fra 1890 Bojsen. Han fik stor lokal Indflydelse, var 1882 Medstifter af Den jyske Husmandsforening og 1890—97 Byraadsmedlem i Skanderborg. 1892 stillede han sig til Folketinget mod Bluhme i Esbjerg og valgtes 1895 i Skanderborg efter en voldsom Valgkamp, men Valget blev med tvivlsom Berettigelse kasseret, og ved Omvalget n. A. faldt J. Dette Nederlag var medvirkende til, at han 1897 modtog Tilbudet om at overtage Redaktionen af »Agrardagbladet«. Han havde straks fra 1893 støttet Agrarforeningen, men Bevægelsen var fire Aar efter allerede i Tilbagegang, og det lykkedes ikke J. trods utvivlsom journalistisk Dygtighed at skaffe Bladet Udbredelse og Anseelse. Det gik 1911 op i »København«, og J. fungerede til kort Tid før sin Død som Medredaktør af dette uden her at spille nogen Rolle. I sine sidste Aar skrev han en Del i sit gamle Blad i Skanderborg. — R. 1907. — Træsnit.

Næstved Tidende 17. Febr. 1892. København 22. Okt. 1920. Skanderborg Amts Avis 21.—25. Okt. s. A., 1. Juli 1926. J. V. Christensen i Dansk Provinspresse, 1925, S. 92 f.

Povl *Engelstoft*.

Jørgensen, Poul Johannes, f. 1885, Idrætspædagog. F. 24. Maj 1885 i Sønder Næraa. Broder til Hakon J. (1879—1927, s. d.). Gift 21. April 1910 i Kbh. (Holmens) med Ellen Wolf hagen, f. 13. Juli 1885 i Aarhus, D. af Premierløjtnant, senere Oberstløjtnant Frederik W. (1854—1931) og Nanna Cathrine Elisabeth Gudmann Burmeister (1860—1922).

J. blev Student 1903 fra Efterslægtsselskabets Skole. N. A. gennemgik han Statens etaarige Kursus for Gymnastiklærere, og 1909 tog han Skoleembedseksamen med Fysik som Hovedfag. 1907 fik han Ansættelse som Lærer ved de forenede Skoler i Kbh., og ved disse Skolers Overtagelse af Stat og Kommune 1919 blev han Adjunkt ved Nørre Gymnasium. S. A. fik han overdraget Hvervet som Konservator for Statsskolernes fysiske Samlinger, og 1927 udnævntes han til Lektor. 1930 blev han knyttet til Statens Gymnastikinstitut som Lærer i Boldspil, og 1934 fik han overdraget Tilsynet med Undervisningen i Legemsøvelser i de under Socialministeriet sorterende Opdragelsesanstalter. — J. underviste allerede i sine Studieaar i Legemsøvelser ved forskellige Skoler og deltog aktivt i Hovedstadens Idrætsliv; og hans idrætslige Interesse har siden stadig været knyttet baade til Skolearbejdet og til Arbejdet i

Idrætsforeninger. I førstnævnte Henseende er Udviklingslinien angivet i ovenstaaende Oversigt over hans Løbebane som Skolemand; den har ført til, at han som Lærer ved Statens Gymnastikinstitut staar med en afgørende Indflydelse paa en vigtig Side af Skolens Legemsøvelser. Sine Erfaringer og Synsmaader har han nedlagt i en Række Smaaskrifter og Fagbladsartikler, hvori han behandler de forskellige Boldspils Teknik og Undervisningsmetodik. Han har endvidere udfoldet en fortjenstfuld Virksomhed for at organisere Idrætsstævner for Skoleelever. — I det frivillige Idrætsliv har han sammen med sin stærkt idrætsinteresserede Hustru spillet en fremtrædende Rolle. Som Formand for Dansk Hockey-Union kom han ind i Bestyrelsen for Dansk Idræts-Forbund og blev Medlem af Forbundets Forretningsudvalg. J.s Virksomhed som Idrætsleder og Lærer i Boldspil bærer Præg af den Paavirkning, han selv har modtaget gennem sit Universitetsstudium og sin personlige Deltagelse i Idræt; den bygger paa den direkte Iagttagelse og Erfaring, kontrolleret gennem praktiske Forsøg, og stræber mod en rationel Teknik og **formaalstjenlige** Fremgangsmaader til Opnaelse af idrætslig Færdighed.

H. P. Langkilde.

Jørgensen, Poul Johannes, f. 1873, Retslærd. F. 25. Sept. 1873 paa Hardenberg. Forældre: Slotsgartner Chr. J. (s. d.) og Hustru. Ugift.

J. blev Student 1891 fra Nykøbing F., cand.jur. 1897 med Udmærkelse, foretog en Studierejse i Udlandet 1899—1901, modtog Universitetets Guldmedaille 1900 for en Afhandling om den danske Strafferets Udvikling i Tiden fra Reformationen til Christian V.s Danske Lov, var 1897—1934 Notarius ved det rets- og statsvidenskabelige Fakultet, 1901—07 Revisionsassistent i Landstinget, blev 1903 Docent ved Universitetet, 1907 Professor extraordinarius, 1910 Matzens Efterfølger som ordinarius, er Forstander for det juridiske Laboratorium fra 1917, Medlem af Konsistorium fra 1917 og af Konsistoriums Forretningsudvalg fra 1921, Referendarius consistorii fra 1936, Formand for Stipendiebestyrelsen fra 1919, Universitetets Administrator 1923—24 og 1934—36. 1930—36 var J. Medlem af Kommissionen for det **Arnamagnæanske** Legat og er nu en af Samlingens Eforer, han var Medstifter af og er Medlem af Bestyrelsen for Det danske Sprog- og Litteraturselskab, Medlem af Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og røgter desuden en Række andre Hverv, baade af videnskabelig, kommunal og folkeretlig Art, er Medlem af Bestyrelsen for Store Nordiske **Telegraf-Selskab** fra 1924. — Som Videnskabsmand

særpræges J. ved omfattende juridisk og historisk Lærdom, han besidder baade stor Skarpsindighed og gennemtrængende kritisk Evne, hans Metode er sikker og bestemt, hans Form klar og afrundet. Sund og sober som sin fremragende Forgænger Kofod Ancher holder han sig ligesom denne paa Kendsgerningernes faste Grund, ligevægtig og maadeholdende skyr han de vovede Hypoteser og de dristige Kombinationer. Hans Kendskab til den positive Ret og dennes Dogmatik staar ikke tilbage for hans retshistoriske Viden, men for den juridiske Konstruktion i Ordets mindre heldige Betydning nærer han liden Interesse, og han føler ingen Trang til at sysle med Spørgsmaalet om den »rigtige Ret«. Medens hans Forelæsninger over den offentlige Ret, navnlig Statsforvaltningsretten, ikke foreligger trykt, har han offentliggjort en Del af sin »Udsigt over den danske Retshistorie« (1.—4. Hæfte 1904—08, 3. Udgave af I, 1926), et Skrift, der ogsaa fra Historikernes Lejr blev hilst med stor Anerkendelse som det Rydningsværk, det er, og hertil slutter sig Universitetsfestskriftet »Manddrabsforbrydelsen i den skaanske Ret fra Valdemarstiden« (1922), og »Hærværksforbrydelsen i Landskabslovene« (Festskrift til Kr. Erslev 1927) og forskellige Anmeldelser, saaledes af K. Fabricius' Værk om Kongeloven (Ugeskrift for Retsvæsen 1921) og af 1. Bind af E. Arups Danmarkshistorie (Hist. Tidsskrift, 9. Rk., IV, 1925—26) og »Retshistoriske Bemærkninger til Indskriften paa Setre-Kammen« (Aarb. f. nord. Oldkyndighed og Historie, 1935). Han medvirker ved Udgivelsen af »Danmarks gamle Landskabslove med Kirkelovene« (1920 ff.). I »Ugeskrift for Retsvæsen« 1919 og 1920 offentliggjorde han henholdsvis Afhandlingerne »Vore Lovsamlinger« og »Lovgivningen for de sønderjyske Landsdele« og i Juristforbundets Festskrift af 1936 »Retsundervisningen og Retsvidenskaben ved Københavns Universitet 1537—1736. Forordningen af 10. Febr. 1736«. Af fremragende Værd er J.s Bidrag til Salmonsens Konversationsleksikon; i det hele bærer ethvert Arbejde, større eller mindre, der udgaar fra hans Pen, Vidnesbyrd om usvigelig og minutøs Nøjagtighed, en Egenskab, der ogsaa kendetegner hans administrative Arbejde i Universitetets Tjeneste. Hans gennemførte Objektivitet og Loyalitet, hans konsekvente Gennemførelse af Princippet »Sagen, ikke Personen« er anerkendt af alle. — R. 1911. DM. 1923. K.² 1930. — Portrætteret paa Maleri af Aksel Jørgensen 1929 paa Studiegaarden; Skitse 1928 sst.

Frantz Dahl i *Berl. Tid.* 24. Sept. 1923. Studenterne fra 1891, 1916, S. 128 f.

Frantz Dahl.

Jørgensen, Sophus Mads, 1837—1914, Kemiker. F. 4. Juli 1837 i Slagelse, d. 31. Marts 1914 i Kbh., Urne paa Holmens Kgd. Forældre: Skræddermester Jens J. (1788—1862) og Caroline Grønning (ca. 1794—1855). Gift 10. Nov. 1871 i Kbh. (Johs.) med Louise Wellmann, f. 17. April 1849 i Kbh. (Holmens), d. 15. Nov. 1921 sst., D. af Divisionskvartermester ved Holmen, Krigsassessor, **Intendant** i Marineministeriet Christian Wilhelm W. (1809—55) og Marie Gleerup (1823—1910).

J. gik først i Slagelse lærde Skole og kom efter dennes Nedlæggelse paa Sorø Akademi, hvorfra han blev Student 1857. Paa Akademiet vakte hans Interesse for Naturvidenskaben gennem daværende Overlærer, senere Professor ved Universitetet, F. Johnstrups Undervisning, der ikke alene foregik i Skoletimerne, men ogsaa Søndag Formiddag, hvor han aabnede sit private kemiske Laboratorium for de ældre Elever. Efter Studentereksamen studerede J. Kemi og tog 1863 Magisterkonferens i dette Fag. 1864 vikarierede han som Assistent hos Professor Scharling, og 1867 blev han Bestyrer for Polyteknisk Lærestalts kemiske Laboratorium og Lærer i Kemi ved Lærestalten, 1871 tillige Lektor og 1887 Professor i Kemi ved Universitetet. Disse Lærposter beholdt han til 1908. 1869 disputerede han for den filosofiske Doktorgrad paa Afhandlingen »Overjodider af Alkaloiderne«, og gennem en Videreførelse af dette Arbejde med andre Baser end Alkaloiderne kom han ind paa det Arbejdsomraade, hvor han udførte sit videnskabelige Storværk, Metalammoniakforbindelsernes Kemi.

J.s videnskabelige Arbejder falder hovedsagelig i syv Grupper. Til den første Gruppe hører Disputatsen og nogle andre Afhandlinger om Overjodider af Alkaloider (1866—75); de øvrige seks omfatter alle Arbejder over Metalammoniakforbindelser, nemlig **Koboltammoniakforbindelser** (otte Afhandlinger), **Kromammoniakforbindelser** (ti Afhandlinger), **Rhodiumammoniakforbindelser** (ni Afhandlinger), **Metaldiamminforbindelser** (syv Afhandlinger), **Platinbasernes Konstitution** (fire Afhandlinger) og **Kobolt-, Krom- og Rhodiumbasernes Konstitution** (elleve Afhandlinger). De er udført i Tidsrummet 1878—1906 og er delvis offentliggjort i Videnskabernes Selskabs Publikationer og fuldstændigt i »Journal für praktische Chemie« (til 1892) og »Zeitschrift für anorganische und allgemeine Chemie« (fra 1892).

J.s Arbejder og den Plan, hvorefter de er lagt til Rette og gennemført, er præget af den Tid, hvori de er blevet til. Inden for den organiske Kemi var »Strukturkemien« blevet skabt i 50'erne.

Man havde set, hvorledes Egenskaber varierer gradvis og regelmæssig inden for homologe Rækker. Paa det Omraade, som J. særligt arbejdede med, **Metalammoniakforbindelserne**, havde den svenske Kemiker Blomstrand i sin Bog »Die **Chemie** der Jetztzeit« søgt at skabe Orden ved en lignende Opstilling af Rækker, og det viste sig gennem J.s Arbejder, hvor langt man kunde komme ad denne Vej, idet han formaaede at forklare alle de Isomeritilfælde, som var kendt, og at forudsige og gennem Forsøg bekræfte Forudsigelsen af nye Rækker af saadanne Forbindelser. Men 1893 blev der af Alfred Werner i Zürich fremsat en helt ny Teori for disse Forbindelsers Konstitution, en Teori, der radikalt brød med de tilvante Forestillinger om den rækkemæssige Ordning af Ammoniakmolekylerne, og der førtes i Aarene 1893—99 en Diskussion mellem J. og Werner, fra begge Sider paa den urbanest tænkelige Maade og for begge Parter Sporen til nye Forsøg, der bragte Kendskab til nye interessante Egenskaber ved disse Forbindelser.

J. stod helt paa den historiske Udviklings Grund. En Bemærkning til en yngre Kemiker engang, medens Diskussionen førtes: »Det er et Brud paa den historiske Udvikling«, viser, at han klart saa det centrale i Divergensen med Werner. Werner havde intuitivt set en anden Forklaring paa Sammenkædningen af Atomer og Atomgrupper til stabile Molekyler end den, der gennem en lang Udvikling havde fundet sit Udtryk i Strukturkemi, og J. opfattede denne nye Forklaring som en ad **hoc-Forklaring**, der ikke var fremtvunget af Eksperimenter. Han trak sig ud af Diskussionen 1899 med en Afhandling, hvor han søger at vurdere det gamle og det nye mod hinanden og at vise, at der i det foreliggende Materiale ikke var noget, der krævede Overgangen til de nye Anskuelser, selv om han indrømmede, at Werners Teori havde taget skyldigt Hensyn til alle kendte Enkeltheder. J. havde selv indført Ændringer i Blomstrands Teori, men kun naar eksperimentelle Kendsgerninger gjorde det tvingende nødvendigt, og da det 1907 lykkedes Werner at vise, at et Isomeritilfælde, som kunde forklares efter hans Teori, men ikke efter J.s, eksisterer, bøjede J. sig, og over for nogle yderligere Konsekvenser, som Werner 1911 skabte Eksempler paa (optisk aktive Metalammoniakforbindelser), var J. fuld af Beundring.

J.s Arbejder er alle udført med den yderste Omhu og Nøjagtighed, saa at de danner Grundlaget ikke alene for hans egen Teori, men efter Werners eget Udsagn ogsaa for dennes. De vakte stor Opmærksomhed blandt Samtidens Kemikere og skaffede ham rig Anerkendelse. J. var Medlem af flere udenlandske Akademier og

lærde Selskaber, og 1906 tilstillede det franske Académie des Sciences ham sin Lavoisiermedaille i Guld.

J. var gennem 41 Aar Lærer i Kemi ved Polyteknisk Lærestanstalt og i største Delen af denne Tid ogsaa ved Universitetet. Han har saaledes været Lærer for en hel Generation af danske Kemikere, og han dannede paa en vis Maade Skole, idet navnlig Odin T. Christensen, men ogsaa E. Koefoed, S. P. L. Sørensen og Niels Bjerrum i deres første Arbejder var direkte Elever af ham. Gennem sine Lærebøger («Vejledning i de uorganiske Stoffers kvantitative Analyse» 1869, »Lærebog i organisk **Chemi**«, 1880, 2. Udg. 1906, »Mindre Lærebog i uorganisk **Chemi**«, 1888, 2. Udg. 1896) har han haft Betydning langt ud over sine direkte Elevers Kreds. I Slutningen af 70'erne udkom 6. Udg. af Gmelins »Handbuch der anorganischen **Chemi**«, og heri bearbejdede J. den Del, der omhandler de tunge Metaller, nemlig de første 588 Sider af 2. Bind 2. Afd. og hele 3. Bind. Men det Værk, der har faaet den videste Udbredelse, er **maaske** »Kemiens Grundbegreber« (1902, 2. Udg. 1913), der giver en glimrende Oversigt over Kemiens Grundbegreber og deres historiske Udvikling, udformet saa koncist, som det kun er muligt for den, der paa een Gang behersker hele den moderne Kemi og er fuldt fortrolig med Kemiens Historie. Denne Bog er oversat til Tysk (1903), Italiensk (1904), Græsk (1904), Engelsk (1908). Om J.s Interesse for historisk Kemi vidner ogsaa forskellige historisk-kemiske Arbejder: »En dansk Kemikers Indtryk i Paris 1818—19« (1903), Udtog af Zeises Rejsedagbøger; »Om Iltens Opdagelse« (1907, oversat til Tysk 1909) og det efter hans Død af hans Søn **Ove J.** og S. P. L. Sørensen udgivne Arbejde »Det kemiske Syrebegrebs Udviklingshistorie indtil 1830« (1916).

J. var 1874 blevet Medlem af Videnskabernes Selskab. 1885 blev han Medlem af Carlsbergfondets Direktion, og 1909—13 var han Fondets Formand. 1889—1914 var han Formand i Carlsberg Laboratoriets Bestyrelse og 1886—1914 Medlem af Direktionen for Selskabet for Naturlærens Udbredelse. For Kemisk Forening var han Formand fra dens Stiftelse 1879 til 1902 og igen 1903—06. Han var desuden Medlem af en Række Kommissioner (Sukkerkommissionen 1870, Farmakopékommisionen 1889, Gipskommissionen 1893), ligesom hans Viden blev taget i Anvendelse gennem Medlemskab i Direktionen for Rosenborg Brøndanstalt (1871—1914) og gennem Stillingen som teknisk Konsulent for Toldvæsenet og Havnevæsenet (1872—1908).

R. 1880. DM. 1890. K.² 1901. K.¹ 1907. — Malerier af H. Vedel 1908 og 1909 (Fr.borg; Gentagelse i hel Størrelse i Carls-

berg Laboratoriet, som Brystbillede i Carlsbergfondet). Portrætteret paa P. S. Krøyers Maleri af Videnskabernes Selskab 1897 (Videnskabernes Selskab); Forarbejde i Kunstmuseet. **Buster af A. V. Saabye 1896** (Gips) og **1898** (Marmor; Polyteknisk Lærestalt).

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1870, S. 71 ff. Polyteknisk Ugeblad 27. Marts 1896. Tidsskrift for Kemi, Farmaci og Terapi, IV, 1907, S. 189—93. Ill. Tid. 14. Juli s. A. og 19. April 1914. Berl. Tid. 4. Juli 1907. Politiken s. D. Nationaltidende 2. April 1914. København s. D. Berl. Tid. 1. April s. A. Univ. Progr. Nov. s. A., S. 127—30. Oversigt over Videnskabernes Selskabs Forhandlinger 1914, S. 46—49. Fysisk Tidsskrift, XII, 1913—14, S. 217—41.

Stig Veibel.

Jørgensen, Jens Severin, 1842—1926, Andeismand. F. 31. Marts 1842 i Rostrup ved Hobro, d. 10. Jan. 1926 i Vester Nebel, begr. sst. Broder til Konrad J. (s. d.). Gift 2. Nov. 1864 i Maarslet med Johanne Frederikke Wippert, f. 28. Sept. 1847 i Horsens, d. 3. Marts 1926 i Vester Nebel, D. af Væver Johannes Augustin W. og Caroline Georgine Petersen (1829—1914, gift 2° 1872 med Lærer i Maarslet, Landstingsmand Morten Andersen, 1814—96, gift 1° 1838 med Maren Marie Nielsen, 1815—63).

Udgaet fra en Lærerslægt i tre Generationer og opvokset i et religiøst præget Barndomshjem havde J. tidligt modtaget en Paa- virkning, der blev bestemmende for hans Livssyn og hele Ind- stilling. Han viste som Dreng mekanisk Snilde og blev efter Kon- firmationen sat i Urmagerlære, men en Rygsvaghed, som hans Ydre senere hen bar Vidne om, medførte, at han afbrød denne Uddannelse og kom i **Købmandslære** i Aarhus 1857. Efter endt Læretid og et Par Aar som Handelsbetjent nedsatte han sig 1863 som Købmand i Beder, hvorfra imidlertid Forældrene var flyttet Aaret før til Sønder Kirkeby paa Falster. Han supplerede sine Indtægter i Købmandsforretningen ved Fremstilling af Husflids- sager, men solgte Forretningen 1866 og besluttede at søge Lykken i Amerika. Han tiltraadte Rejsen via Hamburg, men Skibet blev slaaet tilbage af Storm, før det endnu havde naaet England, og J. vendte tilbage til Fædrenehjemmet paa Falster. Her nedsatte han sig s. A. som Købmand i Ulslev og drev samtidig en lille Virksomhed til Fremstilling af Syæsker, Pibebrædter o.l., som han ved Kludekræmmere afsatte i Omegnen. Virksomheden lykkedes godt, men alligevel efterkom han 1868 en Opfordring fra Godsejer E. Tesdorpf, Ourupgaard, til at blive Uddeler i den ny- oprettede Brugsforening i Idestrup.

Dette Skridt betegnede for J. en Afgørelse for Livet. Han blev optaget af Brugsforeningstanken, der stemte vel overens med hans

personlige Indstilling. Imidlertid fik han 1875 tilbudt og modtog Stillingen som Uddeler i Vester Nebel Brugsforening i Koldingegnen, hans Slægts Hjemstavn. Hans Sans for Organisation førte ham her i de følgende Aar ind paa Tanken om et Samarbejde mellem flere Brugsforeninger, og efter at der først var oprettet Filialer i fire omkringliggende Landsbyer, sluttede ogsaa andre Brugsforeninger sig til som Deltagere i et fælles Indkøb. 1883 udsendte J. Opfordring til de i hele Landet bestaaende ca. 150 Brugsforeninger til at være med i en Forening til Fællesindkøb. Kun tolv Foreninger meldte sig, og Planen blev stillet i Bero, men blev i øvrigt 1884 delvis virkeliggjort paa Sjælland, om end ikke efter den Linie, som J. havde tænkt sig. Efter at have deltaget i dette Forsøg fortsatte han derfor sit tidligere paabegyndte Fællesindkøb, og ved en Beslutning af en større Kreds af Brugsforeninger udvidedes dette i April 1888 til en særlig Organisation, Fællesforeningen af jyske Brugsforeninger, hvis Formand og ansvarlige Leder J. blev, i de første fem Aar endogsaa saaledes, at Forretningen udadtil gik i hans Navn.

J.s særlige Ideer om Fællesindkøbets Organisering og Opgaver viste hurtigt deres Brugbarhed i Praksis, og da der 1896 foregik en Sammenslutning af den jyske og den sjællandske Fællesforening til den nuværende Fællesforening for Danmarks Brugsforeninger, betegnede dette en Videreførelse af J.s Principper. En naturlig Følge heraf var det, at han blev Formand for dette Selskabs Bestyrelse og genvalgte hertil gennem Aarene indtil 1913. Som Indehaver af denne Post og i Kraft af sine personlige Egenskaber og sit omfattende Arbejde var han i en Aarrække ubestridt den danske Brugsforeningsbevægelses Fører. Han deltog livligt i Tilrettelæggelsen af Fællesforeningens voksende Virksomhed, saavel det daglige Arbejde som nye Foretagenders Oprettelse, bl. a. en Række Fabrikvirksomheder. Dertil kom hans Arbejde med organisationsmæssige Opgaver baade inden for Fællesforeningen og i de enkelte Brugsforeninger, for hvis Tillidsmænd og Ledere han var en meget benyttet Raadgiver og Læremester, gennem Samtaler og Møder og ikke mindst gennem Korrespondance og Artikler i Fagblade.

Ogsaa for Andelsbevægelsen som Helhed bidrog han til afgørende Fremstød, i Hovedsagen som Udtryk for hans stadige Bestræbelse for Tilvejebringelsen af Samarbejde og Centralisation, ofte, hvor der paa det paagældende Omraade allerede forelaa lokale Foretagender, men manglede den samlende Organisation. Det var saaledes paa hans Initiativ, at der 1899 oprettedes en Fællesrepræsentation for de forskellige Andelsorganisationer, Andels-

udvalget. Det var ligeledes i væsentlig Grad paa hans Tilskyndelse, at der nogle Aar tidligere, ved Stiftelsen af Dansk **Andels-Ægexport** 1895, var tilvejebragt et foreningsmæssigt Samarbejde mellem Ægproducenter Landet over. Virksom Støtte ydede han bl. a. ogsaa ved Stiftelsen 1901 af Dansk Andels-Gødningsforretning, s. A. af De danske Mejeriers Fællesindkøb, 1909 af Den danske Andelsbank, i hvis Forberedelse inden for Andelsudvalget han havde været en ledende Kraft, og 1911 af Dansk Andels Cementfabrik. I de fleste af disse Foretagender var han i en Aarrække Medlem af Bestyrelsen.

Men ogsaa uden for den danske Andelsbevægelse deltog han i Samarbejdets Tilvejebringelse, saaledes inden for Det internationale **And** eisforbund (The International Co-operative Alliance), som Medlem af dettes Bestyrelse og i sine seneste Aar af dettes saakaldte »Æresudvalg«. Uden at være Verdensmand nød han stor Anseelse ogsaa i internationale Andelskredse og var bl. a. en paa-skønnet Raadgiver ved Organisationsdannelse i andre Lande (bl. a. Tyskland og Norge). Særlig Interesse viste han Samarbejdet paa Brugsforeningsbevægelsens Omraade i de nordiske Lande, hvorm han allerede skrev omkring 1890, men som først blev udformet i Nordisk Andelsforbund 1918.

Til Billedet af J.s Personlighed og Betydning hører imidlertid endnu en Omtale af hans Virksomhed som Skribent. Han viste naturlige Anlæg herfor, undertiden med Benyttelse af en lidt bred Form, men altid med klar Pointering. Som en Journalist fulgte han Dagens og Tidens Spørgsmaal og Opgaver og skrev naturligt om dem enten refererende eller for at give sin særlige Mening til Kende, ofte som nye Synspunkter eller til Fremme af nye Opgavers Røgt. 1888—1900 redigerede han og ydede en væsentlig Del af Stoffet til »Maanedsbld for jyske Brugsforeninger« (1888—96) og senere »Maanedsbld for danske Brugsforeninger« (1896—1900), hvorefter han blev en flittig Medarbejder ved »Andelsbladet«, som indtil faa Uger før hans Død bragte en næsten overvældende Mængde af Artikler fra hans Haand. Emnerne var oftest knyttet til Andelsbevægelsen og særlig Brugsforeningsbevægelsen, og med Udgangspunkt herfra behandlede han praktiske og ideologiske, udenlandske, sociale og politiske Spørgsmaal, Bekæmpelse af Ringe og Truster, Oplysningsarbejdet m. m. Ofte havde hans Artikler Afhandlingens Form og gav det principielle og det klassiske Udtryk for Spørgsmaals Besvarelse. Sin Duelighed i denne Henseende beviste han særlig i sin »Haandbog for Brugsforeninger« (1. Udg. 1894), der paa mange, specielt praktiske, Omraader blev bestemmende for Arbejdet i Brugsforeningerne i en Aarrække.

J. var i sit Arbejde og sin hele Færd præget af Idealitet. Som udtrykt af ham ved flere Lejligheder, typisk udformet f. Eks. 1903 ved den første danske Andelskongres, værdsatte han ikke Andelsprincippet alene ud fra et økonomisk Synspunkt, men betragtede det i første Række som et Hjælpe middel til Fremme af etiske og almenmenneskelige Formaal. Han led vel paa dette Punkt sine Skuffelser, bl. a. ved Krigstidens Følger ogsaa for Indstillingen inden for visse Kredse af Andelsbevægelsen, saaledes som det efter hans Opfattelse særlig gav sig Udtryk gennem Den danske Andelsbanks Skæbne, men uanset dette var hans mangeaarige Virksomhed indtil hans Død af afgørende Betydning, ikke alene paa praktiske og forretningsmæssige Omraader, men ogsaa i fremtrædende Grad med Hensyn til Forstaaelsen af Andelsbevægelsens videregaaende Opgaver af almindelig Art og for den fortsatte Bevarelse af en Stræben i denne Retning gennem Andelsarbejdets Udøvelse. — R. 1912. DM. 1921. — Maleri af Knud Larsen 1920 i Fællesforeningen.. Buste paa Mindesmærke i Vester Nebel 1927.

H. Hertel: Andelsbevægelsen i Danmark, 1917. Fr. Voigt: Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger gennem 25 Aar, 1921. Andelsbladet, XIII, 1912; XIX, 1918; XXIII, 1922; XXV, 1924; XXVII, 1926 (se Registrene).

A. Axelsen Drejer.

Jørgensen, Søren, 1838—1903, historisk Forfatter. F. 16. Juni 1838 i Ørbæk, d. 18. Aug. 1903 i Haastrup, Salling Herred, begr. sst. Forældre: Tjenestekarl Jørgen Hansen (1818—51) og Mette Sørensdatter (1817—96, gift 1857 med Husmand Hans Hansen, 1810—63). Gift 17. Maj 1864 i Ørbæk med Maria Kirstine Andersen, f. 16. April 1839 i Ørbæk, d. 27. Jan. 1909 i Haastrup, D. af Gaardmand Anders Mortensen (1801—47) og Sophia Christensdatter (1804—54).

J. voksede op i Fattigdom, lærte Gartneriet paa Ørbækklunde, blev Gartner paa Stensgaard ved Faaborg, men kom 1860 paa Skaarup Seminarium. Efter Eksamen 1863 blev han **Hjælpe læreri** Haarslev og fik 1864 Embede som Lærer i Kistrup i Øster Hæsinge Sogn, hvor han forblev til sin Afsked 1902, tilfreds med sine Kaar. Han var en alsidigt interesseret og saare flittig Mand, kritisk og konservativt indstillet, men i Besiddelse af stor Selvtillid. I nogle Aar var han Medredaktør af »Nordisk Skoletidende«, 1886—92 Sogneraadsmedlem og 1889—92 Sogneraadshovedmand. Hjemstavnen og Rasmussen Søkilde Virksomhed vakte hans historiske Interesse, og 1873 blev en Afhandling om Ørbæk Sogn hans første Bidrag til »Samlinger til Fyens Historie og Topographie«. Dette Tidsskrift bragte

senere en Række Artikler af ham, ligesom han leverede Bidrag til »Museum« (Ambrosius Stub og hans Slægt, Anna Giøe og Karen Brahe), »Kirkehistoriske Samlinger«, »Historisk Tidsskrift« og talrige Artikler til »Fyens Stiftstidende«. Fra **Amtsarkivet** havde han Tingbøger til Laans i sit Hjem, og de Skildringer, han paa dette Grundlag gav af den fynske Bondestands Kaar, især i 17. Aarh., vakte Opmærksomhed. Af selvstændige Skrifter udgav han »Efterretninger om Faaborg Kjøbstad« (1877) og med N. Rasmussen Søkilde »Efterretninger om Hillerslev og Østerhæsing Sogne« (1881). Fra 1881 var han Bibliotekar paa Hvedholm, hvor han ogsaa tog sig af Arkivet, og for Karen Brahes Bibliotek i Odense, i hvilken Egenskab han virkede med gavnlig Iver, men næppe med fornøden Indsigt. Hans Familie paaskønnede ikke hans litterære Interesser, og hans Søn opbrændte hans efterladte Samlinger, som vel især har bestaaet i Uddrag af Tingbøger, da han fandt, at Faderens Virke havde bragt ham og hans Ven Rasmussen Søkilde »paa Højde med umælende«. — Breve til Lensgreve **Bille-Brahe-Selby** 1882—1901 i Landsarkivet, Odense. — DM. 1897.

Skaarup Seminarium 1803—1903, B, S. 55. Svendborg Amts Aarbog 1911, S. 63—67. Folkeskolen 1906, S. 360, 387, 398, 410. Meddelelser om Rigsarkivet, 1901—05, S. 19. Lærerne og Samfundet, I, 1913, S. 109 ff.

Hans Knudsen (O. Nielsen).

Jørgensen, Carl Thorvald, 1819—1902, Officer. F. 21. Jan. 1819 i Frederikshavn, d. 28. Aug. 1902 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Kancellisekretær, Byfoged og Byskriver Hans Jacob J. (1784—1819) og Grethe Marie Landt (1794—1846). Gift 1. Jan. 1847 i Kbh. (Cit.) med Magdalene Barbara (Barbra) Bruun, f. 1. Marts 1827 paa Bruunshaab, d. 17. Febr. 1914 paa Frbg., D. af Fabrikejer Johannes B. (s. d.) og Hustru.

J. var Landkadet fra 1832 og blev 1837 Sekondløjtnant å la suite i Infanteriet, men forblev endnu et Aar ved Akademiet som Repetent og Page. 1838 tog han Adgangseksamen til Højskolen, gennemgik denne og blev 1842 Premierløjtnant i Ingeniørkorpset. Maj 1848 blev han Kaptajn II, 1850 Kaptajn I, 1860 kar. Major. I de to slesvigske Krige udmærkede han sig som en særdeles initiativrig og virksom Felt-Ingeniør baade under og imellem Kamphandlingerne. 1865 blev han Kommandør for Ingeniørtropperne, 1867 Oberst og Chef for 1. Ingeniørbataillon, ved Ingeniørregimentets Oprettelse 1880 Chef for dette. 1884 afskedigedes han paa Grund af Alder med Generalmajors Kar. Som Bataillons- og Regimentschef udførte han et stort og omhyggeligt Arbejde paa Affattelsen af Reglementer og Instruktioner og paa Forsyningerne

med de mangfoldige tekniske Artikler, som den moderne Udrustning krævede, og lagde stor Vægt paa Udviklingen af Personellets tekniske Dygtighed, men tillige paa dets taktiske Anvendelighed, som hans meget lærde Kolleger og overordnede hidtil havde set bort fra. Han var en streng foresat, der krævede meget af sine undergivne og selv foregik med det bedste Eksempel, men han stræbte altid efter at være retfærdig, og hans gode Hjerte fornægtede sig aldrig; en nobel, helstøbt Personlighed, aandsfrisk og rørig til det sidste. Han var almindelig kendt under Navnet »Den gamle Pioner«, som han altid betragtede som en Hæder. — J. var en Mand med mange og livlige Interesser; i 50'erne havde han været Lærer i Vejbygning ved Højskolen, derefter Vejinspektør i Svendborg Amt, senere Medlem af Kbh.s Brolægnings- og Vejkommision og har deltaget i Udstikning af Jernbanelinier i Jylland og Fyn. Straks efter Stormfloden 1872 afgik han med et Kommando Ingeniørtropper til Lolland og Falster til foreløbig Udbedring af Skaden og gjorde her i kort Tid et udmærket Arbejde. — J. har udarbejdet flere Skrifter af ingeniørteknisk Art, og 1890—91 udkæmpede han en skarp og virkningsfuld Fejde med Oberst Vaupell (»Otto Vaupell som Krigshistorieskriver«). — J. var tillige meget ivrig Samler af nyere danske og norske Mønter (efter 1448). Ved mangeaarigt Afskrivningsarbejde indsamlede han fra Arkiver og Biblioteker et stort Materiale til Oplysning om nyere dansk-norsk Mønthistorie, omfattende tolv Foliobind m. m., som nu opbevares i Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, Nationalmuseet, og som siden er kommet Bearbejdere af nyere dansk-norsk Mønthistorie til gode. 1885 stiftede han Møntsamlereforeningen i Kjøbenhavn (fra 1889 Numismatisk Forening), og han udgav 1888 en for Samlere særdeles nyttig »Beskrivelse over danske Mønter 1448—1888«. — R. 1848. DM. 1864. K.² 1873. K.¹ 1882. — Maleri af Constantin Hansen 1855, anvendt ved Fremstillingen af Frejr i sammes »Ægirs Gæstebud«. Portrætteret blandt Tilhørerne paa sammes Maleri af den grundlovgivende Rigsdag (1860—64, Fr.borg). Tegning af N. Simonsen 1850 (Fr.borg). Medaille af Lindahl 1889.

Ingeniørkorpsets Jubilæumsskrift, II, 1684—1884, 1893. Militær Tidende VII, 1897, S. 48; 1902, S. 308. J. Wilcke: Numismatisk Forening 1885—1915, i Numismatisk Forenings Medlemsblad, III, Juni 1919.

Rockströh (V. E. Tychsen).

Jørgensen, Thorvald, f. 1867, Arkitekt. F. 27. Juni 1867 i Norsminde ved Aarhus. Forældre: Købmand Rolf Hans Valdemar J. (1833—99, gift 2° 1879 med Christine Lucie Benedicte Lassen, 1853—1919) og Anna Birgitte Laura Treschow (1833—76). Gift

1° 6. Maj 1893 paa Frbg. med Ulrikka Christiane Laurine (Lolly) Hoffmeyer, f. 2. Febr. 1873 i Liverpool, d. 31. Marts 1935 i Hellerup, D. af Købmand Peder Holger H. (1830—84) og Karen Emilie Olsen (1836—96). Ægteskabet opløst. 2° 24. Juni 1920 i Kbh. (Holmens) med Hertha Emilie Augusta Voss Wulff, f. 13. Aug. 1891 i Kbh. (Jac.), D. af Fuldmægtig i Indenrigsministeriet, senere Departementschef i Landbrugsministeriet Louis Emil W. (1850—1921) og Anna Catharina Frederikke Kiær (1854—1919).

Udrustet med en sjælden kunstnerisk Færdighed vilde J. oprindelig være Maler eller Billedhugger, men lod sig af Familien bestemme til at blive Arkitekt. Efter at have gennemgaaet Teknisk Selskabs Skole i Kbh. og gjort Svendestykke som Tømrer besøgte han Arkitekturskolen fra 1885 med Afgang 1889. 1891 vandt han den Neuhausen'ske Præmie, 1893 den store Guldmedaille. — J. er udgaaet fra den Herholdt-Holm-Nyrop'ske Skole. Det er paa-staaet, at hver Stil har sin »Barok«, og J.s Tilbøjelighed til inden for Skolens frie, poetiske Anvendelse af historiske Motiver at benytte buede Former, svungne Linier, Cirkelornamenter og rig Dekorerer leder Tanken hen paa en saadan barok Opløsning; andre Arkitekter inden for Skolens sidste Afsnit er inde paa lignende buede og svungne Former. Ogsaa J.s udstrakte Anvendelse af naturalistiske Planteornamenter er et karakteristisk Træk for nævnte Skoles sidste Afsnit. To større Arbejder fra de senere Aar: Østerbros Posthus paa Trianglen og Gentoftes nye Raadhus har J. komponeret i klassicistisk Stil. Selv om han derved har fjernet sig fra sin tidligere Retning, har han ogsaa her søgt at skabe noget paa een Gang hjemligt og smukt. Som hans Hovedværk staar Genopførelsen af Christiansborg 1907—28, tænkt baade som Kongeslot og det danske Folks Slot (det rummer foruden Repræsentationslokaler tillige Rigsdagen og Højesteret). Derfor er de barokke Stilformer overført i Granittens hjemlige Materiale, og til Stueetagens Beklædning er anvendt Sten skænket af alle Landets Kommuner. C. F. Hansens Kolonnade fjernede J. Interiørerne er dels tegnet af J. selv, fint afstemte og smagfulde som Portrummet med Dronningetrappen, Tronsalen, Riddersalen m. fl., dels er de tegnet af andre Kunstnere. Af J.s øvrige Produktion, der omfatter saa at sige alle Arter af offentlige og borgerlige Bygninger, kan nævnes Brorsonskirken (Eckersbergmedaillen 1901), Hellerup Kirke, Esajas Kirken, Frihavskirken, endvidere Varde Museum, Beboelseshuse som Sortedams Dossering 95 og Trianglen 2—4, Villaer samt Ombygninger og Restaureringer, f. Eks. Grev Frijs' Palæ, Ny Kongensgade 1. I Træ, et Materiale, der har J.s særlige

Interesse, har han bygget den 1908 nedbrændte Pavillon i Anlægget »Vennelyst« i Aarhus i maurisk Stil (Arkitekten, III, 1896—97, S. 286—89), Grenens Badehotel paa Skagen i norsk Bjælkestil, samt Sporvejsventesalen paa Raadhuspladsen. Han har tillige tegnet fine og pyntelige Møbler, ligeledes vistnok den første Kakkellovn, hvortil der blev ydet kunstnerisk Bistand (for Hess). Af andre dekorative Arbejder kan nævnes Sporvejenes Master og Lysmasterne i Vesterbros Passage. Sammen med Magdahl-Nielsen har han anlagt Haven bag ved Det kgl. Bibliotek. J. er en glimrende Tegner og Akvarellist. Af Tillidshverv kan nævnes: Assistent ved Arkitekturskolen 1899—1906, Formand for Bedømmelsesudvalget i Gentofte Kommune fra 1912, Formand i Bestyrelsen for Hovedstadens Forskønnelse 1912—19, kgl. Bygningsinspektør fra 1911. — R. 1912. DM. 1918. F.M.G. 1927. K.² 1932. — Maleri af Emil Ostermann 1895 i Familieeje. Buste af Carl Martin Hansen ca. 1930. Tegning af Gerda Ploug Sarp 1910.

Arkitekten, I, 1898—99, og senere Aarg. (se Registre) samt Forsidebillede til II, 1899—1900. Kunst, I, 1899 (V. Koch: Ny dansk Møbelkunst); III—IV, 1901—02 (E. Schiødte). Tidsskr. f. Industri, VI, 1905, S. 265. Projekter til Gjenopførelsen af Christiansborg, 1905. Christiansborg, Ny Facader til Thorvald Jørgensens Projekt, 1906. Thorv. Jørgensen: Opfordring til Danmarks Kommuner om at levere Marksten til Christiansborg Slots Façade, 1909. Dansk Arkitektforenings Tidsskr., V, 1912, S. 161. Georg Brøchner: Skønhed i Hjemmet, I, 1914, S. 107. Forskønnelsen, V, 1915, S. 13 f; XIII, 1923, S. 1—4. Skønvirke, IX, 1923, S. 181—84. Berl. Tid.: De danske Byggefag, 1929, S. 86—89. Gads dsk. Mag., XXV, 1931, S. 215—24.

Knud Millech.

Jørgensen, Troels Georg, f. 1874, Højesteretspræsident. F. 2. Febr. 1874 paa Frbg. Broder til Erik Erstad-J. (s. d.) og O. E. J. (s. d.). Gift 1° 21. Dec. 1905 i Kbh. (Frels.) med Emmy Agnethe Meyer, f. 4. Juni 1885 i Kbh. (Johs.), d. 4. Juli 1909 i Aalborg, D. af Grosserer Rudolph Herman Meyer Haagendahl (Navneforandring 1909) (1858—1934) og Betty Nathalie Mathilde Schmidt (1862—1936). 2° 27. Aug. 1911 i Asminderød med Doris Margarethe Gerlach, f. 21. Maj 1872 i Roskilde, D. af Generalmajor Adam Wilhelm G. (1813—1911) og Francisca Emilie Blaunfeldt (Blauenfeldt) (1834—1902).

J. blev Student 1891 fra Schneekloths Skole, cand. jur. 1897, modtog 1902 Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om Krigstilstandens Indflydelse paa et Lands indre statsretlige Ordning, var 1900—01 Vikar i Kultusministeriet, 1901—05 Volontør, senere Assistent (Sekretær) i Indenrigsministeriet, foretog 1902—03 en Studierejse til Tyskland, Frankrig og England, blev Dr. jur. 1905,

s. A. Auditor og Amtsfuldmægtig i Aalborg, 1919 Dommer i Vestre Landsret, 1925 i Højesteret, 1936 Præsident sst. Han var Censor ved de juridiske **Examina** 1930—36, blev Medlem af **Retsplejeudvalget** 1927, dets Formand 1933, er Formand for Udvalget af 1929 angaaende Sagførervæsenets Ordning. — I sit første større Arbejde, Doktordisputatsen »Erstatning for Ejendomsafstaaelse« (1905), viste J. sig som en selvstændig og skarpsindig Tænkter, kritisk og søgende; hans stærke erkendelsesteoretiske Trang og Interesse fik i hans Arbejde i det praktiske Retslivs Tjeneste et Værn mod spekulativ Forkalkning inden for Studerekammerets fire Vægge. I Kraft af hans ualmindelige Arbejdsevne og utrættelige Flid har hans Embedsgerning og øvrige Hverv ikke forhindret ham i at udfolde en Forfattervirksomhed af et saadant Omfang, at han staar som en af Nutidens frugtbarste retsvidenskabelige Skribenter. Bortset fra talrige Bidrag til Dagspressen, oftere om aktuelle juridiske Spørgsmaal, har han i en lang Række Afhandlinger i »Ugeskrift for Retsvæsen«, »Teologisk Tidsskrift«, »Gads danske Magasin«, »Tilskueren«, »Militært Tidsskrift« o. a. jævnlig taget til Orde, særlig i processuelle, stats- og forsikringsretlige og militærretlige Spørgsmaal — »Nogle Bemærkninger om Domstolenes Stilling overfor grundlovsstridige Love« (Ugeskrift for Retsvæsen 1921), »Militære Straffesager« (sst. 1922), »Administrativ Skadetaksation som Genstand for Domstolsprøvelse« (sst. 1926), »Fra Nævningeretterne« og »Højesteret under Provisorierne« (Gads dsk. Mag., 1927). I Afhandlinger i »Nordisk Tidsskrift for Strafferet« og »Tidsskrift for Retsvidenskab«, hvor han for Aarene 1927—34 har givet de meget læste »Meddelelser fra den danske Højesterets Praksis«, har han i »Om Retsdannelsens Love« (1916), »Grundtræk af Retslivets Psykologi« (1917) og »Retsforholdenes Aarsagsforhold« (1919) behandlet Retsdannelsen som sociologisk Kendsgerning og fremstillet Begrebet Retsforhold paa sociologisk Baggrund. 1917 og 1920 udgav han »Register til Overkrigsrettens Domme«, henholdsvis for Aarene 1908—16 og 1917—19, 1923 i sin daværende Stilling som Formand for Vestre Landsrets Afd. II for Nævningesager »Vejledning for Nævninger«. I de senere Aar har han særlig syslet med retshistoriske og retslitteraturhistoriske Spørgsmaal. 1923 behandlede han »A. F. Krieger som Jurist«. 1930 offentliggjorde han Bogen »Danmark-Norges Højesteret 1790—1814«, en Fortsættelse af Sophus Vedels Skrift fra 1888, der omfatter Perioden 1661—1790, — et Bidrag hertil havde han alt givet i sin Afhandling »Domstolene og Øvrighedsmyndigheden under Enevælden« i »Tidsskrift for Retsvidenskab«, Ny Rk., VII, 1928. — 1928 havde

han fremstillet »Anders Sandøe Ørsted som Dommer«, og for Bestyrelsen af det A. S. Ørsted'ske Prisedaillelegat udgav han Ørsteds »Skrifter i Udvalg« (I—VII, 1930—36), samtidig med, at han baade i mindre Artikler og i et omfattende Værk »Anders Sandøe Ørsted. Hans Liv og Arbejde« (1933) gav en Skildring af den største og genialeste af alle danske Retslærde. Fra 1933 er han Formand i Bestyrelsen for det Ørsted'ske Prisedaillelegat og fra 1937 Medlem af Danske Selskab. — R. 1919. DM. 1926. K.² 1930. K.¹ 1936. S.K. 1936.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1905, S. 61 f. Studenterne fra 1891, 1916, S. 183 f.

Frantz Dahl.

Jørgensen, Valborg, se Borchsenius.

Jørgensen, Vilhelm Carl, 1844—1925, Ingeniør, Industrimand. F. 2. Maj 1844 paa Tiselholt, Vejstrup Sogn, d. 13. Sept. 1925 paa Løndal ved Silkeborg, begr. i Gentofte. Forældre: Godsejer Carl Ulrik J. (1804—61) og Ane Hansine Maren Møller (1813—46). Gift 12. April 1870 i Højbjerg, Lysgaard Herred, med Anna Plenge, f. 18. Marts 1848 paa Sæbyholm ved Nakskov, d. 27. Sept. 1936 paa Løndal, D. af Forpagter paa Sæbyholm, senere Ejer af Palstrup Godsejer Georg Hendrich Iversen P. (1817—94, gift 2° 1856 med Anna Cordelia Fischer, 1816—61, 3° 1862 med Hansine Christiane Tietgen, 1837—1908) og Francisca **Anthonia** Horn (1822—55).

J. tog polyteknisk Adgangseksamen 1863 og blev 1867 cand. polyt. i anvendt Naturvidenskab. Efter en Udenlandsrejse 1867 kom han 1868 som Kemiker til Fabrikken Øresund, der fremstillede Soda af Kryolit efter Julius Thomsens Metode. 1870 overtog J. sammen med G. A. Hagemann Fabrikken, som havde været i økonomiske Vanskeligheder fra faa Aar efter dens Start 1859, og som Tietgen, der var gift med en Søster til J., interesserede sig for at faa under en energisk og evnerig Ledelse. Faa Aar efter Overtagelsen fortrængte Fabrikation af Soda efter Ammoniakmetoden Kryolitmetoden, og man maatte saa lægge Virksomheden om og finde andre Veje til Udnyttelse af Kryolitten, hvilket ogsaa lykkedes. Først fandt man paa at anvende den ved Sodafabrikationen fremkomne Flusspat til Flaskeglasfremstilling, og senere fandt man Anvendelse for Kryolitten til Fremstilling af Mælkeglas, til Aluminiumfremstilling og i Emailleindustrien, og Fabrikens Hovedvirksomhed har siden været Rensning af Kryolit, der er en stor Eksportartikel og har givet Staten en stor Indtægt i Form af Afgift. Sam-

men med G. A. Hagemann anlagde og drev J. 1875—85 Hinnerup Cellulosefabrik for Lensgreve Frijs, og de byggede i Fællesskab Drakulla Cellulosefabrik i Småland. 1882—86 anlagde og drev J. Sukkerraffinaderiet Øresund i Malmø. 1889 løste han Borgerskab som Grosserer i Kbh., 1890—1907 var han Medlem af Sø- og Handelsretten. En særlig Indsats ydede J. ved sammen med G. A. Hagemann at støtte den da ukendte unge Læge Niels R. Finsen og samle den Kreds af formaaende Mænd, der ved et Møde hos Borgmester Borup 26. April 1896 stiftede Finsens medicinske Lysinstitut, som J. stedse omfattede med den varmeste Interesse. Fra Stiftelsen var J. Instituttets Kasserer og økonomiske Leder, 1903 blev han Formand for Bestyrelsesudvalget og Lægerraadet og 1916, efter Hagemanns Død, Formand for Overbestyrelsen. J., der ikke alene var en dygtig Tekniker, men ogsaa en udmærket Forretningsmand, var ret tidligt blevet en efter danske Forhold meget velstaaende Mand, og han følte Forpligtelserne ved at være dette; han hjalp mange, han støttede Finsen Instituttet med store Beløb, og han oprettede sammen med Hagemann et Sanatorium for Hjerte- og Leversygdomme paa Gl. Vartov ved Kbh. 1902 omdannedes Fabrikken Øresund til et Aktieselskab med Sønnen C. F. Jarl som Direktør og J. som Medlem af Bestyrelsen. 1912 trak han sig tilbage herfra, idet Forretningen omdannedes til et Kommanditselskab med Sønnen som ansvarlig Indehaver. J. har udtaget en Del Eneretter, som det hed før Patentloven af 1894, f. Eks. 1868 vedrørende Fremstilling af Papirmasse af gammelt Tovværk og af Træ, 1874 sammen med Hagemann paa Fremstilling af Kaolin-Alun uden Udskilning af Kiselsyre og 1878 paa Fremstilling af kulsure Alkalier, Klor og Lerjord eller svovlsure Alkalier ved Hjælp af Lerjord, Svovlsyre, overhedede Vanddampe eller Kulbrintearter. 1878 var han Medlem af Juryen ved Verdensudstillingen i Paris, 1885—1902 Medlem af Bestyrelsen for Teknisk Forening, for Bornholms Granitværker 1891—1914, for Dansk Afvulkaniserings Akts. 1903—04, De danske Sukkerfabrikker 1905—20 og deltog 1917 i Stiftelsen af Akts. Dansk Opdyrkningssselskab. J., der ligesom Svogeren Tietgen var stærkt grundtvigsk interesseret, var 1894—1919 Kirkeværge for Frederikskirken; 1916—20 var han Medlem af Bestyrelsen for Dronning Caroline Amalies Legat til Asyl og Asylskole i Kbh. Sine sidste Aar levede han meget tilbagetrukket paa sin Gaard Løndal ved Silkeborg. — Etatsraad 1902. Konferensraad 1908. — R. 1894. DM. 1904. K.² 1914. K.¹ 1921. — Maleri af Jul. Paulsen 1899 i Familieeje. Buste af V. Jarl 1914, opstillet 1936 paa Finsens Lysinstitut.

Personalhist. Saml., I, 1900—06, S. 530—33. Ill. Tid. 18. Aug. 1901 og 3. Maj 1914. Politiken 2. Maj 1914. C. F. Jarl: Fabrikken Øresund 1859—1909, 1909. Finsen Institutets Festskrift ved 25 Aars Jubilæet, 1921. Ib Windfeld-Hansen i Ingeniøren, XXXIV, 1925, S. 461. *Poul Vinding*

Jørgensen-Gandløse, Jens Peter, se **Jørgensen(-Gandløse), J. P.**

Jørgensen Jomtou, Johan, 1791—1866, Forfatter. F. 7. Marts 1791 i Maribo, d. 30. Dec. 1866 i Kbh. (Trin.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Væver, Skatteopkræver Jørgen Pedersen (ca. 1737—1816, gift 1° med Catharine Elisabeth Nielsdatter, ca. 1735—89) og Bodil Margrete Larsdatter (ca. 1769—1817). Ugift.

J. J., der var blevet Væversvend i sin Fødeby, fik ved forslugen Læsning af alt, hvad han kom over og bevarede med stærk Hukommelse, stor Interesse for offentlige Forhold; Rousseau og Struensee blev hans Forbilleder, og dermed kom ogsaa det forfulgte Geni og Martyr-Statsmanden efterhaanden til at blive de Typer, hvis Skæbne den redelige og velmenende, arbejdsomme og selvstændigt tænkende, men daarligt afbalancerede Autodidakt saa hen til som sin egen. Under økonomiske og andre Vanskeligheder gennemførte han at tage dansk juridisk Eksamen 1818, nedsatte sig 1819 uden Bevilling som **Sagfører** i Maribo, men maatte give op, da han havde bragt sig i Forlegenhed ved at antage sig Fæstebønders Mellemværender med Godsejerne. Baade før og siden færdedes han, ofte vist paa Lykke og Fromme, rundt i Landet og fik et Kendskab til Datidens Samfundsforhold, der endnu kan gøre noget af hans Produktion læseværdig. I Kbh. begyndte han som skønlitterær Forfatter, skrev i Dagbladene, udgav Tidsskrifter og bestyrede en Tid et Skriftstøberi. En beskeden Position havde han naaet, fik 1833 Understøttelse af det Reiersenske Fond til Studierejse, men 1835 forrykkede et Bekendtskab med Arveprins Christian Frederik aldeles Maalestokken for ham. Selv om hans egen Beretning om, i hvor høj Grad han imponerede Tronfølgeren, **maa** være overdreven, saa denne utvivlsomt en nyttig uofficiel Raadgiver i ham under sit Arbejde som reformvenlig Enevoldshersker; han bekostede flere Studierejser for ham og gav ham en aarlig Understøttelse. Som Sagerne stod, maatte dog den kongelige Gunst paadrage J. J. en kritisk Opmærksomhed fra Oppositionen, som hans Personlighed ikke kunde svare til, og i hans Nedgangsdage forøgede det endnu Ubarmhertigheden mod ham hos det sejrtriumf nationale Parti, at han havde været Christian VIII.s Protegé. Kongen døde, just som J. J. efter Aftale med ham havde begyndt Trykningen af et Udkast til en Kriminallov; Omkost-

ningerne faldt nu paa ham selv, hans Understøttelse ophørte, og Resten af sine Dage søgte han i sit Forfatterskab og ved stadige Andragender at hævde sin Betydning, stedse mere med Præg af Kværuleren og **Forfølgelsesmani**. Hans Skrifter om Struensee (1852) og om Caroline Mathilde (1856) fandt en Del Læsere, men forgæves krævede han Papirer udleveret til et Hovedværk om Christian VIII. 1860 blev han idømt Fængselsstraf for Fornærmelser mod Frederik VII. Han var nu blevet københavnsk **Gadeoriginal**, »Genstand for Morskab og Medynk«. — Pennetegninger bl. a. af P. **Klæstrup** (Fr.borg). Graving paa Sten fra Th. Bergs Institut 1858. Træsnit 1877.

Selvschildring i Erindringer af mit Sagfører- og Ungdomsliv, 1832, og i **Diorama**, 1853, Sp. 229—94. **Generalfiskalen** mod J. J. J., 1859. Dagbladet 5. og II. Maj 1857. J. Davidsen: Fra det gamle Kongens **Kbh.**, I, 1880, S. 293—310. Copier af Breve fra Caroline Amalie, 1918, S. 11. Palle Rosenkrantz: Prokuratorerne i det 19. Aarh., 1928, S. 78 ff. *P · T scap Müller*

Kaaber, Ludvig Emil, f. 1878, Bankdirektør. F. 12. Sept. 1878 i Kolding. Forældre: Sagfører Simon Frederik K. (1839—87) og Nanna Emilie Johanne Hellerung (1845—1921). Gift 1° 28. Maj 1907 i Reykjavík med Astrid Berthine Thomsen, f. 2. Maj 1884 i Frodebø, Færøerne, d. 26. Juni 1928 i Reykjavík, D. af Købmand, Skibsreder Hans Georg T. (1849—1912) og Ida Petterson (1862—1928). 2° 12. Juli 1929 i Reykjavík med Helga Eggerz, f. 26. April 1898 i Inngejarsyssel, D. af Lærer Eggert Jochumsson og Guðrún Kristjánsdóttir.

K. fik sin første Uddannelse til Handelen i Kolding og Middelfart, og efter at have taget Eksamen fra De Brockske Handelskoler 1901 blev han Bogholder og siden Disponent i Firmaet H. Th. A. Thomsen i Reykjavík. Derefter var han en kortere Tid knyttet til Firmaet P. J. Thorsteinsson & Co. i Kbh., indtil han 1906 sammen med O. Johnson stiftede Firmaet O. Johnson & K. i Reykjavík, der fra en beskeden Begyndelse efterhaanden arbejdede sig op til at blive et af Islands største Firmaer inden for Import-, Eksport- og Kommissionshandelen. 1918 indtraadte K. imidlertid paa Opfordring som Direktør i Islands Nationalbank og udtraadte samtidig af sit Firma, der siden er ført videre med stor Dygtighed af O. Johnson. Ved Siden af Posten som Direktør i Islands Nationalbank har han beklædt Formandsposterne i Importnævnet (1918) og Import- og Valutanævnet (1920—21). K., der fra sine unge Aar har været stærkt interesseret i religiøse Spørgsmaal, er i Island blevet Medstifter af saavel Islands første Frimurerloge som af Islands teosofiske Samfund, ligesom han blev præsteviet i Huizen (Holland) i The Liberal Catholic Church 1928. Han var desuden Medstifter af Det danske Selskab i Reykjavík 1922, Medlem af dets Bestyrelse til 1927 og dets Formand 1927—29. 1923—30 var K. Generalkonsul for Finland. — R. 1921. DM. 1925. K.² 1933. — Malerier af Jon Stefánsson 1926 i Frimurerlogen, Reykjavík, og af Gunnlaugur Blondahl i Islands Nationalbank.

Jens Vestberg.

Kaalund. Den udbredte **Præste-** og — navnlig i nyere Tid — Landmandsslægt K. føres tilbage til Søren Seierbo, der 1653 levede i Kalundborg og endnu 1663 boede hos sin Søn Sognepræst i Herfølge og Sædder, Jens Sørensen K. (1620—69), som tog Navn efter sin Fødeby. Han var Fader til Lenssekretær, Konferensraad Hans Vilhelm K. (1666—1735), der 1731 optoges i Adelstanden, men døde barnløs, og endvidere til Sognepræst i Torkildstrup Christoffer Jensen K. (1654—96) og til Kapellan i Nakskov, Magister Søren Jensen K. (1648—1711), hvis Sønnesøn, Sognepræst i Katstrup, Ørridslev og Tolstrup Hans Vilhelm K. (1718—78) var Fader til Sognepræst i Gosmer og Halling, Provst Peder Benzon K. (1762—1839); dennes Sønnesøn var nedenn. Filolog Peter Erasmus Kristian Kålund (1844—1919). Fra Provst P. B. K.s Datter Christine Barbara K. (1807—63), der var gift med Lærer Anders Jørgensen i Aalstrup (1809—63), stammer nedenn. Skolekonsulent F. C. K.-Jørgensen (f. 1890). Ovenn. Pastor Christoffer Jensen K. var Fader til Justitsraad Jacob K. (1684—1744) til Estruplund, hvis Søn Major Hans Vilhelm K. (1724—77) adledes 1766; denne var Fader til Oberst Jacob Carl K. (1758—1831), af hvis Børn **maa** nævnes Agnete Marie K. (1815—96), gift med Kammerherre Oberst Johann Heinrich Georg Irminger (1798—1854, s. d.) og Undertoldbetjent Marinus Nicolai K. (1790—1832), der var Fader til nedenn. Forfatter Hans Vilhelm K. (1818—85) og til Premierløjtnant Carl Henrik K. (1815—99), med hvem den adlede Slægt uddøde i Mandslinien.

Danmarks Adels Aarvog, XXV, 1908, S. 215—32; XXVIII, 1911, S. 580—84; XXXII, 1915, S. 610. **Personalhist.** Tidsskr., 8. Rk., V, 1926, S. 307 f.

Albert Fabritius.

Kaalund, Hans Vilhelm (Wilhelm), 1818—85, Forfatter. F. 27. Juni 1818 i Kbh. (Helligg.), d. 27. April 1885 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Premierløjtnant, Undertoldbetjent Marinus Nicolai K. (1790—1832) og Juliane Marie Schmidt (1789—1865). Gift 6. Marts 1860 i Asminderød med Cathinka Julie Jensine Jensen, f. 16. Sept. 1836 i Sletten, d. 8. Maj 1901 i Brejning, Gauerslund Sogn, D. af Købmand Jørgen Bendix J. (1802—64) og Vilhelmine Dauv (1803—70).

I Morfaderens Have, der gik ned til Sortedamssøen, og paa Volden tumlede K. sig i et friskt Drengeliv (se »Da de rev Voldene ned«). Han er gennem hele Livet knyttet til »Grænsen mellem Stad og Land«. Efter Faderens Død kom han paa Freunds Atelier for at blive Billedhugger, men begyndte allerede her at male og

gik samtidig paa Kunstakademiet. Han udstillede 1839 et Billede paa Charlottenborg (»Landskab«). Der grundlagdes hos ham i disse Aar en Forkærlighed for en fri Kunstnertilværelse. Blandt Kammeraterne fik han i Jerichau en nær Ven, med hvem han fablede om romantiske Rejser til fjerne Lande. Mere og mere trængte hans litterære Interesser sig i Forgrunden. Han sværmede for **Oehlschläger** og Grundtvig, skrev til den sidstnævnte et Digt, som han overrakte ham efter Afslutningen af Forelæsningerne paa Borchs Kollegium 1838. En »Hilsen til Thorvaldsen« ved dennes Hjemkomst og et Digt ved Frederik VI.s Død vakte en vis Opmærksomhed. P. O. Brøndsted fattede Interesse for ham og underviste ham privat. Efter et første Frembrud af en Nerverlidelse 1838 boede han de følgende fire Aar fra tidligt Foraar til sen Høst i Farum. Han blev her Midtpunktet i en Flok af unge, som han førte an i et Sommerferieliv med Baadfarer og Køreture, med »forvovne Streger og Eventyr« (se »Til Familien i Præstegaarden«, rettet til Pastor Aagaards i Farum). Han var inde i en Gæringstid, der kulminerede 1842 med et nyt Nerveanfald. Et halvt Aar laa han paa Frederiks Hospital, lidende af »en aandelig Forløftelse«, Lægen Ole Bangs Udtryk. **Farum-Aarene** er hans digteriske Gennembrudstid. Han debuterede 1840 med det **efter-oehlschläger**-ske Epos »Kong Haldan den Stærke« og et Bind »Samlede Digte«, der mellem ren Efterklangspoesi indeholder personligt farvede Tankedigte (»Mit rette Selv«, »Efteraarsnaturen«) og smaa Studier efter Naturen som »Farum« og det, i den senere omarbejdede Form, saa bekendte Digt »Konen ved Ledet i Frederiksdal«. Et nyt Epos, »Valkyrien Gøndul« (1842), viser Tilnærmelse til en mere spekulativ Retning i Poesien, men dets Værdi ligger ikke i det allegoriske Apparat, men i dets Naturbilleder og friske Skildringer af Friluftsliv (»Fostbroderskabet« og »Hedin og Hilde«), Gennemslag af Farum-Tidens Virkelighedsoplevelse. I Løbet af 40'erne gled K. som københavnsk Litterat naturligt over i den Kreds af litterære og politiske Løsgængere, der karakteriserer Tiaaret, især P. L. Møller, Goldschmidt og Poul Chievitz, til hvis Vaudeville »En Fortid« K. var med til at udkaste Planen. Selv producerede han kun nødigt, han udtømte sig i Samtaler. Det blev dog til et nyt Digtbind: »Fabler og blandede Digte« (1844) og en lille Tids satire »Humoristisk Pjece af Benjamin Sahl« (s. A.). Sammen med Ungdomsvennen Lundbye lavede han den nu klassiske Børnebog »Fabler for Børn« (1845, bl. a. »Spurveungen«, »Konen og Hesten«, »Maagen«, »Den dræbte And« og »Abekatten«). Med Gerson udgav han »Maanedsskrift for Børn« (1845—47), hvori bl. a. fremkom

»Bjørnen som Rytter« og »Den **fiirbenede** Proletar«. De politiske og nationale Begivenheder **1848** greb K. stærkt (»Tre Tidsdigte«, »Til Kong Frederik den Syvende« og »Sang for det danske Folk«) og rykkede ham ud af hans Løsgængertilværelse. Paa Grund af svagt Helbred meldte han sig dog først **1849** som Soldat. Han gjorde Krigen med som Trænkommandant og Intendant, sidste Aar som Ambulanceforvalter. Efter Hjemsendelsen begyndte hans Kamp for Eksistensen, en haard Livets Skole: tre Aar Huslærer i Hellebæk, **1854—56** Bestyrer af et Teglværk mellem Sletten og Humlebæk. Her traf han sin senere Hustru, til hvem han ved Bortrejsen sendte Frierdigtet »Maaske«. En kort Tid var han ansat ved Mønten, næsten et Aar holdt han ud ved Telegrafvæsenet i Haderslev. Efter Tilbagekomsten til Kbh. ordnede han og udsendte Digtsamlingen »Et Foraar« (**1858**), der med eet Slag gjorde ham til en anerkendt Digter. Kun en lille Haandfuld Digte er nye, den store Hovedmængde er et kritisk Udvalg af hans tyveaarige lyriske Produktion, i rensat og omhyggeligt gennearbejdet Form. Digtsamlingen kom hurtigt i nyt Oplag. K. og Tiden havde fundet hinanden. Man mødte her sine egne Tanker og Stemninger: Kærlighed til Naturen, alvorlig Fædrelandsfølelse, Tro paa det bestaaende og samtidig lidt Frihedssværmeri, Opposition mod Etikette og Tvang, bag alt en kristelig Overbevisning, en idealistisk Tro paa Lysets Sejr. Formens Fasthed og Tonens lavmælte Vederhæftighed gav det hele et Præg af oplevet, tilkæmpet Livsindhold. En i sit Væsen romantisk Livsfølelse havde faaet ligesom Virkelighedens Stempel. — I **Dec. 1859** udnævntes K. til Overlærer ved det nyoprettede Vridsløselille Cellefængsel, og nogle Maaneder senere giftede han sig. Han havde endelig fundet sin Plads i »Virkeligheden«. Hans Aarsberetning for **1862**, »Om Cellestraffen«, trykt i »Nordisk Tidsskrift for Fængselsvæsen« **1885**, viser, hvorledes han med Overbevisning optog Kampen for Cellefængslets Idé: Forbedring af Fangerne gennem Samtaler og moralsk Paavirkning af den enkelte. Med sin mangeartede Livserfaring forstod han at vinde Fangernes Tillid. Det mere kontormæssige Arbejde, der var forbundet med hans Gerning, sled paa hans Kræfter og tog hans Tid. En større Udenlandsrejse **1863** paa det Ancker'ske Legat bragte en Afveksling i Ensformigheden (»Rejsetummel«). Paa Sviture til Kbh. holdt han sine litterære Forbindelser vedlige, og han knyttede nye Ven-skaber, bl. a. med Drachmann og Schandorph. Hans Hovedarbejde fra denne Periode er det lyriske Drama »Fulvia«, bygget over et antikt Emne efter en Munkelegende. Det udsendtes i Bogform **1875**, men først efter langsommelige Forhandlinger og to

paakrævede Omarbejdelser naaede det frem paa Det kgl. Teater 1881. Det oplevede halvtreds Opførelser i de følgende ti Aar. 1877 samlede han, hvad han havde liggende af Lyrik, i et lille Bind, der paa Drachmanns Forslag fik Titelen »En Eftervaar«. Digt-samlingen faar sit Præg af hans mandigt-resignerede Bekendelser til Virkeligheden: »Paa det Jevne«, »I en Solskinskrog« og »Til Virkeligheden«, og de patetiske Dyredigte, i hvilke Romantikeren gemmer sig: »Løven i Slippen«, »Araberen« og »Ravnen«. I Halvfjerdsernes Diskussion greb han ind med sit Digt: »En aaben Hilsen til Holger Drachmann«, der fremkaldte en litterær Fejde (»Nær og Fjern« 1878—79) med denne og Schandorph (jfr. »Krydsede Klinger. Digternes Fejde 1877—80«, 1918). Som i sine tidligere Digte til og om »Tiden« forsøger K. at indtage en Stilling over Partierne. Han vil vække til Eftertanke og Besindelse. Han begynder med at formulere et idémæssigt Program, men ender med at bekende sin kristne Tro (»Brændende Spørgsmaal«, »Idealitet og Realitet«). Efter sin Afsked 1881 levede han i Valby og paa Frbg. Otto Borchsenius udgav efter hans Død et Bind »Efterladte Digte« (1885). — K. er ikke i egentligste Forstand en Overgangsfigur, men han betegner en Afslutning. Han har selv følt og taget Konsekvenserne af sin Stilling som Digter *efter* de store (»Den brudte Straale«, »Orglet«). Han har kappet bort af sin Ungdoms dristigere Drømme og Planer. Han samlede sig om en lille fast Kerne. Hans Lyrik blev lidt fattig i Musikken derved, begrænset i sit Omraade og sin Erfaring. Men den er i sjældnen Grad præget Form.

»Samlede Digtninge« udgivet af Otto Borchsenius (1914, 2. Udg. 1920). — Breve i Bakkehusmuseet og Det kgl. Bibliotek. — Tit. Professor 1883. — R. 1881. — Buste af Aksel Hansen 1886, rejst i Bronze i Allégade, Frbg., 1919. Træsnit 1866 efter Tegning af H. Olrik paa Grundlag af Fotografi, 1870, 1872 (af Rosenstand), 1879 bl. a. af F. Hendriksen efter Tegning af F. Henningsen, 1882, 1883, 1886 og fra C. Poulsen s. A. Raderinger af H. N. Hansen 1897 og af G. V. Blom.

Otto Borchsenius: H. V. Kaalund, 1918. Zach. Nielsen: H. V. Kaalund, 1886. Nic. Bøgh: H. V. Kaalund, 1906. G. Brandes: Danske Personligheder, 1889. H. Høffding: Erindringer, 1928, S. 88 f. *Oluf Friis*

Kaalund, Peter Erasmus Kristian, 1844—1919, nordisk Filolog. F. 19. Aug. 1844 i Søllested, Lolland, d. 4. Juli 1919 paa Frbg., Urne paa Gentofte Kgd. Forældre: Sognepræst Caspar Ernst Kaalund (1806—53) og Anna Helene Riedewaldt (1817—88). Ugift.

K. blev Student 1863 fra Herlufsholm, mag. art. i nordisk Filologi 1869. Hans Magisterafhandling, »Familielivet paa Island i den første Sagaperiode« (trykt i Aarbøger for nordisk Oldkyndighed 1870), viser, at han særlig interesserede sig for Fagets kulturhistoriske Side. 1872—74 opholdt han sig paa Island, hvor han i to Somre berejste Størstedelen af Landet for ved Selvsyn at gøre sig bekendt med de i Sagalitteraturen omtalte Lokalteter. Disse Undersøgelser, som senere blev suppleret ved Benyttelse af trykt og utrykt topografisk Materiale, ligger til Grund for Standardværket »Bidrag til en historisk-topografisk Beskrivelse af Island« (1877—82), som ved sin Fylde af kritisk sigtede Oplysninger endnu er en uundværlig Haandbog ved Læsning af Sagaerne. En Del af dette Værk forsvarede 1879 for den filosofiske Doktorgrad. Efter Hjemkomsten fra Island blev K. 1875 Lærer (1880 Adjunkt) ved Metropolitanskolen, men opgav denne Stilling 1883, da han blev Bibliotekar ved Den Arnamagnæanske Haandskriftsamling. Hans vigtigste Arbejde i den tidligere noget forsømte Samlings Tjeneste er Udgivelsen af et udførligt Katalog, som delt i to Bind udkom 1889—94; ved sin praktiske Dygtighed lykkedes det K. inden for rimelig Tid at fuldføre et Værk, som gennem Aartier havde været haardt savnet (delvis ogsaa forberedt af andre); og først nu, da de nøjagtige Beskrivelser af **Haandskrifterne** og de omhyggelige systematiske Registre forelaa, blev Samlingen forholdsvis let tilgængelig for Forskningen. Nogle Aar senere udkom »Katalog over de **oldnorsk-islandske** Haandskrifter i det kongelige Bibliotek og i Universitetsbiblioteket« (1900), udarbejdet efter de samme Principper og ledsaget af en Indledning, der i sammentrængt Form behandlede de gamle norske og islandske Haandskrifters Indsamling og Bevaring. Som Bibliotekar ved Den Arnamagnæanske Samling og som Sekretær saavel i Samfund til Udgivelse af gammel nordisk Litteratur (fra 1879) som i Det kgl. nordiske Oldskriftselskabs Oldskriftafdeling (fra 1891) var K. en Forgrundsskikkelse inden for Udgivelsen af den middelalderlige islandske Litteratur og har selv udgivet flere Værker paa en grundig og indsigtsfuld Maade, bl. a. »Laxdæla Saga« (1889—91), »**Heiðarvíga Saga**« (1904) samt en Række astronomiske, komputistiske og geografiske Afhandlinger m. m., der blev samlet under Navnet »**Alfræði íslenzk**« (1908—18), men den største og vigtigste af K.s Udgaver er »**Sturlunga Saga**« (1906—11); af dette Værk havde han tidligere leveret en dansk Oversættelse (1904). Af stor Betydning for Studiet af den nordiske Skrifts Udvikling er »**Palæografisk Atlas**«, som K. udgav 1903—07, med talrige Faksimiler fra danske, norske og islandske Haandskrifter,

ledsaget af en nøjagtig Transskription. I sine sidste Aar beskæftigede K. sig særlig med Den Arnamagnæanske Samlings ældste Historie og dens Stifters Liv og Virksomhed. Hertil hører de tre store Udgiverarbejder, der indeholder Arne Magnussons **Embedsskrivelser** (1916), hans Brevveksling med Torfæus (1916) og hans private Brevveksling (1920); det sidstnævnte var endnu ikke afsluttet ved K.s Død, og han naaede heller ikke at sætte Kronen paa Værket ved at fremstille Arne Magnussons Levned, hvilket vistnok havde været hans **Maal**. Siden sit Ophold paa Island, da K. lærte at tale Sproget og sætte Pris paa Folket, havde han ogsaa omfattet Islands senere Historie med Interesse: et Vidnesbyrd herom er de Biografier af Islændere, som han med Kyndighed og Forstaaelse skrev i »Dansk biografisk Lexikon« (1887—1905). Senere testamenterede han Størstedelen af sin efterladte Formue til Det islandske Litteratursamfund i Kbh. Islandske Forskere, de fleste inden for dette Selskab, bragte ham et Festskrift (»Afmælisrit«) paa 70 Aars Dagen 1914. Medlem af Videnskabernes Selskab 1900. — Videnskabelig Korrespondance i Den Arnamagnæanske Samling. Breve fra Islandrejsen i Det kgl. Bibliotek. — R. 1907.

Th. Thoroddsen: *Landfræðissaga* Islands, IV, 1904, S. 89—93. Afmælisrit til Kr. Kålund, 1914, S. VII—XI. Nordisk tidskrift for bok- og biblioteks-vasen, VI, 1919, S. 202—06. Oversigt over Vidensk. Selsk. Forhandl. Juni 1919—Maj 1920, S. 61—65. Årsrit hins islenska fræðafjelags, 1920, S. 91—114. Arkiv for nordisk filologi, XXXVI, 1920, S. 332—37.

Jón Helgason.

Kaalund-Jørgensen, Frederik Christian, f. 1890, Skolekonsulent. F. 11. Marts 1890 i Lime, Vejle Amt. Forældre: Lærer, sidst i Vrigsted, Anders Jørgensen (f. 1865) og Marie Sofie Erikmine Erichsen (1867—1901). Navneforandring 31. Juli 1928. Gift 12. Nov. 1915 i Bjerge ved Horsens med Karen Marie Jørgensen Paaske, f. 14. Marts 1891 i Bjerge, D. af Gaardejer Jørgen Jørgensen P. (1847—1925) og Johanne Cathrine Madsen (1851—1915).

K.-J. dimitteredes 1911 fra Jelling Seminarium og blev s. A. Vikar ved Kbh.s Skolevæsen, hvor han n. A. fik faste Timer og havde sin Virksomhed til 1930. Samtidig med sin Lærergerning forberedte han sig til Studentereksamen, som han tog 1914, hvorefter han studerede Sprog og Historie og blev cand. mag. 1924. Fra 1925 fungerede han som Censor ved Lærereksamen, indtil 1935 i Dansk og derefter i Historie. 1930 udnævntes han til Undervisningsministeriets Konsulent for Folkeskolen og Seminarierne og Formand for Censorerne ved Lærereksamen. K.-J. har som Skolekonsulent taget virksom Del i det administrative Arbejde, som

fulgte efter Seminarieloven af 1930 og Loven om Folkeskolens Styrelse og Tilsyn af 1933. Desuden har han været Formand for det af Ministeriet 1930 nedsatte Skolebogsudvalg, hvis Betænkning har været Genstand for livlig Drøftelse, og for Udvalget af 1933 til Udarbejdelse af Læseplan for en udvidet Folkeskoleundervisning, navnlig for den praktiske Mellemskole, der ved Skoleloven af 8. Maj 1937 indførtes som Sidestykke til Mellemskolen ifølge Almenskoleloven af 1903. I talrige Foredrag har K.-J. slaaet til Lyd for en Reform af Undervisningen, især i Folkeskolens ældste Klasser, hvorved der i højere Grad kaldes paa Elevernes Selvvirksomhed til Forberedelse for det praktiske Liv. Han har foretaget flere Studierejser til Udlandet, saaledes 1929 en Rejse til London for at undersøge engelske Gesandtskabsindberetninger fra Danmark i Begyndelsen af 19. Aarh. Han var 1926—29 redaktionel Medhjælper ved Udgivelsen af »Det danske Folks Historie«, I—VIII, og har sammen med andre Skolemænd udgivet en Række Skolebøger, saaledes sammen med Skoleinspektør Hans Kyrre »De danskes Vej, Danmarkshistorie for Barneskolen« (1930). — Maleri af M. Kaalund-Jørgensen 1927.

Chr. Buur.

Kaarsberg, Hans Sophus, 1854—1929, Læge, Forfatter. F. 26. Jan. 1854 i Græse, d. 16. Marts 1929 i Sorø, begr. sst. Forældre: Sognepræst, sidst i Skelby og Gunderslev, Hans Berlin K. (1805—84, gift 1° 1833 med Regine Isabella Barbara Jung, 1812—36) og Emma Elise Charlotte Hilda Reumert (1824—88). Gift 1° 10. Sept. 1880 i Skelby med Rigsgravinde Anna Elise Margarethe Platen-Hallermund, f. 30. Maj 1854 i Kbh. (Frue), d. 6. Febr. 1932 i Ordrup (gift 2° 1896 med Lektor i Fredericia, cand. mag. Volmer Joseph Emanuel Mørck, 1861—1926), D. af Kaptajn, Rigs greve Emil Rudolph P.-H. (1822—77, gift 1° 1848 med Anna Margarethe Christine Schmidt, 1820—49) og Julie Lucie Jacobine Hansen (1830—93). Ægteskabet opløst 1891. 2° 20. Maj 1891 i Glumsø med Agnes Sidonie Overbeck Petersen, f. 28. Febr. 1864 paa Børglum Kloster, D. af Godsforvalter Heinrich Christopher Gottfried P. (1824—98) og Catharina Frederikke Elisabeth Benedicte Caroline Overbeck (1837—96).

K. blev Student 1873 fra Herlufsholm og 1880 cand. med., hvorefter han nedsatte sig som praktiserende Læge i Skelby ved Næstved, senere i Glumsø. Paa forskellige Rejser i Tyskland og Østrig-Ungarn gjorde han Studier til sin Doktordisputats (om Brok), som han forsvarede 1889. For at studere de nosologiske og fysiske Forhold hos primitive Folkeslag og for at tilfredsstille en

personlig Længsel efter at prøve det farlige Liv i øde Egne blandt Naturmennesker foretog han flere større Rejser: 1890 over Tunis, Athen, Lilleasien og Konstantinopel til Transkaukasien og over **Tiflis** til Kalmykhorderne paa de kirgisiske Stepper, 1894 til svensk Lapland og 1899 til de kubanske Kosakkers Land. Efter Hjemkomsten fra den sidste Rejse blev han (1899) Distrikts- og Sygehuslæge i Sorø og 1915 Amtslæge sst. — Foruden Doktordisputatsen og mange Specialafhandlinger om medicinske Emner har K. skrevet en Række populære Artikler og Smaaabøger, især om Børneopdragelse og Kvindehygiejne (»Vore Børn« og »Vore Klæder«, 1889). Videst Opmærksomhed har han dog vakt med sine friske og djærve, ofte digterisk beaandede Rejsekildringer og folkepsykologiske Studier, »Gjennem Stepperne og blandt Kalmykkerne tilhest og med Trespand« (1892) og »Nordens sidste Nomade. Studier og Billeder fra svensk Lapmark Nord for Polarkresen« (1897), og sine talrige novellistiske Arbejder, der henter deres Emner fra hans bevægede Liv, hans mange Rejser og hans stærke Interesse for Jagt, Friluftsliv og stærke, primitive Menneskeskæbner. Under Pseudonymet Hans Juul debuterede han 1886 med »Mislyd og Harmonier«, og senere fulgte »Daarlige Tider« (1887), »Fordærvede« (1888), »Mutterlillen« (1889), »Mennesker. Fortællinger fra Kavkasus og Danmark« (1892), »Folkene paa Nakkebjerg« (1895), »Langt ude —« (1897), »Sort og Rødt« (1898), »Trange Stier« (1899), »Stort Vildt« (1901), »For en Vinteraften« (1904), »Prins Hafiz' Rejse« (1907) og »Vildt og tæmnet« (1915). Et Udvalg af disse mandigt stærke og lyrisk skønne Skildringer af Naturen saavel i dens ubændige Kraft som i dens smilende Ynde og af Mennesker og Dyr med deres Længsler og Anelser og deres haarde Kamp for Tilværelsen udkom 1915 under den betegnende Titel »Jagt og jaget«. Senere er fulgt et for Forfatteren meget karakteristisk Stridsskrift »Feminismens Agitation i Danmark« (1922) samt to Bind baade fornøjelige og bidske »Memoirer« (1921—26). — Tegning af Otto Christensen i Familieeje.

Ovenn. Memoirer. Georg Brandes: Saml. Skrifter, XV, 1905, S. 215—20.

K. K. Nicolaisen.

Kaarsberg, Peder Johannes Friedenreich, 1856—1917, Kirurg og Kvindelæge. F. 21. April 1856 i Græse, d. 25. Marts 1917 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Broder til Hans K. (s. d.). Gift 1. Juli 1892 i Fredensborg med Læge Henriette Helene Therese Irminger, f. 25. Nov. 1865 i Kbh. (Holmens), d. 17. Aug. 1930 paa Fuglsang, Musse Herred, D. af Løjtnant, senere Kommandør Otto I. (s. d.) og Hustru.

K. blev Student 1873 fra Herlufsholm, studerede først Teologi og tog Hebraicum, men blev saa Mediciner som Broderen og tog medicinsk Eksamen 1881. I de følgende tretten Aar uddannede han sig hos Datidens hver paa sit Felt bedste Læger; først var han 1881—82 Kandidat paa Dronning Louises Børnehospital hos Hirschsprung og derefter 1882—85 Assistent ved Frbg. Hospital hos Howitz i dennes Glansperiode som Gynækologiens Banebryder i Danmark. Dette blev den afgørende Impuls for K.s Livsmaal, og her skrev han ogsaa sin Disputats, tilegnet Howitz, »Om den Emmetske Ruptur«, som han 1884 forsvarede for Doktorgraden. Han var derefter Kandidat ved Kommunehospitalet 1885—86 og blev 1887 Assistent hos Prosektor Borch sst., hvorpaa han 1888—91 var Reservekirurg hos Howitz' nære Ven Studsgaard ved Kommunehospitalets Afd. I og her fik en videregaaende kirurgisk Uddannelse. Forløsningskunsten lærte han hos Stadfeldt paa Fødselsstiftelsen, hvor han var Kandidat 1891—92 og Underaccouchør 1892—94. 1893 blev K. Leder af Kbh.s Poliklinik for Kvinde-sygdomme, en Plads, han bestred med usvækket Interesse gennem 23 Aar, og hvori han dels viste baade Evner og Lyst til at virke som Lærer for de studerende og dels erhvervede sig megen Erfaring og Viden. Naturligt nok fik K., da han 1894 nedsatte sig i Kbh., en hurtigt voksende Praksis som Accouchør og Gynækolog, men med sin meget grundige gynækologisk-kirurgisk-obstetriske Uddannelse stiledede han — ligesom tidligere Howitz — mod Professoratet i Obstetrik og Gynækologi. I Konkurrencen 1897 om dette — efter Stadfeldts Død — besejredes han af den, vel som Praktiker ringere, men i videnskabelig Henseende mere produktive Leopold Meyer. Udfaldet var nok en Skuffelse for K., men dog næppe saa stor, som da han siden blev forbigaaet ved Besættelsen af en kommunal Overkirurgstilling. K.s rige Gaver som Gynækolog og Kirurg kom dog snart til Udfoldelse, thi da han 1900 ansattes som Overlæge ved St. Lukas Stiftelse, der oprindeligt var en lille Vuggestue og Børneplejestation i Nørre Allé, oparbejdede han ved sin usvækkede Energi og alsidige Dygtighed parret med en enestaaende elskværdig Humanitet hurtigt denne beskedne Virkeplads til et landskendt og stedse voksende Hospital, der tillige blev en meget søgt Uddannelsesplads for de i Gynækologi og Underlivs-kirurgi interesserede Læger. Af Karakter og Personlighed var K. i sjælden Grad tiltalende og helstøbt, altid ens mod alle, ligefrem og ligetil, altid i velgørende Ro og bredende Tryghed om sig ved sin Viden og Dygtighed; som Diagnostiker og som Operatør var han desuden ualmindelig rolig og sikker, i den vaginale Operations-

teknik næppe overgaaet her hjemme. For sine Assisterter var han en faderlig og trofast Ven, der ved sit Eksempel stræbte efter at lære dem redelig Undersøgelse og sandfærdig Journalskrivning, opmuntrede dem til litterært Arbejde og lærte dem Foragt for forloren Videnskabelighed. Hans Elever hædrede ham da ogsaa paa hans Tresaarsdag 1916 med et Festskrift. Selv om det faldt K. vanskeligt at finde Tid til videnskabelig Produktion, har han dog præsteret gode Arbejder om Mastitisbehandling, Fjernelse af Underlivssvulster pr. vaginam, periuterine Blødninger, ekstrauterin Graviditet, Barsel-feber, inflammatoriske Adnexitider — Prolapsus uteri, Fibromyomer m. m., foruden talrige Demonstrationer i Foreningen for Gynækologi og Obstetrik, hvori han var et trofast, meget aktivt Medlem. K. var Censor ved medicinsk Eksamen 1898—99, Formand i Medicinsk Selskab 1904—06, Meddommer ved de kirurgiske og obstetriske Konkurrencer 1906 og 1910, Medlem af Bestyrelsen for Nordisk kirurgisk Forening 1909—13, ved hvis Møder han flere Gange var Indleder og altid en skattet Deltager. — Tit. Professor 1900. — R. 1906. DM. 1911. — Maleri af Jul. Paulsen 1902. Portrætteret paa Gruppebillede af samme 1903. Bronzemedajon paa Gravstenen af Carl Martin-Hansen.

Politiken 26. Marts 1917. Berl. Tid. s. D. Ill. Tid. 1. April 1917. Hospitals-tidende, LX, 1917, S. 341—44. Ugeskrift for Læger, LXXIX, s. A., S. 502 ff. Nord. Tidsskr. for Terapi, s. A., S. 125. Foreningen for Gynækologi og Obstetrik's Forhandl. 4. April s. A. Ellen Reumert: To lykkelige Hjem, 2. Opl., 1919. Asklepios' Tjenere, ved A. Aggebo, 1936, S. 47. Otto C. Aagaard.

Kaas, Navnet paa to jyske Uradelsætter, af hvilke den ældste førte en Sparre i Vaabenet. Denne Slægt føres tilbage til Ridderen Niels Lændi (nævnt 1292, d. før 1314), hvis Søn Jens Nielsen til Kaas ved Limfjorden (nævnt 1298? og 1325) var Farfaders Oldefader til Rigsraad Landsdommer Niels K. (nævnt 1446 og 71) til Kaas og Taarupgaard. Afhans Børn skal nævnes Datteren Gertrud K. — der ved sit Ægteskab med Mogens Thomsen (d. 1521) til Damsgaard overførte Navnet K. til den Slægt, som førte en Mur i sit Vaaben — og Sønnerne, Biskop i Viborg, Mag. Erik K. (d. 1520), Niels K. (d. før 1515) til Ørndrup og Jens K. (nævnt 1477 og 1519) til Taarupgaard, hvis Sønnesønner var de nedenn. Rigsraaden Bjørn K. (d. 1581) til Starupgaard m. m., Jens K. (1516—78) til Gudumlund og Voergaard, Kansleren Niels K. (1534—94) til Taarupgaard og Skovsgaard samt deres Broder Erik K. (d. 1578) til Støvringgaard og Lindbjerggaard, hvis Søn var nedenn. Rigsraad, Ridderen Mogens K. (1576—1656) til

Støvringgaard m. m. Ovenn. Niels K. (d. før 1515) til Ørndrup var Tiptipoldefader til Otto K. (1649—1716) til Lykkesholm og Holmegaard, med hvis Sønnesøn Ritmester Christian Frederik K. (1714—99) man har ment, at Slægten uddøde; den lever dog rimeligvis endnu i Bondestand.

Slægten K. med Muren har Vaaben fælles med flere nordjyske Adelslægter — Daa, Galskyt, Reventlow, Rudbek — med hvilke den formentlig ogsaa staar i Slægtforbindelse; navnlig med Familien Reventlow synes denne Forbindelse antagelig, idet K.erne fra 17. Aarh. optog denne Slægts Hjelmtegn: to Lilliekonvalstilke. Slægten føres tilbage til Ove Jensen, som **maaske** er identisk med den 1350 i Tørring (Gern Herred) levende Age Jenssen, hvis Sønnesøns Sønnesøn Mogens Thomsen (d. 1521) til Damsgaard i første Ægteskab med ovenn. Gertrud Nielsdatter K. (med Sparren) havde Sønnen Erik K. (d. 1556) til Gelskov. Af dennes Sønner skal nævnes Herman K. (d. før 1614) til Skovsgaard og Anders K. (d. 1599) til Østergaard, hvis Sønnesøn Major Jørgen K. (d. 1658) til Hastrup var Fader til Amtmand Jørgen Grubbe K. (1643—1711) til Rydbjerggaard og til Stiftamtmand i Trondhjem Hans K. (1657—1700) til Hastrup; dennes Søn var nedenn. General Henrik Bielke K. (1686—1773) til Boltinggaard, som han sammen med Rynkeby erigerede som Stamhuset Kaasenlund; Substitutionen for dette er tilfaldet Hovedlinien af Familien Huitfeldt, som fører Navnet H.-K. Amtmand Jørgen Grubbe K. var Fader til Kommandør Hans K. (1683—1737) til Rydbjerggaard og til nedenn. Admiral, Stiftamtmand Ulrik K. (1677—1746), af hvis Børn maa nævnes Kaptajn i Søetaten Malte K. (1721—74) — hvis Datter Georgina Grubbe K. (1750—1835) var gift med Biskop, Dr. theol. Stephan Middelboe (1730—1811) — og de nedenn. Admiraler Frederik Christian K. (1727—1804) og Ulrik Christian K. (1729—1808); af disse var Frederik Christian K. Fader til Kirsten K. (1766—1842), gift med Kammerherre, Kommandør, Baron Holger Stampe (1754—1827), Regitze Sophie K. (1769—1841) — i Ægteskab med Admiral, Baron Hans Holsten (1758—1849, s. d.) — Johanne Henriette Valentine K. (1776—1843), der ægtede Lensgreve Conrad Danneskiold-Samsøe (1774—1823, s. d.), Otto Ditlev K.-Lehn (1772—1811) — der 1804 fik tillagt Friherretitlen og Navnet K.-L., men døde barnløs — og Henrik Valentin Eickstedt K. (1779—1857) til Stamhuset Nedergaard, fra hvem den nulevende Familie stammer. Ovenn. Kommandør Hans K. (1683—1737) var Fader til nedenn. Admiral Frederik Christian K. (1725—1803), hvis Søn nedenn. Statsminister Frederik Julius K. (1758—1827)

adopterede sine Stifbørn, som fik tillagt Navnet **Clauson-K.** — — Ovenn. Herman K. (d. før 1614) til Skovsgaard var Bedstefader til Jørgen K. (1617—98) til Hindumgaard — hvis Efterkommere udgør den ungarsk-amerikanske friherrelige Linie K. (von Reventlau) — og til Oberstløjtnant Hartvig K. (1635—1704) til Ulstrup og Fadersbøl. Dennes Søn Kaptajn Wenzel Rothkirch K. (1669—1746) var Fader til Oberstløjtnant Johan Hartvig K. (1695—1759) til Fos og Kjernæs — fra hvem den norske Linie, som 1848 antog Navnet Munthe-K., nedstammer — og til Kaptajnløjtnant **Ahasverus K.** (1693—1744), hvis nedenn. Søn Kontreadmiral Wolfgang K. (1724—78) var Fader til Frederikke Amalie K. (1763—1821), der var gift med Højesteretsadvokat Peder Rosenstand-Goiske (1752—1803).

Danmarks Adels Aarvog, XVI, 1899, S. 195—215; XVIII, 1901, S. 564; XXIII, 1906, S. 497; XXVIII, 1911, S. 57a; XXXII, 1915, S. 605; XL, 1923, S. 551; XLVI, 1929, S. 308; XLVIII, 1931, S. 158; LI, 1934, S. 277; LII, 1935, S. 144. Personalhist. Tidsskr., V, 1884, S. 1—24; 2. Rk., IV, 1889, S. 301 ff.; 3. Rk., IV, 1895, S. 149 f. — Danmarks Adels Aarvog, XXXIV, 1917, S. 228—78; XL, 1923, S. 558; XLVI, 1929, S. 310; LI, 1934, S. 279; LII, 1935, S. 146; LIII, 1936, S. 126. Personalhist. Tidsskr., V, 1884, S. 257—301; 2. Rk., IV, 1889, S. 265—79. *Albert Fabritius.*

Kaas, Bjørn, d. 1581, Rigsraad. D. 26. Marts 1581 paa Bygholm, begr. i Højslev K. Forældre: Niels K. til Starupgaard og Taarupgaard (d. 1534) og Anne **Bjørnsdatter** Bjørn (d. 1539). Gift 4. Nov. 1554 paa Starupgaard med Christence Nielsdatter Rotfeld, begr. 19. Marts 1601 i Bjersø K. i Skaane, D. af Niels Jensen R. til Bratskov (d. tidligst 1551) og Anne Nielsdatter Høg (Banner) til Eskær (d. tidligst 1553).

B. K. var 1540 udenlands og deltog 1548 som Hofsinde i Christian III.s Datter Annas Brudetog til Sachsen. Han var derefter i fremmed Krigstjeneste og førte sammen med Broderen Jens (s. d.) en privat Fejde mod Byen Luneburg. Efter 1561—63 at have været forlenet med Vordingborg kom han under Syvaarskrigen til at spille en fremtrædende Rolle som skaansk Lensmand (først paa Helsingborg 1563—65). Som Proviantmester i Skaane 1564 (sammen med Axel Viffert) kan han næppe have været uden Medansvar for det slette Provianteringsvæsen, der lammede Krigsførelsen; paa den anden Side kan han ikke have været alt for kompromitteret, siden han 1565 afløste Righshofmester Eiler Hardenberg som Lensmand paa Malmøhus (til 1580), i hvilken Egenskab han undertiden modtog Regeringsordrer gældende for hele Landsdelen og fortsat bar et væsentligt Medansvar for Hærens Forsynings-

væsen, der i de følgende Aar synes at have fungeret adskilligt bedre end før. Sammen med Skaanes andre førende Lensmænd opbød han flere Gange Skaanes Bønder til Værn mod svenske Indfald og var med til at lede et mislykket Bondeangreb paa Småland sidst i 1567. I Begyndelsen af s. A. var han blevet Rigsraad, og umiddelbart derefter dirigeredes han i Forening med Frands Brockenhuus med en Landsknægtstyrke til Norge, hvor de med Forstærkning fra Bergenhus tvang Svenskerne til at opgive Belejringen af Akershus. I de følgende Aar fik B. K. flere diplomatiske Hverv. Navnlig indtog han en førende Plads under Forhandlingerne med Lübeck om Tilbagegivelsen af Bornholm, som han i Forening med en anden Rigsraad modtog i den danske Regerings Navn 1576. 1580—81 var han Lensmand paa Bygholm. — B. K. ejede meget Jordegods, foruden Fædrengaarden Starupgaard (ved Skive), hvis Hovedbygning er rejst af ham, Vangkær, Kærsgaard og Ellinggaard i Vendsyssel, Vorgaard i Helium Herred, Tybjerggaard paa Sjælland og Bjersøholm i Skaane. I Kbh. ejede han ogsaa en Gaard. En Del af denne Rigdom skyldte han sin Hustru. Niels Hemmingsen tilegnede ham sit Skrift »Livsens Vej« (1570). — Ligsten med Portræt i Højslev K.

Danmarks Adels Aarvog, XVI, 1899, S. 199. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, II, 1912. *Poul Colding.*

Kaas, Frederik Christian, 1725—1803, Søofficer. F. 1. Dec. 1725 paa Rydbjerggaard, d. 18. Jan. 1803 i Kbh. (Holmens), begr. i Fraugde K. Forældre: Kommandør Hans K. (1683—1737, gift 1° 1714 med Birgitte Rudbeksdatter Kaas, 1679—1718) og Agathe Rodsten Banner (1697—1733). Gift 1° 26. Jan. 1757 i Kbh. (Holmens) med Susanna Jacoba Fabritius, f. 26. Jan. 1741 i Kbh. (Ty. Ref.), d. 10. Nov. 1762 sst. (Fred. Ty.), D. af Agent Michael F. (s. d.) og Hustru. 2° 19. Okt. 1764 paa Ravnholt med Christine Elisabeth Birgitte Juul, f. 22. Maj 1742 i Randers, d. 27. Marts 1796 i Odense, D. af Oberst, senere Generalløjtnant Ove J. til Ravnholt (1700—66) og Komtesse Sophie Hedevig Friis (1717—77).

K. blev Kadet 1739, Sekondløjtnant 1743, Premierløjtnant 1746, Kaptajn 1753, Kommandørkaptajn 1758, Kommandør 1766, Schoutbynacht 1768, Viceadmiral 1772 og Admiral 1775. Han var 1745—46 med Fregatten »Falster« i Middelhavet, hvor Fregatten 1746 sluttede sig til Eskadren mod Algier under Kommandør U. A. Danneskiold-Samsøe. 1751 var han næstkommanderende i samme Skib paa Ekspeditionen under S. Hooglant til Marokko. Ved Ankomsten hertil blev han landsat ved den ny-

oprettede Handelsstation sammen med Oberstløjtnant Longueville, Soldater og Handelsbetjente og blev sammen med disse taget til Fange af Marokkanerne og først løsladt efter ca. to Aars Fangenskab 1753. For sit gode Forhold før og under Fangenskabet blev han Kaptajn uden at have været Kaptajnløjtnant. N. A. og 1756 sendtes han atter til Marokko i en særlig Mission, første Gang som Fører af et **Koffardiskib**, sidste Gang som Chef for Orlogsskibet »Slesvig«. 1758 ledsagede han med to Fregatter en Konvoj til Middelhavet og havde en særlig Mission i Tunis og Marokko, og 1760 hjemførte han med Orlogsskibet »Sejeren« en marokkansk Gesandt fra Danmark til Marokko, hvor han derefter selv arbejdede for Handelens Fremme. 1759 og 62 var han Chef for Orlogsskibet »Oldenburg« i Eskadren i hjemlige Farvande, og 1767 ansattes han som Deputeret i Admiralitets- og Kommissariatskollegiet. Da Algier 1769 brød Overenskomsten med Danmark og begyndte at opbringe danske og norske Skibe, udrustedes en stor Eskadre for at tugte denne Sørøverstat. K. blev paa Grund af sit særlige Kendskab til Forholdene i Barbareskstatene udset til Chef for Ekspeditionen, der afgik fra Kbh. Maj 1770. Allerede inden Ankomsten til Middelhavet var der i flere af Eskadrens Skibe udbrudt en meget ondartet Tyfus og Blodgang, der i høj Grad svækkede de danske Skibes Manøvreevne og Slagkraft. Til Trods herfor gik K. til Algier, hvor et af ham afgivet Ultimatum blev besvaret med skarpe Skud. K. aabnede derefter 4. Juli et resultatløst Bombardement, der efter nogle Dages Forløb maatte afbrydes, da de til dette Formaal byggede Bombarderskibe viste sig for svage til at modstaa Paavirkningen fra egne Morterer. Eskadren gik til Port Mahon paa Minorca, derefter til Marseille for at landsætte de syge, og kort efter blev K. afløst af Schoutbynacht S. Hooglant. Der nedsattes en Kommission for at finde Aarsagen til Togtets uheldige Udfald. Kommissionen kom til det Resultat, at der intet kunde bebrejdes K. og hans Personel, men at Udfaldet udelukkende skyldtes daarlig Forberedelse af Ekspeditionen. 1773 var K. Chef for en Eskadre, der var udrustet i Anledning af det spændte Forhold til Sverige. 1772 var han blevet 2. Deputeret i Kollegiet og 1775 1. Deputeret og Referent af Søetatens Sager for Kongen indtil Dec. 1781, da han fik Tilladelse til at tage Ophold paa sit Gods, Fraugdegaard paa Fyn. — Hofjunker 1750. Kammerjunker 1754. Kammerherre 1760. — Hv. R. 1769. Bl. R. 1790. L'union parfaite 1768. — Maleri af Jens Juel (Fr.borg). Pasteller af samme (Ravnholt) og af C. Nobel Nørager (Fr.borg). Portrætteret paa W. Haffners Gruppebilleder fra Appartementet paa Christiansborg 1781 (Ro-

senborg) og fra Enkedronningens Teselskab 1791 (Jægerspris). Buster paa Fraugdegaard og Løvenholm.

Danmarks Adels Aarbog, XXXIV, 1917, S. 242 f. H. G. Garde: Efterretninger om den danske og norske Søemagt, IV, 1835, S. 180—224. Samme: Den dansk-norske Sømagts Historie 1700—1814, 1852, S. 255—60. Provst Hugo Hjorthøys Dagbog, i Museum, 1893, I, S. 106—18. E. Ehlers i Tidsskr. for Søvesen, LXXXII, 1911, S. 549—59. C. F. Wandel: Danmark og Barbareskerne, 1919.

Th. Topsøe-Jensen.

Kaas, Frederik Christian, 1727—1804, Søofficer. F. 1. Dec. 1727 i Kbh. (Holmens), d. 28. Marts 1804 sst., begr. i Braaby K., Ringsted Herred. Forældre: Admiral Ulrik K. (s. d.) og 2. Hustru. Gift 1° 7. Jan. 1765 paa Constantinsborg med Sophie Elisabeth Charisius, f. 25. Jan. 1743 paa Constantinsborg, d. 9. Sept. 1769 i Kbh. (Holmens), D. af Konferensraad Constantin August C. til Constantinsborg (1712—76, gift 2° 1771 med Else Mariane Falkenskiold, 1737—1801, gift 2° 1784 med Sognepræst i Vinding, Bryrup og Vrads, Provst, Konsistorialraad Jørgen Melchiorson Holst, 1710—84 (gift 1° 1752 med Johanne Below Reedtz, f. 1720, 2° 1766 med Edvardine Marie Hoff, 1741—71)) og Baronesse Kirstine Giildencrone (1709—70). 2° n. Sept. 1771 i Bødstrup med Edele Sophie Kaas, f. 10. Maj 1746 i Næstved, d. 22. Okt. 1800 paa Gisselfeld, D. af Generalmajor Otto Ditlef K. (1719—78) og Dorothea Sophie v. Eickstedt (1714—64).

K. blev Kadet 1741, Sekondløjtnant 1747, Premierløjtnant 1753, Kaptajnløjtnant 1755, Kaptajn 1758, Kommandørkaptajn 1767, Kommandør 1775, Kontreadmiral 1781, Viceadmiral 1790 og Admiral 1800. Som Kadet var han med Orlogsskibet »Oldenborg« i U. A. Danneskiold-Samsøes Eskadre til Algier 1746, og 1748 blev han Auscultant i Konstruktionskommissionen. 1752—56 var han sammen med Løjtnant F. M. Krabbe paa Rejse til England, Frankrig, Italien og Holland for at studere Skibsbygning og blev efter sin Hjemkomst Medlem af Konstruktionskommissionen. 1757—58 var han med Orlogsskibet »Neptunus« i Middelhavet i Følge med Orlogsskibet »Island«. Da Chefen for dette, Kommandør A. F. Lützwow (s. d.), og senere næstkommanderende var døde, overtog K. Kommandoen i »Island« i Aug. 1758 og førte Skibet til Kbh. I de følgende Aar var han jævnlig Chef for Fregatter i hjemlige Eskadrer, 1763—64 Chef for Fregatten »Havfruen« til Marokko og 1765 sendt i en særlig Mission til Kejseren sst. 1769—80 var han hyppig Chef for Orlogsskibe i Eskadren, 1770—81 Chef for Søkadetkompagniet og 1781—92 Holmens Chef. Efter

Afgang fra denne Stilling indtraadte han som Deputeret i Admiralitets- og Kommissariats-Kollegiet, hvor han 1796 blev 1. Deputeret og Referent hos Kongen. 1795 og 96 var han Chef for Eskadren, der begge Aar var forenet med en svensk Eskadre af lignende Størrelse til Neutralitetens Beskyttelse. K. var en højt kultiveret og kundskabsrig Søofficer. Viceadmiral Conrad von Schindel giver ham 1780 følgende Vidnesbyrd: »Han (K.) er en ypperlig og fuldkommen Skibschef. Hos ham er den habile Søorlogsmand forenet med en fuldkommen Indsigt i Metiéén, han kan bruges til Alt, hvad Hs. Majst. vil fordre af hans Ærekærhed og Tjenstdygtighed«. Fra 1778 ejede han Nedergaard paa Langeland. — Kammerherre 1772. — Hv. R. 1780. — Maleri af P. Als 1752 (Fr.borg). Malerier af Jens Juel (Orebygaard, Nedergaard, Nysø og Gisselfeld). Pastel.

Danmarks Adels Aarbog, XXXIV, 1917, S. 239 f. Nyt Archiv for Søvesenet, II, 1843, S. 121—64. H. C. A. Lund: Søkadetkorpsets Historie 1701—1901, 1901.

Th. Th. I
Th. Topsøe-Jensen.

Kaas, Frederik Julius, 1758—1827, Statsminister. F. 24. Aug. 1758 i Kbh. (Holmens), d. 11. Jan. 1827 sst. (Holmens), begr. i Herlufsholm. Forældre: Kaptajn, senere Admiral Frederik Christian K. (1725—1803, s. d.) og 1. Hustru. Gift 6. Juni 1786 paa Bærum Værk med Kirstine Nilson, f. 31. Marts 1757 i Kristiania, d. 11. Jan. 1827 i Kbh. (Holmens) (gift 1° 1776 med Jernværksejer Conrad Clauson, 1753—85), D. af Justitsraad, Vicelagmand, Overhofretsassessor Poul N. (1714—61) og Maria Bendike Haagensdatter Nielsen (1725—65, gift 1° med Generalauditør Jørgen Bjørn, d. 1751).

K. begyndte sin Livsbane ved Hoffet og gjorde derefter Tjeneste ved Ingeniørkorpset, hvor han opnaaede Forfremmelse til Sekondløjtnant. Ret pludselig afbrød han sin militære Karriere, begyndte at studere Jura og tog 1782 juridisk Eksamen. 1783—1802 beklædte han en Række vigtige Embeder i Norge. Han blev 1783 surnummerær, s. A. virkelig Assessor i Norges Overhofret. Fra 1787 traadte han midlertidig ud af Statens Tjeneste for helt at hellige sig Ledelsen af det omfattende Bærum Jernværk, som han havde overtaget ved sit Ægteskab. 1789—90 var han en kort Tid Assessor i Højesteret og fra 1789 atter Medlem af Norges Overhofret. 1790 modtog han Stillingen som adjungeret Lagmand over Akershus Lagdømme, fungerede 1792—94 som Præsident for Kommunalbestyrelsen i Kristiania og ansattes derpaa 1794 som Generalauditør og Deputeret i det norske Generalitets-

og Kommissariatskollegium. 1795—1802 beklædte han den betydningsfulde Stilling som Stiftamtmand over Akershus Stift. Paa disse vigtige Embedsposter viste K. betydelige administrative Evner, navnlig med Hensyn til at samarbejde med sine Omgivelser, og han var i Besiddelse af et ikke ringe Initiativ. Der vistest ham fra mange Sider stor Paaskønnelse for hans Indsats i Spørgsmaalet om Kristiania Bys Privilegier. Det var endvidere ham, der tog Sagen op vedrørende den tyngende Korntiende og gennemførte Lettelser til Fordel for Bønderne, ligesom han ihærdigt arbejdede paa en Ændring i de gamle Regler for Bønderkarlenes Udskrivning til Hæren. Han efterlignede paa dette Omraade den danske Lovgivning, hvorefter Udskrivningen blev afhængig af Befolkningstallet. Endelig var han ivrig efter at mildne Straffene i Lejermaalssager og gjorde en betydelig Indsats for en Forbedring af Fattig- og Undervisningsvæsenet. Ved Oprettelsen af Seminariet i Tønsberg var han overmaade virksom. Den vanskelige udenrigspolitiske Situation omkring Aarhundredskiftet rejste nye Problemer. Med Iver kastede K. sig ind i Arbejdet for at befæste Norges Sydkyst. Han fik udlagt Blokskibe og Pramme i Bragernæs-Distriktet og virkede for Oprettelsen af Borgergarder i hver By. Ogsaa Forsyningerne til disse Korps **maatte** han fremskaffe, og han udførte i disse Dage faktisk en Generalkvartermesters Hverv. Hans Ihærdighed skaffede ham Kronprinsens fulde Bevaagenhed. Medens denne i sine første Breve til K. undertegnede sig »Deres bevaagne«, blev Tonen snart hjerteligere, og Kronprinsen underskrev sig nu: »Deres særdeles hengivne«. Ogsaa til Nordmændene stod K. i det bedste Forhold. Ved sit Ægteskab var han kommet i Forbindelse med gamle og rige Familier som Collett og Anker, og det skyldtes K.s personlige Indgriben, at Regeringen bevilgede Storkøbmanden Collett et Laan paa 120 000 Rigsdaler, der frelste det ansete Hus fra Sammenbrud.

1802 blev Vendepunktet i K.s Embedsbane. Han kaldtes til Kbh. for at overtage Embedet som Justitiarius i Højesteret og ombyttede 1804 denne Stilling med Chefposten over Danske Kancelli. Sin Ophøjelse skyldte han i væsentlig Grad Kronprinsens Bevaagenhed, og dette kom paa afgørende Maade til at paavirke hele hans Stilling inden for Kancelliet og hans Forhold til de andre ledende Statsmænd. Han blev en dygtig og underdanig Kronens Tjener, der nok kunde vise personligt Initiativ, men som altid bøjede sig for sin Herskers Bud. Han savnede i høj Grad de gamle adelige Kollegieembedsmænds Selvstændighed over for Kongen, som bundede i deres fremtrædende sociale Stilling og økonomiske

Uafhængighed. Forholdet til den Bernstorff-Schimmelmann'ske Kreds blev hurtigt ret spændt. Man var fra denne Side ikke uvillig til at indrømme K. administrative Talenter, men man følte en vis Skepsis over for hans Person, bebrejdede ham hans Levemandsvaner og nærrede Mistanke om, at hans Interesse for Familien Schimmelmann alene bundede i et Ønske hos ham om at komme frem og ikke i virkelig Interesse for Familien. Store Lovgivningsarbejder sattes ikke i Gang, mens K. var Chef for Kancelliet, men sammen med Møsting var han den af Ministrene, hvis Raad Kronprinsen gerne lyttede til. I Forhandlingerne 1806 om Holstens fremtidige statsretlige Stilling tog han ivrigt Del, og han syslede 1805—07 ihærdigt med forskellige militære Spørgsmaal som en Nyordning af Livjægerkorpsets Organisation og det almindelige Rekruterings-spørgsmaal. Da Forholdet mellem Danmark og Norge blev vanskeligt omkring 1809 som Følge af Krigen, sendtes K. af Sted som Kongens betroede Mand. Han blev Medlem af Regeringskommissionen og midlertidig Stiftbefalingsmand over Akershus Amt, ligesom han overtog Præsidiet i den norske Overkriminalret. Fra hans Haand foreligger en Række Indberetninger, der er meget oplysende om Tilstande og Stemninger i Landet, og med Iver kastede han sig over de mange vanskelige Spørgsmaal, der var fremkaldt af Krigen. Hans egentlige Hverv var paa nærmeste Hold at følge Forhandlingerne mellem Statholderen Christian August af Augustenborg og den svenske Regering om hans Valg til Tronfølger og dette Valgs Følger for Norge. Frederik VI. aspirerede selv til Stillingen, og K. støttede ham i hans Bestræbelser. Derfor var han saa ivrig efter at drive Hertugen frem til et norsk Indfald i Sverige, og han indledte i Svinesund Forhandlinger med den svenske General Armfelt, hvor man enedes om, at Frederik VI. skulde overtage den svenske Trone efter Karl XIII. og adoptere Prins Gustaf, efter at denne havde ægtet Kongens Datter Caroline. Da dette Forslag ikke sikrede Mandsliniens Arveret, forkastedes det af Frederik VI. Imens valgtes Hertugen til Tronfølger, og 1810 forlod K. paa ny Norge. Den Popularitet, han tidligere havde kunnet glæde sig over i Norge, havde han nu sat over Styr ved sine forskellige Intriger og sin ikke altid lige hensynsfulde Optræden over for den af Folket yndede Hertug.

I Aarene derefter anvendtes K. i flere betydningsfulde diplomatiske Sendelser. Han var 1811 i Paris for at lykønske Napoleon til Kongen af Roms Fødsel, og han skulde samtidig forhandle om Subsidier til Krigens Videreførelse og om Frigivelse af de mange beslaglagte danske Skibe i franske Havne, hvilket dog ikke førte

til noget positivt Resultat. 1813 drog han paa ny til Napoleon, der havde taget Ophold i Nærheden af Dresden, for at glatte visse Misforstaaelser ud med Hensyn til et dansk Overfald paa de franske Tropper i Hamburg. Det lykkedes K. at faa Kejseren beroliget. Under de Forhandlinger, der førtes umiddelbart før Freden i Kiel mellem de danske Statsmænd, kæmpede K. lige til det sidste for, at man ikke skulde bryde med den mægtige franske Kejser, men forgæves. Efter Freden optoges K. ganske af sin Stilling som Kancellipræsident. Han havde Dec. 1813 faaet Titlen Justitsminister og indtraadte 1814 i Gehejmestatsraadet; disse Stillinger bevarede han til sin Død. Ved et Reskript af 1815 udnævntes han tillige til Chef for det københavnske Politi, hvorved han i sin Person samlede Politiets dømmende og administrative Myndighed, saaledes at et strengere Tilsyn kunde føres. K. sad som Medlem af en Række Kommissioner, nemlig vedrørende **Børnekoppeepidemien** og angaaende forøgede Midler til Søkvæsthuset og Frederiks Hospital. Han var desuden Medlem af den Kommission, der udarbejdede en Oktroj for Nationalbanken, og fra 1818 kgl. Bankkommissær. Den vigtigste Reform, hvortil hans Navn blev knyttet, var Almueskoleloven af 1814, men Forarbejderne til denne epokegørende Lov gik langt tilbage i Tiden. I 20'erne gennemførtes en delvis ny Ægteskabslov og Ændringer i den civile Retspleje, men Æren herfor tilkommer mere A. S. Ørsted end Kancellipræsidenten. Mellem disse to Embedsmænd kom det 1826 til et voldsomt Sammenstød. Anledningen var en videnskabelig Afhandling af Ørsted om Præsteløftet og Treenighedslæren, som K. begærligt greb og angav som farlig for Kongen for paa denne Maade at tvinge Ørsted ud af Kancelliet. Forsøget lykkedes dog ikke, Ørsted bøjede af og opnaaede herved at bevare den for ham saa kære Stilling som Kancelliets første Lovforfatter.

— Som **Kollegieembedsmand** fik K. en Række Tillidshverv. Han var allerede 1802 blevet Medlem af Direktionen for det Classenske Fideikommis og 1805 Forstander for Herlufsholms Skole og Gods. 1808 blev han Ordensvicekansler, 1824 Ordenskansler og 1825 Æresmedlem af Det kgl. nordiske Oldskriftselskab, ligesom han fra 1808 havde været Æresmedlem af Kunstakademiet. — Kammerjunker 1782. Kammerherre 1792. — Hv. R. 1803. Bl. R. 1815. — Maleri af F. C. Groger (Løvenborg). Malerier paa Herlufsholm og i **Bærum** og Vester **Aker** samt paa Nedergaard. Miniature af Bossi; Kopi af L. Fraenckel, litograferet af A. Kaufmann. Buste paa Fraugdegaard. Sortkunstblad 1811 af Quenedey.

Danmarks Adels Aarbog, XXXIV, 1917, S. 243 f. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, VI, 2, 1909; VII, 2, 1912. Axel Linvald: Kronprins Frederik og hans Regering 1797—1807, 1923. M. Rubin: 1807—14, 1892. Samme: Frederik VI.s Tid, 1895. Troels G. Jørgensen: Danmark-Norges Højesteret 1790—1814, 1930. Hist. Tidsskr., 7. Rk., VI, 1905—06 (se Registeret); 10. Rk., I, 1930, S. 50—67. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, I—X, 1895—1931 (se Registeret i X). Kirkehist. Saml., 3. Rk., VI, 1887. Medd. fra Krigsark., I—IX (især IV), 1883—1902. Ludv. Daae: Af Geheimeraad Johan v. Bülow's Papirer, 1864. Fr. Thaarup: Faedrenelandsk Nekrolog, 1827. Sverre Steen i Norsk biografisk leksikon, VII, 1936,

, 177 .

Harald Jørgensen.

Kaas, Henrik (Hendrik, Henrich) Bielke, 1686—1773, Officer, Godsejer. F. 7. Sept. 1686 paa Elingaard, Norge, d. 1. Juli 1773 paa Boltinggaard, begr. i Ringe K. Forældre: Stiftamtmand Hans K. (1657—1700) og Sophie Amalia Bielke (1650—1703). Gift 1° 11. Aug. 1713 i Ringe med Anna Vind v. d. Kuhla, f. Febr. 1684, d. 26. Marts 1744 paa Boltinggaard (gift 1° 1710 med Kaptajn Erik Banner, 1682—1710), D. af Bendix v. d. K. og Sophie Amalia Banner (1652—96, gift 2° 1692 med Major Otto v. Ronne, d. ca. 1699, gift 2° med Anne Margrethe Rothkirck, d. tidligst 1714). 2° 31. Juli 1750 med Baronesse Regitze Sophie Guldencrone, f. 25. Maj 1712 paa Urup, d. 18. Dec. 1792 paa Tiselholt (gift 1° ca. 1730 med Ritmester Christian Frederik Ahlefeldt, ca. 1700—49), D. af Baron Jørgen G. (1682—1714) og Vibeke Dorothea Gersdorff (1687—1720, gift 2° 1715 med Stiftamtmand Gotfred v. Pentz, 1672—1726).

Tolv Aar gammel kom K. til Danmark som Page hos den senere Storkansler Conrad Reventlow. Som menig Rytter og Kadet 1702—04, Kornet fra 1704, Løjtnant fra 1706 deltog han indtil 1709 tappert og pligtopfyldende i de store Slag i den spanske Arvefølgekrig og blev gentagne Gange haardt saaret. 1709 blev han Kaptajn hjemme i Sprengels Landdragonregiment og deltog i Slaget ved Helsingborg 1710, blev s. A. Ritmester, n. A. kar. Major, deltog med særlig Udmærkelse i Slaget ved Gadebusch 1712 og blev 1713 virkelig Major, 1714 kar., 1719 virkelig Oberstløjtnant, 1725 kar., 1731 virkelig Oberst og Regimentschef. 1734—36 deltog han i Korpsen i kejserlig Tjeneste i Rhinegnene, blev 1735 kar. Generalmajor, 1746 Generalløjtnant, 1753 kar., 1759 virkelig General af Kavaleriet. I Felttoget i Mecklenburg 1762 deltog han ikke, men endnu 1765 mønstrede han Rytteriet i Fyn og vedblev at staa i Nummer i Hæren lige til sin Død, idet dog hans Gage til sidst udrededes af de civile Fonds. En Ansøgning fra ham 1769 om Charge som Feltmarskal blev undvigende besvaret med,

at Kongen havde »udsat« sin Resolution derpaa. — K.s egentlige Krigerliv faldt i en Periode, da det svære Kavaleri beherskede Valpladserne, og han kunde senere ikke forsones sig med de nye Former for Rytteri og dets Anvendelse. Han **maatte** derfor blive udtalt Modstander af Saint-Germains Indførelse af lette **Rytter-**afdelinger med større Bevægelighed. Interessen for Vaabnet bevarede han alligevel til det sidste, viste stedse den største Omhu for den menige Mand og var ogsaa i Almindelighed en velvillig og omhyggelig foresat for sit Officerskorps, men kan dog ikke siges fri for Partiskhed. Han var en dygtig Administrator, men ret-haversk, egenraadig og stædig og er blevet beskyldt for ved Egen-nytte og Pengebegærlighed under Felttogene ved Rhinen at have fulgt det af General Morner og dennes Frue givne Eksempel med Udpresninger over for Civilbefolkningen. Som Godsejer var han human og ret gavmild navnlig under de ødelæggende Kvægsyg-domme. — Hans Ægteskaber var barnløse, og 1766 oprettede han af sine to Gaarde Boltinggaard og Rynkebygaard et Stamhus »Kaasenslund« og indsatte sin ældste Søsters yngste Søn H. H. Eickstedt som Arving dertil. — Hv. R. 1740. L'union parfaite 1754. Bl. R. 1760. — Maleri paa Gliicksborg og i Vester Aker, Norge, samt hos Slægten Huitfeldt Kaas. — Sarkofag i Ringe K.

Danmarks Adels Aarbog, XXXIV, 1917, S. 246 f. Personalhist. Tidsskr., IV, 1883, S. 177—215. H. Leerbech: Forsøg til en Beskrivelse over Ringe Sogn, 1826. A. P. Tuxen: Poul Vendelbo Løvenørn, 1924.

Rockstroh (H. W. Harbou).

Kaas, Jens, 1516—78, Hærfører. F. 1516, d. 14. Dec. 1578, begr. i Viborg, mulig senere flyttet til Nørup K. Broder til Bjørn K. (s. d.). Gift med Margrethe Lange, bisat 24. Aug. 1622 i Vejle, begr. i Nørup K. (gift 2° 1584 med Knud Brahe til Tostrup, s. d.), D. af Erik L. til Engelsholm (1518—72) og Anne Madsdatter Gjordsen (1529—tidligst 1610).

J. K. var ligesom Broderen Bjørn i sin Ungdom i fremmed Krigstjeneste. Da en tredie Broder Jørgen K. — paa Trods af Christian III.s Forbøn — var blevet henrettet i Luneburg, hvor han under et Opløb havde begaaet et Drab (1552), begyndte de to andre en formelig Fejde mod Byen, og nu var det den, der forgæves maatte bede Kongen mane Brødrene til Fred (1554). Snart efter vendte J. K. hjem, thi 1555—58 var han forlenet med Viskum Len. Da Frederik II. efter Ditmarskerkrigen beholdt nogle Landsknægtstyrker i Danmark, blev J. K. Chef for de i Jylland indkvarterede Knægte, der rigtignok blev aftakkede 1560; men da

Kongen 1562 begyndte at ruste paa ny, blev J. K. sendt ud som Hverver og derefter Høvedsmand for de i de skaanske Provinser og en Del af de i Kbh. garnisonerede Knægte. I Begyndelsen af 1563 var J. K. blandt dem, der hidsede Regeringen til Krig mod Sverige. Under Syvaarskrigen udmærkede han sig som Befalingsmand paa det fra Svenskerne erobrede Elfsborg (1564—69), som han med den største Haardnakkethed forsvarede mod alle Angreb trods Mangel paa Proviant og Munition og gentagne Mytterier fra Besætningens Side. Efter Daniel Rantzaus Død blev J. K. Øverste for samtlige Landsknægte (Nov. 1569) og gjorde endnu i Krigens Slutning et Par mindre Tog ind i Sverige. Krigen har været J. K.s rette Element. I dens sidste Aar drev Skipper Povl Galskøt med en den danske Feltøverste tilhørende Pinke Sørøveri i Østersøen i Kompagniskab med den berygtede russiske Fribytter Carsten Rodt, hvad der voldte den danske Regering adskillige Bryderier med de neutrale Magter, det gik ud over. 27. Sept. 1570 gav Kongen J. K. et skarpt Tilhold om ufortøvet at lystre en tidligere Ordre om at kalde Pinken tilbage. Efter Krigen var J. K. 1573—77 Lensmand paa Silkeborg, fra 1577 til sin Død paa Aalborghus. Som Tak for hans Fortjenester gav Kongen ham 1567 Gudumlund som fri Forlening, 1573 købte han Gaarden af Kronen; desuden ejede han paa samme Egn Vorgaard (i Helium Herred). — Ligsten med Portræt i Nørup K.

Danmarks Adels Aarvog, XVI, 1899, S. 199. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, II, 1912.

Poul Colding.

Kaas, Mogens, 1576—1656, til Støvringgaard, Rigsraad. F. 1576, d. 3. Nov. 1656, begr. i Nyborg. Forældre: Lensmand paa Børglum Erik Nielsen K. til Støvringgaard (d. 1578) og Kirsten Pedersdatter (Galt) (1536—1616). Gift 5. Okt. 1606 med Sidsel Friis, f. 1. Juli 1588, d. 7. Juni 1646, D. afsenere Rigsraad, Landsdommer Jørgen Iversen F. til Krastrup og Halkær (d. 1616) og Else Bjørnsdatter Bjørn (1558—94).

M. K. studerede bl. a. i Heidelberg og Leipzig (1590). Han var 1602—04 Hofjunker, 1606—13 Lensmand paa Halmstadgaard, fra 1611 tillige paa Aalegaard, 1613—19 paa Ørum, 1619—31 paa Mariager Kloster, 1631—56 paa Nyborg Slot. 1615 blev han Øverste over det jyske Regiment. Marts 1624 optoges han i Raadet, hvorved, ved Siden af hans Godsrigdom, sikkert hans Svogerskab med Kansler Christen Friis har spillet en Rolle. Han var s. A. til Stede ved Hertug Ulriks Bisættelse i Bützow og ledsagede i Sept. Christian IV. til Gotland. 1625 var han med Albret Skeel i Rends-

borg for at dømme om Jagten mellem Ærkebispens af Bremen og det holstenske Ridderskab. Nov. s. A. kaldtes han til Kongens Hovedkvarter i Tyskland, blev Jan. 1626 Krigskommissær og sendtes Marts s. A. til Braunschweig. Juni 1627 var han i Regeringen i Kbh. sammen med Kansleren og Statholderen, men kaldtes kort efter af Kongen til Nordtyskland. Da de kejserlige trængte ind i Jylland, flygtede han fra sit Len Mariager til Marstrand. Efter Lubeckfreden overdroges det ham Aug. 1629 sammen med andre Raader og Adelsmænd at undersøge Midlerne til atter at bringe Bønder og Købstæder i Jylland paa Fode. 1631 gik han imidlertid ved sit Lenskifte over i de fynske Raaders Kreds. Under Torstensonkrigen var han blandt de Kommissarier, der havde den højeste Inspektion paa Fyn. Maj 1645 forhandlede Rigmarsk Anders Bille og han med den fynske Adel om Bevilling af en Hovedskat efter Kongens Ordre. Adelsens Protest mod dette Indgreb i dens Privilegier meddeltes af de to Herrer Raadet i en Skrivelse, der vakte Kongens Vrede, dog især mod Marsken. — Som Lensmand paa Nyborg stræbte M. K. at øge Indtægterne af Ladegaardsavlingen bl. a. ved at paalægge de jordegne Bønder Arbejds- og Afgiftsydelser mod Skik og Brug. 1649—56 foreligger en Række Bondeklager over ham. Som Godsejer samlede han efterhaanden de fleste af Slægtens Ejendomme. Af Broderen Niels K. købte han Støvringgaard (Støvring H.), hvor han 1622—23 opførte en ny Hovedbygning. Hertil kom Hemmestrup (Middelsom H.), Gudumlund (Fieskum H.), Restrup (Rinds H.), Tulsted (Helium H.), Ørndrup (Aars H.), Sellebjerg (Bjerge H.), Vejrup (sst.) m. m. — Bl. R. 1633. — Et Maleri paa Fr.borg, som tidligere antoges at forestille M. K., forestiller Christoffer Ulfeldt. Formentlig Miniature ca. 1600 i P. Simonsens Samling i Norge. Stik af A. Haelwegh efter A. Wuchters.

Dsk. Mag., 3. Rk., IV, 1854. Saml. til jydske Historie og Topografi, II, 1868—69, S. 343—54. Kr. Erslev: Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV.s Tid, I—III, 1883—90. Danmarks Adels Aarbog, XVI, 1899, S. 202.

C O BøggilAndersen.

Kaas, Niels, 1534—94, til Taarupgaard, Kongens Kansler. F. 1534 paa Staarupgaard, d. 29. Juni 1594 i Kbh., begr. i Viborg Domkirke. Broder til Bjørn og Jens K. (s. d.). Ugift.

En Farbroder tog sig som Værges af den tidligt forældreløse Dreng og satte ham i Viborg Skole, hvis Rektor, Oluf Nielsen Skytte, han altid senere mindedes med megen Taknemmelighed. 1549 kom han til Kbh., hvor hans ældre Broder Bjørn satte ham

i Huset hos Niels Hemmingsen. Opholdet her blev af afgørende Betydning for N. K. Den store Teolog, der tillige var en for sin Tid fortræffelig Pædagog, var ikke længe om at lægge Mærke til den Skarpsindighed og systematiske Sans, hans unge Elev lagde for Dagen ved de dialektiske Øvelser blandt Professorgaardens Kostgængere, og han forudsagde ham en stor Fremtid. N. K. fik i disse Ungdomsaar lagt Grunden ikke blot til sine teologiske og historiske Kundskaber og Interesser, men ogsaa til det religiøse Standpunkt, han siden fastholdt. Forholdet mellem Lærer og Discipel udviklede sig til et livsvarigt Venskab, der endog bestod den haarde Prøve, det var, da N. K. 1579 paa Embeds Vegne maatte tilkendegive Hemmingsen, at han for sin Nadveropfattelses Skyld var suspenderet fra sit Professorat. — 1554 tiltraadte N. K. den unge Adelsmands obligate Studierejse. Det første Universitet, han besøgte, blev naturligt nok Wittenberg, hvor han endnu kunde høre Melancthon, Niels Hemmingsens store Forbillede; ogsaa her lagde man Mærke til hans Evner. Senere studerede han i Frankfurt an der Oder og i Louvain. Han tilegnede sig her en usædvanlig solid Ballast af historisk og statsretslig Viden og en latinsk Sprogfærdighed, der gjorde ham ualmindelig veludrustet til en Embedsgerning i Centraladministrationen.

1560 ansattes N. K. som Sekretær i Kancelliet, hvor han snart fik en betroet Stilling. Under Syvaarskrigen blev der haardt Brug for alle dygtige Kræfter, og naar Frederik II. paa sine Rejser til Krigsskuepladsen medtog Kansleren, Johan Friis, og øverste Sekretær, Hans Skovgaard, faldt det i N. K.s Lod at forestaa den Del af Kancelliet, som blev tilbage i Kbh. Haardt Arbejde krævedes af ham; »der var mange Nætter, han og de andre af Kancelliet ikke kom ned, men maatte sidde og skrive hele Natten over«. Til alt det andet kom saa henimod Krigens Slutning Deltagelsen i Fredsunderhandlingerne, først i de resultatløse Møder i Roskilde og ved Ulfsbæk 1568—69, endelig i den afgørende Kongres i Stettin n. A. Baade for hans fremtidige Embedsgerning og for hans personlige Udvikling maa det have betydet meget, at han i Sekretæraarene fik Lejlighed til »ideligen at søge Bord med« Landets ledende Statsmænd, Johan Friis og Peder Oxe.

Ligesom disse lærte Kongen selv tidligt at værdsætte hans Loyalitet og Arbejdsevne. Da saa Johan Friis døde (Dec. 1570), kunde ingen være nærmere end N. K. til at følge ham som Kansler. Han blev da ogsaa straks konstitueret i Embedet og aflagde 1571 Eden; men først Maj 1573 udnævntes han formelt, og først Aug. s. A. fik han som Kanslerløn sin eneste lidt større Forlening, St.

Knuds Kloster i Odense. Han kunde dog for saa vidt nok trænge til denne Indtægtsforøgelse, som hans private Formueomstændigheder var ret beskedne. Som yngste Søn af en stor Børneflokk arvede han efter sine Forældre ikke stort andet end den lille Taarupgaard ved Viborg, nærmest blot en større Bondegård, som først ved hans Jordkøb, Mageskifter og Byggearbejder hævedes op i de egentlige Herregaardes Række. De Præbender (i Viborg fra 1562, i Roskilde fra 1571) og Forleninger (Knubbelykke paa Lolland fra 1568, Rynkeby paa Fyn 1571—80), som han efterhaanden havde faaet for sin langvarige Kancellitjeneste, var alle ubetydelige. Efter Udnævnelsen til Kansler fik han 1577 yderligere **Asmild** Kloster paa sin Hjemegn, hvortil 1588 kom Lekkende i Sydsjælland og Thistedgaard i Thy. Naturligvis kunde han kun midlertidig tage Ophold paa sin Fædrenegaard eller sine Len; i Almindelighed boede han i Kbh., hvor han i 1570'erne erhvervede sig en anselig Gaard, den saakaldte St. Gertrud, paa Hjørnet af det nuværende Kultorv og Pustervig.

Udenrigspolitik, Kirke- og Skolevæsen var de Arbejdsfelter, inden for hvilke N. K. som Kansler fortrinsvis kom til at virke. Hvad Udenrigspolitikken angaar, medførte det nye Embede i sig selv næppe nogen væsentlig Ændring i hans Stilling; mere **maa** Peder Oxes Død (1575) have øget hans Indflydelse; saa længe Frederik II. levede, var og blev han dog afhængig af kongelige Direktiver, om end efterhaanden med noget større Spillerum. Afhængigheden udelukker ikke, at han — som den ypperlige Diplomat han var — har sin væsentlige Del i Æren for den Fredspolitik, som har gjort Perioden 1570—1611 til en af de lykkeligste i vor Historie. I denne Forbindelse kommer navnlig hans Deltagelse i de gentagne **Grænsemøder** med Svenskerne (1572, 1575, 1580 og 1591) i Betragtning. Samtiden beundrede **maaske** nok saa meget hans Indsats ved Bilæggelsen af de besværlige slesvigske Stridigheder, ved Odenseforliget 1579 om Hertugernes Lenspligt og i de følgende Aar som Mægler i Arvetvisten efter Hans den Ældres Død. Men i det hele gik i denne Tid intet udenrigspolitisk Spørgsmaal af nogen Betydning Kancelliet forbi.

Som Kirkens og Skolens øverste foresatte viste N. K. sig som Melanchtons og Niels Hemmingsens tro Discipel. I mange Tilfælde er hans Indsats paa disse Omraader vanskelig at skelne fra Kongens; man tager dog næppe fejl i at tilskrive ham en betydelig Andel i Bestræbelserne for at højne Gejstlighedens Niveau, saavel økonomisk som moralsk. Paa samme Maade virkede han som Formynderstyrelsens Leder for en mere betryggende Rekrutering

af de højere Skolers Lærerstand. Ikke mindst Betydning fik det, at han som Kongens Kansler tillige automatisk blev Universitetets »øverste Konservator«; til denne Stilling gjorde hans levende Interesse for videnskabeligt Arbejde ham fortrinligt skikket.

N. K.s Betydning for dansk Videnskab er et Kapitel for sig; talløse Dedikationer vidner derom. Blandt de mange, han hjalp med Raad og Daad, var ogsaa Samtidens største: Anders Sørensen Vedel og Tyge Brahe. At denne sidste i over tyve Aar fik trygge og gode Arbejdsvilkaar i sit Fædreland, maa for en meget væsentlig Del tilskrives N. K.; Tyge Brahe, som ikke var nogen Rosiflengius, omtalte da ogsaa altid Kansleren højst anerkendende og skrev endog et latinsk Digt til hans Ære. Blandt de yngre Mænd, som N. K. hjalp frem, kan nævnes saa forskelligartede Personligheder som Jørgen Dybvad, Hans Poulsen Resen og Matematikeren Thomas Fincke.

Og dog laa eksakte Videnskaber som Matematik eller Astronomi Kansleren selv ret fjernt. Hans personlige Interesser var først og fremmest vendt mod historisk Studium; det er betegnende, at netop han skaffede Kbh.s Universitet dets første Professorat i Historie. Ud fra den tidstypiske Overbevisning, at denne Videnskabs vigtigste Eksistensberettigelse var at tjene til Belæring for den praktiske Politik, dyrkede den travlt optagne Embedsmand selv med Iver Studiet af sit Lands Fortid. En samtidig, Jacob Ulfeldt, gav ham 1585 det Vidnesbyrd, at hans historiske Lærdom og Indsigt var fuldt paa Højde med Tidens bedste Historieskriveres, og udtalte dertil sin Forvisning om, at Kansleren vilde støtte Arbejdet paa den Fortsættelse af Saxo, som dengang var alle historisk interesseredes Drøm. Den Mand, af hvem man længe ventede sig Opgavens Løsning, A. S. Vedel, havde da ogsaa N. K. at takke ikke blot for økonomisk Bistand, men ogsaa for talrige Meddelelser om »gamle Breve og andre danske Monumenter«. Ogsaa med udenlandske Historikere som David Chytræus og Reiner Reineccius stod han i lærd Brevveksling; han kunde her øse af sine egne Samlinger, som efter de faa bevarede Oplysninger derom bl. a. har omfattet Stof til det 13. Aarhundredes Danmarkshistorie. Selv skal han have skrevet en kort Oversigt over de danske Kongers Historie; den har dog næppe været bestemt til at udgives, og nogen selvstændig Indsats som historisk Skribent kom N. K. i det hele ikke til at yde. En Huitfeldts robuste Arbejdskraft var ham nægtet.

De sidste seks Aar af Kanslerens Levetid levnede ham utvivlsomt intet som helst Otium. Ved Frederik II.s tidlige Død lagdes tunge Byrder af Arbejde og Ansvar paa hans Skuldre. Paa sit Dødsleje

skal Kongen have betroet sin Søn og Efterfølger til Kanslerens Omsorg, og samtidig var hans Kolleger i Rigsraadet enige om at se hen til ham som den naturlige Førstemand i den **Formynderregering**, der nu maatte overtage Styrelsen for den umyndige Christian IV. At forene de modstridende Hensyn til Kongehusets og Raadernes Interesser viste sig trods den bedste Villie snart mere end vanskeligt. Allerede om Formynderstyrelsens Sammensætning opstod der Strid. Efter Slanges ganske vist omtvistede Beretning skal Kansleren personlig ikke have været utilbøjelig til at indrømme Dronning Sophie en Plads deri; Rigsraadets Flertal var imidlertid af anden Mening, og det lykkedes da N. K. at bevæge hende til at give Afkald. Resultatet blev derefter, at det samlede Raad 15. April overdrog ham selv sammen med tre andre Raader at styre Riget under Kongens Mindreaarighed. Det blev ikke sidste Gang, han maatte mægle mellem sine Standsfæller og Enkedronningen, hvis vidtdrevne Krav atter og atter førte til pinagtige Forhandlinger og til sidst til et ligefremt Brud, der turde have været Kansleren en personlig Sorg. Udadtill fastholdt han med megen Styrke sin Fredspolitik trods urolige Forhold i Øst og Vest; indadtill viste han og hans Kolleger i Regeringsraadet sig over for den menige Adels Opposition villige til mindre Indrømmelser, der kunde berolige Stemningen uden dog paa noget væsentligt Punkt at tilsidesætte Statens Interesser for Aristokratiets. Nationalt hævdede Formynderregeringen Danskhedens Ret, bl. a. ved at sørge for, at den unge Christian IV. fik en dansk Optragelse.

Disse Aars strenge Arbejde sled haardt paa den aldrende Kanslers Kræfter. Fra 1593 følte han sig syg; ikke desto mindre ledede han endnu n. A. med sin vante Pligtroskab Forsommerens Herredag og deltog i Rettertingets Domsafsigelser. Dermed var hans Kræfter imidlertid ogsaa udtømt. 24. Juni lod han sig da tage til Alters; betegnende nok betjente han sig ved denne Lejlighed af Præsten Isak Grønbæk uden Hensyn til, at denne nylig ved en kryptokalvinsk Pinseprædiken havde paadraget sig de ortodokses Uvillie. Om Formiddagen 27. Juni havde han i sit Sygeværrelse for lukkede Døre en Samtale med sine Kolleger i Regeringsraadet, som først afbrødes, da den unge udvalgte Konge efter den syges eget Ønske indfandt sig for at tage Afsked med sin og Statens tro Tjener. Denne navnkundige Scene skildres i to Kilder, dels en næsten samtidig Beretning paa Grundlag af Meddelelser til Henrik **Rantzau**, dels en mere udførlig Skildring hos Historikeren Slange. Det er denne sidste, der ligger til Grund for de fleste nyere Fremstillinger, men med tvivlsom Ret, da Slange skrev over hundrede

Aar efter Begivenheden og hans Kilde ikke er paavist. Vel afhjemlede synes dog de væsentligste Træk, nemlig at den gamle Kansler indtrængende formanede sin Myndling til at drage Omsorg for Flaaden som Landets bedste Værn, og at han med Henviſning til sit Løfte ved Frederik II.s Dødsleje om at sørge for Sønnens Kroning overgav ham Nøglen til det Gemme, hvor Kronregalierne forvaredes, og saaledes symbolsk tilkendegav, at han for sin Del nu fandt Tiden inde til Formynderstyrelsens Afslutning.

I en Philip af Hessen tilsendt Skildring af Forholdene i Danmark under Formynderstyrelsen betegner Tyge Brahe N. K. som Regeringens Leder og karakteriserer ham i Tilslutning hertil som en Mand, der har vundet stor Navnkundighed ved sin praktiske Dygtighed, sit sunde Omdømme, sin Betænkſomhed og Klogskab foruden ved sin Slægts gamle Adelskab, dertil vel forfaren i de humane Videnskaber, særlig Historie og Statsvidenskab. Med sjælden Enighed har Eftertidens Historieskrivning — bortset fra en professionel Adelshader som G. L. Baden — lige fra Slange til Erik Arup tiltraadt de samtidiges anerkendende Dom, ligesom de Aar, i hvilke Kansleren stod for Styret, almindeligvis betragtes som et af de lykkeligste Afsnit af vort Folks Historie. Fridericia har dog med Føje fremhævet Begrænsningen i hans Traditionsbundethed, hans Forkærlighed for »de retlinede, om end noget udtraadte Veje«. Nye Tanker og dristigt Initiativ var ikke hans Sag; men Tiden havde ogsaa fuldt saa god Brug for de Fortrin, som virkelig udmærkede ham, hans usvigelige Loyalitet og rolige Ligevægt. Det i øvrigt ikke videre gode Maleri af ham, som hænger paa Rosenborg, bekræfter det almindelige Indtryk; det er Billedet af en paa een Gang værdig og venlig gammel Herre, med tunge Bekymringers Furer langs Panden og nogen vemodig Træthed i Blikket; en Skikkelse uden den robuste Renæssancekraft, som kendetegner saa mange af Samtidens ledende Mænd, et noget tørt Pligt- og Arbejds menneske, lidt hen imod Dyds mønstret; det er velgørende at erindre, at hans Frisind var lige saa grundmuret som hans øvrige Dyder, og at hans Breves tunge Saglighed undertiden, om end sjældent, kunde gennembrydes af en djærv Spøg. — Maleri paa Rosenborg, Kopi paa Gaunø, Litografi derefter fra Em. Barentzen 1867. Sortkunstblad af Th. Burford 1746. Scenen ved N. K.s Døds seng er behandlet af D. C. Blunck 1824, G. F. Høyer, F. C. Lund 1860 og Carl Bloch 1880 (Fr.borg). Fremstillingen paa Stikket af Frederik II.s Ligfærd er ikke Portræt. — Mindesten af J. Wiedewelt ved Jægerspris 1782; Akvarel derefter af S. L. Lange (Fr.borg).

Danmarks Adels Aarbog, XVI, 1899, S. 205 f. Peder Jensen Winstrup: Ligprædiken over N. K., 1594. Hans Olufsen Slangerup: Oratio funebris de vita et obitu N. K., 1594. Epistolae consolatoriae ad Henricum Ranzovium; opera et studio M. Georgii Ludovici Frobenii collectae, editio auctior et uberior, 1595, S. 420—47. Niels Slange: Christian den Fierdes Historie, I, 1749, navnlig S. 7 f. og 72 f. H. F. Rørdam: Kjøbenhavns Universitets Historie, II, 1869—72, navnlig S. 384—96. Troels-Lund: Hist. Fortællinger, III, 1911, navnlig V. Bog, S. 214 f., og VI. Bog, S. 160—70. Bjørn Kornerup: Biskop Hans Poulsen Resen, I, 1928.

11 , 11

Kaas, Ulrik, 1677—1746, Søofficer. F. 1677, d. 28. Dec. 1746 paa Sandviggaard ved Hillerød, begr. i Herlev K. Forældre: Major, senere Amtmand over Lundenæs og Bøvling Amter Jørgen Grubbe K. (1643—1711) og Birgitte Sophie Sehested (1643—1728). Gift 1° 20. Febr. 1715 i Kbh. (Holmens) med Cathrine Sophie Rubring, d. 1724. 2° 1726 med Mette Marie Sørensdatter Matthisen, f. 27. Okt. 1694 i Kbh. (Trin.), d. 11. April 1770 sst. (Holmens) (gift 1° med Garver, Stadsmajor Peder Dorn, d. 1719, 2° med Major Georg Emanuel Eberlin von Feridan, d. 1724), D. af Klokke Søren M. (s. d.) og Hustru.

U. K. blev Lærling 1690, Underløjtnant 1697, Premierløjtnant 1699, Kaptajn 1700, Kaptajn 1708, Kommandørkaptajn 1710, Kommandør 1711, Schoutbynacht 1715, Viceadmiral 1718. 1695—1700 var han i hollandsk Orlogs- og Koffarditjeneste samt Kaperfart og hjemkaldtes, da det trak op til Krig. Han var 1705—09 ved Indrulleringen i Jylland og sendtes 1710 til Holland for at hverve Matroser til Flaaden. S. A. var han Chef for Orlogsskibet »Prins Carl« i Flaaden under Gyldenløve, og da dette Skib i Slutningen af Sept. led Havari, flyttedes han over som Chef for Orlogsskibet »Fyen« og deltog med dette i Slaget i Køge Bugt 4. Okt. s. A. Følgende Vinter var han atter paa Hvervning i Holland og derefter 1711 Chef for Orlogsskibet »Mars«, 1712 for »Tre Løver«, 1713 og 14 for »Prins Christian« og 1715 for »Havfruen«, med hvilket han deltog i Slaget ved Rugen 8. Aug. under Admiral **Raben**. Senere s. A. blev han Flagkaptajn hos Gyldenløve i »Elephanten«. 1715—16 var han Chef for en mindre Eskadre med det Formaal at blokere Stralsund. Da en overlegen svensk Eskadre nærmede sig under den tidligere danske Søofficer, nu svensk Viceadmiral D. Wilster, maatte U. K. trække sig tilbage til Sundets sydlige Del. 1717 og 18 førte han Eskadre i Hovedflaaden med sit Flag henholdsvis i »Beskærmeren« og »Justitia«. Kort før Fredslutningen ansattes han som Indrulleringschef i Jylland, hvor han blev til 1726, da Indrulleringen blev ophævet. Han flyttede nu til

Kbh., hvor han mistede alt ved den store Ildebrand 1728. 1732 fik han sin Afsked af Søetaten med Admirals Karakter og udnævntes til Stiftbefalingsmand over Bergen Stift og Amtmand over Bergen Amt, hvor han virkede til 1737, hvorefter han boede paa sin Ejendom Sandviggaard til sin Død. Han var under Krigen anset for en virksom og dygtig Søofficer; var senere hjem søgt af økonomisk Modgang. — Malerier paa Fr.borg (formentlig af N. Wichmann), Orebygaard og Nedergaard. — Mindetavle i Herlev K.

Danmarks Adels Aarvog, XXXIV, 1917, S. 238. Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, II—III, 1903—06; V—X, 1915 4.

Th. Topsøe-Jensen.

Kaas, Ulrik Christian, 1729—1808, Søofficer. F. 21. April 1729 i Kbh. (Holmens), d. 22. Marts 1808 sst., begr. sst. (Holmens K.s Kapel). Broder til Admiral F. C. K. (1727—1804, s. d.). Gift 6. Okt. 1766 i Ormslev med Frederikke Amalie Charisius, f. 29. Dec. 1749 paa Constantinsborg, d. 18. Marts 1828 i Aabenraa, D. af Konferensraad Constantin August C. til Constantinsborg (1712—76, gift 2° 1771 med Else Mariane Falkenskiold, 1737—1801, gift 2° 1784 med Sognepræst i Vinding, Bryrup og Vrads, Provst, Konsistorialraad Jørgen Melchiorsen Holst, 1710—84 (gift 1° 1752 med Johanne Below Reedtz, f. 1720, 2° 1766 med Edvardine Marie Hoff, 1741—71)) og Baronesse Kirstine Guldenchrone (1709—70).

K. blev Kadet 1742, Sekondløjtnant 1749, Premierløjtnant 1755, Kaptajnløjtnant 1758, Kaptajn 1763, Kommandørkaptajn 1770, Kommandør 1781, Kontreadmiral 1790, Viceadmiral 1797 og Admiral 1804. 1751—53 var han med Fregatten »Docquen« i Ekspeditionen under S. Hooglant til Marokko og var tilfældig om Bord i Fregatten »Falster«, da denne kom i Brand 3. Juni 1753 paa Saffias Red. Han deltog i Arbejderne paa at slukke Ilden og blev reddet i yderste Øjeblik. I de følgende Aar var han jævnlig udkommanderet, bl. a. til Vestindien 1755—56, til Middelhavet 1759 og 60, derefter i nogle Aar Vagtskibschef og 1764 og 65 Chef for Fregatten »Hvide Ørn« som Kadetskib. 1770—72 var han Chef for Orlogsskibet »Mars« paa den uheldige Ekspedition mod Algier under Schoutbynacht F. C. Kaas og 1773 Chef for »Ebenetzer« i Eskadre. 1778 blev han Ekvipagemester paa Nyholm og var 1779—80 Chef for Orlogsskibet »Holsten« til Guinea i Anledning af en Strid mellem vor Koloni og den hollandske Koloni sst., derfra til Kapstaden for at konvojere hjemgaaende Ostindiefarere til Kbh. Paa Grund af slet Proviant og daarligt Vand udbrød Skørbug og Blodgang i Besætningen, af hvilken ca.

80 Mand døde og 120 syge **maatte** lægges i Land ved Ankomsten til Kapstaden. Ved Hjemkomsten blev der foretaget en Undersøgelse for at udfinde **Aarsagerne** til Sygdommen og om der om Bord var gjort, hvad der kunde gøres, for at konservere Besætningens Sundhed. Ved Undersøgelsen viste det sig, at der intet kunde lægges Chefen til Last. 1781 blev K. Generaladjutant hos Kongen, men blev efter ca. to Aars Forløb atter fritaget for denne Tjeneste. Under den kortvarige Krig med Sverige 1788 var K. Chef for den flydende Defension paa **Kbh.s** Red og blev s. A. Kommandant paa Toldboden, i hvilken Stilling han forblev til **sin** Død. — Kammerherre 1780. — Hv. R. 1801. — Portrætteret paa W. Haffners Gruppemaleri fra Appartementet paa Christiansborg 1781 (Rosenborg). Maleriet af P. Als, som angives at forestille K., er Broderen F. C. K. Danmarks Adels Aarbog, XXXIV, 1917, S. 241. *Th. Topsøe-Jensen.*

Kaas, Wolfgang, 1724—78, Søofficer. Døbt 10. April 1724 i Korsør, d. 15. April 1778 i Kbh., begr. sst. (Holmens). Forældre: Sekondløjtnant, senere Kaptajnløjtnant Ahasverus K. (1693—1744) og Anna Birgitte Scheen (1696—1765). Gift 1° 1753 (Kopulationsafgift (Nic.) 7. Nov.) med Dorothea Lassen, f. ca. 1734, begr. 18. April 1760 i Kbh. (Holmens). 2° 30. Okt. 1761 i Kbh. (Petri) med Frederikke Amalie Hagen, f. 2. Sept. 1743 i Kbh. (Petri), d. 23. Febr. 1831 sst. (Trin.), D. af Apoteker Bernhard H. (1696—1747) og Anna Margrethe Cøllner (1714—48).

K. blev Kadet 1740, Sekondløjtnant 1743, Premierløjtnant 1746, Kaptajnløjtnant 1754, Kaptajn 1758, Kommandørkaptajn 1767, Kommandør 1769 og Kontreadmiral 1777. Han var 1746 med Orlogsskibet »Oldenborg« i Eskadren under U. C. Danneberg til Algier og blev 1751 Ekvipagemester paa Nyholm og n. A. Ekvipagemester paa Gammelholm, Havnemester i Kbh. og Medlem af Havnekommissionen sst. 1761 blev Tilsynet med Dokken og Havnens Opmudring overdraget ham, og han blev Medlem af Kommissionen til Søjhusets Udskillelse fra Landetaten. 1768 overtog han Stillingen som Holmens Chef, men **maatte** allerede i Okt. 1770 afgaa fra denne Stilling paa Grund af **Algier-Eskadrens** mangelfulde Udrustning og Bombarderskibenes Svaghed (se F. C. Kaas). 1772—73 var han Hvervningschef i Kbh., 1774—75 **Interims**chef for Frederiksværns Værft og blev 1776 atter Holmens Chef, en Stilling, hvori han med sit grundige Kendskab til Holmen gjorde god Fyldest til sin Død. — Maleri (Fr.borg).

Danmarks Adels Aarbog, XXXIV, 1917, S. 260.

Th. Topsøe-Jensen (C. With-Seidelin).

Kaasbøll, Peter, 1689—1767, Officer, Genealog. F. 19. Dec. 1689 i Trondhjem, d. 12. Febr. 1767 i Præstø, begr. i Præstø K. Forældre: Stiftamtsskriver og Præsident i Trondhjem Peter K. (d. 1693) °S Mille Schøller (1655—1711). Gift 1725 med Cathrine Sophie Bille, f. 1693, d. 7. Dec. 1732, D. af Justitsraad Henrik B. til Mejlgaard m. m. (d. 1708) og Ingeborg Christine Pentz (d. 1719, gift 2° 1711 med Premierløjtnant Kjeld Krag Sehested, 1676—1727, gift 1° 1703 med Elisabeth Henrikke Pax, 1679—1706, 3° 1723 med Tale Dorothea Unger, 1702—57).

Som ganske ung var K. »Tjener« (Skriver?) hos Chefen for Norske Artilleri, Wilster, og blev 1704 Lærling i dette, 1709 Fyrværker (Underofficer), 1711 Stykjunker, 1715 Løjtnant. 1716 deltog han i Forsvaret af Akershus, 1717 blev han kar., n. A. virkelig Kaptajn og forsattes til Danske Artilleri, blev 1726 kar., 1728 virkelig Major, 1732 Oberstløjtnant og fik 1740 Karakter som Oberst af Infanteriet. 1744 udnævntes han til Chef for Norske Artilleri, blev 1752 kar. Generalmajor af Infanteriet, 1759 kar. Generalløjtnant af Infanteriet. Ved Artilleriets Sammendragning 1764 under en udenlandsk fyrstelig Chef sattes han paa Pension. — K. var en overmaade flittig Genealog, hvis efterladte Samlinger, nu i Rigsarkivet, udgør atten meget tæt beskrevne Bind og Hæfter. De egentlige Stamtavler over danske, norske og holstenske Adelslægter er dog gennemgaaende af meget ringe Værd, og de Oplysninger fra hans egen Tid, hvormed han supplerer sine Kilder, er saa spredte og tilfældige, at ogsaa de er af ringe Nytte. Da hans Samlinger imidlertid omfatter fremmed Adel og en stor Del Officers- og andre ansete Slægter, om hvilke ellers ikke let findes samlede Oplysninger, vil man stedse ty til dem.

E. Nystrøm: Peter Munthe Bruns og Ane Munchs Slægt, 1910, S. 94—98, 194.

Rockstroh (P. C. Bang'Og Thiset).

Kabell, Ludvig Christian Brinck-Seidelin, 1853—1902, Landskabsmaler. F. 21. Juli 1853 i Vejlbj ved Grenaa, d. 1. Febr. 1902 i Fredensborg, begr. i Asminderød. Forældre: Sognepræst, sidst i Nestelsø og Mogenstrup, Petrus K. (1811—99) og Christiane Kirstine Henriette Brinck-Seidelin (1815—99). Gift 20. Aug. 1887 i Hillerød med Baronesse Rudolphine Wedell-Wedellsborg, f. 8. Juli 1856 paa Holckenhavn, d. 4. Febr. 1920 i Fredensborg, D. af Skovrider, senere Overførster, Hofjægermester Baron Frederik Julius W.-W. (1814—1901) og Baronesse Marie Frederikke Caroline Holck (1835—91).

K. gik i Herlufsholm Skole til sit sekstende Aar og kom der-

efter, tilskyndet af Hilker, i Malerlære i Kbh. Samtidig begyndte han 1873 at besøge Akademiet, hvor han gik i en Aarrække uden dog at tage Afgang, og undervistes tillige en Tid af P. C. Skovgaard. Han debuterede paa Decemberudstillingen 1877 og udstillede dernæst fra 1878 regelmæssigt paa Charlottenborgs Foraarsudstilling. 1881 vandt han den Sødring'ske Opmuntringspræmie for »Marklandskab i Sydsjælland. Sommerdag med store Skymasser«, 1883 den Neuhausen'ske Præmie for »En Junidag i Nærheden af en Bondeby. Motiv fra Toxværd By« (tilh. Maribo Museum), og 1895 fik han Akademiets Aarsmedaille 1. Gang for »Klar Vintermorgen. Fra Strædet i Fredensborg«. Sammen med Brødrene Skovgaard opholdt han sig Okt. 1880—Maj 1881 i Paris, og 1886 var han i Tyrol og Italien med Akademiets Rejsestipendium. — Det var oprindeligt Godfred Christensen, som i 70'erne arbejdede paa K.s Hjemegn, der vakte hans Interesse for Landskabsmaleriet, og det kan være dennes radikale Arbejdsmetode, der tidligt førte K. ind paa Studiet af Lyset. Skønt traditionel og under Indflydelse af P. C. Skovgaard i sine Billeders Stemning og hele Anlæg med den omhyggelige og nænsomme Gengivelse af Detaillerne viste han en fin Evne til at gengive Sollyset i en samlet Lysvirkning. Hans Forstaaelse af Farvens Overgange og Lysets Skala fik Betydning for hans nære Ven og Malerkammerat Karl Jensen, sammen med hvem han gjorde Friluftstudier paa sin Hjemegn, og der er megen Lighed i de to Maleres Billeder fra Slutningen af 70'erne og Begyndelsen af 80'erne. Krøyer skal have næret ret store Forhaabninger til K., og om hans lille Sovekammerinteriør fra Nestelsø Præstegaard (1884) skriver Sigurd Muller, at det i sin Art hører til »de allerværdifuldeste danske Farvestudier«. Han forfulgte imidlertid ikke det rent koloristiske Studium; i sin Produktion, som overvejende bestaar af sydsjællandske Landskabsmotiver og i senere Aar Motiver fra Egnen omkring Fredensborg, støttede han sig efterhaanden til Traditionen, og hans Arbejder kunde undertiden i nogen Grad være præget af Rutinen. K. nærede stor Interesse for Musik, spillede bl. a. Klaver og Orgel og dyrkede Kvartetsang. — **Bronzemedajlon** paa Gravstenen.

Taler ved Landskabsmaler L. K.s Begravelse i Asminderød Kirke d. 7. Febr. 1902. Ill. Tid. 9. Febr. s. A. H. Kaarsberg: Memoirer, I, 1921, S. 67 f. N. Lützhøft i Samleren, IV, 1927, S. 145—50. Katalog over Udstilling hos Winkel & Magnussen sammen med Ludovica Kabell-Rosenørn, Febr. 1901. Fortegnelse over Arbejder af L. K. udstillede i Forening for national Kunst 1902. Fortegnelse over de Dødsboet efter Enkefru Rudolphine K. tilhørende Malerier, Studier og Skitser af Landskabsmaleren L. K. og andre, 1920.

Merete Bodelsen.

Kaftan, Theodor Christian Heinrich, 1847—1932, slesvigsk Generalsuperintendent. F. 18. Marts 1847 i Løjt, d. 26. Nov. 1932 i Baden-Baden, begr. sst. Forældre: Sognepræst, sidst i Pinneberg, Martin Heinrich K. (1807—53) og Wilhelmine Auguste Amalie Mumsen (1822—89). Gift 21. Okt. 1873 i Kappel med Sophie Christine Johanna Dorothea Hansen, f. 30. Sept. 1850 i Erlangen, d. 20. Dec. 1931 i Baden-Baden, D. af Sognepræst Hans Nicolai H. (1814—76) og Anna Maria Elisabeth v. Raumer (1825—88).

K.s Fader fik 1850 sin Afsked som Præst i Løjt, fordi han offentligt havde opsagt sin Lydighed mod den dansk-tyske Bestyrelseskommission (Tillisch og Eulenburg) i Flensborg. Sammen med sin eneste Broder, *Julius K.* (1848—1926), senere Prof. theol. i Berlin, gik K. først i Husum Skole, men flyttede 1859 over i Flensborg Latinskole, hvorfra han dimitteredes 1866. Efter Studier i Erlangen, Berlin og Kiel bestod han 1871 teologisk Embedseksamen i Kiel. Inden han 1872 ordineredes for at blive Kapellan hos sin senere Svigerfader i Kappel, var han Huslærer hos Grev Rantzau paa Rastorf ved Preetz. 1873 valgtes han til dansk Andenpræst i Aabenraa; ved Afskeden 1880 udkom hans første Bog »Femten Prædikener«. Indtil 1885 var han Regerings- og Skoleraad ved Regeringen i Slesvig, blev derefter Sognepræst og Provst i Tønder for endelig 1886 at blive udnævnt til Generalsuperintendent for Slesvig, fra 1892 med Bopæl i Kiel. 1917 tog han sin Afsked og overtog Stillingen som Præst for den lille lutherske Frimenighed i det katolske Baden-Baden. — Som tysk Slesviger af Rod, opvokset med tysk og dansk Sprog, en glødende Kærlighed til Hjemstavnen og en hjertelig Forstaaelse af dens Nød, dertil i Besiddelse af en skarp Intelligens, et praktisk Initiativ og en vis Sikkerhed i Optræden, syntes K. forudbestemt til bedre end nogen anden at kunne magte den vanskelige Post som Generalsuperintendent, som han beklædte i 31 Aar. Hævet over al Tvivl er det, at han ofte er blevet misforstaaet og uretfærdigt angrebet, og at han har hindret Overgreb af den Forvaltning, som han mere end nogen dansk Biskop var et Led af og ogsaa mere bundet af, men lige saa vist er det, at han paa afgørende Punkter kom til at staa ene, uden for de aandelige Rørelser i Stiftet, respekteret for sin Begavelse, mistroet for netop sin Stillings Skyld, der gjorde ham afmægtig i Statens, Kirkens og Befolkningens Øjne. Særlig under den danske Befolknings Kamp mod Sprogforordningen 1888 kom han til at staa mere som den preussiske Stats kirkelige Generalinspektør end som Menighedens Hyrde. Mistroen voksede ved hans uforstaaende Stilling over for de grundt-

vigske Frimenigheder, Indre Mission og ortodoks Teologi. Af alle anerkendes hans Flid som Visitator og hans Dygtighed som Administrator, hans Indsats for Præsternes Uddannelse, Deling af for store Sogne i Byerne, den nye evangelisk-kristelige Salmebog for de dansktalende Menigheder i Slesvig (1890), Diakonissesagen og filantropiske Virksomheder. Af hans Værker kan nævnes »**Auslegung** des lutherischen Katechismus« (1892, 6. Opl. 1913), »Der christliche Glaube im geistigen Leben der Gegenwart« (1896, 3. Opl. 1904), »Vier Kapitel von der Landeskirche« (1907), »Moderne Theologie des alten Glaubens« (1905), »Zur **Verständigung über** moderne Theologie des alten Glaubens« (1909), »Der Mensch Jesus Christus, der einige Mittler **zwischen** Gott und den Menschen« (1908), Stridsskriftet i **Heydorn-Jatho-Sagen** »Wo stehen wir?« (1911), »Ernst Troeltsch. Eine kritische Zeitstudie« (1912), »Unter-richt im Christentum. Interessierten und gebildeten Laien aller Stande dargeboten« (1914), en Del Skrifter om Forholdet mellem Kirke og Stat efter Revolutionen 1918 og endelig Selvbiofrafien »Erlebnisse und Beobachtungen des ehemaligen Generalsuperintendenten von Schleswig D. Theodor Kaftan« (1924). — Dr. theol. h. c. i Kiel 1888. — Maleri af H. P. Feddersen 1917 i Slesvig Domkirke.

Ovenn. Selvbiofraf. Flensborg Avis 23. Jan. 1894, 8. Dec. 1897. **Jydske Tidende** 2. Dec. 1932. Kirchen- und Schulblatt 1924. B. Weiss: Aus neunzig Lebensjahren, 1927, S. 140, 183 ff., 226. Der Schleswig-Holsteiner 1929, 6. Hefte; 1932, S. 70 f., 356. Aage Dahl: Sønderjyllands Bispehistorie, 1931, S. 87 f. Thade Petersen: De sønderjydske Frimenigheders Historie, 1924, S. 292, 376 f. J. Tonnesen: Indre Mission og Nordslesvig, 1913, S. 26, 82 f. V. **Ammundsen** i Sønderjyllands Historie fremstillet for det danske Folk, V, 1933, s. 326, 344 f., 362 f., 366 f., 374 f., 383 f., 403—07.

H.F. Petersen

Kalf, se Kalv.

Kalhauge

Kalhauge, Sophus **Viggo** Harald, 1840—1905, Komponist og Organist. F. 12. Aug. 1840 i Kbh. (Helligg.), d. 19. Febr. 1905 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Organist Johan Christian K. (1803—71) og Sophie Charlotte Sundbye (1803—83). Gift 1° 13. April 1872 paa Frbg. med Johnette Kristine Hamann, f. 12. April 1843 i Kbh. (Holmens), d. 14. Maj 1875 sst. (Frbg.), D. af Portner, senere Mel- og Grynhandler Hans Madsen H. og Ane Andersen. 2° 29. Nov. 1875 i Kbh. (Vartov) med Augusta Vilhelmine Ryberg, f. 20. April 1856 i Kbh. (Fødsst.), D. af Malermester Peter Johan R. (1824—59) og Laurine Ane Kirstine Svendsen (1826—1907).

K., der var af Musikerslægt, havde først Faderen, siden Heise og Hofpianist Carl Rongsted som Lærere i Klaver og fra sit 15. Aar Gebauer som Lærer i Musikteori og udviklede tidligt et godt Haandelag for Komposition. Foruden en Række fordringsløse Sange og Klaverstykker, der udgør hans første Opusnumre, skrev han en Kantate »An den **Frühling**«, som blev opført i »Euterpe«, og rejste 1868 paa det Ancker'ske Legat til Tyskland, Schweiz og Italien og afsluttede denne Rejse med et Fjerdingaars Ophold i Wien. Efter Hjemkomsten er det mest Teaterkomposition, der interesserer ham; han fik 1868 paa Casino opført »Zouavens Hjemkomst« og paa Det kgl. Teater **Syngestykkerne** »Paa Krigsfod« (1880) og »Mantillen« (1889). Disse Arbejder, der i deres Form og Opbygning er typiske for Genrens Forfald, er skrevet med let-syngelige og velklingende Sangpartier til en smidigt og beskedent instrumenteret Orkesterledsagelse, men ud over det ved første Møde ret iørefaldende i denne Musik faar man et overvejende Indtryk af Fattigdom paa musikalsk Fantasi og Formevne, som udelukker den fra at bevare nogen kunstnerisk Livskraft. — Naar K. alligevel kom til at spille en musikhistorisk Rolle, skyldes det hans Stilling som Organist i Vartov. Allerede hans Fader havde som Organist ved denne Kirke i næsten 50 Aar været stillet over for Problemet at skaffe Musik til Grundtvigs rige Salmedigtning og havde, væsentligt støttet af H. Rung, beskæftiget sig med at samle de benyttede Melodier til Grundtvigs Salmer, og da K. ved Faderens Død 1871 arvede hans Embede, blev han opfordret til at udgive en Melodisamling til Salmerne i Vartov Kirke. I Dec. 1876 udkom »Fuldstændig Samling af Melodier til N. F. S. Grundtvigs Kirke-Salmebog«, og det var om dette Arbejde lykkedes K. at samle næsten alle Samtidens danske Komponister af nogen Betydning. Den fulgtes efterhaanden af fire Tillæg og af to Samlinger af Melodier til C. J. Brandts Tillæg til Grundtvigs Kirke-Salmebog. Disse Melodisamlinger afhjalp ganske afgjort et Savn ved deres Fremkomst, men paa Grund af K.s usikre Smag og ringe Stilfølelse blev her medtaget saa meget mindre vægtigt, at Samlingerne paa deres Vis gjorde Skade ved at udbrede og fæstne et uheldigt Melodistof i Menigheden. K. har selv komponeret et ret betydeligt Antal af Melodierne, Melodier, som i og for sig ikke kan karakteriseres som slette, men som paa Grund af deres alt for store Almindelighed ikke har været i Stand til at holde sig i Brug væsentlig ud over K.s egen Funktionstid. — K. virkede som Sangdirigent i Kbh. og nød i den Egenskab, som den venuesæle og fornøjelige Mand han var, stor Popularitet. — R. 1898.

Dagstelegrafen 2. Juni 1882. Høj skolebladet, XXX, 1905, S. 361—64.
 III. Tid. 26. Febr. 1905.

D: ' ' U
 Richard Hove.

 kar, Kalckar, jødisk Slægt, som formentlig er udgaaet fra Landsbyen K. i Rhinlandene, men er indvandret til Danmark fra Altona, hvor Stamfaderen, Simon Isac K., var født 9. Okt. 1754. Han indvandrede 1777, var nogle Aar ved Handelen, derefter virkede han som Lærer og blev 1796 ansat som Rabbiner i Stockholm. Derfra blev han af det westfalske Konsistorium kaldt i samme Egenskab til Witzenhausen, senere forflyttet til Eschwege og til Kassel, hvor han døde 21. Juli 1812. Hans ældste Datter Beate (1785—1859), gift med Kancelliraad, Overretsprokurator Moses Delbanco (1784—1848), en Aarrække Sekretær ved Mosaisk Trossamfund, var Moder til Overretsprokurator Simon Vilhelm D. (1815—80) og til Boghandler Otto Herman D. (s. d.). Blandt Sønnerne var Nathan Raphael Simon K. (1788—1861), Talmudlærer og Schächter ved Mosaisk Trossamfund, der har udgivet en hebraisk Digtsamling og skrevet hebraiske Sange, som endnu benyttes i Foreninger med religiøst Formaal. En anden af Sønnerne var nedenn. Præst Christian Andreas Herman K., hvis Datter Helga Simonia (1832—1923), gift med Sognepræst i Lyngby Holger Frederik Rørdam (1830—1913), blev Moder til Professor ved Landbohøjskolen, Dr. phil. Kristian R. (f. 1860), til Lægen Holger R. (f. 1863), Fader til Højesteretssagfører Kjeld R. (f. 1897), og til Generalmajor Halfdan R. (f. 1869), og hvis Søn var nedenn. Sprogmand og Præst Karl Otto Herman Tryde K.

Josef Fischer: Simon Isac Kaikar og hans Slægt, 1917. *Josef Fischer.*

Kaikar, Christian Andreas Herman, 1802—86, Teolog. F. 27. Nov. 1802 i Stockholm, d. 2. Febr. 1886 i Kbh. (Johs.), begr. i Gladsakse. Døbt 7. Febr. 1823 i Kbh. (Frue). Forældre: Rabbiner, Konsistorialraad Simon Isac K. (1754—1812) og Hedda (Hendel) Nathan (1766—1842). Gift 14. April 1828 i Kvislemark med Eggertine Dorothea Tryde, f. 5. April 1804 i Esbønderup, d. 30. Marts 1895 i Kbh., D. af Lotterikontrollør Anders Holst T. (1742—1819) og Cathrine Marie Elisabeth Pfeiffer (1771—1857).

Da Faderen 1808 forflyttedes til Kassel, blev K. sat i Skole her, men kom efter sin Faders Død til Kbh., hvor en Svoger, Kancelliraad og Prokurator M. Delbanco, tog sig varmt af ham. Han gik i den københavnske Borgerdydskole, hvorfra han blev Student 1819. Ikke længe efter kom han ind i en alvorlig religiøs Krise, hvorigennem han førtes til Overbevisning om Kristendommens Sand-

hed, og 1823 lod han sig døbe. Daaben blev forrettet af den Mand, der i særlig Grad havde været hans aandelige Vejleder, J. P. Mynster, og Livet igennem følte han sig i dyb Taknemmelighedsgæld til ham. K. var begyndt at studere Jura, men da dette Studium ikke harmonerede med hans Natur, gik han nu over til Teologien og tog Attestats 1826. De følgende sytten Aar virkede han som Lærer, først ved Borgerdydskolen paa Christianshavn, dernæst i Odense, hvor han 1827 blev Adjunkt og 1834 Overlærer. Af tidligere Disciple prises han højt som Lærer i de klassiske Sprog og i Religion. Vilhelm Birkedal tilskriver hans Indflydelse, at han fik Øjet opladt for den græske Skønhedsverden, og for N. G. Blædel og Ludvig Helveg fik hans Kristendomsundervisning afgørende Betydning. Side om Side med K.s Lærergerning gik i disse Aar en frugtbar Forfattervirksomhed baade af videnskabelig og mere populær Karakter. 1833 disputerede han i Kiel for den filosofiske Doktorgrad med en Afhandling om Deboras Sang, og 1836 vandt han i Kbh. den teologiske for en historisk-kritisk Undersøgelse af Klagesangene i det gamle Testamente. Til Brug for Præster og teologiske studerende udsendte han 1836—38 i to Bind »Exegetisk Haandbog til det gamle Testamente«, og til Oplysning for den dannede Almenhed udgav han »Forelæsninger over den bibelske Historie« (I—II, 1837—39). De sidstnævnte Skrifter er ikke videnskabelige Arbejder i strengere Forstand, af Indhold er de traditionsbundne, og apologetiske i deres Tendens, men de udmærker sig ved klar Opbygning, stor Kundskabsfylde og smuk Fremstillingsform. Særlig »Forelæsningerne« fremtræder i en smagfuld og afrundet Stil og afspejler en gennemdannet, aandsfyldt Personlighed. Baade i Stilen og i hele Aanden er Paavirkningen fra Mynster umiskendelig. Ved Siden af eksegetiske Studier, navnlig af det gamle Testamente, omfattede K. Kirkehistorien med særlig Interesse. Han var en flittig Deltager i den Virksomhed, som Fyens Stifts litterære Selskab udfoldede; han udgav saaledes for dette »Stemmer fra den danske Kirkes Reformationstid« (1836) og var Medudgiver af »Aktstykker til Oplysning især af Danmarks indre Forhold i ældre Tid« (1841). Betydelig Fortjeneste har han ogsaa erhvervet ved sin Omsorg for det da helt forsømte Karen Brahes Bibliotek, og hans Arbejde med dette affødte det værdifulde lille Skrift »Efterretninger om Odense Byes Bibliotheker« (1836). 1842 foretog K. en længere Studierejse rundt i Europa for at opspore ukendte Bidrag til Danmarks Reformationshistorie, men forskellige Omstændigheder medførte, at han kun fik skrevet en Afhandling om Christian II.s Dronning Isabella (Elisabeth) af

Østrig (1843, særlig paa Grundlag af Arkivmateriale i Escorial) og udgivet et Bind »Actstykker henhørende til Danmarks Historie i Reformationstiden« (1845).

1843 var der begyndt et nyt Afsnit af K.s Liv. Træt af Lærergerningen var han søgt over i gejstlig Virksomhed og var ved sin Velynder Christian VIII.s personlige Indflydelse blevet kaldet til det anselige Embede som Sognepræst i Gladsakse og Herlev ved Kbh. Han blev her i høj Grad afholdt af sin Menighed, om end han ikke synes at have været særlig fremragende som Prædikant. I de første Aaringer efter Forflyttelsen fortsatte K. med Kraft sine videnskabelige Studier, men da han ved Gladsakse Præstegaards Brand 1849 havde mistet sit store Bibliotek og sine haandskrevne Samlinger, bl. a. til et stort anlagt »Corpus Reformatorum Danicorum«, bidrog dette til, at han mere samlede sig om Opgaver af rent kirkelig Karakter. Hans Indsats gik i dobbelt Retning, dels ved Arbejde for direkte praktiske Formaal, dels ved et udbredt Forfatterskab af opbyggelig og oplysende Art. Allerede 1844 havde han sammen med Biskop Tage Muller og Præsten L. D. Westengaard udgivet en »Opbyggelsesbog for Christne« (2. Udg. 1855), en Bearbejdelse af Tekster af den danske Kirkes klassiske Andagtsforfattere fra ældre og nyere Tid, 1844—47 udsendte han i Forening med Professor C. Hermansen og Præsterne Fr. Helweg og C. Levinson den saakaldte »Pragtbibel«, en ny, rigt udstyret Bibeloversættelse, 1856—58 kom to Samlinger »Livsbilleder af Guds Riges Historie« og 1866 et »Samvittighedsspeil for evangeliske Geistlige« (2. Udg. 1881). K. var en livlig Deltager i næsten alle Tidens kirkelige og teologiske Forhandlinger, han kæmpede for Indførelsen af et »Kirkemøde« som kirkerepræsenterende Forfatningsorgan, og han udfoldede en betydningsfuld Virksomhed som Formand for Det danske Missionsselskab 1860—73. Vigtigt var det især, at han lagde Vægt paa at afholde Missionsmøder i Landets forskellige Egne. Selv var han en stadig Taler ved disse Møder, og ogsaa litterært søgte han at sprede Kendskab til Missionssagen, saaledes ved et Par Fremstillinger af den evangeliske og katolske Missions Historie (1857 og 1862). Trods sit betydelige Arbejde paa dette Felt og de Resultater, han fremkaldte, undgik K. dog ikke skarp Kritik baade fra grundtvigsk og fra Den indre Missions Side — Vilhelm Beck fandt det saaledes urimeligt, at K. og andre Præster, der selv sad i »døde« Sogne, vilde blæse til Kamp for ydre Mission.

Efter forgæves at have søgt at blive Domprovst i Roskilde 1866 tog K. sin Afsked 1868 og flyttede til Kbh. Udholdende og jernflittig som han var, fik han endnu en Snes gode Arbejdsaar, og

som tidligere gik ogsaa nu praktisk Virksomhed og litterære Sysler Haand i Haand. Han vedblev paa forskellig Vis at arbejde for Missionsagen, udgav 1871—80 et »Theologisk Tidsskrift«, virkede fra 1871 til sin Død som Censor ved teologisk Embedseksamen og foretog sammen med Professor C. Hermansen og Stiftsprovst C. Rothe en Revision af Oversættelsen af det gamle Testamente (udkommet 1871). Han interesserede sig levende for den danske Kirkes Forbindelse med udenlandske Kirker, sluttede sig derfor til »den evangeliske Alliance«, rejste jævnlig til Kirkemøder i Udlandet og var 1884 — i sit 82. Aar — Præsident for Alliancens Kongres i Kbh. Desuden udgav han en Række missionshistoriske Skrifter, hvoriblandt især kan nævnes: »Den christelige Mission blandt Hedningerne«, I—II (1879), »Israel og Kirken« (1881) og »Kirkens Virksomhed blandt Muhammedanerne« (1884). Hertil slutter sig 3. og 4. Samling af de ovenfor nævnte »Livsbilleder« (1882 og 1885). Disse Arbejder er alle prægede af hans livlige Aand, af Redelighed i Bedømmelsen af Forhold og Personligheder, af udstrakt Læsning og alsidige Interesser, men de er ganske overvejende at betragte som oplysende Andenhaandsfremstillinger, der mere søger deres Styrke i Bredden end i Dybden. I teologisk Henseende var K. en trofast Discipel af Mynster, men hans særlige Forudsætninger gjorde ham til Talsmand for en Bredkirkelighed, som ikke var almindelig i Datidens Danmark. Bestandig havde han Blikket vendt ud mod den store Verden, og ingen anden Teolog her hjemme havde saa mange og saa forskelligartede Forbindelser med udenlandske Kirkemænd som K. Personlig og teologisk var han en afgjort Tilhænger af Fordragelighed, og havde der ved Begyndelsen af hans Virksomhed været dem, der ankede over hans Ensidighed og Paastaaelighed, som man vilde forklare som Udslag af Raceejendommeligheder, ærede man ham paa hans gamle Dage som et samlende Midtpunkt i Kirkelivet, og han stod ved sin Død som en fredlyst Patriarkskikkelse. — R. 1854. DM. 1866. — Marmormedaillon af H. Dideriksen 1878. Buster af O. Th. Thielemann 1879 og 83. Relief af Harald Conradsen. Litografi af J. Hassel 1869. Træsnit af G. Pauli 1878, af C. Hammer 1883 og paa Billedet af den evangeliske Alliance 1884. — Granitmindesmærke med Bronzestue paa Gladsaxe Kgd.

Selvbiografi i Kbh.s Universitets Acta solennia ved Reformationsjubelfesten 1836, S. 51 ff. E. C. Tryde: Saml. til Tryde-Slægten Historie, 1912, S. 101 ff. H. F. Rørdam: Til Minde om C. A. H. K., 1886. Danmark, udg. af Journalistforeningen, 1887, S. 137—45. Ill. Tid. 14. April 1878. Nutiden 2. Dec. 1883. T. Løgstrup: Det danske Missionsselskabs Historie, 1907, S.

42—66. E. C. Werlauff: Hist. Efterretn. om det store kongelige Bibliothek i Kbh., 1844, S. 280 f. C. L. N. Mynster: Nogle Blade af J. P. Mynster's Liv og Tid, 1875, S. 444 ff. Udvalg af Breve fra Mænd og Qvinder til P. Hjort, II, 1869, S. 180 f. W. Hjort: N. G. Blædel, 1881, S. 7. L. Schrøder: Ludvig Helveg, 1884, S. 8 f., 88, 198. F. L. Mynster og G. Schepelemn: Biskop Otto Laubs Levnet, III, 1887, S. 142—61. Vilh. Birkedal: Personlige Oplevelser i et langt Liv, I, 1890, S. 21, 29 ff. Vilh. Beck: Erindringer fra mit Liv, 1900, S. 152 f. Henrik Scharling: Theolog eller Digter, 1917, S. 213 ff., 241, 314. Samme: Livsminder, 1919, S. 245 f. Rudolf Volf: En gammel Præsts Livserindringer, 1926, S. 123 f. Kirkehist. Saml., 6. Rk., I, 1933—35, S. 641, 672—73, 687, 690, 696, 697 f.; II, 1936, S. 190, 206, 209 f., 211, 213, 217. J. P. Mynsters Visitatsdagbøger, udg. af Bjørn Kornerup, I, 1937, S. 113 f.

Bjørn Kornerup.

Kaikar, Karl Otto Herman Tryde, 1837—1926, Præst og Sprogmand. F. 9. Juni 1837 i Odense, d. 6. Jan. 1926 i Lyngby, begr. i Gladsakse. Forældre: Sognepræst, Dr. Chr. H. K. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 2. Aug. 1866 i Jebjerg med Ursula Glud, f. 2. Maj 1843 i Vildbjerg, d. 30. Nov. 1875 i Jonstrup, D. af Sognepræst, sidst i Jebjerg, Hans Jacob G. (1799—1879) og Ane Rebekka Arfmann (1806—1905). 2° 14. Dec. 1877 i Lyngby med Ida Augusta Nielsen, f. 14. Dec. 1845 i Jelling, d. 2. Maj 1928 i Lyngby, D. af Sognepræst, sidst i Frørup, Peter Frederik N. (1802—76) og Lucie Nicoline Fuglsang (1807—92).

K. gik i Borgerdydskolen i Kbh., blev Student 1854, privat dimitteret, og teologisk Kandidat 1859. En Øjensygdom afbrød hans videregaaende Studier i semitiske Sprog. Efter i nogle Aar at have været Huslærer paa Basnæs og Gammel Køgegaard gik han 1864 med i Krigen som frivillig og blev Løjtnant i Reserven. 1865 blev han Forstander for Oddense Folkehøjskole, 1866 Andenlærer ved Lyngby Skolelærerseminarium og 1870 Andenlærer ved Jonstrup Seminarium, hvor han virkede til 1884, da han blev Inspektør ved Viborg Kommunes Skolevæsen. Allerede 1886 flyttede han igen til Sjælland som Sognepræst for Himmelev og Roskilde adelige Jomfrukloster, tog sin Afsked 1898. Baade i sin Seminarietid og som Præst var K. ikke blot en dygtig Embedsmand, men roses for sin Omgængelighed og Villighed til at hjælpe — han var ogsaa 1874—79 Sogneraadsformand og en enkelt Gang opstillet som Folketingskandidat (Lyngby 1879). Men trods denne udadvendte Virksomhed og trods flersidige Interesser lykkedes det den flittige Mand at skabe et stort Værk. Allerede som ung Student havde Sprogstudiet tiltrukket ham, og som Seminarielærer i Lyngby begyndte han at indsamle Ord fra gamle danske Skrifter. 1872 søgte han Videnskabernes Selskab om Støtte til at udgive en Ordbog over for-

ældede Ord og Ordbetydninger i Dansk. Selskabet tilraadede dels at udvide Rammen til ogsaa at omfatte forældede Bøjningsformer o. l., dels at inddrage flere Skrifter i Undersøgelsen. K., som nu fra Jonstrup havde lettere Adgang til de københavnske Biblioteker, fulgte Raadet, men beklager senere, at han ikke tog Skridtet fuldt ud og ogsaa medtog det endnu levende Ordforraad. Det væsentlige af dette er dog vist kommet med, ikke mindst i Tillægsbindet. »Ordbog til det ældre danske sprog« blev udgivet i fire store Bind 1881—1907. Den stadig fortsatte Indsamling af Stof, især efter Flytningen til Himmelev, da K. paa ny blev en flittig Gæst paa Bibliotekerne, og Ønsket om at medtage endnu brugte Ord førte til Udgivelsen af et Tillægsbind (1908—18) paa over 1200 Sider. Trods sine Mangler, der i det mindste delvis skyldes den oprindelige Plan, er K.s Ordbog et betydeligt Værk og et uundværligt Hjælpe-middel for enhver dansk Filolog, udført med stor Omhu og For-staaelse. — R. 1913. — Maleri af C. Oxholm 1917 i Familieeje.

Nationaltidende I. Febr. 1883. Forord til Ordbogens 1. Bind 1881—85, S. V—IX. Oversigt over Videnskabernes Selskabs Forhandlinger 1873, 1873—74, S. 34—43. Jonstrupbogen, I, 1923, S. 67-7..

Marius Kristensen.

Kalkau, Hilarius, se Hilarius-Kalkau.

Kall. Den lærde Slægt K. føres tilbage til Thomas Pedersen K. i Nørre Valsbøl, hvis Søn Borgmester i Flensborg Johann K. (f. 1599) var Fader til Jacob K. (1640—1703) i Flensborg, fra hvem to Grene af Slægten udgaar. Hans yngre Søn Abraham K. (1677—1756), der var Præst i Charlottenburg ved Berlin og senere i sin Fødeby, var Fader til nedenn. Professor, Konferensraad Johan Christian K. (1714—75), hvis Børn var Anne Marie K. (1742—1801), gift med Livmedicus, Etatsraad Urban Bruun Aaskow (1742—1806, s. d.), nedenn. Historiker Abraham K. (1743—1821) — hvis Datter Marie Benedicte Sophie Hedevig K. (1777—1835) ægtede Etatsraad, Professor, Dr. theol. og phil. Børge Thorlacius (1775—1829, s. d.) — endvidere Etatsraad, Professor Nicolai Christoffer K. (1749—1823) °g Distriktsmedicus i Roskilde Marcus Wøldike K. (1752—1817), hvis Søn, nedenn. Kammerraad, Dr. jur. Johan Christian K. (1795—1858), var Bedstefader til de nedenn. Brødre Filosoffen Johan Christian K. (1872—1934) og Oberst Rolf K. (f. 1864). Ovenn. Professor N. C. K. var Fader til Johanne Jacobine Christiane Henriette K. (1786—1860), der i Ægteskab med Professor, Dr. phil. Jens Lassen Rasmussen (1785—1826) var Moder til nedenn. Historiker Michael Nicolai

Christopher K.-Rasmussen (1816—63). — En i 15. Aarhundrede forekommende vendsysselsk Lavadelsslægt førte Navnet K.

Lengnicks Stamtavler. J. Vahl: Christiern Niensens Slægtebog, 1879—86, S. 204 f. Slægtstavlesamlingen, 1931, S. 94 f.; 1933, S. 45 f.

Albert Fabritius.

Kall, Abraham, 1743—1821, Historiker. F. 2. Juli 1743 i Kbh. (Frue), d. 5. Dec. 1821 sst. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Professor J. C. K. (s. d.) og Hustru. Gift 11. Nov. 1774 i Kbh. (Frue) med Maria Anna Sophie Rosenstand-Goiske, døbt 13. Juli 1749 i Viborg, d. 11. Nov. 1825 i Kbh. (Frue), D. af Professor Peder R.-G. (s. d.) og Hustru.

Som Professorsøn havde K. Mulighed for en tidlig Udvikling og en hurtig akademisk Løbebane. Kun tretten Aar gammel blev han Student, og teologisk Attestats tog han, før han var fyldt nitten Aar. 1763 rejste han paa Stipendium til Udlandet for at studere Teologi og Filologi; han begav sig til Gottingen, hvor han blev den meste Tid af de fire Aar, han var borte, og i halvtredie Aar var knyttet til det derværende Universitetsbibliotek. Ligesom senere Moldenhawer, Zoéga og Munter studerede han under den berømte Filolog Heyne (K.s Optegnelser efter Heynes Forelæsninger over klassisk Arkæologi er bevarede), og det var hans Ønske at komme til Italien, men Faderen, der ihærdigt arbejdede for, at han kunde faa »noget Etablissement ved Universitetet«, satte sig mod denne Plan og rettede haarde Bebrejdelser mod ham, fordi han ikke kunde naa til Afslutning af sine Studier over den græske Digter Theognis og fremlægge Resultater. Det lykkedes 1765 at faa ham udnævnt til Universitetsbibliotekar, og endelig 1766 kom »Specimen novæ editionis sententiarum Theognidis Megarensis«; 1770 blev han Professor designatus i Græsk. I de følgende Aar udgav han forskellige klassiske Forfattere, hovedsagelig til Skolebrug. Samme Formaal havde »Den almindelige Verdenshistorie« (1776), der delvis var en Oversættelse, delvis en Bearbejdelse af J. M. Schrockhs »Lehrbuch der allgemeinen Weltgeschichte zum Gebrauche bey dem ersten Unterrichte der Jugend« (1774); i et Par Menneskealdrer blev den brugt som Lærebog i Latinskolerne. Som Universitetsbibliotekar indlagde K. sig stor Fortjeneste, bl. a. ved 1778 at faa indrettet et særligt Læseværelse og de gamle Bogskabe erstattet af Reoler. — Skønt Professor designatus i Græsk maatte K. 1781 overtage Professoratet i Historie og Geografi med de Forudsætninger, han havde som Filolog, og i Kraft af sin polyhistoriske Viden. Han var i øvrigt kommet ind i den lærde Histo-

rikerkreds og havde gaaet Langebek til Haande ved Afskrivning og Kollationering af Materialet til »Scriptores rerum Danicarum«. En Undersøgelse »Ptolemæi Beretning om vor Cimbriske Halv-Ø« blev offentliggjort i Videnskabernes Selskabs Skrifter (Ny Serie, II, 1783), men K.s Produktion blev dog aldrig betydelig. Han havde ikke dybere historisk Forstaaelse og heller ikke Drift eller Udholdenhed til møjsommeligt Arbejde paa langt Sigt. Da den ældre Generation gik bort, paatog han sig pietetfuldt sammen med Nyerup og Werlauff at afslutte eller saa vidt muligt fortsætte de store Foretagender. Hvad Suhm havde efterladt af Manuskript til »Historie af Danmark«, lagde han med Indsigt til Rette saaledes, at Bind VIII og IX kunde komme frem 1806 og 1808, og i Danske Selskab og i Videnskabernes Selskab udfoldede han stødvis Energi, men Forholdene var ikke som i Stifternes Dage; ikke blot savnedes Personlighederne, men Krigene, Ulykkerne, den økonomiske Misere virkede lammende. K.s eget store Foretagende, et Værk over nordiske Antikviteter, blev aldrig fuldført. Mange Kobberplader var stukne, men under Bombardementet 1807 gik en Del til Grunde. Ved en Subskriptionsindbydelse 1812 begrænsedes Opgaven til norske Antikviteter, men heller ikke i den Skikkelse kom Værket ud; en Snes Tavler (Sigiller og Mønter) i Det kgl. Bibliotek er Rester fra det strandede Forsøg. — K. var æret og anset blandt sine samtidige, ikke blot fordi han var i Besiddelse af »en stupend Lærdom i Historie, klassisk Philologie og matematiske Videnskaber«, men ogsaa fordi han djærvt kunde sige sin Mening ved given Lejlighed, og fordi han havde en levende Trang til at virke praktisk til Gavn for sine Medmennesker. Han var en af Stifterne af Selskabet for Borgerdyd (1785) og Forstander for dets Skole; han skrev Love for Selskabet, som understøtter ugifte Fruentimmer, hvis Kaar ikke svarer til deres Opdragelse (1793), og efter den store Brand i Kbh. tog han 1797 sammen med Finansdeputeret J. N. Tetens og Bogholder i Kommercekollegiet Ole Pedersen Holm Initiativet til Oprettelsen af Kreditkassen for Husejerne i Kjøbenhavn, der kom til at nyde godt af hans finansielle Indsigt og Forretningssans. Selv efterlod han sig en betydelig Formue. — Som adskillige af den ældre Generation var han en Samler, ejede et Antikvitetskabinet (Samling af Oldsager), et stort Bibliotek og en Manuskriptsamling, rig paa Materiale til Danmarks og Norges Topografi og indre Historie, som blev købt af Det kgl. Bibliotek. — Breve til K. fra J. C. Kall i Det kgl. Bibliotek. — Ordenshistoriograf 1808. Medlem af Videnskabernes Selskab 1780, af Danske Selskab 1793. — Etatsraad 1811. — R. 1808. — Mindsten

paa Ass. Kgd. — Malerier af J. Juel i Privateje i Norge og af H. Hansen 1813 (Fr.borg); sidstnævnte stukket 1814 af Bagge.

R. Nyerup: Om Etatsraad A. K. som Universitetsbibliothekar, i Dansk Minerva, V, 1817, S. 68—76. E. C. Werlauff i Dansk Litteratur-Tidende for 1822, S. 101—12, 118—26. Samme: Erindringer om mit Liv (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XIII), 1910, S. 25. Chr. Molbech: Det kgl. danske Videnskabernes Selskabs Historie, 1843. E. C. Werlauff: Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog, 1847. Carl Thalbitzer: Kreditkassen for Husejerne i Kjøbenhavn 1797—1922, 1922. Svend Dahl: Universitetsbibliotekets Bygninger gennem Tiderne, 1932, S. 31—37. O. Andrup: Rosenborg, I, 1933—37, S. 31 ff. *Ellen Jørgensen.*

Kall, Johan Christian, 1714—75, Orientalist. F. 24. Nov. 1714 i Charlottenburg ved Berlin, d. 6. Nov. 1775 i Kbh., begr. sst. (Frue K.). Forældre: Sognepræst, sidst i Flensborg, Abraham K. (1677—1756) og Catharina Handewitt. Gift 15. Juni 1740 med Elisabeth Wøldike, f. 16. Febr. 1721 i Helsingør, d. 12. April 1791 i Kbh. (Frue K.), D. af Sognepræst ved Olai K. i Helsingør, senere Biskop i Viborg Andreas W. (1687—1770) og Anna Marie Kruse (1688—1748).

K. kom 1721 til Flensborg, hvortil hans Fader forflyttedes s. A. som Diakon ved Maria Kirke. Han gik i Flensborg Skole til 1731, undervistes derpaa i Hjemmet af Faderen i Teologi, Filosofi og semitisk Filologi og studerede 1732—35 i Jena. 1735 kaldtes han af Christian VI. til Lærer for de kgl. Pager og blev 1738 Lærer for Kronprinsen, senere Frederik V., paa hvis Bogindkøb han i den følgende Tid fik afgørende Indflydelse. — 1738 udnævntes han til Professor i orientalske Sprog ved Universitetet og tog Magistergraden 1740. Han var Rector magnificus 1753—54, 1761—62 og 1770—71. K. nød betydelig Anseelse som Universitetslærer. Til Brug for sine Elever udgav han en praktisk, lille arabisk Grammatik for Begyndere, »Fundamenta lingvæ Arabicæ« (1760), hovedsagelig baseret paa Erpenius' Udgave af *al-Ağur-rūmija*. Af den 1739 nedsatte Kommission til Udarbejdelse af en ny selvstændig Bibeloversættelse var han Medlem sammen med de teologiske Professorer samt Hans Gram og Enevold Ewald. Kommissionens Arbejde fik dog ikke megen Betydning (jfr. M. Neiiendam: Erik Pontoppidan, II, 1933, S. 55). I Forbindelse med de teologiske Professorer foretog han til Brug for Benjamin Kennicotts Samlinger en Kollationering af syv gamle hebraiske Haandskrifter til det gamle Testamente, indkøbt paa den af den danske Regering foranstaltede »arabiske Rejse« (se Niebuhr, C). Disse Haandskrifter beskrev han i et Universitetsprogram 1766, og i et andet

Program 1769 foretog han en Sammenligning mellem Houbigants og Kennicotts Udgaver af det gamle Testamente. — Til Instruksen for Deltagerne i den »arabiske Rejse« skrev K. nogle interessante Anmærkninger (trykt i Joh. D. Michaelis: Litt. Briefwechsel, I, 1794, S. 447—61). Af andre Arbejder paa orientalsk Filologis Omraade bør fremhæves den med instruktive Kommentarer forsynede Udgave af Fr. Rostgaards »Arabum philosophia popularis« (1764), en Samling arabiske Ordsprog meddelt Rostgaard i Paris af Damasceneren Jacob Salomon; endvidere en lang Række Programmer om fortrinsvis hebraiske og arabiske Emner, deriblandt Salomons Ordsprog (1742, 1743), Muhammeds Hustruer (1743) etc. — K. berømmedes som »en høflig, fiin og betænksom Mand«, og en »in orientalibus grundligen lærd man«, der besad et efter P. F. Suhms Mening »overmaade herligt Bibliothek«. — 1750—72 var K. Efor for Arne Magnussons og Hustrus Legat, 1772—75 Medlem af den Arnamagnæanske Kommission. — Hans Stam-bog 1733—38 findes i Det kgl. Bibliotek (Ny kgl. Samling 379. 8°). — Justitsraad 1753. Etatsraad 1768. Konferensraad 1774. — K.s Søn Nicolai Christoffer K., f. 25. Sept. 1749 i Kbh., d. 4. Okt. 1823 sst., blev 1776 Professor i orientalske Sprog i Kbh., var Regensprovst 1778—81, Rector magnificus 1792—93 og 1804—05, blev Etatsraad 1811.

A. F. Büsching: Nachrichten von dem Zustande der Wissenschaften, I, 1754, S. 429—33. Kjøbenhavns Aftenpost, 1775, S. 263, 530 f. Sorrig og Glæde, 1776, S. 103—06. P. F. Suhm: Saml. Skrifter, X, 1793, S. 34; XV, 1798, S. 264. E. C. Werlauff: Efterretn. om det store kongelige Bibliothek, 2. Udg., 1844, S. 169, 194, 217 ff. Dsk. Saml., II, 1866—67, S. 343 f. A. Thor-søe: Frederik V.s Ungdom, 1868, S. 13. Årni Magnussons Levned og Skrifter, I, 1930, S. 196, 219; Ib., s. A., S. 139. *Fr. de Fontenay* (Jacobsen).

Kall, Johan Christian, 1795—1858, Retskyndig. F. 23. April 1795 i Roskilde, d. 14. April 1858 i Kbh., begr. paa Frbg. For-ældre: Amts- og Distriktsmedicus Marcus Wøldike K. (1752—1817) og Marie Christiane Frederikke Johanne Bruun (1762—1821). Gift 15. Nov. 1822 i Kbh. (Frue) med Ellen Barbara Abigael Monrad, f. 19. Aug. 1802 i Kbh. (Helligg.), d. 7. Marts 1887 paa Frbg., D. af Justitsraad, senere Generalpostdirektør, Konferensraad David M. (s. d.) og Hustru.

K. blev Student 1812 fra Roskilde, cand. jur. 1816, Lic. jur. 1819 med Afhandlingen »Observationes de fideicommissis familiarum Danicis«, s. A. efter Konkurrence med C. A. Bluhme og P. G. Bang Notarius ved det juridiske Fakultet, 1820 Auditør og Regnskabsfører samt Lærer i Moral og Folkeret ved Det kgl. Søkadet-

korps, 1822 tillige Bureauchef og Sekretær i Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler, blev Dr. juris 1828 med den meget omfangsrige Afhandling »Observationes de jure non scripto, inter cives subditos secundum rei naturam vigente, accedente eiusdem **argumenti** adumbratione ex jure Danico«, konkurrerede 1830 uden Held med P. G. Bang om det ved F. T. Hurtigkarls Død ledigblevne juridiske Professorat, udnævntes s. A. til Byfoged og By-skriver i Vordingborg samt Birkedommer og Birkeskriver i Vordingborgs søndre Birkedistrikt, fik sin Afsked 1839 i Naade og med Pension. K.s økonomiske Sans var ikke stærkt udviklet, 1834 opgav han sit Bo til Skiftebehandling, og efter indledet offentlig Under-søgelse mod ham paalagdes der ham 1839 ved Dom en Bøde for Uorden og Forsømmelighed i Embedsførelse. Han privatiserede herefter, var bl. a. virksom som politisk Medarbejder ved »Berlingske Tidende« og udgav enten pseudonymt — under Navne-skjul som C. Brun og H. Christensen — eller anonymt en Række mindre Skrifter og Brochurer — »Om Jordegods-fideicommisser og Fraskillelsen af det derunder liggende Fæstegods« (1846), »Politiske Betragtninger« (1848), »Om Kongemagt og Folkefrihed, samt deres Betyggelse ved Rigsstænder« (1853) o. a., hvori han skarpt, uforbeholdent og selvstændigt slog til Lyd for sine Anskuelser. De Forventninger, der var stillet til K. som juridisk Skribent, gik kun delvis i Opfyldelse; hans Disputats, der udkom s. A. som første Del af G. F. Puchtas »Das **Gewohnheitsrecht**« (1828), viser baade Lærdom og Flid, men er ikke altid ganske klar og bestemt og meget vidtløftig i Fremstillingen, hans i Anledning af Professorkonkurren- den holdte Prøveforelæsninger udkom 1830. Hans retsfilosofiske og erkendelsesteoretiske Interesser fik et litterært Udslag i hans Forsøg af 1825, »Systematisk Fremstilling af Den almindelige Retsvidenskab. Med en Indledning om de moralske Begreber i Almindelighed«, I. Ogsaa med Titel: »Systematisk Fremstilling af Den almindelige Privatret. Med en Indledning om Moralitetsbegreberne og Retsbegreberne, samt en Fremstilling af Naturretens almindelige Deel«. Til forskellige Tidsskrifter, baade juridiske og ikke-juridiske, leverede K. adskillige Bidrag, i F. C. Petersens »Tidsskrift for Litteratur og Kritik«, IV, 2 (1840) f. Eks. en endnu læseværdig Karakteristik af Danmarks juridiske Litteratur 1829—38. I sit »Ungdomsliv« (1884) betegner Biskop G. P. Brammer K. som »upaatvivlelig det lyseste Hoved« blandt hans daværende Omgangskreds, men K. blev tidligt slaet ud af sin Bane; der kom ikke tilstrækkeligt ud af hans Evner og Interesser. — Maleri fra 40'erne af A. H. Hunæus. — Kammerraad 1828.

Selvbiografi i *Solennia Academica*, 1828, S. 18—22. Biskop Dr. G. P. Brammers Ungdomsliv, 1884, S. 159. Det danske Folks Historie, VII, 1926—27, S. 64.

Frantz Dahl.

Kall, Johan Christian, 1872—1934, Filosof. F. 31. Jan. 1872 paa Frbg., d. 18. Dec. 1934 sst., Urne paa Vestre Kgd. Forældre: Postmester, senere Overpostkontrollør, Etatsraad Marcus David Nicolai K. (1823—1902) og Fanny Johanne Christiane Holm (1837—1924). Gift 24. Maj 1932 i Kbh. (b. v.) med Olga Anna Amalie Crone, f. 19. April 1902 i Saksøbing, D. af Dyrlyge Hans Jens C. (1874—1929) og Agnes Josephine Frederikke Rheinländer (f. 1876).

K. blev Student 1889 fra Schneekloths Skole og tog 1900 Magisterkonferens i Filosofi. N. A. blev han Assistent ved Universitetsbiblioteket, hvor han virkede til sin Død, fra 1907 som Underbibliotekar, fra 1919 som Bibliotekar. 1910 ydede han sin Medvirken ved Omordningen af Industriforeningens Bibliotek, bl. a. ved at foretage den systematiske Inddeling af Katalogen. 1924—25 var han Medlem af Udvalget vedrørende Statens Biblioteksvæsen. Om Biblioteksspørgsmaal udtalte han sig i »Universitetsbibliotekets Organisation og Fremtid« (1922), »Efterskrift til min Bog om Universitetsbiblioteket« (Bogens Verden, 1923) og »Københavns Biblioteksforhold« (Tilskueren, 1924, I). 1927 offentliggjorde han »Nogle statistiske Undersøgelser over Universitetsbibliotekets Benyttelse« (Universitetsbibliotekets Skrifter, I). Livet igennem var han en ivrig Dyrker af Filosofi og skrev talrige Artikler og *Afhandlinger* i Aviser (særlig »Riget« og »København«) og Tidsskrifter. En Del af sine *Afhandlinger* udgav han 1915 under Titlen »Filosofi og Religion«. Som Medarbejder ved Svend Dahl og P. Engelstofts »Dansk biografisk Haandleksikon« (I—III, 1920—26) leverede han en Række omhyggeligt udarbejdede Filosofbiografier. Til hans Forfatterskab hører ogsaa den kritiske Artikel »Ved Afslutningen af »Salmonsens Konversationsleksikon«« (Det ny Aarhundrede, 1908) og »Breve om en dansk Officers [C. C. G. Holms] Død 1848« (Personalhist. Tidsskr., 7. Rk., V, 1921). Et større filosofisk Arbejde, som han samlede Stof til næsten lige til sin Død, og som skulde have givet en samlet Fremstilling af hans Tanker, lykkedes det ham ikke at faa udarbejdet. — Det var K.s Overbevisning, at den videnskabelige Tænkning, som »organiseret Fornuft«, er den menneskelige Aands sidste og højeste Appellinstans paa Livs- og Verdensanskuelsens Omraade, hvorfor han stillede sig afvisende over for enhver metafysisk eller religiøs »Forklaring«. »Uden nogen Sinde selv at

have følt Trang til Religion« var han stærkt interesseret i religionshistoriske og religionsfilosofiske Spørgsmaal og mente, at Forklaringen paa de religiøse Forestillingers Oprindelse og fortsatte Bestaaen **maatte** søges i den til enhver Tid af de historiske Forhold betingede menneskelige Fantasi og i den Rigdom af Stemninger og stærke Følelser, der ledsager det religiøse Forestillingsliv. K.s filosofiske Forfatterskab er i sin Form præget af den samme Noblesse, der udmærkede ham som Menneske. — R. 1934.

Selvbiografisk i Dansk Forfatterforening 1894—1919, 1919, S. 174 f. og Birkebladet Juni 1921. A[lexander]. T[horsøe]. i Nationaltidende 27. Okt. 1915. V. Schepelern i Vor Ungdom, 1916, S. 178 ff. N. Teisen i Ugens Tilskuer, 1915—16, S. 112 ff. O. Thune Jacobsen i Tilskueren, 1916, I, S. 487—504. A. Aall: Filosofien i Norden, 1919, S. 213 f. Politiken 19. Dec. 1934. Berl. Tid. s. D. Dagens Nyheder s. D. H. Boisen i Berl. Tid. 22. Dec. s. A. A. Garboe sst. 26. Dec. s. A. Svend Dahl i Bogens Verden, 1935, S. 7 f. Birkebladet Febr. s. A.

C. V. D.
6. V. Rasmussen.

Kall, Rolf, f. 1864, Officer. F. 6. Nov. 1864 i Kbh. (Frbg.). Broder til J. C. K. (1872—1934, s. d.). Ugift.

K. blev Student 1883 fra Schneekloths Skole, n. A. cand. phil., studerede en kort Tid klassisk og østerlandsk Historie og Filosofi, men slog derefter ind paa den militære Vej og blev 1886 Sekondløjtnant, 1888 Premierløjtnant i Artilleriet, 1903 Kaptajn, 1915 Oberstløjtnant, 1919 Oberst, afgik 1926. Han var en praktisk og teoretisk fremragende dygtig Officer, en velvillig og human, men samtidig fast og myndig Chef. Som Lærer i Krigskunst ved Hærens Officerskoles ældste Klasses Artilleri- og Ingeniørafdelinger 1896—1926, ved sammes Stabsafdeling i Strategi og Krigshistorie 1911—35 og ved Søofficerskolen i Landkrigskunst 1903—11 har han ved sine interessante Undervisningsmetoder, sine omfattende, grundige Kundskaber og udprægede Personlighed øvet en meget betydelig Indflydelse paa Officersuddannelsen. Af Resultaterne af hans mangesidige litterære Virksomhed skal nævnes »Landkrigskunsti Omrids« (1906), »Krig« (I—III, 1921—24), Pjecen »Historie-skrivning og Historielæsning« (1921), men foruden disse har han skrevet meget talrige militære og militærpolitiske Artikler i militære og andre Tidsskrifter. Han er en ivrig Sprogrenser og har bl. a. bistaaet ved den nye Oversættelse af Det gamle Testamente (1923—29) med Hensyn til den danske Sprogtone. K. er ikke alene paa de aandelige Omraader en højt kultiveret Personlighed, i ualmindelig Grad belæst og med vidt omfattende Interesser, men han har ogsaa arbejdet for Udbredelse af legemlig Idræt og var en Tid Indehaver af Mesterskabet for Danmark i Sabelfægtning.

— R. 1910. DM. 1918. K.² 1924. — Maleri af Erik Dalberg 1927.

Rockstroh.

Kall Rasmussen, Michael Nicolai Christopher, 1816—63, Arkivembedsmand, Historiker. F. 25. Juni 1816 i Kbh. (Frue), d. 12. Marts 1863 sst. (Trin.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Professor, Dr. phil. Jens Lassen R. (1785—1826) og Johanne Jacobine Christiane Henriette Kall (1786—1860). Gift 3. Okt. 1859 i Kbh. (Frue) med Christine Nicoline Mathilde Reimer, f. 29. April 1836 paa Atterupgaard i Jydstrup Sogn, d. 27. Febr. 1906 i Stege (gift 2° 1876 med Byfogedfuldmægtig i Randers, senere Borgmester i Stege Poul Christian Stemann Rosenørn, 1851—1911, gift 2° 1909 med Ingeborg Ravnkilde, f. 1864), D. af Proprietær Christian Ludvig R. (1806—84) og Sara Helene Margrethe Fenger (1811—93).

K. R. dimitteredes privat til Universitetet 1834, gav sig derpaa til at studere Teologi, men blev ved sin Interesse for historiske Studier, især af Danmarks Personalhistorie, bortdraget fra sit Embedsstudium og tog aldrig en afsluttende Eksamen. Efter at have givet Prøve paa sine arkivalske Evner ved at ordne Konsistoriums Arkiv blev han 1845 Kopist i Gehejmearkivet, dernæst 1849 Inspektør og 1851 Registrator. K. R. var efter Datidens Fordringer en fortrinlig Arkivmand, og hans Nøjagtighed, Grundighed og Lærdom blev i høj Grad paaskønnet baade af Kolleger og arkivbesøgende. Hans Kendskab navnlig til Danmarks indre Historie var omfattende og dybtgaaende, og ligesom sin Morfaders Broder, Abraham K., var han berømt for sin eminent stærke Hukommelse, hvorved han faktisk blev i Stand til at fastholde, hvad der blot een Gang havde passeret hans Øjne. Den uhyre Receptivitet var imidlertid ikke forenet med en tilsvarende Trang eller Evne til selv at frembringe historiske Arbejder. Fraregnet et Par Smaating især i »Historisk Tidsskrift« og »Danske Magazin« har han intet udgivet. Blandt hans Arbejder bør dog fremhæves hans Bidrag til Holbergs Biografi 1702—14 (i Historisk Tidsskrift, 3. Rk., I, 1858—59, S. 94—130), der paa sin Vis er banebrydende ved paa dette Omraade for første Gang at bygge paa arkivalisk Materiale. Det var ikke frit for, at hans Chef, C. F. Wegener, der i øvrigt rigeligt benyttede sig af hans Kundskabsfylde, saa lidt ned paa ham paa Grund af hans Uproduktivitet. Paa anden Vis kom hans Lærdom derimod mange til gode, da han med en sjælden Beredvillighed stillede sin Viden til Raadighed for enhver, der søgte hans Hjælp. I en vis Periode udkom der næppe noget mere indgaaende Skrift vedrørende dansk Personalhistorie, uden at det stod i Gæld

til K. R., og hans bekendte Mærke »K. R.« vil man atter og atter støde paa i saadanne Arbejder. Specielt interesserede han sig for vor ældre Adelshistorie, hvori han var hjemme som ingen anden, men ogsaa paa dette Omraade var han helt igennem den lærde Samler. K. R. førte en stille Tilværelse, skyende al Offentlighed. Bortset fra sin **Embedsgjerning** paatog han sig kun ganske faa Hverv. Saaledes bør det nævnes, at han 1847—51 beklædte en lille, for ham oprettet, Stilling som Medhjælper for Sekretæren i Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog, og som saadan gjorde han sig meget fortjent af det af Selskabet udgivne »Danske Magazin«. 1852 blev han selv Medlem af Selskabet og virkede fra 1860 til sin Død som dets Sekretær. — Tit. Professor 1856. — Litografi efter Daguerreotypi 1864.

Aarsberetninger fra det kgl. Geheimearchiv, I, 1852—55, S. XXIV, XLVII, LXXVII; II, 1856—60, S. VII, XXX; III, 1861—65, S. XXXI, L. Fædrelandet 14. Marts 1863. Folkets Avis 14. Marts s. A. Dagbladet 14. og 23. Marts s. A. Ill. Tid. 22. Marts s. A. J. H. Paulli: Taler i Kirken, 1866, S. 286—90. E. C. Werlauff: Det kgl. Danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog i dets første Aarhundrede, 1847, S. II f. Kirkehist. Saml., 2. Rk., III, 1864—66, S. 20. Personalhist. Tidsskr., 9. Rk., V, 1933, S. 77 ff. Dsk. Mag., 7. Rk., I, 1936, S. 275. G. L. Wad: Fra Fyens Fortid, II, 1916, især S. 63, 69 f., 74, 142 f., 255. E. C. Werlauff: Erindringer af mit Liv (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XIII), 1910, S. 2, 204. A. Thiset: For 40 Aar siden, 1917, S. 12, 21 f.

D: r   .
Bjørn Kornerup.

v. **Kalnein** (Calneyn), **Wolf Henrik** (Hinrich), d. 1690, Officer. D. 27. Aug. 1690 ved Limerick. Forældre: Overborggreve og Overregimentsraad i Preussen Caspar v. K. (1611—83) og Susanne v. Wietmannsdorff. Gift 1° ca. 1678 med Maren Charisius, f. ca. 1650, d. ca. 1678, D. af Resident i Haag Peder C. (s. d.) og Hustru. 2° 12. Febr. 1679 i Kbh. med Anna Dorothea Munk, f. 1664, begr. 22. Aug. 1689 i Kbh. (Petri K.), D. af Generalmajor Laurids M. (s. d.) og Hustru.

W. H. v. K. var først i brandenburgsk, senere i fransk og nederlandsk Tjeneste og hvervede derefter Kompagni i det af Grev Lehndorff til dansk Tjeneste 1677 opstillede Regiment, var med paa Toget til Rugen s. A., blev n. A. Major og karakt. Oberstløjtnant og kommanderede 1679 i Helsingborgs Udenværker, reduceredes ved Fredslutningen, men blev 1680 Kommandant i Korsør. 1682 fik han Kompagni i Marineregimentet og blev n. A. virkelig Oberstløjtnant. I Efteraaret 1685 rejste han som **Overkommisarius** for Dansk ostindisk Kompagni til Trankebar (Dansborg) for der at faa undersøgt og paadømt, hvorvidt Beskyldningerne

mod Guvernøren Axel Juel (s. d.) var begrundet. W. H. v. K., der fra tidligere Tid var vel kendt paa Stedet, fik med sig tre med Handelsvarer forsynede Skibe samt nogle militære Specialister for at sætte Kolonien i god Forsvarsstand. Efter i Almindelighed at have røgtet sit Hverv og efter langvarig Procedure mod Juel førte W. H. v. K. denne med sig som Fange og kom til Kbh. Juni 1688 med det ene af sine Skibe med en kostbar Ladning, og et andet ventedes hver Dag. Undervejs havde han erobret et Stormogulen tilhørende engelsk Skib med kostbar Ladning samt fire værdifulde Kaperskibe. En Højesteretsdom efter W. H. v. K.s Død bragte endelig Afslutning paa Sagen vedrørende Juel. W. H. v. K. var fra 1688 som Oberst atter traadt ind i Hæren, fik n. A. Kommando over en *Bataillon* af Hjelpekorpsset til engelsk Tjeneste og faldt under Stormen paa Limerick.

Dsk. Saml., 2. Rk., V, 1876—77 (se Registeret). Museum, 1894, I, S. 254—70. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiiekreds, IX, 1922, S. 400, 451. Kay Larsen: Dansk-ostindiske Personalialia og Data, 1912 (Ms. i Det ^{kgl.} Bibliotek). *Rockstroh (H. W. Harbour).*

Kalthof, Peter, d. 1672, Overtøj mester. Begr. 22. Sept. 1672 i Kbh. (Petri K.). Gift med Margrethe Wilcken (gift 2° med Kaptajn Wilhelm Stolling, d. 1694).

Som »Bøssemager« har P. K. 1646 konstrueret en Bagladeriffel. Han kom til Danmark 1648 med Frederik III. og ansattes straks ved Flaadearilleriet, blev 1654 Tøjmester og Arkelimester ved Kbh.s Tøjhus samt »Forvalter« ved »Sparepenge« (Kongens Rustkammer). 1657 fik han anvist 150 Mand sjællandske Bønderkarle til Oplæring som Bøsseskytter, og under Belejringen havde han tillige Kommandoen over Arilleriet paa Slotsholmen. Stormnatten 1659 paadrog han sig Kongens Mishag for nogen Forsømmelighed og maatte en Tid aflevere Tøjhusnøglerne, men s. A. udnævntes han til Overtøj mester, saa det maa antages, at han i øvrigt har været dygtig og pligtopfyldende. To af hans Brødre, *Caspar* og *Mathias*, var samtidig i dansk Tjeneste; sammen med denne sidste fik han 1663 Skøde paa sytten Gaarde i Gern Herred, og n. A. overlod Kongen ham Raavaddam, hvor han anlagde en Slibe- og Krudtmølle. Han testamenterede Petri K. 3000 Rdl.

L. Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde, 1925, S. 433. E. Nystrøm: Lyngby Sogn, 1934, S. 253. *Rockstroh (P. C. Bang).*

Kalundborg (Calundanus), **Hans Pedersen**, 1599—1671, Skolemand. F. 1599 i Kalundborg, d. 10. April 1671 i Roskilde, begr.

i **Domk.** sst. Forældre: Væver Peder Jacobsen (1571—1641) og Bodil Christensdatter (1579—1649). Gift 1639 i Malmø med Bodil Danclef, f. ca. 1623, d. 17. Marts 1700 i Vraa (gift 2° 1673 eller 1674 med Lektor og Professor Arnold **Rhuman**, 1633—82), D. af Købmand D.

H. P. K. blev dimitteret 1624 fra Roskilde Skole, hvor han efter at have studeret ved Universitetet 1627 blev ansat som Hører. 1630 blev han Rektor i Kalundborg, men 1633 opgav han Rektoratet og begav sig paa en Udenlandsrejse. Han studerede først en Tid i Wittenberg, men vendte hjem 1635 og tog Magistergraden, senere opholdt han sig et Par Aar i Holland, England og Frankrig (**Orléans 1635—38**) som Hovmester for to unge Adelsmænd. Efter sin Hjemkomst blev han 1638 Konrektor i Roskilde og 1639 Rektor i Malmø, men vendte 1641 tilbage til Roskilde som Rektor og blev tillige Kannik ved Kapitlet, hvis Gods det 1660 blev ham overdraget at forvalte. Han forfattede her flere grammatiske Lærebøger, en hebraisk Grammatik (1645) og en græsk (1660) samt en større græsk og latinsk Grammatik (1666 og 1668). Hans Søn *Peder*, der ligesom hans øvrige Børn antog Navnet Schade, overtog 1666 hans Embede som Vikar paa Grund af Faderens Svaghed og blev efter hans Død hans Efterfølger.

A. N. Ryge: H. P. Callundborgs Levnets-Beskrivelse, 1759. S. N. J. Bloch: Roskilde Domscoles Historie, I, 1842, S. 55—59. J. E. Rietz: **Skånska skolväsendets historia**, 1848, S. 367—70. O. Hjort: En norsk Familie Hjort, 1912, S. 6.

Hans Rader (M. Cl. Gertz).

Kalv, Erland, d. tidligst 1377, Stormand. Forældre: Jacob K., Søn af Marsken Jens K. (s. d.) og Hustru. Gift med Gunner Bosdatter Høg til Hasselholt, d. tidligst 1413.

E. K. var en af de urolige jyske Herremænd, der flere Gange rejste Oprør mod Kong Valdemar (IV.) Atterdag. Med sine Brødre Anders og Jens deltog han saaledes i Jydernes Oprør 1350; nogle Aar efter sluttede han sig til Hertug Valdemar af Sønderjylland, men 1360 var han Kongens Mand, som paa dennes Vegne forhandlede med de holstenske Grevers Udsendinge i Ribe. At Kong Valdemar nu nærede Tillid til ham, ses af, at han blev Befalingsmand paa Skanderborg Slot og var Kongens Fuldmægtig ved Underhandlingerne med Hansestæderne 1365. Det synes, at han ikke straks har sluttet sig til Oprøret 1368, men først 1369 er gaaet over til Holstenerne. Ved den Lejlighed overgav han det ham underlagte Aalborghus til de holstenske Grever, men fik det tilbage som Forlening. 1372 forlenede Greverne ham og hans Søn

Jakob med **Riberhus**. Han optoges efter Valdemars Sejr over Greverne **1373** i den med disse sluttede Fred og **maatte** stille begge de nævnte Slotte samt et unævnt tredie til Kongens Raadighed. Det var ved den Lejlighed, at Valdemar modtog ham med det bekendte spottende Udbrud, som især har bragt E. K.s Navn til Efterverdenen. Efter Holstenerpræstens Krønike (ca. **1450**) faldt Ordene saaledes: »Terdage! (?: hvilke Tider!) Det er en god Kalv; med to Huse stak den af, som en Stud kommer den igen med tre!« — I Vejrum Sogn (Ringkøbing Amt) fandtes **1638** en Gaard, Ravnborg, med Volde og Grave, som sagdes at have tilhørt E. K.

Danmarks Adels Aarbog, XVI, **1899**, S. 225. A. D. Jørgensen: Hist. Afhandl., II, **1899**, S. 120—28. C. E. F. Reinhardt: Valdemar Atterdag, **1880**, S. 553 ff. Holstenerpræstens Krønike, oversat af Anna Hude, **1903**, S. 67.

Mollerup (Jørgen Olrik*).

Kalv, Jens, d. senest **1304**, Marsk. Gift med Cæcilia Nielsdatter af Slægten Galen, d. 28. Juli **1318**.

J. K. nævnes som Marsk **1255** og tjente senere i en Aarrække den unge Erik (V.) Klipping. Da Jakob Erlandsen havde indviet Arnfast til Biskop i Aarhus **1260**, troede Dronning Margrete, at denne Kongehusets Fjende havde fundet Ly i Øm Kloster, og syv Gange mødte J. K. ved Klosteret for at gribe ham, men han fandt ham ikke. Klosterets Uven var han dog ikke; han søgte endog at mægle mellem Abbeden i Øm og Biskop Tyge af Aarhus. Senest **1272** ophørte han at være Marsk, og **1274** skænkede han Stubber Kloster sin Gaard Vinderup; men han synes dog ikke identisk med den J. K., der ved samme Tid lod sig optage blandt de Lægbrødre, der sluttede sig til Sorø Kloster. Han døde vistnok før **1302** og i alt Fald inden **1304**, da hans Hustru nævnes som Enke; hun gav i dette Aar Penge for at løse sig fra Løfte om Pilgrimsfærd og testamenterede Godser og store Summer til mange Kirker og Klostre. J. K. og Cæcilia havde mindst tre Sønner. Den ene, som bar Faderens Navn, blev Kannik, siden Dekan, ved Lunds Domkapitel og stod Jens Grand nær; han døde **1308**. Hans Broder Jacob var derimod med til at fængsle Ærkebispem. I sit Skjold førte J. K., ligesom flere indvandrede tyske Slægter, Arpen (o: Harpyien).

Danmarks Adels Aarbog, XVI, **1899**, S. 224. Jørgen Olrik: Valdemar Sejrs Sønner og den store Ærkebispesstrid, **1906**. C. Weeke: Lunde Domkapitels Gavebøger, **1884—89** (se Registeret).

Hans Olrik (Jørgen Olrik*).

Kamban, Guðmundur Jonsson Hallgrímsson, f. 1888, Forfatter. F. 8. Juni 1888 i Álftanes, Gullbringusysla ved Reykjavík. Forældre: Købmand og Gaardejer Jon Hallgrímsson (1855—1921) og Guðný Jónsdóttir Pálsson (1860—1928). Gift 1. Juni 1916 i New York med Agnete Jensen Egeberg, f. 21. Marts 1893 i Kbh., D. af Overlærer ved Teknisk Skole, Maler Jens Jørgen Jensen E. (1848—1922) og Rigmor Marie Kiær (1866—1930).

K. skulde egentlig have været Forretningsmand, men gav sig til at læse og blev 1910 Student fra Reykjavík. S. A. rejste han til Kbh., hvor han studerede Filosofi og Litteratur ved Universitetet til 1914; han tog dog ikke nogen afsluttende Embedseksamen, men helligede sig Digtningen og debuterede med Skuespillet »Hadda Padda« (1914), der efterfulgtes af »Kongeglimen« (1915), begge opført paa Det kgl. Teater. Skønt disse Stykker fremstiller stærke, oprindelige Karakterer paa Baggrund af storslaaet islandsk Natur, staar de næppe paa Højde med Sigurjonssons første Dramaer, bl. a. »Bjærg-Ejvind og hans Hustru«, som de i øvrigt kan minde om. Det er først med de følgende Arbejder, K. helt tager sine Evner i Besiddelse. »Marmor« (1918), der er fremgaaet af et toaarigt Studieophold i New York, er vendt mod den offentlige Velgørenhed, der kun alt for ofte bunder i Egoisme, og mod det moderne Fængselsvæsen, der kun alt for sjældent tjener til at gøre Fangerne til bedre Mennesker. »Vi Mordere« (1920) og »De arabiske Telte« (1921) er moderne Ægteskabsdramaer, hvoraf det første giver en ubarmhjertig Skildring af en Kvinde, der hverken vil give Afkald paa Manden eller Elskeren; K. kan med sit absolutte Krav til Sandhed i alle Livsforhold ikke tolerere en saadan Dualisme og forsvarer Mandens Ret til at dræbe den Kvinde, der ved sin Holdningsløshed er et symbolsk Udtryk for den Uklarhed og Mangel paa Konsekvens, som er den dybest liggende Aarsag til det Kaos, der kendemærker Tiden. Betydelige ved deres moderne Problemindhold er ogsaa »Ørkenens Stjerner« (1925) og det dramatiske Eventyr »Gesandten fra Jupiter« (1929), en Utopi, hvor Jordens Brøst anskues og vurderes fra en anden Klode. K. har en saa udpræget Sans for Replikken og den stærkt tilspidsede dramatiske Situation, at det i Almindelighed lykkes ham at finde et anskueligt Udtryk selv for et abstrakt Tankeindhold. Sin Hovedindsats har han imidlertid gjort som Epiker. 1922 udsendte K. sin første Roman, »Ragnar Finnsson«, der er udsprunget af tilsvarende Erfaringer som Skuespillet »Marmor« og indeholder et skarpt Angreb paa det amerikanske Fængselsvæsen; det er aabenbart, at K. betvivler Straffens forbedrende og forædlende Ind-

flydelse overhovedet, saa sandt som den dikteres af et Samfund, hvor Uærligheden og Lumpenheden raader. 1925 fulgte Fortællingen »Det sovende Hus«, men Hovedværket er det monumentale Romanepos »Skálholt«, bestaaende af »Jomfru Ragnheiður« (1930), »Mala domestica« (1931), »Hans Herredom« (1932) og »Quod felix« (1932); det er en historisk Roman fra det 17. Aarhundredes Island, bygget paa omfattende Arkivstudier; Hovedpersonerne er den myndige Bisp paa Skálholt, Brynjolfur Sveinsson, og hans stolte Datter, Jomfru Ragnheiður. Man møder her det stærkest differentierede Udtryk for den Modsætning, der er afgørende for hele Forfatterskabet, Modsætningen mellem historisk Tradition og moderne Civilisation. K. er et Barn af Tiden, der alligevel er saa stærkt præget af Overleveringen, at han søger at forsones Respekten for de gamles Livssyn med den moderne Tankegang, han er opdraget i og især har tilegnet sig gennem sine litterære og filosofiske Studier. Det er denne Friktion mellem gammelt og nyt, der giver Forfatterskabet indre Struktur og Sammenhæng, og som ogsaa udgør det centrale Indhold af K.s seneste Arbejder, Nutidsromanen »30. Generation« (1933) og den historiske Roman »Jeg ser et stort skønt Land« (1936). — K. virkede 1922—24 som Sceneinstruktør ved Folketeatret, 1931—33 ved Det kgl. Teater. — Tit. Professor (Island) 1934. — Buste af Bertel Børge 1934.

Martin Eliehaug: Det danske Skuespil efter Verdenskrigen, 1933, S. 49—66. Peder Hesselaa i Højskolebladet, 1934, S. 147 ff. Sven Lange: Meninger om Teater, 1929, S. 103 ff. Örnulf Ree i Nordisk tidsskrift, 1921, S. 39—42.

Peder Hesselaa.

Kamp, Albert Nielsen, f. 1889, Redaktør. F. 25. Jan. 1889 paa Provstegaarden ved Stege. Forældre: Forpagter Niels Peter Jensen (K.) (1819—1903, gift 1° 1844 med Karen Christensdatter, 1817—64) og Bodil Kirstine Hansdatter (1844—1921). Gift 12. Okt. 1917 i Kbh. (Holmens) med Karen Marie Møller, f. 26. Juni 1885 i Kbh. (Stef.), D. af Kursusbestyrer, senere Overlærer ved Statens Institut for Talelidende Oscar Alexander M. (1850—1926) og Erica Dombernowsky (1848—1918).

K. tog Præliminæreksamen 1904 i Stege og blev s. A. ansat ved »Møens Dagblad«. I de følgende femten Aar var han Medarbejder ved forskellige Blade i Provinsen og Kbh., saaledes »Vendsyssel Tidende«, »Riget«, »Hovedstaden« og »Illustreret Tidende«. Med Forbilleder som Alex. Foss og Anders Vigen søgte han som Journalist at betone den nationale Opdrift og Solidaritet, og han fik speciel Lejlighed til at udvikle og frugtbar gøre sine Synspunkter

i den Stilling, der fra 1915 blev hans Livsopgave, som Sekretær i den nyoprettede Forening Dansk Samvirke og Redaktør af dens Blad »Danmarksposten«. Med sit efterhaanden erhvervede usædvanlige Personalkendskab til Danske i Udlandet og sin Evne for Forhandling og Organisation er han et velegnet Bindeled mellem Foreningens Medlemmer og Ledelse. I »Danmarksposten« har han skabt et flersidigt Efterretningsorgan, og de aarlige Kronborgfester for Danske i Udlandet skyldes hans Initiativ. 1935 udgav han sammen med A. J. Poulsen (s. d.) den nyttige Haandbog »Danske i Udlandet«, som han indledede med en kyndig Oversigt over danske Udvandrerers Indsats i næsten alle Klodens Lande.

Povl Engelstoft.

Kamp, Jens Nielsen, 1845—1900, Folkemindesamler. F. 11. Febr. 1845 i Kamp, Stadil Sogn, d. 22. Maj 1900 i Kbh., begr. sst. (Vestre). **Forældre**: Gaardejer Niels Olesen (K.) (1794—1855) og Karen Christensdatter (1805—80). Gift 28. Nov. 1884 i Kbh. (Vartov) med Martha Juliane Neergaard, f. 7. Juni 1855 i Kbh. (Holmens), D. af Snedkermester Peter N. (1810—59) og Cathrine Marie Fieron (1815—88).

K. gik i Hovedskolen i Stadil; sin egentlige Uddannelse fik han paa Staby Højskole under Forstander, senere Provst Albrecht Sørensen; her lærte han Sprog, især Oldnordisk, og læste Svend Grundtvigs Bøger. 1865—67 gik K. paa Blaagaards Seminarium efter først en Vinter at have været **Omgangslærer** i Torsted ved Stadil; han læste alt andet end just til Eksamen, men kneb sig dog 1867 til en anden Karakter. Han blev nu Lærer ved forskellige Højskoler: 1868—71 Røgen Højskole paa Frijsenborg Gods, 1872—74 Høng Højskole, 1874—76 Grundtvigs Højskole paa Marielyst ved Kbh. Derefter gik han i Folkeskolens Tjeneste, først 1876—80 som Lærer paa Bogø ved Falster, dernæst som Tredielærer i Ny Sundby (Sundbyvester) paa Amager, fra hvilken sidste Stilling han paa Grund af svigtende Helbred tog sin Afsked 1891. Han boede derefter i Kbh. til sin Død. — K. havde allerede i Seminarietiden levende Interesse for Almuens Sprog, Folkedigtning, Overtro, Bygningsskik, Husindretning og Levemaade. Da han desuden besad et betydeligt Talent som Indsamler af Folkemindestof og ogsaa ved sin Lærervirksomhed (ved Højskolerne og paa Bogø) og paa Rejser (et Par af dem (1877 og 1881) med Statsunderstøttelse) var i god Kontakt med Almuen, kunde han, opmuntret af Svend Grundtvig, paa Tryk fremlægge saa gode og fyldige Stofsamlinger som »Danske Folkeminder« (1877) og »Danske Folkeæventyr« (I—II, 1879, 1891),

altsammen hvilende paa egne Indsamlinger. Han har desuden skrevet »Sagn fra Jyllands Vestkyst« (i Saml. t. jydsk Hist. og Top., 1875) og »Provinsejendommeligheder« (i Højskolebladet, 1881) samt talrige Afhandlinger, Fortællinger og Skitser i Børneblade, Almanakker og Aviser (Nationaltidende, Tidens Strøm, Morgenbladet, Dansk Husflidstidende m. m.). Den stærkt bundne Stilling som Lærer i Sundbyvester satte desværre temmelig hurtigt Bom for K.s videre Udvikling som Folkemindesamler. Han naaede saaledes aldrig at faa en Bog om dansk Bondeliv skrevet færdig, heller ikke en jysk Ordbog, som han havde planlagt. K.s efterladte, endnu utrykte, folkloristiske Samlinger opbevares nu i Dansk Folkemindesamling. Ordsamlingerne er indgaaet i H. F. Feilbergs jyske Ordbog.

Lærerne og Samfundet, I, 1913, S. 51 ff. Dania, VII, 1900, S. 233 ff. Højskolebladet, XXVI, 1901, Sp. 661—70. ff *Grüner-Nielsen.*

Kamphøener, Bernhard Casper, 1813—46, Botaniker. F. 10. Maj 1813 i Køge, d. 20. Juli 1846 sst., begr. sst. Forældre: Prokurator Bendix K. (1763—1846, gift 1° 1788 med Catharine Vincentine Kølpin, 1754—1809) og Maren Nielsen (1791—1860). Ugift.

K. kom fjorten Aar gammel i Apotekerlære i Køge og derefter i Viborg, hvor han følte sig saa ulykkelig, at han flygtede til Kbh. Her blev han Student 1831. Hans tidligt vakte Interesse for Botanik og hans Kendskab til den danske Flora imponerede Professor J. W. Hornemann, der skaffede ham Stipendier og Borchs Kollegium. K. opgav snart det medicinske Studium og helligede sig helt til Naturfagene, men da der dengang ingen afsluttende Eksamen heri fandtes, endte han sine Studier uden Eksamen. 1837 blev det overdraget ham at undervise hvert andet Aar i Forstbotanik ved Polyteknisk Lærestalt, et Arbejde, han røgtede med stor Iver, men med stor Utilfredshed over ikke selv at maatte eksaminere sine Elever ved Eksamen, hvad der gav sig Udslag i en heftig Bladpolemik med Eksamenskommissionen (1840—41). Han foretog flere lange Ekskursioner i Danmark, altid til Fods og uden at tage tilstrækkeligt Hensyn til en begyndende Tuberkulose, der snart nedbrød hans Helbred og gjorde ham pirrelig og uomgængelig. En Rejse gennem Tyskland og Italien til Sicilien 1842—44, hvorunder han samlede en Mængde Planter, bragte kun ringe Bedring, og da J. F. Schouw mente, at et Ophold i varme Lande vilde hjælpe ham, fik han ham ansat som Botaniker ved Gaiathea-Ekspeditionen 1845. Det var et uheldigt Valg, thi K.s Pirrelighed

gjorde ham ilde lidt om Bord, og selv var han saa utilfreds, at han forlod Skibet i Penang og rejste hjem til Køge, hvor han døde et Par Uger efter sin Ankomst. Som Ekspeditionens Botaniker gjorde han dog god Fyldest, navnlig ved Udforskning af Nikobarøernes Flora. — K.s litterære Produktion er minimal, men hans efterladte Dagbøger og Optegnelser, hvoraf et Par senere er trykt, viser, at han var en meget vidende og idérig Botaniker. De indeholder Iagttagelser og Skildringer af den danske Vegetation, der er uden Sidestykke i den samtidige Litteratur, f. Eks. hans Paa-visning af Kvellerens Evne til Sandbinding.

Dansk Tidsskr., I, 1847, S. 77—86. Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie, 1924—26, I, S. 239 ff.; II, S. 207f. *Carl Christensen.*

Kampmann, Christian Johannes, 1858—1937, Grosserer. F. 1. Juni 1858 i Æbeltoft, d. 5. Maj 1937 paa Palstrup, begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Sognepræst, sidst i Hjørring, Provst Christian Peter Georg K. (1816—97) og Johanne Margrethe Marie Schmidt (1824—97). Gift 6. Juni 1891 i Stege med Johanne Schmidt, f. 31. Juli 1868 i Stege, D. af Jernstøber Johannes Haagen S. (1839—95) og Anna Margrethe Ravnkilde (1844—95).

K. valgte Handelen som Livsgerning, fik sin første Uddannelse hos Købmand Brendstrup i Frederiksværk og var siden ansat hos Firmaet Mohr & Kjær. 19. Aug. 1886 løste han **Grosserer**-borgerskab i Kbh. og etablerede sammen med Grosserer Anthon C. Herskind Kulfirmaet K. & Herskind, der fra en beskeden Begyndelse ret hurtigt arbejdede sig op til en anselig Forretning inden for den københavnske Kulhandel navnlig som Følge af K.s betydelige Købmandsevner. 1906 udtraadte Herskind af Firmaet, som K. derefter drev alene, indtil han 1926 optog sin Svigersøn i Forretningen. I Marts 1934 omdannedes Firmaet til et Aktieselskab med K. som Formand for Bestyrelsen. I Aarenes Løb har K. desuden i udstrakt Grad taget Del i offentligt Arbejde paa forskellige Omraader, og han medbragte til disse Hverv et sundt Blik paa Tingene forenet med en afgjort Sans for det væsentlige. Hans Livsfrodighed i Forbindelse med en udpræget Virilitet gav samtidig hans Fremtræden en egen Charme. Blandt de offentlige Hverv, han beklædte, skal her nævnes, at han 1902—14 var Medlem af Sø- og Handelsretten, 1912—31 af Grosserer-Societetets Komite og 1913—17 af Frbg. Kommunalbestyrelse som Repræsentant for Højre. — K. bevarede gennem hele Livet en stor Interesse for Friluftslivet og erhvervede 1918 Herregaarden Pal-

strup ved Rødkærsbro, hvorved han fik opfyldt et længe næret Ønske om at komme i mere direkte Forbindelse med Landbruget. — R. 1912. DM. 1923. — Maleri af Knud Larsen 1920, Buste af E. Rahr 1936, begge i Familieeje.

Politiken og Berl. Tid. 6. Maj 1937. N. 0. Kampmann: Slægten Kampmanns Stamtavle, 1884, S. 13.

Jens Vestberg.

Kampmann, Erik Pontoppidan, f. 1880, Fængselskyndig. F. 28. Marts 1880 i Randers. Forældre: Herredsfoged, sidst i Lejre Herred Niels Øllgaard K. (1843—1914) og Marie Christine Pontoppidan (1852—1914). Sønnesøn af Hack K. (1813—78, s. d.). Gift 17. Okt. 1907 i Stenløse, Ølstykke Herred, med Ellen Saxild, f. 7. Aug. 1885 i Kbh. (Holmens), D. af Premierløjtnant, senere Kaptajn og Departementschef i Marineministeriet Jørgen Frederik S. (f. 1858) og Ingeborg Margrethe Lassen (1865—1935).

K. blev Student 1899 fra Herlufsholm, cand. jur. 1905, 1908 Overretssagfører i Kbh., 1910 Viceinspektør ved Straffeanstalterne—Christianshavn 1910—11, Vridsløselille 1911—13, Nyborg 1913—17—, 1916 fungerende Inspektør, 1917 Inspektør ved Nyborg, 1919 Fængselsinspektør ved Vridsløselille Straffeanstalt, 1921 Kontorchef i Direktoratet for Fængselsvæsenet, var 1925—26 tillige fungerende Direktør, blev 1926 konst. og n. A. kgl. udnævnt Direktør for Fængselsvæsenet. 1906—07 havde han Studieophold i England. Den Hovedopgave, der har paahvilet K. som Leder af dansk Fængselsvæsen, er saa at sige paatvunget ham som Følge af Gennemførelsen af Borgerlig Straffelov af 15. April 1930. Efter hans Opfattelse burde der ikke ved Lovregler foreskrives faste Rammer for, hvilke Fanger der skal behandles henholdsvis i Fællesskab og i Celle, ej heller ad samme Vej fastslaas, at Fællesskab er ubetinget Fællesskab eller Celle ubetinget Isolation, men derimod burde de to Behandlingsmaader i Praksis kunne flyde over i hinanden, hvilken Opfattelse ogsaa er gennemført ved Formuleringen af vedkommende Bestemmelser i Straffelovens § 34. Arbejdet paa at tilvejebringe dels de nye Fuldbyrddelsesregler med Hensyn til Fangebehandlingen, dels de fornødne bygningsmæssige Foranstaltninger er foretaget under K.s Ledelse, ligesom han har virket for de Reformer i Arrestreglementet af 7. Maj 1846, der fandt Udtryk i de ved Ikrafttrædelsen af den nye Straffelov emanerede tre Anordninger henholdsvis angaaende Behandling af Varetægtsfanger, Fuldbyrddelse af Fængselsstrafi i Arresthus og Fuldbyrddelse af Hæftestraf. Ved sit Værk »Samling af Bestemmelser vedrørende Arrestvæsenet i Danmark« (1925) skabte K. en nyttig, hidtil savnet Haandbog navnlig for Praktikere, som

i deres Livsgerning arbejder med de herhenhørende Spørgsmaal. Han har i det hele vundet Tid til en ret omfattende litterær Produktion, bl. a. Afhandlinger i »Nordisk Tidsskrift for Strafferet«, af hvilket han 1936 blev Medredaktør, saaledes »Fængselsvæsenet i Danmark efter den nye Straffelov« (1. c, 1933), »Dødsstraffens Afskaffelse i Danmark« (sst., s. A., delvis omarbejdet til et efter den engelske Regerings Opfordring skrevet Memorandum om Dødsstraffen, hvorom han i øvrigt i Parlamentet i London afgav mundtligt Vidnesbyrd), »The Prison System in Denmark«, i »The Island Lantern«, VI (1930), »Fængselsvæsenets Udvikling gennem Tiderne« (Dansk Politistat, II, 1934) o. m. a. K. er fra 1928 Medlem af Bestyrelsen for Dansk Kriminalistforening og bestrider for øvrigt og har bestridt en Række Hverv væsentlig af kriminalistisk og fængselsretlig Karakter, er saaledes fra 1927 Formand for Kommissionen angaaende Driften af Kbh.s Fængsler, fra s. A. for Kommissionen angaaende Forebyggelsen af Tilbagefald i Forbrydelse, fra 1930 for Udvalget angaaende Tilvejebringelse af Ungdomsfængsel for unge Mandspersoner, fra s. A. Medlem af Udvalget angaaende Indretning af Særanstalter for Psykopater, fra 1932 Formand for Tilsynsraadet vedrørende Fængselsvæsenets Arbejdsdrift, fra 1933 Medlem af Fængselsnævnet og af Tilsynsnævnet m. m. Forsorgsarbejdet for løsladte Fanger har K.s særlige Interesse. — R. 1922. DM. 1928. K.² 1935.

Frantz Dahl.

Kampmann, Hack, 1813—78, Embedsmand, Politiker. F. 5. Marts 1813 paa Sneumgaard, d. 17. Dec. 1878 i Randers, begr. sst. Forældre: Godsejer Niels Øllgaard K. (1786—1828) og Ane Christiane Hedeveg Jessen (1784—1854). Gift 17. Sept. 1840 i Aarhus med Elisabeth Willemoes, f. 22. Okt. 1815 i Viborg, d. 21. Sept. 1896 paa Frbg., D. af Landfysicus i Viborg, senere Stiftsfysicus i Aarhus, Etatsraad Frederik Vilhelm W. (1778—1860) og Mariane Elise Hillerup (1791—1861).

K. blev Student 1831 fra Ribe, 1835 juridisk Kandidat og 1837 Volontær i Rentekammeret, men tog i Maj 1839 til Frijsenborg for at manuducere den senere Konsejlspræsident Grev C. E. Frijs til juridisk Eksamen (afløstes heri 1840 af Hall) og blev efter Indstilling af sin Elevs Fader 1839 Birkedommer i Frijsenborg Birk. 1852 blev han Herredsfoged i Rougsø m. fl. Herreder ved Randers, et Embede, han beholdt til sin Død. Ved Siden heraf havde han i Aarenes Løb mange offentlige Hverv. Han blev 1845 Suppleant til Skanderborg Amtsråd og var 1848—52 Medlem af Raadet, var 1850—52 Formand for Afløsningen af Husmandshoveriet i

Aarhus Amt, blev 1851 Medlem af Komiteen for Gudenaas Sejlbar-gørelse, 1861 Formand for Bestyrelsen af Gudenaas, 1869 Medlem af Randers Byraad, var endvidere Formand for Randers Spare-kasse og 1876 for **Randers—Grenaa-Banens** Bestyrelse. Han tog i flere Aar livlig Del i det politiske Liv, var Folketingsmand for Viborg Amts 4. Kreds 1849—52 og 1855—56 samt for Randers Amts 3. Kreds 1852—53 og Medlem af Rigsraadets Folketing for sidstnævnte Kreds 1864—65. I de første tre Aar tog han meget virksom Del i Forhandlingerne, var Medlem af flere vigtige Udvalg om Landboforhold og stod ligesom Bregendahl i flere Spørgsmaal (især i Fæstespørgsmaalet) Bondevennerne nærmere end Flertallet af det nationalliberale Parti, hvortil han ellers hørte. Det var K., som i Nov. 1851 stillede Forespørgselen til Ministeriet Moltke om dets politiske Planer, og i Marts 1852 var han Ordfører for Adresseforslaget om Januarkundgørelsen. Jan. 1853 stemte han imod Toldloven. — Kancelliraad 1854. Justitsraad 1859. Etats-raad 1869. — R. 1861. DM. 1876. K.² 1877. — Litografi 1880 af I. W. Tegner efter Fotografi.

N. O. Kampmann: Slægten Kampmanns Stamtavle, 1884, S. 10 f.

Emil Elberling (Povl Engelstoft*).

Kampmann, Hack, 1856—1920, Arkitekt. F. 6. Sept. 1856 i Æbeltoft, d. 27. Juni 1920 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Broder til Chr. J. K. (s. d.). Gift 4. Sept. 1888 i Kbh. (Slotsk.) med Johanne Holm, f. 4. Juli 1868 i Kbh. (Holmens), d. 14. Marts 1920 sst., D. af Arkitekten Hans J. H. (s. d.) og Hustru.

K. blev dimitteret fra Teknisk Selskabs Skole 1873, gjorde Svendestykke som Murer 1874 og gennemgik Arkitekturskolen 1873—78. Han rejste meget. 1883 studerede han ved *École des Beaux-Arts* i Paris. 1884 vandt han den store Guldmedaille. — K.s Udgangspunkt var først og fremmest Hans J. Holms Formidling af Herholdts dansk-italienske Retning, f. Eks. Villaen »Miramare« i Vedbæk, Strandvej 350 (1888). Med Provinsarkivet i Viborg (1889—91) slog han igennem. Det virkede som noget nyt, noget friskt og personligt i Forhold til det eklekticistiske hos en stor Del af Samtidens Bygningskunst. Provinsarkivets lyriske Præg og den rige maleriske Udformning af Enkeltheder er Egen-skaber, der fortsætter sig gennem K.s følgende Produktion. Med Hensyn til Helhed foregreb Provinsarkivet derimod hans egen Udvikling. I enkelte Arbejder som Carl Jacobsens Villa paa Ny Carlsberg (1890—92), Forbygningen til det første Glyptotek ved samme Villa (1894) og den tunge Toldkammerbygning i Aalborg

(1900—02) fastholdt han endnu til en vis Grad det **Herholdt'ske** dansk-italienske Præg. Men samtidig med, at den Herholdt'ske Skoles Præg opløste sig, kom K. ind paa en fuldstændig ubunden, personlig Udformning af Opgaverne, om end stadig med Anvendelse af historiske Motiver. Eksempler herpaa er Aarhus Toldkammer (1897), gjort paa en ypperligt fortællende, næsten gammeltyisk Maade, Aarhus Teater (1897—1900), Kalvø Jagtpavillon (1898), Statsbiblioteket i Aarhus (1898—1902), hans egen Villa »Kampen« ved S. Strandvej i Aarhus (1901—02), uregelmæssigt komponeret over de indre Rum, og Posthuset i Aalborg (1908), hvor det poetiske (Renæssanceherregaardsmotiver) er saa stærkt betonet, at Bygningen udefra ikke gør meget Indtryk af et Posthus. For Samtiden bidrog disse Arbejder til Opløsningen af de historiske Stilarter. I Palæstil opførte K. i samme Periode Marselisborg Slot (1899—1902) og den prægtige Rye Nørskov Herregaard (1905—07). Et enkelt Arbejde hæver sig paa fremragende Maade over de andre ligesom Provinsarkivet blandt Ungdomsarbejderne, nemlig den store Tilbygning til Vilh. Dahlerups Glyptotek, bestemt for Samlingerne fra Oldtiden (1901—06; Bibliotek og Kontorlokaler skyldes en senere Ombygning); den er opført med Motiver fra Oldtidens græske Arkitektur, den, K. satte højest af alt.

Tiden omkring 1908 betegner atter et Vendepunkt i K.s Udvikling. Han kommer (paa lignende Maade som Andr. Clemmensen og Martin Nyrop) ind paa noget jævnt og naturligt, noget plastisk og helhedsmæssigt; et dansk Præg gør sig stærkere gældende. Som oftest er det røde Murstensbygninger med hvidtede Gesimser og Tegltag, barokt paavirkede, saaledes den lange Række af jyske Toldkammerbygninger: Skagen (1908), Horsens (1911—13), Frederikshavn (1915) og Hjørring (1915). Nær ved disse staar **Amtmandsboligen** i Hjørring (1910). Mere antikt paavirket er den lille Toldkammerbygning i Viborg (1910). En illuderende folkelig jysk Karakter har Chr. J. Kampmanns Sommerhus i Lønstrup (1910). Ogsaa Frbg. **Politigaard** (Konkurrence 1915, opført 1918—19) hører til i dette Afsnit; i det ydre er nærmest anslaaet et Renæssancepræg. Senere slutter K. sig til Nyklassicismen. Men saa at sige alle hans Arbejder inden for denne Retning er i Virkeligheden hovedsagelig tegnet af Sønnerne Hans J. og Chr. K. (se nedenfor) eller udført med væsentlig Bistand af andre og for øvrigt fuldført efter hans Død. Ved det betydeligste: Kbh.s **Politigaard** (1918—24) maa særlig Aage Rafn nævnes. Domhuset paa Frbg. bag ved sammes **Politigaard** (1919—21) er fuldført af Kai **Gottlob**.

Med sine glimrende Evner som Tegner og Akvarellist er K.

maaske den mest fremragende Repræsentant for Tidens Anvendelse af naturalistiske Former i Ornamentikken, navnlig Planter og Dyr (Hejrefrisen paa Forbygningen til det første Glyptotek, Ørnefrisen paa Aarhus Teater, Rosenlaagen til Marselisborg Slot, Indlægninger paa Møbler). — Af Monumenter kan nævnes Nulpunkt-Stenen ved Aalborg Posthus: en Granitobelisk med Springvand og Vandkumme. — Til en Udvidelse af Aarhus By udarbejdede K. sammen med Stadsingeniør **Ambt 1898** en Plan ledsaget af udførlig Tekst; ligeledes tegnede han Beliggenhedsplanen til Stationsbyen paa Landsudstillingen i Aarhus **1909**. K. har restaureret en Del middelalderlig Arkitektur, opmaalt og undersøgt Aarhus Domkirke og bygget det fritstaaende Taarn ved Rye Kirke.

K. var i Besiddelse af megen praktisk Sans, hans Placeringsevne var meget sikker, hans kunstneriske Dygtighed blændende. Først og fremmest var han dog Stemningsmenneske. Over det bedste af det, han har tegnet, er der en ungdommelig og mandig Festlighed og Varme. Det stort anlagte hos ham fik megen Betydning for en Kreds af unge Arkitekter, navnlig under Arbejdet med Politigaarden; det ligesom bidrog til at sætte Dimensionen op i dansk Arkitektur og udløste derved noget i Tiden. — **1887** blev K. Medlem af Akademiets Plenarforsamling, **1908** livsvarigt. Fra **1892** til sin Død var han konst. kgl. Bygningsinspektør for Jylland. **1908—18** var han Professor ved Arkitekturskolen; som saadan oprettede han »Danske Klasse«. **1914—17** var han Dirigent for Akademiraadet, af hvilket han var Medlem i Kraft af sit Professorat. **1917—19** var han Formand for Akademisk Arkitektforening. — R. **1897**. DM. **1906**. F.M.G. **1900**. — Silhouet **1883**. I Forhallen til K.s Kontor- og Laboratoriebygning paa Ny Carlsberg en Ugle med hans Ansigt (ca. **1901**). Portrætteret paa Glyptotekfrisen, paa Tuschtegning af H. N. Hansen **1880** (Aften blandt Kunstnere; Fr.borg) og paa to Gruppebilleder af Erik Henningsen: Selskabet Lille Juleaften **1904** hos Arkitekt Axel Berg (farvelagt Kultegning, Fr.borg; Pastel i Privateje). Marmorbuste paa Glyptoteket af L. Brandstrup **1908**. Maleri af Knud Larsen **1921** hos **Udstillingskomiteen** paa Charlottenborg. Træsnit af L. B. Hansen **1911** efter Fotografi. — Bautasten paa Heden Vrads Sande i Jylland, rejst **1923** af Arkitekt Axel Berg.

To af K.s Sønner blev Arkitekter. *Hans Jørgen K.*, f. **11. Aug. 1889** i Kbh., blev Student **1908** fra Marselisborg, tog Filosofikum **1909**, gennemgik Arkitekturskolen **1909—19** og vandt den lille Guldmedaille **1925**. *Christian K.*, f. **31. Aug. 1890** i Kbh., blev Student **1908** fra Marselisborg, tog Filosofikum **1909** og gennemgik

Arkitekturskolen 1908—18. En stor Del af Brødrenes første Arbejder var offentlige Bygninger, som de udførte for Faderen, til Dels under hans Navn alene. Begge bidrog de til Kbh.s Politigaard, Hans J. K. byggede 1918—19 Hadsten Kirke, Chr. K. tegnede og opførte sammen med J. Frederiksen Statsskolerne i Viborg og Randers (fuldendt 1926) samt Toldkammerbygningerne i Silkeborg (1920) og Æbeltoft (1921). De viste sig i disse og andre Arbejder som udprægede Nyklassicister. Fra omkring 1925 er de kommet ind paa en mere saglig-naturlig Behandling af Opgaverne uden bestemt Stilpræg, om end stadig med bevidst Hævdelse af kunstneriske Principper som det kubiske og Inddelingens Værdi. Eksempler er Alderdomshjemmet Købmandsbo, Frederikssundsvej 106 A—C, som Hans J. K. har tegnet sammen med Aage Rafn, endvidere Hans J. K.s egen Villa Fortunvej 12 samt Bane-gaarden i Teheran (1935—37); Chr. K. har for Ingeniørfirmaet Kampsax forestaaet Projekteringen af denne, for Hovedbygningens Vedkommende sammen med Overarkitekt Seest, Hans J. K. har ledet den kunstneriske Del af Opførelsen paa Stedet. Hans J. K. er fremragende Akvarellist.

N. O. Kampmann: Slægten Kampmanns Stamtavle, 1884, S. 12. De danske Provinsarkivers Bygninger, udg. af Rigsarkivet, 1893. Tidsskr. f. Kunstindustri, 1. Rk., X, 1894, S. 59 ff; 2. Rk., I, 1895, S. 89 ff. Arkitekten, IV, 1897—98, S. 508 ff; V, 1898—99, S. 38; VI, 1899—1900, S. 69 ff. Architekten, I, 1898—99, og flgd. Aargange (se Registre). Kunst, I, 1899, Ny dansk Møbelkunst, af V. Koch; II, 1900, Nyere dansk Bygningskunst, af Eugen Jørgensen. Hver 8. Dag, 1902—03, S. 722 ff. Dansk Arkitektur gennem 20 Aar, 1892—1912, S. 48—59. Georg Brøchner: Nordiske Villaer og Hjem, 1912, T. 1 a f., 3 a f., S. 35 ff. Berl. Tid. 29. Juni 1920. Fisker & Yerbury: Modern Danish Architecture, 1927, T. 10—27. — Architekten, XXI, 1919, og flg. Aargange (se Registre). — Architekten, XX, 1917—18 og flg. Aargange (se Registre). Artes, IV, 1936, S. 205.

Knud Millech.

Kampmann, Henrik, 1750—1828, Præst, Digter. F. 6. Maj 1750 i Østbirk, d. 4. April 1828 i Farum, begr. sst. Forældre: Sognepræst Jens K. (1719—60, gift 2° 1760 med Margrethe Cathrine Pontoppidan, 1738—75, gift 2° 1762 med Sognepræst i Østbirk Jacob Lauritsen Aagaard, 1733—76) og Ide Sophie Cramer (1725—56). Ugift.

K. blev Student 1768 fra Horsens og cand. theol. 1773. I de følgende Aar virkede han som privat Lærer i P. F. Suhms Hus for dennes Søn Ulrik Suhm. Samtidig sluttede han sig nær til Edv. Storm, Rahbek, Pram og andre af Tidens Skønaander, levende interesseret som han var i Poesi og Veltalenhed. Efter sin Elevs Død 1778 blev K. 1779 Sognepræst i Farum og Værløse, og paa

dette idylliske Sted, der dannede en harmonisk Ramme om hans Personlighed, tilbragte han Resten af sit Liv »i stille Ensomhed, fortrolig med Videnskaberne og den skønne Natur, der blomstrer om hans Bolig«, som C. Molbech udtrykte det efter et Besøg hos ham 1810. Som Præst var K. elsket for sit blide Sind og sin rundaandede Hjælpsomhed over for trængende. Et mere bekendt Navn har han vundet ved sin Forfattervirksomhed. 1779 udgav han en prisbelønnet Lovtale over Christian III. og 1798 (i »Minerva«) en lignende over sin Velynder P. F. Suhm. Den sidste er ikke uden Værdi i historisk Henseende, men begge Taler maa i første Række opfattes som »Forsøg i Veltalenhed«. De udmærker sig i saa Henseende trods al Panegyrik ved en smuk og sober, om end ikke meget karakterfuld Stil. 1797 leverede K. en Oversættelse af Virgils »Georgica« (tilegnet Suhm), der af Kendere fik en meget gunstig Modtagelse, og som Bidragyder til »den evangelisk-kristelige Psalmebog« hørte K. til de flittigste. Ca. 50 Numre fra hans Haand fandt Optagelse heri, og senere (1823) udgav han særskilt en Samling »Psalmer«. Medens denne tydeligt nok er et Gammelmandsarbejde, har flere af hans Salmer fra de tidligere Aar — deriblandt »Som Morgendug mit Liv hensvinder« — bevist deres Levedygtighed til vore Dage. K.s Digtning er præget af en mild, lidt vemodig Stemning og genspejler paa ejendommelig Maade den Blidhed og Sindets Renhed, som skal have kendetegnet Forfatteren. I teologisk Henseende giver den Udtryk for en afbleget Ortodoksi af Balles Farve.

N. O. Kampmann: Slægten Kampmanns Stamtavle, 1884, S. 16. Dagen, 1828, Nr. 87. H. M. Feld: Hjertets Følelser i Livets vekslede Forhold, 1829, S. 56—65. C. J. Brandt og L. Helweg: Den Danske Psalmedigtning, II, 1847, S. 224—28, 382 f. Chr. Molbech: Ungdomsvandring i mit Fødeland, I, 1811, S. 149. Chr. Bruun: P. F. Suhm, 1898, S. 165 f., 201, 442, 469. L. P. Petersen: Minder fra Farum, 1920, S. 13 f., 19. Kirkehist. Saml., 3. Rk., I, 1874—77, S. 644; IV, 1882—84, S. 12; 4. Rk., V, 1897—99, S. 58, 817 f.

BjørnKornerup.

Kampmann, Christian Peter (**Per**) Georg, f. 1892, Ingeniør, Entreprenør. F. 31. Maj 1892 i Kbh. Forældre: Grosserer Chr. J. K. (s. d.) og Hustru. Gift 8. Marts 1916 paa Frbg. med Else Benzon, f. 26. Dec. 1892 i Kbh., D. af Apoteker Alfred B. (s. d.) og Hustru.

K. blev Student 1910 fra Metropolitanskolen og cand. polyt. som Bygningsingeniør 1916. Efter Eksamen fik han Ansættelse ved Christiani & Nielsens Aarhus-Afdeling, men allerede n. A. stiftede han sammen med sine jævnaldrende Kammerater Otto Kierulff og Jørgen Saxild Ingeniørfirmaet K., Kierulff & Saxild,

der siden har udført store Entreprenørarbejder i Danmark og i Udlandet; 1923 stiftede K. ligeledes sammen med Otto Kierulff og Jørgen Saxild Firmaet Saxild & Partners i London, der 1927 blev sammensluttet med det danske Ingeniørfirma Peter Lind & Co. Ltd. Firmaet K., Kierulff & Saxild har i Samarbejde med det danske Firma Saabye & Lerche og et svensk Industrifirma Nydquist & Holm A-B bygget store Jernbaneanlæg i tyrkisk Lilleasien og Iran. I Lilleasien, hvor Arbejdet paabegyndtes 1927 og lededes af K., byggedes der en Nordlinie og en Sydlinie med en samlet Længde af ca. 850 km. Den transiranske Jernbanelinie, som skal gaa fra Det kaspiske Hav over Hovedstaden Teheran til Den persiske Golf, har i alt en Længde af ca. 1500 km. Heraf var ca. 500 km bygget af tyske og amerikanske Ingeniører, men 1933 overdroges Bygningen af de resterende langt de vanskeligste 1000 km Jernbane til det danske Konsortium Kampsax, af hvis Direktion K. er Medlem, og som regner at kunne fuldføre Arbejdet paa otte Aar. 1932 blev K. Direktør for og Medlem af Bestyrelsen for Akts. K., Saxild & Co. og 1935 Direktør for og Medlem af Bestyrelsen for Akts. K., Kierulff & Saxild, hvortil Firmaet s. A. omdannedes. Han er endvidere Medlem af Bestyrelsen for Akts. Dansk Sandpumperkompagni og for Dansk Samvirke fra 1932, for Akts. Burmeister & Wains Maskin- og Skibsbyggeri og for De forenede Bryggerier fra 1933, for Akts. Kampmann & Herskind fra 1934 samt for Store Nordiske Telegrafskab fra 1936. — R. 1931.

Berl. Tid. 23. Dec. 1936.

Povl Vinding.

Kampp, Rasmus Hansen, f. 1891, Landøkonom, Chargé d'affaires. F. 9. Sept. 1891 paa Dalmosegaard, Møen. Forældre: Gaardejer Mads Peter Hansen K. (1857—1926) og Eline Marie Dideriksen (1863—1932). Gift 15. Juli 1921 i Søllerød med Emilie Theodora Gether Spang, f. 9. Maj 1900 i Vejle, D. af cand. pharm., Materialist Peter Johannes S. (1867—1900) og Agnes Petersen (f. 1872).

Efter praktisk Uddannelse ved Landbruget var K. paa Rødkilde Højskole og 1912—13 paa Dalum Landbrugsskole. Efter en Sommers Ophold i Tyskland kom han paa Landbohøjskolen, hvorfra han dimitteredes som Landbrugskandidat 1915. Samme Sommer var han Assistent ved Forsøgsstationen paa Blangstedgaard og derefter 1915—17 Lærer paa Dalum Landbrugsskole, 1917—18 Konsulent i Planteavl for de to sydsjællandske Landboforeninger og Lærer ved Sydsjællands Landbrugsskole og 1918—19 Afdelingschef for Ernæringsraadets Kornudligningsafdeling. Med Støtte fra Frøavlerforeningerne foretog han 1919—20 en længere Studierejse

gennem Indien, Australien, New Zealand, Kina, Japan og Nordamerika for at undersøge Frøavls- og Markedsforhold med særligt Henblik paa Mulighederne for dansk Frøeksport. Efter sin Hjemkomst var han en kort Tid Konsulent for De samvirkende danske Frøavlerforeninger og Redaktør af Tidsskriftet »Dansk Frøavl«, men 1921 gik han i Udenrigsministeriets Tjeneste som Sekretær og blev s. A. Konsulatssekretær i Kanada. 1924 vendte han tilbage til Udenrigsministeriet, hvor han 1928 blev Sekretær i Pressebureauet, var 1931 Chargé d'affaires i Bern, 1931—32 Sekretær ved Danmarks faste Folkeforbundsdelegation i Geneve og rejste 1934 til Estland som Legationssekretær og Chargé d'affaires i Tallin. Paa sine vidtstrakte Rejser og i sin skiftende Virksomhed har K. erhvervet et omfattende Kendskab til Landbruget i fremmede Lande. I »Blade af Verdens Bog« (1923) har han samlet en Række livligt fortalte Rejseindtryk, og Landbruget har han beskrevet i en Mængde Bladartikler, i »Mejeribrugets Sejrsang« (1924) og i den landbrugsgeografiske Haandbog »Verdens Landbrug« (1934). K. har taget megen Del i Drøftelsen af dansk Landbrugs Afsætningsmuligheder og fremtidige Produktionsretning. Som Sekretær i Foreningen Dansk Arbejdes Landbrugsindustri-Udvalg og i Statsministeriets Udvalg for nye Markeder 1928—30 har han ligesom i Skriftet »Landbrugets Industrialisering« (1927) uden at være tyngt af traditionelle Synspunkter hævdet Betydningen af nye Produktioner og nye Markeder.

Dansk Frøavl, 1920, S. 154 f.

Aksel Milthers.

Kanne (Kande), **Søren** Mikkelsen, 1801—60, Bonde. F. 10. Febr. 1801 i Hessel Strandhuse, Aalsø Sogn, d. 10. Nov. 1860 i samme Sogn, begr. i Aalsø. Forældre: Husmand Mikkel Sørensen K. (ca. 1764—1847, gift 2° 1827 med Kirsten Thomasdatter, ca. 1766—1836, gift 1° med N. N.) og Mette Rasmusdatter (ca. 1779—1827). Gift 5. Nov. 1830 i Grenaa med Karen Rasmusdatter (Møller), døbt 7. Jan. 1791 i Grenaa, d. 8. Dec. 1870 paa Hessel Hede, Aalsø Sogn, D. af Rasmus Jensen og Ane Jensdatter.

K. gik i Skole i Grenaa, hvorefter han blev Husfæster paa Hessel Hede og ligesom Faderen en Tid drev Snedkeri. Han har gjort sit Navn kendt ved en heltemodig Bedrift. Da et Skib fra Hornbæk strandede ud for Hessel, og Skipperen Ole Jensen Jyde ikke ved egen Hjælp kunde redde sig, svømmede K. 16. Febr. 1835 trods forrygende Storm med sine Heste ud til Skibet og bragte ham frelst i Land. Steen Steensen Blicher besang Begivenheden i et Digt, der indeholder en Del Ukorrektheder, og Kongen

tildelte K. Medaillen for Druknedes Redning og 40 Rdl. i Sedler. K., der var kendt som en livlig og sympatisk Mand, kom af Dage ved at drukne i Gren Aa under Eftersøgningen af en bortløben Ko. — M.f.D.R. 1835. — Mindesten paa Graven og, rejst af Marineforeningen, paa Hessel Strand. — Malerier af K.s Bedrift af V. Irminger 1914 og 17 og af Søren Lund 1927.

Hist. Tidsskr., 6. Rk., I, 1887—88, S. 536—48. Jylland, 1891—92, S. 156—60. J. Aakjær: St. St. Blichers Livstragedie, II, 1904, S. 238—45. Minder fra gamle grundtvigske Hjem, VIII, 1928, S. 49.

Pool Engelstoft.

Kaper, Ernst Christian, f. 1874, Skolemand, Borgmester. F. 14. Juni 1874 i Kbh. (Frue). Forældre: Sproglærer og Leksikograf Johannes K. (s. d.) og 2. Hustru. Gift 1° 26. Juni 1903 i Taarbæk med Erna Margrethe Petersen, f. 14. Nov. 1883 i Mariehamn, Finland, d. 1. Nov. 1918 i Hellerup, D. af Telegraf bestyrer Julius P. (1855—1919) og Anna Louisa Josefina Holmberg (1851—1926). 2° 14. Jan. 1920 i Rudkøbing med Elisabeth Magdalene Brock, f. 24. Febr. 1893 paa Skagen, D. af Distriktslæge, sidst i Rudkøbing, Hans Henrik B. (1846—1930, gift 1° 1883 med Susanne Magdalene (Magga) Bodom Nerdrum, 1856—85) og Anna Otilie Marie Thurmann (1856—1928).

K. blev Student 1892 fra Metropolitanskolen og efter Studier dels i Kbh., dels ved tyske Universiteter, cand. mag. 1898. Allerede som Student begyndte han at undervise, bl. a. i Kbh.s Kommunes Aftenskoler, og efter sin Candidateksamen blev han Lærer ved Byens private Latinskoler. Hans Lærervirksomhed afbrødes 1903 af en længere Studierejse til Sverige, Norge, Finland, Tyskland og Schweiz, paa hvilken han gjorde Bekendtskab med Undervisningsmetoder, som han efter sin Hjemkomst slog til Lyd for i sin Bog »Den daglige Undervisnings Form« (4. Udg. 1923), der tilskyndede Lærerne til ved »Klasseundervisning« at lægge Beslag paa hele Klassens Opmærksomhed. 1905 ansattes han ved Metropolitanskolen, som han dog allerede forlod 1908 for at overtage Bestyrelsen af Ordrup Gymnasium efter H. C. Frederiksen. Som Lærer arvede K. fra sin Skole Grundighed og Fasthed i Fordringerne til Elevernes Arbejde, og hertil kom, at han havde let ved at komme i et personligt Forhold til sine Elever, en Evne, som han yderligere fik udviklet under Lærergerning ved H. C. Frederiksens Skole, hvis Ledelse 1908—17 blev Slutningen paa hans praktiske Skolevirksomhed. Som anset Tysklærer var K. 1914—18 Medlem af Eksamenskommissionen for Privatister og er siden 1922 Censor i Tysk ved Skoleembedseksamen. — Straks ved sin Indtræden i

den private Skoles Tjeneste blev K. stærkt interesseret i Arbejdet for Forbedring af Lærernes daarlige økonomiske Stilling. Han var Medstifter af Privatskolernes fagordnede Lærerforening 1899 og som Lærernes Tillidsmand med til Oprettelse af De forenede Latinskoler 1901. Under denne Institutions vanskelige økonomiske Kaar fik han 1910 Gentofte-Hellerup Kommune til at give det første offentlige, faste Tilskud til den private højere Almenskole, et Eksempel, som fulgtes af Frbg. og Kbh. og 1914 af Staten. Da han 1917 var blevet Borgmester i Kbh., deltog han som Magistratens Repræsentant i Kommissionsarbejdet angaaende Privatskolens Stilling, der resulterede i Lov af 20. Marts 1918 om Statens og Hovedstadskommunernes Overtagelse af en Række højere Skoler i Stor-Kbh. — K. har i højere Grad end sine Forgængere i Embedet som Borgmester for Magistratens første Afdeling gjort sin Indflydelse gældende paa det offentlige Skolevæsens Omraade. Han har saaledes medvirket ved Reform af Vikarvæsenet, ved Indførelse af en Aldersgrænse og Nedsættelse af Timetal for ældre Lærere og ved Forbedring af Undervisningstilsyn. Som Følge dels af sit Embede, dels af sin levende Interesse for Skolespørgsmaal har K. været eller er Formand for mange Institutioner til Oplysnings Fremme, saaledes for Pædagogisk Selskab (1918—22), for Det tekniske Selskabs Bestyrelse, for Maskinistiskolen og for Kbh.s Afdeling af Sønderjysk Skoleforening, der ligesom de nationale Spørgsmaal ved vor Sydgrænse har hans særlige Interesse. — Foruden en Del nye Udgaver af Faderens Arbejder har K. udgivet »Heinrich von Kleist: Robert Guiskard«, som han 1908 forsvarede for Doktorgraden. »Sechs kleine Abhandlungen iiber »den Kampf der Geister« zwischen Dänisch und Deutsch siidlich der neuen Grenze« (1922) er tillige med flere andre Skrifter Frugt af hans Arbejde for det nationale Spørgsmaal. Senere har han udgivet »Kort Lærebog. Indførelse i Kristendommen«, hvis 4. Udgave (1931) er autoriseret til Brug i den danske Skole. Samme Interesse, som denne Bog er Udtryk for, har faaet ham til med meget Temperament at deltage i Diskussionen om Betænkningen fra Skolebogskommissionen af 1930 med »Bibelkritik og Religion« (1933) og »Læs igen i det gamle Testamente« (1936). — R. 1918. DM. 1920. K.² 1927. K.¹ 1934. — Malerier af Knud Larsen 1917 i Ordrup Gymnasium og af H. Vedel 1925, bestemt for Kbh.s Raadhus. Kultegninger af Otto C. Christensen 1922 og Gerda Ploug Sarp 1933. Buste af V. Gustafsson.

Selvbiografi i Univ. Progr. Okt. 1908. Hans Kyrre: Det pædagogiske Selskab gennem hundrede Aar, 1920, S. 290 ff. Samme: Blade af den københavnske Privatskoles Historie, 1926, S. 45 f., 76, 108 f., 117. Samme og H. P.

Langkilde: Byens Skole, 1926, S. 302 ff., 310, 312 f. Ordrup Gymnasium 3. Nov. 1873—1923, 1923, S. 98—115.

Chr. Buur.

Sin Løbebane som *Kommunalpolitiker* indledede K. 1909, da han valgtes til Formand for Ordrup Kommunalforening. 1916 fik han Sæde i Kbh.s Amsraad og tog her selvtrædie Initiativet til Opførelsen af Amtssygehuset i Hellerup og til en Udvidelse af Strandvejen. 1917 valgtes han til Borgmester i Kbh. for Magistratens 1. Afdeling, og han har i denne Egenskab ud over Skolevæsenet bl. a. forestaaet Stadens Politivæsens Økonomi. Under hans Ledelse opførtes 1920—24 den nye Politigaard. Han havde Sæde i Politikommissionen af 1925, der forberedte den nu gennemførte Enhedspolitiordning, og i Kommissionen af 1929, der udførte Forarbejderne til den 1934 realiserede betydelige Udvidelse af Stadens Politistyrker. Paa hans Initiativ er ligeledes Christianshavns Kvindefængsel evakueret og Stadens Fængselsvæsen i Samarbejde med Statens koncentreret om Vestre Fængsel og Politigaarden. 1923 fik han et Forslag vedtaget om for Kbh.s Vedkommende at oprette et Folkeregister, der kom til at danne Mønster for den Ordning, som n. A. gennemførtes for hele Landet. Inden for Kommunebiblioteksvæsenet er der under K.s Administration rundt i Byen oprettet en Række Kredsbiblioteker og Udlaansfilialer. For Begravelsesvæsenets Vedkommende har han indført den saakaldte »Normalbegravelse« for mindre-bemidlede. Afdelingens Embedsomraade er i øvrigt fortrinsvis af juridisk, navnlig næringsretlig og personretlig Art. Den eksekverede saaledes 1925—31 Huslejelovgivningen for Kbh., og den havde en betydelig Andel i Forarbejderne til den nye Næringslov (1931). Endelig kan nævnes, at K. er Patron for otte af Hovedstadens Kirker og som saadan har foranlediget Restaurations- og Udsmykning-arbejder særlig ved Vor Frelsers og Trinitatis Kirker og af Kirkepladserne omkring disse, ligesom han 1936 fik gennemført, at Petri Kirkeplads ved Ofre fra Kommunens Side blev fri for Bebyggelse og aabnet for Publikum. Han er Formand for Kbh.s Bevillingsnævn og siden 1925 Medlem af Overbevillingsnævnet. Endvidere er han Formand for Fonden til kunstneriske Formaals Fremme. Han er Medlem af Bestyrelsen for Ny Carlsberg Glyptotek, for Foreningen Norden og for Teknologisk Institut. Som Formand for Teknisk Selskab har han forestaaet Reformer i Undervisningen i Kbh.s tekniske Skoler og af Selskabets Styrelsesformer samt gennemført Opførelsen af en ny Centralbygning. Han havde Sæde i Teaterkommissionen af 1933 og fremførte der Forslaget om Det kgl. Teaters Forestillinger for Ungdommen i Hovedstadens Uddannelsesanstalter.

Politisk er K. en af den konservative Gruppes ledende Personligheder, og han har ved sit rige Initiativ, sit aabne og vindende Væsen skaffet sig og den Befolkningskreds, han repræsenterer, en betydelig Indflydelse paa Kommunens Forhold. — Da Ministeriet Zahle 1920 afskedigedes af Kongen, og Generalstrejken truede, gik han, endnu før Generalstrejkebeslutningen var endeligt taget, af egen Drift med Overpræsidenten og Finansborgmesteren til Kongen for at tilraade en Afvikling af Konflikten, idet han frygtede de Følger, Generalstrejken vilde drage efter sig for den politiske Udvikling fremad. Han var derefter med til at udarbejde og forelægge for Kongen den Resolution, som den borgerlige Gruppe i Borgerrepræsentationen Paaskelørdag vedtog. — Da i Efteraaret 1931 Kbh.s Kommunes Likviditetskrise indtraf, tog K. ledende Del i de Forhandlinger, hvorigennem Borgerrepræsentationens Grupper enstemmigt samlede om en Ordning, der fra økonomisk ansvarlig Side blev gjort til en Betingelse for Tilladelsen og Støtten til Optagelsen af det store »Borgerlaan«. — I det nationale og grænsepolitiske Arbejde har K. — sin slesvigske Afstamning tro — jævnligen gjort en værdifuld Indsats. Senest har han i Skriftet »En Nyorientering i det sønderjydske Spørgsmaal« (1936), udsendt umiddelbart efter H. P. Hanssens Død, gjort sig til Talsmand for en fastere politisk Samling omkring vort kulturelle Grænseværn og for en Indsats ogsaa fra Statens Side til Modvægt mod den tyske Privatskoles og det tyske Jordopkøbs Fremstød.

P Stavnstrup.

Kaper, Johannes, 1838—1905, Overlærer, Leksikograf. F. 28. April 1838 i Lindholm Syd for Tønder, d. 17. Jan. 1905 i Kbh., Urne paa Vestre Kgd. Forældre: Skolelærer i Lindholm, senere Forstander for Præparandanstalten i Simmern Ernst Lebrecht K. (1811—88) og Anna Elisabeth Buffleb (1811—64). Gift 1° 28. Okt. 1863 i Flensborg med Anna Cathrine Albertine Wensien, f. 17. Sept. 1840 i Heiligenhafen, d. 20. Maj 1864 i Flensborg, D. af Lærer, sidst i Flensborg, Johann Christian W. (d. senest 1876) og Catherine Jessien (1813—78). 2° 2. Nov. 1866 i Slagelse med Mariane Petrine Branner, f. 23. Sept. 1844 i Nakskov, d. 25. Marts 1925 i Kbh., D. af Kateket i Nakskov, senere Sognepræst i Slagelse Georg Christian Mechlenburg B. (1811—89, gift 2° 1860 med Louise Vilhelmine Hertel, 1836—1907) og Mariane Petrine Feilberg (1807—57).

Efter at være blevet Student 1857 fra Flensborg studerede K. Teologi og tog Embedseksamen 1862. Som Søn af en kendt Pædagog kom han naturligt ind paa Skolevejen; han ansattes

1863 som Adjunkt ved sin gamle Skole, men blev afsat i Febr. 1864 under den tyske Okkupation. Han underviste i de følgende Aar ved forskellige københavnske Skoler, blev ansat ved Metropolitanskolen 1873, Adjunkt n. A., Overlærer 1889 og underviste ved denne Skole til sin Død. K. var stiltfærdig af Væsen, men besad stor Myndighed og nød megen Respekt. Hans Undervisning i Mellemskolen bar Præg af den gamle Skoles Grundighed med mekanisk Indøvelse af lange Remser eta; derimod berømmes hans Undervisning i Gymnasiet for dens gode og levende Indføring i tysk Litteratur. Han har til Brug ved Undervisningen udgivet et meget anvendt Lærebogssystem, særlig kendt er »Kapers Grammatik« (»Kortfattet tysk Sproglære«, 1880). Hans Hovedværk er »Dansk-Norsk-Tysk Ordbog« (1. Udg. 1870) og »Tysk-Dansk-Norsk Ordbog« (1. Udg. 1878), der har opnaaet stor Udbredelse; Ordbøgerne giver et omfattende Glosestof, men er mere sparsomme med Oplysninger angaaende idiomatiske Udtryk. K. havde en lang Række offentlige Hverv, var bl. a. Medlem af Direktionen for de Massmannske Søndagsskoler og 1896—1902 antisocialistisk Medlem af Borgerrepræsentationen. Han var høj Frimurer. — R. 1892. DM. 1900. — Maleri af Knud Larsen i Frimurerlogen. Kultegning af P. S. Krøyer i Familieje. Lito-grafi af F. Z. 1898.

C. A. S. Dalberg og P. M. Plum: Metropolitanskolen gennem 700 Aar, 1916, S. 169. Ill. Tid. 29. Jan. 1905.

H. n .

v. **Kardorff**, Augustin Nicolai Carl, 1756—1820, Officer. F. 22. Aug. 1756 i Rostock, d. 19. Jan. 1820 i Gluckstadt, begr. sst. Forældre: Oberstløjtnant Hans Vilhelm v. K. (1712—57) til Pannekow m. m. og Ida Margrethe Charlotte v. Kardorff (1719—tidligst 73). Gift 10. Juli 1789 i Lübchin-Behren med Hedvig Sophie Margrethe v. d. Liihe, døbt 27. Okt. 1771 i Rostock, d. 17. Marts 1829 paa Bohlendorf i Mecklenburg, D. af Premierløjtnant Frederik v. d. L. (1737—84) og Margrethe Cathrine v. d. Liihe (1741—1828).

v. K. blev 1774 Sekondløjtnant i Rytteriet, n. A. ansat ved Garden til Hest, 1780 Premierløjtnant, 1784 Sekondritmester, 1787 Sekond-, 1789 Premiermajor, 1791 (1796) Oberstløjtnant, 1798 Kommandør for Garden til Hest. Da han var blevet Godsejer i Mecklenburg, traadte han 1802 å la suite med Vartpenge og blev 1803 Oberst »i Armeen«, men meldte sig til Tjeneste ved Krigsudbrudet 1807 og beordredes efter Affæren ved Køge til med et kombineret Korps

fra Fyn at gaa over til Sjælland. Imidlertid kapitulerede Kbh., og v. K. besatte Lolland-Falster, hvorfra han Vinteren 1807—08 med en Brigade gik over til det sydlige Sjælland og derefter deltog i Afvæbningen af spanske Regimenter. 1809 udnævntes han til Generalmajor å la suite (*Anc.* 1808) og fik i de nærmest følgende Aar overdraget flere betydelige militære Hverv. — Vinteren 1812—13 rejste han med Kongens Tilladelse til Tyskland, hvor han, navnlig i Berlin, havde Lejlighed til at se Resterne af Napoleons Hære strømme tilbage fra Rusland — alle, fra de menige til Marskallerne, fysisk og psykisk nedbrudte, sløve og ligegyldige. Fra sin Kommandopost paa Falster berettede han i April 1813 til Kongen om sine Iagttagelser, samtidig med at han til **General**-adjutant Biilow uden Tilbageholdenhed udtalte Forvisningen om, at Napoleons Nederlag vilde faa tungt vejende Følger for Danmark. I Nov. s. A. tilraadede han aabent og indtrængende Kongen at opgive Tilslutningen til Napoleon, ved Sydgrænsen at samle den størst mulige Hær og paa Baggrund af en fast Stilling og Holdning indlede Forhandlinger med de allierede. Men det burde ske meget snart; thi om faa Maaneder vilde det **maaske** være for sildigt og Danmarks Skæbne »decideret«. — Kongen havde lige fra Ungdommen nøje kendt v. K. og satte ham overordentlig højt: »Han er en sjælden duelig **Kavalleriofficer**« (1808), »han er ustridigen vor første **Kavallerigeneral**« (1813). Hans Bedømmelse af den samlede militære og politiske Stilling paa dette betydningsfulde Tidspunkt viser, at han som Personlighed, Politiker og Soldat var over det almindelige; men hans Indflydelse var ikke betydelig nok til, at hans Raad fik praktiske Følger. Jan. 1814 fik han som Generalløjtnant Overkommandoen paa Sjælland og senere s. A. Kommandoen over det Korps, som Danmark havde forpligtet sig til at anvende mod Napoleon. — Kammerherre 1792. — R. 1810. K. 1812. S.K. 1815. DM. 1817. — v. K.s Broder *Ulrik Augustin v. K.* (1748—1816) blev Sekondløjtnant 1766, Premierløjtnant 1772, kar. Kaptajn 1784, Major 1790, Oberstløjtnant 1803, kar. Oberst 1808, afgik 1810. Han udviste under Juleaftensfejden saa respektstridigt Forhold over for Kbh.s Kommandant, at han midlertidig slettedes af Etaten og indsattes et Aar paa Frederikssten (*Hist. Tidsskr.*, 3. Rk., IV, 1865—66, S. 422 f., 427).

G. M. C. Masch: *Geschichte und Urkunden der Familie v. Kardorff*, 1850, S. 267—71. Meddelelser fra Krigsarkiverne, udg. af Generalstaben, III, VI, VIII, 1888—1900.

Rockstroh.

Karl, se Carl.

Karlebye (Carlebye), **Jens**, 1730—1812, Billedhugger. Døbt 25. Juni 1730 i Torsager, d. 20. Nov. 1812 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Fader: Korporal K. Gift 1° 20. Okt. 1769 i Kbh. (Petri) med Maria Margaretha Harsdorff, døbt 9. Okt. 1739 i Kbh. (Petri), begr. 5. April 1782 sst. (Fred. Ty.), D. af Skoleholder Johan Christopher H. (Harsdorffer) (1695—1770) og 2. Hustru Anne Marie Eriksdatter (Erichsen) (1704—76). 2° 1783 (Kopulationsafgift 3. Febr., Nic.) med Louise Wederkamp, f. 1736, d. tidligst 1813, D. af Stadskirurg Gabriel Friedrich W. (ca. 1688—1765) og Kirstine Rango (ca. 1714—82).

Som Søn affattige Forældre kom K. ud at tjene, og først da han var 25 Aar, blev Billedhuggeren S. C. Stanley opmærksom paa hans Evner og tog sig af hans Uddannelse, da han var for gammel til at gennemgaa Kunstakademiets Skoler. Efter Stanleys Død 1761 afviklede K. Værkstedet for Enken, idet han bl. a. fuldførte Restaureringen af Thomas Quellinus' store Marmorgravmæle i Frue Kirke over Admiral Cort Adeler. Ret hurtigt derefter kom han i Wiedewelts Værksted, hvor han som en af dennes dygtigste Marmorarbejdere virkede til 1769. 3. Juli 1767 havde han faaet Bestalling som »Hofbilled- og Stenhugger«, skønt Kunstakademiet protesterede derimod. — K. udførte Arbejder og Restaureringer paa de kgl. Slotte, saaledes 1770—71 paa Frbg. Slot, bl. a. i Marmorbadet, og arbejdede 1774—78 og 1788 paa Frederik V.s Kapel ved Roskilde Domkirke. Af selvstændige Smaaarbejder kan nævnes Alabastbuster af Christian VI. (Rosenborg) og af Frederik V. i Kroningsdragt. I sine senere Aar studerede han ivrigt Mineralogi.

B. C. Sandvig: Collectanea i *Suhms Nye Saml.*, IV, 1, 1795, S. 81—84.

V. *Thorlacius-Ussing.*

Karlgren, Lars **Anton** Natanael, f. 1882, slavisk Filolog, Journalist. F. 9. Juni 1882 i Jonkoping. Forældre: **Läroverksadjunkt** Johannes K. (1844—1905) og Henrika **Gabriella** (Ella) **Hasselberg** (1855—1935). Gift 21. Okt. 1921 i Stockholm med Marta **Silow**, f. 21. Okt. 1891 i Stockholm, D. af Major Carl Christian Adolf S. (1846—1913) og Maria Louisa Nikolina Christiana **Wästfelt** (1850—1925).

K. blev Student 1900 i Jonkoping og studerede i Uppsala, hvor han blev **Filosofie Kandidat** 1903 og **Licentiat** 1908. Hans Studier omfattede baade Historie, nordisk og romansk Filologi og Filosofi, men hans største Interesse samlede sig om den slaviske Filologi, og paa dette Omraade ligger hans videnskabelige Produktion med Undtagelse af hans første Arbejde: »Den arnamagnæanska hand-

skriften 315 F. a.« i »Uppsala Universitets årsskrift« 1905. — K. kom tidligt ind i journalistisk Virksomhed og var fra 1908 Medarbejder ved »Dagens Nyheter«, 1910—23 dets Redaktør. Efter at han havde faaet dansk Indfødsret, ansattes han 1924 som Professor i slavisk Filologi ved Kbh.s Universitet. De talrige Rejser, han i Aarene 1904—24 foretog til Rusland, har han i rigt Maal udnyttet baade som Bladkorrespondent og som slavisk Filolog. Han erhvervede et indgaaende Kendskab til russisk Sprog og dets Dialekter og lærte paa nært Hold Folkets Liv og Tænkesæt at kende. Sine Indtryk fra Rejserne har han meddelt i Bøgerne: »Vinterdagar bland ryska bonder« (1907), »Ryssland utan vodka« (1916), »Ryska intervjuer« (1916) og bedst og udførligst i den store Skildring fra 1925 »Bolsjevikerens Ryssland« (dansk Oversættelse 1926), hvori han støttet paa russiske Kilder og egne Iagttagelser fælder en streng Dom over Resultaterne af otte Aars Bolsjevikstyre. — I Afhandlingen »Gammalsvenskby. Folk och språk« i »Svenska landsmål« (1924—29) behandler han kulturelle og sproglige Forhold hos de i Sydrusland bosatte Efterkommere af svenske Kolonister. Om K.s litterære Interesser vidner bl. a. hans Arbejde »Den förrevolutionära ryska litteraturen« i »Vår tid« (1920—22) og hans Oversættelse af Dostojevskijs Roman »Besy«: »Onda andar« (1918—22). 1922 blev han Medlem for slavisk Litteratur af Svenska Akademiens Nobelinstitut. Som Medarbejder ved Norstedts »Världshistoria« har han deltaget i Udarbejdelsen af Bd. XIII (Tidsrummet 1871—1914). Paa sprogvidenskabeligt Omraade har han særlig beskæftiget sig med Morfologien. Den store Afhandling »Sur la formation du gén. plur. en serbe« i »Archives des études orientales« (1911) giver i en klar og overskuelig Form hans Bidrag til Løsningen af et særlig vanskeligt Spørgsmaal inden for serbisk Bøjningslære. - R. 1932.

Helene Crone.

Karoline, se Caroline.

Karsten, Anthon Christian Johan Diderik, 1857—1931, Stadsingeniør. F. 9. Febr. 1857 i Kbh. (Helligg.), d. II. April 1931 i Ordrup, Urne paa Ass. Kgd. Forældre: Forvalter hos J. P. Suhr & Søn Anthon Theodor K. (1834—85) og Clara Sophie Vilhelmine Antonie Rasmussen (1824—91). Gift 1° 19. Nov. 1887 i Kbh. (Garn.) med Dagmar Karen Marie Lassen, f. 19. Juni 1860 i Kbh. (Garn.), d. 4. Dec. 1915 sst., D. af Skomagermester Hans L. (1817—90) og Cathrine Knapp (1823—82). 2° 3. Febr. 1917 i Kbh. (Garn.) med Ellen Monrad, f. 28. Dec. 1878 i Vejle, D. af

Overauditør, Herredsfoged, senere Etatsraad Martin Anton M. (1819—93) og Louise Vilhelmine Camilla Simmelkier (1840—1915).

K. tog polyteknisk Adgangseksamen 1874 og blev 1880 polyteknisk Kandidat i Ingeniørfaget. Efter Eksamen fik han Ansættelse ved 1. Ingeniørdirektions 3. Bygningsdistrikt. I Begyndelsen af 1881 var han paa Rejse i Frankrig og blev efter Hjemkomsten en kort Tid ansat ved Carl Lunds Fabrikker. 1881—82 var han beskæftiget ved Kbh.s Brolægnings- og Vejvæsen, 1882—86 ved Udvidelsen af Helsingørs Havn. 1884 projekterede og ledede han en Udvidelse af Hornbæk Havn. Efter 1886 at have udført flere mindre Arbejder blev han s. A. ansat hos Stadsingeniøren i Kbh., hvor han 1889 blev fast ansat Ingeniør. 1898 blev han Afdelingsingeniør, i hvilken Egenskab han ledede store Ingeniørarbejder ved Opførelsen af Kbh.s nye Raadhus, Sundholm og Bispebjerg Hospital. 1920 blev han Stadsingeniør ved J. J. Voigts Afgang og 1923 ved O. Didrichsens Afgang tillige konstitueret som Direktør for Vej- og Kloakanlæggene. Der foretoges 1925 en Omlægning af disse Embeder, saaledes at to Ingeniøraftdelinger fra det gamle Stadsingeniørembede blev underlagt Stadsarkitekten, medens Resten af Stadsingeniørembedet blev forenet med Vej- og Kloakanlæggenes fem Afdelinger til Stadsingeniørens Direktorat med K. som Chef, benævnet Stadsingeniør. I sin Egenskab af Stadsingeniør fremsatte K. 1922 Forslag til nye Broforbindelser mellem Sjælland og Amager og s. A., sammen med Sporvejsdirektøren, Forslag til Hurtigsporveje. Kbh.s Færdselsforhold interesserede i det hele K. meget. Han fik fastslaaet en Række nye Hovedfærdselsaarer og var bl. a. virksom ved Gennemførelsen af Torvegades Udvidelse, ved Afholdelse af Konkurrence om et Højbroprojekt og var den ledende Kraft i Dansk Ingeniørforenings Udvalg angaaende Hovedvejforbindelserne i Kbh.s Amt. Han arbejdede tillige meget med Vejbefæstelsesmetoder, og kort før sin Afgang fuldførte han i Samarbejde med Havnebygmester Lorenz Projekt til Broerne over Havnen og til Havneudvidelser, et Emne, han ogsaa behandlede i en Række Tidsskriftartikler. Ved Siden af sin Embedsgerning udførte K. en Række andre Arbejder; han var saaledes fra 1905 Indenrigsministeriets Konsulent vedrørende de tekniske Anlæg i de kgl. Slotte, og han projekterede og udførte de tekniske Anlæg i en Række Stats- og private Bygninger, f. Eks. Hovedpostbygningen i Kbh., Magasin du Nord og Privatbanken i Kbh. samt Vejlefjords Sanatorium; endvidere projekterede og udførte han Opvarmnings- og Ventilationsanlægget paa Kbh.s nye Hovedbanegaard samt paa de nye Banegaarde i Helsingfors og Viborg i Finland. Han ud-

arbejdede en Vej- og Kloakplan for Helsingør, By- og Vejplanen for de Ibsen'ske Grunde i Hellerup, efter hvilken bl. a. Niels Andersensvej og Tuborgvej er anlagte. 1899 fik han, sammen med Arkitekt Eugen Jørgensen, 1. Præmie i Konkurrencen vedrørende en Vej- og Bebyggelsesplan for Frbg. sydlige Landdistrikt. Fra 1903 var han Sekretær for Kommissionen for Christiansborg Slots Genopførelse, 1911 blev han Konsulent for Komiteen vedrørende Stockholms nye Stadshus og s. A. for Stockholms Stads-husnämnd vedrørende Bedømmelse af Forslag til Bygningernes Opvarmning og Ventilation. 1917—23 var han Medlem af Dansk Ingeniørforenings Bestyrelse, 1921—23 som Næstformand. Endvidere var han Formand for de Udvalg, der udarbejdede Dansk Ingeniørforenings Normer af 1912 og 1924 for Afløb fra Ejendomme. 1919 var han Medlem af Komiteen angaaende Plan for Anlæg af et Gasværk ved Oslo. Fra 1909 var K. Medlem af Bestyrelsen for Akts. Valby Huse og for Akts. Dansk Moler Selskab, fra 1911 for Akts. Carl Lunds Fabrikker, hvor han 1916 blev Formand, s. A. blev han Formand for Akts. International Emaillé Industri's Bestyrelse. 1917 blev han Medlem af Bestyrelsen for Akts. Dampvaskeriet Thor, for Akts. National og for Akts. Søholm. 1918 blev han Medlem af Direktionen for Nordeuropæisk Reassurance Selskab Akts. Efter at være afgaaet som Stadsingeniør var K. fra 1927 Medlem af Vandafledningskommissionen i Kbh. Karakteristisk for K. var hans overordentlig store Arbejdsevne, hans Lyst til at gaa ind paa nye Ideer, en Egenskab, der sikkert har spillet en Rolle for hans Venskab med den omtrent jævnaldrende Fr. Johannsen, og endelig hans ofte til Stejlhed grænsende Fastholden ved sine Meninger, der hyppigt hjalp ham til at gennemføre vanskelige Sager, men som ogsaa undertiden kunde føre til, at han stødte Medarbejdere og undergivne fra sig. K.s Format var utvivlsomt betydeligt over Normalen, men hans Væsen gjorde ham i vide Kredse til en omstridt Mand. — R. 1903. DM. 1913. K.² 1926. — Maleri af O. Siewert ca. 1925 i Familieeje.

A. V. Bjerre i Ingeniøren, XL, 1931, S. 189 fif. Polyteknisk Tidsskrift, IX, 1928, S. 175.

Poul Vinding.

Karstens, Jørgen, 1660—1717, Præst. F. 28. Juli 1660 i Kbh., d. 23. Juni 1717 i Odense, begr. sst. Forældre: Renteskriver Jørgen K. (1595—1676) og Anna Hansdatter Lyng. Skrev sig altid Karstens, ikke Carstens. Gift 1° 31. Maj 1686 med Mette Worm, f. ca. 1667, begr. 17. Jan. 1695 i Haarslev (gift 1° med Sognepræst i Brænderup Jesper Schmidt, 1624—85, gift 1° med Dorthe

Andersdatter, gift 1° med Sognepræst i Brænderup, Provst Mathias Hviid, 1606—60), D. af Sognepræst i Kirke Helsinge Peder W. (d. 1668, gift 1° med Anna Heichons) og Sille Lambertsdatter Balkenborg (d. 1670, gift 2° 1669 med Biskop Thomas Kingo, s. d.). 2° 21. Sept. 1699 med Catharina Magdalena Lundt, begr. 30. Juli 1715 i Odense, D. af Sekretær Henrich L. og Kirsten Rasmusdatter (gift 2° med Sekretær i Tyske Kancelli Gerhard Neve).

J. K. var et livligt og begavet Hoved, der som ung vakte Opmærksomhed ved sine ualmindelige Anlæg for at skrive Latin og disputere. Han var blevet Student 1678 fra Vor Frue Skole, tog 1679 teologisk Eksamen, 1680 Baccalauregraden, 1682 Magistergraden. Han kaldtes 1685 til Sognepræst i Brænderup og Ore paa Fyn samt Provst i Vends Herred. Her kom han snart paa Kant med Kirkepatronen, Erik Banner til Oregaard, og fik 1688 Ordre til at bytte Kald med Sognepræsten i Haarslev. J. K., hvis første Hustru var Thomas Kingos Stifdatter, viede Biskoppen og Birgitte Balslev i Fraugde Kirke 1694. Forholdet til Kingo synes at have været det bedste, indtil J. K. 1699 blev Stiftsprovst og Sognepræst ved St. Knuds Kirke i Odense. Da afslørede han sig som en stædig og stridbar Medarbejder, der skaffede Kingo Ærgrelse paa Ærgrelse. Irettesættelser og Bøde for Opsætsighed hjalp intet. Paa sit Dødsleje lod Kingo J. K. kalde, men Budet blev hindret; Kingo døde dog, efter sit Ord, som J. K.s Ven af Hjertet. J. K. var ellers en duelig Embedsmand, men en overordentlig slet Bestyrer af egne Penge. Han havde altid Processer med utilfredse Kreditorer; han tabte regelmæssigt. Fremlagte Købmandsregninger viser, at den voksende Gæld ikke hemmede Provstens og Provstindens Luksusforbrug. J. K.s litterære Produktion begynder med Dissertationerne fra Ungdommen, hvoraf nogle om den franske Filosof Antoine Legrand, som havde bygget et System paa Descartes' Ideer, viser J. K. som en Mand, der er med paa det nyeste i Tidens Tænkning. Hans Hyldestpoesier til Christian V. og Frederik IV. er ikke værdifulde. I Tidens Stil er hans trykte Ligprædiken over Doktor Chr. Henr. Luja. Han efterlod sig i Manuskript bl. a. nogle Prædikener over Zakarias' Bog I.—II. Kap. (**Kgl. Bibl.**). — Konsistorialassessor 1701.

Universitetsprogram 18. Juli 1717. — J. C. Bloch: Den fynske Geistligheds Historie, I, 1787, S. 652—71. A. C. L. Heiberg: Thomas Kingo, 1852, S. 211—16. Rich. Petersen: Thomas Kingo, 1887, S. 368 ff., 400—05. S. Carstens: Stamtavle over Familien Carstens, 3. Udg., 1901, S. 25 f. G. L. Wad: Fra Fyens Fortid, IV, 1924, S. 65—106. Aarbog for Odense og Assens Amter, 1925, S. 629.

F. J. Billeskov Jansen.

Karstensen, Asger Kristen, f. 1874, Politiker. F. 22. Marts 1874 i Gelsted. Forældre: Personel Kapellan i Gelsted, senere Sognepræst i Lille Hedinge Jens Frederik Karsten K. (1840—1905) og Povline Marie Lassen (1845—96). Sønneson af Kristen K. (s. d.). Gift 1° 6. Juli 1899 paa Frbg. med Emilie (Mimi) Petrea Benthien, f. 6. Juli 1877 paa Frbg. (gift 2° med Skibskaptajn Valdemar Arntz, f. 1882), D. af fhv. Proprietær, Husejer Hans Peter B. (1826—1907) og Karen Marie Andrea Hansen (1833—1905). Ægteskabet opløst. 2° 8. Dec. 1906 i Roskilde med Inger Johanne Nielsen, f. 10. Aug. 1880 i Middelfart (gift 1° 1900 med cand. pharm., Mineralvandsfabrikant Ludvig Ammitzbøll, 1871—1903), D. af Herredsfuldægtig, senere Godsforvalter ved Baroniet Lehn, Kancelliraad Niels Jacobsen N. (1847—1931) ^oS Dagmar Elisa Matzen (f. 1849).

K. havde som en Slægtarv fra mødrene Side faaet politiske Interesser i Vuggegave (»fra Barnsben havde han kun Bladartikler i Hovedet«, bemærker hans Onkel Juristen Niels Lassen om ham i sine Erindringer), og dansk aktuel Politik blev det Felt, han med bevidst Udelukkelse af meget andet gjorde til sit Livs egentlige Speciale. Efter at være blevet Student 1894 fra Birkerød (cand. phil. 1895) kastede han sig ud i journalistisk og politisk Virksomhed, var allerede 1896—98 Redaktør af Jacob Scavenius' »nationale Fremskridtsblad« »Tidens Krav«, 1895—98 Formand for Det unge Højre, syslede 1898—99 med Tanken om at faa oprettet et nationalt Fremskridtsparti, men fortsatte saa i Højres Tjeneste, ledede 1899—1920 Korrespondancebureauet »Unio«, var 1903—15 tillige Medarbejder ved »Nationaltidende«, 1915—20 Redaktør af »Frederiksborg Amtstidende«; fra henholdsvis 1907 og 1911 har han været Leder af to upolitiske Annonceblade, der har tjent til at underbygge hans økonomiske Uafhængighed. K. var uden at opnaa Valg opstillet som Højres Kandidat til Folketinget i Ærøskøbing 1901 og Roskilde 1903 og 1906. Han udfoldede baade som mundtlig Agitator og Journalist en meget omfattende Virksomhed, der stadig tydeligt var baaret af Tanken om at tilpasse Konservatismen til de nye Forhold efter Systemskiftet 1901 og saaledes drage Konsekvensen af den gamle Højrepolitik's endelige Nederlag; det egentlige **Maal** var et frugtbart, for den almene Samfundsinteresse betryggende Samarbejde mellem de brede Middelstandslag i Byerne og den store Landbefolkning, som overvejende Venstre repræsenterede. K. arbejdede bestandig for politisk Forlig mellem Højre og Venstre, saaledes over for Toldloven, hvor hans principielle Standpunkt var den moderate Beskyttelse, ved den kommunale Valgrets Ud-

videlse og endelig, hvad der var mere epokegørende, over for Grundlovsforslaget af 1912; systematisk har K. arbejdet paa at nedbryde Højres Modstand mod den almindelige Valgret. Efter den nye Grundlovs Vedtagelse 1915 gjorde han sin mest betydningsfulde Indsats ved at tage Initiativet til Dannelsen af Det konservative Folkeparti, der betød den endelige Afvikling af det gamle Højre, og hermed skulde efter K.s Tanke et liberalt Parti paa bred folkelig Basis være dannet.

1917—21 var K. københavnsk Borgerrepræsentant, 1918—20 Folketingsmand (valgt paa Lolland). Anledningen til hans Udtræden af aktiv konservativ Politik 1920 var nogle personlige Angreb fra Partifællers Side; den dybere Aarsag, som den opfattes og skildres af ham selv i Pjecen »Et Opgør« (1921), et uløseligt Mod-sætningsforhold til den Alex. Foss'ske, stærkt industrivenlige Fløj af Partiet. K. mener, at Det konservative Folkeparti under Paa-virkning fra denne Side i Virkeligheden har svigtet sit Navn og sin Idé. 1924 gjorde han Forsøg paa at føre det strandede Erhvervs-parti videre i et »frisindet Landsparti«. Han var politisk knyttet til »Aalborg Stiftstidende« 1926—33, er fra 1934 Medforpagter af Venstrebladet »Langelands Avis«, hvor han udfolder en bemærkelsesværdig politisk Journalistik, var 1932 og 1935 Venstres Folketingskandidat paa Langeland. Inden for Venstre fortsætter han sin Stræben efter at forene brede Lag paa Land og i By, og under Landbrugskrisen understreger han stærkt det rent økonomiske Interessesfællesskab mellem Landbruget og flere andre Erhverv. K.s hele politiske Virksomhed synes baaret af gode konstruktive Ideer, men hans Personlighed har ikke virket umiddelbart sam-lende; de Lag i Byerne, han henvendte sig til, har ikke været politisk let bevægelige, og paa Landet mødte hans Taktik og Op-portunisme som Hindring først den uforsonlige Venstretradition, senere den tilspidsede agrariske Liberalisme.

Ovenn. Pjece. Tilskueren 1925, II, S. 388—95. Verden og Vi 5. Okt. 1917. N. Lassen: Erindringer, I, 1918, S. 62 fif. Politiken 27. Maj 1920, 22. Marts 1934. Berl. Tid. og Dagens Nyheder 22. Marts s. A.   " " ~

Karstensen, Christen (Kristen), 1809—82, Præst, Hjemstavns-digter. F. 25. April 1809 i Kær, Ulkebøl Sogn, d. 1. Nov. 1882 i Gelsted, begr. sst. Forældre: Bolsmand (Gaardejer) Karsten David-sen (1760—1831) og Marie Hansdatter (1769—1830). Gift 31. Maj 1839 i Lyngby med Emma Jensine Kielsen, f. 10. Sept. 1811 i Kbh. (Fødsst.), d. 21. Sept. 1876 i Gelsted, D. af Urmager i Randers Jens K. (1777—1845) °g Helene Lundgreen.

K. optoges 1827 i Ribe Katedralskole efter at have faaet privat Undervisning i Ulkebøl Præstegaard, blev 1831 Student og 1836 cand. theol. i Kbh. Efter nogle Aars Virksomhed som Huslærer hos Stiftamtmand Grev Knuth i Kbh. kaldedes han 1839 til Sognepræst i Dybbøl. Paa den ene Side søgte han at faa Menigmand til at læse danske Bøger og til at holde af sin Hjemstavn, som han allerede i Huslærertiden besang i Digte, f. Eks. »Af Østerhavets Vove«, men paa den anden Side haabede den fredelige Mand indtil lige op imod Trearskrigen, at Dansk og Tysk kunde leve Side om Side i broderlig Forstaaelse. Selve Krigens Gru oplevede han paa nærmeste Hold — ogsaa 1864, da han var Førstepræst og Provst i Broager (fra 1857). Kort efter Istedslaget udsendte han »Længe nok har jeg Bondepige været« (»Berl. Tid.« 24. Sept. 1850), en af de stadig mest sungne sønderjyske Sange om det danske Modersmaal. Aaret i Forvejen havde han udsendt »Smaadigte«, indeholdende 62 Digte, deriblandt en Del religiøse. 1851 udgav han »Gamle og ny Sange til Brug for Skolen og Livet«, en Sangbog med 39 Salmer og Sange, 48 Fædrelandssange og sytten Sange til Brug ved Hjemmenes festlige Sammenkomster. Med denne Sangbog, der ogsaa indeholdt en Del af hans egne Sange, og som hurtigt spredtes omkring, kom K. til at yde en Pionerindsats for den danske Sang i Sønderjylland. Som Præst var han anset for sin retlinede Karakter og vækkende Forkyndelse; Aabenraa og Sønderborg Provstier var han en baade varmhjertet og myndig Provst. 1. Paaskedag 1864 førtes han af Tyskerne i Fængsel (Flensborg), og 28. April afsattes og udvistes han. Han virkede 1864—82 som Præst i Gelsted paa Fyn. At han vedligeholdte en hjertelig Forbindelse med Hjemstavnen, viser bl. a. Sangen »Jeg spørger Solen, naar Dagen gry'r« (Genforeningsforventning) og den alsiske Drikkevise »Gui Owten, I Drengel!«. — R. 1859. — Mindesten paa Fødegaardens Grund 1929.

Sønderjydske Aarbøger, 1923, S. 267—313; 1924, S. 29—90.

H. F. Petersen.

Karup, Johannes Ferdinand Georg, 1854—1927, Forsikringsmatematiker. F. 9. Maj 1854 i Kbh. (?), d. 17. Marts 1927 i Georgenthal, Urne i Gotha. Forældre: Forfatteren W. I. K. (s. d.) og Hustru. Gift 28. Maj 1878 i Gotha med Emilie Caroline Henriette Louise Hess, f. 5. Sept. 1854 i Gotha, d. 30. Jan. 1919 i Weimar, D. af Gehejmeregeringsraad Johann Andreas H. (1813—82) og Therese Auguste Louise Steuding (1816—79).

Med sin Fader kom K. 1863 til Dresden, hvor han gik i Skole

til 1869, da Faderen blev syg og lagde Beslag paa ham som Medarbejder ved sit Blad, »Allgemeiner Deutscher Verzicherungs-Korrespondent«, og ved »Handbuch der Lebensversicherung«, hvis Afsnit om Livsforsikringens forskellige Reserver er skrevet af K. Efter Faderens Død opholdt K. sig en kortere Tid i Kbh. og i London, men ansattes allerede 1871 som Matematiker i Livsforsikringsselskabet Gothabanken i Gotha, efter at han ved forsikringsmatematiske Afhandlinger i Tidsskrifterne »Masius' Rundschau« og »Insurance Record« havde aabenbaret sine fremragende matematiske Anlæg og sin mærkelig tidlige Modenhed. I Gothabanken tog den matematikkyndige Generaldirektør G. Hopf sig varmt af hans videre forsikringsmæssige Uddannelse, og da Hopf 1872 døde, var K.s Position allerede saa anset og stærk, at han trods sin store Ungdom blev valgt til Leder af Selskabets Beregneri. I denne Stilling virkede han derefter uafbrudt til 1915, da han trak sig tilbage. — Internationalt kendt er K. blevet gennem sine talrige grundige, livsforsikringstekniske litterære Arbejder og gennem sin interesserede Deltagelse i de internationale Aktuar kongresser. 1881 og 1893 behandlede han i Arbejder vedrørende det tekniske Grundlag for henholdsvis en privat østrigsk Pensionskasse og den gothaske Embedsmands-Enkekasse Spørgsmaalet om Pensionsforsikringens rationelle Indretning. Alene eller sammen med Dr. med. Gollmer har han paa Grundlag af Gothabankens eget Erfaringsmateriale offentliggjort en Række Undersøgelser over Dødeligheden i forskellige Samfundsklasser (Læger, Lærere, Præster). Hans Hovedværk er det omfangsrige, 1903 udgivne »Die Reform des Rechnungswesens der Gothaer Lebensversicherungsbank«, der har haft stor Betydning ikke blot for Banken selv, men for den tyske Livsforsikringsmatematik i Almindelighed. — Tit. Professor 1891. Dr. phil. h. c. i Jena 1895. Korresponderende Medlem af Institute of Actuaries.

Dansk Forsikrings-Aarbog, XXIV, 1927, S. 21 ff. Chr. Thorsen.

Karup, Carl Frederik Wilhelm (Ignatius), 1829—70, Forfatter, Forsikringsmand. F. 26. Dec. 1829 i Kbh. (Petri), d. 19. April 1870 i Dresden, begr. i Kbh. (Kat. Ass.). Forældre: Skræddermester Johan Henrich Ferdinand K. og Nicoline Sophie Frederikke Elgstrøm. Antog Navnet Ignatius ved sin Overgang til Katolicismen 1853. Gift 21. Aug. 1853 i Maarum med Nielsine Cathrine Rasmussen, f. 1. Juni 1824 i Kbh. (Trin.), d. 29. April 1899 i Gotha, D. af Gørtlersvend Rasmus R. (1793—1855) og Marie Cathrine Just (1795—tidligst 1855).

K. kom fra et fattigt Hjem, gik indtil Konfirmationen i Helliggejsts Borgerskole og var en kort Tid 1848 Elev paa Jonstrup Seminarium uden at tage Afgangseksamen. Han tilegnede sig efterhaanden store Kundskaber paa spredte Felter, var lidt af et Sproggeni, men havde ogsaa Autodidaktens Trang til at demonstrere sin Lærdom i Tide og Utide. Før Seminarieaaret havde han haft Plads i en Boghandel og været Trykkerlærling; han begyndte nu at skrive Vers, introducerede sig hos Ingemann, H. C. Andersen og Hauch, fik Indpas i den rige Fru Zinns Hjem og opnaaede forskellige kgl. Understøttelser, der satte ham i Stand til 1852 at besøge London. 1853 samlede han Hovedparten af sin Digting i »Fem Ungdomsaar« (med arrogante Noter), der vidner om store Ambitioner (f. Eks. det teologisk-allegoriske Drama »Belial og Alma«) og total Mangel paa Talent. Religiøst bevæget gik han s. A. over til Katolicismen, var en Tid Udgiver af »Skandinavisk Kirke-tidende« og Lærer ved den romersk-katolske Menigheds Skole i Kbh., men kom hurtigt i Konflikt med Menighedens Forstanderskab med tilhørende Pressefejde. 1857 udgav han den første danske katolske Salmebog, hvortil han selv har leveret talrige Oversættelser og Bearbejdelser og forskellige Originaler, hvoraf adskillige findes i den nu benyttede Udgave. Endvidere skrev han en lidet objektiv Skildring af den danske Kirkes Historie indtil Reformationstiden (1859, ogsaa i fransk og tysk Udg.) og fordanskede forskellige katolske Skrifter, baade af polemisk og opbyggelig Art. 1857 var han Medarbejder ved det ilde ansete Vittighedsblad »Rappée«, optraadte en kort Tid i Arbejderforeningen som Redaktør af dens Blad »Folkets Talsmand«. Overalt opfyldt af Initiativ og Ideer hindredes han af sin polemiske Ufordragelighed i varigt Samarbejde med andre Mennesker. Efter en kort Episode 1859 som Sekretær ved det apostoliske Præfektur i Finmarken og forskellig Virksomhed som Litterat og Informator begyndte han 1860 mod Entré at holde »folkelige Foredrag« over populærvidenskabelige Emner under voksende Tilløb. Men han kom hurtigt paa Kant med Politidirektør Bræstrup, og da han efter nogle Aars Skærmydsler med Myndighederne rettede voldsomme Angreb paa Grevinde Danner, som han mente stod bag hans Fjender, blev han 1863 idømt tre Maaneders Fængsel for Majestætsfornærmelse og forlod n. A. Landet. Han havde 1862 gjort Bekendtskab med Generalinspektøren for Livsforsikringsanstalten Imperiale i Paris, Dr. Eikerling, og fattet Interesse for Forsikringssagen. I sit Eksil blev han nævnte Selskabs Inspektør i Dresden og vandt et anset Navn som Forsikringsmand. Før Afrejsen fra Danmark fuldførte han sin

Selvbiografi, »Mit Livs Roman« (1864), der har Karakteren af et Forsvarsskrift. — K. var et begavet Menneske, men hans selvfølende, rethaverske og stridbare Væsen bragte ham efterhaanden paa Krigsfod med baade Presse og **Autoriteter**. — Udvalgte poetiske Skrifter, I—V, Leipzig 1869. — Tit. Professor. — Maleri af Johs. Jensen ca. 1860 i Familieeje. Buste af F. E. Ring. Litografi af L. Lehmann 1853 efter Tegning af Johs. Jensen.

Ovenn. Selvbiografi (med Bibliografi). Katholsk Kirketidende, 1870, S. 158 f. Anton Nielsen: **Seminarieliv** i Fyrrerne, 1894, S. 86. E. Bøgh: Min første Forfatteretid, 1897, S. 78 ff. H. C. Andersens Brevveksling med Edvard og Henriette Collin, udg. af C. Behrend og H. Topsøe-Jensen, II, 1934, S. 392; V, 1936, S. 259, 494. *H. Topsøe-Jensen.*

— Nogle Aar før K. bosatte sig i Dresden, havde han faaet Interesse for *Forsikringsvæsenet* og begyndte 1862 Udgivelsen af »Skandinavisk Forsikringstidende«, som han dog af Mangel paa Tilslutning n. A. maatte lade gaa ind. Under Fortsættelsen af sine Studier leverede han en Del Bidrag til forskellige tyske Forsikringstidsskrifter og udgav mod Slutningen af sit Liv foruden et mindre Skrift »Die Lebensversicherung auf den Todesfall im Kriege« (1869) et større Arbejde: »Handbuch der Lebensversicherung« (1868—70; 2. Udg. 1874). Dette Værk vidner om en ikke ringe Belæsthed og har ikke uden Grund været en Del benyttet. Vel er Forfatteren ikke fri for Ensidighed, og paa flere Punkter, saaledes i hans Benyttelse af Litteraturen over Dødelighedsstatistik, savner man en dyberegaaende Kritik, ligesom hans Behandling af Forsikringsvidenskaben standser paa det vigtigste Punkt: Spørgsmaalet om Gyldigheden af Forudberegningerne og Bestemmelsen af Reservefonds til Dækning af uforudsete Tab; men hans Fremstilling udfyldte ved sin Fremkomst et Savn i Litteraturen, og den har bidraget ikke lidet til Fremme af forsikringsvidenskabelige Studier i Tyskland. K. paatog sig kort før sin Død Redaktionen af »Allgemeiner Deutscher Versicherungs-Korrespondent«, der senere sammensluttedes med »Annalen der Versicherung«.

Assurandøren, XXV, 1920, S. 247 f. *H. Westergaard (Chr. Thorsen*)*.

Katholm, Rasmus, d. 1581, Professor, Præst. Vistnok f. i **Aalsø**, d. 7. Nov. 1581 i Kbh., begr. i Frue K. Gift 1° 19. Nov. 1570 med Elisabeth Hasebard, f. ca. 1551, d. 22. Febr. 1575, D. af **kgl.** Livkirurg Jacob H. (d. 1556) og Abigael Bonifaciusdatter. 2° 28. Nov. 1575 med Magdalene Madsdatter, d. 1582 (gift 1° med Provst, Sognepræst til Frue Kirke Hans Thomesen, 1532—73, gift 1° med Margrethe N. N.), D. af Borger i Ribe Mads Anchersen.

R. K. gik i Aarhus Skole, studerede derpaa 1558—60 ved Kbh.s Universitet og blev her Discipel af Niels Hemmingsen. 1561 drog han med Kongens Understøttelse til Wittenberg, hvor han 1563 tog Magistergraden. S. A. blev han Professor ved Kbh.s Universitet, først i Retorik, siden i Dialektik. I sidstnævnte Stilling holdt han tillige teologiske Forelæsninger som Vikar for Sjællands Biskop, naar denne var paa Visitats. 1565—72 var R. K. desuden Kannik i Aarhus, 1566 blev han Medlem af Konsistorium, 1570 blev han foreslaaet til Universitetets Rektor, men da han var ugift, blev han ikke valgt. 1572 blev han Baccalaur i Teologien og 1574 Sognepræst ved Vor Frue Kirke i Kbh. og øverste Provst i Sjællands Stift. Som saadan fik han et godt Lov ikke blot som en from og nidkær Sjælesørger, men ogsaa som fremragende Prædikant. Efter en samtidigs sikkert dog noget panegyriske Udtalelse skulde man aldrig før i Danmark have hørt en saa udmærket Taler, der i lige Grad evnede at faa Tilhørerne til at skælve ved sin mægtige Opvækkelsesprædiken og at indgyde dem den mildt husvalende Sjælefred. 1580 fik Universitetet kgl. Befaling til at kreere R. K. til Dr. theol., men han døde, forinden dette var sket. Af hans Forfatterskab, der væsentlig synes at have bestaaet af nogle akademiske Teser og Lejlighedsdigte, er der nu ikke meget tilbage. Det fortjener dog at nævnes, at han ogsaa er optraadt som Bearbejder af tyske Salmer. Saaledes skyldes det ham, at Salmen »Guds Godhed vil vi prise« har vundet Indgang i Danmark.

E. Vinding: *Regia Academia Hauniensis*, 1665, S. 114 f. H. F. Rørdam: *Kbh.s Universitets Historie 1537—1621*, II, 1869—72, S. 557—61. *Kirkehist. Saml.*, 2. Rk., IV, 1867—68, S. 368. H. F. Rørdam: *Monumenta Historiæ Danicæ*, II, 1875, S. 642, 652 f. *Personalhist. Tidsskr.*, 8. Rk., V, 1926, S. 273.

Bjørn Kornerup.

Katharina, se Catharina.

Kattrup, Rasmus, 1848—1927, Landmand. F. 21. April 1848 i Skelskør, d. 18. Okt. 1927 paa Risinge ved Kerteminde, begr. i Flødstrup. Forældre: Kateket i Skelskør, senere Sognepræst i Voldum Niss Christian K. (1810—69) og Sara Vilhelmine (Minna) Christiane Kruger (1819—1915). Gift 3. April 1879 i Kværndrup med Eline Marie Josepha Wognsen, f. 8. Jan. 1858 paa Egeskov, d. 30. Nov. 1927 paa Risinge, D. af Godsforvalter, Møller Frederik (Fritz) Siegfred W. (1829—86, gift 2° 1861 med Ida Emilie Josepha Bech, 1837—1914) og Camilla Charlotte Josepha Mortensen (1830—60).

Uddannelse som Landmand fik K. bl. a. hos to af Datidens

dygtigste Landmænd, hos C. F. Carøe paa Skærvad 1867—68 og hos E. Tesdorpf, Ourupgaard 1869—70. Efter at have været Forvalter paa forskellige Herregaarde overtog han 1878 Forpagtningen af Hellerup paa Fyn. Her blev K.s Navn kendt, idet han grundlagde den landskendte Stamme af rødt dansk Malkekvæg, Hellerupstammen, der bl. a. hjembragte Kongepremien fra Landmandsforsamlingerne i Randers 1894 og Odense 1900 og ved Konkurrencen mellem hele Kvæghold fik tilkendt højeste Avlscenerpræmie for Aarene 1898—1901. Der udgik da ogsaa en Mængde Avlsdyr til Ind- og Udland fra denne Besætning. Men ogsaa Hesteavlens interesserede ham stærkt, i en Aarrække navnlig den jyske Avisretning, men senere var det Belgieravlens, han med stor Dygtighed kastede sig over. Han indkøbte en Del belgiske Avlsdyr, var Medstifter af Hesteavlensforeningen Fremad og dennes Kaaringsformand. Han var en alsidig Mand, der drev hver Gren af sit Landbrug, ogsaa Planteavlens, som Speciale. 1903 afstod han Forpagtningen og overtog s. A. Risinge, som han ejede til sin Død. Ogsaa her udførte han en **Landmandsgerning** med stor Dygtighed og Energi, bl. a. ved udstrakt Fremavl af Saasæd og Frø. Mange unge Mænd søgte gennem Aarene Uddannelse paa Hellerup og Risinge, og mange Landmænd besøgte K. for at se og lære af hans fremragende Landbrug. K. havde en Række Tillidshverv, var bl. a. Formand for De samvirkende fynske Hesteavlensforeninger, for Statshingsteskekommisjonen for Fyns Stift, Medlem af det fynske **Planteavlsudvalg** og Landvæsenkommisær. — R. 1918. — Maleri af Herbert Gray, Heidelberg, i Familieeje. Tegning af Ulli Schott, Mannheim, ligesaa.

Th. Borch: **Fundatsmæssige** Bestemmelser for Fru Wederkincks Legat, 1872. Fyns Stiftstidende 18. og 28. April 1918. Fyns Stifts Landbrugstidende, XII, s. A., S. 163 f.; XXI, 1927, S. 587 f. Nationaltidende 20. April 1918. Ugeskrift for Landmænd, LXXII, 1927, S. 698 f. Tidsskrift for Landøkonomi, s. A., S. 591.

Aksel Milthers.

Kauffmann. Militærslægten K. (v. K.) indkom til Danmark med Major, Kommandant paa Christiansfjeld (Elverom) Conrad K. (1659—1720), der var Søn af svensk Kaptajn og holstensk Jægermester Hans K. til Ranzin i svensk Pommern. Majoren var Fader til Oberst ved Livregimentet Dragoner Nicolaus Conrad K. (1701—76), hvis Sønner var Major, Overtilsynsmand ved den holstenske Kanal Balthasar Nikolaus K. (1747—1821) og Major Hans Christian K. (1754—96), hvis Datter Juliane Catharina Sophie K. (1788—1863) ægtede Forfatteren, Major Georg Friedrich Jenssen-

Tusch (1789—1888, s. d.). Major Balthasar Nikolaus K. (1747—1821) var Fader til Major, Toldkontrollør i Holtenau Ernst Friedrich Carl K. (1787—1847), hvis Efterslægt lever i Tyskland, og til Oberstløjtnant, Kommandant i Citadellet Nicolaus Gustav Hermann K. (1792—1850), hvis i Danmark levende Efterkommere 1903 anerkendtes som dansk Adel. Af hans Børn skal nævnes Kaptajn af Artilleriet Balthasar Ernst Hermann K. (1817—58) — der var Fader til Overlærer i Randers Hermann K. (1851—1929), hvis Linie uddøde med ham selv — og de nedenn. Generalløjtnant, Ordensceremonimester Heinrich August Theodor K. (1819—1905) og Krigsminister, General Wilhelm Frederik Ludvig K. (1821—92); af disse var Generalløjtnant H. A. T. K. Fader til Kammerherre, Oberst, Adjudant hos Kong Christian IX. Axel K. (1858—1937) og til Kammerherre Aage K. (1852—1922), hvis Søn er den danske Minister i Oslo Henrik Louis Hans K. (f. 1888). — Slægten søger, utvivlsomt med Rette, Tilknytning til den i Nedre Østrig hjemmehørende Adelsslægt K., hvis Stamfader Oswald K., der skal være kommet fra Schwaben, 1444 levede i Schwaz i Tyrol. Hans Sønnesøn var Johann K. til Rassing, der 1530 optoges i Ridderstanden, og hvis firdelte Vaaben da var sammensat af de Skjoldmærker, som findes i første og fjerde Felt i den danske Slægts Vaaben. En Broder til Johann K. var Oldefader til Hans Christoph K. (d. 1610 el. 1616) til Jaidtendorf, Rassing og Ainodt, som skal være Bedstefader til ovenn. Jægermester Hans K. til Ranzin og til Livlæge hos Kurfyrst Frederik Vilhelm Balthasar K. (d. 1720), der er Stamfader til en russisk Gren af Slægten.

Personalhist. Tidsskr., 2. Rk., IV, 1889, S. 241 f. Danmarks Adels Aarbog, XXI, 1904, Præsenslisten.

Albert Fabritius.

Kauffmann, Heinrich August Theodor, 1819—1905, Officer. F. 13. April 1819 i Rendsborg, d. 17. Juni 1905 paa Grimerhus ved Middelfart, begr. i Middelfart. Forældre: Premierløjtnant, senere Oberstløjtnant Nicolaus Gustav Hermann v. K. (1792—1850) og Marie Sophie Frederikke Falkenberg (1797—1877). Gift 29. Juni 1851 paa Gaunø med Jensine Louise Mathilde Fønss, f. 6. Nov. 1829 paa Hindsgavl, d. 4. Febr. 1904 paa Grimerhus, D. af Stamhusbesidder, Kammerherre Niels Basse F. (1793—1858) og Louise Dorothea Frederikke Wedel-Heinen (1796—1864).

Indtil sit 16. Aar fik K. omhyggelig Opdragelse og Undervisning i Hjemmet. Dette var tysktalende, men Børnene lærte dog tidligt at tale Dansk. 1836 indtraadte K. i Højskolen som Sekondløjtnant, blev Premierløjtnant i Artilleriet 1842, gennemgik 1842

—44 Generalstabsafdelingen, og efter at have været til Tjeneste i Generalstaben, bl. a. direkte under Læssøe, udnævntes han 27. Marts 1848 til Kaptajn II. Ved Krigsudbruddet stod han vaklende; han holdt sig i Baggrunden, da Læssøe dannede Krigsstabene: af fem Brødre K. stod tre paa den ene Side, to paa den anden, og mange Kammerater forblev i den slesvigholstenske Hær. Ved Preussens Indgriben i Krigen valgte han Standpunkt, anmodede om Ansættelse i den aktive Hær, blev straks Stabschef i Aiskorpset hos General C. F. Hansen, og i hovedsagelig godt Samarbejde med denne deltog han i Kampene i Sundeved **Maj—Juni**. Foraaaret 1849 blev han som Kaptajn I Souschef hos Biilow paa **Als**, deltog i Kampen i Sundeved i April og fulgte derefter med Biilow til Fyn som midlertidig Souschef, da Biilow blev Overgeneral. Han har udtalt, at Kampen ved Kolding 23. April kunde have faaet en gunstig Afslutning, hvis ikke Biilow personlig havde givet Ordre til dens Afbrydelse. Medens Stabschefen, Flensborg, i stadig privat Korrespondance med Krigsminister Hansen fulgte dennes Direktiver, udarbejdede K. det taktiske Udkast for Udfaldet fra Fredericia; men i Krigsraadet 5. Juli deltog han ikke, og helt tilfreds med Udfaldets Gennemførelse var han ikke. Kort efter blev han kar. Major og Stabschef ved Generalkommandoen i Jylland. 1850 var han atter Souschef ved Overkommandoen og udarbejdede Disposition for Slaget ved **Isted**, hvorefter Angrebet skulde ske 24. Juli umiddelbart efter et Par Mils Fremmarch. Dispositionen blev godkendt af Krogh og Flensborg, men paa Mødet i Bilskov Kro ændredes den til Fremmarch 24., Angreb først 25. Efter Istedslaget blev K. virkelig Major.

I de nærmest følgende Aar — fra 1852 som kar. Oberstløjtnant — var K. skiftevis Chef for Taktisk Afdeling og Stabschef ved **Generalkommandoen** i Flensborg. 1854 fik han Oberstløjtnants Anciennitet og Tilbud om Stillingen som Guvernør i Vestindien, men afslog; derimod modtog han 1855 Minister Scheeles Tilbud om Stillingen som Amtmand i Kiel, Kuratelet for Universitetet der m. m., i hvilke Stillinger han førte et stort, gæstfrit Hus og bestræbte sig for at virke forsonende til begge Sider. 1857 valgtes han til Medlem af Rigsraadet. Formelt var han afskediget fra Hæren, men med reserveret Ret til, om han vilde, at træde ind igen, og ved sin Afgang 1860 fra Stillingen i Holsten og Udnævnelsen til militærbefuldmægtiget i Frankfurt traadte han ind igen som kar. Oberst i Generalstaben, fra 1862 som Oberst uden Anciennitet. I sin nye Stilling overværede han i Preussen Skydeforsøg med Bagladeskyts og indberettede herom; men »vort doktrinære Artilleri

vilde ikke erkende« dette Skytses Overlegenhed og »paaførte derved Armeen en tyngende Underlegenhed« 1864. 1863 fik han Meddelelse om, at han kunde vente Anvendelse som Gesandt eller Ministerresident ved nogle af de mindre Stater, hvad han dog afslog.

2. Dec. 1863 hjemkaldtes han telegrafisk og meldte sig 7. s. M. til Krigsminister Lundbye, der meddelte ham, at han var udset til under den ventede Krig at blive Stabschef hos de Meza. Denne var den eneste af Generalerne, som K. hidtil ikke havde staaet tjenstlig nær; han havde haft Generalen til Lærer, var som Gæst kommet i dennes Hjem og var vel kendt med hans Fortrin og Særheder, hans yderst stærke Nationalfølelse og ofte beviste fysiske og moralske Mod; »men jeg turde ikke love mig at finde en Feltherres Egenskaber hos ham«, hvad K. stærkt fremhævede over for Lundbye, der imidlertid lod forstaa, at en stærkere Villie alt havde sat dette Spørgsmaal uden for Diskussion, og K.s Forslag om Du Plat eller Hegermann til Overgeneral gjorde intet Indtryk: han **maatte** »acceptere Overgeneralen«. Valget af K. var i øvrigt ret nærliggende, thi i Oberst- og Oberstløjnantklassen fandtes ikke nogen absolut egnet. K. beretter, at da han den følgende Dag var i Særaudiens hos Kongen, tilbød denne ham Stillingen som Ministerpræsident, hvad K., der stod uden for Politik og de politiske Partier, imidlertid af Mangel paa »Kompetence«, ikke turde modtage. 25. Dec. udnævntes han til Stabschef og rejste over til Slesvig. — Samarbejdet mellem ham og de Meza formede sig ret godt, korrekt, uden at de to Mænd kom hinanden nærmere end forhen. Generalen saa stort paa det og overlod alt, hvad der vedrørte den daglige Tjenestegang, til K., der formelt og reelt tiltog sig mere Myndighed over for de underordnede Stabe, end heldigt var. I Krigsraadet 4. Febr. tog K. stærk Del i Drøftelserne, uden at det kan afgøres med Sikkerhed, om han vilde blive ved Dannevirke eller ikke, og datidige og senere skriftlige Udtalelser af ham er modstridende. Det synes dog nærmest, at han var stemt for Tilbagetog, men skyede Medansvar for Beslutning herom og derfor med Overlæg har undgaaet at udtale sig klart og utvetydigt. Anordningerne for og Ledelsen af Tilbageetoget var mangelfulde. Det blev de Meza, der personlig førte Kampen mod Krigsministeriet efter Tilbagekaldelsen, medens K. ved gentagne Audienser hos Kongen yderligere befæstede sig i dennes fulde Tillid og Bevaagenhed. I de følgende Afsnit af Krigen førte han med Dygtighed en Brigade; han ledede ogsaa Forhandlingerne med den fjendtlige Overkommando om Vaabenhvilen, og dernæst var han Medlem af Delegationen ved Fredslutningen i Wien.

Dec. 1864 kom K. i Nummer i Generalstaben og ledede denne foreløbig, indtil han n. A. ved Reskript (uden Krigsminister Hansens Indstilling) udnævntes til Generalmajor og Generaladjutant for Landetaten m. m. I denne Stilling lagde han sig paa det stærkeste i Vejen for Krigsminister Hansens Hærforslag, men afslog selv at overtage Krigsministerposten. 1866 ledsagede han Kronprinsen paa en Rejse til Paris o. fl. St. Et Tilbud om Posten som Gesandt i St. Petersborg afslog han. Da Hærloven 1867 bestemte, at Chefen for Adjutantstaben skulde være Oberst, og K. ikke vilde gaa tilbage i Stillingen som Chef for Generalstaben, blev han pensioneret og stillet til Krigsministeriets Raadighed og blev staaende å la suite i Hæren indtil sin Død, fra 1886 med General-løjtnants Karakter. Efter fleraarigt Ophold i Udlandet fra 1867 vendte han tilbage og virkede en Række Aar i betydelige Stillinger paa Forsikringsområdet. Fra 1888 var han **Ordensceremonimester** ved Ordenskapitlet. Fra 1884 tog han meget virksom Del i Arbejdet for et forbedret Forsvar af Landet, navnlig Kbh.s Befæstning, fra 1886 en Række Aar som Formand for Forsvarsforeningen for Sjællands Stift, og han har skrevet et Antal vægtige Artikler i dennes Organ »Vort Forsvar«. K. var en meget kundskabsrig Mand, begavet med en skarp Forstand og med stor Arbejdsevne til op i sin høje Alder, i Besiddelse af megen Verdenserfaring og med en Verdensmands Fremtræden; tilknapet, kølig, bureaukratisk. Med faa Undtagelser synes han ikke at have staaet i virkelig venskabeligt eller blot sympatisk Forhold til de Personer, hans mangeartede Stillinger førte ham sammen med. Han har efterladt meget udførlige Livserindringer, delvis benyttet af Dan. Bruun i »Halvthundredears Mindeblade« (dennes omfattende Uddrag nu i Hærens Arkiv). — Kammerherre 1855. — R. 1848. DM. 1850. K. 1860. S.K. 1867. — Maleri af Dagmar Kauffmann i Familieej. Portrætteret paa Otto Baches Maleri af General Krogh 1889. Blyantstegning paa Fr.borg. Tegning af J. Sonne 1850 i Officersforeningen. Litografi fra Em. Bærentzen 1853. Portrætteret paa Litografiet af de højstkommanderende 1850 efter S. Schacks Tegning. Træsnit af H. P. Hansen 1896.

Den dansk-tydske Krig 1848—1850, udg. af Generalstaben, I—III, 1867—87. Den dansk-tydske Krig 1864, udg. af Generalstaben, I—III, 1890—92. N. P. Jensen: Kampen om Sønderjylland, I—IV, 1913—16. C. Th. Sørensen: Den anden slesvigske Krig, I—III, 1883. A. F. Kriegers Dagbøger, I—VI, 1920—25. N. Neergaard: Under Junigrundloven, II, 2, 1916. W. F. L. Kauffmann: Tilbagetoget fra Dannevirke og dets hemmelige Historie, 1865. Dansk milit. Tidsskrift, 1865, S. 294—308. Dan. Bruun: Halvthundredears Mindeblade, i Milit. Tidsskrift 1913, Tillægshæfte I—II; 1914, Tillægshæfte III—VII. K. G.

Rockstroh: General de Mezas Krigsdagbøger 1849—51, 1928. Samme: General de Meza og Dannevirkes Rømning, 1930. Militært Tidsskrift, 1905, S. 233—36. Vort Forsvar 2. Juli 1905. Ill. Tid. 25. Juni 1905. *Rockstroh*

Kauffmann, Wilhelm Frederik Ludvig, 1821—92, Officer. F. 25. Marts 1821 i Rendsborg, d. 7. Jan. 1892 i Porthus ved Fredensborg, begr. i Asminderød. Broder til Heinrich K. (s. d.). Gift 16. Nov. 1847 i Kbh. (Garn.) med Annette Angelica Tronier, f. 17. Nov. 1828 i Kbh. (Garn.), d. 16. Febr. 1900 paa Frbg., D. af Grosserer, Sekondløjtnant, senere Oberstløjtnant, i Livjægerne Carl Christian T. (1798—1851) og Annette Cathrine Marie Mauer (1804—28).

K. indtraadte 1838 i Højskolen som Sekondløjtnant å la suite i Artilleriet uden Anc., fik 1840 Ancienniteten (fra 1838), tog Afgangseksamen 1842 og udnævntes n. A. til Premierløjtnant (Anc. 1842). Fra 1846 var han en Aarrække Lærer ved Højskolen og Landkadetkorpset, blev 1848 Kaptajn II, deltog i Krigen 1849—50, blev 1854 Kaptajn I, fik 1860 Majors Karakter, deltog i Krigen 1864, til han ved Slutningen af Maj beordredes til London som militær Konsulent for de danske Afsendinge ved Konferencen. Om dette sidste udtaler A. F. Krieger, at hvis ikke K. (m. fl.) forud for Afslutningen af Konferencen havde hævdet, at Als kunde forsvares effektivt, vilde Krieger m. fl. »vistnok« have raadet til at tage Freden i London å tout prix. S. A. indtraadte K. i en Kommission til Drøftelser og Forsøg vedrørende Infanteriets fremtidige Bevæbning, hvis Resultat blev Indførelsen af Remingtonriflen. I en antagelig paa Materiale fra Broderen H. K. udarbejdet Pjece angreb han 1865 meget skarpt Ministeriet Monrad, navnlig Krigsministeriet, for dets Forhold i Krigens første Afsnit. 1865 blev han virkelig Major, var en kort Tid Kommandør for Kbh.s Søbefæstning og derefter Kommandør for Artilleristaben, i hvilken Stilling han deltog i en Række Kommissioner om Kbh.s Forsvar mod Søsiden. Jan. 1879 blev han General uden for Nummer og Krigsminister. Han skulde søge gennemført en Revision og Forbedring af Hærloven af 1867, som, navnlig i militære Kredse, sammenknyttedes med Planer om Kbh.s Landbefæstning. Han var ikke politisk trænet, havde kun løselig Relation til Partierne paa Rigsdagen, men han havde ved udsendte Flyveskrifter og Tidsskriftartikler med Dygtighed taget Del i den offentlige Drøftelse af Forsvarsspørgsmaalet. Det lykkedes ham ogsaa allerede s. A. ved C. Bergs Støtte at faa anskaffet noget meget svært Skyts til Søbefæstningen, og i en af ham forelagt Forsvarsplan med tilhørende

Hærlovsforslag vilde han gaa med til visse Reduktioner ved Infanteriet for at opnaa Vinding paa andre Omraader, navnlig Kbh.s Landbefæstning. Dette tilfredsstillende dog intet af de politiske Partier, end ikke Højres Flertal, og dette forbandt sig da hurtigt med den moderate Fløj af Venstre og udarbejdede det Forslag, der 1880 førte til en ændret Hærlov. K. mente ogsaa at kunne modtage denne, maaske i Haabet om at vinde Stemning for Befæstningsplanerne. Der viste sig imidlertid ikke Tegn hertil, og April 1881 traadte han fra som Krigsminister, udnævntes til Generalløjtnant og kommanderende General paa Sjælland. De under hans Overledelse afholdte feltmæssige store Øvelser 1883 og 1887 var overordentlig instruktive og har været Forbillede for de senere. 1891 naaede K. Aldersgrænsen og afskedigedes. — K. var meget vel begavet, og uden at blive egentlig »lærd« Artillerist var han en meget kundskabsrig Mand, i Besiddelse af et elskværdigt, tørt Lune og megen bonsens; ligefrem og naturlig. — R. 1849. DM. 1860. K.² 1866. K.¹ 1875. S.K. 1882. — Maleri af Dagmar Kauffmann i Familieeje. Træsnit af H. P. Hansen 1892.

W. F. L. Kauffmann: Tilbageetog fra Dannevirke og dets hemmelige Historie, 1865. Anm. heraf i Dansk milit. Tidsskr., 1865, S. 294—308. A. F. Kriegers Dagbøger, III—VII, 1921—25. N. P. Jensen: Livserindringer, II, 1916. Militær Tidende, 1891, S. 91—94; 1892, S. 17 ff. Vort Forsvar 31. Jan. 1892. Ill. Tid. 17. Jan. 1892. Dagbladet 13. Jan. 1892.

Rockstroh (P. N. Nieuwenhuis).

Kaufmann, Asmus, 1806—90, Maler og Litograf. F. 6. Okt. 1806 i Haderslev, d. 24. Juni 1890 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Ass.). Forældre: Gæstgiver Philip Peter K. (1770—1810) og Cecilia Frederiksen (1777—1819, gift 2° 1812 med Guldsmed Jens Hansen Basse, 1779—1833). Gift ca. 1844 med Hofsangerinde Laura Elisabeth Hass, f. 8. Marts 1812 i Kbh. (Holmens), d. 11. Marts 1875 paa Frbg. (Trin.), D. af kgl. Skuespiller Joseph Ehler H. (1780—1860, gift 1° med N. N.) og Cathrine Elisabeth Mathiesen (ca. 1786—1843).

K. kom i Malerlære i Haderslev og uddannede sig til Dekorationsmaler. Sin Svendep prøve bestod han i Kbh., hvor han bl. a. deltog i Udsmykningen af Dronningens »Apartementssal« paa Amalienborg. Imidlertid begyndte han at besøge Kunstakademiet, hvis mindre Sølvmedaille han vandt 1828. Samtidig malede han privat hos J. L. Lund. Efter at have opgivet sit Haandværk maatte han for at eksistere arbejde som Tegnslærer. Efter Lunds Raad uddannede han sig til Litograf og udførte i det kgl. Stenstrykkeri en Del Portrætter, de fleste efter C. A. Jensens Malerier.

1836 rejste han med kgl. Understøttelse til Hamburg, Dresden og München, hvor han arbejdede som Litograf de følgende Aar, bl. a. ved nogle af de store Galleri-Publikationer. Desuden malede han Landskaber, især med Motiver fra Tyrol. 1844 kom han tilbage til Danmark og traadte i Forbindelse med Em. Bærentzen & Co.s litografiske Institut, et Samarbejde, der dog kun varede kort. 1859 var han med offentlig Rejseunderstøttelse atter i Miinchen for at studere Anvendelsen af Vandglas som Bindemiddel ved Freskomaleri. I denne Teknik har han dekoreret fire Værelser hos Xylograf Flinch, Biilowsvej 28. 1860 var han i Italien. 1842—72 udstillede han jævnlig paa Charlottenborg som Landskabsmaler, dels danske Motiver, dels sydtyske og italienske. Han døde barnløs og skænkede sin Formue paa ca. 45 000 Kr. til et under Kunstakademiet henlagt Rejselegat for unge Kunstnere. — Studiehoved af W. Bendz (Kunstmuseet). Blyantstegning af L. Frølich 1842. Portrætteret paa N. Simonsens Maleri 1834: Thorvaldsens Kristusstatue transporteres ind i Frue Kirke og paa D. Monies' Maleri af unge Kunstnere paa Studieudflugt (lito-graferet af F. C. Kiærskou). *Ph Weilbach (Jørgen Sthyr*)*.

Kaufmann, Carl Richard Johannes, 1846—94, Forfatter og Journalist. F. 19. Sept. 1846 i Assens, d. 1. Aug. 1894 i Kbh., begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Læge, sidst i Neksø, Frederik Ferdinand K. (1813—66) og Betty Amalie Jacobsen (1823—75). Gift 14. Nov. 1883 i Paris med Anna Elisabeth Dons, f. 23. Jan. 1863 paa Anhof, Fyn (gift 2° 1896 med Forfatteren Max Simon Nordau (oprindeligt: Südfeld), 1849—1923), D. af Forpagter, senere Godsejer, Kaptajn, Etatsraad Julius D. (1830—1908) og Augusta Mariane Siewerts (1833—1908).

K. blev Student 1865 fra Sorø, og efter n. A. at have taget Filosofikum kom han snart ind paa en frodig Skribentvirksomhed, udgav Noveller, populære Smaaskrifter om samtidige, Rejseskitser og Causerier, for en Del under Forfattermærket Paul Pry. Hans letløbende Pen og Evne til at finde Stof henviste ham efterhaanden til Journalistikken som egentligt Felt; original Iagttager og Skribent var han ikke, og uanset Flid og Samvittighedsfuldhed var grundig Viden ikke hans Sag. Han arbejdede ved »Berlingske Tidende« og »Dagens Nyheder« og redigerede 1876—80 i Forening med Vilhelm Møller Ugebladet »Nutiden«. Den Entusiasme for alt Fransk, der tidligt prægede den livfulde, troskyldige Mand, fik ham 1880 til at slaa sig ned i Paris, hvor han ernærede sig som Korrespondent til en Række skandinaviske Blade, og hvor hans Hustru, en dygtig

Sangerinde, ved Undervisningsvirksomhed bidrog til at holde Hjemmet oppe. Dette blev et Samlingssted for Landsmænd og andre fremmede, mest Litterater; gæstfri og hjælpsom var K. Nogen Betydning fik han som Formidler mellem fransk og dansk Kultur; han oversatte, udgav læseværdige Skildringer («Fra det moderne Frankrig», 1882; »Pariserliv i Firserne«, 1885; »Paris under Masken«, 1887; »Paris under Eiffeltaarnet«, 1889) og havde som Tillidsmand for Kammerherre Fallesen en Del Forbindelse med Det kgl. Teater, der 1881 med Held opførte hans og William Blochs Lystspil »Konsekvenser«. Hans Oversættelser for Scenen var dog for prægede af Gallicismer, og paa Gengivelsen af Moliéres »Amphitryon« (1881) forløftede han sig helt. Hans Beundrerforhold til den tyske Forfatter Max Nordau havde sin Del i, at Nationalscenen opførte et anonymt Stykke af denne som dansk Original. Til Folketeatret skrev han »Hvem er han?«, til Casino »Valdemar Sejr«. Han døde under et Ferieophold i sit Fædreland. — Maleri af Anna Petersen ca. 1880 og Akvarel af Alb. Edelfelt, ca. 1881, begge i Familieeje.

Carl Møller i Dannebrog 28. og 30. Sept. 1894. R. Henriques sst. 1. Aug. 1894. Vilh. Møller i Ill. Tid. 12. Aug. s. A. A. Buntzen i Dannebrog 26. Okt. s. A. N. J. Berendsen: En gammel Journalists Erindringer, 1918, S. 134 f., 186 f. R. Neiiendam: Det kgl. Teaters Hist., II—IV, 1922—27.

Paul Læssøe Muller.

Kaulbach, Frida, se Schytte.

Kaus, Baltser, d. ca. 1583, Boghandler. Formentlig f. i Tyskland. Gift 2° med Johanne Nielsdatter.

B. K. virkede gennem en lang Aarrække som Boghandler i Kbh. Han var i denne Egenskab knyttet til Universitetet og fik som Følge heraf 1566 et personligt Privilegium paa Fritagelse for Skat. Fra 1561 havde han sin Boglade i St. Rochi Kapel i Vor Frue Kirke. Foruden almindelig Boghandel drev han Forlagsvirksomhed, og han var langt den betydeligste Forlægger her i Landet i det 16. Aarh. Hans Virksomhed paa dette Omraade kan gennem Angivelser i de af ham udgivne Bøger følges fra 1552 til 1582. Han udgav især populær Opbyggelseslitteratur paa Dansk, men har ogsaa paa egen Bekostning udgivet adskillige latinske teologiske Skrifter, deriblandt flere af Niels Hemmingsen, hvis store latinske Postil han udsendte 1561 (dansk Udgave 1576). Til hans Forlagsartikler hører endvidere tre Udgaver af Kirkeordinansen (1562, 1574 og 1582), Anders Sørensen Vedels Oversættelse af Saxos Danmarks-historie (1575), Kvartudgaven af Henrik Smiths Lægebog (1577),

flere danske Lovsamlinger (1567, 1572 og 1577) og enkelte Skolebøger. Han benyttede mest danske Bogtrykkere, men lod dog ogsaa af og til Bøger trykke i Tyskland. Da Frederik II. 1577 havde anlagt en Papirmølle ved Hvidøre paa Nordsjællands Kyst, blev K. valgt til dens Bestyrer, et Hverv, han vistnok beklædte til sin Død, idet Papirmøllen allerede blev nedlagt 1583.

H. F. Rørdam: Kjøbenhavns Universitets Historie 1537—1621, II, 1869—72, S. 680 ff. C. Nyrop: Bidrag til den danske Boghandels Historie, I, 1870, 131

Lauritz Nielsen (C. Nyrop).

Kay ser, Carl Johan Henrik, 1811—70, Læge, Nationaløkonom og Politiker. F. 20. Dec. 1811 i Kbh. (Trin.), d. 28. Aug. 1870 sst. (Trin.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Sadelmager Carl Christian K. (1789—1869) og Johanne Cathrine Hertz (1791—1865). Ugift.

K. blev Student 1828 fra det v. Westenske Institut, tog 1834 først den kirurgiske, derpaa den medicinske Eksamen, var i de følgende Aar Kandidat paa Frederiks Hospital og foretog 1836—39 en Studierejse til Tyskland, Schweiz og Frankrig med langt Ophold i Paris, hvor han fængsledes af Medicinens nye eksakte Æra og ligesom sin Ven og Rejsefælle C. E. Fenger i lige Grad kastede sig saavel over alle de egentlige lægevidenskabelige Discipliner som over Statistikken, hvis udstrakte Anvendelse for Lægevidenskaben netop dengang var den nye Paris-Æras Løsen. Hjemme satte han straks sin Kraft og fremragende Begavelse ind paa at reformere den stagnerende danske Medicin i fransk Aand og grundede 1839 sammen med sin lidt ældre Kollega Arnold Ahrensen »Ugeskrift for Læger« som Kamporgan for de nye videnskabelige Anskuelser. 1840 tog han Licentiat-, ved Kroningsfesten 1841 Doktorgraden ved to Afhandlinger fra Fødselsvidenskabens Omraade. Samtidig udgav han paa Dansk den franske Forfatter Gavarets Værk om Lovene for Statistikkens Anvendelse i Medicinen og lagde derved Grunden til den »numeriske Metode«s Anvendelse ogsaa i dansk Lægevidenskab. Efter 1841 at være blevet Medlem af Det kgl. medicinske Selskab og Distriktslæge i Kbh. hædredes han n. A. med Valget til Præses i det nye reformatoriske Lægeseelskab Filia-trien. Samtidig blev han Underaccouchør og Reservelæge ved Fødsels- og Plejestiftelsen. 1843 blev han Reservekirurg paa Frederiks Hospital og fratraadte Redaktionen af »Ugeskrift for Læger«.

Hans Hu stod nu til Lærervirksomhed ved Universitetet. Da et Lektorat i kirurgisk Patologi 1843 blev ledigt ved A. Callisens Fratræden, tog han Del i den udskrevne Konkurrence sammen

med A. Buntzen og Bricka, gav ogsaa ved denne Lejlighed Vidnesbyrd om sin fremragende Begavelse, men var uheldig ved sidste Prøve, Undersøgelse af en Patient med Øjensygdom, og trak sig derfor til almindelig Beklagelse frivilligt tilbage. Derefter kastede han sig med fordoblet Iver over statistiske Arbejder saavel paa den særlig medicinske som paa den almindelige Statistiks Omraade. Opmærksomhed og Bevægelse vakte hans 1845 udgivne Skrift: »Den kgl. Fødselsstiftelse i Kjøbenhavn og den der herskende ondartede Barselseber«. Det gav Stødet til Fødselsstiftelsens paafølgende Reorganisation og Omordning, om end desværre ikke til de forfærdelige Barselseberpidemiens Ophør.

I øvrigt virkede K. efter 1845 at være fratraadt sin Stilling ved Frederiks Hospital som praktiserende Læge i Kbh. og vandt ved sin elskværdige Karakter megen Yndest. 1845 rejste han i offentlig Sendelse til Nordgrønland (Diskobugten) for at undersøge en ved Kolonien Jakobshavn herskende epidemisk Sygdom. 1848 udnævntes han til Stiftsfysicus paa Fyn, men blev s. A. Professor extraord. (1850 Professor ordinarius) i Statistik og Statsøkonomi ved Universitetet, og dermed forlod han definitivt Lægegerningen, om ikke Lægevidenskaben, idet hans statistiske Studier og Arbejder i de følgende Aar fremdeles for en Del behandlede den medicinske Statistik.

Ogsaa til politisk Virksomhed blev i den følgende Tid hans betydelige Evner taget stærkt i Brug, indtil en uhelbredelig tiltagende Hjernesygdom lammede hans Kraft og efterhaanden gjorde ham til aandelig og legemlig Invalid. Allerede 1865 maatte han afskediges fra sin Universitetsstilling. — R. 1859. — Portrætteret paa W. Marstrands Maleri af De unge Læger 1836 (Fr.borg). Maleri af Const. Hansen (sst.). Maleri (Universitetet). Litografi fra Tegner og Kittendorff efter Daguerreotypi.

Slægtstavlesamlingen, 1931, S. 97. Ugeskrift for Læger, 3. Rk., X, 1870, S. 191; 4. Rk., XIX, 1889, S. 489—510. Bibl. for Læger, 6. Rk., I, 1871, 155 .

Jul. Petersen (Axel Borgbjærg*).

I *Politik* traadte K. ind, da han 1852 valgtes til Folketinget i Lyngby som nationalliberal. Han støttedes ved dette Valg af Bondevennerne, men under den heftige Strid mellem de to Partier efter Tingets Opløsning i Jan. 1853 forlod Tscherning sin sikre Kreds Svinninge for at forsøge at slaa K.; det mislykkedes dog efter en fra begge Sider yderst voldsom Kampagne. K. genvalgtes ligeledes ved det andet Valg 1853, men trak sig tilbage 1854. 1861—64 repræsenterede han Kbh.s 2. Kreds i Folketinget. Han hørte ikke

til sit Partis Førere, men gjorde ypperlig Tjeneste som Ordfører for Finansloven, i hvilken Stilling han efterfulgte C. E. Fenger. 1858 valgtes han af Landstinget til Statsrevisor.

N. Neergaard: Under Junigrundloven, I—II, 1892—1916. Albert Olsen: Studier over den danske Finanslov 1850—1864, 1930. *Poul E. I t ft*

I K.s Ungdom var *Statistikken* rundt om i Verden i stærk Udvikling, navnlig under Førerskab af Franskmanden Quetelet, som i sine blændende Skrifter søgte at opstille statistiske Love, der skulde beherske Samfundet med samme Nødvendighed som Naturlovene. Disse Studier øvede stor Tiltrækning paa K., der i den medicinske Statistik fandt en Overgang fra sit oprindelige Fag til Statistik og andre Samfundsvidenskaber. 1840 udgav han en Oversættelse af Franskmanden Gavarets Bog »Om Lovene for Statistikkens Anvendelse i Medicinen«, og i de følgende Aar fortsatte han med selvstændige statistiske Undersøgelser. I »Det kongl. medicinske Selskabs Skrifter«, Ny Rk., I (1848), der indledede en ny Æra i den medicinske Statistik, skrev han saaledes to Afhandlinger, dels »Om Maanedernes og Aarstidernes Indflydelse paa Dødeligheden«, dels »Om Fødselsforholdene i Danmark«. Med særlig Interesse kastede han sig over den saakaldte »Moralstatistik« og bearbejdede for den statistiske Kommission *Selvmonds- og Kriminalstatistikken* (i 11. og 13. Hæfte af »Statistisk Tabelværk«, begge 1847). I disse saavel som andre Arbejder, saaledes i en Række Artikler om Selvmord i »Dansk Folkeblad« 1846 med Uddrag af Selvmordernes efterladte Breve, behandlede han sit Stof overordentlig nøgternt og uden at lade sig forlede til forhastede Slutninger. — Paa det *nationaløkonomiske* Omraade udarbejdede K. et større Værk »Om Arbejdets Ordning« (1857, 2. Opl. 1865). Det var uden særlig Originalitet, idet det væsentligst sluttede sig til den samtidige engelske og franske Nationaløkonomi, men i den danske nationaløkonomiske Litteratur udfyldte det et stort Savn. Det var ensidigt i sine Betragtninger, men hvilede paa omfattende Læsning, klar Tanke og human Livsopfattelse og var udarbejdet med stor formel Dygtighed i et roligt og behersket Sprog. Det er anset for den bedste Fremstilling af den klassiske Nationaløkonomis Tanker, der dengang fremkom inden for den skandinaviske Verden, og med god Grund blev det derfor ogsaa i sin Tid stærkt benyttet til forberedende Studium af Nationaløkonomiens Teori. Som Følge af sit tidligt svækkede Helbred naaede K. ikke at efterlade sig noget andet større nationaløkonomisk Arbejde. *H. Westergaard (P. Grenvold*).*

Kayser, Harald Hartvig, 1817—95, Tømrermester, Politiker. F. 6. Marts 1817 i Kbh. (Petri), d. 10. Okt. 1895 sst., begr. paa Frbg. Broder til C. J. H. K. (s. d.). Gift 28. Maj 1850 paa Frbg. med Anna Birgitte Alette Elisabeth (Betty) Arctander, f. 1. Febr. 1828 i Kbh. (Frels.), d. 7. Juni 1901 i Charlottenlund, D. af Assistent, senere Fuldmægtig i Nationalbanken, cand. jur. Vilhelm August A. (1794—1838) og Caroline Vilhelmine Christiane Margrethe v. Linstow (1804—53).

K. følte sig gennem Livet nøje knyttet til sit Fødested i Hjertet af den gamle By. Faderen havde siddet ret godt i det, men efterhaanden lagde de daarlige Tider et stærkt Tryk over Hjemmet med den store Børneflokk. K. var indstillet paa Nøjsomhed og Flid, da han fjorten Aar gammel kom i Tømrerlære. Mindet om Forældrenes Kamp for Tilværelsen ansporede ham til ihærdigt Arbejde, Omhu og Grundighed, og han prægedes deraf for hele Livet. A. D. Jørgensen skrev om ham efter hans Død: »Det var, som om han havde særlig Sans for alt det, der kunde udrettes med smaa Midler, ved ihærdigt Arbejde og trofast Udholdenhed, medens han ofte nærrede Mistillid til vidtrækkende Planer og store Begyndelser«. 1835 blev K. Svend. Hans ældre Broder, C. J. H. K., havde raadet ham til at uddanne sig ved Studier, og Professor Hetsch raadede i samme Retning. K. skaffede sig Undervisning i Matematik og naaede saa vidt, at han 1837 kunde tage Adgangseksamen til Polyteknisk Læreanstalt. Han ophørte nu at arbejde som Svend, ernærede sig ved at manuducere i Matematik og Tegning og blev 1842 polyteknisk Kandidat. For en Tid tog han derefter Ophold i Norge, hvor han 1842—43 vikarierede som Lærer ved Kristiania Tegneskoles Bygningsklasse for J. H. Nebelong. Efter Hjemkomsten til Danmark 1843 var K. den første, hvem Det tekniske Institut ved sin Oprettelse sikrede sig som Lærer. Her underviste han i Tegning og holdt Foredrag over Matematik. — Det var K.s Ønske at blive Tømrermester. Han opnaaede det først efter megen Vanskelighed fra Lavets Side, da han ikke mente sig nødsaget til at aflægge den lavsmæssige Prøve. Ved kgl. Resolution af 1830 var der givet Polyteknisk Læreanstalt Tilsagn om, at dens Kandidater ved Ansøgning til Kancelliet kunde faa Borgerskab paa Næringsbevis uden at underkaste sig de sædvanlige lavsmæssige Prøver — blot skulde de aflægge Prøve paa Haandfærdighed. 1843 ansøgte K. Kancelliet om at blive Tømrermester og Møllebygger uden at gøre Mesterstykke, alene i Henhold til sin polytekniske Eksamen og uden Prøve i Haandfærdighed. Han fandt heri Støtte hos Polyteknisk Læreanstalt, der gav ham Attest

for, at han i enhver Henseende besad de Kundskaber og den Færdighed, man kunde fordre hos en Tømrmester og Møllebygger. Tømmerlavets Oldermænd betegnede det i en Erklæring som det tilraadeligste, at K. aflagde de anordnede Prøver. K. henviste nu til den kgl. Resolution af 1830 og tilbød at underkaste sig den heri omtalte ikke-lavsmæssige Prøve. Kancelliet tiltraadte et Forslag fra Magistraten om, at Polyteknisk Lærestalt, Stadsbygmesteren og Oldermændene i Fællesskab kunde stille Opgaven og bedømme K.s Løsning af den. Men baade Stadsbygmesteren og Oldermændene stillede sig vrangvilligt. Magistraten fik da Bygningsinspektør Bindsbøll til at træde i Stadsbygmesterens Sted. Polyteknisk Lærestalt og Bindsbøll stillede Opgaven. Da den blev forevist Oldermændene, som ikke var taget med paa Raad ved Udarbejdelsen, protesterede han, men Magistraten havde, da Protesten kom den i Hænde, allerede godkendt Opgaven. 11. Febr. 1845 forelaa der Attest for, at K.s Besvarelse var taget gyldig, og 22. s. M. meddeltes der ham Borgerskab som Tømrmester i Lavet. Imidlertid havde K. opgjort sit Mellemværende med dette i et anonymt Skrift 1844, »Om de nuværende Mesterprøver ved Haandværkslaugene«. Han hævdede heri, at den specielle Mesterprøve aldeles ikke godtgjorde vedkommendes Dygtighed som Haandværker i det hele, endnu mindre hans Evner som Arbejdsleder, og at de Udgifter, der var forbundet med Mesterprøven, var ganske uoverkommelige for den allerstørste Del af Haandværkssvendene. Derfor var der i hans eget Fag 1839 kun 22 Mestre, men 427 Svende. K. gjorde i dette Stridsskrift ikke alene op med Lavet, men overhovedet med Lavsvæsenet. Den hele langstrakte Episode er saare karakteristisk for Tilstandene forud for Næringsfrihedens Indførelse og for K.s Personlighed. Kun nødtvungent aabnede Kbh.s Tømmerlav sig for ham 1845. Da han 50 Aar senere fejrede sit Borgerjubilæum, optog det ham som Æresmedlem. — I det Aar, da K. blev Mester, fik han det første af sine mange Tillidshverv, som Medlem af Komiteen for Fredens Møllens Fabrikker. To Aar efter kom han ind i Industriforeningens Repræsentantskab. N. A., 1848, blev han Medlem af Kbh.s Borgerrepræsentation, Formand for Industriforeningen og Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling. Ved Valget til denne sidste stod han som nationalliberal Kandidat, men anbefalede ogsaa af Venstres Valgreformforening. Han stillede sig ikke ved de efterfølgende Rigsdagsvalg. Den kommunale Virksomhed var ham langt mere tiltrækkende end den politiske. Han var Formand i Borgerrepræsentationen 1863—73 og Næstformand 1875—94, bortset fra en

kort Periode 1884—85, da han varetog Formandshvervet i Anledning af Formanden, Højesteretsadvokat Henrichsens pludselige Død. Han ledede Forsamlingen med Myndighed og Takt, og hans store praktiske Dygtighed var til megen Nytte, særlig ved Behandlingen af Byggelovene. Gennem en Aarrække øvede han en ubegrænset Indflydelse inden for Kommunalbestyrelsen. Alt gik i Grunden efter hans Villie, og det var i mange Maader til Gavn for Byen. K. var ikke af dem, der gik paa Eventyr. Han vilde have fast Grund under Fødderne, og han vidste Besked med mangfoldige Ting. Men lejlighedsvis holdt han utvivlsomt igen, hvor et hurtigere Tempo havde været til Gavn for Udviklingen. — 1854 henvendte det nationalliberale Parti sig til ham, og han repræsenterede derefter gennem ti Aar Christianshavn i Folketinget, hvor han 1857 stemte for Næringsloven. 1871 blev han kongevalgt Medlem af Landstinget; han traadte tilbage faa Dage før sin Død. I sin Folketingsperiode var han næsten til Stadighed Medlem af Finansudvalget, og i Landstinget indtog han en Tid den ene af Næstformandsposterne. K. var ikke meget optaget af Storpolitik, men han øvede en særlig Indflydelse paa Tingene ved Behandlingen af Kbh.s Byggelove af 1856, 1871 og 1889. 1857—85 var han Medlem af Kbh.s Bygningskommission. — K.s Formandskab i Industriforeningen strakte sig over Aarene 1848—51 og 1853—57. Senere var han Næstformand 1857—63. Han bevarede stadig sin Interesse for Ungdommens Undervisning. Da Industriforeningen 1847 nedsatte et Udvalg for Søndagsundervisning af unge Haandværkere, blev han dets Formand. 1859 delegerede Indenrigsministeriet ham til Medlem af Bestyrelsen for Teknisk Institut, hvor han var Formand 1872—74. 1876 afløstes Instituttet af Det tekniske Selskabs Skole. Her var K. Næstformand 1876—82, og i sidste Halvdel af dette Tidsrum fungerede han faktisk som Formand under C. C. Halls Sygdom. Endnu i 50'erne og 60'erne underviste han selv. Da der 1853 ved Kunstakademiet, hvor K. paa Opfordring havde holdt Foredrag de tre foregaaende Vintre, blev oprettet en Stilling som Docent i Matematik og Konstruktionslære, overdroges denne til ham, og han bevarede den i elleve Aar. K. nød blandt sine Medborgere en Tillid, der gav ham meget at bestille. Han samlede ikke paa Tillidshverv, men han maatte paatage sig mange. Tit er det dog fremhævet, at han gav et Hverv fra sig, naar det blev ham klart, at den paagældende Opgave ikke rigtig laa for ham. Der blev nok tilbage endda. Ud over det før omtalte var han bl. a. Medlem af Frederiks Hospitals Direktion, 1873—82, Medstifter af og 1864—93 kontrolkommitteret i Nye

danske Brandforsikringsselskab, Direktør i Kbh.s Brandforsikring fra 1885, borgerlig Værge for Vor Frue Kirke fra 1889 og Medlem af Bestyrelserne for Kbh.s Understøttelsesforening, Kbh.s Handelsbank, Nørrebro's Sporvejsselskab, Fængselselskabet og Efterslægtsselskabets Skole. For den sønderjyske Sag viste han stor Interesse. Mest kendt i den store Offentlighed var han for sin Virksomhed i Borgerrepræsentationen, men her havde han jo ogsaa, som det er blevet sagt om ham, deltaget i de fleste Afgørelser »siden den Tid, da Kbh. sov ved Tranlygteskæret og Vægtervagten«. — K. var solid og retsindig, rolig og besindig, utrættelig i sin Virksomhed. En ganske enestaaende Arbejdsomhed var hans Personligheds Særmærke. Han havde selv en stor Forretning, men i øvrigt var Arbejdet i Borgerrepræsentationen noget af det, der optog ham mest. Han var ikke nogen fremragende Taler, kunde virke lidt tør, men hans Ord gjorde Indtryk i Kraft af deres Klarhed og hans velunderbyggede Argumenter. Han ønskede ingen Titel, vilde blot være Tømrermester K. — R. 1862. DM. 1867. K.² 1885. K.¹ 1892. — Malerier af Constantin Hansen 1857 paa Fr.borg og af Carl Bloch 1888 paa Kbh.s Raadhus. Karikaturer af K. Gamborg 1888—90. Litografi af I. W. Tegner 1881. Træsnit 1873.

Slægtstavlesamlingen, 1931, S. 97. C. Nyrop: Bidrag til dansk **Haandværker-**undervisnings Historie, 1893. III. Tid. 6. Marts 1887, 3. Marts 1895. Berl. Tid. 22. Febr. s. A. Politiken 11. Okt. s. A. A. D.Jørgensen i Sprogforeningens Almanak 1897, S. 34—37. Vill. Christensen i Hist. Medd. om Kbh., II, 1909—10, S. 583—94. R. Berg i Tidsskrift for Industri April 1917 (heri Brudstykker af en Selvbiografi). Helga Stemann: F. Meldahl og hans Venner,

, 19

C. A. Clemmensen.

Kayser, Olaf Vilhelm, 1856—1925, Tømrermester, Politiker. F. 18. Juni 1856 i Kbh. (Frue), d. 19. Okt. 1925 i Hellerup, begr. i Gentofte. Forældre: Tømrermester Harald K. (s. d.) og Hustru. Gift 26. Okt. 1883 i Flensborg med Nanna Monrad, f. 22. Okt. 1857 i Flensborg, d. 26. Okt. 1926 i Charlottenlund, D. af Kollaboratør C. F. M. (s. d.) og Hustru.

K. blev Student 1873 fra Borgerdydskolen i Kbh., tog Filosofikum 1874 og var fra 1875 i en Aarrække Lærer ved Borgerdydskolen. 1880 blev han polyteknisk Kandidat i Ingeniørfagene og uddannede sig derefter praktisk i Tømrerhaandværket, bl. a. paa en Udenlandsrejse 1881—82. 1883 tog han Borgerskab som Tømrermester og indtraadte i Faderens Forretning. S. A. blev han Lærer ved Det tekniske Selskabs Skole, hvor han underviste til 1897. Han blev senere Medlem af Bestyrelsen for Det tekniske Selskabs Skole og Formand for Skoleudvalget. Han var 1909—21

Oldermand for Kbh.s Tømmerlav og fra 1913 til sin Død bygningskyndig Direktør i Kbh.s Brandforsikring; han sad desuden som Næstformand i Industriforeningens Repræsentantskab og var Medlem af Bestyrelsen for Foreningen af 1865 for Tilvejebringelse af billige Arbejderboliger. — K. var meget praktisk anlagt og særdeles arbejdsdygtig. Egentlig holdt han mest af et stille, tilbagetrukket Liv, og det vakte derfor Overraskelse, da han gik ind i Politik, hvor han dog ikke kom til at spille nogen større Rolle. Han stillede sig i April 1920 som Erhvervspartiets Kandidat til Folketinget, blev valgt som Repræsentant for Kbh.-Frbg. østre Storkreds og sad i Folketinget til Juni 1924. — R. 1913. DM. 1915. — Litografi af I. W. Tegner & Kittendorff 1881.

Studenterne fra 1873, 1898. Berl. Tid., Nationaltidende og Politiken 20.

C. A. Clemmensen.

Kehler, Henning, f. 1891, Kritiker, Journalist. F. 22. Jan. 1891 i Kbh. (Jac). Forældre: Kommunalærer, senere Skoleinspektør Kristen (Christen) K. (Navneforandring fra Pedersen 1899) (f. 1865, gift 2° 1904 med Ellen Hulda Albertus, f. 1877) og Minna Sophie Frederikke Andersen (1868—94). Navneforandring 18. April 1899. Gift 4. Maj 1917 i Kbh. (Jac.) med Ville Berg, f. 8. Marts 1892 i Tuttarod, Småland, D. af Hemmansägare Fabian B. (f. 1861) og Marie Elisabeth Winther (1859—1921).

K.s Udgangspunkt er et københavnsk Kommunalærerhjem med Præg af den radikale, politisk-æstetisk interesserede Fader, en til Hovedstaden omplantet Fynbo. K. blev Student 1909 fra Metropolanskolen, var samtidig med litterære og sproglige Studier ansat ved Det kgl. Bibliotek 1910—14, studerede dog 1912—13 otte Maaneder i Paris, hvor han bl. a. hørte Litteraturhistorikeren J. Bédier (jfr. Artiklen om denne i »Edda« 1917) og Psykologen P. Janet, vandt 1915 Universitetets Guldmedaille for en ved sin Fremkomst ogsaa uden for Danmarks Grænser højt vurderet Afhandling om Henrik Ibsen (»Studier i det Ibsenske Drama«, trykt i »Edda« 1915—16), tog 1916 Magisterkonferens i Fransk. Økonomiske Hensyn, men vel ogsaa en Trang til det eventyrlige fik K. til at opgive den paa lovende Maade (saaledes ogsaa ved et Essai om J. L. Heiberg 1916) begyndte videnskabelige Løbebane som Litteraturhistoriker. 1917 blev han Attaché ved det danske Gesandtskab i Petrograd, der var blevet stærkt udvidet ved Overtagelsen af de østrig-ungarske Affærer. Jan.—Febr. 1918 var han paa en farefuld Mission til Odessa og Kiev, i Sommeren s. A. sendtes han til Simbirsk-Distriktet, hvor der herskede urolige For-

hold blandt Krigsfangerne. De tjekkiske Legionærs Opstand fremkaldte en Situation, hvorunder K. blev arresteret og dødsdømt, men reddet derved, at Eksekutionen blev udsat og K. derefter i Jekaterinburg frikendt ved en Undersøgelingsdomstol. Kort før Julen 1918 kom han til Tomsk, hvor han var dansk Vicekonsul til Aug. 1919, da Bolsjevikkerne Fremrykning tvang ham til at forlade Byen. Over Kina, Japan og U. S. A. vendte han ved Juletid 1919 hjem til Danmark. De usædvanlige Oplevelser havde ikke løsnet ham fra den lokale københavnske Tradition, hvor han først og fremmest har aandelig Rod, men de gav ham hans første journalistiske Stof. 1920 offentligjordes først i »Politiken« og derpaa i Bogform »Russiske Kroniker«. Bogen rummer ikke virkelighedstro gengivne Erindringer, men kunstnerisk skildrede Indtryk; den er oversat til flere Sprog og internationalt anerkendt som den bedste Reportage, der foreligger om den russiske Revolution i dens første Aar. Ved sin glimrende Stil stod den samtidig som et betydningsfuldt Værk inden for Tidens danske Skønlitteratur. — 1920—25 var K. Kronikør og litterær Medarbejder ved »Politiken«. Hans Pen var baade paaagtet og frygtet; mange saa i ham en Efterfølger af Brødrene Brandes, men efterhaanden kom han i uløselig Modsætning til Radikalismens Mænd og Meninger. Han gik med i Reaktionen mod det naturalistiske, ensidigt paa »Videnskab« byggede Livssyn og var i Føling med Helge Rode; mere end denne virkede dog vistnok Chestertons robuste »Ortodoksi« paa ham. Da K. 1925 forkyndte sin megen Opsigt vækkende Omvendelse, var det et Skridt fuldt ud til evangelisk-luthersk Trosbekendelse. 1925—27 var han en alsidigt arbejdende Journalist ved »Kristeligt Dagblad«, hvor han ikke i sin Skrivemaade tog Hensyn til nogen særlig kirkepræget Smag, men heldigt lod sin Stil forenkle. Fra 1928 virker han ved »Berlingske Tidende« som Litteraturanmelder og Kronikør over et Felt, der ikke har været begrænset til det litterære og filosofiske; K. skriver gerne og ofte godt om historiske Emner, og han har i visse Situationer over for udenrigspolitiske Forhold vist et fremragende Klarsyn. Sin Hovedopgave som Bedømmer af Skønlitteratur har han røgtet med en Nidkærhed, der ikke har gjort ham særlig populær, men jævnlig toneangivende. 1935 meldte han sig til Konkurrencen om Professoratet i nordisk Litteratur (som han i første Omgang ikke havde søgt); man foretrak dog en praktisk Pædagog.

K.s Hovedstyrke er hans geniale Lethed ved at skrive, den aldrig svigtende Evne til at finde det direkte eller billedlige Udtryk for sin Tanke, til at forme overraskende og slaaende Pointer; sprogligt

er han uden Tvivl en af Tidens bedste Forfattere. Hertil kommer en næsten lige saa sjælden Evne til at læse, til bestandig at forøge sine Kundskaber og Indtryk paa alle de Felter, der har hans Interesse. K. synes altid oplagt til at tilegne sig Indholdet af nye Bøger. Som en tredje Hovedegenskab hos K. kan nævnes hans levende, undertiden ubeherskede Trang til at diskutere Ideer, at kæmpe for og navnlig mod Anskuelse, helst »Livsanskuelse«. Som for Georg Brandes eller Harald Nielsen er for K. Kritik et Middel til at sætte Problemer under Debat. Han er Opinionsskribent og Populærfilosof, men han har i Tidens Løb haft saa skiftende Standpunkter, at hans kritiske Fartøj alene derfor vel kunde have staaet i Fare for at kuldsejle, hvis ikke et saa stort artistisk Talent havde baaret det. Det skyldes ikke Fanatisme i Anskuelse, men et vist Temperament, der nu og da maa have Udløsning, naar han undertiden i en saa aggressiv Form, at det maatte vække Anstød, har vendt sig mod Forfattere, der var hans ideologiske Modstandere. K., der engang er blevet kaldt »fanatisk moderat«, hører afgjort til dem, der er mindre moderate i Ord end i Realiteter. Hans Meninger har i og for sig kun lidt ved sig, der kan støde et desillusioneret Bourgeoisipublikum. Han bekæmper Brandesianisme, Pacificisme, Demokratisme etc, men fremstiller i mindre Grad positivt sine egne Idealer. Den politiske »Konservatisme«, han bekender sig til, synes mere præget af Førkrigstidens Tænkemaade, end den har Tilknytning til aktuelle Retninger, det være sig enten udenlandsk Fascisme eller det hjemlige Folkeparti. — K. har efter 1920 af sin journalistiske Produktion i Bogform udgivet »Kronik og Kritik« (1922), »Kampen for Livsanskuelse« (1925), »Overmennesker og andre« (1929), »Poeter og Pedanter« (1932), »Elleve Danskere og een Nordmand« (1934), »Konservative Kronikker« (1935), »Litteraturen og Demokratiet« (s. A.), »Mange Slags Mennesker« (1936) og »Demokratiet og Fosterdrabet« (1937); desuden har han udgivet flere Oversættelser. *Hans Jensen*

Keil (Keilhau, Kegelhof), **Bernardo** (Evert), ca. 1626—87, Maler. F. ca. 1626 i Helsingør, d. 3. Febr. 1687 i Rom, begr. i St. Knuds Kapel i Sta. Maria Traspontina. Forældre: Kontrafejer i Helsingør, Sachseren Caspar Keilhau (d. 1657, gift 2° med Eline Christensdatter, d. 1654, 3° med Sibrit Mortensdatter, d. efter 1657) og Oldfrue paa Kronborg Anne Everts datter fra Holland (d. 1652, gift 1° med Kontrafejer Jochum Rappost, d. 1621). Formentlig ugift.

B. K.s Fader var beskæftiget paa Kronborg og Fr.borg, men

hans Arbejder er forsvundne med Undtagelse af fem legemsstore Præstebilleder fra 40'erne i Mariekirke i Helsingør, hvilke ikke netop røber, at deres Skaber er en fremragende Kunstner. Hos ham lærte B. K. først, og senere arbejdede han hos Morten van Steenwinckel, der ogsaa var beskæftiget paa Kronborg. Omkring 1642 drog han til Amsterdam for sin yderligere Uddannelses Skyld, muligt med Støtte af Kongen, og han var Lærling hos Rembrandt i fem Aar, hvorpaa han arbejdede som selvstændig Maler i Amsterdam. Men Holland var fuldt af Malere, og Forholdene i B. K.s Fødeland var ikke fristende for Kunstnere efter Freden i Bromsebro; han drog da omkring 1651 til Italien, arbejdede en Aarrække i de nordlige Provinser og kom 1656 til Rom, hvor han snart traadte over til Katolicismen, anvendtes en Del i klerikale Kredse og under Navnet Monsú Bernardo vandt et vist Ry. Han malede religiøse Billeder (Altertavlen i S. Domenicos Kapel i Sta. Maria sopra Minerva) og »bambocciata«, Folkelivsbilleder af drastisk Art. Her i Landet kendes to Malerier af ham; paa Kunstmuseet det interessante »Aftenbesøg hos en Billedhugger« med dets stærke Lys- og Skyggevirkning og i Privateje et Billede af en malende Olding, vel en St. Lucas. — B. K.s Læretid hos Rembrandt har ikke sat store Spor i hans Kunst; derimod viser Galleriets Billede tydelige Tegn paa Gert Honthorst's og Caravaggioskolens Indflydelse. B. K.s interessante Levnedsløb og den Omstændighed, at Danmark under andre Forhold vilde kunne have haft som hjemlig Kunstner en fuldtoplært Rembrandtelev, har samlet megen Interesse om ham i de senere Aar. — Det ovennævnte St. Lucas-Billede er, formentlig med Urette, opfattet som Selvportræt.

F. Beckett i Kunstmuseets Aarsskrift 1933—34, 1934, S. 25 f. R. Høeg Brask sst., 1935, S. 157. Thorlacius Ussing i: Rom og Danmark, I, 1935,

Keiser, Reinhard, 1674—1739, Komponist. Døbt 12. Jan. 1674 i Teuchern, Sachsen, d. 12. Sept. 1739 i Hamburg. Fader: Organist Gottfried K. (d. tidligst 1712) og Agnes Dorothea v. Etdorff (d. 1732). Gift ca. 1710 med N. N. Oldenburg, d. før 1739, D. af Raadsmusikant O. i Hamburg.

R. K. uddannedes paa Thomasskolen i Leipzig og komponerede 1691 sin første Opera. Faa Aar efter knyttedes han til Operaen i Hamburg og overtog 1703 selvanden Styret af den. Paa mange Maader spores i det 18. Aarhundrede Forbindelsen mellem Kbh. og Hamburg; det var derfor intet Under, at den berømte Hamburg-Operas navnkundigste Komponist, den geniale Boheme R. K., fik

en vis Tilknytning til Danmark. Paa flere holstenske Godser var han en velset Gæst, og den danske Gesandt i Hamburg, Hagedorn, hørte til hans personlige Venner, hvilket vel forklarer den Interesse, man fra Hamburg-Operaens Side fra Begyndelsen af det 18. Aarhundrede nærrede for det teaterinteresserede danske Hof. Resultatet forelaa allerede 1702 og 03 med R. K.s Musik til Festspillene »Pomona« og »Die Geburt der Minerva«, skrevne henholdsvis i Anledning af Frederik IV.s og Dronning Louises Fødselsdage og begge opført paa Hamburg-Operaen. R. K. mente sig herefter berettiget til en passende Belønning og indsendte en Ansøgning til den danske Konge om at blive »antaget som Hofjunker«, hvilket 1704 blev afslaaet af det danske Konseil. R. K. opgav dog ikke sin Bejlen til den danske Konges Gunst. 1706 skrev han saaledes atter en Hyldestopera, hvis Emne Librettisten Bartold Feind med en noget plump Høflighedsgestus havde taget fra Saxos Beskrivelse af Svend Tveskægs og Olaf Trygvasons Stridigheder. Efter Opførelsen skrev den danske Gesandt til Kongen, at R. K. ikke kunde tænke sig nogen større Naade, end at Majestæten gav ham »Carakter af Hofjunker eller ophøjede ham i Adelstanden«; men heller ikke denne Gang stod Lykken R. K. bi. I en Fortale til en anden Opera fra s. A. klager han da ogsaa bittert over, at han ikke som Lully havde en generøs Velynder.

1721 besluttede Frederik IV., vel hovedsagelig til Glæde for den operainteresserede Kronprins og hans Gemalinde Sophie Magdalene, at lade de franske Komedianter afløse af tyske Operister. Med Eventyreren Johann Kayser som Leder holdt en Trup ud-søgte Sangere fra den nordtyske Operaby sit Indtog i den danske Hovedstad, hvor den gav Operaforestillinger paa Slottet indtil 1723. R. K., der ikke direkte var knyttet til den danske Konges kontraktlig engagerede Trup, vejrede den store Chance for endelig at opnaa den attraaede danske Kongegunst; han rejste straks til Kbh., hvor han boede som Gæst i Grev Wedels Hus. I et Brev forsikrer han Frederik IV. om, at han vilde kunne gøre det danske Kapel til et af de bedste i Europa, ligesom han for et bestemt Tillæg vilde paatage sig at komponere Kirke-, Kammer- og Operamusik. Han opnaaede ganske vist ikke nogen Form for fast Ansættelse; i den Henseende var Kongen stadig upaavirkelig, men da R. K. drog bort fra Kbh., kunde han dog pynte sig med Ærestitlen **kgl.** dansk Kapelmester, og, som Johann Mattheson ikke uden Spydighed tilføjer, »dabey ist es auch geblieben«.

Naturligvis spillede Værker af R. K. som »Die unvergleichliche Psyche« og »Antoninus, Romischer Kaiser« en dominerende Rolle

i de tyske Operisters Repertoire. For at **slaa** et afgørende Slag komponerede R. K. **1722** i Anledning af Kongens Fødselsdag en helt ny Opera, »Ulysses«, hvis Tekst skyldtes Grev U. A. Holsteins Sekretær F. M. Lersner. Denne Opera, der helt igennem er holdt i den napolitanske Stil med talrige Dacapo-Arier, viser R. K.s letløbende, melodisk skønne Stil og hans geniale Evne til at skrive en dramatisk karakteriserende Musik. Den begynder i ægte Barok med en festlig Intrada med Trompeter og Pauker, som indleder Prologen, der ligesom Epilogen og store Partier af selve **Hovedoperaen** former sig som en bombastisk Hyldest til Kongeparret. Selv efter at den tyske Opera **1723** var blevet afskediget, opretholdt R. K. dog Forbindelsen med det danske Hof; saaledes skrev han **1726** en Serenade eller dramatisk Kantate med Titlen: »**Das um** den Rang streitende Friedensburg, Friederichsberg, Friederichsburg und Rosenburg«, der utvivlsomt er tænkt som en Hyldest til den danske Konge og hans Hus. Maaske skyldtes det Taknemmelighed, naar Christian VI. lod R. K.s Datter, *Sophia Dorothea Louise K.* (d. **1768**), ansætte som dansk Hofsangerinde.

Vierteljahrsschrift für Musikwissenschaft, VI, 1890, S. 151—203. J. Mattheson: Grundlage einer Ehren-Pforte, 1910, S. 125—35, Anhang, S. 7. V. C. Ravn i For Idé og Virkelighed, 1873, S. 513—51. T. Krogh i Aarvog for Musik **1924**, **1926**, S. 88—160. Samme i Danmark i Fest og Glæde, II, 1935, S. 290—303. Allg. deutsche Biographie, XV, 1882, S. 540—51. *Torben Krogh.*

Keiser-Nielsen, Søren, 1856—1926, Præst, Politiker. F. 27. Sept. 1856 i Besser, d. 8. Febr. 1926 i Kbh., begr. i Ordrup. Forældre: Lærer, sidst i Ulsø, Søren Nielsen (1829—1907, gift 2° 1861 med Lina Augusta Blume, 1838—67, 3° 1869 med Grethe Kristine Heilmann, 1840—1919) og Mette Marie Sørensdatter Keiser (1836—56). Navneforandring 21. Juni 1909. Gift 1° 4. Sept. 1883 i Merløse med Vilhelmine Kolbye, f. 28. Okt. 1855 paa Holbæk Ladegaard, Merløse Sogn, d. 22. Maj 1906 paa Frbg., D. af Godsforvalter, senere Bogholder og Kasserer ved Holbæk Amts økonomiske Selskabs Sparekasse, Justitsraad Mathias Antonius Sylvester K. (1820—84) og Emilie Mathilde Smith (1829—1918). 2° 15. Juli 1909 i Stenløse, Ølstykke Herred, med Læge Else Marie Balle, f. 5. Febr. 1874 i Vester Nebel, D. af Gaardejer Hans Christensen (1843—1930) °g Karen Cathrine Nielsen (1838—1911). Navneforandring 4. April 1900.

K.-N. blev Student 1876 fra Herlufsholm og cand. theol. 1882, n. A. Kapellan i Vesterborg og Birket og 1891 Sognepræst i Taage-rup og Torslunde ved Rødby. Han drev her selv sin store Præste-

gaard og havde Ord for at være en dygtig Landmand. 1896—1911 var han Sogneraadsformand, beskæftigede sig i det hele med praktiske Sager. Som Præst og Prædikant hørte han *al* de liberale; han stod Morten Pontoppidan nær og sluttede sig til den Kreds af Teologer, der i ham saa en Fører. 1902 fik han tilbudt et Landstingsmandat, og 1903 lod han sig opstille til Folketinget i Nakskovkredsen som Venstrereformpartiets Kandidat. Han valgtes 1909 i Stubbekøbingkredsen som Repræsentant for det nyligt stiftede radikale Venstre og repræsenterede denne Kreds til Valget i Juli 1920. Som Folketingsmand beskæftigede han sig særlig med Kirke- og Skolespørgsmaal og kommunale Anliggender, han var 1909 Ordfører for Forslaget om Rigsretsanklage mod J. C. Christensen og Sigurd Berg og 1909—12 Medlem af sit Partis Hovedbestyrelse. Da Det radikale Venstre dannede Regering 1913, blev K.-N. Kultusminister; 1916 deltes Embedet i et Kirkeministerium og et Undervisningsministerium, hvis Chef K.-N. blev. Aarsagen til Delingen var af kirkepolitisk Natur. Pastor Arboe Rasmussen (s. d.) var blevet udnævnt til Sognepræst i Vaalse paa Falster, men Stiftets Biskop nægtede at give ham Kollats. Det truede med en Konflikt og en Kirkestrid, som var ubelejlig for Ministeriets Politik og K.-N. personlig imod. Han trak sig da tilbage og overlod til sin Efterfølger Th. Povlsen at klare Vaalseproblemet. Som Undervisningsminister nedsatte K.-N. den store Skolekommission 1919, gennemførte bl. a. Lov om Bygningsfredning, Lov om Lønninger for Folkeskolen, Lov om statsunderstøttede Biblioteker og Lov om Statsseminarier for Kvinder. Som Undervisningsminister faldt det i hans Lod gennem Forhandlinger med det sønderjyske Udvalg (1919—20) at forberede den kommende Skoleordning i de sønderjyske Landsdele, en Opgave, han interesserede sig meget for, og til hvis Løsning han havde et nøje Samarbejde med Minister H. P. Hanssen. K.-N. gik af som Minister 1920 med det øvrige Ministerium. Fra 1921 var han Medlem af Gentofte Kommunalbestyrelse. Han var en dygtig Politiker, en munter og vindende Personlighed. Han kunde minde om ældre Tidens joviale Herremænd, var rund af Væsen, en aaben og djærv Natur. — Buste af Julie Marstrand 1926 i Familieeje. Portrætteret paa Jul. Paulsens Maleri af Ministeriet Zahle 1916—17 (Fr.borg) og paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1923 (Rigsdagen).

Keld, d. 1134, Biskop af Vestervig.

K. er den eneste Bisp, der i Overleveringen nævnes som Biskop af Vestervig. Endnu i Svend (II.) Estridsens Tid synes der ikke at have været fast Bispesæde i Egnene Nord for Limfjorden, men i Løbet af en Menneskealder eller to, en Periode, kendetegnet ved stærk Udvikling i kirkelig Organisation, bliver Vestervig **Stift**-centrum, en aneligere Kirke bygges, og St. Thøgers Relikvier overføres til den. Hvor meget Arbejde K. har sat ind, kan slet ikke siges; hans **Tiltrædelsesaar** er ukendt. Vi ved kun, at han sammen med de fleste af Rigets Bisper fulgte Kong Niels mod Erik (II.) **Emune** og faldt i Slaget ved Fotevig. Snart efter flyttedes Bispesædet fra Vestervig til Børglum. *Ellen Jørgensen.*

Keld, d. 1150, Domprovst i Viborg. D. 27. Sept. 1150, begr. i Viborg.

K. var født i Randerseggen i Viborg Stift af anset og velhavende Slægt. Han blev optaget blandt de regelbundne Kanniker ved Stiftets Hovedkirke, var en Tid Leder af Domskolen og blev senere valgt til Provst. Paa Vej til en Provinssynode i Lund blev han overfaldet af vendiske Sørøvere, men en Præst løskøbte ham, og han fandt god Modtagelse hos Ærkebiskop **Eskil** og Kong Svend (III.). Det berettes, at han søgte at mægle mellem de stridende Konger, Svend, som var Herre over det østlige Danmark, og Knud, der sad inde med Jylland. Som Provst mødte K. Opposition inden for Kannikernes Kreds, fordi hans store Godgørenhed tærede for stærkt paa de forhaandenværende Midler. Han veg for Modstanden og var i nogen Tid ved Vor Frue Kirke i Aalborg, men rejste senere til Rom for at opnaa Pavens Tilladelse til en Missionsvirksomhed iblandt Venderne. Eugen III. greb imidlertid ind i Forholdene i Viborg og bød, at K. skulde indsættes i sin gamle Værdighed. Han døde som Domprovst. Da der skete Helbredelser ved hans Grav, og Folk strømmede til, opstod Ønske om at vinde den højeste kirkelige Myndigheds Anerkendelse af Viborgs hellige Mand. En Begæring gik til Rom, sagtens ledsaget af en Fremstilling af K.s Levned og Mirakler, og Clemens III.s Svar kom gennem Bullen af 9. Juni 1188, der paalagde Ærkebisp Absalon at prøve Sagen og helgenkaare K., i Fald han fandt ham værdig. — 11. Juli er St. K.s Dag, vistnok Dagen for hans Translation (Skrinlæggelse). De danske Stifters liturgiske Bøger, trykt mod Slutningen af den katolske Tid, har Officier til hans Ære. Viborg var dog Hovedsædet for hans Kultus. I Domkirken var St. K.s

Kapel med St. K.s Alter og »St. K.s Ark« (Helgenskrin). 11. Juli holdtes et stort Marked i Staden. Uden for Danmarks Grænser var K. næppe synderlig kendt; mærkeligt er det da, at ikke mindre end tre middelalderlige Tekster af hans Legende (Manuskripter fra 14. og 15. Aarh.) er fundet i Sverige.

M. Cl. Gertz: Vitæ sanctorum Danorum, 1908—12, S. 251—83. H. Olrik: Danske Helgeners Levned, 1893—94, S. 151—66. Toni Schmid: Medeltida pergamentfragment på Gotland (i Gotlandskt Arkiv 1933). Oluf Kolsrud: Missale Vibergense 1500 (i Nordisk Tidskrift for Bok- och Biblioteksväsen, I, 1914, S. 352—62). Cl. Blume i Analecta hymnica medii ævi, LIV, 1915, S. 85. H. Petersen: St. Kjelds Helgenskrin i Viborg Domkirke (i Aarbøger for nordisk Oldkyndighed, 1888, S. 110—14). Ellen Jørgensen: Helgendyrkelse i Danmark, 1909, S. 54 ff- *Ellen Jørgensen.*

Keller, Christian, 1858—1934, Læge. F. 19. Okt. 1858 i Kbh. (Helligg.), d. 8. Juni 1934 paa Frbg., Urne paa Ass. Kgd. Forældre: Forstander, senere tit. Professor Johan K. (s. d.) og Hustru. Gift 10. Jan. 1885 i Vordingborg med Lovise Amalie Fick, f. 20. Juli 1857 i Stege, d. 25. Juni 1935 paa Frbg., D. af senere Forvalter paa Oringe Christoffer Rudolph F. (1822—94) og Kirstine Lovise Sachmann (1815—96).

K. blev Student 1875 fra Borgerdydskolen i Kbh. og tog 1883 medicinsk Embedseksamen. Efter kortvarige Kandidatpladser paa Oringe og Frbg. Hospital maatte han ved Faderens pludselige Død i 1884 overtage dennes Stilling som Forstander for den af ham grundlagte K.ske Aandssvageanstalt i Kbh. Endnu ung og uerfaren paatog han sig at føre Faderens Gerning videre og begyndte straks energisk og maalbevidst sit omfattende Organisationsarbejde for den danske Aandssvageforsorg, samtidig med at han under økonomisk vanskelige Kaar maatte passe sin private Praksis paa Nørrebro for at kunne eksistere. Allerede 1886 blev han Medlem af Kommissionen til Omordning af Idiotanstalterne og 1888 Medlem af Kommissionen til Organisation af det danske Døvstumme- og Aandssvagevæsen, hvor han blev den bærende Kraft. Resultatet af K.s Arbejde blev Loven af 26. Marts 1898, hvori der planlagdes en helt ny Aandssvageanstalt i Jylland, den senere K.ske Anstalt i Brejning, som han med stor Dygtighed, en imponerende Arbejds-evne og et betydeligt Fremsyn indrettede og opbyggede til dens nuværende betydelige Størrelse og til at blive en europæisk Mønsteranstalt. Allerede 1890 opgav K. helt sin private Praksis, og fra 1900 var han Overlæge ved Anstalten i Brejning. Han gennemførte her ved en terrænmæssig heldig Placering af Bygningerne frie Former for Plejen af de aandssvage, saaledes at Anstalten i saa

høj Grad som muligt fik Karakteren af et Hjem, og alle unødvendige Indhegninger og Afspærringer kunde undgaas. De samme Tanker videreførte han i de to senere Ø-Filialer: Livø for kriminelle, vagabonderende Mænd og Sprogø for let aandssvage, seksuelt abnorme Kvinder, hvor der inden for selve Øens Omraade skabtes fuld Frihed for de der internerede. Ogsaa andre Filialer lykkedes det K. at oprette, saaledes bl. a. Anstalten i Ribe. Medens den K.ske Aandssvageanstalt kun rummede Plads til 207 Elever ved K.s Overtagelse af Ledelsen, var der, da han 1932 tog sin Afsked, paa Moderanstalten og dens Filialer Plads til i alt 1539 Elever. — K. var den geniale, utrætteligt og maalbevidst arbejdende Organisator og Nyskaber inden for dansk Aandssvagevæsen. Han forstod i en sjælden Grad de aandssvage og var dem en opofrende Ven. I forskellige Tidsskriftartikler slog han til Lyd for sine Synspunkter og Ideer paa dette Omraade, men fik ikke Tid til egentligt videnskabeligt Arbejde. Han var den, der her hjemme først foreslog Kastration og Sterilisation af aandssvage. — Tit. Professor 1892. — R. 1905. DM. 1915. K.² 1928. F.M.G. 1932. — Maleri af H. Dohm og Buste af L. Brandstrup paa Aandssvageanstalten i Brejning. Malerier af Andreas Friis og Cilio Jensen i Familieeje. — K.s Søn, *Otto K.*, f. 19. Jan. 1890 i Kbh. (Johs.), tog medicinsk Embedseksamen 1914 og er fra 1934 Overkirurg paa St. Josefs Hospital.

III. Tid. 10. Nov. 1895 og 18. Dec. 1904. Nyt Tidsskrift for Abnormvæsenet, III, 1901, S. 49—53; XI, 1909, S. 119—25, 141—46. J. Keller: Den Kellerske Aandssvageanstalt 1865—1915, 1915. Ugeskrift for Læger, XCVI, 1934, S. 679. Nord. tidsskrift for sinnesslovård, 1932, S. 33—43. Berl. Tid. 8. Juni 1934.

Max Schmidt.

Keller, Frederik Waldemar, 1840—90, Gartner. F. 17. Jan. 1840 i Kbh. (Frels.), d. 10. Nov. 1890 paa Bregentved, begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Fængselsinspektør, senere Etatsraad Christian Nicolai K. (1802—84, gift 2° 1862 med Marie Frederikke Hansen, 1834—74) og Sophie Henriette Magdalene Pers (1798—1859). Gift 16. Nov. 1866 i Kbh. (Johs.) med Juliane Vilhelmine Sørensen, f. 26. Marts 1840 i Kbh. (Frue), d. 18. Dec. 1919 sst., D. af Skomagersvend Christopher Diderik Brynlund og Ane Elisabeth Neuendam og Plejedatter af Voldmester og Handelsgartner Johannes S. (1797—1888) og Marie Frederikke Hansen (1799—1881).

K. uddannedes hos sin senere Svigerfader, hos Handelsgartner Carl Hansen i Kbh. og senere paa Rosenborg, hvorfra han 1860 tog Gartnereksamen. 1860—62 var han Blomstergartner paa Rosen-

borg og foretog derefter med offentlig Understøttelse en Udenlandsrejse for videre Uddannelse. 1863—65 var han Gartner paa Landstedet Øregaard og overtog 1865 sin Svigerfaders Gartneri i Kbh. Her dyrkede han navnlig Frilandskulturer af Roser og vakte desuden i Begyndelsen af 70'erne en Del Opsigt ved at udstille store Eksemplarer af Fuchsier, der var tildannet i Pyramideform. Efter en tiaarig Handelsgartnervirksomhed blev han 1875 Slotsgartner paa Bregentved og udfoldede her et rigt Initiativ, der bl. a. gav sig Udslag i betydelige Udvidelser af Parken og Opførelse af nye Blomsterdrivhuse og Sadeltagshuse til Vindyrkning. Fra Bregentveds Drivhuse udgik der navnlig i 80'erne smukke Hortensier, og ikke mindst herved kom denne Plante atter frem i første Række som en Slags Modeplante. Det var dog navnlig Frugtavlens, der havde K.s levende Interesse; det var hans sikre Overbevisning, at der gennem rationel og øget Frugtavl kunde skabes en Rigdomskilde, og det lykkedes ham at interessere andre for denne Erhvervs-gren, saa at de ydede Sagen betydelige Ofre. Paa selve Bregentved indrettedes 1888—91 den saakaldte »Eksporthave« (to ha stor), der bestaar endnu, og som skulde være en Mønsterfrugthave for Frugtavlere og tjene til Oplæring af Vandregartnere. Selv naaede K. ikke at se Resultater af denne Have, idet han døde, netop da den var blevet færdigplantet. Ogsaa andre Steder kaldtes der paa hans Kundskaber og Initiativ; saaledes omdannedes Turebyholm Have af ham til Handelsgartneri med Eksport for Øje, og i den nye Fabrik for Vin og Konserves, der ved Mads Johansens (s. d.) Initiativ var anlagt i Faaborg, var K. Interessent — en varm Tilhænger af Mads Johansen og hans Ideer. Som Vicepræsident i Østifternes Haveselskab og Indehaver af flere andre Tillidshverv bidrog K. væsentligt til Fremme af gartneriske Interesser og kollegiale Spørgsmaal; han holdt Foredrag over Blomsterdyrkning paa Rosenborg (1874—75) og var fra 1888 Eksaminator i Plantedrivning og Sirgartneri paa Landbohøjskolen.

Gartner-Tidende, 1890, S. 189—92, 203. Danske Gartnerivirksomheder, I, 1934, S. 323 f. o. fl. St.

Johannes Tholle.

Keller, Johan Christopher Henrik Rummelhoff, 1830—84, Døvstumme- og Aandssvageleærer. F. 7. Juni 1830 i Kbh. (Trin.), d. 20. Maj 1884 sst. (Johs.), begr. sst. (Ass.). Broder til F. W. K. (s. d.). Gift 30. Marts 1856 i Tranekær med Cathrine Elisabeth Deborah Graae, f. 5. Okt. 1833 i Tranekær, d. 21. April 1906 i Kbh., D. af Provst Christian G. (1801—75) og Anne Marie Andersen (1810—65).

K. blev Student 1849 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og 1855 cand. theol. Ved sin varme Følelse for al menneskelig Lidelse blev han tiltrukket af filantropisk-pædagogiske Ideer, hvis Virkeliggørelse blev hans Livs Opgave. Fra 1851 havde han været Lærer ved Kbh.s offentlige Skolevæsen, men da han 1856 overtog Bestyrelsen af den lille private Døvtummeskole efter Talemetoden, som V. Dahlerup og H. P. Duurloo hidtil havde ledet, viede han alle sine Kræfter til Abnormskolen. 1858 opgav han sine Timer ved Kommuneskolerne, og n. A. foretog han en Rejse til Tyskland, hvor han især paavirkedes af Hill og blev yderligere stemt for Talemetoden ved at se de heldige Resultater, den der havde givet. Efter sin Hjemkomst paaviste han i Afhandlinger og Bladartikler dens Fortrin og virkede praktisk for den ved energisk Arbejde i sin Skole, hvor han var en livlig og vækkende Lærer. Paa Anbefaling af Professor S. J. Heiberg oprettede Staten 1860 de første Fripladser for uegentlige døvtumme i K.s Skole, der fra nu af kaldtes Døvtummeskolen grundet paa Talemetoden. 1865 foreslog K. Ministeriet, at alle Indkaldelser af døvtumme Børn for Fremtiden skulde ske til hans Skole, hvor det skulde afgøres, hvem der skulde undervises efter Tale- og hvem efter Tegnmetoden; men først 1867 anerkendtes K.s Skole som et officielt Led i vor Døvtummeundervisning, idet der efter Forslag af Forstander Malling Hansen og K. skete det væsentlige Fremskridt, at de egentlig døvtumme Børn blev henvist til det kgl. Institut, de uegentlige til K.s ældre Skole og de aandssvage døvtumme til en særlig, ny Skole hos K. Hans to Døvtummeanstalter, der nu blev sat under Tilsyn af en af Staten udnævnt Kommission, voksede hurtig; de benyttedes i stigende Omfang af Staten, af Kbh. o. a. Kommuner samt af private. Da det faldt vanskeligt at skaffe lejede Lokaler, laante Staten 1880 de K.ske Anstalter en betydelig Sum til Opførelse af Nybygninger. 1869 fik K. stiftet en Forening til Fremme af den døvtumme Piges Selvvirksomhed, der oprettede en Arbejdsanstalt til Uddannelse af disse Piger for senere at skaffe dem Erhverv.

Da der ofte blev sendt K. Børn, som viste sig ikke at være døvtumme, men Idioter, og da Anstalten paa Gl. Bakkehus kun formaade at optage en mindre Del af Danmarks aandssvage, oprettede han 1865 en Afdeling for aandssvage Børn, baade Sinker, uegentlige Idioter og døvtumme aandssvage. Med sin sædvanlige Energi kastede han sig over denne Sag; 1867 blev denne Skole en selvstændig Anstalt, og Elevantallet voksede efterhaanden til over 200, dels skolesøgende og dels plejenydende. K. var utrættelig i

sin mundtlige og skriftlige Virksomhed for de aandssvage, og da han havde en lykkelig Gave til at bevare en forhaabningsfuld Frejdighed under sin daglige Gerning, fremsatte han sine Planer med en Varme, der skaffede dem mange Venner og vakte Erkendelsen af, at der burde gøres langt mere for disse Naturens Stifbørn. Ved K.s Initiativ nedsattes 1867 og 1873 private Udvalg og 1876 en ministeriel Kommission, hvor han sammen med de andre Abnormskolers Forstandere drøftede Aandssvagesagen. Den sidste Kommission optog i sin Betænkning næsten fuldstændig det af K. 1869 i en Pjece, »Om Idiotsagen«, fremsatte Udkast til en gennemført Ordning: Indførelse af almindelig Skoletvang, Anbringelse af de udviklingsdygtige Individuer i Skoler og Arbejdsanstalter og de øvrige i Asyler og hos Familier, alt paa Statens, Kommunernes og Amternes Bekostning. Foreløbig førte Kommissionens Arbejde kun til Lov af 24. Maj 1879, der bevilgede K. et anseligt Laan og et fast aarligt Tilskud af Staten til et Asyl for uhelbredelige aandssvage. Dette, kaldet Karens Minde, oprettedes 1880 i Hvidovre Sogn, medens alle K.s Skoler laa paa Nørrebro. Fra 1879 fik han Staten til at bevilge et aarligt Beløb til voksne, flinkere aandssvages Anbringelse i Familier for at uddanne dem til Haandværk og Landbrug. Hans Plan om at oprette en Landbrugskoloni for saadanne blev ikke virkeliggjort, medens han levede. Inden K.s pludselige Død var hans Virksomhed fra en lille Privatundervisning vokset til at omfatte en Række Anstalter med henved 500 Mennesker, og hans Navn var blevet kendt over hele Danmark og i Nabolandene, saa at han ved det skandinaviske Abnormskolemøde i Stockholm 1876 valgtes til Præsident. Ogsaa paa anden Maade lagdes der Beslag paa hans store Arbejdskraft, saaledes i flere humane Foreninger og fra 1883 i Kbh.s Borgerrepræsentation. K. udgav i sin Ungdom et Par Digtsamlinger, skrev i øvrigt flere Lærebøger for Abnormskolen og deltog i Redaktionen af »Nord. Tidsskrift for Blinde-, Døvsstumme- og Idiotskolen« 1867—84. — Tit. Professor 1878. — R. 1875. — Buste af Th. Stein 1883 (Alderdomshjem for Døvsstumme i Kbh.). Litografi fra Th. Bergh. Træsnit 1874 efter Fotografi, 1877 og 1884.

A. Prytz: Til Minde om Prof. J. K., 1885. P. B. Grandjean: Den Graae'ske Slægtebog, 1914, S. 61 f. Hj. Keller: »Døvsstummeskolen grundet paa Talemethoden«, 1896. C. Goos: Det kgl. Døvsstummeinstitut i Kbh. 1807—1907, 1907. Johan Keller: Den Kellerske Aandssvageanstalt, 1915.

Joakim Larsen (A. Hansen*).

Keller, Johan, 1866—1930, Forfatter. F. 23. Juni 1866 i Kbh. (Trin.), d. 12. Maj 1930 i Brejning, begr. sst. Broder til Christian K. (s. d.). Gift 11. Maj 1895 paa Frbg. med Augusta Johanne Marie Betzonich, f. 23. Sept. 1866 i Kbh. (Frels.), D. af Forfatteren G. E. B. (s. d.) og Hustru.

K. blev Student 1885 fra Borgerdydskolen i Kbh. og n. A. cand. **phil.**, var Døvtummelærer 1885—87 og derefter Aandssvage-lærer. 1899 blev han Skolebestyrer ved Aandssvageanstalten i Brejning. Med Statsunderstøttelse foretog han flere Studierejser til Aandssvageanstalter i Norge, Sverige, Tyskland og Østrig, og fra 1919 redigerede han »Nyt Tidsskrift for Abnormvæsenet i Norden«. Foruden et Festskrift »Den Kellerske Aandssvageanstalt 1865—1915« (1915) har K. skrevet en Række Noveller og Skitser: »Moll-Toner« (1886), »Stedmodersblomster« (1893), »Liv« (1895), »Smaa-kaarsfolk« (s. A.), »Genrebillede« (1896), »Medailloner« (1897), »Situationer« (1899), »Fra Samfundets Kroge« (1901), »Profiler« (1903), »Overlærer Løvgren« (1912) og »Abnorme Eksistenser« (1918) samt Fortællingerne »En Overgangstid« (1894), »Fru Karen« (1903), »Herbert Vinding« (1904), »I Ensomhed« (1905) og »Elskov« (1906). Endvidere har han skrevet Skuespillene »Længe efter!« (1892), »Et Opgør« (1894), begge opført paa Dagmarteatret, og »Efter Middagen« (1898), opført paa Det kgl. Teater og Aarhus Teater. — Som Titlerne antyder, er det fortrinsvis Samfundets Stifbørn, de stille og ulykkelige Eksistenser, de ensomme og syge, der skildres i K.s Forfatterskab. Hans Kendskab til de lidende er intimt og hans Medfølelse varm og ægte. Ingen stærke Effekter, men en mild menneskelig Varme præger de smukke og stemningsfulde Skildringer. — R. 1925.

Ovenn. Festskrift. Ill. Tid. 10. Nov. 1895. Nyt Tidsskr. for Abnormvæsenet i Norden, XXXII, 1930, S. 60 f, 85 ff.

K K Nicolaisen.

Keller, Sophie Helene Henriette, 1850—1929, Operasangerinde. F. 14. Nov. 1850 i Kbh. (Slotsk.), d. 1. Maj 1929 sst., Urne paa Ass. Kgd. Forældre: Komponisten Henrik Rung (s. d.) og Pauline Charlotte Frederikke Lichtenstein (se Rung, Pauline). Gift 14. Nov. 1877 i Kbh. (Holmens) med cand. juris, Skoleforstander Emil Charles Thorvald K., f. 12. Aug. 1835 i Kbh. (Frels.), d. 5. Okt. 1896 sst., Broder til Professor Johan K. (s. d.).

S. K. fik fra de unge Aar en grundig musikalsk Uddannelse, der bl. a. omfattede Guitar, Klaver, Orgel og Violin. Sin første

Sangundervisning modtog hun af Faderen, der var en fremragende Pædagog, og det lykkedes hende ret hurtigt at gøre sig smukt gældende ved Cæciliaforeningens Koncerter under Faderens Ledelse. Videre Uddannelse søgte hun hos saa betydelige Lærere som Lamperti i Milano og Romani i Firenze. Hun havde efterhaanden faaet fuldstændigt Herredømme over sin høje **Mezzo-**sopran, og da hun kom hjem, debuterede hun med Held 8. Dec. 1869 paa Det kgl. Teater som Agathe i »Jægerbruden«. Man roste baade Stemmen, som man syntes mindede om Moderens beundrede Røst, og ikke mindst hendes fornemme Musikkultur, grundfæstede Smag og fine Øre. Det gunstige Indtryk forstærkedes yderligere ved den fortræffelige Udførelse, navnlig i sanglig Henseende, af flere betydelige Partier, som f. Eks. Liden Kirsten og Anna i »Hans Heiling«, der begge hørte blandt hendes Moders Glansroller. I Anledning af hendes Udførelse af Rose i »Den lille Rødhætte« skrev Teatrets Direktion 1873, at »hendes Personlighed svarede godt til Rollen, ligesom hendes Spil frembød flere heldige Momenter«, og da Direktionen tillige fandt Stemmen baade »fyldig og velklingende«, spaaede den hende en »smuk Stilling ved vor Opera«; Spaadommen gik i Opfyldelse; hun opnaaede i de 25 Aar, hun var knyttet til Teatret, at skabe sig en førende Position, selv om hendes dramatiske Evner vel ikke helt stod paa Højde med hendes musikalske. Blandt S. K.s Roller kan i øvrigt nævnes Benjamin i »Joseph og hans Brødre«, Iphigenia i »Iphigenia i Aulis«, Tove i »Tove«, Colomba i »Colomba«, Aase og Ingeborg i »Drot og Marsk«, Benita i »Spanske Studenter«, Donna Anna og Donna Elvira i »Don Juan«, Ragnhild i »Oluf«, Charmion i »Cleopatra«, Fidelio, Cherubino og Grevinden i »Figaros Bryllup«, Rosina i »Barberen i Sevilla«, Siebel i »Faust«, Senta i »Den flyvende Hollænder«, Elisabeth i »Tannhäuser«, Elsa i »Lohengrin«, Sieglinde i »Valkyrien«, Mathilde og Gemmy i »Wilhelm Tell«, Aida og Leonora i »Troubadouren«. S. K., der 1894 udnævntes til kgl. Kammersangerinde, dyrkede ogsaa Romancesangen, og efter at hun 1895 havde taget sin Afsked, helligede hun sig særligt en udstrakt pædagogisk Virksomhed, som hun allerede tidligere havde begyndt; hun havde 1888 i Forening med Fanny Gætje aabnet et Sang- og Musikkonservatorium for Damer. Som Sanglærerinde førte S. K. de store Rung'ske Traditioner videre, og hun nød med Rette et stort Ry; blandt hendes Elever kan nævnes Elisabeth Dons, Regina Nielsen, Fanny Gætje, Ida Møller og Thyra Larsen. Til langt op i Aarene bevarede hun sin Energi og Virketrang, der bl. a. satte Spor i den af hende 1895 oprettede Privat kvindelig

Koncertforening, der raadede over et Kor og Orkester paa 130 Damer.

Ugeskrift for Teater og Musik, I, 1880—81, S. 77 f. III. Tid. 2. Dec. 1894. C. Thrane: Cæciliaforeningen og dens Stifter, 1901. R. Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie 1874—1922, I—V, 1921—30.

Torben Krogh.

Kellermann, Caroline Vilhelmine, f. Fjeldsted, 1821—81, Solodanserinde. F. 26. Febr. 1821 i Kbh. (Slotsk.), d. 20. Maj 1881 paa Frbg., begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Kgl. Lakaj Rasmus Hansen F. (1784—1847) og Cornelia Vilhelmine Charlotte Lefland (1793—1864). Gift 26. Sept. 1849 i Trondhjem med Violoncellisten Chr. K. (s. d.).

Da August Bournonville 1829 havde overtaget Ledelsen af den danske Ballet, hørte C. K. i Forening med Lucile Grahn og Augusta Nielsen til de Børn, som han omhyggeligt uddannede med Fremtiden for Øje. 10. Dec. 1837 debuterede hun med Held som Fatme i »Brama og Bayaderen«, og da Lucile Grahn havde forladt Landet, rykkede C. K., der 1840 blev Solodanserinde, frem i første Række, skønt hun, hvad Skønhed og blid Ynde angik, havde en overlegen Konkurrent i Augusta Nielsen. De to Talenter delte Ballettriget saa nogenlunde mellem sig op gennem 40'erne; C. K. forenede, skrev Bournonville, »en ikke ringe Virtuositet med et smukt mimisk Talent«, og han fremhævede især hendes Udførelse af Teresina i »Napoli«, hvor hun »elektriserede baade Publikum og de medvirkende«. Astrid i »Valdemar«, Margrethe i »Faust« og Maria i »Toreadoren« hørte ogsaa til hendes bedste Partier, og naar hun dansede Solo paa udenlandske Scener, vandt hun den samme Anerkendelse som i Kbh. Medens Bournonville kom i Strid med sine andre Primadonnaer, bevarede C. K. ved Klogskab og Besindighed sin Stilling i ca. 25 Aar. 1. Marts 1861 optraadte hun sidste Gang i en Pas de deux. I sit Ægteskab med K. led hun meget under den berømte Virtuos' aarelange Rejser fra Hjemmet, og da han endelig tog fast Ophold i Kbh., var han en af Sygdom nedbrudt Mand, der kun havde Døden tilbage. Disse Tilskikkelser bar C. K. ikke uden Bitterhed. — Maleri af H. A. Schjøtt 1845. Akvarel af Edv. Lehmann (i Teatermuseet). Litografier af Joh. Cardon 1841 og fra Em. Bærentzen 1852 efter Maleri af Edv. Lehmann.

Aug. Bournonville: Mit Theaterliv, II, 1865, S. 65. Breve i Teatret, XIII, 1913. Robert Neiiendam: En Danserinde, 1918.

Robert Neiiendam.

Kellermann, Christian Laurentzius, 1815—66, Violoncellist. F. 27. Jan. 1815 i Randers, d. 3. Dec. 1866 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Handskefabrikant Olaus Christian K. (1779—tidligst 1822) og Martha Hofgaard (ca. 1787—1863). Gift 26. Sept. 1849 i Trondhjem med Caroline Fjeldsted (se Kellermann, Caroline).

K.s første Ophold i Danmark blev ikke af lang Varighed, allerede 1822 fulgte han med sine Forældre til Wien, hvor Familien bosatte sig, og hvor K.s hurtigt opdukkende musikalske Evner 1828 skaffede ham ind paa Gesellschaft der Musikfreunde's Konservatorium. Til 1832 nød han der Undervisning paa Cello af den kendte Violoncellist Julius Merk og optraadte allerede fra 1829 paa Elevkoncerterne. Efter Afgangen fra Konservatoriet ansattes han først i Hofkapellet, derefter i Carlstheatrets Orkester, men hans Evner bestemte ham afgjort for Solistopræden, og 1836 havde han sin første Succes som Virtuoso i Pest. Under et paafølgende Engagement i Mannheim lærte han Johann Strauss at kende og kom med dennes Orkester til Paris, hvor han 1837 bestemte sig for det afgørende Spring over til Virtuosbanen, der i de kommende Aar skulde bringe ham omkring i hele Europa (1839 Skandinavien, derefter Tyskland, Polen og Holland, 1846 London, 1852 Donaulandene, 1857—58 Italien). **Danmarkgensaas K.** 1839. I Begyndelsen af Aaret medvirkede han ved nogle Koncerter paa Det kgl. Teater og valgte for Fremtiden Kbh. som Udgangspunkt for sine **Koncertrejser** — her fik han sit egentlige Hjem, og her fandt han sin senere Hustru, som han ægtede paa en Koncertrejse i Norge. I Slutningen af 50'erne naaede K. sit kunstneriske Højdepunkt og regnedes Europa over for en af Samtidens mest fremstaaende Instrumentalister. Hvad der især udmærkede hans Spil, var dets ualmindelige klanglige Skønhed. Dette rige Kunstnerliv skulde imidlertid faa en brat Ende; 1864 rantes K. under et Ophold i Mainz af et Slagtilfælde; forskellige Kurmetoder bragte ingen Helbredelse, og et nyt Slag, der traf ham under et Kurophold ved **Modum** i Norge 1866, havde Døden til Følge. Hans sidste Aar pinagtiggjordes yderligere ved de smaa Kaar, han maatte friste efter Tabet af sin Formue. K. komponerede forskellige Smaating for sit Instrument; en Koncert-Mazurka »Souvenirs de Wilna« er det eneste, der er udgivet. — Kgl. Kammermusikus 1839. — R. 1856. — Maleri af Em. Bærentzen 1845 (Fr.borg) og af F. L. Storch 1861. Tegning af F. Richardt i Teatermuseet. Litografier fra Em. Bærentzen 1839, af Em. Bærentzen efter Tegning af N. Rademacher, af samme 1844, af C. Grashoff samt fra Trieste 1857

efter Tegning. Træsnit 1856 og af W. Obermann 1865 efter Tegning af H. Olrik.

F. Iirgensen og Paul Hennings: Slægtregister over Familierne Sangaard m. fl., 1910, S. 21. Ill. Tid. 23. April 1865, Dagbladet 17. Maj 1863. Fædrelandet 4. Dec. 1866. Th. Overskou: Den danske Skueplads, V, 1864, passim.

Nils Schiørring.

Kellermann, **Olaus** Christian, 1805—37, Epigrafiker. F. 27. Maj 1805 i Kbh. (Frue), d. 1. Sept. 1837 i Rom, begr. sst. Forældre: Sekretær i Finanskollegiet, senere **Amtsskriver** og Toldforvalter i Neumiinster, Justitsraad Peter Johan Wilhelm K. (1776—1862) og Marie Magdalene (Lene) Broager (1783—1857). Ugift.

K. fik sin første Uddannelse i Gymnasiet i **Pløn** og dimitteredes 1825 privat til Universitetet i Kbh., hvor han studerede i to Aar. Efter fortsatte Studier først i Kiel (under Nitzsch), siden i Munchen (under Fr. Thiersch) erhvervede han sidstnævnte Sted 1831 Doktorgraden ved et latinsk Skrift om Arkadernes Krigsvæsen. S. A. rejste han med dansk Stipendium til Rom, hvor han især kastede sig over epigrafiske Studier. Han fik her snart Ansættelse ved det faa Aar tidligere stiftede tyske arkæologiske Institut og varetog en Tid Redaktionen af dets Tidsskrifter. Selv offentliggjorde han i dets »Bulletino« for 1833 en Samling etruskiske Indskrifter. Denne Virksomhed bragte ham i Forbindelse med de fleste derværende fremmede og italienske Arkæologer; særlig sluttede han sig nær til den ansete Indskriftkender og Numismatiker B. Borghesi. Opmuntret af denne og andre planlagde K. en fuldstændig Samling af de latinske Indskrifter og udgav som en Prøve paa et saadant Værk et Skrift (»**Vigilum Romanorum latercula duo Caelimontana**«, 1835), hvori han udførligt behandlede nogle nyfundne latinske Indskrifter. Paa Grundlag af dette dygtige Arbejde opnaaede K., der i den Anledning var rejst til Kbh., Understøttelse til sit store Forehavende baade af Kongen og af Videnskabernes Selskab, ligesom ogsaa Akademierne i Berlin og Munchen derefter gav Tilsagn om Støtte. Saaledes udrustet kom han tilbage til Rom i Jan. 1837 og tog med Iver fat paa sit Arbejde, bistaet af forskellige italienske lærde. Men allerede 1. Sept. s. A. blev han revet bort af Kolera. To efterladte Afhandlinger af ham udgav Otto Jahn til hans Minde med en Levnedsskildring.

F. Iirgensen og Paul Hennings: Biografisk Slægtregister over Familierne Sangaard m. fl., 1910, S. 16. O. Jahn: Specimen epigraphicum in memoriam **Olai Kellermanni**, 1841. C. Molbech: Videnskabernes Selskabs Historie, 1843, S. 507 f. [Ad. Michaelis:] Geschichte des deutschen archäologischen Instituts 1829—79, 1879, S. 50 ff, 135. *C. Jørgensen (K. Friis Johansen*)*.

Kellinghusen, Peter Engelbert, 1753—1820, Farver. F. 6. Aug. 1753 i Kerteminde, d. 16. Juni 1820 i Odense, begr. sst. Forældre: Tidligere Ejer af Vejstrupgaard Hans K. (1692—1770, gift 1° 1723 med Lisbeth Sophie Trochmann, 1699—1750) og Mette Marie Peters el. Teisen. Gift 26. Okt. 1781 i Ørbæk med Anne Marie (Margrethe) Stiller, f. ca. 1744, d. 26. Maj 1830 i Gudbjerg, D. af Degn til Balslev og Ejby, cand. theol. Johan Jørgen S. (d. 1747) og Anna Cathrine Jacobsdatter Balsers.

K. lærte Farveriet i Nyborg og Kbh. og nedsatte sig ca. 1778 som Farver i Odense. Som en driftig og fremadstræbende Mand, der til Fuldkommenhed forstod sin Profession og havde knyttet gode Forbindelser med Udlandet, lykkedes det ham at arbejde sig op til at blive en af Byens mest velhavende Borgere; det fra hans Farveri og Trykkeri udgaaede uldne Tøj var i lange Tider over hele Fyn en meget søgt Vare. Sin Formue anbragte han dels i Huse i Odense, dels i Marker, og i nogle Aar var han endog Med-ejer af en større Parcel af den udstykkede Herregaard Marienlund. Hans Formuenhed i Forbindelse med hans Retsindighed og levende Interesse for Byens Anliggender skabte ham efterhaanden en betydningsfuld Stilling i hans Kommune; 1793 valgtes K. ind blandt de eligerede Borgere, hvis Formand han var 1803 og 1808, senere var han en af Tilsynsmændene ved den 1812 i Landstingshuset indrettede nye Borgerskole; men det anseligste Hverv overdroges 1816 K., da han, der længe havde været Officer ved den ridende Borgergarde og siden 1809 dennes Chef, udnævntes til Stadshauptmand eller Chef for Byens hele Borgervæbning. Hans Dattersøn C. F. Wegener skildrer ham som en noget hidsig, men hjertensgod Mand, hvem mange skyldte Tak for Hjælp i trange Tider.

Slægt i Hans Kellinghusen: Geschichte der Familie Kellinghusen, I, 1919, Vilhelm Marstrand: Kellinghusen, Mskr., Kgl. Bibliotek, 1923, og L. Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde, 1925, S. 433 ff. Saml. t. Fyens Hist. og Topogr., VIII, 1879, S. 31—82. C. Th. Engelstoft: Odense Byes Hist., 2. Udg., 1880, S. 294, 367, 408, 435, 468, 483. F. M. Andersen: Odense borgerlige Korps i det 19. Aarh., 1898, S. 13, 51—58.

G. L. Wad (Hans Knudsen*).

Kellner, Ludvig Stephan, 1796—1883, Officer, Matematiker. F. 3. April 1796 i Aalborg, d. 17. Jan. 1883 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Sekondløjtnant à la suite Stephan David K. (1738—97) og Gertrude Fjeldsted (Filsted) (1759—1838). Gift 26. Juli 1833 i Kbh. (Garn.) med Augustine Sophie Elisabeth Zuber, f. 20. Okt. 1803 i Helsingør, d. 19. Maj 1857 i Kbh. (Garn.),

D. af Major, senere Oberst Aloysius Ferdinand Z. (1748—1823) og Cecilie Cathrine Liebmann (1783—1815).

K. blev 1810 Landkadet, 1813 efter bestaaet Eksamen Page med reserv. Sekondløjtnants Anciennitet, 1815 ansat i Infanteriet, 1824 kar., 1826 virkelig Premierløjtnant. Efter halvandet Aars Ophold i Paris for at studere deskriptiv Geometri deltog han i Kommissionen om Oprettelsen af den militære Højskole, var fra dennes Oprettelse 1830 Lærer i nævnte Fag og samtidig konstitueret som Lærer deri ved den nyoprettede polytekniske Lærestanstalt, 1838—61 fast ansat ved denne. Ved Vejkorpsets Indordning i Ingeniørkorpset fra 1834 blev K. Kaptajn II. à la suite i Ingeniørkorpset, 1842 Kaptajn I. 1846—61 var han endvidere Lærer ved Højskolen i Krigsbygningskunst, blev Major 1848, kar. Oberstløjtnant 1851, kar. Oberst 1858, var Chef for Højskolen 1860—63, afskedigedes ved Hærreduktionen 1864. — Som Lærer ved Højskolen omtales han som »en hjertensgod, i Grunden gemytlig, yderst samvittighedsfuld Mand«. — R. 1845. DM. 1856. K. 1863. — Tegning af A. Fritz i **Officersforeningen**. Litografi af I. W. Tegner 1880 efter Fotografi.

W. G. O. Bauditz: Livserindringer, 1903, S. 99 f., 101, 103.

V. E. Tychsen (*Rockstroh**).

— Den Undervisning i *Deskriptivgeometri*, som af Monge og hans Skole var blevet indført paa *École Polytechnique* i Paris, trængte efterhaanden ind paa Europas andre tekniske Højskoler og **Officerskoler**. K. har Æren for at have indført denne Undervisning i Danmark. Det var vel mere som pligttro Officer, der adlyder en Ordre, end paa Grund af nogen særlig videnskabelig Forskertrang, at han drog paa Studierejse til Frankrig. Selv om hans Beskæftigelse med de særlig af Poncelet og Dupin udviklede Teorier ikke bærer Præg af Originalitet, og hans Fremstilling undertiden viser nogen Mangel paa Præcision, har han dog med stor Pligttroskab udført det Hverv, som blev ham paalagt. Hans Lærebog i Deskriptivgeometri (»Den beskrivende Geometris teoretiske Del«, 1836, »Anvendte Del«, 1837—39, 2. Udg. 1850—51) har saaledes paa et tidligt Tidspunkt udbredt Kendskab til denne for Teknikerne saa vigtige Gren af Matematikken.

H G *Zeuthen* (*PoulHeegaard**).

Kemp, Johan Gottfried, 1751—95, Skuespiller. Døbt 30. Nov. 1751 i Kbh. (Helligg.), d. 22. Nov. 1795 sst. (Petri), begr. sst. (Ass.). Forældre: Toldbetjent Johan Peter K. (ca. 1708—73) og Inger Graae (ca. 1707—95). Gift 1778 i Kbh. (Nic.?[?]; Kopula-

tionsafgift 7. Dec.) med Magdalene Margrethe Møller, f. ca. 1756, begr. 11. Okt. 1784 i Kbh. (Nic).

K. blev 1772 Student fra Metropolitanskolen, og n. A., da Londemann var død, debuterede han 2. Nov. som Frontin i »De tre Friere«. Det var Ligheden med den store Kunstner, som betingede K.s Fremgang; han kopierede ham ikke, men havde i sin Personlighed noget urkomisk, et morsomt Ansigt og en Figur og Stemme, som passede til Henrik- og især til Arv-Roller, Pierre i »Jean de France«, Jacob i »Erasmus Montanus«, Den pantsatte Bondedreng og Jacob Skomager i »Jeppe paa Bjerget«. Men hans Naturtalent — Rahbek kaldte ham »Naturens Skødebarn« — blev ikke adlet ved Finhed og Nuancer i Diktionen; flittig var han ikke, men stolede paa sine medfødte Egenskaber, der altid ved hans Entré satte Publikum i Humør. K. var en godmodig, letsindig Natur, i høj Grad hengiven til Vinens Stimulans; kun 41 Aar gammel fik han sin Afsked uden Pension paa Grund af en Ubesindighed, som blev slaet op til groft Tyveri, hvilket ikke gjorde hans Kolleger Ære. Han optraadte sidste Gang 16. Jan. 1792 som Lars i »De Vonner og Vanner« og døde i usle Kaar.

P. Rosenstand-Goiske: Kritiske Efterretninger, udg. af C. Molbech, 1839. Th. Overskou: Den danske Skueplads, III, 1860. Robert Neiiendam: Breve fra danske Skuespillere og Skuespillerinder, I, 1911. *Roh M'' J*

Kemp, Skat Gunner, f. 1878, Læge. F. 5. Nov. 1878 i Smidstrup, Holmans Herred. Forældre: Sognepræst i Smidstrup, senere Stiftsprovst i Nykøbing F. Axel Gudmund K. (1844—1924) og Johanne Nicoline Knap (1853—1918). Gift 26. Juli 1920 paa Frbg. med Eva Begtrup Christiansen, f. 3. Marts 1894 i Kbh., D. af Kunsthandler Anton C. (1866—1930) og Sophie Møller (1866—1930).

K. blev Student 1896 fra Nykøbing F. og medicinsk Kandidat 1903. Efter i et Aar at have været Assistent hos Sygehuslægen i Nykøbing F. gjorde han i de følgende Aar Tjeneste ved forskellige Hospitaler, fra 1907 dog mest paa Frederiks Hospital, og endte som 1. Reservelæge paa Rigshospitalets Afd. B. 1911—14. Efter Ansættelsen paa Frederiks Hospitals Afd. B. lededes K.s Interesser, der tidligere var gaaet i kirurgisk Retning, efterhaanden ind paa det Omraade inden for den interne Medicin — Fordøjelsesorganernes Patologi —, der i en Aarrække havde været Genstand for et intensivt og frugtbringende Arbejde fra denne Afdelings Side under dens Chef, Professor Knud Faber. Han paabegyndte straks en

Række Undersøgelser over Ventriklens Tømmningsforhold under normale og patologiske Tilstande, som efter Fuldendelsen offentliggjordes i et Arbejde: »Kliniske Undersøgelser over Ventriklens Tømmningsforhold«, som han 1909 forsvarede for den medicinske Doktorgrad. Fra 1908 har K. praktiseret som Specialist i Kbh., først i Mave-Tarmsygdomme alene, senere i intern Medicin, særlig Mave- og Tarmsygdomme. Han foretog 1912 en Studierejse til Tyskland og Østrig. 1917 udnævntes han til Overlæge ved St. Lucasstiftelsens medicinske Afdeling, hvor han siden har virket. Han har derfra udsendt en Del Arbejder over Fordøjelsespatologien, men hans store praktiske Virksomhed som Sygehuslæge og søgt Specialist har ikke levnet ham megen Tid til større videnskabelige Arbejder. — K. var 1917—23 Medlem af Den alm. danske Lægeforenings Specialistudvalg, er Medlem af Bestyrelsen for Helbredelsesfondet fra 1921 og Viceformand i P. Carl Petersens Fond fra 1928. — Buste af Kai Nielsen 1922.

A. Wahl: Slægten Kemp, 1928, S. 44. Univ. Progr. Nov. 1910.

Axel Borghjærg.

Kempe, Poul Pedersen, d. tidligst 1536, Magister.

P. P. K. var maaske en Slægtning af Peder K., der 1510—34 dels var Raadmand, dels Borgmester i Kbh. og Tilhænger af Christian II. og Hans Tausen samt en af Hovedmændene for Billedstormen i Frue Kirke 1530. Dog kaldes P. P. K. ved Indskrivningen ved Rostock Universitet 1521 »fra Børglum Stift« og ved Wittenberg Universitetet 1524 »af Ribe Stift«. En Tid lang skal han have holdt Skole i Torgau i Sachsen og kom her i nærmere Forbindelse med Luther, der, i Modsætning til Melanchton, skal have sat Pris paa den djærve og fanatiske P. P. K., samt i et fortroligt Forhold til Christian II. og dennes Søster, Kurfyrstinde Elisabeth. 1525 kaldte Kongen ham til Belgien som Lærer for sin Søn Hans; men da Regentinde Margrethe ikke vilde taale den fanatiske Lutheraner ved Hoffet, maatte han allerede s. A. vende tilbage til Tyskland, hvor han fandt Understøttelse hos Elisabeth og hos Kurfyrsten af Sachsen. Efter Kongens Opfordring begyndte den sprogkyndige P. P. K. en Bibeloversættelse fra Grundsprogene, hvoraf dog kun de tre første Evangelier og 5. Mosebog blev færdige; Oversættelsen er nu tabt. 1531 tog Kongen ham med til Norge som Kansler. Efter Kongens Tilfangetagelse 1532 synes han at være blevet i Danmark. 1535 og 36 var han Forstander for det rige St. Hans Kloster i Viborg af Johannitternes Orden.

C. F. Allen: De rebus Christiani II. exulis, 1844, især S. 33—36. Samme: Breve og Aktstykker til **Christiern II.s** og **Frederik I.s** Hist., I, 1854, S. 391 ff. Samme: De tre nordiske Rigers Hist., V, 1872, S. 281—84. A. Thiset: Eline Gøyes Jordebog, 1892, S. 346. *A Heise (PovBagge*)*.

Kettingk, Schweder, d. 1577, lybsk Hovedsmand paa Bornholm. D. Aug. 1577 i Lübeck, begr. i Aa Kirke. Gift 1° 1538 i Liibeck med Catharina (gift 1° med Hans Eyckhorst), d. 13. Maj 1568 paa Bornholm. 2° 1571 i Liibeck med Taleke (Thalia) Liineburg, f. 1537, d. 9. Okt. 1572 paa Bornholm, D. af Hans L. til Moisling (d. tidligst 1540, gift 1° med N. N. Stotebrugge) og Taleke Schutte.

S. K. var Brygger og Humlehandler i Liibeck, da Stadens Raad 15. April 1556 satte ham til Hovedsmand paa Bornholm, der 1525 var overdraget det som midlertidigt Len af den danske Krone. Han var fra Handelsrejser godt kendt med danske Forhold, kunde tale og skrive Dansk, havde færdedes som Gæst paa Adelsborgene, og Raadet havde brugt ham til at forebringe Christian III. mundtlige Meddelelser; han havde tilkøbt sig den store Vallensgaard ved Aakirkeby. Kongens stigende Magt havde overtydet det lybske Raad om, at det mere end hidtil maatte styre Bornholm efter dansk Skik og Ret; og dets Valg faldt nu paa S. K. Han forefandt fra sine Forgængere grove Misligheder at afbøde, bragte Retsplejen paa Fode, overholdt Bøndernes lovfæstede Afgiftsydelser, men ved at Lübecks Raad holdt de store Erstatninger tilbage, som en dansk-lybsk Kommission med Peder Oxe i sin Midte 1555 havde tilkendt de forurettede Indbyggere, ramte disses Uvillie ham, særlig Borgerne og Frimændene klagede over Krænkelse af deres Friheder. Al Tvist forstummede, da Krigen 1563—70 samlede Folket om at forsvare sin 0 under S. K.s Førelse; han væbnede Sognebønderne i et Landeværn paa 1800 Mand, byggede Skanser og en fast Feltlejr og afslog de svenske Storflaaders ni drabelige Stormløb mod Landets Kyster; han udrustede lette Kaperskibe, som holdt de danske Orlogsskibe i Kundskab om Fjendeflaadernes Bevægelser. Frederik II. lønnede hans dygtige Krigsførelse med 1565 at udnævne ham til kgl. Jurisdiktsfoged over Kirkegodset, forlene ham med St. Jørgens Hospital og med de fra Peder Oxe inddragne 30 Bøndergaarde samt give hans Søn Jørgen K. (som faa Aar senere døde i Kongens Tjeneste) arvelig Adelsfrihed af Vallensgaard. Bornholmerne vidnede 1571, at han med stor Møje, Omflakken og Livsfare havde forsvaret deres Land, hvilket uden ham, næst Gud, vilde have været fortabt. Endnu under Syvaarskrigen var Spørgsmaalet om Liibecks Aaremaal paa Bornholm rejst; nu afsatte

Kongen 1571 S. K. som kgl. Jurisdiktsfoged og sendte n. A. en ensidig dansk Domskommission til Øen; den fandt, at S. K. burde udrede 900 Daler som uretteligt indtagne Bøder. Herefter forlangte Kongen S. K. øjeblikkelig fjernet fra Bornholm, nølende gav Lübecks Raad efter herfor, og 19. Marts 1573 takkede S. K. paa Øens Landsting af for hele Folket fra sin syttenaarige Tjeneste som dets Høvedsmand. Kun tre Maaneder gik; da meldte Kongen ham, at han lod ganske fare den S. K. af hans Avindsmænd paaførte Unaade. S. K.s mægtigste Avindsmænd var Peder Oxe, som saa, at først gennem hans Fald kunde Liibeckermagten endeligt (1576) fjernes fra Bornholm. Sine Alderdomsdage henlevede S. K. halvblind i Lübeck, søgte 1575 Stilling som Dommester for Humlemaalernerne, solgte 1577 sin adelsfrie Vallensgaard, som han havde udstyret med Taarn og Ølbryggeri, til Admiral Sylvester Francke. Han blev gravsat hos sine to Hustruer i en muret Korkælder i Aa Kirke, i hvis Vaabenhus den store Gravsten med hans Harniskskikkelse udhugget nu staar.

J. R. Hubertz: Aktstykker til Bornholms Historie, 1852, S. 263—322, 360—452. M. K. Zahrtmann: Borryngholmerens Historiebog, I, 1934, S. 138—77.

M. K. Zahrtmann.

Keyper, Anton Joseph Christian, 1833—1922, Officer. F. 30. Maj 1833 i Kbh. (Garn.), d. 26. Nov. 1922 sst., begr. i Haslev. Forældre: Sekondkaptajn Anton Pauli Wilhelm Nicolai K. (1796—1861) og Josephine Jacobine Bernhardine Dreyer (ca. 1808—36). Brodersøn af Frantz og Leopold K. (s. d.). Gift 15. Juni 1869 i Haslev med Therese Johanne Josepha Schjøtz, f. 14. Febr. 1847 i Haslev, d. 2. Jan. 1929 i Kbh., D. af Sognepræst Otto Mandrup S. (1806—80) og Josepha Seraphine Angelika Keyper (1806—77).

K. blev Landkadet 1846, Sekondløjtnant i Infanteriet og Repe- tent 1851 (Anciennitet 1850) og kom n. A. til Tjeneste i sit Vaaben, men tog 1853 Adgangseksamen til Højskolen og blev 1857 Sekondløjtnant i Ingeniørkorpset (Anciennitet 1853), 1861 Premierløjtnant, 1868 Kaptajn. 1858—73 ledede han Materialprøvningen. **Fra 1878** var han til Tjeneste ved Søværnet som Bestyrer af dettes Bygningsvæsen og næsten til Stadighed uden for Nummer i Ingeniørkorpset. 1882 blev han Oberstløjtnant og var en kort Tid Chef for 3. Ingeniørdirektion, blev 1890 Oberst og afskedigedes 1898 ved naaet Aldersgrænse. Han var en Række Aar Bestyrelsesmedlem i Kirkelig Forening for indre Mission i Kbh. og for det københavnske Kirkefond, Formand for eller Medlem af Kommissioner og Komiteer for Opførelse af offentlige Bygninger i Kbh. (Kunst-

museet, Glyptoteket, Stefanskirken, Jakobskirken, Bethesda). Sammen med sin Hustru, der ogsaa en Aarrække var Medlem af den ovenn. Missionsbestyrelse, virkede K. med Omsorg og Udholdenhed for Søndagsskolesagen under Indre Mission. — R. 1867. DM. 1878. K.² 1891. K.¹ 1898.

Berl. Tid. 28. Nov. 1922.

V. Schousboe (*Rockstroh**).

Keyper, Frantz Jacob August, 1792—1859, Musiker. F. 18. Aug. 1792 i Kbh. (Petri), d. 2. Jan. 1859 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Kontrabassisten, kgl. Kapelmusikus Frantz Anton Leopold Joseph K. (ca. 1756—1815) og Jacobine Christiane Elisabeth Sørensen (ca. 1765—1839). Gift II. Maj 1821 i Kbh. (Slotsk.) med Elisa Caroline Ewald, døbt 7. April 1800 i Odense, d. 31. Marts 1876 i Kbh. (Garn.), D. affhv. Deputeret i Kommercekollegiet, Generalkrigskommissær Christian E. (1751—1829) og Sophie Elisabeth Margrethe Porth (1762—1804).

K. gennemgik Landkadetakademiet og tog 1819 Officerseksamen. Som Musikerbarn fik han tidligt Musikundervisning og gled allerede 1809 ind i Det kgl. Kapel, hvor han 1811 opnaede fast Ansættelse som Fagottist. Hans Færdighed som Klaverspiller skaffede ham tillige 1827 Stillingen som Organist ved Helliggeist Kirke. K., der vel ikke kan siges at have været nogen Musikkens Stormand, selv om hans Dygtighed baade paa Fagot og Klaver altid anerkendtes, var til Gengæld vaagen og interesseret inden for sit Fag. Dette resulterede dels i en stor Elevkreds, blandt hvilken taltes den musikalsk højt begavede Prinsesse, senere Dronning Louise, og dels i, at K. valgte til at beklæde Stillingen som **Musikmester**, 3: musikalsk Instruktør ved forskellige af Hærens Musikkorps, Husarregimentet og Hestgarden, senere tillige ved Sjællandske Jægerkorps og 2. jyske Infanteriregiment. I denne Egenkab udgav han nogle pædagogiske Værker: »Militair Musikskole« (1832), »Praktisk Skole for Clarinet« og »Skole for Cornet« (1844); især det første var et fortjenstfuldt Arbejde, hvorigennem Musikorpsets tekniske og musikalske Kunnen blev højnet. K.s øvrige musikalske Produktion omfatter en »Theoretisk-praktisk Klaveerskole« (1841) og en Række Arrangementer og Potpourrier af kendte sceniske Værker, »Fra Diavolo«, »Regimentets Datter«, »Søvngængersken« m. fl. — Krigsraad 1819.

C. Thrane: Fra Hofviolonernes Tid, 1908, S. 269. I. Ree: Tidsskrift for Mu-

Nils Schiørring.

Keyper, Leopold Joseph Friderich, 1793—1854, Officer. F. 13. Sept. 1793 i Kbh. (Petri), d. 24. Juni 1854 sst. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Broder til Musikeren Frantz K. (s. d.). Ugift.

K. blev 1808 Volontær og Artillerikadet, 1810 Stykjunker, 1812 efter bestaaet Afgangseksamen Sekondløjtnant (Anciennitet 1810), 1818 kar., 1821 virkelig Premierløjtnant. Ved Artilleriets Omorganisation 1828 fik han Kaptajns Karakter, blev Kommandør for begge Haandværkeretater samt Konstruktør ved Artilleriet, men 1834 afgav han Etaterne og fortsatte som Konstruktør, blev 1842 Kaptajn I (Anciennitet 1828), sattes fra Nytaar 1843 uden for Nummer i Artilleriet og blev 3. Deputeret (Artilleridepartementet) i Generalkommissariatskollegiet. April 1848 blev han Direktør for Armeens Materiel under Krigsdepartementet, blev s. A. Oberstløjtnant og Oberst uden Anciennitet, n. A. kar. Oberst. 1854 søgte og fik han Afsked paa Grund af Svagelighed og dræbtes kort efter ved et Ulykkestilfælde. — Fra 1820'erne havde K. samarbejdet med J. S. Fibiger paa Skytssystemet af 1834 og Skydetabellerne dertil; 1838—39 var han paa Tjenesterejse for at studere det russiske Artilleri, og 1840—41 deltog han i Arbejdet paa Hærloven af 1842. — Foruden et betydeligt Bibliotek ejede han en Kortsamling; denne gik over i Godsejer Scavenius' Kortsamling paa Gjorslev, der senere er blevet spredt. — R. 1828. DM. 1840. K. 1849.

P. C. Bang (Rockstroh*).

Kidde, Aage Ingebjørn Sager Kaas, 1888—1918, Politiker. F. 28. April 1888 i Vejle, d. 29. Dec. 1918 i Hareskov, begr. i Kbh. (Bispebjerg). Forældre: Amtsvevinspektør, exam. jur. Christen Henrik K. (1818—94) og Inger Dorothea (Doris) Corneliusen (1848—1931). Ugift.

Kun seks Aar gammel mistede K. sin Fader, og 1898 kom han til Kbh., blev 1907 Student fra Frbg. Gymnasium og tog n. A. Filosofikum, men opgav statsvidenskabeligt Studium for en praktisk Dytiggørelse til Deltagelse i det offentlige Liv. Herfor havde han usædvanlige Betingelser. Med skarp Forstand forbandt han Villiekraft og Energi; tidlig Modenhed og myndig Fremtræden var hos ham forenet med Begejstringen for de nationalt-nordiske og politiske Idealer, han havde tilegnet sig i et harmonisk Hjem mellem begge Forældres særprægede Personligheder. Hans første Virkefelt blev Studenterforeningen, hvor han 1908—16 beklædte talrige Tillidshverv, men først og fremmest gjorde Studenterforeningens Konservative til Foreningens ledende Fraktion; hans Arbejde og Agitation

her blev delvis normgivende for Partiet. Dyb Interesse viede han ogsaa Akademisk Skyttekorps, hvori han 1916 blev Delingsfører. 1916—18 aftjente han sin Værnepligt og udnævntes 1917 til Løjtnant. Sine bedste Kræfter ofrede han Kampen for Danskheden i Sønderjylland. Ved omfattende Læsning og gentagne Vandringer i Nord- og Mellemslesvig lærte han at forstaa Land og Folk til Bunds; i Kærlighed og Kendskab til det sønderjyske Spørgsmaal veg han næppe for nogen. De Kursus, han Aar efter Aar afholdt for Medlemmerne af To Løvers arbejdende Studenterudvalg Heimdal, blev en varig Oplevelse for Deltagerne. Under Krigen opretholdt K. en betydningsfuld, men ikke ufarlig personlig Forbindelse med Nordslesvigernes Førere; af disse stod han ikke mindst P. Grau nær. Aabenraamødet 16.—17. Nov. 1918 var ham en dyb Skuffelse, men han slap ikke Haabet om at vinde 2. Zone for Danmark. Som Medlem af den konservative Rigsdagsgruppes sønderjyske Udvalg var han selvskreven, hans ubestridte Sagkundskab af Vægt. — K.s politiske Virke blev kort, men afgørende i Konservatismens Historie her hjemme. Ikke hans utallige Tillidshverv inden for Højre (senere Det konservative Folkeparti), hvor han f. Eks. 1913—16 var Formand for Partiets Ungdomsorganisation, men hans maalbevidste Arbejde vejede tungt. Stærkt støttet af sin yngre Ven og Værkfælle Christmas Møller reorganiserede han den konservative Ungdomsbevægelse, bl. a. ved Hundreder af Møder Landet over, og gav den ny Slagkraft. Hans Maal var en bred borgerlig Samling af Land og By om nationale og konservative Idealer — 1909—11 tilhørte han Det moderate Højre —, og herfor ofrede han gerne Privilegierne. Som Medlem af Højres Programudvalg 1915—16 spillede han en Hovedrolle ved Sammenslutningen af Højre, Frikonservative og fynsk Moderation i Det konservative Folkeparti. Allerede 1913 var K. blevet opstillet som Højres Kandidat i Bogense; 1915 opstilledes han ligeledes i Otterup og Odense 1. Kreds; i alle tre Kredse førte han Agitationen med aldrig trættet Energi. April 1918 indvalgte han i Folketinget; men da Valget i Bogense blev kasseret, kunde han først efter Omvalget Juli s. A. indtage sit Sæde i Tinget. Her tog han flittigt Del i Udvalgsarbejdet, men naaede kun at holde en enkelt større Tale 22. Okt. 1918, i hvilken han krævede Udlændinges Ret til at erhverve fast Ejendom begrænset ved Lov. I dette Indlæg optrækker K. tillige Retningslinier for Fremtidens konservative Politik: Selvstændighed i Forholdet til Venstre, Forsøg paa at forene Middelstanden i Land og By. Tilsyneladende laa en lang og rig politisk Arbejdsdag foran K., der ikke blot var en glimrende Taler og Agitator, men tillige

en førsterangs Organisator. Men overanstrengt af to Valgkampe, knækket af sin Broders, Harald K.s, bratte Død, rantes han selv ved Juletid af den spanske Syge og døde faa Dage efter. — Mindesmærke ved Langesø, Fyn.

Akademisk Blaabog 1915, S. 31. A. K., et Mindeskrift, udg. af de konservative Organisationer i Bogense-, Otterup- og Odense-Kredsene, 1919. København 7. Jan. 1919. *Fyens Stiftstidende* 17. Febr. s. A. £7 ' D hl

Kidde, Astrid Ehrencron, se Ehrencron-Kidde.

Kidde, Harald Henrik Sager, 1878—1918, Forfatter. F. 14. Aug. 1878 i Vejle, d. 23. Nov. 1918 i Kbh., begr. sst. (Bispebjerg). Broder til Aage K. (s. d.). Gift 16. Okt. 1907 paa Frbg. (Markus) med Forfatterinden Astrid Margrethe Ehrencron Muller (se Ehrencron-Kidde, Astrid).

Begge Forældre havde stor Betydning for K. og hans Produktion. Der var en meget betydelig Aldersforskel mellem dem, men Faderen, der havde en stærk Natur og var hærdet af Friluftslivet gennem de mange Aar, havde bevaret en overordentlig Vitalitet. Moderen havde en meget sartere Konstitution, men besad dog en ualmindelig Villiestyrke og viste, da Sorgerne ramte hende, fremfor alt de sidste: da hun med en Maanedes Mellemlum mistede begge sine to tiloversblevne Børn, Harald og Aage K., en sand stoisk Heroisme. K. skyldte denne Moder overordentlig meget, han stod fra sin pureste Ungdom i det næreste Fortrolighedsforhold til hende, og det er paa Grundlag af alt, hvad hun har fortalt ham om de mærkelige Menneskeskæbner, hun var blevet bekendt med i sin Ungdom paa Læsø, at han skrev det vægtigste af sine Værker, »Helten«, hvor hans Fantasi har arbejdet heftigt med et Stof, der i det store og hele tilhørte Virkeligheden. K. var som Dreng tidligt moden, allerede da sær, grublende, helt indadvendt, men de milelange Vognture, Faderen tog ham med paa, havde givet hans Sanser en Friskhed, hans Sind en Forstaaelse af Naturen og en Kærlighed til den, som aldrig siden forlod ham; hans Værker er oversaaet med Naturbeskrivelser, der i lige høj Grad vidner om Sans for Detaillen og om Evne til at give et storladent Helheds-syn. I en meget tidlig Alder havde K. oplevet de sværeste Sindsrystelser, som det voksne Menneske kan komme ud for: Dødsfald i Søskendeskaren og en Forelskelse, som han gennemlevede med den dybe Alvor og den glødende Intensitet, der var hans Væsen beskaaret. K. var allerede som Dreng en passioneret Læser af de tyske og danske Romantikere, blandt de nyere af J. P. Jacobsen

og Johs. Jørgensen — senere kom Ibsen og Kierkegaard til at høre til hans Yndlingsforfattere. Han havde allerede som Dreng faaet de fleste af de Karaktermærker, som senere prægede ham og i hvert Fald helt og holdent kom til at præge hans Forfatterskab. Personlig erhvervede han sig efterhaanden en vis Sindslikevægt og en højst egenartet Humor; ingen kunde mere oplagt fortælle en Anekdote om et eller andet »kuriøst« Menneske — det var og blev de kuriøse og højspændte Mennesker, der fængslede ham, hvorimod de rent og skært dennesidige Hverdagsmennesker kun indgød ham Ligegyldighed eller Foragt; hans Anekdoter havde, som man kunde vente det af en saadan Sjælegransker, altid et psykologisk Perspektiv; de viste ikke blot en snurrig Side hos det Menneske, han talte om, men afslørede en eller anden fundamental Tendens i Menneskets Natur. K. var ingenlunde Aandsaristokrat, han kunde goutere og elske ganske jævne Mennesker lige saa stærkt som Aandens Fyrster; der var for ham kun et eneste uomgængeligt: at Mennesket havde Villien til Renhed i sit Sind og Trang til at stræbe mod Godheden, Selvopofrelsen, Selvforglemmelsen; at glemme dette eller ikke ville vide af dette var for ham Synden mod Aanden, den Synd, der ikke er Tilgivelse for. Derfor var K. i sin Dom overmaade overbærende mod »Syndere« i almindelig Forstand, hvis Mennesket blot havde Bevidstheden om Renheden levende i sit Sind, hvorimod de selvgode Farisæere, der borgerligt set intet er at udsætte paa, var ham en Vederstyggelighed. Hans Stemme var næsten altid lav og enstonig, men naar han kom i Oprør over det, han ansaa for Skændselsgerninger, blev den heftig og fik en skærende Klang.

K. blev Student 1898 fra Vejle og studerede et Aars Tid Teologi. Men han opgav dette Studium, da han mistede Troen. Dermed tabte han dog ingenlunde sin Interesse for Kristendommen, der blev en endog yderst levende Kraft i hans Sind og prægede hele hans opofrende og nøjsomme Livsførelse. Da han som moden Mand undfangede Ideen til »Helten«, var hans Hovedtanke den at vise sine Medmennesker, hvad det vil sige at leve et kristent Liv.

K. debuterede med Samlingen »Sindbilleder« (1900), der straks vakte Opmærksomhed. Men hans store og pludselige Gennembrud skete med Romanen »Aage og Else — Døden« (1902), der n. A. fulgtes af det lige saa omfangsrige Bind »Aage og Else — Livet«. Efter en Pendant til »Sindbilleder«, »Luftslotte« (1904), udkom den store Roman »De Blinde« (1906). Derefter fulgte tre mindre Romaner, »Loven« (1908), »Den Anden« (1909), »De Salige« (1910). To Aar efter fik K. sin anden store Succes med

Romanen »Helten« (1912); i hans egen Levetid blev det dog kun en litterær Succes (der blev solgt 200 Eksemplarer), men efter hans Død er Bogen kommet i store Oplag, og alt tyder paa, at den vil blive et af vor Litteraturs klassiske Værker. De følgende seks Aar arbejdede K. med den allerstørste Energi paa det store Romanværk, der skulde skildre **Värmland** gennem hundrede Aar, og hvortil han havde beregnet i alt tolv Aar. Han naaede kun at faa det første Bind »Jærnet« færdigt; det udkom ti Dage før han blev revet bort af den spanske Syge. Efter hans Død blev der udgivet et Bind Fortællinger og Skildringer og Prosadigte »Vandringer« (1920).

K.s Forfatterskab er af mærkelig sammensat Art, undertiden staar de svære Modsætninger næsten uformidlede, undertiden forener de sig saa organisk, at Resultatet bliver en fuldkommen Harmoni. Reelt set bestod Modsætningerne især i dette: K. var baade Realist og visionær. Han gik uhyre samvittighedsfuldt til Værks, underbyggede visse af sine Bøger med et Materiale af solideste og mest omfattende Art; hvad han havde studeret for at skildre Pietismen i »Helten«, var enormt, men hvad han havde samlet og gransket for at skildre Varmlands religiøse, kunstneriske og industrielle Liv gennem et Aarhundrede, var eventyrligt; utvivlsomt er aldrig nogen dansk skønlitterær Forfatter gaaet til sit Arbejde belæsset med en saadan Lærdom. Hans Tilfælde kan kun sammenlignes med Flauberts. Men naar saa Materialet var i Orden, tog hans Fantasi fat, førte ham ned til Menneskesjælens skumleste Dybder og op til dens iskolde og blændende Højder. Det, han stræbte imod, var den yderste Ekstase, og det Middel, han benyttede for at naa det, var den heftigste Eksaltation. Sammensmeltningen er lykkedes ham bedst i »Helten«, hvorimod »Jærnet«, hvor det vældige Stof er trængt sammen til det bristefærdige, er blevet en monstrøs Torso, den vanskeligst tilgængelige Roman, der er skrevet paa Dansk. Formelt set viste Modsætningerne sig fremfor alt i dette: K. vilde gribe og indfange det flygtende Øjeblik i alle dets Nuancer, baade det indre og det ydre, og han kom dermed ud i en sønderhakked, hyperimpressionistisk Stil, der afbrød Replikkerne, men til Gengæld ideligt bragte et Akkompagnement af de Tankerækker, der fuldstændiggjorde eller modsagde det direkte udtalte; med en altid vaagen Energi eftersporede K. Tankernes udviklede Spil bag Talen. Men paa den anden Side elskede han den lange, bølgende og vuggende Periode, det blev i uheldigste Fald Retorik, i bedste Fald Patos af storstilet Karakter med et Tonefald af Inderlighed. K.s Romaner er en tæt

Blanding af Virkelighed og Fantasi. Men man skal ikke i et enkelt Værk søge den hele »objektive« Sandhed. Saaledes er det den samme unge Pige, der har været Modellen baade til Lull i »Aage og Else« og Helene i »De Blinde«, to højst forskelligartede Skikkelser, men begge lige levende, lige organisk fremstillede. Om dette saavel som om de to Modeller, K. har haft i Tanken ved Undfangelsen af Titelfiguren i »Helten«, har Niels Jeppesen meddelt interessante Enkeltheder i sin Bog: »Harald Kidde og hans Digtning« (1934). Denne Bog indledes med et Optryk af den Digtcyklus, Jeppesen offentliggjorde Aaret efter K.s Død i »Tilskueren«, og som indeholder den fuldstændigste og mest poetisk beaandede Karakteristik, der er leveret af K. — Mindesmærke ved Vejle 1922 med Relief af Rikard Magnussen. Maleri af Sigurd Swane 1909. Buste af Jens Lund 1903.

Bibliografi i C. M. Woel: Arbejder af Harald Kidde, 1925. — J. M. Jensen: Harald Kidde, 1924. Chr. Rimestad i Ord och Bild, XXXVIII, 1929, S. 213—21. Henri Nathansen: Portræstudier, 1930, S. 86—104. Niels Jeppesen: Harald Kidde og hans Digtning, 1934. *Chr Rimestad.*

Kielberg, F. M. Krøyer, se Krøyer Kielberg.

Kieldrup, Anton Edvard, 1826—69, Maler. F. 16. Febr. 1826 i Haderslev, d. 22. Maj 1869 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Skibsfører, Købmand, senere Forpagter Jens K. (1795—1867) og Marie Magdalene Smidt (1795—1864). Gift 24. Jan. 1857 i Kbh. (Holmens) med Ingeborg Hedevig Marie Simonsen, f. 21. April 1835 i Kbh. (Holmens), d. 12. April 1897 paa Frbg., D. af Skræddermester Jes Johan S. (1801—89) og Anna Catharina Borup (1803—80).

K. lærte som ung Malerhaandværket. Efter at være kommet til Kbh. besøgte han Kunstakademiet (1845—47) og lagde sig efter Landskabsmaleriet. Han begyndte at udstille 1849, gjorde et Par Studierejser til Norge og søgte allerede 1851 og 1852 om Akademiets Rejseunderstøttelse, dog uden dengang at kunne komme i Betragtning. Først efter et Ophold for egen Regning i Miinchen (1858—59) og efter i flere Aar at have udstillet Landskaber fik han 1863 en akademisk Rejseunderstøttelse. Den paafølgende Rejse, navnlig et Ophold i Düsseldorf, paavirkede ham i mindre gunstig Retning, saa at Farven i hans Billeder fik et tillært Modepræg. Den tyske Skoles Indflydelse blev dog kun forbigaaende; i sine senere Arbejder gengiver han ikke uden Følsomhed dansk Natur med Forkærlighed for Skovlandskaber fra Nordsjælland;

han har dog ogsaa malet Bjergprospekter fra Moselegnen og Schweiz. — Selvportræt i Familieeje. Maleri af ukendt og Tegning af O. P. H. Balling 1851 ligesaa.

Ph. Weilbach (Erik Zahle*).

Kieler, Laura Anna Sophie Muller, 1849—1932, Forfatterinde. F. 9. Jan. 1849 paa Tromsø, d. 23. April 1932 i Aalsgaarde, begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Foged i Senjen og Tromsø, senere i Inderøen Morten Smith Petersen (v. Fyren) (1797—1872) og Anna Hansine Kjerulf Muller (1812—89). Gift 1. Maj 1873 i Kbh. (Johs.) med cand. philol., senere Overlærer i Fr.borg Victor Thomas Joachim K., f. 28. Juni 1843 i Nakskov, d. 17. Febr. 1917 i Kbh., Søn af Handelsbogholder, senere Bestyrer og Med-ejer af Kjærs Mølles Klædefabrik Julius Eiler Joachim K. (1813—96, gift 2° 1869 med Julie Marie Kieler, 1824—1905) og Valborg Kirstine Marie Kieler (1820—51).

Kun atten Aar gammel skrev L. K. Fortællingen »Brands Døtre. Et Livsbillede af Lili«, der udkom i Kristiania 1869. Hun var blevet stærkt grebet af »Brand«, men vilde prøve at give en lykkeligere Løsning af de religiøse Spørgsmaal. Hun sendte Bogen til Ibsen med et ærbødigt Brev, der blev Indledningen til et personligt Bekendtskab. Vinteren 1870—71 tilbragte hun i Stockholm og begav sig herfra over Kbh. ud paa en større Udenlandsrejse, der bl. a. førte hende til Dresden, hvor hun i Sommeren 1871 daglig var sammen med Ibsen. Efter Faderens Død flyttede hun med Moderen til Danmark, hvor hun havde en Del Slægt. Hun har selv betegnet sig som dansk Forfatterinde. Hendes første i Danmark udsendte Bog er »Skitser« (1875), med Indtryk fra Stockholmbesøget, og n. A. kom Novellen »Everil«. Samtidig oplevede hun en Krise i sit Ægteskab og i sine private Forhold, hvoraf Ibsen benyttede Træk i »Et Dukkehjem« (1879). Efter Krisen, i hvilken Moderen havde staaet ved hendes Side, genoptog hun sit Forfatterskab med en Fortælling fra Lapland, »André fra Kautokejno« (1879), hvortil slutter sig »Lavrekas Korhoinen« (1881). Videre maa nævnes »Min Broder Amtmanden« (1882), et Billede af Faderen, »En Oppositionsmand« (1886) og »I en Lysengels Skikkelse« (1892), der giver Skildringer af Pietismen i Norge. Hendes eneste Skuespil »Mænd af Ære« (1890), færdigskrevet 1888, forkastet af Det kgl. Teater, opført paa Casino 1890 (et Aar senere paa Kristiania Teater), er ikke i sig selv betydeligt, men inddraget i Røret om Bjørnsons Sædelighedskampagne og Gunnar Heibergs »Kong Midas« fik det en vis Aktualitetsinteresse og fremkaldte en

hel Avisfejde. Det er rettet mod »moderne«, slap Forherligelse af den frie Kærlighed. En Samling »Silhouetter« (1887) viser, især Karakteristikkerne af Ibsen og Camilla Collett, L. K.s kloge, uhildede menneskelige Blik. — Med »Han faldt ved Helgoland« (1894) indledede hun den sidste lange Periode i sit Forfatterskab, der især er helliget nationale Ideer. I Kampen for Sønderjylland var hun virksom med Artikler i Aviser og Tidsskrifter og med Foredrag over hele Skandinavien. Af hendes talrige Bøger kan fremhæves »Dit Folk skal være mit Folk« (1901), »Sten Stensen til Stensbo« (1904), »Hvem kastede den første Sten?« (1906) og hendes sidste Bog »Hvor Vejene skilles« (1918). Ved Kvindekongressen 1893 i Chicago under Verdensudstillingen repræsenterede hun Danmark. Hendes Digtning er Kamplitteratur, Led i hendes modige og idealistiske Arbejde for Kvindens og de undertrykte Nationers Frigørelse. Hun vil Frihed, men en Frihed under moralsk og religiøst Ansvar. — Relief af R. Bøgebjerg.

Erindringer i Fædrelandet 18. Aug. 1910 og Nationaltidende 28.—30. Juni 1915. B. M. Kinck i Edda, XXXV, 1935, S. 498—543. *Oluf Friis*

Kiellerup, Jacob og **Lauritz**, se Kjellerup.

Kiellerup, Theodor Julius, 1818—50, Maler. F. 7. Marts 1818 i Kbh. (Trin.), d. 14. Maj 1850 i Miinchen, begr. sst. Forældre: Bogholder, senere Vare- og Vekselmægler Daniel K. (1784—1865) og Cecilie Vilhelmine Iversen (1798—1879). Gift 10. Okt. 1847 i Miinchen med Maria Carolina Delcroix, f. 1. Juni 1826 i Miinchen, d. 12. Jan. 1882 i Miinchen (gift 2° med Hilmayr, 3° med Bauer), D. af kgl. Hofkusk Ludwig D. og Maria Anna Walsch.

K. kom straks efter sin Konfirmation (1833) paa Akademiet og rykkede 1837 op i Gipsskolen, men gik ikke videre. Han begyndte allerede at udstille 1836 (»En Hund«) og solgte to Ungdomsarbejder (1838 og 1840) til Den kgl. Malerisamling (ikke mere udstillede). Fra 1841 var han bosat i Miinchen. 1844 og senere søgte han flere Gange Akademiet om Rejseunderstøttelse uden dog at se sit Ønske opfyldt. Han bevarede stadig Forbindelsen med Hjemlandet, udstillede i Kbh. og solgte Billeder til Landsmænd; men samtidig vandt han større Navn i Tyskland. Paa Charlottenborg udstillede han kun Malerier med Dyr, mest Landskaber med Hjorte eller Vildsvin.

Ph Weilbach(Erik Zahle*).

Kielman v. Kielmansegg, Friedrich Christian, Rigsfriherre, 1639—1714, gottorpsk Statsmand. F. 1. Febr. 1639 i Slesvig, d. 25.

Sept. 1714 i Hamburg, begr. sst. (Domk.). Forældre: Kansler Johann Adolf K. v. K. (s. d.) og Hustru. Gift 8. Maj 1665 paa Satrupholm med Maria Frederikke Ahlefeldt, f. 1643, d. 23. Sept. 1709, begr. i Hamburg (Domk.), D. af Major Claus A. til Gelting og Fresenhagen (1610—74) og Hedevig Rantzau (1618—95).

Efter Studier i Lübeck, hvor han blev Domherre, Leiden (1655—56) og Siena nævnes F. C. K. v. K. 1661 som gottorpsk Kammerjunker og administrerede i de følgende Aar Biskop August Frederik af Lübecks Ejendomme. 1665 blev han Gehejme- og Kammerraad og fik som saadan Gottorphoffets franske, italienske og spanske Korrespondance under sig. Han holdt Tale ved Kieluniversitetets Indvielse 1665, var 1666 i Sendelse til Kurfyrsten af Brandenburg i Kleve og virkede for det dansk-gottorpske Ægteskab 1667. 1670 og senere deltog han i Forhandlingerne med Danmark om den plønske Arvestrid. Han var her ikke altid i Overensstemmelse med Faderen, som lejlighedsvis beskyldte ham for at lade sig paavirke af A. Cramer. Da den gamle v. K. 1671 bosatte sig i Hamburg, overlod han F. C. K. v. K. sit Hus i Slesvig og Satrupholm. 1672 blev F. C. K. v. K. Faderens Efterfølger som Amtmand i Trittau og Reinbek og i Mohrkirchen og (1. Okt.) Vicepræsident i Kanceliet. 1673 udnævntes han til Landraad. Efter »Rendsborgforliget« toges han sammen med Faderen og sine to Brødre til Fange af den danske Regering og sad nogen Tid fængslet i Nyborg, senere i Citadellet i Kbh. Løsladte 1677 tog Brødrene v. K. Ophold i Hamburg, men modtog Juni s. A. en hertugelig Ordre til at slaa sig ned paa deres Godser. Hertug Christian Albrecht var, paavirket af deres Fjender, brøsthøiden over et Beskærmelsesbrev, de havde udvirket af den danske Konge, og over den af dem og Faderen til Danmark udredede store Løsesum og talte om deres og Faderens »landkundige Injustice und Geldgeiz« og deres Tilsidesættelse af de hertugelige Interesser. Truede med videregaaende Skridt søgte de dansk og kejserlig Beskyttelse og tog Afsked fra gottorpsk Tjeneste. 1679 ophøjedes de i Rigsfriherrestand og fik kejserlig Raadstitel. 1701 blev F. C. K. v. K. dansk Gehejmerraad. Sine sidste Aar boede han i Hamburg, hvor han var Domprovst. Han var Ejer af Satrupholm, Opdrup (der begge 1685 solgtes til Christian Albrecht), Wandsbek (1679—1705) og Kohøved. Hans store Bibliotek paa ca. 50 000 Bind splittedes ved hans Død. Fra hans Sønsøn Georg Ludwig stammer de nulevende Grever af K. — Af Brødrene var den kendteste den ældste: *Hans Hinrick* K. v. K. (1636—86) Ejer af Quarnbek, Cronshagen, Bramstedt og Marutendorf, 1671 Landraad og Amtmand i Kiel og Bordesholm, 1680 kgl.

dansk Landraad, 1683 dansk Gehejmeraad og Generalkrigskommissær i Hertugdømmerne.

E. v. Kielmansegg: Familien-Chronik der Herren, Freiherren und Grafen von K., 2. Aufl., 1910. Personalhist. Tidsskr., 4. Rk., II, 1899, S. 30. Danmarks Adels Aarbog, XL, 1923, S. 479. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, VI, 1923. *C. O. Bøggild Andersen.*

Kielman v. Kielmansegg, Johann Adolph. 1612—76, gottorpsk Statsmand. F. 15. Nov. 1612 i Itzehoe, d. 8. Juli 1676 i Citadellet i Kbh., begr. i Slesvig (Domk.). Forældre: Foged for Jomfruklostret i Itzehoe Hans K. (ca. 1570—1629, gift 1° med Margarethe (gift 1° med Georg Hummerfeld)) og Anna Runge (d. 1637(?)). Gift 2. Nov. 1635 i Itzehoe med Margaretha v. Hatten, f. 25. Aug. 1617 i Rendsborg, d. 12. Dec. 1656 i Slesvig, D. af Landkansler Hinrich v. H. (s. d.) og 1. Hustru.

J. A. K. v. K. gik i Skole i Lübeck, besøgte senere Leiden (1629) og flere tyske Universiteter, blev Dr. jur. i Jena 1633, rejste i Frankrig, studerede nogle Maaneder praktisk Jura ved Kammerretten i Speier og aflagde Besøg i Wien, Ungarn og Böhmen. Efter Hjemkomsten (1635) var han Advokat i Holsten og blev 1636 slesvig-holstensk Landsyndicus. Jan. 1637 udnævnte Hertug Frederik III. ham til sin Raad. Som saadan benyttedes han i diplomatiske Sendelser til Christian IV., Kejseren og tyske Fyrster og repræsenterede Hertugen paa Regensburgrigsdagen 1640—41. 1641 ophøjedes han af Kejseren i tysk Rigsadel og udnævntes til Pfalzgreve; 1652 fik han Ret til at føre Navnet v. Kielmansegg, der bares af en østrigsk Adelslægt, med hvilken han skal have sluttet en Familiepagt. 1641 blev han Gehejmeraad, snart efter gehejme Finansraad og Kammerraad, i hvilken Stilling han fik stor Indflydelse paa baade Finans- og Udenrigsanliggender. Endnu større blev hans Magt, da han 20. Marts 1644 blev Hertugens Kansler. Han var fra nu af i en Aarrække den dominerende gottorpske Statsmand. 1652 fik han en Medbejler, Amtsinspektøren Johs. Hecklauer, styrtet; dennes begavede Svigersøn, Andreas Cramer, blev hans Medarbejder, selv om de hver havde sit Parti bag sig, og det samme gjaldt Gehejmeraaderne Levin Claus Moltke og Joh. Friedr. v. Winterfeld. J. A. K. v. K. blev tillige Amtmand over flere Amter, som Barmstedt (1647—50), Mohrkirchen (1655), Reinbek og Trittau (1662), Forstander for det adelige St. Johannes Jomfrukloster i Slesvig og (1650) Domprovst ved Kapitlet i Hamburg.

J. A. K. v. K. har længe ventet og venter endnu paa sin Historiker.

Han er den betydeligste af de borgerligfødte Jurister, der i de gottorpske Lande arbejdede i den stærke centraliserende **Fyrstemagts** Tjeneste. Udtil førte denne Stræben til Ønsket om at frigøre Hertugen fra den Afhængighed af den danske Konge og Krone, som fik Udtryk i Fællesregeringen og det slesvigske Lensforhold. For at naa dette **Maal** søgte J. A. K. v. K. med større Kraft og Konsekvens end nogen ældre gottorpsk Statsmand at knytte den allerede tidligere indledede Forbindelse mellem Gottorp og Sverige fastere. Ægteskabet mellem Hertug Frederik **III.s** Datter Hedevig Eleonora og Kong Karl Gustaf **1654** blev en vigtig Etape paa denne Vej. I de følgende Aar blev Forholdet til den danske Konge stedse køligere, de gottorpske Klager over hans Overgreb stedse heftigere. Da Svenskekongen efter det danske Fredsbrud rykkede ind i Hertugdømmerne, sluttede J. A. K. v. K. og L. C. Moltke Sept. **1657** i Kiel et Forbund med Sverige, der lovede Hertugen ved Freden Løsning af det slesvigske Lensbaand, Ophevelse af Fællesregeringen og Afstaaelse af Svavsted Amt. Under Forhandlingerne i Kbh. **Marts-Maj 1658** lykkedes det J. A. K. v. K., støttet paa den svenske Hær, at opnaa Svavsted Amt og Hertugens Suverænitet over hans Del af Slesvig. Med Hensyn til **Fællesregeringen** maatte han vige for Ridderskabets og Stændernes og den danske Konges Modstand. Karl Gustafs Fredsbrud Aug. **1658** bragte Gottorp i store Vanskeligheder, der nødvendiggjorde Neutralitetsoverenskomsten af Nov. **1658** med de allierede Hære, men Kbh.freden **1660** stadfæstede de ved Traktaten af Maj **1658** vundne Fordele.

J. A. K. v. K. bevarede sin Indflydelse ogsaa efter Frederik **III.s** Død (**1659**), under Hertug Christian Albrecht. **1662** blev han Regerings- og Kammerpræsident og optoges i det **slesvig-holstenske** Ridderskab. Han var den drivende Kraft, da den unge Hertug virkeliggjorde Faderens Plan om Oprettelse af et Universitet i Kiel; ved Indvielsen 5. Okt. **1665** repræsenterede han Kejseren og holdt flere Taler paa Latin. I Forholdet til Danmark skyldtes det uden Tvivl J. A. K. v. K. og hans Tilhængere, til Dels i Modsætning til A. Cramer, der tilraadede større Forsigtighed over for den danske Nabo, at Hertugen **1661** paa ny søgte Sveriges Støtte mod de danske Overgreb. Resultatet blev den hemmelige Traktat af Maj **1661**, der lovede Gottorp øjeblikkelig svensk Militærhjælp paa Hertugens Rekvisition og Neutralitet for Hertugdømmernes samlede Omraade under en dansk-svensk Krig. En Bestemmelse om, at Hertugen i Tilfælde af dansk Nederlag i en saadan Krig skulde have de kongelige Dele af Hertugdømmerne, udtoges efter

svensk Ønske af selve Traktaten, hvor J. A. K. v. K. havde faaet den anbragt, men opsattes i en særlig, skriftlig Forsikring. Det var utvivlsomt ogsaa i første Linie J. A. K. v. K., som stod bag de mange gottorpske Henvendelser til Frankrig, England og Generalstaterne om en Specialgaranti for Gottorps Gevinster fra 1658—60. Intet Under, at han var mistroet i Kbh., og at man der gav ham Skylden for et af en tidligere svensk Officer forfattet, 1666 i Slesvig trykt antidansk Skrift. Forhandlingerne mellem Stormagterne og de nordiske Stater og de sidstes Holdning under den engelsk-hollandske Krig 1665—67 viste imidlertid Gottorp, hvor svag dets diplomatiske og militære Stilling var, og skabte Jordbund for den af Hannibal Sehested tilraadede dansk-gottorpske Tilnærmelse, der nu fik en Talsmand i Christoffer Gabel. Frugten blev **Glückstadt-overenskomsten** Okt. 1667 og Christian Albrechts Ægteskab med Frederikke Amalie af Danmark, for hvilket J. A. K. v. K., bl. a. under et Ophold i Kbh., havde virket. Han og Gabel, mellem hvem en fortrolig Brevveksling fandt Sted, kunde ogsaa mødes i Ønsket om at holde Hertugen af Pløn ude fra Arveretten til Grevskaberne Oldenburg og Delmenhorst. Fællesaktionen i dette **Spørgsmaal** brødes imidlertid, især paa Initiativ af den gottorpsk-fjendtlige Statholder Frederik Ahlefeldt, da de plønske Arvekrav viste sig umulige at komme udenom. Den danske Regering indlod sig i direkte Forhandlinger med Pløn for at erhverve begge Grevskaber i deres Helhed, og J. A. K. v. K. søgte atter Sveriges Støtte. Da Christian Albrecht efter den **dansk-plønske** Overenskomst under sit Ophold i Kbh. Marts 1671 blev paavirket til mundtlige Løfter om en Overenskomst med Danmark, fik J. A. K. v. K. ogsaa, da Hertugen var kommet hjem til Gottorp, disse Løfter tilbagekaldt. Danske Bestikkelsesforsøg og Forhandlinger mellem J. A. K. v. K. og Fr. Ahlefeldt frugtede ikke, og J. A. K. v. K. følte sin personlige Sikkerhed truet og tog Sept. 1671 Ophold i Hamburg.

Den europæiske Storpolitik formede sig imidlertid paa ny ugunstigt for Gottorp. Sverige var tilbageholdende med sin Støtte, mens Danmark styrkedes ved sit Forsvarsforbund (Sept. 1672) med Kejseren, Brandenburg og andre tyske Fyrster. Samtidig var flere danske Statsmænd i Sehesteds Aand for en Overenskomst med Gottorp. Det kom da Okt. 1672—Febr. 1673 til Forhandlinger i Hamburg mellem J. A. K. v. K. og U. F. Gyldenløve som den danske Regerings Kommissær. J. A. K. v. K. udtalte sig herunder stærkt skeptisk om Værdien af Alliancen med Sverige; han vilde gerne tilbage til Gottorp og lokkedes ogsaa af et tilbudt dansk Gratiale

paa 20 000 Rdl. Under Indflydelse af Cramer og F. C. v. K., J. A. K. v. K.s Søn, forlangte Gottorp 500 000 Rdl. for at opgive sit Krav paa Grevskaberne. Dette Forlangende, som J. A. K. v. K. selv var tilbøjelig til at **finde** for stort, kunde U. F. Gyldenløve dog ikke faa Fr. Ahlefeldt og hans Meningsfæller i det danske Konseil til at gaa ind paa, og Maj 1674 sluttedes et nyt svensk-gottorpsk Forbund, der øgede den 1661 lovede Hjælp og forpligtede Hertugen til ikke at indgaa Overenskomst med Danmark om Grevskaberne uden Sveriges Samtykke. J. A. K. v. K. opgav dog ikke sine Forligsbestræbelser. I Breve til Griffenfeld foreslog han, at Kongen skulde overlade Gottorp Grevskaberne mod at faa Tønder Amt i Stedet. En Tid benyttedes P. v. Klingenberg som Mellemmand, og i Juni 1675 kom det til officielle Forhandlinger mellem J. A. K. v. K. og Griffenfeld i Rendsborg, hvor J. A. K. v. K. stillede Rigskansleren Steinhorst Amt i Udsigt som Belønning. Kort efter brød imidlertid den danske Regering over tværs og tvang med Vold Hertugen til det ydmygende »Forlig« i Rendsborg 10. Juli. 13. Juli **maatte** derpaa J. A. K. v. K. og hans Sønner underskrive en Forsikringsakt, hvorved han forpligtede sig til ikke at forlade Hertugdømmerne, men tjene Kongen og hans Søster, Hertuginde af Gottorp, med Troskab, under Tab af Ære og Formue. Han søgte senere at blive løst fra denne Forpligtelse, men den danske Regering bevarede en grundig Mistillid til den fremragende Diplomat, og 6. Marts 1676 besluttede Gehejmerrådet at fængsle ham, bl. a. for at benytte ham som Vidne mod den straks efter fængslede Griffenfeld. 17. Marts fængsledes han og hans Sønner i Slesvig. Han førtes til Kbh., hvor han anbragtes først i Simon Petkums Hus ved Frederiksholms Kanal, senere i Citadellet. Under Griffenfelds Proces afgav han 13. Maj en Erklæring om Steinhorstforhandlingerne. Selv truedes han med Kriminalproces, men frikøbte sig for 1 Td. Guld. Kort efter døde han af et apoplektisk Slag.

Den afpressede Tønde Guld kaster Lys over Omfanget af J. A. K. v. K.s Formue, hvis Vækst kan følges ved Hjælp af hans i Familie-eje bevarede Regnskabsbog (1645: 21 672, 1660: 309 400, 1669: 416 600, 1675: 535 949 Rth., o: adskillige Millioner i nutidig dansk Kroneværdi). Hans Sportelindtægt var meget stor; hertil kom Indtægten af hans Godser og af en omfattende Laanevirksomhed; at han heller ikke gik af Vejen for Bestikkelser, viser bl. a. Beretningen fra den 1681 af Christian Albrecht nedsatte Visitationskomité. Af Godser ejede han bl. a. Satrupholm i Slesvig og Crons-hagen i Holsten, desuden pragtfulde Huse i Slesvig By og i Ham-

burg. Itzehoeklosterfogedens Søn naaede unægtelig vidt, og der er ikke Tvivl om, at han stod som et Forbillede til Efterfølgelse for kongerigske Statsmænd af borgerlig Herkomst som Christoffer Gabel og Peder Schumacher Griffenfeld. Ingen af disse stod i øvrigt Maal med ham i Personlighedens Dimensioner og tætsluttede Kraft. — Epitafium i Slesvig Domk. — Maleri paa Fr.borg; lignende Stik af Chr. Lorensen Rothgiesser i Husum 1651, Stik af samme efter 1655 og 1656. Radering af J. Ovens ca. 1653. Tegning af samme 1656 (Kobberstiksamlingen). Maleri i Familieeje 1665; lignende dette dels et Stik (Fr.borg) af Rich. Collin efter Tegning af Hubert Quellinus, der 1661 var i Slesvig, dels et Stik af Hans Straus efter Ovens. Kobberstikplade med samme Navn i Præsidentenkloster, Slesvig. Maleri ca. 1668 paa Universitetet i Kiel. Stik 1666 af Hans Straus. Malerier fra Alderdommen hos Familien. Portrætteret paa Stikkene af Hertug Frederiks Ligbegængelse, af Indvielsen af Kiels Universitet og af Fredslutningen i Breda. To Medailler fra 50'erne. Medaille af Johann Restecke ca. 1665. Marmorstatue, formentlig af Precht, paa Gravmælet i Slesvig. — Et Brystbillede af J. Ovens omtales, men er forsvundet.

Send-Schreiben eines **Dennemärckischen** von Adel an einen guten Freund in Deutschland, 1676. J. Moller: Cimbria literata, I, 1744, S. 295—98. A. D. Jørgensen: Peter Schumacher Griffenfeld, I, 1893, S. 104 f.; II, 1894, S. 18 f., 233 f., 248 ff., 446 f. o. fl. St. J. A. Fridericia: Adelsvældens sidste Dage, 1894. P. Lauridsen: Holsten-Gottorp og Kronen, Hist. Tidsskr., 7. Rk., V, 1904—05, S. 1—99. Samme: Slesvig og Kronen, 1906. E. v. Kielmansegg: Familien-Chronik der Herren, Freiherren und Grafen von K, 2. Aufl., 1910. Personal-hist. Tidsskr., 4. Rk., II, 1899, S. 24 f. Danmarks Adels Aarbog, XL, 1923, S. 478. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, IV—VII, 1917—26. H. Schmidt: Die bildlichen Darstellungen des Kanzlers J. A. v. K., Zeitschrift d. Gesellsch. f. Schleswig-Holst. Geschichte, XL VIII, 1918, S. 282—96. L. Andresen: Holstein und deutsche Reichspolitik zur Zeit des Regensburger Reichstages 1653—54, sst., L, 1921, S. 1—146. P. v. Hedemann-Heespen: Die Herzogtümer Schleswig-Holstein und die Neuzeit, 1926. L. Andresen und Walter Stephan: Beiträge zur Geschichte der Gottorfer Hof- und Staatsverwaltung von 1544—1659, I—II, 1928 (Quellen u. Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins, XIV—XV). B. Fahlborg: Sveriges yttre politik 1660—1664, 1932. H. Bohrn: Sverige, Danmark och Frankrike 1672—1674, 1933.

C. O. Bøggild Andersen.

Kielsen, Frederik (Friderich) Christian, 1774—1850, Skolemand. F. 7. Febr. 1774 i Kbh. (Garn.), d. 18. Jan. 1850 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Organist ved Garnisons K. Oluf K. (1724—92) og Valentine Margrethe Dresler (1739—1809). Gift 29. Maj 1808 i Kbh. (Holmens) med Louise Charlotte Amalie Jacobsen, f. 2. Juni

1789 i Kbh. (Garn.), d. 15. Okt. 1876 sst. (Frbg.), D. af Johan J. og Marie Hansdatter.

K. blev Student 1790 fra Helsingør og begyndte at studere Kirurgi, men opgav snart Eksamensstudiet og lagde sig udelukkende efter Naturhistorie. I dette Fag blev han Lærer ved Efter-slægts- og Borgerdydskolen og 1797 ved Metropolitanskolen. Her blev han Adjunkt 1806 og Overlærer 1812, tog sin Afsked 1819, bosatte sig i Vordingborg og underviste som Timelærer ved Latin-skolen i denne By, saa længe hans svækkede Syn tillod. 1833 flyttede han tilbage til Kbh. Han udfoldede en stor Virksomhed som populariserende Forfatter, oversatte saaledes en Række tyske Børnebøger, til Dels af naturbeskrivende Indhold. Men hans væsentligste Indsats var paa Pædagogikkens Omraade. Han omplantede flere af Tyskeren C. P. Funkes Lærebøger paa Dansk og skrev selv et Par meget og i lang Tid anvendte, som »Forsøg til en Lærebog i Naturhistorien til Brug for Skoler« (3 Bd., 1802—03) og »Lærebog i Naturhistorien for Begyndere« (fire Opl., 1807, 12, 20 og 39). Naturhistorie var dengang et nyt Fag i Skolen, og K.s Virksomhed som Lærebogforfatter blev derfor et Pioner-arbejde, men han holdt sig væsentligst til den systematiske, kun lidt til den biologiske Side af Faget. Han udgav endvidere 1804 en Oversættelse af C. F. Schumacher: »Enumeratio plan tarum in partibus Sællandiae septentrionalis et orientalis«.

Slægt hos Lengnick. F. E. Hundrup: Lærerstanden ved Metropolitanskolen, 1872, S. 65 ff.

Hakon Jørgensen.

Kier, Christian Ludvig, 1839—1934, Retshistoriker, Kommunalmand. F. 25. Dec. 1839 paa Herlufsholm, d. 18. Febr. 1934 i Linaa Storskov ved Svejlbæk, begr. i Aarhus. Forældre: Sagfører, Godsforvalter paa Herlufsholm, Justitsraad Tycho K. (1802—78) og Johanne Louise Rasmussen (1816—74). Gift 1° 4. Nov. 1870 i Aarhus med Dorthea Sofie Biinger, f. 2. Aug. 1847 i Aarhus, d. 22. Febr. 1906 sst., D. af Købmand Christian Albert B. (1798—1884) og Jacobine Schmidt (1811—95). 2° 10. Juni 1920 i Linaa med Anna Kirstine Nicoline Pedersen, f. 11. April 1882 i Aarhus, D. af Sergent, senere Stabssergent Andreas P. (1854—1930) og Anna Frederikke Rosine Bech (f. 1856).

K. blev Student 1857 fra Herlufsholm, *cand.jur.* 1863, deltog i Krigen 1864 og nedsatte sig 1869 som Overretssagfører i Aarhus. Her skaffede han sig ved sin administrative Dygtighed og ret-linede og myndige Karakter hurtigt en fremskudt Plads; baade fra offentlig og privat Side blev der lagt stærkt Beslag paa hans Evner

og Arbejdskraft, han var saaledes Direktør for Jydsk Handels- og Landbrugsbank 1874—76, Medlem af Aarhus Byraad 1876—87 og 1891—99, Formand i Den danske Købstadforening 1894—1900 og i Tiendeafløsningskommissionen for Aarhus Stift 1894—1900 m. m. Trods sin udstrakte praktiske Virksomhed og sine kommunale og andre Gøremaal overkom K. samtidig at udfolde en omfattende og i flere Retninger betydningsfuld Forfattervirksomhed, jævnlig med Fremdragen af nye eller ikke hidtil tilstrækkeligt paaagtede Punkter. Han debuterede med et retshistorisk Bidrag i »Ugeskrift for Retsvæsen« 1883 om Overdragelse af Ejendomsret over faste Ejendomme, hvilket uddybedes nærmere ved »Om Overdragelse af Eiendomsret over faste Eiendomme for Tiden indtil Chr. V.s Lov. Et Bidrag til dansk Retshistorie«, der i forskellig Retning røbede Begynderen og Autodidakten og ogsaa fra retshistorisk Side blev modtaget med megen Kritik. Denne mildnedes i nogen Grad ved hans næste Arbejde »Valdemars sjællandske Lov« (1890), der til fornyet Behandling optog det allerede fra Kofod Anchers Tid drøftede Spørgsmaal om Lovens Oprindelse, og særlig ved Afhandlingen i »Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie« 1891 »Er den skaanske eller den sjællandske Kirkeret den ældste?« I sin Bog »Edictus Rotari. Studier vedrørende Langobardernes Nationalitet« (1898) hævder han det nøje Slægtskab mellem langobardisk og nordisk Ret og fastholdt og forsvarede i Skriftet »Dansk og langobardisk Arveret« (1901) sin Opfattelse mod den af den fremragende tyske Retshistoriker Julius Ficker i Afhandlingen »Das langobardische und die scandinavischen Rechte« (1901) mod ham rejste Kritik. Sin stadig levende Interesse for retshistoriske og historiske Problemer lagde K. for Dagen ved Afhandlingerne »Hammurabis Love og germansk Ret« (Tidsskrift for Retsvidenskab, XXIII, 1910) og »Beowulf. Et Bidrag til Nordens Oldhistorie« (1915). — R. 1885. DM. 1898.

Frantz Dahl i Festskrift i Anledning af Tohundrede Aars Dagen for Indførelsen af juridisk Eksamen ved Københavns Universitet, 1936, S. 218 f.

Frantz Dahl.

Kier, Otto, 1792—1863, juridisk Embedsmand, historisk Forfatter. F. 15. April 1792 i Haderslev, d. 23. Marts 1863 sst., begr. sst. Forældre: Skipper Otto Thomsen K. (1749—1832) og Anna Maria Boyschau (1748—1830). Gift 30. Juni 1820 i Haderslev med Johanne Frederikke Bruhn, f. 15. Marts 1799 i Flensborg, d. 15. Maj 1874 i Haderslev, D. af Købmand Johan Ernst B. (ca. 1748—1808) og Maria Prehn (1766—1807).

K. blev Student 1812 fra Haderslev, studerede i Kiel og Heidelberg, tog 1816 juridisk Eksamen i Gottorp og nedsatte sig som Advokat i Haderslev, hvor han virkede til sin Død. Han fik 1837 Bestalling som Overretssagfører og Notar, og 1841 blev han Herredsfoged for Gram Herred. Som ung var han blevet paavirket af de tysk-nationale Strømninger i en saadan Grad, at da Professor Chr. Paulsen i 30'erne flere Gange søgte at vinde hans Bistand til at skaffe Nordslesvig dansk Retssprog, mødte han hos den tidligere Ven en afvisende Holdning. I Striden om den Ærestavle for Christian VIII., der skulde ophænges i Gram Tinghus, tog han Parti imod de dansksindede Bønder, og 1848 sluttede han sig aabenlyst til Slesvigholstenerne. Den provisoriske Regering udnævnte ham til Politimester og Byfoged i Haderslev, en Stilling, som han beklædte til Marts 1850. — Som Embedsmand var K. overmaade dygtig. Han var Kasserer ved Haderslev Provstis fælles Kirkekasse og blev 1841 Medlem af den Kommission, som arbejdede med Naturaltiendens Afløsning; i flere Skrifter slog han til Lyd for en Regulering af det nordslesvigske Tiendevæsen, ligesom han arbejdede for en Forbedring af Haderslev Havn og Fjordens Sejlbarhed. Han interesserede sig stærkt for Slesvigs Retshistorie og Forfatningsforhold; hans Afhandlinger findes navnlig i »Jahrbucher für die Landeskunde der Herzogthümer Schleswig-Holstein und Lauenburg«, heri bl. a. hans Hovedarbejde »Ansichten iiber den Entwicklungsgang der inneren Verfassung des Herzogthums Schleswig, mit besonderer Berücksichtigung des Amtes Hadersleben« (II—VII, 1859—64). — R. 1831. — Maleri af Wassow ca. 1840 i Privateje.

Jahrbucher fiir die Landeskunde der Herzogthümer Schleswig-Holstein und Lauenburg, VII, 1864, S. 299—303. P. Lauridsen: Da Sønderjylland vaagnede, III, 1916, S. 85, 196; IV, s. A., S. 215—18. *Svend Larsen* (P. Lauridsen).

Kier, Søren (Severinus Paludanus), —1609—27—, Maler.

Man har (uden at Bevis foreligger) antaget, at han var Sønnesøn af sin Navne, Tolderen i Kolding Søren Kiær (s. d.), og at han var den Dreng, som Christian IV. 1607 satte i Lære i Amsterdam hos Peter Isaacsz. 1609 vendte han tilbage til Danmark og fik 1611 Betaling af Kongen for sit Forbrug af Linned o. 1. i de sidste to Aar, saa han maa straks have været i Forbindelse med Hoffet. Senere rejste han udenlands, antagelig paa Kongens Bekostning, thi 1616 fik »Kongens Malersvend«, S. K., Penge af Rentemesteren sendt til Venezia. Ved sin Hjemkomst Sommeren 1617 ansattes han af Kongen som Kontrafejer, og han maledede i

den følgende Tid store **Loftsbilleder** (til Rosenborg, 1618), antikke Billeder af **amoureux** Indhold (Venus, **Pyramus**, Paris o. s. v. til Fr.borg), aabenbart mindre Billeder paa Træ, og endelig Portrætter af Kongen. Ogsaa Enkedronningen gav ham Beskæftigelse, og 1623 opholdt han sig i Nykøbing F., øjensynlig optaget af Forarbejder til den store Anetavle, som Dronning Sophie lod udføre til Kirken af Odensemaleren Anthon Clement. Ogsaa Anetavlerne for Christian IV. (Rosenborg) og Prinsesse Hedevig (Fr.borg, for Tiden paa Nyborg Slot) kan antages udførte af ham. En Allegori over de syv frie Kunster har han malet, men Billedet er forsvundet. S. K. boede i Kbh., hvor han ogsaa opholdt sig efter sin Afskedigelse 12. Dec. 1627. Han synes at have hørt til den Gruppe af Malere, som paavirkedes af den hollandske manieristiske Stil, og har staaet Gruppen Anthon **Clement**—Remmert Peeters her hjemme nær.

F. R. Friis: Bidrag til dansk Kunsthistorie, 1890—1901, S. 150 f.
F. Beckett: Frederiksborg, 1914, S. 259 f.

O *Andrub*

Kierkegaard, Navnet paa flere danske Slægter, af hvilke her skal nævnes en fra Sædding Sogn stammende Slægt, der, som saa mange andre vestjyske Bondeslægter, kom til Kbh. som Hosekræmmere. Den føres tilbage til Christen Jespersen K. (ca. 1673—1749), der var Fæster af en af Anneksgaardene til Sædding Sognekald, »Kirkegaarden«, hvoraf Navnet. Blandt hans Børn var Sønnerne Peder Christensen K. (1712—99) og Anders Christensen Gade (1715—83) i Gaden, Sædding Sogn. Peder Christensen K. havde ni Børn, af hvilke Michael Pedersen K. (1756—1838) drog til Kbh. som Hosekræmmer. Han var Fader til Nicoline Kristine K. (1799—1832), gift med Klædekræmmer Johan Christian Lund (1799—1875), til Petra Severine K. (1801—34), der ægtede Kontorchef i Nationalbanken, Justitsraad Henrik Ferdinand Lund (1803—75), samt til de nedenn. Brødre, Filosoffen Søren Aabye K. (1813—55) og Biskop Peter Christian K. (1805—88), med hvis Søn af andet Ægteskab, cand. theol. Pascal Michael Poul Egede K. (1842—1915, s. d.), denne Gren uddøde. — Ovenn. Anders Christensen Gade havde tre Sønner, Silke- og Klædekræmmer i Kbh. Anders Andersen K. (1767—1816) — hvis Søn var Maleren Niels Christian K. (1806—82) — Silke- og Klædekræmmer i Kbh. Michael Andersen K. (1776—1867) og Købmand i Horsens Morten Andersen K. (f. 1770), der ligesom Broderen Michael var gift med en Moster til Filosoffen Hans Brøchner (1820—75). Morten Andersen K. er Stamfader til de endnu i Jylland og Sverige levende Grene af Slægten.

H. P. Barfod: Af Søren Kierkegaards Efterladte Papirer 1833—43, 1869. Valdemar Ammundsen: Søren Kierkegaards Ungdom, hans Slægt og hans religiøse Udvikling, 1912. Sejer Kühle i Hist. Medd. om Kbh., 3. Rk., II, 1936, S. 163—83. Bengt Hildebrand: Till släkten Kierkegaards historia, Personhist. tidskr., XXXIV, 1933, S. 92—111. *Albert Fabritius.*

Kierkegaard, Pascal Michael Poul Egede, 1842—1915, Litterat. F. 27. Marts 1842 i Kbh. (Frue), d. 28. Febr. 1915 i Aalborg, begr. sst. Forældre: Biskop P. C. K. (s. d.) og 2. Hustru. Ugift.

Efter en forkvaklet, glædeløs Barndom blev K. Student 1861 fra Aalborg og cand. theol. 1866. Til hans nærmeste Omgangskreds hørte Harald Høffding, A. C. Larsen, H. S. Vodskov, Troels-Lund og J. P. Jacobsen. De Forventninger, hans usædvanlige Begavelse vakte, opfyldtes imidlertid ikke; efterhaanden gav han sig villieløst en sjæleligt og legemligt ubændig Livsførelse i Vold, og 1872 indlagdes han som sindssyg paa Oringe. Efter et Par Aars Forløb vendte han tilbage til Aalborg, hvor han 1879—81 var Stiftsbibliotekar. Foruden forskellige Smaabøger paa Vers med Betragtninger bl. a. om sig selv og sin Slægt har han leveret Oversættelser af en Række Middelalderhistorikere: Einhart (1878), Helmold (1881), Arnold af Lübeck (1885) og Orderik Vital (1889—96). Med Vodskov stod han til dennes Død i stadig Forbindelse, og Høffding vedgaar fra de unge Aar at skyldte ham meget. — Breve i Det kgl. Bibliotek.

H. H. Lefolii: Selskabet for hist. Kildeskrifters Oversættelse, 1900, S. 17, 23—26. Nordjylland 2. Marts 1915. J. P. Jacobsen: Saml. Værker v. M. Borup, III, 1927, S. 14. H. Høffding: Erindringer, 1928, S. 71—75. Hj. Helweg: Søren Kierkegaard, 1933, S. 25 ff. C. Weltzer: Peter og Søren Kierkegaard, 1936, S. J 67 f., 252, 276, 318, 321 f., 329—33, 335 ff., 363 ff.

Carl S. Petersen.

Kierkegaard, Peter Christian, 1805—88, Biskop. F. 6. Juli 1805 i Hillerød, d. 24. Febr. 1888 i Aalborg, begr. sst. Forældre: Hosekræmmer Michael Pedersen K. (1756—1838, gift 1° 1794 med Kirstine Nielsdatter Royen, ca. 1758—96) og Ane Sørensdatter Lund (1768—1834). Gift 1° 21. Okt. 1836 i Kbh. (Holmens) med Elise Marie Boisen, f. 31. Jan. 1806 i Vesterborg, d. 18. Juli 1837 i Kbh. (Frue), D. af Biskop P. O. B. (s. d.) og Hustru. 2° 12. Juni 1841 paa Frbg. med Sophie Henriette (Jette) Glahn, f. 14. Maj 1809 i Olstrup, d. 1. Juni 1881 i Aalborg, D. af Sognepræst i Ulsø, senere resid. Kapellan ved Garnisons K. Poul Egede G. (1778—1846) og Bodil Marie Elisabeth Blicher (1783—1862).

Forældrene flyttede ikke længe efter K.s Fødsel til Kbh., hvor de tidligere havde boet. Barndomshjemmet prægedes af den aldrende

Fader. Han havde i sin bedste Alder trukket sig ud af Handelslivet med en betydelig Formue og gik nu helt op i at opdrage sin store Børneflokk. Ikke blot flere lykkelige Omstændigheder, men ogsaa utrættelig Flid og en Forstand, der indtil de sidste Aar var lysende klar, dog med et vestjysk Vedhæng af Rethaveri, havde skabt en Personlighed af den tidligere Hjorddreng. Hans største Rigdom, der ogsaa gik i Arv til Sønnerne, var dog hans fremragende Evner til at gengive sjælelige Indtryk tro og levende. Logik og Fantasi lyste og lunede. Et utvivlsomt nedarvet Tungsind og et fra Barndommen rodfæstet Syn paa Kristendommen som en Dom over Livet i Verden gav Hjemmet et indesluttet Præg. Kun sjældent aabnedes et Vindue ud mod det borgerlige Liv udenfor; man frygtede for at miste det evige for det timelige. K. blev under Hjemmets Tag ogsaa efter Forældrenes Død. Først i sit 37. Aar kom han under nye Forhold. Da var hans Væsens Grundlinier draget. Under hele hans Livsudvikling kastede et asketisk Drag, en sygelig Trang til Selvudslettelse, sine stedse sortere Skygger over hans store Aandsevner; han vidste at trænge ind til Kernen af de Problemer, han mødte; men tidligt lammedes hans Kraft, hver Gang det gjaldt en Afgørelse; til sidst var K.s Bevidsthedsliv udslukket. Kun en sjælden Gang stilnede den aandeligt sammenbrudte Mands Selvførdømmelser af.

Tidligt kom K. i Borgerdydskolen i Kbh., hvis Bestyrer Michael Nielsen naaede vidt med begavede Elever. Brødrene K. mindedes altid taknemligt deres gamle Rektor for hans faste, men ikke stive Maade at sætte Folk i Gang paa. Sytten Aar gammel blev K. Student uden senere at slippe Forbindelsen med sin Skole. Paa fire Aar tilendebragte han sit teologiske Studium (1826), uden at dette satte dybere Spor; Filosofien drog ham mere end Teologien. Sammen med jævnaldrende diskuterede han især Kant og Fichte. Langvarige Sygdomsperioder tærede gennem mange Aar paa Arbejdskraften, hvilket gav ham et stærkt svingende Naturel. Han kom i nær Forbindelse med flere unge Teologer, som sluttede sig til Grundtvig; men endnu en Tid var Mynsters Prædikestol og Brødre-Societetets Sal hans aandelige Ankerpladser. Takket være sin Faders Rundhaandethed, naar det gjaldt store Beløb, kunde K. 1828 rejse udenlands for to Aar. I Berlin, hvor Universitetet stod i sin første Blomstring, lærte han Hengstenberg, Schleiermacher, Neander og Herder at kende; snart vandt Læselysten Sejrr over Hørelysten, og K. fordybede sig i patristisk og skolastisk Teologi, særlig fangede Augustinus hans Interesse. Bibliotekerne var ikke altid beredvillige til at laane den danske cand. theol. de Bøger, han havde

Brug for. Han ventede, at det vilde blive værre i katolske Universitetsbyer; men for en Dr. **phil.** var der faa Vanskeligheder. K. gav sig saa i Lag med at udarbejde en Dissertation. Augustinus' Udrædninger af Pligten til at tale sandt havde givet ham Ideen til Skriftet, som indeholder en baade velgennemtænkt og klar Fremstilling af Løgnens Begreb (De mendacio). Han forsvarede sin Afhandling ved Universitetet i Gottingen, hvortil han var naaet efter et kort Ophold i **Halle**. Som »der Disputierteufel aus dem Norden« huskedes han længe. Her hjemme anmeldte Poul Møller Bogen i meget smigrende Vendinger. Som Doktor drog K. videre over Bonn, Utrecht og Louvain, gennemsøgende Bibliotekerne for skolastisk Teologi, ofte uden Held. Han kom til Paris 1830, just som Julirevolutionen brød løs og hindrede enhver Tanke om Læsning. En Tid **maatte** han holde sig indendørs, da hans Opholdssted var barrikaderet, og da han endelig vovede sig ud, blev han tvunget til at være med i Oprørernes Rækker. Følgen blev, at han med det samme brød op fra Paris; efter en hastig og dyr Rejse over Strasbourg, Tiibingen og Leipzig naaede han i Efteraaret 1830 tilbage til Danmark.

Spørgsmaalet om en Livsstilling meldte sig nu. K. vilde gerne følge efter Poul Møller som Professor i Filosofi i Kristiania, men kom ikke i Betragtning ved Embedets Besættelse. Hans aandelige Uligevægtighed bidrog sikkert til, at han i disse Aar forgæves søgte flere Stillinger, hans Dygtighed ellers kvalificerede ham til. Han var inde i store sjælelige Kriser med et religiøst Opgørs Karakter. Om end nølende nærmede han sig Grundtvig, hos hvem han søgte Klarhed over sig selv. Utilfredshed med Brødremenigheden virkede ogsaa med. Flere alvorlige Sygdomsperioder (Tyfus) og en Række Dødsfald blandt de allernærmeste gjorde det ikke lysere. Med stor Selvovervindelse søgte K. at passe det daglige Arbejde som teologisk Manuduktør og Lærer ved Borgerdydskolen; til samlede Studier var der ikke Stunder. Han tænkte en Tid paa at blive Præst, søgte flere Embeder og udnævntes da ogsaa 1833 til Sognepræst i Vejerslev og Blidstrup paa Mors. Ingen forstod, hvorfor han vilde saa langt af Vejen; mange uløste Spørgsmaal baade i K.s personlige og kirkelige Livsomraade har drevet ham til at søge væk fra Hovedstaden. Endnu mindre forstod man, at han efter en Audiens hos Frederik VI. fik Tilladelse til at træde tilbage fra Embedet, før han blev ordineret. Nogle mente, at han var afsindig. Det virkelige Forhold var, at da den gamle Hosekræmmer og Grundtvig saa, hvilken Sjælekamp Tanken om at skulle aflægge Præsteeden voldte den unge Teolog, støttede de ham i hans Krav

om at **maatte** opgive at blive Præst. K. søgte nu at komme ind ved Universitetet og indgav en Begæring om, paa Basis af sin tyske Doktorgrad, at maatte holde filosofiske og teologiske Forelæsninger. Filsoffernes Tilladelse fik han, men det teologiske Fakultet svarede Nej med Henviſning til hans manglende teologiske Licentiatgrad. K. maatte da udarbejde en saadan Afhandling; det voldte ham store Kvaler at faa den færdig. Fakultetet antog den til Forsvar, men fremhævede saa stærkt sine Betæneligheder derved, at K. en Tid overvejede at lade være med at disputere, en Tanke, hans Venner dog fik ham fra. 1836 forsvarede han da sin Afhandling mod syv Opponenters Indlæg. Dens Titel var »De theologia vere Christiana, præcipue **autem** philosophica ejus parte rite construenda«. Den indeholdt en modig og selvstændig Fremstilling af, hvorledes den kristne Troslæres Grundrids tegnede sig for en Teolog, der gennem Grundtvigs Virke havde faaet et nyt Syn paa Kirkens Bærepiller: Skriften, Daab og Nadver og Trosbekendelsen. Han indførte Grundtvig, der i manges Tanker var en besværlig Obskurant, med Ærbødighed og Aabenhed i den teologiske Tænkning. Dette bidrog muligt til Fakultetets uvillige Modtagelse af Skriftet; men Afhandlingens Værdi blev ikke mindre af den Grund.

Som Licentiat tog K. straks fat paa teologiske Forelæsninger; gennem en Aarrække vedblev han, oftest under god Tilslutning, at virke ved Universitetet; særlig var det Fortolkningen af det nye Testamente, han docerede. Faa skal som han have haft Evne til gennem et Ord eller en Vending at aabne Vejen ind til de højeste og vanskeligste teologiske Spørgsmaal.

I K.s hjemlige Forhold tegnede det i to Aar, 1836—37, mere lyst end nogen Sinde. Efter at en Dødens Storm havde hærget Hjemmet, var kun den gamle Hosekræmmer, en Mand paa 80 Aar, og hans to svagelige Sønner blevet tilbage; de var alle indlevet med den Tanke ogsaa selv snart at skulle rives bort. Nu fandt K. i en Datter af Biskop P. O. Boisen en Hustru, som bragte Lykke og Tryghed ind i det gamle Hus paa Nytorv. Han havde i syv Aar overvejlet dette Skridt. Knap et Aar varede de gode Dage, saa døde Elise K. inden en Barnefødsel. Ogsaa paa Broderen Søren gjorde dette Dødsfald et uudsletteligt Indtryk. N. A., 1838, døde den gamle Fader, og de to Sønner var ene tilbage. De stod ikke uden Kritik over for hinanden; men en stærk Slægtsfølelse forbandt dem ogsaa under Forhold, hvor de ydre Livslinier syntes at gaa i modsatte Retninger.

K. kom aldrig til at føre en Pen, saaledes som hans yngre Broder efter svære Kampe med Stoffet naaede at gøre det. Han var ikke

blind for, hvor knudret og uklart hans Sprog tit var. Alligevel begyndte han, sammen med en af sine Venner Pastor Th. V. Oldenburg, at udgive et »Nordisk Tidsskrift for christelig Theologi«. Hverken i Norge, hvor Wexels søgte at indarbejde det i grundtvigske Kredse, eller her i Landet slog det rigtigt igennem. Indholdet var gedigent, ikke mindst K.s egne Artikler var nærende Kost; men det var for tungt for Menigmand, der gennem J. C. Lindbergs Virke var vant til at sætte den kirkelige Anskuelse og Polemik mod Personer sammen. Efter et Par Aargange (1840—42) visnede det hen. Grundtvig var efterhaanden blevet K.s personlige Ven, og ofte gjorde han Brug af den yngre Aandsfælle baade i Vartov Kirke og i de grundtvigske Nydannelser som Asylselskabet og Danske Samfund. Dronning Caroline Amalie lod ham kalde til sit Hof, for at han skulde gentage nogle Forelæsninger over Kirkens Historie, med hvilke han havde henrevet mange. Han fik derigennem en bevaagen Tilhørerinde paa højeste Sted. Hos Grundtvig lærte han sin anden Hustru at kende. De var gift i 39 Aar, hvoraf hun var syg de 38. Der var eet Barn i Ægteskabet, født 1842, først Forældrenes Haab, saa deres Sorg.

Da Mulighederne for at faa en Livsgerning i Hovedstaden enten ved Universitetet eller i et Præstekald var smaa, søgte K. at blive Præst paa Landet. Han fik 1842 et Embede, han mange Aar forinden forgæves havde søgt, Pedersborg og Kindertofte ved Sorø. Om end han senere paa Tinge betegnede sig selv som en Mand af Bondeæt, var K. i mange Maader i en aandelig Udlændighed i sin sjællandske Præstegaard. Samkvemmet med Adjunkterne i Sorø bødede kun lidet derpaa. Det skete, at han **maatte** tage hjem fra Annekskirken, fordi der ingen var i Kirke; i Hovedsognet stod det kun jævnt til med Kirkegangen. Man beundrede Præstens Lærdom, men hans Tale fattede man ikke. Bedre forstod man K.s moralske Mod. Flere Gange stillede Myndighederne et bestemt Krav om med Tvang at døbe Børn, hvis Forældre som Baptister var imod Barsedaa; K. lod sig ikke ved noget Middel, end ikke Trusel om øjeblikkelig Afsked, rokke fra sit Standpunkt, at Tvangsdaab var forkastelig. Da Kongeparret til Mynsters Harme syntes at give Baptisterne noget Medhold, lod Kancelliet være med at forfølge Sagen, der faldt bort med Grundlovens Ord om Trosfrihed. Som Landsbypræst deltog K. ivrigt i gejstlige Konventer. Hans Evner til at faa noget værdifuldt ud af en Forhandling gjorde ham til en ubestridt Førstemand ved disse Sammenkomster, hvor man diskuterede Dagens brændende Spørgsmaal, blandt hvilke ogsaa Broderen Søren. K.s Forsvar for Frihed i aandelige Forhold

var gerne ledsaget af en stærk Understregning af Nødvendigheden af en konservativ, rolig Udvikling uden Brud med Fortiden. Sine teologiske Arbejder, der ikke blev til noget større, lod han trykke i de »Fortsættelser fra Pedersborg«, som i fire Aar (1849—53) fandt Vej til en sparsom Lærerkreds. Noget videre ud naaede hans Bidrag i »Dansk Kirketidende« og de Taler, der gennem Lands-tingstidende spredtes ud i den opvakte Bondestand.

Efter forgæves Forsøg paa at blive valgt ind i den grundlov-givende Forsamling og i Folketinget blev K. Dec. 1849 indvalgt i Landstinget for 3. Kreds. I tre Aar havde han Mandatet; han repræsenterede Bondevennerne. Han talte tit og om de forskelligste Emner; man hørte ham gerne, selv om han kunde lade en Debat udarte til Ordkløveri. Paa Rigsdagen lagde han et varmt, uroman-tisk Fædrelandssind for Dagen. Med Forkærlighed drog han Fre-derik VI.s Dage frem som Forbillede for rolig politisk Udvikling. Ligeledes hævdede han, at Frihed inden for Kirken givet lidt efter lidt vilde hindre Folkekirkens Sprængning. Hans Broder saa først med Medlidenhed, senere med Foragt paa Virksomheden i Kon-venter og Rigsdag. Og dog var det en Indsats af varig Betydning. K. drog Konsekvensen af Grundlovens Frihedsparagraf og slog til Lyd for en rummelig Folkekirke.

Mens K. var i Pedersborg, fik han et Par Gange Opfordring fra talrige Studenter om at søge ledige teologiske Professorater. Fakul-tetet ønskede ikke grundtvigsk Medhjælp og holdt ham ved intet-sigende Udflugter ude. K. vedblev dog til sin høje Alderdom, naar Lejlighed gaves, at holde Forelæsninger for studerende. Af Trang til at bo nærmere ved Kbh. søgte og fik han Torslunde Sognekald; han fortrød sit Skridt og fik Lov at blive, hvor han var. I Broderens Kamp mod den officielle Kirke 1855 greb K. mæglende og undskyldende ind. Brødrene fik aldrig talt ud om den Sag, da den døende Søren af principielle Grunde ikke vilde indlade sig i Forhandling med K. Til Gengæld søgte denne paa en forsvarlig Maade over for Eftertiden at skelne mellem det sunde og det syge i Broderens Tilværelse; han følte sig stærkt knyttet til ham, og han paatog sig det ikke lette Hverv at faa Søren K.s Papirer udgivet, selv om der gik en rum Tid, før det kunde ske.

1856 kom endelig Tiden til Opbrud fra Præstegaarden. Væsentlig paa H. Martensens Tilskyndelse blev Aalborg Bispestol overdraget K. Muligt var det lige saa meget Grundtvigianerne, man maatte indrøm-me Plads i Bispekollegiet; derfor fik den mest konservative af dem Til-synsgerningen. K. var en virksom og vaagen Bisp; paa sine hyppige Visitatsrejser vandt han ved sin Veltalenhed og Fordringsløshed

mange Venner. Dog kunde hans Sind somme Tider være haardt og hans Domme skarpe, og da mødte han Uvillie; bagefter var han den første til at angre. Med megen Ængstelse traf han sine Embeds-afgørelser. Han kunde altid se en Sag fra begge Sider, sagde man. Men havde et Spørgsmaal klaret sig for ham, formaaede han at rive andre med for sin Opfattelse. Ved det 1. skandinaviske Kirke-møde i Kbh. 1857 forsvarede han uforberedt, men uigendriveligt Grundtvigs Kirketanker over for Dr. Rudelbachs Skrifteklogskab; i Aalborg gendrev han myndigt sekteriske Angreb paa Kirken. De aarlige Landemoder fik Præg af store kirkelige Møder med lødigt Indhold. Ved forskellige Smaaskrifter søgte han at faa Menigmand i Tale i Spørgsmaal om Kirke og Skole.

En kort Tid fik K. den ledende Plads i Folkekirken. Efter langvarige Forhandlinger indvilgede han 1867 i at blive Kultusminister i Ministeriet Frijs. Først i Sept. modtog han sin Udnævnelse; faa Uger efter havde han bittert fortrudt. Han søgte forgæves at træde tilbage. Man havde valgt ham til Minister, for at han skulde føre et Lovforslag om Valg- og Hjælpemenigheder igennem Rigsdagen. Der ventedes stærk Modstand ikke mindst fra den højere Gejstligheds Side, hvor Biskop Martensen havde vundet stor Tilslutning i sine Bestræbelser for igennem en Kirkeforfatning at unddrage Rigsdagen Bestemmelsesret i kirkelige Forhold og i Stedet skabe et kirkeligt Organ af synodal Art. Ogsaa fra Birkedals politiske Modstandere paa Tinge ventede man Opposition. Bisperne traadte da ogsaa frem med et sønderknusende Indlæg mod K.s Arbejde for at føre Lovforslaget igennem. K. saa i Loven en Sikkerhedsventil, hvorved en Sprængning af Folkekirken kunde undgaas, hans Modstandere derimod det første Skridt til Ødelæggelse af Kirken. Forpint og skuffet fik han i Marts 1868 Tilladelse til at vende tilbage til Aalborg. Lovforslaget gennemførtes kort efter, da Ministeriet gjorde det til et Kabinetsspørgsmaal.

K.s Kræfter var væsentlig opbrugt med hans Ministertid. Han sad vel et Par Aar i en Kirkekommission, men paa aandelig Aftægt. Tunge hjemlige Sorger, som Sønnen Poul voldte ham, og den tiltagende Alder førte ham ind i voldsomme og uhyggelige sjælelige Spændingstilstande. 70 Aar gammel tog han 1875 sin Afsked fra Bispegerningen. Mere og mere tog Sindssygen Overhaand. Til Tider vilde han intet spise. Som en Tyv og Løgner krævede han at føres for Domstolen. Den kristne Tro stod stadig for ham som Klippen; han følte sig selv som en druknende, der forgæves arbejder sig hen der imod. Omsider sov han stille hen. — Ligesom sin Broder Søren bar K. det ophøjedes Præg. Med al sin

Famlen og sit forrevne Sind var han et Menneske, der havde fundet Sandheden og fulgte den uden Hvil.

K.s mange Afhandlinger og vigtigste trykte Arbejder, deriblandt flere religiøse Digte, er udgivet af P. E. Glahn og L. Nyegaard (Samlede Skrifter, I—VI, 1902—05). Hans Dagbøger, ført 1830—83 (Det kgl. Bibliotek), fortjente at blive udgivet in extenso.

Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Frasagde sig Rang 1880. — R. 1858. DM. 1860. K.² 1869. K.¹ 1874. — Maleri i Budolfi K. i Aalborg. Litografier af A. Lønborg 1862 efter Fotografi og fra F. E. Bording 1867. Træsnit 1888 og af G. Pauli s. A. efter Fotografi.

H. P. Barfod: Til Minde om Biskop P. C. K., 1888. B. Paludan-Müller i Tidsskr., udg. af H. Begtrup, II, 1906, S. 129—70. Th. Elmquist i Vintersol, II, 1909, S. 9—31. F. L. Mynster og G. Schepelern: Biskop Otto Laubs Levnet, II, 2, 1887, S. 230—73. Fr. Hammerich: Et Levnetsløb, 1882, I, S. 305 ff., 357 f.; II, passim. H. Martensen: Af mit Levnet, II, 1883, S. 71 f.; III, s. A., S. 77 f. Kirkehist. Saml., 3. Rk., V, 1884—86, S. 437—60; 4. Rk., V, 1897—99, S. 408—44. Vilh. Birkedal: Personlige Oplevelser, II, 1890, S. 76—92. H. Høffding: Erindringer, 1928, S. 73 f. Breve fra og til Grundtvig, II, 1926 (se Registeret). Kirkeligt Samfunds Julebog, 1905, S. 66—119. L. Bogeskov: Tre Gennembrudsmænd, 1905, S. 46—121. M. Neiiendam: Frikirker og Sekter, 1927, S. 43—49. S. Kühle i Personahist. Tidsskr., g. Rk., IV, 1932; 5, 1933; 10. Rk., II, 1935. Ed. Geismar: Søren K., I—VI, 1926—28. F.Brandt og E. Rammel: Søren Kierkegaard og Pengene, 1935 (se Registeret). Carl Weltzer: Peter og Søren Kierkegaard, 1936.

Carl Weltzer.

Kierkegaard, Søren Aabye, 1813—55, Filosof. F. 5. Maj 1813 i Kbh. (Helligg.), d. II. Nov. 1855 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). Broder til P. C. K. (s. d.). Ugift.

K.s Fader var en velhavende »Hosekræmmer« (Trikotagehandler), som allerede i sit 40. Aar havde kunnet »lægge op«. Han var en velbegavet Mand, som nu i sit tidlige Otium syslede en Del med teologisk og filosofisk Læsning. Han var stærkt religiøs, i en tung og grublende Retning, men med Beundring for Biskop Mynster. Moderen, der var Michael K.s 2. Hustru, var en huslig Kvinde med et jævnt og fornøjet Sind. K. var et Alderdomsbarn; Faderen var ved hans Fødsel 56 Aar gammel, Moderen 45. Opdragelsen i Hjemmet var forunderlig, set med Nutidsøjne: Faderen, der var den herskende, og til hvem Børnene saa op i Ærefrygt, yndede at drøfte sublimte teologiske Problemer med Børnene og havde Tilbøjelighed til paa en meget tung Maade at vende deres Blik mod det religiøse Krav: »Min Søn, se til, at du ret kan elske Jesus«. Ud at lege med de andre Børn var der ikke meget, der hed; naar K. trængte til en Spadseretur, foregik denne hjemme i Stuen, hvor Fader og Søn gik op og ned og for-

talte hinanden, at nu passerede de det og det, nu var de i Skoven o. s. v. K. har, ikke med Urette, kaldt hele denne Opdragelse »menneskelig talt afsindig«.

I Skolen, Borgerdydskolen i Kbh., hvis Rektor, Professor Michael Nielsen, ved sin Myndighed og sin Dygtighed i Latin fik en vis Betydning for K.s kundskabsmæssige og karaktermæssige Udvikling, var K. en Ener. Han var lille og spinkel af Vækst, med en Rygskævhed, sandsynligvis efter et Fald fra et Træ, og dertil afstikkende i Klædedragt; intet Under, at han blev en Skive for Kammeraternes Spottegloser; han var dog ved sit gode Hoved og sit spidse Vid i Stand til at svare igen og gik under Navnet »Gaffelen«.

Efter at K. 1830 var blevet Student, valgte han det teologiske Studium. Han hørte, til »2. Eksamen«, bl. a. Sibbern og Poul Møller, der begge ved deres Personlighed og gennem deres Skrifter fik en varig og betydelig Indflydelse paa ham. Blandt de teologiske Professorer var ingen i særlig Grad i Stand til at fængsle ham, og hans teologiske Studium var efter nogle Aars Forløb ved at staa i Stampe. Der findes fra et Ophold i Gilleleje i Sommeren 1835 nogle Optegnelser, hvori han, delvis i Form af et Brev til sin Slægning, Naturforskeren P. W. Lund, søger at klargøre sig sin Stilling. Han siger her bl. a.: »Hvad er Sandhed andet end en Leven for en **Idee**?« »Det gælder om at finde en Sandhed, som er Sandhed *for mig*, at finde den Idee. for hvilken jeg vil leve og dø«. De gode Forsætter om at naa frem splintres imidlertid, da han vender hjem, idet den Begivenhed, som han i en berømt Optegnelse kalder »den store Jordrystelse«, vistnok med størst Sandsynlighed kan henlægges til Efteraaret 1835. Denne Begivenhed, hvis Indhold og Tidspunkt stadig er omtvistet, drejede sig om Familieforhold — Begivenheder i Faderens Liv eller Tanken paa de mange tidlige Dødsfald i Familien, muligvis begge Dele tilsammen. *Hvilke* Begivenheder, er Tvivl underkastet og er stadig ivrigt omtvistet i K.-Litteraturen. Der kan her være Tale om visse erotiske, eventuelt seksuelle, Uregelmæssigheder eller — vistnok mest sandsynligt — om den Begivenhed i Faderens Liv, da han som lille Hyrdedreng i Vestjylland under Sult og Kulde stod op paa en Høj og forbandede Gud, noget, han, i det ydre velsignet, aldrig kunde glemme sig selv. Denne Begivenhed og dens Virkning paa Faderen har K.s Broder, Biskop P. C. K., senere kaldet »vor Faders Historie, og vor med«. Den store Jordrystelse var i alt Fald noget, der ved at give K. den Opfattelse, at en særlig Skyld hvilede paa Familien, »pludselig paanødte mig

en ny ufejlbarlig Fortolkningslov af samtlige Fænomener«. Han kastes (»sønderrevet som jeg var i mit Indre«) ud af sin Bane, ind i allehaande Tvivl, om Kristendommens Sandhed og om Tilværelsens Gyldighed i det hele; det fra Faderen arvede Tungtsind kræver sin Ret, og en Art Forstands-Desperation griber ham; »Tanken om mine betydelige Aandsevner var min eneste Trøst, Ideen min eneste Glæde, Mennesker mig ligegyldige«. Han sysler med de romantiske Forestillinger om Don Juan, Faust og Ahasverus og udpensler sine Tanker om Begreberne Ironi og Humor. Han kaster sig ind i en Avispolemik og er ogsaa ude i Solderi. Hvorvidt han muligvis herunder, i Foraaret 1836, ogsaa er ude i sædelige Forvildelser (P. A. Heibergs Hypotese), eller om der kun er Tale om et »religiøst« Fald (en Forbandelse eller Bespottelse af Gud, ligesom Faderen), er omtvistet. K. selv bruger det Udtryk, at han var ude i »Udskejelser«, og at han »omtumledes i Livet« og ogsaa »ad Fortabelsens Vej«. Afgørende for den ene eller den anden Forstaaelse er disse Udtryk næppe. P. A. Heiberg, der 1912 fremkom med sin Hypotese, har ogsaa senere (1918 og 1925) fastholdt denne Antagelse, og hans Stilling i K.-Forskningen gjorde, at der paa Forhaand maatte tillægges hans Resultat Betydning. Hypotesen er dog i de senere Aar blevet energisk imødegaaet af E. Hirsch m. fl., der — ogsaa i Tilknytning til K.s System med Ahasverus-Skikkelsen — betragter Jordrystelsen og dens Virkninger som Begivenheder af blot aandeligt Indhold. I hvert Fald var K.s Tilstand gennem sidste Halvdel af 1836 og videre gennem 1837 præget af moralsk og religiøs Resignation. Han var i Opposition til sin Familie og flyttede hjemmefra, uden at dette dog bragte Ro, men derimod mange Udgifter, som Faderen senere maatte betale. Ved Nytaarstid 1838 følte han sig nærmest i en aandelig Opløsningstilstand. En Hilsen, gennem Sibbern, fra Poul Møllers Dødsleje (Marts 1838) gjorde dog langsomt Indtryk paa ham, hans Væsen fik større Aabenhed, og 19. Maj — kort efter 25 Aars-Dagen — oplevede han en »ubeskrikelig Glæde« af religiøs Art. Han forsøgte nu at arbejde sig frem i det religiøse Forhold og forsonede sig med Faderen. Herunder kom Faderens Død, 9. Aug. 1838, som et haardt Slag for ham. Han følte sig imidlertid forpligtet ved Faderens Minde til at opfylde hans stærke Ønske om, at Sønnen skulde fuldføre Studierne, og efter to Aars haardt Arbejde tog han teologisk Attestats Sommeren 1840. Han rejste derefter en Tur til Jylland for, som en Pilgrim, at besøge sin Faders Hjemsted, Sædding ved Ringkøbing, og sine Slægtninger der.

I Sept. 1840 forlovede K. sig med Regine Olsen, Etatsraad T. Olsens syttenaarige Datter. Han elskede hende, og det er Forklaring nok paa dette Skridt fra hans Side, som i øvrigt heller ikke paa Forhaand stred mod de Planer, han havde fulgt siden Faderens Død. Men: »anden Dagen efter saa jeg, at jeg havde taget fejl«, og der fulgte nu en indre Kamp, hvis Grundlag er stærkt omtvistet. Var det legemligt eller aandeligt? Og i begge Tilfælde, hvad var den nærmere Beskaffenhed? K. selv har, snart mere almindeligt, snart mere konkret, talt om sin »Pæl i Kødet«, der skulde hindre ham i at fuldføre sit Forsæt, og har ogsaa henvist til det »Tung-sind«, han bar paa som en Arv fra Faderen, og som muligvis i det hele havde Farve af Forholdet til denne. Paa Grundlag af K.s Antydninger, og hvad der i øvrigt har kunnet oplyses, har K.-Litteraturen i høj Grad sysselsat sig med Problemet om Grundlaget for Bruddet, men kan ikke siges endnu at være naaet til et afgjort Resultat. Spørgsmaalets afgørende Punkt er muligvis en Hemmelighed, som K. har taget med sig i Graven. Efter tretten Maaneders Forløb resulterer Kampen i et Brud fra hans Side, sluttelig saaledes, at han for hendes Skyld ved et vrøvlet Væsen (»spillede Skurk«) opnaaede at faa hende til at foretage det endelige Brud. Sladderer gik — en Forlovelse var dengang en alvorligere Ting end nu — og K. tog i Okt. 1841 Rejsepas til Berlin. Han overværede her, med stærk kritisk Indstilling, Schellings Berlinforelæsninger. Ogsaa senere søgte K. et Par Gange til Berlin, nemlig i Forsommeren 1843 og i Maj 1845, men det var ogsaa hans eneste Udenlandsrejser.

I Forlovelsestiden havde K. forfattet sit berømte Skrift »Om Begrebet Ironi med stadigt Hensyn til Socrates«, som han 29. Sept. 1841 forsvarede [for »Magistergraden« (= Doktorgraden)]. Man (o: Professor Sibbern) vilde derefter gerne have K. knyttet til Universitetet. Men K. ansaa ikke sit Liv for anlagt herpaa.

Allerede kort efter sin Faders Død, nemlig i Sept. 1838, havde han udgivet Skriftet »Af en endnu Levendes Papirer, udgivet mod hans Villie af S. Kierkegaard«. Dette Skrift er i Formen en Art bred Anmeldelse af H. C. Andersens Roman »Kun en Spillemand« (1837) og har tidligere været mindre paaagtet; i Nutiden er dets Indhold indgaaende studeret, idet det i ikke ringe Grad belyser K.s Udvikling. Dette sidste gælder i endnu højere Grad Disputatsen. Heri fremstiller han Sokrates som den fuldendte Ironiker, der med Ironiens Vaaben bringer sin Samtids Aandsverden til Fald. K.s Opfattelse er i Sokratesproblemets Historie nær knyttet til Hegels, men betegner, med K.s eget Udtryk, en — ikke uvigtig —

»Modification« af denne. Ogsaa i Opfattelsen af de forskellige historisk givne Former af Begrebet Ironi staar K. her ret nær ved Hegel, særlig ogsaa ved sin skarpe Bedømmelse af Romantikken (Fr. Schlegel m. fl.). Ogsaa litterært er »Om Begrebet Ironi« af megen Betydning for K. forstaaelsen, idet Skriftet i visse Udviklinger foregriber særlig de første af Skrifterne i K.s egentlige »Forfatterskab«.

Forlovelshistoriens Virkning blev et »Aandens Gennembrud« (E. Boesen) hos K.; det er, som om den »**Idee**, for hvilken han vil leve og dø«, nu dæmrer for ham, og 1843—46 fremkommer der fra ham et saadant Væld af Skrifter, som inden for saa faa Aar er uset før og efter i dansk Litteratur og vistnok ogsaa i Verdenslitteraturen. Virkningen paa Samtiden var overordentlig. 20. Febr. 1843 udkom: »**Enten—Eller**. Et Livsfragment, udgivet af Victor Eremita«, I. Del indeholdende A.s Papirer, II. Del B.s Papirer. I. Del udvikler i nogle store Afhandlinger med forskellige Emner og indledet med en Række aandfulde aforistiske Udbrud, »Diapsalmata« (∩: Mellemspil), den nydende »æstetiske« Livsanskuelse, spændende fra det mest æteriske til det haandgribelige (»Forførerens Dagbog«). Mangfoldige Træk heraf har K. kunnet hente fra sit personlige Liv, ligesom mange af »Diapsalmata« er taget lige ud af hans Dagbøger. II. Del indeholder den »etiske« Livsanskuelse, idet B., der er Assessor, i Brevform imødegaar A. i et Par store Afhandlinger med Ægteskabet som Eksempel. I den store Afhandling om »Ligevægten mellem det Æsthetiske og Ethiske i Personlighedens Udarbeidelse« stilles det etiske Krav om at »vælge sig selv« ud af den Personlighedens Fortvivlelse, som ogsaa den æstetiske Livsførelse i Virkeligheden er Udtryk for. Der afsluttes med et »Ultimatum« af alment religiøst Indhold, der munder ud i »det Opbyggelige, der ligger i den Tanke, at mod Gud have vi altid Uret«.

Bogen »**Enten—Eller**« blev i Tiden og længe derefter opfattet, som om Skriftet dækkede Titlen, og Værket saaledes stillede Valget mellem en æstetisk og en etisk (-religiøs) Livsopfattelse. Dette var ikke helt unaturligt, for saa vidt som Assessorens Udviklinger til Dels bevæger sig paa rent religiøst Omraade (den religiøse Anger), og der saaledes objektivt set var en vis Uklarhed til Stede. Imidlertid laa K.s personlige religiøse Standpunkt allerede paa dette Tidspunkt hinsides Assessorens **etisk-religiøse** Synspunkter, og i Virkeligheden gik derfor Dilemmaets »eller«, som K. ogsaa selv senere har erindret om, paa en rent religiøs Livsopfattelse, medens dets »enten« omfattede *hele* »**Enten—Eller**«. »Dupliciteten var: **Enten—**

Eller — og to opbyggelige Taler«. 16. Maj 1843 udgav K. nemlig under eget Navn: »To opbyggelige Taler«, dediceret til Faderen og i Forordet henvendende sig til »hiin Enkelte, som jeg med Glæde og Taknemmelighed kalder *min* Læser«. Saadanne »Taler«, i alt atten, religiøs Litteratur af dyb Inderlighed, fulgte derefter stadig jævnsides med den fortsatte pseudonyme Produktion. De er, som det særlig har været fremhævet fra teologisk Side (E. Geismar), af stor Betydning for Forstaaelsen af K.s religiøse Udvikling under »Forfatterskabet«.

16. Okt. 1843 udkom »Frygt og Bæven. Dialektisk Lyrik af Johannes de silentio«. Allerede G. Brandes' fortrinlige Analyse (1877) gjorde det klart, i hvor høj Grad dette Skrift er opbygget paa K.s personlige Konflikt: Abraham er fremstillet som »Troens Ridder«, der i absolut Lydighed mod Gud vil ofre sin Søn, men dog stadig i en Forvisning om, at han vil faa ham tilbage. Paa en ejendommelig Maade er Problemet her rejst om Forholdet mellem den enkelte og »det almene«; dette repræsenterer det etiske i almindelig Betydning; og at den enkelte kan være højere end dette almene — der saaledes i særlige Tilfælde kan »suspenderes« — er betegnet som et »Paradoks«. Det er Hegel, der saa langt op i K.s Forfatterskab viser sin Virkning. Overført paa K.s personlige Forhold betød Udviklingerne, som ogsaa hans Papirer viser, at det, at han, trods det alvorlige Forsøg derpaa, ikke havde kunnet »realisere det Almene«, men havde maattet bryde Forlovelsen, staar for ham som den Undtagelse, der paa den ene Side er uberettiget, paa den anden i Kraft af det personlige religiøse Forhold berettiget. Og dog havde K., der kun magtede »den uendelige Resignation«, ikke været en »Troens Ridder«, der havde troet og haabet »i Kraft af det absurde«. Nej, »havde jeg haft Tro, var jeg blevet hos hende«. I det paa samme Dato udgivne Skrift »Gjentagelsen. Et Forsøg i den eksperimenterende Psychologi af Constantin Constantius« synes det at være samme Problem om Muligheden af et »Samliv med hende«, der danner K.s Udgangspunkt. Nyere Undersøgelser (af E. Hirsch) af dette, trods sin tilsyneladende Lethed ret utilgængelige, Skrift har imidlertid sandsynliggjort, at der netop i egentligste Forstand kun er Tale om Udgangspunkt. Skriftet skulde herefter som Belysning af K.s personlige Forhold have denne ret enestaaende Stilling: K. har i Juli Maaned 1843 lige under Udarbejdelsen af sit Manuskript til »Gjentagelsen« faaet Meddelelse om Regine Olsens Forlovelse med Frits Schlegel (senere Guvernør i Dansk Vestindien), hvad paa een Gang harmer og letter ham. Herudfra forstaaes det, at Skriftet

svinger ud fra Gentagelsens Problem og klinger ud i et: »Jeg er fri. Min Jolle er flot; naar Ideen kalder, da forlader jeg alt«.

Den i »Frygt og Bæven« antydede religiøse Paradoks-Tanke — der dog, som K.s Papirer viser, har sin Rod længere tilbage — udvikles og begrundes nærmere i det 13. Juni 1844 udkomne Skrift »Philosophiske Smuler eller En Smule Philosophi. Af Johannes Climacus. Udgivet af S. Kierkegaard«. Der spørges her: Hvorvidt kan der gives et historisk Udgangspunkt for en evig Bevidsthed? Ud fra et »sokratisk« Udgangspunkt: at Mennesket selv ejer Sandheden i sig, idet al Læren og Søgen kun er Erindring, udvikles det videre, at skal man gaa ud herover, da maa et bestemt Tidspunkt, — da maa »Øjeblikket« have afgørende Betydning. Mennesket maa da tænkes at være »i Usandheden« og maa af »Guden«, der er Lærer og Frelser, modtage baade Sandheden og Betingelsen for at forstaa den. Guden er det ukendte og er det absolutte Paradoks, idet den, fremtraadt i et givet Øjeblik, er Udtrykket for et Evgigt, der er tilblevet, er blevet historisk, Evigheden og Tiden i Eet, efter K.s Begrebsbestemmelser en Absurditet. Troen herpaa, der selv er et Paradoks, er Udtryk for Lidenskab, og — om ikke for en Forstaaelse af Paradokset, saa for en lidenskabelig »Forstaaelse« med det. Den anden Side heraf er Muligheden af »Forargelsen paa Paradokset«. K. betoner herved indtrængende, at det senere og det samtidige Slægtleds Stilling her er den samme.

Fire Dage efter Fremkomsten af »Smulerne« udgaves, 17. Juni 1844, »Begrebet Angest. En simpel psykologisk-paapegende Overveelse i Retning af det dogmatiske Problem om Arvesynden af Vigilius Haufniensis«. Med stort psykologisk Skarpsyn er det her paapeget, hvorledes en »Angest« — der bestemmes som: en sympatetisk Antipati og en antipatetisk Sympati — i mange Former er til Stede hos Mennesket, allerede som Arvesynden, og er Forudsætningen for Synd og Syndefaldet. Mennesket er »frit«, men ved Angsten kommer det ud for en »Svimplen«, der fører til Fald i Afgrunden. Det er »Springet«, der ikke i sig selv (kun visse Forudsætninger) kan forklares. Skriftet giver da ogsaa de psykologiske Forudsætninger for Troen: sidste Afsnit hedder »Angest som frelsende ved Troen«.

I »Stadier paa Livets Vej. Studier af Forskjellige. Sammenbragte, befordrede til Trykken og udgivne af Hilarius Bogbinder«, udkommet 30. April 1845, vender K. tilbage til Læren om de forskellige Livsanskuelser. Det, Forlovelseshistorien livsfilosofisk gjorde klart for ham — at der for ham var en religiøs Opfattelse af særlig Karakter i Forhold til den almindelige — kunde han nu bringe

frem i digterisk Gengivelse. I »Stadier« er da paa ny, i Symposiet »In vino veritas«, gjort Rede for det »æstetiske« Stadium, Assessoren forsvarer paa ny Ægteskabets etiske Berettigelse; men Bogens Hovedmasse er Skildringen af det religiøse **Livsstadium** i »»Skyldig?«—**»Ikke-skyldig?**« En Lidelseshistorie. Psychologisk Experiment af Frater Taciturnus«. Her er i Dagbogsform og med mange Indskud gjort Rede for K.s egen Forlovelseshistorie, idet Tungsind og Forskelligheden fra »hende«, Mistvivlen om at kunne gøre »hende« lykkelig vises som Grundlaget for Bruddet. Lidelsen ses som det religiøse Stadiums Kendemærke, og Udviklingen føres frem til Syndsforladelsen og Troen. I Overensstemmelse med denne fyldige Fremstilling af det religiøse »Stadium« er det etiske Stadiums Omraade her indsnævret, og Assessorens Fremstilling af dette Stadium i »Stadier paa Livets Vej« har derfor en ret mager Karakter i Forhold til **»Enten—Eller«, II. Del.**

At det er Troen som psykisk Element, som Sindsbeskaffenhed, der er det væsentlige for K., og at hans Lære om det intellektuelle Paradoks derfor **maa** opfattes snarere som en Virkning end som en Aarsag, kan man foruden af de sidstnævnte Skrifter ogsaa se af det mægtige Værk, der afslutter Treaaret **1843—46:** »Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift til de filosofiske Smuler. **Mimisk-pathetisk-dialektisk Sammenskrift, eksistentielt Indlæg, af Johannes Climacus. Udgiven af S. Kierkegaard**«, udkommet 28. Febr. **1846.** Det objektive Problem om Kristendommens Sandhed affærdiges meget hurtigt: dennes Sandhed kan ikke bevises; hverken med Skriften, Kirken og Menigheden (jfr. Grundtvig) eller Spekulationen som Grundlag kan der naas andet end enten en Approksimation eller en Mystifikation. Det er da ogsaa »det subjektive Problem«, det kommer an paa: Hvorledes bliver jeg, Johannes Climacus, en Kristen? Hvorledes kommer jeg i Eksistensforhold til Kristendommen og dens Forjættelser? Dette er den subjektive religiøse Inderligheds Problem. Allerede i det almindelige religiøse Gudsforhold (Religiøsitet A) er Problemet der: det gælder om i »Pathos«, under Lidelse og med Skyldbevidsthed, at have et absolut Forhold til det absolutte religiøse Maal, idet dette er alt for det i subjektiv Inderlighed (modsat objektiv »Spekulation«) eksisterende Individ. Og det religiøse kræver sin særlige Meddelelses- og Udtryksform: det kan ikke uden at forraade sig selv give direkte Udtryk, det kræver den »indirekte Meddelelse«, den »skjulte Inderlighed«, der giver Grundlag for en Rigdom af forskellige Ytringsformer. Dette er det sokratiske Islæt i K.s religiøse Opfattelse. Men ogsaa i Forhold til Samtidens religiøse Kapa-

citet ansaa K. en sokratiske (indirekte) Metode for nødvendig. — Og nu Forholdet til Kristendommen (Religiøsitet B, den paradokse Religiøsitet): her kræves en Inderlighed af paradoksal Art derved, at Individet ud over det almindelige Gudsforhold (Religiøsitet A) skal træde i Forhold til »Paradokset«, til Gud-Mennesket, Guden i Tiden. Dette er kun muligt paa Grundlag af Synds-Bevidstheden. — I en Efterskrift til Værket overtog K. Forfatteransvaret for alle de pseudonyme Værker.

Den mægtige pseudonyme Produktions Flod var hermed foreløbig bragt til Standsning. Ind imellem havde K. foruden de opbyggelige Taler strøet nogle mindre Skrifter af forskellig Art, »Forord. Morskabslæsning for enkelte Stænder efter Tid og Lejlighed af Nicolaus Notabene« (17. Juni 1844, s. D. som »Begrebet Angest«) og »Tre Taler ved tænkte Lejligheder. Af S. Kierkegaard« (29. April 1845). Til disse kom »En literair Anmeldelse«, udkommet 30. Marts 1846. — Det havde økonomisk været muligt for ham udelukkende at hellige sig sine litterære Frembringelser, idet han efter sin Fader arvede en betydelig Formue (ca. 32 000 Rdl., svarende til ca. 175 000 Kr. nu). Den voldsomme Produktivitet krævede imidlertid en flot Levemaade (Køreture i det fri m. m.), og der var nu gaaet Svind i Pengene trods de ikke ubetydelige Honorarer for Bøgerne. K. sysler da ogsaa ved dette Tidspunkt med Tanken om nu at høre op og søge Præstekald paa Landet. Tanken ængster ham imidlertid, ogsaa Skygger fra Fortiden dukker op i hans Sind som Hindring, og det er vel et stort Spørgsmaal, om ikke under alle Omstændigheder Resultatet var blevet en Fortsættelse ad den litterære Bane og væsentlig i den Form, den fik. Til en virkelig Afvigelse var Linien i K.s Liv for stærk.

Det er imidlertid ørkesløst at grunde herover, idet der indtraadte en Begivenhed, som i alt Fald betød Anledningen til, at K.s Sind forlod de ydre Muligheder og blev vendt mod en Fortsættelse og en Uddybning af de religiøse Tankegange, der var indeholdt i den pseudonyme Produktion og de »direkte« opbyggelige Taler. M. A. Goldschmidts Vittighedsblad »Corsaren« havde hidtil beundret og rost de pseudonyme Værker. En uheldig Anmeldelse af »Corsaren«s Medarbejder P. L. Møller i Tidsskriftet »Gæa« af »Stadier paa Livets Vej« forbitrer K. Han skyder Skylden paa »Corsaren« og tror at ramme dette Blad ved offentlig at forlange at blive udskaendt deri. Goldschmidt tog imidlertid mod Udfordringen, og K. var i en Række af Numre Genstand for Latterliggørelse. Ingen tog til Orde herimod. Affæren pinte K. en rum Tid, han følte en Ydmygelse derved, som han kun kunde bære ved at forme

den til en religiøs Lidelse. Resultatet er en Understregning af Lidelsesmomentet i det religiøse. I »Opbyggelige Taler i forskjellig Aand«, udkommet 13. Marts 1847, er særlig 3. Afdeling: »Lidelsernes Evangelium. Christelige Taler af S. Kierkegaard«, Udtryk herfor. Hans religiøse Opfattelse faar nu en forøget Brod mod Samtiden og den herskende kirkelige Opfattelse, repræsenteret særlig ved Biskop Mynster. Et Udtryk for Lidelsestanken er ogsaa Værket »Kjerlighedens Gjerninger. Nogle christelige Overvejelser i Talers Form af S. Kierkegaard«, udkommet 29. Sept. 1847, og »Christelige Taler af S. Kierkegaard«, udkommet 26. April 1848, samt endelig de »Tre gudelige Taler«: »Lilien paa Marken og Fuglen under Himlen«, udkommet 14. Maj 1849, og de »Tre Taler ved Altergangen om Fredagen«: »Ypperstepræsten — Tolderen — Synderinden«, udkommet 14. Nov. 1849. At Lidelsestanken tillige førte K. ind paa Offertanken, ses bl. a. af et lille Skrift »Tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger. Af H. H.«, udkommet 19. Maj 1849. Her ser man nemlig K.s tunge Overvejelser i Offertankens Problem: »Har et Menneske Lov til at lade sig ihjelslaa for Sandheden?« K.s Svar er, at et *Menneske* ikke har Lov til at lade sig *slaa* ihjel for Sandheden. Det almindelige Menneske har nemlig, selv om det er et Geni, ikke nogen Myndighed i Forhold til det religiøse. Hertil kræves i hvert Fald en Apostelskikkelse, og en Digtereksistens som K.s kan ikke komme højere end til Geniet. Ogsaa Sagen mod Præsten A. P. Adler (s. d.), 1844 ff., fik i disse Aar under Overvejelser af denne Art Betydning for ham. Der er bevaret et udførligt Manuskript af K. til en Bog om denne Mand, der ansaa sig selv for en Apostel, der modtog Aabenbaringer o. s. v.

Disse tungsindige Overvejelser, paa Grund af hvilke han stod fremmed for Tidens Røre i Fred og i Krig, bevirkede ogsaa, at K. tilbageholdt to betydningsfulde Skrifter, som han havde forfattet, og hvori Fordringen til det religiøse var uddybet og Kravet til en Kristenhed svarende til Kristendommen spændt til det yderste. K. saa klart, at hans kirkelige Samtid var langt fjernet fra Idealet, men vægtige Hensyn holdt ham tilbage. Alle disse tunge Overvejelser har H. S. Vodskov (»Spredte Studier«, 1884) som den første redegjort for. Under Overvejelserne forfattede K. Skriftet »Synspunktet for min Forfattervirksomhed. En ligefrem Meddelelse, Rapport til Historien«, men lagde det til Side indtil videre (først udgivet 1859 af P. C. K.). Et Resumé: »Om min Forfattervirksomhed«, blev udgivet 7. Aug. 1851. I disse lidelsesfulde Overvejelser kommer nogle af K.s menneskeligt set bedste Egenskaber

til Syne, hvor man ser ham føle sig staaende i et universelt Pligtforhold til den ene Side — dog med Angst for religiøs Anmasselse — og fuld af medmenneskelig Sympati til den anden. Han havde et kærligt Sind, og det var med **Bekymring**, han tænkte paa over for de dagligdags enfoldigt religiøse at skulle skruer Fordringen til den religiøse Inderlighed op næsten til Bristepunktet. Overvejelserne, der har haft et Højdepunkt i Paasken 1848 med en vis Afklaring, munder sluttelig ud i, at K. 30. Juni 1848 under et nyt Pseudonym (og kun »udgivet« i eget Navn) udsender »Sygdommen til Døden. En christelig psykologisk Udvikling til Opbyggelse og Opvækkelse. Af **Anti-Climacus**. Udgivet af S. Kierkegaard«. I dette K.s dybeste Skrift er der med rig psykologisk Sans redegjort for Fortvivlelsen som en Sygdom i Selvet og som den egentlige Synd. Pseudonymet Anti-Climacus betyder, at Bogens Synspunkter ikke af K. tør udgives for hans egne, noget, han personligt tør staa inde for; men den angiver tillige det Synspunkt, at Fordringen til det religiøse Forhold her er skruet højere op end i de tidligere pseudonyme Skrifter. I »Indøvelse i Christendom. Af Anti-Climacus. Udgivet af S. Kierkegaard«, udkommet 25. Sept. 1850, er der i en indtrængende Fremstilling givet en Kristendomsudvikling af streng Karakter til »Opvækkelse og Inderliggørelse«. Idealet var her holdt frem for Samtiden, og K. ventede i Spænding paa, om der fra Kirkens Side vilde fremkomme en Indrømmelse af Sandheden af hans Skrift og af de faktiske kirkelige Forholds Afstand fra dette Ideal. I et lille Skrift »Til Selvprøvelse, Samtiden anbefalet« (12. Sept. 1851) indprentede han endnu en Gang Samtiden den religiøse Fordring; ellers forholdt han sig nu tavs og afventende, bortset fra endnu en opbyggelig Tale (20. Dec. 1850) og »To Taler ved Altergangen om Fredagen« (7. Aug. 1851). Et Skrift »Dømmer selv«, der er forfattet 1851—52, blev ikke udgivet (udg. 1876 af P. C. K.).

Det var Stilhed før Stormen. Det er muligt, at K.s spændings- og lidelsesfyldte Tilstand under alle Forhold før eller senere vilde have medført et vulkanagtigt Udbrud; nu blev det Biskop Mynsters Død, der blev Anledningen. Mynster døde 30. Jan. 1854; 5. Febr. holdt Professor H. L. Martensen sin Mindetale over ham og kaldte ham heri et Sandhedsvidne, »et af de rette Sandhedsvidner, et Led af den hellige Kjæde af Sandhedsvidner, som strækker sig gennem Tiderne fra Apostlernes Dage«. Hvis Martensen havde villet udæske K., havde han ikke kunnet bruge en bedre Udtryksmaade. K. forfattede da ogsaa straks Artiklen »Var Biskop Mynster et »Sandhedsvidne«, et af »de rette Sandhedsvidner«, er dette Sand-

hed?» Men først efter, at Spørgsmaalet om Mynsters Efterfølger var afgjort ved Martensens Udnævnelse til Biskop, offentliggjorde han sin Protest i »Fædrelandet« 18. Dec. 1854. Hermed var Kampen begyndt. Martensen svarede affejende, men K. slaar fast: »Derved bliver det«. Det var K.s Forargelse over at se Ordet Sandhedsvidne anvendt om den bestaaende Kirkes Mand, der var Drivfjederen i hans Aktion. I en Række Artikler i »Fædrelandet« fra Jan. til Maj 1855 uddybede han sit Angreb, og i Flyvebladet: »Dette skal siges; saa være det da sagt«, skrevet Dec. 1854, udg. 24. Maj 1855, tordnede han sit Anatema mod den bestaaende Kirke. S. D. udkom første Nummer af K.s berømte Stridsskrift »Øieblikket«. Her udpensler K. sit Synspunkt, banker det Gang paa Gang fast, at den officielle Kristendom ikke er den rette Kristendom, idet det ikke er det nye Testamentes Kristendom — at Staten, der er Udtryk for Begrebet Mængde, er **inkommen-**surabel med Kristendommen, hvis Hovedprincip er »den enkelte« — at Staten gør sig skyldig i rent Forræderi mod Kristendommen ved hyklerisk at oprette tusind »Levebrød« i Kristendommen osv. osv. Ind imellem kommer Flyveblade som »Hvad Christus dømmes om officiel Christendom« (16. Juni 1855) og »Guds Uforanderlighed« (3. Sept. 1855). 24. Sept. 1855 udkom »Øieblikket« Nr. 9, voldsomt som alle de foregaaende. Nr. 10 var skrevet, men blev ikke udgivet, thi det voldsomme Angreb havde sprængt hans svage Konstitution, og 2. Okt. 1855 maatte han lade sig indlægge paa Frederiks Hospital. Sygejournalen er udgivet og giver i de lægelige Vendinger et Billede af K.s aandelige Tilstand paa dette Tidspunkt. Med sin Broder P. C. K. vilde han ikke tale under dette Sygeleje, kun med sin Ven E. Boesen, der gribende har skildret sin sidste Samtale med K. Hans Legeme var sprængt; han døde faa Uger efter.

Et aandsbaaret Liv var ført til Ende, et Liv levet i den strengeste Konsekvens. K. fandt i den religiøse Inderligheds Idé, med Begrebet »den Enkelte« som tankemæssigt Udtryk og som etisk Krav, den Sandhed, der var »Sandhed for mig«, den Idé, for hvilken han vilde leve og dø. Tilsyneladende havde han intet vundet ved sin Kamp og sin Død: han havde, som Hospitalsjournalen viser, ment, at hans Død var det sidste Offer, hans Synspunkter behøvede for at bringes til Sejr. Men den officielle Kirkes Hovedmænd, som Martensen og K.s Broder Biskop P. C. K., stillede sig, den første afvisende, den anden mæglende og med Undskyldninger for Broderens Færd. Det var intet af dette, K. trængte til. Det kirkelige og litterære Røre, der i øvrigt affødtes af K.s sidste Strid, viste

temmelig stor Forvirring i Synspunkterne og førte ikke til et klart Resultat. Imidlertid betød dette ikke, at K. havde forfejlet sit **Maal**: den Enkelte. I Slægtled efter Slægtled, fra hans Samtid til vore Dage, har hans litterære og religiøse Virke i det stille øvet en stadig betydeligere Indflydelse.

K.s Tænkning er en udpræget »Personlighedsfilosofi«. Han har her Forgængere i Sibbern og Poul Møller, men ingen af disse har i saa høj Grad som K. Krav paa Prædikatet: Personlighedens Filosof. Det er paa dette Grundlag, han filosofisk udfører den store Bedrift — K.s filosofiske Hovedbedrift — at give den Hegel'ske Filosofi Banesaaret i dansk Tænkning og Litteratur. Han gør dette særlig i »Afsluttende videnskabelig Efterskrift« (1846), hvor han imod Hegels nivellerende »objektive« Synsmaader sætter »Subjektiviteten« op som Sandhedens Væsenmærke, Inderligheden op mod det »objektive« Forhold, »Eksistensen« op mod den logiske Idé. Hans Kamp mod Hegel, mod »Systemet«, var eet med den skarpeste Protest mod den Tanke, at der skulde kunne opstilles et Tilværelsessystem, en videnskabelig Tankebygning omfattende hele Tilværelsen. Her **maatte** ikke den enkelte, i Tiden o: i Udvikling (»Vorden«) eksisterende Personlighed glemmes. K. skelner mellem den »væsentlige« Sandhed, **∴**: den personlige religiøse Erkendelse, og alle de »uvæsentlige« Sandheder, saadanne, som foreligger i Naturvidenskaberne og de historiske Videnskaber; og han har nærmere gjort Rede for denne Sondring. Alle de uvæsentlige Sandheder kan nu ikke have afgørende Værdi for en »eksisterende« Personlighed, der har nok at gøre med at tilegne sig den »væsentlige« Sandhed. Denne Tilegnelse maa endvidere ske i »Existens« og ikke i noget objektivt videnskabeligt Forhold. Der bliver derfor heller ikke Mulighed for noget teologisk videnskabeligt System.

Spørger man, om ikke K. burde have ydet mere i Retning af en teoretisk Begrundelse af sit Standpunkt, er dette for saa vidt uden Mening, som det vil kunne gøres gældende, at han netop ud fra sit Udgangspunkt (Subjektiviteten som Sandhedskriterium) og sin Opfattelse af Kristendommen (Paradokset) principielt var udelukket fra at give en positiv Begrundelse af teoretisk Art.

Ved sin Formulering af det specifikt kristelige og sit voldsomme Angreb paa Kirken vakte K. selvsagt Modstand fra kirkelig Side; men hans Krav om den enkeltes religiøse Inderlighed som Hovedgrundlag for et religiøst Forhold vil ingen afvise. Betydningen af hans Kamp mod det, han kaldte det kristelige »Blændværk« (»vi er alle Kristne«), og af hans Angreb paa Statskirken er i Aarenes Løb blevet forstaaet fra alle Sider. Sammenknytningen mellem

Stat og Kirke finder nu ikke længere sin Begrundelse i principielle Betragtninger, men i det højeste i visse Opportunitets- og Akkommodationshensyn. K.s Krav om »Redelighed« har ikke været uden Virkning.

K. er ubestridt dansk Litteraturs største Forfatter paa det Omraade, der er karakteriseret ved Forbindelsen af det æstetiske og det filosofiske. Disse to Ting indgaar hos ham en særlig ejendommelig Forening. K.s Form er i meget en Arv fra den Tid, han litterært var Barn af, Romantikken. Denne Arv er i alt Fald sikkert den ene Aarsag til hans litterære Forms Ejendommelighed: Forkærligheden for som Forfatter at dække sig bag Pseudonymer, en Form, som undertiden, særlig i hans første Skrifter, bliver til et kinesisk Æskesystem. Den romantiske Litteratur kender i vidt Omfang dette. Men det at skyde Pseudonymer frem foran sig var tillige en Del af hans Væsen. Han paastod senere, at en saadan Fremgangsmaade var en Beregning, idet det, han vilde, ikke kunde bibringes Samtiden »direkte«, men denne maatte »bedrages ind i det sande«. Men det er i alt Fald ret givet, at en gennemført »direkte Meddelelse« tillige vilde have stødt paa Modstand i hans Natur. Det var ikke noget Tilfælde, at han disputerede over Begrebet Ironi, hvis Hovedkendemærke er Dobbelttheden. Han følte Ironien som sit Væsens dybeste Mærke og var stolt af det aandelige Slægtskab, han mente at staa i til Sokrates, Ironiens store Eksempel. I »Forfatterskabet«, hvor der er Glimt af en personlig dyberegaaende Sokratesopfattelse end den i Disputatsen, er Sokrates ogsaa den religiøse Subjektivitets, Inderlighedens, Repræsentant.

De Emner, K. fører frem, er baaret af en Stil, der i enestaaende Grad lever. Hans sproglige Mesterskab er uhyre, om end Fremstillingen undertiden — hvad der hænger sammen med hans hurtige Arbejdsmaade — kan være unødigt bred. Naar hertil kommer en stor digterisk Fantasi og et rigt Opbud af dyb psykologisk Sans, der synes at kende alle Menneskelivets og Menneskesjælens Afkroge, er det ikke mærkeligt, at dette enestaaende Forfatterskab for længst har sprængt de snævre Rammer, der var sat for det ved K.s danske Modersmaal, og efterhaanden har skaffet sin Ophavsmand Berømmelse viden om, ja Verden over.

I de skandinaviske Lande var Interessen for K. ikke sprogligt bundet, og der stod her Gny om hans Navn i hvert Fald fra hans sidste store Opgør at regne. Hans Islæt særlig i norsk Aandsliv er i de følgende Decennier iøjnefaldende. I Tyskland blev der skrevet om ham fra 70'ernes Begyndelse, visse Værker af ham blev

oversat, særlig fra 20. Aarh.s Begyndelse, saaledes i en større Udgave 1909; og ikke mindst efter Verdenskrigen har han haft Betydning for tysk Aandsliv. Ogsaa i de øvrige europæiske Lande har Interessen for ham været stedse stigende, og selv i det fjerne Østen er i de senere Aar Opmærksomheden henvendt paa ham, særlig ogsaa paa Grund af hans Forbindelse med Sokrates.

Den Tendens til at anse K. for syg, som fra enkelte Sider — saaledes antydet af Martensen — kom frem allerede i K.s Levetid, har ogsaa i Nutiden fundet Tilslutning, ogsaa fra psykiatrisk Side: paa Grundlag af de Stemningsbølger, som saa udpræget er til Stede hos K., har man søgt at vise, at han led af manio-depressiv Psykose. Dette er næppe lykkedes, Beviset er ikke ført. De store Udsving i hans Stemningsliv kan, som H. S. Vodskov har bemærket, ses som naturlige Udslag af hans rigt bevægede aandelige Liv. Hans Tanke var klar til det sidste. Hans Handlinger savner aldrig deres Motivering.

K.s Værker, hvoraf enkelte udkom i flere Oplag allerede i hans Levetid og adskillige i Aartierne efter hans Død, udgaves 1901—06 i en samlet Udgave i fjorten Bind ved A. B. Drachmann, J. L. Heiberg og H. O. Lange. I 2. Udgave fremkom derefter de samlede Værker 1920—31, med et afsluttende Registerbind (XV) ved J. Himmelstrup og A. Ibsen, 1936. K.s efterladte Papirer, herunder de af ham førte Dagbøger («Journaler»), hvis Udgivelse K. havde forudset, synes af ham at have været bestemt til at udgives af Professor i Filosofi Rasmus Nielsen, der en Overgang i Slutningen af 40'erne stod ham ret nær, men hvis Personlighed og litterære Virke i øvrigt allerede fra 1849 ikke tiltalte ham. Papirerne gik imidlertid i Arv med de øvrige Efterladenskaber. Disse var af K. forlangt tilbuddt hans tidligere Forlovede, Fru Schlegel, der dog afslog. Papirerne blev derefter overgivet K.s Broder Biskop P. C. K., der tilbød dem til Det kgl. Bibliotek, som afslog at modtage dem, hvorefter P. C. K. 1865 overdrog Amanuensis H. P. Barfod at forestaa Udgivelsen. Papirerne (der nu findes i Universitetsbiblioteket) udgaves derefter i otte Bind 1869—81, dog at Barfod 1878 afløstes af Tyskeren H. Gottsched, der af Interesse for K.s Tanker ofrede sig for denne Opgave, og som 1880—81 udgav Papirerne for Tiden 1848—55 (fem Bind). 2. Udgave af K.s Papirer ved P. A. Heiberg og V. Kuhr (senere tillige E. Torsting) er paabegyndt 1909; hidtil er udkommet atten Bind (til og med XI, 1. Afd., 1936). Papirerne vedrørende Forlovelsen er særskilt udgivet af Raphael Meyer: »Kierkegaardske Papirer. Forlovelsen«, 1904. »S. Kierkegaards Bladartikler« udgaves som Supplement til hans øvrige Skrifter af Rasmus Nielsen 1857.

Blyantstegning 1838 af N. C. Kierkegaard (Fr.borg), gengivet 1876 i Træsnit. Tegning af samme i Privateje. Postuleret Portræt, tegnet af David Jacobsen (Fr.borg). Karikerende Maleri af C. O. Zeuthen (sst.). Pennetegning af P. Klæstrup (sst.). Tegning af samme 1840 (sst.). Portrætteret paa [Tegningen af samme »Fra Knirschs Kafé«. Tegning i Det **kgl.** Bibliotek, stukket 1929 af Johs. Britze. Tegning af W. N. Marstrand (Privateje). — Posthumt Maleri af Luplau Janssen 1902 (Fr.borg). Marmorbuste 1899 af L. Hasselriis (sst.), Bronzestatuette af samme (sst.), derefter er 1918 rejst en Statue i Bibliotekshaven i Kbh. Statuette af L. Hasselriis 1874 (Kunstmuseet). Træsnit 1876 og 1877. Portrætmedaillon af Rikard Magnussen 1927, stukket af Johs. Britze 1929. Stik 1924 af Johs. Britze efter W. Marstrands Tegninger og 1919 af Knud Henriksen efter N. C. Kierkegaards Tegning. Radering af J. Borchert 1929 efter Træsnit fra 1877. Litografi af Luplau Janssen. Mindesten i Gribskov ved Syvstjernen 1913, paa Gilbjerg ved Gilleleje 1935 og paa Slægtsgaardens Sted i Sædding s. A. Bronzestatuette opstillet i Sædding Kirke 1922; Marmortavle i Kirkens Mur 1935.

Georg Brandes: Søren Kierkegaard. En kritisk Fremstilling i Grundrids, 1877. Harald Høffding: Søren Kierkegaard som Filosof, 1892. P. A. Rosenberg: Søren Kierkegaards Personlighed og Forfatterskab, 1898. Chr. Jensen: Søren Kierkegaards religiøse Udvikling, 1898. Carl Koch: Søren Kierkegaard. Tre Foredrag, 1898. Samme: Søren Kierkegaard, 1916. N. Teisen: Om Søren Kierkegaards Betydning som kristelig Tænker, 1903. Troels Lund: Bakkehus og Solbjerg, III, 1922. Eduard Geismar: Søren Kierkegaard, I—II, 1926—28. — P. A. Heiberg: Bidrag til et psykologisk Billede af Søren Kierkegaard i Barndom og Ungdom, 1895. Samme: En Episode i Søren Kierkegaards Ungdomsliv (Kierkegaard-Studier, I), 1912. Samme: Et Segment af Søren Kierkegaards religiøse Udvikling. (Kierkegaard-Studier, III), 1918. Samme: Nogle Bidrag til Enten—Ellers Tilblivelseshistorie (Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning, Nr. 82), 1910. Samme: Søren Kierkegaards religiøse Udvikling. Psykologisk Mikroskopi, 1925. V. Ammundsen: Søren Kierkegaards Ungdom. Hans Slægt og hans religiøse Udvikling. Universitetsfestskr., 1912. H. Ellekilde: Studier over Kierkegaards Ungdomsliv. Den store Jordrystelse. (Danske Studier, 1916). Frithiof Brandt: Den unge Søren Kierkegaard. En Række nye Bidrag, 1929. Knud Jensenius: Nogle Kierkegaardstudier. De tre store Ideer, 1932. Hjalmar Helweg: Søren Kierkegaard. En psykiatrisk-psykologisk Studie, 1933. — H. Brøchner: Erindringer om Søren Kierkegaard. (Det nittende Aarhundrede, Marts 1877). H. S. Vodskov: En Krise i Søren Kierkegaards Liv (Spredte Studier, 1884, S. 1—30). Henriette Lund: Erindringer fra Hjemmet, 1909. Samme: Mit Forhold til Hende, 1904. Carl Koch: Søren Kierkegaard og Emil Boesen. Breve og Indledning, 1901. — A. B. Drachmann: Hedenskab og Kristendom hos Søren Kierkegaard (Udv. Afhandlinger, 1911). V. Kuhr: Modsigelsens Grundsætning (Kierkegaard-Studier, II), 1915. P. P. Jørgensen: H. P. Koføed-Hansen (Jean Pierre) med særligt Henblik til Søren Kierkegaard, 1920. P. Guillamore Hansen: Søren Kierkegaard og Bibelen, 1924. J. Himmelstrup: Søren Kierkegaards

Opfattelse af Sokrates, 1924. Jul. Schousboe: Om Begrebet Humor hos Søren Kierkegaard, 1925. Ib Ostenfeld: Angst-Begrebet i Søren Kierkegaard: Begrebet Angst. En psykologisk Detail-Studie, 1933. Frithiof Brandt og Else Rammel: Søren Kierkegaard og Pengene, 1935. Carl Weltzer: Peter og Søren Kierkegaard, 1936. — Fredrik Petersen: Dr. Søren Kierkegaards Christendomsforkyndelse, I.—III. Afd., 1877. Arne Løchen: Søren Kierkegaard (Digtning og videnskab, 1913). Anathon Aall i Filosofien i Norden (Videnskapselskabets Skr.), 1919. Harald Beyer: Søren Kierkegaards betydning for norsk aandsliv, Edda, XIX, 1923, S. 1—143. Samme: Søren Kierkegaard og Norge, 1924. Valborg Erichsen: Søren Kierkegaards betydning for norsk aandsliv, Edda, XIX, 1923, S. 209—429. — W. Rudin: Søren Kierkegaards person och forfattarskap, I, 1880. Torsten Bohlin: Søren Kierkegaards etiska åskådning, 1918. Samme: Søren Kierkegaard och nutida religiöst tänkande, 1919. Samme: Søren Kierkegaards dogmatiska åskådning, 1925. — Kalle Sandelin (Sorainen): Søren Kierkegaard og Udviklingen af Personlighedsprincippet i den danske Filosofi i første Halvdel af det 19. Aarhundrede, 1927 (kun paa Finsk). — A. Bärthold: Søren Kierkegaard. Ein Verfasserexistenz eigener Art, 1873. Samme: Søren Kierkegaards Personlichkeit in ihrer Verwirklichung der Ideale, 1886. Christoph Schrempf: Søren Kierkegaard. Ein unfreier Pionier der Freiheit, 1907. Samme: Søren Kierkegaard, I—II, 1927—28. Philipp Munch: Die Haupt- und Grundgedanken der Philosophie Søren Kierkegaards in kritischer Beleuchtung, 1901. Gerh. Niedermeyer: Søren Kierkegaards philosophischer Werdegang, 1909. Samme: Søren Kierkegaard und die Romantik, 1909. O. P. Monrad: Søren Kierkegaard. Sein Leben und seine Werke, 1909. Th. Hacker: Søren Kierkegaard und die Philosophie der Innerlichkeit, 1913. Wilh. Bauer: Die Ethik Søren Kierkegaards, 1913. H. Reuter: Søren Kierkegaards religionsphil. Gedanken im Verhältnis zu Hegels religionsphilos. System, 1914. Martin Slotty: Die Erkenntnislehre S. A. Kierkegaards, 1915. A. Gemmer & A. Messer: Søren Kierkegaard und Karl Barth, 1925. Arnold Gilg: Søren Kierkegaard, 1926. E. Hirsch: Kierkegaard-Studien, I—II, 1933. — Willem Leendertz: Søren Kierkegaard, 1913. Francis W. Fulford: Søren Aabye Kierkegaard. A Study, 1913. — V. Deleuran: Esquisse d'une étude sur Soeren Kierkegaard, 1897. Raoul Hoffmann: Kierkegaard et la certitude religieuse, 1907.

J. Himmelstrup.

Kierkegaard, Thorvald Aksel, f. 1878, Præst. F. 28. Sept. 1878 i Køng Sogn, Fyn. Forældre: Højskoleforstander Niels K. (1853—1923) og Signe Skyum (1855—1929). Gift 11. Okt. 1906 i Køng med Eva Momme, f. 3. Jan. 1883 i Kbh., Plejedatter af kgl. Skue-spiller Peter Jerndorff (s. d.) og Hustru.

K. blev Student 1901, privat dimitteret, tog Filosofikum 1902 og var Lærer paa sin Faders Højskole 1902—10; de følgende syv Aar virkede han saa at sige daglig som Foredragsholder Landet over og blev 1918 teologisk Kandidat. Det havde oprindelig været K.s Hensigt at blive Præst i Folkekirken, men da hans Overvejelser førte til, at han ikke af Overbevisning kunde dele Folkekirkens Lære, sluttede han sig til Det frie Kirkesamfund, hvor han først blev Uffe Birkedals Medhjælper og fra 1918 dennes Afløser som

Samfundets Præst samt fra 1919 Redaktør af »Protestantisk Tidende« efter Frk. Mary Westenholz. 1928 redigerede han en udvidet Udgave af Samfundets Salmebog. K.s litterære Virksomhed omfatter Fortællinger (»Livets Maal«, 1910), Digte og Prædikener, der omtrent alle først har været offentliggjort i »Protestantisk Tidende«, og som derefter er udgivet i Hæfter (bl. a. »Unitarismens Kerne«, 1926; »Guds Ære og Menneskenes Broderskab«, 1932; »En lykkelig Tro«, 1935). Som Stilist er K. enkel og veltalende. K. forberedte som Bestyrelsesmedlem i Verdensforbundet for frisindet Kristendom dettes Verdenskongres i Aug. 1934 i Kbh. Uden unødvendig Polemik mod anderledestænkende har K.s personlige Indsats for sin Menigheds Tilvækst været saa dygtigt ledet, at Samfundet, takket være sin firdobbelte Forøgelse i Medlemstal, kunde bygge sin egen Kirkesal, »Unitarernes Hus«, paa Østerbrogade (indviet 1927). — Maleri af Ove Brasch 1907.

Protestantisk Tidende 15. Okt., 1. Nov. 1918, 15. Okt. 1928, 1. Nov. 1931.

Michael Neiiendam.

Kierulf, Kierulf f, Kjerulf, Kjærulf. Af det nordjyske Bondearistokratis udbredte og i hverandre indgiftede Ætter er Slægten Kjærulf vistnok den mest fremragende og den, om hvis genealogiske Forhold der vides mest, og dog er Udredningen af de forskellige — nu over hele Jorden spredte — Grenes Forhold til Stamfaderen Anders Kjærulf i Fogedgaard, Vadum Sogn, saare vanskelig og usikker. Anders K., der var Foged i Kær Herred, antages at være Morfader til Skipper Clement (d. 1536, s. d.) og Fader til Foged i Kær Herred Anders Andersen Kjærulf (nævnt 1485 og 94) og til Jens Andersen Kjærulf, fra hvem Linien Kornumgaard nedstammer. Til denne hører paa Spindesiden Herredsfoged i Kær Herred Laurs Pedersen (Kjærulf), hvis Sønnesønner var de 1724 adlede Brødre Laurids Mortensen Kjærulf (ca. 1647—1729) til Viffertsholm og Anders Mortensen Kjærulf (1662—1735) til Bjørnsholm, Sødal m. m., der begge døde uden at efterlade sig Sønner. Anders Mortensen K.s Søn Auditør Søren K. (1693—1730) til Bjørnsholm var Fader til Andrea Kirstine K. (1730—1806), gift med Gehejmerraad Henrik Hielmstjerne (1715—80, s. d.). — Ovenn. Foged Anders Andersen Kjærulf (1485 og 94) havde bl. a. Sønnen Foged i Kær Herred Anders Andersen Kjærulf (d. efter 1577), fra hvis Datter Else Andersdatter K. (d. før 1631) Holtet-Linien nedstammer; hans Søn Bertel Andersen K. (1518—ca. 70) var Stamfader til Aslund-Linien og formentlig ogsaa til den endnu talrige Nørholm-Linie. Denne føres med Sikkerhed tilbage til Søren Bertelsen Kjærulf (ca. 1600—59) i Klitgaard, Nørholm Sogn,

blandt hvis Sønner var Sognepræst i Vester- og Østerbølle Bertel Sørensen Kjærulf (ca. 1642—76) og Sognepræst i Sønderholm og Frejlev, Provst i Hornum Herred Poul Sørensen Kjørulf (1650—ca. 1720), af hvis Børn skal nævnes Sognepræst i Køng Søren Poulsen Kierulf (1675—1742), der var en habil Kobberstikker. Han var Fader til Sognepræst i Svindinge, Provst Poul Sørensen Kjerulf (1717—81), fra hvem en norsk (Kjerulff) og en dansk (Kierulf) Gren nedstammer, og til Sognepræst i Grønbæk og Svstrup Peder Sørensen Kierulf (1714—69), der var Fader til Historikeren Jørgen Kierulf (1757—1810) og til Auktionsdirektør Christian Pedersen Kierulf (1745—1801), hvis Efterslægt lever i Norge. Ovenn. Else Andersdatter Kjørulf (d. før 1631) ægtede Søren Christensen (Skriver) (d. ca. 1605), der først var Skriver, senere Foged i Kær Herred og vistnok stammede fra Himmerland. Deres Søn Foged i Kær Herred Anders Sørensen Kjørulf (d. 1631) i Holtet — fra hvem Holtet-Linien stammer — var Fader til Lars Andersen Kjørulf (d. efter 1662) paa Gøl, som kan antages at være Fader til Foged paa Søndmør, senere Raadmand i Kristianssand Peder Lauridsen Kierulff (d. 1693), der er Stamfader til Kristianssand-Linien II. Han var Tipoldefader til Købmand i Slagelse Peter Arnt Kierulff (1781—1829), der var Fader til Købmand i Slagelse Carl Christian Gottfred Kierulff (1818—81) — hvis Datter Tertia Kierulff (f. 1863) var gift med Overlæge, Professor Esajas Emil Israel Rosenthai (1851—1920, s. d.) — og til Købmand i Slagelse Johan Arnt Kierulff (1807—58), af hvis Sønner skal nævnes Købmand i Peking Peter Arnt Kierulff (1838—1909), der skænkede Danmark en Samling kinesisk Porcellæn, og Apoteker Carl Christian Kierulff (1841—1903), der var Fader til nedenn. Ingeniør Otto Schiøtz Kierulff (f. 1891).

Broder til ovenn. Foged Anders Andersen Kjørulf (1485 og 94) var Peder Andersen Kjørulf (nævnt 1568), der var Fader til Else Pedersdatter Kjørulf og til Herredsfoged i Kær Herred Morten Pedersen Kjørulf (d. ca. 1600), fra hvilken sidste tre Linier af Slægten (Kristianssand I og Vestbjerg- og Hallandslinien) udgaar; en Gren af den i Halland levende Slægt optoges 1772 i svensk Adelstand med Navnet Kjerulf von Volffen (uddød 1887). Den ældre Kristianssand-Linie udspringer fra Johanne Bertelsdatter Kjørulf (ca. 1610—91), hvis Søn med Oluf Enevoldsen (d. 1656) Morten Olsen Kjørulf blev Købmand og Raadmand i Kristianssand; han var Farfaders Fader til nedenn. Viceadmiral Ole Andreas Kierulff (1743—1822), hvis Søn var den ligeledes nedenn. Overpræsident Gehejmekonferensraad Andreas Christian Kierulff (1782—1846).

— Ovens. Else Pedersdatter Kjærulf (d. ca. 1600) — Stammer til Østbjerg-Linien — havde i andet Ægteskab med Niels Mogenssen i Østbjerg Sønnen Morten Nielsen Kjærulf (ca. 1595—ca. 1680), hvis Sønnesøn, Sognepræst i Aaby, Provst, Magister Steen Clausen Kjærulf (1684—1762) var Bedstefader til Værtshusholder, senere Murersvend i Kbh. Peder Bondorf Kiærulff (1780—1854); denne var Fader til Klasselottenkollektør Peter Andreas Gottlieb Kiærulff (1810—83) — hvis nedenn. Søn, Komponisten Charles Theodor Martin Kjerulf (1858—1919), var Fader til den ligeledes nedenn. Forfatter Axel Kjerulf (f. 1884) — og til Murersvend Niels Ditlev Kiærulff (1814—59), hvis Sønnesøn er nedenn. Forfatter Frederik Niels Alfred Kjærulf (f. 1882).

C. Klitgaard: Kjærulfske Studier, 1914—18.

Albert Fabritius.

Kierulff, Andreas Christian, 1782—1846, Overpræsident. F. 12. Marts 1782 i Kbh. (Holmens), d. 22. Aug. 1846 paa Frbg. (Holmens), begr. i Kbh. (Holmens K. Kapel). Forældre: Kaptajn, senere Viceadmiral Ole Andreas K. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 1. Febr. 1809 i Helsingør med Magdalene Marie Estrup, f. 1. Marts 1782 i Fredericia, d. 9. Okt. 1838 paa Frbg. (Holmens), D. af Auditør, senere Raadmand, By- og Raadstueskriver i Helsingør, Etatsraad Lauritz Christian E. (1753—1826) og Anne Margrethe Gjerfnøe (1752—1835). 2° 17. Juli 1841 i Kbh. (Trin.) med Caroline Emilie Henriette Larsen, f. 5. Juli 1807 i Kbh. (Trin.), d. 11. Juli 1891 i Skodsborg, D. af Skibsbymester og Værftsejer Lars L. (s. d.) og Hustru.

K. blev Student 1799, privat dimitteret, 1801 Kopist hos sin Fader, da Overekvipagemester ved Holmen, og 1802 cand. jur. 1806 konstitueredes han som Auditør, fik n. A. kgl. Udnævnelse og 1809 Karakter af Overauditør; han tjenstgjorde i disse Aar skiftevis i Helsingør og Kbh. 1813 udnævntes han til Assessor i Kbh.s Politiret, blev allerede s. A. 1. Assessor, var 1814—15 adjungeret Politidirektøren og fungerede 1815—16 som Justitiarius i Politiretten, indtil han 1816 blev Assessor i Højesteret. Ved sin Afgang 1820 udnævntes han til ekstraordinær Assessor i Retten. 1820—34 beklædte han Embedet som Politidirektør i Kbh. og Justitiarius i Politiretten sst., var 1823 og 1827 tillige fungerende Chef for Hovedstadens Politi og Kystpolitiet paa Sjælland, hvilken Post han indehavde 1828—45; fra 1834 til sin Død 1846 var han Overpræsident i Kbh. 1824 konstitueret som Deputeret og Chef for 3. Departement i Danske Kancelli udnævntes han 1825 til 6. Deputeret sst., avancerede s. A. til 5. og n. A. til 4. Deputeret,

idet han fra 1825 som Ressort havde 2. Departement, men gav Afkald paa en lovende Karriere inden for Kancelliet 1831, idet han ikke ønskede at indordne sig under P. Chr. Stemanns selvraadige Ledelse. 1831—34 var han derhos Medlem af Karantænedirektionen, 1831—45 administrerende Direktør for Tugt-, Rasp- og Forbedringshuset, endvidere 1834—46 1. Medlem af de administrerende Direktioner for Kbh.s Fattigvæsen, Fødsels- og Plejestiftelsen og Almue- og Borgerskolerne i Kbh. Desuden havde han 1817 Sæde i Standretten og Kommissionen angaaende Tugthusets Brand, 1834 i Kommissionen vedrørende dets Genopførelse, ligesom han var Medlem af en Række andre Kommissioner, f. Eks. Providerings- og Vandvæsenkommissionerne 1820 og 1834, Kommissionen angaaende en fælles Bestyrelse for Straffeanstalterne 1822 og Kommissionen vedrørende Gadebelysningens Indførelse i Kbh. 1824. Der blev overhovedet lagt stærkt Beslag paa K.s ualmindelige Arbejdskraft og Energi, flersidige Interesser og repræsentative Evner. 1827 valgtes han til Formand for Nationalbankens Repræsentantskab, 1841 til Medlem af den første Forening til Hovedstadens Forskønnelse, ligesom han 1843—45 trak Hovedlæsset i en Magistratskomité, der skulde overveje, hvorvidt Kbh.s Kommunalforfatning burde ændres. Af langt større Betydning blev dog hans Indgriben i Rigets almindelige Politik. Som Politidirektør havde han dagligt Referat for Kongen, med hvem han konfererede om ethvert forefaldende Spørgsmaal, og hvis fulde Tillid han hurtigt vandt ved Velunderrettethed, klog Besindighed og maadeholdent-humant Frisind. Eksempler herpaa er K.s forsigtige eller overlegne Handlemaade bl. a. i Dr. Dampes Sag 1820, ved Studenteforeningens Stiftelse s. A., Undertrykkelsen af Ørsteds litterære Virksomhed 1826 og Lornsens Fremtræden 1830. Holtens og Villads Christensens Skildringer af K., bl. a. som Ophavsmand til Politiets Knippelregimente, synes kun hjemlet i spredte Avisindlæg og Gadedemonstrationer fra et ukyndigt Publikums Side. Som Frederik VI.s fortrolige og Raadgiver kom han til at øve afgørende Indflydelse paa Forfatningssagen ved sin Erklæring af 2. Jan. 1831. Heri tilraader han — dels af statspolitiske, dels af forvaltningsmæssige Grunde — Oprettelsen af særskilte Stænderforsamlinger efter preussisk Forbillede for Monarkiets forskellige Dele; som klogt beregnende politisk Taktiker ønsker han dog ikke foreløbig nogen Offentliggørelse af Forfatningsplanerne, idet Regeringen ikke maa kompromitteres, men derimod, at Nyheden efterhaanden skal sive ud, hvorved Stemningen i Hertugdømmerne vil beroliges. K., der her synes at have virket i Forstaaelse med Møsting, kunde alt i alt

mødes med denne i politisk Syn; saaledes tilraadede de Kongen Besindighed i **Trykkefrihedsspørgsmaalet**. Inden for Danske Kancelli indtog K. en uafhængig Stilling; i det hele fremtræder han som en selvstændig Karakter og betydelig Personlighed. — Efterladte Papirer i Rigsarkivet og Kbh.s Stadsarkiv. — Virkelig Justitsraad 1815. Gehejmekonferensraad 1845. — R. 1822. DM. 1824. K. 1831. S.K. 1836. — Maleri af A. Muller 1835 (Fr.borg). Marmorbuste (sst.). **Portrætteret** paa Edv. Lehmanns Litografi af Prinsesse Marianes Modtagelse i Kbh. Buste af Adelgunde Vogt 1841. Akvarel i Familieeje.

C. Klitgaard: Kjørulfske Studier, 1914—18, S. 239 f. N. C. L. Abrahams: Meddelelser af mit Liv, 1876, S. 167. Villads Christensen: København 1840—1857, 1912, S. 28, 204 ff., 220, 419, 430, 626. H. N. Clausen: Mit Levned og min Tids Historie, 1877, S. 241 ff. Frantz Dahl: Frederik VI. og A. S. Ørsted i 1826, 1929, S. XXXI, 138—42. Hist. Medd. om Kbh., 1. Rk., II, 1909—10, S. 353, 360; VIII, 1921—22, S. 36; 2. Rk., V, 1931—33, S. 462. Af en gammel Hofmands Mindeblade (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XI), 1909, S. 183 f. A. T. Høy: Det kgl. Opfostringshus 1753—1903, 1903, S. 297, 318. Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Historie 1830—48, I—II, 1931—34 (se Registeret i II). J. C. Johansen i Hist. Tidsskr., 6. Rk., V, 1894—95 (se Registeret). H. C. A. Lund: Studenterforeningens Historie 1820—70, I, 1896, S. 68, 70 f., 99—102, 127 ff. Personalhist. Tidsskr., 1. Rk., I, 1880, S. 302 f.; 3. Rk., I, 1897, S. 35. Marcus Rubin: Frederik VI.s Tid, 1895, S. 18, 258, 282, 307.

Flemming Dahl.

Kierulff, Ole Andreas, 1743—1822, Søofficer. F. 20. Marts 1743 i Norge, døbt 25. Marts s. A. i Bergen, d. 6. Marts 1822 i Kbh. (Holmens), bisat i Holmens K.s Kapel. Forældre: Kaptajn, senere Kommandørkaptajn Anders K. (1697—1755, gift 1° 1721 med Cathrine Rosenmeyer, d. 1739) og Anna Cathrine Boye (ca. 1710—88). Gift 17. Marts 1775 i Kbh. (Holmens) med Anna Kirstina Rasch, f. 1. Sept. 1747 i Esbønderup, d. 3. Febr. 1814 i Kbh. (Holmens), D. af Regimentsskriver, Kammerraad Otto Christian R. (d. 1748, gift 1° 1735 med Sophie Hedevig Eller, d. 1737, 2° 1738 med Cathrine Margrethe Scheffer, d. 1741) og Frederikke Christiane Torm (1719—73).

K. blev Kadet 1751, Sekondløjtnant 1763, Premierløjtnant 1764, Kaptajnløjtnant 1770, Kaptajn 1781, Kommandørkaptajn 1790, Kommandør 1797 og Kontreadmiral 1809. 1765—69 var han paa Opmaaling i danske Farvande og 1770 Chef for Bombardergalieten »Pakan« i Eskadren til Algier (se F. C. Kaas). Efter Hjemkomsten sendtes han atter 1771—72 til Eskadren i Middelhavet med Orlogsskibet »Prinsesse Wilhelmine Caroline« (se S. Hooglant). 1773 blev han Adjutant hos Kontreadmiral H. L. Fisker, der var højstkom-

manderende over Søkrigsmagten i Norge, og da denne 1775 blev Chef for Frederiksværns Værft, blev K. Ekvipage- og Takkelmester sst., indtil han 1780 blev Vice-Ekvipagemester paa Gammelholm. 1782 var han næstkommanderende i Orlogsskibet »Sophie Frederikke« i Eskadre, 1784 Chef for Fregatten »Kiel« i Eskadre og n. A. for Fregatten »Store Belt«, Kadetskib. S. A. stilledes han til Raadighed for Kanalkommissionen for at undersøge Muligheden for Anlæg af en Havn ved Husum til Brug for Grønlandsfarere og Fregatter. 1789 blev han Ekvipagemester paa Nyholm og 1792 Overekvipagemester paa Holmen (Holmens Chef). Han var en dygtig Overekvipagemester; 1807 havde han den tunge Pligt, assisteret af Ekvipagemesteren, Kaptajn S. U. Rosenvinge, at udlevere Flaaden og dens Beholdninger til Englænderne. Ved Reduktionen 1814 blev han afskediget med Viceadmirals Karakter og med fuld Gage i Pension. — R. 1809. K. 1811. — Maleri af C. W. Eckersberg 1822 (Fr.borg); Kopi af Alb. Küchler (Familieje). Akvarel (ligesaa).

Fr. Thaarup: **Fædrenelandsk** Nekrolog 1821—26, 1835—44, S. 132 f. C. Klitgaard: **Kjærlfiske** Studier, 1914—18, S. 237 f.

Til. i Tidsskriftet, 1891.

Kierulff, Otto Schiøtz, f. 1891, Ingeniør, Entreprenør. F. 16. Maj 1891 i Odense. Forældre: Prokurist hos G. Lotze, senere Apoteker i Kbh. Carl Christian K. (1841—1903) og Nanne Ammitzbøll Schiøtz (f. 1866, gift 2° 1908 med Forsikringsdirektør Carsten Erik Vilhelm Hauch, f. 1869, gift 1° 1895 med Charlotte Oline Brodersen, 1874—1932 (gift 2° 1912 med Kunstsnedker Ole Haslund, s. d., 3° 1922 med Forsikringsdirektør i Bergen Harald v. Osten, 1865—1923)). Gift 14. Febr. 1916 paa Frbg. (b. v.) med cand. polyt. Gerda Koppel, f. 19. Sept. 1890 i Kbh. (Mos.), D. af Overretssagfører Carl K. (1862—1930) og Ida Hertz (1867—99).

K. blev Student 1909 fra Metropolitanskolen og cand. polyt. som Bygningsingeniør 1914. Efter Eksamen kom han til Firmaet Christiani & Nielsen, hvor han gjorde Tjeneste ved Afdelingerne i Kbh., Aarhus og Hamburg. 1917 forlod han dette Firma og dannede sammen med sine jævnaldrende Kammerater P. Kampmann og J. Saxild det senere saa kendte Ingeniør- og Entreprenørfirma Kampmann, K. & Saxild, der har udført store Jernbeton- og Havnearbejder, særlig i Danmark, Island, Færøerne og England, og er Deltager i det svensk-danske Konsortium, der 1927 overtog Bygningen af ca. 850 km Jernbane i Tyrkisk Lilleasien. 1930—33 byggedes Limfjordsbroen mellem Aalborg og Nørre Sundby, og

Arbejdet lededes af K. 1933 overtog det danske Konsortium Kampsax, af hvis Direktion K. er Medlem, Bygningen af den transiranske Jernbane, som skal gaa fra Det kaspiske Hav over Hovedstaden Teheran til den persiske Golf, og som har en Længde af ca. 1500 km, hvoraf dog ca. 500 km var bygget af tyske og amerikanske Ingeniører, før Danskerne traadte til for at bygge den resterende, langt vanskeligste Del. Arbejdet regnes at skulle vare otte Aar. 1930 blev K. Direktør for Akts. Kampmann, Saxild & Co. og 1935 Direktør i det Akts. Kampmann, K. & Saxild, hvortil Firmaet s. A. omdannedes. K. er Medlem af Bestyrelsen for Dansk Selskab for Bygningsstatik, for Akts. Dansk Sandpumperkompagni, for Entreprenørforeningen, for Dansk Ingeniørforening, for Akts. Den kgl. Porcelainsfabrik og Akts. Korsør Glasværk. —
R. 1933.

K. Klitgaard: Kjerulfske Studier, 1914—18, S. 269. Berl. Tid. 1. Maj 1933.

Povl Vinding.

Kinch, Helvig Agnete, f. 1872, Malerinde. F. 10. Dec. 1872 i Kbh. (Slotsk.). Forældre: Ekspeditionssekretær i Overhofmarskallatet, Kammerjunker, senere Etatsraad Conrad Amsinck (1830—97) og Caroline Amalie Hansen (1840—1922). Gift 5. Okt. 1903 i Kbh. (Slotsk.) med Arkæologen K. F. K. (s. d.).

H. K. var Elev paa Tegneskolen for Kvinder 1888—91 og blev herfra dimitteret til Akademiet, som hun besøgte til 1894 og forlod med Afgang. 1896 debuterede hun paa Charlottenborgs Foraarsudstilling, hvor hun siden har udstillet næsten aarlig, og har desuden været repræsenteret paa Kunstnernes Efteraarsudstilling mellem 1904 og 1911, 1922 og 1928—29. 1903 fik hun den Neuhausen'ske Præmie for »Arbejdsheste paa Græs. Motiv fra Odense Aa«, 1911 den Sødringske Opmuntringspræmie for »Højsommer paa de fynske Enge« og 1897, 1899 og 1903 Akademistipendier. Af Udenlandsrejser kan nævnes: London 1894, Tyskland 1897, Rhodos og Athen 1902—09 (med enkelte Ophold i Danmark) og atter 1913—14; dernæst Frankrig (navnlig Bretagne og Normandiet) 1926, 1928 og 1930 og Norditalien 1933. H. K.s Virksomhed har gennem Aarene været delt mellem Malerkunsten og Arkæologien. Allerede tidligt vakttes hendes Interesse for den klassiske Oldtidskunst gennem Julius Langes Forelæsninger, og 1902 fik hun Tilladelse til at følge med den Udgravningsekspedition, som Carlsbergfondet sendte til Rhodos, blev ved sit Ægteskab knyttet til Ekspeditionen som Tegner og har foruden Illustrationer, bl. a. til sin Mands omfangsrige Værk »Vroulia« (1914), udført talrige

Malerier efter antik og middelalderlig Arkitektur og Skulptur. Efter Mandens Død er Arkæologien imidlertid gledet i Baggrunden, og hun er vendt tilbage til sit oprindelige Felt Malerkunsten, hvor hendes Omraade navnlig er Dyrebilleder. Hun holder af at færdes ude i Naturen mellem Dyrene og har særlig malet mange Kompositioner med Heste, der arbejder i Pløjemarkerne, et Motiv, hun behandler med megen Dygtighed, og hvor hun med sin kraftige Form og friske Kolorit nærmest er Elev af Fynboerne. For Søfartsmuseet paa Kronborg har hun udført otte store Akvareller efter **Skibsfremstillinger** paa middelalderlige Kalkmalerier fra danske Landsbykirker og er desuden repræsenteret paa Museerne i Maribo, Randers, Tønder og Vejen. H. K. har i en Aarrække været Formand for Kvindelige Kunstneres Samfund. 1933 fik hun Tagea Brandts Legat.

Kataloger over Udstillinger hos Chr. Larsen, Højbroplads, 1916 og 1936.

Merete Bodelsen.

Kinch, Jacob Frederik, 1817—88, Historiker og Skolemand. F. 23. Maj 1817 i Vordingborg, d. 16. Sept. 1888 i Ribe, begr. sst. Forældre: Byfoged i Vordingborg, senere Birkeskriver ved Fr.borg Birk og Byskriver i Hillerød, Kancelliraad Otto Peter K. (1785—1852) og Cathrine Christiane Frederikke Brøgger (1787—1861). Gift 1° 11. Maj 1850 i Ribe med Bertine Nicoline Kroyer, f. 19. Marts 1825 i Fol i Tørninglen, d. 18. Jan. 1863 i Ribe, D. af Sognepræst Carl Frederik K. (1781—1836) og Anna Beate Gjørtz (1795—1882). 2° 14. Maj 1864 i Ribe med Kirstine Nielsine Andersen, f. 29. Marts 1835 i Ribe, d. 7. Okt. 1885 sst., D. af Hospitalsforstander i Ribe, Stiftskasserer Anders Nielsen A. (1801—62) og Ane Margrethe Simonsen (1810—58).

K., der blev Student 1835 fra Fr.borg, tog n. A. anden Eksamen, blev 1841 Alumnus paa **Elers** Kollegium og tog 1844 filologisk Embedseksamen. Han var derpaa en kort Tid (1844—45) konstitueret som Lærer ved Vordingborg Latinskole, blev 1847 kst. og 1848 virkelig Adjunkt ved Ribe Katedralskole og udnævntes 1858 til Overlærer. Han var en meget samvittighedsfuld Lærer, der havde Kærlighed til sine Disciple og gerne vilde fremme deres videnskabelige Sans, men hans Nærsynethed og noget forlegne Væsen hindrede ham i at vedligeholde Myndigheden. Hans Studier, der først gik i filologisk Retning, paavirkedes snart af Omgivelserne i det gamle Ribe, til hvis Historie der paa Stedet var rige Kilder, som han granskede tidlig og silde, samtidig med at han med stor Grundighed studerede Kilderne til Danmarks Historie.

Resultatet af en Menneskealders Arbejde blev hans Hovedværk: »Ribe Bys Historie og Beskrivelse« indtil 1660, I—II (1869—84), hvilket Skrift er en Pryd for den historisk-topografiske Litteratur. Det indeholder Skildringer af Personer og Kulturforhold af sjælden Grundighed og yder en Fylde af Oplysninger, der gør det til et vigtigt Kildeskrift. Til en paatænkt Fortsættelse af dette Arbejde samlede han et meget betydeligt Materiale, som blev benyttet til »Ribe Bys Historie 1660—1730« af H. Matthiessen, O. Smith og V. Hermansen (1929), og i øvrigt skrev han mange specielle Afhandlinger, der særlig fremkom i »Samlinger«, udgivne af det jyske historisk-topografiske Selskab, af hvis Bestyrelse han var Medlem fra dets Stiftelse 1866 til sin Død. Af K.s andre Afhandlinger maa fremhæves hans »Bidrag til en Textkritik af de sidste 7 Bøger af Saxos Danmarkshistorie« og »Om den danske Adels Udspring fra Thinglid« (»Aarb. f. nord. Oldkynd.« 1874 og 1875). K. havde megen Interesse for det praktiske Liv. 1858—61 var han Medlem af Rigsdagens Folketing, sad i Ribe Byraad 1861—73 og 1879—85 og var et virksomt Medlem af Byens Skolekommission og 1864—73 samt fra 1880 til sin Død af Ribe Amts Skoleraad. 1859 blev han Medlem af det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog. — R. 1885. — Mindeplade paa Fødehuset.

Saml. t. jydske Hist. og Topogr., 2. Rk., II, 1889—90, S. 1—15. Fra Ribe Amt, VIII, 1932—35, S. 484—98.

S Nygård (O Nielsen).

Kinch, Karl Frederik, 1853—1921, klassisk Filolog og Arkæolog. F. 15. Marts 1853 i Ribe, d. 26. Aug. 1921 i Kbh., begr. sst. (Garn.). Forældre: Historikeren J. F. K. (s. d.) og I. Hustru. Gift 5. Okt. 1903 i Kbh. (Slotsk.) med Malerinden Helvig Amsinck (se Kinch, Helvig).

K. blev Student 1870 fra Ribe, cand. philol. 1878. Før og efter sin Embedseksamen virkede han nogle Aar som Huslærer, bl. a. i Paris, derefter som Privatlærer i Kbh. 1883 erhvervede han Doktorgraden med en tekstkritisk Afhandling om den romerske Historiker Q. Curtius (»Quaestiones Curtianae criticae«). En paafølgende længere Studierejse (1883—85) med Hovedophold i Grækenland gav hans videnskabelige Arbejde en ny Retning, idet han fra da af helligede sig arkæologiske Opgaver. Allerede under denne Rejse paabegyndte han en gennem de følgende Aar under gentagne nye Rejser fortsat Udforskning af den indtil da lidet kendte makedoniske Halvø (Chalkidike) med det Hovedformaal at udrede Omraadets antikke Topografi, et Foretagende, der paa Grund af de primitive og usikre Forhold i denne Landsdel, hvor Røver-

bander endnu dengang huserede, baade var meget besværligt og ingenlunde farefrit. Udbyttet af disse omfattende Undersøgelser naaede K. desværre aldrig at fremlægge i sin Helhed. Af et planlagt Værk derom fik han udgivet en første Del, det statelige Arbejde om Triumfbuen i Saloniki («L'arc de triomphe de Salonique», 1890), som det lykkedes ham at bestemme som et Æresminde for Kejser Galerius, rejst ca. 300 e. Kr. I øvrigt blev det ved nogle korte Rejseberetninger og mindre Meddelelser, derunder Publikationen af et interessant Gravmaleri fra hellenistisk Tid, som K. selv havde opdaget (Vidensk. Selsk. Skrifter 1920). Forskellige Afhandlinger i udenlandske Fagtidsskrifter vidner om, at K. i samme Periode ogsaa drev Studier inden for græsk Numismatik.

— Efter Rejseaaarene virkede K. igen som Lærer i Kbh., fra 1895 som Bestyrer af Mariboës Skole indtil dennes Nedlæggelse (1898). Da Carlsbergfondet ved samme Tid omgikkes med Planer om at foranstalte en Udgravning i Grækenland, foretog K. for Fondet flere Rekognosceringsrejser, der førte til Udpegning af Lindos paa Rhodos som et egnet Objekt. 1902 paabegyndtes Udgravningen her under Ledelse af K. og Chr. Blinkenberg, og Rhodos blev derefter for en lang Aarrække K.s Arbejdsfelt. Efter Afslutningen af Lindos-Foretagedet, om hvis Hovedresultater Lederne i Fællesskab berettede i foreløbige Rapporter (Vidensk. Selsk. Oversigter 1903—07), optog K., fortræffeligt bistaet af sin Hustru, der ogsaa havde medvirket som Tegner i Lindos, andre Undersøgelser paa Øen. Vigtigst er den fuldstændige Udgravning af et lille græsk Kolonianlæg fra 7.—6. Aarh. f. Kr.; det rige Udbytte herfra har K. fremlagt i sit smukke Hovedværk »Fouilles de Vroulia« (1914). Da Verdenskrigen umuliggjorde fortsat Virksomhed i Syden, gik K. atter ind i Skolearbejde i Kbh. og var samtidig optaget af sin Andel i Publikationen af Lindosfundene. Det er tragisk, at heller ikke denne naaede han at faa tilendebragt. Lige saa skikket han med sin nøjsomme og udholdende Natur var for Pionerarbejdet i Marken, lige saa svært faldt det ham at bringe Bearbejdelsen af det indhøstede Stof til Afslutning og give det fra sig. Tillige var hans stærke Konstitution blevet undergravet ved det meget strabadserende Liv i Syden. Hans sidste Aar var mærkede af Sygdom.

— Medlem af Videnskabernes Selskab (fra 1913) og af flere udenlandske arkæologiske Selskaber.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1883, J. L. Heiberg i Vidensk. Selsk.

K. Friis Johansen.

Kinghorn (Kynghorn), **Alexander**, d. tidligst 1529, Læge, formodentlig fra Kinghorn i Fifeshire i Sydskotland.

A. K. blev 1513, da han var Dr. med., den første medicinske Professor ved Kbh.s Universitet og Christian II.s Livlæge, 1517 Universitetets Rektor, 1522 Dekan i Roskilde Domkapitel. Som Læge roses han i flere samtidige Skrifter, men han brugtes for øvrigt mest til diplomatiske Sendelser, saaledes 1519 til Skotland for at skaffe Christian II. Hjælpetropper; i Jan. 1523 sendtes han til England og Skotland for at anraabe om Hjælp for Kongen og kaldtes da af denne hans consiliarius. I de følgende Aar opholdt han sig i Reglen i Leith ved Edinburgh som Kongens Udsending. Paa Grund af sine Forbindelser med indflydelsesrige Personer i Skotland — han var saaledes beslægtet med Ærkebiskop Jacob af St. Andrews, der spillede en vigtig Rolle i Skotland paa denne Tid — var han velskikket til dette Hverv og ydede ved mange Lejligheder den landflygtige Konge og hans Mænd store Tjenester. Hans Brevveksling med Kongen ophører med Aaret 1529, og han er da formodentlig død.

C. F. Allen: De rebus Christiani II. exulis, 1844. E. C. Werlauff: Kbh.s Universitet fra dets Stiftelse indtil Reformationen, 1850, S. 65. C. F. Allen: Breve og Aktstykker til Christiern II.s og Frederik I.s Hist., I, 1854.

A. Heise (*Povl Bagge**).

Kingo, Thomas Hansen, 1634—1703, Biskop, Digter. F. 15. Dec. 1634 i Slangstrup, d. 14. Okt. 1703 i Odense, begr. i Frøugde K. Forældre: Væver Hans Thomsen K. (1586—1671) og Karen Sørensdatter (Bjørn?) (d. 1688). Gift 1° 21. Juli 1669 med Sille Lambertsdatter Balkenborg, d. 4. Juli 1670 (gift 1° med Sognepræst i Kirke Helsing Peder Worm, d. 1668, gift 1° med Anna Heichons), D. af Rektor i Oslo, senere Sognepræst i Sundalen Lambert Antonii B. (1586—1650) og Anna Christensdatter Lund. 2° 28. Maj 1671 med Johanne Lauritsdatter Lund, f. 1618, d. 19. Maj 1694 (gift 1° med Forvalter Christen Pedersen). 3° 21. el. 19. Dec. 1694 i Frøugde med Birgitte Balslev, f. 13. Maj 1665, d. 25. Maj 1744 paa Frøugdegaard (gift 2° med Kaptajn Christian Carl Bircherod, 1667—1730), D. af Dr. med., Assessor Christopher B. (1628—93) og Karen Riisbrigh (1635—86, gift 1° 1654 med Dr. med., Apoteker Stefan Ram, 1625—58).

T. K. var paa fædrene Side af skotsk Afstamning. Farfaderen, efter hvem han var opkaldt, var en indvandret Tapetmager; Faderen levede i smaa Kaar i Slangstrup, ham gav T. K. et godt

Eftermæle i det kønne Digt paa hans Gravsten. Der blev tidligt lagt Mærke til den begavede Dreng; 1640 kom han i Byens Latin-skole, men 1650 overflyttedes han til Fr.borg Skole, hvorfra han dimitteredes 1654 til Universitetet. Her optoges den fattige Student som Alumnus paa Kommunitetet (Regensen), og trods Pest og Svenskekrig tog han April 1658 teologisk Eksamen. S. A. blev han Huslærer hos Forvalteren paa Fr.borg Slot, Jørgen Sørensen, men flyttede snart efter til Vedbygaard ved Tissø, hvor han underviste Ejerinden Fru Lene Ruds Børn sammen med Godsinspektør Karsten Atkes. Efter i alt tre Aars Huslærertid tjente T. K. syv Aar som personel Kapellan for den bedagede Præst og Provst Peder Worm i Kirke Helsinge. Disse Aar i Vestsjælland har været lykkelige Modningsaar for den unge gejstlige. I Flertallet af hans Digte fra denne Tid er Tonen frejdig, Versemaalet Bordings raske krydsrimede Firfodsjamber, men der er Alvor bag. Lystigst er **Vinterdigtet** »Næve-Tud og Knud-herud« (ca. 1661), som med frisk Realisme gengiver knagende Frost og ung Forelskelse. »Sæbygaards Koklage« (1665) er et komisk Sørgedigt over en Tyregilding, men Digressionerne taler f. Eks. om, hvor farligt det er at slutte fra en Persons Ydre til hans Karakter, eller om, hvor usle Fæstebondens Kaar er. I »Karsten Atkes Afsked fra Løve-Herred« (1666) mindes T. K. Vennens lykkelige Fremgang i Livet, men hentyder ogsaa til Strid og ond Sladder.

I Kapellantiden forberedtes T. K.s Karriere. 2. Febr. 1663 prædikede han i Kbh. for Frederik III., som lod ham tilsige sin Naade ved Kansleren Peder Reedtz. N. A. ansøgte han om Ventebrev paa Slangstrup og Uvelse Sognekalde; dette bevilgedes ham 10. April 1665, og hans Kaldsbrev er af 24. Aug. 1668. Senere beskikkedes han desuden til Viceprovst i Herredet. 8. Juni 1669 tog han Magistergraden. 1671 skriver han et stort og pompøst Digt til Christian V.s Salving, 1672 trøster han paa Vers Griffenfeld, der har mistet sin unge Hustru, og efter den Tid gaar der med korte Mellemlum fra Slangstrup-Præsten store og smaa Hyldestigte til disse Rigets mægtigste Mænd; deriblandt til Kongen en poetisk Beskrivelse af Kronborg (1672) og til Griffenfeld en tilsvarende af hans Grevskab Samsø (1675). »Aandelige Sjungekors første Part« (1674), som tilegnedes Monarken, har nok befæstet ham i dennes Gunst. Griffenfelds Fald havde i hvert Tilfælde ingen Indflydelse paa T. K.s Skæbne. 25. Febr. 1677 kaldtes han til Biskop over Fyns Stift; 15. Juni 1679 fik han Vaabenbrev og blev 8. April 1682 Doctor theol. ved kongeligt Brev. Endelig gav Kongen ham 4. Marts 1690 Rang med Justitsraader. — Vel havde T. K. sørget

for med passende Mellemrum at bringe sit Navn i de høje Herrers Erindring; men det var der mange, der gjorde uden at naa langt. T. K.s Udnævnelse til Biskop var derfor nok knap saa meget et Udtryk for Regeringens Tak til Digteren som for de Forventninger, den havde til Embedsmanden. T. K. var en Mand af den Slags, det nye Regime behøvede. Ved Statsomvæltningen 1660 var T. K. en ung modtagelig Mand, Salvingsdigtet fra 1671 viser ham som dybt indlevet i Enevældens Ideologi. Regeringstro Mænd med personlig Myndighed, det var, hvad Staten skulde bruge paa de vigtige Embedsposter til Gennemførelse af sine Reformers. Mange og forskelligartede var de Opgaver, der ovenfra blev lagt paa T. K. 1680 fik han saaledes Befaling om at udtale sig om de Reformertes Religionsøvelse her i Landet. Hans Svar kender vi ikke, men hans Afgørelser i Enkelttilfælde viser ham som gammel-luthersk haard over for anderledes troende. 1682 paalagdes det en Kommission, hvori T. K. fik Sæde, at udarbejde et nyt Ritual for Kirketjenesten. Dette udkom 1685 og indførtes i alle Landets Kirker 1. Pinsedag 1686; det var et Led i Enevældens Kirke-lovgivning, der desuden kom til at omfatte en Alterbog (1688 ved Hans Bagger), en Salmebog (se ndf.) med et Graduale (1699). Disse fire Værker er tilsammen Udtryk for, at den lutherske Salme-messe har fortrængt den gregorianske Liturgi, som behersker Niels Jespersens Graduale 1573. I det nye Graduale, som er udarbejdet af T. K., har Salmemelodierne været Genstand for en lempelig, men bevidst Modernisering. I Ritualværket henvises stadig til den nye Salmebog, som var under Arbejde. Allerede 27. Marts 1683 havde nemlig et kgl. Reskript befalet T. K. at tilvejebringe en ny Salmebog. Hertil havde han kvalificeret sig ved sit »Aandelige Sjungekor« (I—II, 1674—81), en fremragende Ydelse i religiøs Brugslyrik. De to Digtsamlinger er komponeret med udpræget Sans for den huslige Andagts Situationer. I første Part en Morgen- og Aftensang til hver af Ugens syv Dage (»Rind nu op i Jesu Navn«, »Nu rinder Solen op af Østerlide«, »Vaagn op og slaa paa dine Strenge«), desuden versificerede Oversættelser af Davids syv Pønitensalsalmer; i en senere Udgave føjedes til hver Dag to korte Digte, et »Morgensuk« og et »Aftensuk«. Anden Part har tyve nummerede Sange, de fleste efterfulgt af et »Hjertesuk«. Blandt disse Digte til »Sjælens Opvækkelse til allehaande Andagter i allehaande Tilfælde« (Titelbladet) staar de berømte »Far, Verden, Far vel« og »Sorrig og Glæde de vandre tilhobe«. — Det vigtige Kongebrev til T. K. illustrerer paa fremragende Maade Enevældens maalt-bevidste Arbejde paa at skabe Ensartethed og Fuldstændighed.

Det konstateres først, at de foreliggende Salmebøger er uordentlige og utilstrækkelige, og det paalægges dernæst T. K. »en ret Salmebog af de gamle sædvanlige og bedste Kirkesange og Salmer at sammenkrive og indrette, saa og dem med en Del af dine egne forbedre«. Dog skal han flittelig tage i Agt, at de gamle Salmer ved Søndagsmessen forbliver væsentlig uforandrede, og at Meningen i Luthers Salmer strengt respekteres. Salmebogen skal følge Kirkeaaet, og hver Søndag skal have sine Sange »baade af de gamle og de som du selv over Epistler og Evangelia sammenskriver«. Inden Udsendelsen skulde Salmebogen gennemses og approberes af det teologiske Fakultets Dekan. Dette Kongebrev var en Instruks, som ikke gav den nye Salmebogs Redaktør meget frie Hænder. Hvor energisk han dog tog fat, kan ses af Resultatet. Efter seks Aars Forløb indsendte han til Dekanen, Sjællands Biskop, Hans Bagger, Salmebogens »Vinterpart« med 267 Salmer, hvoraf 136 af T. K. Han havde optaget en Del Salmer af sine samtidige, mest af Elias Naur og Johan Brunsmann. I de gamle Salmer havde han grebet kraftigt regulariserende ind, især for at bringe Teksten nærmere til Melodien. Vinterpartens Fortale er dateret 15. April 1689; 25. Jan. 1690 blev Bogen autoriseret ved en kgl. Forordning, T. K. fik tyve Aars Ret til Indtægterne af den. Men 22. Febr. s. A. tilbagekaldte Kongen Forordningen. Man havde ved Hoffet skumlet over den store økonomiske Fordel, der sikredes T. K. ved Privilegiet; desuden viste det sig, at han ikke havde faaet det nødvendige Imprimatur paa Bogen, og endelig hæftede man sig ved, at en Del af de gamle Salmer var for stærkt bearbejdede. Tilbagekaldelsen var et haardt Slag for T. K.; han rantes baade paa sin Ære og sin Pung — han laa med et betydeligt Oplag af Bogen. T. K.s Salmebogshverv blev 1691 overdraget Søren Jonæsen, men dennes Udkast, der ikke indeholdt nogen Salme af T.K., led Forgængerens kranke Skæbne. Nu havde Regeringen to Gange med Uheld lagt Sagen i Enkeltmands Haand; 1696 greb den til at nedsætte en Kommission paa elleve Mand — hverken T. K. eller Jonæsen var derimellem —, og denne afleverede det definitive Salmebogs-Manuskript til T. K., som fik ti Aars Privilegium paa Udgivelsen. 1699 udkom »Den forordnede ny Kirke-Salmebog«, der med Rette kom til at hedde K.s Salmebog. Ikke blot stod T. K. som Forlægger paa Titelbladet, og Fortalen var skrevet af ham, men han havde leveret langt den største Part af de nye Salmer. Fra Vinterparten gik 55 over; til Sommerhalvaaret havde han indsendt nye, i alt var af den fuldstændige Salmebogs 301 Salmer 85 af T. K. I den Husandagts-Salmebog (1703), som

Kommissionen tillige udarbejdede, medtoges en Række Sange fra T. K.s Sjungekor. — De K.ske Kirkesalmer har en lang Historie, ingen Generation af danske Kristne har helt kunnet være dem foruden. Med den skiftende Smag har man i de senere Salmebøger udeladt en Del, forkortet og gennemrettet andre, komme uden om dem kunde man aldrig: Guldbergs Salmebog (1778) optog 67, den skarpt rationalistiske »Evangelisk kristelig Salmebog« (1798) havde 18, Roskilde Konvents Salmebog (1855) 84, vor nuværende Salmebog for Kirke og Hjem 100. Værst har T. K.s robuste Kristendomsforkyndelse haft det i intellektuelt eller socialt forfinede Kredse, i Kbh. tabte dens Yndest sig tidligst. Saa meget inderligere har Nordmændene og Jyderne hængt ved »Kingos Salmebog«. I Norge blev den, som i Danmark, indført 1699 og dominerede indtil Landstads Salmebog 1869, der havde 118 af T. K.s Salmer; i den reviderede Udgave af den norske Salmebog (1926) er der 64 tilbage. De »stærke Jyder« (Vejle-Horsenseggen) har i mere end et Aarhundrede kæmpet haardnakket mod Indførelsen af nyere Salmebøger. Endnu i Dag benyttes T. K.s Salmebog alene eller ved Siden af den autoriserede i Kirkerne i Øster Snede, Korning m. fl. Ogsaa et Par Steder paa Færøerne er den stadig i Brug.

Medens vi intet ved om T. K.s Præstegerning i Slangerup, ligger et stort Materiale fra de 26 Aar i Odense for os. Det fremgaar af dette, at T. K. var sig sit Embedes Betydning og Værdighed kraftig bevidst. Han regerede efter Lovens Bogstav og lod sig ingen Embedsrettighed afdisputere. Han var idelig paa Visitatsrejser i sit store Stift, hvortil hørte Lolland, Falster og Syd-Als, og han holdt sig ved Besøg i Hovedstaden i Kontakt med de højeste Myndigheder. Biskop T. K. var en nidkær Tilsynsmand; men samtidig havde Stiftets gejstlige i ham en varmhjertet Talsmand, som brugte sin Indflydelse og sin kraftfulde Pen til at værne om Præsteskabets Indkomster. Der kunde være noget stejlt bureaukratisk over hans Adfærd — han var ikke til at spøge med i Kirke- og Skolesager —, men han kunde ogsaa vise human Medfølelse, som da han over for Kongen gik i Forbøn for en Alsinger, der havde begaaet Lejermaal. — Det er karakteristisk for T. K. som Embedsmand, at han gaar lige løs paa alle Tvilsspørgsmaal — Overøvrigheden faar af og til fra ham en hel Række klart formulerede Spørgsmaal til Besvarelse —, og dernæst, at han aldrig viger tilbage for en Konflikt. Selvbevidst og temperamentsfuld som han var, taalte han intet Indgreb i sin Myndighed. T. K. vandt, som det synes, let Konger og Kanslere for sig, men vanskeligere

Ligemænd, som han skulde samarbejde med. Med Magistraten i Odense havde han langvarige **Stridigheder** om Styrelsen af St. Knuds Kirke. Forholdet til Stiftamtmandene over Fyn var ikke uden Gnidninger. De mange Aar i Odense bragte Ufred og Kvaler, men ogsaa Magt, Rigdom og ægteskabelig Lykke. Regeringen befæstede ved flere Lejligheder Biskoppens Autoritet og forhøjede mere end en Gang hans Indtægter. I Slangstrup havde T. K. ægtet sin anden Hustru, der var betydelig ældre end han. Kort efter hendes Død giftede han sig med Birgitte Balslev, til hvem han har skrevet et poetisk, varmtfølt Bindebrev, der endnu foreligger i hans mandige, smukke Haandskrift, og det med rig Stilkunst udførte Candidadigt. Med hende fik han Midler, som satte ham i Stand til 1697 at købe hendes Fædrenegaard, Fraugdegaard, af Broderen, Dr. Peder Balslev. Hun blev hans Alders Krone, en elsket og elskende Hustru, som ofte fulgte ham paa de besværlige Visitatsrejser, og som djærvt rensede hans Minde, da der efter hans Død blev rettet Mistanke mod Biskoppens Regnskabsholdelse. Dog ogsaa i Familielivet fik T. K. Sorger. Som Stifsønningen Jacob Worm havde plaget ham i Slangstrup, saaledes kom han i Odense i Strid med to »Svigersønner«, Amtsskriver Niels Brinch, der var gift med Johanne Lauritsdatters Datter af første Ægteskab, og Stiftsprovst Jørgen Karstens, hvis uforsonlige Holdning har været med til at forbitre hans sidste Dage. Hertil bidrog ogsaa Anfald af Rosen og især af Stensmerter. Sommeren 1703 var han i Kbh., men kom syg hjem og blev ikke rask mere. Han døde en Efteraarssøndag, »ret som det ringede sammen til Højmesse«.

Ser vi bort fra de ovenfor omtalte Ungdomsdigte og Hyrdeviser, desuden fra nogle skæmtsomme og nogle polemiske Stykker, bærer T. K.s Forfatterskab et Enhedspræg ved sin kunstneriske Hensigt og sine Grundmotiver. — Som Digter tilhører T. K. den danske Barok, der fortsætter Senrenæssancens Bestræbelser for at skabe en Kunstdigtning paa Modersmaalet, som kan staa Maal med Udlandets. I Dedikationen i Sjungekorets første Part hævder T. K., at vi hverken har Behov at **laane** af de Tyske og andre Landsfolk, eller udi Rimekunsten det ringeste at eftergive. Og i et latinsk Æredigt til Anden Part fremhæver Vitus Bering, at T. K. gjorde mere for sit Fædreland, end Dante, Petrarca og Opitz havde udrettet for deres, da han bragte dansk religiøs Poesi paa Højde med Johann Rists tyske. Det var regelret Versifikation og en høj Stil, det kom an paa. Arrebo havde vist Vejen; T. K. fulgte efter, idet han modtog Indtryk fra den samtidige tyske Poesi, hvor Stilkunsten siden Arrebos Tid var steget til hasarderede Højder.

Vi **finder** hos ham Vendinger og Ordsammensætninger, som nu kaldes skruede eller smagløse, men som dengang var i Pagt med Tiden (f. Eks. Hjertets Lyste-Svamp). Bag den danske Barokpoesi ligger dog ikke blot tyske Forbilleder, men ogsaa nylatinsk Digtning og romersk Klassik. Som alle andre Elever i den lærde Skole har T. K. faaet Undervisning i at forfærdige latinske Vers; vi har fra hans **Manddomstid** tre særdeles velformede Lejlighedsdigte paa Latin. Og det længste af alle hans Digte, det historiske Poem om Gullands Indtagelse (1676), der omfatter 1000 Aleksandrinere, har Plan, et væsentligt Motiv og Stiltræk fra Erasmus Lætus: *Res danicæ* (1574), et Hovedværk i nylatinsk Digtning i Danmark. Det var vel »Gullands Indtagelse«, der fik en samtidig (Poul Pedersen) til at kalde T. K. »vores danske Homerus«, men Digterens klassiske Forbillede har sikkert her været Virgil, Digterkongen siden Renæssancen. I det mindste har T. K. i sit store Digt smukt parafraseret Virgils Beskrivelse af Bisamfundet (*Georgica*, IV, 153 ff.). Paa T. K.s Boghylder, hvis Indhold vi kender fra Auktionskatalogen efter hans Død, stod nogle af Senrenæssancens Stordigtere — du Bartas, Guarini, Shakespeare (Poems 1640, Hamlet), Milton —, enkelte tyske Modedigtere — Hofmanswaldau, Mühlforth —, ogsaa adskillige nylatinske — bl. a. Erasmus Lætus — og alle Klassikerne — saaledes en Stribe Virgiludgaver. — Den latinske Paavirkning er føleligst i de Dele af T. K.s Værk, der ikke har religiøst Hovedemne. I hans kristelige Sprogbrug erstattes Latinen delvis af Hebraisk, som naar han i Sjungekoret taler om Herrens næsefnysend' Vrede, og i Ligprædikenen over Jacob Bircherod (1691) siger, at Gud lider ikke dem »der taler af Hjerte og Hjerte«, d. v. s. med delt Hjerte. Grundstammen i T. K.s rige Sprog er dog et kernefuldt Samtidsdansk, bevidst tilsat forældede og dialektale Gloser, som gerne forklares i Noter (»Bur-Sprok er et almindeligt Mode«, altsaa Landsmøde; »Koen siges at løe, naar hun er nær ved at kælve«). T. K.s Prosa er bemærkelsesværdig. Den er kunstrig i Fortalen til Gradualet og i hans eneste trykte Ligprædiken, hvor retorisk opbyggede Perioder afveksler med fyndigt sententiøse Partier; i Breve og Embedsskrivelser er den derimod ligefrem og virkelighedsnær, en aktiv Stil, Sprog og Handling i eet. — Endnu mere end den kunstneriske Stræben gør den religiøse Tendens T. K.s Digtning til en Helhed. Der er den samme kristelige Grundtone i hele hans Værk. Naar han saaledes ved Barnefødsler, Fødselsdage og Dødsfald i Kongefamilien, ved Majestætens Hjemkomst og Gennemrejse, ved Sejrsbegivenheder og Aarsskifter, etc, mødte op med Digte, saa manglede i Tidens Aand

Guds Navn kun undtagelsesvis deri. Der bedes her for Konge og Land som i Sjungekorets Morgen- og Aftensange og i **Vægter**versene, som dog muligvis ikke er af T. K. Det religiøse har gennemtrængt det private og det nationale. Med Enevældens førende Teologer saa T. K. paa gammeltestamentlig Vis Samfundets Velfærd bundet til Kongens Person. Paa et spinkelt Anker, der frelste Christian V.s Liv i en Storm, skrev han bl. a.: »To Rigers Liv og Død paa to Jernhager laa«. Og det er Gud, der giver en Mand Fremgang i Livet; Griffenfeld kaldes »Guds Naades store Mand, du **himmelbaarne** Greve«: »Gud som har Grunden lagt til den din Ærespir, **Hand** himmelstøtte den til din og Danmarks Ziir«. De talrige Digte til Livets Fester (Venners Navnedage, Bryllupper o. l.) har altid religiøs Motivering, ligesom naturligvis ogsaa Indskrifter til Kirkeinventar (Alterkalk, Lysekrone, Fattigblok, Kirkeklokke, Nadverbillede) og Hyldestdigte til Forfattere af opbyggelige Skrifter (Willads Nielsen: Himmeriges Barnemoder 1671; Johan Brunsmann: Aandelig Sjungelyst 1676). Stemningen i de sidstnævnte er som i Fortalen til Gradualet Glæde over Reformationen og Haab om en religiøs og litterær Opgangstid for »Guds Kirke«. — Kraftigst er det religiøse Præg dog i den Gruppe af T. K.s »Lejlighedsdigtning«, som har en Persons Død som ydre Anledning. Den er Grundstammen i T. K.s religiøse Tankelyrik. I Reglen tager han sit Udgangspunkt i den afdødes Skæbne: »Er det da bedst at dø, naar fejerst er at leve?« (over den 21-aarige Maren Bering), og han lader med Forkærlighed Tankens Brod blive siddende. Paa sit Spørgsmaal: hvorfor dør en herlig Mand som Biskop Hans Wandal saa tidligt, naar saa meget Skarns Folk »lever **ravne**langt«, har han netop intet rationalt Svar: »hvor maaleløs er Herrens dybe Domme, I Himlens Raadstu-Hus Fornuften ej maa komme«. Ofte er Tankefølgen denne: Ære, Glæde, Rigdom er forgængelige — »bort da med Verdens Pragt, **Al** Verdens Gods og Guld bør stemples med Foragt« — ethvert Træ er raadent i Roden, vi fødes til at dø, det volder Arvesynden. Men et Liv i kristelig »Dyd« giver os Saligheden hisset og et varigt Ry hos Eftertiden. Det er i Lyset af denne Række betydelige Poesier, der strækker sig gennem hele T. K.s Digterliv, at de to Mestersange fra Sjungekorets anden Part maa ses. Stillet over for Dødens Realitet bevæger T. K. sig fra Oplevelsen af, at »Sorrige og Glæde de vandre tilhobe«, til Forvisningen om, at »Himlen er ene af Salighed fuld«; Stemningsrytmen i Dødsdigtene er den samme som i »Far, Verden, Far vel«: den dyrekøbte Erfaring af denne Verdens

Forfængelighed fremkalder Sjælens Længsel efter Hvilen »i Abrahams Skød«. I andre Partier af Sjungekoret har T. K. udtrykt den lutherske Kaldstanke; hvert Menneske tjener Gud paa sin anviste Plads i Samfundet. Til T. K.s Fromhedstype hører baade den kristelige **Livsfor nægtelse** og den kristelige Livsbekræftelse. Hans Grundejendommelighed er Evnen til med sin rige Kunstner- og Kristensjæl at indføle sig i og give Udtryk for en religiøs Situation. Paa denne Stemningsvidde beror det, at han alene fornyede baade den private Andagts Lyrik og Kirkesalmen. I den mægtige Serie af fortællende og kristeligt formanende Digte, han gav den **dansk-norske Kirke**, gennemlever Digterbiskoppen Kirkeaarets Tekster. Han er ligesom Øjenvidne til de hellige Begivenheder, ikke mindst til Kristi Lidelse; i Paaskens Salmer naar T. K. det højeste: »Se hvor nu Jesus træder«; »Over Kedron Jesus træder«, »Sover I, hvor kan I sove«, »Gak under Jesu Kors at staa«, »Som den gyldne Sol frembryder« med Slutningsstrofen: »Tak for al din Fødsels glæde«. Stilen er dansk kristelig Højbarok, de store Profeters udholdende Patos, og Tonen tilhører den myndige Prælat, som beretter og belærer. Der er i T. K.s Salmesang en magtfuld Aands Vingeslag. Salmernes Holdbarhed beror paa en Sammensmeltning af himmelhøj Flugt og næsten massiv Haandgribelighed. De er Digtervederker af en vældig Kristen, i hvis Sjæl gik Jordlivets Storme.

Salmerne udg. af P. A. Fenger **1827**, 2. Udg. **1845**. Udvalg i C. J. Brandt og L. Helveg: Den danske Psalmedigtning, I, **1846**. Aandeligt Sjungekor udg. af M. Hammerich og G. Rode **1856**, af A. E. Sibbernsen **1931**.

Maleri paa Fr.borg og i Privateje; af Jørgen Roed **1856** (St. Knuds Kirke, Odense), litograferet hos Em. Barentzen **1868**, af J. Roed **1870**, af Axel Hou **1920**; Maleri (**1921**) i Skovby Kirke. Epitafium af Th. Quellinus **1702** i Fraugde Kirke; Afstøbning af Relieffet paa Fr.borg og i Slangerup K. Buste af Th. Stein **1870** paa Mindestøtten ved St. Knuds Kirke i Odense (**1875**). Træsnit derefter af H. P. Hansen **1870**; paa Fr.borg og i **Emauskirken** i Kbh. Statue af V. Jarl **1911** (foran Marmorkirken). Moderne Relief i Ruds Vedby K. Kobberstik af G. Valck **1704**. — Mindesten (med fire andre Digtene) i Jægerspris Slotshegn, af Johs. Wiedewelt **1780**, stukket af J. F. Clemens ca. **1785**; Akvarelskitse af S. L. Lange (Fr.borg). Mindestøtte i Slangerup.

Universitetsprogram 13. Nov. **1703**. B. Deichmann: Ligprædiken over Thomas Kingo, **1704**. A. C. L. Heiberg: Thomas Kingo, **1852**. R. Petersen: Thomas Kingo og hans Samtid, **1887**. V. J. v. Holstein Rathlou: Om Thomas

Kingo, 1917. Chr. Ludwigs: Thomas Kingo, 1924. H. Brix: Tonen fra Himlen, 1912. Samme: Analyser og Problemer, I, 1933, S. 194—240. L. Bobé i Personalthist. Tidsskr., 6. Rk., V, 1914, S. 71—72. G. L. Wad: Fra Fyens Fortid, IV, 1924, S. 47—133. J. Oskar Andersen: Indledning til ovenn. Udg. af Sjungekoret, 1931. Samme i Dansk Kirkeliv, 1934. Samme i Kirkehist. Saml., 6. Rk., I, 1933—35, S. 570—93. Solveig Tunold i Festskrift til Wilhelm Munthe, 1933, S. 449—65. Samme i Norsk teologisk tidsskrift, 4. Rk., V, 1934, S. 240—61; VI, 1935, S. 32—49. Aage Bentzen i Teol. Tidsskrift, 5. Rk., III, 1932, S. 241—94; IV, 1933, S. 24—36. Arne Møller i Kirkehist. Samlinger, 6. Rk., I, 1933—35, S. 305—423, 548—69. Samme i Norsk teologisk tidsskrift, 4. Rk., VI, 1935. H. Blom Svendsen: Norsk salmesang, I, 1935. F. J. Billeskov Jansen i Acta Phil. Scand., X, 1935—36, S. 163—98. Samme i Kirkehist. Saml., 6. Rk., II, 1936, S. 84—99. Emil Frederiksen i Credo, katolsk tidsskrift, 1935 og 1936.

$\begin{matrix} & \sim & \cdot & \cdot \\ > & \text{333} & \text{8} & \text{33} \end{matrix}$

$\begin{matrix} \text{F} & \sim & \text{D} & \cdot & \cdot \\ \text{F} & \text{J} & \text{Billeskov} & \text{Jansen.} \end{matrix}$

Kirchheiner, Johan Frederik, 1798—1865, Operasanger. F. 6. Maj 1798 i Kbh. (Garn.), d. 11. Aug. 1865 i Frederiksdal, begr. i Lyngby. Forældre: Premierløjtnant, senere Kaptajn Adam Ludvig K. (1770—1850) og Regine Louise Halkiær (1767—1836, gift 1° med Arkitekt Holm). Gift 1822 el. 23 med Anna Sophie Friis, f. 14. April 1799 i Nordby paa Fanø, d. 27. Marts 1872 paa Frbg., D. af Sognepræst, sidst i Vejle, Hans Ditlev F. (1752—1827) og Kirstine Nissen (1767—1844).

K. gennemgik Landkadetakademiet og blev 1818 Løjtnant i det slesvigske Kyradsérregiment i Horsens, hvor han hørte til den Kred, der samledes om Byens »Fange«, Prinsesse Charlotte Frederikke. Han var en flot Fyr med en smuk og kraftig Tenor, som — godkendt af de musikalske Autoriteter Siboni, L. Zinck og Schall —, skaffede ham kongelig Ansættelse, endnu før han 1. Sept. 1823 havde debuteret paa Det kgl. Teater som Don Girolamo i Paërs »Agnese«. Et Sangerliv, der varede i ca. tyve Aar, var dermed indledet. Nogen figurdannende Evne ejede K. ikke, men hans Foredrag var dramatisk, navnlig naar Opgaven gik ud paa at tolke stærke Følelser; han kunde paa klædelig Maade give sig Lidenskaben i Vold uhemmet af Forstand og Villie. Han var vor første George Brown i »Den hvide Dame«, hvor hans militære Fortid blev ham til Nytte, og han kreerede Masaniello i »Den Stumme i Portici«, da Syngestykket 1830 kom hertil med Budskab om Julirevolutionen. Mindet om hans ildfulde Sang levede længe og blev først fordunklet tredive Aar senere af J. L. Nyrop. K. udførte over hundrede Partier; endnu kendes af hans Repertoire Walter i »Sovedrikken«, Tamino i »Tryllefløjten«, Grev Almaviva i »Barbereren i Sevilla«, Ritmester Rose i »Ungdom og Galskab«, Fra Diavolo og Hertugen i »Robert af Normandiet«. Men da

Oehlenschläger vilde benytte hans mandige Væsen til Ulf Jarl i Tragedien »Knud den Store«, gik det ham galt; dramatisk Talent uden for Operaen besad K. ikke. Der var noget robust over hans Personlighed, og han tog i det daglige Liv ikke Hensyn til sin Stemme; dens Skønhed svandt tidligt, og allerede 19. Maj 1842 sang han sidste Gang i et af sine mest klædelige Partier, Majoren i »De Danske i Paris«. Sit lange Otium henlevede K. paa Landet i Kaar og under Forhold, der lidet svarede til den Stilling, han havde indtaget. — Tuschtegning af N. J. Bredal paa Fr.borg, i Blyant i Teatermuseet. Tegning af Simonsen (Kgl. Teater). Portrætteret som Kong Erik paa C. V. Bruuns Stik 1827, i Lulu og i Røverborgen 1828 og som Masaniello 1829. Litografi af P. Gemzøe 1851 efter N. Simonsens Tegning.

Th. Overskou: Den danske Skueplads, IV—V, 1862—64. Edg. Collin i Dagstelegrafen 14. Aug. ,865.

Robert Neiiendam.

Kirchhoff, Johann Andreas, 1722—99, Harpevirtuos. F. 27. Marts 1722 i Weissenfels, Sachsen, d. 24. Febr. 1799 i Kbh., begr. paa Frbg. Forældre: Stadsmusikant Johann Andreas K. og Anna Magdalene Freyer. Gift 1° Jan. 1748 i Halle med Johanne Charlotte Richér, d. tidligst 1751. 2° 2. Dec. 1772 paa Frbg. med Else Margrethe Magdalene Gehler (Gøhler), f. ca. 1755 i Kbh., d. 11. Maj 1801 paa Frbg., D. af Kirurg Johan Salomon G. og Johanne Margrethe Nielsdatter Olsen (1727—1806, gift 2° 1765 med kgl. Lakaj, senere Slotsforvalter paa Koldinghus Jens Nicolai Lund, 1723—95).

K. kom til Danmark 1758 og optraadte første Gang her hjemme ved en Hofkoncert s. A. Om hans Liv før dette Tidspunkt vides intet, ud over at han ved Optræden rundt om i Europa havde faaet Navn som en fremragende Harpespiller; længere Tid synes han at have opholdt sig ved Hoffet i Weimar. Han naaede Kbh. paa Vej fra St. Petersborg til planlagte nye Koncerter i England, men den gode Modtagelse, han fik ved det danske Hof og af det københavnske Musikpublikum, fik ham til at slaa sig ned i Danmark Resten af sit Liv, selv om det ikke manglede paa smigrende Tilbud bl. a. fra Sverige og Frankrig. Helt opgav han alligevel ikke sin Optræden i Udlandet, men besøgte her hjemmefra Norge, Sverige og England. Han udnævntes 1760 til kgl. Kammermusikus og spillede ved Hoffet til sin Død. I Perioden 1772—86 var han tillige knyttet til det kgl. Kapel og fik 1779 sammen med de øvrige tyskfødte Orkestermedlemmer dansk Indfødsret. Han var ogsaa af Samtiden yndet som Komponist. Af hans Produktion er imidlertid

kun bevaret fjorten Solosuitere for Harpe »Handstiicken fur die Harfe« fra Tiden mellem 1794 og 1798. De er i Tidens letløbende Stil, men nogle af dem har, navnlig i melodisk Henseende, et vist Særpræg. Gerbers »Neues Lexikon der Tonkiinstler« nævner »6 Parthien fur die Harfe, 2 Violinen und Bass«, som vist maa anses for at være gaaet tabt.

Stamtavle over nogle af Martin Kirchhoffs Efterkommere, 1917. C. Thrane: Fra Hofviolonernes Tid, 1908 (se Registeret). V. C. Ravn: Koncerter og musikalske Selskaber i ældre Tid, 1886, S. 66, 73. Th. Overskou: Den danske Skueplads, II, 1856, S. 455; III, 1860, S. 42. A. F. Elmquist: Læsefrugter,

5> • 4 •

Nils Schjørring.

Kirchhoff, Johann Hieronymus, 1763—1843, Officer. F. 28. Sept. 1763 i Gliickstadt, d. 2. Aug. 1843 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Sognepræst, Konsistorialraad Johann Hieronymus K. (1718—91, gift 1° med Christina Maria Lucia Gronau, 1718—60, 2° 1761 med Hedewig v. Hein, d. senest 1762) og Elisabeth Klefecker (ca. 1730—82, gift 1° med Premiermajor Johann Carl Julius Topp i Hamburg). Gift 1° 28. April 1799 i Gliickstadt med Heilwig Miinnich, f. 31. Jan. 1762 i Gliickstadt, d. 1. Nov. 1800 i Kbh. (Garn.), D. af Premierløjtnant, senere Generalløjtnant Johann Burchard M. (1728—1815) og Sophie Frederikke Abercron (1742—75). 2° 17. Okt. 1810 paa Frbg. (Garn.) med Eleonore Christine Humble, f. 24. Jan. 1767 i Kbh. (Petri), d. 8. Sept. 1812 sst. (Garn.) (gift 1^c 1783 med Købmand Peder Neve Green, ca. 1756—83), D. af Postmester Frantz Joachim H. (1728—81) og Anna Maria Neumann (1734—1815).

K. indtraadte 1779 som Korporal »paa Avantage« i Infanteriet, blev 1781 Sekondløjtnant å la suite paa Underofficerstraktement, 1783 virkelig Sekondløjtnant. 1787 ledsagede han som Ordonnansofficer Kronprins Frederik paa hans Rejse i Danmark og Nordtyskland. 1788 fik han Premierløjtnants Anciennitet, og da et Korps s. A. opstilledes til Felittoget mod Sverige, ansattes han midlertidig ved en Jægerafdeling, blev Stabskaptajn 1789, fik 1790 Kaptajns Karakter (Anciennitet 1789), blev Generaladjutant hos Kongen, fra 1792 Adjutant hos Kronprinsen. 1801, efter Slaget paa Reden, blev han Major å la suite og Deputeret i Generalkommissariatskollegiet, men vedblev som 1. Adjutant hos Kronprinsen som mæglende Led mellem denne og Kollegiet, der mente, at Kronprinsen »regerede« for meget. Efter Englændernes Landgang paa Sjælland 1807 sendte han Kronprinsen meget optimistiske Beretninger om Tilstanden paa Sjælland og i Kbh., deltog

under Stadens Belejring i Raadslagningerne med Peymann m. fl. og blev Kommissariatets Repræsentant ved Kapitulationsforhandlingerne, hvorfor ogsaa han blev arresteret, da Kronprinsen kom til Kbh. Ved Overkrigskommissionsdommen frikendtes han vel for **Krigsfiskalens** Tiltale, men han var i Forvejen afgaaet fra Tjeneste hos Kronprinsen og udnævnt til Oberst à la suite (Anciennitet 1808); 1809 afskedigedes han af Krigstjenesten og fra Stillingen som Deputeret med en rundelig Pension. 1810 optoges han dog atter i Krigstjenesten og i Kommissariatet, blev 1812 Generalmajor (uden Anciennitet), 1814 I. Deputeret i Kommissariatet med Generalmajors Anciennitet (fra 1809). Generalkommissariatets Arbejds- og Myndighedsomraade var dog efter Generalstabens Oprettelse 1808 nærmest begrænset til administrative Forretninger. 1814 indtraadte han i den vigtige Kommission, der udarbejdede Planen for Hærreduktionen 1816. 1828 udnævntes han til Generalløjtnant og afskedigedes 1842 som General af Infanteriet. — R. 1815. K. 1817. S.K. 1826. DM. 1828. — Tegning, Fotografi derefter i Officersforeningen.

Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 483 ff. Meddelelser fra Krigsarkiverne, udg. af Generalstabens, I, 1883; III, 1888; IX, 1902. Personalthist. Tidsskr., 7. Rk., I, 1916, S. 129—56. *Rockstrø(S. A. Sørensen)*.

Kirk, Hans Rudolf, f. 1898, Forfatter. F. 11. Jan. 1898 i Hadsund. Forældre: Læge Christen Pedersen K. (Navneforandring fra Pedersen 23. Jan. 1897) (f. 1868) og Anna Johanne Andersen (f. 1871). Gift 1° 3. Nov. 1925 i Søllerød (b. v.) med Anna **Welling**, f. 2. Aug. 1898 paa Visborggaard, D. af Forpagter Jacob Anker Eli Rasmus W. (1864—98) og Dorthea (Doris) Helene **Einfeldt** (1858—1935). Ægteskabet opløst. 2° 12. Febr. 1937 i Frederiksværk (b. v.) med Edith Margrethe Jeppesen, f. 20. Marts 1900 i Odense (gift 1° med Grosserer Georg Adam Matthissen), D. af Bryggeriinspektør Peder J. (f. 1859) og Marie Larsen (1862—1916).

K. stammer fra en Slægt af Harboørefiskere. I Barndomsaaene i Hadsund blev han fortrolig med Fiskerbefolkningen og dens Liv. Han er Student 1916 fra Sorø, tog 1922 juridisk Embedseksamen og var derefter i to Aar Sekretær i Magistratens fjerde Afdeling. Men pludselig afbrød han sin Embedsbane for at blive Forfatter. Han begyndte som Litteraturanmelder ved »Lolland-Falsters Folketidende« (1925—30), hvor hans Artikler vakte Opmærksomhed om ham, overgik til »Social-Demokraten« (1930—32) og har fra 1932 været knyttet til »Arbejderbladet«. Han har desuden været Medarbejder ved en Række Tidsskrifter, »Clarté«, »Kritisk Revy«, Nor-

dahl Griegs »Vejen fremad«, og har deltaget i Redaktionen af »Plan« (1932—35) og »Tiden« (fra 1935). — Som Forfatter slog K. straks igennem med sin Debutroman »Fiskerne« (1928), der skildrer nogle indremissionske Vesterhavsfiskere, som bryder op fra Hjemmet og flytter over til en jysk Fjord for her at skabe sig Eksistensmuligheder og virke for religiøs Vækkelse. Efter en længere Pause fulgte en ny Roman: »Daglejerne« (1936), første Del af et Værk, der skal skildre en Egn Industrialisering og Landarbejdernes Overgang til Fabriks- og Fagforeningsarbejdere, en social og en deraf betinget menneskelig Forvandringsproces. K. fortsætter den socialt betonede Hjemstavns litteratur. Men med sin kommunistisk-sociologiske **Betragtningssmaade** og materialistiske Historieopfattelse giver han denne Litteraturretning en ny eller tydeligere Accent. Han indfører i Romanen den kollektive Metode, der i Stedet for den individualistiske Kompositionsform omkring en »Helt« opererer med »Gruppen«, et Udsnit af et Befolkningslag med dets særprægede Livsform: vestjyske, indremissionske Fiskere, fattige jyske Husmænd og Landarbejdere. Han skildrer disse Befolkningslags Udvikling under ændrede sociale Forhold og Livsvilkaar. Til denne nye »Saglighed« i Synspunkt og Metode svarer Stilen, der er uden al Udsmykning, sindig og præcis, med stor indre Stemningskraft. Kun i Humoren mærkes Forfatteren selv og hans Sympati for fordomsfri, sund Menneskelighed (Mariane i »Fiskerne«).

Otto Gelsted i Kritisk Revue, 1928, 4. Hft., S. 49 ff. Samme i Ekstra-bladet 15. Juni 1937.

Oluf Friis.

Kirk, Ole Christian Christensen, 1788—1876, Bonde og Politiker. F. 9. Okt. 1788 i Stadil, d. 24. Jan. 1876 i Ulfborg, begr. sst. Forældre: Gaardejer Christen Jepsen (K.) (1759—1839) og Maren Jeppesdatter (1754—1837). Gift 25. Febr. 1816 i Stadil med Mette Christensdatter, f. 10. Juni 1799 i Stadil, d. 23. April 1869 i Ulfborg, D. af Gaardejer Christen Sørensen (ca. 1776—99) og Maren Christensdatter (ca. 1767—1829).

K. var Søn af en usædvanlig oplyst, aandelig interesseret Bonde, han fik den i Vestjylland almindelige Opdragelse, tjente fra sit 7. Aar som Hyrdedreng gennem syv Somre og havde en Skolegang, der kun strakte sig over seks Vintre, men dog bragte ham saa vidt, at han i andre seks Vintre selv kunde virke som Biskolelærer. Han overtog endnu før sit Giftermaal den fædrene Gaard ved Stadil Kirke, blev ogsaa Ejer af sin Hustrus **Fødegaard**, som han dog atter solgte. Ved Nytaarstid 1823 solgte han Kirke-

gaard til en af sine Brødre og købte den større Ejendom Ebbensgaard i Ulfborg Sogn, som han drev til 1872. Han tog her kraftig fat som Jordbruger og Kvægopdrætter, og han nævnes i Halds Beskrivelse af Ringkøbing Amt (1833) som en Foregangsmand. 1828 skrev han en Afhandling om Kvægbrug, og paa hans Initiativ afholdtes det første nørrejske Dyrskue i Ulfborg Sogn 1831. K. var Medlem af de nørrejske Stænder 1836—48 og derefter af den grundlovgivende Rigsforsamling, søgte 1853 forgæves Valg til Folketinget. 1842—53 var han Formand for Sogneforstanderskabet, 1842—48 Medlem af Amtsraadet. Det er som Stænderdeputeret, han har vundet sit historiske Ry. I og for sig kan han ikke siges direkte at have brudt Bane for Bondestandens Deltagelse i det offentlige Liv, og som hjemmehørende i Landets mest udprægede Selvejeramt kom han ikke med i 40'ernes Bondebevægelse, der i saa høj Grad bundede i Misfornøjelse med Fæstevæsenet. Men mere end nogen anden skabte han Respekt om Bondestanden ved den klare Tanke og aandelige Modenhed, der prægede hans hele Optræden i Viborg Stænder; han fremsatte Meninger af en Vægt og i en Form, man næppe havde ventet fra en Bonde, og baade A. S. Ørsted og J. F. Schouw vurderede ham højt. K. tog navnlig kraftigt og ofte skarpt til Orde i Spørgsmaal vedrørende Bondestandens Samfundsstilling, stillede 1836 et Forslag om almindelig Værnepligt og tillige et Skoleforslag, der foregreb den senere Friskoletanke. Han var Tilhænger af en fri Forfatning, men mod almindelig Valgret, talte i den grundlovgivende Rigsforsamling for Etkammersystem med Census (stemte dog for Grundloven). Bondevenne- og Venstrebevægelsen fik ham aldrig indfanget, og endnu 1873 advarede han i »Ringkøbing Amtstidende« (som han havde været med til at stifte 1842) mod Det forenede Venstre. — DM. 1846. — Portrætteret paa Constantin Hansens Maleri 1860—64 af den grundlovgivende Rigsforsamling (Fr.borg) og paa Litografiet fra Viborg Stænder 1844 af Em. Bærentzen efter L. A. Smiths Tegning. Træsnit 1874 af H. P. Hansen og 1888. Mindesten i Ebbensgaards Have 1888.

P. Storgaard Pedersen: Ole Christian Kirk, 1902. Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Historie 1830—1848, I—II, 1931—34. " "

Kirkeby, Anker Høxbro, f. 1884, Journalist. F. 12. Sept. 1884 i Aarhus. Forældre: Købmand Wilhelm K. (1836—1909) og Maren Sabine Kristine Høxbroe (1843—1931). Gift 1° 15. April 1906 i Søllested, Fyn, med Skuespillerinde ved Det kgl. Teater Betty Ulrikka Meyer, f. 10. Dec. 1882 i Nessund, Mors, d. 28. Nov.

1935 i Kbh., D. af Hotelejer Johan Holger M. (1850—1926) og Maren Kirstine Højen (1849—1927). Ægteskabet opløst 1917. 2° 27. Dec. 1930 i Dragør (b. v.) med Grethe Boserup, f. 1. April 1912 i Kbh. (gift 2° med Maleren Yngve Anderson, Oslo, f. 1893, gift 1° 1918 med Gidske Halvorsen), D. af Grosserer Viggo Christian Faaborg B. (1879—1931, gift 2° 1924 med Ragnhild Sannom, f. 1896) og Else Volkersen (f. 1882). Ægteskabet opløst 1931.

Efter Studentereksamen i Aarhus 1903 og Filosofikum 1904 stod K. ubeslutsom over for Valget af Livsstilling. Han havde drømt om at blive Lægmissionær i Hedningeland og studerede med den Hensigt en Tid Medicin; han kastede sig imidlertid over litterære Studier og fængsledes af Teatret i en Grad, saa han tænkte paa at blive Skuespiller, og besøgte et Aar Det kgl. Teaters Elevskole. Men det var Journalist, han skulde være. Under nogle Rejseaar med Ophold i Oslo, hvor han var Medarbejder ved »Ørebladet« 1906—08, Stockholm 1909, Paris 1910—11 havde han fra 1907 sendt Rejsebreve til »Politiken«, hvor han siden har været en stærkt benyttet Medarbejder med Undtagelse af den korte Periode 1.—21. Marts 1915, da han var Redaktør af »Dagens Nyheder«. Hans Virksomhed har strakt sig over næsten alle Journalistikkens Ene-mærker. I sin Reportage- og Korrespondent-Virksomhed var han en direkte Fortsætter af Henrik Cavling. Han har fra talrige Rejser sendt Rejsebreve, hvis Skildringer har bevæget sig fra den stille Andagt i Gethsemane Have til løssluppet Barliv i Havanna. Som Korrespondent har K. deltaget i tre Krige og lige saa mange Revolutioner (Tyskland, Spanien, Rusland). Ungdommens Missionær-Ideal bevarede han op gennem Aarene. Da han under Afstemningen i Sønderjylland tog Ordet for den efter hans Opfattelse retfærdigste Løsning, opnaaede han at blive en af de blandt Modstanderne mest hadede Mænd i Landet. K. er med sin Pen ofte traadt i Velgørenhedens Tjeneste. I 25 Aar har han agiteret for »de Juleløses Jul«. Han har arbejdet for Ungdommens Friluftsliv. Med den historiske Sans, der ofte har ligget bag hans Arbejde for Dagen i Dag, førtes han ind paa Tanken om at samle historiske Films og faa historiske Stemmer optaget paa Grammofonplader; de udgør siden 1914 den danske Stats Arkiv for Films og Stemmer i Det kgl. Bibliotek. I en Række Kronikker skildrede han en svunden Tids »fine Hjertelighed«, som den gav sig Udslag i de gamle københavnske Slægtshjem. Han har bl. a. udgivet »Store Øjeblikke« (1915), »Politikens Billedbog« (1920), »Aabenhjærtige Kro-

niker« (1920), »Sønderjylland som det er« (sammen med Grev Erik Schack 1920), »Evide Tanker« (1923) og »Russisches Tagebuch« (1924). — Tegning af Ivan Opffer.

V. Milthers: Sofus Høgsbros Slægt, 1909, S. 23. Slægtstavlesamlingen, 1931, S. 99. Bogvennen, V, 1915, S. 441 f. Journalisten 1. Sept. 1934. Studenterne 1903, 1928, S. 111 ff., 119. Politikens Magasin 28. Sept. 1924. Politiken 10. Sept. 1934 og 12. Sept. s. A. Aarhus Venstreblad 14. Okt. 19

Georg Nygaard.

Kirkegaard, Ivar, 1869—1929, Redaktør og Forfatter. F. 28. Nov. 1869 i Sundby paa Mors, d. 21. April 1929 i Lynbrook, Long Island, begr. i Brooklyn. Forældre: Lærer i Sundby, senere Skoleinspektør i Viborg, Justitsraad Jens Ivarsen K. (1839—1913, gift 2° 1876 med Erica Marie Bagger, 1850—1909) og Dorothea Kathrine Kappel (1837—75). Gift 1895 i Worcester, Mass., med Ida Karolina Nygren.

K. var Elev paa Sorø Akademi, hvorfra han tog 4. Klasses Hovedeksamen 1887. N. A. kom han ind paa Sekondløjtnantskolen paa Kronborg for at blive Officer, men allerede 1889 brød han af og rejste til Amerika, hvor han i Worcester, Mass., blev Arbejder paa en Metafabrik. Denne udviklede sig til en stor Virksomhed, American Steel & Wire Co., hvor K. blev Kontorist og senere fik en ledende Stilling i Firmaet. 1903 forlod han Forretningen og begyndte i Racine, Wisc, et dansk Maanedsskrift, »Norden«, som han redigerede, til det gik ind 1916. Det indeholdt Artikler, Digte, Smaafortællinger, Rejseskildringer og Gengivelser af klassisk dansk Litteratur. I Begyndelsen fik det god Tilslutning, men senere sygnede det hen. K. havde et smukt lyrisk Talent og har udgivet flere Bøger, bl. a. »Halvkloden rundt« (1905), som indeholdt baade Vers og Prosa, og »Danes in America« (1907). »Danske Dage« (1916) bragte Recitativer og Festkantater, som K. jævnlig skrev. Han var en følsom, let begejstret Natur med stor Kærlighed til Danmark og stadig Interesse for dansk Kultur i Amerika. Derfor var han ogsaa med til Stiftelsen af Dansk Amerikansk Selskab 1905, blev dets første Sekretær og senere dets Viceformand. 1916 fik han Ansættelse paa Skandinavien Amerika Liniens Kontor, hvor han blev til sin Død.

Ill. Tid. 6. Okt. 1907, 4. Juli 1909. Nordlyset 27. Nov. 1919, 25. April 1929. Social-Demokrat 1 15. Aug. 1928. Den danske Pioneer 2. Maj 1929.

M. F. Blichfeld.

Kirkerup, Andreas, 1749—1810, Arkitekt. Døbt 7. Nov. 1749 i Kbh. (Trin.), d. 22. Okt. 1810 sst. (Petri), begr. paa Frbg. Forældre: Tømrersvend, senere Tømrermester Johannes Andreasen K. (d. 1755) og Dorothea Pedersdatter Wiese. Gift 1. Dec. 1775 i Kbh. (Nic.?) med Clara Holst, f. 1. Okt. 1756 i Kbh. (Nic), d. 13. April 1835 paa Frbg. (gift 2° 1812 med J. B. Magens, s. d.), D. af Brændevinsbrænder og Rodemester, senere Stadskaptajn Jens Peter(sen) (ca. 1724—99, gift 2° 1778 med Anna Margrethe Bager, ca. 1739—1803, gift 1° 1758 med Vognmand og Gæstgiver Poul Nielsen Nyegaard, ca. 1711—75) og Cathrine Handrup (1726—72). Ægteskabet opløst.

K. lærte Tømrerhaandværket, gik derefter paa Akademiet og vandt 1769—73 alle Medaillerne, hvorefter han 1774 kunde tage Borgerskab uden at gøre Mesterstykke. Ved Siden af sit Haandværk virkede han som Arkitekt, navnlig efter at han var kommet i Forbindelse med Ingeniørkorpset, hvis Chef General v. Huth benyttede ham meget. Han har saaledes 1789 givet Tegning til den nu nedrevne Husarkaserne i Grønningen og 1792 til Hestgardekasernen (senere Artillerikaserner) ved Frederiksholms Kanal, hvis **Facade** mod Kanalen gør en god Virkning. Et smukt lille Arbejde af K. er ogsaa det kinesiske Lysthus i Frbg. Have, opført 1799—1800. For Oldsagskommissionen udarbejdede han 1807 et ganske mærkeligt Projekt til at indbygge et Nationalmuseum i Nicolai Kirkes Ruin. Gehejmerraad P. H. Classen benyttede hans Medhjælp ved Opførelsen af Biblioteksbygningen i Amaliegade med dens tungtvirkende **Søjlefaçade** samt adskillige Bygninger i Classens Have paa Østerbro; men da Classen selv signerer sine Tegninger, lader K.s Medarbejderskab sig ikke nærmere bestemme. I et lignende Forhold synes han at have staaet til Kammerherre De la Caimette paa Møen ved Opførelsen af den kønne Hovedbygning paa **Lise-lund** («Det gamle Slot»). Blandt de mange Privatbygninger, som K. opførte i Kbh., kan nævnes det nu nedrevne Stormgade 21 (1780), som nærmest var en Kopi af det Harsdorff'ske Hus Kongens Nytorv 3, og Østergade 13, opført 1793 for Vinhandler Bech. — K. **maa** betegnes som en dygtig Elev af Harsdorff, dog uden fremragende Talent. Naar han 1791 blev udnævnt til Hofarkitekt, var det blot en Titel, som han vistnok skylder General v. Huths Anbefaling. K. er tillige blevet bekendt for sin udmærkede Tjeneste i Brandkorpset. 1772 blev han Sprøjtemester og steg gennem alle Grader, indtil han 1801 blev 1. Meddirektør og 1803 Brandmajor. Under Bombardementet 1807 ledede han Slukningsarbejdet med megen Dygtighed, indtil han Natten 3.—4. Sept. blev saaret. —

Hoftømrermester 1775. Hofarkitekt 1791. — R. 1807. — Maleri i Kbh.s Bymuseum.

Fr. Weilbach: Dansk Bygningskunst i det 18. Aarh., 1930, S. 190—93. Hist. Medd. om Kbh., 2. Rk., II, 1925—26, S. 36—49. Kjøbenhavns Brandforsikring 1731—1911, 1913, S. 270. A. G. Hassø: Københavns Brandvæsens Historie, 1931, S. 555—63.

br. ¹⁷¹⁷ Weilbach.

Kirketerp, Ditlev, 1734—92, Handelsmand. F. 8. Sept. 1734 i Hobro, d. 12. Juni 1792 paa **Kærgaard**, Hunderup Sogn, begr. i Randers. Forældre: Købmand Morten Nielsen K. (1699—1765) og Anne Marie Wedege (1707—53, gift 1° 1732 med Købmand Ditlev Ottesen Bering, ca. 1686—1732, gift 1° 1718 med Elsebeth Cathrine Blach, f. 1696). Gift 1° 1. Febr. 1758 i Randers med Anna Brock, f. 8. Sept. 1725 i Randers, d. 7. Febr. 1781 sst. (gift 1° 1745 med Købmand Christen Madsen Welling, d. 1757), D. af Købmand Rasmus B. (1695—1752, gift 2° 1730 med Maria Kirstine Knudsen, 1710—45) og Anna Margrethe Vorup (1704—30, gift 1° 1720 med Købmand Anders Anchersen, 1693—1721). 2° 21. Nov. 1781 i Aarhus med Catharina Hedevig Hee, døbt 11. Febr. 1748 i Allerup, d. 22. Jan. 1805 i Aarhus, D. af Sognepræst, senere Biskop Jørgen H. (s. d.) og Hustru.

K. var en rig Købmandssøn fra Hobro og nedsatte sig som ganske ung i Randers, hvor han ved Ægteskab fik Indpas i en af de største og mest anskrevne Købmandsfamilier. Selv var han uhyre driftig og begyndte først af alle i Randers paa en omfattende international Handel. Hans egne Skibe gik baade til Frankrig, Spanien og Vestindien, og den Rigdom, disse Skibe sejlede hjem, kom baade ham selv og hele Byen til gode. En Del af sin Formue anbragte han i Jordegods, idet han 1765 købte Hovedgaarden **Dronningborg** med Tilliggende, og han byggede meget. Undervisningsvæsenet i hans Hjemby var Genstand for hans store Interesse, og han skænkede en af ham selv opført Toetages-Bygning til en Skole, der fik kgl. Konfirmation 1778. Som Raadgiver for Amtmændene var han meget anvendt, og man værdsatte hans omfattende Indsigt i Agerbrug og andre praktiske Fag. I sine senere Aar led han store Tab og maatte opgive sin Forretning for 1785 at tage Ansættelse ved Toldvæsenet. — Hofagent med Justitsraads Rang 1774. Etatsraad 1776.

Samlinger til jydsk Historie og Topografi, VIII, 1880—81. P. J. Schmidt: Legatstifteren Niels Brocks og Hustru Lene Brock, f. Bredals Slægt, 5. Udg.,

G. L. Grove (*Harald Jørgensen**).

Kirketerp, Morten Emil, 1848—1908, Landmand. F. 26. Sept. 1848 paa Høgholm, Djursland, d. 25. Sept. 1908 i Kbh., begr. i Østerlarsker. Forældre: Godsejer Morten K. (1794—1864) og Ida Elisabeth Kirketerp (1802—86). Gift 19. Sept. 1873 i Knudsker med Sophie Margrethe Jespersen, f. 13. Jan. 1851 paa Vestergaard, Vester Marie Sogn, D. af senere Ejer af Store Almegaard i Knudsker Sogn Jesper Nicolai J. (1815—88) og Hansine Petrea Colberg (1823—1904).

K. blev Student 1868 fra Aarhus, cand. phil. 1869 og begyndte at studere Medicin, men forlod Studiet og kom ud at lære Landvæsen bl. a. paa Lystrup. 1873 købte han Hovedgaarden Lensgaard ved Gudhjem. Han var en virksom Forkæmper for Forbedring af Landbruget paa Øen, gjorde et dygtigt Arbejde for Indførelse af Rodfrugtdyrkning og Forbedring af Husdyravlen og viste Resultaterne i sin egen Bedrift, der i Løbet af en Aarrække gik betydeligt frem. 1874 kom han i Bestyrelsen for Bornholms landøkonomiske Forening, blev Næstformand 1875 og var fra 1883 til sin Død med en kort Afbrydelse Formand for Foreningen, som han samtidig repræsenterede i De samvirkende danske Landboforeningers Forretningsudvalg. 1882—1900 var han Medlem af Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesraad og tog i det hele livlig Del i offentlig Virksomhed, ofte som Forkæmper for de særlige Agrar-Interesser. Han var saaledes Medstifter af Agrarforeningen og blev dens Præsident 1906. Paa Bornholm fik han indført Fedeskuer, støttede Arbejdet for **Husmandsrejser** og Præmiering af Husmands-lodder og virkede for Oprettelsen af Andelsmejerier. Landboforeningens Arbejde har han skildret i »Bornholms landøkonomiske Forenings Historie 1852—1902« (1902). Han var agtet for sin praktiske Dygtighed og trofaste og loyale Karakter. — Jægermester 1902. — R. 1892. — Træsnit 1905.

Stamtavle over den bornholmske Familie Jespersen, 1909, S. 75, 88. S. Elvius: En slesvigsk Slægt, 1911, S. 26 f. M. **Galschiøt**: Landbrug og Landmænd i Danmark, 1888, S. 199 f. Agrardagbladet 25. Sept. 1908. Bornholms Avis s. D. Ugeskrift for Landmænd, LIII, s. A., S. 598. Tidsskrift for Landøkonomi, 1909, S. 40.

Aksel Milthers

Kirstein, Carl Ludvig, 1793—1862, Finansebedsmand og Teaterdirektør. F. 9. April 1793 i Kbh. (Petri), d. 20. Nov. 1862 sst. (Petri), begr. sst. (Ass.). Forældre: Sekretær, senere Konferensraad Ernst Philip K. (s. d.) og Hustru. Gift 9. Juli 1826 i Kbh. (Trin.) med Helene Claudiane Margrethe Holm, f. 4. Juni 1802 i Kbh. (Frue), d. 31. Juli 1882 sst. (Jac), D. af Brandvæsensdirek-

tør, Justitsraad, senere Konferensraad Ole Pedersen H. (1751—1828) og Anne Cathrine Dytskov (ca. 1761—1835).

K. havde haft en god Embedskarriere, inden han indtraadte i Det kgl. Teaters Ledelse. 1811 blev han Student fra det v. Westenske Institut, 1815 tog han juridisk Embedseksamen og udnævntes s. A. til Fuldmægtig i det slesvig-holsten-lauenburgske Rentekammerkancelli, hvis Chef han allerede var 1826. Som Kommitteret i Rentekammeret blev han 1831 Medlem af Teaterdirektionen, hvor han overtog Jonas Collins tidligere Stilling som Leder af Økonomivæsenet og efter Rahbek skulde varetage Censuren sammen med Christian Molbech, hvem han overgik i Frisind og praktisk Syn. I Modsætning til de fleste Direktører havde K. en Kongstanke: Han vilde samle en Fond, for hvilken der kunde rejses en allerede dengang tiltrængt ny Teaterbygning. Som dygtig Administrator greb han derfor radikalt ind i de økonomiske Forhold og gennemførte ofte hensynsløst, hvad der kunde tjene hans Maal. Men for den betydelige Sum, han samlede, levede bag hans Ryg Teatrets Hovedkasserer, Ferdinand Printzlau, højt ved Svig og Obligationsforfalskning. K.s Plan blev altsaa ødelagt, og 1838 forlod han skuffet sin Stilling. Uheldet satte dog ikke Bom for hans fortsatte Karriere: 1839 blev han Medlem af Klasse-lotteriets Direktion, og 1840 udnævntes han til Generaldecisor for de under Rentekammeret sorterende tyske Regnskabssager; 1851 gik han over til samme Stilling under det slesvigske Ministerium. Hans Datter, *Anna Emilie Henriette K.* (1817—99) stiftede i Faderens Navn et Legat til Fordel for det kgl. Kapel. — Justitsraad 1828. Etatsraad 1832. Konferensraad 1842. — R. 1836. DM. 1840. K. 1851. — Maleri af A. H. Hunæus 1847.

Th. Overskou: Den danske Skueplads, V, 1864. »Nøjsomhed«. Et københavnsk Lyststeds Historie, 1922, S. 38-46.

Robert Neiiendam.

Kirstein, Ernst Philip, 1759—1834, Deputeret. F. 17. Dec. 1759 i Stettin, d. 6. Okt. 1834 i Kbh. (Petri), begr. sst. (Ass.). Forældre: Preussisk Jagtraad og Advokat ved det kgl. Krigs- og Domænekammer i Stettin Ernst Peter K. (1729—92) og Johanne Caroline Ladewig. Gift 16. April 1787 i Kbh. (Petri) med Emilie Henriette (Jette) Cramer, f. 1764 paa Sandholmgaard, døbt 17. Juni s. A. i Bløvstrød, d. 18. Jan. 1820 i Kbh. (Petri), D. af Hofpræst, senere Professor, Prokansler J. A. C. (s. d.) og I. Hustru.

K.s Livsskæbne var paa det nøjeste knyttet til den Schimmelmans'ske Familie, med hvem han paa mødrene Side var beslægtet.

Han stammede fra Preussen og gjorde altid paa sine Omgivelser Indtryk af den typiske Tysker. 1782—96 var han Privatsekretær hos Ernst Schimmelmann og gled herigennem langsomt ind i Centraladministrationen. 1786 blev han Sekretær og Bogholder ved Direktionen for den vestindiske Gælds Likvidation og 1795 Medlem af Direktionen. Desuden var han en flittig og ivrig Sekretær ved Kommissionen til Negerhandelens Afskaffelse og offentliggjorde dens Betænkning i »Minerva« 1792. 1809 overtog han Hvervet som surnummerær Deputeret i Finanskollegiet og havnede endelig 1816 som Deputeret i Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet, en Stilling, han bevarede til 1834. 1810 negocierede han et vigtigt Statslaan paa to Mill. Mrk. Banco i Hamburg, og det var endvidere ham, der lavede Udkastet til den betydningsfulde Veksellov af 1825. K. gik ud og ind i det Schimmelmann'ske Hus og var navnlig afholdt af Familiens Damer. Charlotte Schimmelmann skrev 1795 om ham: »une sérénité charmante accompagnée ses pas«, og han var en af de faa, der til Fods fulgte hendes Kiste. Ogsaa til Ludvig Reventlow paa Brahetrolleborg stod han i et intimt Forhold. Selv førte han et stort og gæstfrit Hus i sit Hjem »Nøjsomhed« (Østerbrogade 90). — Papirer i Rigsarkivet. — Etatsraad 1812. Konferensraad 1829. — R. 1813. DM. 1828. K. 1834. — Maleri og Pastel i Familieeje.

E. Holm: Danmark-Norges indre Historie 1720—1814, VI, 2, 1909. M. Rubin: 1807—14, 1892. Samme: Frederik VI.s Tid, 1895. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekræds, IV—X, 1900—31. »Nøjsomhed«. Et københavnsk Lyststeds Historie, 1922, S. 15—38. Breve i Personalthist. Tidsskr., 8. Rk., VI, 1927, S. 175—81. *Harald Jørgensen.*

Kirsten (Christine), f. ca. 1118, norsk Dronning. Forældre: Knud Lavard (s. d.) og Ingeborg (s. d.). Gift 1133 med Kong Magnus Sigurdson af Norge, d. 1139.

K. blev fæstet af den norske Konge 1132, men paa Grund af hendes Ungdom kom Ægteskabet først i Stand 1133. Kort efter flygtede K.s Farbroder Erik (**Emune**) til Norge; men da den upaalidelige Magnus tænkte paa at udlevere sin Gæst til hans Fjender, skyndte K. sig at røbe sin Ægtefælles Rænker; ved List undslap Erik, men til Hævn forskød Magnus sin unge Dronning. Siden levede K. i Danmark; hun nævnes som Vidne, da Erik (**III.**) Lam udstedte et Gavebrev til Odense 1141, men for øvrigt er hendes senere Liv aldeles ukendt. — En Folkevise lader Kong Valdemars Søster »liden K.« blive danset til Døde af sin Broder, fordi hun har ladet sig lokke af Buris; men af kronologiske Grunde kan »liden

K.« ikke være Knud Lavards Datter, og det er saare tvivlsomt, om denne Vise overhovedet har noget virkeligt Grundlag i den Tids Historie. Med Visen hænger utvivlsomt en gammel Overlevering sammen, der udpeger en Dobbeltgrav paa Vestervig Kirkegaard som »liden K.«s, og dette Sagn tør lige saa lidt opfattes som historisk.

Svend Grundtvig: Danmarks gamle Folkeviser, III, 1862, S. 63—164.
 H. Olrik: Knud Lavard, 1888. E. v. d. Recke: Danske Fornviser, II, 1928.
 Carl S. Petersen og Vilh. Andersen: Ill. dansk Litteraturhistorie, I, 1929,
 S. 1023 (Litteraturhenvisninger). ff[R] *Olri(JørgOlrik*)*

Klissmeyer, Arne Henri, f. 1889, Læge. F. 15. Febr. 1889 paa Nybogaard, Asminderød Sogn. Forældre: Residerende Kapellan, senere Sognepræst Karl Frederik Heinrich K. (1854—1917) og Karen Mortegine Mortensen (1855—1921). Gift 20. Okt. 1915 i Asminderød med Jahrla Charlotte Augusta Juliane Halby, f. 5. Maj 1891 i Kristiania, D. af Grosserer Anton H. (1856—1916) og Theresia Gewalt (1869—1934).

K. blev Student 1906 fra Fr.borg og tog Lægeeksamen 1913. Han valgte straks Dermatologien som Speciale og var Kandidat hos Ludvig Nielsen, O. Jersild og C. Rasch, derefter 2. Reserve-læge hos sidstnævnte indtil 1917. Samtidig arbejdede han paa Seruminstittet, særlig hos Oluf Thomsen. Fra Okt. 1917 til Dec. 1918 opholdt han sig i Udlandet, først hos Lewandowsky i Basel, hvor han arbejdede med dermatologisk Histologi, derefter en Tid i Frankrig og til sidst hos B. Bloch i Zurich. Hjemkommen knyttedes han hurtigt til Finsen Instituttet, hvor Axel Reyn fik stor Betydning for ham, og efter at have været 1. Reservelæge hos C. Rasch og Ludvig Nielsen, var han 1929—32 atter ansat hos Reyn, indtil han sidstnævnte Aar udnævntes til Overlæge ved Kommunehospitalets Afdeling for Hud- og Kønssygdomme som Edv. Ehlers' Efterfølger. — Efter en ikke ringe Produktion af mindre Afhandlinger, f. Eks. om Dopa-Reaktionen, disputerede K. 1927 for Doktorgraden med et Værk om Pigmentnævi, hvori han hævdede den epidermoidale Geneses Rigtighed; senere har udenlandske Forskere, f. Eks. Miescher, yderligere behandlet samme Emne og i nogen Grad ændret Synet paa K.s Anskuelser. Fra Finsen Instituttet kan nævnes Arbejder om Anvendelsen af Buckys Grænsestraaler og Boecks Sarcoid; denne Sygdom vilde K. betragte som en morbus sui generis uden dog at vinde almindelig Tilslutning. Desuden har han udgivet et Par kortfattede Lærebøger, beregnede for Studenternes og de praktiserende Lægers Behov, og

skrevet talrige mindre Afhandlinger, tit af terapeutisk, undertiden ogsaa af historisk Art, bl. a. en Monografi over Lorry; en Del **er** skrevet paa Fransk, ligesom K. i det hele er meget fransk indstillet. Som Overlæge har han genindført klinisk Undervisning paa sin Afdeling. Han deltog i Professorkonkurrencen efter C. Raschs Afgang 1931. Han har været Medarrangør af den internationale Dermatologkongres i Kbh. 1930 og Generalsekretær for den internationale Lyskongres sst. 1932. 1931—33 var han Formand for Dansk dermatologisk Selskab, og siden 1923 har han næsten uafbrudt været Formand for Organisation af københavnske Dermato-Venerologer, ligesom han er korresponderende Medlem af flere udenlandske videnskabelige Selskaber. Hans Interesse for Fagets sociale Sider har bl. a. ført ham til Stillingen som Raadgiver for Sundhedsstyrelsen. — R. 1923.

Axel Hansen.

Kittendorff, Johan Adolph, 1820—1902, Litograf. F. 5. April 1820 i Kbh. (Fred. Ty.), d. 20. April 1902 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Vævermester Johann Adolph Friedrich K. (1793—1849) og Anna Amalie Elisabeth Kuhn (1797—1864). Ugift.

K. kom i Lære hos Malermester J. G. Berg efter Raad af Arkitekt G. F. Hetsch, men overgik efter endt Læretid til Em. Bærentzen & Comp.s lithografiske Institut, da hans kunstneriske Evner viste sig at holde, hvad de havde lovet. Samtidig med sin Uddannelse her besøgte han Kunstakademiet i en længere Aarrække og vandt den lille Sølvmedaille 1841 og den store 1849. 1855 blev han ansat som Lærer i Tegning for Akademiets Forberedelsesklasse, og han virkede her lige til 1893. Ved sin Flid og sin rene, beskedne Personlighed blev han højt skattet saavel af sine Kolleger som af de skiftende Hold af Elever. Flere af Tidens bedste Kunstnere som Marstrand og Vilh. Kyhn hørte til hans nærmeste Venner. K. kan vel nok betegnes som den Litograf her i Landet, der er naaet videst kunstnerisk set. Allerede i sin tidlige Ungdom hos Em. Bærentzen omtegnede han paa Sten Lundbyes Tegninger til Kaalunds »Fabler for Børn« og Rørbyes til Chr. Winthers »Fem og tyve Billeder for smaa Børn«. Begge disse Bøger hører stadig til vore smukkeste Børnebøger. 1850 oprettede han sammen med I. W. Tegner Firmaet I. W. Tegner & K., der eksisterede til Tegnens Død 1893 og bl. a. udsendte en lang Række Portrætter og — hvad der navnlig var K.s Værk — »Billeder efter danske Malere« med 186 Blade, et for sin Tid meget fortjenstfuldt Reproduktionsværk, der spænder lige fra Kiichler til Julius Paulsen. I denne Sammenhæng **maa** ogsaa nævnes hans Enkeltblade fra

Treaarskrigens Tid mest efter N. Simonsens og Sonnes Billeder. Broderen Axel K.s forskellige illustrerede Forlagsværker og Træsniit er ogsaa for en væsentlig Del gjort efter K.s Tegninger. — R. 1890. — Malerier af W. Marstrand fra Ungdommen (forhen Johan Hansen) og 1869 (Fr.borg). Maleri af J. F. N. Vermehren 1860.

Bernhard Olsen i Bogvennen, 1900, S. 43—54. P. Krohn i Tidsskrift for Kunstindustri, II, 2, 1896, S. 150f. Litografien i Danmark, 1922, S. 22 f. F. Hendriksen: Mennesker og Oplevelser, ny Udg., 1932, S. 342 f.

H. S. Hendriksen (C. Nyrop).

Kittendorff, Axel Theodor, 1821—68, Xylograf. F. 19. Okt. 1821 i Kbh. (Fred. Ty.), d. 8. Marts 1868 paa Frbg., begr. sst. Broder til Adolph K. (s. d.). Gift 5. Marts 1853 i Kbh. (Frels.) med Emilie Christiane Catharina Kretzschmer, f. 19. April 1827 i Kbh. (Frue), d. 22. Marts 1902 sst., D. af Hørkræmmer Peter Christian K. (1796—1835) og Susanne Nicoline Goldberg (1800—45).

K. blev efter sin Konfirmation sat i Lære hos den danske Xylografis Nyskaber, Andreas Flinch; efter Tidens Skik gik han paa Kunstakademiet og udstillede allerede fra Tyveaarsalderen Træsniit paa Charlottenborg. 1848—49 arbejdede han i Berlin og Leipzig som Xylograf, og efter sin Hjemkomst stiftede han sammen med J. P. Aagaard Firmaet K. & Aagaard. I dette var K. sikkert den kunstneriske Nerve, og her samledes efterhaanden en Række dygtige unge Træskærere. Sammen med Broderen Adolph K. (s. d.) begyndte han et Kunstforlag, hvorfra er udgaaet en Række af de smukkeste danske, illustrerede Bøger. Illustrationerne hertil var ofte tegnede af Broderen Adolph K., og Samarbejdet mellem de to Brødre gav de smukkeste Resultater, idet K.s kunstneriske Stræben, fagmæssige Dygtighed og Respekt for den korrekte Gengivelse var stor, hans Streg ren, fast og præcis. Foruden en Mængde af Illustrationerne til Firmaets Forlagsartikler — her skal navnlig peges paa Samarbejdet med Frølich til Fabricius' Danmarkshistorie — har K. bl. a. skaaret det store smukke Træsniit efter Broderens Tegning af Christian IV.s Buste paa Rosenborg og en Scene fra Erasmus Montanus efter Tegning af W. Marstrand. Efterhaanden bragte Forlagsartiklerne Tab, saa Værkstedet blev det underordnede og et ved Siden af oprettet Udsalg af Male- og Tegne-rekvisitter Hovedvirksomheden, og skønt K. døde ret ung, drev han i sine sidste Aar saa godt som ikke Xylografien.

Bernhard Olsen i Bogvennen, 1900, S. 43—54. F. Hendriksen: Lorenz Frølich, 1920—21 (se Registeret). *ff* *S. Hendriksen (C. Nyrop).*

Kiær, Frederik (Fritz) Frederiksen, 1825—93, Officer, Diplomat. F. 31. Maj 1825 i Kbh. (Fødsst.), d. 26. Marts 1893 i St. Petersborg, begr. sst. (Holmens). Gift 7. Sept. 1846 paa Hvidkilde med Anna Vilhelmine Augusta Riis, f. 26. Maj 1827 i Kbh. (Helligg.), d. 2. Nov. 1905 i Zarskoje-Selo, D. af Agent, Urtekrammer Claus R. (1791—1837) og Christiane Elsebine Høyer (ca. 1801—28).

K. indtraadte tidligt i Hæren, blev 1842 Sekondløjtnant i Infanteriet, forflyttedes 1845 til Gardehusardivisionen, 1849 til Livgarden til Hest og blev s. A. Premierløjtnant. 1859 blev han Ritmester ved Livgarden, 1865 Eskadronchef i Gardehusarregimentet og 1869 Stabschef hos Generalinspektøren for Rytteriet, men tog sin Afsked 1872 som kar. Oberst, med nyt Afskedspatent 1883 som Generalmajor. — K. deltog i begge slesvigske Krige, udviste stor Uforfærdethed under Træfningen ved Hoptrup 6.—7. Juni 1848, fik Hesten skudt under sig og faldt i Fangenskab. Febr.—Marts 1864 gjorde han Tjeneste som Adjutant ved 2. Division i Sønderborg (Memoirer og Breve, XLVI, 1925, S. 36, 53, 91). — Allerede tidligt ønskede K. at indtræde i Diplomatiet. 1858 arbejdede han som **Volontær** i Udenrigsministeriet og fik 1863 den Mission at notificere Tronskiftet til det græske Hof. 1868 var han udsendt med en Militærkommission for at studere Tilstanden i den franske Hær og indberettede om sit ugunstige Indtryk af denne, særlig under Lejrøvelserne ved Chalons, som han overværede (Aage Friis: Danmark ved **Krigsudbrudet Juli—Aug. 1870, 1923, S. 40 f.**). I Udenrigsministeriets Tjeneste var han først Gesandt i Rom 1872—80, derpaa i Wien og fra 1884 til sin Død i St. Petersborg. I særlige Missioner sendtes han 1878 med et Gesandtskab til Madrid i Anledning af Alfons XII.s Formæling og 1882 til Belgrad for at overbringe Kong Milan Elefantordenen samt den officielle Anerkendelse af Kongeriget Serbien. K., der besad et meget smukt og vindende Ydre, var en repræsentativ, afholdt Personlighed og ansaas for en dygtig Diplomat. — Kammerjunker 1849. Kammerherre 1869. — R. 1848. DM. 1872. K.² 1876. K.¹ 1878. S.K. 1887. — Bronzebuste af Marochetti 1889. Blyantstegning med Farver af Charles Becker.

Om Slægt: Paul Hennings' genealogiske Samlinger, Litra E (Rigsarkivet). — Ill. Tid. 9. April 1893. M. Galschiøt: Skandinaver i Rom, 1923, S. 64 ff. Fr. Engelbrecht: Gardehusarregimentets 150 Aars Jubilæum, 1912. C. C. v. Krogh: Meddelelser om den kgl. Livgarde til Hest, 1886. A. Friis og P. Munch: Johanne Luise Heiberg og A. F. Krieger, II, 1915 (se Registeret).

Kiær, L. Ove, se Kjær. *C. Zytphen-Adeler* (Fr. de Fontenay*).

Kiær, Marinus Peter Jensen, 1850—1929, Tandlæge. F. 2. Febr. 1850 paa Brandegaard, Brande Sogn, d. 29. April 1929 paa Skodsborg Sanatorium, begr. paa St. Jørgens Kgd. ved Svendborg. Forældre: Mekaniker Jens Peter Pedersen K. og Anna Pedersen. Gift 5. Maj 1878 i Svendborg med Ida Georgia Marie Wiggers, f. 21. Juni 1856 i Svendborg, D. af Købmand Poul W. (1829—1904) og Julie Hermantine Gøtzsche (1831—1908).

K. tog Tandlægeeksamen 1871, gjorde Assistenttjeneste forskellige Steder i Danmark og praktiserede derefter fra 1874 og til sin høje Alder i Svendborg. Han har udrettet et betydeligt Arbejde for Skoletandplejen her i Landet, idet han 1896 foretog en Undersøgelse af Skolebørnenes Tandforhold i Svendborg og derefter fik Byraadet til at oprette en Skoleklinik, den første kommunale Skoletandklinik i Danmark. K. ledede ulønnet denne Klinik i ti Aar. Senere overtog Kommunen Klinikken med Understøttelse af Dansk Forening for Børnetandpleje. — 1906—14 var K. Tandlæge ved Statsseminariet i Skaarup. Hans Arbejde der har ogsaa været af Betydning for Skoletandplejesagen, idet han havde Lejlighed til at paavirke mange unge Lærere, der siden er spredt over Landet. — K. foretog store Studierejser bl. a. til Amerika, Indien, Kina, Japan og Afrika. Han var Medlem af *Fédération dentaire's* Hygiejnekomité, Æresmedlem af Sektionen for Tand- og Mundhygiejne ved det internationale Tandlægemøde i Berlin 1913 og Æresmedlem af Dansk Tandlægeforening fra 1921. — R. 1912. — Maleri af Niels Hansen 1914 i Familieeje.

Tandlægebladet, XXXIII, 1929, S. 268 f.

Hedvig Strömgren.

Kiær, Søren, se Kier.

Klærskiold (Kiær), **Frederik**, ca. 1675—1738, Godsejer. F. ca. 1675 i Guldbæk, Øster Hornum Sogn, begr. 12. Dec. 1738 i Børglum K. Forældre: Gaardfæster Christen Andersen Kiær (d. tidligst 1709) og Maren Sørensdatter Buus (1640—1709). Gift 20. Juni 1713 i Aalborg med Inger Pop, f. II. Maj 1692 i Aalborg, begr. 20. Maj 1740 i Børglum K., D. af Købmand Johan Nielsen P. (1650—1702) og Maren Jensdatter (1658—1725).

F. K. var antagelig først Skriver paa et Godskontor og blev 1698 Ridefoged paa Bonderup i Holbæk Amt; 1703 og 1707 var han Fuldmægtig hos Amtsforvalteren i Aalborg og derefter i nogle Aar Forpagter paa Krastrup ved Løgstør. Sandsynligvis tjente han som adskillige andre Amtsbetjente Penge ved Spekulation

med Skattekornet, og han arvede vist ogsaa nogen Formue, som han forøgede ved Ejendomshandel, saa han 1715 magtede at købe Godset Børglum Kloster. I de følgende Aar var han Medlem af flere kgl. Kommissioner og 1722 af en Kommission til Undersøgelse af en Toldsvigsag i Viborg, hvilket bragte ham i Forbindelse med Oversekretær Fred. Rostgaard, som udvirkede, at han 1722 blev adlet. Da Rostgaards Embedsforhold undersøgtes 1725, blev F. K. anklaget for at have givet Rostgaard 1000 Rdl., og hans Adelskab kasseredes, ligesom han idømtes Bøder paa 3000 Rdl. 1735 blev han adlet paa ny under Navn Kiærskiold. Sine Godsbesiddelser udvidede han med Hegnet i Salling, Halkær ved Nibe, Baggessvogn og Hæstrupgaard i Vendsyssel og Aagaard i Han Herred samt meget Strøgods. 1722 restaurerede han Børglum Klosterkirke, som han 1734 forsynede med det nuværende Inventar i Rokokostil. F. K. var som mange fra Bondestanden udgaaede Godsejere ret haard over for Fæsterne, men en kraftig Forsvarer for dem over for alle andre. Han lever i Traditionen som Sagnfigur i Lighed med Fru Ingeborg Skeel til Voergaard og Brigader Halling; det er navnlig Skyggesiderne, der mindes. — Kancelliraad 1723. Justitsraad 1736.

Chr. Bruun: Fred. Rostgaard og hans Samtid, 1870, S. 233—39, 319—72. Samme: Aktstykker og Breve til Oplysning om Fred. Rostgaard og hans Samtid, 1871, S. 143—46. Danmarks Adels Aarvog, XL, 1923, S. 482 f.

C. Klitgaard.

Kiærskou (ved Daaben Kiærskou), Frederik Christian Jacobsen, 1805—91, Maler. F. 26. Marts 1805 i Kbh. (Trin.), d. 6. Juni 1891 sst. (Holmens), begr. sst. (Ass.). Forældre: Kopist i Politiretten Jacob Kiærskou (1744—1810, gift 1° med Susanne Cathrine Jessen, ca. 1758—1800) og Susanne Dorothea Lind (ca. 1767—1815, gift 1° 1787 med Skipper Tønnes Rasmussen Dahl). Gift 24. Nov. 1827 i Kbh. (Trin.) med Ida Gindrup, f. 1. Aug. 1802 i Kbh. (Helligg.), d. 6. Nov. 1880 paa St. Hans Hospital, D. af Husejer, senere Overlærer ved Vajsenhuset Jens Joachim G. (1777—1843, gift 2° med Elise Mariane Jacobsen, d. 1821, 3° 1828 med Julie Amica Jacobsen, ca. 1802—45) og Frederikke Christiane Birch (ca. 1776—1815).

K. besøgte fra 1820 Kunstakademiets Tegneskole, samtidig med at han efter Landskabsmaleren J. P. Møllers Raad uddannede sig som Dekorationsmaler, tre Aar som Lærling og fem Aar som udlært. 1830 blev han Elev af Modelskolen under Eckersberg og J. A. Lund med Forsæt om at uddanne sig til Landskabsmaler.

1826 udstillede han første Gang, **1832** vandt han et Accessit i Landskabsfaget og n. A. Pengepræmien for »Et Parti Træer i Classens Have«. Frederik VI. støttede ham ved flere Køb, medens Akademiet var mere lunkent, saaledes at han først **1841** og **1842** opnaaede Rejseunderstøttelse. Allerede **1840** rejste han dog til Dresden og derfra til **München**, hans Hovedopholdssted paa Turen, hvorfra han gjorde Udflugter i Bjergene og samlede Studier til Billeder, som fandt god Afsætning her hjemme, bl. a. i Kunstforeningen. Disse Motiver benyttede han ogsaa, da han agreeredes ved Akademiet **1843** og optoges som Medlem **1845**. **1848** blev han tillige Medlem af Kunstakademiet i Stockholm, medens Akademiet **1867** gav ham **Medlemsbolig** paa Charlottenborg. Til denne officielle Anerkendelse kom en betydelig Publikumssucces, der ogsaa udstrakte sig til Sverige, Tyskland og Amerika, og som **maa** ses paa Baggrund af hans Kunsts letfattelige, ofte banale Form. For en nutidig Betragtning kan det ofte være vanskeligt at faa Øje paa de positive Værdier i hans Produktion, som fik mange og ringe Efterlignere. Foruden som udøvende Kunstner virkede han fra **1865** som Konservator ved den Moltkeske Malerisamling. Kunstmuseet ejer fem af K.s Billeder, hvoraf intet dog er fremhængt. — Tit. Professor **1859**. — R. **1874**. — Malerier af J. Holm **1862** (Fr.borg), D. Monies **1867** og H. Olrik **1871** (hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg). Portrætteret paa Monies' Maleri af et Kunstnerselskab, litograferet af K. Litografi af **Gemzøe**.

Katalog over efterladte Malerier af F. C. Kiærskou, **1891**. Ill. Tid. **14**. Juni s. A.

Ph. Weilbach (Jørn Rubow*).

Kiærskou (ved **Daaben** Kiærskou), **Hjalmar** Frederik Christian, **1835—1900**, Botaniker. F. 6. Aug. **1835** i Kbh. (Holmens), d. **18**. Marts **1900** sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Landskabsmaler F. C. K. (s. d.) og Hustru. Gift 3. Maj **1873** i Kbh. (Garn.) med Margrethe Olivia Gindrup, f. 24. Juli **1853** paa Lundegaard, Ringsebølle Sogn, D. af **Gaardmand**, senere Købmand i Rødby Otto Joachim G. (ca. **1804—60**) og Elise Amalie Pøhler (**1818—60**).

K. blev Student **1855** fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og tog Magisterkonferens i Naturhistorie med Botanik som Hovedfag **1862**. Allerede Aaret før blev han ansat som Assistent ved Universitetets botaniske Museum, til hvilket han til sin Død var knyttet, fra **1883** som Inspektør, **1875—83** tillige som Bibliotekar. Fra **1882** var han Docent i Botanik ved Polyteknisk Lærestalt og Medlem af Kommissionen for **Alm.** Forberedelseseksamen, fra

1896 Lærer ved Statens Lærerkursus, **1869—93** Redaktør af »Botanisk Tidsskrift«. Han deltog som Løjtnant i Krigen **1864** og var til det sidste en varm Patriot og udpræget antitysk, hvad der bl. a. gav sig Udslag i Forandring af hans Navns Stavemaade. — K.s mange Embedsforretninger gav ham ikke megen Tid til videnskabeligt Arbejde; hans faa Publikationer er væsentlig af systematisk Indhold, saaledes hans omfangsrige Bearbejdelser af amerikanske Myrtaceer (**1889** og **1893**). Sammen med **Samsøe Lund** (s. d.) arbejdede han ved Kulturforsøg paa en Udredning af de dyrkede Kaalarters talrige Former; Resultatet deraf blev et Par store Afhandlinger **1884—85**, der dog for den væsentligste Del maa tilskrives Lund. Som Museumsinspektør kunde K. paa Grund af manglende Medhjælp ikke udrette stort, og Museet blev efterhaanden mere et Magasin end en ordnet Samling. — R. **1894**.

Th. **Hauch-Fausbøll**: Personalhist. Saml., I, **1906—07**, S. 487. Botanisk Tidsskrift, XXIII, **1900**, S. **329—33**. Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie, **1924—26**, I, S. 565 ff.; II, S. 431 ff. *Carl Christensen.*

Kiærskou, Paul Andreas, **1900—33**, Billedhugger. F. 29. Marts **1900** i Tølløse, d. 15. April **1933** i Kbh., begr. i Ordrup. Forældre: Gartner, senere Maalerkontrollør Aage K. (f. **1872**) og Mathilde Jensen (**1870—1934**). Sønnensøns Søn af Landskabsmaler F. C. K. (s. d.). Ugift.

Uden forudgaaende Haandværkeruddannelse forberedtes K. paa Det tekniske Selskabs Skole til Kunstakademiet, i hvis Skole han begyndte Okt. **1917**. Han hørte til Utzon Franks første Kuld Elever og arbejdede længe i hans Atelier, til Dels som Medhjælper for ham og for Joakim Skovgaard, der her modellerede Midtgruppen til Dragespringvandet paa Raadhuspladsen. Først April **1925** tog K. Afgang. Han udstillede paa Kunsternes Efteraarsudstilling **1920**, **1929—30**, Charlottenborg **1923—27**, **1929—30**, Den frie Udstilling **1932—34** og var repræsenteret paa de danske Kunstudstillinger i Oslo **1931**, Riga, Warszawa og Budapest **1936** og paa Verdensudstillingen i Bruxelles s. A.; Særudstilling sammen med **Elof Risebye** Sept. **1930**. Med Stipendier fra Akademiet foretog han Studierejser til Italien **1922**, London **1923** og Berlin **1927**. Akademiet tildelte ham Neuhausens Præmie **1925** for en staaende Kristusfigur, **1927** for et Portræthoved i overnaturlig Størrelse af **Elof Risebye** og **1929** for en svævende Kristusfigur (Fri-Relief, benyttet til Ansgarkirken i Aalborg), Eibeschutz' Præmie **1926** for en Rytterfigur (»David«) og Eckersbergs Medaille **1931** for en Statuette »Døende Hjort«. — K. interesserede sig i Begyndelsen

mest for Dyr og modellerede i Aarenes Løb en Række Statuetter og større Figurer, især af Heste, tillige bl. a. en siddende Bjørn og en Hund (udført til hvidt Porcellæn for Bing & Grøndahl). Men hans Hovedværker er en **Halvfigur-Portrætbuste** af Maleren **Elof Risebye**, en **Halvfigur-Dobbeltbuste** af samme (begge Arbejder 1931—32, sidstnævnte i Kunstmuseet), et »Krigermonument« med en Hest og en knælende Soldat ved Siden af (1927), **Relieffet** »Hermod paa Sleipner« (Chamotteler, 1932) og hans Arbejder til Ansgarkirken i Aalborg (Altertavle, Relief paa Døbefonten, to Engle over Indgangsdøren, 1929—31, i Samarbejde med Arkitekt Hother Paludan). Der gaar en elegisk, halvt smerteblandet Stemning gennem dem alle. De to Risebye-Buster — den ene grublende, med Haanden under Kinden, ligesom i smertelige Syner, den anden gengivende samme Person to Gange i et Samspil af Sorg og Klage — er et ejendommeligt Udtryk for hans nære Venskab til den portrætterede, hvilket ogsaa gav sig det Udslag, at han til samtlige Figurer i Ansgarkirken bruger Risebyes Ansigtstræk. Krigermonumentet har en følsom Linievirkning. Han naaede i denne Række Arbejder en Fremstilling af Følelser og Stemninger af personlig Art, som vistnok vil staa som karakteristiske for deres Tid. — To Arbejder i Kunstmuseet; paa Skovshoved Skoles **Façade Relieffet** »Lærdom«.

Sigurd Schultz i Dagens Nyheder 16. April 1934.

Sigurd Schultz-

Kjørboe, Valdemar Olaf, f. 1852, Postembedsmand. F. 22. Jan. 1852 i Skægs Mølle ved Odder. Forældre: Møller, senere **Kammeraad** Peter August K. (1810—95) og Nicoline Hilaria Bastrup (1815—94). Gift 9. Nov. 1882 i Kragerø med Johanne Larsen-Naur, f. 30. Marts 1857 i Kragerø, d. 10. Febr. 1908 i Kbh., D. af Skibsreder, Konsul Lars Larsen (1810—87) og Olette Thomsen (1812—85).

K., der 1870 blev Student fra Aarhus, studerede i nogle Aar Teologi, men gik derefter over til Statsvidenskab og blev 1876 cand. polit. Efter en Udenlandsrejse udnævntes han 1877 til Ekspedient hos Postinspektørerne, drev samtidig Virksomhed som Manuduktør og var i adskillige Aar Lærer ved Officerskolen. 1887 blev han Postmester ved det sjællandske Jernbanepostkontor, 1893 Postmester i Aalborg, 1897 Overpostmester i Kbh., 1904 Generaldirektør for Post- og Befordringsvæsenet, tog sin Afsked 1922. — Det kan ikke nægtes, at det københavnske Postvæsen, som K. 1897 overtog ved den i sine sidste Aar stærkt ældede Overpostmester H. G. Petersens Afgang, ikke svarede til de Krav, som Tiden stillede, men K. forstod disse og var Mand for at opfylde dem.

En lang Række vigtige Reformers skyldtes K.s aldrig hvilende Initiativ, og da Generaldirektør C. Svendsen 1904 afgik ved Døden, stod K. som en af de nærmeste til at overtage hans Embede. De samme Egenskaber, der havde præget K.s Virksomhed som Overpostmester, kom ogsaa til at sætte deres Præg paa hans Arbejde som Etatens øverste Leder, og Postvæsenet kom i hans Cheftid til at gennemleve en Udvikling saa rig som ikke set siden David Monrads og S. Danneskiold-Samsøes Dage. K. udtalte i det Program, han ved sin Tiltrædelse forelagde sine nærmeste Medarbejdere, at det ikke gjaldt saa meget at se paa det rent øjeblikkelige, men derimod om at fæste Blikket paa det lange Løb og huske, at Postvæsenet er en blivende Institution, der staar, om end Slægterne veksler. Det faldt i K.s Lod at gennemføre adskillige betydningsfulde Nyskabelser inden for Etaten (Opførelsen af Centralpostbygningen, Statsansættelse af Elever, Styrelsesloven af 1916, Indførelsen af Girovæsenet, Tilvejebringelse af tidssvarende Lokaleforhold for Postkontorerne, intimt Samarbejde med Nabostaterne m. m.). Under de urolige Forhold, som Verdenskrigen og Tiden efter dennes Afslutning skabte, maatte der træffes Dispositioner, hvis Rækkevidde hverken nogen Postmand eller Statsøkonom kunde overse, men Tiden har vist, at K. i langt de fleste Tilfælde greb rigtigt. Det skal indrømmes, at der i denne Tid, nødvendiggjort af de herskende Forhold, fandt enkelte postale Tilbageskridt Sted, der vakte Ubehag blandt Publikum og gav Anledning til Kritik (f. Eks. Søndagsombæringens Afskaffelse), men da K. 1922 faldt for Aldersgrænsen, overlod han sin Efterfølger en i alle Maader velkonsolideret Virksomhed, et Postvæsen, der paa ethvert Punkt stod paa Højde med, ja paa enkelte (f. Eks. Landpostvæsenet) endda stod over, hvad andre nordeuropæiske Stater kunde byde deres Publikum. — R. 1898. DM. 1906. K.² 1909. K.¹ 1912. S.K. 1922. — Malerier af Carla Colman Mohr 1920 i Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet og af H. Vedel i Forsikringssselskabet Danmark 1930 (som Medlem af Bestyrelsesraadet).

V. og W. Kiørboe: Optegnelser vedrørende Familien Kiørboe, 1910, S. 55. Jacob Andersen: Fra Bondens Thy til Kongens By, 1926, S. 212—24. Post- og Telegrafalmanaken, 1937, S. 19—26.

H. Hjorth-Nielsen.

Kjeld, se Keld.

Kjeldahl, Johan Gustav Christoffer Thorsager, 1849—1900, Kemiker. F. 16. Aug. 1849 paa Jægerspris, d. 18. Juli 1900 ved Tisvildeleje, begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Distriktslæge

paa Jægerspris, senere Justitsraad Jørgen Pedersen K. (1805—89, gift 1° 1835 med Henriette Sophie Christophine Theodora Sommer, 1815—44) og Johanne Georgine Lohmann (1810—1910). Ugift.

K. blev Student 1867 fra Roskilde og tog polyteknisk Eksamen i anvendt Naturvidenskab 1873. Han var Assistent ved Landbohøjskolens kemiske Laboratorium 1873—75, ledede Indretningen af Carlsberg Laboratoriet 1873—75 og var Forstander for dets kemiske Afdeling 1876—1900. — Paa Landbohøjskolen var K. Assistent hos C. T. Barfoed og bistod desuden N. J. Fjord ved dennes da paabegyndte landøkonomiske Forsøg. Da J. C. Jacobsen paatænkte Oprettelsen af Carlsbergfondet og det dermed forbundne Carlsberg Laboratorium, kaldte han paa Barfoeds varme anbefaling K. til at forestaa Indretningen af Laboratoriet, og da Carlsbergfondet stiftedes 25. Sept. 1876, overtog denne Posten som Leder af Carlsberg Laboratoriets kemiske Afdeling. Det er da her, han har udført sit videnskabelige Arbejde, og som rimeligt er, har dette været bestemmende for Emnevalget for hans Undersøgelser. Hans første Arbejder (Ekstraktbestemmelser, Vinaandsbestemmelser, 1878) har direkte Interesse for et Bryggerilaboratorium, og ogsaa et større Arbejde over sukkerdannende Fermenter og disses Virkning (1879—81) har umiddelbar Tilknytning til Bryggerivirksomheden. Disse Undersøgelser havde imidlertid ogsaa stor videnskabelig Interesse, da K. her som den første grundigt undersøgte de ydre Faktoreres Betydning for fermentative Processer. K. havde stor Sans for metodisk Arbejde, og han søgte i disse Arbejder først at klargøre Temperaturens Indflydelse, men undersøgte desuden, hvilke Virkninger Tilsætning af forskellige Stoffer kan have paa den diastatiske Effekt. Gennem disse Arbejder kom han ind paa Undersøgelser over Polysakkaridernes Omdannelser under Spiringen, og han paaviste, at der under Byggens Spiring dannes rigelige Mængder Rørsukker, som derefter spaltes videre til Glukose og Fruktose. Arbejdet havde nødvendiggjort talrige Sukkerbestemmelser, og K. havde set, at de dertil benyttede Metoder var upaalidelige, idet man vel inden for samme Laboratorium kunde faa reproducerbare Resultater, men Resultaterne fra forskellige Laboratorier kunde vise betydelige Afvigelser. I et senere Arbejde (1895) tager han dette Spørgsmaal op til Undersøgelse og viser, at Afvigelserne skyldes Indvirkning af Luftens Ilt, og at de forsvinder, naar Bestemmelserne udføres i en iltfri Atmosfære. Disse og andre Arbejder inden for samme Omraade vilde imidlertid ikke have været tilstrækkelige til at gøre K. til den danske Kemiker, hvis Navn er almindeligst kendt blandt Kemikere Verden over.

Det Arbejde, der har formaaet at trænge saaledes igennem, er fra 1883 og hedder »En ny Methode til Kvælstof bestemmelse i organiske Stoffer«. Ogsaa det har sin Oprindelse i K.s Fermentundersøgelser: for at kunne følge de fermentative Spaltninger søgte han en bekvem og paalidelig Metode til Kvælstofbestemmelse, og han udarbejdede en saadan, der med uvæsentlige Ændringer endnu benyttes overalt. Saa almenkendt er Metoden, at man ikke længere taler om at »udføre en Kvælstof bestemmelse efter K.«, men om at »gøre en K.« eller, endnu mere alment, f. Eks. paa Engelsk »to kjeldahle« og tilsvarende Udtryk paa andre Sprog. Og at blive til et Verbum er vistnok den højeste Form for Verdensberømmelse. Ikke alene Eftertiden, men ogsaa Samtiden anerkendte K.s Indsats. Han blev 1890 Medlem af Videnskabernes Selskab, 1892 af Videnskabsselskapet i Kristiania og 1894 Æresdoktor i Kbh. — K.s Arbejder er offentliggjort i »Meddelelser fra Carlsberg Laboratoriet« og mange af dem desuden i udenlandske Fagtidsskrifter. — K. led i sine senere Aar meget under Depression, antagelig fremkaldt af Overanstrengelse. Efter en Rejse til Syden og til Norge syntes han helt at være kommet til Kræfter igen, men døde pludselig ved et Hjerteslag under Badning. — Tit. Professor 1892. — R. 1898. — Maleri af O. Haslund 1897 paa Carlsberg Laboratoriet; Skitse paa Fr.borg. Portrætteret paa P. S. Krøyers Maleri af Videnskabernes Selskab 1897 (Videnskabernes Selskab). Portrætre relief paa Mindesmærke foran Laboratoriet.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1894. Meddelelser fra Carlsberg Laboratoriet, 5, 1900, S. I—VIII. H. Jessen-Hansen i *Prominent Danish Scientists*, 1932.

Stig Veibel (S. M. Jørgensen).

Kjeldsen (Riber), Jens, ca. 1598—tidligst 1658, Skolemand, Præst, Forfatter. F. ca. 1598 i Ribe, d. tidligst 1658. Forældre: Borgmester Kjeld Jørgensen (1550—1623) og Anne Ibsdatter (d. tidligst 1623).

J. K. blev Student 1618 fra Ribe, rejste siden udenlands og indskreves 1621 ved Universitetet i Leiden, ved hvilken Lejlighed han siges at være 23 Aar gammel. 1623 kreeredes han til Magister ved Kbh.s Universitet og blev s. A. Rektor i Ribe. Denne Stilling beklædte han til 1630, da han blev Præst i Landskrona og Provst i Rønneberg Herred. Kort før han forlod Ribe, lod han i Anledning af J. D. Jersins Bryllup af sine Disciple opføre et Skuespil »Josefs Historie«, som væsentlig var en Bearbejdelse af et Stykke af Hollænderen Cornelius Schonæus, men mellem hvis Akter der var indlagt en Bondekomedie, som efter Sigende var af J. K. selv.

Stykket er tabt paa nær nogle enkelte Scener, som er trykt af P. T. Wandall i Indledningen til »Nye Originale Skuespil«, II, 1778, S. 27—44. Under Opholdet i Landskrona udgav J. K. to Ligprædikener, over Jomfru Mette Huitfeldt (1633; Uddrag i C. F. Bricka: Den danske Adel i det 16. og 17. Aarh., II, 1913, S. 87—108) og Fru Elisabeth Huitfeldt (1638).

P. N. Thorup: Ribe Cathedralsskole, 1846, S. 96. J. Kinch: Ribe Bys Hist., II, 1884, S. 312, 437, 458 f. S. Cawallin: Lunds Stifts Herdaminne, III, 1856, S. 268, 270.

S. Birket Smith (R. Paulli*).

Kjeldsen, Jens, 1858—1907, Handelsmand. F. 17. Jan. 1858 i Tokkekøbhus, Blovstrød Sogn, d. 21. Febr. 1907 i Kbh., begr. i Gentofte. Forældre: Arbejdsmand Herman K. (1830—58) og Ellen Marie Sørensen Ottendal (gift 2° 1869 med Arbejdsmand Rasmus Peter). Gift 25. Juni 1882 i Kbh. (Matth.) med Anna Swensson, f. 6. Okt. 1854 i Tolånga, Skaane, d. 29. Marts 1910 i Ordrup, D. af Landbruger Swen Månsson og Johanna Persdotter.

K. voksede op i yderst fattige Kaar, maatte tidligt klare sig selv. I sine Dreng- og første Ungdomsaar beklædte han vidt forskellige Stillinger, indtil han havde samlet en beskedent Kapital til Starten af en Virksomhed med Klæder (1886). Ved utrættelig Energi og Opfindsomhed og ved Brugen af hidtil ukendte Annonceringsmaader lykkedes det K. fra en ringe Begyndelse at faa oparbejdet en i sin Art virkelig anseelig Forretning med Hovedsæde i Vester Voldgade 5 og med Filialer i mange af Landets Købstæder. Uagtet K. i sin Ungdom havde maattet savne enhver Form for boglig Uddannelse og heller ikke siden tilegnede sig mere end det højst nødvendige paa dette Omraade, naaede han som Forretningsmand relativt vidt ved et usædvanlig ihærdigt og maalbevidst Arbejde. Ved hans Død overgik Firmaet til et Aktieselskab, der 1936 afhændede Forretningen.

Politiken 22. Febr. 1907. Carl C. Christensen: Jens Kjeldsen. Aktieselskab, 9 •

Jens Vestberg.

Kjeldsen, Niels, 1840—64, menig Dragon. F. 4. Febr. 1840 i Bæksgaarde, Give Sogn, d. 28. Febr. 1864 ved Højenhede, begr. i Give. Forældre: Gaardejer, sidst i Ullerup, Give Sogn, Kjeld Thomsen (1810—81) og Ane Johanne Sørensen (1818—95). Ugift.

K., der var oplært ved Landbrug, mødte Juni 1863 ved 6. Dragonregiment i Itzehoe, gennemgik en Rekrutskole og sattes i Nr. 80 ved 4. Eskadron, hvor han kaldtes Ullerup. Opholdet blandt den fjendtlig sindede Befolkning havde sat sit Præg paa dette Regiment,

der før Krigen var paa Feltfod og under Krigen udmærkede sig frem for de andre ved Aktivitet og Soldateraand. — 28. Febr. udsendtes fra en **Rytterfeltvagt** ved Højen Kro under Sekondløjtnant de Saint-Aubain en Observationspost paa en Korporal og seks Dragoner ad Koldingvejen til det ti km sydligere liggende Viuf. Under Opholdet her observeredes en fjendtlig Husarpatrouille paa ni Heste i Fremrykning fra Syd. Posten indsendte Melding til Feltvagten og gik fire km tilbage til Nordranden af Blaakær Skov, hvor atter Melding indsendtes. Den fjendtlige Patrouille var fulgt efter, og Dragonerne søgte i skarpeste Gangart videre nordpaa, mod deres Feltvagt, og spredtes efterhaanden ad Landevejen; de to bageste indhentedes en efter en og overgav sig; den næste igen, K., blev ogsaa overhalet af de fjendtlige Ryttere, men nægtede at overgive sig, vedblev at drive sin Hest fremad og værgede sig kraftigt ved at hugge bag ud med Sablen. Ved Højnehede, halvfjerde km Nord for Blaakær Skov, opstod en ganske kortvarig Kamp paa Stedet mellem K. og to eller tre af de fjendtlige Ryttere; den ene af disse gjordes ukampdygtig, og ogsaa K. synes at være blevet saaret (i højre Arm). Imidlertid var en af de fjendtlige Førere, Fændrik Grev Luttichau, naaet op; han opfordrede K., der synes atter at have fortsat sit Ridt, til at modtage Pardon, og da K. ikke vilde modtage denne, skød Fændrikken paa ham og traf ham ved andet Skud med en Kugle gennem Hovedet, saa at K. styrtede af Hesten, død paa Stedet. Kort efter blev den sidste (forreste) Dragon indhentet af Fændrikken og overgav sig efter at være saaret. Alene Korporalen, der var særlig godt bereden, naaede tilbage til Feltvagten med de to Dragoner, der havde været sendt med Melding. Da den fjendtlige Patrouille var gaaet tilbage, sendte Feltvagten atter en Post frem, og denne bragte senere K.s Lig med til Feltvagten. I det preussiske Husarregiments Historie har K. faaet det Eftermæle: »Som brav Soldat foretrak han Døden for Fangenskab. Ære være hans Minde.« — I »Vort Forsvar« fremkom **1881** den første offentlige Beretning om Omstændighederne ved K.s Død, hvortil knyttedes meget nedsættende Udtalelser om den preussiske Fændrik. **1902** udgav Karl Larsen Skriftet »Dragonen Niels Kjeldsen og hans Drabsmand. En Undersøgelse« paa Grundlag af et meget stort Materiale, hvorved baade K.s Minde fuldt ud hædredes og Fændrikken rensedes for de nedsættende Udtalelser. Dette Skrift foranledigede straks en mod Forfatteren rettet voldsom, omfattende Pressefejde, hvori baade civile, bl. a. flere Historikere, og militære deltog. For at faa en Afslutning i Sagen traadte Forfatteren og Kr. Erslev sammen med fire Officerer, og en Fælles-

udtalelse udarbejdedes, som ikke fuldt ud tilfredsstillede nogen af Parterne, men som dog i Hovedmomenterne **maa** anses for at være rigtig og i det væsentlige stemmende med Skriftet. Et paa Fr.borg ophængt Maleri af Frants Henningsen (1901), støttet paa de ældre Beretninger, er **1913** blevet fjernet fra den egentlige Samling; et paa Museet i Koldinghus senere ophængt Maleri af **Rasm.** Christiansen (1932) er i bedre Overensstemmelse med det virkelig passerede. Litografi ca. 1864. — Gravsten **1902** og Mindesmærke **1912** paa Give Kgd. efter Tegning af Lønborg Jensen. Mindesmærke paa Dødsstedet **1891**.

Vort Forsvar, **1881**, Nr. 1, 2 og 8. Hist. Tidsskrift, 7. Rk., IV, **1903**, S. 145—270. A. Liljefalk og O. Lutken: Vor sidste Kamp for Sønderjylland, 3. Opl., **1920**, S. 134—37. Politiken **16.** Maj **1931**. *Rockstroh.*

Kjellerup (Kiellerup), Jacob, 1760—1831, Handelsmand. F. 9. Marts 1760 i Aarhus, d. 29. Okt. 1831 i Aalborg, begr. sst. Forældre: Købmand Jens Nielsen K. (ca. 1713—63) og Cecilie Lauritsdatter Gieding (ca. 1722—99). Gift 1° 2. Nov. 1785 i Aalborg med Elisabeth Berlin, f. 8. Jan. 1763 i Aalborg, d. 28. Nov. 1785 sst., D. af Købmand Jens B. (1728—1806, gift 2° 1763 med Talche Hornemann Friis, 1740—77) og Margrete Winde (1729—63). 2° 25. Sept. 1787 i Mygdal med Riise Winde, f. 8. Jan. 1766 i Mygdal Sogn, d. 26. Dec. 1800 i Aalborg, D. af Niels W. til Odden (1723—66) og Else Johanne Seidelin (1732—1809, gift 2° 1769 med Christoffer Rougtved, 1734—73, 3° 1775 med Pors Bastholm Munk, 1738—1807, begge til Odden).

K. lærte Handelen hos Laurits Winde i Aalborg og var 1779—85 hos sin nedenn. Broder, hvorefter han selv etablerede sig i denne By. 1785—1820 drev han en meget stor Handel paa Ind- og Udlandet, og han var utvivlsomt en sjældent dygtig Finansmand, som selv under de forstyrrede Pengeforhold først i det 19. Aarh. forstod at manøvrere saaledes, at hans Formue voksede, og han var ved sin Død Ejer af 645 000 Rdl. Under Krigen 1807—14 udrustede han en Kaper; 1813—31 var han Oldemand for Købmandslavet og gjorde sig meget fortjent af dette; endvidere var han Forligskommissær og Medlem af Havnekommissionen, ligesom Opprettelsen af Aalborg Bys og Omegns Sparekasse 1824 skyldtes hans Initiativ, og han var indtil 1829 Formand for dens Bestyrelse. K. havde næppe Broderens charmerende Egenskaber og stod vel nok noget i Skygge af denne i Henseende til Popularitet. Hans bevarede Kopibøger giver et godt Indblik i hans Forretningsforhold. 1804—08 ejede han Aggersborggaard, og 1830 købte han

Visborggaard. — Justitsraad 1819. — Pasteller i Familieeje og forhen paa Visborggaard. Maleri, formentlig af J. Munch fra Norge, ca. 1814.

A. H. Nielsen: Stamtavle over Familierne Kiellerup og Strøyberg, 1883, S. 5. N. K. Strøyberg: Jacob Kjellerup, 1912. C. Klitgaard: Aalborg Købmænd gennem 500 Aar, 1931.

C. Klitgaard.

Kjellerup (Kiellerup), Lauritz, 1751—1823, Handelsmand. F. 12. Aug. 1751 i Aarhus, d. 2. Maj 1823 i Aalborg, begr. sst. Broder til Jacob K. (s. d.). Gift 22. Sept. 1780 paa Gøl med Regitze Sofie Jungersen, f. 12. Juli 1751 paa Gøl, d. 20. April 1833 i Aalborg, D. af Sognepræst Peder J. (1720—96) og Judithe Thorning (1719—1800).

K. kom 1768 i Lære hos Købmand Oluf Chr. Holt i Aalborg, tog Borgerskab her 1780 og svang sig i Storkonjunktorens Tid op til at blive Storkøbmand og en betydelig Skibsreder, hvis Navn nød Anseelse i Ind- og Udland. 1805 havde han under Fastlands-spærringen den Dristighed at udføre Kul fra England til Frankrig foregivende, at det var bornholmske Kul — et Bevis paa hans Vovemod. Han led store Tab som Følge af Krigen 1807—14 og Pengeomvæltningen, og 1817 maatte han standse sine Betalinger, men kom i Gang igen ved Hjælp fra Broderen Jacob; han fik Akkord med Kreditorerne, men Afviklingen trak ud i flere Aar efter hans Død. K. omtales fra alle Sider som en Hædersmand, og hans Hjælpsomhed og Velgørenhed var almindelig kendt, ligesom hans Virke for Byens Opkomst. 1801—13 var han Oldermann for Købmandslavet, 1804 blev han Agent og 1815 Etatsraad som Paaskønnelse for hans Virksomhed i Kommissionen for Norges Provivering under Krigen. — Maleri af F. C. Groger, stukket af A. Flint 1825.

A. H. Nielsen: Stamtavle over Familierne Kiellerup og Strøyberg, 1883, S. 3. Etatsraad Laurits Kiellerups Minde, 1825. C. Klitgaard: Aalborg Købmænd gennem 500 Aar, 1931.

C. Klitgaard.

Kjer-Petersen, Richard, f. 1873, Læge, Journalist. F. 30. Maj 1873 i Kbh. (Johs.). Forældre: Bogholder Jacob Vilhelm Petersen (1833—89) og Astrid Marie Caroline Kjer (1848—84). Navneforandring 20. Marts 1924. Ugift.

K.-P. blev Student 1891 fra Herlufsholm og medicinsk Kandidat 1898, var et Aar Kandidat paa Øresundshospitalet og derefter Reservelæge paa Amtssygehuset i Næstved. 1902 studerede han et halvt Aars Tid ved Børnehospitalet i London og var derefter i to

Aar Assistent paa Vejlefyord Sanatorium. Han gjorde Turnustjeneste paa Kommunehospitalet og blev efter Studierejser til Frankrig, Tyskland og Schweiz 1906 Reservelæge paa Øresundshospitalet. Allerede Aaret før havde han erhvervet den medicinske Doktorgrad for Afhandlingen »Om Tælling af hvide Blodlegemer og om disses Tal hos sunde Mænd og Kvinder«. Paa Øresundshospitalet virkede han til 1912. Han udnævntes da til Kommunelæge i Kbh., hvilken Stilling han havde til 1917 og atter har beklædt fra 1919. 1919—35 var han Læge ved Kbh.s Tuberkulosestationer. K.-P. har skrevet mange Artikler om Tuberkulose og holdt talrige Foredrag, idet han med Iver har kastet sig ind i Kampen til Bekæmpelse af Sygdommen. Navnlig har han lagt et stort Arbejde i Tuberkulosestationsvirksomheden, som han omfatter med Kærlighed. Han har ofte rettet stærk Kritik mod Autoriteterne, naar han mente, de greb fejl, og han har udsendt adskillige Kampskrifter, hvori han med journalistisk Kraft har forsvaret, hvad han ansaa for den rette Maade at føre Kampen mod Tuberkulosen paa; selv om han ikke altid er gaaet sejrrig ud af Kampen, ja ofte endog personlig har lidt Tab, har han dog ofte set de Principper, han kæmpede for, til sidst vinde Sejrr. — K.-P. er ogsaa Journalist og var 1917—19 Redaktør af »Hovedstaden«, 1935—37 af »Retsstatsbladet«, senere »Nyt Dagblad«. Endelig har han ofret sig for Børnehavesagen, særlig De samarbejdende Menighedsbørnehaver og Børnehaveriekolonier, og skrev 1929 i Diakonissestiftelsens Almanak en Artikel om Børnehavebørn paa Landet. Som Lærer i Hygiejne ved Frobel-Højskolen holdt han 1933 paa Fransk et oplysende Foredrag om Børnehavesagen i Danmark for 50 Elever fra École pratique de service social, der gæstede Danmark for at studere de sociale Foranstaltninger her (Extrait du Bulletin international pour la Protection de l'Enfance, Okt. 1933).

Min Slægtbog. Udg. af Holger Petersen, 1918, S. 150, 302 f. Univ. Progr. Nov. 1905.

Axel Borghjerg.

Kjerulf, Charles Theodor Martin, 1858—1919, Komponist, Forfatter. F. 22. Marts 1858 i Kbh. (Helligg.), d. 22. Aug. 1919 i Helsingør. Urne paa Bispebjerg. Forældre: Klasselotterikollektør Peter Andreas Gottlieb K. (1810—83, gift 1° 1836 med Johanne Kristine Krohne, 1816—54) og Emma Wilhelmine Grønsund (1825—98). Gift 14. Aug. 1880 i Kbh. (Frue) med Susanne (Suschen) Margrethe Petra Møller (Matthieu), f. 18. Dec. 1856 i Hamburg, d. 13. April 1928 paa Frbg., D. af Skibsejer og Skibsfører Peder Møller (1820—65) og Hildeborg Meyer (1833—1903, gift

2° 1867 med Sproglærer Louis Auguste Matthieu, 1814—71, gift 1° 1853 med Laura Sophie Jørgensen).

K. viste fra sin tidligste Ungdom en udpræget alsidig artistisk Evne, der i særlig Grad gjaldt Musik og Digtning. Han valgte at gaa Kunstnervejen og uddannede sig bl. a. hos Albert Meyer, Leopold **Rosenfeld**, **Wiel Lange** og **Bohlmann**. Hans musikalske Uddannelse blev vel ikke særlig grundig og dybtgaaende, men han fik hurtigt Tag paa sit lette og friske Talent. Han fandt sit særlige Felt, der passede for hele hans artistiske Indstilling, og naaede her virkelig at vise et eget Ansigt. Efter endt Uddannelse begyndte han en omfattende Virksomhed som Sangpædagog, Kordirigent, Teatermand, Forfatter, Kronikør og Musikkritiker. Han var Medarbejder ved »Nordisk Musiktidende«, »Svensk Musik Tidning« og først og fremmest »Dagsavisen« og blev fra 1886 som »Politiken«s **Hoved-**anmelder en af de toneangivende københavnske Musikskribenter. K.s hele Stil og **Façon**, der faldt saa ypperligt i det unge **Radikaler-**blads frejdige og intellektuelle Tone, satte Skel i nyere dansk Musikjournalistik, ikke mindst fordi den forenede en passende Musikerviden og et sundt Musikinstinkt med en Fremstillingsform, der vel til Tider næsten kunde virke udfordrende i sin Subjektivitet, men som altid betog ved sin Farve og sin Evne til levende at gengive et stærkt oplevet Indtryk. K. sad som førende Anmelder i en Tid, der var rig paa stærke Strømkæntringer, en Tid, der oplevede Senromantikens Udklange og en ny moderne Strømnings overvældende Frembrud. Det faldt i hans Lod at veje og vurdere Komponister, der stod hans Hjerter nær som Lange-Miiller, **Horn-**man og Fini Henriques, foruden hele 90'ernes Følge af mindre Talenter, over for hvem han ofte svang Svøben; men det faldt ogsaa i hans Lod pludselig at tage Stilling til den unge Carl Niensens, hans eget Naturel oprindelig saa fremmede Nyskaberevne. Det kostede K. Kamp at naa til Klarhed, og man **maaler** bedst den Vægt, der tillagdes hans Ord, naar man betænker den uskrømtede Glæde, Carl Nielsen tilkendegav, da K. første Gang med fuld Overbevisning gik ind for den nye Tids store Mand.

Som Komponist var K. selv i udpræget Grad Romantikeren, i visse Henseender nærmest beslægtet med Heise, Lange-Miiller og Horneman, en Melodiker, der sang friskt og folkeligt af fuldt Bryst, mest af alt en Bohemenatur, kunstnerisk helt og fuldt i Pagt med Holger Drachmanns klingende Verskunst. K.s bedste og mest særprægede Indsats som skabende Musiker blev derfor i udpræget Grad de **Drachmann'ske** Landsknægtviser og Troubadourpoesier af Typen »Gaa paa Landevejen ud — **slaa ihjel**« og »Min Vin,

min Kaarde og min Elskerinde«; K. har det samme uforfærdede Mod paa Livet, den samme Evne til at synge sig bort fra Hverdagen i Lovprisningen af Bourgognen og hede Kys. Hans Navn er uløseligt knyttet til Drachmanns Viser; men ogsaa inden for det Drachmann'ske Melodrama lykkedes det ham at gøre en Indsats af varigere Betydning, typisk nok med Musikken til det temperamentfulde Skuespil »Dansen paa Koldinghus«.

Ved Siden af sin musikalske Evne besad K., som før antydet, et ganske levende litterært Talent, der gav sig Udslag i en lang Række Oversættelser og Bearbejdelser fra Gerhart Hauptmanns og Sudermanns Dramaer til Operetter af Strauss (»Flagermusen«), Offenbach (»Røverne«) og mange andre. Endvidere maa nævnes de i mange Henseender fortræffelige og letflydende Oversættelser af Bellman'ske Digte. Desuden skrev han adskillige Originalarbejder, som f. Eks. Operetterne »Kejserens nye Klæder«, »Madammernes Jens«, »Livs Elixiren«, »Kaserne-Arrest« o. a., flere af dem med egen Musik. En ganske særlig Stilling inden for K.s Forfatterskab indtager hans under Pseudonymet Jens Kok skrevne fornøjelige Soldaterskildringer »Dengang jeg var Soldat«, hans Biografi over Niels W. Gade (1917) og navnlig hans ualmindelig morsomme og kulturhistorisk interessante Livsskildringer »Grøn Ungdom« (1915) og »Gift og Hjemfaren« (1917). Ogsaa som Organisationsmand gjorde den altid initiativrige K. en værdifuld Indsats, bl. a. som Stifter af Dansk Tonekunstnerforening og Dansk Solistforbund. — Maleri af Carl Wentorf ca. 1900 i Familieeje. — K.s Søn Axel K., f. 24. Juli 1884 i Kbh. (Frue), har søgt at føre Traditionerne fra Faderen videre. 1904 blev han Journalist ved »Politiken« og drog derefter et Par Aar ud i Provinsen. 1907 ansattes han som Medarbejder og Musikkritiker ved »Dannebrog« for endelig 1913 at gaa tilbage til »Politiken«, hvor han har virket siden, bl. a. som Redaktør af »Lytter-Bladet«. K. er en dygtig Musikjournalist, der forener en sund Dømmekraft med en letflydende Stil. Han har skrevet talrige Tidsskriftartikler og Afhandlinger over musikalske Emner, af hvilke kan nævnes en Schubert-Biografi og en fortræffelig Skildring af det danske Musiklivs Udvikling fra 1914 i »Danmark i Fest og Glæde«. Fra Faderen arvede han en betydelig Teaterinteresse, der dels gav sig Udslag i Oversættelser og Bearbejdelser, dels i hans Virksomhed som Sceneinstruktør ved Casino og Scala. — Maleri af Carl Wentorf 1907 i Familieeje. Buste af Neandros 1896 ligesaa.

C. Klitgaard: Kjerulfske Studier, 1914—18, S. 326. **Ovenn.** Erindringer. Politiken 2. Dec. 1915, 22. Marts 1918, 23. og 30. Aug. 1919. Danske Dra-

matikere, 1916. N. J. Berendsen: En gammel Journalists Erindringer, 1918. Musik Jan., Febr. og April 1917. Berl. Tid. 23. Aug. 1919. Nationaltidende s. D. Nordisk Musik s. A. Skand. Forfattertidende s. A. Journalisten s. A.

Torben Krogh.

Kjær, Mads Ernst **August**, f. 1876, Statskonsulent i Hesteavl. F. 12. Jan. 1876 i Lemvig. Forældre: Gæstgiver, senere Proprietær Mads Jensen K. til Ballegaard (1830—96) og Ida Caroline Paulsen (1852—1904). Gift 12. Maj 1909 i Ringsted med Betty Elisabeth Agersted, f. 11. April 1883 i Havdrup, D. af Købmand Frederik Carl Christian A. (1846—1914) og Sidse Augusta Mathilde Jensen (1854—1918).

Efter Præliminæreksamen 1891 lærte K. praktisk Landvæsen, var en Vinter Elev paa Malling Landbrugsskole, kom paa Landbohøjskolen og tog Landbrugseksamen 1901. Fra sin Ungdom var han paavirket af den stærke Interesse for Hesteavlen, der var almindelig blandt Landmændene paa hans Hjemegn, og hans Evner blev tidligt taget i Brug paa dette Felt. Efter Forslag af Statskonsulent J. Jensen blev det 1901 af De samvirkende jyske Hesteavlsforeninger overdraget ham at foretage en Undersøgelse, hvis Resultater offentliggjordes 1903 i »Oversigt over Hoppefamilier indenfor den jyske Race« (2. Udg. 1916), som vandt megen Anerkendelse. 1906 tog K. Dyr lægeeksamen, praktiserede nogle Aar som Dyr læge i Ringsted, men vendte atter tilbage til Hesteavlen, da han 1909 ansattes som Statskonsulent J. Jensens Medhjælper ved Udarbejdelse af Hoppestambogen. Desuden var han 1909—19 Konsulent og fra 1912 ogsaa Forretningsfører for De samvirkende jyske Hesteavlsforeninger, 1917—20 tillige Konsulent i Hesteavl for Foreningen af jyske Landboforeninger. Fortsat grundigt Studium af Hesteavlen her hjemme og i Lande, hvor Hesteavlen staar højt, gav ham en saadan Indsigt i Avlsarbejdet, at han var selvskreven til at afløse J. Jensen, og da **dehne** trak sig tilbage 1919, blev K. udnævnt til Statskonsulent for den svære Hesteavl og Stambogsfører for Heste af jysk Race. Paa dygtig Maade har han fortsat det af J. Jensen paabegyndte Arbejde med stadig Forbedring af den jyske Hest. Hans Ord har Vægt blandt Landmændene, og ikke mindst i den for Hesteavlen vanskelige Periode efter Krigen og under de senere Eksportvanskeligheder har han haft Betydning ved at holde Troen paa Fremtidsmulighederne oppe. Han har derfor en stor Andel i, at den jyske Hesteavl staar med saa godt Materiale, som Tilfældet er. Foruden Stambøgerne har han skrevet Artikler i Fagpressen, bl. a. aarlige Oversigter over Hesteavlen i »Tidsskrift for Landøkonomi«, og 1930 har

han i ny Bearbejdelse udgivet A. P. Jacobsens »Hesteavl og Hesteracer«. — R. 1934.

Ugeskrift for Landmænd, **LXIV**, 1919, S. 326 f.; **LXXXI**, 1936, S. 42 f. Jydsk Landbrug, I, 1919, S. 148 f. Vort Landbrug, LUI, 1934, S. 7.

Aksel Milthers.

Kjær, Hans Andersen, 1873—1932, Arkæolog. F. 12. Okt. 1873 i Oustrup ved Egtved, d. 29. Sept. 1932 i Jerusalem, begr. i Egtved. Forældre: Bolsmand, Landpost Christian Christiansen (1829—85) og Karen Hansen (1840—1921). Ugift.

K. blev Student 1891 fra Fredericia, cand. mag. med Græsk som Hovedfag 1898. Allerede fra 1895 var han knyttet til Nationalmuseet og fik 1898 fast Ansættelse ved dettes 1. Afdeling (Danske Samlings forhistoriske Del), ved hvilken han 1914 blev Underinspektør, 1916 Inspektør. Han var en meget aktiv Deltager i Museets hele Undersøgelservirksomhed Landet over og vil bl. a. mindes som den, der indledte den efter hans Død fortsatte, meget betydningsfulde Udgravning af Oldtidsbyen ved Ginderup i Thy. Med særlig Interesse omfattede han Fredlysningsarbejdet, af hvilket han har ikke ringe Fortjenester. I Tilknytning til sin Museumsgering, med hvilken han gennem en lang Aarrække forbandt Undervisning i københavnske Gymnasieskoler, udfoldede K. et ret omfangsrigt Forfatterskab. Foruden flere Afhandlinger i Oldskriftselskabets Tidsskrifter, mest Publikationer af nye Fund, hvoraf kan fremhæves »Gravkister fra Stenalderen« (Aarbøger f. nord. Oldkyndighed 1910), har han navnlig i de historiske Amtsforeningers Aarbøger og lignende Organer skrevet talrige Artikler af lokalarkæologisk Indhold. Fremdeles har han som Bidragyder til populærvidenskabelige Værker, bl. a. Daniel Bruuns »Danmark«, som arkæologisk Medarbejder ved »Berlingske Tidende« og som en yndet Foredragsholder i Folkeuniversitetsforeningen gjort meget til at vække Interessen for Oldforskningen i videre Kredse. Til saadanne henvender sig ogsaa hans største Arbejde »Vor Oldtids Mindesmærker« (1925). I det hele har K. sikkert tjent sin Videnskab nok saa godt ved sine Evner til at popularisere dens Resultater som ved sin originale Indsats i den. — Medens K. tidligere, trods enkelte mindre Studierejser til Udlandet, havde begrænset sig til dansk Arkæologi, overtog han 1926 Ledelsen af de fra privat dansk Side iværksatte Udgravninger i Shilo i Palæstina. Om Resultaterne af disse Undersøgelser, der fortsattes 1929, har han berettet dels i foreløbige Rapporter paa Engelsk (den vigtigste i »Journal of the Palest. Oriental Society« 1930), dels i den lille Bog »I det

hellige Land« (1931). Under en afsluttende Kampagne 1932 blev K. angrebet af Dysenteri og døde paa et Hospital i Jerusalem. — K. var en ivrig Sportsmand, Medstifter af, senere Formand for Dansk Hockey-Union og gennem en Aarrække Medlem af Dansk Idrætsforbunds Bestyrelse. — R. 1923.

Selvbiografi i *Studerterne fra 1891, 1916*. Berl. Tid. 30. Sept. 1932.

K. Friis Johansen.

Kjær (Kiær), Ludolph **Ove**, 1830—1908, Filolog og Skolemand. F. 12. Marts 1830 i Varde, d. 22. Nov. 1908 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Læge i Varde, senere Stiftsfysicus i Ribe, Etatsraad Hector Frederik Janson K. (1801—87) og Rebekka Cornelia Louise Krohn (1799—1857). Gift 3. Dec. 1858 i Kbh. (Petri) med Sophie Henriette Frisch, f. 1. April 1838 paa Charlottendal ved Slagelse, d. 5. Juli 1909 i Kbh. (gift 2° 1873 med Distriktslæge i Faaborg Peter Frederik Carl Emil Salicath, 1827—91, gift 1° 1855 med Constance Marie Frisch, 1832—68), D. af Proprietær Constantin F. (1793—1865) og Maria Catharina Tutein (1800—71). Ægteskabet opløst 1868.

K. blev Student 1847 fra Ribe og studerede Filologi. Han vandt Universitetets Guldmedaille 1851 og tog filologisk-historisk Embeds-eksamen 1854. Han var 1863—64 Medbestyrer af Latin- og Realskolen i Store Kongensgade, 1872—95 Lærer ved og Medbestyrer af Galster og Holbølls Kursus og virkede i øvrigt som Privatlærer. Han har udgivet »Studier af Oldtidslivet og Oldtidshistorien« (1864), »Dansk-latinsk Leksikon« (1870) og en paa Latin skrevet Afhandling om Juvenals Sprog. Et betydeligt Arbejde ofrede han paa Oversættelsen af latinske Digtværker; 1863 udkom en Oversættelse af Horats' Digte, 1866 af Juvenals Satirer og 1896 af Virgils Æneide. Paa Oversættelsernes Korrekthed er der i og for sig ikke meget at udsætte, men de er særdeles tunge og upoetiske, og deres Sprog- og Versbehandling lader meget tilbage at ønske.

Stamtavle over Familien Frisch, 1872, S. 19. Stamtavle over Familien Kiær, [1930], S. 8.

Hans Røder.

Kjær, Severin, 1843—1907, historisk Forfatter. F. 30. Nov. 1843 i Trustrup ved Grenaa, d. 25. Febr. 1907 i Kongsted, Præstø Amt, begr. sst. Forældre: Gaardejer Michael Julius Hansen K. (1817—72) og Marie Hansdatter Jørgensen Højfeldt (1821—1910). Gift 26. Okt. 1875 i Baarse med Dorthea Pedersen, f. 5. Dec. 1852 i Baarse, d. 7. Juni 1935 i Kbh., D. af Gaardejer Peder Rasmussen (1807—67) og Marie Nielsdatter (1814—99).

K. opholdt sig som Barn meget hos sin Morfader Møller Hans Severin Jørgensen i Katholm Mølle, Djursland, hvor han fik Interesse for historisk Læsning, 1862 tog han Eksamen fra Lyngby Seminarium og blev s. A. Andenlærer i Baarse, hvor han en Tid var Sogneraad-formand. 1875 blev **nan**Lærer i Borup og 1880 i Kongsted, begge Steder i Præstø Amt. Han var en dygtig Lærer; men hans Hovedinteresse laa paa det historiske Omraade, og han var en flittig Arkivgæst, der særlig kastede sig over Skildringer af det 17. og 18. Aarhundredes Kulturliv, ligesom han ogsaa blev meget benyttet som Foredragsholder. 1872 stillede han sig paa Venstres Program til Folketinget i Præstø, men trak sig tilbage før Valget. Af hans litterære Produktion skal nævnes: »Fra Stavnsbaandets Dage« (1888), »Gjøngenhøvdingen Svend Povlsen og Snaphanerne« (1892), »Præsten i Vejlbj Søren Jensen Qvist, hans Slægt og Samtid« (1894), »Fra Vornedskabets Tider« (1899—1900), »For to hundrede Aar siden« (1903) og »Erik Grubbe og hans tre Døtre« (1904). Hans Arbejder er noget brede, og man sporer Autodidakten i dem, men de er ret livfulde og interessante. — Mindetavle i Kongsted K.s Sydмур.

Johs. Steenstrup i Hist. Tidsskr., 8. Rk., 1, 1907—08, S. 176. Lærerne og Samfundet, I, 1913, S. 111 ff. Aug. F. Schmidt i Aarbog for Hist. Samfund for Præstø Amt, XXII, 1933, S. 39—55. Samme i Fra Randers Amt, XXX, 1936, s. 81—98.

C Klitgaard (O Nielsen).

Kjær, Søren Sørensen (Severinus Paludanus), d. 1582, Borgmester, Tolder og Forfatter. F. i Ribe, d. 23. Marts 1582 i Kolding, begr. sst. Gift efter 1542 med Anna Knudsdatter Thoresen, d. 1. April (?) 1582 i Kolding.

Det er uvist, om Søren Skriver, som han ogsaa kaldes, først har været Slotsskriver i Kbh. — saaledes opfatter H. F. Rørdam Lyskanders Betegnelse af ham som »Danici regni olim notarius«. Snarere hentyder den vel til, at S. K., **der** 1548 var blevet Borgmester i Kolding og 1549 Tolder ved samme vigtige Toldsted, oftere bemyndigedes til paa Kronens Vegne at foretage Udbetalinger direkte af Toldindkomsterne, hvorved han til en vis Grad fungerede som Rentemester. Fra hans Virken som Borgmester findes Vidnesbyrd om Nidkærlighed baade for Kirke og Skole, saaledes da hans Indflydelse hos Enkedronning Dorothea paa Koldinghus 1566 udvirkede Midler til et nyt Skolehus; og bevarede Herredagsdomme fra Fyn viser, at han tilkaldtes til Forhandlinger med Rigets Stormænd. Som Lønning fik han bl. a. 1572 **kgl.** Brev paa at **maatte** holde Vinkælder. — Den mangesidige Livsvis-

dom, som fremgik af saa forskelligartede Virkefelter, nedlagde S. K. i et Forfatterskab, hvoraf de af Lyskander nævnte »Annales Coldingenses« er tabt. Det samme gælder en Række Oversættelser af latinske og tyske Skolekomedier, opført i Ribe 1571—78 (som vi ved af Biskop P. Hegelunds Kalenderoptegnelser) og i Aarhus: Buchanan's »Jephta«, Rollenhagens »Abraham« og Rud. Walthers »Nabal«; mulig er det den sidste Oversættelse, der er bevaret foran i Randershaandskriftet (GL kgl. Saml. 194 fol.) med Randers Skoles Repertoire. I alt Fald har denne Oversættelse i sin ofte originale Fynd og ordsproglige Kraft ikke lidt tilfælles med de to bevarede Salmer af S. K.: »Verden, hvad du est svigefuld« og »Løft op dit Hoved, al Christendom«, begge i Hans Thomissøns Salmebog 1569 og optrykt i de følgende 200 Aar; det var den enes Anslag og Versemaal, Grundtvig fornyede i sin Salme »Rejs op dit Hoved, al Kristenhed«. S. K.s Salmer er originalere end Fler-tallet af de samtidige, prægede af Syvaarskrigens Uro og Efterreformationstidens mørke Livssyn, dens aandelige Bekymring, dybe religiøse Overbevisning og etiske Kraft; han formaaede, siger Erasmus Lætus, »dygtigere end andre at give Versene deres rette Vægt«, om det end er en Overdrivelse at skildre ham som »den, hvem Apollon først gav Evner til at bygge Poesien op i Moders-maalet«.

Ny kirkehist. Saml., V, 1869—71, S. 379 f.; VI, 1872—73, S. 685. Personal-hist. Tidsskr., VI, 1885, S. 158 f. Hist. Tidsskr., V, 1844, S. 98, 518. Kancelliets Brevbøger 1551—84, 1885—1906. Edda, XXVI, 1926, S. 321—76. Chr. Ludwigs: Salme og Sang, I, 1915, S. 84; III, 1927, S. 200—03. Georg Bruun: Dronning Dorotheas Skolehus (Skoleprogr. 1928), S. 16, 182 f. L. F. la Cour: Slægten Paludan, 1936, S. 7—10.

H. · *ftfa*!—

Kjær, Søren Nielsen, 1827—93, Politiker. F. 6. Jan. 1827 i Vinderslev, d. 11. Dec. 1893 i Kbh., begr. i Helstrup, Middelsom Herred. Forældre: Husmand Niels Sørensen K. (1797—1847) og Dorthe Johanne Nielsdatter (1799—1874). Gift 1854 med Christine Marie Nielsen, f. 28. Febr. 1830 i Mammen, d. 18. Juli 1908 i Stevnstrup, Grensten Sogn, D. af Skovfoged Niels Bertelsen og Johanne Jespersdatter.

K. kom tidligt ud at tjene, deltog i Krigen 1849—50, overtog derefter Moderens Hus i Ilsø og lagde i de følgende Aar saa meget til Side, at han 1864 kunde købe en Gaard i Helstrup ved Langaa, hvor han efterhaanden arbejdede sig op til Velstand. Han var et lyst og hurtigt Hoved med megen naturlig Veltalenhed og søgte allerede 1855 forgæves ind i Folketinget, valgtes 1856 i Sønder-

vinge og repræsenterede Kredsen til 1881, 1864—66 ogsaa i Rigsraadets Folketing. Han tilhørte Tschernings Bondevenner og stod senere Bjørnbakkerne nær; var en forbitret Modstander af de Nationalliberale og med sin drastiske Veltalenhed ingenlunde altid underlegen i Debatterne, selv over for Ordkunstnere som Bille. Til Gengæld afmaledede Hovedstadspressen ham med Forkærlighed som Typen paa en materialistisk Bonde. Skandinavisme, Præsteregimente, Folkehøjskoler og Forsvarsudgifter var Genstand for hans voldsomme Angreb, men efterhaanden blev han mere maadeholden, gik 1870 ind i Det forenede Venstre og fulgte 1878 dets moderate Fløj. Da han 1880 stemte for Hærloven, faldt han 1881 i sin Kreds, valgtes paa ny 1887, men faldt 1890 efter at have deltaget i de mislykkede Forligsforhandlinger 1888, repræsenterede fra 1892 til sin Død Skjoldelev. Han hørte til de solideste og bedst begavede Rigsdagsbønder uden for den grundtvigske Kreds. — Karikerende Litografier af K. Gamborg 1887. Træsnit 1874. Litografi paa Lommetørklæde (Fr.borg).

Zodiacus: Parlamentariske Stjernebilleder, 1875, S. 16—25. H. Wulff: Den danske Rigsdag, 1882, S. 215—20. Næstved Tidende 12. Jan. 1892. Aarhus Amtstidende 12. Dec. 1893. Politiken s. D. Hans Jensen: Lars Bjørnbak, 1919, S. 105 f.

Povl Engelstoft.

Kjærboel, Johannes, f. 1885, Fagforeningsmand, Handelsminister. F. 23. Dec. 1885 i Kbh. (Matth.). Moder: Julie Severine Hansen (1860—93). Navneforandring 18. Sept. 1914. Gift 1° 30. Okt. 1910 i Kbh. (Sundby) med Olga Amalie Petersen, f. 8. Jan. 1885 i Kbh. (Frels.), d. 6. Juli 1916 sst., D. af Former Peter Viktor Malmberg P. og Sofie Amalie Nørring. 2° 5. Aug. 1917 i Kbh. med Karna Marie Caroline Nielsen, f. 28. Maj 1899 i Kbh. (Frels.), D. af Maskinarbejder, senere Smedemester Jørgen Nikolaj N. (f. 1879) og Laura Vilhelmine N. (f. 1878).

K. blev efter Moderens tidlige Død sat i Pleje hos en Styrmandsfamilie paa Taasinge og blev efter endt Læretid i Svendborg Smedesvend 1904. Han rejste straks til Kbh. og arbejdede en kort Tid som Klejnsmed, siden som Skibsbygger, paa Flydedokken (Erindringer og Anekdoter samlet i »Typer og Tidsbilleder fra københavnske Skibsværfter« ved Daniel Lorentzen og Johs. K., 1925). Hans Kolleger her overdrog ham adskillige faglige Hverv; han var en Periode Tillidsmand for Skibssmedene, senere ogsaa Fællestillidsmand for samtlige Værftets Arbejdere, og 1918—33 var han Formand for Skibssmedenes Fagforening. 1914 havde han imidlertid nedlagt Værktøjet og var i ti Aar Bestyrer af Metal-

arbejdernes Arbejdsanvisningskontor. 1924 blev han Sekretær, 1926 Næstformand i Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund, og da J. A. Hansen s. A. døde, valgtes han til Formand for Smedeforbundet. Skønt forholdsvis ung blandt de faglige Ledere opnaaede han snart en Anseelse og en Indflydelse inden for hele Arbejderbevægelsen, der kan sidestilles med hans Forgængers, hvis reformistiske Fagpolitik han har ført videre i Arbejdet for Udbygningen af de kollektive, helst fleraarige Overenskomster, Udvikling og Konsolidering af Tillidsmandssystemet, Gennemførelse af Ferieordning, Oprettelse af Lærlingeudvalg m. m. — I Tale og Skrift, f. Eks. i ledende Artikler i »Jærn- og Metalarbejderen«, har han behandlet faglige Anliggender ud fra en betydelig nationaløkonomisk Forstaaelse, og netop ved at betragte Løn- og Overenskomstspørgsmaal i deres Sammenhæng med de økonomiske og politiske Forhold har han været retningsgivende for Opfattelsen i en Overgangstid, hvor Statens regulerende Indgreb i Erhvervslivet paa mange Maader maatte ændre Vilkaarene ogsaa for Fagorganisationernes Virksomhed (Johs. K.: »Fagligt og politisk Samarbejde«, i »Arbejderne og Krisen«, 1934). Under de senere Aars ofte spændte »Arbejdssituationer« har han spillet en fremstaaende Rolle, og selv naar Kampsignalerne var hejst, ogsaa i hans egen Lejr, har han forfægtet Arbejdsfredens Fortrin. Fra omkring 1926 til 1935 har han beklædt en lang Række Stillinger og Hverv, var saaledes Formand for Centralorganisationen af Metalarbejdere og for Metalarbejdernes Arbejdsløshedskasse, Medlem af Bestyrelsen for det internationale Metalarbejderforbund, af De samvirkende Fagforbunds Forretningsudvalg (fra 1928), Dommer i Den faste Voldgiftsret (fra 1929), Medlem af Bestyrelsen for Laurits Andersens Fond, af Repræsentantskabet for Arbejdernes Landsbank, af Styrelsesraadet for Sparekassen for Kbh. og Omegn, af Kontrolkomiteen for »Social-Demokraten« og dens Formand fra 1933, Medlem af Arbejdskommissionen af 1925, af Statsministeriets økonomiske Raad, af Eksportkreditudvalget, af Burmeister & Wains Rekonstruktionsudvalg 1933, af Bestyrelsen for Nationaløkonomisk Forening m. fl. — De fleste af disse Hverv har han afviklet, men har beholdt sin Plads i Bestyrelsen for Arbejdernes Oplysningsforbund. Ved Folketingsvalget 1935 blev han nemlig opstillet som Socialdemokratiets Kandidat i Kbh.s 9. Kreds og valgt, og ved den Omdannelse af Ministeriet Stauning, som foregik efter Valget, udnævntes han til Minister for Handel, Industri og Søfart. I de to forløbne Rigsdagssamlinger har han forelagt og faaet vedtaget bl. a. den ændrede Valutalov, Konkurrenceloven, Prisaftaleloven,

Sparekasseloven samt Ophævelsen af den saakaldte »Tugthuslov«. — Portrætteret paa Edv. Saltofts Gruppebillede af Socialdemokratiets Mænd (1934) i Folkets Hus, Enghavevej.

Social-Demokraten 23. Dec. 1935.

Oluf Bertolt.

Kjærbølling, Niels, 1806—71, ornitologisk Forfatter. F. II. Okt. 1806 i Dyndved, Egen Sogn, Als, d. 2. Jan. 1871 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Lærer Jørgen Nielsen K. (1776—1834) og Maria Lorentzen (1783—1879). Gift II. Okt. 1832 i Svanninge med Barbara Kirstina Christiana Ploug Nissen, f. 1. Dec. 1804 i Faa-borg, d. 21. Juli 1878 paa Julianehøj, Brønshøj, D. af Hattemager Lars Ploug N. (1776—1838) og Johanne Margrethe Lundager (ca. 1780—1838).

K.s Tilbøjelighed for Læsning vaktet tidligt og blev tilfredsstillet gennem Biblioteket paa Augustenborg, og allerede som Dreng røbede han et vist Talent for Tegning, hvilket for øvrigt nær havde ført ham ind paa Kunstnerbanen, idet den senere Christian VIII. som Kronprins tilbød at holde ham paa Kunstakademiet. Snart efter sin Konfirmation blev han dog bestemt for Lærergerningen og dimitteredes fra Skaarup 1827. Efter nogle Aar som Huslærer fik han 1831 Embede i Marstal og 1836 i Ærøskøbing. Hans Kærlighed til Naturen og dens Planteliv affødte 1843 hans første litterære Arbejde, »Haandbog i Blomster- og Friluftsgartneri«, hvorpaa han n. A. opgav Lærergerningen for at overtage Posten som Leder af det jysk-fynske Haveselskabs Forsøgshave ved Snoghøj og Redaktionen af Selskabets Haveavis (1844—47). Efter halvandet Aars Forløb blev han imidlertid tilsynsførende ved Drive-rierne paa Tirsbæk, som ejedes af den tyske Baron Brockdorff, og her kunde han 1847 paabegynde Udsendelsen af sine Fugletavler i Folio, »Ornithologia Danica. Danmarks Fugle«, hvortil han fik Understøttelse af den kongelige Chatolkasse. Efter at Brockdorff paa Grund af Krigen havde maattet forlade Landet, flyttede K. 1848 til Kbh., hvor han fik overladt et Lokale paa Amalienborg og overtog Pasningen af Christian VIII.s Fuglesamling, medens han i øvrigt levede af at handle med Fugle og andre Naturgenstande, men navnlig af at sælge sit Fugleværk, som indeholdende 60 Tavler afsluttedes 1851. En Tekst dertil, »Danmarks Fugle«, udkom 1851—52, medens to Tillæg, det første dateret 1854, kompletterede Atlasset, som nu, 1856, med sine i alt 104 Tavler fik Titlen »Icones ornithologiæ Scandinavicæ«. I omarbejdet og udvidet Form blev Teksten genudgivet af Jonas Collin 1875—77 under Titlen »Skandinaviens Fugle« og henholdsvis 1877, 1888 og

1895 kompletteret med tre Supplementer, medens Atlasset under samme Titel som Teksten udkom i ny Udgave 1872—79 med i alt 106 Tavler, hvortil der 1888 føjedes en ny, tegnet af H. Grønvold (s. d.). Selv om K. benyttede sig af Forbilleder ved Udarbejdelsen af saavel Tekst som Tavler, og hans Værk videnskabeligt set ikke har særlig Betydning, har det dog som den første samlede Skildring af Danmarks Fugle udført en stor Mission ved at vække og stimulere Interessen for Studiet af vort Lands Fuglefauna. — Gennem sin Forbindelse med en Række tyske Ornitologer fik K. 1852 tildelt et Doktordiplom fra Universitetet i Jena, og hans Besøg ved tyske zoologiske Haver medførte som praktisk Resultat, at han 1859 af Indenrigsministeriet fik overladt den Vest for Frbg. Slot beliggende »Prinsesse Wilhelmines Have«, hvor han s. A. aabnede den første Begyndelse til Zoologisk Have, som han udvidede 1861 og 1869 og snart fik gjort populær. Efter K.s Død førtes Haven videre af hans Søn og Medarbejder *Frederik Hugo K.* (1844—1904), som 1872 overdrog den til et Aktieselskab. — Posthum Buste af Alexis Møller i Zoologisk Have 1903. Træsnit 1871. — Mindesmærke ved Fødehjemmet 1935.

Søndagsposten 15. Jan. 1871. C. C. A. Gosch: Udsigt over Danmarks zoologiske Literatur, II, 2, 1875, S. 430 f. Ill. Tid. 17. Okt. 1897. Festskrift i Anledning af Afsløringen af Dr. Kjærbøllings Buste i Zoologisk Have den 20. August 1903. Jul. Schjøtt: Zoologisk Have gennem 50 Aar, 1909. Jean Anker: Kjærbøllings Fugleværk (Dansk Ornithol. Foren. Tidsskr., XXX, 1936, S.

Jean Anker.

Kjærgaard, Niels Peter Larsen, 1866—1927, Skolemand. F. 28. Aug. 1866 i Drøsselbjerg, d. 3. Juni 1927 i Korsør, begr. sst. Forældre: Indsiddel, Arbejdsmand Lars Nielsen (1843—1922, gift 2° 1877 med Mette Pedersen, 1854—1921) og Maren Nicolajsdatter (1831—76). Navneforandring 1. Jan. 1894. Gift 4. Jan. 1894 i Korsør med Caroline Marie Rønne, f. 22. Marts 1871 i Korsør, D. af Købmand Johannes Frederik Falk R. (1838—1924) og Julie Rasmine Hartvigine Johnsen (1844—1904).

K. tog 1887 Lærereksamen i Kbh., hvor han de to følgende Aar ernærede sig som Privatlærer og Journalist, skrev f. Eks. litterære Bidrag i »Ravnen«. Han var derefter Vikarlærer i Korsør 1889, i Esbjerg 1890 og Lærer i Frølunde ved Korsør 1891—93. Sidstnævnte Aar fik han fast Ansættelse ved Korsør Skolevæsen, hvor han virkede til sin Død, 1923—27 som Overlærer. Som Lærer i Korsør fortsatte K. sin journalistiske Virksomhed og tog livlig Del i offentlige Anliggender dels som Skolemand, dels som Kommunal-

politiker. 1904 indvalgte Købstadlærerne ham i Danmarks Lærerforenings Hovedbestyrelse, og 1906 blev han Redaktør af »Folkeskolen«, Foreningens Medlemsblad. Da 1916 en Ændring i Foreningens Love forbød at forene de to Hverv, udtraadte han af Bestyrelsen, men beholdt Redaktørstillingen til sin Død. I de første Aar efter 1904 tog K. ivrigt og partipræget Del i Diskussionerne inden for Foreningen, dels mundtlig, dels i Medlemsbladet. Senere søgte han at forene modstridende Anskuelser og blev en Redaktør, hvis Domme Medlemmerne bøjede sig for. — K. var Medlem af Kommissionen for Skolens Styrelse og Tilsyn (1909), af den store Skolekommission (1919—23) og ivrig Deltager i Bestræbelser for nordisk Samarbejde inden for Skolen, f. Eks. ved nordiske Skolemøder. 1906—26 var han Medlem af Korsør Byraad, valgt af Socialdemokraterne, og tog livlig Del i Kommunalpolitik, særlig paa Skolevæsenets og Havnevæsenets Omraade; han var i flere Aar Formand for baade Skoleudvalget og Havneudvalget. Han var desuden Medlem af Bestyrelsen for Sammenslutningen af danske Havne, i nogle Aar Formand, af Sorø Amts Skoleraad og af flere andre Bestyrelser af politisk eller faglig Art. Baade i sin Ungdom og senere var K. en søgt faglig og almenpopulær Foredragsholder og yndet Oplæser. Sammen med Edv. Lehmann, M. Attrup og Fr. Aagesen har han udgivet Værket »Hvorledes skal jeg undervise?« (1912). Danmarks Lærerforening rejste 1928 en Mindesten paa hans Grav i Korsør.

Folkeskolen g. og 16. Juni 1927, 6. Sept. 1928. Berl. Tid. 28. Aug. 1926. Korsør Socialdemokrat 21. Dec. 1922.

C. H. D

Kjærgaard, Sigurd Eriksen, f. 1883, Kirurg. F. 13. Marts 1883 i Dørup, Vor Ladegaard Sogn. Forældre: Lærer, sidst i Bramdrup ved Kolding, Niels Anton Eriksen (1852—1915) og Ane Marie Rasmussen (1857—1932). Gift 3. April 1912 paa Frbg. med Ebba Johanne Holm, f. 3. Aug. 1889 paa Frbg., D. af Fabrikant Johan Frederik H. (1860—1927) og Laurine Gunnensen Harboe (f. 1865).

K. blev Student 1901 fra Kolding og tog Lægeeksamen 1908. Tidligt videnskabeligt interesseret var han 1908—10 Prosektor hos J. Fibiger ved Universitetets patologisk-anatomiske Institut og gjorde derefter Kandidattjeneste 1910—11 paa St. Lucas Stiftelsen hos J. Kaarsberg, hvis rige gynækologiske Materiale blev Grundlaget for hans Disputats, »Endometriundersøgelser; de histologiske Forandringer ved benigne Lidelser af endometrium corporis«. Dette Arbejde, der er et omfattende Indlæg af blivende Værdi i Spørgsmaalet, fuldførte han paa Fibigers Institut og forsvarede for Doktor-

graden 1913. Efter Turnustjeneste paa Rigshospitalet 1911—12 og supplerende Uddannelse som Kandidat paa Fødeafdelingen hos Leopold Meyer og paa Børneafdelingen hos C. E. Bloch var K. 1914—16 2. Reservekirurg hos V. Schaldemose ved Rigshospitalets Afd. D., hvor han Aaret forud havde været klinisk Assistent. Efter et Aars Tjeneste ved Rigshospitalets kirurgiske Poliklinik var han 1917—21 Reservekirurg hos Schaldemose og 1922 Prosector chirurgiæ hos samme, der da indehavde Professoratet i operativ Kirurgi. Yderligere kirurgisk Erfaring erhvervede K. sig ved at assistere i Arbejderforsikringsraadet 1917—27 og supplere i Invalideretten 1922—27. Ved N. P. Ernsts Død 1922 blev han Overlæge paa det private St. Elisabeths Hospitals kirurgiske Afdeling, men forlod denne 1924, da han ved Kr. Poulsens Afgang fra Sundby Hospitals kirurgiske Afdeling udnævntes til dennes Efterfølger. Da Schaldemose ved Røvsings Afgang 1926 overtog Professoratet i klinisk Kirurgi, ansattes K., trods talrige Medansøgere, uden Konkurrence i det derved ledigblevne Professorat i operativ Kirurgi. 1934 rykkede han efter Schaldemoses Død fra Sundby Hospital ind paa Rigshospitalets Afd. D., samtidig med at han fra Forelæsninger over »operativ Kirurgi« gik over til »almindelig Kirurgi«; s. A. blev han kirurgisk sagkyndig ved Retslægeraadet og n. A. Medlem af dette; han er desuden Medredaktør af »Acta chirurgica Scandinavica« fra 1934. 1933—34 var han Formand for Dansk kirurgisk Selskab. — Som Universitetslærer er K. for de studerende en sober og skattet kirurgisk Vejleder, som uden at bryde nye Baner fortsætter de gode kliniske Traditioner fra Oscar Blochs og dennes Elev, Schaldemoses Tid. **Universitetsgerningen**, der medfører mange tidkrævende Hverv som Sæde i forskellige Kommissioner etc, har optaget K. saa stærkt, at han ikke har fundet megen Tid til litterær Produktion. Foruden nogle kliniske Meddelelser, væsentligst om Leverens og Galdevejenes Kirurgi, har han i »Nordisk Lærebog i Kirurgi« (1934) skrevet Afsnittet om Leverens, Miltens og Pankreas' kirurgiske Sygdomme.

Hospitalstidende, LVII, 1913, S. 835—40; LXIX, 1926, S. 502—07, 760—64. Ugeskrift for Læger, LXXVI, 1913, S. 388 f. Aarbog for Kbh.s Universitet 1925—26, S. 27—34.

Otto C. Aagaard.

Kjærgaard-Jensen, Niels, f. 1882, Professor i Mejerilære. F. 14. Febr. 1882 i Kerteminde. Forældre: Klodsmager Jørgen Peder Jensen (1850—1930, gift 2° 1893 med Marie Mogensen, f. 1863) og Nielsine Nielsen Kjærgaard (1851—91). Navneforandring 26. Sept. 1924. Gift 22. Aug. 1911 i Malt med Sigrid* Pedersen,

f. 29. Nov. 1884 paa Ladelund Landbrugsskole, D. af Forstander Niels P. (s. d.) og Hustru.

K.-J. begyndte sin Uddannelse i Mejeribrug paa Schelenborg 1896, og efter Ophold paa andre Mejerier var han 1903—04 Elev paa Ladelund Landbrugsskoles Mejeriafdeling. Fra Landbohøjskolen tog han Landbrugseksamen 1908, Tillægseksamen i Mejeribrug 1910 og blev s. A. Lærer i Mejerifagene ved Dalum Landbrugsskole, hvor han virkede til 1922, de sidste fire Aar som Medforstander. Allerede som ung Lærer blev K.-J. kendt for sine pædagogiske Evner og anset som en dygtig Taler, der med Styrke kunde forfægte sin Sag. Gennem talrige Foredrag i Landboforeninger og Mejerikredse har han optraadt som en ihærdig Agitator og derved været blandt de førende i Arbejdet til Fremme bl. a. af Mejeriernes Afregning efter Fedtenheder, Kvalitetsbetaling paa Grundlag af **Reduktaseprøven** og Tuberkulosebekæmpelsen. Han oprettede og drev fra 1915 en Fabrik til Fremstilling af Osteløbe, Oste- og Smørfarve; den flyttedes senere til Kbh. og afhændedes 1935. 1923 blev han B. Bøggilds Efterfølger som Professor i **Mejerilære** ved Landbohøjskolen, hvor der nylig var paabegyndt speciel Uddannelse af Mejeribrugskandidater. Han underviste desuden nogle Aar i **Landbrugsgeografi** og udgav sammen med H. Rosenstand Schacht en Lærebog »Landbrugsgeografi« (I—II, 1929—30). 1923 bosatte han sig paa Bjergegaard ved Hillerød, som han ejede til 1930, og 1929—32 havde han den nærliggende **Sofienborg** i Forpagtning. 1929—32 var han valgt af Venstre til Medlem af Folketinget for Nykøbing F. 1935 overtog han efter A. P. Hansens Død tillige Stillingen som Forstander for Statens Forsøgsmejeri ved Hillerød, hvis Arbejde han som Næstformand for Statens Mejeriudvalg 1923—35 havde nær Føling med. Fra 1928 er han Medlem af Internationalt Mælkeriforbunds danske Afdeling. — R. 1931.

Ugeskrift for Landmænd, LXXVII, 1932, S. 108; LXXX, 1935, S. 568.

Aksel Milthers.

Kjærsgaard, Ernst, f. 1866, Redaktør. F. 17. Aug. 1866 i Helsingør. Forældre: Bagermester, senere i Kbh., Lauritz Andreas K. (1839—1917) og Cathrine Wilhelmine Engholm (1841—1913). Gift 1° 28. Sept. 1893 i Hjørring med Ingeborg Møller, f. 9. Febr. 1866 i Hjørring, d. 6. April 1925 i Kbh., D. af Købmand, senere Bankdirektør Peder Kierkemann M. (1829—1910) og Marie Vilhelmine Haugaard (1828—1912). 2° 16. Jan. 1931 i Kbh. (Frue) med Ingeborg Christiane Brammer, f. 1. Jan. 1879 i Vejle

(gift 1° 1910 med Apoteker i Kbh. Johan Otto Anton Volqvartz, 1858—1922), D. af Bankbogholder, senere Justitsraad Jacob Peter Mynster B. (1847—1912) og Augusta Amalie Termansen (1854—1918).

Efter at have været i Købmandslære og faaet Undervisning paa Grimers Handelskursus var K. i England, ansattes 1888 hos Th. Wessel & Vett, hvis Nørrebroafdeling han styrede 1889—91, og var derefter Manufakturhandler i Frederikshavn til 1902. Hans stærke kirkelige Interesser gjorde sig tidligt gældende, og efter at han 1903 var kommet til Kbh. som Forretningsfører for »Kristeligt Dagblad«, har han ved sin Forening af praktisk Sans med grundfæstet Tillid til Opgavernes Betydning og Fremtid, sin Forhandlingsevne og faste Personlighed haft en betydelig Plads i Menighedsarbejdet. Han har saaledes været i Bestyrelsen for Kbh.s Kirkefond, Dansk Kirke i Udlandet, Nyborgmøderne, Næstformand for Bestyrelsen af Lucas Stiftelsen, Formand i Bestyrelsen for De samvirkende Menighedsplejer og siddet i det kirkelige Udvalg 1921. De samme Egenskaber gjorde ham til en Hovedfaktor i sit Blads Historie. 1914 overtog han Redaktionen, som han — som ansvarlig oftest i Forbindelse med Medredaktører — deltog i til 1930 og atter indtraadte i 1936, da han fik en afgørende Indflydelse paa Bladets Rekonstruktion. — Maleri af Ellen Hofman-Bang 1926.

G. Helweg Larsen i Journalisten 15. Aug. 1936. Henry Ussing i Kristeligt Dagblad 16. Aug. s. A. Paul *Læssøe* Muller.

Kjærulff (ved Daaben Kjærulff), Frederik Niels **Alfred**, f. 1882, Forfatter. F. 24. Febr. 1882 i Kbh. (Jac). Forældre: Skriftstøber Sophus Oluf Frederik Kjærulff (1852—91) og Martha Marie Caroline Langballe (1856—1925). Gift 1° 31. Dec. 1904 i Aalborg med Rasmine Sophie Nielsine Hansen, f. 19. Juni 1875 i Kbh. (Frbg.) (Navneforandring til **Helsø** 1. Febr. 1913), D. af Pakhusmester ved Statsbanerne Hans H. (1842—1927) og Frederikke Louise Caroline Nielsen (1848—1934). Ægteskabet opløst. 2° 24. Nov. 1911 i Kbh. (Rigshosp.) med Stella Josephine Christiansen, f. 31. Marts 1888 i Kbh. (Holmens) (gift 2° 1922 med Direktør Carl Liitcherath, Oslo, ca. 1870—1928), D. af Typograf Godfred Walther C. (1859—1908) og Julie Dorthea Christine Andersen (f. 1862). Ægteskabet opløst. 3° 24. Dec. 1919 i Kbh. (Frue) med Ellen Iris Jacobsen, f. 1. Maj 1898 i Kbh., D. af Gartner Carl J. (f. 1866) og Sophie Petersen (f. 1864).

K. kom efter Faderens Død 1891 paa Det kgl. Opfostringshus,

som han forlod 1896 for at gaa i Handelslære. Efter endt Uddannelse sejlade han et Par Aar som Kok, hvorefter han drog hjem for at blive Skuespiller, i hvilken Egenskab han rejste rundt med forskellige Provinselskaber og for øvrigt fungerede som Forretningsfører hos Julius Petersen (Aalborg Teater) og Oddgeir Stephensen (Horsens Teater). 1905 skrev han sin første selvstændige Sommerrevy og startede 1912 sammen med Frede Skaarup Scala Teatret, hvor han indtil 1926 var Medarbejder ved Revyerne; disse indledes med »Den Traadløse«, som opnaaede en meget betydelig Succes. 1919—20 drev han Thalia Teatret som Kabaret og var derefter nogle Aar kunstnerisk Leder af Fønix Teatret paa Frbg. Samtidig med sin Forfattervirksomhed var han en Tid ansat som Censor og Manuskriptbearbejder paa Nordisk Films Co., og som **Organisationsmand** fik han Betydning som Stifter af Dansk Revyforfatter- og Komponistforbund (1918). K. har skrevet og bearbejdet ca. 150 forskellige Folkekomedier, Operetter, Lystspil, Farcer og Sommerrevyer til en lang Række Teatre saavel i Kbh. som i Provinsen. Hans brede og folkelige Stil og hans Evne til at skrive en veltturneret Vise har gjort ham til en yndet Teaterforfatter, der kan notere adskillige Successer. 1934 udgav han sammen med Orla Ramsøe »Den danske Revy«, I.

C. Klitgaard: Kjærulfske Studier, 1914—18, S. 328.

Torben Krogh.

Kjøge, Peder Nielsen, d. 1695, Salmedigter. Begr. 9. Maj 1695 i Assens K. Gift 1° med N. N. 2° med Karen Hendriksdatter, d. efter 1695.

P. N. K. forekommer første Gang 1648, da han af Lensmanden paa Hagenskov Jørgen Brahe blev beskikket til at være Tingskriver i Baag Herred. I de nærmest følgende Aar havde han Bopæl i Assens, hvor han tillige en Tid var Byskriver. I Svenskekrigene 1657—60 mistede han al sin Ejendom og flyttede derpaa ud paa Landet, hvor han ejede en eller to Gaarde. 1668 tog han igen Ophold i Assens, hvor han blev Raadmand s. A. og 1682 Byfoged. Fra 1686 til sin Død var han tillige Tingskriver i de nu sammenlagte Vends og Baag Herreder. Skiftet efter ham ligesom enkelte andre Dokumenter vidner om, at han har siddet i meget beskedne Kaar. Han har vundet sig et vist Navn som Salmedigter, idet han 1693 udgav en »Vandre-Bog udi Riim: Indeholdende Morgen- og Aften-Bønner, Med Morgen og Aften Sange«. Den giver Udtryk for en enkel Lægmandsfromhed i gammelluthersk Stil, lagt frem i en ukunstlet, troskyldig Form. Af Indholdet har man især fremhævet »Gud ville vi nu prise« og »De hellig tre Konger saa hjertens-

glad«. Den sidstnævnte har over Pontoppidans Salmebog fundet Vej til moderne Samlinger (saaledes Salmebog for Kirke og Hjem, Nr. 158).

Kirkehist. Saml., 3. Rk., II, 1877—80, S. 761 ff.; III, 1881—82, S. 472 f. G. L. Wad: Fra Fyens Fortid, II, 1916, S. 459—68; III, 1920, S. 393 f. O. E. Thuner: Dansk Salme-Leksikon, 1930, S. 83. L. Maaløe: Assens gennem 700 Aar, 1936, S. 232 ff.

Bjørn Kornerup

Kjølhedede, Peder, 1844—1937, Præst i Amerika. F. 16. Marts 1844 i Kjølhedegaarden, Bøvling Sogn, d. 18. Juni 1937 i Grant, Mich., begr. i Newell, Iowa. Forældre: Christen Skovhede og Marie Johansdatter Kjølhedede. Gift 1° 19. Okt. 1880 i Muskegon, Mich., med Caroline Amalie Brandt, f. 5. Juni 1848 i Aunslev, Fyn, d. Febr. 1901 i Newell, Iowa, D. af Møller Carl Adolph Dines (Denis) B. (1815—88, gift 2° 1853 med Karen Madsdatter, 1829—1905) og Karen Nielsdatter (1813—51). 2° 24. Aug. 1903 paa Frbg. (Imm.) med Caroline Amalie Brandt, f. 4. Juli 1868 i Maare, Fyn, D. af Møller Niels Peder B. (1840—1912) og Ane Sophie Nielsen (1834—1923).

K. blev opdraget af sin Moders Forældre paa Kjølhedegaarden. Han gik først i Bøvling Skole og kom senere paa Gedved Seminarium. Derfra søgte han til Askov for at blive uddannet til Præst i Amerika paa den Præsteskole, som L. Schrøder en Aarrække holdt paa sin Højskole. I Juni 1880 kom han til Amerika og blev s. A. ordineret af Pastor A. S. Nielsen i Cedar Falls, Iowa. Han blev først Præst i Muskegon, Mich., senere i Sheffield, Ill., Looking Glass, Nebr., Newell, Iowa, og var til sidst 23 Aar i Grayling, Mich. Her tog han sin Afsked 1931 og boede siden i Grant, Mich., hvor han var Koloniens Præst i ca. fem Aar, til han var over 92 Aar gammel. — K. var den danske Kirkes Formand 1895—1903 og ledede Opførelsen af Præsteskolen i Des Moines, til den 1904 stod færdig; at dette blev naaet, var en Hovedbegivenhed i Kirkesamfundets Historie. 1901 blev han valgt til Kirkens Ordinator og blev i denne Stilling til 1936. I alle disse Aar ordinerede han 87 Præster, et stort Antal i et saa lille Kirkesamfund som Den danske Kirke. K. var en stovt og djærv Mand, en retlinet Karakter med noget af Vestjydens Lune; i sin Forkyndelse var han jævn og ligefrem. Han havde en usvigelig Kærlighed til Den danske Kirke og tjente den med stor Troskab i de mange Aar, hans Virksomhed varede. Anset og æret af alle trak han sig tilbage fra sin livslange Gerning, som strakte sig fra Pionertidens brydsomme Forhold, til Kirken nu er i stærk Overgang

til at blive engelsk præget. Han var sit Fødeland en tro Søn i det fremmede. Seks Gange besøgte han Danmark. Han udgav en dansk Børnesangbog og skrev »Den danske Kirkes Historie fra 1872 til 1908« (i »Danske i Amerika«, 1908). — R. 1922.

Kjørning, se Kyrning.

M. F. Blichfeld.

Klarup, Christen Jensen, 1690—1759, Legatstifter. F. 12. Marts 1690 formentlig i Kbh., d. 29. Dec. 1759 sst., begr. sst. (Helligg.). Forældre: Brygger Jens Christensen K. (ca. 1650—1728) og Bente Gudmandsdatter (ca. 1664—1738). Gift 12. Aug. 1722 i Kbh. (Frue) med Lene Jensdatter Bierring, f. 28. Febr. 1704 i Kbh. (Frue), d. 30. April 1750 sst., begr. sst. (Helligg.), D. af Brygger Jens Jensen (B.) og Ellen Sørensdatter.

K. blev 1718 ansat som Tøjhusskriver og udnævntes 1729 til Kasserer i Generalpostdirektionen, hvilken Post han beklædte indtil faa Maaneder før sin Død. Han, der baade paa fædrene og mødrene Side var af Bryggerslægt, overtog 1728 Moderens Bryggergaard og arvede en ikke ubetydelig Kapital, som han ved Spar-sommelighed øgede saaledes, at der ved hans Død var en Formue paa 50 000 Rdl. Da han var barnløs, bestemte han ved Testamente (1757), at der af hans Halvpart af Fællesboet skulde oprettes Legater til Fordel for fattige Enker og gamle Jomfruer, Disciple i Vor Frue og Helliggejst Skoler og forældreløse Børn. Legatkapitalen, der stadig er vokset takket være Testamentets fornuftige Bestemmelser, bestyres af fire Slægtninge; K. indsatte selv den første Direktion, bestaaende af Gehejmearkivar Jacob Langebek, Postforvalter Jens Lange og Bryggerne Laurids Findt og Didrik Bechmann; disse fire fik et Par Maaneder før K.s Død Bevilling til at administrere hans Formue paa Grund af hans svækkede Sindstilstand. — Kammerraad 1733. Justitsraad 1749.

Fundation for de af afgangne Justitsraad og General-Post-Kasserer Christen Jensen Klarup den 12. Marts 1759 oprettede milde Stiftelser, 1859.

Albert Fabritius (Sofus Elvius).

Klausen, Kristoffer (døbt Christoffer) Marqvard, 1852—1924, Politiker. F. 28. Sept. 1852 i Hillested ved Maribo, d. 19. Jan. 1924 i Kbh., Urne paa Bispebjerg Kgd. Forældre: Gaardejer Claus Jensen (Frimand) (gift 1° 1831 med Dorthé Kristine Jacobsdatter, ca. 1811—48, 3° med Karen Marie Henriksen) og Marie Marcusdatter (1829—54). Gift 1893 med Mettine Jensine (Signe) Hansen, f. 6. Nov. 1870 i Hyllinge, Sorø Amt, d. 11. Juli 1918 i Kbh., D. af Gaardbestyrer Hans H. og Marie Pedersdatter.

Efter nogle Ungdomsaar ved Landbruget tog K. 1873 Lærer-eksamen fra Skaarup og gik senere paa de Monrad'ske Kursus i Kbh. Han underviste en Tid som Huslærer, siden paa Schneekloth's Skole, til han fra 1878 en Snes Aar var knyttet til Kbh.s kommunale Skolevæsen. 1882 var han med til at oprette Studenterkursuset København, som han forestod til 1909. Han var oprindelig Venstremand, var som ung Medlem af Onsdagsforeningen og deltog 1877 i Dannelsen af en københavnsk Grundlovsværneforening, men paavirket af det Indblik, han gennem de københavnske Fattigskoler fik i de sociale Forhold, sluttede han sig efterhaanden nærmere til Socialdemokratiet og var 1884 og 87 Stiller for P. Holm. Gennem Foredrag og lejlighedsvis ogsaa Artikler i »Social-Demokraten« viste han sig som en kyndig politisk Lærer, mere Folkeopdrager end Agitator, mere Vejleder end Taler, og uden Forbehold gav Partiet ham sin Tillid og tog ham i sin Tjeneste. Han indvalgte 1886 i Arbejdernes Fællesbageris første Repræsentantskab. 1888 opstilledes han til Borgerrepræsentationen, og ved denne Lejlighed udarbejdede han Socialdemokratiets første kommunalpolitiske Program. 1890—1920 var han Medlem af Partiets Hovedbestyrelse. 1893 valgtes K. og J. Jensen som de første Socialdemokrater ind i Kbh.s Borgerrepræsentation. Her var han en utrættelig Forkæmper for Skolevæsenets Udvikling, Ophævelsen af Forskellen mellem Betalings- og Friskole, Indførelse af Husgerning og Sløjd og Fortsættelsesundervisning, Reformen, som især efter 1908 blev virkeliggjort. 1900—14 var han Raadmand i Magistratens 1. Afdeling (bl. a. Skolevæsenet). 1895 var han blandt de otte Socialdemokrater, der rykkede ind i Folketinget (valgt i Frbg. 2. Kreds), og han kom straks ind i Finansudvalget, hvis Formand han var i Krigsaarene. Skønt P. Knudsen var Partiets Formand, blev K. i de følgende Aar nok saa meget Lederen af Rigsdagsarbejdet og utvivlsomt Gruppens største saglige Arbejdskraft. Finansloven var ham som et Rustkammer, hvorfra han hentede Materiale og Argumenter til sine Ordførertaler. Og hans Interesser spændte vidt. Han var Talsmand for bedre Lønvilkaar for Statens Arbejdere og Funktionærer, for Husmandsbevægelsens Frigørelse fra Landboforeningernes Formynderskab, for Ukrudts Bekæmpelse og Militærudgifternes Nedbringelse. Han var Medlem af Forsvarskommissionen 1902—08 og udformede her Socialdemokratiets Militærprogram, som udmundede i det Afrustningsforslag, K. var Ordfører for 1909. Ligeledes var han Medlem af Finanslovkommissionen 1909—11 og af Universitetskommissionen 1912—18. Som oppositionel Demokrat og Antimilitarist kunde K. have

noget harmdirrende og bidsk over sin Fremtoning, og med sine Kanter havde han nu og da Sammenstød med Modstanderne. Men naar han talte om Samfundets **Stiftbørn**, var det med en Tone af Varme og Medfølelse. I en Række Forsorgs- og Værneinstitutioner lagde han et stort Arbejde, saaledes i Overværgeraadet, i »Prøven«, i Hjemmet for Vanføre, i Julemærkekomiteen; han tillagde den forebyggende Børneforsorg stor Betydning og fik ved Loven af 1919 gennemført Statstilskud til Asyler, Fritidshjem o. l. Et af de Spørgsmaal, som optog ham mest i hans senere Aar, var Ungdomsskolen. Paa Rigsdagen og paa talrige Skolemøder Landet over talte han om Betydningen af en fortsættende Undervisning for det store Flertal af Landets Ungdom, som ikke ad anden Vej fik deres Børneskolegang suppleret. Paa K.s Initiativ blev der 1914—15 optaget en Bevilling paa Finansloven til Oprettelse og Drift af kommunale Efterskoler, og 1918 fremsatte Socialdemokratiet med K. som Ordfører Forslag paa Rigsdagen om den obligatoriske Ungdomsskoles Indførelse. 1919 vedtog Rigsdagen at nedsætte en Kommission til at tage det samlede Skolevæsens pædagogiske, økonomiske og administrative Forhold op til Overvejelse og Reformering, og K. blev beskikket til dens Formand. Han afviklede nu sine øvrige Hverv og helligede sig i de følgende Aar — Betænkning afgaves 1923 — det store Arbejde i Kommissionen, hvorved Grunden blev lagt til de vigtige Love om Læreruddannelsen, om Skolens Styrelse og Tilsyn og Loven om Folkeskolen, som ganske vist ikke umiddelbart efter, men under den socialdemokratiske Regering blev gennemført i Aarene 1930—37. — Portrætteret paa Herman Vedels Grundlovsbillede 1918 og paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1923, begge i Rigsdagen, samt paa Edv. Saltofts Gruppébillede 1934 af Socialdemokratiets Mænd i Folkets Hus, Enghavevej.

N. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 259—63. C. E. Jensen og F. Borgbjerg: Socialdemokratiets Aarhundrede, 1904, II, S. 456—58. Lærerne og Samfundet, 1913, I, S. 577 f. Social-Demokraten 20., 21., 22. og 26. Jan. 1924.

Ol f B rnlit

Klee, Frederik Alexander Gottlieb, 1808—64, Postembedsmand, Politiker, historisk Forfatter. F. 26. Nov. 1808 i Rørvig, d. 13. Marts 1864 paa Frbg. (Holmens), begr. i Kbh. (ved Holmens K.). Forældre: Premierløjtnant, senere Major Heinrich Gottlieb K. (1785—1829) og Anne Elisabeth Fabritius (1781—1848). Gift 6. Juli 1837 i Kbh. (Fred. Ty.) med Caroline Frederikke Sophie Marie Nicoline Moth, f. 14. Juli 1812 i Kbh. (Garn.), d. 14. Dec.

1884 paa Frbg., D. af Premierløjtnant, senere Major Frederik Christian Patrick M. (1791—1851) og Dorothea Elisabeth Caroline Bertram (1811—33).

K. blev Student 1826, privat dimitteret, 1831 cand. juris, 1834 surnummerær og 1841 virkelig Fuldmægtig i Generalpostdirektoratets danske Sekretariat, 1845 Fuldmægtig i Postvæsenets Revisionskontor og 1847 dets Chef. 1842—43 berejste han paa Embeds Vegne Landet for at udarbejde et Forslag om Omregulering af Postforbindelserne, og hans Plan lagdes til Grund for den nye Ordning. Sammen med C. M. Poulsen udgav han 1850 en Pjece med et Forslag om et Jernbane-, Dampskibs- og Telegrafsystem for Danmark og Slesvig. 1862 konstitueredes han som Regeringens økonomiske Kontrollør ved den jysk-fynske Jernbane. 1858—64 repræsenterede han Randerskredsen i Folketinget, hvor han tilhørte de Nationalliberale og navnlig tog Del i Behandlingen af **Jernbanespørgsmaal**. Han havde 1830 vundet Universitetets **Guldmedaille** for en Afhandling om Rugens Forhold til Danmark fra det 12. Aarh. til 1658, og han fortsatte senere sine Studier inden for Historien, Geologien og Palæontologien, der satte Frugt i en Række Skrifter, af hvilke Haandbogen »De europæiske Staters Historie siden 1815« (I—IV, 1860—63) var det mest kendte. — **Justitsraad** 1852. — R. 1862.

Slægtstavlesamlingen, 1931, S. 100. [F. Algreen-Ussing i] Ill. Tid. 20. Marts 1864. Nationaløkonomisk Tidsskrift, 3. Rk., VI, 1898, S. 335—42.

Povl Engelstoft.

Klein. Af de ikke faa danske Borgerslægter af Navnet K. skal nævnes en københavnsk Slægt, der udspringer fra Skrædder i Kbh. Hans Pedersen K. (d. ca. 1694), hvis Søn Juvelerer Peder K. (1680—1724) var Bedstefader til Brødrene Isenkræmmer Peter Gabriel K. (1753—1833) — Farfader til General August Leonhard K. (1820—87) — og Klædekræmmer Ludvig Vilhelm K. (1762—1802), hvis Søn Murmester Ditlev Vilhelm K. (1793—1868) var Fader til de nedenn. Arkitekter August Henning K. (1839—1909) og Vilhelm K. (1835—1913). — En oprindelig i Skaane hjemmehørende Familie begynder med Amtsforvalter i Aalborg Peter K. (d. 1703), hvis Sønnesøns Søn Peter K. (1759—1829) til Alkestrup var Bedstefader til nedenn. Jurist Christian Sophus K. (1824—1900). — Nedenn. Raadmand i Kbh. Hans Pedersen K. (1617—67) — hvis Moder var af den kendte **Ribe**slægt **Klyne**, hvoraf Navnet — hører til en vejlensisk Patricierslægt;

han var Sønnestøn af Biskop i Odense Jacob Madsen Vejle (1538—1606, s. d.).

Vilhelm Klein: Genealogiske Optegnelser om Familierne Klein (utrykt .889, Rigsarkivets **Haandskriftsamling**). *Albert Fabritius.*

Klein, August Henning, 1839—1909, Arkitekt. F. II. Okt. 1839 i Kbh. (Trin.), d. 25. Sept. 1909 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Murmester, Kaptajn Ditlev Vilhelm K. (1793—1868) og Marie Kirstine Skousboe (1806—91). Gift 11. Okt. 1871 i Kbh. (Holmens) med Pauline Clementine Lorentzen, f. 19. Juni 1850 i Kbh. (Fødsst.), d. 13. April 1930 i Fredensborg, D. af Skræddermester Lars Larsen (ca. 1821—69) og Trine Sophie Pedersdatter (1819—1903), adopt. 1856 af Vinhandler Otto Didrik Lorentzen (1804—69) og Karen Jensine Schou (1814—88).

K. blev Tømrersvend 1858. Samtidig med at staa i Lære havde han tegnet hos G. Bindsbøll og F. Meldahl. Kunstakademiets Skoler besøgte han fra 1856 til 67, dog med Afbrydelser og uden at tage Afgang. I kunstnerisk Henseende sluttede han sig til Meldahl. 1862—65 var han dennes Konduktør ved Fr.borg Slots Genopførelse. I Krigen 1864 deltog han som menig. 1867 fik han sit første større selvstændige Arbejde, Faarevejles Hovedbygning paa Langeland (brændt 1870, men paa ny opført af K. i omtrent samme Skikkelse). Siden byggede og istandsatte han mange andre Herregaarde. Det var dog navnlig med Hensyn til almindelige Landbrugsbygninger, K. gjorde en praktisk Indsats, dels ved Opførelsen af saadanne Bygninger, dels ved at fremsætte sine Erfaringer derom (»Tegninger til Landbrugsbygninger«, 1876; »Danske Landbrugsbygninger«, 1893; Artikler i »Ugeskrift for Landmænd« og »Tidsskrift for Landøkonomi«). Hans Arbejde paa dette Omraade repræsenterede det bedste af Tidens Resultater her hjemme og i Udlandet.

Arkitekten, XII, 1909—10, S. 9. Leo Swane: Abildgaard, 1926, S. 92 f. og 302. Helga Stemann: Meldahl og hans Venner, II—III, 1927—29.

Knud Millech.

Klein, Christian Sophus, 1824—1900, Embedsmand, Politiker. F. 17. Aug. 1824 i Kbh. (Frue), d. 9. Jan. 1900 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Overretsprokurator, senere Byskriver i Stege og Herredsfoged i Møens Herred, Justitsraad Henrik Adolph Esaias K. (1797—1865) og Christiane Andrea Petrine Funder (1800—70). Gift 1° 17. Aug. 1850 med Julie Augusta Vilhelmine

Erichsen, f. 13. Juni 1826 i Kalundborg, d. II. April 1887 i Kbh. (Frue), D. af Kontorist, senere Godsforvalter paa Lerchenborg og Ejer af Aldersro Christen E. (1795—1868) og Juliane Eleonora Funder (1803—63). 2° 10. Maj 1890 i Holbæk med Valborg Christiane Camilla Erichsen, f. 7. Juni 1845 i Værsløv Sogn, d. 10. Sept. 1919 i Kbh., Søster til 1. Hustru.

K. blev Student 1840 fra Metropolitanskolen, cand. juris 1845. Han fik snart efter Ansættelse som Protokolsekretær ved Roskilde og Viborg Stænder, blev 1847 Fuldmægtig, senere Ekspeditionssekretær hos Amtmand Grev F. M. Knuth i Sorø og efter dennes Overtagelse af Udenrigsministeriet 1848 dansk Sekretær ved den Regeringskommission, der fulgte den danske Hær i Slesvig. S. A. blev han Sekretær ved den grundlovgivende Rigsforsamling, 1851 Landstingssekretær, 1851 Sekretær ved Notabelforsamlingen i Flensborg, endelig 1854 Assessor i Viborg Overret. 1856 tog han slesvigsk juridisk Eksamen i Flensborg med en Ansættelse i Overappellationsretten sst. for Øje, men opgav denne Tanke, da han 1857 blev Assessor i Overretten i Kbh. Denne hastige Karriere havde ikke alene banet Vej for den fulde Brug af K.s juridiske Evner, men ogsaa skaffet ham et Fond af administrativ og politisk Erfaring. Politik blev ikke den ringeste Del af hans Livsgerning. Efter at han 1858 var valgt til Folketinget i Løvel, var han næsten uafbrudt Medlem af Rigsdagen i 40 Aar. Han repræsenterede Løvelkredsen til 1866, 1864—66 ogsaa i Rigsraadet, var Juni—Okt. 1866 Landstingsmand for Kbh., repræsenterede Thisted i Folketinget 1866—69, Aalborg 1870—76 og Viborg 1876—98. Han tilhørte de Nationalliberale. De noget ældre Hall og Krieger og den yngre Bille hørte til hans Omgangsvener. Han var Medstifter af Martsforeningen og senere af Dansk Folkeforening og var 1861—62 knyttet til Halls Blad »Danmark«. Efter Nederlaget 1864 udgav han (1864) under Mærket Chr. S. Pjecen: »Hvem er Skyld i Krigen?« til Forsvar for den nationalliberale Politik. Han var en af de Mænd, der 1864 sendte Jules Hansen til Paris for at arbejde for Danmarks Sag og var derfor 1865 et af Hovedobjekterne for Heltzens Angreb. Han tog ledende Del i Grundlovs Kampen 1865—66 paa nationalliberal Side. Han stod for saa vidt i Partiets Centrum, men han manglede den Islæt af æstetisk eller videnskabelig Begavelse, som særtegnede mange af dets Mænd. Hans Interessekreds var ikke vid, hans Tankegang var udpræget juridisk, og han var, som Krieger siger, uskikket til at sysselsætte sig med Studium. Bortset fra den ovenn. Pjece udgav han intet af Betydning ud over en 1864 paabegyndt, nærmest for danske Jurister

beregnet »Samling af endnu gjældende Love og Anordninger m. m. af mere almindelig Interesse«, der fortsattes af andre til 1904 og gik under Navnet K.s Lovsamling. En Ubetydelighed var han dog langt fra. Den smukke, myndige Mand besad skarp og klar Tankegang og grundig logisk Styrke; hans Rigsdagstaler hører til Tidens fastest byggede, og hans Evner som Lovforfatter og -formidler var fremragende. Han var udpræget Bureaukrat og kunde hylle sig i afvisende Fornemhed, han var ærgerrig og selvsikker, men hans Retsindighed var uden for Tvivl, og Retsstandpunktet var hans Ledestjerne. Han prægede i Aarenes Løb adskillige vigtige Love, baade som Medlem af Kommissioner og Udvalgsordfører, saaledes Stempeloven 1861, Straffeloven 1866, Vekselloven 1880 og Søloven 1893. Især kan nævnes Loven om Oprettelse af Sø- og Handelsretten 1861. K. var til at begynde med imod den, men medvirkede siden til dens Gennemførelse, og han forlod 1862 sin Assessorpost for at blive dens første Formand indtil 1872, en Stilling, i hvilken han indlagde sig stor Fortjeneste. Nævnes maa ogsaa hans Interesse for det fællesskandinaviske Lovarbejde.

Da Ministeriet Holstein Juni 1872 rekonstrueredes efter Fengers Udtræden, overtog K. Justitsministeriet og beholdt det ogsaa i Ministeriet Fønnesbech indtil Juni 1875. Sammen med Hall og Krieger dannede han Ministeriet Holsteins nationalliberale Kerne. I den Kamp, der netop i dette Tidsrum blussede op mellem Regeringen og Det forenede Venstre, hørte K. ikke til de eftergivende, og han gjorde sig ilde lidt i Oppositionen. Han tog med haard Haand fat paa den spirende Socialisme, og han paatænkte Afskedigelse af Byfoged Schjørring, da denne 1873 krævede nye Ministre. Han var længst muligt stemt for, at Ministeriet Holstein skulde holde Stillingen, og han regnedes i Ministeriet Fønnesbech til de mest venstrefjendtlige Elementer. Han besad i ikke ringe Grad Kongens Øre, fulgte ham til Island 1874, og han har under Krisen 1875 utvivlsomt næret et begrundet Ønske om at danne den nye Regering, men bøjede af over for Vanskelighederne fra Venstres og Godsejernes Side og anbefalede Kongen Estrup, sikkert i den Tro, at denne vilde tilbyde ham Plads i Kabinettet. Dette skete ikke, og i de følgende Aar fjernede K. sig mere og mere fra den Estrup'ske Politik. Han tog sammen med Chr. Rimestad ledende Del i Forliget 8. Nov. 1877 og forhandlede ved denne Lejlighed med forskellige om et Samlingsministerium. Han var en af de Nationalliberales Hovedtalere ved Opgøret inden for Højre 1882, der førte til et Nederlag for Regeringen, og han var en afgjort Modstander af den 1885 indledede Provisoriepolitik. Han

forelagde s. A., samtidig med Estrup og Juel, et Forslag til Grundlovsændring, der blev begravet i et Udvalg. Han var nu saa ilde set i Regeringskredse, at han ved Valgene 1887 og 1890 maatte kæmpe med en Højrekandidat i sin Kreds og delvis valgtes ved Venstres Stemmer. Hans Stade var nu som før Retssynspunktet og Forliget, og i Kampen for det blev han den sidste paa Skansen af de gamle Nationalliberale. Men til Fører var han ikke skabt, og han blev mere og mere isoleret baade i sin Kreds og paa Rigsdagen. 1898 trak han sig tilbage. Han var 1877 blevet Assessor i Højesteret og var 1891—99 Overpræsident i Kbh. Dr. jur. h. c. i Uppsala 1877. — Justitsraad 1861. Etatsraad 1869. Kammerherre 1892. Gehejmekonferensraad 1899. — R. 1860. DM. 1872. K.² 1873. K.¹ 1874. S.K. 1874. — Maleri af F. Vermehren 1900 (Fr.borg). Litograferede Karikaturtegninger af K. Gamborg 1886—90. Træsnit 1872 efter Fotografi, af H. P. Hansen 1873, af J. F. Rosenstand 1875 efter Tegning af H. N. Hansen, 1877, 1882 og 1886. Litografi fra F. E. Bording 1874. Portrætteret paa Træsnit af Holstebrosagen for Højesteret og paa det kolorerede Litografi: Danmarks Dreng.

[P. V. Grove i] Ill. Tid. 28. Dec. 1873. **Zodiacus: Parlamentariske Stjernebilleder** 1875, S. 140—47. V. Topsøe: Politiske Portrætsudier, 1878, S. 149—55. H. Wulff: Den danske Rigsdag, 1882, S. 221—26. Berl. Tid. 30. Dec. 1899, 9. og 16. Jan. 1900. Ill. Tid. 7. Jan. s. A. Nationaltidende 9. Jan. s. A. Politiken 10. Jan. s. A. Mit Hjem, 1912, S. 1. N. Neergaard: Under Junigrundloven, II, 1916. R. K. Bertelsen: Viborgkredsens Folketingsmænd, 1918. N. Lassen: Erindringer, II, 1919, S. 89. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—80, II—VII, 1921—25. J. Aakjær: Artikler og Taler, 1921, S. 557. Edv. Brandes i Politiken 22. Maj 1924. Hans Lund: Sofus Høgsbro. Brevveksling og Dagbøger, II, 1925. Dansk Udsyn, VI, 1926, S. 81 f. Sø- og Handelsretten 1862—1926, 1927, S. 16—24, 40—45.

Poul Engelstoft.

Klein, Charlotte Bolette, 1834—1915, Kunstpædagog. F. 29. Okt. 1834 i Helsingør, d. 9. Marts 1915 paa Frbg., begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Købmand Simon Unna (1792—1852) og Johanne Marie Schrøder (1800—77). Gift 10. Okt. 1866 i Helsingør med Arkitekt Vilhelm K. (s. d.).

C. K. var udgaaet fra et **velstaaende** Købmandshjem og fik en god Uddannelse. Allerede som tolvvaars Pigebarn, fortæller hun selv, beskæftigede hun sig med Tankerne om Kvindernes Frigørelse i intellektuel, økonomisk og politisk Henseende. Utvivlsomt bestyrkedes hun i sine Tanker ved Omgangen med Mathilde Fibiger, som efter at være fordrevet fra Sønderjylland 1864 en Tid opholdt sig i Købmand Unnas Hjem i Helsingør og her fik Lejlighed til at drøfte Tidens Spørgsmaal om Kvindens Selvstændighed og

Selverhverv med Husets Datter. Ved sit Giftermaal med Vilh. K. fandt hun i ham en Forbundsfælle i Arbejdet for at skaffe den selverhvervende Kvinde Lejlighed til Uddannelse. Hun sluttede sig begejstret til det 1871 stiftede Dansk Kvindesamfund, og da hendes Mand 1875 oprettede Tegneskolen for Kvinder, blev hun en af Skolens første og mest virksomme Lærere. Ved sin djærve og forstaaende Personlighed fik hun stor Indflydelse paa Undervisningen og vandt Elevernes Agtelse og Kærlighed. I Forstaaelse med sin Mand tog hun sig ikke blot af Elevernes Undervisning, men interesserede sig ogsaa for deres aandelige Uddannelse. Selv var hun meget musikalsk og en dygtig Pianistinde. Sammen med sin Mand havde hun foretaget adskillige Rejser til Tyskland, Italien, Holland og Frankrig. En af hendes Elever, Snedkermester Sophy A. Christensen, har i sine Ungdomsminder »Jeg vilde frem!« i Ægteparret »Fesser« og »Fru Fesser« givet en levende Skildring af Ægteparret K. i Forholdet til den Ungdom, der havde deres Interesse. — Breve til C. K. i Det kgl. Bibliotek. — Maleri i Tegne- og Kunstindustriskolen for Kvinder. Tegning af Charlotte Sode 1902 i Kvindelig Læseforening.

Gyrithe Lemche: Dansk Kvindesamfunds Historie gennem 40 Aar, 1912. Kvinden og Samfundet, XXIX, 1913, S. 199; XXXI, 1915, S. 88 ff. Sophy A. Christensen: Jeg vilde frem!, 1928. M. Galschiøt: Helsingør, 1921, S. 176.

Georg Nygaard.

Klein, Ernst Wilhelm, 1830—tidligst 1879, Socialist. F. 10. Sept. 1830 i Kaub i Nassau, d. tidligst 1879. Moder: Ernestine Henriette K. Gift 10. Maj 1855 i Kbh. (Petri) med Louise Frederikke Eleonore Wiedemann, f. 18. Febr. 1836 i Kbh. (Petri), d. tidligst 1879, D. af Barber Johan Joachim Jacob W. (1798—1862) og Louise Augusta Wolff (1801—53).

Efter at Pios Internationale Aug. 1873 var blevet forbudt og Den demokratiske Arbejderforening smuldret hen efter Sophus Pihls Fængsling, dannede »de frie Fagforeninger« i Kbh. Maj 1874 en Centralbestyrelse, som indtil 1876 fungerede ogsaa som Hovedbestyrelse for Socialdemokratiet. Til dens Formand valgtes K. Han var en vidtberejst Tysker, som i 50'erne var kommet til Kbh. og havde stiftet Familie der. Først i 60'erne nedsatte han sig som Barber i Ballerup. Han var en baade begavet, belæst og veltalende Mand, som tidligt var blevet Socialist. Det synes, som om han 1867 har været Medlem af en »international Klub«, en af Internationales Forløbere. Fra 1872 optraadte han som Medarbejder ved »Socialisten« (under Mærket Vengeur), og herved og ved nogle

Møder i Begyndelsen af 1874 vandt han saa megen Anseelse, at det i Forbindelse med hans Sprogfærdighed gav ham Fortrinet fremfor V. T. Holst og A. Mundberg. Han gik meget energisk op i Organisationsarbejdet, holdt talrige Møder og knyttede ved sin personlige Allestedsnærværelse Fagforeningerne sammen og til Centralbestyrelsen. Juni 1874 drog han paa en Agitationsturné til Provinsen og gæstede bl. a. Aarhus, Horsens og Fredericia. Han støttede ligeledes Landarbejderforeningerne paa Sjælland. Selv om han i sine stærkt citatspækkede Taler kunde være svulstig og rødglødende, var han egentlig en klartseende og nøgternt tænkende Mand med et praktisk Greb paa Tingene, der ikke blev træt af at fremhæve, »at det kun er ved Oplysning, ved Dannelse, ved besindig rolig Fremadskriden ad den lovlige Vej, ved mindelige Overenskomster med Arbejdsgiverne, at Arbejderne kan høste nogen Frugt af deres Bestræbelser«. Som Maal for den organisatoriske Udvikling forudsaa og bebudede han i Forbindelse med Provinsagitationen Dannelsen af samvirkende Fagforbund og et socialdemokratisk Forbund. Hans Betydning for Socialismens og Fagbevægelsens Vækst i Danmark har hidtil været underkendt, men den er utvivlsomt meget betydelig. Hans »Fortsættere«, Holm, Hørdum og C. C. Andersen, har gennem Samarbejdet i Centralbestyrelsen modtaget adskillig Paavirkning af ham. Efter »Førernes«, Pio, Brix og Geleffs, Løsladelse af Fængslet April 1875 blev og følte K. sig sat i Skygge, og der udviklede sig et spændt Forhold mellem ham og Pio. Denne overtog i Aug. Formandsposten for Centralbestyrelsen, og K. blev Sekretær. I Okt. blev K. ogsaa ansvarhavende Redaktør af »Social-Demokraten«. Men hans kritiske Indstilling over for Førerne og den Personkultus, der udfoldedes om dem, drev ham saa langt ud i Opposition og Rænkespil, at han Maj 1876 blev afskediget baade som Redaktør og Sekretær. Han deltog i Gimle-Kongressen i Juni som en af Førerne for Pios Modstandere, og senere paa Aaret udgav han Kampskriftet: »Socialismen og dens Ledere«, en ikke blot kritisk, men hadefuld Belysning af Førernes personlige Være- og Levemaade og en stærkt tendentiøs Opstilling af Partiets pengemæssige Forhold. Nogle Maaneder 1877 var K. Redaktør af »Flyvebladet«, et Organ for en Gruppe utilfredse, og da det gik ind, gled K. ogsaa ud af Sagaen. Han vendte tilbage til sin gamle Næringsvej og indrettede en Barberstue paa Nørrevoldgade, men synes kort efter at være forsvundet fra Kbh., formodentlig til Udlandet. *Oluf Bertolt*

Klein, Frantz, se Cleyn.

Klein, Hans Pedersen, 1617—67, Raadmand. F. Jan. 1617, d. 13. Dec. 1667 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Holmens K.). Forældre antagelig: Købmand i Odense Peder Jacobsen (1570—1651) og Marine Andersdatter Klyn (f. 1587). Formentlig gift 1° med en Søster til Borgmester paa Christianshavn Hans Sørensens Hustru. 2° 1. Maj 1653 med Magdalene Mogensdatter (gift 2° 1671 med Jokum Ernst Volcher, d. senest 1683).

Ligesom sikre Oplysninger om H. P. K.s Herkomst — formentlig har han optaget Moderens hollandske Navn, udtalt og stavet K. — og Ægteskaber fattes, savner man Viden om hans Barndom og Ungdom. 1650 Grundejer i Kbh. og Medlem af Det danske Kompagni (Skydeselskabet), er han i 1650'erne kendt som dygtig og anset Forretningsmand; 1661 optoges han i Købmændenes og Kræmmernes Kompagni. Under Krigen og Kbh.s Belejring udrustede han, som selv i Spidsen for de tretten »dygtige Karle«, han havde stillet, tappert kæmpede paa Volden, flere Kapere, der voldte Svenskerne adskillig Skade. Samtidig ydede han Øl m. m. til Hofstaten og Søetaten, ligesom han flere Gange forstrakte Kongen med rede Penge. Herfor fik han Udlæg i Jordegods i Sydsjælland og Anvisning paa norske Toldindtægter; endnu ved hans Død var hans økonomiske Mellemværende med Kronen dog ikke opgjort. Allerede 1654 Formand for Tingmændene (Bytingsretten) blev han 1659 Medlem af de 32 Mænd og n. A. en af disses to Formænd; 1666 udnævntes han til Raadmand. Vigtigst er dog den Rolle, han spillede i Samtidens Politik som en af Førerne for Kbh.s Borgerskab og Medforfatter af dettes talrige Henvendelser til Frederik III. 1658—59 om Lempelse eller Privilegier, bl. a. for at opnaa en fri Rigsstads Rettigheder. I alle Borgerstandens Andragender og Klager 1660 havde han Del og kaaredes af de 32 Mænd til Rigsdagen sammen med Fr. Thuresen. Ene disse to havde Mod til at overbringe Righofmester J. Gersdorff Meddelelsen om de »konjungerede« Stænders Tilbud om Arveregering for Kongehuset, hvilket skaffede H. P. K. mange Fjender inden for Adelspartiet. En Memorial af 12. Juli 1663 fra hans Haand giver en ikke uvigtig Selvkaraktæristik.

Fr. Barfod i Personalhist. Tidsskr., 3. Rk., V, 1896, S. 135—51. C. O. Bøggild Andersen: Statsomvæltningen i 1660, 1936, passim. E. Marquard: Kbh.s Borgere 1659, 1920, S. 27, 95. O. Nielsen: Kbh.s Historie og Beskrivelse, V, 1889, S. 438f.

Flemming Dahl.

Klein, Vilhelm, 1835—1913, Arkitekt. F. 6. Marts 1835 i Kbh. (Frue), d. 10. Febr. 1913 paa Frbg., begr. i Kbh. (Ass.). Broder

til August K. (s. d.). Gift 10. Okt. 1866 i Helsingør med Charlotte **Unna** (se Klein, Charlotte).

K. lærte Murerhaandværket, besøgte Akademiets Skoler fra 1849 og vandt 1856 den store Sølvmedaille. Han tegnede hos G. Bindsbøll i dennes sidste fem Aar, ca. 1851—56, og regnede sig for Elev af denne (o: af Bindsbølls Forhold til de historiske Stilarter). Ca. 1857—62 arbejdede han for Meldahl og paavirkedes ogsaa noget af ham. I Krigen 1864 deltog han som menig. K. tilhørte ligesom **Vilh. Dahlerup** og **Meldahl** den Fløj af danske Arkitekter, man i Modsætning til Herholdts nationale Linie kunde kalde »Internationalisterne«. Det karakteristiske for dem var Tilbøjeligheden til at tage Motiverne fra de store Stilarter, i øvrigt vistnok ikke saa meget for at efterligne disse som for at skabe en Stemning af lignende Art. K. holdt navnlig af **Christian IV.s** nederlandske Renæssance. Han var inden for sin Retning en meget sikker Kunstner. I det ydre af Industriforeningen paa Vesterbro (1870—72; senere forandret noget) opnaaede han en ikke ringe Monumentalitet. Ogsaa hans Bygning for den franske Kunstudstilling 1888, i klassisk Stil, roses som smuk. Endvidere kan nævnes Kunstindustrimuseets første Bygning, nu De forenede Bryggerier, paa Raadhuspladsen (1892—94), Gads Boghandel, Vimmelskaftet 32 (1896—97), Brejning Aandssvageanstalts oprindelige Bygninger (1898—1901), det ene af de store Bryghuse og Hovedkontor-Aftapningsanstalt paa Ny Carlsberg (1901—03; den sidste senere ombygget) samt af dekorative Arbejder den rekonstruerede **Orgelfaçade** til Fr.borg Slots Kirke. Som Industriforeningens Mand, modsat Teknisk Institut, gav han, sammen med Kunstdrejer J. A. Schwartz, Stødet til Oprettelsen af den nye Haandværkerskole 1868. K. bestyrede denne indtil 1876, da den sammen med Instituttet blev lagt ind under det nye tekniske Selskabs Skole. Ligeledes oprettede han 1875 Tegneskolen (senere Tegne- og Industriskolen) for Kvinder og bestyrede denne sammen med sin Hustru indtil 1908. K. havde omfattende Interesser og gav fra et konservativt Standpunkt mange Indlæg i Tidens Rørelser, dog næppe af blivende Betydning. Han rejste meget, navnlig til Frankrig og Italien, og skrev for Italienfarere forskellige Bøger om Landets Historie. K. var Assistent ved Arkitekturskolen 1864—69. 1883 blev han Medlem af Akademiet (1887 livsvarigt), s. A. Medlem af Skoleraadet. — Tit. Professor 1887. — R. 1872. DM. 1898. — Portrætteret paa P. S. Krøyers Maleri af Komiteen for den franske Kunstudstilling i Kbh. 1888 (Glyptoteket). Litografi fra F. E. Bording 1872. Træsnit s. A.

Ill. Tid. 15. Maj 1870 og 19. Marts 1905. C. Nyrop: Bidrag til dansk Haandværkerundervisnings Historie, 1893. Architekten, XV, 1912—13, S. 205—10; XXXI, 1929, Maanedsh., S. 159—63. Akademiets Aarsberetning, XXV, 1913, S. 16. Francis Beckett: Frederiksborg, 1914, S. 240 f., 272. Helga Stemann: Meldahl og hans Venner, II—V, 1927—31.

Kleinschmidt, Johan Conrad, 1768—1832, Brødremissionær i Grønland. F. 29. Aug. 1768 i Ober-Dorla i Thuringen, d. 23. Dec. 1832 i Fridrichsthal i Sydgrønland, begr. sst. Forældre: Strømpevæver Emanuel K. (1723—86) og Maria Pomberg. Gift 1° 25. Juni 1800 i Ny Herrnhut med Anna Margrethe Hammeleff, f. 30. Okt. 1772 i Styding ved Haderslev, d. 9. Maj 1812 i Lichtenfels, D. af Gaardejer Anders Hans Christiansen (1732—89) og Cathrina Margretha Bertelsdatter. 2° 3. Maj 1813 i Edinburgh med Christina Petersen, f. 17. Jan. 1780 i Trudsø, Gimsing Sogn, d. 30. Jan. 1853 i Christiansfeld, D. af Gaardejer Peter Christensen (ca. 1749—1822) og Anne Juelsdatter (ca. 1742—1820).

K. udsendes 1793 af Brødremenigheden i Herrnhut til Grønland, hvor han begyndte som Missionsmedhjælper i Ny Herrnhut. Han viste sig snart som en dygtig Sprogmand, avancerede hurtigt og udfoldede baade i Ny Herrnhut og senere i Lichtenfels en betydelig Virksomhed som Missionær og Oversætter. Efter sin første Hustrus Død forlod han dels paa Grund heraf og dels paa Grund af Provianteringsvanskelighederne under Krigen med sine fire Børn Grønland, men vendte n. A. tilbage. 1824 anlagde han kort Nord for Kap Farvel en ny Missionsstation, som fik Navnet Fridrichsthal, og havde her allerede fire Aar efter samlet en Menighed paa over 300 Medlemmer, væsentligst ved Tilgang fra den sydlige Del af Østkysten. — Foruden større Dele af det gamle oversatte han hele det nye Testamente, som tryktes 1823 paa Det britiske Bibelselskabs Bekostning.

Nachrichten aus der Briidergemeine, I, 1834, S. 786—834.

H. Ostermann (Fr. Nielsen).

Kleinschmidt, Samuel Petrus, 1814—86, grønlandsk Sprogmand. F. 27. Febr. 1814 i Lichtenfels i Sydgrønland, d. 8. Febr. 1886 i Godthaab, begr. sst. Forældre: Brødremissionær Conrad K. (s. d.) og 2. Hustru. Ugift.

Ni Aar gammel sendtes K. til Europa, hvor han uddannedes paa »Institut Kleinwelke« i Sachsen. Efter endt Skolegang blev han 1828 Discipel paa et Apotek i Zeist i Holland. Hans Interesser drog ham imidlertid til Grønland, og efter i fire Aar at have været Lærer i Christiansfeld udsendes han 1840 til sit Fødested Lichten-

fels, hvor han hurtigt genvandt sin Barndoms grønlandske Sprogfærdighed og derefter snart gav sig i Færd med at omforme Sprogets Grammatik og fastlægge dets hidtil temmelig vilkaarlige Ortografi. Der blev snart Brug for hans enestaaende Evner i en bestemt Anledning. Efter de grønlandske Autoriteters gennem en lang Aarrække atter og atter gentagne Krav om bedre Skoleundervisning i de herrnhuttiske Menigheder oprettedes der omsider en »Gehiilfenschule« i Ny Herrnhut, og K. kaldtes dertil som Lærer. Her fuldførte han sin berømte »Grammatik der grönländischen Sprache« (trykt i Berlin 1851), der kastede nyt Lys over Sproget, satte det paa hidtil uovertruffen Maade i System og skabte en Ortografi, som paa næsten genial Vis ved enkle Regler markerer Udtalen. — Imidlertid indtraadte der et Spændingsforhold dels mellem K. og hans Kolleger i Grønland i Anledning af nogle Spørgsmaal om Kirketugt og dels til de herrnhuttiske Autoriteter i Europa paa Grund af, at han nægtede at indgaa Giftermaal, hvilket tilsammen resulterede i, at han 1859 udtraadte af Brødremissionen. Det var egentlig hans Hensigt at ernære sig enten som Grønlænder eller ved hvad som helst i Handelens Tjeneste, men den danske Mission var ikke sen til at sikre sig hans værdifulde Tjeneste, idet den antog ham som Lærer ved Seminariet i Godthaab, i hvilken Stilling han derefter virkede til sin Død. Med Ansættelsen fulgte Forpligtelse til at omforme den grønlandske Ordbog i Overensstemmelse med det af ham opstillede System; den tryktes omsider 1871. Desuden udarbejdede han en ny Oversættelse af saa godt som hele Bibelen og skrev til Brug paa Seminariet Lærebøger bl. a. i Verdenshistorie, Kirkehistorie og Zoologi. Det meste af alt dette foretog han egenhændig Trykningen af paa en lille ham tilhørende Presse. — K. var foruden at være ualmindelig sprogbevaget paa en Mængde andre videnskabelige Omraader genial Autodidakt og især i alt, hvad der angik Grønland, dets Natur og Folk, en uvurderlig Hjælper for alle tilrejsende Videnskabsmænd. Selv levede han mere som Grønlænder end som Europæer, stod Befolkningen meget nær og var særdeles virksom for dens baade aandelige og timelige Fremgang; det var saaledes vistnok ham, der oprindelig undfangede Tanken om Grønlændernes kommunale Selvstyre gennem Forstanderskabsinstitutionen, i hvis Udførelse i Livet han var en af de betydeligste medvirkende. — F.M.G. 1885. — Tegning af Dirckinck-Holmfeld 1885 paa Godthaabs Seminarium.

Grønlandsk Selskabs Aarsskrift 1913, S. 1 f.; 1916, S. 42—62. Nutiden 26. Sept. 1886.

H Ostermann (H. F. Jørgensen).

Klement, Klementsens, se Clement, Clementsens.

v. **Klenau, Paul August**, f. 1883, Komponist. F. n. Febr. 1883 i Kbh. (Frue). Forældre: Forretningsfører for Fjerde Forsikrings-selskab Georg Frederik August v. K. (1836—1902) og Ingeborg Birgitte Berggreen (f. 1854). Gift 7. Okt. 1903 i Berlin med Anne Marie Simon, f. 10. Okt. 1878 i Berlin, D. af Godsejer Felix S. og Therese Sonnemann. Ægteskabet opløst 1927.

v. K. blev Student 1900 fra Borgerdydskolen i Kbh. og n. A. cand. phil. Han fik sin første Uddannelse paa Kbh.s Musik-konservatorium, hvor han havde Otto Malling som Lærer i Kom-position, men allerede 1902 blev han optaget paa Hochschule i Berlin, og han blev fra da af i en saadan Grad en »Germanernes •Lærling«, at det er ret vanskeligt at erkende ham som dansk Komponist. I Berlin havde han i to Aar Max Bruch som Lærer i Komposition, men navnlig siden han 1904 flyttede til Munchen og fik Ludwig Thuille som Lærer, kom han ind i Centret af det moderne tyske Musikliv, hvis dengang radikale Navn var Rich. Strauss, hvis Udtryksmiddel var det meget store Orkester, og hvis kunstneriske Incitament udgik fra filosofisk-litterære Forestillings-kredse, der dannede Baggrunden for denne Skoles omfangsrige symfoniske Digtninge og Operaer. Efter Thuilles Død 1907 fik v. K. Ansættelse ved Operaen i Freiburg og fortsatte 1908 sine Studier i Stuttgart hos Max Schillings, og samtidig træder han frem for Offentligheden som Komponist. Først som Symfoniker. Hans 1. Symfoni opførtes paa Tonkiinstlerfest i Munchen 1908, og den fulgtes hurtigt af yderligere to Symfonier, hvoraf Nr. 3 i F-Mol vakte den største Opmærksomhed og oplevede adskillige Opførelser. Til denne Symfoni er der som femte Sats knyttet et stort Tedeum for Solo, Kor, Orkester og Orgel, og i denne Form kommer Symfonien til at udfylde en hel Aften. De store Forbilleder, Beethoven og Bruckner, er baade i Form og Indhold iøjnesprin-gende, og den tyske Kritik hilste v. K. som et af Musikkens store Haab. Men herefter forlod K. den absolutte Musik og vendte sig til Teatret. Af absolut Musik har han siden da kun komponeret »Inferno Fantasier« med Motiver fra Dante og den symfoniske Digtning »Bank holiday«, hvori han ogsaa benytter Kor. Desto stærkere optog fra nu af Operaen ham. Før Verdenskrigen for en Tid afbrød hans Virksomhed i Tyskland, fik han opført »Sula-mith«, Scener efter Højsangen, som endnu nærmest er et scenisk Oratorium, formelt ikke meget forskelligt fra de højdramatiske Ballader for Baryton, Kor og Orkester: »Die Weise von Liebe und

Tod des Cornet Christof Rilke« og »Ebbe Skammelsen«. 1918 opførtes i Mannheim under Furtwängler Operaen »Kjartan und Gudrun«, der kun af et med nordiske Forhold ukendt Publikum kan tages som gyldigt Udtryk for det islandske Sujet, men som viser v. K., saaledes som han nu har udviklet sig til en Svælger i Klangfarve og en lidet karakteristisk Melodiker. Et mærkeligt Sidespring fra den bestandige Kredsen om Død og Helvede (»Gespräche mit dem Tode« Kontra-Alt og Orkester) og de voldsomste Lidenskaber, som ellers karakteriserer v. K., repræsenterer **Buffooperaen** »Die Låsterschule« (1927), der er holdt som en Pastiche af den gamle Nummeropera og viser en overraskende Beherskelse af denne Form. Derimod betegner v. K.s to sidste Operaer »Michael Kohlhaas« (1933) og »Rembrandt van Rijn« (1936), hvortil han selv har skrevet Teksterne, en stærk Tendens hen mod Filmens Form og Virkemidler — den første har atten Sceneskift, den anden 27. Der opereres med de grelleste Scenevirkninger: Halshugning for aabent Tæppe, Voldtægtsscener, store Ildebrandseffekter o. s. v. — Musikken, som hos v. K. har gennemløbet den officielle tyske Musiks Faser fra Bruckner over R. Strauss til en behersket **Schonberg-Atonalisme**, er i de sidste Operaer nærmest i Slægt med en Schrekers Senromantik, idet den dog karakteriseres ved store Citater af ældre — med Handlingen samtidig — Musik. Foruden de nævnte Operaer har v. K. komponeret to Balletter, »Klein Ida's Blumen« (1916) — det eneste af v. K.s Sceneværker, der er naaet frem paa Det kgl. Teater — og »Marion«. I de unge Aar komponerede han en Klaverkvintet og en Strygekvartet, som begge er utrykte. — Ved Siden af sin Kompositionsvirksomhed har v. K. stadig udfoldet en meget betydelig Virksomhed som Dirigent, bl. a. i Frankfurt a. M. og Wien og 1925 i London. Da han paa Grund af Forholdene under Verdenskrigen for en Tid bosatte sig i Kbh., blev han Medstifter af og Dirigent for Dansk philharmonisk Selskab (1920—26) og fik her Lejlighed til at fremføre en lang Række Værker, der var nye for Danmark. Det maa beklages, at det ikke lykkedes at bevare en Tilknytning paa denne Basis for v. K. til dansk Musikliv, som ganske vist allerede da var slaaet ind paa Baner, hvor man søgte sine Idealer andre Steder, men som næsten helt har maattet savne Impulser fra de Kredse, v. K. er en saa typisk Repræsentant for. — R. 1928.

Th. **Hauch-Fausbøll**: Haandbog over den ikke naturaliserede Adel, 2. Udg., 1933, S. 67. Personalhist. Tidsskr., 2. Rk., IV, 1889, S. 286.

Richard Hove.

v. **Klenow** (Klenau, Kleinau), **Jürgen** (Georg) **Christoph**, d. 1723, Officer. F. i Mecklenburg, d. 27. Jan. 1723 i Citadellet i Kbh., begr. i Kbh. (Garn. K.). Forældre: Overførster i **Güstrow** Heinrich v. K. (gift 1^c med Marie Elisabeth v. Pentz, d. senest 1659) og Sophie Clara v. d. Osten (1643—78). Gift med Eleonora Magdalena v. Wittorp, formentlig D. af Major i Kavaleriet Gerhard v. W. (d. 1697).

v. K. blev 1691 Sekondløjtnant i dansk Tjeneste, men har formentlig forud været i anden Krigstjeneste; n. A. Kaptajn, 1702 Major, 1706 Oberstløjtnant, 1709 Vicekommandant i Kastellet, hvor han energisk bekæmpede Pesten, 1712 Oberst. Som Kommandant paa Akershus 1714—19 ledede han under Karl XII.s Angreb 1716 Forsvaret af denne Fæstning. Opfordring til Overgivelse afviste han: han vilde gøre sin Pligt og lod hensynsløst kanonere paa Fjenden, der var trængt ind i Kristiania og derfra rettede Angrebet paa Akershus, og erhvervede sig ved sin Aarvaagenhed og Energi megen Anerkendelse hos Myndighederne i Kbh. Fra 1719 til sin Død var han atter Vicekommandant i Kastellet — den sidste i denne Post.

Personalist. Tidsskr., 2. Rk., IV, 1889, S. 286, 289 ff. Bidrag til den store nordiske Krigs Hist., udg. af Generalstaben, VIII, 1927. Museum, 1891, I; 1892, II.

Rockstroh (H. W. Harbou).

Klestrup, Søren Nielsen, 1737—1801, Godsinspektør. F. 8. Febr. 1737 i Jylland, d. 9. April 1801 paa Giesegaard, begr. i Nordrup. Gift senest 1779 med Claudine Marie Neergaard, f. 23. Juni 1746, d. 12. Maj 1823 i Farringløse, D. af Hollænder paa Dragsholm, senere Forpagter af Sorø Ladegaard Johan N. (d. 1774, gift 2° 1762 med Margrethe Hedvig Hansteen, 1737—1810) og Elisabeth Clausen Kamp (d. 1755).

K. blev 1762 Ridefoged paa Refsnæs ved Aalborg og var fra 1765 til sin Død Inspektør paa Giesegaards Gods paa Sjælland. Her fik han Kendskab til den sjællandske Bondestands uheldige Kaar. Da Gehejmeraad F. W. **Wedel-Jarlsberg** 1782 havde udgivet sin »Vejledning til rigtige Begreb om de danske Jordegodsers Indretning«, i hvilken han søger at vise det taabelige i den voksende Reformtrang, tog K. skarpt til Orde herimod i sit **Flyveskrift** »Betænkninger i Anledning af nogle Poster i Gehejmeraad **Wedel-Jarlsbergs** Vejledning osv.« (1782). I Modsætning til den første oprullede K., der havde sine personlige Indtryk fra udprægede Hoveriegne, et sørgeligt Billede af Tilstanden, og Aarsagen hertil mener han fornemmelig maa søges i Hoveriet. S. A. udgav han som Svar paa en Replik fra Modstanderen »Antegnelser

i *Gehejmerraad Wedel-Jarlsbergs Anmerkninger*«. Med disse Skrifter var den litterære Fejde om Landboreformerne indledet.

E. Holm: Kampen om Landboreformerne 1773—91, 1888, S. 61—64.

H. Hertel (*Hans Jensen**).

Kleve (Cleve), Johan Terkel, 1743—97, Crayonstikker. F. 1743 i Aarhus, d. 5. Dec. 1797 i Birkerød, begr. i Søllerød. Forældre: Sognekapellan ved Frue Kirke i Aarhus, Magister Ole (Pedersen) K. (ca. 1708—79) og formentlig Helene Palane Rosborg (1721—86, gift 2° 1752 med Jonas Aggerholm til Rosborggaard, ca. 1720—83, 3° 1786 med Reinhold Ammelen, ca. 1736—98). Gift 17. Juni 1771 i Gentoft (Trin.) med Else Johanne Frimodt, døbt 2. Jan. 1762 i Kbh. (Frue), d. 23. April 1796 sst., D. af Auktionsdirektør, Brygger, Justitsraad Johan F. (1715—96) og Elisabeth Magdalene Drewsen (1738—1801).

Uden at høre til de betydelige inden for dansk Kunst har K. gjort sig *fortjent* ved at indføre Crayonstikkets Teknik i Danmark. Han havde ikke faaet nogen kunstnerisk Uddannelse. Efter Faderens Død fik Farbroderen Konferensraad Klevenfeldt ham ind i Artilleriet, hvor han avancerede, indtil han 1774 blev Premierløjtnant. Han udsendte 1776 sine første Arbejder i den en Snes Aar forud i Frankrig opfundne *Crayon-Manér*, der gør det muligt at gengive Rødkridtstegninger. Hans Debutarbejder var et Portræt af Arveprins Frederik og en Serie »Apollo og de nie Muser« efter Profiler, der var tegnet af Kunstakademiets Direktør, Billedhuggeren Wiedewelt. I den følgende Tid udførte K. en Del andre Crayon-Portrætter, væsentligst efter Forbilleder af Cornelius Høyer, Wiedewelt og Jens Juel; det sidste er fra 1783. Mest kendt er hans nette Portræt af Johannes Ewald efter egen Tegning. Nævnes bør desuden det sjældne Crayonstik efter Cramers Akvarel i Kobberstiksamlingen »Man sover sig ikke riig — De tvende Gierrige«. Forskelligt tyder paa, at K. nød en særlig Bevaagenhed paa allerhøjeste Sted. 1777 udbetalte Partikulærkassen ham en Belønning paa 250 Rigsdaler, og 1779 forundtes der ham »Navn af Professor og Rang med Professorerne ved Maler Academiet«. Hermed har han kunnet trøste sig, da han i Juni s. A. tog sin Afsked fra Artilleriet og i Nov. forgæves søgte om at blive proponeret til Medlem af Akademiet. Efterhaanden opgav han sin kunstneriske Stræben, udsendte en Skrivebog 1785 og tog Arbejde som Gravør ved Speciebanken. — Tit. Professor 1779.

Det almindelige Bibliothek, 1778, Nr. 2, S. 127 f. Nye kritisk Tilskuer, 1778, Nr. 13 f., Sp. 119 f. F. J. Meier: Johannes Wiedewelt, 1877, passim.

Erik Zahle.

Klevenfeldt, Terkel (Torchild), 1710—77, Genealog, Samler. Døbt 25. Aug. 1710 i Kbh. (Frue), d. 14. April 1777 sst. (Trin.), begr. i Trin. **K. Forældre:** Brygger, oprindelig Tømmerhandler og Købmand Peder Iversen Klev (d. 1711) og Anne Sørensdatter Foerman (**Fohrmann**) (d. 1744, gift 1° med Brygger Oluf Jørgensen (Høybye), d. 1705, 3° 1712 med Højesteretsassessor, Generalfiskal Hans Lauritzen Ursin, ca. 1682—1757). Ugift.

K.s Familienavn var Klev, senere Kleve, og har antagelig sin Oprindelse fra Stednavnet Kløv (i Thy), thi K.s Fader var Jyde; i hvert Fald var K. selv klar over, at det ikke havde noget med de tyske Kleve'r at gøre. Faderen havde giftet sig ind til en Bryggergaard paa Nørregade. Om nogen større Formue var der ikke Tale, men Faderen var en anset Mand, der en Maaned før sin Død blev en af Kbh.s 32 Mænd. I Ursin fik K. en kærlig og omhyggelig Stiffader, der støttede ham baade pekuniært og ved sin Indflydelse, men han mistede sin Formue ved Kbh.s Brand 1728 og ved et Tyveri paa sit Kontor, der gik ud over de umyndiges Penge, som han maatte erstatte.

1728 blev K. Student ved privat Dimission og n. A. Baccalaur. 1734 blev han Sekretær i Danske Kancelli og 1737 Justitssekretær i Højesteret. 1744 blev han tillige Assessor i Højesteret (under sin Udenlandsrejse), men 1771 afskedigedes han fra begge Embeder paa Grund af sin store Gæld. 1747 ophøjedes han i Adelstanden med Navnet af K. og med Anvendelse af den ved Adelsophøjelser sjældne Partikel, at det skete uden Ansøgning og blev ham tilbudt »som en kgl. Naade og Reparation d'honneur«. 1745 blev han Medlem af Danske Selskab og 1750 af Videnskabernes Selskab.

K.s Moder var død af Tæring; han frygtede derfor denne Sygdom, og Oplæsningen af Dommene i Højesteret havde svækket hans Bryst, ligesom hans Mave var angrebet, hvorfor han fik kgl. Tilladelse til for Svagheds Skyld at rejse udenlands i to Aar. Rejsen foretog han med egen Vogn og Tjener, og den varede 1741—45. Han besøgte Tyskland, Holland, Belgien, Frankrig og England, studerede bl. a. i Gottingen og overværede Kejservalget i Frankfurt, hvor han lod sig introducere som Adelsmand, præsenteredes »en masse« for Kejseren og dansede med Prinsesser, thi hele Livet igennem søgte K., hvad han kaldte »fordelagtige Venner«. Han brugte at give fornemme Folk »et Maaltid«, naar han vilde opnaa noget. K.s Rejse var en Sundheds-, ikke en Studierejse, han søgte dog overalt »vestigia Danorum extra Daniam« og købte ind til sin egen og andres Samlinger, men han var ikke altid korrekt i sin Fremgangsmaade; saaledes dvæler han med Fornøjelse ved,

hvad han kalder et Krigspuds, nemlig at bilde en Boghandler ind, at et Eksempplar af Resen ikke var komplet, og derved faa det billigere. Hans fire Bind Rejsedagbøger findes i Universitetsbiblioteket og er til Dels udgivet i »Memoirer og Breve«, XXIX, 1919. Efter sin Hjemkomst fortsatte han sit Højesteretsarbejde, der var blevet fordoblet ved hans Udnævnelse til Assessor. I sin Fritid var han begyndt at samle til den danske og norske Adels Historie af Sigiller, Dokumenter og Monumenter, som han holdt Tegnere til at aftegne. Fra Niirnberg indkaldte han Kobberstikkeren G. V. Baurenfeind, efter fem Aars Forløb antog han Miniaturmaleren Andreas Thornborg, der 1756 blev kgl. Vaabenmaler og under K.s Opsigt skulde udføre **Vaabentegningerne**, og han benyttede ogsaa Kobberstikkeren O. H. v. Lode; en Tid (1755) holdt han to Tegnere og en Amanuensis. Allerede 1746 bebudede Danske Selskab en dansk Heroldkunst med Vaaben og Sigiller og et genealogisk Værk om den danske Adel af K., men han naaede aldrig at faa disse Værker færdige. 1747 lykkedes det K. at interessere Statsminister, Greve J. L. Holstein for sit Studium, og Følgen blev et Paalæg til Stiftsøvrighederne om at fremskaffe og indsende Oplysninger om adelige i Danmark og Norge; disse »Stifts-Relationer« er nu trykt i »Magazin til den danske Adels Historie«, I, og i »Personalhistorisk Tidsskrift«, I—VI, og 2. Rk., II. Herved reddede han mange Oplysninger fra Forglemmelse, og disse Optegnelser har haft megen Betydning for Studiet af Adelen Historie. Det var ogsaa Grev Holstein, der fra først af havde skaffet K. Kongens Gunst, saa han blev i Stand til at forlænge sin Udenlandsrejse to Aar og senere at foretage sine Studierejser. 1751 havde Kongen tilstaaet K. en aarlig Understøttelse paa 400 Rdl. til Indsamling af genealogisk Stof til »Den danske Herold«. 1752 forstrakte Kongen ham med 1000 Rdl. til en Rejse til Skaane for at »samle Monumenter«, og 1758 fik K. et Laan paa 4000 Rdl. af den kgl. Kasse. Jævnside med dette Samlerarbejde gik et andet af beslægtet Natur, idet han havde anlagt »et Kabinet« af betydelige Personers malede Portrætter, af hvilke han 1750 ejede ca. 200; han var den første, der begyndte et saadant, som det var hans Hensigt at forære til »publique Nøtte«. Fra Slutningen af 40'erne havde han samlet Mineralia og Fossilia til det kejserlige Kabinet i Wien, men da han ikke fandt denne Virksomhed tilstrækkelig paaskønnet, holdt han efter femten Aars Forløb op, hvortil vel ogsaa bidrog, at han 1762 var begyndt at samle for sig selv og ikke nænnede at afgive noget. Da han saaledes efter lang Tids Ihærdighed endelig havde opnaaet at faa tolv Stuffer herop fra Wien, som var tiltænkt Jern-

værksejer Carl Deichmann, lykkedes det ham at overtale denne til at lade ham beholde dem. For Kejseren samlede K. ogsaa og ordnede hans danske Medailler og Mønter, og han anlagde selv en saadan Samling, som han dog atter bortbyttede. K. regnede med, at hans Samlinger havde kostet ham 5000 Rdl., og da han desuden havde haft store Udgifter med en sindssyg Broders fem Børn, som han havde optaget i sit Hjem, og da han ikke holdt af >>Doctor-Kost«, men satte Pris paa et godt Bord, var han »altid i største Vidtløftighed«. Han tilbød derfor 1762 sin Ven Deichmann at paatage sig juridiske Kommissioner og fik ogsaa flere saadanne, særlig **maatte** den rige Kancelliraad Ulrich Schnell punge ud, men til sidst blev K. ogsaa uenig med ham. Som mange Samlere led K. stærkt af Jalousi. Han var opfyldt af Harme over de rige Samlere, der for Penge kunde faa fat paa det, han ikke kunde overkomme (**Hielmstjerne**). Gram havde udlaant til K. af **Gehejme**-arkivet, hvad han havde Brug for, og K. var en af de tre Mænd, der 1748 efter Grams Død forestod Overleveringen af Gehejme-arkivet til Langebek. Denne, der var jævnaldrende med ham, havde »i fattige Studenterdage« været hans første Amanuensis og var paa denne Tid hans gode Ven, men 1765 synes Venskabet kølnet, og siden ødelagde K.s Jalousi det ganske. Den sidste Snes Aar af sit Liv havde K. intet **laant** fra Arkivet, og han **laa** endnu ved Langebeks Død 1775 med Pakker, han havde laant for atten Aar siden. Som Forfatter var K. uproductiv. Han har skrevet et Par »Lykønskninger« til Kongerne Christian VI. og Frederik V.; hans Sørgevers over Hans Gram, hvori han stikler til Holberg, som han i øvrigt gerne citerede, indbragte ham en Revselse i Ep. 289. N. M. Petersen siger, at han som Skribent mangler to væsentlige Egenskaber, Smag og Humanitet. Da Struensee opdagede den gamle Gæld til den kgl. Kasse, blev han afskediget og græmmede sig bittert, men fik dog Gælden eftergivet. Paa hans Auktion købte Kongen hans rige Samlinger (se Fortalen til »Lexicon over Adelige Familier«, XXIX) og indlemmede dem i Gehejmearkivet, og om end Thisets Arbejder for en Del har overflødiggjort K.s, vidner dog de Tusinder af Citater af ham om, hvor stor en Betydning hans Arbejde har haft. Hans efterladte Samlinger indbragte ved Auktionen 9000 Rdl. Skiftekommissionen i hans Dødsbo udgav 1777 »Nobilitas Daniae ex monumentis« (tretten Kobbertavler) og »Nobilitas Danicae clypei sive insignia« (de samme Tavler forøget med 21 kobberstukne Vaabentavler). — Breve i Det kgl. Bibliotek. — Virkelig Justitsraad 1747. Etatsraad 1760. Virkelig Etatsraad 1767. Konferensraad 1768. —

Maleri af C. G. Pilo 1776 i Bergens Billedgalleri. Miniature af A. Thornborg i Vestlandske Kunstindustrimuseum i Bergen. Marmormonument med Relief af Johs. Wiedewelt 1799 i Trinitatis K. Radering derefter af Magnus Petersen 1863.

Ovenn. Rejsedagbøger. Dsk. Mag., 5. Rk., V, 1903—04, S. 108—55, 200—56; 6. Rk., II, 1914, S. 70—78. L. Bobé i Fortalen til Danmarks Adels Aarvog, L, 1933, S. 42—48. P. F. Suhm: Nye Samlinger, IV, 1, 1795, S. 171—82. E. C. Werlauff: Det kgl. danske Selskab, 1847 (se Registeret). Holger Fr. Rørdam: Breve fra Jacob Langebek, 1895 (se Registeret). Will. Christensen: Fortegnelse over Danmarks Breve fra Middelalderen, VIII, 1936, S. 492—97.

Th. Hauch-Fausbøll.

Klingberg, Christian, 1765—1821, Højesteretsadvokat. F. 16. Dec. 1765 i Kbh. (?), d. 9. Febr. 1821 sst. (Helligg.), begr. i Valsøllille. Forældre: Generallottoinspektør Jacob K. (1719—82) og Karen Lund (1733—1806). Gift 28. Maj 1796 i Kbh. (Holmens) med Lovise Elisabeth Klingberg, f. 20. Febr. 1772 i Kbh. (Holmens), d. 13. Febr. 1855 sst. (Helligg.), D. af Depechesekretær, Kancelliraad, senere Etatsraad Lauritz K. (1728—95) og Catharina Elisabeth Schumacher (1745—92).

K. blev Student 1783 fra Fr.borg, cand. jur. 1787, Hof- og Stadsretsprokurator 1791, Højesteretsadvokat 1792; 1812—19 var han tillige Justitsdirektør ved Det asiatiske Kompagni, blev 1813 denomineret til Højesteretsassessor. Han nød almindelig Anseelse som en af Tidens dygtigste Jurister og var meget søgt som Defensor i en Række celebre Sager, f. Eks. mod M. C. Bruun angaaende »Vækkeren«, »Jerusalems Skomagere Reise til Maanen«, »Aristokraternes Catechismus« o. a. Hans Indlæg i disse og andre Processer udkom dels særskilt, dels i juridiske og andre Tidsskrifter. I K.s Hus underskrevs Forliget mellem P. A. Heiberg og M. C. Bruun i Anledning af »Dyvekefejden«. K.s Flyveskrift »Quid juris« (Nr. 1—2, 1794) mod Teaterchef Greve Ferdinand Ahlefeldt blev meget læst. — Justitsraad 1805. — Maleri af Jens Juel i Familie-eje. Pastel i Højesteret.

Personalhist. Tidsskr., 7. Rk., III, 1919, S. 238. K. L. Rahbek: Tilskueren 9. Febr. 1821, Nr. 91, S. 721—27. Digt af N. Krossing i Rahbeks Hesperus, IV, s. A., S. 58 f. H. Schwanenflügel: P. A. Heiberg, 1891, S. 291—94. F. Rønning: Rationalismens Tidsalder, III, 2, 1899, passim. Fra Hoffet og Byen (Jul. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, III), 1906, S. 22 f. Domprovsten i Roskilde (sst., X), 1909, S. 58 og passim. *Frantz Dahl.*

Klingberg, Henrich Matthias Wilhelm, 1774—1835, Læge. F. 17. Aug. 1774 i Kbh. (Holmens), d. 17. April 1835 sst. (Helligg.),

begr. sst. (Ass.). Forældre: Depechesekretær, Kancelliraad, senere Etatsraad Lauritz K. (1728—95) og Catharina Elisabeth Schumacher (1745—92). Ugift.

Efter at være blevet Student 1789, privat dimitteret, studerede K. ved Kirurgisk Akademi, var Reservekirurg i Søværnet 1794—1808 og samtidig Amanuensis hos Divisionskirurg Herholdt. 1798 tog han kirurgisk Eksamen og var derpaa medicinsk Kandidat paa Frederiks Hospital 1798—1802, samtidig Distriktslæge i Kbh. 1799—1809. 1808 blev han Divisionskirurg i Søværnet og s. A. efter Jens Bang Professor i Anatomi ved Kunstakademiet. Da Gulbrand døde, blev han 1811 Medlem af Direktionen for det Classenske Litteraturselskab, der var Udgiver af »Bibliothek for Læger«. Efter Opfordring fra Universitetet disputerede han for Doktorgraden med en kirurgisk Afhandling 1817, og 1824 blev han Stabskirurg i Søværnet og Medlem af Sundhedskollegiet samt af Direktionen for Marinehospitalet og for Kvæst- og Assistenshuset. — K. var en meget anset Læge, navnlig som Børnelæge. Han skrev en betydelig Mængde Referater, Kritikker og en Del selvstændige Artikler i »Bibliothek for Læger«, og han var tillige meget kunstinteresset, var selv en dygtig Tegner og Samler. I Skandinavisk Litteraturselskabs Skrifter offentliggjorde han et Par ejendommelige Afhandlinger. 1826 fik han Rang med Kaptejner i Flaaden og blev 1833 Æresmedlem af Kgl. medicinsk Selskab. — R. 1834. — Maleri af C. A. Jensen før 1814 (forsvundet). Pennetegning i Privateje.

Personalhist. Tidsskr., 7. Rk., III, 1919, S. 241. Berl. Tid. 18. og 20.

35.

Gordon Norrie.

Klingemann, John Frederik Louis, 1859—1915, Seminarieforstander. F. 8. Okt. 1859 i Frederiksstad, Slesvig, d. 12. Nov. 1915 i Kalundborg, begr. sst. Forældre: Toldforvalter i Frederiksstad, senere Toldinspektør i Horsens, Kammerraad Georg Ernst Theofilus K. (1824—86) og Marie Sophie Augusta Brønsted (1833—75). Gift 31. Juli 1894 i Rønne med Ingeborg Dorothea Daugaard, f. 7. April 1869 i Rønne, D. af Apoteker Ove D. (1838—77) og Marie Severine Brøndsted (1844—1921).

K. blev 1876 Student fra Horsens og 1882 cand. theol. Han var i nogle Aar Huslærer hos adelige Familier og vendte derefter tilbage til Kbh., hvor han blev Lærer ved Mariboës Latinskole i Religion, Historie og Gymnastik og desuden var en meget søgt Manuduktør til Filosofikum. Som Huslærer drev han filosofiske Studier, der fortsattes i Kbh. og satte Frugt først i Besvarelsen af

en teologisk Prisopgave, for hvilken han 1889 fik Universitetets **Guldmedaille**, og dernæst i Afhandlingen »Følelsens Betydning for Religionen. Kritisk Studie over **Schleiermacher**«, som han 1892 forsvarede for Licentiatgraden. Samtidig med sin dobbelte Virksomhed som Religionsfilosof og Lærer tog K. livlig Del i Studenterlivet. Han var i syv Aar Medlem af Bestyrelsen for Akademisk Skytteforening og 1887—92 ledende Senior i Studenterforeningen. — 1894 udnævntes K. til Forstander for Skaarup Statsseminarium, hvor han fortsatte den særlig skaarupske Tradition, der var skabt af den højt ansete Schurmann, og som havde mere Berøring med Universitetet end med bred Folkelighed og grundtvigsk Syn paa Skolen. Ved sin klare Intelligens, der var saltet med Satire, forstod han baade at interessere Eleverne og holde dem i Respekt. Ved hans Ansættelse skiltes Embederne som Sognepræst og som Seminarieforstander i Skaarup. Men den nye **Seminarielov** af 1894 gav Forstanderen rigeligt Arbejde med Reform af Undervisningen, Tilbygning til Seminariet og Forhandling om en kommunal Øvelsesskole, Forhold, som bragtes til heldig Afslutning. 1905 var K. med til at stifte Dansk Seminarieforening, som samlede baade Statens og private Seminarier i een Organisation. Han var 1905—14 Foreningens Formand og deltog i Udarbejdelsen af Læseplan for en fireaarig Læreruddannelse, der dog blev henlagt. Ved hans Afsked paa Grund af Svagelighed 30. Sept. 1915 og hans Død kort efter omtaltes hans klare Tanke, hans retlinede Karakter, hans Sans for Humor; men det tilføjedes, at selv om Tiden havde været inde til Gennemførelse af en ny Seminarielov, saa havde K. vel Intelligens, men næppe Kraft til at være Fører i en saadan Sag. — R. 1901. — Medaillon paa Mindesten i Skaarup Seminariums Have 1920.

Univ. Progr. Nov. 1892. John Klingemann og H. Tofte: Skaarup Seminarium 1803—1903, 1903. Lærerne og Samfundet, IV, 1914, S. 33 ff. Dansk Seminarieblad 1. Nov. og 1. Dec. 1915.

Ch R

Klingenbeck, Jørgen, —1538—39—, kongelig Raad.

Christian III. søgte i sine første Regeringsaar ofte Raad og Støtte hos sin erfarne Svoger, Hertug Albrecht af Brandenburg. Saaledes ogsaa under dennes Besøg i Danmark i Anledning af Kroningen Aug.—Sept. 1537. Og Hertug Albrecht var ikke karrig med sine Raad. Han foreslog bl. a. at indføre et preussisk Regimente i Danmark. Han havde selv efter Sækularisationen 1525 indført et stramt Regimente i de tidligere Ordenslande ved Hjælp af udenlandske Embedsmænd. Han stillede ogsaa Forslag om en mere standsmæssig Hofordning. Videre aftaltes det, at hans

Høvedsmand paa **Memel**, J. K., der gentagne Gange havde været anvendt i fortrolige Sendelser til Christian III., skulde træde i dennes Tjeneste. Men J. K. undskyldte sig med sin Alder og sit skrøbelige Helbred, og det var først efter stærk Pression fra **Hertugparrets** Side, at han Foraaret 1538 indvilgede i at træde i dansk Tjeneste; dog betingede han sig, at han ikke løsnedes fra sit Troskabsforhold til Hertug Albrecht. Hans Ankomst til Danmark fandt først Sted i Sept. 1538. Han betegnes kort efter som dansk Hofsinde, og 1538 fik han som Kong Christians Mand og Raad Dronningholm (Sjælland) i fri Forlening for Livstid. J. K.s Overflyttelse til Danmark viste sig snart at være en Misforstaaelse. Han kom ikke til at udøve nogen Indflydelse. Den danske Hofordning 1538 — og den omtrent tilsvarende tyske fra s. A. — viser intet Slægtskab med det Forslag, Hertug Albrecht havde stillet. Og ogsaa som Observatør for Hertug Albrecht skuffede han denne. Paa Herredagen Dec. 1538 tilbagevistes ganske dennes Forsøg paa at komme i Besiddelse af Gotland. J. K.s manglende Forudsætninger for aktivt at deltage i dansk Administration kom dog først fuldt for Dagen, da han Marts 1539 tillige med Eske Bille indsattes som Statholder paa Kbh.s Slot under Kongens Fraværelse. At Eske Bille paa Grund af sin Hustrus Sygdom og Død en Tid var fraværende, har sikkert yderligere vanskeliggjort hans Stilling. Da Christian III. Okt. 1538 atter var i Kbh., søgte J. K. øjeblikkelig sin Afsked fra hans Tjeneste, motiverende det med sit svækkede Helbred og de Vanskeligheder, der havde mødt ham. Af hvad Art disse havde været, fremgaar af hans Brev til Eske Bille af 18. Okt. Idet han tilsender denne de Breve, Kopier og Fortegnelser fra deres fælles Statholdertid, som han endnu har hos sig, beklager han sig over, at han som Statholder har maattet medbesegle Breve, hvis Indhold han ikke forstod, da de var affattede paa Dansk. Omkring 23. Okt. afsejlede han fra Kbh. til **Stralsund**, hvorfra han 16. Nov. tilskrev Hertug Albrecht et Brev, hvori han malede Forholdene i Danmark i dystre Farver. Naturligvis af Frygt for, at Hertugen skulde bebrejde ham, at han ikke havde røgtet sit Hverv her godt, og at denne ikke mere skulde have Brug for ham. I hvert Fald begav han sig ikke direkte til Preussen, men rejste til Sachsen for at afvente nærmere Besked fra Hertug Albrecht. Heraf kan **maaske** slutes, at Sachsen har været hans Hjemland, ligesom Utenhofs og Johan Peins.

Hist. Tidsskr., 4. Rk., VI, 1877—78, S. 234, 244, 251, 260, 268, 281—85, 292—95, 326. W. Møllerup og F. Meidell: Bille-Ættens Historie, I, 1888—93, S. 651, 653, 684, 697 f., 738 f. Scandia, VI, 1933, S. 306. *Astrid Friis.*

V. *Klingenberg, Poul, 1615—90, Generalpostmester. F. 18. Okt. 1615* i Hamburg, d. 1690 paa Højris, begr. 11. Okt. i Ljørslev. Forældre: Købmand Jochim K. og Gertrud Allers. Gift Juni 1654 paa Wandsbeck med Elisabeth Berns, døbt 5. Marts 1637 i Hamburg, d. 1663, D. af Købmand Albert Baltser B. (s. d.) og Hustru.

P. v. K. blev i sit 16. Aar anbragt hos den rige Handelsmand Albert Baltser Berns, hvis Yndest han snart vandt, saa han i sit 3. Tjenestenaar blev hans Bogholder og senere hans Kompagnon. Da P. v. K. 1652 vendte tilbage fra en lang Udenlandsrejse, havde han Haab om ved en Forbindelse med Berns' ældste Datter at blive endnu fastere knyttet til det rige Handelshus, hvis Chef kort efter døde; men da dette Haab strandede paa Jomfruens Utilbøjelighed, synes P. v. K., der endnu s. A. i Handelshusets Anliggender gjorde en Rejse til Hoffet i Kbh., deraf at have taget Anledning til at blive i Danmark, hvor han hurtigt maa have forstaaet at vinde formaende Mænds Gunst — bl. a. sikkert Gabels — og finde villige Øren for sine Ideer. Allerede i Foraaret 1653 havde han en Plan færdig til en Tontine, »et frugtbringende og profiterlig Kompagni«, noget dengang ganske nyt, som vistnok uden Vanskelighed fik Kongens Stadfæstelse, men ikke gav praktiske Resultater. Derimod lykkedes desto bedre P. v. K.s anden og ulige mere storartede Idé, en Reorganisation af det ved Christian IV.s Initiativ 1624 indrettede danske Postvæsen; ved Bestalling af 16. Juli 1653 som Generalpostmester for Danmark og Hertugdømmerne blev Postvæsenet ham overdraget paa 30 Aar med Forpligtelse til at indrette ridende og kørende Poster mellem Kbh. og Hamburg og gaende Poster paa de andre Ruter samt til at holde Heste til rejsendes Befordring ved alle Posthuse; han fik Ret til at ansætte og afskedige Postembedsmændene. Sine Indtægter skulde han have af Portoen — der var den 1624 fastsatte — og Hestene, hvorhos der tillagdes ham forskellige Skattefriheder m. m. Med stor Iver kastede P. v. K. sig nu over Postvæsenets Organisation, og i den lange Aarrække, han ledede det, udviklede det sig mere og mere; ved hans omhyggelige Foranstaltninger med Hensyn til Posternes sikre Overførsel over Store Bælt, bl. a. ved Anskaffelsen af større og sejldygtige Fartøjer og Udlæg af Bøndergaarde i betydeligt Antal til Budenes Befordring, ved en ny Postforordning og ved nøjere Samarbejde med det norske Postvæsen lykkedes det ham at bringe Postvæsenet til et for den Tid højt Standpunkt. Dette er saa meget mere beundringsværdigt, som Regeringen paa mange Maader lagde stærkt Beslag paa P. v. K.s Tid og Kræfter. Allerede 1653 fik han forskellige Hverv at varetage med Hensyn til Flaadens

Fornyelse m. m., 1655 blev han Medlem af det da oprettede Admiralitetsraad, 1671 fik han Sæde i Statskollegiet og 1679 i **Kommercekollegiet**; jævnlig brugtes han i Kommissioner, og det varede ikke mange Aar, før Kongen ogsaa anvendte hans Evner i Diplomatiets. Allerede under den svenske Krig havde han underhandlet med fremmede Gesandter, og 1665 gik han som Envoyé extraordinaire til Nederlandene, hvor han n. A. sluttede Alliance-traktat med Generalstaterne. 1667 var han Gesandt ved Fredslutningen i Breda, og 1672 stod han, der imidlertid 1669 havde faaet Adelsbrev med Navnet v. K., ved Griffenfelds Side i de Forhandlinger, som førtes i Kbh. med hollandske Gesandter om Hjælp fra Danmark i Krigen med England. 1675 sendtes P. v. K. til Haag for at forhandle om forskellige ved den da udbrudte Krig foranledigede Forholdsregler; som mistænkt for ved denne Lejlighed at have overskredet sin Fuldmagt var han nær kommet i Ulejlighed ved Griffenfelds Fald, men han slap med Skrækken, og endnu et Par Gange anvendtes han ved Sendelser af mindre Betydning.

Ved Siden af disse offentlige Hverv fik P. v. K. Tid til at drive private Forretninger efter en stor Maalestok. Da han ikke kunde faa Berns' ældste Datter til Hustru, ægtede han 1654 hendes Søster, og med den Formue, hun bragte ham, opererede han saa klogt, at han snart blev en rig Mand. Alt før sit Giftermaal havde han kunnet forstrække Kongen med en betydelig Sum, der under Krigen 1658—60 voksede yderligere; ved store Leverancer til ublu Priser skaffede den driftige Spekulant sig ogsaa Fordringer paa Kronen, som 1664 betaltes med Godset Hanerau i Holsten; ved Køb erhvervede han Aalstrup og Tostrup (nu Christianssæde) paa Lolland (1669) og Højris paa Mors (1670); Lund og Bustrup fik han efter sin Svigerfader. 1679 overtog han efter sin Svoger Gabriel Berns Wandsbeck, Ørum og en Del af Mariager Kloster med Forpligtelse til at svare til alle Fordringer, der hæftede paa de stærkt betyngede Ejendomme; dette i Forbindelse med en af hans Svigerfader i sin Tid med Kongen indgaaet, men ikke opfyldt Kontrakt om en stor Levering af spansk Salt blev hans Ruin. Dom til Erstatning for den misligholdte Kontrakt, Udlæg, Indførsel og Processer styrkede nu ind over den tilsyneladende saa velstillede Mand. 1685 maatte han afgive Postvæsenet, da han ikke vilde gaa ind paa at yde den aarlige Afgift, Kongen forlangte, og Enden var ikke endda; nye Processer, foranledigede ved hans udviklede **Ejendomstransaktioner** og Skifte med Sønnen Poul, tog snart, hvad Kronen havde levnet, og den engang saa rige og mægtige Mand,

der havde ført Hus baade paa Højris, i Hamburg og Kbh., endte sit Liv i Fattigdom paa sin Søns Gaard. I en vis Forstand tør man vel kalde P. v. K. en Lykkeridder, for saa vidt som hans fornemste **Maal** var at samle Rigdom og vinde Indflydelse uden at regne det saa nøje med Midlerne; men hans utvivlsomme Evner som Organisor og Administrator og den Energi, med hvilken han af et hensygnende Postvæsen skabte regelmæssige og paalidelige Forbindelser, der under kritiske Forhold stod deres Prøve, sikrer ham en smuk Plads i det danske Kommunikationsvæsens Historie. — Etatsraad 1671. Kommerceraad 1679. Virkelig Etatsraad 1684. — Maleri i Centralpostgaarden, formentlig af Heinrich Dittmers ca. 1660. Tegning af D. Christoffersen 1898 (med Chr. Gyldenløve).

Danmarks Adels Aarvog, XL, 1923, S. 486. Fr. Olsen: Det danske Postvæsen indtil 1711, 1889, S. 30 f., 63—123, 207 o. fl. St. Hist. Tidsskr., 6. Rk., II, 1889—90, S. 126—37. J. Lindbæk: Statskollegiets Historie, II, 1910. H. Hjorth-Nielsen: Den svenske Post gennem Danmark og den dansk-norske Post gennem Sverige i Tiden før 1735, 1936, S. 47, 53, 63—66, 86 o. fl. St. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, VI—VIII, 1923—30.

G.L. Wad (H. Hjorth-Nielsen*).

Klingsey, Peter Edvard, 1817—87, Officer, Kartograf. F. 20. Jan. 1817 i Kbh. (Holmens), d. 6. Juni 1887 sst. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Kobberstikker ved Søkortarkivet Hans Christian K. (1792—1846) og Serine (Sigrid) Lund (1789—1851). Gift 9. Dec. 1841 i Segeberg med Clara Sophie Claudine Henning, f. 17. Okt. 1817 i Segeberg, d. 16. Maj 1901 i Kbh., D. af Fysicus, senere Justitsraad Johan Samuel H. (1775—1858) og Lucia Frederikke Christophine Feldtmann (1787—1863, gift 1° 1806 med Rektor i Segeberg Heinrich Peter de Charles, ca. 1766—1837; Ægteskabet opløst 1810).

K. blev Kadet 1828, Sekondløjtnant i Fodfolket 1833, Premierløjtnant 1838 og Kaptajn II 1848. Under den første slesvigske Krig deltog han som Kompagnichef i Udfaldet fra Fredericia 6. Juli 1849 og i Slaget ved Isted 25. Juli 1850. S. A. udnævntes han til Kaptajn I. 1851—54 ledede K. de Rekognosceringsarbejder, der i Sønderjylland udførtes af Officerer i Hæren, og som senere blev bearbejdet af Generalstaben og udgivet under Titelen »Kort i 1 : 120 000 over Slesvigs Fastland og Als«. 1860 udnævntes han til Major og 1864 til Oberstløjtnant. S. A. kommanderede han 13. Infanteriregiment, der hørte til Fredericias Besætning under Bombardementet 20.—21. Marts. 1866 udnævntes K. til Oberst og afgik 1887. — En betydelig Del af K.s Virksomhed falder uden for Hæren. Foruden at han 1836—41

var beskæftiget ved den danske Gradmaaling under Konferensraad Schumacher, udfoldede han en betydelig Virksomhed som Korttegner og Kortlitograf. Hans Hovedarbejder i denne Retning er Planerne til Generalstabens Værk om Krigen 1848—50 og Atlas til Traps **statistisk-topografiske** Beskrivelse af Danmark (2. Udg.). K.s Kort vidner om en høj Grad af Flid og Omhu; oftest er de udført med megen Sirlighed, og Fremstillingen er synlig paavirket af den anerkendte Smag, der har gjort sig gældende ved vore kobberstukne Generalstabskort. For Atlassets Vedkommende **maa** det beklages, at den ringe Plads, der har været K. indrømmet, har tvunget ham ind paa en næsten enestaaende Finhed, der, saa beundringsværdig den end kan være, skader Tydeligheden og Oversigten. — R. 1850. DM. 1867. — Maleri af C. F. Andersen 1879.

Berl. Tid. 8. Juni 1887.

E. C. Rasmussen (A. Schneider*).

Klint, Kaare Jensen, f. 1888, Arkitekt. F. 15. Dec. 1888 paa Frbg. (Vartov). Forældre: Arkitekt P. V. Jensen-K. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 27. Maj 1914 i Ordrup med Marie Magdalene (Le) Bredsdorff, f. 26. Maj 1889 i Flensborg, d. 31. Okt. 1918 i Ordrup, D. af Skibsværftsdirektør Th. B. (s. d.) og Hustru. 2° 8. Juni 1920 i Hillerød (b. v.) med Inger Elisabeth Ellen Naur, f. 20. Nov. 1890 i Kbh. (Helligg.), D. af Ligtorneoperatør, senere Garderobeforpagter Albert Thorvald Schleppegrell N. (1851—1913) og Auguste Vilhelmine Maria Büll (1854—1916).

K. var en kort Tid Maler. Som Arkitekt er han Elev af sin Fader og Carl Petersen. Han har særlig beskæftiget sig med Møbelkunst. I Begyndelsen gjorde der sig navnlig Indflydelse gældende fra Nyklassicismen samt fra kinesisk og ældre engelsk Møbelkunst (Møblerne i Arkivet i Faaborg Museum, sammen med Carl Petersen; Skuffemøbel og Stol i Kunstindustrimuseet, hvor flere Prøver findes). Efterhaanden er han gaaet over til en enkel, saglig-naturlig, om end stadig meget udsøgt Behandling uden bestemt stilistisk Indflydelse. K.s Møbelkunst — som for øvrigt hele hans Produktion — er kendetegnet ved en Rationalisme, der ikke skyr noget Arbejde for at bringe Sammenhæng mellem Brug, **Maal**, Konstruktion, Stof og Form. Ved sit Arbejde som Møbelarkitekt og ved sin Lærergerning i samme Fag paa Akademiet (Docent fra 1924) har K. haft grundlæggende Betydning. Af Arbejder uden for Møbelkunstens Omraade kan nævnes Indskriften paa Mylius-Erichsen Stenen, forskellige Restaureringer, navnlig Istandsættelsen sammen med Ivar Bentsen af Frederiks Hospital til Kunstindustri-

museum (præmieret 1926), Konkurrenceudkastet sammen med Billedhuggeren Utzon Frank til et Mindesmærke i Marselisborg Slotspark for de i Verdenskrigen faldne Danske (med et vist stereometrisk rumligt Præg) og Overlæge Gjellerups lille Villa ved Randklevskaaret paa Bornholm (1936). Efter Faderens Død 1930 fuldførte han Grundtvigskirken og Bethlehemskirken, navnlig med Hensyn til det indre af denne sidste selvstændigt. K. har haft megen Interesse for Inddeling og Proportioner og har paa dette Omraade ydet baade matematisk-teoretisk, historisk og praktisk Indsats (Analysen af Poul Henningsens Lygte, Frederiks Hospital, Standardisering). Hans Produktion tegner Billedet af en sensibel og logisk indstillet Formaristokrat. K. modtog Eckersbergmedaillen 1928. — Maleri af Kai Nielsen i Privateje. Buste af Helle Klint Bentsen ligesaa.

Architekten, XXIII, 1921, S. 345—48; XXIX, 1927, Maanedsh., S. 5—25, 137—42; XXX, 1928, Maanedsh., S. 33—37; XXXII, 1930, Maanedsh., S. 193—224. Skønvirke og Nyt Tidsskr. f. Kunstindustri, passim. Corn. Seydner: Vor Tids Bolig, 1931, S. 110.

Knud Millech.

Klint, Peder Vilhelm Jensen-, 1853—1930, Arkitekt. F. 21. Juni 1853 paa Mineslyst, Holsteinborg Sogn, d. 1. Dec. 1930 i Kbh., Urne i Grundtvigskirken. Forældre: Mejeriforpagter Christen Jensen (1795—1869) og 2. Hustru Johanne Andersdatter (1816—72). Navneforandring 10. Nov. 1893. Gift 15. Okt. 1881 i Kbh. (Vartov) med Mathilde Caroline Pedersdatter Markussen, f. 17. Jan. 1846 i Esbønderup, d. 20. Nov. 1933 i Kbh., D. af Gartner Peder M. (1808—96) og Ane Kirstine Jeppesdatter (1804—60).

J.-K. fik sin første Undervisning (privat) af den senere Gær-fysiolog Emil Chr. Hansen, og denne satte ham paa Sporet af alt det, der skulde fylde hans Liv: Tegning, Matematik og Interesse for Naturen; ogsaa i religiøs Henseende paavirkede han ham. I Sekstenaarsalderen tog han Præliminæreksamen fra Schneekloths Skole. 1877 afgik han fra Polyteknisk Lærestalt som Ingeniør. Han havde haft Lyst til at vælge Matematik som sit Fag. Nu fik imidlertid de kunstneriske Tilbøjeligheder Overhaand, dog jævnsides med praktisk Arbejde for Brødet: Ingeniørarbejde samt Lærergerning paa Teknisk Selskabs Skole og andetsteds. Over Malerkunst (Charlottenborg 1883—90), Billedhuggerkunst (f. Eks. Springvandsudkastet til Amagertorv: en dansende Amagerbonde paa et Kaalhoved) og navnlig Keramik gik hans Udvikling til Arkitekt. 1891 havde han foretaget en Rejse til Italien. Som Arkitekt (fra

Midten af 90'erne) fortsatte han paa den **Herholdt'ske** Skoles Grundlag. Han vilde som Herholdt se Skønheden i alle Stilarter. Hans økonomiske Forhold og hans Kærlighed til Hjemlandet begrænsede ham dog hovedsagelig til dette. Uden boglige Studier, kun ved Selvsyn og Selvoplevelse, tilegnede han sig her den Tradition, han havde Brug for. Middelalder og Barok paavirkede ham stærkest.

Paa Kirkebygningens Omraade skabte J.-K. det mest betegnende Udtryk for det inderligt ydmyge og opadstræbende, der var det centrale i hans Væsen. Med Hensyn til de anvendte Former fortsatte han den danske **Murstensgotik**: Landsbykirkerne, Marie Kirke i Helsingør (Blændingsdekorationen i Almindelighed samt Forsiden af Bethlehemskirken), St. Peder i Næstved (Grundtvigskirkens Korafslutning). I sin fuldt udviklede Kirkestil, betegnet ved Konkurrenceudkastet Tveje Aars (1913—16), Grundtvigskirken paa Bispebjerg (første Udkast 1913, fuldendt efter J.-K.s Død), Fredens Kirke ved Odense, som han selv kaldte St. Hans Tveje (1916—20), og Konkurrenceudkastet til Kirken i St. Lukas Sogn i Aarhus (1918—19), udformer han Bygningens Masse tæt og samlet, med **smaa**, plastiske Forskydninger og en rig, opløsende Blændingsdekoration. De indre Rum er ganske enkle. Højdepunktet i J.-K.s Kunst er sikkert Grundtvigskirkens Indre. Vægge og Hvælvinger staar upudsede. Alt er undgaaet, hvad der er overflødig for Opgavens gotiske Karakter: en til den mindste anvendte Enhed, Murstenen, opløselig og dog afsluttet Helhed. Foruden de nævnte har han opført Vodskov Kirke (1906—09), Annas Kirke i Bjelkes Allé (1914) samt givet Udkast (1930) til den efter hans Død fuldendte Bethlehemsk Kirke, Aaboulevard 8. Inventaret til sine Kirker tegnede han selv. Ogsaa til Omgivelserne tog han meget Hensyn, ved Grundtvigskirken endog ved en sluttet Bebyggelse »Byen paa Bjerget«, dog kun delvis opført af ham. Det var hans Haab, at Kirkerne skulde vidne »gennem alle Konfessioner om det Udsigelige«. — Ogsaa J.-K.s Villaer, i Reglen kraftige Rødstenshuse med et overvejende barokt Præg og nogen Indflydelse fra Renæssance-Herregaardene, betød en Indsats: Sofievej 27 (hans første Hus, 1896), Ourupgaards Forvalterbolig (1905—07) og Gardes Allé 26 (1915—20). Samme Karakter som Villærne har de fleretages Beboelseshuse Vodroffsvej 47—49 (1899—1900). Et meget personligt Arbejde er Th. Aagaards lille Hus i Ryslinge (1907). Af offentlige Bygninger har J.-K. opført Gymnastikhuset Vodroffsvej 51 (1898), hans første helt selvstændige Arbejde og tillige det, han slog igennem med, Frederikshavns Bank (1904; smuk Østgavl), K. F. U. M. i Odense (1921—23),

formet som en gotisk Ungdommens Borg, samt Bethlehemskirkens Menighedshus, Tømrergade 9 (1929—30). Fremragende i kunstnerisk Henseende var ogsaa hans Konkurrenceprojekt »Storbonden« til Danmarks Bygning paa den baltiske Udstilling i Malmø (1913), en bred Bindingsværkshal uden megen anden Dekoration end selve Konstruktionen. Det er i J.-K.s Bygninger som Regel snarere enkelte Partier som en **Façade**, en Gavl, en Forbygning eller lignende, der virker smukt, end det ydres rumlige Helhed. — J.-K. har givet Tegning til Kunsthaandværk paa de mest forskelligartede Omraader (Prøver paa Kunstindustrimuseet), ligeledes til Monumenter, f. Eks. Dobbeltmindesmærket ved Testrup Højskole (1916). — Det var sine Ideer eller Syner af Skønhed, han overførte paa sine Arbejder, baade de arkitektoniske og de dekorative, mere end han tog sit Udgangspunkt i Tingene selv. Næsten alle hans Arbejder fortæller noget personligt om det, Opgaven udtrykte for ham, men kun i enkelte naaede han den tilstræbte kloge og ædle Simpelt.

J.-K. bidrog paa forskellig Maade til Højnelse af det mindre Byggeri: ved »Bygmesterskolen«, et Tillæg af kunstnerisk og helhedsmæssig Uddannelse til de tekniske Skolers Undervisning, der skulde sætte Haandværksmestre i Stand til selvstændigt at løse mindre Opgaver (gennemført 1912 efter en halv Snes Aars Kamp), desuden som Medstifter af Bedre Byggeskik (1915) og ved Sommerkursus i Forening med Ivar Bentsen. Endvidere var J.-K. vistnok den første her hjemme, der slog til Lyd for paa ny at bygge borgerlige Huse borgerligt. Han tænkte mere helhedsmæssigt over det arkitektoniske, end den Herholdt'ske Skole havde gjort. Hans Ideer var paa flere Punkter forud for Udviklingen. Sammen med Ulrik Plesner, hans gode Ven, havde han megen Betydning for den Kreds af unge Arkitekter: Ivar Bentsen, Poul Baumann, Fr. Kiørboe, Carl Schiøtz o. fl., der sammen med ligesindede 1909 dannede Den fri Arkitektforening og førte Udviklingen videre i Fortsættelse af Herholdts danske Linie.

Af Tidens aandelige Strømninger var Grundtvigianismen den, der prægede J.-K. mest. For øvrigt stod han oprindeligt ikke 80'ernes og 90'ernes Renæssancefølelse ganske fjern. »Der gaar et Frigørelsens Pust gennem Kunsten . . . Menneskene finder atter sin naturlige Glæde i Frihed, i Kraftudfoldelse«, skrev han 1904. Sin Alderdoms etisk og socialt betoned Livsanskuelse har han fremsat i et lille Arbejde: »Den Lidettroende i sin Bekendelse« (Gads dsk. Mag., XXVI, 1932, S. 207—24). J.-K. er en Overgangsskikkelse, en sidste Udløber af Romantikens og Liberalis-

mens Individualisme, samtidig med at hans Ideer peger hen mod en Kultur paa bredere Basis.

J.-K. var Medstifter af Selskabet for dekorativ Kunst 1901 og Formand 1902—05. Han modtog C. F. Hansen-Medaillen 1924, F.M.G. og Kbh.s Forskønnelsesforenings Medaille 1928. Fra 1898 var han Medlem af Akademisk Arkitektforening, men udtraadte omkring 1910 som Følge af Striden om Bygmesterskolen. — Buste i Granit af Johs. Bjerg 1916—17 i Privateje. Stik af G. V. Blom 1918. Maleri af Elof Risebye 1926 i Privateje. Buste af Siegfried Wagner 1927 i Privateje. To Malerier af Johs. Kragh 1928 (Familie- og Privateje).

Af J.-K. selv bl. a.: Skriftbog til Brug ved Den kgl. Veterinair- og Landbohøjskole, 1894 og 1904. Bygmesterskolen, 1911. Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole 1858—1908, 1908, S. 157—75. Tidsskr. f. Industri, VIII, 1907, S. 17—28. Dansk Arkitektforenings Tidsskr. (Bygmesteren), IV, 1911, S. 305 f.; V, 1912, S. 1—5; VI, 1913, S. 53; VIII, 1915, S. 265—68, 271—78, 281—86 og 287—91. G. Brøchner: Skønhed i Hjemmet, I, 1914, S. 80. Tilskueren, 1915, II, S. 390—407; 1931, II, S. 69—80. Architekten, XXVIII, 1926, S. 249—68; XXXII, 1930, Ugeh., S. 229 f.; XXXIII, 1931, Maanedsh., S. 1—16. Fisker and Yerbury: Modern Danish Architecture, 1927, T. 1—9. Jacob Marstrand: Tilbageblik, 1928, S. 68, 79, 86, 167 f., 171. Nyt Tidsskr. f. Kunstindustri, I, 1928, S. 32; IV, 1931, S. 81—86. Gads dsk. Mag., XXIII, 1929, S. 621—30. Politiken 2. Dec. 1930. Tidsskr. f. dansk Folkeoplysning, IV, 1930—31, S. 52—57. Højskolebladet, XLVIII, 1923, Sp. 1255—58. Tidens Kvinder, XV, 1937, Nr. 14.

Knud Millech.

Klitgaard, Jens Carl Bang, 1802—77, Handelsmand. F. 1. Marts 1802 i Bradsted, Aalborg Amt, d. 26. Okt. 1877 i Hals, begr. i Hune. Forældre: Degn til Veggerby-Bislev Thomas Jensen K. (1755—1815, gift 1° 1786 med Hedevig Sofie Bang, d. 1800) og Sofie Amalie Behmann (1776—1829). Gift 18. Febr. 1827 i Hune med Christiana Brix, f. 21. Maj 1799 i Kjul, Asdal S., d. 10. Marts 1870 i Blokhús, Hune Sogn, D. af Handelsmand Mogens B. (1776—1831, gift 2° med Else Jakobsdatter Ingstrup, 1786—1851) og Anne Marie Baltzersdatter (1778—1803).

K. kom 1815 i Handelslære hos Agent J. G. Galster i Nørre Sundby og fik her en fortrinlig Uddannelse, hvorefter han 1826 bosatte sig i Blokhús og overtog en Del af Svigerfaderens Forretning, som han drev stærkt i Vejret med Handel paa Norge, England og Hamburg, efter at han 1831 selv havde faaet Skudehandlerbevilling og senere udvidede Bevillinger. 1866 afstod han Forretningen til en Søn og var derefter en Tid Smørgrosserer i Aalborg. K. havde mange Interesser og mange offentlige Hverv; han havde en Forsøgsgaard, hvor han eksperimenterede paa Landbrugsom-

raadet (engelske Køer, Faar og Svin, Lupiner, Spergel, Mosekultur m. v.), og 1852 købte han Gaarden Lilleheden (Hirtshals) og søgte Koncession paa Anlæg af en Havn der, paa hvilket Projekt han ofrede en Del; men ved samme Tid tabte han sin Formue og maatte opgive Planen. Han var i det hele en virksom og fremsynet Mand, der nød stor Popularitet. Hans og Hustrus Godgørenhed, Gæstfrihed og Omsorg for strandede Sømænd omtales ofte af samtidige Skribenter.

M. A. Goldschmidt: Dagbog fra en Rejse i Vendsyssel og Thy, 1865, S. 26—109. G. Saxild: Georg Christian Saxild, 1911, S. 148—68. C. Klitgaard: Nogle Meddelelser om Jens Carl Bang Klitgaard og Hustru Christiana Brix, 1899.

C. Klitgaard.

Klitgaard, Carl, f. 1868, historisk Forfatter. F. 6. Dec. 1868 i Blokhus. Forældre: Købmand Niels Bondrop K. (1841—1922) og Jensine Christiane Katrine Jensen (1846—1919). Sønnesøn af **J. Carl K.** (s. d.). Gift 7. Sept. 1895 i Øster Brønderslev med Anne Marie Therkildsen, f. 9. Juni 1874 paa Kraghede ved Brønderslev, D. af Gaardejer Niels T. (1835—1908) og Toveline Johansen (1837—1923).

K. indtraadte 1885 i Postvæsenet, blev 1893 Postekspedient ved Provinskontorerne, 1897 ved de bevægelige Postkontorer, 1917 Postmester i Vraa, 1921 i Brønderslev og 1929 i Hjørring. Allerede en Snes Aar gammel blev han Medarbejder ved »Jyllandsposten« o. fl. a. jyske Blade, og 1897 debuterede han som historisk Forfatter med »Efterretninger om Skude- og Strandhandelen paa Vestkysten af Vendsyssel«, der optoges i »Saml. til jydsk Hist. og Top.« (3. Rk., I), til hvilket Tidsskrift han derefter har givet en lang Række Bidrag saavel som til »Personalhist. Tidsskr.« (bl. a. om »Fremmedelementet i de nordjyske Købstæder i det 16. og 17. Aarh.« i 10. Rk., II, 1935) og adskillige andre Tidsskrifter, navnlig dog til de af ham redigerede »Vendsysselske Aarbøger«, der udgives af det paa hans Initiativ 1915 dannede Historisk Samfund for Hjørring Amt. Samtidig har han udgivet en lang Række lokal-, personal- og kulturhistoriske Arbejder, blandt hvilke kan nævnes: »Slægtens Saga« (1898), der er en Stambog for Efterkommere af Mogens Brix paa Nørbjerggaard, »Blade af Vendsyssels Historie« (1899), »Hvetbo Herred« (1905—07), utvivlsomt den bedste danske Herredsbeskrivelse, »De kejserlige Tropper i Vendsyssel og Thy 1627—29« (1911), »Aalborg Handelsstands Historie 1431—1913« (1913), »Kjærulfske Studier« (1914—18), hvori der grundigt og omhyggeligt gøres Rede for de mange Slægter, der har antaget

Navnet Kjørulf, »Nibe Bys Historie« (1917), »Hjørring Bys Historie« (1925), »Skagen Bys Historie« (1928), »Vendsysselske Veje« (1936) og »Herredsfogeder og Tingskrivere i Vendsyssel« (1937). Det er et imponerende Forfatterskab, der ikke mindst i Betragtning af, at K. altid har boet fjernt fra de offentlige Arkiver og Biblioteker, vidner om en ukuelig Energi og i øvrigt er præget af en Grundighed, Nøgternhed og historisk Sans, der viser, at han har formaaet i Løbet af en kort Aarrække at hæve sig fra en noget famlende Autodidakts Standpunkt til at være en af vore bedste Lokalhistorikere. Navnlig har K., hvis Arbejder i udstrakt Grad hviler paa Benyttelsen af primære Kilder, som ingen anden forstaaet at fremdrage det rige historiske Stof, der findes i de gamle Tingbøger, men hans Styrke ligger ikke saa meget i stilistisk at behandle det fremdragne som i at samle det og kombinere de spredte Enkeltheder til en Helhed. Derfor er flere af hans Arbejder ikke egentlig let læselige, men til Gengæld er de overordentlig rige paa hidtil ukendt Stof, saa at de i vid Udstrækning af Fremtidens Forskere vil blive benyttet som Kildeskrifter. — R. 1929. DM. 1936. — Den **Hielmstjerne-Rosencroneske** Prisedaille 1930. — Tegning af Kars Nielsen 1935 i Familieje.

C. Klitgaard: Slægtens Saga, 1898, S. 52. Aarbog for det danske Post- og Telegrafvæsen 1931, S. 364—68; 1935, S. 372—75.

S Nygård.

Klitgaard, Harald, 1855—1937, Grosserer. F. 12. Nov. 1855 i Frederikshavn, d. 19. Maj 1937 i Kbh., begr. sst. (Garn.). Forældre: Købmand Valdemar K. (1822—88) og Betty Adelaide Lund (1836—1924). Gift 18. Juli 1891 i Aalborg med Ingeborg Dam, f. 6. Juli 1867 i Aalborg, D. af Glasværksejer Carl Georg D. (1832—93) og **Ida Damine** Theodora Reinert (1835—1914).

Som Købmandssøn valgte K. at gaa Købmandsvejen, og efter at have faaet sin første Indvielse til dette Hverv i sin Fødeby søgte han videre Uddannelse i Kbh. og derefter i England, hvor han erhvervede sig det Købmandssyn og det engelske Tilsnit, der kom til at præge hans Personlighed og Virke ned gennem Aarene. Efter sin Hjemkomst løste han — 25 Aar gammel — Borgerskab som Grosserer i Kbh. og etablerede Firmaet H. K. & Co., der meget hurtigt kom til at indtage en fremskudt Stilling inden for Smørbranchen. Da K. nedsatte sig 1880, havde den danske Smørekseport til England endnu et ret beskedent Omfang, men i den stærke Udvikling, der heri fandt Sted i Tiden op til Verdenskrigen, indtog K.s Firma en hæderfuld Stilling takket være sin Indehavers Klogskab og Virkelyst. Og da Erobringen af det engelske Marked for dansk Smør

var en Kendsgerning, var hans Firma ogsaa blandt dem, der bragte det sibiriske Smør frem til Englandsmarkedet. Verdenskrigen satte imidlertid en Stopper for denne Virksomhed, og da K. i øvrigt, som Aarene gik, holdt stædigt fast ved de engang anvendte Forretningsmetoder, formaaede hans Firma ikke i Tiden efter Krigen at beholde sin tidligere Omsætning i dansk Smør, og dets Placering blev dermed gradvis reduceret, indtil det endelig for nogle Aar tilbage solgtes til et andet Smørekportsfirma og kort derefter blev likvideret. — K.s hurtige Karriere i hans unge Aar henledte tidligt andre Købmænds Opmærksomhed paa ham, og allerede 1894 valgtes han til Medlem af Grosserer-Societetets Komite, et Hverv, han bestred helt op til 1920, først som menigt Medlem til 1912, derefter som Formand 1912—15 og endelig som Næstformand — i hans gode Ven C. C. Clausens Formandstid — 1915—20. Som Organisationsmand har K. utvivlsomt gjort udmærket Fyldest og det til Trods for, at hans Væsen og hele Fremtræden umiddelbart savnede Charme, til Gengæld besad han megen Intelligens, ligesom han personlig var en modig Mand, hvilket bl. a. viste sig derved, at han og Komiteens øvrige Medlemmer nedlagde deres Mandater paa den ekstraordinære Generalforsamling i Grosserer-Societetet 24. Sept. 1914, da Stemmeafgivningen gik imod den Aftale, den da siddende Komite havde truffet med Vekselerernes Repræsentanter om disses Repræsentation i den ved kgl. Resolution af 13. Juli 1914 udvidede Komite. Ved en paafølgende Generalforsamling 6. Okt. s. A. sejrede imidlertid ikke blot Komiteens Standpunkt med Hensyn til Vekselerernes Repræsentation, men alle den gamle Komites Medlemmer blev desuden genvalgt. Inden for Komiteen har K.s Virksomhed i øvrigt naturligt i særlig Grad været knyttet til Smørnoteringsudvalget, for hvilket han igennem en lang Aarrække virkede, først som Næstformand og senere som Formand, hvilket sidste Hverv han endog bevarede helt op til 1927. Samtidig beklædte han Formandsposten i Bedømmelses- og Voldgiftsudvalget inden for Smørhandelen. — Ogsaa uden for Grosserernes Organisationsliv har K. beklædt mange Tillidsposter i Erhvervslivet; saaledes var han 1911—25 Næstformand og 1925—28 Formand i Privatbankens Bankraad. Desuden var han i en Aarrække Formand i Bestyrelsen for Akts. H. E. Gosch & Co.s Tændstikfabriker samt Næstformand i Repræsentantskabet for Arbejdsgivernes Ulykkesforsikring. Endelig var han 1919—26 Medlem af Traktatkommissionen. — R. 1898. DM. 1913. K.² 1919. — Malerier af Knud Larsen 1916 (Børsen) og H. C. Båhrenholdt (Familieje).

Harald Klitgaard 1894—1919, 1919. Børsen 20. Maj 1937. *JensVestberg.*

Klixbüll, Knud Brandt, f. 1878, Overgartner. F. 25. Dec. 1878 i Odense. Forældre: Købmand Julius K. (1847—93) og Marie Elisabeth Brandt (1851—1928). Gift 9. Febr. 1909 paa Frbg. (Marcusk.) med Helga Theresia Dahlskov, f. 27. Dec. 1879 i Bandholm, D. af Skomagermester Frederik D. (1848—1924) og Caroline Jensine Jensen (f. 1852).

Efter en grundig Uddannelse i Handelsgartnerier i Svendborg og Odense var K. 1900—02 Medhjælper hos Handelsgartner P. Brandt, Charlottenlund, og opholdt sig derpaa et Aar i tyske Handelsgartnerier, ca. to Aar ved Anlægsgartneri og i Planteskole i Frankrig og ti Maaneder ved Agurk- og Tomatgartneri i England. I et Par Aar var han derpaa Bestyrer i Brd. Poulsens Gartneri, Frbg., hvor han særlig gav sig af med Tiltrækning af Udblantningsplanter, og 1908—10 Blumist ved Vilvorde, hvor han tillige var Lærer. Det var saaledes en særdeles mangesidig og grundig Uddannelse, han havde bag sig, da han 1910 blev Overgartner ved Kbh.s Kommunes Blomstergartneri ved Bispebjerg, hvor han har virket siden og med Dygtighed, Sikkerhed og godt Overblik ledet det 6,5 ha store Gartneri, hvor alle de i københavnske Parker anvendte Planter tiltrækkes. Opfyldt af dyb Interesse for de unges teoretiske Oplæring har K. i 28 Aar virket som Lærer ved Almindelig dansk Gartnerforenings Kursus for Gartnerelever, dels i Strandvejskredsen, dels i Kbh.s kredsen, ligesom alt det administrative Arbejde ved denne Undervisning i Hovedstaden hvilede paa hans Skuldre, indtil han 1936 trak sig tilbage herfra. Hans fremragende Evner som Forfatter paa det gartneriske Omraade viste sig tidligt og gjorde ham til en flittig Medarbejder ved »Gartner-Tidende« og andre Fagblade; han var saaledes i 25 Aar Referent af de omfattende Debatter ved Gartnernes aarlige Repræsentantskabsmøder. Han har endvidere været Medarbejder ved »Hus og Hjem«, »Vore Damer«, »Stuekultur«, »Nordisk illustreret Havebrugsleksikon« m. fl., ligesom han har været fast Havebrugsmedarbejder ved »København« og »Dagens Nyheder« og nu er det ved »Berlingske Tidende«. Han var Medarbejder ved G. N. Brandts »Roser« (1915) og Medudgiver af hans »Chrysanthemum og Lathyrus« (1920), ligesom han er Forfatter til »Vor Have« (1921), »Mit Kaktusvindue« (1933) og »Dansk Chrysanthemumselskabs Jubilæumsskrift« (1922). Hans faglige og tjenstlige Kolleger har indvalgt ham i Kommunalforeningens Forretningsudvalg (1920—25) og i Alm. dansk Gartnerforenings Kbh.s kreds' Bestyrelse.

Kloppenborg, Hans Diderik, 1802—82, nordslesvigsk Bonde. F. 28. Juni 1802 i Gramby, d. 7. Sept. 1882 i Københoved, begr. i Skrave. Forældre: Tingskriver i Frøs og Kalvslund Herreder Jacob K. (1747—1828) og Anna Catharina Otzen (1772—1853). Gift 1° 10. Juli 1830 i Skrave med Cathrine Thaysen, f. 23. Marts 1803 paa Toftlundgaard, d. 31. Juli 1831 i Københoved, D. af Gaardejer Johan T., Toftlundgaard (1764—1846) og Marie Kathrine Jochumsdatter (1770—1830). 2° 23. Nov. 1833 i Skrave med Mette Kirstine Thaysen, f. 30. Okt. 1804 paa Toftlundgaard, d. 16. Maj 1878 i Københoved, Søster til 1. Hustru.

K. voksede op i et Hjem, hvor Hussproget som i de fleste andre Embedsmandshjem i Nordslesvig paa den Tid var Tysk, han fik tysk Skolegang og konfirmeredes paa Tysk i Christiansfeld. Efter nogle Aar at have været i Tobaksspindlerlære hos en Morbroder i Haderslev blev han som ganske ung Mand Bestyrer af en større Gaard, Bejstrupgaard, i Københoved, som Morbroderen havde overtaget i Pengekrisens Aar; af denne Gaard blev han sidst i 20'erne Ejer, forstørrede den yderligere og drev den med meget stor Dygtighed. Myndig, robust og temperamentsfuld fik han tidligt en Sognekonges Stilling. Under Trearskrigen var han knyttet til den danske Hærs Efterretningsvæsen og fulgte bl. a. Olaf Ryes Hærafdeling op gennem Jylland 1849. — Grundstammen i hans Fædrelandsfølelse var en gammeldags Kongetroskab — han var personlig knyttet til Frederik VII. — og i Begyndelsen stod han forbeholden over for det nyvakte nationale Liv. Men da han under Krigen maatte opholde sig længere Tid i Kbh., lærte han Grundtvig at kende og paavirkedes folkeligt og kirkeligt af ham. Han blev i 50'erne Medlem af Bestyrelsen for Rødding Højskole og var senere en af Skolens Medejere. Han udvirkede, at den grundtvigske Præst H. Svejstrup 1861 blev kaldet til Rødding-Skrave, og han levede stærkt med i det ved dennes Forkyndelse vakte kristelige Liv. Da Svejstrup afskedigedes 1867, indrettede han sin Storstue til Brug til Gudstjenester, og her prædikede igennem en Aarrække først Svejstrup, senere Cornelius Appel. Han blev en af Rødding Frimenigheds bedste Støtter. — Fra sidst i 30'erne var han Sognefoged, mellem Krigenes Stændersuppleant og Medlem af Haderslev Amtsraad og efter 1864 af Kredsdagen. 1867 deltog han i de 47's Sendefærd til Berlin. — Træsnit 1885. — Mindesten i Skibelund Krat s. A.

Mads Jensen i Højskolebladet, X, 1885, Sp. 617 ff., 666—69. F. Kjær i Sønderjysk Maanedsskrift, IV, 1927—28, S. 145—49. H. D. Kloppenborg-Skrumsager i Haabets Mænd, 1923, S. 35—42. Samme i Sønderjyske Kvinder under Fremmedherredømmet, I, 1930, S. 169—83.

Hans Lund

Kloppenborg (Kloppenburg), **Jacob** Hansen, 1793 el. 94—1876, Officer. F. 13. Jan. 1793 el. 94 i **Gramby**, Gram Sogn, d. 14. April 1876 i Flensborg, begr. sst. Forældre: Tingskriver i Frøs og Kalvs-lund Herreder Jacob K. (1747—1828, gift 1798 med Anna Catharina Otzen, 1772—1853) og Karen Hansdatter. Halvbroder til H. D. K. (s. d.). Gift 3. Nov. 1822 i Ribe med Anna Hjorth, f. 4. Nov. 1801, d. 25. Febr. 1874.

Da baade Faderen og Stifmoderen hørte til **Herrnhutterne**, var det naturligt, at K. fra sit 7. Aar kom paa Opdragelsesanstalten i Christiansfeld, hvor han ikke særlig grebes af det kristelige Liv, men uden for Undervisningen beejstredes for Kongehuset og Officerstanden. 1809 sendtes han af Faderen til Stedesand i det vestlige Mellemslesvig for at forberede sig til Seminarievejen. Her viste han ved Generalsuperintendent Adlers Visitats i Skolen saa gode Evner som Hjælpelærer, at han 1811 straks optoges i øverste Klasse paa Tønder Seminarium. Efter to Aars Forløb brød han af og indtraadte som frivillig i det holstenske Husarregiment. Hermed indledtes hans omtumlede militære Løbebane, som især under Kosak- og Trearskrigen udmærkedes ved Uforfærdethed, Troskab og Retsindighed. K., der var noget af en **Tordenskiold-Natur**, fik, efter at han 1845 havde indrettet et Ridehus i Flensborg, en anset Stilling inden for Danskheden i denne By baade før og efter 1864; han deltog i Krigen som opsynshavende over Hestedepoter og Trænstalde paa **Als**. 1865 tillagdes der ham for hans mere end 50-aarige Soldatertjeneste Løjtnants Karakter. — DM. 1849. — Litografi af C. Simonsen 1861 efter Daguerreotypi. Træsnit 1885.

J. H. Kloppenburg: En gammel Soldats Erindringer, 2. Udg., 1872. Sønderjydske Aarbøger, 1925, S. 108 f.

ff

F^PPetersen.

Kloppenborg-Skrumsager, Hans Diderik, 1868—1930, nordslesvigske Politiker. F. 2. Juli 1868 i Københoved, d. 3. Okt. 1930 sst., begr. i Skrave. Forældre: Gaardejer Jørgen N. H. Skrumsager (s. d.) og I. Hustru. Gift 19. Okt. 1893 i Slagelse (b. v.), kirkelig viet 20. Okt. s. A. i Høve, med Anne Kristine Pedersen, f. 9. Juni 1868 i Faardrup ved Skelskør, d. 21. Marts 1937 paa Bejstrupgaard, D. af Gaardejer Niels P. (1826—1912) og Anne Marie Hansdatter (1832—98).

K.-S. voksede op i et af Nordslesvigs mest aandeligt bevægede Hjem, og han prægedes for Livet af dets Fromhed, dets Danskhed og dets gamle Bondekultur. Han bar sin Morfader H. D. Kloppenburgs Navn, og han blev af denne indsat som Universalarving. Ved hans Død 1882 rykkede Faderen ind paa Bejstrupgaard, men elleve Aar efter flyttede han tilbage til sin egen Gaard, og Sønnen

overtog sin Arv. K.-S. fik den væsentligste Del af sin Undervisning i sit Hjem, 1886—88 var han Elev paa Askov Højskole, 1891—92 paa Tune Landboskole og derefter paa Borups Kursus i Kbh. Han var blandt de første unge paa Røddingegnen, der ikke udvandrede, og sin Værnepligt aftjente han ved Garden i Berlin.—Bejstrupaard var ved hans Overtagelse ret forsømt, men han arbejdede den med overordentlig Dygtighed op til at være en af Nordslesvigs bedst drevne Gaarde. Der var lejlighedsvis Tale om at udnytte hans faglige Dygtighed paa en endnu større Ejendom — saaledes var der 1909 Planer om, at han skulde købe Ahlefeldt'ernes gamle Gods Søgaard. Uden at have taget Del i det nationalpolitiske Arbejde i første Linie valgtes han 1908, da Julius Nielsen nægtede at tage mod Genvalg, til Landdagsmand for 1. Kreds, og han beholdt dette Mandat til 1918. Sammen med den ligeledes nyvalgte Nis Nissen delte han H. P. Hanssens nationalpolitiske Opfattelse, og de tre danske Parlamentarikere i Berlin kunde i disse Aar mødes i et nært venskabeligt Samarbejde. K.-S.s nordiske Kæmpeskikkelse, hans djærve Lune og aabne Lige-fremhed skaffede ham Yndest i alle Lejre i Landdagen. Junkerne fandt, at han »lugtede af Muld«, og i de Frisindedes Kreds gik han under Navnet »Der Urgermane«. I Hjemstavnen blev han en meget skattet Folketaler, der virkede stærkt ved sin Djærvhed, sit brede Humør og sin sunde Hjertelighed. I de indre Brydninger i disse Aar tog han ikke nogen fremtrædende Del. Det virkede forstemmende i hans Meningsfællers Kreds, da det blev bekendt, at han 1910, da H. P. Hanssen stillede sit Rigsdagsmandat til Raadighed, havde lovet Oppositionen at tage mod Valg, hvis Hanssens Vægning blev fastholdt. — Verdenskrigens Oplevelser sled stærkt paa K.-S.s Kræfter, og han kunde i Mismodets Stunder, naar en tysk Sejr syntes sandsynlig, fantasere om en samlet sønderjysk Udvandring til Kanada. Under Genforeningsarbejdet stod han først ved H. P. Hanssens Side, men da Flensborg-Danevirke Agitationen satte ind, svingede han og blev en af de stærkest virkende Talsmænd for Oppositionen mod »Aabenraa-Retningen«. Marts 1919 var han Medlem af den danske Delegation, der sendtes til Fredskonferencen for at gøre Rede for danske Ønsker og Syn. Efter 1920 blev der paa forskellig Maade gjort Brug af hans Kræfter: han blev Formand for Repræsentantskabet i Vest- og Sønderjysk Kreditforening, Medlem af Haderslev Amtsraad og som Partiet Venstres Repræsentant Sept. 1920 valgt ind i Lands-tinget. Han havde vanskeligt ved at finde sig til Rette med danske Partiforhold, hans nære Forbindelse med konservative Kredse kunde

gøre hans partimæssige Stilling usikker, og 1928 opnaede han ikke Genvalg. Han fik dog Stillingen som Førstesuppleant, og ved Borgmester Finks Mandatnedlæggelse 1930 blev han paa ny Landstingsmand, men naaede ikke at indtage sin Plads. 1927 overraskede han selv sine nærmeste Venner ved at optræde som dramatisk Forfatter. I Skuespillet »Landeværn«, der først opførtes paa Folketeatret i Kbh., skildrede han i fem »Billeder« Kampen om den sønderjyske Jord i dens skiftende Faser fra Tiden omkring Art. 5's Ophævelse til den økonomiske Krise efter Genforeningen, samlet omkring en enkelt Gaards og en enkelt Slægts Skæbne. — K.² 1920. — Maleri af Agnes Schmidt og Kultegning paa Bejstrupgaard. Portrætteret paa H. N. Hansens Maleri 1921 af Kongens Ridt over Grænsen (Fr.borg).

Erindringer i Mit Hjem, 1911, og i Sønderjydske Kvinder under Fremmedherredømmet, 1930, I, S. 169—83. Jacob Appel i Sprogforeningens Almanak, 1932, S. 83—92. H. P. Hansen i Grænsevagten, 1930, S. 398—403. M. Refslund Poulsen i Højskolebladet, LV, 1930, S. 1299—1306.

Klopstock, Friedrich Gottlieb, 1724—1803, Digter. F. 2. Juli 1724 i Quedlinburg, d. 14. Marts 1803 i Hamburg, begr. i Ottensen. Forældre: Slesvig-holstensk Lenssekreterør og »Mansfeldischer Commissionsrath« Gottlieb Heinrich K. (1698—1756) og Anna Maria Schmidt (1703—73). Gift 1° 10. Juni 1754 i Hamburg med Margaretha (Meta) Møller (Møller), f. 16. Marts 1728 i Hamburg, d. 28. Nov. 1758 sst., D. af Købmand, Borgerkaptajn Peter M. (1682—1736, gift 1° med Margaretha Frieling) og Catharina Margarethe Persent (1701—66, gift 2° 1737 med Købmand Martin Hulle, 1696—1757). 2° 30. Okt. 1791 i Hamburg med Johanna Elisabeth (Hannchen, Windeme) Dimpfel, f. 26. Juli 1747 i Hamburg, d. 19. Jan. 1821 sst. (gift 1° 1765 med Købmand Johan Martin v. Winthern, 1738—89), D. af Købmand og Avisforlægger, sidst Bogholder ved Admiralitetet i Hamburg Johan Heinrich D. (1717—89) og Catharina Margaretha Møller (1724—73).

Som teologisk Student i Leipzig sendte K. 1748 de tre første Sange af »Messias« i Trykken, og dette Forsøg paa at skrive et religiøst-heroisk Epos i en ny patetisk Stil delte i den følgende Tid det litterære Tyskland i begejstrede Tilhængere og forkættende Modstandere. K. var saaledes paa Vej til Berømmelsen, da han 1750 fra J. H. E. Bernstorff modtog en Kaldelse (i Frederik V.s Navn) til Danmark. Han havde paa dette Tidspunkt et Par andre Tilbud, men intet saa favorabelt som det danske, og ved Paasketid

n. A. indfandt han sig i Kbh. kort efter at have udsendt Bind I af »Messias« (1.—5. Sang) med Oden »Friedrich der Funfte« som Dedikation. Uden anden Betingelse, end at han skulde tage Ophold i Danmark og fuldende »Messias«, bevilgedes der ved kgl. Resolution af 24. April 1751 »stud. jur.« K. 400 Rdl. aarlig at regne fra 1. Juli 1750, 1766 forhøjet til 600 Rdl. Hans Stilling var saaledes meget uafhængig; at han skulde have fungeret som kgl. Haandbibliotekar, har ikke kunnet dokumenteres. Baade før og efter sit første Ægteskab levede K. i længere Perioder i Bernstorffs Hus; i nogle Aar havde han egen Sommerbolig i Lyngby. Da Bernstorff 1770 blev styrtet og forlod Kbh., gjorde K. ham Følgeskab, boede hos ham i Hamburg (»Oden« 1771 er tilegnet ham), i hvilken By K. ogsaa efter Bernstorffs Død fik sit Domicil, og hvor de mange danske rejsende, der i Aarenes Løb besøgte ham, altid var sikre paa en god Modtagelse.

Skønt K. ved at tage Ophold uden for Danmark havde brudt Forudsætningen, lod man ham, ogsaa efter at »Messias« var fuldført 1773, stadig beholde Digtergagen, som 1789 endda forhøjedes til 800 Rdl. Et Par Gange blev den anfægtet, nemlig 1771 under Struensees Regering og 1791, da K., navnlig hos A. P. Bernstorff, havde vakt Misstemning ved at ytre Sympati for den franske Revolution. K. blev dybt krænket over de Forespørgsler, der ved disse Lejligheder rettedes til ham, men andet skete heller ikke; man lod ham beholde den kgl. Aarpenge til hans Død, hvorefter Enken fik 400 Rdl. i aarlig Pension. Selv paa en Tid, da ca. en Femtedel af Monarkiets Indbyggere var tyske, var der noget urimeligt i, at en fremmed Digter begunstigedes i en Grad, som ingen af de danske turde drømme om. En direkte uheldig Side ved K.s privilegerede Stilling var det, at adskillige indvandrede Tyskere takket være hans Indflydelse blev hjulpet frem paa Statens Bekostning og ikke altid til dens Tarv.

K. assimileredes ikke og blev ej heller et saa nyttigt Ferment i det danske Kultursamfund som adskillige andre af den tyske Kreds. Af Dansk lærte han kun saa meget, at han kunde læse det. Gennem H. W. Gerstenberg vakte hans Interesse for Nordens Oldtid, og han overførte den nordiske Mytologis Figurer til sin Poesi i Stedet for den klassiske, men nordisk Aand tilegnede han sig ikke, hans »Bardentum« virker udansk. I det hele taget har Danmark ikke sat dybere Spor i hans Digtning. I de Oder, der skyldes hans Tilknytning til det danske Kongehus, f. Eks. »Friedensburg«, »Die Königin Luise«, »Für den König«, »Die Genesung des Königs«, »Das neue Jahrhundert«, »Rothschilds (o: Roskildes) Gräber« er

det væsentligst kun Navnene, der leder Tanken hen paa det danske Emne, og i Oder som »Die **Frühlingsfeier**« og »Der Eislauf«, hvis Baggrund er Lyngby-Egnen, fornemmer man ingen virkelig dansk Lokalkolorit. I øvrigt betegner Opholdet i Danmark en frugtbar Periode i K.s Produktion og Kulminationen af hans Berømmelse. Her blev bl. a. den største Del af »Messias« til (Pragtudgave paa kgl. Bekostning, **I—III, 1755—68**, indeholdende **1.—15. Sang**); men maaske ikke helt med Urette har man antydet, at den betryggede, kampløse Tilværelse, Hoflivet og Isolationen i den snævre Kreds borte fra Fædrelandet næppe har givet ham de ydre Impulser, han mest kunde trænge til, og ikke øget Kraften i hans, i sig selv noget virkelighedsfjerne, Digterpersonlighed.

Inden for den tyske Koloni i Kbh. blev K. »æret som en Gud« (Friederike Brun), medens de indfødte Københavnerne nok smilede lidt ad hans aparte, fremmedartede Væsen. I den hjemlige Litteratur tog man, ligesom i den tyske, Parti for og imod, første Gang **1751—52**, da K.s Stil og navnlig de rimfri Vers gav Anledning til en Strid (til Dels i Parodiens Form), hvis Deltagere paa begge Sider næsten alle var Nordmænd, bl. a. den talentfulde **K.-Elev P. C. Stenersen**. Af de senere **K.-Efterlignere** kan særlig nævnes Tyge Rothe. Men det meste af hvad dansk-norsk Litteratur skylder K., kunde den have modtaget, selv om han aldrig havde sat sine Ben i Landet. Som direkte litterære Følger af hans personlige Nærværelse kan, foruden hans Medarbejderskab ved »Der nordische Aufseher«, nævnes hans Medvirken ved Stiftelsen af »Selskabet for de skønne og nyttige Videnskaber« og hans Optræden som Johannes Ewalds Opmuntrer og Beskytter. Ewald omtaler sig selv som »ein Schiller des unnachahmlichen K.s«; endnu Natten før sin Død læste han i »Messias« og døde med Bogen paa sin Seng. Hvor umiskendelig Indflydelsen end er, bliver dog Forskellen mellem de to Digtere os nok saa iøjnefaldende som Ligheden, navnlig fordi Ewalds bedste Ting bæres af en Friskhed og en Lidenskab, som K. mangler. Størst Betydning har K. maaske haft for Ewald ved sit Eksempel; hans Virkeliggørelse af Ideen om Digtekunsten som et Kald, hvortil man helt helliger sig, har været medvirkende til at forme den moderne Kunstnerbevidsthed, som Ewald er vor tidligste Repræsentant for.

For dansk Litteratur blev K.s Indkaldelse ikke nogen kapital Begivenhed; i den tyske Litteraturhistorie har den til alle Tider vakt smigrende Opmærksomhed om Danmarks Navn, særlig fordi den falder paa et Tidspunkt, da Fransksnobberiet dominerede ved de tyske Hoffer. Bernstorff har oprindelig næppe haft dybere

Forstaaelse af K.s Betydning som Nyskaber i den tyske Litteratur, men har i ham skattet en religiøs Digter af sin egen pietistiske Aandsretning; og at særlige germansk-nationale Motiver heller ikke har været Bernstorff bevidst, derpaa tyder ogsaa det Udtryk, hvormed han 1750 karakteriserer sin Konges Tilbud til Digteren: »un trait dans le goût de Louis XIV«.

Titulær Legationsraad 1763. — Det berømteste Portræt af K. er Jens Juels Maleri (1780), som findes i mindst fire Eksemplarer, hvoraf et tilhører Det kgl. Bibliotek (deponeret paa Fr.borg). Kopier af Hans Hansen 1822 og af C. Horneman (Kunstmuseet). Tegning (efter Maleriet?) af Juel (Kobberstiksamlingen). Stik efter Juel bl. a. af J. M. Preisler 1782, J. H. Klinger 1789, C. Schule 1810, Fr. Bolt 1825, C. G. Geysler, L. Sichling, A. W. Boehm og C. Muller. Om K.s Ikonografi og Mnematografi se i øvrigt: Hans Schroder: Lexikon der hamburgischen Schriftsteller, IV, 1866, S. 11—15, H. D. v. Diepenbroick-Grüter og Schulz: Allg. Porträt-Katalog, 1931, H. W. Singer: Allg. Bildniskatalog, VII, 1932, S. 37, samt Kramers nedenn. Bog.

Erich Kramer: *Stammfolge* der Familie des Dichters K., 1929. — L. Magon: Ein Jahrhundert geistiger und literarischer Beziehungen zwischen Deutschland und Skandinavien, I, 1926, med Henvisninger til hele den ældre Litteratur. Zeitschrift für Schleswig-Holsteinische Geschichte, LVI, 1927, S. 253—70. Euphorion, XXIX, 1928, S. 282—89. J. W. Eaton: The German influence in Danish literature in the 18. century, 1929, se Registeret. Hist. Tidsskr., 10. Rk., I, 1930—31, S. 216—229. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekræds, Registeret i X, 1931. R P II;

Kloss, Frederik (Friedrich) Theodor, 1802—76, Maler. F. 19. Sept. 1802 i Braunschweig, d. 9. Juni 1876 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Maler Friedrich Moritz Theodor K. (ca. 1776—1845, Navneforandring fra Klooss 20. Okt. 1840) og Johanne Catharine Friederike Klaproth (ca. 1770—1816). Gift 11. April 1851 i Kbh. (Helligg.) med Sophie Caroline Bauditz, f. 5. Aug. 1813 i Hørsholm, d. 29. Jan. 1872 i Kbh. (Garn.), D. af Kaptajn, senere Generalmajor Gustav B. (s. d.) og Hustru.

K. uddannedes ved Kunstakademiet i Berlin som Arkitekt, siden i Malerkunsten, som han fra 1819 studerede under Carl Schumann. En Marine af Eckersberg, som K. saa hos J. C. Dahl i Dresden, skal have givet Stødet til en ændret kunstnerisk Opfattelse, som udadtil resulterede i Danmarksrejser, første Gang 1828, og et Elevforhold til Eckersberg fra 1830. I Kbh. debuterer K. paa Udstillingen 1829 med »Den sydøstlige Udsigt fra Helsingør, Kronborg og den svenske Kyst«, det første af en lang Række

Marinebilleder, som ret regelmæssigt saas paa Charlottenborg indtil 1875. Der er hos K. Tilløb til den Eckersberg'ske strenge Naturalisme, men i Reglen viser han Romantikerens Forkærlighed for stærk Bevægelse: **Uvejrshimle**, høj Søgang, Skibe i Havsnød o. l. K. foretog paa Professionens Vegne adskillige Sørejser, saaledes 1832 i Nordsøen, 1834 til Island, 1843 i Middelhavet og 1844 til Færøerne. I Rom var han 1841. Han knyttedes efterhaanden til Danmark, hvor han søgte og fik Borgerret 1840. S. A. blev han Medlem af Akademiet og fik fra 1855 Bolig paa Charlottenborg. Denne Anerkendelse sekunderedes af talrige Køb til Kongehuset og Den kgl. Malerisamling (Kunstmuseets Inventarer indeholder ti Billeder af K., hvoraf dog intet er udstillet). Et Maleri af K., »Indsejlingen til Kbh.s Havn«, findes i Thorvaldsens Museum og en Tuschtegning i Kobberstiksamlingen (Hornemanns Stambog). K. forsøgte sig 1834 uden Held med Litografien og havde som Maler enkelte Elever, deriblandt Emanuel Larsen. — Tit. Professor 1853. — R. 1847. — Blyantstegning af J. V. Gertner (Fr.borg).

Fortegnelse over Malerier af F. Th. Kloss, 1876.

Ph. Weilbach (Jørn Rubow*).

Klotz (Clotz, Clotzius), Stephan, 1606—68, Generalsuperintendent. F. 13. Sept. 1606 i Lippstadt, Westfalen, d. 13. Maj 1668 i Flensborg, begr. sst. Forældre: Pastor Stephan K. (d. 1612) og Eva Brede (gift 2° med Præst i Lippstadt Bernhard Gosmann, d. 1635). Gift 1° 23. Nov. 1630 i Rostock med Catharina Runge, f. 11. Nov. 1604 i Rostock, d. 5. Juni 1666 i Flensborg (gift 1° 1624 med Præst i Rostock Joachim Engelbrecht, 1597—1629), D. af Brygger Johannes R., d. senest 1604) og Helena Gärlings v. Dühren, d. senest 1625, gift 2° 1604 med senere Raadmand Caspar Schwartzkopff). 2° 7. April 1668 i Flensborg med Maria Nielsdatter, D. af Raadmand i Nyborg Niels Bosen (1590—1653, gift 1° 1620 med Anne Nielsdatter, ca. 1582—1622, 3° 1641 med Inger Jensdatter, ca. 1611—60) og Sidsel Hermansdatter (ca. 1599—1634, gift 1° med Dr. juris Christian Petersen Tode i Glückstadt).

S. K. nedstammede fra en villiekræftig westfalsk Patricierslægt, af hvis Medlemmer flere blev Martyrer for den lutherske Tro. I Besiddelse af en utrolig Hukommelse og en skarp Intelligens gennemløb han en glimrende Karriere. Som fjortenaarig Dreng forfattede han en Logik efter Aristoteles, og femten Aar gammel udskreves han af Skolen i Soest, kundskabsmæssig, men ikke legemlig skikket

til Universitetsstudium. Paa egen Haand studerede han da de følgende tre Aar Filosofi for 1625 at blive immatrikuleret ved Universitetet i Marburg. Egentlig stod hans Hu til Medicinen, men efter Familiens Ønske slog han ind paa Teologien. I Marburg fik især Balthasar Mentzer og Justus Feuerborn, hos hvem han boede, Indflydelse paa ham og benyttede hans Hjælp imod de reformerte Teologer. Familiehensyn bevirkede, at han ikke fulgte Vennen for Livet, Joh. Conrad Dannhauer, til Strasbourg, men 1627 gik til Rostock, hvor han s. A. tog Magistergraden og derpaa optraadte som Privatdocent. Under en Disput med en Jesuit 1629 vandt han som Forsvarer for Lutherdommen saa megen Ære, at St. Jakobs Menighed i Rostock 1630 uden Prøveprædiken valgte ham til Archidiakon. 1632 kaldedes han til Prof. theol. i Rostock, 1633 til Universitetets Rektor, og 1635 kreeredes han til Dr. theol.

Saa stor var hans Berømmelse som Studenterlærer og Prædikant, at han blev den Mand, som Kong Christian IV. satte til at styre den kgl. Del af Slesvig og Holsten, da han 1636 ligesom Hertugen af Gottorp ved Hjælp af en Generalsuperintendent ønskede at bringe Ensartethed og Orden i de af Trediveaarskrigen ødelagte Kirkeforhold. Den, der gjorde Kongen opmærksom paa og forhandlede med S. K., var hans tyske Kansler, Detlev v. Reventlow, hvis Moder S. K. havde begravet, og hvem han senere paa Aaret tilegnede sin Afhandling *De Angelolatria*. 28. Maj 1636 tog S. K. mod Kaldet og fremstillede sig nogen Tid efter i Flensborg, hvor han selv ønskede at bo, og 17. Aug. tog han endelig Bopæl der. 25. Sept. udfærdigedes hans Bestalling, og 29. Okt. bekendtgjorde Kongen og Hertugen Udnævnelsen af S. K. og Jacob Fabricius (s. d.) som Generalsuperintendenter, de første i denne Egenskab.

I 32 Aar stod da S. K. som Kongens øverste Kirkemand, og Valget kunde ikke være truffet bedre, naar man ønskede Tidens Statskirkestyre, Ensartethed i Styre, Lære, Liv og Sprog, indført i Hertugdømmerne. S. K. tog myndigt og klart fat med de Midler, der kunde bruges. Gennem sine Visitatser, ogsaa i de adelige Distrikter, som var fritagne for Provstevisitaterne, lærte han Tilstandene at kende, som de var, og gennem kongelige Konstitutioner fik han Misbrug afskaffet og indført gavnlige Reforme, saaledes i Henseende til Skolevæsen, Præsteenkers Forsørgelse, Præsternes Uddannelses-, Ansættelses- og Lønningsforhold. 1646 udstedte Kongen paa hans Forslag en Forordning til Hævelse af Menigmands og Gejstlighedens Moral, om Indførelse af Konfirmationen samt Provstisynoder. Naturligvis stødte hans Styre paa Modstand

hos dem, der hidtil havde skaltet og valtet efter Forgodtbefindende, og han hører til de omstridte Navne i Sønderjyllands Kirkehistorie, ikke mindst paa Grund af Sværmeren Frederik Breklings Angreb paa ham.

Et særligt Kapitel er hans Indførelse af Højtysk som Kirkesprog, hvilket man overalt i tysksprogede Egne nu foretrak for Ensartethedens og Opbyggelsens Skyld. Hans Fremfærd gik da særlig ud over det plattyske Sprog og gavnede naturligvis heller ikke det danske, hvor dette var Folkesproget som i Hanved i Mellemslesvig. Men at værne og fremme det danske Sprog laa jo heller ikke for, og S. K. gør udtrykkelig en Undtagelse for Brugen af det danske Sprog i Nordslesvig. For Kaldelsen af tyske Studenter til Præstekaldene i Sønderjylland kan S. K. heller ikke dadles, da dette uheldige Fænomen allerede var paabegyndt paa Luthers Tid og under Trediveaarskrigen var naturligt for overhovedet at faa Embederne besat. Endelig maa S. K. vistnok frikendes for som Prædikant at have været en livsfremmed Mørkemand og for timelig Fordels Skyld at have slaet af paa Evangeliet.

S. K. kunde ikke forandre Tiden, men han forstod den og opfyldte mange af de Krav, som de vanskelige Forhold stillede. Bortset fra Sværmerne og Pietismens Historikere, for hvem enhver ortodoks Statskirkemand maatte staa som en Gru, søgtes S. K.s Forkyndelse og Raad af alle toneangivende i Landet, særlig af Kong Frederik III., og i Overensstemmelse med Tidens Tankegang flød da ogsaa hans Accidenser rundeligt. Af hans Prædikener er kun udgivet Ligprædikener og Fastepredikener, men de vidner alle om et evangelisk Stade og stor Talerbegavelse.

Med de førende tyske lutherske Teologer underholdt S. K., der ved Siden af sit Tilsynsembede fra 1639 var Sognepræst ved St. Nicolai Kirke i Flensborg og Provst for Flensborg Provsti, en udstrakt Brevveksling. I de dogmatiske Fejder i Kongeriget tog han ingen Del undtagen i Holger Rosenkrantz Sagen. Han udgav heller ingen videnskabelige Værker, men satte al sin medfødte Evne til at herske ind paa at sikre Kirkens Indflydelse over for nedbrydende Tendenser ude- og indefra.

Frederik III., der var ham meget bevaagen og bl. a. forærede ham et Hus i Flensborg og Gaarden Adelbylund lige uden for Byen, ønskede snart at knytte ham fast til sig og udnævnte ham 1667 til Kirkeraad og tysk Hofpræst i Kbh. med Forpligtelse til at bo i Hovedstaden, dog saaledes, at han bibeholdt sin hidtidige Stilling og Løn. Men inden S. K. var ankommet til Kbh., døde han. — Maleri i Nicolai K. i Flensborg. Samtidigt Stik.

E. Pontoppidan: *Annales ecclesiae Danicae*, IV, 1743, S. 121 f. J. Møller: *Cimbria literata*, II, 1745, S. 417 ff. C. F. Allen: *Det danske Sprogs Historie i Hertugdømmet Slesvig eller Sønderjylland*, I, 1857, S. 108—23. L. Møltesen: *Fr. Brekling*, 1893. J. Oskar Andersen: *Holger Rosenkrantz*, 1896. Aage Dahl: *Sønderjyllands Bispehistorie*, 1931, S. 42—45. Ernst Feddersen: *Kirchengeschichte Schleswig-Holsteins*, II, 1935, S. 179—89.

H. F. Petersen

Klubien, Anton Hieronymus Fritzsche, 1834—93, Højesteretsadvokat. F. 26. Juli 1834 i Randers, d. 5. Dec. 1893 i Kbh., begr. paa Frbg. Forældre: Premierløjtnant, senere Oberstløjtnant i Artilleriet Balthazar Bernt Peter K. (1799—1863) og Esther Cathrine Torgersen (1804—75). Gift 31. Okt. 1872 paa Frbg. med Illa Marie Suenson, f. 2. Juni 1848 i Kbh. (Holmens), d. 8. Febr. 1930 sst., D. af Admiralitetssekretær, senere Overauditør, Etatsraad Jean Nicolas S. (1799—1887) og Henriette Jensine Lund (1812—87).

K. blev Student 1852 fra Metropolitanskolen, cand. jur. 1857, s. A. Volontær i Justitsministeriet, 1863 Fuldmægtig sst., Højesteretsadvokat 1867. Paa det Hurtigkarl'ske Stipendium havde K. studeret to Aar (1863—65) i Udlandet, men det var ikke Udforskningen af den teoretiske Retsvidenskab, men Arbejdet for Skranken, der stod for ham som hans Livsmaal, og ved en lykkelig Forening af personlige Egenskaber, Skarpsind, Viden, Veltalenhed, Menneskekundskab blev han ubestridt sin Tids første Advokat. K. havde været Fuldmægtig hos G. E. Brock, men den Brock'ske Patos og gallisk farvede Retorik afløstes af K.s ægte danske Tale. Til en lang Række betydelige Sager — Lenssager o. a. — knyttede K. sit Navn, han var Defensor i Rigsretssagerne 1877 mod A. F. Krieger, L. H. C. H. Holstein-Holsteinborg og C. A. Fønnesbech samt C. Hall og J. J. A. Worsaae, Aktor i Sagen mod C. Berg, P. P. Noes og Th. Nielsen (»Holstebrosagen«) 1885—86 og mod Sigvald Olsen 1886 om foreløbige Loves Gyldighed og Ophørsmaade; mod Fr. Salomon procederede han Ligbrændingssagen, der fandt sin Afslutning ved Højesteretsdommen af 16. Jan. 1891. Ogsaa i legislativ Syssel tog K. virksom Del. Han var saaledes Medlem af Kommissionerne angaaende Veksel-, Varemærke- og Fimaloven og udnævntes 1872 til den 1870 under C. S. Kleins Forsæde nedsatte Kommission til Udarbejdelse af Forslag til en ny Sø- og Handelslovgivning. 1887 blev K. Medlem af Bestyrelsen for de nordiske Juristmøder og bestred i øvrigt en Række andre Hverv. En vis Opsigt vakte det, at han 1892 beskikkedes til Direktør for Den kgl. Maleri- og Skulptursamling og Kobberstiksamlingen. Men særlig i sine yngre Aar og paa Rejser havde K. ogsaa plejet

æstetiske Interesser. Han var saaledes en Ungdomsven af Henrik Ibsen. I det politiske Liv tog han ikke Del. — R. 1878. DM. 1882. K.² 1892. — Papirer i Rigsarkivet. — Posthumt Maleri i Creditkassen for Landeiendomme i Østifterne. Portrætteret paa Træsnit af Holstebrosagen for Højesteret.

Slægtstavlesamlingen, 1931, S. 101. — a— i Tidsskrift for Retsvidenskab, VII, 1894, S. 125 f. Godske Nielsen i Ill. Tid. 17. Dec. 1893, optrykt i sammes: Udvalgte Bladartikler, 1899, S. 96—105. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—80, VI, 1925, S. 249; VII, 1925, S. 189 og passim. *Frantz Dahl.*

Klæstrup (ved Daaben Klestrup), Peter Christian Nygaard Mat-
tat (Mathat), 1820—82, Tegner. F. 29. Maj 1820 i Kbh. (Trin.),
d. 9. Marts 1882 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Løjtnant i
den norske Hær, Privatlærer og Oversætter Christian Juel K. (ca.
1788—1837) og Sofie Jensine Anthon (ca. 1791—1866). Gift 30.
Maj 1866 paa Frbg. med Forfatterinden Maren Emma Vilhel-
mine Elisabeth Kierulff, f. 14. Marts 1825 i Kbh. (Helligg.), d.
27. Jan. 1892 i Lyngby, D. af Skibsfører, senere Fyrinspektør og
Forstander for Bombebøssen Andreas Christian K. (1792—1865)
og Anna Sofie Adolfine Mongerod (1791—1862).

K. gennemgik Kunstakademiet, men nødtes for at leve til at
ofre sig for Tegninger til Træsnit. Han tegnede saaledes Illustra-
tioner til Goldschmidts »Korsaren«, senere til »Punch« og til en
Mængde Almanakker og forskellige Værker (Holberg, Wessel etc.).
Han savnede ikke Lune, men dette kom ikke altid til sin Ret i den
xylografiske Gengivelse. Han udførte bl. a. 600 Akvareller med
Tidsbilleder fra det 19. Aarhundrede (1872—76), hvilke i tre
store Album blev skænket Kronprins Frederik. »Det forsvundne
København« (1877—81) indeholdt Træsnit efter en Del af disse
Akvareller. En Samling Billeder af dansk-norske Adelsvaaben
udkom 1880. *Ph Weilbach (Jørgen Sthyr*).*

Kløcker, Albert, 1862—1923, Entomolog, Gæringsfysiolog. F.
28. Juni 1862 i Kbh. (Frels.), d. 3. Okt. 1923 paa Frbg., begr. i
Brønshøj. Forældre: Bogholder og Kasserer Albert Christian Lud-
vig K. (1825—83, gift 2° 1868 med Caroline Sophie Timothea
Ancher, 1848—1925) og Vilhelmine Georgine Cathrine Hahn
(1834—67). Gift 21. Juni 1890 i Kbh. (Garn.) med Emmy Camilla
Ravn, f. 1. Maj 1862 i Kbh. (Frue), d. 17. Nov. 1931 i Frederiks-
værk, D. af exam. jur., Sagførerfuldmægtig Nicolai Peter Jensenius
R. (ca. 1831—1904) og Ane Margrethe Jessine Louise Nicoline
Casse (1832—1916).

K. blev Student 1880 fra Efterslægtsselskabets Skole, begyndte at studere Medicin, men brød af for 1885 at gaa over i Farmacien og blev cand. pharm. 1888. Efter i nogle Aar at have haft Ansættelse paa forskellige københavnske Apoteker blev han 1892 Assistent ved den af Professor Emil Chr. Hansen ledede biologiske Afdeling af Carlsberglaboratoriet. Efter Hansens Død 1909 blev han Forstander for det specielle gæringsfysiologiske Laboratorium, der da skiltes ud fra det biologiske Laboratorium. Som Gæringsfysiolog har K. i sine mange Publikationer (siden 1895) skrevet om Saccharomyceternes Systematik og Morfologi, Fysiologi og Udviklingshistorie, udarbejdet de herhenhørende Afsnit i forskellige udenlandske Haandbøger (f. Eks. Lafar: »Handbuch der technischen Mykologie«) og selv skrevet en meget benyttet Haandbog i Gæringsorganismer (»Die Gärungsorganismen in der Theorie und Praxis«, 1900, paa Engelsk 1903), var 1894—1911 Redaktør af »Archiv for Pharmaci og Chemi«, fra 1909 til sin Død af »Bryggeritidende« og fra 1913 Medudgiver af »Centralblatt fiir Bakteriologie«. — Naturhistorie var imidlertid K.s Hovedinteresse fra hans Ungdom. Han har skrevet baade om Mollusker og Fugle, mest dog om Sommerfugle, der havde hans særlige Interesse. Foruden mindre Arbejder i Tidsskriftet »Entomologiske Meddelelser«, hvoraf han var Redaktør 1902—13, har han behandlet Storsommerfuglene i »Danmarks Fauna« (I—V, 1908—17), der i Modsætning til de ældre Værker lægger Vægten paa Vingeribber o. l. plastiske Karakterer ved Bestemmelsen, i Overensstemmelse med den moderne udenlandske Lepidopterologis Synspunkter. Hans Sommerfuglesamling, der baade omfattede en dansk Afdeling, samlet af ham selv, og en udenlandsk Afdeling, kom for en Del allerede før hans Død paa andre Hænder, den efterladte Del gik til Zoologisk Museum. — Maleri af N. Tidemand 1915 i Familieeje.

Meddel. fra Carlsberg Laboratoriet, XV, 1924, S. I—VI. C. Christensen: Den danske Botaniks Historie, 1924—26. Entomol. Meddel., XIV, 1925, S. 449—53; XV, 1936, S. 410 ff. Henriksen.

Kløcker, Abraham, 1673—1730, Handelsmand. Døbt 28. Sept. 1673 i Aalborg, d. 2. Febr. 1730 i Kbh., begr. sst. (Petri K.). Forældre: Borger i Aalborg Jens Pallesen (d. senest 1682) og Helvig Kløcker (1641—1718). Gift 1° med Elisabeth v. Lengerken, begr. 4. Marts 1718 i Kbh. (Petri K.), D. af Købmand Herman v. L. (d. 1702) og Elisabeth Holst (ca. 1665—1718). 2° 26. Juli 1719 med Johanne Heerfordt, f. 12. Aug. 1681, d. 21. Nov. 1756 i Kbh., begr. i Petri K. (gift 1° 1698 med Raadmand Elovius Mangor,

1662—1714), D. af Apoteker Christopher H. (1642—96) og Cecilie Iversdatter (1657—1721).

Godt 34 Aar gammel fik Provinskøbmanden A. K. 1707 Borgerskab i Kbh., og det varede ikke længe, inden han regnedes for en af Hovedstadens driftigste handlende. 1726 lykkedes det ham og to andre fremtrædende Købmænd at skaffe Hovedstaden Privilegium paa at være det eneste Sted, hvor de saakaldte fire Species **maatte** oplagres: Vin, Brændevin, Salt og Tobak. Motiveringen for dette Skridt var, at det vilde vanskeliggøre Smugleriet, men det var samtidig til største Skade for den selvstændige Handel i Provinskøbstæderne, og det fremkaldte utallige Klager. 1730 ophævedes Privilegiet igen. A. K.s praktiske Indsigter toges i høj Grad i Brug af det offentlige. 1720 var han nogle Maaneder Kommitteret i Politi- og Kommercekollegiet og 1720—30 Deputeret i Missionskollegiet. Denne sidste Stilling forbandt han med Hvervet som Kurator for Vajsenhuset, ligesom han var Direktør for Vestindiskguineisk Kompagni. Han stod Fr. Rostgaard meget nær. — Kommerceraad. — K.s Søn *Herman Lengerken K.* (1706—65) tog Borgerskab som Grosserer i Kbh. 1730, blev Raadmand 1734, Viceborgmester 1750, købte Gjeddesdal 1741 og oprettede det til et Stamhus, der dog solgtes af hans Enke. Han og hans **Broderbørn** blev 1757 anerkendt som hørende til tysk Adel (efter Forgivende paa mødrene Side) og naturaliseret som dansk Adel 1760.

O. Nielsen: Kjøbenhavns Historie, VI, 1892. Carl Bruun: **Kjøbenhavn**, II, 1890. Danmarks Adels Aarbog, XXV, 1908, S. 240. B. Moe: Tidsskrift for den norske Personalhistorie, I, 1840—46, S. 83—96.

Harald Jørgensen (O. Nielsen).

Knieper, Hans, d. 1587, Maler. F. i Antwerpen, d. 2. Nov. 1587 i Helsingør. Gift med Marine Jehansen, som overlevede ham.

Om H. K.s Liv i Flandern vides intet — alene et allegorisk Billede i Vandfarve paa Gaesbeek i Belgien tillægges ham —, men han maa have haft nogen Anseelse som Kunstner, siden den danske Konges Udsending Thomas Tenniker 1577 kunde engagere ham paa Kongens Vegne til som Gobelintegner at drage til Helsingør for at bistaa ved Udsmykningen af **Kronborg**; samtidig antoges Væveren Anthonius de Goech (el. de Corte) til at forestaa Fabrikationen. H. K. fik hurtigt sin originale Bestalling, og da Tapetmageren kort efter døde, blev hans Bestilling ogsaa overdraget H. K., som med forbløffende Energi gennemførte Foretagendet. Han tegnede paa Papir Patronerne, som der vævedes efter; han rejste til Flandern efter flere Arbejdere, han købte Garn

og Farver og kunde allerede 1580 aflevere tyve Tapeter (ca. 525 Kvadratalen) med gammeltestamentlige Emner (Nebukadneser, Daniel, Susanne). Derefter fik han Tilsynet med alle Kongens Gobeliner. Nye Opgaver ventede ham. Kongen ønskede den Serie af tidligere danske Konger, som Anthonius Samfleth havde malet 1574, udført som Gobelin og med en dekorativ Baggrund, og H. K. forstod at imødekomme Kongens Smag. Bag Portræterne skabtes en rig, levende og blomstrende Baggrund, med Borge og Skove, Dyr og overdaadigt Planteliv, og alt indfattedes i en Bordure, som baade indeholdt allegoriske Dybsindigheder, heraldiske Tilkendegivelser og en Ornamentik saa elegant og straalende som aldrig før set her hjemme. 1582 sluttedes Kontrakten om de III danske Konger, Gobelinet af Kongen og Prinsen samt om nogle Jagttapeter. De skulde koste 9000 DL. og blev afleveret 1584. Af dem eksisterer enkelte Kongefremstillinger paa Kronborg og Nationalmuseet, et Jagttapet (sst.) samt Afbildningen af et andet, som senere er brændt (Fr.borg). Da Kongeserien var fuldendt, fik H. K. Bestilling paa den pragtfulde Tronbalda kin. Denne, der er vævet med Sølv, Guld og Silke og i en fornem og forædlet Stil, er vistnok Nordeuropas skønneste Stykke Tekstil; den kostede 1600 DL. og blev færdig 1586, blev 1659 af Svenskerne taget som Krigsbytte paa Kronborg og forblev i den svenske Kongefamilies Eje, indtil den efter Karl XV.s Død overgik til Staten (nu paa Nationalmuseet i Stockholm). Foruden med Ledelsen af Tapetfabrikationen blev H. K. af Kongen sysselsat paa forskellig Vis med dekorativt Arbejde. Han malede Lærredstapeter til Kronborg med Gideons Historie, dekorerede Kongens Kammer, malede i Kirken og udførte 1582 en Altertavle dertil. Han paatog sig ogsaa at dekorere et Værelse, efter Kongens Intention, med Harer. Af Regnskaberne ses, at han gentagne Gange fik Betaling for Portrætter af Medlemmer af Kongefamilien. Paa Rosenborg hænger nu det noget medtagne Billede af Christian IV. som ung Prins, mens Fr.borg har Billedet af Frederik II. (1581; erhvervet 1914 fra Kassel) og af Kongens Svigerfader, Hertug Ulrik af Mecklenburg. Et Billede af en lille Prinsesse (sst.), der tillægges H. K., er formentlig udført af Sachseren Zacharias Wehme. Endelig ved man, at Tyge Brahe, da han 1586 lod sin Murkvadrant udsmykke af de dygtigste danske Kunstnere, overdrog H. K. at male den landskabelige Baggrund, mens T. Gemperlin udførte Portrættet og H. v. Steenwinckel Arkitekturen. Denne Vurdering i Forbindelse med de fortrinlige Landskaber i Gobelinerne har bevirket, at man har villet reducere H. K.s Betydning som Portrætmaler og antaget,

at andre (Gemperlin?, Samfleth?) er de egentlige Udførere af Portrætterne, som H. K. har faaet Betalingen for; sikkert med Urette. Hans Figurmaleri er paa mere end eet Punkt et Brud med tidligere danske Fremstillinger, tredimensionale, momentant opfattede og med en mere følsom Indleven end de andres Billeder; han har været saa vel uddannet, at den flamske Naturalisme, hvorom Gobelinbaggrundene vidner, ogsaa har kunnet præge Menneskefremstillingen. Hans dekorative Arbejder viser et overordentligt Kendskab til Kunsten ikke blot i Nederlandene, men ogsaa i Fontainebleau-Skolen. Han hører utvivlsomt til de betydeligste Kunstnere, som har virket her i Landet.

F. R. Friis: Samlinger til Dansk Bygnings- og Kunsthistorie, 1872—78. Samme: Bidrag til Dansk Kunsthistorie, 1890—1901. F. Beckett: Renæssansens Portrætmaleri, 1932. Heinr. Göbel: Wandteppiche, III, 2, 1934. O. Andrup i Danmarks Malerkunst, 1937.

Q A d h

Kniphof, Claus, ca. 1500—25, Kaperhøvding. F. ca. 1500 i Kbh. (?), d. 30. Okt. 1525 i Hamburg. Forældre: Borger i Kbh. Walter K. og Sidse Cortsdatter (gift 2° med Borgmester Jørgen Kock, s. d.).

C. K., der var af velhavende og anset Slægt, var allerede 1521 i Christian II.s Tjeneste og synes 1523 at have fulgt ham til Nederlandene, rimeligvis som Fører paa et af Flaadens Skibe. I Foraaret 1525 stak han i Søen som Fører for et i Christian II.s Navn udrustet Skib, i Begyndelsen i Følge med Lambert Andersen (s. d.). De angreb i Forening Bergen, opbragte Hansestædernes Skibe og havde paa denne Tid deres Tilhold i Skotland, hvorfra C. K. søgte at faa udrustet Hjælp til Søren Norby, som da havde rejst Bønderne i Skaane, hvilket dog ikke lykkedes, inden Søren Norby havde maattet slutte Forlig med Frederik I. Af Handels-hensyn havde den nederlandske Regering erklæret C. K. for en Sørøver; han fortsatte imidlertid sine Kaperier mod Hansestæderne og laa om Efteraaret ved Greetziel ved Øster-Ems' Munding med en Styrke paa fire—fem store Skibe for efter at have taget Landsknægte om Bord at gøre et Togt til Norge med vidtstrakt Fuldmagt fra Christian II. som dennes Høvedsmand. 7. Okt. blev han imidlertid overrasket af en overlegen hamburgsk Skibsstyrke og efter en drabelig Kamp ført som Fange til Hamburg, hvor han til Trods for Christian II.s Fuldmagtsbrev 30. Okt. halshuggedes som Sørøver; 75 af hans Kammerater fulgte ham i Døden. Den Skæbne, der havde ramt den statelige, smukke 25-aarige Søkriger, der af sin Konge var optaget i Adelstanden, og som ved sine dristige

Bedrifter havde skaffet sig et baade æret og frygtet Navn viden om, ikke mindst ved sin Ridderlighed og den Ro, hvormed han gik Døden i Møde, gjorde paa Samtiden et dybt Indtryk, der har sat sit Præg i adskillige Digte til hans Ære.

C. F. Allen: De tre nord. Rigers Hist., V, 1872, S. 99—128. Allg. Deutsche Biographie, XVI, 1882, S. 291 ff. Zeitschrift des Vereins für Hamburgische Geschichte, II, 1847; IV, 1858; V, 1866. Hanserecense, 3. Abth., IX, 1913.

A. Heise (*Povl Bagge**).

Knipschildt, Otto Joachim, 1851—1932, Landmand. F. 2. Febr. 1851 i Skovriderboligen til Espe Hovedgaard, Boeslunde Sogn, d. 16. Nov. 1932 i Kbh., begr. i Aarby. Forældre: Skovrider, senere Forpagter Carl Johan K. (1817—1903) og Barbara Marie Syberg (1826—1914). Gift 27. Okt. 1876 i Nørre Søby med Charlotte Marie Møller, f. 31. Jan. 1852 paa Falsensgave, Nørre Lyndelse Sogn, D. af Godsforvalter paa Søbysøgaard, Gaardejer, Landvæsenskommissær Hans Didrik M. (1810—89) og Caroline Møller (1818—92).

K. begyndte tidligt sin Landmandsgerning, idet han kort efter Konfirmationen kom til sin Onkel, Forpagter F. Hempel Syberg, Gelskov, for at lære Landvæsen. 18 Aar gammel blev han **Underforvalter** og senere **Overforvalter** hos E. Tesdorpf, Ourupgaard. Efter at have aftjent sin Værnepligt og en Tid været Forvalter paa Gelskov forpagtede han 1875 Søbysøgaard paa Fyn. Han kom snart til at høre til Kredsen af Fremskridtslandmænd paa Fyn, drev et mønsterværdigt Landbrug og udvidede sin Bedrift ved at knytte et stort **Fællesmejeri** til Gaarden. 1896 forpagtede han Lerchenborg ved Kalundborg, og det var især denne Gaard, hans Navn blev knyttet til. Fra sin Ungdom var han vænnet til de store Forhold, han havde Anlæg for Administration og Lyst til Landbrug i den store Stil. I Løbet af faa Aar udvidede han sit Virkeomraade ved Forpagtning eller Køb af en hel Række større og mindre Gaarde, saaledes at han paa et Tidspunkt drev ca. 2000 Tdr. Land og dermed var en af Landets største Jordbrugere. Han forpagtede Hedvigslust og Melbygaarden under Lerchenborg, Dønnerup under Adlersborg samt Øen Tærø, Strandgaarden og Flinterupgaard, og han blev Ejer af Svinningegaarden og Prøvestenen ved Lillerød samt Medejer af Ragnesminde og Olstrupgaarden. 1917 afstod han Forpagtningen af Lerchenborg og flyttede 1919 til Kbh., men var endnu nogle Aar Forpagter af Hedvigslust, Tærø og Strandgaarden og Ejer af Prøvestenen. Medens K. var Forpagter paa Fyn, tog han livligt Del i

det landøkonomiske Foreningsliv og var tillige i en Aarrække Formand for Nørre Søby Sogneraad og Medlem af Odense Amtsråd; men ogsaa efter at han kom til Sjælland, hvor hans praktiske Virksomhed fik et betydeligt større Omfang, varetog han en Række Tillidshverv, navnlig i Holbæk Amts landøkonomiske Selskab og i Sukkerroedyrkerforeningen. Han var bl. a. Formand for Statens Redskabsudvalg 1922—32, Næstformand for Landsudvalget for udenlandsk Arbejdskraft fra 1908 og Formand fra 1929, Bestyrelsesmedlem i Landhusholdningsselskabet fra 1916 og i en Række Aktieselskaber. I Foreningsarbejdet paaskønnede man hans Erfaring og hans Evne til at mægle mellem modstridende Opfattelser. — R. 1921.

Dagens Nyheder 5. Jan. 1921. Ugeskrift for Landmænd, LXVI, 1921, S. 74; LXXVI, 1931, S. 72; LXXVII, 1932, S. 766. Jordbrugs-Teknik, III, 1931, S. 21; IV, 1932, S. 201. Anton Christensen i Tidsskrift for Landøkonomi, 1932, S. 736 f. Vort Landbrug, LI, 1932, S. 784.

Aksel Milthers.

Knobelauch, Frits Ferdinand, 1820—84, Skuespiller. F. 23. Febr. 1820 i Kbh. (Petri), d. 18. Jan. 1884 sst. (Holmens), begr. sst. (Ass.). Forældre: Afsk. Sekondløjtnant, Kommissionær Isaac K. (ca. 1781—1849) og Ellen Cathrine Thorup (ca. 1784—1866). Ugift.

Fra Handels- og Haandværkerstanden rekruteredes de københavnske Privatsceners Pionerer. K. var en af dem. Uddannet som Urtekræmmer og ansat paa et Skibsrederkontor, men med en brændende Lyst til Teatret meldte han sig 1848 ved J. P. Mullers Selskab, som gav Forestillinger paa Vesterbros Teater. Saa fulgte nogle Rejseaar, indtil H. W. Lange tog ham ind til sit nye Folke-teater paa Nørregade, i hvis Aabningsforestilling »En lille Heks« (18. Sept. 1857) han medvirkede. K. var fra Naturens Haand lykkeligt udstyret med sceniske Midler: En statelig Skikkelse, et udtryksfuldt Ansigt og en brillant mørktfarvet Tale- og Sangstemme. Han blev Folketeatrets mest alsidige Skuespiller i ti Aar. Hans Repertoire strakte sig fra Elskere og Bonvivanter i Vaudeviller og Farcer over Offenbachs Zeus i »Orfeus i Underverdenen« og Kalkas i »Den skønne Helene«, som han begge kreerede med burlesk Lune, til ældre adstadige Karakterroller. Mange mente, at Danseren Gérard i »Gamle Minder« og Ib i »Gøngehøvdingen« var hans bedste Præstationer. Fra 1867 tilhørte han Casino, hvor han ligesom paa Folketeatret blev den første Fremstiller af mange Roller, som andre siden overtog i den af ham givne Form, f. Eks. Grant i »Kaptajn Grants Børn«, Mørup i »Min egen Dreng« og først og fremmest Phileas Fogg i »Jorden rundt i 80 Dage«, som han spillede

for 200. Gang faa Dage før sin pludselige Død. — Rolletegning af P. Klæstrup i Teatermuseet.

Robert Neiiendam: Folketeatrets Historie 1857—1908, 1919. Samme: Casinos Historie i Omrids, 1923. Vilh. Møller: Danske Kunstner-Portræter,

Robert Neiiendam.

Knoff. Præsteslægten K. eller Knopf indkom til Danmark med nedenn. Slotspræst paa Fr.borg Christopher K. (d. 1611). Af hans mange Børn skal nævnes Sognepræst i Alsted, Provst i Alsted Herred Hieronymus K. (1583—1652), Magister Hans Christophersen K. (1578—1619), der var Tugtemester for Prins Frederik (III.), og Domprovst i Roskilde, Magister Daniel K. (1571—1625), hvis Søn Generaltoldforvalter, Amtmand over Stavanger Amt Daniel K. (1614—87) var Fader til Anna K. (ca. 1648—69), der ægtede Diplomaten Conrad Biermann von Ehrenschild (1629—98, s. d.) og til Skibsmaalingsdirektør Daniel K. (1648—1703), hvis Søn var nedenn. Schoutbynacht Hans K. (ca. 1679—1732). — Forskellige danske Militærpersoner af dette Navn og en navnlig til Bjergværkerne i Kongsberg og Røros knyttet Slægt Knoph synes ikke at tilhøre ovenn. Slægt.

Chrf. Giessing: Danske, norske og islandske Jubellærere, II, 2, 1783, S. 74—77. Personalhist. Tidsskr., 3. Rk., II, 1893, S. 259—64. — P. Knoph Røhr: Slægterne Knoph og Poppe, 1895. *Albert Fabritius.*

Knoff (Knopf), **Christopher**, d. 1611, Hofpræst. F. i Friedland i Preussen, d. 17. Dec. 1611 i Roskilde, begr. sst. (Domk.). Fader: Hieronymus K. Gift ca. 1569 i Kolding med Barbara Paludan, f. ca. 1549, d. 1598, D. af Enkedronning Dorotheas Livlæge Johan P.

C. K. gik i Skole i Königsberg og studerede fra 1557 i Wittenberg. 1560 blev han Hofpræst hos Enkedronning Dorothea paa Koldinghus og ca. 1566 hos Frederik II. Da den nordiske Syvaarskrig var udbrudt, udnævntes han 1567 til Feltpræst hos Daniel Rantzau og fulgte ham i nogle Aar blot med en Afbrydelse for at holde Bryllup i Kolding. 1572 disputerede han for den teologiske Baccalaurograd og for Magistergraden i Kbh., og s. A. viede han Kongen til Prinsesse Sophie af Mecklenburg. Som Hofprædikant var C. K. en af Frederik II.s meget betroede Mænd og blev benyttet til mange Slags Hverv. 1588 tjente han Kongen paa hans Dødsleje paa Antvorskov og holdt en s. A. udgivet Ligprædiken paa Tysk over ham. Den er mærkelig ved sin levende Skildring af Kongens Personlighed og ved de mange karakteristiske Smaatræk,

den har opbevaret om ham. Efter Kongens Død synes C. K. for en Del at have trukket sig tilbage fra Hofstjenesten, idet han 1588 fik sin Afsked bevilget i meget naadige Udtryk og med en rundelig Pension (atter stadfæstet 1596). Han tog Ophold i Roskilde, hvor han 1576 paa Kongens indtrængende Henstilling var blevet valgt til Domkapitlets Kantor. Her levede han i fortroligt Samliv med sin Ven og nære Aandsfrænde Niels Hemmingsen, og det var ham, der 1600 meddelte Universitetet dennes Død og indbød Professorerne til at følge ham til Jorde. Under de kryptokalvinistiske Stridigheder havde C. K. søgt at afbøde Kongens Vrede mod Hemmingsen, selv om han ikke havde kunnet hindre, at han blev fjernet fra Universitetet. Det ser ogsaa ud til, at det især var C. K., der havde stemt Kongen ugunstigt over for Konkordieformlen. Baade af Forhandlingerne om Hemmingsen og om Arbejdet med den nye Bibeloversættelse, den saakaldte Frederik II.s Bibel, faar man et godt Indtryk af, hvor højt C. K. har været anskrevet ved Hove. Som god Melanchtonianer var han ogsaa stærkt skoleinteresseret og synes navnlig at have indlagt sig Fortjeneste af Frederik II.s Skole paa Fr.borg. Foruden den ovenn. Ligprædiken har han 1586 udgivet »Etliche Psalme und Sprüche«, der af Kongen var udvalgt af Davids Salmer og derpaa forsynet med Forklaring af C. K. Denne er meget omfangsrig (over 1100 Sider i 4⁰), men udmærker sig i Melanchtons Aand ved sin klare, jævne Skriftfortolkning. Endvidere er det vistnok berettiget at antage C. K. for Forfatter af en værdifuld Beretning om Feltoget i Sverige 1567—68 (trykt i H. F. Rørdam: Monumenta Historiæ Danicæ, 2. Rk., I, 1884, S. 1—128). — C. K. synes at have været en velstaaende Mand. En Række Kongebreve vidner om de Gaver og andre betydelige økonomiske Begunstigelser, der i Aarenes Løb blev ham til Del. Ved sin Død var han saaledes foruden at være Kantor i Roskilde i Besiddelse af et **Kanonikat** i Aarhus (fra 1571) og et Vikarie i Lund (fra 1569). 1564—67 havde han haft et Kanonikat i Viborg. — Forsvundet Epitafium med Portræt i Roskilde Domkirke.

D. G. Zwergius: Det Siellandske Clerisie, 1753, S. 479—83. C. Giessing: Nye Samling af Danske, Norske og Islandske Jubel-Lærere, II, 2, 1783, S. 59—74. Kirkehist. Saml., 2. Rk., I, 1857—59, S. 51, 206—21; III, 1864—66, S. 489, 662; IV, 1867—68, S. 72, 281 f., 285 f., 751 f.; V, 1869—71, S. 452, 618 f., 625; 3. Rk., I, 1874—77, S. 305, 310, 758, 774; V, 1884—86, S. 425; 4. Rk., IV, 1895—97, S. 87; 5. Rk., III, 1905—07, S. 569 f. H. F. Rørdam: Kbh.s Universitets Historie 1537—1621, II, 1869—72, passim, især S. 212, 243—48, 251, 452. Kancelliets Brevbøger 1561—1615, passim. H. F. Rørdam: Monumenta Historiæ Danicæ, II, 1875, S. 621, 623 f., 683—88. Breve

til og fra Herluf Trolle og Birgitte Gjøe, udg. af G. L. Wad, II, 1893, S. 311. Bjørn Kornerup: Frederiksborg Statsskoles Historie 1630—1830, 1933, S. II.

Bjørn Kornerup.

Knoff, Hans, ca. 1679—1732, Søofficer. F. ca. 1679 paa Strømsø i Norge, d. 12. Okt. 1732 i Kbh., begr. sst. (Trin. K.). Forældre: Skibsmaalingsdirektør paa Strømsø Daniel K. (1648—1703) og Maren Hansdatter (Halvorsen) (d. 1720). Gift 4. Maj 1714 i Kbh. (Holmens) med Mette Marie von Als(ten), d. 1730, D. af Kaptajn Christian v. A. og Karen de la Roche.

H. K. blev Lærling 1694 og fik n. A. Tilladelse til at gaa i hollandsk Tjeneste, hvor han blev til 1699. 1697 udnævntes han til Underløjtnant og 1700 til Premierløjtnant. 1702—03 var han atter i hollandsk Tjeneste og deltog i Ødelæggelsen af den spanske **Sølvflaade** ud for Cadiz. Efter sin Hjemkomst fik han Tilladelse til at føre et norsk armeret Koffardiskib paa en Rejse til Spanien. 1704 forfremmedes han til Kaptajnløjtnant og ansattes som **Indrulleringsofficer** i **Bragernæs** Distrikt i Norge med Bopæl først i Strømsø, senere i Laurvig. Ved Krigens Udbrud 1709 blev han Chef for Fregatten »Hejren« og senere s. A. for Orlogsskibet »Gyldenløve« i v. Stockens Eskadre, der blokerede Goteborg. 1710 var han, der s. A. var blevet Kaptajn, Chef for Orlogsskibet »Sværdfisken«, først i **Rabens** Eskadre i Nordsøen, senere i Østersøflaaden under Gyldenløve, og deltog i Slaget i Køge Bugt 4. Okt. N. A. blev han Kommandørkaptajn, Chef for Orlogsskibet »Fyen« og fik samtidig Kommandoen over en mindre Eskadre til Konvojering i Kattegat og Skagerak, en Tid underlagt Chr. T. Sehested, og n. A. havde han samme Kommando. 11. Maj 1712 blev hans Eskadre angrebet af en overlegen svensk Eskadre under Schoutbynacht Sjoblad. H. K. tog paa Grund af Omstændighederne imod Angrebet til Ankers paa Fladstrand Red og værgede sig saa godt, at Sjoblad afbrød Kampen og trak sig tilbage. H. K. blev for sin Bravour i Affæren Kommandør. 1713 og 14 var han atter Chef for »Fyen« og 1715 for »Sophie Hedevig«, med hvilket han deltog i Slaget ved Rugen 8. Aug. I de følgende Krigsaar var han Chef for Orlogsskibe i Østersøeskadren. 1720 forfremmedes han til Schoutbynacht og blev s. A. Divisionschef.

Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, II, III, V, VIII, X, 1903—34.

Th Topsøe-Jensen (C. With-Seidelin).

Knop, Olaf Jacobsen, d. 1441 el. 1442, Biskop i Västerås. D. mellem 3. Okt. 1441 og 28. Febr. 1442. Begr. i Västerås Domkirke.

O. K. fra Roskilde studerede i Erfurt, Prag og Leipzig; 1418 nævnes han som »magister in artibus« og »baccalaureus in decretis« — han havde da afsluttet sin Uddannelse inden for det filosofiske Fakultet og havde begyndt Studiet af kanonisk Ret. Paa det Tidspunkt var han i Besiddelse af adskillige kirkelige Embeder, og flere opnaaede han i de nærmest følgende Aar (Kantoriet i Lund, et Kanonikat i Uppsala, Domprovstiet i Roskilde). Embedsindtægterne var vel at betragte som Løn for hans Arbejde i Rom som Danmarks »procurator« ved Kurien. 1421 providerede Paven ham med Västerås Bispestol ved Navne Jensen Gyrestings Forflyttelse til Odense. At Embedet paa ny blev besat med en dansk Mand, kunde vel vække Mishag i Sverige, og maaske ligger en saadan Stemning bag den Aktion, der blev rejst mod O. K., da Uppsalakanniken Olaf Ingvaldsson rettede Beskyldninger mod ham for Forræderi mod Kong Erik (VII.) af Pommern, Beskyldninger, han maa have rensat sig for, eftersom Kongen 1425 skikkede ham til Rom for paa hans Vegne at optræde i Processen om Slesvig mod de holstenske Grever. — Der er bevaret et mærkeligt Brev fra O. K. til Ærkebiskop Jons Håkonsson af Uppsala fra 1427 eller 1428, hvori han udtaler sig om de Farer, der truer Rigerne udefra, og de Samfundsomvæltninger, som Kirkens Mænd og de verdslige Stormænd maa frygte. Vedrørende O. K.s Forhold under Modsætningerne mellem Kong Erik og den svenske Højgejstlighed og hans Stilling under Dalkarlenes Rejsning har vi kun spredte Efterretninger. Han var i hvert Fald i Begivenhedernes Brændpunkt. Dalarne var en Del af Västerås Stift; paa Västerås Slot sad Fogeden Jens Eriksen, hvis haarde Regimente fremkaldte Rejsningen; hans Søstersøn Jens Iversen Lange (s. d.) var 1429 blevet Domprovst ved O. K.s Kirke.

— Tidspunktet for O. K.s Død kan kun tilnærmelsesvis bestemmes. 3. Okt. 1441 udstedte han i Stockholm sammen med Ærkebispem og en Række Embedsbrødre et Afladsbrev; 28. Febr. 1442 melder Kapitlet i Västerås Vadstena Kloster Valget af hans Efterfølger.

A. Krarup & J. Lindbæk: Acta pontificum Danica, II, 1907. Scriptorum rerum Danicarum, VII, 1792, S. 449 ff. E. Benzelius: Monumenta vetera ecclesiae Sveogothicae, 1709, S. 173. Joh. Peringskold: Monumenta Ullerakerensia, 1719, S. 305. Scriptorum rerum Svecicarum, I, 1, 1818, S. 159.

Ellen Jørgensen.

Knopff, se **Knoff**.

Knoppert, Albert, d. 1576, Jurist og Diplomat. F. i Zwolle i Nederlandene, d. 16. Maj 1576 i Louvain.

A. K. studerede fra 1546 i Rostock, hvor han tog den juridiske

Doktorgrad og en kort Tid (1549) holdt Forelæsninger over Romerret. S. A. fik han Kbh.s Universitets eneste Professorat i Retsvidenskab 3: Romerret. Om hans Kvalifikationer som Jurist ved vi egentlig intet, da vi kun kender Titlerne paa nogle mindre, nu tabte Arbejder afham. Sikkert er det derimod, at A. K. har spillet en betydelig Rolle i Universitetets Administration, han var flere Gange dets Rektor, havde adskilligt at gøre med dets Regnskabsvæsen, førte Tilsyn med Universitetsbiblioteket m. m. Størst Interesse har dog hans diplomatiske Virksomhed, der har taget en væsentlig Del af hans Tid. 1551 var han i England, nærmest dog i en privat Sendelse for nogle danske Købmænd, hvoriblandt Tolderen i Helsingør Sander Leyel. 1559 var han i Nederlandene med til at forberede Frederik II.s paatænkte Frieri til Renata af Lothringen. 1562 forhandlede han i Lifland med den polske Regering. Naturligt nok brugte Frederik II. i Aarene 1563—64 A. K. som Sendemand til Nederlandene, hvor han gennem Vilhelm af Oranien skulde rejse Laan til Dækning af de store Udgifter i Syvaarskrigen. Rejsen var vistnok helt resultatløs, og det lykkedes heller ikke A. K. at løse den rigtignok ogsaa vanskelige Opgave paa Rejser til Nederlandene 1564 og England 1565 og 1566 at overbevise de to Landes Regeringer om den danske Øresundspærrings Nødvendighed. Lige saa lidt formaaede han 1565 at faa Englænderne til at ophøre med deres Handel paa Rusland Nord om Norge; men Dronning Elisabeth lovede dog at forbyde sine Undersaatter at tilføre Svenskerne Levnedsmidler og Vaaben og sørge for, at de for Fiskeri under Island gældende Bestemmelser blev respekteret. 1567 og 1569 deltog A. K. i Forhandlinger med Hertugerne Hans den Ældre og Adolf om deres Lensmodtagelse af deres Dele af Slesvig. 1572 var han udset til at være Danmarks Advokat i den i Stettinfreden fastsatte, men ikke iværksatte Proces mod Sverige om de tre Kroner. 1576 blev han sendt til tyske og nederlandske Universiteter for at indhente juridiske Responsa til Gunst for Kongen i Lensstridighederne med de ovennævnte Hertuger; men paa Rejsen blev han i Nærheden af Louvain udplyndret af Røvere og saa ilde tilredt, at han en Uge senere døde af sine Saar.

H. F. Rørdam: Kbh.s Universitets Historie 1537—1621, I, 1868—69, S. 623—28; II, 1869—72, S. 332. Danmarks Riges Historie, III b, 1900—06, S. 185, 195. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, II, 1912, S. 203, 209, 298, 614 f. Fr. Krarup i Hist. Tidsskr., 4. Rk., II, 1870—72, S. 915, 917. Arthur G. Hassø i Hist. Tidsskr., 10. Rk., II, 1932—34, S. 564—69.

Poul Colding.

Knox, Edward, Sir, 1819—1901, Handels- og Industrimand. F. 6. Juni 1819 i Helsingør, d. 7. Jan. 1901 i Sydney, N. S. W., Australia, begr. sst. Forældre: Købmand, Toldklarere George K. (1779—1830) og Elisabeth Frances Mullens (1787—1855). Gift 4. Juni 1844 med Martha Rutledge, f. 23. Nov. 1823 i Ballymagirt, Nordirland, d. ca. 1917, D. af James R. og Martha Forster.

Efter Skolegang paa Sorø Akademi, Studieophold paa et Handelsakademi i Lübeck og praktisk Handelsuddannelse i London rejste K. 1839 til Australien, hvor han 1843 oprettede en Sukkerfabrik i Nærheden af Sydney, N. S. W., Colonial Sugar Company. De første Aar var vanskelige, bl. a. paa Grund af Mangel paa Kapital, men Guldfundene 1854 fremkaldte et voldsomt Opsving i det økonomiske Liv og gjorde det muligt for K. at skaffe Kapital og at udvide Foretagendet. Han oprettede et Sukkerraffinaderi og grundlagde 1855 Colonial Sugar Refining Company, for hvilket han blev administrerende Direktør. Dette Selskab oparbejdede han i Aarenes Løb trods store Begyndelsesvanskeligheder til et meget omfattende, mønsterværdigt organiseret Foretagende, som blev den afgørende Faktor i Udviklingen af den australske Sukkerindustri. Fra et lille Raffinaderi med en Aarsproduktion paa 1000 Tons Sukker udvikledes Foretagendet til at omfatte fem store Raffinaderier — i Sydney, Melbourne, Adelaide og Brisbane samt Auckland paa New Zealand — med en Aarsproduktion paa 100000 Tons tillige med Sukkerplantager og tretten Sukkermøller i New South Wales, Queensland og paa Fijjierne med en Aarsproduktion af 60000 Tons. Ved Selskabets 50 Aars-Jubilæum var 33 000 Acres af egne Arealer beplantet med Sukkerør, hvortil kom, at Selskabet behandlede mægtige Partier af Sukkerør, som købtes af private Dyrkere. Ved Siden af direkte at beskæftige 1200 Funktionærer raadede de forskellige Bedrifter i alt over 2500 Heste og Muldyr, 34 Lokomotiver, 7200 Jernbanevogne, 35 Slæbedampere og 264 Pramme og Lægtene, medens Aktiekapitalen var steget fra 150 000 £ i 1855 til 2 200 000 £. K. havde i høj Grad sine Arbejdedes og Funktionærers Velfærd for Øje. Han tog Initiativet til Dannelse af et Velgørenhedsselskab og et Pensionsfond. I alle de 46 Aar, han ledede Selskabet, var der ikke Tale om Arbejdskonflikter. Flere Danske fik betydelige Stillinger inden for Selskabet. K.s Søn, *William K.* (1847—1935), blev ved K.s Død hans Efterfølger som administrerende Direktør og indtog denne Stilling til sin Død.

K. nød den største Anseelse og Tillid i det australske Samfund.

1856—57 og 1881—94 var han Medlem af New South Wales Parlament (Legislative Council), og han var Medstifter af The Commercial Banking Co. i Sydney, som han var knyttet til i over 40 Aar, fra 1892 som Formand for Bestyrelsen. Endvidere var han Formand for Prince Alfred Hospital i samme By fra dets Oprettelse 1882. Ved K.s Død karakteriserede den ledende australske Presse ham som »a noble spirited personality and a benefactor to Australia«. 1898 blev han ophøjet i Adelstanden som Knight Bachelor. — Skønt K. var af skotsk Herkomst, regnede han sig for Dansk, og mange af de Danske, der naaede frem i Australien, kunde takke ham for Velvillie og Støtte. Med stor Trofasthed vedligeholdte han Forbindelsen med Danmark og sin danske Slægt. Hans ældste Søn, *George K.* (d. 1888), blev en af New South Wales' betydeligste Advokater. Den yngste Søn, *Adrian K.* (d. 1932) blev 1919 udnævnt til den fremtrædende Stilling som Justitiarius for Australiens Højesteret (Chief Justice of the Commonwealth of Australia). — Maleri af Longstaff 1902 i The National Art Gallery of New South Wales, Sydney.

A. Kamp.

Knud den Store, ca. 1000—35, Konge. F. ca. 1000, d. 12. Nov. 1035 i Shaftesbury, begr. i Winchester. Forældre: Kong Svend Tveskæg (s. d.) og Gunhild (s. d.). Gift 31. Juli 1017 med Emma (s. d.).

K. deltog trods sine unge Aar i Faderens, Kong Svends Hærtog til England 1013, og da Svend døde 3. Febr. 1014, overtog K. Ledelsen af Hæren og fortsatte Kampen med den fordrevne Kong Æthelred, som nu var vendt tilbage, og dennes Søn Edmund Jernside. Til at begynde med maatte K. rømme Landet. Han drog til Danmark, hvor han krævede halv Arv i Riget af sin yngre Broder Harald, der var hyldet som Konge her. Harald afslog hans Forlangende; men et Uvenskab mellem Brødrene opstod ikke af den Grund, og i Fællig foretog de et Togt til den slaviske Kyst, hvorfra de hjemførte deres forskudte Moder, Dronning Gunhild. Straks efter sejlede K. over til England. Han havde nu faaet øget sin Hær i Danmark, den norske Jarl Erik Haakonsen var traadt i hans Tjeneste, den svenske Kong Olaf Skøtkonge havde ydet ham Flaadehjælp, og Thorkil den Høje, som havde brudt med Kong Æthelred, havde sluttet sig til ham med ni Skibe. I den følgende Tid fandt da en lang Række Kampe Sted. Hans tapre Modstander, Edmund Jernside, blev efter Æthelreds Død 23. April 1016 kaaret til Konge, og det lykkedes ham dels at holde Danerne

Stangen (Pen, Sherstone), dels at **slaa** dem (Brentford, Otford); men omsider led han et afgørende Nederlag (Assandun), og Stormændene mæglede nu en Fred, hvorved Edmund delte Riget med K., som efter Edmunds pludselige Død 30. Nov. 1016 uden Modstand overtog Kongemagten i hele England. Han hyldedes i Begyndelsen af det følgende Aar, idet samtidig Edmunds Brødre og Sønner udelukkedes fra enhver Ret til Riget.

De nærmeste Aar optoges hans Kræfter af den Reorganisation, som Forholdene i England krævede. Han delte foreløbig Landet i fire store Jarledømmer, af hvilke han selv beholdt Wessex, medens nordiske Høvdinge styrede for ham i de tre øvrige. Som Englands Konge vilde K. dog ikke opretholde Præget af en Vikingefyrste, der herskede over et undertvunget Folk, han vilde udnytte den Magt, der **laa** i at vinde Folkets Tillid. Derfor ægtede han (1017) Æthelreds Enke, Dronning Emma, derfor lod han een Gang for alle en mægtig Danegæld udrede, stillede med den sine Krigeres Guldthirst og sendte umiddelbart efter Flaaden hjem. Selv beholdt han kun 40 Skibe; men ved Siden af denne reducerede Flaademagt oprettede han den berømte »Tinglid«, en staaende Hær paa ca. 3000 Mand, ypperligt rustede og samlet blandt Landets højbyrdige og rige Ætter, saa han ved deres Hjælp kunde faa et fast Tag i de mest indflydelsesrige Kredse. Tid efter anden afløstes de nordiske Høvdinge af Englændere, Kirkens Mænd blev vundet ved Privilegier og derved, at K. med Tillid søgte deres Raad ogsaa i politiske Spørgsmaal, Befolkningens Retssikkerhed blev trygget, idet »Eadgars Love« atter blev gældende, hvor ikke dansk Lov var indført. Ved sine egne Love virkede han for en fast Administration, et ordnet Møntvæsen, en rimelig Beskatning og et klogt Samarbejde mellem Konge og Kirke. Talrige Vidnesbyrd godtgør, at han i Kirkens Anseelse og Styrke saa en betydningsfuld Støtte for den verdslige Magt; men tillige var han personlig grebet af Tidens religiøse Liv (**Cluny**) og gav Udtryk derfor i Gaver, i Breve eller f. Eks. deri, at han lod sig indskrive i det cluniacensiske Michaelsklosters Brodersamfund paa Kalkbjerget ved Lyneborg. From, stemningsbevæget, ydmyg møder han os i Smaatræk, hvis Sandhed næppe kan betvivles; men der er noget tilkæmpet over hans Skikkelse, pludselig Vildskab kan bryde Billedet, og han fyldes da af en naadeløs Grumhed mod alle, der sviger ham. Hans Drab af Søsteren Estrids Mand, Wulfsige Spracingsøn (Ulv Jarl), er det bedst kendte Eksempel.

De store Opgaver, England stillede ham, **bevirkede**, at den nordiske Politik foreløbig traadte mere i Baggrunden for ham.

Den rejste ellers Problemer nok paa hans Tid. 1015 var Olav Haraldsen kommet til Norge, og Erik Jarls Søn Haakon blev ved den Lejlighed drevet over til K. i England. Forholdene i Norge fik skærpet Betydning, da K.s Broder Harald døde, vistnok 1018, og Danmark blev underlagt K., ikke uden Modstand, som han **maatte** overvinde paa et Tog til Landet 1019. Atter 1022 var han en kortere Tid i Danmark. Han kæmpede denne Sommer paa Østersøen, hvor han hævdede det danske Vælde over Egnene ved Weichselmundingen og Kurisches Haff, og han forhandlede samtidig med Hamburg-Bremens Ærkebiskop, Unwan, hvis Metropolitanret over de danske Bispedømmer K. forgæves havde forsøgt at **omgaa**.

For at sikre sig havde imidlertid Olav Haraldsen sluttet Forbund med Anund Jakob i Sverige, som var direkte interesseret i, at det danske Herredømme ikke kom til at spænde over hele Kattégatkysten. Til Gengæld skaffede K. sig nøje Føling med baade norske og svenske Stormænd. Midt i 1020'erne valgte de to Konger at angribe Danmark, medens K. opholdt sig i England. Han kom hurtigt med sin Flaade til de danske Farvande og vandt 1026 i Helgeaa en stor Sejr over sine Modstandere, saa han n. A. i uforstyrret Tryghed kunde foretage en betydningsfuld Rejse til Rom, hvor han deltog i Kejser Konrad II.s Kroning Paaskedag. Derved besegledes et Venskab mellem K. og Konrad. Den sidstnævnte opnaaede ved Forhandlinger allerede 1025 at skille K. fra hans Morbroder, Boleslaw Chrobry, som havde søgt at vinde dansk Hjælp til Polens Frigørelse fra det tyske Overherredømme, og til Gengæld gav nu Konrad højtideligt Afkald paa det Højhedskrav over Danmark, som formelt — men aldrig reelt — havde været hævdet siden Henrik I.s Dage. En senere Tid misforstod dette og mente, at K. ved sine Forhandlinger med Kejseren havde faaet tilbagegivet »Slesvig med den Mark, der ligger hinsides Ejderen«, skønt en saadan »Mark« aldrig havde eksisteret. En yderligere Følge af Venskabet var Trolovelsen mellem K.s Datter Gunhild og Konrads Søn Henrik, indgaaet et halvt Aar før K.s Død 1035.

Paa Hjemrejsen fra Rom aftalte K. den endelige Fred mellem Danmark og Anund Jakob. Han havde efter Helgeaa-Slaget benyttet Titlen »Svearnes Konge« eller »Konge over en Del af Svearne«, men reel Betydning havde hans Vælde over svenske Egne næppe faaet. Derimod skaffede han sig nu Herredømmet i Norge, hvor fremtrædende Høvdinge som Erling Skjalgsen paa Sole, Haarik paa Tjøtta og Thore Hund paa Bjarkøy i Misnøje over Olav Haraldsens Styre søgte K.s Venskab. Tidligt paa Vaaren

1028 landede han med en mægtig Flaade ved Lista, og overalt langs Sejlleden hyldedes han helt til Øretinget i Trøndelag, medens Kong Olav *maatte* rømme Landet. K. gjorde Haakon Eriksen til sin Jarl i Norge; men da Haakon druknede **1029** paa Hjemfærd fra England, sendte K. sin egen Søn Svend sammen med dennes Moder Ælgyfu (Alfifa) Ælfhelmsdatter til Norge for at styre Landet i K.s Navn. Olav Haraldsens Forsøg i **1030** paa at udnytte den Uvillie, som dette Styre vakte, brød **31. Aug.** sammen ved Stiklestad, hvor Kongen selv faldt. Alligevel var K.s Indflydelse i Norge altid meget ringe, og straks efter hans Død blev Svend og Ælgyfu fordrevet, idet Nordmændene hentede Magnus Olavssøn hjem fra Gardarige og hyldede ham som Norges Konge.

Ikke heller i Danmark kunde K.s Styre faa saa indgribende en Betydning, som man i Betragtning af hans store Personlighed kunde have ventet. Dertil var hans Ophold i Landet baade for sjældne og for kortvarige. Paa visse Punkter er den engelske Paavirkning dog meget tydelig. Det gælder særlig Møntvæsenet, hvor indkaldte engelske Stempelskærere og Møntmestre virkede rundt om i nyoprettede Møntsmedier. Hvor stærk en engelsk Paavirkning den danske Kirke har været undergivet paa K.s Tid, er derimod mere omtvisteligt. At han i Danmark som i England lagde megen Vægt paa at styrke Kirkens Anseelse, er sikkert nok, og Saxo fortæller — uden at vi kan kontrollere Rigtigheden deraf —, at Kongen »mange Steder af egne Midler oprettede Kannikesamlag . . . . og skænkede Munkestanden rige Gaver«. Nogenlunde samtidige Meddelelser om K.s danske Kirkepolitik indskrænker sig i Hovedsagen til at fremdrage hans ovennævnte Strid og Udsoning med Bremens Ærkestol angaaende Metropolitanretten til de danske Kirker, eller de nævner enkelte Eksempler paa, at hans »første mange Bisper fra England til Danmark« (Adam af Bremen).

Efter Norge-Togtet **1028** forlod K. ikke England, hvor han netop i den følgende Tid var overordentlig virksom. Det er fra disse Aar, en stor Del af hans engelske Love og Privilegier stammer. Midt i denne Gerning bortrev Døden ham under et Ophold i Shaftesbury, og med stor Højtidelighed førtes hans Lig til Winchester, hvor det gravlagdes.

J. M. Lappenberg: *Geschichte von England*, I, **1834**. E. A. Freeman: *History of the Norman Conquest*, I, **1867**. A. D. Jørgensen: *Den nordiske Kirkes Grundlæggelse og første Udvikling*, **1874—76**, S. **434—511**, **612 f.** Joh. Steenstrup: *Normannerne*, III, **1882**, S. **273—400**; IV, **1882**, S. **123—35**. H. Olrik: *Konge og Præstestand*, I, **1892**, S. **116—64**. Ellen Jørgensen: *Fremmed Indflydelse under den danske Kirkes tidligste Udvikling*, **1908**, S. **126, 128**. *Hist. tidskr. f. Skåneland*, IV, **1910—13**, S. **40—52**. L. M. Larson:

Canute the Great, 1912. Curt Weibull: Sverige och dess nord. **grannmakter**, 1921, S. 149—60. Hist. Tidsskr., 9. Rk., IV, 1925—26, S. 288—92, 315. Sønderjyllands Historie, I, 1930—31, S. 282 f. Alex. Cartellieri: Die Weltstellung des Deutschen Reiches 911 —1047, 1932, S. 333—37, 346, 350, 389, 391.

Vilh. la Cour.

Portrætteret med Dronningen i samtidigt Manuskript paa British Museum; Kopi paa Fr.borg. Efter et Møntbillede Stik af G. Vertue 1732 og i en anden Udformning af James Smith 1733. Billederne i den gængse Kongerække er opdigtede og gaar tilbage til 16. Aarh.s Midte. — Episoden, hvor K. beskæmmer Smigrerne ved Havet, er gengivet paa G. Vertues Stik, her i Landet af A. Støtberg i Stik 1780 efter Tegning af Jacob Tischbein, i Radering af E. Paulsen 1782 og af B. Rode, i Træsnit efter Th. Wegeners Tegning, i Litografi af L. Lehmann. Maleri af L. Frølich 1883—86 paa Fr.borg. Træsnit af Edrik Streons Mord efter Th. Wegeners Tegning. — Gravmæle, vist fra 17. Aarh., i Winchester. Maleri deraf af C. Tilemann Petersen 1912 (Fr.borg).

O. Andrup.

Knud (II.) den Hellige, ca. 1040—86, Konge. D. 10. Juli 1086 i Odense St. Albans Kirke, begr. sst. Forældre: Kong Svend (II.) Estridsen og uævnt Frille. Gift ca. 1082 med Edel (s. d.).

K. var den næstældste og mest fremragende af Svend Estridsens Sønner. Tidligt viste han sig som ivrig Kriger. Hans Fader udsendte ham paa Englandstog (1069—70) sammen med hans Broder Harald og deres Farbroder Asbjørn. En Tid havde de Fremgang, men kom senere i en vanskelig Stilling; Asbjørn lod sig bestikke af Kong Vilhelm Erobrer, og Flaaden vendte tilbage. Paa et nyt Englandstog, hvori Haakon Iversen deltog, hærgede K. York (1075), men udrettede i øvrigt ikke stort. Større Ry vandt han sig ved sine Kampe med **Sember** og Ester; Skjalden Kalv Maanesen priste ham som Sejrhætte over ti Konger. Efter Svend Estridsens Død (1074 el. 76) søgte han ved Kongevalget paa Isøre at trænge sin ældre Broder Harald ud; men Folkets Flertal samlede sig om den milde Harald (Hen), og den stolte K. maatte, som Ælnoth siger, »vige af Vejen for sin Broders Vrede«. K. drog til Sverige; et samtidigt Pavebrev bebjæder den norske Konge Olaf Kyrre, at han har støttet Harald Hens oprørske Brødre, og trods Helgenlevnedernes Forsikringer er det fristende at søge K. blandt disse.

Ved Haralds Død 1080 toges K. til Konge i Danmark, og hans korte Kongetid blev et af de mærkeligste Afsnit af vor Historie. Heftig og dristig, højtstræbende og voldsom satte K. sig store

Maal og knuste skaanselsløst, hvad der stod ham i Vejen. Ved en stærk Kongevælde vilde han skabe Orden i Landet; Stormændenes Magt stækkedes, og deres Lovbrud straffedes haardt. Men ogsaa Almuen skulde bøje sig under det myndige Kongedømme. K. tilegnede sig en uhjemlet Lovgivningsmagt, og selv om hans Bestræbelser delvis var humane og i Samklang med fremmeligere Landes Kultur, kunde dette ikke dæmpe Misnøjet hos **Under-saatterne**, som saa deres nedarvede Ret krænket. Ogsaa K.s Iver for Kirken **maatte** mishage Folket; han gav Præstestanden en højere Stilling i Samfundet og søgte at udsondre den fra Lægfolket, og han krævede Kirkens Højtider og Fastedage strengt overholdt. Selv fulgte han nøje Kirkens Forskrifter, tog sig af Enker og faderløse, fastede strengt og lod sig endog hudflette af sine Kapellaner. Frem for alt var han gavmild over for Kirkerne, især Lunds Bispekirke, idet han ved en meget stor Gave **1085** oprettede et **Domkapitel** med tilhørende Skole; rimeligvis har han ønsket at gøre Lund til et nordisk Ærkesæde. Denne kirkelige Iver var tillige et Middel til at hæve Kongedømmet ved at skaffe det Kirkens Støtte.

Drevet af sin Ærgerrighed traf K. Forberedelser til et stort Eng-landstog for atter at lede Folket ind paa den gamle Erobringspolitik over for dette Rige. I Foraaret **1085** samledes en mægtig Flaade i den vestlige **Limfjord**; K.s Svoger Olaf Kyrre sendte norske Skibe til Hjælp, og K. ventede ogsaa Støtte fra sin Svigerfader Grev Robert af Flandern. Selv tøvede K. imidlertid i Slesvig for at holde Øje med den tyske Kejser Henrik IV., hvis Modkonge han nylig havde givet Ly. I den lange Ventetid var Hærens Forraad ved at slippe op, og det misfornøjede Ledingsmandskab sendte K.s Broder Oluf (Hunger) til ham for at bede ham enten at begynde Toget eller at hjemsende Hæren; men K. behandlede Oluf som Forræder og sendte ham i Lænker til Flandern. Snart efter **maatte** han dog give Ledingshæren Hjemlov. Da K. saaledes saa sine Planer strande, blev han endnu mere haard og hensynsløs i Udøvelsen af sin Kongemagt end tidligere. Næppe uden hans Vidende pinte hans Fogeder baade høje og lave med Retssager, særlig ved Inddrivning af Bøder for Ledingsbrud fra dem, der ikke havde givet Møde, og krævede efter Sigende tre Gange saa meget, som der tilkom dem. Da K. saa drog paa **Gæsteri** til Vendsyssel og tog ind paa Kongsgaarden Børglum, rejste Vendelboerne sig imod ham, og K. **maatte** flygte sydpaa til Bisp Henriks Gaard Biskopstorp (Bejstrup), medens de fleste af hans Mænd tyede til Kongsgaarden Aggersborg ved Limfjorden. Rejsningen bredte sig hurtigt, og Kongsgaardene blev hærget; Kongen flygtede over Limfjorden og videre til Viborg.

Vendelboerne indtog Aggersborg og forfulgte derpaa K.; Opstanden bredte sig over hele Jylland, og fra Slesvig maatte K. flygte til Fyn. Men ogsaa hertil bredte Rejsningen sig. Oprørernes Høvding var Piper, der ifølge Helgenlegenden forræderisk indfandt sig i Odense Kongsgaard og søgte at berolige K. for derved at fremskynde en Overrumpling. Det lykkedes dog K. med sin Broder Benedict og sine nærmeste Hirdmænd at slippe ind i Albanskirken. Oprørerne søgte at sætte Ild paa Trækirken, hvad der dog mislykkedes. En voldsom Kamp opstod ved Kirkedøren, hvor bl. a. Piper saaredes dødeligt; men ogsaa K. og mange af hans Mænd saaredes og trængtes op i Koret. Knælende for Alteret skriftede K.; han saaredes her yderligere af Spyd og Stene, der kastedes ind gennem Kirkevinduene. Hans Broder var allerede faldet, hans sytten Hirdmænd blev nedhugget, og selv laa Kongen døende, da Fjenderne tog ham af Dage under raa Mishandlinger.

Eftertiden har for saa vidt retfærdiggjort K.s Bestræbelser, som Samarbejdet mellem et stærkt Kongedømme og en indflydelsesrig Præstestand senere førte Danmark til Magt og Lykke. Men K. maa dog siges at være faldet som Offer for sine egne Overgreb. Odenseklerkenes Ærefrygt for hans Minde og den nærmest paafølgende Tids Ulykker banede dog Vej for et Omslag i Stemningen; man begyndte at ære ham som Helgen. Allerede 1095 toges hans Ben op af Graven, og en Odenseklerk skrev hans »Lidelseshistorie«; men først da Paven havde kanoniseret K., foregik den endelige Skrinlæggelse af hans Relikvier med stor Højtidelighed (1101). — K.s Helgenry vandt dog ingenlunde udelt Tilslutning hos Folket, hvad endnu Saxo hundrede Aar senere klager over. Ca. 1125 udarbejdede Munken Ælnoth sin udførlige Levnedstegning af K. — Skelettet i K.s Helgenkrin vidner om hans høje og kraftige Vækst og tillige om de Mishandlinger, han ved sin Død har lidt. Med Edel havde K. Døtrene Ingerd og Cecilia og Sønnen Carl, der blev Greve af Flandern og fik en lignende Skæbne som Faderen. — Freske i Fødselskirken i Bethlehem med Fremstilling af K.; Kopi af Tadeus Rijchter paa Fr.borg. Altertavle fra 15. Aarh. fra Næstved i Nationalmuseet med Fremstilling af K. Mærkesten i Assenbølle Grisskov, Fyn. Statue af V. Jarl 1922 ved Frederikskirken i Kbh.

M. Cl. Gertz: *Vitæ Sanctorum Danorum*, 1908—12. H. Olrik: *Danske Helgeners Levned*, 1893—94. A. D. Jørgensen: *Den nord. Kirkes Grundlæggelse*, 1874—76. H. Olrik: *Konge og Præstestand*, I, 1892. Samme i *Hist. Tidsskr.*, 6. Rk., IV, 1892—94; 7. Rk., III, 1900—02. Finnur Jonsson i *Vidensk. Selsk. Skr.*, 6. Rk., I, 1900. Samme i *Hist. Tidsskr.*, 7. Rk., III, 1900—02. M. Cl. Gertz: *Knud den helliges Martyrhistorie*, 1907. B. Schmeidler i *Neues*

Archiv für ältere deutsche Geschichtskunde, XXXVII, 1912, S. 67—97. C. Weibull i Hist. tidskr. for Skåneland, VI, 1915. P. D. Steidl: Knud den hellige, 1918. Erik Arup: Danmarks Historie, I, 1925.

Hans Olrik (Jørgen Olrik*).

Knud (III.) Magnussen, d. 1157, Konge. D. 9. Aug. 1157 i Roskilde. Forældre: Magnus Nielsen (s. d.) og Richiza* (s. d.). Gift med en Datter af Kong Sverker I. af Sverige (d. 1156).

K. blev efter Erik (III.) Lams Fratræden 1146 hyldet af Jyderne og kom straks i Kamp med Svend (III.) Grade, der var kaaret til Konge i Sjælland og Skaane. Han vovede dog ikke at lande i Skaane og lod sin Forbundsfølge Ærkebisp Eskil i Stikken; Svend slog ham ved Slangerup og fordrev ham fra Sjælland. 1147 gjorde K. og Svend fælles Korstog mod Venderne, men det faldt uheldigt ud og fremkaldte kun ny Fejde. K. overrumplede Roskilde, men led Nederlag ved Taastrup og maatte atter flygte til Jylland (1148). Svend satte sig fast paa Fyn, og hans Fætter Valdemar vandt Sønderjylland, skønt K. havde sluttet Forbund med Grev Adolf II. af Holsten. Senere sejrede Svend ved Viborg (1150), og K. flygtede til sin Stiffader, Kong Sverker I. i Sverige. Forgæves søgte han Hjælp i Polen og hos Sachserhertugen; derimod vandt han Ærkebisp Hartvig I. af Hamburg-Bremen ved at love ham Overhøjhed over den danske Kirke, og nu rykkede han med en tysk Hær ind i Jylland, men led Nederlag ved Gedbæk Syd for Viborg (1151) og flygtede til Sachsen. Endnu søgte K. at samle de danske Frisere om sig, men Svend var atter den sejrende, og K. tyede til den tyske Konge Frederik I. Paa Mødet i Merseburg (1152) maatte Svend tage Danmark til Len af den tyske Konge, men til Gengæld love at give K. Sjælland som Len. Svend unddrog dog K. de sjællandske Kongsgaarde og gav ham til sidst spredte Forleninger i Stedet for det samlede Len. Valdemar nærmede sig nu til K., der lovede ham sin Halvsøster Sophie og Trediedelen af sit Fædrengods i Medgift; de drog sammen til Svends Fjende Kong Sverker, og K. fæstede dennes Datter. Da Svend nu stod dem efter Livet, lod de sig hylde paa Viborg Ting; Svend maatte fly af Landet (1154). Ved Rigets Tredeling 1157 blev K. stillet sidst i Rækken; da de to andre Konger havde valgt deres Dele, tilfaldt Øerne ham. Opfyldt af Mistro til Svend anede han Svig ved Gildet i Roskilde og tog Afsked med Valdemar; straks efter kløvede Svends Tjener Ditlev hans Hoved. — K. var en lidet betydelig Mand, men saa vennesæl, at ingen af hans Mænd trods hans Modgang vilde svigte ham. Han havde adskillige Slegfredbørn: Niels, der senere blev æret som Helgen, og Valdemar, den bekendte Slesvigbisp; end-

videre Jutta, der ægtede Sachserhertugen Bernhard, Hildegard, gift med Fyrst Jarimar af Rugen, Ingerd, gift med Hertug Casimir II. af **Pommern-Demmin**, og endnu en Datter, gift med Bugislav **III.** af Schlawe.

J. G. F. **Ræder**: Danmark under Svend Estridsen og hans Sønner, 1871. Joh. Steenstrup: Vore Folkeviser, 1891. A. D. Jørgensen: Hist. Afhandlinger, I, 1898. Curt Weibull i Hist. tidskr. for Skåneland, VI, 1915. Ernst v. d. Recke: Danmarks Fornviser, II, 1928.

Hans Olrik (Jørgen Olrik*).

Knud (IV., almindelig kaldet VI.) Valdemarsen, 1163—1202, Konge. F. i Begyndelsen af 1163, d. 12. Nov. 1202, begr. i Ringsted K. Forældre: Kong Valdemar I. (s. d.) og Sophie (s. d.). Gift 1177 med Gertrud (s. d.).

K. blev døbt af Absalon; 1164 aftaltes der Ægteskab mellem ham og Henrik Løves Datter Richiza. Paa et Vendertog (1165) kaarede Ledingshæren K. til Konge og Faderens Efterfølger; Stormændene svor ham Troskab ved et Møde i Roskilde, og 25. Juni 1170 kronedes han i Ringsted af Ærkebisp Eskil; denne første danske Kongekroning knyttedes til Knud Lavards Skrinlæggelse og fandt Sted i en Forsamling af Landets Bisper og Stormænd. Efter Richizas Død (1167) aftaltes Ægteskab mellem K. og hendes ældre Søster Gertrud; Trolovelsen fandt Sted 1171, og Gertrud kom til Danmark, men Brylluppet stod først 1177. Snart efter sattes K. til at styre Halland. Sammen med Absalon førte K. det sejrriege Tog til Pommern 1179. Ved Valdemars Død 12. Maj 1182 besteg K. Tronen. Hans Kongetid udgør en glimrende Epoke i den danske Middelalder. Det skaanske Oprør dæmpedes, den tyske Kejsers Højhedskrav afvistes; Absalon vandt den navnkundige Sejr over Hertug Bugislav (1184), og efter tre Hærtog, hvori K. deltog, underlagde de Danske sig Pommern 1185, saa at K. kunde antage Titlen »Vendernes Konge«. I disse stolte Bedrifter spillede K. dog ingen fremragende Rolle; han træder i Skygge for Absalon som den ledende Statsmand; Svend Aggesen kalder ligefrem K. Absalons Fostersøn. Senere afværgedes Bisp Valdemars Forræderi (1192), Bispens selv blev lagt i Lænker, hans Forbundsfælle Grev Adolf III. slagen og fangen, og Danmarks Grænse rykket frem til Elben (1201); men disse Tildragelser var i alt væsentligt K.s yngre Broders, Hertug Valdemars Værk. Desuden gjordes Korstog til Finland og Estland, det sidste under K.s egen Anførsel. I det hele fremmedes Kongedømmets og Kirkens Magt og Interesser; for at styrke Tugten inden for Kongsmændene og knytte Adelen fastere til Kronen lod K. sammen med Absalon

udarbejde en Fremstilling af Vederloven. K. ses at have været Medlem af et vidtforgrenet Broderskab af Stormænd. Han har næppe været af stærkt Helbred; han døde i en tidlig Alder efter at have skænket Gaver til alle Rigets Klostre og Hospitaler. K. skildres som en smuk Mand; ved Aabningen af hans Grav fandtes Knogler, der røbede en usædvanlig høj Vækst. Han siges at have været from af Sind, sat og gammelagtig af Væsen, og prises for sit kyske Samliv med Gertrud. Maaske var det da først efter hendes Død 1197, at han havde en Slegfred, hvem han paa sit Dødsleje skænkede **Sminge** og Vol i **Gern** Herred. Han synes ikke at have haft Børn. — Hans Kniepers Gobelin ca. 1582 (Nationalmuseet) gaar for Portrættets Vedkommende antagelig tilbage til Anth. Samfleths Billede fra 1572, og herfra stammer de forskellige Stik i Kongeserierne fra 16. og 17. Aarh.

R. Usinger: *Deutsch-dänische Geschichte* 1189—1227, 1863. H. Olrik: *Konge og Præstestand*, II, 1895. *Samme*: *Absalon*, 1908—09.

Hans Olrik (Jørgen Olrik*).

Knud Danaast, Kongesøn. Forældre: Kong Gorm (s. d.) og Tyre (s. d.).

K. D. nævnes kun i den sene middelalderlige Overlevering, dels den danske (Saxo), dels den norrøne (Jomsvikingsesaga, Olav Tryggvasonssaga), men kun den sidstnævnte kender Tilnavnet D., o: Danernes Kærlighed. Der er enkelte Forhold, som gør det sandsynligt, at Gorm og Tyre virkelig foruden Sønnen Harald har haft en anden, K. D. Ligeledes er det tænkeligt, at denne K. D., som Overleveringen siger, er blevet dræbt paa et Vikingetogt. Men ud over dette er intet Sagnetæk bevaret, hvis Rigtighed eller Rimelighed kan sandsynliggøres.

Berl. Tid.s Søndagstillæg 10. Juli og 7. Aug. 1927. *Politiken* 23. Juli s. A. Henrik Ussing: *Sagnene om Thyre Danebod*, 1928, S. 56—73. *Hist. Tidsskr.*, 9. RL, VI, 1929, S. 12, 14—17.

Vilh. la Cour.

Knud Lavard, ca. 1096—1131, Hertug. F. antagelig 12. Marts el. 12. April 1096 i Roskilde, d. 7. Jan. 1131 i Haraldsted, begr. i Ringsted K. Forældre: Kong Erik (I.) Ejegod (s. d.) og Bodil (s. d.). Gift ca. 1116 med Ingeborg af Rusland (s. d.).

Da K.s Forældre drog paa Pilgrimsfærd 1102, blev den sjællandske Jarl Skjalm Hvide K.s Fosterfader. Senere opdroges han ved Sachserhertugen Lothars Hof, hvor han fik Sans for fremmed og mere fremskreden Kultur. Ved sin Hjemkomst fandt han sørgelige Forhold i Danmark. Venderfyrsten Henrik, Kong Niels' Søster-

søn, hærgede Grænseegnene og sendte vendiske Vikinger til de danske Farvande, fordi Kongen forholdt ham hans Mødrenearv. K. mistede selv sine Skatte ved Vikingeangreb, hvad dog hans Farbroder Niels tog sig mere nær end han selv. Niels gjorde et uheldigt Tog mod Henrik, hvori K. deltog; han blev saaret i Kampen ved Ljutka, men reddet af en af sine Mænd. Efter sin Sejr plyndrede Henrik end mere i de danske Grænselande, hvor alt kom i Opløsning, indtil K. hos sin Farbroder Niels opnaaede det sønderjyske Jarledømme, som ingen anden turde overtage (1115).

Med største Kraft tog K. fat paa sin Opgave som Grænsevogter. Han vilde sikre Ejendom og Landfred og forfulgte skaanselløst de mange Tyve og Røvere, som vilde udnytte den almindelige Uorden — ogsaa naar de var af høj Byrd. Ikke mindre Ry vandt han sig som Krieger; han drev Fjenderne tilbage over Grænsen og sikrede Handelen paa Slesvig By ved Opførelse af faste Taarne ved Slien, der tillige gav ham betydelige Toldindtægter af Østersøhandelen, hvis Centrum Slesvig By endnu var. Desuden udviklede han et Rytteri for med denne nye Vaabenart at rette hurtige og uforudsete Stød mod Henrik, hvem han flere Gange overrumplede ved sine lynsnare Strejftog; en Gang undslap Henrik kun ved at svømme over Ejderen, og hans Grænseborg blev ødelagt. Da K. omsider tilbød Fred, tog han derfor med Glæde derimod, og K. skaffede tilmed ridderligt Henrik Værdien af hans Mødrenearv; fra den Tid var der Venskab imellem dem. Intet Under, at man ærede K. som Landets Redningsmand og gav ham det angelsachsiske Tilnavn Lavard (Husbond). For øvrigt ombyttede K. det nordiske Jarlenavn med den europæiske Hertugtittel, optraadte i statelig tysk Dragt og indførte Udlandets finere Hofskik. At han tillige havde Sans for Menigmands Vel, viste han ved at lade sig vælge til Oldermann for Slesvig Borgeres Gilde, det saakaldte Hetslag (svorne Lag). Som Præstestandens Ven udstyrede K. Kirkerne med Bøger og Alterkar; han holdt sine Klerke til streng Orden og Tugt og gjorde et Korstog til det endnu hedenske Småland.

K. indtog en mægtig Stilling i sit Fædreland. Som Grænsevogter havde han Styrelsen af Sønderjylland, men forestod ogsaa ellers Landets Forsvar og satte sin Broder Erik (**Emune**) til at værne de sydlige Øer mod vendiske Vikinger. Efter sin Fader havde han betydelige Godser, og da han ægtede Ingeborg, gav hendes Moster Dronning Margrete hende store Dele af sine vestgotiske Ejendomme i Medgift. Men hans Magt skulde yderligere øges. Efter at Henrik og hans Slægt efterhaanden var omkommet, tilkøbte K.

sig af sin Fosterfader Lothar, der nu var tysk Konge, Fyrsteværdigheden over de vestlige Vender og blev af sin nye Lensherre kronet som disses Konge eller »Knés« (1129). Obotritterne og Vagrerne rejste sig vel imod ham, men han tvang deres Høvdinger Niklot og Pribislav til Underkastelse og befæstede sit Herredømme ved at støtte »Vendernes Apostel« Vicelin i hans Missionsbestræbelser. Saa stor var hans Myndighed, at han kunde stævne sine stridende Brødre Harald og Erik for sin Domstol, og da Kong Niels ved Forræderi havde taget den pommerske Fyrste Vratislav til Fange, krævede han ham med Hærens Bifald frigivet. Saaledes kunde den svage Konge ikke gøre sig gældende ved Siden af sin Brodersøn, og hele K.s Magtstilling vakte Avind, især hos Niels' Søn Magnus, hvis Udsigter til Tronen under disse Forhold blev højst tvivlsomme, samt hos Fætteren Henrik Skadelaar. Dronning Margrete Fredkulla havde forudset Faren og søgt at afværge den, men efter hendes Død trak Uvejret op. Det var især Henrik Skadelaar, der var ivrig efter at komme K. til Livs, og K., hvis Dobbeltstilling som dansk Hertug og tysk Lensmand nok kunde have sine mislige Sider, synes ikke altid at have optraadt med tilbørlig Forsigtighed; paa et Møde i Slesvig, altsaa inden for Danmarks Grænser, skal han have optraadt som Venderkonge og stillet sig lige med Niels. Opægget af K.s Avindsmænd foreholdt Niels ham da paa et Møde i Ribe, at han havde antaget Kongenavn og egenmægtig indført ny Skik. Ifølge Helgenlevnederne skal K. dog ved sit veltalende Svar have afvæbnet sine Fjender, saa at selv Magnus var nødt til at holde gode Miner med K., hvem han tidligere havde svoret Broderskab. Men snart efter fik Henrik Skadelaar dannet en formelig Sammensværgelse mod K.; hans Fæller var især Magnus, Niels' Svigersøn Ubbe og dennes Søn Haakon Skaaning samt i Førstningen ogsaa K.s egen Svoger Haakon Jyde.

Mordplanen fremskyndedes, da K. mod Ingeborgs Raad modtog Niels' Indbydelse til Julegilde i Roskilde (1130). I selve Juledagene frembød der sig ingen Lejlighed til at myrde K., og Magnus foregav da at agte sig paa Pilgrimsfærd og bad K. om et Forhandlingsmøde under fire Øjne i den Anledning. K. opholdt sig nogle Dage i Ringstedegnen, først i Balstrup, dernæst i Haraldsted hos sin Frænke Cæcilia og hendes Mand Erik Jarl. Her blev han om Morgenen den 7. Jan. 1131 hentet af den tyske Sanger Sivard til Møde med Magnus. Trods Advarsler fulgte han med ham selv-tredie og kun væbnet med sit Sværd. I Skoven ventede Magnus tilsyneladende ene; efter et kort Ordskifte drog han sit Sværd, og hans Mænd brød frem fra deres Skjul i Krattet. K. lagde Haanden

paa sit Sværd, men Magnus greb ham i Kappehætten og kløvede hans Hoved, hvorpaa Henrik Skadelaar og de andre jog deres Spyd i ham. K.s Mord blev Indledningen til blodige Tronkampe, der først endtes med hans Søn Valdemars Enekedømmet. — Paa Erik Jarls Foranstaltning blev K.s Lig jordet i Haraldsted Kirke, men snart efter af **Skjalmsønnerne** flyttet til Ringsted Klosterkirke. Medlidenheden med den myrdede og dertil hans Hæveres vel beregnede Politik gjorde snart den ridderlige Verdensmand til en kirkelig Martyr. Man saa Jærtegn ved hans Grav, en Kilde sprang frem i Nærheden af Drabsstedet, og ved den rejstes et Kapel. Hans Søn Valdemar fik sin Fader kanoniseret 1169 og højtideligt skrinlagt i Ringsted 1170. Her udarbejdedes ved denne Tid en Levnedstegning af Helgenen; allerede tidligere havde en engelsk Munk, Robert af **Ely**, skildret K.s Liv og Martyrdød.

K. var en saare venuesæl Personlighed, glimrende i sin Opræden, aaben og kæk. Selv den ham fjendtlig sindede Roskildekrønike kalder ham en kysk og maadeholden Mand, udstyret med Forstand og Veltalenhed og alle gode Egenskaber. Som Banebryder for højere Kultur peger han ud over sin snæversynede Samtid. Med Ingeborg havde han tre Døtre: Margrete, gift med Stig Hvide, Kirsten, gift med Kong Magnus Sigurdsen af Norge, og Cathrine, der vistnok ægtede Venderfyrsten Prislav. Otte Dage efter K.s Drab fødtes Sønnen Valdemar.

Kalkmalerier med Fremstilling af K. bl. a. i Hvidbjerg, Skive og Ringsted Kirker.

M. Cl. Gertz: *Vitæ Sanctorum Danorum*, 1908—12. H. Olrik: *Knud Lavards Liv og Gerning*, 1888. Samme: *Danske Helgeners Levned*, 1894. Henry Petersen i *Aarb. f. nord. Oldkyndighed* 1885 og 1886. Johs. Steenstrup: *Venderne og de Danske før Valdemar den Stores Tid*, 1900. G. Weibull i *Hist. tidskr. for Skåneland*, VI, 1915. H. Reich i *Jahrbucher für die Landeskunde Schleswig-Holsteins u. Lauenburgs*, X, 1869. Paul Bahr: *Studien zur nordalbingischen Geschichte im 12. Jahrh.*, 1887. W. Biereye i *Zeitschr. für schlesw.-holst. Gesch.*, LVIII, 1929. Vilh. la Cour i *Sønderjyllands Historie*, I, 1930—31, med Litteraturhenvisninger.

Hans Olrik (JærgOlrik*)

Knud Henriksen, d. 1162, Hertug. D. 12. Marts 1162. Forældre: Henrik Skadelaar (s. d.) og Ingerid (s. d.).

K. sluttede sig ved Udbruddet af den store Tronstrid til Knud Magnussen og blev af denne gjort til Hertug i Sønderjylland, men **maatte** efter en Række af Kampe give tabt over for Valdemar, hvem Svend Grade havde tildelt samme Værdighed. Kort før sit Eneherredømme (1157) gjorde Valdemar atter sin tidligere Fjende til Hertug i Jylland og hædrede ligeledes hans Broder Buris, uagtet

han ikke havde fuld Tillid til nogen af dem. K. var til Stede, da Valdemar grundede Vitskøl Kloster 1158, og han bevidnede sammen med Buris Valdemars **Privilegiebrev** for Tommerup Kloster (1161). Endvidere maa han være den Hertug K., hvis Dødsdag, 12. Marts, nævnes i **Løgum** Klosters Mindebog. Da nu Buris i Stiftelseshæftet for Tvis Kloster (Marts 1163) kalder sig Hertug og omtaler sine Brødres bratte Død, maa K. være død 12. Marts 1162. Buris blev en kort Tid hans Efterfølger.

Hans Olrik (Jørgen Olrik*).

Knud Carlsen, ca. 1176, Stormand. Forældre: Carl, Jarl af Halland (s. d.) og Hustru, Datter af Ærkebisp **Eskil**.

K. var i Slægt med Kongehuset, idet hans Farmoder var Knud (II.) den Helliges Datter. K. indlod sig sammen med sin Broder Carl, deres Halvbroder Bent, deres Halvonsel **Christiern** Svendsen o. fl. i den Sømmensværgelse, som Erik (III.) Lams Frillesøn Magnus stiftede imod Valdemar I.s Liv. K. var den ivrigste for at bringe Udaaden til Udførelse og skal ofte forgæves have spejdet efter Lejlighed til at fælde Kongen med sit Jagtspyd. Sømmensværgelsen røbedes; Bent, som var i Kongens Følge, advarede K. og Carl, som da var i Ribe for at modtage deres Morfader **Eskil**, og de to Brødre flygtede skyndsomst til deres mægtige Frænde Jarlen Birger Brosa i Sverige (1176). Herfra satte de sig atter i Forbindelse med Magnus, der dog snart blev fængslet som Forræder. Deres Frænder gik forgæves i Forbøn for dem hos Valdemar. Siden trængte K. og Carl med en væbnet Styrke ind i Halland, deres Faders gamle Jarledømme, men dreves tilbage af Hallandsfarerne, og i en fornyet Kamp i Grænseskovene faldt Carl, medens K. haardt saaret toges til Fange. Resten af sit Liv tilbragte han ligesom Magnus i Fangetaarnet paa Søborg, og begge Brødrenes Gods blev inddraget.

Saxo ed. Olrik & Ræder, 1931.

Hans Olrik (Jørgen Olrik*).

Knud Prislavsen, d. 1183, Fyrste. D. 1183, begr. i Odense. Forældre: Venderfyrsten Prislav og Cathrine, Knud Lavards Datter.

K. havde efter sin Fader, hvem Valdemar I. til Tak for god Tjeneste havde givet sin Søster til Ægte og skænket store Godser, arvet meget Gods paa Fyn og Als og forlenedes med Lolland. Han deltog i Venderkampene, men indlagde sig ikke saa stor Hæder som Faderen. Da Valdemar efter Toget mod Stettin 1176 vilde sætte ham til Høvding over Vagtflaaden ved Rugen, vægrede han sig ved at overtage et saa farefuldt Hverv, naar han kun var

aflagt med saa ringe et Len. Valdemar blev vred, og Absalon overtog Ledelsen af Flaaden. K.s Forhold til Valdemar bedredes dog atter. K. var i Kongens Følge blandt Vidnerne paa Gavebrevet til Esrom (Juli 1176). K. anlagde paa Fyns Kyst en fast Borg, utvivlsomt Nyborg. Han indgik Broderskab med Munkene i St. Knuds Kloster i Odense og købte sig Gravsted i deres Kirke; kort før sin Død gav han (20. Nov. 1183) Klosteret alt sit Gods paa Als, mod at Munkene holdt Sjælemesser for ham som for en af deres egne. Som Fyrste førte K. et Dobbeltsegl; paa den ene Side saas en væbnet Rytter, paa den anden en Leopard, vistnok som Tegn paa hans Slægtskab med Kongehuset.

Hans Olrik (Jørgen Olrik*).

Knud Valdemarsen, ca. 1205—60, Hertug. D. 15. Okt. 1260, begr. i Ringsted K. Forældre: Kong Valdemar II. (s. d.) og Esbern Snares Enke Helene (s. d.). Gift med en Datter af den pommerske Hertug Svantopolk.

Valdemar yndede denne Frillesøn; han gav ham vidtstrakte Godser i Sverige, hvor K. ogsaa maa have haft rigt Mødrenegods, og efter Estlands Erobring 1219 gjorde han ham til Hertug over dette Land og skænkede ham meget Gods i Provinsen Harrien, hvoraf K. overlod en Del til Cistercienserklosteret Gudvalla paa Gotland. K. opholdt sig i hvert Fald i Estland 1222—23, da Danskerne i Lyndanise sejrrigt udholdt to haarde Belejringer af oprørske Ester og med dem forbundne Russere. I de følgende Aar under Valdemars Fangenskab kunde K. dog ikke holde Stillingen, og da de Danske 1227 blev fordrevet af de tyske Sværdriddere, havde K. dermed mistet sit Hertugdømme, om han end bevarede Hertugtitlen. En Fortælling hos den danske Historiker Pontanus (fra 17. Aarh.) om, at K. sammen med sin Halvbroder Abel efter Estlands Genvinding 1238 gjorde et Tog til Estland og erobrede Pieskov, staar ikke til Troende. Ved denne Tid synes K. derimod at have vundet et nyt Hertugdømme i Blekinge. Sammen med Abel og Christoffer rejste han sig mod Erik Plovpenning 1246, men blev taget til Fange og indespærret paa Stegeborg, hvor han dog atter blev udfriet af Lybækkerne (1247 el. 1248). Senere ombyttede han Blekinge med Lolland. Til Tak for Sorømunkenes Venskab skænkede han dem sit Gods i Sørninge paa Sjælland (1250), og s. A. stadfæstede han sin Halvsøster Ingeborgs Gaver til Sorø Kloster. K. havde to Sønner: Erik (s. d.), der blev dansk Drost og Hertug i Sønderhalland, og Svantopolk (d. 1310), der ved at arve Faderens Godser i Sverige blev en af dette Riges

mægtigste Mænd. K.s Datter Cæcilia ægtede Philip, der vistnok tilhørte Folkungeætten og blev henrettet 1251.

P. Johansen: Die **Estlandsliste** des Liber census **Daniæ**, 1933, S. 797.

Hans Olrik (Jørgen Olrik*).

Knud Christian Frederik Michael, f. 1900, Prins. F. 27. Juli 1900 paa Sorgenfri. Forældre: Senere Kong Christian X. (s. d.) og Alexandrine af Mecklenburg-Schwerin (s. d.). Gift 8. Sept. 1933 paa Fredensborg med Prinsesse Caroline Mathilde (s. d.).

K. uddannedes som Søofficer, blev Kadet 1919, Søløjtnant II 1923, I 1924 og Kaptajnløjtnant 1932. Han har foretaget adskillige Ture til de nordlige Farvande med Fiskeriinspektionsskibe. 1930 deltog han med Kronprins Frederik og Prins Axel i en Rejse til Østen. I hans Ægteskab fødtes 8. Maj 1935 Datteren Elisabeth. — R.E. 1912. DM. 1918. — Maleri af Hans Henningsen 1923 (Amalienborg). Tegninger af Gerda Ploug Sarp 1915 (Fr.borg), H. Flygenring og O. Neumann. Portrætteret paa Genforeningsbillederne.

Pool Engelstoft.

Knud Skytte, se Nielsen, Jacob.

Knudsen. Af de talrige danske Slægter med Patronymet K. skal nævnes en vestslesvigsk Bondeslægt, som føres tilbage til Knud Lausten K. i Rejsby, hvis Søn Kresten K. (1773—1859) nedsatte sig som Handelsmand og Gæstgiver i Ribe. Af hans Sønner var nedenn. Gaardejer og Politiker Knud Lausten K. (1806—66) til Trøjborg Fader til den ligeledes nedenn. Godsejer Hans Aagesen (Oksen, Ågesen) K. (1831—1917) til Trøjborg, og Sognepræst i Lejrskov og Jordrup Jens Lassen K. (1819—86) var Fader til de to nedenn. Forfatteren Jakob Christian Lindberg K. (1858—1917) og Skuespilleren Lars Nannestad K. (f. 1868). — Arkivar i Danske Kancelli, Justitsraad Hans Christian K. (ca. 1724—1803) var Fader til Sognepræst i Skelby og Gedesby Peter Adolph K. (1761—1820), af hvis Børn maa nævnes Landsoverrets- samt Hof- og Stadsretsprokurator Philip Julius K. (1792—1850), Overlæge i Hæren Adrian Benoni Bentzon K. (1806—79) og nedenn. Læge Peter Adolph Christian Julius Eliza K. (1819—1903).

J. Byskov: En vestslesvigsk Bondeslægt (Sv. Dahl og Axel Linvald: Sønderjylland, I, 1919, S. 165—81). — Lengnicks Stamtavler: Plesner og Götzsche, 1841.

Knudsen, C. Riis, se Riis-Knudsen.

Albert Fabritius.

Knudsen, Johan Frederik Christian, 1823—73, Redaktør. F. 8. Jan. 1823 i Kbh. (Frue), d. 15. Aug. 1873 i Paris, begr. sst.

(Pére Lachaise). Forældre: Strømpevæver Johan Lauritz K. og Bertine Christiane Mellerup. Gift 21. Sept. 1853 i Roskilde med Ida Christophine Susanne Maltheline Grimer, f. 3. April 1833 i Aarhus, d. 26. Nov. 1881 i Glumsø, D. af residerende Kapellan ved Aarhus Domkirke, senere Andenpræst ved Roskilde Domkirke Lauritz Peter Winding G. (1793—1865) og Cathrine Andrea Michaeline Rosted (1797—1863).

Forældrene sad i smaa Kaar, og K. kom i sit 10. Aar paa Opfostringshuset, hvis Forstander senere tog ham paa sit Kontor. Herfra kom han paa Ramsø-Tune Herreders Kontor i Roskilde. Ved Omgangen med flere af Latinskolens Disciple fik han Lyst til at blive Student, og det lykkedes ham 1845 at naa Maalet. Senere studerede han Jura og tog — efter som frivillig at have deltaget i Krigen — 1852 slesvigsk-juridisk Eksamen i Flensborg. Han blev derefter Herredsfoged for Vis og Ugle Herreder og 1856 Medlem af Appellationsretten i Flensborg. Ved Krigens Udbrud 1864 udnævntes han til Civilkommissær for Hertugdømmet Slesvig og fulgte i denne Stilling Hovedkvarteret indtil Indtagelsen af Dybbøl. Efter Krigen blev han afskediget sammen med de øvrige Medlemmer af Appellationsretten og levede i Kbh., indtil han i Juni 1866 blev Redaktør af »Berlingske Tidende«, hvilken Stilling han beklædte til sin Død. K. var anerkendt som en dygtig Embedsmand og havde tillige mangesidig Interesse for Tidens politiske og aandelige Brydninger. En kort Tid sad han som slesvigsk Medlem i Rigsraadets Landsting. 1858—63 redigerede han Tidsskriftet »Slesvigske Provinsialefterretninger«, og saavel her som senere ved »Berlingske Tidende« viste han Evne til hurtigt og sikkert at gribe Kernen i vanskelige Spørgsmaal. Han var Medstifter af Creditkassen for Landeiendomme i Østifterne 1866 og fungerede som dens Kontorchef til sin Død. — Havde som Appellationsretsraad Rang i 3. Kl. 3 og tituleredes derfor Etatsraad. — Træsnit 1873.

Berl. Tid. 16. Aug. 1873. Opfostringshusforeningens Medlemsblad Aug. ,894 og 19. Okt. 1901.

C Christensen (Hans Lund*).

Knudsen, Frederik, 1864—1934, Idrætspædagog og idrætslig Folkemindesamler. F. 19. Okt. 1864 i Krøjerup ved Sorø, d. 16. Jan. 1934 i Kbh., Urne paa Bispebjerg. Forældre: Gaardejer Mads K. (1837—1916) og Maren Sørensen (1839—1919). Gift 1. Jan. 1896 i Lyngby med Helene Auguste Vilhelmine Adelheid Møller, f. 18. Juli 1875 i Lyngby, D. af Barber Johan Heinrich Eduard M. (1833—1907) og Margarethe Querfeld (1844—1933).

K. gik som Dreng i sit Fødesogns Skole, kom seksten Aar gammel

ind paa Sorø Akademi og blev Student derfra 1885, n. A. cand. phil. Han studerede et Par Aar Naturhistorie og Geografi, men opgav dette Studium og blev Lærer ved forskellige københavnske Privatskoler. Skoleaarene i Sorø havde gjort ham til en interesseret og dygtig Idrætsmand, og han blev her hjemme en af Pionerne for de engelske Boldspil, Fodbold, Kricket og Hockey. 1898 blev han knyttet til den civile Gymnastiklæreruddannelse som Lærer i ordnede Lege og Boldspil og blev s. A. Sekretær for det statsunderstøttede Udvalg for danske Børns Fælleslege, hvis talrige Lærerkursus han kom til at lede. Denne Virksomhed, hvorved han kom i Berøring med Tusinder af ældre og yngre Lærere, fortsatte han til faa Aar før sin Død, og han kom derved til at øve en meget stor og som Helhed gavnlig og fortjenstfuld Indflydelse paa Skolens Leg og Idræt. Han har skrevet flere Smaabøger om Leg og Boldspil og talrige Artikler om samme Emne i faglige Blade. — Jævnside med sin Undervisningsvirksomhed og i nøje Vekselvirkning med den dyrkede K. i samme Tidsrum Studiet af Folkelegenes Oprindelse og Udvikling. Resultatet af hans omhyggelige og kyndige Arbejde paa dette Omraade foreligger dels i Form af en Række Monografier i Tidsskrifter (samlet i »Træk af Boldspillets Historie«, 1933), dels som en meget omfattende Samling af Optegnelser, der ved hans Død indlemmedes i Dansk Folkemindesamling. — K. har baade som Lærer og som Folkemindesamler ydet et betydningsfuldt Bidrag til Opdyrkning af et dansk Kulturomraade, hvis Værdi kun faa andre fra først af havde Øje for. Den idrætslige Verdensbevægelse, som noget før Aarhundredskiftet naaede hertil, var et Produkt af Udviklingen andetsteds, og den har her som i andre Lande paatrykt Idrætslivet et internationalt Fællespræg. Det er K.s Fortjeneste, at han, mens denne Paavirkning udefra fuldbyrdedes, fastholdt og klarlagde et folkelig-dansk Syn paa Leg og Idræt. Han kom ganske vist derved efterhaanden ud af Kontakt med det Idrætsliv, hvis Pioner han i sin Ungdom havde været, men det lykkedes ham til Gengæld at knytte en værdifuld Forbindelse med Fortiden og at tilvejebringe en sund, dansk Modvægt mod den fremmede Paavirknings mindre heldige Sider, hvad ikke mindst Skolen skylder ham Tak for. — M.f.D.R. 1893. R. 1927. — Mindesten i Slægtens Mindelund i Krøjerup.

Berl. Tid., Dagens Nyheder, Politiken og Sorø Folketidende 19. Jan. 1934. Idrætsbladet 25. Jan. s. A. Ungdom og Idræt 26. Jan. s. A. ...

Knudsen, Hans Gunnar, f. 1886, Sprogmand, Topograf. F. 23. Marts 1886 i Landsgrav ved Slagelse. Forældre: Planteskoleejer,

Friskolelærer Hans K. (1844—1930) og Havebrugsforfatterinden Hanne Hansen (f. 1861). Gift 5. Maj 1914 i Randers med Marie Ve Hybschmann, f. 2. Aug. 1885 i Vejen, D. af Gaardejer, senere Hotelvært Kristian Jørgensen H. (f. 1860, gift 2° 1906 med Marie Jensen, f. 1868) og Ane Mathilde Andersen (1859—86).

K. blev Student 1905 fra Sorø og cand. mag. med Dansk som Hovedfag 1913. De første Aar derefter (1913—17) underviste han ved københavnske Skoler og Kursus, men samtidig blev han knyttet til Redaktionen af »Danske Studier« (fra 1916 som Medudgiver) og til Stednavneudvalgets Arbejde. Da han 1917 blev Leder af dettes Kontor og kort efter blev Medarbejder (fra 1921 Udgiver og Redaktør) ved 4. Udg. af Traps »Danmark«, opgav han Undervisningen. Ved Siden af »Danmark« kan af topografiske Arbejder nævnes Udgivelsen af den danske Oversættelse af Resens Atlas (1932 ff.) og »Skolens og Akademiets Godshistorie« (i »Sorø«, I, 1923—24). Som Medlem af Historisk Fællesforenings Bestyrelse har K. deltaget i Redaktionen af »Fortid og Nutid« fra 1920 og selv bidraget bl. a. med en Oversigt over danske Matrikler. I Foreningen Danmarks Folkeminder har han fra 1917 været Kasserer og har for Foreningen redigeret »Festskrift til E. T. Kristensen« (1917). Sit meste Arbejde har K. dog lagt i Stednavneudvalget, hvis Arkiv og Indsamlinger han har ordnet, og hvis Udgiverarbejder han har ledet næsten fra først af. Fra dets Samlinger har han fremdraget adskilligt i mindre Afhandlinger, og som et hertil knyttet Arbejde kan ogsaa nævnes »Danmarks gamle Personnavne«, som han udgiver sammen med Rikard Hornby og Marius Kristensen (1936 ff.). Ved Siden af denne omfattende for en stor Del administrerende Virksomhed har K. ogsaa faaet Tid til at udgive et Par gammeldanske Haandskrifter, »Mariager Legendehaandskrift« (1917—30) og »Sydrak« (1921—32).

Marius Kristensen.

Knudsen, Harald August Valdemar, 1823—91, Borgmester. F. 26. Dec. 1823 i Helsingør, d. 20. Jan. 1891 i Kbh. (Johs.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Overauditør, Byfoged i Helsingør, senere Herredsfoged i Odense, Etatsraad Frederik Ernst Vilhelm K. (1790—1872) og Kirsten Bruun (1784—1867). Gift 9. Nov. 1856 med Minna Wolfhagen, f. 28. Marts 1813 i Kbh. (Fred. Ty.), d. 2. Febr. 1900 sst. (gift 1° 1836 med Professor i østerlandsk Filologi i Kbh. Carl Theodor Johannsen, 1804—40), D. af Kontorchef, senere Kommitteret, Etatsraad Johann W. (1779—1840) og Frederikke Vilhelmine Henriette Richardi (1794—1855).

K. blev Student 1842 fra Odense og tog 1848 juridisk Embeds-eksamen. Da Krigen udbrød, meldte han sig straks som frivillig og blev efter kort Tids Forløb forfremmet til Officer. Den Frihed, han kunde vinde fra Tjenesten i Hertugdømmerne, anvendte han til Studium af Folkesproget, og de Indberetninger, han herom indsendte fra et længere Ophold i Angel, kom i Betragtning ved Udarbejdelsen af Sprogreskripterne. Efter Krigens Slutning tog han Eksamen i slesvigsk Ret 1853, blev Amtsfuldmægtig i Flensborg og var 1856—64 Herredsfoged i Arns og Treja Herreder under Gottorp Amt. Efter 1864 at være fordrevet fra Slesvig tog han Ophold i Kbh., hvor han øvede et betydeligt Velgørenhedsarbejde, og hvor han 1869 valgtes til Borgmester for Magistratens 3. Afdeling. I Løbet af nogle Aar fik han gennemført en omfattende Reform af Kommunens Fattigvæsen med Inddeling i Fattigdistrikter med Forstandere og Læger, ligesom ogsaa Stiftelserne blev indrettet paa en tidssvarende Maade. Det lykkedes ham at se Johannesstiftelsen blive færdig og taget i Brug som et efter Omstændighederne fortræffeligt Hjem for 800 gamle. Derimod naaede han ikke at se den ligeledes ved hans Initiativ rejste Stiftelse i Nørre Allé taget i Brug paa den af ham tænkte Maade som Afløser for Arbejdsanstalten paa Ladegaarden, og under hans Efterfølger blev Almindelig Hospital flyttet ud i dette Kompleks. — Kancelliraad 1859. Justitsraad 1869. Etatsraad 1872. — R. 1862. DM. 1877. K.² 1885. — Maleri af J. F. N. Vermehren paa Raadhuset. Buste paa Almindelig Hospital. Litografi af Harald Jensens Træsnit.

Berl. Tid. 20. og 26. Jan. 1891. C. Christensen (*AugustNielsen**).

Knudsen, Hans Aagesen (Oksen, Ågesen), 1831—1917, nord-slesvigsk Godsejer. F. 7. Jan. 1831 i Forballum, Mjolden Sogn, d. 4. Maj 1917 i Kbh., begr. i Fredericia. Forældre: Gaardejer Knud Lausten K. (s. d.) og Hustru. Gift 29. Sept. 1854 i Lønborg med Flora Cathinca Tranberg, f. 4. Marts 1835 paa Bækmark, d. 29. Juli 1906 i Middelfart, D. af Godsejer Andreas Grøn T. til Bæk mark og Lønborggaard (1806—90) og Emilie Schönau (1805—68).

K. var 1846—48 med en kort Afbrydelse Elev paa Rødding Højskole, og her vakttes den Lyst til boglig Syssel, der fulgte ham Livet igennem. Efter Krigen lærte han et halvt Aars Tid Landbrug i England og medbragte fra dette Ophold en dyb Sympati for engelsk Aands- og Samfundsliv. Han forpagtede 1851 Trøjborg af sin Fader og blev 1860 Ejer af Godset. Sit fædrene Hjem

Forbindelse med grundtvigsk Aandsliv fortsatte han, og sammen med Broderen Kr. Knudsen paa Visby Hedegaard og Fr. Høyberg fra Nørmark var han ledende i den Kreds, der skabte Foredragsforeningen og dannede Frimenighed i Visby. Stærkt bundet af sit Hjem, hvor Sansen for Digtning og Musik gav Livet Præg, følte K. ikke nogen Drift mod udadventt Arbejde. Ikke des mindre fik han som Godsherre paa Trøjborg en Række repræsentative Hverv; han blev Medlem af Herredsraad og Kredsraad, Formand for de blandede Distrikters Landboforening; 1881—90 var han dansk Kandidat ved Rigsdagsvalgene i Tønder-Husum Kredsen, af Sprogforeningens og Vælgerforeningens Bestyrelse var han Medlem fra første Begyndelse. 1880 var han Præsident ved de syv danske Landboforeningers Udstilling i Sønderborg; bag hans Valg til denne Post laa Ønsket om at gøre hans Person kendt i større Kredse for derved at bane Vej for ham som Afløser af Kriiger i den tyske Rigsdag. Men da en Kreds af Mænd fra forskellige Egne efter Krügers Død anmodede ham om at stille sig, afslog han bestemt dette under Henvisning til, at han ikke var det tyske Sprog mægtig, ikke havde Tillid til sine Evner som Taler og ikke kunde være borte fra sit Landbrug. — 1906 solgte han Trøjborg og flyttede til Fredericia og senere til Kbh. — Maleri af H. Agersnap 1903.

J. Byskov: En vestslesvigsk Slægt (Sv. Dahl og Axel Linvald: Sønderjylland, I, 1919, S. 176fif.). H. P. Hanssen i Hejmdal 7. Maj 1917. Haabets Mænd, 1923, S. 259—64. Thv. Balslev: Vilh. Hansen, 1936. IT T J

Knudsen, Hans Christian, 1763—1816, Skuespiller, Patriot. F. 4. Marts 1763 i Kbh. (Trin.), d. 4. Marts 1816 sst. (Trin.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Murersvend Knud Christensen (1733—78) og Anna Kirstine Hansdatter (d. 1802). Gift 24. Maj 1786 i Kbh. (Nic.) med Anna Lucia Jensdatter Lax, f. 4. Maj 1765 i Kbh. (Nic), d. 5. Dec. 1847 sst. (Trin.), D. af Skomagemester Jens Andersen L. (ca. 1731—1805, gift 2° 1766 med Marie Elisabeth Mathiasdatter, d. 1799, 3° 1801 med Cathrine Westberg) og Bodil Marie Pihl (d. 1765).

Teateraspiranter i det 18. Aarhundrede skulde helst være Studenter, og da K. kun var Murersvend, blev han afvist. Men det er det uforudsete, der danner Afgørelsen: da han var kommet til Skade under et Murerarbejde paa Sorgenfri Slot, avancerede han til Pagetjener, hvorved Arveprins Frederik lagde Mærke til hans muntre Sind og hørte hans prægtige Sangstemme; han lod ham medvirke ved Slotsforestillingerne paa Fredensborg og hjalp ham med at faa Foden indenfor paa Det kgl. Teater. Skuespillerne

vilde ikke have en »Kalkslager og Tallerkenslikker« til Kollega, men de kunde ikke hindre hans Debut **14. Dec. 1786** som Oldfux i »Den Stundesløse«, hvor hans Naturbegavelse, hans *vis comica* og Forvandlingsevne brød igennem og dækkede over Svaghederne i hans Spil, navnlig en vis Mangel paa Smag og Ligegyldighed for »Grænselinjen mellem det latterlige og det overdrevne, imellem komisk Natur og Karikatur« (Rahbek). K. var frisk og frejdig; han besad komisk Fantasi og Styrke, men ikke Kultur til at holde sit frodige Lune i Tømme. Oldfux blev dog efterhaanden hans Mesterstykke hos Holberg, i hvis Komedier K. i øvrigt mest spillede mindre Roller; klassisk anlagt var han ikke, men derimod »moderne Skuespiller«, ∴ Skikkelser fra Samtiden interesserede ham mest. De gav ham Anledning til at benytte sine Iagttagelser fra Livet til at sætte Typer op paa Scenen, som alle kendte. Undertiden kopierede han kendte Københavnerne saare nærgaaende, men han forstod dog at træffe Generalnævneren, navnlig naar han baade komisk og rørende fremstillede Mennesker fra Almuen, f. Eks. Skomager Olsen i »Dragedukken«. Jøder var hans Specialitet, snart retskafne og stilfærdige som Moses i »Kinafarerne«, snart lavkomiske som i »Den ellefte Juni«, men ogsaa poetisk-ærværdige som Scheva i Cumberland's »Jøden«. Blandt Figurer, som han gav den første Form paa vor Scene, og som endnu kendes, var Faldsmaal i »Gulddaasen«, Leporello i »Don Juan«, Johan i »Ungdom og Galskab« og Saft i »Sovedrikken«. Folk af Stand kunde han derimod ikke fremstille, men han følte sig mere hjemme i **Oehenschlägers** nye Poesi end f. Eks. Frydendahl og Lindgreen. Komikeren, som bragte Publikum i godt Humør blot ved at vise sit joviale Ansigt, evnede ved sit Udtryk for trofast Kraft at fremstille baade Bue hin Digre i »Palnatoke« og Titelrollen i »Stærkoder«. Den naive Følsomhed hos K. betingede i Forbindelse med Sangstemmen, at han blev »Tvillingrigernes« mest yndede Folkesanger. Hans Foredrag besad baade Munterhedens og Vemodets Trylleri.

K. var et Barn af Tiden for det til »Borgerheld sigtende«. Allede ved Christiansborgs Brand **1794** og Hovedstadens store **Ildsvaade** n. A. viste han sig som en modig Mand, men langt betydningsfuldere blev hans Indsats senere. Da den engelske Flaade **1801** nærmede sig Kbh., gjorde han Teatret til Udgangspunkt for en direkte Paavirkning af Forsvarsbegejstringen, idet han tre Aftener i Træk klædt som Matros fra Scenen foretog patriotiske Sange, der udløste Øjeblikkets Stemning. Han opmuntrede Krigerne, og efter Slaget paa Reden drog »Fædrelandets frivillige Sanger« gennem Landet for ved »Nationalfester« at indsamle Penge til »de i

Krigen Quæstede og Faldnes efterladte Enker og Børn«. Da Ulykkerne voksede efter Bombardementet 1807, øgede K. sine Bestræbelser for at hjælpe. Under selve Katastrofen bidrog han væsentlig til at redde Trinitatis Kirke, og siden fortsatte han Indsamlingerne i alle store Byer fra Flensborg til Trondhjem. Summen, han naaede, udgjorde 257 533 Rdl. D. C. plus 30 000 Rdl., der var Over-skuddet ved Salget af Johs. Senns Mindeblad »Fædrenelandsk Kirkegaard«, som K. selv falbød i Danmark og Norge. Naar han personlig havde afleveret Pengene til Kongen, blev Regnskabet trykt i »Statstidende«. Til Tak tilstod Frederik VI. ham nogle Beneficeforestillinger; 1801 fik han Guldmedaillen »Pro meritis«, 1809 Dannebrogsmændenes Hæderstegn, hvorved K. blev den første Skuespiller, som dekoreredes. Hans Protektor, Arveprinsen, udvirkede, at han fik overdraget Færgemandstjenesten ved Jægerspris, og denne Bestilling varetog han uden at spinde Guld derved 1802—11. Ogsaa til Prins Christian Frederik stod han i et ud-mærket Forhold, ikke mindst medens Prinsen var Regent i Norge.

»Krigsgudens Harlekin«, som K. kaldte sig selv, undgik ikke Misundelsen, skønt de anstrengende Rejser og den bestandige Solistoptræden undergravede hans Helbred. Nedbrudt af Kræft i Halsen optraadte han sidste Gang 27. Nov. 1815 som Arianke Grovsmeds i »Den politiske Kandestøber«; 16. Dec. s. A. formaaede han kun at sige en Epilog ved sin Beneficeforestilling. Haardest imod ham var Jens Baggesen, ikke fordi han med Anerkendelse af hans Geni kritiserede hans Overdrivelser, men fordi han uden Forstaaelse af hans patriotiske Indsats i et Epigram haanede hans Eftermæle og Byen Kbh., der gav ham en velfortjent, storstilet Begravelse med Tale af Sjællands Biskop. Trods sine kulturelle Mangler var K. en af Danmarks store komiske Karakterskuespillere, som med oprindeligt Lune forbandt lyrisk Følsomhed. Hans Art var udpræget national. Den kan føres tilbage til Gert Londemann og ned til Sophus Neumann med geniale Overdrivelser som hos William Gerner. Og dertil var K. romantisk Folkesanger i Smag med Christian Hansen og primitiv i sin vokale Kraftudfoldelse som N. J. Simonsen.

Papirer i Det kgl. Bibliotek og Teatermuseet. — M.p.M. 1801. DM. 1809. — Maleri af Jens Juel (Det kgl. Teater). Pastel af samme (Fr.borg), stukket 1800 af Meno Haas. Stik af Senn og af A. Flint 1816. Portrætteret paa V. Heuers Stik »Phoenix« efter Tegning af T. Lonning og paa Senns »Fædrelandske Kirkegaard«. Rollebilleder i »Tro ingen for vel« af Viertel og i »De to Dage« af Eckersberg (Teatermuseet).

H. C. Knudsens Minde, ved Rahbek, 1816. August Bournonville: Mit Theaterliv, 1848, S. 54. Robert Neiiendam: Skuespiller og Patriot (med Litteraturhenvisninger), 1925.

Robert Neiiendam.

Knudsen, Hans, 1801—51, Arkivembedsmand, Historiker. F. 10. Nov. 1801 i Assens, d. 20. Maj 1851 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Købmand og Forligskommissær, senere Kæmner Hans Hansen K. (ca. 1767—1842) og Anna Knudsen Ploug (1778—1860). Gift 6. April 1842 i Kbh. (Petri) med Petrine Caroline Iverine Drachmann, f. 2. Okt. 1812 i Kbh. (Trin.), d. 26. Sept. 1845 sst. (Holmens), D. af Tømremester Mathias D. (1763—1812) og Louise Christiane Kobiersky (1767—1853).

K. blev Student 1820 fra Odense og gav sig til at studere Jura. Han synes at have haft vanskeligt ved at samle sig om sit Brødstudium; Deltagelse i Studenterlivet og Dyrkelsen af historiske Interesser hindrede ham i at tage nogen afsluttende Eksamen. Da han 1834 med Understøttelse af Videnskabernes Selskab havde udgivet 1. Hæfte af et historisk-topografisk Arbejde »Danmark i Middelalderen«, banede dette ham Vejen til 1835 at blive Kopist i Gehejmearkivet. 1845 steg han til Registrator, og 1848 haabede han paa at blive Gehejmearkivar, men han havde ikke saadanne politiske Kort paa Haanden som den, der blev den foretrukne, C. F. Wegener. Som Arkivmand udmærkede K. sig ved sin store Grundighed og Nøjagtighed, hvad der i Forbindelse med solide historiske Kundskaber gjorde ham til en fortrinlig Hjælper for de yngre blandt Arkivets Personale og Gæster. Det var saaledes ham, der 1847 indførte H. F. Rørdam i Gehejmearkivets Skatte og gav ham den første arkivalske Vejledning. Desværre hemmedes K.s Virksomhed som Arkivmand og som Forsker i vid Udstrækning af langvarige, alvorlige Sygdomme. **Werlauff**, der interesserede sig varmt for K., klager bestandig i sine Breve over hans vedvarende Svagelighed og frygtede det »uerstattelige Tab for vor Historie«, som hans Død vilde betyde. Ogsaa hans trykkede økonomiske Omstændigheder hindrede ham i litterært at udnytte sine rige Kundskaber. I mange Aar (fra 1833) var han Medarbejder ved det af Videnskabernes Selskab udgivne Værk »Regesta diplomatica historiæ Danicæ«. Senere arbejdede han for Gehejmearkivet paa en Udgave af Aktstykkerne fra Christian I.s Tid, »Diplomatarium Christiarni Primi«. Denne værdifulde Kildesamling, der udmærker sig ved stor Omhu og Nøjagtighed, udkom først 1856 efter K.s Død og gaar ofte med Urette under Wegeners Navn, Nævnes bør

dog ogsaa hans Bidrag til dansk Reformationshistorie, især den smukke Monografi »Joachim Rønnow« (1840). Den talentfulde Arkivforskers tidlige Død var en Udfrielse fra en Tilværelse, levet bag snævre Rammer og fyldt med haarde Lidelser. — Medlem af Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog 1849.

G. L. Wad: Fra Fyens Fortid, I, 1916, især S. 310 f., 315, 324, 374, 380; II, 1916, især S. 34 f., 63, 168, 181, 248, 255. Aarsberetn. fra det kgl. Geheimearchiv, I, 1852—55, S. XXIV, XLVII. Dsk. Mag., 7. Rk., I, 1935, S. 246, 303. A. Thiset: For 40 Aar siden, 1917, S. 21. K. Rørdam: Brevveksling og Dagbogsoptegnelser fra 1848—50 vedrørende Holger F. Rørdam, 1914, S. 12 f. H. F. Rørdam: Peter Rørdam, I, 89., S. 29, 39-44, 77, 79.

Bjørn Kornerup.

Knudsen, Hans, 1813—86, Præst og Filantrop. F. 11. Jan. 1813 i Kbh. (Garn.), d. 15. Febr. 1886 sst. (Matth.), begr. paa Frbg. Forældre: Skibskaptajn Niels K. (ca. 1790—1840) og Ane Cathrine Hall (ca. 1784—1841). Gift 8. Okt. 1841 i Trankebar med Adelaide Vilhelmine Hall, f. 20. Juli 1823 i Kbh. (Frels.), d. 9. Sept. 1900 paa Frbg., D. af Bødkermester, Premierløjtnant i det borgerlige Infanteri Vilhelm H. (1798—1835) og Adelaide Vilhelmine Seemann (1797—1864).

K. blev Student 1830 fra v. Westens Skole og cand. theol. 1836. S. A. udnævntes han til Præst og Missionær i Trankebar og afrejste n. A. til denne Virksomhed. Hverken han eller hans Hustru kunde dog taale Klimaet i Indien, allerede 1843 maatte de vende tilbage til Danmark, og K. blev afskediget 1845. Efter nogen Tids Hvile var han Sognepræst i Gerlev og Enslev 1846—58 og derefter i Bregninge og Bjergsted 1858—65, men maatte sidstnævnte Aar tage sin Afsked paa Grund af Sygelighed. Hans egentlige Livsgerning og den, der vil bevare hans Navn, falder imidlertid først efter dette Tidspunkt. Da hans Helbred blev bedre, var han først i nogle Aar (1869—72) Præst ved Diakonissestiftelsen, hvor han dog trods ubestridelig Dygtighed ikke rigtig passede, nærmest paa Grund af sin særprægede Selvstændighed. K.s Interesse var imidlertid blevet vakt for en Gruppe Mennesker, hvis Kaar dengang var meget vanskelige, nemlig de vanføre. Medens der allerede tidligere i Danmark var oprettet særlige Skoler og Uddannelsessteder for blinde, døvstumme og aandssvage, fandtes intet saadant for de vanføre, der ofte maatte lide under utilstrækkelig Pleje og Pasning. K. blev ogsaa opmærksom paa, at de legemlige Mangler ofte virkede stærkt ind paa disse Menneskers sjælelige Tilstand. Der fandtes ingen Vejledning eller Forbillede at gaa efter; men K. tog saa rigtigt og sikkert fat paa Sagen, at der stadig her i

Danmark og i mange andre Lande arbejdes efter hans grundlæggende Principper. Den første Opgave maatte blive at samle en Kreds af interesserede Mennesker, som vilde hjælpe ham, og ved hans uimodstaelige Overtalelsesevne lykkedes det ham at samle en saadan. Med 70 Rdl. i Lommen begyndte han sit Arbejde, og dette blev straks organiseret som en Forening med Bestyrelse og Plan for Virksomheden. Denne Forening, der fik Navnet Samfundet, som antager sig vanføre og lemlæstede Børn, blev stiftet i Kbh. 21. Okt. 1872. Samfundets Formaal var ifølge Lovenes § 2 »at antage sig trængende vanføre og lemlæstede Børn og at hjælpe dem til paa bedste Maade at bære deres ejendommelige Prøvelse«. I § 3 og følgende Paragraffer fastslaas, at Samfundet til Gennemførelse af sit Formaal vil forsyne Patienterne med Bandager, Krykker o. s. v. og efter bedste Evne vil lade Børnene oplære og anbringe i Stillinger og ikke vil understøtte Børnene ud over det 18. Aar. Ogsaa udenbys Patienter skulde kunne hjælpes. Det ses heraf, at der foreløbig kun var Tale om at tage sig af Børn, men at Hjælpen helst skulde omfatte hele Barnets Personlighed og gøre det skikket til at gaa ud i Livet og om muligt blive et virksomt Led af Samfundet. Denne Maade at anlægge Arbejdet paa, som Hjælp til Selvhjælp, har man kaldt Det danske System, men det burde snarere kaldes Pastor K.s System, thi det var ham, som grundlagde og udførte det. Hans Tanke var, at der ikke her i Landet burde findes nogen værdig og trængende vanfør, for hvem Hjælp overhovedet var mulig, som paa Grund af Fattigdom ikke fik sin Lidelse behandlet, og som ikke ved Oplæring søgtes bragt saa vidt, at han kunde ernære sig selv helt eller delvis. K. lagde Vægt paa den bedst mulige Gennemførelse af alle Led i Behandlingen: den fornødne Forsyning med Bandager, Krykker, særegent Fodtøj, den nødvendige og rettidige Lægebehandling og endelig Udviklingen af de vanføres aandelige Liv og Selvstændighed, idet mange af dem ogsaa i denne Henseende var yderst forsømte. Hjælpen maatte individualiseres stærkt, og dette krævede baade mangeartet lægelig Indsigt, mange forskellige Værksteder og Redskaber og stor Taalmodighed ved Undervisning og Oplæring. De meget smaa Midler, man raadede over, bevirkede, at Begyndelsen maatte blive meget primitiv. Magistraten havde tilstaaet Samfundet et lille Lokale i Vartov, hvor der een Gang om Ugen holdtes Poliklinik. Denne aabnedes 1873, og efter det første Aars Forløb havde Samfundet hjulpet 41 Børn i Alderen to til sytten Aar, og Foreningens Medlemstal var 103. Allerede n. A. maatte Poliklinikken udvides til to Dage ugentlig, een for

Drenge og een for Piger, og et større Lokale blev stillet til Raadighed. Efter Anmodning stillede forskellige Hospitaler sig imødekommende ved at indrømme Friplads eller Lettelser i Betalingen for de Børn, der trængte til Sengeleje eller operative Indgreb. 1873 ansattes en fast Bandagist og 1874 en fast Skomager. Undervisningen og Oplæringen af de vanføre tog sin Begyndelse straks efter Samfundets Stiftelse, men inden for smaa Rammer. Eleverne sendtes først ud i Byen, enkelte til Skoleundervisning, andre til Oplæring i forskellige Fag. En Komité bistod Bestyrelsen med at føre Tilsyn med disse Børn; blandt dens Medlemmer var K.s Hustru. K. havde under sit Arbejde ofte truffet Børn, der var lamme i den ene Haand eller helt manglede en Haand eller en Arm, og han søgte derfor en Lærerinde, der kunde lære disse Børn noget. 1874 kom han i Forbindelse med Frk. Johanne Petersen, hvis Virksomhed fik meget stor Betydning for det videre Arbejde for de vanføre. Denne Skolevirksomhed kaldtes Skolen for Enhaandede og Lamme; den optog i Begyndelsen kun Piger, men fra 1878, da Skolen fik eget Lokale, ogsaa Drenge. Der konstrueredes med stor Sindrigheid en praktisk Sypult for Eleverne, og denne vakte stor Opmærksomhed og blev Model for flere Institutioner og mange private Elever. K. omtaler i Beretningerne om Virksomheden de forskellige Redskaber og Hjælpemidler, som efterhaanden bragtes til Veje; flere af dem skyldes K.s personlige Arbejde. Ved K.s Virksomhed fik Samfundet tilstaaet adskillige Goder og Indrømmelser. 1878 besluttede Skoledirektionen efter K.s Anmodning at betale for særskilt Undervisning af vanføre Børn. 1876 leveredes tre—fire Vogne til større Børn, for at de selv kunde færdes i det fri. K. tænkte ogsaa paa Landophold for de vanføre og fik gennem mange Aar tilstaaet saadant i Karleby Plejehjem paa Falster under Det Classenske Fideikommis; senere lejede Samfundet selv Ejendomme til Modtagelse af Børnene om Sommeren. K. formaaede ogsaa en Række Læger til gennem mange Aar at yde vederlagsfri Lægehjælp.

1878 blev Forholdene for trange i Vartov, og Poliklinikken flyttede til en Stueejlighed i Krystalgade 28, hvor den var aaben hver Dag. Arbejdet tog i Begyndelsen kun Sigte paa at hjælpe Børn, men fra 1880 udvidedes det til at omfatte ogsaa voksne, og Statens Tilskud blev samtidig forhøjet fra 4000 Kr. til 8000 Kr. Der optoges stadig nye Fag i Oplæringen for at øge Mulighederne for at hjælpe den enkelte Elev efter hans Evner, Anlæg og Interesser. 1885 oprettedes en Arbejdsstue for voksne, idet K. var klar over,

at vanføre Mennesker vel kunde udføre deres Arbejde lige saa godt, men i Reglen ikke lige saa hurtigt som normale Mennesker, og da de vanføre ofte havde svært ved at faa Arbejde paa private Værksteder, opstod Tanken om at skaffe dem lønnet Arbejde inden for Samfundet. De fremstillede Genstande søgtes solgt paa aarlige Udsalg, hvorved man prøvede at vække Folks Opmærksomhed for Virksomheden. 1885 blev Klinik og Skole samlet under eet Tag, Vodroffsvej 20. I Tiden 1872—85 havde man i alt taget sig af over 10 000 Patienter, Medlemstallet var steget til 672, Indtægten var 1885—86 over 21 000 Kr., Udgiften knap 18 000 Kr. Den Virksomhed, der var skabt af K., er blevet fortsat, udvidet og forbedret efter hans Død, men det kan med fuld Ret hævdes, at K.s Arbejde har været af ganske enestaaende Værdi, hvilket blev særlig fremhævet paa den store Lægekongres i Kbh. 1884.

K. udfoldede ved Siden af sin Virksomhed som Præst og senere som Filantrop et ret omfattende kirkeligt og kristeligt Forfatter-skab. 1854 skrev han »Grundtvigianismen, Papismen og Kirkeunionen, Bidrag til en kirkelig Tidsbetragtning«, hvori han udtaler Frygt for, at den grundtvigske Retning skal føre henimod Papismen. Bogen vakte ikke ringe Opsigt. Af en noget anden Art er »Fortolkning af Jesu Bjergprædiken« (1853), »Vor Herres og Frelseres Jesu Christi Lignelser, udlagte og forklarede« (1868) og »Vor Herres Jesu Christi 3 Besøg i Bethanien« (1874). K. har i disse Bøger forstaaet at forbinde en Udlægning paa videnskabeligt Grundlag med en frugtbart Anvendelse af Ordets Indhold. Endvidere har han skrevet »Om Skabningens Forlængsel og Haab, et Bidrag til at belyse Dyrenes Stilling, Vilkaar og Udsigter« (1876), der er oversat til Svensk, samt et større Værk, »Om Jesu Christi Person og Liv, en Række Studier« (I—III, 1880—86), hvortil han fik ministeriel Understøttelse, men som ikke var fuldført ved hans Død. Det vidner om stor Belæsthed og har mange udmærkede Enkeltheder, men er alt for formløst og bredt. — R. 1884. F.M.G. 1885. — Gravsten paa Frbg. Kirkegaard. — Kultegning af Wentorf 1887 i Hjemmet for Vanføre. Bronzestue af E. H. Bentzen 1890 sst., i Marmor paa Fr.borg. Træsnit 1886 og af H. P. Hansen 1887.

N. Dalhoff i Diakonissestiftelsens Almanak 1897. Aarsberetninger fra Samfundet som antager sig vanføre og lemlæstede Børn, I—XIII, Samfundet og Hjemmet for Vanføre, 1929. Alfred Th. Jørgensen: Filantropiens Førere og Former i det 19. Aarh., 1921, S. 85—88. Ill. Tid. 24. Okt. 1897. Nationaltid. 16. Febr. 1886.

Oluf J. Skjerbæk.

Knudsen, Hans Christian Martinus, f. 1865, Landskabsmaler. F. 16. Aug. 1865 i Roskilde. Forældre: Trikotagehandler Martinus K. (1831—88) og Johanne Cathrine Jensine Crone (1828—1904). Gift 9. Maj 1909 i Gandløse med Sørine Kristine Thomsen, f. 27. Maj 1880 i Lundø, D. af Fisker Søren T. (1842—1912) og Ane Dorthea Rasmussen (1851—92).

K. kom seksten Aar gammel i Malerlære hos Dekorationsmaler Aagaard i Odense og rejste 1884 til Kbh., hvor han fra 1888 i ca. syv Aar besøgte Zahrtmanns Skole. 1890 debuterede han paa Decemberudstillingen og har udstillet paa Charlottenborgs Foraarsudstilling 1893—1900, 1906—12 og aarlig siden 1914 og været repræsenteret paa Den frie Udstilling 1901—05. 1896 deltog han i Kunstnernes Studieskoles Udstilling, og 1937 afholdt Kunstforeningen i Kbh. en Udstilling af hans Arbejder. K. fik Akademiets Aarsmedaille 1. Gang 1916 for »Graavejrsdag, Vinter. Motiv fra Gandløse Ore Skov«, 2. Gang n. A. for »Afteninteriør« (Maribo Museum) og blev dermed Medlem af Plenarforsamlingen. I 90'erne og Begyndelsen af 20. Aarh. modtog han en Række **Akademi**-stipendier, og 1919 fik han den Serdin Hansen'ske Præmie for Genremaleri for »En Dreng, som tegner Model«. — K. er en af de faa danske Kunstnere, der aldrig har rejst i Udlandet. Han har alle sine Dage ført en stille og tilbagetrukken Tilværelse, og selv om han regelmæssigt hvert Aar har sendt et Par Billeder ind til Charlottenborgs Foraarsudstilling, er hans Navn ret ukendt. Hans Omraade er Landskabsmaleriet, og som Landskabsmaler fortsætter han Traditionen i dansk Kunst. Allerede i 90'erne søgte han Tilknytning til L. A. Ring, og i sit Natursyn og hele maleriske Opfattelse blev han paavirket af denne. En anden Kunstner, der fik Betydning for ham, var Albert Gottschalk, og undertiden viser hans Billeder samme lyrisk koloristiske Anslag som dennes. K. har dog fundet sin bedste Inspiration i Naturen selv. Han har levet i beskedne Husmandskaar midt i de Egne, han har skildret, og fulgt Aarstidernes Skiften fra Dag til Dag. Han har navnlig malet Motiver fra Brønshøj, Værløse og fra Egnen ved Gandløse, baade de aabne kuperede Marker, Gandløse Ore Skov og Vejen, der snor sig langs Skovhegnet med de fattige Husmandshuse. Han holder af den klare, rene Efteraarshimmel, der gør Konturerne skarpe og Bakkeformerne præcise, og det hvide Vinterlandskab, men han har ogsaa skildret den graa, disede Foraarsluft mellem Huse og Træer i Landsbyen. Han har et sikkert Blik for Kompositionen og en udpræget billeddannende Evne og arbejder med en fint nuanceret Skala af graalige og brunlige Farvetoner. Foruden

Landskaber har han malet en Del smukke Interiører ved Lape-lys og nogle karakterfulde Selvportrætter (udstillet paa Charlottenborg 1919, 1923, 1928 og 1931). K. er repræsenteret paa Kunstmuseet med »Sommerdag, Motiv fra Tange« (1898) og paa Hirschsprungs Samling med »Solskin først i September« (1900) og »Sommerdag sidst i August« (Ellemose ved Brønshøj) (1901). 1926 udførte han »Klar Dag i Slutningen af September. Udsigt fra Skive Kirkebakke« til Skive Raadhus i Anledning af Byens 600 Aars-Jubilæum. — Selvportrætter 1912, 1919, 1923, 1928, 1931 og 1937. Maleri af Kai Nielsen ca. 1916. *Merete Bodelsen.*

Knudsen, Ivar Peter Bogger, 1861—1920, Ingeniør, Maskinkonstruktør. F. 1. April 1861 i Følle ved Kalø, d. 23. Marts 1920 i Bombay, begr. i Hellerup. Forældre: Købmand Jens Eisbert K. (1826—1901) og Julie Vilhelmine Rønberg (1828—88). Gift 29. Okt. 1891 i Bregnet med Julie Marie Olsen, f. 9. Aug. 1870 paa Kalø, d. 14. Maj 1931 paa Frbg., D. af Godsinspektør, Kancelliraad Carl Christian Georg O. (1825—91) og Julie Vilhelmine Grønbek (1841—1934).

K. kom ni Aar gammel i Skole i Vejle og viste sig her i Besiddelse af stort mekanisk Talent, tog Præliminæreksamen og kom i Smedelære i Vejle 1876 og herfra som Svend til Caroc & Leths Maskinfabrik i Aarhus. Samtidig forberedte han sig til polyteknisk Adgangseksamen, som han tog 1882. 1887 blev han cand. **polyt.** som Maskiningeniør; ogsaa i Studietiden dyrkede han sine mekaniske Interesser, saaledes fremstillede han en Cykel, hvortil hver enkelt Del var lavet af ham selv. Efter at have aftjent sin Værnepligt fik han en kort Tid Beskæftigelse ved Kbh.s Fæstningsanlæg og kom 1888 som løst ansat Ingeniør til Stadsingeniøren i Kbh., hvor C. **Ambt** skulde bruge en Maskiningeniør til de sanitetstekniske Anlæg. 1889 paabegyndtes under Ledelse af H. Windfeld-Hansen Projekteringen af Kbh.s første Elektricitetsværk i Gothersgade, og ved Projekteringen af Kedel- og Maskinanlægget medvirkede K., der 1891 ansattes som Maskiningeniør ved Bygningen og senere ved Driften af det i Marts 1892 idriftsatte Værk. Under sit Arbejde her kom han i Berøring med Firmaet Burmeister & Wain, der havde Leverancen af Dampmaskinerne, og da Firmaets Direktør D. **Halley** døde 1895, tilbød Bestyrelsen, inden for hvilken G. A. Hagemann var en fremtrædende Kraft, K. Stillingen som ledende Maskiningeniør i Firmaet, idet han paa forskellig Maade havde vist sine usædvanlige Evner som Tekniker og Konstruktør; bl. a. havde han konstrueret en Dampkedel med Dobbelttrør, som Bur-

meister & Wain havde købt Patentet paa, og en aperiodisk Ampéremetertype, som Siemens & Halske købte. K. tog mod Tilbudet og tiltraadte 1. Febr. som Direktør K. C. Niensens tekniske Medhjælper. Okt. s. A. blev han Underdirektør. Det var i en for Firmaet kritisk Tid, K. traadte til; Halley havde ikke været sin Stilling voksen, han savnede Evnen til at have betroede **Med**-arbejdere, og hele Virksomheden viste sig at være temmelig forældet, idet man paa en Række Omraader i en Aarrække ikke var fulgt med Tiden, og dette var saa meget uheldigere, som Firmaet havde paataget sig Bygningen af det store russiske Kejserskib »Standart«. Kravene til dettes Størrelse og Fart og tilsvarende mægtige Maskineri voldte det da ogsaa store Vanskeligheder at svare til. Den første Opgave, K. tog op, var — støttet af Hagemann — at modernisere Maskinfabrikken paa Christianshavn. Der opførtes et nyt Maskinværksted og et nyt lyst og rummeligt Jernstøberi, der anskaffedes nye Arbejdsmaskiner og indførtes et centralt Kraftanlæg med elektrisk Kraftoverføring i Stedet for de ældre Dampmaskiner rundt i Værkstederne, der slugte mange Kul og krævede megen Pasning. For at kunne levere hurtige Reparationer af Havarister, hvad der betalte sig godt, moderniserede man Grovsmedien med store hydrauliske Presser og gasfyrede Ovne til stort Smedegods, og da man fra tysk Side som Modtræk herimod satte Priserne paa Staalblokke betydeligt op, byggede Selskabet sin egen Siemens-Martin Staalovn, som baseredes paa Anvendelse af Jernaffald. Efter Hagemanns Tiltræden som Bestyrelsesformand 1898 efter Tietgen var K. blevet Selskabets Maskindirektør, medens K. C. Nielsen blev administrerende Direktør og Martin Dessau merkantil Direktør, og den Periode, der nu fulgte, vil stedse blive erindret som en i teknisk Henseende meget indholdsrig Tid, selv om det økonomiske Udbytte ikke svarede hertil. Paa de moderne Værksteder byggede man Skibsdampmaskiner til Værftets Nybygninger og veg ikke tilbage for en saa vanskelig Opgave som en hurtiggaaende Maskine paa 11 500 H.K. til den russiske Krydser »Bojarin«. Ogsaa Skibsværftet udvidedes, man byggede en Tørdok, og 1906 anskaffedes en Flydedok med en Løfteevne paa 11 500 Tons. Til Elektricitetsværkerne, der paa dette Tidspunkt begyndte at rejse sig i danske Købstæder, leverede man **Land**-dampmaskiner, et Omraade, hvor K. fra tidligere Arbejde havde særlig Erfaring, og hvor det ogsaa lykkedes at oparbejde en Eksport, bl. a. til Rusland, Spanien og Sydamerika. Da Dampturbinerne begyndte at spille en Rolle, tog man ogsaa Bygningen af saadanne op, idet K. sikrede sig de **Parson'ske** Patenter for Firmaet, bl. a.

byggedes der Dampmaskiner paa 1100 H.K. til to Torpedobaade. 1888 havde Firmaet optaget Fabrikationen af Centrifuger, og det var længe en lønnende Fabrikation, men senere var den gaaet næsten helt i Staa, fordi Firmaet ikke var fulgt med Tiden og ikke havde sikret sig det Bechtolsheim'ske Patent, der havde revolutioneret Fabrikationen. 1900 tog K. paa ny denne Opgave op og satte al sin Energi og Opfindsomhed og lyse Tro paa Fremtiden ind i Arbejdet, men en Tid lang gav Arbejdet kun økonomiske Skuffelser, indtil K. 1906 ved sin geniale Konstruktion af en Centrifuge med selvbalancerende Spindel gav sit Firma en førende Stilling, hvilket førte til, at dets haardeste Konkurrent, det meget pengesterke Aktiebolag Separator i Stockholm, købte hele Fabrikationen. Dette medførte, at Firmaet kunde sætte al sin Kraft ind paa en ny stor Fabrikation, som senere skulde give det Verdensry, og som takket være K.s Indsigt og utrættede energiske Arbejde nu begynde at blomstre op. Allerede 1897 havde Firmaet som Følge af K.s Fremsyn af Fabrikken Augsburg i Nürnberg købt Udnyttelsesretten til den tyske Ingeniør Rudolph Diesels Patent paa en Forbrændingsmotor med en betydelig højere teoretisk Virkningsgrad, end man før havde kendt, og langt højere end Dampmaskinens. Opfinderens første Maskine fra 1893 var ganske vist eksploderet ved første Igangsætning, og de Tegninger, man modtog, førte ikke til, at den første Forsøgsmaskine paa 20 H.K., som Firmaet byggede efter disse, var praktisk anvendelig, og Fabrikationen gik efterhaanden i Staa overalt. 1903 var de værste Vanskeligheder — særlig ved Brændstofsprøjtningen og Forstøvningen af Brændselolien — imidlertid overvundne af de forskellige Firmaer, som arbejdede efter Patenterne, og som stadig udvekslede Erfaringer, og nu tog K. Sagen op paa ny, idet han paabegyndte Bygningen af Dieselmotorer til Elektricitetsværkerne, og her viste Nyttens sig af det Reorganisationsarbejde, som K. 1895—1903 havde udført for Værkstedernes Vedkommende. Fabrikationen stillede store Krav til Præcisionsarbejde og til de anvendte Materialers Egenskaber, fordi man arbejdede med Tryk og Temperaturer — ca. 100 Atmosfærers Tryk paa Brændselstoffet og ca. 1200° under Forbrændingen —, som man før ikke havde anvendt i Praksis, men Værkstederne var stedse i Stand til at svare til disse, og Dieselmotorer til de mange nye Elektricitetsværker, der skød op i disse Aar, blev en meget betydelig Fabrikation. 1904 var man naaet til at bygge Dieselmotorer paa 160 H.K., 1908 til 360 H.K., og 1909 byggede man en fire-cylindret Maskine paa 600 H.K. Det sidstnævnte Aar, der paa flere Maader blev et Mærkeaar, bl. a. fordi G. A. Hagemann trak sig tilbage og afløstes

af Admiral Richelieu, er endvidere af Interesse, fordi man da begyndte Konstruktionen af Skibsdieselmotorer, det Arbejde, der mere end noget andet skulde gøre K. og hans Firma kendt ude i Verden. Mens man arbejdede paa Løsningen af de hertil fornødne Opgaver, og særlig den at sætte Motoren i Stand til at gaa begge Veje — baade frem og bak — bestilte Østasiatisk Kompagni et mindre Dieselmotorskib med en 400 H.K.-Maskine, men da man følte sig sikker paa ogsaa at kunne magte betydelig større Opgaver, ændrede Østasiatisk Kompagni sin oprindelige Ordre til tre store oceangaaende Motorskibe paa 7400 Tons med Dieselmotorer paa hver 2500 H.K. De to Skibe byggedes hos Burmeister & Wain selv, og det tredje byggedes efter Firmaets Anvisninger paa et engelsk Værft Barchley, Curie & Co. Det var et vældigt Ansvar, der her blev lagt paa K.s Skuldre, men den Værkstedsorganisation, han havde skabt, og den Kreds af Medarbejdere, han gennem Aarene havde samlet og opdraget, stod under hans Ledelse sin Prøve; han havde altid interesseret sine Medarbejdere for at yde det bedste, de formaaede, og for stedse at gøre en Ting helt færdig. Det første af disse Skibe M.S. »Selandia« var paa Prøvetur i Sundet 15. Febr. 1912, og dets første Rejse til Bangkok fra 22. Febr. til 26. Juni forløb uden Uheld af nogen Art, og uden at de stillede Forventninger til 10 pCt. øget Plads og Lasteevne, til 11 Knobs Fart og til Tidsbesparelse, fordi Tankene kunde rumme Brændselsolie til 30 000 miles' Distance, blev skuffede. Hjemrejsen fra London til Kbh. var næsten et Triumftog. I London var »Selandia« det almindelige Samtaleemne, og Marineminister Winston Churchill aflagde Besøg om Bord. Det næste Motorskib M.S. »Fionia« blev afleveret i Juni 1912 og blev sejlet til Kiel, hvor det blev forevist for Kejser Vilhelm og Generaldirektør Albert Ballin, og ved denne Lejlighed passerede »Selandia« paa Hjemrejsen i fuld Fart forbi »Fionia«. Den tyske Kejser lykønskede i et Telegram til den danske Konge de danske Teknikere, og **Hamburg—Amerika-Linien** købte »Fionia«, som omdøbtes til »Christian X.«; s. A. beordrede Østasiatisk Kompagni et nyt »Fionia« med et Maskineri paa 4000 H.K., og som indeholdt alle de Forbedringer, man ved Driften af de første Motorskibe havde indset Ønskeligheden af. Det nye Skib, der afleveredes 1914, om hvilket det er sagt, at det i sin Indretning mere lignede en Herregaard end et Skib, anvendtes til den danske Rigsdagsdelegations Parisrejse 1919 og til Christian X.s Rejse til London og Paris 1920. I de følgende Aar kom der rigeligt med Ordre baade fra Østasiatisk Kompagni, Rederiaktiebolaget Nordstjernen, Det forenede Dampskibsselskab o. a. Det

knæb vel i Krigsaarene med at fremskaffe Materialer, men Selskabet havde en grundfæstet Position, da K. 1919 traadte tilbage som Direktør og kom ind i Bestyrelsen som Kommitteret. Helt uden Mislyde var hele dette store Arbejde dog ikke forløbet, idet en af K.s Medarbejdere, Ingeniør O. E. Jørgensen (s. d.), rejste en bitter Strid om Honorar for sine Opfindelser. Efter Krigens Afslutning fik K. fra engelske Forbindelser inden for Finans Kredse Opfordring til at assistere ved Starten af forskellige større industrielle Foretagender, og han kom i den Anledning ud paa flere Rejser, deriblandt ogsaa den Rejse til Indien, paa hvilken han døde af en Forgiftning.

K., der under sit Arbejde udtog en lang Række Patenter, fik 1908 Deutsche Landwirtschaftl. Gesellschaft's Sølvmedaille for sin Centrifugekonstruktion. I Foreningsliv deltog han ikke meget, 1898—1901 var han Medlem af Dansk Ingeniørforenings Bestyrelse, 1916—20 var han Formand for Kbh.s Golfklub og 1919—20 Vicepræsident i Kgl. dansk Automobil Klub. 1904—17 var han Medlem af Direktionen for Akts. Frbg. Metalvarefabrik, som 1908—16 kaldtes Burmeister & Wains Eksportkompagni, 1907—20 var han Medlem af Arbejdsgiverforeningens Hovedbestyrelse, 1913—17 af Bestyrelsen for Akts. Helsingørs Jernskibs- og Maskinbyggeri og 1913—20 af Repræsentantskabet for Arbejdsgivernes Ulykkesforsikring. I den 15. Okt. 1913 paa Foranledning af Bramminge-Ulykken nedsatte Kommission med G. A. Hagemann som Formand angaaende Statsbanernes Sikkerhedstjeneste indtraadte K. som Medlem. — R. 1900. DM. 1907. F.M.G. 1912. — Mindesten i Følle 1932. — Maleri af Michael Ancher. Træsnit af L. B. Hansen 1913.

Ingeniøren, 1912, S. 449—58. Motor Boat 22. Febr., 7. Marts og 14. Marts s. A. The Engineer 23. Febr., 8., 15., 22. Marts s. A. Fairplay 22. Febr. s. A. International Marine Engineering, Marts s. A. Engineering 8. Marts s. A. Helge Holst: Opfindernes Liv, II, 1915, S. 223. Ingeniøren, XXIX, 1920, S. 277 ff.; XXXI, 1922, S. 1 ff. Akts. Burmeister & Wain 1872—1922, 1922. Opfindelsernes Bog, 4. Udg., 1923, I, S. 666; II, s. A., S. 316 f. C. Hentzen: 40 Aar i Københavns Elektricitetsværkers Tjeneste, 1933, S. 9, 14, 16 f. Dansk Arbejde 1. Dec. 1936. Berl. Tid. 17. Febr. 1937.

Poul Vinding.

Knudsen, Jakob Christian Lindberg, 1858—1917, Forfatter. F. 14. Sept. 1858 i Rødning, d. 21. Jan. 1917 i Birkerød, begr. sst. Forældre: Højskolelærer, cand. theol., senere Sognepræst, sidst i Lejrskov, Jens Lassen K. (1819—86) og Nanna Marie Frederikke Adelaide Boisen (1824—1900). Gift 1° 22. Aug. 1883 i Kbh. (Vartov) med Sophie Frederikke Plockross, f. 20. Febr. 1861 paa

Frbg. (Garn.), d. 25. Marts 1916 i Holte, D. af Fuldmægtig i Krigsministeriet, cand. jur., senere Overretssagfører, Kancelliraad Harald Christian P. (1826—1913, gift 2° 1871 med Anna Helene Hall, 1840—1919) og Marie Christine Krarup (1834—64). Ægteskabet opløst. 2° 17. Nov. 1896 i Mellerup med Helga Bek, f. 17. Aug. 1877 i Halling, Randers Amt, D. af Lærer, senere Højskoleforstander Jens B. (s. d.) og 2. Hustru.

1862 blev K.s Fader Lærer ved Kolds nye Folkehøjskole i Dalum, udnævntes 1864 til Sognepræst for Aggersborg i Øster Han Herred, forflyttedes 1872 til Lejrskov og døde her. Af K.s fire Barndomshjem har, hvad Omgivelserne angaar, det i Aggersborg givet ham rigest; Naturbillederne i hans Digtning er overvejende bestemt af **Limfjordslandskabet**, og blandt de primitive Hanherredboere — uforstyrrede af moderne aandelige Strømninger og rodfæstede i ældgammel Bondesæd — har han truffet de Mennesker, han umiddelbart har holdt mest af. Først i Lejrskov-Aarene kom han en grundtvigsk vakt Landbefolkning nærmere ind paa Livet. Men grundtvigsk var Hjemmets Luft, og den blev saa meget mere afgørende for Børnene, som de udelukkende undervistes af Forældrene: de »levede af« Faderens og Moderens Ord, og hvad de fik fortalt af Bibel-, Danmarks- og Verdenshistorie, havde for deres Bevidsthed samme Aktualitet som Hverdagen omkring dem. Af det K.ske Forfatterskabs talrige Vidnesbyrd om den grundtvigske Opdragelses Betydning for ham (bl. a. en historisk Farvning af hans Naturindtryk) findes de centraleste i Romanerne »Gjæring-Afklaring« og »To Slægter«; i sidstnævnte har K. desuden givet en digterisk fri Udredning af de frugtbart kontrasterende Forudsætninger, som han formentlig skylder Spillet mellem sin vestslesvigske Fædreneslægts baade urkraftige og skrupuløse Bondetyngde og sin almindanske, kulturprægede Mødreneslægts harmoniske Søndags-sind. Hans dobbelte Familiearv rummer vistnok en Del af Forklaringen paa hans aktivt selvudprægende Individualismes Brydning med en mystisk stemt Kvietisme — Grundformlen for hans Religiositet, der snart tenderer den ene Vej, snart den anden, snart er i Ligevægt mellem begge. Moderens fine musikalske Sans genfindes hos ham; for Resten var den blide, noget reserverede Præstekone ret kritisk anlagt og ganske fremmed for al saadan særgrundtvigsk Manér, som K. har sammenlignet med pasteuriseret Mælk. Mere iøjnefaldende er dog hans Aandsslægtskab med den bondefødte Fader, hvis desillusionerende Oplevelser paa Kolds Højskole (jfr. Forholdet mellem Kresten Børgesen og Haar i »To Slægter«) han ligefrem synes at have overtaget som en besk-

nøgttern Erkendelse af, at Aandens frie Lov ikke gælder i vor syndige Verden. Imidlertid var det navnlig gennem sit ubønhørlige Lydighedskrav i alle ydre Ting, **smaa** og store uden Forskel, at Faderen udøvede sin næsten guddommelige Autoritet over K. Drengens typisk K.ske Samvittighedsangst spændtes abnormt under »den gøglende Luftspejling . . ., at alt med fuldkommen Sikkerhed kunde indrettes fuldkommen godt«, og den heraf udsprungne sygelige Ansvarfølelse, der aldrig helt forlod ham, og som i Bagateller kunde virke pinagtigt og tidsspildende, udviklede sig efterhaanden til en dyb, religiøs Drift: »over for Livets stadig indløbende Samvittigheds-Sager« *maatte* han indhente Guds inappellable Dom — skyldig eller **ikke-skyldig**. »Men jeg blæser ogsaa baade Vedtægt, Kleresi, Øvrigheden og hele Kommersen en lang March, naar jeg først er bleven sikker . . . ad den Vej.« Midt under Kampe og Kriser kunde han hele Livet igennem nu og da med en sjælden Intensitet erfare »Guds Fred over al Forstand«.

Det praktiske Landbrugsarbejde, som han efter god grundtvigsk Skik blev sat til i Overgangsalderen, **laa** daarligt for ham. En forholdsvis glad Tid havde han fra Okt. 1873 til Juli 1874 som Elev paa Askov Højskole, hvor hans bedste Udbytte var de reelle Kundskaber, som han erhvervede gennem den »udvidede Undervisning«. Fra Efteraaret 1874 forberedte han sig under Faderens og andres Vejledning til Optagelse paa Rudolph Møllers Artiumskursus i Kbh.; her kom han ind Aug. 1875, blev 1877 Student og Sommeren 1881 teologisk Kandidat. En i Kursustiden udkastet Cicero-Oversættelse paa Hanherredmaal, »Den først' af de catilinarisk' Tåler . . .« (i Bogform 1887 under Pseudonymet »Jakob« og forsynet med en Fortale), er baade en heldig humoristisk Penneprøve og et blufærdigt Udtryk for Jydens Hjemve i Hovedstaden. Sin tunge jyske Naturgrund blev han sig ikke mindst bevidst gennem Venskabet med en jævnaldrende Medgrundtvigianer, den sjællandske Præstesøn Holger Begtrup, hvis æstetiske Livsindstilling forekom ham letbenet og affektet (jfr. den ubehersket forvrængende Roman »Den Gang«). I øvrigt indførtes han af Begtrup baade i de Omraader af dansk Guldalderlitteratur, som ikke havde været dyrket i hans Hjem (f. Eks. den Heiberg'ske Skole og Paludan-Muller), og i 70'ernes danske og norske »moderne Gennembrud«; skønt han var temmelig ukendt med det teoretiske Fundament for den nye Digtningens Ideer, talte dens Naturalisme stærkt til Bondeoprindeligheden i hans Sind. Fagstudiet, som han drev rent mekanisk, betød intet for hans urolige religiøse Liv, og hans Hunger efter »aandelig Virkelighed« tilfredsstilledes ikke af Rasmus

Nielsens »Dualisme« (jfr. den formelt ubehjælpssomme versificerede Studenterspøg »Hrr. Begtrups Haar«). Om end hans barnlige Fantasilege i Lejrskov havde taget Form af Breve til Søstrene (fra en tyrannisk Konge), var hans litterære Evne dog sent udviklet, og »Poesien« i ham fik foreløbig sit modneste Udtryk i hans uskoledede, men mærkeligt smukke Sang og Klaverspil.

Faderen til den unge Københavnerinde, han havde forlovet sig med 1879, støttede ham pekuniært, da han som nybagt Kandidat vilde realisere Russens opgivne Plan om et filosofisk Specialstudium; men i Løbet af Efteraaret 1881 kørte han fast, og en samtidig forfattet grotesk Komædie faldt efter Begtrups Mening mislykket ud i en Dom, som K. senere med nogen Bitterhed har bebrejdet Vennen. Nedbrudt vendte han Nov. 1881 hjem til Lejrskov og knyttedes faa Dage efter som Lærer til Askov, hvor han blev i næsten ni Aar og stiftede sit første Hjem 1883; fra 1882 fik han Begtrup til Kollega, og trods indbyrdes Rivalisering fortsatte de Venskabet. En tung Fremstillingsform og et pinligt Hang til at overvældes af Bevægelse over sit Stof hemmede ham i Skolearbejdet (Fag: Dansk og Engelsk). Den Indflydelse, han dog snart kom til at øve paa adskillige Elever, var tit af en Art, der ikke behagede det lidet indadvendte Forstanderpar Schrøder, hvem ogsaa hans i 80'ernes Slutning stiftede Venskab med Frimenighedspræst Valdemar **Brücker** faldt for Brystet. K.s Overflytning Sommeren 1890 til Stillingen som Valgmenighedspræst i Mellerup ved Randers Fjord føltes af begge Parter som en Lettelse.

Blandt hans litterære Arbejder fra Askov-Tiden gjorde en lidet betydelig Kantate til en grundtvigsk Holberg-Fest i Kolding (1884, Musik af H. Nutzhorn) vistnok mere Lykke end det kejtede, men stærkt personlige fortællende Digt »Bent Kongebroder« (trykt s. A. i »Historisk Maanedsskrift«), af ham selv opfattet som hans digteriske Gennembrud; han har her objektiveret sit eget hvileløse Sinds Kampe mellem hedensk og kristent Væsen. Fra Juni 1884 stammer det utrykte »Haltefanden«, et gribende Krisedigt, der anticiperer Problemstillingen **Naturalisme—Kristendom** i den atten Aar senere »Gjæring-Af klaring«. Fra 1884 er ligeledes Afhandlingen »Vore moderne Forfatters Forhold til det Overnaturlige« (i »Historisk Maanedsskrift«), hvor Poesien i de moderne dansk-norske Fritænkernes Digtning udledes af deres religiøse Længsler og Instinkter. Faderens Død 1886 skal have ført ham ud i svære Anfægtelser med en afgørende kristelig Modning som Resultat; forbundet hermed var en Valfart til Aggersborg og en Fordybelse i Kierkegaard, hvem han omsider afviste som en »forkølet« Mand uden Sans for Kristen-

dommens inderste Karakter af Hvile. En Englandsrejse i sidste Halvdel af 1886 bragte ham ind paa Studier over **Cromwell**, i hvis djærve og jævne Engelskhed han genkendte sin egen jyske **Bondearv**; hans provinsielle Partikularismes angelsachsiske Tilknytning giver hans Stilling i »den jyske Bevægelse« Lighed med Johs. V. Jensens. Allerede nu begyndte det omstændelige Arbejde, der først blev til en Foredragsrække om Cromwell (trykt 1888 i »Historisk Maanedsskrift«), og som satte sin endelige Frugt i Skuespillet »Cromwell's Datter« (udsendt 1891 med Forord af Drachmann, hvem K. til Gengæld siden hjalp med Oversættelsen af Byrons »Don Juan«); stilistisk angribeligt i sin Arkaisering (paa Grundlag af »Jammersmindet«) og dramatisk svagt er det aldrig opførte Stykke dog af Værdi som en Bekendelse fra en stridende Sjæl med et uendeligt **Fredsbehov**. 1888 affødte en kort Rejse til Frankrig et Par Artikler om Indtryk fra Versailles (i Tidsskriftet »Danskeren«, 1889), en Kærlighedserklæring til dansk Folkelighed.

I sin første Møllerup-Tid digtede K. Aftensangen »Tunge, mørke Natteskyer«, og Morgensangen »Se, nu stiger Solen«. Til sin Præstegerning var han bl. a. forberedt gennem de Søndagstaler, han havde holdt i Askov og det nærliggende Gesten, og hvorom »Christelige Foredrag« (1893) giver et fyldigt Begreb. Hans særprægede og vægtige Prædikener fandt modtagelige Tilhørere i hans Menighed. — 1893 enedes han med sin Hustru om at skilles; bl. a. i Opdragelsen af deres Børn aabenbares der en skæbnesvanger Afstand mellem hans tungere og hendes lettere Natur. Forargelse over **Skilsmis**sen medførte Dalen i Elevtallet paa den stedlige Højskole, i hvis Ledelse K. var indtraadt efter Forstander Beks Død; i selve Menigheden forblev hans Position dog temmelig urokket, indtil Briicker Nov. 1896 viede ham til en nittenaarig Datter af den afdøde Forstander; da blev der saa uroligt i Kredsen, at han opsagde sin Stilling. Foraaret 1897 slog han sig ned i Randers og levede i de nærmest følgende Aar væsentlig af at holde Foredrag og læse op (især Holberg), indtil videre henvist til slet betalende Foreninger o. l. Mange Slags Oplevelser fra hans Foredragsrejser har givet ham Stof til nogle af hans **smaa Fortællinger** (jfr. »Jyder«, I—II, 1915—17) — en Genre, han havde indledet 1887 med »Møller og Bager Peder Mortensen« og saa **smaat** fortsat i Midten af 90'erne (»Skjønheden og Dyret«, »En Forlovelse«, begge først trykt senere, den sidste af ham selv dramatiseret som »Kjærlighed og Kjøbmandsskab« og uden Held opført paa Det **kgl. Teater** 1905). Slette Logisforhold paa Turneerne svækkede tidligt hans Helbred, og Nyresmerter og Gigttilfælde vedblev, efter at han i

Løbet af ret faa Aar var gledet ind i taalelige Kaar som en højt anerkendt og meget læst Forfatter. 1901 flyttede han til Glostrup, 1904 til Nyhusene ved Hillerød, 1909 til Birkerød.

Fra 1898 til sin Død udsendte han henvend en Snes — mest store — Bøger. Et saa pludseligt Frembrud af Produktionskraft hos den 40-aarige Mand, der hidtil kun havde skrevet med Besvær, maa ikke blot forklares ud fra den indre Sikkerhed, han havde vundet gennem Opgøret med sit naturlige Milieus Moralkodeks, men ogsaa ud fra hans Lykke i sit andet Ægteskab. De indre Kampe var dog ingenlunde endt og prægede bl. a. Aarene efter 1910, da Arbejdet med den stærkt subjektive Luther-Roman snarere paaførte ham end befriede ham fra den gamle Samvittighedsuro.

I psykologisk Forlængelse af »Cromwell's Datter« ligger den maa-ske i Mellerup udkastede Fortælling »Et Gjensyn« (1898), der ved Vilh. Andersens og Ernst Bojesens Hjælp blev hans egentlige Skribentstart, Udviklingsromanen »Gjæring-Afklaring« (1902), hvor Samvittighedsuroen faar sin særlige Tone gennem Skildringen af den grundtvigsk opdragede Hovedpersons Møde med moderne Panteisme og Naturalisme, »To Slægter« (1910, jfr. ovenfor S. 600) og Luther-Romanen »Angst-Mod« (1912—14). Personlighedens Problemer i Forholdet til Gud, sig selv og Samfundet behandles skarpest i Romanerne »Den gamle Præst« (1899, i Sven Langes Dramatisering med Held fremført paa Det kgl. Teater 1904), »Sind« (1903), hans bedste Kunstværk, samt Ægteskabs- og Skilsmisseromanerne »For Livets Skyld« (1905) og »Inger« (1906). De i flere af de nævnte Bøger forekommende Angreb paa lødig gammel Bondekulturs civilisatoriske Forurening og paa blødsøden, falsk Humanitet i Børneopdragelsen og i det sociale Liv fremtræder særlig stærkt i Romanerne »Fremskridt« (1907) og »Lærer Urup« (1909) ligesom i Fortællingen »En gammel Slægt« (»Ill. Tid.« 1903—04, Bogform 1918). Delvis under Indflydelse fra Ludvig Feilberg opfattes forskellige af ovenanførte Motiver stundom under Synspunktet: naturfattig Selvspejling contra naturkraftig Umiddelbarhed, saaledes i det dramatiske Digt »Varulven« (1908), hvor K.s Indlevelse i »Faust« spores, og i Romanerne »Rodfæstet« (1911), »Den Gang« (1916) samt »En Ungdom« (1913); i sidstnævnte revser han den Forsvarsnihilisme, som han havde set brede sig i Høj-skolekredse, og som han navnlig efter den russisk-japanske Krig harmedes over. Som rent digteriske Hvilepunkter i det lidenskabeligt spændte, ofte tendentiøst karikerende Forfatterskab virker den i flere gamle Stil- og Sprogtoner skrevne Fortælling »Adelbrand og Malfred« (1900) og det enfoldigt fromme, yndefuldt ubehjælpssomme Digt »Jomfru Maria« (1904). Stor Vægt maa der tillægges

den Samling Artikler, Foredrag o. lign., som K. samlede under Titlen »Livsfilosofi« (1908), og som danner en naturlig Fortsættelse af »Christelige Foredrag«; jævnfører man disse to Bøger med hans Digtning, faar man et betagende Indtryk af hans modsætningsrige Aandspersonligheds faste Rejsning og sluttede Sammenhæng. I den Sammenhæng indgaar ogsaa hans sparsomme enkeltstaaende — oftest **ufuldbaarne** — Digte, hvoraf en nogenlunde komplet Udgave vil udkomme 1938.

I sin Stil skyr K. forsætligt Artistens raffinerede Præcision og lader helst selv det mest ekstraordinære spejle sig i almindelige Menneskers ukunstneriske Bevidsthed — overbevist om, at Læseren lever af dagligdags Ord. — Hans fundamentale sjælelige Oplevelse er den lige saa angst- som tillidsfulde Bundethed til Faderen; Afhængigheden af ham bliver det Billede, hvorunder han anskuer sit Forhold til Gud. Spændingen mellem hans kristeligt tonede Samvittighedsuro og hans hedenske Urtrang til uhemmet Udfoldelse bliver ikke mindre, naar hans selvtægtfordrende Individualisme brydes med hans brutale Samfundskonservatisme, der lovpriser baade den sociale Nød og den økonomiske Lagdeling som opdragende Værdier. Ofte synes det, som vælger han Kristendommen paa Trods af sine inderste Instinkter. Idet han ser Løgn over for Gud som den utilgivelige Grundsynd, fordrer han et redeligt Skel mellem denne Verden med dens nødvendige hedenske Moral og Aandens frie Verden, og han krydser sig frem mod den kristelige Fuldkommenhed med saa store Slag, at han »faar hele Naturalismen med ombord«. Hans animalsk heftige Lyksalighedskrav over for baade det jordiske og det himmelske er en af Forudsætningerne for hans Angst, der bl. a. bunder i Risikoen for at forspilde Tilværelsens herlige Muligheder. Under en saadan Risikos Tegn ved han sig paa Naade og Unaade prisgivet Gud, der — frisk og vilkaarligt inhuman (Messina-Jordskælvet) — skænker os sin bundløse Kærlighed sammen med »Naturens og alle aabne Himles uendelige Frihed«. Paa sit Geni for dette farlige og forunderlige Liv i Gud blev K. Digter. — Tit. Professor 1912. — Malerier af Axel Bredsdorff 1912 (Fr.borg) og 1914 (Maribo Museum). Farvetræsnit af Kr. Kongstad 1910.

Relativt udtømmende Bibliografi ved Edith Ortmann-Nielsen i 2. Opl. af Kristelige Foredrag, 1933; Supplement hertil i Aug. F. Schmidt: J. K., 1936. Ang. Mødreneslægt: se under Biskop P. O. Boisen. — Holger Begtrup: J. K., 1918. Carl Roos: J. K., 1918. Svend Norrild: J. K., 1935. Harald Nielsen: Moderne Litteratur, 1904, S. 163—208. Fr. Book: Studier och stroftåg, 1911, S. 86—104, og Essayer och kritiker, 1919, S. 311—18. Rich. Gandrup: Døgnnet og Tiden, 1926, S. 34—50. O. Jappe: J. K.s Livsførelse (i Edda, 1933).

Ejnar Thomsen.

Knudsen, Johan Christian Severin, f. 1865, Godsejer, Politiker. F. 10. Dec. 1865 paa Moutrup, Mors. Forældre: **Kammerraad** Jacob Sepstrup K. (1817—69, gift 1° 1857 med Ane Kirstine Marie Riis, 1828—58) og Ane Jensine Riis (1827—92, gift 2° med Kammerraad, senere Etatsraad Poul Knudsen til Ulstrup og Blidstrup, 1819—1905). Adopteret af Stiffaderen. Gift 1° 25. Jan. 1901 i Blidstrup med Elisabeth Julie Hanne Christiane Otto Lissner, f. 30. Maj 1867 i Kbh. (Slotsk.), d. 7. Dec. 1929 i Nizza (gift 1° med Skibsfører Richard William Riis), D. af kgl. Økonomiskriver Julius L. (1831—1912) og Franciska Johanne Jacobine Otto (1837—1906). Ægteskabet opløst 1906. 2° 11. Juli 1911 i Ribe med Olga Johanne **Rebekka** Thorsøe, f. 17. Nov. 1874 i Frederikshavn (gift 1° 1899 med Premierløjtnant i Marinen Niels Ebbesen Mygind, 1868—1902), D. af Konsul Johan Pohlmann T. (1822—99) og Rebekka Helene Berg (1838—1922).

K. blev Student 1889 fra Bokkenheusers Kursus og cand. phil. 1890. Han fortsatte ikke Studierne, men gav sig i Tilknytning til Hovedstadens litterære Radikalisme sine æstetiske, navnlig sceniske Interesser i Vold. 1890—91 udgav han Bladet »København«, og sammen med Ove Rode og Carl Ewald prægede han det i denne dets første fronderende Periode. Det var især Teaterkritikken, han varetog. Desuden samarbejdede han med Broderen, C. Riis-Knudsen, i Redaktionen af Tidsskriftet »Litteratur og Kritik«. 1891 købte han det vendsysselske Gods Bangsbo, som han restaurerede med forfinet Smag, og som derefter »et helt Slægtleds Kunstnere skulde lære at elske som et Hjem« (Herman Bang). Her færdedes den saakaldte »Bangsbo-Kreds«, Wied, Schandorph, Peter og Betty Nansen, Bang, Bjørn Bjørnson o. a., som i et gæstmildt Hjem. Sine litterære Interesser har han siden beholdt usvækkede. 1895—97 hjalp han Broderen økonomisk med Ledelsen af **Dagmar**-teatret, og efter at han var kommet ind i Rigsdagen, deltog han ivrigt i dens Teaterdebatter. — Hans liberale Anskuelser placerede ham som en Modstander af den frembrydende socialdemokratiske Bevægelse, og politisk gik han da efterhaanden over til Højre. 1898 søgte han forgæves Valg i Frederikshavn. 1906 valgtes han i Fredensborgkredsen, som han holdt »paa en Trekant« — baade Venstre og Radikale opstillede — til 1913. Under Behandlingen af Forsvarslovene i Sept. 1909 optraadte han mod Landbefæstningens Nedlæggelse, og han stemte sluttelig mod hele Lovkomplekset sammen med Oberst N. P. Jensen og fire andre Højremænd, med hvem han derefter en Tid dannede en særlig Gruppe

inden for Folketingets Højre. — Ved Faderens Død 1905 overtog han Moutrup og Blidstrup Godser. Bangsbo afhændede han 1909 og Blidstrup 1923. Ved Siden af Rigsdagsvirksomheden tog han livligt Del i Højres Organisationsarbejde. Han var Formand for det jyske Højres Organisation 1904—10, Medlem af Højres Repræsentantskab 1905—15 og af Højres Forretningsudvalg 1907—15. Endvidere var han Formand for Flade-Gærum Sogneraad 1902—06 og Formand i Repræsentantskabet for Frederikshavns Bank 1904—10. 1909 var han ledende Senior i Studenterforeningen. — Hans højrepolitiske Standpunkt var fra første Færd ret moderat. Forud for Grundlovvalget 1913 udtalte han, at om Pengeprivilegierne faldt bort, vilde han »græde med tørre Taarer«. Efter Det konservative Folkepartis Dannelse 1915 faldt det da naturligt, at han indtraadte i dette, og ved Valget 1918 kom han ind i Tinget igen paa et Suppleringsmandat i Hjørring Amt. Partiets Folketingsgruppe valgte ham til Formand og politisk Ordfører, og i de to indholdsrige Aar fra 1918 til 1920 varetog han dette Hverv med almindelig anerkendt Formsikkerhed, Klogskab og Loyalitet. Hans elegante Indlæg blev altid hørt med Interesse. Personlig følte han sig knyttet til den Fløj af Partiet, der i den sønderjyske Politik ubetinget vilde respektere Folkeafstemningens Udfald, og som i den økonomiske og forfatningsmæssige Politik indtog et maadeholdent, »antikapitalistisk« Standpunkt. Det var derfor næppe helt i Overensstemmelse med hans Ønsker, at Partiet 27. Marts 1920 i Forstaaelse med Venstre krævede Valg udskrevet straks uden Ændring i Valgloven. Under Partiførernes Forhandlinger med Kongen Natten til Paaskedag udtalte han i Samklang med Piper, at han ikke ønskede Ministeriet Liebes Fratræden. Derimod erklærede han sig enig med de radikale og socialdemokratiske Politikere i, at der snarest muligt burde udskrives Valg paa Grundlag af en ændret Valglov. — De Retningslinier, Partiet valgte efter Aprilvalget, gik hans Politik saa meget imod, at han fandt sin Stilling uholdbar. Forud for Junivalget meddelte han sine Vælgere, at han ikke ønskede Genvalg. Han nedlagde samtidig alle sine Hverv inden for Partiet og har ikke siden taget Del i det offentlige Liv. — Maleri af Chr. Clausen 1892. Tegning af P. S. Krøyer.

Herman Bang i Ill. Tid. 8. Juli 1906. Nationaltidende 11. Juni 1920. Berl. Tid. 10. og 11. Juni s. A. Politiken 11. Juni s. A. Asger Karstensen: Et Opgør, 1921. Carl Behrens: Erindringer, 1937.

P. *Stavnstrup.*

Knudsen, Johanne Sophie, f. Bergman, 1742—96, Skuespillerinde. F. 31. Marts 1742 i Hillerød, d. 31. Marts 1796 i Kbh.

(Nic), begr. sst. (Ass.). Forældre: Rytter Henrik Hansen B. og Petronille **Hoffgaard**. Gift 30. Aug. 1769 i Kbh. (Frue) med Sufflør Lars K., f. ca. 1736, d. 7. Marts 1818 i Kbh. (Frue).

Et ikke almindeligt Kunstnerliv begyndte, da J. S. K. 2. Okt. 1765 debuterede som Leonore i »Den Stundesløse«. Skønt hendes Ydre ikke passede til saadanne ædle tragiske Skikkelser som Voltaires »**Zaïre**« og Rethe i Bruns »**Zarine**«, klarede hun dog disse Opgaver, og hendes Bestræbelse efter Naturlighed i **Versfremsigelsen** hævede hendes Spil over den gængse svulstige Manér, der repræsenteredes af Madame Rose, f. Bøttger. Samtidig gjorde hun det Kunststykke som vor første Grethe i »Kjærlighed uden Strømper« at parodiere det Stof, hun til daglig **maatte** arbejde med. Rosenstand-Goiske bemærkede, at hun derved tabte noget af sin tragiske Evne, men Tabet pegede fremad mod de borgerlige Hustruer og Mødre, som blev J. S. K.s egentlige Omraade, saavel klassiske Typer som Magdelone, Gedske og Nille som Koner og Kællinger fra Samtiden, f. Eks. Madam Plump i P. A. Heibergs »Forvandlingerne«. Saadanne Typer kunde hun karakterisere og forskelliggøre, Lunet var ægte og Grundtonen altid godmodig. Rahbek vidner, at Holbergs Krav om Korrekthed i Diktionen havde en udmærket Repræsentant i J. S. K. Hun optraadte sidste Gang 12. Maj 1795 som Madam Prim i »De fire Formyndere«, og en Kunstnerbane, som strakte sig fra Fremstillingen af fremmed Unatur til jævn dansk Følemaade, var dermed afsluttet. Hendes Mand, *Lars K.*, blev 1754 Student fra Frue Skole og studerede Sprog og Musik, men tog ingen Embedseksamen. Ca. 1758 blev han Sufflør, særlig ved de italienske Syngespil, og 1762 debuterede han som Claus i »Kaffehuset«, men da hans sceniske Evner ikke svarede til hans Kundskaber, blev han paa ny Sufflør (til 1796) og virkede fra 1781 sammen med Wessel som fast ansat Oversætter af Skue- og Syngespil, hvoraf adskillige blev trykt. Teaterdirektionen satte det unge Geni Caroline **Halle** (Walter) i Pension i K.s Hjem, da dets »ordentlige Levemaade og ærlige, anstændige Selskab« var den bekendt, og Rahbek mente, at K. som Rosenstand-Goiskes Ven havde ikke ringe Del i »Den dramatiske Journal«s Tilblivelse og Domme. Men desværre efterlod K., der kan have kendt Holberg og som levede helt ned til 1818, ingen Skildring af Teatret i dets første Periode.

K. L. Rahbek i M. C. Bruun: Svada, 1796, S. 273—82. P. H. Haste: Thalia, 1796, S. 175, 196. P. Rosenstand-Goiske: Kritiske Efterretninger, udg. af C. Molbech, 1839, S. 72 ff. Robert Neiiendam: Breve fra danske Skuespillere, I, 1911. Personalthist. Tidsskr., 6. Rk., IV, 1913, S. 246 f. H. Weitemeyer: Kulturskildringer fra Kbh., 1916, S. 106. *Robert Neiiendam.*

Knudsen, Knud Johannes, 1872—1929, Historiker. F. 4. Marts 1872 paa Vosnæsgaard ved Kaløvig, d. 6. Maj 1929 i Kbh., begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Forvalter, senere Gaardejer i Stokkemærke Hans K. (1834—1900) og Henriette Jakobine Hansen (1845—1919). Gift 1° 17. Maj 1899 i Kbh. (Holmens) med Caroline Thierry, f. 13. Marts 1867 paa Lønstorp, Skaane, D. af Proprietær, senere til Emdrup Ladegaard og Over Løjstrup Ejner Christian Arnold Laurentius T. (1843—1923, gift 2° 1894 med Elina Vilhelmine Caroline Sunckenberg, 1848—1921) og Thora Muller (1840—92). Ægteskabet opløst. 2° 9. Juli 1921 paa Frbg. (Marcusk.) med Lærerinde Anne Kirstine Thygesen, f. 16. Juli 1876 i Vinding, Tyrsting Herred, d. 3. Maj 1933 paa Frbg., D. af Gaardejer Eske Sørensen (1835—1906) og Caroline Andersen (1842—1907). Navneforandring fra Sørensen 2. Dec. 1904.

K. blev Student 1890 fra Døckers Kursus, cand. mag. 1898 og var derefter Lærer ved forskellige københavnske Skoler; 1894 knyttes han til Udvalget for Folkeoplysnings Fremme, først som Assistent, senere (til sin Død) som Sekretær og Redaktør. I Udvalgets Skrifter udgav han populære Bøger om Opdagelsen af Søvejen til Indien (1901) og om den danske Ishavsfarer Jens Munk (1902), hvortil føjedes en Udgave af Folkebogen Lucidarius med Indledning om Middelalderens geografiske Opfattelse (1909). Herigennem kom han ind paa videnskabelige Arbejder. I »Tidsskrift for Søvæsen« offentliggjorde han, der ikke var uden praktisk Sømandskundskab, 1912—22 en Række Afhandlinger til Belysning af ældre Tidens nautisk-maritime Forhold, særlig danske, og leverede samtidig Udgaver af det 16. Aarh.s hollandske og danske Sejladsforskrifter for nordiske Farvande: Jan Seuerszoons »De kaert van der Zee« (1914), Lorentz Benedicts »Søkort« (1915) og »Het Leeskartboek van Wisbuy« (1920). Særlig beskæftigede han sig med »den danske Hydrografis Fader«, Søkortdirektør Jens Sørensen i det 17. Aarh., udgav 1916 et Udvalg af hans Kortarbejder, skrev 1918 en stor Monografi om ham og føjede hertil 1921 som Aktstykkесamling et Udvalg af hans efterladte Papirer. I sine senere Aar syslede han med en dansk Oversættelse af Resens Atlas og fik 1925 paabegyndt Udgivelsen (efter hans Død fortsat af andre). Ved sin nautisk-historiske Virksomhed, der var uden hjemligt Side-stykke, har K. indlagt sig megen Fortjeneste og vundet et Navn ogsaa i Udlandet, særlig Holland.

Studenterne fra 1890, 1915, S. 244 f. Johs. Steenstrup i Hist. Tidsskr., 8. Rk., VI, 1915—17, S. 483—92. H. Ravn sst., 9. Rk., VI, 1929, S. 435 f. Politiken og Berl. Tid. 7. Maj s. A.

Carl S. Petersen.

Knudsen, Knud Anton, f. 1864, Gymnastikinspektør. F. 21. Aug. 1864 i Orte paa Fyn. Forældre: Gaardejer Knud Pedersen (1829—77) og Karen Kirstine Jensen Hansen (1835—1908). Gift 21. Aug. 1891 i Omaha, Nebraska, U. S. A., med Bodil Cathrine Elise Olsen, f. 3. Juni 1864 paa Nørre Mølle ved Viborg, D. af Mølleforpagter, senere Hotelejer i Omaha Claus Andersen O. (1842—94) og Christine Margrethe Harding (1836—1903).

Forældrene flyttede 1869 til Nørre Aaby Sogn, hvor Drengen gik i Landsbyskole, indtil Faderen døde; derefter blev han privat forberedt til Optagelse i Odense Katedralskole, hvorfra han blev Student 1883. — Som Embedsstudium valgte han Teologi, skønt han ikke turde haabe paa at blive Præst, da han ikke mente at være i Besiddelse af de fornødne Talegaver. Det mundtlige Foredrag voldte ham helt op i Manddomsaarene meget Besvær, men med sejt Udholdenhed arbejdede han sig efterhaanden op til at kunne tale let og flydende efter Manuskript, og hans Livsvirksomhed førte med sig, at han kom til at tale meget.

Paavirket af Ingemanns Romaner havde han tidligt faaet Interesse for Legemsøvelser; de to sidste Aar, han var i Latinskolen, var han Medlem af den nyoprettede Odense Gymnastikforening, og som Student meldte han sig ind baade i Akademisk Skytteforening og i Kbh.s Gymnastikforening, og da der 1885 blev sendt et Hold gymnastikinteresserede unge Mennesker til Lund for under Ledelse af Gymnastiklæreren ved Lunds Universitet, Major Norlander, at gennemgaa et Kursus i den Ling'ske Gymnastik, kom K. med som Repræsentant for Akademisk Skytteforenings Gymnastikhold (»Norlandertylvten«). Dette Kursus blev paa en vis Maade retninggivende for hans fremtidige Virksomhed, idet han her fik en urokkelig Tro paa den Ling'ske Gymnastiks Værdi som Opdragelsesmiddel, og han besluttede sig — for en ikke uvæsentlig Del under Paavirkning af Professor Poul la Cour, Askov — til at skaffe sig en Uddannelse, der kunde sætte ham i Stand til at tage Del i Arbejdet for den Ling'ske Gymnastiks Indførelse og Udbredelse her i Landet. Efter 1889 at have afsluttet sit teologiske Studium med Embedseksamen søgte og fik han Adgang til Det kgl. gymnastiske Centralinstitut i Stockholm, hvis fuldstændige treaarige Kursus han fik Lov til at gennemgaa paa to Aar, 1889—91, hvorefter han i fire Aar var Lærer ved Ryslinge Højskole, hvor han samtidig ledede de af Overbestyrelsen for De Danske Skytteforeninger foranstaltede Maanedskursus for Delingsførere. 1895 flyttede han til Kbh., hvor han dels arbejdede med Sygegymnastik, dels underviste i Gymnastik paa Zahles Skole og Seminarium og

paa N. H. Rasmussens gymnastiske Institut. 1898 oprettedes Statens etaarige Kursus til Uddannelse af Lærere og Lærerinder i Gymnastik som en Afdeling ved Statens Lærerhøjskole; dette Kursus blev han Leder af, og da det 1911 blev skilt fra Lærerhøjskolen og oprettet som en selvstændig Institution under Navn af Statens Gymnastikinstitut, blev han Forstander for dette indtil 1927. 1904 blev han udnævnt til Gymnastikinspektør, en Post, han beklædte i 30 Aar, indtil han faldt for Aldersgrænsen 1934, og det var paa denne Plads, han kom til at yde sin væsentligste Indsats.

Den store Gymnastikkommission af 1889 havde med Haandbogen af 1899 knæsat den Ling'ske Gymnastiks Grundprincipper som Regel og Rettesnor for Skolegymnastikken her i Landet, men Seminarierne manglede Lærere til at undervise i denne nye Gymnastik, og de ældre Lærere, der var uddannede i den gamle Gymnastik, havde svært ved at sætte sig ind i den nye. Her forelaa i Virkeligheden et Kæmpearbejde for den nye Gymnastikinspektør med at hjælpe Lærerne igennem denne vanskelige Overgang, og han kastede sig over det med glødende Iver og ukuelig Energi. Fra det etaarige Gymnastikkursus forsynedes Seminarierne og de større Købstadskoler med Gymnastiklærere, og de allerede ansatte Lærere samledes i Hundredvis paa Instruktionskursus og Feriekursus. Hele dette Arbejde oversteg naturligvis langt en enkelt Mands Kræfter, og Gymnastikinspektøren fik derfor en hel Stab af Assistenten under sig, hvorved det ogsaa blev muligt at udvide selve Inspektionsvirksomheden meget betydeligt. Staten og Kommunerne ofrede efter Forslag fra Gymnastikinspektøren betydelige Summer paa Indretning af Idrætspladser, Bygning af Gymnastiksale og Anskaffelse af Redskaber; Pengene ydedes ikke altid godvilligt, men Gymnastikinspektørens Udholdenhed var som Regel større end Myndighedernes Uvillie. Baade Lærernes Undervisningsdygtighed og de ydre Vilkaar for Gymnastikkens Udøvelse her i Landet forbedredes i høj Grad gennem K.s nidkære og udholdende Arbejde. — Den kvalitative Forbedring af det gymnastiske Øvelsesstof, som er foregaaet samtidig, hovedsagelig som en Følge af det paa Kbh.s Universitets gymnastikteoretiske Laboratorium udførte videnskabelige Arbejde, havde han mærkeligt nok kun ringe Forstaaelse af, maaske fordi hans Tro paa »det gamle« var for urokkelig; han havde dog i sin Tid været meget ivrig for at faa Gymnastikken optaget som Fag ved Universitetets Skoleembedseksamen for derigennem at skaffe Gymnasieskolerne pædagogisk uddannede Gymnastiklærere, der stod helt paa lige

Fod med disse Skolers øvrige Lærerstab. Hans til Tider heftige Modstand mod det nye bragte ham efterhaanden i et saa skarpt Modsætningsforhold, baade fagligt og personligt, til betydende Kredse inden for det gymnastiske Arbejdsomraade, at han 1927 — som tidligere nævnt — **maatte** trække sig tilbage fra Stillingen som Forstander for Statens Gymnastikinstitut.

I sin Egenskab af Gymnastikinspektør kom K. i livlig Forbindelse med udenlandske Gymnastikautoriteter, og det var ham en særlig stor Glæde at modtage og vejlede saadanne Personer og selv at besøge fremmede Lande for derigennem at arbejde for Udbredelse af Kendskabet til den danske Form af Lings Gymnastik.

Af særlige Hverv, som blev K. betroet, kan nævnes: Censor ved Lærereksamen 1904—35, Formand for Delingsførerforeningen 1912—16, Medlem af Repræsentantskabet for Frivilligt Drengeloforbund fra 1914, Formand for Udvalget for Skoleidrætsmærket fra 1921 og Medlem af Idrætsmærkeraadet for de voksnes Idrætsmærke, Redaktør af »Ungdom og Idræt« 1897—1901.

Foruden et meget stort Antal Tidsskriftartikler har han skrevet følgende Bøger: »Grundsætninger for Gymnastikundervisning« (1897), »Øvelseslære« (1901), »Timesedler til Brug ved Gymnastik for mandlige og for kvindelige Elever« (s. A.), »Lærebog i Gymnastik for Seminarier« (1916), »Gymnastikreglement for Hær og Flaade« (1905, sammen med Kapt. H. Bondo), »Legemsøvelser for Pigeskolen« (1913, sammen med Frk. S. Nutzhorn), »Lærebog i Gymnastik« (1930), »Ryggen og dens Pleje« (1936) samt »Textbook of formgiving Gymnastics« (1937). — R. 1905. DM. 1929. — Malerier af M. Kaalund-Jørgensen 1934 i Gymnastikinspektoratet og 1935 i Familieeje. *Niels Illeris.*

Knudsen, Knud Lausten, 1806—66, nordslesvigsk Gaardejer. F. 17. Dec. 1806 i Ribe, d. 16. Juni 1866 paa Vestergaard ved Lemvig, begr. i Visby. Forældre: Gæstgiver og Kreaturhandler Chresten Lauridsen K. (1773—1859) og Maren Jensen (1782—1869). Gift 3. Juni 1826 i Mjolden med Gyde Marie Ocksen, f. 29. Okt. 1806 i Mjolden, d. 19. Marts 1884 paa Visby Hede-gaard, D. af Gaardejer Hans O. (1768—1824) og Anna Marie Andersdatter (d. senest 1814).

En Del af sin Skolegang fik K. i Husum for at lære Tysk. Tidligt hjalp han sin Fader med Kreaturhandelen, og paa en af sine Handelsrejser lærte han sin tilkommende Hustru at kende. Hun

var eneste Barn af Vesteregnens rigeste Bonde og arvede efter Sigende efter ham seks Marskgaarde og en hel Tønde Guld. K. var kun nitten Aar, da han giftede sig og tog Bolig i Forballum, hvor han 1830 lod opføre en overordentlig smuk Marskgaard, hvis Stuehus staar endnu. Det var til hans og Naboen, senere Folketingsmand Niels Andersen Hansens (jfr. IX, S. 101 f.) Hjem, Chr. Kold kom som Huslærer 1838. Gennem ham førtes K. i Forbindelse med grundtvigske kirkelige og folkelige Tanker, og han sluttede sig af fuldt Hjerte til det nye Røre. Det var i hans Kreds, Højskole-tanken først rejstes i Sønderjylland (1841), han var medvirkende ved Rødding Højskoles Oprettelse, havde en Tid paa den slesvigske Forenings Vegne Skøde paa dens Ejendom og var senere Medlem af dens Bestyrelse. 1848, da Vesteregnens Befolkning væbnede sig til Værn mod fjendtlige Indfald, besatte K. bl. a. Tønder. Han valgtes 1849 til Landstingsmand (som boende i Enklaverne hørte han Kongeriget til), men nedlagde 1851 sit Mandat. — 1851 købte han af Amtmand Neergaards Bo Limbæk'ernes og Rantzau'ernes gamle Gods Trøjborg med Avls-gaarden Visby Hedegaard (68½ og 18½ Tdr. Htk.) med det dertil hørende Fæstegods (1050 Tdr. Htk.). Han vilde fortsat leve som Bonde (han kaldte sig stadig Gaardejer og afslog den ham 1851 tillagte Kammerraadtitel) og ønskede ikke at bebo Slottet, som han tilbød den danske Stat som Gave, hvis den vilde indrette et dansk Seminarium der. Da Staten afslog at tage mod Gaven, lod K. 1854 Slottet nedrive. Fæstegodset solgte han til Selveje paa meget lempelige Vilkaar. I Tiden mellem Krigene var han den førende Skikkelse i Vesteregnens aandelige Liv. Først i 60'erne var han med til at rejse »Klosterbrødrene« Kritik af den danske Sprogpolitik i Mellemslesvig. — Ogsaa i det praktiske Liv var han en Foregangsmand. Han blev Landvæsenskommissær, deltog i store Afvandingsarbejder (Rølsø, Filsø), var Medstifter (1854) af de blandede Distrikters Landboforening og fra 1856 dens Formand, m. m. — Nederlaget 1864 brød hans Livskraft. Han var »en af de ædleste og skønneste Skikkelser, vor Bondestand har fostret« (Byskov). Paa hans Grav er der rejst en Sten med Indskriften »Med Frihed, Liv og Lys i Pagt han var saa jævn og sand, saa tro imod sit Modersmaal og mod sit Fædreland«. — Lito-grafi 1867 fra I. W. Tegner efter Fotografi.

J. Byskov: En vestslesvigsk Slægt (Sv. Dahl og Axel Linvald: Sønderjylland, 1919, I, S. 165—76). Nic. Svendsen: En vestslesvigsk Egn (Festskrift til H. P. Hanssen, 1932, S. 346—73). Karl Jørgensen i Højskolebladet 2. Maj 1890.

Hans Lund.

Knudsen, Knud, 1819—1903, nordslesvigsk Landmand. F. 30. Juni 1819 i Ketting Kro, Als, d. 15. April 1903 paa Østerholm, Egen Sogn, begr. i Egen. Forældre: Kromand Johan Peter K. (1791—1838) og Kristine Margaretha Frost (1795—1837). Gift 7. Nov. 1844 i Havnbjerg med Mettea Marie Elisabeth Frost, f. 29. Juli 1821 i Nordborg, d. 26. Sept. 1915 i Augustenborg, D. af Skibskaptajn Nicolai Ernst F. (1790—1834) og Else Cathrine Fangel (1791—1871).

Efter Skolegang i Sogneskolen kom K. i Tiaarsalderen i Huset hos en Farbror, der var Præst i Tranderup paa Ærø, og fik Undervisning der. Efter Konfirmationen gik han et Aar i Augustenborg Skole for at lære Tysk. Han lærte Landbrug paa Rumohrsgaard og paa Lysholm, Egen Sogn; 1843 overtog han sidstnævnte Gaard efter sin Bedstefaders Broder. Han var en efter Tidens Forhold dygtig Landmand, og Lysholm blev et søgt Lærested for unge Alsinger. I Tiden efter Trearskrigen hørte han som Ejer af en af Øens største Gaarde til den Kreds af Proprietærer og Herremænd, der sammen med de danske Embedsmænd var toneangivende i Als' offentlige Liv. Han var 1854—64 Stændersuppleant og udnævntes 1864 til kongevalgt Landstingsmand uden dog at komme til at indtage sin Plads i Tinget. I Løbet af det første Tiaar efter 1864 opløstes den Kreds, K. før havde hørt til, idet en Række af de store Gaarde blev solgt (til Tyskere), og Førerskabet paa Øen gled over til jævne Lag. K. samarbejdede loyalt med de nye Mænd, og mange offentlige Hverv blev overdraget denne velstillede, nationalt trofaste Mand. »Der kan vanskeligt nævnes nogen større økonomisk eller national Sammenslutning paa Als i den sidste Menneskealder, som K. ikke har staaet i Spidsen for« (Nis Nissen 1904). Han var Formand for to Brandforsikringselskaber, Næstformand i den alsiske Landboforening, Medlem af Kredsdagen fra dens Oprettelse til 1898, Kirkeældste, Medlem af Provstiudvalg og Synodeudvalg, Medlem af Boniteringskommissionen i 70'erne m. m. Han deltog i Oprettelsen af »Dybbølposten« 1868 og sad i en Aarrække i Bladets Bestyrelse. Hans Sønner var udvandret til Danmark, og da det var vanskeligt at finde en dansk Køber til den store Gaard, købtes den 1899 af et Selskab af danske Landmænd fra Als og Sundeved.

Nis Nissen i Sprogforeningens Almanak, 1904, S. 101 ff. P. Kaad i Haabets Mænd, 1923, S. 113—17.

Hans Lund.

Knudsen, Lars Nannestad, f. 1868, Skuespiller. F. 7. Maj 1868 i Aggersborg, Øster Han Herred. Broder til Jakob K. (s. d.).

Gift 1° 4. Aug. 1900 i Kbh. (Slotsk.) med Hedvig Nicoline Christine Guldberg Agerlin, f. 20. Nov. 1867 i Stege, d. 19. April 1936 i Kbh., D. af Bagermester August A. og Thora Guldberg. Ægteskabet opløst. 2° 17. Nov. 1910 i Kbh. (Garn.) med Gyde Marie Knudsen, f. 20. Marts 1873 paa Trøjborg, d. 20. Sept. 1937 i Hellerup, D. af Godsejer Hans Aagesen K. (s. d.) og Hustru.

K. var uddannet Mejerist, da han efter at have læst med Karl Mantzius 1893 kom ind paa Elevskolen ved Det kgl. Teater, hvor han 20. Marts 1897 debuterede som Leonard i »Maskerade«. Det var ved sit jyske Lune og sin snurrige Oprindelighed, at K. vandt frem under William Blochs Instruktion som Mester Gert Westphaler, Studenstrup i »Den ellefte Juni« og Jens i »Jacob von Thyboe«. Hans Komik var ikke frodig, men pudsig og ejendommeligt og navnlig lattervækkende, naar han skulde give Udtryk for Bekymring eller Skræk (Frands i »Jean de France«, Tapper i »Gulddaasen«). Kunstnerisk set var K. i Slægt med ældre Tidens Holbergfremstillere af landlig Oprindelse. Ogsaa i nyere Skuespil skabte han naturtro Skikkelser fra Landet, f. Eks. den døde Kromand Ole i »I Rungsted Kro« og den af ufordøjjet Grundtvigianisme prægede Sognefoged i Dramatiseringen af Broderens Roman »Den gamle Præst«. K. besad ogsaa en høj Tenorstemme, som blev uddannet af Vald. Lincke, og som var stor nok til, at han paa fantasi-fuld Maade kunde udføre vigtige Partier som Mime i »Siegfrid« og Canio i »Bajadser«, og til disse Operafigurer sluttede sig naturligt Arv i Carl Nielsens »Maskerade«. Hans Afsked 1925, som han ikke selv havde søgt, var saglig uberettiget. K. deltog senere i Det kgl. Teaters Ensemble som Jeppe i »Erasmus Montanus« under Gæstepillet paa Théâtre des Champs-Élysées i Paris 10. Juni 1927.

Robert Neiiendam.

Knudsen, Martin Hans Christian, f. 1871, Fysiker. F. 15. Febr. 1871 i Hasmark, Fyn. Forældre: Gaardejer Jørgen K. (1834—1922) og Maren Kirstine Hansdatter Fredberg (1838—1916). Gift 9. Juli 1903 i Kbh. (Matth.) med Ellen Ursin, f. 6. Sept. 1880 i Oslo, D. af Fabrikant Oluf U. (1848—1918) og Clara Rosalie Emilie Adelheide Storm (1851—1903).

K. gik i Folkeskolen og var om Sommeren Vogterdreng, indtil han i sit trettende Aar kom i Odense Katedralskole, hvorfra han blev Student 1890. 1896 tog han Skoleembedseksamen med Fysik som Hovedfag, men allerede fra 1892 havde han assisteret Professor C. Christiansen, der hurtigt havde opdaget hans usædvanlige

Haandelag og særprægede Evner som Eksperimentalfysiker. 1896 fik han Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om den elektriske Gnist, og s. A. blev han Forelæsningsassistent ved Polyteknisk Lærestanstalt. 1899 blev han Assistent ved de nyoprettede mediko-fysiske Øvelser, som han selv indrettede, og hvortil han skrev Vejledninger. 1901 overtog han et nyoprettet Docentur i Fysik ved Universitetet, hvortil henlagdes Undervisningen af de medicinske studerende, og 1912 blev han Christiansens Efterfølger som Professor i Fysik ved Universitetet og Bestyrer af Fysisk Samling, men han beholdt tillige Ledelsen af det mediko-fysiske Laboratorium til 1924, medens N. Bohr overtog Docenturet.

K.s omfattende og banebrydende videnskabelige Virksomhed falder inden for to vidt forskellige Omraader, Hydrografien og den kinetiske Luftteori (Undersøgelser af Luftarternes Egenskaber ved meget lave Tryk). Hydrografien kom han meget tidligt ind paa gennem sin Deltagelse i Ingolf-Ekspeditionen i Somrene 1895—96, og han naaede hurtigt til en ledende Stilling ved sin store tekniske Dygtighed, der bl. a. førte til Konstruktion af nye **Maale-**apparater m. v., og ved sine Anlæg og sin Interesse for organisatorisk Arbejde. 1899, 1901 og 1902 deltog han som dansk Delegeret i de internationale Konferencer til Planlægning af de internationale Havundersøgelser. Ved den første Konference overdroges det ham at foretage en Række vigtige hydrografiske Konstantbestemmelser til Brug for Havforskningen. Dette Arbejde udførtes i Løbet af to Aar under Medvirken af forskellige Videnskabsmænd, særlig Kemikeren S. P. L. Sørensen, og paa Basis heraf udarbejdedes de hydrografiske Tabeller, som siden har været brugt ved Havundersøgelserne. Efter den endelige Organisation af de internationale Havundersøgelser overtog K. som Medlem af den danske Kommission for Havundersøgelser Oprettelsen og Ledelsen af Hydrografisk Laboratorium, og han har som den ene af de to danske Delegerede deltaget i alle Møder i Conseil permanent international pour l'exploration de la mer, der stadig har overdraget ham at samle og redigere dets »Bulletin hydrographique«, hvori de forskellige Landes hydrografiske Undersøgelsesresultater offentliggøres og underkastes en foreløbig Bearbejdelse. Siden 1933 er han Vicepræsident for ovenn. Conseil og fra 1930 Præsident i den internationale Association for fysisk Hydrografi. K.s videnskabelige Produktion inden for Hydrografien omfatter over 40 Skrifter og Afhandlinger, der spænder over de forskelligste Sider af Hydrografien: Bearbejdelse af **Ekspeditionsresultater**, Konstantbestemmelser, Konstruktion af nye Apparater og Angivelse af nye **Maale-**

metoder o. s. v. **Heriblandt** kan nævnes »Havets Naturlære« (1905). Men ud over sin egen Produktion har K. gennem sin Ledelse af de danske hydrografiske Undersøgelser givet Stødet til og sat sit Præg paa en omfattende og betydningsfuld dansk hydrografisk Produktion.

I Aarene 1909—17 udsendte K. (i Vidensk. Selskabs Oversigt og i Annalen der Physik) en statelig Række eksperimentalfysiske Undersøgelser over Luftarternes Egenskaber under de simple Forhold, der indtræder ved saa lave Tryk, at Sammenstød mellem Molekylerne indbyrdes ingen Betydning faar, eller Molekylernes Middelvejlængde er større end **Apparatdimensionerne**. I disse Arbejder droges hidtil upaaagtede Konsekvenser af den kinetiske Luftteori, og disse bekræftedes ved Forsøgene, men tillige opdagedes nye Egenskaber ved Luftarterne. De første Arbejder behandlede Luftarters Strømning gennem snævre Rør og **smaa** Aabninger, hvorunder tillige Kvægsølv's minimale Damptryk ved lave Temperaturer bestemtes. Derefter paavistes, at ved lave Tryk vil Ligevægtsbetingelsen, naar to Beholdere med Luft af forskellig Temperatur staar i Forbindelse med hinanden, ikke være samme Tryk i begge Beholdere. Videre konstrueredes et absolut Manometer til Maaling af de lave Tryk baseret paa, at to Flader med forskellig Temperatur i Luft af lavt Tryk frastøder hinanden med en af Trykket afhængig Kraft, den saakaldte Radiometerkraft. Ved Undersøgelser over Varmeledningen indførtes Begrebet en Luftarts Akkomodationskoefficient som Udtryk for, i hvor høj Grad dens Molekyler ved Stød mod en Væg antager dennes Temperatur. Endelig fremkom betydningsfulde Bidrag til Opklaring af Forholdene ved Fordampning og Fortætning. Senere (1927—30) er offentliggjort enkelte supplerende Undersøgelser. Til sin Universitetslærervirksomhed skrev K. først: »Lærebog i Fysik for Medicinere« (1903—04, 2. Udg. 1913), besørgede 1915 en stærkt omarbejdet 4. Udgave af C. Christiansens »Lærebog i Fysik« og skrev 1923 en helt ny »Lærebog i Fysik«, der ogsaa benyttedes ved andre nordiske Universiteter; endvidere udgav han »Fysiske Opgaver« (1920, 3. omarbejdede Udg. 1933), idet han indførte Opgaveløsning som regelmæssigt Led af den højere Fysikundervisning.

K.s store administrative og organisatoriske Evner har skaffet ham en ledende Stilling i mange videnskabelige Institutioner og Komiteer. Saaledes var han fra 1901 Sekretær og senere Formand i det danske Udvalg, der besørgede Registreringen til det internationale Katalog over videnskabelig Litteratur, indtil dette ophørte under Krigen. Fra 1900 er **han** Formand for det af Ørsted

stiftede Selskabet for Naturlærens Udbredelse, og han havde som Næstformand i H. C. Ørsted-Komiteens Forretningsudvalg en Hovedandel i Organisationen af Ørsted-Jubilæet 1920, ligesom han har lagt Grunden til et Ørsted-Museum. 1911 stiftede han sammen med G. A. Hagemann Danmarks naturvidenskabelige Samfund, for hvilket han har været Vicepræsident til 1937. Han er Medlem af og var i en Aarrække fra 1915 Generalsekretær for den danske Bestyrelse for de skandinaviske Naturforsker møder. 1909 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab og 1917 dets Sekretær. 1912 blev han Medlem af og Sekretær for det af den belgiske Industrimagnat Solvay stiftede Solvay-Institut, der afholdt internationale Fysikermøder og støttede fysisk Forskning. Fra 1923 er han Vicepræsident i den internationale Union for Fysik. 1927—28 var han Universitetets Rektor. Han modtog 1916 H. C. Ørsted-Medaillen for sine Arbejder over Luftarternes Egenskaber og 1936 Agassiz-Medaillen for oceanografisk Forskning. 1918 blev han Æresdoktor ved Lunds Universitet. Han er Medlem af de nordiske videnskabelige Akademier og desuden bl. a. af det preussiske Akademi, Akademiet i Gottingen og Royal Institution of Great Britain. Tillige er han Medlem af det russiske geografiske Selskab og Æresmedlem af det Kgl. Danske Geografiske Selskab. — R. 1919. DM. 1920. K.² 1928.

Selvbiografi i Inbjudning till filosofie doktorspromotion vid Lunds universitets 250 årsfest, 1918, S. XLIII f.

H. M. Hansen.

Knudsen, Peter Adolph Christian Julius Eliza, 1819—1903, Læge. F. 9. Dec. 1819 i Skelby, Falster, d. 24. Dec. 1903 i Næstved, begr. sst. Forældre: Sognepræst Peter Adolph K. (1761—1820, gift 1° 1787 med Sophie Frederikke Oppenheim, 1766—98) og Dorothea Elisabeth Rude (1777—1838). Gift 21. Nov. 1848 i Kbh. (Frue) med Louise Frederikke Knudsen, f. 6. Sept. 1822 i Kbh. (Frue), d. 13. Sept. 1908 i Næstved, D. af Prokurator Philip Julius K. (1792—1850) og Julie Zuschlag (1791—1860, gift 1° 1811 med Passkriver i Kbh., senere Toldinspektør i Næstved, Kammerraad Severin Gregers Fanøe, 1781—1855, gift 2° 1834 med Karen Johanne Friis, 1811—91).

K. blev efter Faderens tidlige Død opdraget i Kbh. og privat dimitteret 1836. 1843 tog han Lægeeksamen, var derefter Kandidat paa Almindelig Hospital, indtil han 1846 nedsatte sig som Læge paa Nørrebro, fungerede 1853 som Overlæge ved det herværende Koleralazaret, blev 1854 Underlæge ved Borgervæbningen, var 1857 paa ny Overlæge ved et Koleralazaret, 1859—60 ved et

interimistisk Koppehospital paa Nørrebro, blev 1859 udnævnt til Distriktslæge her og var 1869—1900 Landfysicus i Sjællands søndre Fysikat med Bopæl i Næstved, 1869—85 tillige Læge ved Herlufsholm Skole. Lige fra sin Ungdom viede han Hygiejnen, navnlig den offentlige, en særlig Interesse, søgte ogsaa videre Uddannelse i saa Henseende ved Studieophold i Paris og London og har paa dette Omraade publiceret saavel flere selvstændig udgivne Skrifter — derimellem sin medicinske Doktordisputats (1858) om Begravelsespladsers Indflydelse i sanitær Henseende — som Afhandlinger i Tidsskrifter, navnlig i Hornemanns »Hygiejniske Meddelelser«. Han var Medstifter af Selskabet for Sundhedsplejens Fremme i Danmark (1879) og Medlem af Kommissionen for en bedre Ordning af den danske Medicinalstatistik. Af Byraadet i Næstved var han i en Aarrække Medlem. Overhovedet har han udfoldet en ikke ringe Virksomhed i almennyttig og filantropisk Retning, interesserede sig bl. a. for Forbedring af Jordemødrenes Kaar. — Konferensraad 1900. — R. 1853. DM. 1886. K.² 1894.

Jul. Petersen (L. S. Fridericia*).

Knudsen, Peter Christian, 1848—1910, Socialdemokrat, Borgmester. F. 23. Nov. 1848 i Randers, d. 28. Okt. 1910 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Forældre: Skomagermester Christian K. (1812—58) og Else Marie Borreschmidt (1814—65). Gift 12. Dec. 1875 i Kbh. (Trin.) med Vilhelmine Hansen, f. 6. Dec. 1838 i Taarnby, d. 25. Dec. 1910 i Kbh. (gift 1° 1866 med Tømrersvend Carl Frederik Emil Walther, 1842—73), D. af Indsidder Hans Clausen og Agnete Juliane Henriette Tesch.

I mere end et halvt Aarhundrede har det danske Socialdemokrati kun skiftet Leder een Gang, nemlig da K. efterfulgtes af Th. Stauning. Den første stod i Spidsen for Partiet i 27 Aar, fra 1882 til 1909, den anden har været dets Formand siden da. — K. var Handskemager, udlært i Handskebyen Randers 1867. Som Barn havde han gaaet i den Brock-Bredalske Friskole i sin Fødeby og baade da og under sin Opvækst modtaget megen Venlighed og Paavirkning af den konservative Overlærer S. N. Albrechtsen, som 1867 stiftede en Arbejderforening der i Byen. Da K. n. A. drog til Kbh., meldte han sig her ind i den Rimestad'ske Arbejderforening af 1860 og var en flittig Tilhører ved Foreningens Foredrag og Benytter af dens Bibliotek. Efter et Par Aars Arbejde hos Firmaet N. F. Larsen rejste K. til Goteborg og vendte først tilbage 1872 for at blive Soldat. Han laa som Rekrut i Kastellet, da »Slaget paa Fælled« foregik 5. Maj. At Indtryk fra Begivenhederne her om-

kring, da Militæret holdtes klar til Udrykning mod Socialisterne og Forskrækkelsen bragte Offentligheden til at beskæftige sig med den unge Arbejderbevægelse, har øvet Indflydelse paa hans Samfundsopfattelse, er ikke usandsynligt. Da han n. A. kom ud af »Trøjen«, havde han i hvert Fald faaet et skarper Blik for Klassemodsatningerne; han indmeldte sig i »Den blandede Fagforening«, tog aktivt Del i det faglige og politiske Røre, og utilfredsstillet af en 1873 oprettet Handskemagerforenings Karakter var han 1875 med til at stifte saavel en Handskemagerens Fagforening i Kbh. som tilsvarende Foreninger i Malmø, Nyborg, Odense, Lund og Helsingborg. Paa K.s Initiativ dannede disse 1876 et nordisk Handskemagerforbund med ham som Formand. Mens den københavnske Forening overlevede Nedgangsaaene i 70'ernes Slutning og senere (1898) blev Udgangspunkt for Dannelsen af Handskemagerforbundet i Danmark, hvis Formand K. var til 1903, opløstes 1879 den skandinaviske Sømmenslutning. Hermed ophørte ogsaa »Maa-nedsblad for det nordiske Handskemagerforbund«, hvori K. allerede havde røbet sin Sans for statistiske Undersøgelser Værdi. Han deltog i Gimle-Kongressen 1876 og, efter Førernes Flugt, i Købmagergade-Kongressen 1877, men stod ikke endnu i første Række blandt de nye Mænd. Først Sommeren 1877 rykkede han fra en Suppleantplads ind i Fagforeningernes Centralbestyrelse. Her gjorde han sig gældende i Debatten om Organisationsformerne og Midlerne til at modvirke Bevægelsens rivende Tilbagegang. Han blev Medlem af et Udvalg til Forberedelse af Love for en særlig politisk Organisation, den, der 12. Febr. 1878 traadte ud i Livet som Socialdemokratisk Forbund. Hans egne Fagfæller var imidlertid saa bange for det nye Arbejderparti, at han maatte melde Handskemagerne ud. Han havde tidligere en Overgang skrevet Artikler i »Social-Demokraten«. Nu blev han ofte arbejdsløs, men efter at Wiinblad 1881 var blevet Redaktør, knyttede han K. som Medarbejder til sig. Da Hørdum Dec. 1882 ønskede at hellige sig Bladet og Agitationen, valgtes K. til Forretningsfører for Partiet. Paa dette Tidspunkt stred Arbejderbevægelsen sig langsomt op fra den Afgrund, den havde været nede i. Ved Folketingsvalgene 1881 mønstrede Partiet endnu ikke 2000 Stemmer. Fagforeningerne var faa og smaa, men var begyndt at røre paa sig igen. Det gik fremad og opad. Tre Hovedsynspunkter træder især frem i K.s Virksomhed: Parti og Fagbevægelse maa arbejde nøje sammen; der bør sættes stærkt ind for at organisere Landarbejderne; Staten maa tage sig af Forsorgen for syge, gamle og Invalider. Paa den første skandinaviske Arbejderkongres i Gøteborg 1886 fik K. og

J. Jensen det første Synspunkt antaget som Princip. Det var K., som forelagde Resolutionen om Fagforeningernes Interesse i Lovgivningsarbejdet og Tilslutning til Socialismen. De senere Aar var Samarbejdet praktiseret ved, at Partiledelsen og dermed K. ogsaa var Fagbevægelsens samlende Haand. Nu oprettedes (1886) De samvirkende Fagforeninger i **Kbh.**, i hvis Bestyrelse Partiet fik to Repræsentanter, den ene K. som Næstformand. Efter forskellige forberedende Skridt oprettedes 1898 De samvirkende Fagforbund i Danmark, ligeledes med to Repræsentanter for Socialdemokratiet i Ledelsen, og K. blev ligeledes Næstformand her (indtil 1909). I 80'ernes Arbejdskonflikter og især under den store Smede-Lockout 1885 stod K. ved Siden af Hurop og J.Jensen i Begivenhedernes Centrum og organiserede bl. a. Fordelingen af de Fødemidler, som sympatiserende **Venstre-Gaardmænd** tilsendte de lockoutede. Interessen for Landarbejderne skyldtes baade disses ringe Kaar i sig selv og det Tryk, som Indvandringen til Byerne øvede paa Lønniveauet. K. skrev udførligt om Landarbejdernes sociale og økonomiske Forhold i »Social-Demokraten«. Sagen toges op paa Goteborg-Kongressen. Fra 1888 arbejdede Socialdemokratiets Kongresser med Udformning af Partiets Programkrav med Hensyn til Landarbejder- og Jordspørgsmaalene. I disse Aar foregik der i Konkurrence med Fernando Linderbergs Dansk Arbejderforbund en livlig Agitation, hvori K. tillige med A. C. Meyer tog stærkt Del, og som resulterede i betydelig Fremgang for Partiet i Landdistrikterne.

Mere end af noget andet Spørgsmaal optoges dog K.s Interesse af den sociale Forsorg. Han havde talt og skrevet mod den gamle Fattiglovgivning og mod de fremkomne Forslag om forskellige Former for Alderdomsforsikring. Nu blev han 1883 opfordret til at tiltræde et Udvalg nedsat af Hovedstadens Syge- og Begravelseskasser til Overvejelse af Statens Forhold til Sygeplejen og Alderdomsforsorgen, og dettes Betænkning, udgivet 1888 under Titlen »Sygeforsikring og Alderdomsforsørgelse«, er helt igennem K.s Værk. Betænkningen rummer imidlertid langt mere, end Titlen angiver. Den er en meget grundig og paa indgaaende statistiske Undersøgelser hvilende Redegørelse for By- og Landarbejderbefolkningens Arbejds-, Løn- og Levevilkaar, som munder ud i et Krav til Regering og Rigsdag om Støtte til Sygeforsikringen uden Fattighjælps Virkning og om en Løsning af Alderdomsforsørgelsesproblemet, der ikke fordrer Indskud fra Arbejdernes Side, saaledes som Forudsætningen var i de af Estrups Regering fremsatte Lovforslag. Det Stof, som K. her havde draget frem, udnyttedes med

betydelig agitatorisk Virkning saavel paa Møder som i den stærkt voksende Arbejderpresse. Valget 1884 havde givet Partiet ny Medvind, og 1890 mønstrede det 17 000 Stemmer. Jan. d. A. opstilledes K. ved Folketingsvalget i Randers, men kunde ikke slaa Højres Mand ud. Derimod vandt den socialdemokratisk-liberale Opposition tre Mandater ved Landstingsvalgene i Sept., hvorved K. sammen med C. C. Andersen indvalgtes i Landstinget. Paa Rigsdagen var netop de sociale Reformer, som K. havde arbejdet for, Dagens Emner. Selv om Socialdemokratiet var for svagt til direkte at præge den reviderede Fattiglov og Alderdomsunderstøttelsesloven af 1891 og Loven om statsanerkendte Sygekasser af 1892, har den offentlige Debat om disse Spørgsmaal, som K. havde ført an i, ikke været uden Betydning for deres Udformning. K. ønskede imidlertid som Partiets Formand at virke i Folketinget, han søgte Valg igen i Randers 1895 og 1898 og valgtes sidstnævnte Aar. Han blev nu Medlem af Skattekommissionen af 1900, og saavel i denne som i Folketinget under Behandlingen af Albertis Skattelove krævede han Nedsættelse af den indirekte Beskatning og af Tolden paa Forbrugsvarer og foreslog til Gengæld en stærkt stigende Indkomst- og Formueskat til Staten og en kommunal Grundværdistigningskat. K. faldt imidlertid ved Valget i Randers 1901 og kom først ind i Folketinget igen 1903, da han overtog Borgmester J. Jensens Mandat i Kbh.s 10. Kreds. Blandt de Sager, K. i de følgende Aar, indtil han 1909 udtraadte af Tinget, beskæftigede sig med, skal især nævnes Arbejdsløshedsspørgsmaalet. Han var Medlem af Invaliditetskommissionen af 1903, var Ordfører for sit Parti ved Behandlingen af Loven om Christiansborgs Genopførelse 1903—04 og ligeledes under Gennemførelsen af Loven om anerkendte Arbejdsløshedskasser 1907, som K. i høj Grad satte sit Præg paa. Som Kandidat til Borgerrepræsentationen i Kbh. blev K. opstillet første Gang 1886 og indvalgtes 1897. Ved P. Holms (s. d.) tragiske Afgang n. A. blev han Forsamlingens Næstformand. 1902 valgtes han til Raadmand for Magistratens 3. Afdeling og fik nu Lejlighed til at praktisere adskillige Reformer i Stadens Forsørgelsesvæsen. Nov. 1909 blev han, da H. A. Jacobi trak sig tilbage, Borgmester for 3. Afdeling, og ved en Omlægning af denne forberedte han yderligere Reformer, men han var nu syg og svag og satte sig som »Fattigborgmester« væsentlig det Minde, at »han overskred sit Budget«. — Som Partiets Formand sad K. inde med adskillige andre Tillidshverv, var saaledes i Ledelsen for de betydeligste arbejder-kooperative Foretagender. Han repræsenterede Partiet paa de internationale Kongresser i Bruxelles 1891, 93 og 99,

London 1896, Paris 1900 og Amsterdam 1904, og det skyldes hans Initiativ, at den internationale Socialistkongres 1910 afholdtes i Kbh., en Maaned før hans Død. Han var en udpræget Slider. Tingene skulde gøres ordentligt, derfor gjorde han dem helst selv. Det var ved Arbejdsomhed og Orden, han administrerede det støt voksende Socialdemokrati, og selv samlede han Traadene i sin faste Haand. Andre besørgede Veltalenheden, han argumenterede med tørre Tal og nøgterne Skildringer af Virkeligheden. Han var banebrydende paa Socialstatistikken Omraade og erhvervede sig en solid nationaløkonomisk Indsigt. Han havde lært meget af Bøger, og han satte ogsaa systematisk Bøger ind i Agitationen for sit Parti ved Udgivelsen af »Socialistisk Bibliotek« og »Socialistiske Smaaskrifter«. Han blev dog aldrig nogen abstrakt Teoretiker. Det var K., som mest konsekvent dyrkede Alliancen med Venstre, efter 1905 med de Radikale; i praktisk Politik viste han ogsaa, at han var Praktikerens. Efter som Partiet vandt Udbredelse over hele Landet, føltes den oprindelige Organisationsform utjenlig, og ved Lovændringer paa Kongresser fra 1888 fik K. skabt mere Fasthed og mere Disciplin i Forholdet mellem Hovedbestyrelse og Afdelinger. Baafe Presse og Parti blev centraliseret. Over for direkte Splittelsesforsøg saavel som over for afvigende Meninger inden for Partiet lagde K. ikke Fingrene imellem. Hans Ængstelse for opløsende Tendenser diktede hans Stilling til »Ny-Socialister« og »Pirater« i 80'ernes Begyndelse, til Gerson Triers og Nielsen-Koldings »revolutionære« Gruppe 1889, til F. Linderbergs uberegnelige Kurs omkring 1890 og til den genstridige Bestyrelse for Kbh.s 4. Kreds 1904—06. Han vilde kun Partiets Trivsel, dets Fremgang og Enhed. For den arbejdede han utrætteligt og uophørligt. Men han kunde ogsaa se det gro i Arbejdsfuren. Den lille Forening, han blev Forretningsfører for 1882, var inden hans Død vokset til et landsomspændende Parti, som talte 230 Afdelinger med 44 000 aktive Medlemmer, men som 100 000 Vælgere kastede deres Stemmer paa ved Valgene.

Maleri af N. V. Dorph 1907 i Socialdemokratisk Forbunds Mødesal. Marmorbuste af Kai Nielsen 1914 paa Kbh.s Raadhus. Portrætteret paa Edv. Saltofts Gruppebillede 1934 i Folkets Hus, Enghavevej.

Freilif Olsen: Danske Socialister, 1892, S. 11—15. P. Knudsen: Handskemagerforeningen af 1875, 1900. N. Bransager og P. Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 769—73. C. E. Jensen og F. J. Borgbjerg: Socialdemokratiets Aarhundrede, II, 1904, S. 311—598 passim. E. Wiinblad og Alsing Andersen: Det danske Socialdemokratis Historie, I—II, 1921, passim. A. C. Meyer: P. Knudsen (i Serien: Folkets Førere), 1916. [F. J. Borgbjerg] i Social-Demokraten 30. Dec. 1907 og 29. Okt. 1910. Th. Stauning: Tanker og Taler, 1931, S. 183—89. *Oluf Bertolt.*

Knudsen, Regnar, f. 1882, Lektor. F. 8. Juni 1882 i Hallund i Vendsyssel. Forældre: Distriktslæge, sidst i Herning, Theodor Peter K. (1845—1932) og Laura Johanne Petrine Thorup (1855—1904). Gift 15. Juli 1910 i Hellerup med Helene Klintholm, f. 20. Maj 1890 i Magleby, Møen, D. af Grosserer Hans Christian K. (1860—1929) og Marie Jensen (f. 1865).

K. blev 1899 Student fra Ribe, cand. mag. med Fransk som Hovedfag 1906, var Lærer ved de højere Skoler i Hellerup 1905—10 og blev Adjunkt ved Aarhus Katedralskole 1910, Lektor 1920. Han har udfoldet en stor og mangeartet Virksomhed som Skolemand, Filolog, Hjemstavnsforsker og Kommunalmand. Efter under Ophold i England at være blevet kendt med den af Professor Patrick Gedde prægede Bestræbelse for Egnsforskning (Regional Survey) besluttede han 1922 at søge dennes Hjemstavnsopfattelse omplantet paa dansk Grund, og Resultatet heraf var de Hjemstavnsstævner og Kursus, som siden 1923 aarlig er afholdt forskellige Steder i Landet. Han var ligeledes den første, som indførte meto-disk Hjemstavnsundervisning i Gymnasieklasserne, og som den første Spejderleder i Jylland (1911) har han haft en ikke ringe Indflydelse paa denne Bevægelses Retningslinier. Endvidere har han udgivet Skolebøger i Engelsk og Fransk og en Haandbog i Hjemstavnsforskning, og desuden har han i forskellige Tidsskrifter offentliggjort en Række Arbejder dels af sproglig og pædagogisk, dels af historisk og topografisk Art, bl. a. i »Gads dsk. Mag.« 1937 en Artikel om Morten Børup. Som Medlem af Vejlbyskov Sogneraad 1925—29 fik K. her gennemført en Byplan, den første efter Byplanloven af 1925. Og endelig har han komponeret Melodier til fire af Jeppe Aakjærs Sange.

Selvbiografi i *Studenterne fra 1899, 1924*, S. 114.

C. *Klitgaard*.

Knudsen, Søncke Andreas, f. 1890, Professor i Mejerikemi og -bakteriologi. F. 2. Okt. 1890 i Silkeborg. Forældre: Købmand, senere Direktør for Akts. Kronborg, Helsingør, Hans Georg K. (1859—1934) og Marie Christensen (1865—1935). Ugift.

K. blev Student 1909 fra Vejle og studerede derefter ved Polyteknisk Lærestalt, hvorfra han tog Eksamen som Fabriksingeniør 1914. De følgende Aar maatte han gøre langvarig Tjeneste i Sikringsstyrken, men fik dog tillige Lejlighed til fortsatte Studier bl. a. ved Ophold paa den landøkonomiske Forsøgsstation i Munster. 1917—22 var han Assistent hos Professor Orla-Jensen ved Polyteknisk Lærestalts bioteknisk-kemiske Laboratorium, hvor han bl. a. foretog Undersøgelser over Gær og Skimmel i sukret

kondenseret Mælk og over Mælkesyrebakterier i Surdejg. 1922 udnævntes han til Professor i Mejerikemi og -bakteriologi ved Landbohøjskolen, hvor den særskilte Undervisning for Mejeribrugere samtidig paabegyndtes. 1919—31 underviste han tillige ved Statens Lærerhøjskole, og sine Forelæsninger her har han offentliggjort i »Næringsmiddellære« (1924). Til Brug for Undervisningen ved Landbohøjskolen udgav han 1932—33 »Forelæsninger over Mejerikemi«. Samtidig med at K. har givet de mejeribrugsstuderende en grundig Laboratorieuddannelse, har han udført en Række kemiske og bakteriologiske Undersøgelser af stor Værdi for Mejerividenskaben i Ind- og Udland. Resultaterne er foruden i udenlandske Tidsskrifter navnlig offentliggjort i Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Aarsskrift, der bl. a. indeholder Afhandlinger om Bestemmelse af Brintionkoncentrationen i Ost (1925), Syrevækkernes Bakteriologi (1929), Katalasemængdens Betydning for Smørrets Kvalitet (1935), Variationerne i Smørrets Farve (1936) og Aarsagerne til Salpeters Farvning af Ost (1937). De senere Aars Undersøgelser er udført sammen med unge Medarbejdere ved Mejeri- og Slagterilaboratoriet, som oprettedes 1931 med K. som Forstander. Betydningsfulde Opgaver fik han hermed til Løsning ved Undersøgelse af Aarsagerne til Fejl ved Behandlingen af Smør og Bacon, og han har bl. a. givet værdifulde Anvisninger til S sammensætningen af den i Slagterierne anvendte Lage, som nu regelmæssigt kontrolleres af Laboratoriet. De samvirkende danske Andelsslagterier har 1937 vedtaget at yde et betydeligt Beløb til Laboratoriets Udvidelse ved Opførelse af en ny Laboratoriebygning paa Landbohøjskolens Grund. Sammen med C. H. Pape har K. udgivet en praktisk Vejledning: »Fremskaffelse og Bedømmelse af Vand til Mejerier og Landbrug« (1930). — R. 1934.

Aksel Milthers.

Knudsen, Theodor Valdemar **Cornelius-**, 1844—1920, Instrumentmager. F. 13. Sept. 1844 i Kbh. (Trin.), d. 16. Maj 1920 sst., begr. sst. (Ass.). Navneforandring 27. Maj 1884 til Cornelius-Knudsen. Forældre: Mekanikus, optisk Instrumentmager Cornelius Jens Frederik K. (1805—78) og Ida Kirstine Halkier (1815—66). Gift 29. Juli 1871 med Anna Sophie Christine Hansen, f. 8. Maj 1851 i Kbh. (Helligg.), d. 9. Maj 1911 paa Frbg., D. af Skræddermester Lars H. og Marie Sophie Lauritzen.

K. havde i de unge Aar Lyst til Søen. Han kom som Kadet-aspirant 1860 paa Sommertogt med Korvetten »Heimdal«. Her blev han Ven med Prins Vilhelm — den senere Kong Georg I. af

Grækenland —, der ogsaa deltog i Togtet som Kadetaspitant. Venskabet bevarede op igennem Aarene. K. sagde snart Søn Farvel af Hensyn til Faderens Instrumentmagerforretning, der var grundlagt 1838 paa Graabrødretorv (dengang Ulfeldtsplads), hvorfra den 1845 blev flyttet til Købmagergade, Hjørnet af Løvstræde. Siden 1898 har den været til Huse Købmagergade 15. Efter at have forladt Søn arbejdede K. paa Faderens Værksted, og han gik paa Polyteknisk Lærestanstalt indtil 1865. Han ledede Forretningen fra 1870, overtog Firmaet efter Faderens Død 1878 og drev det stærkt frem baade i teknisk og i kommerciel Henseende. Hans Nykonstruktioner af nautiske og fysiske Instrumenter blev verdenskendte. Ogsaa Firmaets meteorologiske og optiske Instrumenter vandt Ry. I Tidens Løb har en Række Opdagelsesekspeditioner forsynet sig i den Cornelius-K.ske Forretning. — K., der 1898 blev udnævnt til kgl. Hof-Instrumentmager, var Skuemester i Magistraten, Medlem af Repræsentantskabet for Borgervennen af 1788 og af Haandværkerbankens Repræsentantskab, desuden Revisor i Selskabet for Naturlærers Udbredelse og i Selskabet De Massmann'ske Søndagsskoler. — R. 1896. — Buste af Axel F. Pacht 1878. — 1916 solgte K. Forretningen til sine Sønner Aage Cornelius-K. (f. 1879) og Jens Cornelius-K. (1885—1917), der overtog den ved Nytaar 1917. Allerede i April s. A. døde Jens Cornelius-K., og kgl. Hof-Optiker Aage Cornelius-K. blev Eneindehaver af Firmaet. Nov. 1917 oprettede han en Filial i Aarhus.

De danske Byerhverv. København, 1904. Berl. Tid. 17. Maj 1920. Nationaltidende s. D. Politiken 18. Maj s. A.

C A C

Knudsen, Thomas, ca. 1503—81, Præst, Salmedigter. F. ca. 1503, d. 5. Jan. 1581 i Ribe, begr. sst. (Domk.). Gift før 1532 med Anna N. N.

T. K. nævnes første Gang 1526 som Sognepræst i Rødding og Skrave i Tørning Len, og 1527 blev han af Biskop Ivar Munk forflyttet til Hygom. Da Hertug Christian (III.) 1528 indførte Reformationen i Nordslesvig, viste T. K. sig som Tilhænger af den lutherske Sag og blev evangelisk Provst i Frøs og Kalvslund Herreder. Han blev snart anset for en af Støtterne for den reformatoriske Bevægelse, saaledes maatte han efter 1537 ledsage Biskop Johan Wenth (Vandal) paa hans Visitatsrejser i Ribe Stift og tjene ham som Tolk. 1542 drog T. K. til Wittenberg, hvor han lod sig immatrikulere og 1543 tog Magistergraden. Efter sin Hjemkomst blev han Kannik i Ribe, samtidig med at han vedblev at være Sognepræst i Hygom. Som oftest havde han dog sin Bopæl i Ribe,

hvor han tillige beklædte forskellige Tillidshverv, bl. a. som **Domkirkevæрге** og som Forstander for Puggaard. Til Ribe er ogsaa hans litterære Virksomhed knyttet. I Forening med sin Søn, Hans Thomesen, der **1557** blev Rektor sst., arbejdede han paa Tilvejbringelsen af en almindelig Kirkesalmebog, som dog først saa Lyset **1569**, efter at Sønnen var blevet Præst ved Vor Frue Kirke i Kbh. T. K. har leveret to Bidrag til dette Arbejde, hvoraf det ene er den fint følte »Bøn for gamle Folk«: »Herre, jeg er nu gammel og graa«. Ikke ringe Betydning som historisk Kildeskrift har forskellige Optegnelser fra hans Haand især om Indførelsen af Reformationen i Haderslev Amt.

Kirkehist. Saml., 2. Rk., I, **1857—59**, S. 467; II, **1860—62**, S. 253—65; 3. Rk., I, **1874—77**, S. 62 f., **111, 113**; VI, **1887—89**, S. 178—83; 4. Rk., III, **1893—95**, S. 816. J. Kinch: Ribe Bys Historie og Beskrivelse, II, **1884**, S. 9 f., 52 f., **178—80**. Imm. Barfod og H. F. Rørdam: Kirke-Kalender for Slesvig Stift, I, **1862**, S. **177—80**. Zeitschrift der Gesellschaft für **Schlesw.-Holst.-Lauenb. Geschichte**, X, **1881**, S. **209—14**.

Ri; K.

Knudsen, Rasmus Thorvald, **1870—1933**, Højskoleforstander og Præst. F. 22. Jan. **1870** i Sødunge, Ringe Sogn, d. 12. Okt. **1933** i Ryslinge, begr. i Dalby paa Hindsholm. Forældre: Friskolelærer og Børnehjemsbestyrer, senere Gaardejer i Birkebjerg, Dalby Sogn, Knud Rasmussen (**1837—1920**, gift 2° **1872** med Kirsten Rasmussen, **1846—1922**) og Ane Marie Jensen (**1839—72**). Gift 21. Aug. **1900** i Borris med Thora Vilstrup, f. 7. Nov. **1873** i Borris, D. af Provst Henrik Stampe V. (**1835—1908**) og Johanne Frederikke Bruhn (**1844—86**).

K. gik i Friskolen hos sin Fader og kom senere paa Højskolerne i Ryslinge og Vallekilde, inden han blev uddannet til Gartner. Som saadan arbejdede han i England **1891—93**, blev derefter Elev paa Askov udvidede Højskole et Par Aar og studerede **1896—98** Teologi i Kbh., dels ved privat Undervisning og dels ved Universitetet. **1898** rejste han til Amerika for at være med i Højskolearbejdet blandt Danske derovre og fik straks en ledende Stilling. Han blev Forstander for Højskolen i Nysted, Nebr., og **1903** for den større Skole i Tyler, Minn.; begge Steder var han det meste af Tiden tillige Præst for de danske Menigheder. **1912** blev han af Den danske Kirke i Amerika kaldet til at være Forstander for Kirkesamfundets Præste- og Ungdomsskole, Grand View College i Des Moines, Iowa, hvor han virkede med stor Dygtighed. Men allerede **1915** vendte han tilbage til Højskolen i Tyler, da han fandt Stillingen der mere fri end ved Præsteskolen. Han havde ud-

prægede Anlæg for Arbejdet med dansk Ungdom i Amerika, samlede altid mange Elever omkring sig, var anset og afholdt alle Vegne og blev søgt som Foredragsholder og Prædikant i de fleste danske Menigheder og Kolonier. Det var derfor til Sorg for mange, at han 1920 forlod Amerika for at finde en Virksomhed i Danmark, hvad han ogsaa fik med det samme, da han blev Forstander for den nybyggede Danebod Højskole paa **Als**. Men allerede n. A. blev han antaget som Præst for Valgmenigheden i Ryslinge, efter at den havde delt sig i en Valg- og en Frimenighed paa Grund af Uenighed om Menighedens Daabspraksis. Her virkede han til sin Død og holdt desuden mange Foredrag paa Højskoler og Friskoler. — Mindestene ved Ryslinge Valgmenigheds Præstebolig 1935 og i Tyler, Minn., 1936.

Stamtavle over Efterkommerne af Chr. Krarup, 5. Udg., 1933, S. 109. Højskolebladet, XXXVII, 1912, Sp. 1017—20; XLVI, 1921, Sp. 1—4.

M. F. Blichfeld.

Knudsen, William S. (Signius Wilhelm Poul), f. 1879, dansk-amerikansk Industrimand. F. 25. Marts 1879 i Kbh. (Jac). Forældre: Toldbetjent (oprindelig Bødker) Knud Peter K. (1837—1908) og Augusta Regine Hansigne Zöllner (1853—1934). Gift 1. Nov. 1911 i en By ved **Buffalo** med Clara Elisabeth Euler, f. 15. Maj 1883 i Buffalo, N. Y., D. af Carl E. og Elizabeth.

K. har i Amerika haft en enestaaende Karriere, har erhvervet en Position, en Magt og Indflydelse inden for amerikansk Industri, som langt overgaar, hvad andre danskfødte har naaet derovre. I Kbh. gik han i Kommuneskole, var efter endt Skolegang i nogle Aar Kontorist i en københavnsk en gros Cykelforretning. Han viste allerede da Interesse for Mekanik og var bl. a. den første, der (sammen med sin Broder) kørte Tandem i Kbh. Febr. 1900 rejste han til Amerika, hvor han de første to—tre Aar var beskæftiget med mere eller mindre tilfældigt legemligt Arbejde, først nogle Maaneder som Nitter ved Seabury Skibsværft, der byggede Torpedobaade, derefter ved Erie Banens Lokomotivværksted i **Salamanca** ved New York, hvor han arbejdede til Aug. 1902. Han kom derefter ind i en Virksomhed, som skulde blive bestemmende for hans Karriere i Amerika, idet han blev ansat ved John R. **Keims** Fabrik i Buffalo og her snart blev Formand, senere Værkfører. Han benyttede sin Fritid til at perfektionere sig i Engelsk og arbejdede ihærdigt paa sin Uddannelse som Ingeniør, bl. a. ved Hjælp af de da meget populære Korrespondancekursus. De ret omfattende Kundskaber, han saaledes erhvervede sig, fik han

god Brug for i Keims Fabrikker, hvor efterhaanden alle tekniske Udregninger blev overgivet til ham, bl. a. de ret krævende Udregninger til Stansemaskinerne. 1906 blev K. Assistant Superintendent, o: den egentlige Leder af Fabrikken. Han lagde Mærke til, at Cyklerne begyndte at tabe Terræn til Fordel for Automobilerne. Selv benyttede han i stor Udstrækning dette Transportmiddel for at gøre sine Iagttagelser og Erfaringer. Keim-Fabrikkerne fulgte med i denne Udvikling. K. havde allerede da tilegnet sig Principperne for Masseproduktion, og Fabrikken fremstillede Automobildele saa hurtigt, den voksende Automobilindustri kunde aftage dem. Blandt Kunderne var Fords Fabrikker, som til sidst aftog hele Produktionen, og 1911 købte Ford Keim-Fabrikken. K. tog til Detroit, satte sig ind i Fords Metoder og startede derefter en Ford-Samlefabrik i Buffalo. Den var saa glimrende organiseret, at Ford n. A. overdrog ham at bygge Samlefabrikker rundt om i Staterne. I Løbet af to Aar oprettede han fjorten saadanne Fabrikker og vandt under dette Arbejde omfattende Erfaring og udviklede en Evne til at behandle Medarbejdere i alle Grader, som kom ham til Nytte under hans videre Løbebane. Kort efter Amerikas Indtræden i Krigen udførte K. en Bedrift ved i Løbet af to Maaneder at opføre et helt nyt Fabrikskompleks for Ford i Dearborn; han anlagde Veje, byggede Barakker, installerede Maskiner og paabegyndte en Serie **smaa** Undervandsbaadsjagere («Fords **Eagle** Boats»). Da Krigen var forbi, blev K. Produktionschef for Fords **T-Model** med 80 000 Arbejdere under sig og en Aarsgage paa 50 000 Doll. Han var Fords højre Haand og besad i usædvanlig Grad de mange Arbejderes Tillid, Under et Ophold i Danmark forestod han Oprettelsen af Fords Samlefabrik i Kbh., ligesom han senere foranledigede, at General Motors lagde deres skandinaviske Samlefabrik her. Under Depressionen 1920—21 foretog Ford store Indskrænkninger og mange Afskedigelser af baade Arbejdere og Funktionærer, hvilket K. ikke syntes om, og Uoverensstemmelser paa dette Punkt førte til, at K. forlod Ford i Marts 1921. Han gik derefter ind som Leder paa en mindre Fabrik for Udstansningsarbejde. Imidlertid havde Finansdynastiet du Pont faaet Hovedindflydelsen paa General Motors — Fords store Konkurrent —, og et Aar efter, at K. havde forladt Ford, sad han som Vice-President og General Manager for en af General Motors Virksomheder, Chevrolet Motor Company, med 50 000 Doll. i Aarsgage. I Løbet af kort Tid satte hans fremragende Organisations-evne og usædvanlige Handledygtighed sine Spor i den store Virksomhed. 1922 fordoblede han Fabrikernes Produktion fra 240 000

til 480 000 Vogne — 1927 var den naaet op paa 1 180 000. Inden for den mægtige Koncern steg hans Stjerne fra Aar til Aar. Hans Aarsindtægt voksede til 325 000 Doll. 1936. 1933 blev han Executive Vice-President for General Motors, og 5. Maj 1937 naaede han Toppen som President for General Motors, Amerikas og Verdens største Industriforetagende, med 230 000 Arbejdere under sig. Han er naaet frem til denne Stilling ikke alene i Kraft af teknisk Kunnen og administrative Evner, men tillige som Følge af, at han i sin Personlighed samler Egenskaber — Energi og Villie, Klogskab og Retfærdighedssans, Karakterfasthed og Menneskekundskab —, som gør ham særlig egnet til at lede et Foretagende af saa umaadelige Dimensioner som General Motors i den Brydningstid, Amerika gennemlever, hvor usædvanlige Former for Strejke, politiske Indgreb og andre Faktorer griber forstyrrende ind i Produktionen. K. var under de store Strejkeuroligheder inden for den amerikanske Automobilindustri i Vinteren 1936—37 den betydeligste Skikkelse paa Arbejdsgivernes Side, en Personlighed, som Arbejderne uvilkaarligt havde Respekt for — Manden, som selv har banet sig sin Vej frem. Trods sin enestaaende Succes er K. jævn og ligefrem i sin personlige Fremtræden, og de store Indtægter har ikke forandret hans enkle Levevis. En meget betydelig Del af hans Indtægter gaar til Skatter og til Velgørenhed. 1937 skænkede han 250 000 Doll. til et Fond (Clara Elisabeth-Fondet, opkaldt efter hans Hustru) til Bekæmpelse af den store Moder- og Spædbørnsdødelighed i Flint, Michigan. Han har vist megen Velvillie over for det gamle Land, dels ved at foranledige de store amerikanske Samlefabrikker lagt i Kbh., dels ved at skænke 40 000 Kr. til Driften af Udvandrerarkivet paa Sohngaardsholm. — R. 1930. K.² 1937.

The Saturday Evening Post 17. April 1937.

A. Kamp.

FORKORTELSER

Andr.	=	Andreas Kirke.
Ass.	=	Assistens Kirkegaard.
Bl. R.	=	Blaa Ridder (Ridder af Elefanten).
b. v.	=	borgerlig viet.
Chr.	=	Christians Kirke.
Cit.	=	Citadelskirken.
Class.	=	Classenske Boligers Kirke.
F. M. G. (Kr.)	=	Fortjenstmedaillen i Guld (med Krone).
F. M. S.	=	Fortjenstmedaillen i Sølv.
Frbg.	=	Frederiksberg.
Fr.borg	=	Frederiksborg.
Fred. ty.	=	Frederiks tyske Kirke.
Frels.	=	Frelser Kirke.
Fr. Ref.	=	Fransk reformert Kirke.
Fødsst.	=	Fødselsstiftelsen.
Garn.	=	Garnisons Kirke eller Kirkegaard.
Helligg.	=	Helliggejst (Helligaands) Kirke.
Hellig K.	=	Hellig Kors Kirke.
Hv. R.	=	Hvid Ridder (indtil 1808 Betegnelse for Storkors af Dannebrog).
Jac.	=	Jacobs Kirke.
Johs.	=	Johannes Kirke.
K.	=	Kirke.
Kat.	=	Katolsk.
Kbh.	=	København.
Kgd.	=	Kirkegaard.
Matth.	=	Matthæus Kirke.
Mos.	=	Mosaik Trossamfund.
n. A.	=	næste Aar.
Naz.	=	Nazarets Kirke.
n. D.	=	næste Dag.
Nic.	=	Nicolai Kirke.
n. M.	=	næste Maaned.
s. A.	=	samme Aar.
s. d.	=	se denne.
s. D.	=	samme Dag.
Slotsk.	=	Christiansborg Slotskirke.
s. M.	=	samme Maaned.
sst.	=	sammesteds.
Trin.	=	Trinitatis Kirke.
Tysk Ref.	=	Tysk reformert Kirke.